

שבוע שמחת תורה ופרשת בראשית

(26 September – 02 Oktober 2021)

כ' – כ"ו תשרי תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרָכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דָּגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתָּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מִמִּצְרָיִם מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּהּ לִי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת־
שָׁקַר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִהִיתָן לִי וּמִהִסִּיף לִי
לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחְלִי
רְתָמִים: ה אֹיְהָ לִי כִי־גִרְתִּי מִשָּׁד שְׁכָנָתִי
עִם־אֶהְלִי קָדָר: ו רַבַּת שְׁכָנֵה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׁוֹנָא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה
לְמַלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
יבֹא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אֶל־יָתֵן לְמוֹט רִגְלִי אֶל־יָנוֹם שְׁמֹרֶךְ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוֹם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֹרֶךְ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִפְּכָה וַיִּרַח בְּלִילָהּ: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתְךָ וּבֹאֲךָ
מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח תשרי, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

לחגיגת הבר מצוה שלך בשבת בראשית הבע"ל, הנני בזה להביע ברכתי שתהי' בשעה טובה ומוצלחת ותצליח בלימודך ובקיום המצות.

ידוע מאמר רבינו הזקן ונמצא ג"כ בשל"ה, אשר הפרשה שקוראים בתורה שייכת להזמן בו קוראים אותה, ובשבת זו הבע"ל קוראים הסדרה בראשית המתחיל בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, והארץ היתה גו' וחשך גו' ויאמר אלקים יהי אור.

וזוהי הוראה כללית לכל בני ישראל בכלל, ובפרט לבר מצוה המתחיל את חייו בתור מחוייב בתורה ומצות כולם, אשר בגשתו להעבודה דתורה ומצות בהעולם, הנה עליו שיהי' תמיד לנגד עיניו הידיעה הברורה:

(א) אשר האלקים ברא את השמים ואת הארץ, ומובן מזה אשר הוא הוא ית' הבעל בית היחידי בעולם ומלואו כולו.

(ב) אשר חלק האדם בעולם הוא עדיין חשך, ועליו לתקנו ולהאירו.

(ג) אשר התחלת עבודתו בזה הוא, לגלות בעולם, את "ויאמר אלקים", היינו לימוד התורה שהיא היא דבר הוי', וקיום המצות שהם מצות השם ית' שע"ז נאמר כי נר מצוה ותורה אור, ועי"ז מהפך הוא את חשך העולם לאור, ובלשון הזהר הקדוש, לאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא,

ובשומו לנגד עיניו תמיד ידיעה זו, ילך לבטח דרכו, דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט,

בברכה.

רכט..... עין יעקב מסכת יומא.....	ב	סדר הנחת תפילין.....	א
מסכת ביצה עם ביאורים.....	ג	מזמורי תהלים קכ, קכא.....	ב
מדף כו עד דף לב.....		מאמר ד"ה בראשית ברא אלקים ש"פ בראשית, מבה"ח מר-חשון (התוועדות א), ה'תשל"א.....	ג
		מאמר ד"ה אלה תולדות השמים והארץ ש"פ בראשית, מבה"ח מר-חשון (התוועדות ב), ה'תשל"א ...	ד
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מברקים הקפות שניות באה"ק ה'תשנ"ב.....	ה
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים.....		שיחות שמח"ת ושבת בראשית, ה'תשי"א.....	ו
אדמו"ר הזקן.....		שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מר-חשון, ה'תשכ"ה. כד	ז
שולחן ערוך הלכות שבת		לקוטי-שיחות פרשת בראשית כך טו, א.....	ח
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן.....		לקוטי שיחות – פרשת בראשית כך טו, ב.....	ט
לקוטי תורה להבין בתוספת ביאור ענין "וייצר ה' אלקים" אדמו"ר הזקן.....		ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....	י
תורת חיים.....		ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בראשית.....	יא
אדמו"ר האמצעי.....		שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בראשית.....	יב
מאמרי הצ"צ – דרך מצותיד		שיעורי תהלים לשבוע פרשת בראשית.....	יג
אדמו"ר ה"צמח צדק".....		שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת בראשית.....	יד
תורת שמואל תרל"ב		לוח "היום יום" לשבוע פרשת בראשית.....	טו
אדמו"ר מוהר"ש.....		הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....	טז
ספר המאמרים – המשך תער"ב			
אדמו"ר מוהרש"ב.....		שיעורי רמב"ם	
ספר המאמרים – אידיש (מתורגם) אדמו"ר מוהר"צ.....		ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת בראשית.....	יז
ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק אדמו"ר מוהר"צ.....		פרק אחד ליום, לשבוע פרשת בראשית.....	יח
לג) ספר הזכרונות פרק עו.....		ספר המצוות, לשבוע פרשת בראשית.....	יט
לד) אגרות קודש אדמו"ר מוהר"צ.....			
לח) סדר מצות הדה"נ לשמע"צ, שמח"ת וש"ק.....		נביאים וכתובים יחזקאל פרק י, נחמיה פרק ד.....	כ
לז) חומש לקריאה בציבור.....		משניות – מסכת נידה ביאור קהתי.....	כא
לז) קריאת התורה למנחת שבת-קודש.....			
לז) לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית.....			
לח) סדר מצות הדה"נ לשמע"צ, שמח"ת וש"ק.....			
לז) חומש לקריאה בציבור.....			
לז) קריאת התורה למנחת שבת-קודש.....			
לז) לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית.....			
לח) סדר מצות הדה"נ לשמע"צ, שמח"ת וש"ק.....			

- 1 נאמר בתורה: **בְּרֵאשִׁית** ¹ בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ²,
 2 וְאַחֲרֵי כֵן בִּהְיוֹת הַפֶּרֶשׁ נִאֲמָר³ אֵלֶּה תִּלְדוּת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
 3 בְּהִבְרָאָם כֹּאשֶׁר נִבְרָאוּ בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם,
 4 וְאֵתָא מוֹבָא בְּגִמְרָא⁴ בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים שְׁמַיִם נִבְרָאוּ
 5 תְּחִלָּה וְאַחֲרֵי כֵן אַחֲרֵי בְרִיאַת
 6 הַשָּׁמַיִם נִבְרָאָת הָאָרֶץ, שְׁנֵאֲמַר
 7 בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת
 8 הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, וּבִפְסוּק זֶה
 9 נִאֲמָרָה בְרִיאַת הַשָּׁמַיִם לִפְנֵי בְרִיאַת
 10 הָאָרֶץ וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים אֶרֶץ
 11 נִבְרָאָת תְּחִלָּה וְאַחֲרֵי כֵן
 12 שְׁמַיִם, שְׁנֵאֲמַר בְּיוֹם עֲשׂוֹת
 13 ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם וּבִפְסוּק
 14 זֶה נִאֲמָרָה בְרִיאַת הָאָרֶץ לִפְנֵי בְרִיאַת
 15 הַשָּׁמַיִם.
 16 (ב) וְלִהְבִּין זֶה הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית
 17 שֶׁל הַהִבְדִּיל בֵּין בְּרִיאַת הַשָּׁמַיִם תְּחִלָּה
 18 לְבְרִיאַת הָאָרֶץ תְּחִלָּה יֵשׁ לְהַקְדִּים
 19 תְּחִלָּה מָה שְׁנֵאֲמַר⁵ בְּמֵאֲמַר
 20 הַקֹּדֶם דִּבְיוֹר־הַמִּתְחִיל "בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי
 21 עֲצַרְתִּי" שְׁנֵאֲמַר בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה שְׁנֵה זֶה
 22 בְּעֵנִין הַשְּׁמִיחָה דְשִׁמְחַת
 23 תּוֹרָה, שְׁאִינָה בָּאָה לִידֵי בִיטוּ
 24 בְּקִרְיַת הַתּוֹרָה אוֹ בְּדִיבּוּר
 25 בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אֲלָא הַשְּׁמִיחָה שֶׁל
 26 שִׁמְחַת תּוֹרָה בָּאָה לִידֵי בִיטוּ
 27 בְּרִיקוּדִים בְּרִגְלִים גְּשָׁמִיִּים
 28 דְּקָא⁶, וְהַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכֵּן הוּא
 29 מְשׁוּם שְׁתִּכְלִית הַכְּפֻנָּה
 30 וְהַמְטָרָה שֶׁל הַבְּרִיאָה הִיא לַעֲשׂוֹת
 31 לוֹ יְתִבְרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים⁷,
 32 לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי הַתַּחְתּוֹן
 33 לְמִקּוֹם רֹאדִי לְגִילּוֹי אֱלֹקוֹת וְהַשְּׂרָאָת
 34 הַשְּׁכִינָה הֵינֵנו בְּדָבָרִים
 35 גְּשָׁמִיִּים, וְדֹקָא עַל יְדֵי
 36 הַרִיקוּדִים
 37 מִמְּשִׁיכִים מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּמִבְּאִים
 38 לִידֵי גִילּוֹי אֶת עֲצָמוֹת יְתִבְרֵךְ
 39 עֲצָמוֹת וּמִחוֹת הָאֱלֹקוֹת.
 40 וְכִמּוֹ שְׁנֵי רֹאשִׁים גַּם בְּעֵנִין
- הַמְצוּת, שְׁדֹקָא עַל יְדֵי הַמְצוּת שְׁעוֹשִׁים בְּדָבָרִים
 גְּשָׁמִיִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה, לְמִדּוֹת שְׁלֹכָאוּרָה זֶה עֲשִׂיָּה עִם דְּבָרִים נְחוּתִים
 מִמְּשִׁיכִים עֲצָמוֹתוֹ יְתִבְרֵךְ, שְׁמִטָּעִים זֶה מְשׁוּם שְׁעַל יְדֵי קִיּוֹם
 הָרִצּוֹן הָאֱלֹקִי הַעֲלִיּוֹן בְּאֲמִצְעוֹת דְּבָרִים גְּשָׁמִיִּים מִמְּשִׁיכִים אֶת עֲצָמוֹת
 הָאֱלֹקוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה פּוֹעֲלִים
 מְצוּת אֱלֹו עִילּוֹי כְּכִכּוֹל
 לְמַעְלָה, וְקִיּוֹם הַמְצוּת גּוֹרֵם,
 כְּכִכּוֹל, עִילּוֹי וְהוֹסְפָה לְמַעְלָה
 בְּאֱלֹקוֹת כְּמוֹכֵן גַּם מִמָּה
 שְׁכָתוֹב בְּדִהֲרָה⁸ עַל הַפְּסוּק⁹
 הָאֲמֹר בְּתוֹרָה לְגַבִּי קִיּוֹם הַמְצוּת
 וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, אֵךְ בִּפְסוּק הוּא
 כְּתוּב עִם אוֹת חֲסֵרָה לֵאלֹא הָאוֹת וְאִי
 אוֹתָם כְּתִיב, כֵּךְ שְׁאֲפֹשֶׁר לְקִרְאוֹ אֶת
 הַמִּלֵּה לֹא 'אוֹתָם' אֲלֵא 'אוֹתָם' וְכוּנָתָהּ
 הַכְּתוּב לְלַמֵּד כִּי מַעְלָה אֲנִי
 עֲלִיכֶם כְּאִילוֹ עֲשִׂיתוּנִי, כְּלוּמֹר,
 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל,
 כֹּאשֶׁר אַתֶּם מְקִיִּימִים מְצוּת, הִרִי אֲנִי
 מִחֲשִׁיב לָכֵם אֶת הַדְּבָר כְּאִילוֹ אַתֶּם
 עֹשִׂיתֶם אוֹתִי (וְהֵינּוּ כְּאֲמֹר שְׁמוֹסִיפִים
 עִילּוֹי לְמַעְלָה, כְּכִכּוֹל) וְעוֹד נִאֲמַר
 בּוֹוֶהר וְרַמ"ח פְּקוּדִין מֵאֲתִיִּים
 אַרְבַּעִים וּשְׁמוֹנֶה הַצִּיּוּרִים, הֵינּוּ
 מְצוּת-עֲשֵׂה אֵינּוּן רַמ"ח אֲבָרִין
 דְּמִלְכָּא¹⁰ הֵם מֵאֲתִיִּים אַרְבַּעִים
 וּשְׁמוֹנֶה אֲבָרֵי הַמֶּלֶךְ, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
 הוּא, כְּכִכּוֹל (וְכִפִּי שְׁמִבּוּרָא בִּסְפָר
 הַתַּנִּיא פֶּרֶק כֵּן: "דְּרַמ"ח פִּיקוּדִין אֵינּוּן
 רַמ"ח אֲבָרִין דְּמִלְכָּא לִפִּי שְׁהַמְצוּת הֵן
 פְּנִימִיּוֹת רִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן וְחִפְצוֹ הָאֲמִיתִי
 הַמְלוּבֵשׁ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים
 וְתַחְתּוֹנִים הַלְחִיתִים כִּי כָל חַיּוֹתִם
 וּשְׁפַעִם תְּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הַמְצוּת שֶׁל
 הַתַּחְתּוֹנִים כְּנוֹדֵעַ. וְנִמְצָא שְׁמַעֲשֵׂה
 הַמְצוּת וְקִיּוֹמֵן הוּא לְבוֹשׁ הַפְּנִימִי
 לְפָנִימִיּוֹת רִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן שְׁמַעֲשֵׂה זֶה
 נִמְשָׁךְ אוֹר וְחַיּוֹת רִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן לְהַתְלַבֵּשׁ
 בְּעוֹלָמוֹת וּלְכֵן נִקְרָאִים אֲבָרֵי דְּמִלְכָּא
 דְּרַמ"ח שֶׁל כְּמוֹ שְׁאֲבָרֵי גּוֹף הָאָדָם הֵם

בס"ד. שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מר־חשון (התועדות א), ה'תשל"א

(הנחה בלתי מוגה)

1 **בְּרֵאשִׁית** ¹ בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
 הָאָרֶץ², וְאַחֲרֵי כֵן נִאֲמָר³ אֵלֶּה
 תִּלְדוּת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה'
 אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם, וְאֵתָא בְּגִמְרָא⁴ בֵּית שְׁמַאי
 אוֹמְרִים שְׁמַיִם נִבְרָאוּ תְּחִלָּה וְאַחֲרֵי כֵן נִבְרָאָת
 הָאָרֶץ, שְׁנֵאֲמַר בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם
 וְאֶת הָאָרֶץ, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים אֶרֶץ נִבְרָאָת
 תְּחִלָּה וְאַחֲרֵי כֵן שְׁמַיִם, שְׁנֵאֲמַר בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה'
 אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם.

(ב) וְלִהְבִּין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה מָה
 שְׁנֵאֲמַר⁵ בְּעֵנִין הַשְּׁמִיחָה
 דְשִׁמְחַת תּוֹרָה, שְׁאִינָה בְּקִרְיַת הַתּוֹרָה אוֹ
 בְּדִבְיוֹר בְּדָבָרֵי תּוֹרָה, אֲלָא בְּרִיקוּדִים בְּרִגְלִים
 גְּשָׁמִיִּים דְּקָא⁶, מְשׁוּם שְׁתִּכְלִית הַכְּפֻנָּה הִיא
 לַעֲשׂוֹת לוֹ יְתִבְרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים⁷, הֵינֵנו
 בְּדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים, וְדֹקָא עַל יְדֵי הַרִיקוּדִים
 הַגְּשָׁמִיִּים מִמְּשִׁיכִים עֲצָמוֹתוֹ יְתִבְרֵךְ. וְכִמּוֹ בְּעֵנִין
 הַמְצוּת, שְׁדֹקָא עַל יְדֵי הַמְצוּת שְׁעוֹשִׁים
 בְּדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים מִמְּשִׁיכִים עֲצָמוֹתוֹ יְתִבְרֵךְ,
 שְׁמִטָּעִים זֶה פּוֹעֲלִים מְצוּת אֱלֹו עִילּוֹי כְּכִכּוֹל
 לְמַעְלָה, כְּמוֹכֵן גַּם מִמָּה שְׁכָתוֹב בְּדִהֲרָה⁸ עַל
 הַפְּסוּק⁹ וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, אוֹתָם כְּתִיב, מַעְלָה אֲנִי
 עֲלִיכֶם כְּאִילוֹ עֲשִׂיתוּנִי, וְרַמ"ח פְּקוּדִין אֵינּוּן
 רַמ"ח אֲבָרִין דְּמִלְכָּא¹⁰. וְכֵן הוּא גַּם בְּעֵנִין

(1) מאמר זה הוא המשך למאמרים שלפניו (ראה הנסמן בד"ה כי המצוה הזאת דש"פ נצו"י תשל"ל - סה"מ תשל"ל ע' שע הערה 1). (2) פרשתנו א, א. (3) שם ב, ד. (4) חגיגה יב, א. (5) ד"ה ביום השמע"צ דיום שמח"ת פ"ד (ספר המאמרים תשל"א ע' מה). (6) ראה סה"מ תרפ"ט ע' סז. ויש"נ. (7) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"א. במדבר"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (8) ח"ג קיג, א. וראה ויק"ר פל"ה, ו. (9) בחוקותי כו, ג. (10) תניא רפכ"ג בשם התיקונים [ראה תקו"ז תיקון ל (עד, סע"א)]. אגה"ת רפ"א בשם הזהר [ראה זהר ח"א קע, ב].

בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל וכל כי מיד שעולה ברצונו של אדם
2 לפשוט ידו אורגלו הן נשמעות לרצונו תכף ומיד בלי שום ציווי ואמירה להן
3 ובלי שום שהייה כלל אלא כרגע ממש כשעלה ברצונו. כך דרך-משל החיות
4 של מעשה המצוות וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי רצון העליון המלוכב בו
5 ונעשה לו ממש כגוף לנשמה".
- 6 וכן כשם שנאמר לעיל לגבי המצוות
7 שבקיומן בדברים גשמיים דווקא
8 ממשכים באמצעותן את עצמות
9 האלוקות למטה הוא גם בענין
10 שמחת תורה, כי התורה שמצד
11 אחד היא חכמתו ורצונו של הקדוש-
12 ברוך-הוא בעצמו, ומצד שני ירדה
13 למטה ונתלבשה לעסוק בדברים
14 גשמיים היא בבחינת ממוצע
15 המחבר בין אור אין סוף העליון
16 והעולמות¹¹ התחתונים, שעל
17 ידה באמצעות התורה נעשה
18 המשכת אור אין סוף
19 בעולמות שמצד עצמם הם העלם
20 והסתיר על האלוקות, וזהו ענין
21 השמחה ששמחים עם התורה
22 בשמחת תורה על ידי ריקוד
23 ברגליים דווקא, למרות שפעולת
24 הריקוד היא דבר יותר נחות ויותר
25 גשמי מאשר לימוד ודיבור בדברי תורה
26 כי המשכת הדידה בתחתונים
27 הפעולה של המשכת גילוי אלוקות
28 בנבראים התחתונים הנחותים בעולם
29 הזה הגשמי התחתון על ידי
30 התורה שכאמור היא ה'ממוצע' בין
31 האין-סוף האלוקי והעולמות היא
32 באשר ממשיכים את עניני
33 התורה בדברים גשמיים
34 דווקא והשמחה בריקוד ברגליים היא
35 פעולה גשמית (ועל דרך האמור לעיל
36 לגבי קיום המצוות שהדבר פועל את
37 ענין 'דירה בתחתונים' כי קיום המצוות הוא על דברים גשמיים דווקא), וכפי
38 שיתבאר עוד להלן.
- 39 ג) וביאור הענין, דהנה, מזה שאומרים שהתורה היא
40 ממוצע שעל ידה נוצר חיבור בין אור אין סוף לעולמות, כנזכר
41 לעיל, מוכן שיש בתורה שתי מדרגות, כמו כל ממוצע
- המחבר בין שני דברים שמצד עצמם הם רחוקים ונבדלים זה מזה שצריך
להיות ה'ממוצע' המחבר כלול (ולמעלה יותר ולא רק 'כלול' אלא
אפילו קשור ושייך באופן יותר נעלה כפיככול) משני הדברים
(העליון והתחתון) שהוא ממוצע ביניהם¹², היינו שיש בו
משניהם (והוא גם שייך וקשור לעליון
וגם שייך וקשור לתחתון), כפי
שמשיך ומבאר.
- והענין הוא¹³, דהנה איתא
מובא בזהר¹⁴ תלת קשרין
מתקשרין דא ברא קודשא
ברוך הוא אורייתא וישראל,
שלשה קשרים מתקשרים זה בזה,
הקדוש-ברוך-הוא, התורה ובני ישראל
והיינו, שישראל מתקשרים
באורייתא, ואורייתא שבני
ישראל מתקשרים בה מתקשרת
עם הקב"ה ונעל ידי התורה
שהיא קשורה עם הקדוש-ברוך-הוא
מתקשרים גם ישראל עם
הקב"ה¹⁵, וההתקשרות של בני
ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא פועלת
עליהם להיות במעמד ומצב
דאיתם הדבקים בה' אלליכם
חיים כלכם היום¹⁶, ועל דרך
זה לאידך גיסא, כשם שהתורה
פועלת התקשרות של בני ישראל עם
הקדוש-ברוך-הוא, כך היא פועלת גם
בכיוון השני שעל ידי התורה
מתקשר הקב"ה בישראל,
במאמר¹⁷ הזהיר שבכביאת העולם
קודשא בריך הוא אסתכל
באורייתא ובכרא עלמא,
הקדוש-ברוך-הוא הסתכל בתורה (כמו,
למשל, בנאי המביט בתכנית הבנייה)
ואחד הפירושים במאמר הזהיר הוא
שעל ידי התורה הרי הוא
הקדוש-ברוך-הוא מתקשר עם בני ישראל והוא נמשך בישראל כפי
ששם נשמות בגופים בעולם].
- אף לכאורה צריך להבין¹⁸ איך אפשר איך ייתכן לומר
שאורייתא מתקשרא בקודשא בריך הוא, שהתורה מתקשרת
בקדוש-ברוך-הוא הרי התקשרות וחיבור בין שני דברים היא דבר

(11) המשך תער"ב פרק קסב (בהוצאה החדשה - ח"ב ע' תמב ואילך). (12) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. לקו"ת ברכה צט, א. סה"מ תרנ"ט ע' רד ואילך. ובכ"מ. (13) ראה המשך תער"ב פרק קעה (בהוצאה הנ"ל - ע' תפח ואילך). (14) ח"ג עג, א. (15) ראה לקו"ש ח"ח ע' 408 ואילך. ד"ה פתח ר' שמעון תשל"ד (תורת מנחם ספר המאמרים אייר ע' רפח). (16) ואתחנן ד, ד. (17) זהר ח"ב קסא, סע"א ואילך. (18) ראה המשך תער"ב פרק קעט (שם ע' תקא ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 השייך בשני דברים שהם מצד עצמם נבדלים ורחוקים זה מזה, ואילו בנוגע לתורה איתא מובא בזה בכמה דוכתי¹⁹ בכמה מקומות דאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד שהתורה והקדוש-ברוך הוא הם אחד, וכיוון שמדובר במציאות אחת, איך ייתכן להתייחס לזה כשני דברים שונים
- 6 ונבדלים המתחברים זה עם זה? 7 (ד) והנה לכאורה יש לומר¹⁸ 8 שבענין זה שהתורה היא 'כולא חד' 9 עם הקדוש-ברוך הוא יש הפרש 10 בין פנימיות התורה חלק הנסתר 11 של התורה לחיצוניות התורה 12 חלק הנגלה של התורה. דהנה, 13 פנימיות התורה נקראת עץ 14 החיים, שכולו טוב, וכשם שעץ 15 החיים שהיה בגן עדן בתחילת הבריאה 16 היה כולו טוב, מבלי כל נתינת מקום 17 להיפך הטוב, כך תורת הסוד, פנימיות 18 התורה אין בה דברים שהם העלם 19 והסתיר על האור האלוקי ולית תמן 20 לא קושא ואין שם (בפנימיות 21 התורה) לא שאלות וכו'²⁰ וגם לא 22 מחלוקות. מה שאין בן 23 חיצוניות התורה (נגלה 24 דתורה) היא פנימיות עץ הדעת 25 טוב ורע²⁰, וכשם שעץ הדעת 26 שהיה בגן-עדן היה בו תערובת של 27 טוב ורע, כך התורה בחלק הנגלה שבה 28 יש לה שייכות גם להיפך הטוב כיוון 29 שבענינה של 'חיצוניות התורה' הוא 30 לברר במובן של הפרדת הטוב מהרע 31 ותיקונו והעלאתו מדברים בלתי 32 רצויים שצריכים לשלול 33 אותם ושוללים אותם וכו' 34 וכמו שמצאנו שהלכות התורה, בחלק 35 הנגלה שבתורה, קובעות מה כשר ומה פסול, מה טהור ומה טמא, היינו 36 שמבררים את הטוב ושוללים את היפך הטוב.
- 37 ועל דרך זה מעין האמור לעיל על ההבדל בין נסתר לנגלה שהנסתר הוא 38 למעלה משייכות להיפך הטוב, והנגלה עוסק גם בבירורים ובשלילת היפך 39 הטוב מבואר בכמה מקומות²¹ בתורת החסידות אודות ההבדל בין 40 הנסתר לנגלה שפנימיות התורה שענינה בעיקר גילוי אורו עלינים
- 41 (שיתגלו בעיקר לעתיד לבוא) היא פנימית לחם מן השמים, מה שאין בן נגלה דתורה שעוסקת בתיקון ובירור העניינים הגשמיים הארציים ושלילת הדברים הבלתי רצויים היא פנימית לחם מן הארץ. ומזה מהמבואר לעיל אודות ההבדל בין נגלה דתורה לפנימיות התורה מובן, שפנגלה דתורה צריכה להיות התעסקות בפנימיות הנבדלים ונפרדים מהאלוקות, כאמור שגם הלימוד הוא באופן של קושיות ומחלוקות שהם העלם על האור וגם ההלכות עוסקות בדברים שצריך לשלול אותם ולכן כיוון שהקשר והשייכות של הדברים עם האלוקות אינו בגילוי גמור, ונמצא שהתאחדות של התורה עם האלוקות, כפי שהוא בנגלה, היא התאחדות והתחברות של שני דברים שמתחברים מתאים על זה ענין ההתקשרות, שזהו על ענין זה של התקשרות האלוקות עם התורה כפי שהוא בנגלה דתורה שאמרו שאורייתא מתקשרא בקודשא בריך הוא, שהתורה מתקשרת בקדוש-ברוך-הוא, דבר ששייך בהתחברות של שני דברים אבל עדיין אין זה ההתקשרות וההתחברות באופן שאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד, כדבר אחד ממש שבענין זה הוא בפנימיות התורה דוקא שבה האור האלוקי ניכר בגלוי, שכולא חד ממש ולכאורה היה אפשר ליישב לפי זה את השאלה איך ייתכן לומר על השייכות של הקדוש-ברוך הוא והתורה שהיא כמו 'התקשרות' של שני דברים על אף שכולא חד, שענין 'כולא חד' הוא בפנימיות התורה ואילו ענין ההתקשרות כשני דברים הוא לגבי נגלה דתורה.
- 42 אמן באמת אי אפשר לומר בן²², כי לאמיתו של דבר גם על חיצוניות התורה ולא רק על פנימיות התורה אמרו אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד, גם השייכות של חיצוניות התורה עם הקדוש-ברוך הוא היא לא באופן של קשר בין שני דברים נפרדים אלא באופן

(19) ראה זח"ב צ, ב. זח"א כד, א. זח"ב ס, סע"א. תקו"ז תיקון ו בתחלתו. הובא בתניא פ"ד ורפכ"ג. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד. (20) ראה רע"מ בזה ח"ג ככד, ב. הובא ונתבאר בתניא אגה"ק סכ"ו. (21) ראה אוה"ת בשלח ס"ע תרו ואילך. ע' תריז ואילך. ע' תרמח. המשך תער"ב ח"ב ע' א'קפא. (22) ראה המשך תער"ב פרק קפג (בהוצאה הנ"ל - ח"ב ע' תקיד ואילך).

בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 של 'הכול אחד', כמו בפנימיות התורה **שְׁהָרִי מְבֹאֵר בַּתְּנִיָּא** 23
2 **שְׁהָאֲדָם הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה נַעֲשֶׂה בְּבַחֲנֵית יְחִיד** עם הקדוש-ברוך
3 הוא על דרך אוריינית וקודש בריך הוא כולא חד, (וזה לשון
4 אדמו"ר הזקן בתניא שם: "...מהמחשבה וההרהור בדברי תורה שבמוח וכוה
5 הדבור בדברי תורה שבפה, שהם
6 לבושים הפנימים של נפש האלוקית
7 וכל-שכן נפש האלוקית עצמה
8 המלוכבת בהם כולם מיוחדים ממש
9 ביותר גמור ברצון העליון... כי רצון
10 העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה
11 שמהרהר ומדבר בה שכל ההלכות הן
12 פרטי המשכות פנימיות רצון העליון
13 עצמו שכן עלה ברצונו יתברך שדבר
14 זה מותר או כשר או פטור או זכאי או
15 להפך וכן כל צירופי אותיות תנ"ך הן
16 המשכת רצונו והכמתו המיוחדות
17 באין-סוף ברוך-הוא בתכלית היחוד...
18 דאורייתא וקודש בריך הוא כולא
19 חד...") **וְהַפְּנוּנָה** בדברים אלו בתניא
20 על התאחדות הלומד תורה עם
21 הקדוש-ברוך-הוא שהוא 'כולא חד' עם
22 התורה היא גם על חיצוניות
23 התורה²⁴ ולא רק על פנימיות
24 התורה. **וְיִתֵּר מוֹכֵן כֵּן**
25 **מִהֶמְבֹּאֵר בַּתְּנִיָּא**²⁵ בפרק אחר
26 **אִין שְׁעַל יְדֵי הַשְּׁגָת הַתּוֹרָה**
27 **הָרִי הוּא** האדם התופס ומשיג את
28 דברי התורה **מְתִיחַד וְתוֹפֵס**
29 **בְּבַחֲנֵית עֲצָמוֹת אֵין סוֹף**
30 עצמות ומהות האין-סוף האלוקי עצמו
31 דלית מחשבה תפיסא ביה
32 כָּלִל²⁶ ששום מחשבה איננה תופסת
33 ומשיגה אותו כלל (שהרי הוא נעלה
34 לאין שיעור מלהיות 'נתפס' ומושג
35 בשכל האנושי) **כִּי אִם** אלא
36 האפשרות היחידה שעצמות האלוקות
37 תהיה 'נתפסת' ומושגת היא **כְּאֶשֶׁר תְּפִסָּא וּמַתְּלִבֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה כו'**
38 כשהאדם לומד את דברי התורה ומתאחד עם התורה שהוא מבין **דְּאֻרִייתָא**
39 **וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כּוּלָּא חַד**, ולכן 'תפיסה' בתורה היא 'תפיסה'
40 בקדוש-ברוך-הוא בעצמו **שְׁמָהּ מוֹכֵן שְׁמָהּ שְׁכָתוֹב בְּזִהֵר**
41 **אֻרִייתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כּוּלָּא חַד הוּא גַם בַּתּוֹרָה כְּפִי**
42 **שְׁבָאָה בְּבַחֲנֵית חֻכְמָה וְהַשְּׁגָה** בשכל אנושי, שָׁזְהוּ בְּדֶרֶךְ כָּלִל
- בַּחֲנֵית חִיצוֹנִיּוֹת הַתּוֹרָה כי ענייני פנימיות התורה הם עניינים נעלים
וּמוֹפְשִׁים שְׁאִינִם מוֹשִׁגִּים וְנִתְפָּסִים בְּאוֹתָהּ מִידָה שֶׁל בְּהִירוֹת מוֹחֲשִׁית כְּמוֹ
עֵינֵינוּ חִיצוֹנִיּוֹת הַתּוֹרָה, וְאִם כֵּן חוֹזֶרֶת הַשָּׂאלָה שֶׁנִּשְׁאָלָה לְעִיל, אֵין יִתְכַּן
לְהַתְּיַחֵס לְהַתְּקִשּׁוֹת שֶׁל הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְהַתּוֹרָה כְּמוֹ לְחִיבּוֹר בֵּין שְׁנֵי
דְּבָרִים, וְהִרֵּי לְאִמִּיתוֹ שֶׁל דְּבַר 'כּוּלָּא
חַד' ?
אִין הָעֵנִין הוּא²², שלאמיתו של
דְּבַר אֵין כָּאֵן סְתִירָה כִּי מִצַּד אֶחָד
הַתּוֹרָה יִרְדֶּה לְמִטָּה וְנִתְלַבֶּשֶׁת לְעוֹסֵק
בְּדְבָרִים גְּשָׁמִים, וּמִצַּד זֶה הַשִּׁיכּוֹת
שֶׁל הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְתוֹרָה הִיא כְּמוֹ
קֶשֶׁר בֵּין שְׁנֵי דְּבָרִים נִבְדָּלִים, אֲבָל מִצַּד
שְׁנֵי הַתּוֹרָה וְהַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא הֵם אֶכָּן
'כּוּלָּא חַד' כִּיּוֹן שְׁגַם כְּפִי
שֶׁהַתּוֹרָה יִרְדֶּה לְמִטָּה לְהִיּוֹת
בְּבַחֲנֵית דְּבַר הַנִּבְדָּל (בְּאֻפֹּן
שְׁמֵתָאִים לֹמַר עַל זֶה לְשׁוֹן
הַתְּקַשְׁרוֹת שְׁהוּא לְשׁוֹן שְׁמִתִּיחַס
לְהַתְּקִשּׁוֹת וְהַתְּחַבְּרוֹת שֶׁל שְׁנֵי דְּבָרִים
שׁוֹנִים וְנִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה) גַּם כַּעַת הָרִי
הִיא הַתּוֹרָה כּוּלָּא חַד מִמֶּשׁ עִם
הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצָמוֹ, כִּי
הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעַלָּה
מַעַלָּה בְּעֲצָמוֹת אֵין סוֹף, הִנֵּה
בְּאֻפֹּן קִנְיָה בְּדִיּוֹק כְּפִי שְׁהִיא
לְמַעַלָּה יִרְדֶּה גַם לְמִטָּה מִטָּה
וּבִאֲמַת לֹא חַל בָּהּ שׁוֹם שִׁינִי, כְּפִי
שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
וְהָעֵנִין הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב²⁷
בְּמִשְׁלֵי שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת **וְאֶהְיָה**
אֲצִלֵּךְ אצל הקדוש-ברוך-הוא **אֲמוֹן**
גּוֹ, וְהִינּוּ שֶׁהַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא גִּידֵל
אֶת הַתּוֹרָה, כְּכִיכּוֹל **וְחָשִׁיב** וּמוֹנֶה
בְּפִסּוֹק זֶה חֲמִשָּׁה עֲנִינִים
בַּתּוֹרָה²⁸. **א', וְאֶהְיָה אֲצִלֵּךְ**
אֲמוֹן. ב', וְאֶהְיָה שְׁעִשְׁוֹעִים
יּוֹם יוֹם. ג', מִשְׁחָקָת לִפְנֵי עַת. ד', מִשְׁחָקָת בְּחִבָּל
אַרְצוֹ. ה', וְשְׁעִשְׁוֹעִי אֶת בְּנֵי אָדָם. וְהִינּוּ שְׁמִדְּבַר כָּאֵן
בְּחִמֶּשׁ מְדִרְיָגוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁכָה מלמעלה למטה **וְיִרְדֶּה** מדרגה
לדרגה **כו', הַחֵל מְדִרְגַּת הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּשִׁרְשָׁהּ וּמְקוּרָהּ**
בְּבַחֲנֵית הַכֶּתֶר בחינת 'כתר עליון' שלמעלה מעשר הספירות, **וְאַחֵר כֶּף**
כְּמוֹ שֶׁיִּרְדֶּה הַתּוֹרָה לְמִטָּה יותר **בְּחֻכְמָה וּבִינָה**, הַסְפִּירוֹת הַכִּי עֲלִיּוֹנוֹת

(23 פרק כג. 24) "שהרי מחלק שם רק בין המצוות לתורה.. הרי שהכוונה על עסק התורה בכלל, גם בחי' חיצוניות התורה" (המשך תער"ב שם). (25 פרק ד"ה. 26 תקו"ז בהקדמה (יז, א). 27 משלי ח, ל-לא. 28) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' תקז ואילך. ועם הוספות וכו' - אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תשז ואילך. סה"מ תרס"ה ע' עג ואילך.

1 וְאַחֵר כֶּף כפי שהתורה ירדה עוד יותר בַּזְעִיר אֲנָפִין ב'פנים זעירות',
2 הם המידות (חסד, גבורה וכו') שבהם ישנו אור מועט ביחס לאור המאיר
3 בבחינת המוחין וּבְמַלְכוּת שהיא הספירה האחרונה וּבְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה
4 יְצִירָה עֲשִׂיהָ שהם עולמות יותר נחותים מעולם האצילות, וְעַד שִׁירָדָה
5 התורה ירדה גדולה עוד יותר לְמִטָּה
6 מִטָּה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּדִיו עַל
7 הַקֶּלֶף וְכו' היינו במציאות גשמית,
8 שְׂבָבֵל דְּרָגוֹת אֱלוֹ למרות שזו
9 אכן ירדה גדולה בכל זאת הָרִי הִיא
10 התורה כְּמוֹ בִּשְׂרָשָׁה וּמִקּוּרָה
11 הָרָאשׁוֹן והתורה שירדה ונתלבשה
12 בדיו על הקלף ומדברת בעניינים
13 גשמיים בעולם הזה היא אותה התורה
14 כפי שהייתה במקורה ושורשה העליון
15 לפני כל הירדות. וְלָכֵן, גַּם
16 בְּהִיוֹתָהּ לְמִטָּה בְּבִחִינַת דָּכָר
17 הַנִּבְדָּל וכאמור לעיל שבעקבות
18 הירדה הרי, מצד אחד, התורה היא
19 כדבר נבדל מהאלוקות עצמה ולכן
20 שייך לומר על זה 'התקשרות' כמו
21 שאומרים על חיבור של שני דברים
22 נבדלים, בכל זאת, מצד שני, הָרִי זֶה
23 בְּאֹפֶן דְּאֻרִּיתָא וְקוּדְשָׁא
24 בְּרִיף הוּא כּוּלָּא חַד והן נגלה
25 בתורה והן פנימיות התורה מאוחדות
26 עם הקדוש-ברוך-הוא בעצמו באופן
27 של 'כולא חד'.
28 ה) וְיִתְיַדָּה מִזָּה, לא זו בלבד שגם
29 כפי שירדה למטה מטה ביותר התורה
30 נשארה 'כולא חד' עם עצמות האלוקות
31 אלא יותר מזה דְּאֻרִּיתָא, דְּוִקָּא
32 כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה יֵרֶדָה לְמִטָּה
33 ונתלבשה בדיו על הקלף בְּעוֹלָם
34 הָזֶה הַגָּשְׁמִי, וְנִלְמַדָּת עַל יְדֵי
35 הָאָדָם כדברי המדרש בְּאֹפֶן
36 דְּכָל הַקּוּרָא וְשׁוֹנָה בתורה
37 הַקֶּב"ה קוּרָא וְשׁוֹנָה כְּנִגְדּוֹ²⁹ וכביכול חוזר את הדברים אחריו,
38 הֵנָּה דְּוִקָּא שָׁם בלימוד התורה בעולם הזה הגשמי אוֹתִי אֲתָם
39 לֹקָחִים³⁰ (כדברי המדרש על הכתוב ויקחו לי תרומה: "בנוהג שבעולם,
40 אדם לוקח חפץ מן השוק שמא יכול לקנות בעליו [2] אבל הקדוש-ברוך-הוא
41 נתן תורה לישראל, ואומר להם כביכול לי [אותן] אתם לוקחים..."), כִּי כדברי
42 המדרש הנזכרים לעיל נִתְאַוָּה הַקֶּב"ה לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה
43 בְּתַחְתּוֹנִים⁷, ויש מעלה מיוחדת דווקא בלימוד התורה כפי שירדה למטה

ביותר וְלָכֵן דְּוִקָּא בְּלִימוּד הַתּוֹרָה כפי שירדה לְמִטָּה בעולם הזה
הגשמי התחתון נַעֲשֶׂה הַמְשָׁכַת עֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ מִמֶּשׁ שְׁלֵמָעֵלָה
מִכָּל הַמְדַּרְיָגוֹת של התורה כפי שהיא למעלה קודם הירדה למטה
לעולם הזה הַנִּלְ"ל³¹ כפי שנרמז בכתוב 'ואהיה אצלו אמן', המדבר על
חמש דרגות בירידת התורה למטה,
ובירידת התורה למטה נמשכת עצמות
ומהות האלוקות שהיא לְמַעְלָה
מִמַּלְכוּת וּלְמַעְלָה מִזְעִיר
אֲנָפִין וּלְמַעְלָה מִחֻכְמָה וּבִינָה
וּלְמַעְלָה מִכְתָּר, הם הדרגות
השונות שבהן ירדה התורה (וכאן הן
נמנות מלמטה למעלה) וְגַם ואפילו
לְמַעְלָה מִפְּנִימִיּוֹת הַכְּתָר
(הבחינה היותר פנימית ועמוקה ב'כתר
עליון' עצמו הנקראת עֲתִיק היא
בחינת 'עתיק יומין', שפניו מעלתה
היא 'נעתיק' ונבדלת מאור וגילוי).
וְלָכֵן דְּוִקָּא בְּתוֹרָה שְׂבָבֵל
הֵנָּה הוּא אֲמִיתִית הָעֵנִין
דְּאֻרִּיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא
כּוּלָּא חַד אפילו יותר מכפי
שהתורה מאוחדת עם הקדוש-ברוך
הוא בעצמו בדרגות יותר גבוהות.
וְעַל דֶּרֶךְ ודבר זה ש'אמיתית העניין'
שהתורה היא 'כולא חד' עם הקדוש-
ברוך-הוא בעצמו הוא דווקא ובמיוחד
כפי שהתורה ירדה למטה מטה עד
לעולם הזה, הוא בדומה לענין
הַמְבּוֹאֵר בתורת החסידות בְּעֵנִין
יְרִידַת הַנֶּשֶׁמָה לְמִטָּה,
דְּלִכְאוּרָה יש להתפלא לָמָּה
יֵרֶדָה הַנֶּשֶׁמָה משורשה ומקורה
למעלה באלוקות לְמִטָּה עד
להתלבשות בגוף גשמי בעולם הזה,
הָרִי בְּהִיוֹתָהּ כאשר הנשמה הייתה
לְמַעְלָה קודם הירדה הִיָּתָה
בְּבִחִינַת הַתְקַשְּׁרוֹת וּדְבִיקוֹת וְכו' אל מקורה ושורשה באלוקות,
וְאֵילּוֹ לְמִטָּה³² כשהנשמה מלוכשת בגוף גשמי ונמצאת בעולם גשמי
המעלימים ומסתירים על האלוקות יֵשׁ צוּרָה בְּעֻבְדָּה יגיעה ומאמץ רב
וְהַתְּבַוְּנוֹת רבה בגדולת ה' וְכו' בְּשִׁבְלִי לְהִגִּיעַ לָזֶה להתקשרות
ודביקות באלוקות, וְגַם הַתְּבַוְּנוֹת שהנשמה מתבוננת באלוקות בהיותה
למטה הִיא רַק בְּאֹפֶן שֶׁל מִשָּׁל וּבִיאוּר על ענייני האלוקות וְכו' ולא
השגה של הדברים כפי שהם באמת, בנמשל, וְאִם כֵּן מאחר שגם

(29) תדבא"ר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד. (30) ראה שמו"ר פל"ג, א. פל"ג, ו. תניא פמ"ז. לקו"ת שלח מח, סע"ד ואילך.

(31) ראה גם המשך תער"ב פרק קעח (שם ע' תצז ואילך). (32) ראה שם פרק קעז (שם ע' תצה).

42 **כִּיּוֹם הַבְּרָאָם** ללא כל שינוי וללא כל חלישות במשך השנים **הוא**
 43 **בְּצֶבֶא הַשָּׁמַיִם דִּקְא**, הינו בנבראם כמו השמש והירח והכוכבים
 44 **שְׁהָרִי בְּצֶבֶא הָאָרֶץ יֵשׁ שִׁינּוּי וְחִלְשׁוּת כּוּ** וטבעם של הנבראים
 45 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה

46 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 47 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 48 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 49 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 50 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה

51 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 52 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 53 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 54 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 55 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה

56 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 57 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 58 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 59 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 60 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה

61 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 62 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 63 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 64 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 65 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה

66 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 67 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 68 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 69 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 70 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה

71 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 72 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 73 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 74 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 75 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה

76 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 77 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 78 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 79 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 80 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה

81 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה
 82 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ** עצם העובדה

נאמר בתורה בפרשת השבוע, פרשת בראשית:

1 **אֵלֹהִי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְּרָאָם** בעת בריאתם, **כִּיּוֹם**
 2 **עָשׂוֹת הָיוּ אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם**.² ונתבאר לעיל³ במאמר
 4 דיבור-המתחיל "בראשית" שנאמר בהתוועדות הקודמת שהתקיימה בשבת זו

5 **בְּנוֹגַע לְפָלֹגְתָא**⁴ המחלוקת בין
 6 בית שמאי ובית הלל **אִם** בתחילת
 7 בריאת העולם **שָׁמַיִם נִבְרְאוּ**
 8 **תְּחִלָּה וְאַחֵר כֶּף** אחרי שהשמים
 9 כבר נבראו **נִבְרְאוּ הָאָרֶץ, או**
 10 **שָׁאֲרָן נִבְרְאוּ תְּחִלָּה וְאַחֵר**
 11 **כֶּף** אחרי שהארץ כבר נבראה אזי

12 נבראו **שָׁמַיִם, שְׁמַפְסוּק זֶה**
 13 הפותח את המאמר (**כִּיּוֹם עָשׂוֹת**)
 14 **גו' אֶרֶץ וְשָׁמַיִם, שְׁמַקְדִּים**
 15 הפסוק הזה **אֶרֶץ (לְשָׁמַיִם)**

16 **מְבִיאִים בֵּית הַלֵּל רְאִיָּה**
 17 והוכחה לשיטתם **שָׁאֲרָן נִבְרְאוּ**
 18 **תְּחִלָּה וְאַחֵר כֶּף שָׁמַיִם,**
 19 **וְהִינֵנו, שְׁבַפְסוּק זֶה מוֹדְגָשֶׁת**
 20 **מַעֲלַת הָאָרֶץ לְגַבִּי הַשָּׁמַיִם**

21 ומפני מעלתה והיתרון שיש לארץ
 22 ביחס לשמים, לכן הארץ נבראה
 23 תחילה ורק אחרי בריאת הארץ נבראו
 24 גם השמים (ואילו בית שמאי הסוברים
 25 שהשמים נבראו תחילה, מביאים
 26 הוכחה לשיטתם מהפסוק 'בראשית'

27 ברא אלוקים את השמים ואת הארץ,
 28 כפי שהובא ונתבאר במאמר דיבור-
 29 המתחיל "בראשית" הנוכחי.
 30 **וְצִרְיָה לְהַבִּין מַה שְׁעָנְנָן**
 31 **קְדִימַת אֶרֶץ לְשָׁמַיִם** בפסוק זה

32 (שנאמר מדגיש את מעלת הארץ לגבי
 33 השמים) **בֵּא בְּהַמְשֹׁךְ לְמַה**
 34 **שְׁנֹאֲמַר** בתחילת הפסוק **אֵלֹהִי**
 35 **תוֹלְדוֹת גו' בְּהַבְּרָאָם,**

36 **כְּפִירוֹשׁ חֲזו"ל**⁵ שמשמעות המילה
 37 'הבראם' היא **שָׁהֵם** הארץ והשמים
 38 **חֲזָקִים** תמיד, גם שנים רבות לאחר
 39 שנבראו **כִּיּוֹם הַבְּרָאָם**, באותה

40 מידה של חוזק כפי שהיו ביום שנבראו
 41 **לְכַאֲוֶרְהָ, הָרִי הָעָנָן דִּחְזָקִים**

בס"ד. שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשל"א

— התוועדות ב', המשך להתוועדות
יום שמחת-תורה —
(הנחה בלתי מוגה)

1 **אֵלֹהִי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְּרָאָם, כִּיּוֹם**
 2 **עָשׂוֹת הָיוּ אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם**.²
 3 **וְנִתְבָּאֵר לְעִיל**³ **בְּנוֹגַע לְפָלֹגְתָא**⁴ **אִם שָׁמַיִם**
 4 **נִבְרְאוּ תְּחִלָּה וְאַחֵר כֶּף נִבְרְאוּ הָאָרֶץ, או שָׁאֲרָן**
 5 **נִבְרְאוּ תְּחִלָּה וְאַחֵר כֶּף שָׁמַיִם, שְׁמַפְסוּק זֶה**
 6 **(כִּיּוֹם עָשׂוֹת גו' אֶרֶץ וְשָׁמַיִם, שְׁמַקְדִּים אֶרֶץ**
 7 **לְשָׁמַיִם) מְבִיאִים בֵּית הַלֵּל רְאִיָּה שָׁאֲרָן נִבְרְאוּ**
 8 **תְּחִלָּה וְאַחֵר כֶּף שָׁמַיִם, וְהִינֵנו, שְׁבַפְסוּק זֶה**
 9 **מוֹדְגָשֶׁת מַעֲלַת הָאָרֶץ לְגַבִּי הַשָּׁמַיִם. וְצִרְיָה**
 10 **לְהַבִּין מַה שְׁעָנְנָן קְדִימַת אֶרֶץ לְשָׁמַיִם בֵּא**
 11 **בְּהַמְשֹׁךְ לְמַה שְׁנֹאֲמַר אֵלֹהִי תוֹלְדוֹת גו' בְּהַבְּרָאָם,**
 12 **כְּפִירוֹשׁ חֲזו"ל**⁵ **שָׁהֵם חֲזָקִים כִּיּוֹם הַבְּרָאָם,**
 13 **לְכַאֲוֶרְהָ, הָרִי הָעָנָן דִּחְזָקִים כִּיּוֹם הַבְּרָאָם הוּא**
 14 **בְּצֶבֶא הַשָּׁמַיִם דִּקְא, שְׁהָרִי בְּצֶבֶא הָאָרֶץ יֵשׁ**
 15 **שִׁינּוּי וְחִלְשׁוּת כּוּ, וְעַד שְׁאֲפִילוּ עָנָן הַקִּיּוֹם**
 16 **שְׁיֵשׁ בְּצֶבֶא הָאָרֶץ הוּא רַק בְּמִין וְלֹא בְּאִישׁ, וְרַק**
 17 **צֶבֶא הַשָּׁמַיִם קִיּוֹם גַּם בְּאִישׁ**,⁶ **וּבְאֹפֶן שָׁהֵם**
 18 **חֲזָקִים כִּיּוֹם הַבְּרָאָם, לֹא שִׁינּוּי וְחִלְשׁוּת כָּלֵל**
 19 **וְנִמָּה שְׁרֹאִים שְׁיֵשׁ שִׁינּוּיִים בְּצֶבֶא הַשָּׁמַיִם,**
 20 **וְכִמּוֹ מְאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם גו',**⁷ **אֵין זֶה נוֹגַע לְעָנָן**
 21 **דִּחְזָקִים כִּיּוֹם הַבְּרָאָם], שְׁמִיָּה מוֹבֵן, שְׁהַקִּיּוֹם**
 22 **שְׁלֵהֵם הוּא קִיּוֹם נִצְחִי. וְנִמָּה שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ**
 23 **ז"ל**⁸ **שִׁית אֶלְפִי שְׁנִין הָיוּ עֲלָמָא וְחַד חֲרוֹב, אֵין**

(1) מאמר זה הוא המשך למאמרים שלפניו (ראה הנסמן בד"ה כי המצוה הזאת דש"פ נצו"י תש"ל - סה"מ תש"ל ע' שע הערה 1). (2) פרשנותו ב, ד. (3) בד"ה בראשית שנאמר בהתוועדות הא' (ספר המאמרים תשל"א ע' מז ואילך). (4) חגיגה יב, א. (5) ירושלמי ברכות פ"א ה"א. (6) ראה רד"ק ישע"י מ, כו. (7) ירמ"י יו"ד, ב (ובתיב"ע: "מאתון דמשתנין בשמיא"; "מחמה לוקה וממאורות לוקין" - פרש"י). (8) ר"ה לא, א. סנהדרין צז, א.

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (יתקיים) העולם ואחד (אלף אחד) יהיה חרב, ולכאורה זו סתירה לקביעה
2 שצבא השמים קיימים בקיום נצחי, כי **אין זה** העובדה שאחרי שיתקיימו
3 ששת אלפים שנה יחרבו איננה **ענין של הפסידות** כתוצאה מהיחלשות,
4 **שהוא** הדרך שבה דבר הולך ונחלש עד שחדל להתקיים **באופן שנפסד**
5 הולך ונחלש ומאבד את תוקף קיומו
6 **תמיד, כמאמר הבתי"י**⁹
7 **שהתינוק כבר משעה שנולד**
8 **מתחיל להתניבש, ולאבד את**
9 **הרעננות והחיות שלו, וזאת משום**
10 **שזוהו אופן הקיום של דבר שבסופו של**
11 **תהליך יחדל לחיות ולהתקיים, שכבר**
12 **מהתחלת קיומו הוא הולך ונחלש,**
13 **אבל בצבא השמים, כיון**
14 **שכל זמן קיומם במשך אלפי**
15 **שנים הם חזקים כיום הבראם**
16 **ובשונה מצבא הארץ, צבא השמים לא**
17 **הולך ונחלש עם הזמן, הנה מה**
18 **שנפסדים אחר כך בסיום תקופת**
19 **ששת אלפי השנים אין זה ענין**
20 **של הפסידות ואין זו הוכחה כלל**
21 **לחלישות בקיומם כל משך זמן קיומם,**
22 **אלא העובדה שאחר כך הם נפסדים**
23 **היא לפי שכן הוא רצון**
24 **הבורא שלאחר שית אלפי**
25 **שני בתום תקופת ששת אלפי השנים**
26 **מאז הבריאה יהיו נפסדים,**
27 **דכשם שהקיים שלהם כל**
28 **זמן קיומם הוא רק ברצון**
29 **הבורא ואין להם מקור חיות מעצמם**
30 **(שהרי מצד עצמם הם הווים**
31 **ונפסדים, לפי שקדמם**
32 **ההעדר כמבואר בחסידות שכל דבר**
33 **שנברא יש מאין, וקודם שנברא לא היה קיים, סופו להיות נפסד, כי כל דבר**
34 **שיש לו תחילה יש לו סוף¹⁰), וכשם שכל קיומם מלכתחילה הוא כי כך**
35 **רצה הבורא כמו כן הפסידם הוא לא תכונה שקיימת בהם מצד עצם**
36 **מהותם אלא גם הפסדם בבוא העת הוא רק ברצון הבורא, אבל מצד**
37 **הכח האלקי שבהם וכפי שנבראו מלכתחילה התיבותם היא**
38 **באופן שמצד עצמם יכולים להיות נצחיים¹¹ (וב'המשך**
39 **תער"ב' מבואר על נצחיות זו: "ובאמת ענין "וחד חרוב" הוא שלא יהיו**
40 **גשמיים, אבל אין הכוונה שיהי' הפסק ההשפעה, וכמו שלעתידי יהיו נשמות**
- בגופים אך הגופים לא יהיו גשמיים כמו הגופים הגשמיים עכשיו, הרי אין
זה שיהיה בבחינת העדר כ"אם מה שלא יהיו חומריים כו'... אבל אין זה
ענין הפסידות בבחינת העדר כו'. וזהו מה שכתוב השמים מספרים כבוד אל
ותרגם יונתן דמסתכלין בשמיא משתעין יקריה דה' כו', והיינו דמהשמים
מהתמדת קיומם נראה ונגלה כוח
האין-סוף שבהם...").
וכיון שהענין דבהבראם,
שפירושו חזקים כיום הבראם,
הוא בצבא השמים דוקא ולא
בצבא הארץ (שכאמור קיימים רק
'במין' ולא 'באיש'), אינו מוכן,
מדוע נאמר בהמשך לזה
בהמשך ישיר להדגשה על ענין
'חזקים כיום הבראם' שיך דוקא
בצבא השמים כיום עשות גו'
ארץ ושמים, שבהם בכך
שהכתוב מקדים 'ארץ' לפני 'שמים'
מודגש העילוי דארץ לגבי
שמים?
(ב) ויובן ענין מעלת ה'ארץ' על
השמים מכמו שהוא בתורה
ומצוות (שמנה מהדברים כפי
שהם בתורה ומצוות נשתלשל גם
בעולם, כמאמר¹² הוזהר שבעת
בריאת העולם אסתפל באורייתא
ויברא עלמא הסתכל הקדוש-ברוך
הוא בתורה (כבנאי המביט בתכנית
הבנייה) וברא את העולם, ומאחר
שהעולם נברא על ידי הסתכלות בתורה
והשתלשל מהתורה, ביאור הדברים
כפי שהוא בתורה ומצוות יביא לביאור
הדברים כפי שהוא בבריאה, בארץ
ושמים), שניתנו התורה והמצוות
בנוגע לענין התורה שעל ידי התורה אותי את
הקדוש-ברוך הוא אתם בני ישראל לוקחים¹³ (כדברי המדרש על הכתוב
ויקחו לי תרומה: "בנוגע שבעולם, אדם לוקח חפץ מן השוק שמא יכול
לקנות בעליו? אבל הקדוש-ברוך הוא נתן תורה לישראל, ואומר להם כביכול
לי [אותן] אתם לוקחים..."), אמרו רבותינו ז"ל¹⁴ בגמרא (על פי
הכתוב בתורה) שהתורה לא בשמים היא, אלא למטה בארץ
דוקא ולכן פסיקת ההלכה למעשה היא דוקא על ידי בני ישראל למטה,

(9) ראה בחיי בראשית א, כח. (10) ברשימה נוספת: והיינו, שגדר ההפסדות שבנבראים הוא רק מצד ההתהוות כפי שהיא
ע"י פרטי עשר הספירות וענין השמות, הוי', אלקים, שדי וכו', משא"כ מצד כח העצמות כו'. (11) ראה המשך תער"ב
פרק שלג (בהוצאה החדשה - ח"ג ע' תתקכו ואילך). ד"ה אין ערוך (הב') תרצ"ד פ"ל (סה"מ תשי"א ע' 142). וראה
לקו"ש ח"ה ע' 97 הערה 19. (12) זח"ב קסא, סע"א ואילך. (13) ראה שמו"ר פל"ג, א. פל"ג, ו. תניא פמ"ז. לקו"ת שלח
מח, סע"ד ואילך. (14) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

- 1 ועל אחת פמה וכמה מצוות אם התורה שבמהותה היא חכמה
2 רוחנית ניתנה למטה דווקא, קל-וחומר שכך הוא לגבי המצוות שקיימם
3 בדברים גשמיים דווקא נפי לימוד התורה כפי שהוא
4 ברוחניות הענינים כפי שהתורה היא למעלה, קודם שירדה למטה
5 ונתלבשה להיות כתובה בדיו על הקלף
6 ולעסוק בדברים גשמיים ישנו גם
7 (ובאופן נעלה יותר מלימוד
8 התורה כפי שהוא בארץ) בשמים,
9 במתיבתא דרקיע ודקודשא
10 בריך הוא, בישיבה של לימוד
11 התורה בשמים ושל הקדוש-ברוך-הוא,
12 כביכול, וכן בלימוד התורה בגן עדן
13 התחתון וגן עדן העליון, כפי
14 שמצינו בגמרא ובזהר¹⁵ בכמה
15 מקומות, מה שאין בן קיום
16 המצוות במעשה בפועל לא שייך
17 אפילו בגן עדן התחתון,
18 שזהו הרוחניות של עולם
19 העשיה¹⁶ כללות 'סדר השתלשלות'
20 יורד ונמשך בארבעה עולמות כללים
21 אצילות-בריאה-יצירה-עשייה ועולם
22 העשייה מתחלק לחלק רוחני, התחתון
23 והסיום של ארבעת העולמות
24 ברוחניות, וחלק גשמי שהוא העולם
25 הזה, ועל כך מבואר כאן שקיום
26 המצוות יכול להיות רק בעולם הזה
27 הגשמי ולא בשום עולם רוחני, אפילו
28 לא בחלק הרוחני של עולם העשייה,
29 הרוחניות הקרובה ביותר לגשמיות
30 (וכפי שמבואר בדרך מצותיך: "...
31 החיות שבעולם הזה בכללו מצומצם
32 מאד... ובגן-עדן התחתון שהוא
33 רוחניות עולם העשייה החיות בגלוי
34 יותר... כי שם גילוי השכינה יותר
35 מבעולם הזה השפל..."), ומה שכתוב באדם הראשון ויניחיהו בגן
36 עדן לעבדה ולשמרה¹⁷, ופירושו חכמינו ז"ל לעבדה זו קיום
37 רמ"ח מצוות עשה ולשמרה זו השמירה והזהירות שלא לעבור על
38 שס"ה מצוות לא תעשה¹⁸, הנה אמנם אצל אדם הראשון היה
39 קיום המצוות בהיותו בגן-עדן, אבל עכשיו¹⁶ הרי זה רק על ידי
40 קיום המצוות למטה פעולם הנה הגשמי בדברים גשמיים
- ואי אפשר לקיים מצוות בגן עדן, ובעולמות רוחניים), כמו ציצית בצמר
גשמי ותפילין בקלף גשמי (ואפילו המצוות דחובות המוח
והלב כמו מצוות אהבת ה' ויראת ה' שלכאורה הן מצוות רוחניות, גם קיום
מצוות אלו צריך להיות באופן הנרגש במוח ולב הגשמי
כו'¹⁹ וכמבואר בחסידות שרגש
היראה צריך להיות ניכר ונרגש בכיוון
הלב ורגש האהבה צריך להיות ניכר
ונרגש בהתפשטות והתרחבות בשר
הלב, וכן בהבנה והשגה שכלית הדבר
ניכר בהתרחבות או בקמטים הנעשים
במוח הגשמי). ועד כדי כך יש
חשיבות לקיום המצוות למטה
בגשמיות שעל קיום המצוות
למטה בגשמיות נאמר²⁰
בתורה ועשיתם אותם, אתם
כתיב, ומכך שזמירה 'אותם' נכתבה
בכתיב חסר 'אתם' דורשים את הכתוב
שהקדוש-ברוך-הוא אומר מעלה
אני עליכם על בני ישראל העושים
את המצוות כאילו עשיתוני
כו'²¹ כלומר, הקדוש-ברוך-הוא
אומר לבני ישראל, כאשר אתם
מקיימים מצוות, הרי אני מחשיב לכם
את הדבר כאילו אתם עשיתם אותי
(והיינו שמוסיפים עליו למעלה,
כביכול).
והענין בזה, כמבואר בדיבור
המתחיל יביאו לבוש
מלכות²² בתורה אור' לאדמו"ר
הזקן ובארוכה בדיבור
המתחיל זה להצמח צדק²³,
שהארת והמשכת אור אין
סוף במעשה המצוות
גשמיות הוא שלא בהדרגה
והשתלשלות בדרך עילה ועלול, כמבואר בחסידות יש הבל בין
הארה בדרך 'יש מאין' (כמו התהוות המציאות הגשמית מהאין האלוכי
הרוחני), כאשר אין שום יחס וערך בין האין והיש' ובין הארה בדרך 'עילה
ועלול, סיבה ותוצאה (כמו המשכת השכל מהמידות), כאשר יש יחס וערך
בין ה'עלול' וה'עילה', ועל כך מבואר כאן שהאין-סוף האלוכי נמשך ומאיר
במצוות הגשמיות שלא בדרך 'עילה ועלול' שאז כי אילו היחס בין האין

(15) ראה הנסמן ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא פמ"א (נח, סע"א). (16) ראה סהמ"צ להצ"צ טו, א. ובכ"מ.
(17) פרשתנו ב, טו. (18) ראה תיב"ע עה"פ. זהר ח"א כז, א. ח"ב קסה, ב. תקנ"ז תכ"א (סב, א). תנ"ה (פח, ב). ילקוט
ראובני עה"פ. (19) ראה סה"מ תרצ"א ע' סב. וש"נ. (20) בחוקתי כו, ג. (21) זח"ג קיג, א. וראה ויק"ר פל"ה, ו. (22) תו"א
מג"א צ, א ואילך. (23) אוה"ת שם ע' פב ואילך. ע' צו ואילך.

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 סוף האלוקי והמצוות הגשמיות כן היה בדרך 'עילה ועלול' לא היתה
2 יכולה להיות התהוות הגשמיות מאין מהאלוקות הרוחנית ליש
3 גשמי, אלא התהוות הגשמי הוא מהארת בחינת אין סוף
4 הסובב כל עלמין כו' הנעלה ומופשט לגמרי מהמציאות הגשמית,
5 ולכן, דוקא במדרגה
6 התחתונה שבפשטה גשמית, 1
7 שבה דווקא במדרגה הכי תחתונה 2
8 של המציאות הגשמית נתלבש 3
9 מעשה המצוות, יש בה גילוי 4
10 יותר מהארת אור אין סוף 5
11 הסובב כל עלמין שמה 6
12 מהגילוי הרב של האין סוף נעשה 7
13 היש כו' כי מאחר שהיש רחוק 8
14 מאוד מהאין, ללא כל יחס והשוואה, 9
15 התהוות היש לא יכולה להיות מהארה 10
16 מצומצמת והדרגתית אלא רק מגילוי 11
17 רב של האין סוף הסובב. 12
18 ומזה מכך שהתהוות היש' הגשמי 13
19 יכולה להיות רק על ידי גילוי האין' 14
20 של האין סוף נשתלשל גם 15
21 בעולם, שפכה העצמות של 16
22 האלוקות, כוח האין סוף, מתגלה 17
23 בארץ דוקא, שיסוד העפר 18
24 שבבריאה (המורכבת מארבע יסודות 19
25 אש-רוח-מים-עפר) מצמיח תמיד 20
26 עשבים ואילנות מאין ליש 21
27 והדרב מתחדש תמיד, ובלשון רבנו 22
28 הזקן באגרת הקודש שבספר התניא: 23
29 "... והוא מאמר תדשא הארץ וכו' 24
30 להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם 25
31 ועד... להצמיח עשבים ואילנות ופירות 26
32 מאין ליש תמיד מדי שנה בשנה שהוא 27
33 מעין בחינת אין סוף, שאם יתקיים עולם הזה ריבוי רבבות שנים יצמיחו מדי
- שנה בשנה..."), מה שאין פן צבא השמים שאין בכתם ויכלתם
להוציא יש מאין כו'.²⁴
ומזה מוכן, שאף על פי שהענין דחזקים כיום הבראם הוא
בצבא השמים דוקא, כמבואר לעיל באריכות, מכל מקום, יש
עילוי ויתרון מיוחד בהתגלות כח
העצמות בארץ דוקא, כמבואר
לעיל באריכות הן כפי שהדברים הם
ביחס למצוות והן כפי שהם בבריאה,
ולכן²⁵ בגלל היתרון המיוחד של
הארץ שבה ישנו גילוי עצמות האין
סוף יותר מאשר בשמים, הארץ
נבראה תחילה ואחר כך נבראו
שמים.²⁶
(ג) וענין זה של מעלת הארץ,
המעשה בפועל מודגש גם בנוגע
לעניני העבודה של עבודת ה'
דחודש תשרי (שהוא חודש
תשרי חודש כללי שיש לו השפעה
על כל השנה, וכל עניני העבודה
שבו הם ענינים כלליים על
כל השנה כולה)²⁷ ולמשל
השמחה בחג הסוכות ובשמחת תורה
נותנת כוח לשמחה של מצווה ושמחה
של תורה בכל ימות השנה), שאף
על פי שתכנם של עניני העבודה
של חודש תשרי הוא רוחני
ונעלה ביותר, בכל זאת הרי הם
הדברים הרוחניים הנעלים הללו
קשורים עם ענינים גשמיים
דוקא. וכמו למשל בראש
השנה, שמצוות היום
בשופר²⁸, כדברי חכמינו ז"ל
בגמרא, הרי אף על פי שהעיקר בזה לכאורה הוא העבודה

(24) תניא אגה"ק ס"כ (קלב, א). (25) ראה גם דרמ"צ סב, א (בהמשך להתהוות הגשמיות מהסובב): "וזה"ס מעלת מצות מעשיות... ולזה זה אמר האומר ארץ נבראת תחלה". וראה גם ספר החקירה להצ"צ קג, א (בהמשך למעלת צבא השמים העליונים - שקיימים באיש): "אך באמת יש לתחתונים מעלה שנתן להם התורה כו'". (26) ראה לקו"ש שם בשוה"ג, שמקשר ענין הנצחיות שבנבראים ("בהבראם", חזקים כיום הבראם) עם הענין שארץ נבראת תחילה - ע"פ המבואר בכ"מ שהענין דשמים נבראו תחלה הוא מצד בחי' הגילויים דסדר השתלשלות, והענין דארץ נבראת תחלה הוא מצד כח העצמות, שמתגלה בארץ דוקא; והרי גם ענין הנצחיות שבנבראים הוא מצד כח הא"ס שבהם, ואמיתית ענין הא"ס ובל"ג הוא בעצמות. ומבאר, שאין מזה סתירה לכך שצבא השמים קיימים באיש, וצבא הארץ קיימים (רק) במין (אף שכח העצמות מתגלה בארץ דוקא) - כי יש ב' ענינים בגילוי כח העצמות: (א) ענין ה"אין סוף" שבו (שבמצותו ית' גופא הוא כביכול ענין ה"גילוי" שבו), שמתגלה בעיקר בבחי' האור, שהוא בבחי' א"ס להיותו מעין המאור, ולכן, גם בנבראים הוא בעיקר בצבא השמים, (ב) הענין ש"אין לו תחילה", שמתבטא בכח להיות יש מאין (שזהו מצד הענין ד"מציאותו מעצמותו"), שהוא בעיקר בבחי' המלכות ובארץ. (27) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ח"ב ע' תשמח. תקס"ט ע' רפו. אוה"ת סוכות ע' אתשנו. ברכה ע' אתתסו. סה"מ תש"ב ע' 49. 28) ר"ה כו, ב.

- 1 הָרוּחָנִית כו'²⁹ שהיא עבודה נעלית ביותר, מְכַל מְקוֹם, לצורך קיום
2 המצווה צָרִיף לְהִיּוֹת קוֹל הַיּוֹצֵא מִשּׁוֹפָר גְּשָׁמִי דִּקְאָ וְלֹא דִי
3 בעבודה הרוחנית, עם כל מעלתה.
4 וְכֵן בַּעֲשֶׂרֶת יָמֵי תְּשׁוּבָה, שְׁעָלֵיהֶם נֶאֱמָר³⁰ הכתוב בישעיה
5 דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאוּהוּ
6 בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב, וכדברי חכמינו ז"ל
7 וְאִמָּתִי הוּא הַקְדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא
8 קְרוֹב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
9 בַּעֲשֶׂרֶת יָמֵי תְּשׁוּבָה, שָׂאז
10 הוּא קְרִיב הַמָּאוֹר מְקוֹר הָאוֹר,
11 הַבוֹרֵא אֶל הַנִּיצוּץ³¹, כל נשמה
12 פְּרִטִית שֶׁהִיא חֵלֶק מִהַקְדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא
13 כְּמוֹ נִיצוּץ מִתּוֹךְ אֲבוּקָה גְדוּלָּה,
14 וּמְכַל מְקוֹם הַגֶּם שֶׁהַמַּעֲלָה הַגְּדוּלָּה
15 שֶׁל עֶשֶׂרֶת יָמֵי תְּשׁוּבָה הִיא עֲנִיין רוּחָנִי
16 צָרִיף לְהִיּוֹת הַתְּקַרְבוֹת אֶל הַקְדוּשׁ-
17 בִּירוּךְ-הוּא עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הָאָדָם
18 בְּדִיבּוּר שֶׁל תַּפְלָה כו'
19 (דַּעֲקִימַת שִׁפְתָיו הוּי
20 מַעֲשֵׂה³² עַל פִּי הַכֹּל הַלְכָתִּי
21 שֶׁעֲקִימַת הַשִּׁפְתִּים בְּדִיבּוּר מוֹגֵדֶת
22 כְּמַעֲשֵׂה, וְלִפִּי זֶה מוֹסֵב בַּחֲסִידוֹת
23 שֶׁהִיבּוֹר בְּתוֹרָה וּתְפִילָּה נֶחֱשָׁב
24 כַּעֲשִׂיָּה), וְהִינּוּ שְׂאֵל מִסְפִּיק
25 הָעִילוּי הָרוּחָנִי דְּקִירוֹב
26 הַמָּאוֹר אֶל הַנִּיצוּץ, אֲלֹא
27 צָרִיף לְהִיּוֹת גַּם מַעֲשֵׂה הָאָדָם
28 הַתְּחַתּוֹן בַּעֲוֹלָם הַזֶּה הַגְּשָׁמִי
29 וּבִנְדוּן זֶה, הִיבּוֹר.
30 וְכֵן הוּא בְּסוּכּוֹת, דְּלִקְאוּרָה
31 הָרִי עֵינֵךְ הַסּוּכָה הוּא, כְּדִבְרֵי
32 הַגְּמָרָא, הַצֵּל לִזְכֹּר עֲנִי
33 הַכְּבוֹד³³, שֶׁהוּא עֲנִיין וְתוֹכֵן רוּחָנִי
34 וְאֵף עַל פִּי כֵן צָרִיף שִׁיְהִי
35 לְסוּכָה דְּפָנוֹת גְּשָׁמִים כו'
36 וְלֹא דִי בּוֹכֵר רוּחָנִי.
37 וְכֵן הוּא גַם בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה,
38 שָׂאף עַל פִּי שֶׁעֵינֵךְ הַשִּׁמְחָה
- הִיא עַל הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מְהוּת רוּחָנִית, מְכַל מְקוֹם צָרִיף לְהִיּוֹת
הַשִּׁמְחָה לֹא רַק שִׁמְחָה רוּחָנִית נִפְשִׁית אֲלֵא הַשִּׁמְחָה בְּתוֹרָה צִרְכָּה לְהִיּוֹת
בְּרִיקוּדִים בְּרַגְלִים גְּשָׁמִים דִּקְאָ (כְּמוֹ שֶׁנֶּחֱבָאָר לְעִיל³⁴
בְּמִאֲמָר דִּיבּוּר-הַמַּתְחִיל "בְּרָאשִׁית", הַמֵּאֲמָר הַקּוֹדֵם הָרִאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמָר בְּיוֹם זֶה).
וְזֶהוּ גַם הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל מַה
שֶׁבְּשָׂמִינִי עֲצָרַת מִתְחִילִים
לִזְמַר בְּתִפְלוֹת "שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה" אֵת
שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בִּירוּךְ-הוּא שֶׁהוּא
מְשִׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם³⁴,
וְהָרִי עֲנִיין הַגֶּשֶׁם (נוֹסֵף עַל
מְטָר הַמַּיִם כְּפִשּׁוּטוֹ) כּוֹלָל גַּם
כָּל הָעֲנִינִים הַגְּשָׁמִים³⁵
שְׂכוּלִם נִכְלָלִים בְּגֶשֶׁם. וְכָל זֶה
הוּא מִצַּד הַדְּגָשֵׁת מַעֲלָה
הַגְּשָׁמִי שֶׁבּוֹ הִיא הַתְּגַלּוּת
הָעֲצֻמוֹת, כְּנֶזֶק לְעִיל
בְּאִרְכּוֹת.
(ד) וְכָל זֶה הַתְּגַלּוּת הָעֲצֻמוֹת עַל יְדֵי
עֲשִׂיָּה גִשְׁמִית בְּפִעֻלָּה נִעֲשֶׂה וְנִפְעַל
וְנִמְשָׁךְ עַל יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹבְדִים אֵת ה' בְּאוֹפֶן
שְׂאֵתָם נִצְבִּים גו'³⁶, קִיָּמִים
וְעוֹמְדִים³⁷ בַּעֲמִידָה תְּקִיפָה,
וְהַעֲמִידָה וְהַקִּיָּם הַתְּקִיפִים שֶׁל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל הִיא, כְּכָתוּב בְּתוֹרָה, לְפִי
שְׂאֵתָם הַדְּבָקִים בַּה' אֲלֵקִיכֶם
(וְלִכֵּן בְּגַלּ הַדְּבָקוֹת וְהַתְּקַשְׁרוֹת
בְּאִלּוּקוֹת) חַיִּים כּוֹלְכִם הַיּוֹם³⁸,
וְהַדְּבָר נִפְעַל עַל יְדֵי כָל הַמִּצְוּוֹת
הַמַּעֲשִׂוִּת וּבִכְפָּרֶת עַל יְדֵי עֲנִיין
הַצְדָּקָה, שְׂזוּהִי מִצְוֹת הַצְדָּקָה
עֵינֵךְ הָעֲבוֹדָה שֶׁל עֲבוֹדַת ה'
בַּעֲקִבְתָּא דְּמִשְׁיָחָא³⁹, בְּתַקּוּפָה
זוֹ שֶׁל סוֹף הַגְּלוּת, (כְּמִבּוֹאֵר ב'אֲגָרַת
הַקְדוּשׁ' שֶׁבְּסִפְרֵי הַתְּנַיִם: "... כָּל עֵינֵךְ
עֲבוֹדַת ה' בְּעִתִּים הֵלֵל בְּעִקְבוֹת
מִשְׁחָא הִיא עֲבוֹדַת הַצְדָּקָה, כְּמוֹ
שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְלִין

(29) ראה המשך תרס"ו בתחלתו. ובכ"מ. (30) ישע"י נה, ו. ר"ה יח, א. יבמות מט, ב. קה, א. וראה לעיל ד"ה דרשו ה' דו' תשרי (ספר המאמרים תשל"א ע' כ ואילך). (31) ראה דרך חיים כא, סע"ב. כד, ד ואילך. צא, א. המשך תער"ב פרק רג (שם ח"ב ע' תקסז). קונטרס העבודה פ"ה. סה"מ תרפ"ח ע' קצב. תרצ"ז ע' 158. תרח"ץ ע' ב. שם ע' כו. (32) ב"מ צ, סע"ב. סנהדרין סה, א. וראה תניא פל"ז (מו, א). פנ"ג (עד, ב). (33) ראה סוכה יא, סע"ב. (34) משנה ריש תענית. טושו"ע ודאדה"ז או"ח ר"ס קיד. וראה פנ"ח שער הלולב פ"ח. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ד ע' א'שנה ואילך. (35) ראה רמב"ן בחוקותי כו, ד. כתר שם טוב סו"ס רז. (36) נצבים כט, ט. (37) ראה תנחומא ר"פ נצבים. כש"ט הוספות סימן מא. וש"נ. (38) ואתחנן ד, ד. וראה אדר"נ ספל"ד. (39) ראה תניא אגה"ק ס"ט. (40) ראה זח"ב רנח, א. וראה מקדש מלך שם.

אלה תולדות השמים והארץ בהברא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אלא בצדקה ולא אמרו רבותינו ז"ל תלמוד תורה שקול כנגד גמילות חסדים
2 אלא בימיהם שתלמוד תורה היה עיקר העבודה אצלם ועל כן היו חכמים
3 גדולים תנאים ואמוראים. מה שאין כן בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד ער
4 בחינת רגליים ועקביים שהיא בחינת עשייה, אין דרך לדבקה בה באמת
5 ולהפכה חשוכה לנהורא... כ"אם
6 בבחינת עשייה גם כן שהיא מעשה
7 הצדקה... וכל הזוהב את יצרו בזה
8 ופוחת ידו ולבבו אתכפיא סטרא-
9 אחרא ומהפך חשוכא לאור השם-
10 יתברך השוכן עלינו בבחינת עשייה
11 בעקבות משיחא ויזכה לראות עין בעין
12 בשבב ה' ציון כו", שעל תקופה זו של
13 עקבתא דמשיחא נאמר בוהר, פ"ד
14 מְטוּ רַגְלִין בְּרַגְלִין⁴⁰, כשיגיעו
15 רגליים ברגליים (וביאנת המשיח קשורה בעניין הרגליים כמו שנאמר 'ועמדו
16 רגליו ביום ההוא על הר הזיתים', וב'מקדש מלך' על הזוהר מוסבר על כך על
17 פי המובא בתורת הסוד שנשמות ישראל היו כלולות באדם הראשון ברמ"ח
18 אבריו, ונשמות הרע היו כלולות באדם בליעל, וכשחטא אדם הראשון
19 נתלבשו הנשמות הטובות הנאחזות באברי אדם הראשון באותם האברים
20 שב'אדם בליעל', כל אבר לתוך אבר כמוהו, ראש לתוך ראש ורגליים לתוך
- רגליים, וכשם שהשכינה בגלות, כך נשמות הצדיקים גלו ונתלבשו ברע, וכפי
בחינת אבר השכינה המתלבשת שם, כך תהיה בחינת הנשמות המתבררות
ויוצאות משם בזמן ההוא, לפעמים מאבר הראש ולפעמים ממקום אחר, עד
שנמצא שבדור האחרון, השכינה עומדת ברגליים וכל הנשמות היוצאות הם
בחינת נשמות דרגלי אדם הראשון
שבתוך רגלי 'אדם בליעל', וכשיגיע
להתברר, אזי בא משיח, וזה נרמז
בדברי הזוהר 'עד דמטו רגלין ברגלין')
ועל ידי זה זוכים לבוא לזמן
שבו יהיה מעשה⁴¹ גדול⁴²,
כמבואר בחסידות לגבי הדין בגמרא
האם התלמוד גדול ועדיף על המעשה
או שהמעשה גדול ועדיף על התלמוד
שלעתידי לבוא תתגלה מעלת המעשה
בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, שנוסף
על מעלתו של משיח בלימוד התורה, שלכן ילמד תורה את
העם כולו⁴³, יהיו לו גם מעלות גדולות ביותר בעניין המעשה ילחם
מלחמות ה' וינצח, ויבנה מקדש במקומו⁴⁴ – בית
המקדש השלישי, שהוא בנן נצחי עדי עד⁴⁵, וכמבואר לעיל
לגבי מעלת הנצחיות של 'צבא הארץ' שייבנה בקרוב ממש.⁴⁶

(41) ראה סד"ה כה אמר ה' השמים כסאי תרע"ו (המשך תער"ב ח"ב ע' א'קפה), ששמים קדמו או ארץ קדמה הו"ע תלמוד גדול ומעשה גדול. (42) ראה ד"ה ושננתם במאמרי אדה"ז תקס"ז ע' דש ואילך; אוה"ת ואתחנן ס"ע רלט ואילך. אוה"ת פרשתנו מ, ב. ועוד. (43) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת צו יז, א"ב. ובכ"מ. (44) ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א. (45) זהר ח"ג רכא, א.

אגרות קודש

ב"ה, ז' תשרי, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

מה שלא כתבתי בתוכן הברכה פרטים. מלבד שיש בזה ענין שצריך אדם לאמר בלשון רבו, הנה מובן הוא ג"כ ע"פ גלגל דתורה, ובפשטות - ובהקדם המובא בט"ז ומגן אברהם והובא לפסק הלכה בשו"ע רבנו הזקן סימן תקפ"ב סעיף ז' אשר בימים האלו צריך לדקדק ולהזהר בלשונו. והנה אם כפי השערת כת"ר, הייתי מפרט במכתבי נוסף על נוסח הברכה הכללית, ג"כ ענין פרטי, אף כי אחד ומיוחד, הנה הי' בזה כלל ופרט בענין אחד וקרובים זל"ז, ובהתאם לדרז"ל על כלל ופרט, הרי הי' אז כלל ופרט שאין בכלל אלא מה שבפרט, או פרט וכלל אשר י"א שיש לדורשו במיעט וריבה וממעט ענין, או כלל ופרט וכלל או פרט וכלל ופרט שאי אתה דן אלא כעין הפרט (ענין נזיר ל"ה ע"ב) אשר כל הסוגים הנ"ל ממעטים הם בתוכן הברכה, מכשהיא אמורה בכללות בלי כל פרטיות ומיעוט. וכנ"ל, תמיהני על שחשדני במה שלכאורה לא הי' צ"ל אצלו מקום לחדש כזה עלי.

והנני חותם בברכת חתימה וגמר חתימה טובה ויה"ר מהשי"ת, אשר ינצל השפעתו על תלמידיו ועל חוגים מאחב"י להחדיר בהם רוח של יראת שמים המבוארת בתורת החסידות, היא תורת הדא"ח.

נוסח המברק ששלח כ"ק אדמו"ר שליט"א להקפות שניות בירושלים עיה"ק, באה"ק תובב"א

ב"ה, ערב חג הסוכות, ה'תשנ"ב
ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה
בירושלים עיר קדשנו תוב"ב אמן,
בתוככי כל עצמנו בני ישראל השמחים
בשמחת תורה בכל מקום שהם – שליט"א
בזמן שהשמחה הכפולה, שמחת ישראל בהתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת
ומאחדת את כל עצמנו הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, באיחוד אמיתי ונצחי,
תוקף ותוכן מיוחד לשמחה זו במקדש מלך עיר מלוכה הנצחית דעמנו הנצחי,
ירושלים השלימה, עיר שחוברה לה יחדיו,
בתוככי כל ארצנו הקדושה, פלטרין של מלך, בשלימותה,
שניתנו בנחלת עולם, לעצמנו גוי קדוש עם עולם, מאלקי עולם, ככתוב בתורתו
הנצחית –

שלימות הארץ ושלימות העם ושלימות תורתנו הקדושה.
ויהי רצון, שתשוב ירושלים בקרוב ממש ליעודה ותפקידה, וכהבטחת נביא
הגאולה ישעי' אשר ממנה תצא תורה ודבר ה'.
ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו ממש גאולה האמיתית והשלימה על ידי
משיח צדקנו.
ותקויים בכאו"א, בתוככי כלל ישראל, תפילת וברכת משה רבינו בסיום וחזרת
מזמור צדי"ק שבתהלים: ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו – יהי
רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם,
ומעשה ידינו כוננהו – בבית המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו, בגאולה
האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקינו, תיכף ומיד ממש.

המשתתף בשמחתכם-שמחתינו,
וחותם בכבוד רב ובתפלה
לשנת תורה ושמחה ושלוש אמיתי
מנחם שניאורסאהן

מקדש מלך עיר מלוכה: פיוט "לכה דודי".
עיר שחוברה לה יחדיו: תהלים קכב, ג. ובירושלמי (חגיגה פ"ג ה"ו): עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים.
וראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) שם (ע' תעט ואילך).
גוי קדוש: יתרו יט, ו.
וכהבטחת... ישעי': ישעי' ב, ג.
נביא הגאולה ישעי': כשמו "ישעי" מלשון ישועה – ראה פרש"י ומצו"ד עה"פ ישעי' מט, א. זח"ב
קעט, סע"ב. אוה"ת נ"ך כרך ב ריש ע' אינט. וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 343 ואילך.
גאולה האמיתית ושהשלימה: שאין אחרי גלות (תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב, ממכילתא עה"פ
בשלח טו, א. יל"ש ישעי' רמז תצט).
יהי רצון... במעשה ידיכם: פרש"י עה"פ פקודי לט, מג. וראה גם פרש"י שמיני ט, כג. פרש"י עה"פ
תהלים כאן.
ומעשה ידינו כוננהו – בבית המקדש השלישי: מדרש תהלים עה"פ.

נוסח המברק ששלח כ"ק אדמו"ר שליט"א להקפות שניות בכפר חב"ד (נה"ח ועוד), באה"ק תובב"א

ב"ה, ערב חג הסוכות, ה'תשנ"ב
ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה
בכפר חב"ד (נחלת הר חב"ד וכו') אשר
בארצנו הקדושה תובב"א, על ידי משיח צדקנו
בתוככי כל אחינו בני ישראל השמחים
בשמחת תורה בכל מקום שהם – שליט"א
בזמן שהשמחה הכפולה, שמחת ישראל בהתורה ושמחת התורה בישראל,
מקפת ומאחדת את כל עמנו הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, באיחוד אמיתי
ונצחי,
תוקף ותוכן מיוחד לשמחה זו בארצנו הקדושה בשלימותה, אשר תמיד עיני
השם אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה.
ויהי רצון, שתהי' הקדושה בגלוי, והשגחת השם עושה פלא בטוב הנראה
והנגלה,
וראו כל עמי הארץ כי בישראל גדול שמו – בשלימות התורה שלימות העם
ושלימות הארץ.
ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו ממש גאולה האמיתית והשלימה על ידי
משיח צדקנו.
ותקייים בכאו"א, בתוככי כלל ישראל, תפילת וברכת משה רבינו בסיום וחזרתם
מזמור צדי"ק שבתהלים: ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו – יהי
רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם,
ומעשה ידינו כוננהו – בבית המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו, בגאולה
האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.
המשתתף בשמחתכם-שמחתינו,
וחותם בכבוד רב ובתפלה
לשנת תורה ושמחה ושלום אמיתי
מנחם שניאורסאהן

תמיד . . שנה: עקב יא, יב.
השם עושה פלא: ע"פ לשון הכתוב – תהלים עז, טו.
וראו כל עמי הארץ: לשון הכתוב – תבוא כה, י.
בישראל גדול שמו: לשון הכתוב – תהלים עז, ב.
גאולה האמיתית ושהשלימה: שאין אחרי' גלות (תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב, ממכילתא עה"פ
בשלח טו, א. יל"ש ישעי' רמז תצט).
יהי רצון . . במעשה ידיכם: פרש"י עה"פ פקודי לט, מג. וראה גם פרש"י שמיני ט, כג. פרש"י עה"פ
תהלים כאן.
ומעשה ידינו כוננהו – בבית המקדש השלישי: מדרש תהלים עה"פ.

בס"ד. שיחת יום שמחת תורה ה'תשי"א.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.
- 2 א. ידוע – בשם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – שלאחרי שמחת תורה מתחיל הענין ד"ויעקב¹ הלך
- 3 לדרכו².
- 4 – בהמשך וככה³ מובא שהענין ד"ויעקב הלך לדרכו מתחיל במוצאי יום הכיפורים: "העבודה שאחר
- 5 התשובה דיום הכיפורים עז"נ ויעקב הלך לדרכו"⁴,
- 6 אלא, שהמדובר שם הוא בענין "ויעקב הלך לדרכו" בנוגע לעבודה בעניני התומ"צ, כי, ביום הכיפורים
- 7 נעשית הסליחה ומחילה על העוונות דכל השנה, ולאח"ז מתחילה ההליכה "בדרך התורה והמצוות להיות
- 8 בבחי' סור מרע ועשה טוב",
- 9 ואילו הענין ד"ויעקב הלך לדרכו" בנוגע לעבודה בעניני העולם, עובדין דחול - מתחיל לאחר כללות
- 10 העבודה דמועדי חודש תשרי,
- 11 כי, גם העבודה שלאחרי יום הכיפורים [החל מד' הימים שבין יום הכיפורים לסוכות (שהם כנגד ד' אותיות שם הוי"ו)⁵], ועאכו"כ חג הסוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה] היא בעניני קדושה, תורה ומצוות⁶,
- 12 [ומהחילוקים שביניהם – שהעבודה דראש השנה ויום הכיפורים שייכת לתיקון והשלמת עניני
- 13 העבודה דשנה שעברה, הן בנוגע לקבלת עול, ענינו של ראש השנה, והן בנוגע לסליחה ומחילה, ענינו
- 14 של יום הכיפורים, ואילו העבודה ממוצאי יום הכיפורים עד לאחר שמחת תורה, היא התחלת העבודה
- 15 דהשנה החדשה],
- 16
- 17 ורק לאחר סיום כל מועדי חודש תשרי – במוצאי שמחת תורה – מתחילה העבודה בעניני העולם,
- 18 עובדין דחול⁶.
- 19 ב. והנה, כאשר עושה חשבון בנפשו אודות אופן עבודתו במשך חודש תשרי – מתעוררת אצלו
- 20 שאלה: במה ("מיט וואָס") יוצא הוא לילך לדרכו לעבודת כל השנה?
- 21 והמענה לזה – שהכח על ההליכה לדרכו לעבודת כל השנה, הוא, ע"י ההתקשרות אל הרבי:
- 22 ידוע⁷ שהמשכת החיות לכל בני"י הוא מ"ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בחי' ראש ומוח",
- 23 בדוגמת המשכת החיות דאברי הגוף מהמוח שבראש, אשר, העיקר בזה הוא שלא יהי' הפסק ח"ו בין
- 24 אברי הגוף אל הראש, אלא כל אברי הגוף יהיו מקושרים אל הראש, שאז נשפע החיות מהמוח שבראש
- 25 לכל אברי הגוף, ולכן צריכים להיות מקושרים אל הרבי, שהוא הראש, ועל ידו נשפע חיות לכל
- 26 המקושרים אליו⁸.
- 27 ומזה מובן גם בנדו"ד – שע"י ההתקשרות אל הרבי נמשכת גם הנתינת כח לעבודה ד"ויעקב הלך
- 28 לדרכו" במשך כל השנה בעובדין דחול.

(5) סה"מ תשי"א ע' 42. וראה ספר פוקח עורים (מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' תנד). סה"ש תרפ"ט ע' 25. וש"נ.
(6) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 266 ואילך. 367 ואילך. ועוד.
(7) ראה תניא פ"ב.
(8) אף שגם הפושעים ומורדים כו' מקבלים חיות מראשי אלפי ישראל – מבחי' אחוריים (תניא שם).

(1) לשון הכתוב – ויצא לב, ב.
(2) ראה אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' קצד: "וכן הי' נוהג הוד כ"ק אדמו"ר . . אחרי הסעודה הגדולה (דשמח"ת) .. הי' מתחיל לומר הנה עתה הגיע עת ויעקב הלך לדרכו כו'". וראה סה"מ תשי"א ע' 240. סה"ש תרצ"ו ע' 43. וש"נ.
(3) תרל"ז – רפצ"ו.
(4) ושם: "כמ"ש מזה בד"ה כתפוח בעצי היער (רש"פ)*".

(*) הנחת ר' שלמה פריידעס ממאמרו של אדמו"ר הזקן בשנת תקנ"א (וראה אורה"ת שה"ש (כ"ד) א) ע' קפז ואילך. וראה גם ד"ה זה דש"פ נצבים תשי"ד (סה"מ תשי"ד ע' 177 ואילך).

- 1 ג. ויש לקשר זה עם קריאת היום בתורה – פרשת ברכה:
2 בחלק הפרשה ד"שלישי" – העלי' הכי חשובה,
- 3 – ע"פ קבלה, העלי' הכי חשובה היא ששי (כדאיתא בכתבי האריז"ל), אבל ע"פ נגלה, העלי' הכי
4 חשובה היא שלישית¹⁰, וכיון שרוצים וצריכים שכל הענינים יומשכו למטה מעשרה טפחים באופן גלוי,
5 מדגישים את החשיבות ע"פ נגלה דוקא –
- 6 נאמר: "וליוסף אמר מבורכת הוי' ארצו ממגד שמים מטל ומתהום רובצת תחת וגו'"¹¹, והולך ומפרט
7 ריבוי ענינים בברכתו של יוסף.
- 8 ויש לומר הרמז בזה – שע"י ההתקשרות ליוסף ("וליוסף אמר"), כ"ק מו"ח אדמו"ר ששמו (הראשון)
9 יוסף, נמשכת ברכתו של הקב"ה (לא רק בעניני "שמים", אלא) גם בעניני ארץ ("מבורכת הוי' ארצו"),
10 מלשון ארציות, גשמיות וחומריות, שזוהי העבודה בעניני העולם, עובדין דחול; ולא רק המשכת הברכה
11 משם אלקים, בגימטריא הטבע¹², אלא גם המשכת הברכה משם הוי' ("מבורכת הוי' ארצו"), שלמעלה
12 מהטבע.
- 13 ויש להוסיף בדיוק לשון הכתוב "וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו", לא "ארץ" סתם, אלא "ארצו" דייקא
14 – ש"ארץ" הוא מלשון רצון¹³, ו"ארצו" הוא הרצון שלו, של יוסף – שבוה מרומז שצריכים להניח
15 ("אזעקלייגן") את הרצונות שלו ("די אייגענע רצונות") ולהתמסר לרצונו של הרבי ("ארצו", של יוסף).
- 16 וע"י ההתמסרות לרצונו של הרבי ("ארצו") נמשכת ברכת ה' ("מבורכת ה'") בכל הענינים, ממגד
17 שמים מטל ומתהום רובצת תחת וגו'" (כנ"ל), ובעיקר – הברכה בנוגע להתקשרות אל הרבי, שזהו השכר
18 הכי גדול, "שכר מצוה מצוה"¹⁴ ("שכר מצוה היא המצוה בעצמה"¹⁵).
- * * *
- 19
- 20 ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה¹⁶ לכל השלוחים בערי השדה ובירכם בהצלחה בשליחותם בערי
21 השדה, ואמר:
- 22 "שדה" – מורה (בדרך כלל) על קליפה, שלכן נקרא "עשו" בשם "איש שדה"¹⁷. ואעפ"כ, שלח כ"ק
23 מו"ח אדמו"ר שלוחים למקומות כאלה שהי' קורא להם בשם "ערי השדה" [בין אם הוא בעצמו נתן שם
24 זה, או ששם זה נתקבל אצלו], כדי לפעול בשליחותו גם ב"שדה".
- 25 [לא' ששמו יעקב, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויעקב הלך לדרכו"].
- 26 ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל לא' מהו מספר תלמידיו ומחונכיו, וכשהשיב שמספרם הוא פ"ו, אמר
27 לו כ"ק אדמו"ר שליט"א:
- 28 מספר פ"ו הוא מספר נעלה, להיותו הגימטריא דשם אלקים. אבל, מוטב שיהיו תלמידיך ומחונכיך
29 כהמספר דשם צבאות, שכן, אע"פ שבנוגע לשמות יתכן ששם אלקים הוא נעלה יותר משם צבאות¹⁸,
30 מ"מ, מספרו של שם צבאות הוא בריבוי מופלג לגבי המספר דשם אלקים.

(9) ראה שער הכוונות ענין קריאת ס"ת דרוש ב (פע"ח שי"ח

פ"ט. ועוד) הובא בבאה"ט או"ח סו"ס רפב. וראה מג"א שם
סק"ט (מוח"ג קסד, ב).

(13) ראה ב"ר פ"ה, ח ובמת"כ שם.

(10) ראה גיטין ס, רע"א. רמב"ם הל' תפלה פ"ב הי"ח.
טושו"ע או"ח סקל"ו ובנ"כ.

(14) אבות פ"ד מ"ב.

(11) לג, יג.

(15) תניא רפ"ז. שם פל"ט (נב, ב).

(12) פרדס שי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו (ד"ה והמרגיל

(16) כן נתן משקה לכו"כ אנשים, ולאחדים מהם אמר איזה

ענין פרטי (המו"ז).

(17) תולדות כה, כז. וראה אוה"ת עה"פ (קלט, סע"ב ואילך).

(18) ראה שבועות לה, ב.

– קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. ועוד.

1 (והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א:) בשמחת תורה אין מקום לחשוש מפני ענינים של ישות (מצד ריבוי
2 התלמידים). – ישות, לא שייך אף פעם, אלא הכוונה היא להרגש הישות, שבשמחת תורה אין לחשוש
3 מזה.

4 ו. כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לכו"כ בחורים ובירכם בשידוכים הגונים, ואמר:
5 שידוך הגון קשור ושייך להכנות לביאת המשיח ("מ'רעדט דאך אלץ וועגן הכנות צו משיח'ן"),
6 כמארז"ל¹⁹ "אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף" ("אוצר ששמו גוף"²⁰), ע"י שידוך הגון
7 והקמת בית בישראל.

8 ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לכל תלמידי הישיבה, ואמר:
9 על הפסוק²¹ "ושננתם לבניך" איתא בספרי²² "לבניך אלו התלמידים". . שהתלמידים קרויים בנים".
10 – מצינו בגמרא²³ הלשון "כל המלמד את בן חבירו תורה". . נאילו ילדו", אבל בספרי הלשון הוא
11 ש"התלמידים קרויים בנים"²⁴.

12 והנה, אמרו חז"ל²⁵ "יפה כח הבן מכח האב". וא' הפירושים בזה²⁶ – שהענין ד"יפה כח הבן" גופא
13 הוא "מכח האב", ע"ז שהבן מקושר אל האב.
14 ובנוגע לענינו – הכח של התלמידים ("יפה כח הבן") למלא את השליחות הגדולה שהוטלה עליהם,
15 הוא, "מכח האב", ע"י ההתקשרות אל הרבי.

16 ח. כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך לדבר בנוגע לתלמידי הישיבה, ואמר:
17 איתא בגמרא²⁷ ש"ביקש הקב"ה לעשות חזקי' משיח וסנחריב גוג ומגוג", היינו, שמצדו של חזקי'
18 הי' יכול להיות הגילוי דמשיח, ואצלו האיר בחי' משיח (אלא שמאיזו סיבה לא בא הדבר לידי פועל)²⁸.
19 ובהמשך הסוגיא²⁹ מספרת הגמרא אודות פעולתו של חזקי' לבטל הענינים הבלתי-רצויים דסנחריב
20 – "חובל עול מפני שמן"³⁰. . חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהי' דולק בבתי כנסיות
21 ובבתי מדרשות. . בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק
22 ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיין בהלכות טומאה וטהרה".

23 והענין בזה – שרצונו של סנחריב הי' לפגוע בעיקר בתינוקות של בית רבן, וכנגד זה עמד חזקי',
24 מבלי להתחשב בשום דבר, גם לא בדעת שאר חברי הסנהדרין שלא היו סבורים כמותו³¹, והתמסר ללמוד
25 תורה עם תינוקות של בית רבן, ובאופן שיהי' נרגש אצלם שלימוד התורה הו"ע שלמעלה מהשכל –
26 שזהו הדיוק בלימוד "הלכות טומאה וטהרה" דוקא, ש"דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות
27 הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו" (כמ"ש הרמב"ם³²).

28 ועד"ז בנוגע לחזקי' שבדורנו – כ"ק מו"ח אדמו"ר – שלא התחשב בשום דבר, גם כאשר שאר גדולי
29 ישראל היו סבורים שבענינים מסויימים צריכים לוותר כו', אלא התמסר לפעול בנוגע ללימוד התורה
30 ע"י תינוקות של בית רבן, וללמדם שהתורה היא למעלה מהשכל וכו'.
31 ולכן, מצדו הי' יכול להיות הגילוי דמשיח, ואצלו האיר בחי' משיח.

32 וכאשר התלמידים ימלאו את הכוונה שלו – תהי' זו ההכנה וההכשרה לכך שהרבי יוליכנו לגאולה
33 האמיתית והשלמה במהרה בימינו אמן.

* * *

(26) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 222. וש"נ.

(27) סנהדרין צד, א.

(28) ראה גם לקו"ש ח"כ ריש ע' 520.

(29) סנהדרין שם, ב.

(30) ישע"י יו"ד, כו.

(31) ראה סנהדרין כו, א.

(32) סוף הל' מקוואות וספר טהרה.

(19) יבמות סב, סע"א. וש"נ.

(20) פרש"י שם.

(21) ואתחנן ו, ז.

(22) הובא בפרש"י עה"פ.

(23) סנהדרין יט, ב. הובא בפרש"י עה"ת במדבר ג, א.

(24) ראה לקו"ש ח"ט ע' 33 ואילך. חכ"ג ע' 8 ואילך.

(25) שבועות מח, סע"א. וש"נ.

ט. כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך לבאר הפסוק "וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו וגו'" (בהמשך
להמדובר לעיל שע"י ההתקשרות ליוסף נמשכת ברכת ה' בכל העניים), וביאר בפרטיות כל הפסוקים
שבברכתו של יוסף, והמשיך לבאר הענין ד"ויראהו ה' גו' עד הים האחרון"³³, ש"הראהו"³⁴ הקב"ה
(למשה) כל המאורעות שעתידין לאירע לישראל עד שיחיו המתים"³⁵.

* * *

י. לאחר ברכת המזון אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
חורף טוב, בריא ושמח, ושנשמע רק בשורות טובות. שכל אחד ואחד – מכל הסוגים – יצליח בענינו
הוא: תלמידים ויושבי אוהל יצליחו בענינם הם, ובעלי עסקים בענינם הם. והעיקר – שהרבי
שליט"א³⁶ יוליכנו לקראת משיח צדקנו, לארץ ישראל, לגאולה האמיתית והשלימה.
לאחרי תפלת ערבית אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
השי"ת יעזור ויצליח בעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו".

(33) ברכה לד, א-ב.
(34) ספרי ופרש"י עה"פ.
(35) חסר כל הענין (המו"ל).
(36) ע"ד הלשון הרבי שליט"א אודות אדמו"ר מוהרי"צ.
(לאחרי ההסתלקות) – ראה תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע'
27 בהערה. ע' 83. ע' 139.
(*) שאמר להרב מנחם זאב שי' הלוי גרינגלאס*.

(*) בהתוועדות דשמח"ת הורה לו כ"ק אדמו"ר שליט"א לפשוט את ה"סירטוק" ולחזור וללבשו הפוך (כשצידו החיצוני כלפי פנים). למחרתו,
באסרו-חג, שאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א לפשר הדבר, האם זה מפני שאינו ראוי ללבוש בגד משי? והשיב לו כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהכוונה
היתה לעוררו שתהי' ניכרת עליו האווירה של שמחת-תורה... ואילו בנוגע לבגדי משי, הרי אדרבה כו', כבפנים (המו"ל).

בס"ד. ר"ד * יום ה' פ' בראשית, אסרו-חג, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

צריכים להנהיג שהאברכים ("יונגעלייט") ילבשו בשבת וביו"ט "זיידענע זופיצעס", ויישר-כחם של
אלה שיעשו כן.
ענין זה (שבגדי שבת ויו"ט צריכים להיות של משי) מובא גם במאמר של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב)
נ"ע¹.
ובכלל, צריכה להיות ההנהגה באופן של "ונפלינו"² (כלשונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר³), דבר שמתבטא
גם בכך שלובשים בשבת וביו"ט "זיידענע זופיצעס".
— תמיהני על חסידים כמו פלוני ופלוני שאינם לובשים בשבת וביו"ט "זיידענע זופיצעס". הסיבה
לכך, כפי הנראה, היא, מפני מצב העניות שהי' ברוסיה, שלא היתה באפשרותם ללבוש "זיידענע
זופיצעס".
ובכל אופן, הגיע הזמן שיתחילו ללבוש "זיידענע זופיצעס", ובמשך הזמן תקבע הנהגה זו אצל כולם
— שכל האברכים ילבשו בשבת וביו"ט "זיידענע זופיצעס"⁴.

(1) סה"מ תרס"ב ס"ע רלא ואילך. אעת"ר ס"ע שכח (בהוצאת
תשמ"ט ס"ע רמז) ואילך. המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתעב ואילך.
(2) תשא לג, טז. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע'
41. לקו"ש ח"ט ס"ע 344.
(3) סה"ש תרצ"ט ע' 349. תש"ה ס"ע 72 ואילך.
(4) והוסיף (בחיוך): אע"פ שאני בעצמי לובש עדיין (בימות
החול) "פינדזשאק" (חליפה קצרה).

בס"ד. שיחת שבת בראשית, מבה"ח מר-חשון ה'תשי"א*.

א. שבת בראשית הוא המשך להמועדים דחודש תשרי בכלל, ולשמיני עצרת ושמחת תורה בפרט,¹ וכפי שכותב כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמכתב דמחרת יום הכיפורים (הנדפס בקונטרס דחג הסוכות),² – המכתב הוא אמנם משנת תרפ"ט, אבל למאי נפק"מ אם המכתב הוא מלפני כמה שנים, ואדרבה, להיותו ע"ד ייין (הבנה והסברה) ישן (שככל שהוא ישן יותר) דעת זקנים (זקן שקנה חכמה³) נוחה הימנו³ –

וז"ל: "יתאספו כולם יחדיו בימי השמחה . . שמיני עצרת ושמחת תורה . . וכעין השלמה ותוספת אור כי טוב בשבת בראשית הבעל"ט", היינו, ששבת בראשית הוא "השלמה ותוספת אור כי טוב" לימי השמחה שלפנ"ז, שמיני עצרת ושמחת תורה.

ב. ובפרטיות יותר – "השלמה ותוספת אור כי טוב":
"השלמה ותוספת" – ש"השלמה" פירושה להשלים מה שעדיין לא נעשה כדבעי ("וואָס מ'האַט נאָך ניט דערטאָן"), ו"תוספת" פירושה שאפילו כשעשו כל מה שצריך לעשות כדבעי, צריכים להוסיף עוד יותר.

(תוספת) אור – שההוספה צריכה להיות בענין האור.
"תוספת אור) כי טוב" – שההוספה באור היא באור נעלה ביותר, "אור כי טוב" – לשון הכתוב⁴ בנוגע להאור שנברא ביום ראשון, כש"הי' הקב"ה יחיד בעולמו" [קודם בריאת המלאכים (שהיתה לאח"ז⁵)], שאז היתה בריאת השמים והארץ (שנבראו ביום ראשון⁶) באופן נעלה יותר, שלא היתה נתינת מקום לשתי רשויות כו', שלכן נקרא "יום אחד" (כדרשת חז"ל⁷).

ג. והענין בזה:
אודות האור כי טוב שנברא ביום ראשון – אמרו חז"ל⁸ ש"גנזו לצדיקים לעתיד לבוא", וידוע מאמר הבעש"ט⁹ "והיכן גנזו – בתורה", היינו, שבתורה גנזו עכשיו האור שיהי' לעתיד לבוא. ומזה מובן שע"י התורה יכולים להגיע גם עכשיו לגילוי האור דלעתיד לבוא.

וההסברה בזה:
ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד¹⁰. וכשם שאצל הקב"ה הי' הוה ויהי' כאחד¹¹, כן הוא גם בתורה, ולכן גנזו בה עכשיו האור דלעתיד לבוא. וכן הוא גם בצדיקים – שהענין דישראל וקוב"ה כולא חד הוא אצלם בגלוי – שיש אצלם גם עכשיו האור דלעתיד לבוא, להיותם למעלה מהגבלות הזמן.

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת נח

(8) חגיגה יב, א.

(9) הובא בדגל מחנה אפרים פ' בראשית (ועוד). כתר שם טוב ספ"ד.

ומקורו במדרז"ל (ראה תו"א ויחי מז, סע"ב: וארז"ל כי טוב לגנוז בתורה) – ראה זהר ח"א מז, א. רסד, א. ח"ב קמח, סע"ב ואילך.

זהר חדש רות פה, סע"א ואילך.

(10) ראה זח"ג עג, א.

(11) ראה זח"ג רנו, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיוה"א

פ"ז (פכ, א).

(* הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ב ע' 443 ואילך. ע' 468 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(1) סה"מ תשי"א ע' 48. ואח"כ באגרות קודש שלו ח"ב ע' קיט.

(2) קידושין לב, ב.

(3) מגילה טז, ב. הובא בפרש"י עה"ת ויגש מה, כג.

(4) בראשית א, ד.

(5) פרש"י שם, ה (מב"ר פ"ג, ח).

(6) ראה פרש"י שם, ו. שם, יד. שם, כד.

(7) בראשית שם, ה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 ...ג. מצד "והייתם נקיים מה" ומישראל"17 - הנה כאן המקום להבהיר בנוגע לאמירת ההפטרה18:
- 2 בהיותי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר בשנת תרצ"ה בפולין, דובר אודות סדר ההפטרות, ואמר כ"ק מו"ח
- 3 אדמו"ר, שבהפטרה דשבת בראשית יש חילוק בין שנה פשוטה לשנה מעוברת, שבשנה פשוטה מסיימים
- 4 ב"יגדיל תורה ויאדיר"19, ובשנה מעוברת ממשיכים לומר עד "ואחרי לא יהיה"20, כמנהג האשכנזים.
- 5 לקראת שנת תש"ב, כשנדפס ה'סידור', והיתה אז הזדמנות להדפיס סדר ההפטרות שיש בהם חילוקי
- 6 מנהגים, הנה כשדובר - כמובן לפי הסדר - לכל-לראש אודות ההפטרה דשבת בראשית, אמר כ"ק מו"ח
- 7 אדמו"ר שצריך לומר עד "יגדיל תורה ויאדיר". וכששאלתי אודות ההוראה בשנת תרצ"ה על-דרך החילוק
- 8 שבין שנה פשוטה לשנה מעוברת, אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר שאין זו הוראה לרבים, וב'סידור' יש
- 9 להדפיס שסיום ההפטרה הוא "יגדיל תורה ויאדיר".
- 10 ועל-פי ההוראה בשנת תרצ"ה - הוספתי באמירת הפטרת היום עד "ואחרי לא יהיה".
- 11 בהוספה זו ישנו ענין ערב ("אָ געשמאַקער ענין"): "ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך אומר לצפון
- 12 תני ולתמן אל תכלאי וגו'"21 - קיבוץ גלויות מכל ד' רוחות העולם שיהיה בקרוב, בביאת משיח צדקנו.
- 13 וכמו שנתבאר פעם22, שבנוגע לצפון יש ענין מיוחד: "אומר לצפון תני" - שלא זו בלבד שבני-ישראל
- 14 יבואו מעצמם, כבכל המקומות, אלא שהצפון עצמו יתן את ישראל הפזורים בו.
- 15 ויהירצון שיהיה זה בחסד וברחמים, ובקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו.

* * *

- 16 ד. דובר אודות ג' הביאורים בטעם התחלת התורה באות ב', ולא באות א', שנקודתם אחת - שלימוד
- 17 והבנת התורה הוא ענין שני (ב'), ואילו הענין הראשון (א') הוא ההתקשרות לנותן התורה שלמעלה
- 18 מהבנה והשגה - "ברכו בתורה תחילה"23. ונקודה זו מתבטאת בג' ענינים: בנוגע לתורה עצמה (שלא
- 19 תהיה בבחי' נפרד מאלקות, כמו בעולם הבריאה, התחלת עולם הפירוד, אלא כמו בעולם האצילות, עולם
- 20 האחדות), בנוגע לאדם הלומד (שלימודו לא יהיה באופן ש"לא זכה", א' לשון ארירה, אלא באופן ש"זכה
- 21 נעשית לו סם חיים"24, ב' לשון ברכה), ובנוגע לעולם (שעל-ידי-זה מתקנים ומשלימים רוח צפונית
- 22 שאינה מסובכת25). וכל זה רק בלימוד דבני-ישראל, מה-שאין-כן בתרגום התורה לתלמי המלך שמתחילה
- 23 בא'26, כיון שאצל אומות העולם הלימוד הוא רק בכדי לדעת את המעשה אשר יעשון, ולא לשם לימוד
- 24 התורה עצמה - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ט"ו בתחלתו.

* * *

- 25 ה. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור-המתחיל בראשית ברא.

* * *

- 26 ו. מאמר ב' (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויכולו השמים גו'.

* * *

(22) תורת מנחם - התוועדות חל"ד ע' 157. וש"נ.

(23) נדרים פא, א. וש"נ.

(24) יומא עב, ב.

(25) ב"ב כה, ריש ע"ב.

(26) מגילה ט, א.

(17) מטות לב, כב.

(18) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס"ע שדמ ואילך. וש"נ.

(19) ישע' מב, כא.

(20) שם מג, יו"ד.

(21) שם, ה"ו.

[על-פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, נערכה מכירת המצוות⁵ על-ידי הגבאי, בחבישת "שטריימל",¹ ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א (בבת-שחוק), שנוסף על שינוי הלבוש, צריך להיות גם שינוי לשון - שיאמר² דבר תורה].³

ז. יום השבת-קודש הזה הוא שבת מברכים חודש מרחשון, שבו מתחילה תקופת הגשמים (כדאיתא בגמרא²⁷), ולכן נקרא בשם "מר" (חשון), שפירושו טיפה, על שם טיפות הגשמים²⁸.

וענין זה בא בהמשך לשמיני-עצרת שבו מתפללים על הגשמים שיהיו גשמי ברכה²⁹ - לברכה, לחיים ולשובה.

והצורך בהבהרה זו - כיון שענין הגשמים יכול להיות גם באופן הפכי חס-ושלום, כפי שמצינו בנוגע למי המבול (שעל זה מדובר בסיום פרשתנו ובהתחלת הפרשה שמתחילים לקרוא במנחה), ולכן יש צורך להבהיר שיהיו גשמי ברכה.

ח. ובאמת, הנה גם מי המבול היו לטובה.

ובהקדמה - שכל הענינים שבתורה, אפילו העונשים שבתורה, הם לטוב, כיון שהתורה היא תורת חסד³⁰. ובנידון-דידן, אף שהמבול היה קודם מתן-תורה, הרי כיון שגם ענין המבול הוא פרשה בתורה, על-כרחך צריך לומר שזהו ענין של חסד.

וראיה לדבר - מהמבואר בכמה מקומות³¹ שהמבול בא בכדי לטהר את הארץ, ולכן היו מי המבול במשך ארבעים יום, בדוגמת המקוה ששיעורה ארבעים סאה. וענין זה הוא לא רק על-פי חסידות, אלא - ככל הענינים שבתורת החסידות - גם בנגלה, כפי שמצינו בגמרא³² בנוגע לחלק הארץ שבו לא ירד המבול, שעל זה נאמר³³ "ארץ לא מטוהרה היא".

והיינו, שענין המבול - ככל עונשי התורה - בא רק לדחות ולקנח את הרע, ועל-ידי-זה תהיה ההכשרה לקבל את הטוב.

ט. ויתירה מזה - שעל-ידי המבול נזדכך העולם עוד יותר מכמו שהיה קודם הענינים הבלתי-רצויים שבגללם בא המבול:

ובהקדם ביאור רבינו הזקן ב'תורה אור', ובארוכה ב'לקוטי תורה' לג' פרשיות³⁴, שענין המבול הוא בדוגמת ה"מים רבים" של טרדות הפרנסה, אשר לא זו בלבד ש"לא יוכלו לכבות (חס-ושלום) את האהבה"³⁴ של בני-ישראל להקב"ה, ובמילא גם לא לפגוע באהבה של הקב"ה לבני-ישראל, אלא אדרבה, שעל-ידי-זה ניתוסף עילוי גדול יותר בעבודת ה' (כמבואר שם בארוכה), כי "לפום צערא אגרא"³⁵, ולכן, דוקא על-ידי הטרדות של ה"מים רבים", בבחינת "המקיים את התורה מעוני", באים למעמד ומצב ש"סופו לקיימה מעושר"³⁶.

וכללות העילוי שנעשה על-ידי ה"מים רבים" הוא בדוגמת מעלת בעלי-תשובה על צדיקים: צדיקים - אין להם שייכות לרע; אין להם זדונות, ואפילו שגגות לא שייך אצלם; מה-שאינ-כן בעלי-תשובה יש להם שייכות לרע, והם מהפכים את הזדונות לזכיות.

ועל-דרך מה שנתבאר לעיל³⁷ בענין העליה שעל-ידי התהוות העולמות - שקודם ההתהוות היה רק בחינת בלי-גבול, ולא היה מקום לבחינת הגבול. וכמו שנתבאר במאמרים³⁸, שקודם הצמצום, בבחינת

(33) יחזקאל כב, כד.

(34) שה"ש ח, ז.

(35) אבות פ"ה מכ"א.

(36) שם פ"ד מ"ט.

(37) במאמר הב' פ"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 173 ואילך).

(38) ד"ה כתר יתנו לך דיום ב' דחה"ס פ"ג (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 74).

(27) תענית ו, א.

(28) ראה פר"ח אה"ע סקכ"ו סקכ"ב. וראה גם שיחת ש"פ

בראשית, מבה"ח מרחשון תשט"ז בסופה (תורת מנחם - התוועדויות חט"ו ע' 200). וש"נ.

(29) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 145. וש"נ.

(30) ראה לקו"ש חכ"ב ס"ע 71 ואילך. וש"נ.

(31) תו"א ר"פ נח. וראה גם לקו"ש ח"ל ע' 16. וש"נ.

(32) זבחים ק"ג, א.

- 1 אצילות דכללות, וכן באצילות הפרטית, אלקות בפשיטות ומציאות בהתחדשות³⁹. ואילו לאחר ההתהוות
2 - יש מציאות, ועד לאופן ד'נעשה (אדם)⁴⁰, לשון רבים, "והרצה לטעות יטעה"⁴¹, והיינו, שמלמעלה
3 יש נתינת מקום לטעות; וכאשר לאחר כל הירידה הלזו, פועל יהודי בעבודתו לעשות מ"ש" "אין" -
4 הרי זה עילוי לגבי כמו שהיה קודם הבריאה.
- 5 ועל-דרך העליה שנעשית על-ידי הירידה שבכללות בריאת והתהוות העולמות, הנה גם בעולם גופא
6 אינה דומה מעלת העבודה ללא ההעלמות של ה"מים רבים" למעלת העבודה שעל-ידי ההעלם וההסתר
7 של ה"מים רבים", כמבואר ב'תורה אור' וב'לקוטי תורה' לג' פרשיות הנ"ל.
- 8 וכיון שמשווים את ה"מים רבים" של טרדות הפרנסה למי המבול, הרי מובן, שגם המבול פעל זיכוך
9 בעולם, עוד יותר מכמו שהיה לפני זה (קודם החטא שהביא את המבול).
- 10 והענין בזה - כידוע הביאור⁴² בענין אות הקשת שנעשה על-ידי המבול, שקודם המבול לא היה ענין
11 הקשת, כיון שמצד חומריות העולם לא היה אור השמש יכול לבקוע את העננים ולהשתקף בהם, וכאשר
12 נודרך העולם על-ידי המבול, נעשו העננים זכים יותר ("איידעלער"), ולכן יכול אור השמש לעבור דרכם.
- 13 וכן הוא גם ברוחניות - כידוע בפירוש "את קשתי נתתי בענן"⁴³, ש"קשתי" היינו "דבר שהוא מוקש
14 לך"⁴⁴, ולכן נעשה על-ידי-זה ענין ההתקשרות עם הקב"ה באופן של ברית, שלמעלה מטעם ודעת.
- 15 וזהו גם הטעם שקודם המבול היה אסור לאכול בשר, ורק לאחר המבול נאמר "כל רמש גו' לכם
16 יהיה לאכלה כירק עשב גו'"⁴⁵ - כי בירור הבשר קשה יותר מאשר הבירור דירק עשב, שלכן "עם הארץ
17 אסור לאכול בשר"⁴⁶, ורק בגלל הזיכוך שעל-ידי המבול, היו יכולים לברר גם בשר⁴⁷.
- 18 י. ועל-פי האמור שהעילוי שנעשה על-ידי המבול ומים רבים דטרדות הפרנסה הוא בדוגמת מעלת
19 בעלי-תשובה על צדיקים, מובנת השייכות המיוחדת לחדשי החורף - כידוע ההפרש בין חודש ניסן
20 (התחלת חדשי הקיץ) לתשרי (התחלת חדשי החורף)⁴⁸, שניסן ענינו עבודת הצדיקים, וכללות הנהגה
21 דניסן היא הנהגה נסית שלמעלה מהטבע, ואילו תשרי ענינו עבודת התשובה והנהגה טבעית (לא "החודש
22 הזה לכם"⁴⁹, הנהגה נסית, אלא "כח מעשיו הגיד לעמו"⁵⁰, הנהגה טבעית).
- 23 וזהו שמצינו שמיד לאחר המבול נאמר⁴⁹ "קיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו", היינו, שצריך להיות
24 סדר הנהגת העולם על-פי הטבע, ועד שענין זה נוגע גם להלכה - שמזה למדים ש"עובד כוכבים ומזלות
25 ששבת חייב מיתה"⁵⁰ (ואף-על-פי שענין זה נאמר לגבי עובדי כוכבים ומזלות, הרי זה נוגע גם
26 לבני-ישראל, אלא שמצד זה שבני-ישראל קשורים עם הקב"ה, יש להם כח להתעלות למעלה מהטבע⁵¹).
- 27 וזהו גם ענין ברכת הגשם בשמיני-עצרת בסיום מועדי חודש תשרי²⁹ - כיון שאז צריך להיות ענין
28 הנהגת הטבע⁵¹, אשר הכוונה שבירידה זו היא לצורך עליה (כנ"ל), אלא כיון שענין זה יכול להיות באופן
29 שכוונת החסד והעלי' היא בגילוי, או באופן שזהו בהעלם (וכמו בענין המבול, שבגילוי היה ענין של
30 עונש כו') - לכן ישנו הענין דברכת הגשם, שמבקשים שיהיו גשמי ברכה, היינו, שתהיה הברכה בגילוי,
31 כך שבטבע יהיה בגילוי הלמעלה מהטבע.
- 32 יא. והנה, בענין טהרת העולם על-ידי המבול - צריך להבין: הרי בזמן המבול נימחו רק ג' טפחים
33 בעומק הארץ⁵², ואם-כן, איך נטהרה כללות הארץ?

(39) ראה המשך תער"ב ח"ב ס"ע תקלד ואילך. סה"מ תש"ו
ע' 30.
(40) פרשתנו א, כו.
(41) ב"ר פ"ח, ח.
(42) ראה לקו"ש חט"ו ע' 52 ואילך. וש"נ.
(43) נח ט, יג.
(44) ב"ר פל"ה, ג.
(45) שם, ג ובפרש"י.
(46) פסחים מט, ב.
(47) ראה לקו"ש שם הערה 37. וש"נ.
(48) ראה אוה"ת בא ע' רנז ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 56 ואילך. וש"נ.
(49) נח ח, כב.
(50) סנהדרין נח, סע"ב.
(51) חסר קצת (המו"ל).
(52) ב"ר פל"א, ז. פרש"י נח ו, יג.

ונוסף על השאלה בנוגע לסוג הדומם - נשאלת השאלה גם בנוגע לסוג המדבר, החי והצומח: הן
אמת שנח "ראה עולם חדש"⁵³, אבל עדיין נשאר מכל מין ומין שהכנים נח לתיבה כדי שיוכל להיות
המשך הדורות, ונמצא, שכל הענינים שלאחרי המבול קשורים עם הענינים שקודם המבול, ואם-כן, חסר
לכאורה בענין הטהרה?

וההסברה בזה - על-פי מה שכתוב ב'מכתב כללי' לראש השנה⁵⁴ שהבריאה עצמה היא טוב כו'.
ולכאורה, נשאלת מיד השאלה: הרי "יצר לב האדם רע מנעוריו"⁵⁵, וכמובא בתניא⁵⁶ מ'עץ חיים'⁵⁷
ש"כל מעשה עולם הזה קשים ורעים והרשעים גוברים בו", ויתירה מזה, שהעולם עצמו נקרא "עולם
הקליפות וסטרא-אחרא", ואם-כן, איך אפשר לומר שהעולם הוא טוב?
ובאמת יש ראיות לכך (כמצויין גם ב'מכתב') - שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב⁵⁸ "וירא אלקים את
כל אשר עשה והנה טוב מאד".

ואף שלכאורה אפשר לומר שמה שנאמר "וירא גו' והנה טוב מאד" היה קודם חטא עץ הדעת
(מה-שאיין-כן לאחר החטא אזי "יצר לב האדם רע מנעוריו") - הרי מזה שהפסוק נאמר בסמיכות
ל"ויכולו", מוכח, שמדובר לאחר החטא, שהרי החטא היה לאחר הציווי בשעה התשיעית⁵⁹, ג' שעות
קודם השבת, ואף-על-פי-כן, בסמיכות ל"ויכולו" (יום השבת) נאמר "וירא גו' והנה טוב מאד", גם לאחר
החטא.

וראיה חזקה יותר - מזה שה'צמח צדק' מבאר ב'לקוטי תורה'⁶⁰ הענין ד"נוח לו לאדם שלא נברא"⁶¹,
"נוח" דייקא, "ולא אמרו חס-ושלום טוב לו שלא נברא", ומביא מה שכתוב "והנה טוב מאד". וכיון
שה'צמח צדק' מדבר אודות בריאת כל אדם ואדם, גם עתה, הרי מוכח, שאפילו לאחר חטא עץ הדעת
ושאר החטאים ולאחרי החורבן כו', עדיין "הנה טוב מאד"!

אך מכל-מקום, הרי נאמר ש"יצר לב האדם רע מנעוריו"? - ועל כן צריך לומר, שזהו החילוק בין
חיצוניות לפנימיות: בחיצוניות אמנם לא טוב, אבל בפנימיות הוא טוב. ולכן הלשון ב'מכתב כללי' הנ"ל
הוא, שהבריאה היא טוב בפנימיות⁶².

יב. ועדיין צריך להבין: מהי התועלת מזה שהבריאה היא טוב בפנימיות - בה בשעה שאלינו נוגעים
הענינים שבגלוי עד להנהגה בפועל במחשבה דיבור ומעשה?

והביאור בזה - שהפנימיות פועלת גם על החיצוניות.

ועל-דרך מה שכתב הרמב"ם⁶³ בענין "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"⁶⁴ - דלכאורה אינו מובן,
דממה-נפשך: אם גם גט המעושה כשר - מהו הצורך שיאמר רוצה אני; ואם צריך להיות לרצונו דוקא
- מהי התועלת באמירת רוצה אני, בה בשעה שהכל יודעים שאמירה זו היא רק בגלל הכפייה?! - אך
הענין הוא, שכל אחד מישראל בפנימיותו הוא טוב, ורצונו לקיים את רצון העליון, אלא "יצרו הוא
שתקפו", ולכן, על-ידי-זה שכופין אותו, מסירים את ה"אריה דרביע עליה"⁶⁵, ואז מתגלה רצונו הפנימי⁶⁶.

וכן הוא בנוגע לכללות העבודה: כאשר יהודי יודע שבפנימיותו הוא טוב, וסוף כל סוף יבוא הטוב לידי

(61) עירובין יג, ב.

(62) לכאורה התיירץ בנוגע לענין המבול הוא - שהצורך
בטהרה הוא רק בנוגע לחיצוניות, ומה שנשאר מקודם המבול
הוא הפנימיות (המו"ק).

(63) הל' גירושין ספ"ב.

(64) ר"ה ו, א. וש"נ.

(65) לשון חז"ל - עירובין עח, ב. שבועות כב, ב.

(66) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 981 הערה 13.

(53) ב"ר פ"ל, ח.

(54) אג"ק חכ"ג ריש ע' ער.

(55) נח ח, כא.

(56) פ"ו פכ"ד.

(57) שמ"ב ספ"ד.

(58) פרשתנו א, לא.

(59) ראה סנהדרין לח, ריש ע"ב.

(60) פ' ראה כט, רע"א.

- 1 גילוי, "כי לא ידח ממנו נדח"⁶⁷, וכמו כן יודע שהעולם שמסביבו בפנימיותו הוא טוב, ולכן אינו צריך
- 2 להלחם עם העולם, אלא אדרבה, העולם עצמו בפנימיותו מסייע לו - אזי העבודה היא בנקל יותר כו'⁶⁸.
- 3 יג. כאמור לעיל, שייכת עבודת התשובה (שיש בה העילוי דהפיכת זדונות לזכויות) לחודש תשרי,
- 4 התחלת חדשי החורף, שאז היא הנהגת הטבע - שצריך לפעול בטבע המשכה שלמעלה מהטבע. וזהו
- 5 ענין ברכת הגשמים בשמיני-עצרת²⁹ - שגם בהגבלת הטבע תהיה ברכה והשפעה בלי-גבול, כמו שכתוב⁶⁹
- 6 "והריקותי לכם ברכה עד בלי די".
- 7 וזהו גם הביאור לכך שבסיום תפלת נעילה דיום הכיפורים - ענין התשובה - זועקים לא רק "שמע
- 8 ישראל גו' ה' אחד"⁷⁰ (יחודא עילאה⁷¹), אלא גם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"⁷² - כיון שהתשובה
- 9 דיום הכיפורים פועלת המשכת "שם כבוד מלכותו" בעולם ("לעולם ועד"), ופועלים זאת באופן פנימי
- 10 וקבוע, שלכן מכריזים זאת ג' פעמים, ד"בתלת זימני הוי חזקה"⁷³, שכן יקום.
- 11 והמשכת הבל-גבול בגבול מתבטאת בהשפעה בגשמיות כפשוטו, שנמשכת ריבוי השפעה בגשמיות,
- 12 שלכן - הנה בביאת המשיח⁷⁴ "הטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדינים מצויין כו"⁷⁵.
- 13 יד. בהמשך להמוזכר אודות משיח, שהוא מזרע דוד, כמו שכתוב⁷⁶ "ודוד עבדי נשיא להם לעולם"
- 14 - יש להזכיר גם אודות סעודת המלוה-מלכה שתקיים במוצאי שבת-קודש, שנקראת סעודת דוד המלך,
- 15 מלכא משיחא⁷⁷, וקשורה גם עם תחיית המתים, כמו שכתב ה'בית-יוסף'⁷⁸ שמסעודת מלוה מלכה נהנית
- 16 רק העצם לזו, שממנה יבנה הגוף לתחיית המתים.
- 17 וכיון שכל הענינים דלעתיד-לבוא תלויים בעבודתנו עכשיו⁷⁹, צריך להיות גם עכשיו הענין דתחיית
- 18 המתים ברוחניות - כמאמר אדמו"ר הזקן⁸⁰ בנוגע ללימוד החסידות שזהו הענין ד"זוטרא דבכו מחיה
- 19 מתים"⁸¹, שהרי אין לך ענין של קרירות ומיתה כמו השכל, וכאשר תורת החסידות פועלת המשכת חיות
- 20 בשכל, הרי זה ענין של תחיית המתים ברוחניות, וזוהי ההכנה לכך שבקרוב יהיה קיום היעוד⁸² "הקיצו
- 21 ורננו שוכני עפר"⁸³.

(67) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.
 תניא ספ"ל ט.
 (68) חסר סיום הענין (המו"ל).
 (69) מלאכי ג, יו"ד.
 (70) ואתחנן ו, ד.
 (71) זח"א יב, א. יח, ב.
 (72) פסחים נו, א.
 (73) ב"מ קו, ריש ע"ב. וש"נ.
 (74) בזכרון אחדים: שנעשית ע"י עבודת התשובה (ראה
 רמב"ם ה' תשובה פ"ז ה"ה).
 (75) רמב"ם ה' מלכים בסופן.

(76) יחזקאל לו, כה.
 (77) ראה פנ"ח שער השבת פכ"ד. סידור האריז"ל בכוונת
 הברלה ומוצ"ש.
 (78) לטווא"ח ס"ש - משבלי הלקט ("ובסידורים מפרש").
 וראה לקו"ש חלו"ו ע' 75. וש"נ.
 (79) ראה תניא רפ"ז.
 (80) ראה סה"ש תרצ"ז ע' 195. אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד
 ס"ע שטו. ח"ה ס"ע שעא (נעתק ב"היום יום" יא סיון).
 (81) ע"ז יו"ד, ב. וראה סה"ש תש"ג ע' 99.
 (82) ישע"י כו, יט.
 (83) חסר הסיום (המו"ל).

המשך ביאור למס' ביצה ליום שישי עמ' א

- 1 שהיתה שלמה וחס עליה לצורך בנין, מיגו דאיתקצאי לבין
- 2 השמשות איתקצאי לכולי יומא.
- 3 עתה מפרטת המשנה את הכלים שאסור לבקע בהם אף את
- 4 הקורות שמותר להשתמש בהם להיסק ביום טוב (כפי שיתבאר
- 5 בגמרא: וְאִין מְבַקְעִין לֹא בְּקָרְדִּים - כלי אומנות חזק שעושים בו

- 6 אובפים וסרגות לסוסים, וְלֹא בְּמִגְרָה - משור, שהוא כלי ארוך
- 7 מלא פגיונות וחודים, שעשוי לאומן לקצוץ בו את העצים, וְלֹא
- 8 בְּמִגְלָל - כעין גרזן קטן. בכל אלו אסור לבקע בהם משום שהם כלי
- 9 אומן ונראה כעושה מלאכה. וְלֹא יִבְקַע בְּקִיפִין - סכין של קצבים,
- 10 שאינו כלי אומנות ומלאכה:

לקוטי שיחות פרשת בראשית כרך טו שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

אל"ף – המדרגה הראשונה⁹ שבתורה, היא תורה
שבאצילות.

ב.

הטעמים הנ"ל דורשים הסבר

לכאורה, כל אחד משלושת הטעמים הנ"ל דורש
הסבר:

(א) לפי הטעם הראשון לא מובן, כשאלת האבן-
עזרא¹⁰: הרי אנו מוצאים מילים רבות, המתחילות
בבי"ת ותוכנן הוא תוכן של היפך הברכה [ולאידך
גיסא ישנן כמה וכמה מלים שמתחילות באל"ף
ומשמעותן טוב וברכה].

(ב) לפי הטעם השני: התורה היתה צריכה להתחיל
באל"ף, כיוון שכך נדרש עפ"י סדר התורה – היות
שאל"ף היא האות הראשונה בא"ב¹¹, וזאת הוכחה
שהיא ראשונה במעלה...¹² אם-כן, כיוון שמצד סדר
התורה היא היתה צריכה להתחיל עם אות אל"ף¹³
קשה, אם כך, לקבל שהתורה משנה את סדרה שלה
ומתחילה בבי"ת כדי "להתאים את עצמה" לעולם
(שהוא כאות בי"ת סתום מג' רוחות וכו') והרי העולם
נברא על ידי ובשביל תורה, כמאמר רז"ל¹⁴: "אסתכל
בה באורייתא וברא עלמא" "בראשית – בשביל התורה
שנקראת ראשית¹⁵, ולא להיפך ח"ו¹⁶!

(ג) לפי הטעם השלישי: אנו אומרים¹⁷: "ונתן לנו

א.

מדוע מתחילה התורה באות השני של הא"ב

1 על כך שהתורה מתחילה באות "ב" – "בראשית
2 ברא..." ולא באות א', הראשונה בא"ב, ישנם כמה
3 ביאורים, ומהם:

4 (א) ב"ירושלמי"¹ נאמר, שאל"ף היא תחילת המלה
5 "ארירה", ובי"ת היא תחילת המילה "ברכה", לכן אין
6 התורה מתחילה באל"ף אלא בבי"ת.

7 (ב) במדרש² נאמר, שצורת האות בי"ת, שהיא
8 סגורה משלשה צדדים ופתוחה מהצד הרביעי (צפון)³,
9 דומה לעולם, שנברא באופן ששלוש רוחותיו סתומות
10 וגדורות ו"רוח צפונית" נשארה פרוצה⁴. (והסיבה
11 לכך⁵: אם יבוא משהו ויטען ש"הוא אלוהה", יענו לו:
12 אדרבה, הראה כוחך: נשארה רוח צפונית שדורשת
13 תיקון. נסה לתקנה ולהשלימה!).

14 (ג) בתורת הקבלה⁶ מוסבר, שהתורה שאנו לומדים
15 כאן, בעולם הזה, היא התורה, כפי שהיא ירדה
16 לעולמות (הנמוכים) ביי"ע (בריאה, יצירה, עשיה)
17 מעולם האצילות. (וכך מפרשים את המאמר: "ועל
18 תורתך – שלמדתנו"⁷: "ועל תורתך" – התורה שלך,
19 כפי שהיא ב"אצילות", "שלמדתנו" – אותה תורה היא
20 בעולם ה"בריאה") התורה⁸ מתחילה בבי"ת כדי לרמוז,
21 שהתורה שאנו לומדים היא המדרגה השנייה⁹ שבתורה.

(9) "וגם א' תחלת תיבת אצילות וב' תחילת בריאה" – לקו"ת שם.
(10) בהקדמתו לפירושו עה"ת. וכן הקשה בתדבאר שם. וראה
מפרשי הירושלמי וב"ר שם. תפארת ישראל למהר"ל פל"ד.
(11) ככתנחומא שם.
(12) ראה זהר שם: דאל"ף איהי את רזא עלאה כו'.
(13) ובפרט ע"פ המבואר בדה"ה להבין ענין תק"ש עפ"י כוונת
הבעש"ט ז"ל (סדור רמד, ג ואילך) שאות אל"ף הוא הממוצע בין הבל
הלב שהוא קול פשוט ושאר אותיות.
(14) זח"ב קסא, א. וראה ב"ר בתחילתה.
(15) אותיות דרע"ק ב'. פרש"י ומדרש לקח טוב (פס"ז) ריש פרשתנו.
ועוד.
(16) להעיר מקו"א ד"ה דוד זמירות. ובכ"מ.
(17) בברכת התורה.

(1) חגיגה פ"ב ה"א (קרבן לסופה)*. ועד"ז הוא כתנחומא פרשתנו
ה. ב"ר פ"א, י. תדבאר פל"א (קרבן לסופה). זהר ר"פ ויגש. ועוד. ונת'
בלקו"ת ראה יט, ב. אוה"ת פרשתנו מר, ב. (כרך ג') תקסה, ב. אמור
(כרך ג') ס"ע תתנו ואילך. ובכ"מ.
(2) מדרש הנעלם לשה"ש (בוהר חדש). רבותינו בעה"ת (דעת זקנים
והדר זקנים) וחזקוני ריש פרשתנו.
(3) ראה ג"כ ירושלמי וב"ר שבעה ערה 1 (כנוגע לצורת אות בי"ת) –
באופן אחר.
(4) ב"ב כה, ריש ע"ב.
(5) פדר"א פ"ג. וראה ג"כ רבותינו בעה"ת (הדר זקנים) וחזקוני שם.
(6) ראה סה"מ ה"ש ע' 68 בהערה.
(7) נוסח ברכת המזון.
(8) לקו"ת להאריז"ל ריש פרשתנו. וראה מדבר קדמות (להחיד"א)
מע' ת"ו אות ט'.

(*) בירושלמי שם (ועד"ז בב"ר זהר) ד"בבי"ת נברא העולם". אבל בתדבאר שם מפורש: לכן התורה נאמרת בתחלה בבי"ת. וראה ל' התנחומא שם. ובלקו"ת שם:
התורה מתחלת בבי"ת. ועמ"ש מזה בוז"א ויגש.

בתורה תחילה". מסביר הב"ח²⁴ (ומרומז ברבינו
יונה²⁵) שאמנם למדו הרבה תורה, אבל חסרה להם
הכוונה "להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה
ולהמשיך השכינה וכו'" וזה ההסבר ל"אבדה הארץ"
– "כלומר נחרבה, נשארה חומרית מבלי עובר שם
קדושת השכינה".

מובן מכל הנ"ל שבתורה ישנם שני ענינים²⁶: (א)
לימוד התורה בהבנה ובהשגה. (ב) הדבקות
וההתאחדות עם נותן²⁷ התורה, שזוהי קדושת התורה
ועצמותה, שלמעלה מן השכל;

והסדר הוא, שתחילה, לפני לימוד התורה, צריכה
להיות התמסרות ודבקות לעצם התורה שלמעלה
מהשכל, כלשון הגמרא: "ברכו בתורה תחילה", ורק
אח"כ לימוד התורה בהבנה ובהשגה²⁸.

וזהו ההסבר בפשטות לעובדה שהתורה מתחילה
בבי"ת ולא באל"ף: אל"ף מציינת את מה שבא
בראשונה, ובי"ת – את מה שבא לאחר מכן²⁹. קריאת
ולימוד התורה על-ידי יהודי הם כבר ה"בי"ת של
התורה – הענין השני שיש בתורה: הענין הראשון –
ה"אל"ף של תורה³⁰ היא ה"התקשרות" שלה לנותן
התורה, שלמעלה מהבנה והשגה³¹, למעלה מציור
אותיות. ענין זה צריך להיות עוד לפני ה"ב(ראשית)"
של התורה, כהכנה ללימוד התורה.

ולכן מתחילות כל הדרגות בתורה, אפילו תורה
שבאצילות ולמעלה מזה, ב"בי"ת, כי בכל מדריגה של
תורה ישנן שתי בחינות: (א) התורה כפי שהיא נתגלתה
לפי הכלים והאותיות של העולם. (ב) נותן התורה,
שלמעלה מאותיות].

ה.

שלושת הפירושים שהובאו לעובדה שתורה מתחילה בבי"ת

כל הפירושים למלה מסויימת (או ענין) קשורים זה

את תורתו". פירוש הדבר הוא, שהקב"ה נתן לנו למטה
את תורתו בדיוק כפי שהיא אצל¹⁸ (ובאותו סדר);
ולכן, בדיוק כפי שהתורה שבידינו, כך גם התורה
שבאצילות פותחת ב"בראשית ברא וגו'" – בבי"ת.
[וכן תורה שבמדריגות גבוהות יותר מאצילות, בכל
מקום ששייך שם ענין של אותיות¹⁹].

והקושיה בעינה עומדת: מדוע מתחילה תורה
שבאצילות [ובמדריגות גבוהות יותר] בבי"ת?

ג.

הנס שכל הזקנים תרגמו "אלקים ברא בראשית" מעורר קשיים נוספים

עוד פלא בדבר: מכל הביאורים הנ"ל מתקבל,
שהתורה צריכה להתחיל דוקא בבי"ת ולא באל"ף.

– אך הנה מספרת הגמרא²⁰, שכאשר תרגמו
הזקנים את התורה לתלמי המלך "נתן הקב"ה בלב כל
אחד ואחד" – כולם סדרו את תרגומם באותו אופן,
ותרגמו את הפסוק "בראשית ברא אלקים וגו'" כאילו
היה כתוב "אלקים ברא בראשית".

כיוון שלמעלה ניתנה להם הדעת לתרגם כאילו
היה כתוב "אלקים ברא בראשית" – באל"ף בתחילה,
הרי זוהי הוכחה שיש דעה מבוססת שעל התורה
להתחיל באל"ף²¹, וכל ההסברים לשינוי לא היו
מתקבלים על-ידי תלמי המלך, כך שהוכרחו להזדקק
לנס ש"נתן בלב כולם וכו'".

ועוד – ענין זה בעצמו מהוה תמיהה גדולה ביותר:
יש בתורת אמת כמה וכמה טעמים להתחלת התורה
לא באות אל"ף, ואף אחד מהם לא היה מתקבל על-ידי
תלמי המלך?!

ד.

דברי חז"ל על הפסוק "על מה אבדה הארץ..."

והביאור בזה: על הפסוק²² "על מה אבדה הארץ..."
על עזבם את תורת²³ אומרים חז"ל²³: "שלא ברכו

(18) להעיר מפתחת הרמב"ן עה"ת: שקדמה לבריאת העולם.. כמו
שבא לנו בקבלה שהיתה כתובה כו' משה כסופר המעתיק מספר קדמון
כו'.

(19) להעיר מתו"א (מב, ב) ועוד, שאותיות התורה שרשן למעלה
מעלה מבחי' התורה, בבחי' כתר.

(20) מגילה ט, א.

(21) להעיר גם מתדבא"ר שם: ומה נשתנה הבי"ת כו' אין ראוי לומר
אלא אלקים ברא בראשית כו' וראה ישועות יעקב לתדבא"ר שם.

(22) ירמ' ט, יא"ב.

(23) נדרים פא, א (ושם: שאין מברכין). ב"מ פה, ריש ע"ב.

(24) או"ח סמ"ז.

(25) הובא ברין נדרים שם. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס מז.

(26) ראה ג"כ תפארת ישראל (להמהר"ל) בהקדמה.

(27) כלשון ברכת התורה: ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה.

(28) בלקו"ת ויקרא ביאור ולא תשכית פ"ב ואילך איתא, שע"י
התקשרות ויחוד חכמה ושכל של הנשמה בחכמה שבתורה נעשה
התכללות ויחוד עצמיות הנשמה שלמעלה מהשכל באו"ס שלמעלה
מבחי' ח"ע, ע"ש – אבל ראה שם (ה, רע"א) שזהו ע"י הקדמת ק"ש
ותפלה למס"נ באחד, שאז כשעוסק בתורה כו' נעשה ג"כ יחוד והתכללות
עצמיות הנפש כו', ע"ש.

(29) ע"ד פירוש האריז"ל הנ"ל (סעיף א').

(30) נוסף על שזהו סדר עבודת האדם.

(31) להעיר דאל"ף אותיות פלא, ח"ס – נת' בסה"מ עת"ר ע' ד'

ואילך. ובכ"מ.

לחיצונים (כוחות הטומאה) וכו' 34 וזה נרמז בכך 33
שתחילת המילה בראשית מורה על תורה שבבריאה, 34
שבועלם הבריאה קיימת ההתחלה של ענין הפירוד 35
וכמ"ש 35 "ומשם יפרד גו'". 36

לא כן כשלימוד התורה הוא עם ההקדמה של 37
"ברכו בתורה תחילה", שאז התורה (הנלמדת) מאוחדת 38
לגמרי עם נותן התורה, כשם שאצילות הוא עולם 39
האחדות, "אלקות בפשיטות ומציאות בהתחדשות" 36.

(ב) חז"ל 37 אומרים: "זכה נעשית לו סם חיים לא 41
זכה נעשית לו סם מיתה". זהו הענין של ב"ת לשון 42
ברכה (ואל"ף לשון ארירה): כשלימוד התורה של אדם 43
הוא באופן של "זכה" (מלשון זיכוך) – בדרך זכה 44
(צחה), שתחילה חש הוא בקדושת התורה 38 – זו אצלו 45
האל"ף של תורה, אז קיימת הבי"ת – ברכה, "נעשית 46
לו סם חיים" אבל בשעה ש"לא זכה", שהבנת והשגת 47
התורה היא אצלו ה"אל"ף של תורה, וחסרה בחינת 48
"זכה" וקדושת התורה (האל"ף האמיתי שבתורה) – 49
אז נהיית, ר"ל, אל"ף לשון ארירה, "נעשית לו סם 50
מיתה". 51

(ג) כדי שהתורה תשפיע בעולם, שיורגש ש"יש 52
בעל-הבית לבירה זו", יש צורך להרגיש ולחוש בתורה 53
שלומדים, את נותן התורה – וזהו הענין של צורת 54
האות ב"ת שהיא דומה לעולם בכך שסתומה משלוש 55
רוחותיה ורוח צפונית אינה סגורה: בשעה שהבנת 56
התורה והשגתה הם אצלו ב"ת של תורה, כי קיימת 57
אצלו התחושה שה"אל"ף של תורה הוא נותן התורה, 58
הוא מתקן ומשלים בעולם את הענין שרוח צפונית 59
אינה גדורה (דבר שנרמז באות ב"ת). 60

ז.

עצם התורה שלמעלה מהשגה שייך רק ליהודים

על-פי כל הנ"ל יובן הטעם מדוע הזקנים תרגמו 61
את התורה לתלמי המלך באופן כזה כאילו התורה 62
מתחילה באל"ף – כי כל הנ"ל, שלימוד בהבנה והשגה 63
הוא ב"ת של תורה, קיים רק אצל יהודים ולא אצל 64
אומות העולם: 65

1 בזה (וכבר דובר על כך פעמים רבות) 32. כך אפשר
2 לומר בנידון דידן, ששלושת הטעמים והביאורים
3 המובאים לעיל (סעיף א') נובעים כולם מאותה נקודה
4 כללית – מן ההסבר הפשוט הנ"ל (סעיף ד'), שהאל"ף
5 של תורה היא דבקות והתעצמות עם הדרגה שלמעלה
6 מהשגה, ולימוד התורה בהבנה והשגה הוא ה"בי"ת"
7 של תורה. ונקודה כללית זאת מתבטאת בשלושה
8 עניינים פרטיים בתורה ופעולתה (שהם מרומזים
9 בשלושת הביאורים הנ"ל).

10 (א) בקשר לתורה עצמה – הפירוש של הקבלה,
11 ש"אל"ף של תורה היא תורה שבאצילות, ו"בית" –
12 תורה שבבריאה;

13 (ב) ההשפעה על האדם הלומד תורה – על-ידי
14 ששומע שהבנה והשגה שבתורה הם ב"ת שבתורה
15 בלבד, נעשה לימודו באופן של ("בי"ת" – לשון)
16 ברכה, ולא, ח"ו, באופן של (אל"ף – שזוהי לשון)
17 ארירה.

18 (ג) ההשפעה בבריאה – בשעה שלימוד התורה
19 הוא כדבעי, שתחילה ישנה האל"ף שבתורה, מתקנים
20 את הרוח הצפונית שאינה סגורה (דבר הנרמז באות
21 ב"ת).

ו.

"ברכו בתורה תחילה" – הקדמה ללימוד התורה

22 הסבר הדברים: הפירוש "ברכו בתורה תחילה"
23 אינו שיוצאים ידי חובה על-ידי הכוונה של דבקות
24 הנשמה באלקות, אלא שזוהי הקדמה, שצריכה להביא
25 ללימוד תורה, כדיוק לשון חז"ל: "ברכו בתורה
26 תחילה", שאחרי "ברכו בתורה" חייב להתקיים לימוד
27 התורה בהבנה והשגה, ולכן מובן, שזה מתבטא: (א)
28 בתורה עצמה, שאותה הוא לומד. (ב) באדם הלומד.
29 (ג) בהשפעת התורה בעולם.

30 (א) כשלומדים תורה ללא ההתמסרות לנותן
31 התורה, נעשית התורה הנלמדת בבחינת "נפרד" 33 ח"ו
32 מאלקות, עד כדי כך שיכולה לנבוע מזה יניקה

(ס"מ – מלוטט ח"א ע' קנה). לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 355 בהערה.

(35 בראשית ב, י. וראה ע"ח שמ"ג הקדמה להדרוש. ובכ"ז.

(36 ראה ד"ה בסוכות תשבו תש"ו (פכ"ז). ועוד.

(37 יומא שם. – ובעיקר קאי על פעולתה על האדם, כנ"ל הערה 34.

(38 ד"ה יחינו תש"א פ"ג. וראה קונטרס עה"ח פ"ד.

(32 ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 35. ועוד.

(33 להעיר מאוה"ת פרשתנו יא, א.

(34 ראה הל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד ס"ג) "שמוסיף כח בקליפות לפי
שעה", וכיומא עב, ב: נעשית לו סם כו' [אף שזהו רק בנוגע לפעולתה
על האדם – כדיוק לשון ד"ל "נעשית לו" – מ"מ, היא נעשית סם כו'.
ועיין קונטרס עה"ח פ"ב]. וראה ד"ה ציון במשפט תשל"ה הערה 47

ח.

הקשר בין פרשת בראשית לשמחת תורה

- את קריאת פרשת בראשית מתחילים בשמחת תורה 19
– וגם ענין זה קשור עם המבואר לעיל: 20
- בשמחת תורה ווקדים עם ספר התורה, שכן דווקא 21
על-ידי הריקודים בגללים משיגים את ה"עצם" של 22
התורה. 40. וכפי שכתוב בזהר 41: "ונהגין למעבד 23
ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרין 24
לספר-תורה בכתר דיליה" (=וונהגין ישראל לעשות 25
אתה חדוה, ונקראת שמחת תורה, ומעטרין את ספר 26
התורה בכתר שלו), כלומר שהשמחה של שמחת תורה 27
קשורה בכך ש"מעטרין לס"ת בכתר דיליה", והרי כתר 28
הוא למעלה מהראש. וענין של המשכת אין-סוף 29
בתורה, קישור התורה ובני ישראל בנותן התורה – 30
- ועל-ידי כך, על-ידי הכנת השמחה וה"המשכה" 31
אפשר לאחר מכן, ביום שמחת תורה עצמו, להתחיל 32
בקריאה ובלימוד של בראשית – שמתחילה ב"בי"ת", 33
שחשים שכל הלימוד בתורה הוא הענין השני של 34
התורה. התחלת התורה היא ההתמסרות לנותן התורה. 35
- (משיחת שבת בראשית תשכ"ה)

- 1 ההלכה היא³⁹, ש"עכו"ם שעוסק בתורה חייב
2 מיתה", לגוי אסור ללמוד תורה לשם לימוד התורה
3 עצמה, מותר לו ללמוד תורה רק במה שקשור אליו כדי
4 לדעת כיצד לקיים את "שבע מצוות דידהו
5 (=שלהם)"³⁹.
- 6 כיוון שלימוד התורה אצל אומות העולם הוא כדי
7 לדעת את המעשה אשר יעשון, מובן שיש להם קשר
8 רק לענין של הבנה והשגה שבתורה, ולא לעצם התורה
9 שלמעלה מהשגה, שבא על-ידי "ברכו בתורה תחילה"
10 שענין זה שייך רק ליהודים [וזה מוכח גם בלשון ברכת
11 התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את
12 תורתו"].
- 13 ולכן, בשעה שתרגמו הזקנים את התורה לתלמי
14 המלך – כאשר הם תרגמו את התורה באופן שיש לה
15 קשר לבני נח – התקבל כאילו היה כתוב "אלקים ברא
16 בראשית", שמתחיל באל"ף, כי אצל אומות העולם
17 ההבנה והשגה היא (לא הדבר השני, אלא) הדבר
18 הראשון.

(41) ח"ג רנו, ב. נת' בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 382 ואילך.

(39) סנהדרין נט, רע"א. רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.

(40) ראה סד"ה להבין ענין שמחת תש"ה. ובכ"מ.

המשך ביאור למס' ביצה ליום שני עמ' א

- 12 הנשיא, **בְּיוֹמָא טַבָּא לֹא הָוָה חַוִּי** – ביו"ט מנהגו היה שלא לראות
13 מומין. **אָתוּ** – באו וְאָמְרוּ לִיה לְרַבִּי אָמִי את מנהגו של אותו חכם.
14 **אָמַר לְהוּ רַבִּי אָמִי, שְׁפִיר קָא עֲבִיד דְּלֹא חַוִּי** – טוב הוא עושה שאינו
15 רואה מומין ביו"ט. **מַקְשָׁה הִגְמָרָא: אִינִי** – היתכן שכך אמר רבי
16 אמי, **וְהָא רַבִּי אָמִי גּוֹפִיָּה חַוִּי** – הרי רבי אמי עצמו היה בודק מומין
17 ביו"ט. מתרצת הגמרא: **רַבִּי אָמִי, כִּי חַוִּי מְאֻתְּמוֹל הָוָה חַוִּי** – כבר
18 מאתמול היה רואה את המום וגומר בדעתו שהוא מום קבוע,
19 אלא שאין החכם מתיר את הבכור אלא אחר שבירר אצל הכהן
20 שהמום נפל בו מאליו ולא הומם במתכוין, וכשלא היה לרבי אמי
21 שהות לברר זאת מערב יו"ט, לא היה מגלה לכהן שהוא מותר
22 אלא אומר לו בא למחר,

- 1 טעמו של רבי מאיר כרב יוסף דאחשבוה רבנן שאין ראיית מומין
2 בבכור לאחר שחיטה, היה לו לומר בקיצור 'רבי מאיר אוסר'
3 שמשמע שאיסורו תלוי בגופו, ומאריכות לשונו שאמר 'הואיל
4 ועבר ושחטו' שְׁמַע מִיָּנָה, קִנְקָא הוּא דְקָא קְנִים משום רשעו של
5 הכהן שהקיל בו לשחטו, שְׁמַע מִיָּנָה. וא"כ שמחלוקתם היא לענין
6 קנס, אין קשר בין דינו של רבי שמעון שאין רואין מומין ביו"ט
7 לדינו של רבי מאיר, ואין לפשוט מכאן שהלכה כרבי שמעון.
8 ***
- 9 מביאה הגמרא מעשה שהיה בענין ראיית מומין ביו"ט: **אָמִי**
10 **וְרִדְיָנָא** – חכם בשם 'אמי' הבא ממקום ששמו ורדינה, **חַוִּי בּוֹכְרָא**
11 **דְּבִי נְשִׂיאָה הָוָה** – היה ממונה לראות את מומי הבכורות בבית

לקוטי שיחות פרשת בראשית כרך טו שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

17 זו כ"הוכחה" לכך שלא כל דברי חז"ל, ח"ו, נכונים⁷, ובכך
18 הצדיקו את התנהגותם – אי קיום תורה ומצוות, ח"ו.

19 אך האמת היא, שאי קיום תורה ומצוות איננו נובע
20 מ"שאלות שכליות" אלא מ"תיאבון" של מידות האדם,
21 והשאלות באות רק כתירוץ להצדקת התנהגותו הבלתי-
22 הוגנת. לפיכך די להם בשאלה כזאת שבעיון קל רואים,
23 שאין בה ממש, כפי שיוסבר להלן.

24 הכל מודים, שבתקופת התנאים והאמוראים כבר היה
25 החשבון של מועדי ליקויי חמה ולבנה מפורסם בין חכמי
26 האומות, וכל הבקי בדברי ימי ישראל [מן הסיפורים
27 המובאים בדברי חז"ל, ובאופן מפורט – מספרי דברי
28 הימים ההם] יודע, שחכמי אומות העולם היו במגע הדוק
29 ביותר, בעניני חכמה ומדע עם חכמי ישראל, ואף
30 התנהלו ביניהם ויכוחים בחכמות שונות⁸ ואף בחכמת
31 התכונה⁹.

32 כך, שאף אם יתעקשו ויסרכו לקבל, שבעניני מדע¹⁰
33 וחשובים במדע התכונה היה לחכמי ישראל ידע ברור¹¹,
34 ובאמצעותם¹² עבר הידע לחכמי הגויים, הרי דבר ודאי
35 הוא, שעליו אי-אפשר להתווכח, שכאשר היו החשובים
36 על ליקויי חמה ולבנה ידועים לחכמי הגויים, הם היו
37 ידועים בודאי גם לחכמי ישראל¹³ באמצעות משאם ומתנם

א.

ליקוי המאורות - תופעה טבעית קבועה, או תלוי

במעשי בני אדם?

1 על הפסוק¹ "יהי מארת... והיו לאותות..." מביא רש"י
2 את מאמר חז"ל² "כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם
3 שנאמר³ מאותות השמים אל תחתו וגו'⁴ בעשותכם רצון
4 הקב"ה אין אתם צריכים לידאג מן הפורענות".

5 על הסיבה לכך שהמאורות "לוקין" נאמר בגמרא⁵
6 "בשביל ארבעה דברים חמה לוקה, על אב ב"ד שמת
7 ואינו נספד כהלכה... ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקין
8 על כתבי פלסתר..." – כלומר, ליקוי מאורות תלוי במעשי
9 בני אדם.

10 ידועה השאלה: ליקויי החמה והלבנה – "מאורות
11 לוקין" – קבועים בטבע הבריאה, באופן שהם מופיעים
12 בזמנים מסויימים, וניתן לחשב מראש מתי יתרחשו. כיצד
13 ניתן, אם כך, לומר ש"בשביל ארבעה דברים חמה לוקה..."
14 מאורות לוקין", בעוד אשר זוהי תופעה טבעית הכרחית,
15 שאי אפשר למנועה⁶?

ב.

אי קיום תורה ומצוות אינו נובע מקשיים שכליים

16 אנשים מסויימים במשך הדורות השתמשו ב"שאלה"

להורות פורענות בשביל דברים הללו – אבל (נוסף על קושיות הנ"ל
ג"ד, הנח) מתי קרה כזה? והרי הסיבות שבש"ס – "על אב ב"ד כו" –
וראי שאירעו כו"כ פעמים.

(7) להעיר מפיה"מ להרמב"ם סנה' ר"פ חלק ד"ה "והכת השני". שם
בהקדמתו ד"ה אחר כן "וזה הענין הרביעי".

(8) ראה בכורות ח, ב. ובב"מ.

(9) ראה פסחים צד, ב. ועוד.

(10) ראה אנציקלופדיה תלמודית ע' חכמות חיצוניות (ע' נח), וש"נ.
(11) כמבואר בספרים הדנים בענין העיבור כו'. וראה רמב"ם הל'

קדה"ח ספ"ז (ועוד) שחכמה זו כבר היתה כתובה בספרים ע"י חכמי
ישראל בימי הנביאים מבני יששכר אלא שלא הגיעו אלינו (וראה שם פ"א
ה"ו, פ"א ה"גד). וראה תרגום לדה"א יב, לב. ועוד. ועיין שבת (עה,
א): שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות .. כי היא חכמתם ובינתם
לעני העמים. וי"א שהיא במנין המצוות (ראה סמ"ג מ"ע מז. סהמ"צ
להרמב"ם שרש ב).

(12) ראה ספר העבור לראב"ח הנשיא מאמר ב' שער ב' בסופו. ועוד.

(13) ראה פד"א שם. וראה מאירי שבת שם: מצוה על האדם ..
ושיחשבת בתקופות ומזלות מפני שחכמה זו מפארה בידיעת אותות השמים
ולקוח המאורות בלי שום נגיאה. וראה יסוד עולם מאמר ג' פ"ז בסופו.

(1) פרשתנו א, יד.

(2) ראה תוספתא סוכה פ"ב ה"ז. סוכה כט, א. מכילתא בא יב, ב
(סוף פרשה א'). ועוד.

(3) ירמ' י, ב.

(4) בכמה כתי' ודפוסים ליתא "וגו".

(5) סוכה שם. תוספתא שם ה"ו. וראה פד"א ספ"ז.

(6) ביערות דבש ח"ב דרשות בק"ק אה"ו דרשה ג' (סז, ד) – בדפוס
לעמבערג) הובא בענין יוסף לע"י סוכה שם, שהכוונה בליקוי המאורות
היא לא להליקוי שמוכרח מצד הטבע, כ"א לזה "שיש במאורות... העדר
אור... וכמו שמצינו לפעמים כתמים שחורות וכדומה בשמש וירח... וזה
אינו תלוי בחשבון וסיבה".

אבל לא זכיתי להבין דבריו*: (א) מי יודע עד"ו (הכתמים) – שיהי'
סימן (בשבילי? ב) י"א (עתה) שגם בזה יש מחזור טבעי מחושב מראש.
(ג) פירוש זה הוא היפך פשוט הענין, וגם היפך כו"כ מראשוני מפרשי
הש"ס והמכילתא שם (כולל – אלה דשתקו ולא העירו כלום). (ד) הסימן
רע הוא "משל... למלך בוי"ד... טול פנס מפניהם והושיבם בחושך" (סוכה
שם. תוספתא שם ה"ו) – וזוהי מובן שקאי גם על הליקוי שמצד הטבע,
שהרי גם באם נטילת הפנס מחושב מראש – ה"ז ישיבה בחושך.

בחסדי דוד לתוספתא שם, שכוונת דו"ל היא "שלפעמים יארע הליקוי
בזמן שאינו ראוי להיות כפי מהלך הגלגלים, ואז היא ראי' שאינה אלא

(* ולהעיר, שחפ"ס שבעה"ט ז"ה ה' (מוכרח) לזיכרון רבים עם חכמי אר"ה בימיו (כולל – תוכנים מפורסמים). ועיין ב"ב קטז. רע"ב. מנחות סה, רע"ב. בכורות
ח, ב. ועוד.

סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שישאל מונין ללבנה
ועובדי כוכבים לחמה". ההסבר לכך הוא, שכיון שישאל
דומים ללבנה ועובדי-כוכבים לחמה¹⁹, גורם הפגם –
הליקוי בהתנהגותם, לליקוי בחמה ובלבנה. הליקוי (הפגם)
של החמה והלבנה נובע מן הפגם בהתנהגותם של הגויים
ושל ישראל.

מכך מובן, שכאשר מצבם של ישראל מושלם, אין
צריך להיות כלל פגם וליקוי בלבנה (ולא שהליקוי קיים,
אך אין הוא נראה).

ד.

הליקוי הוא סימן לזמן המועד לפורענות

ההסבר לכך בפשטות הוא²⁰:
פירושו של המאמר "כשהמאורות לוקין סימן רע..."²¹,
וזאת "בשביל ארבעה דברים..." הוא, שכאשר מגיע ליקוי
מאורות זהו סימן שבזמן זה שולט מזל רע [כפי שמוצאים
במספר מאמרי חז"ל²² על זמנים מסוימים שבהם "רע
מזליה" וכדומה] – זהו זמן המועד לפורענות, ולכן
מענישים אז (יותר) על "ארבעה דברים";

לפיכך "בעשותכם רצון הקב"ה אין אתם צריכים
לידאג מן הפורענות²³" שהרי אין על מה להעניש.

לפי זה אין מקום לשאלה על כך שליקוי חמה ולבנה
באים בזמנים קבועים בהתאם לחוקי הטבע, מפני שלפי
הסבר זה הליקוי איננו תוצאה של מעשה בני אדם, אלא
סימן לזמן פורענות שבו מענישים על ארבעת הדברים
הנ"ל, וזמנים אלו (של מזל רע) ו"סימניהם" אכן קבועים
בסדר הבריאה ובטבע [בדומה לזמנים שמונה הגמרא
במסכת שבת²⁴: "האי מאן (ד)נולד) בחדר... יהי..." ועוד].

1 לחכמי הגויים, במיוחד כאשר מדובר בחכמת התכונה,
2 שהידיעות בה נוגעות למצות קידוש החודש¹⁴.

3 לפיכך ברור, שמאמר חז"ל, שליקוי חמה ולבנה הם
4 סימן רע וכו', ובאים "בשביל ארבעה דברים", אינו יכול
5 לעמוד בסתירה לעובדה שהליקוי קבוע בחוקי הטבע.

ג.

ה"סימן" אינו בעצם הליקוי, אלא בראיתו

6 לכאורה, ניתן היה לומר¹⁵, שהדברים על "כשהמאורות
7 לוקין סימן..." אינם מוסבים על עצם הליקוי, אלא על
8 ראייתו, שהרי הקב"ה מראה ליהודי "סימן רע" בכוונה
9 להחזיריהו בתשובה¹⁶. ולפיכך חייב הוא לראות את הסימן.
10 לפי זה תתורץ השאלה דלעיל: לפי חוקי הטבע קבוע
11 והכרחי רק עצם הליקוי, אך אין הכרח בראיתו, שהרי
12 ייתכן שיהיו עננים וכדומה, שיסתירו את הליקוי.

13 פרט זה, ראיית הליקוי, תלוי במעשי בני אדם: כאשר
14 קיימים "ארבעה דברים" הללו, מופיע "סימן רע" ע"י
15 ראיית הליקוי, וכאשר ההתנהגות היא כראוי, ישנם עננים
16 המסתירים את הליקוי, ואין כאן "סימן רע".

17 אך הסבר זה איננו מתקבל, כי:

18 (בנוסף לכך, שישנם מספר מקומות שבהם כמעט
19 ואינם קיימים עננים, כבארץ מצרים שאין בה עננים,
20 ולפיכך אין בה גשמים¹⁷).

21 הנה מלשון חז"ל "כשהמאורות לוקין", מובן, שהסימן
22 הרע הוא בעצם הליקוי, ולא בראיתו.

23 לפיכך מחלקת הגמרא¹⁸ בברייתא בין ישראל לגויים:
24 "בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים, לבנה לוקה

(14) ראה רמב"ם הל' קד"ח ספי"ז.

(15) ראה של"ה פ' נח (עדר, ב בהגה"ה) בשם הרמ"א – לענין הקשת.
וראה שם בשם "חכם מופלג" – לענין קשת וליקויים. וראה אוה"ת נח
תרמח, א ואילך.

בשל"ה שם מתרץ ד"ה צופה הקב"ה ומביט בכל הדורות וברא...
שיהיו לקוי בעת שראוי ללקות מפני חטא' הנ"ל. ואל תבהל... כבר גלוי
וידוע כל החטאים שיהיו וע"ז עשה הקב"ה מעשה וברא בריאתו א"כ...
שהחטאים האלה הם הכרוכים... כבר הארכתי בזה כו' [ויומתק ע"פ
המבואר (תו"ח תולדות יג, א ואילך) בענין "נורא עלילה על בני אדם"
– שגם החטאים הם ע"פ השגחה כו' (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע'
66 ואילך, וישג) –

אבל ראה מאמר שני המאורות (להרה"ח וכו' הרר"א מהאמלי) יא,
ב בהגה"ה – ד"ע"פ דרך זה א"א לתרץ בענין ליקוי המאורות כו',
עיי"ש. ולהעיר מהידוע (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 134 הערה 3.
[המתורגם] ח"ו ע' 70 הערה 46, וישג) דאם הידיעה שלמעלה באה
בדיבור ה"ז מכריחה את הבחירה (שלכן "צדיק ורשע לא קאמרו") –
וכש"כ בנדר"ד לכאורה, שהמדובר בקביעת סדר בטבע הבריאה, ובל
השל"ה "עשה... מעשה וברא בריאתו".

(16) ראה בנדר"ד – ס' חסידים ס' סו, רל (ושם: ואם אדם רואה כו').

הובא במג"א או"ח ר"ס תקפ. באר היטב שם שתקע"א סוסק"א.

(17) פרש"י ר"פ מקץ. ויגש מז, י. וארא ז, יז. סוטה יג, א ד"ה כדי.
ועוד. – ודוחק לתרץ דכאשר ישראל עושין רצונו של הקב"ה עושה
הקב"ה נס ומביא עננים כו'.

(18) מקומות שנשמנו לעיל הערה 2.

(19) ראה בארוכה אוה"ת בראשית ד"ה ויאמר לו יהונתן וביאורו.

(20) ראה עד"ז עין יעקב לע"י סוכה שם. ערוך לנר סוכה שם. ביאור
לר"ב דיסקין (שנדרס בספר מדרש תנאים – ווילנא תקצ"ט) לפדר"א
ספי"ז. מאמר שני המאורות שם (בריש העמוד). ועיי"ש בהמשך דבריו
ע"ד החסידות.

(21) ראה לדוגמא: שבת קכט, ב. קנו, א. תענית כט, א ואילך. שו"ע
י"ד סקע"ט ס"ב. ז"ח נח, סע"א ואילך. רלד, א. שם רע"מ רפא, ב.
ועוד.

(22) פרש"י שהובא בתחלת השיחה. וראה סוכה, תוספתא ופדר"א
שם. לקמן הערה 40.

(23) קנו, א.

ה.

הקושי על ההפרדה בין ישראל לגויים

1 אך עדיין נדרש הסבר:

2 הגמרא²⁴ מבחינה בין יהודים לעובדי כוכבים: "בזמן
3 שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו...
4 ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגויים מהמה – עובדי
5 כוכבים יחתו ואין ישראל יחתו". מזה מובן, שבאותו מצב
6 שבו ישראל "אל יחתו", כאשר "עושין רצונו של מקום",
7 גם אז הגויים "יחתו";

8 ואם כן צריך להבין: אם ב"סימן רע" הכוונה היא לזמן
9 שבו מענישים במיוחד על אי-הקפדה על ארבעת הדברים
10 הללו, ופירושו של "עושין רצונו של מקום" הוא, שאין
11 עוברים עליהם וממילא אין מענישים עליהם, מדוע,
12 אפוא, "יחתו הגויים", גם אלה שאינם עוברים על רצונו?

ו.

"מזל" – נטיה להתנהגות מסויימת

13 ההסבר לכך הוא:

14 ההשפעה של "מזל" בתקופות מסויימות לגבי
15 התנהגות בני האדם (ולא רק לגבי שכר ועונש) היא,
16 שה"מזל" גורם אצלם נטיה להתנהגויות ומעשים
17 מסויימים, לדוגמא: "אין אדם לומד רוב חכמתו אלא
18 בלילה"²⁵. אין הכוונה לומר, שביום אי אפשר להצליח
19 בלימוד התורה²⁶, אלא ש"לילה" הוא זמן המיועד
20 להצלחה בתורה יותר מאשר ביום, אז יש צורך בעמל רב
21 יותר כדי להצליח.

22 כך הוא גם לגבי מאמר חז"ל במסכת שבת "האי מאן..
23 יהי..."²⁷, שטבע האדם ותכונותיו תלויים במזל של הזמן
24 שבו נולד.

25 אין הכוונה שהמזל משפיע בהכרח על התנהגותו של
26 האדם שנולד בתקופה זו, שהרי "רשות לכל אדם נתונה"
27 להיות צדיק או להיפך²⁷, ולא ייתכן ש"תולדתו תמשוך
28 אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו"²⁸. אלא הכוונה היא,
29 שהמזל של תקופה זו יוצר באדם "נטיה קצת"²⁹ לדבר
30 מסויים, אך ע"י יגיעה הוא יכול להתגבר בהתנהגותו על
31 הטבע, ואף לשנותו ולהפכו.

ענין זה דומה למה שמוסבר בהרחבה בשמונה פרקים
להרמב"ם³⁰ ש"אי אפשר שיולד האדם... בטבע בעל מעלה
ולא בעל חסרון", אלא ב"טבע מוכן למעלה או לחסרון",
וכך אין הטבע מחייב את בחירת האדם.

ההבדל בין בני האדם השונים בענין זה הוא, שמי
שהוא בטבעו "מוכן למעלה" צריך לעמול פחות על
בחירתו להיות בעל מעלה, משום שטבעו מסייע בידו (אך
עדיין יש לו בחירה חפשית להיות ההיפך מבעל מעלה).
לעומתו, מי שהוא "מוכן לחסרון" צריך לעמול קשה יותר
כדי להיות בעל מעלה. מצד שני, מוכיחה עובדה זו עצמה,
שניתנו לו כוחות גדולים יותר מאשר למי שהוא "בטבע
מוכן למעלה", שהרי "לפום גמלא שיחנא"³¹ (=לפי הגמל
– משאו).

כך הוא הדבר גם לגבי התכונות המסייעות הנובעות
מן המזל של זמן הולדת האדם: בלשון הגמרא "האי מאן..
ידי..." אין הכוונה שהאדם מוכרח להיות כך, אלא שיש
צורך בעמל ובהתמודדות קשה יותר כדי להתגבר על
הטבע.

(כדוגמא לכך ניתן לציין את הזמנים המוגדרים ע"י
חז"ל כ"יום חייב"³² וכדומה, זמנים אלו מועדים יותר
לענינים שליליים, ולכן צריך בימים אלו להזהר מדברים
מסיימים, כגון "אין מתחילין בב' וד"³³ וכדומה. אך אין
הכרח שביום זה יגיעו ענינים שליליים של "חובה").

לפיכך חלה ההלכה ש"אין מתחילין בב' וד" ובר" רק
כאשר היא איננה סותרת את "אין מעבירין על המצוות"³⁴,
וכן, בהשתדלות מתאימה, ניתן להצליח אפילו ב"יום
חייב"³⁵.

ז.

ליקוי המאורות מעורר נטיה להתנהגות שלילית

לפי זה ניתן לומר, שפירושו של המאמר "כשהמאורות
לוקין סימן רע הוא לעולם", איננו רק שזהו זמן מועד
לפורענות, להענשה על התנהגות בלתי רצויה, אלא שזהו
זמן שבו מתעוררות בטבעו של האדם נטיות להתנהגות לא
טובה, אך עדיין אין הכרח שהאדם אכן יושפע וינהג שלא
כראוי, שהרי בכוחו להתגבר על נטיות אלו.

(31) סוטה יג, ב. ור"ש.

(32) תענית שם.

(33) יו"ד שם. רע"מ שם. וראה שם רעג, א. רלד, א. שבת קכט, ב.

(34) ראה ס' חסידים סי' נט. וראה רע"מ שם רעג, א. ולהעיר משו"ע

אדה"ז או"ח סתנ"ה סט"ר טז.

(35) ראה רש"י בא יוד, יוד. וראה בארוכה מאמר שני המאורות שם.

(24) סוכה שם. ועד"ז במקומות שהבאו לעיל הערה 22.

(25) ה' ת"ת לרמב"ם פ"ג הי"ג. לאדה"ז – פ"ד ס"ח.

(26) שלכן "מצוה ללמוד ביום ובלילה" (ה' ת"ת שם).

(27) רמב"ם ה' תשובה רפ"ה.

(28) שם ה"ד.

(29) לח"מ שם.

(30) רפ"ח. וראה גם עקידה שער כב ושער כו.

בחירה אמיתית³⁷, בכל זאת אין הם נענשים אלא אם הם
חוטאים "מעצמן"³⁸, אך למרות זאת, כיון שהם נתונים
לשליטת הטבע, דרושים להם עמל ומאמצים מרובים
ביותר כדי לבטל את הטבע. לפיכך "יחזתו הגויים מהמה",
הם יראים מן הנטיות הטבעיות.

ואילו כאשר ישראל מוסיפים בעבודת ה', למעלה מן
המדידות וההגבלות של טבעם – עושין רצונו של מקום³⁹,
הרי אז הם נעלים מן הטבע, ומ"אותות השמים", ולפיכך
"אין מתיראין מכל אלו":

לא די שהם יכולים להתגבר על הטבע ע"י יגיעה
ומאמצים לבטלו, אלא שגם מלכתחילה אין הם מתחשבים
ב"אותות השמים" – מתחילין בב' ובד' וכדומה, עד למצב
שאין צריך כלל להתחשב בהנהגת הטבע⁴⁰, מצב של
התנהגות ה' עם צדיקים⁴¹ (ועמך כולם צדיקים⁴²), שהיא
הנהגה ניסית גלויה, למעלה מן הטבע.

(משיחת ש"פ שלח תשל"ה)

1 [בכך יובן הדיוק שבלשון המשל³⁶ המובא בגמרא על
2 ליקוי חמה: "מלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו והניח
3 פנס לפניו. כעס עליהם ואמר לעבדו טול פנס
4 מפניהם...". כלומר, הענין של "טול פנס..." אינו נעשה
5 על-ידי המלך בעצמו, אלא ע"י "עבדו", כי הליקוי והסימן
6 הרע שבתקופה זו הוא רק מצד הטבע, עבדו של מלך].

7 ובמאמר "בשביל ארבעה דברים חמה לוקה..." אין
8 הכוונה שהליקוי בא כתוצאה מהתנהגות שלילית בפועל
9 בארבעה דברים אלו, אלא שכיוון שבזמן זה יש נטיה
10 ל"ארבעה דברים" אלו, לכן המאורות לוקין וכו'.

ח.

ישראל - מעל לטבע, הגויים - בשליטת הטבע

11 לפי האמור לעיל יובן מדוע דוקא לגבי ישראל נאמר
12 "אל תחתו", ולא לגבי הגויים:

13 אמנם גם הגויים יכולים להתגבר על נטיות טבעיות
14 שמעורר הזמן, ולהתנהג כראוי, שהרי למרות שאין להם

(40) ע"פ המבואר בפנים יומתק לשון ר' יונתן במכילתא שם "אלו
ואלו נתנו לגוים" (ולא הזכיר "עושין רצונו כו'" – כפשוטו לשון הכתוב
ומאותות השמים אל תחתו" ולא נזכר כל תנאי*) – כי לבני אדם צדיק
ואחד רשע יש שתי נשמות (תניא פ"א) ועל נשמה האחת דכא"א עלי
נאמר חלק הוי' עמו (אגה"ת פ"ה), גם כשאין עושין רש"מ הם חלק דשם
הוי' שלמעלה מהטבע.

(41) ע"ד רחב"ד (ברכות לג, א). וע"ד שצ"ג מותר להתגרות כו'
(ברכות ז, ב. מגילה ו, ב).
(42) ישע"י ס, כא.

(36) ובערוך לנר שם מפרש ד"עבדו" קאי על הלבנה שמונע אור
הפנס (השמש) מעבדיו (יובשי הארץ).

(37) שהיא רק בבני (מצד מעלת נשמתם) – כמוכן מלקו"ת אמור
לח, ב. ועוד.

(38) עיין רמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ג. שמונה פרקים שם (בהמשך
הפרק).

(39) כידוע (חז"ל) מהר"א ברכות לה, ב. אר"ת לה"מ נג, ד.
לקו"ת שלח מב, ג. ועוד) דעושין רצונו של מקום הוא ע"י העבודה
ד"בכל מואדך", למעלה ממדידה והגבלה.

(*) אבל ראה רש"י שם.

המשך ביאור למס' ביצה ליום שלישי עמ' ב

6 בַּיָּמִים אֵת הַבְּהֵמָה כְּדֶרֶךְ שְׂרָגִילִים לַחֲלֹק אוֹתָהּ:

גמרא

7 מבררת הגמרא: הַיּוֹבֵי עֲבִיד – הַרוֹצֵה לִקְנוֹת בֶּשֶׂר בְּשׁוּוֵי דִינָר או
8 בשנים איך יאמר לו. משיבה הגמרא: הֵיא – כמו

1 לדבריו כל ההלכות שנאמרו על משניות רב מלכיא אמרם, ואף
2 הלכה זו נאמרה על המשנה בכתובות.

משנה

3
4 לא יאמר אדם לַמֶּכֶּה (לִקְצֹב) ביום טוב שְׂקוֹל לִי בְּדִינָר בֶּשֶׂר,
5 שאסור להזכיר פסיקת דמים ביום טוב, אֲכַל שׁוֹחֵט הַטֶּבֶחַ, וּמַחֲלֵק

המשך ביאור למס' ביצה ליום חמישי עמ' א

8 לאכילה, ובזה גם רבי יהודה מודה שאף שלא הכינו מבעוד יום
9 אינו מוקצה. מקשה הגמרא, תִּבְנָא סְרִיא הָא חַי לְמִינָא – הרי עדיין
10 ראוי להשתמש בו לטיט, ללבון לבנים, ומדוע אמרת שסתמו עומד
11 להסקה ולא צריך הכנה. מתרצת הגמרא, שמדובר דַּאִית בִּיה – יש
12 בתבן קוצים, ומחמת הקוצים אינו יכול לגבלו בידיו וברגליו,
13 ועומד להסקה:

1 מִתְחִילִין בְּאַיִצֵּר תַּחֲלָה, כיון שהקצה דעתו ממנה. ומבררת הגמרא,
2 מִנִּי, רַבִּי יְהוּדָה הוּא, דַּאִית לִיה מוֹקָצָה. ואם כן, אִימָא רִישָׁא,
3 מִתְחִילִין בְּעִרְמַת תַּבְנִין, אף שהוקצה מדעתו ולא הכינו לכך מבעוד
4 יום, אֲתָאן לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּלִית לִיה מוֹקָצָה. מתרצת הגמרא, לעולם
5 המשנה כשיטת רבי יהודה, וְהָתָּה – מה שהתיר להשתמש בערמת
6 התבן אף שלא הכינו לכך, מדובר בְּתַבְנָא סְרִיא – תבן שנרקב
7 ומסריח שלא ראוי למאכל בהמה, וסתמיה עומד לעצים ולא

בראשית מט, כח - כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כברכתו ברכך אתם

קסו

ביאור הוזהר דיעקב ברכך כולך, והראי מברכת יהודה, דן, אשר - ג' קווין ימין שמאל ואמצע הכולל כולך וכו'

אמר רבי יוסי לרבי יהודה, הא דחמינן דיעקב בריך לבנוי, חמינן ממה דכתיב ויברך אותם, אבל אן ברכתא דלהון, אמר ליה כלא ברכאן אינן דברין להו, כגון יהודה אתה יודוך אחיך, דן ידין עמו, מאשר שמנה לחמו, וכן כלהו, אבל מה דבעי לגלי לון לא גלי, דבעא לגלאה להו את הקץ.

ספר הוזהר חלק א' דף רלד ע"ב

קתפס לדוגמא אלו הג', יהודה, דן, אשר. הוא, כי עד יהודה שהם ראובן שמעון לוי, לא ברכן אלא הוכיחן (ומפני זה ייחס אותן בפרשת וארא, אלה³ ראשי בית אבותם ראובן כו'), ועיין לקמן [בזוהר] דף רל"ה⁴ ע"א בענין ברכת ראובן, ודף רל"ו⁵ ע"א ושם

(1) [תרגום ללה"ק] אמר רבי יוסי לרבי יהודה. שאל ממנו, מה שאנו אומרים שיעקב ברכך את בניו, אנו רואים ממש"כ ויברך אותם, משמע שברך לכל אחד לבדו מדלא כתוב ויברכם, אבל אנה הם הברכות שלהם (הלא רוב דבריו נראים שהגיד להם עתידות ולא נראה שברך אותם), אמר ל' רבי יהודה לרבי יוסי, הכל הם ברכות שברך אותם, כגון יהודה אתה יודוך אחיך, דן ידין עמו, מאשר שמנה לחמו, וכן כלהו שברך את כולם אלא שהברכות סתומות בתוך דבריו, אבל מה שרצה לגלות לא גלה, שרצה לגלות להם את הקץ ולא גלה.

(2) ראה רש"י ויחי מט, ח יהודה אתה יודוך אחיך וז"ל: "לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחו על מעשה תמר), וקראו יעקב בדברי רציו, יהודה לא אתם כמותם".

(3) ראה רש"י שמות ו, יד. וז"ל: "בפסיקתא גדולה (פ"ז) ראיתי, לפי שקנטרם יעקב אבינו לשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם לומר שחשובים הם".

(4) וז"ל: "דאובן בכרי אתה כחי וראשי אוני". מקשה מה ראה יעקב שהתחיל הברכות בראובן (כלומר, בשלמא אם הי' מברכו ניחא דפתח ב' לפי שהוא הי' הבכור, אבל עתה שלא ברכו אלא קנטרו לא הי' ראוי להתחיל בו), יותר הי' ראוי שיתחיל ביהודה כדי לפתוח בברכה, וגם היו בו מעלות על שאר השבטים שהוא הי' נוסע ראשון לכל מחנות הדגלים, וגם הוא המלך ר"ל שממנו תצא מלכות בית דוד וראוי לברכה, וראינו שלא ברכך את ראובן, והעביר הברכות ממנו עד שבא משה והתפלל תפלתו עליו. ומתוך, אבל בודאי ברכו אלא שהעביר את ברכתו למקומה הראוי, דהיינו שהפקידה ביד הקב"ה. ע"ש.

(5) וז"ל: "שמעון ולוי אחים, אמר רבי יצחק, הכא אחיד לון בסטרא שמאלא דשכינתא". כאן האחיו והקשר אותם בצד השמאל של השכינה, לפי שראה ברוח הקודש את מעשיהם שהם של דין הקשה

בענין שמעון ולוי, והברכות התחילו מיהודה. ויהודה הוא ראש⁶ הדגלים, נקט אחריו דן (אם כי יש באמצע בברכותיו של יעקב זבולון ויששכר), כי דן⁷ הוא סוף הדגלים, והוא כדי לקשר התחלה בסוף, ועיין לקמן דף רמ"ד⁸ רע"ב, ומזה יהי' ראוי שברך את כולך, מאחר שברך התחלה והסוף, ובדן שהוא הסוף כתיב⁹ ידין עמו כאחד שבטי ישראל, הוא כהמיוחד שבשבטים דהיינו כיהודה.

(וזוהו שמאלו השנים נבחרו למלאכת המשכן, בצלאל מיהודה¹⁰, ואהליאב¹¹ מדן, וכן בבנין המקדש, נבנה ע"י שלמה שמייהודה, וע"י חירם שאמו הי' מדן כדאיתא בילקוט¹² פרשת פקודי רמז תט"ו).

שאינ העולם יכול לסובלו. אמר רבי יוסי, ברכתא דלהון אן היא שאל מרבי יצחק איפה נרמזות הברכות שלהם שאמר הכתוב וזאת אשר דיבר להם אביהם ויברך אותם, ולא מצינו שום ברכה לשמעון ולוי, אמר רבי יצחק, שמעון לא אתחזי להאי, שמעון לא הי' ראוי להתברך על ידי אביו, לפי שראה לו ברוח הקדש כמה מעשים רעים, (אם כמעשה שכם ואם במכירת יוסף ואם כמעשה זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני וכיוצא, ועל כן לא ברכו יעקב), וכן לוי לפי שבא מצד דין הקשה, לכן ברכתו לא היתה תלויה ביעקב, אלא בידו של הקב"ה שידע שעתידי להיות עבודת הקודש עליו וכי הוא יבדיל אותו לעבודתו, לכן שתק יעקב מלברכו, ואפילו כשבא משה לברך את לוי גם כן לא תלה ברכתו בעצמו, דכתיב ברכך ה' חילו ופועל ידיו תרצה, פ' שה' יברך את חילו כי ברכתו תלויה בהקב"ה לבדו. ע"ש.

(6) במדבר ב, ג. "והחננים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה לצבאתם". י. יד. "ויסע דגל מחנה בני יהודה בראשונה לצבאותם".

(7) שם י, כה: "מאסף לכל המחנות", ופרש"י תלמוד ירושלמי (עירובין פ"ה ה"א) לפי שהי' שבטו של דן הי' נוסע באחרונה וכל מי שהי' מאבד דבר הי' מחזיר לו.

(8) וז"ל: תא חזי, בשעתא דמטו ברכאן לידא דמשה לברכא לכלהו שבטים, (בא וראה בשעה שהגיעו הברכות למשה לברך לכל השבטים, ראה את דן שהי' קשור בנחש שהוא דין קשה, כמ"ש [בראשית מט, יז] יהי דן נחש וגו', ועי"ז הי' סמוך לגבול החיצונים, חזר וקשר אותו בארי' שבחסד המסמא עיני החיצונים כדי שיוכל להתגבר עליהם), הדא הוא דכתיב (דברים לג, כב) ולדן אמר דן גור אריה יזנק מן הבשן, (ואמר עוד) מאי טעמא (קשר אותו בארי' כדי שיהי' הראש והסוף של הד' דגלים קשור ביהודה שהוא המלך), כמה דאת אמר גור ארי' יהודה, והוא שירותא דרגלין (יהודה הי' ראש הדגלים, ובסוף הדגלים הי' דן דכתיב דן גור ארי' וגו', להיות הראש והסוף קשור במקום אחד. ע"ש).

(9) בראשית מט, טז. ופרש"י: כאחד שבטי ישראל, יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשבטים הוא דוד שבא מיהודה.

(10) שמות לא, ב. "ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה".

(11) שם פסוק ו. "ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן".

(12) וז"ל שם: ואתו אהליאב בן אחיסמך אמר רב יוחנן מנין שלא ישנה אדם מאומנות אבותיו שנא' (מלכים א ז, יג) וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש צורי חרש נחשת, ואמר מר, אמי מדן, וכתיב ואתו אהליאב בן

והם בחי' ימינא ושמאלא, כמ"ש בזהר חלק ב' דף ר"כ¹³ ע"ב ודף רכ"ב¹⁴ ע"א ע"ש.

ונקט אח"כ, אָשֶׁר, שברכתו הוא, מאשר שמנה לחמו, הוא כי ברכת אשר הוא המשכה¹⁵ מבינה, שהיא למעלה מבחי' ימינא ושמאלא שהם חסד וגבורה, שממנה נמשך לחמו לחם¹⁶ ו' שהוא לחם¹⁷ פנג, שנמשך לאות¹⁸

אחיסמן למטה דן.

(13) וז"ל: ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה, דא איהו מסטרא דימין (זהו מצד הימין והחסד), ואתו אהליאב דא איהו מסטרא דשמאלא (זהו מצד הדין שהוא בחי' שמאל, כמ"ש למטה דן שהוא לשון דין וגבורה), ומשכנא מסטרא דימינא ושמאלא אתקם ואתעביד (והמשכן מצד הימין והשמאל הוקם ונעשה) וכו', ע"ש.

(14) וז"ל: ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה וגו', אמר רב יהודה, הא אתמר (הרי למדנו), דהא בצלאל מסטרא דימינא הוה (כי בצלאל ה' מצד הימין שהוא החסד), ואיהו אתקין תקונא דכלא וכו' (והוא התקין כל תיקוני המשכן), בצלאל הא אוקמוה (כבר ביארו חז"ל במס' ברכות דף נ"ה ע"א שהוא נוטריקון) בצל-אל (ומפרש), ומאן איהו בצל אל (ומי הוא בצל א"ל, ועל מה רומז), דא ימינא וכו' (זהו מדת החסד שבימין, חסד שהוא א"ל).

ומש"כ ואתו אהליאב בן אחיסמן למטה דן דא איהו מסטרא דשמאלא (אהליאב ה' מצד הגבורה שבשמאל), ודא איהו מסטרא דדינא קשיא (זהו ה' מצד דין הקשה, דן מלשון דין וגבורה), והא אוקמוה (והרי החברים כבר ביארו), דהא מתרין סטרין אליו אתעביד משכנא וכו' (כי משני קוים אלו של ימין ושמאל שהם חסד וגבורה נעשה המשכן). ע"ש.

(15) ראה הערה 20. לעיל סימן קנג. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן מ.

וראה אור התורה פרשת ויחי עמוד שפה וז"ל: פי' הבינה נקרא אשר והיינו כי בה התגלות עתיק וזהו אשר אותיות ראש. ומזה נמשך שיהי' (בראשית מט, כ) שמנה לחמו. ור"ל לחמו זהו תפארת שנק' לחם ו' לחם מן השמים. וי"ל שנק' לחם ו' שהי' יורד רק בששה ימים ולא בשבת, ולחם זה מקבל השומן שבו מהבינה היינו מיחוד או"א נמשך בתפארת. והיינו שבשבת ה' נמשך מן הבינה לר"ק, ובששת ימי המעשה ה' יורד מהו"ק למטה, כמ"ש בזהר בשלח דף ס"ג ובפרשת יתרו דף פ"ח, ואזי והוא תפארת יתן ע"י יסוד מעדני מלך לבחי' מלכות. ע"ש.

ראה גם תקוני זהר ת"ל (עד, ב). תלט (עט, א). ספר המאמרים תקס"ג עמוד תשפ. ספר המאמרים אדמו"ר האמצעי ויקרא חלק ב' עמוד תשנ"ט. וש"נ.

(16) פירושו: "לחמו" נוט' 'לחם - ו', האות ו' מרמז להששה מדות (ראה הערה 18) דהשכל (בינה) נותן חיות ותענוג להמדות.

(17) פירושו: לחם שֶׁמֶן ומעונג. וראה בלקוטי לוי יצחק כאן עמוד רלא וז"ל: "מאשר שמנה לחמו ס"ת רה"ו הוא מספר "לחם פנג" במכוון". ראה הערה 20.

(18) ראה לקוטי לוי יצחק על פסוקי תורה ומאחז"ל עמוד רמ וז"ל: כי ו' מדות דז"א הנרמזים באות ו' שבשם, הנה בפרט הוא בתפארת אות אמת בזהר ריש פרשת ויקרא (לקמן הערה 21), מפני שהתפארת כולל כל הו' קצוות. ע"ש.

אור התורה פרשת ויקרא עמוד תקלג וז"ל: ההפרש בין ב' מדות חו"ג ובין תפארת קו האמצעי, שבחי' חסד וגבורה זהו מה שא"ס ב"ה מאיר בבחי' גבול, אכן ע"י תפארת קו האמצעי נמשך מה שאור אין

ו' שבשם כמ"ש¹⁹ בעטרה שעטרה לו אמו וכמ"ש לקמן דף רמ"ו²⁰ ע"א ע"ש. והוא בקו האמצעי כי אות ו'²¹ הוא קו האמצעי, ועי"ז נעשו שְׁמָנִים גם ימינא ושמאלא שהם יהודה ודן.

ונרמז זה בתיבת לחמ"ו²² שמספרה יהוד"ה ד"ן במכוון, האות ל' מספר²³ יהוד"ה והאותיות חמ"ו מספר ד"ן.

סוף ברוך הוא מאיר בבחי' אין סוף וכלי גבול, ומזה נמשך התכללות המדות חו"ג להיות עושה שלום במרומיו בין מים ואש, עיין באגרת הקודש ע"פ וחי' מעשה הצדקה שלום (מובא לעיל סימן קנג הערה 30), ע"ש.

(19) שיר השירים ג, יא. "אמו" היינו בחי' בינה - תניא פרק ג. וזה כוונת הפסוק "מאשר" (בינה) נמשך "שמנה" (תענוג) "לחמו" - לחם ו' (להמדות) - "תפארת", וכנ"ל דהתגלות עתיק - תענוג, הוא ע"י בינה (השכל).

(20) וז"ל: תא חזי, בא וראה מש"כ "מאשר שמנה לחמו" אשר זה הוא המקום שכולם מאשרים ומשבחים אותו, ומי הוא, היא הבינה הנקראת עולם הבא, (ה"ג הרמ"ק) שעליונים ותחתונים מאשרים אותה ומתאיים לקבל שפע ממנה.

ומש"כ "שמנה לחמו" שואל מי הוא סוד הלחם, כי עד כאן לא פירש מי הוא מקום הלחם, ואמר אלא יש שני מיני לחם, כמו שיש שני מיני אילנות, ומפרש יש עץ החיים ויש עץ שתלוי בו המות, אית לחם דאקרי לחם עוני ואית לחם דאקרי לחם פנג, כמו כן יש לחם הנקרא לחם עוני ויש לחם הנקרא לחם שמן ומעונג (אולי הוא מלשון פנג, המובא ביחזקאל כז, יז שמפרש רש"י פנג הוא אפרסמון, שהוא פרי שמן), ומפרש ומי הוא לחם השמן, ואמר, וזהו לחמ"ו. לחם ו', זה הוא ו' דשם הו"ה ו' לחם שהוא אות ו', ועל דא כתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, ומן השמים ודאי.

ואמר ועל סוד זה כתוב "מאשר שמנה לחמו" פירוש לחם ו' דהיינו ז"א, כי מבינה נזון עץ זה שהוא ז"א, ובינה מעטרת אותו במוחין גדולות כמ"ש בעטרה שעטרה לו אמו כי בינה היא אמו של ז"א. ע"ש.

(21) ראה זהר ויקרא (דף ב' ע"א) וז"ל: מה כתיב (יהושע ב, יב) ונתתם לי אות אמת, דא אות ו' דדא איקרי אות אמת (זו היא אות ו' שזאת נקראת אות אמת), ואי תימא שאר אתון לאו אינון אמת (ואם תאמר וכי שאר אותיות אינון אמת, ומתקין), אין (ודאי כל האותיות הן אמת), אלא אות דא אות אמת איקרי (אלא עצם אות ו' נקראת אות אמת לפי שהיא אות ו' דשם הו"ה וכו'), ע"ש. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן מז הערה 5 מרשימות חוברת קעז.

ספר המאמרים אדמו"ר האמצעי הנחות (ויקרא) עמוד ח' ואילך. אור התורה (כרך ד') תולדות עמוד תתא, ב ואילך.

(22) מרמז דביאור הנ"ל, דנקט דוקא "אשר יהודה דן", דהם מורים על הכלל כולו, הוא מרומז גם ב"גימטריא" בתיבת "לחמו", הן מצד המספר ה"כללי" והן מצד האותיות ה"פרטי", ד"לחמו" מספר הכללי (בג"י 84) פ"ד, וכן יהודה (30) + דן (54) = 84. פ"ד.

וב"לחמו" גופא בפרטיות, האות "ל" בגי' יהודה (30), ואותיות "חמו" בגי' דן (54).

וזהו מתאים גם לבחינתם, דמ"אשר" - בחי' בינה, נמשך "שמנה" (תענוג) להמדות המרומז בתיבת "לחמו" - יהודה דן ימין ושמאל וד"ל.

(23) ראה גם לעיל סימן פט.

וא"כ באלו הג' שהם בחי' ימינא ושמאלא ואמצע, שברכם יעקב, נכללו כל השבטים כן הג' קוין כולם

הכל, כמובן, ולכן על השאר נקט וכן כלהו, ואינו צריך לפרשם, וד"ל.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רכט

המשך ביאור למס' ביצה ליום שלישי עמ' א

1 אמר את דבריו על הרישא או על הסיפא של המשנה: ואיכא
2 דמתני לה את דברי רב יהודה אמתניתין, ששינו אין משחיון את
3 הפסין ביום טוב במשחות. ועל זה אמר רב יהודה אמר שמואל, לא
4 שנו אלא כשכוונתו למדדה, אבל אם כוונתו להעביר שמוניתה,
5 מותר. מדייקת הגמרא, מכיל זה אתה שומע דמה שהתירה
6 המשנה בסיפא להשיאה על גבי חביתה, אפילו כוונתו לחדדה נמי
7 מותר, שהרי מה שאסרה המשנה ברישא התירה בסיפא, וכיון
8 שלא אסרה להשחיוה אלא בשביל לחדדה, מה שהתירה בסיפא
9 להשיאה על גבי חברתה היינו אפילו כדי לחדדה, לפי שמשנה
10 מדרך חול.
11 ואיכא דמתני לה – את דברי רב יהודה אסיפא של המשנה ששינו
12 אבל משיאה על גבי חביתה. ועל זה אמר רב יהודה אמר שמואל,
13 לא שנו אלא בשביל להעביר שמוניתה, אבל לחדדה אסור, גזירה
14 שמה ישיחונה במשחות. מדייקת הגמרא, מכיל זה אתה שומע
15 דבמשחות החמירו שאפילו להעביר שמוניתה, אסור.
16 ***

המשך ביאור למס' ביצה ליום חמישי עמ' ב

1 זו אתקצאי לשבעה ולא מועיל בה תנאי.
2 שואלת הגמרא: ומאי שנא עצי סוכה מהא דאתמר לגבי אתרוג,
3 הפריש שבעה אתרוגים לשבעת הימים, אתרוג אחד לכל יום, אמר
4 רב, כל אחת ואחת יוצא בה ביומה ואוכלה לאלתר באותו היום,
5 שהוקצתה למצותה וכבר נעשית מצותה. ורב אפי' אמר, כל אחת
6 יוצא בה ואוכלה למחר, שכיון שהוקצו בבין השמשות הוקצו לכל
7 היום. הרי שלדעת כולם אין האתרוגים נאסרים אלא ליומם,
8 ומדוע בסוכה כשהתנה ליהנות מהם בחול המועד והרי זה
9 כהפרישם רק ליום הראשון ואומרים מיגו דאתקצאי בבין
10 השמשות של יום הראשון אתקצאי לכל שבעת הימים. מותרת

המשך ביאור למס' ביצה ליום שבת קודש עמ' א

1 משנתנו הוא רבי אליעזר ברבי צדוק. אמר ליה אפי' לרב יוסף
2 לדרות את דבריו, דלמא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר פרבי צדוק
3 התיב שאם נחקקו חשובים כלי, אלא בכלים גדולים משום דהוי
4 לקבולי ביה מיד – ראויים הם לדבר יבש כגון ליתן בהם פיירות,
5 אבל הקא בנר למאי הוי, הרי אינו ראוי לכלום, ויתכן שגם רבי
6 אליעזר מודה שאינו חשוב כלי כל זמן שלא צירפו בכבשן.
7 מתרצת הגמרא, שגם כלי של נר קטן ראוי לשימוש לדבר יבש,
8 כגון לקבולי ביה פשיטי – פרוטות כסף קטנות.
9 ***

10 תנו רבנן, אין פוחתין את הני – לעשות בו חקיקה כדי שיהיה לו
11 בית קיבול לקבל את השמן והפתילה. וכן אין עושין אלפסין חרניות
12 ביום טוב, ודכן שמעון בן גמליאל מתיד באלפסין חרניות, שכיון
13 שמשתמשים בהן בני עיירות ובני כפרים לאכילתם, הוא דבר
14 חשוב ליי"ט ומותר, אבל נר אין תשמישו עיקר, וכיון שקיבולו
15 מעט אינו חשוב רק לשמן, ולכן אסור. מבררת הגמרא, מאי
16 חרניות. אמר רב יהודה, חרניות. שואלת הגמרא, מאי חרניות. אמר
17 אפי' צעי חקלייתא – קערות של בני הכפרים שהיו אוכלים בהם
18 גם לפני חקיקתם:
19 ***

17 על מה שאסרה משנתנו להשחיו סכין ביו"ט אף שהוא לצורך
18 מכשירי אוכל נפש, מבררת הגמרא: מאן תנא דבמשחות אסור.
19 אמר רב חסדא, דלא פרבי יהודה, דתנאי, אין חילוק בין יום טוב
20 לשבת – להתיר ביו"ט עשיית מלאכות האסורות בשבת, אלא
21 לצורך אוכל נפש בלבד, כגון שחיטה ובישול הנעשות במאכל
22 עצמו, רבי יהודה מתיד עשיית מלאכות ביו"ט אף לצורך מכשירי
23 אוכל נפש, כגון השחות סכין שאינו אלא תיקון כלי לצורך הכנת
24 מאכל.
25 ***
26 הגמרא דנה לענין הלכה: אמר ליה רבא לרב חסדא, דרשינן משמך
27 – האם ניתן לדרוש בשמך שהלכה פרבי יהודה. אמר ליה, והא
28 רצוא – יהי רצון דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי – שכל
29 דברים טובים כאלו תדרשו בשמי, כלומר, תוכל להורות כן בשמי.
30 מביאה הגמרא עובדות שניתן ללמוד מהם לענין הלכה: אמר רב
31 נחמיה בריה דרב יוסף, הוה קאימנא קמיה דרבא – עמדתי לפני
32 רבא ביום טוב, והוה קא

11 הגמרא, התיב – באתרוג דמפסקו לילות מימים – הלילות מפסיקים
12 בין הימים, שכן מצותו רק ביום ולא בלילה, לכך כל חד וחד יוסף
13 מצוה באפי' נפשיה הוא – כל יום הוא מצוה בפני עצמו, ומה
14 שהוקצתה ליום הראשון לא הוקצתה לכל שבעה. אבל הקא גבי
15 סוכה דלא מפסקו לילות מימים, שמצותה גם בלילות, לכך בולחו
16 יומי כחדא יומא אריכתא דמי – כיום אחד ארוך, ואם הוקצתה
17 ליום הראשון הוקצתה לכל שבעה, שנחשבים לגבי קדושת
18 הסוכה כיום אחד ארוך ואינו יכול להתנות שיהא מותר לו בשאר
19 ימים:

20 שנינו במשנה: ואין עושין פחמין. מקשה הגמרא, פשיטא, למאי הוי
21 הפחמין להשתמש ביו"ט. מתרצת הגמרא, תני רבי חיאי, לא
22 נצרכה המשנה להשמיע שאסור אלא באופן שעושה את הפחמים
23 כדי למקחן לאוילין – מחממי חמין ומרחצאות לבו ביום – לצורך
24 יו"ט, ובזה היינו חושבים להתיר, והשמיענו התנא שאסור משום
25 שנראה כעושה כלי לצורפי זהב. שואלת הגמרא, וכו' ביום מי שרי
26 – וכי מותר להחם את המרחצאות ביו"ט, הרי בשבת (מ) מבואר
27 שגזרו על הרחיצה ביו"ט אפילו אם הוחמו המים בערב יו"ט, וכל
28 שכן שאסור להחם ביו"ט. מתרצת הגמרא, כדאמר רבא בברכות
29 (כו) לתרץ מה שנכנס רב אבין לבית המרחץ אחר שקיבל עליו
30 שבת. שמדובר שנכנס להיזע מחוץ בית המרחץ ולא נתן עליו מים,
31 וקודם גזירה – לפני שגזרו שלא יכנסו למרחץ אף להזיע, הקא נמי
32 מה שצריך את הפחמים לבית המרחץ הוא כדי להיזע מחומם,
33 ומדובר במשנה קודם גזירה:
34 ***

35 שנינו במשנה: ואין חותכין את הפתילה לשנים, רבי יהודה אומר,
36 חותכה באור. שואלת הגמרא, מאי שנא פספסין דלא – מה הטעם
37 שאסור לחתוך את הפתילה בסכין,

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בראשית

בראשית א, ז – ויעש אלקים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן

(תוכן: למה לא נאמר כי טוב ביום השני; ששת ימי בראשית כנגד שיטת אלפי שני, ומבאר כל יום כנגד אלף-וענינו)

על מה שלא נאמר בשני כי טוב רבו בדברי רבותינו ז"ל (בראשית רבה ד, ח) הדעות, ואשר יראה שעשו עיקר הוא – על כי לא נגמרה בו מלאכת המים, ועזר לנגדם הוא מה שבשלישי נאמר כי טוב שני פעמים, אחד בהגמר מלאכת המים ואחד בהגמר יתר מלאכת היום. אך הלא יקשה למה לא השלים מלאכת המים הוא יתברך בשני ואמר עלי כי טוב, ולא יאחר הדבר עד יום השלישי לאומרו בו זה פעמים.

ויתכן, כי הנה אין ספק כי ששת ימי בראשית הם רמז לשיטת אלפי שני דהוי עלמא, ויום השביעי אל עולם הבא שכולו שבת. נמצא יום הראשון רמז לאלף הראשון, שהיתה הארץ תהו ובהו וחשך, רמז כי באלף ההוא היו רשעים מכעיסין ובאין, והיו ראויים [ש]יעלו המים על הארץ ויציפו הכל, ויהיו תהו ובהו, על דרך מאמרם ז"ל שכשהרשע דורך על הארץ היא מתרעשת (עי' רש"י בראשית ד, טו), שהוא אצלי על כי לא רקע הקב"ה הארץ על המים שלא כטבען, רק לשיעבודו את ה'. וכן אמרו (בראשית רבה ה, ה) כי מה שמי הים גבוהים מארץ הוא כי האלקים עשה שייראו מלפניו, בראות בני האדם כי על דרך נס מתקיימים, ואין צריך ליפרע מהם רק להניח הדבר אל הטבע וירדו המים על הארץ. וזהו וחשך הרוגז על פני תהום להעלותו, ורוח אלקים הוא מדת הדין כבר היתה מרחפת על פני המים להציפן על הארץ, כאשר החל בדור אנוש שקרא למי הים וישפכם עד שלישו של עולם והי' גומר. אלא שבאלף ההוא וירא אלקים את האור כי טוב, הוא צדיק אחד שהוא חנוך, ויבדל אלקים כו', כי הבדילו והעלהו מעל לרקיע, ועל ידי כן ריחם על עולמו וירא אלקים כי טוב.

והיום השני הוא רמז לאלף השני, והוא כי הנה שני פעמים עשה הוא יתברך דברים גדולים ומפורסמים על ידי המים, אחד באלף השני והוא מבול המים שהי' בשנת אלף ותרט"ו שנה, שנית באלף השלישי הוא ענין קריעת ים סוף. והוא ענין המבול – שנתחברו מים תחתונים של מעינות תהום עם מים עליונים, כי ארובות השמים נפתחו, עד שריחם הוא יתברך ויבדל ביניהם ויסכרו מעינות תהום ויכלא הגשם מן השמים – נרמז ביום שני באומרו ויהי מבדיל בין מים למים ויבדל בין המים כו', שהוא רמז אל מה שהי' באלף השני. וענין קריעת ים סוף – שהי' באלף השלישי שנצבו מים כמו נד ונראית היבשה – נרמז ביום השלישי יקונו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה. ועל כן למה שענין מעשה המים שבשני היתה צרה גדולה מאד, שאף שרחם ה' על עולמו בהשאר נח, לא יבצר מהיותה רעה רבה, על כן לא נאמר בו כי טוב. אך

מעשה המים שבשלישי שהוא רמז אל קריעת ים סוף שהי' טוב מאד, נאמר בו כי טוב. והיות ענין יקונו המים כו' בשני, הי' בלתי אפשר, כי איך ירמזו בשני מה שהי' עתיד להיות באלף השלישי, על כן לא נגמרה בו מלאכת הים, ולא נאמר בו כי טוב עד השלישי.

והנה ביום השלישי הוציאה הארץ עץ עושה פרי, שהוא היותר מתקבל מאמר ר' פנחס במדרש (פרשה ה, ט) כשהוסיפה על הצווי, כי הקב"ה אמר עץ עושה פרי, כי העץ פרי בלבד יהי' עושה פרי, אך לא אילני סרק, והיא הוסיפה ותוצא עץ עושה פרי, שבלי היות עץ פרי הי' עושה פרי. כן בשלהי אלף שלישי נבנה בית ראשון כמפורש בגמרא, כי אז הזהב שבו הי' עושה פירות, כמו שאמרו רז"ל (ירושלמי יומא פ"ד ה"ב) מזהב פרוים (דברי הימים ב, ג) ומגפן הזהב שהיתה עושה פירות תדיר חוץ מטבען. והוא מעין מה שביום השלישי אפילו אילני סרק עשו פירות. וגם לאומרו שעברה על הצווי, כי הקב"ה אמר עץ פרי עושה פרי שהעץ עצמה יהי' נאכל, והיא לא עשתה רק עץ עושה פרי. יהי' הרמז אל גפני הזהב, שהגפן הי' מין בלתי עושה פרי, ושם הצמיחה ויעשה פרי על איכות המקום.

וביום הרביעי נתלו המאורות ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע השמים, הוא רמז כי באלף הרביעי נבנה בית שני, ומארת כתיב חסר, על הדברים שחסרו ממנו. ואמר שעם שלא נדמה אל הראשון, לא נעדר ממנו התחברותו אל המקדש של מעלה כאשר הי' בראשון. וזהו את המאור הגדול הוא בית המקדש שלמעלה, ואת המאור הקטן שלמטה. וכאשר במאורות הי' קטרוג, כן בנין בית שני הי' על ידי קטרוג מהאומות כנודע, ועל כן נכתב מארת חסר על חסרונו ועל קטרוגו כמדובר.

או יאמר כי באלף הרביעי נמצאו יחד שני מארת, האחד שנבנה בסוף השלישי ורוב מציאותו ברביעי, והבית השני שנבנה ברביעי וכתיב מארת על מה שנחסר בשני.

וביום החמישי נבראו התנינים הגדולים, כנגד המלכים אשר גזרו שמדות והרג רב מהרוגי מלכות באלף החמישי.

וגם בתחלת הששי הצרו את ישראל, וזהו רמז בהמה ורמש שבתחלת יום הששי. ואחרי כן בששי עצמו נעשה אדם, רמז לבן דוד הבא באלף הששי הוא אדם עצמו כנודע, כי על כן נתן לדוד שבעים שנה משני חייו, כי הוא הוא, וגם הוא משיחנו הבא באלף הששי. וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ בכל האומות, כנרמז באומרו וירדו בדגת הים וכו'. ויצדק לפי זה אומרו, וירדו לשון רבים, על כי הרמז לעתיד הוא לכל ישראל. וגם לא נזכר עתה עון אדם עם היותו בששי, למה שלא יספר עתה אלא מה שהם רמז אל הברכה העתידה במלך משיחנו הנרמז באדם, כי אם אחר סיפור מעלות שבעת הימים.

ואחר יום הששי בא שבת רמז אל המנוחה שבאלף השביעי.

אלשיך

♦ יום ראשון כ' תשרי ♦

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךָ מֹשֶׁה אֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:
א וְדָא בְרַכְתָּא דִּי בְרִיךְ מֹשֶׁה נִבְיָא דִּי יֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם מוֹתָהּ:

כ"י! וְזֹאת הַבְּרָכָה • לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סמוך לְמִיתָתוֹ - שָׁאם לֹא עֲכָשׁוּ, אִימָתִי?.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וּזְרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ
מִהַר פָּאָרָן וְאַתָּה מִרְבַּבְתָּ קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דֵּת
לָמוֹ:
ב וַיֹּאמֶר יי מִסִּינַי אֲתַגְלִי וְזָהוּר יִקְרָה מִשְׁעִיר
אֲתַחֲזִי לָנָא אֲתַגְלִי בְּגִבְרַתָּה מִטּוֹרָא דְפָאָרָן
וְעַמָּה רַבַּבְתָּ קֳדִישִׁין כְּתִב יְמִינָהּ מִגּוֹ אֲשַׁמָּא
אֲרִיתָא יְהִיב לָנָא:

וְלֹא רָצוּ. הוֹפִיעַ • לָהֶם. מִהַר פָּאָרָן • שֶׁהֶלֶךְ שָׁם
וּפְתַח לְבָנֵי יִשְׂמָעֵאל שִׁינְקְבִילוּהָ, וְלֹא רָצוּ. וְאַתָּה •
לְיִשְׂרָאֵל (ש). מִרְבַּבְתָּ קֹדֶשׁ • וְעַמּוֹ מְקַצֵּת רַבְבוֹת
מִלֵּאכֵי קֹדֶשׁ וְלֹא כָלָם, וְלֹא רַבָּם, וְלֹא כְדֻרָּךְ
בְּשֶׁר-וּדָם שֶׁמֶרְאָה כָּל כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וּתְפָאֲרָתוֹ בְּיוֹם
חַפְתּוֹ. אֵשׁ דֵּת • שֶׁהִיָּתָה כְּתוּבָה מֵאֵל לִפְנֵי בָאֵשׁ
שְׁחוּרָה עַל גְּבִי אֵשׁ לְבָנָהּ, נִתֵּן לָהֶם בְּלוּחוֹת כְּתִב
יְד יְמִינוֹ. דְּבָר אַחֵר: "אֵשׁ דֵּת", כְּתִיבָהּ, שְׁנִתְּנָה
לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

כ"י! וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינַי בָּא • פֶּתַח תַּחֲלֶה
בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַחֲרֵיכֵן פֶּתַח בְּצִרְכֵיהֶם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, וּבְשִׁבְחָה שֶׁפֶּתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרָת זְכוֹת
לְיִשְׂרָאֵל. וְכָל זֶה דְרָךְ רָצוֹי הוּא, כְּלוּמַר כְּדֵאי הֵם
אֵלּוּ שֶׁתַּחּוּל עֲלֵיהֶם בְּרָכָה. מִסִּינַי בָּא • יֵצֵא
לִקְרֹאתָם כְּשֶׁבָאוּ לְהַתִּיצֵב בְּתַחֲתִית הַהָר, כִּתְּנָן
הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פָּנֵי כָלָה, שְׁנֹאמַר: (שמות יט) "לִקְרֹאת
הָאֱלֹהִים", לְמַדְנֵנוּ שֶׁיֵּצֵא בְּנִגְדָם. וּזְרַח מִשְׁעִיר
לָמוֹ • (ספרי) שֶׁפֶּתַח לְבָנֵי עֲשׂוֹ שִׁינְקְבִילוּ אֶת הַתּוֹרָה,

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵר שִׁיחוֹת כִּדְךָ יֵד פֶּרֶשׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה - שְׁמַחְתִּיתוֹת)

שְׁנִתְּנָה בְּלוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, הֲרִי אֲזַ בָּאָה הַשְּׁמִיחָה הָאֲמִתִּית
וְהַשְּׁלִימָה בְּלִמּוּד הָאֲדָם בְּתוֹרָה בְּכַח עֲצָמוֹ.
וְלָכֵן לְאַחַר סִיּוֹם הַתּוֹרָה "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל", מִתְחִילִין
לְקוֹרֵא תַּכְפָּה "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
הָאָרֶץ", כִּי עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאֲדָם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּכַח עֲצָמוֹ
(וְעַל דְּרָךְ זֶה - בְּעֲבוּדַת הַבְּעִל־תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּכַח עֲצָמוֹ
וּבְחִינַת הַתַּחֲדָשׁוּת מִמֶּשׁ) נַעֲשֶׂה שְׁתֵּף לְהַקְבָּ"ה בְּמַעֲשֵׂה
בְּרֵאשִׁית שֶׁהוּא מוֹסִיף וּמְשַׁפֵּיעַ כְּבִיכּוֹל בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית
- כִּי שְׁתַּפּוֹת בְּשִׁלְמוּתָהּ הִיא כְּשִׁשְׁנֵיהֶם שְׁתַּפִּים שְׁוִים
לְגַמְרִי. וְלָכֵן הַצִּדִּיק שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא רַק לְגִלּוֹת מִהַכֹּחַ אֵל
הַפֶּעַל (הַן הַכּוֹחוֹת שֶׁלוֹ, וְהֵן בְּדִירָה שְׁעוֹשָׂה בְּעוֹלָם) אֵין
הַ"שְׁתַּפּוֹת" בְּשִׁלְמוּתָהּ - שֶׁהִיא הַקְבָּ"ה בּוֹרָא וְיִמְהוּהָ מֵאֵין;
אֲבָל כְּשֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּכַח עֲצָמוֹ, הַבְּעִל־תְּשׁוּבָה שֶׁעֲבוֹדָתוֹ
הִיא הַתַּחֲדָשׁוּת מִמֶּשׁ בְּבִרְיָאָה, כִּנּוּן לֵ"ל, וְעַד שְׁעוֹשָׂה מִדְּבָר
הַפְּכִי דְבָר הָרָצוֹי - מְעוֹלָם "דְּלֹא הִנֵּן לִיָּה" (לְהַקְבָּ"ה) עוֹשָׂה
עוֹלָם דְּ"הִנֵּן לִיָּה", עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה דִּמְיוֹה לְבוֹרָא - שְׁתֵּף
בְּשִׁלְמוּת לְהַקְבָּ"ה, וּבוֹרָא שְׁמִים וְאָרֶץ "חֲדָשִׁים" שְׁנִיגֶשׁ
בָּהֶם שֶׁ"ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמְלִכּוֹתָיו בְּכָל מְשָׁלָה",
וּמִסִּינַי לְהָאֲדָם לְמִלְאוֹת שְׁלִיחוּתוֹ וְעֲבוֹדָתוֹ בְּעוֹלָם.

בְּתַחֲלַת פֶּרֶשׁת "וְזֹאת הַבְּרָכָה" מְדוּבָר בְּלוּחוֹת הַרְאשׁוֹנוֹת:
"הַיּוֹם מִסִּינַי בָּא גו'", וְעַל זֶה נֹאמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה
מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב", מוֹרְשָׁה לְשׁוֹן יְרוּשָׁה, הֵינֵנוּ שְׁנִיתְּנָה
וּבָאָה בִּירוּשָׁה, בְּדֶרֶךְ מִמִּלָּא וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוֹדָה וְיִגִּיעָה.
וְסִיּוֹם פֶּרֶשׁת "וְזֹאת הַבְּרָכָה" (שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַחֲתוּם)
הוּא "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל", שֶׁקָּאֵי עַל שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת,
"שֶׁנִּשְׁאָאוּ לְבוֹ לִשְׁבוֹר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, וְהִסְכִּימָה דַּעַת
הַקְבָּ"ה לְדַעַתּוֹ, שְׁנֹאמַר אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ, יִשָּׁר כֶּחֶף שֶׁשִּׁבְרָתָּ",
שְׁבִירָה מְרֻמָּז עִלּוּיִים שֶׁל הַלּוּחוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת לְגַבִּי לּוּחוֹת
הַרְאשׁוֹנוֹת (שֶׁלֹּכֵן אָמַר לוֹ יִשָּׁר כֶּחֶף שֶׁשִּׁבְרָתָּ), כִּי דוֹקָא עַל
יְדֵי שֶׁנִּשְׁאָאוּ לְבוֹ לִשְׁבוֹר אֶת הַלּוּחוֹת לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל, פֶּעַל
בְּכָל יִשְׂרָאֵל (גַּם בָּאֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ בְּעִגְלָה) עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה
- עֲבוֹדָה בְּכַח עֲצָמוֹ.

וְכֹאֲשֶׁר נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתָם בְּמִילּוּאָה, אֲזַ נִתֵּן לָהֶם הַקְבָּ"ה
אֶת הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, שְׁבִירָה הָרָאָה לְעֵין כָּל שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ
קִבֵּל תְּשׁוּבָתָם וְנִתְרַצָּה הַקְבָּ"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְחָה וּבְלֵב
שָׁלֵם וְנִתֵּן לָהֶם לּוּחוֹת שְׁנִיּוֹת, הֵינּוּ שְׁגִם בְּתוֹרָה תְּהִיָּה
הַעֲבוּדָה וְיִגִּיעָה - לְמוּד הַתּוֹרָה בְּכַח עֲצָמוֹ.

וְכֹאֲשֶׁר בָּאִים לְשִׁמְיָנִי-עֲצָרָת לְאַחַר ז' יְמֵי הַסְּפּוֹת, הַזְמָן
שֶׁכָּל הַהִמְשָׁכוֹת נִקְלָטוֹת בְּפִנְיִמְיּוֹת, וְגַם בְּחִינַת הַתּוֹרָה

(ג) אַף חֵבב עַמִּים כָּל־קִדְשֵׁי בִידְךָ וְהֵם תָּכֹן לְרַגְלְךָ יִשָּׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ:

ג אף חבבנון לשבטא כל קדישוהי בית
ישראל בגבורא אפקנון ממצרים ואנון
מדברין תחות עננה נטלין על מימרך:

ב "ואשמע את מדבר אלי", כמו 'מתדבר אלי', אף
זה 'מדברתיך', מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר
להם. טיש פורפוליר'ש בלע"ז (צינע אונטערעדנוגען).
ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על-פי דבריך, והמ"ם
בו שמוש, משמשת לשון 'מן'. דבר אחר: "אף
חבב עמים", אף בשעת חבטתן של האמות שהראית
להם פנים שוחקות, ומסרת את ישראל בידם.
כל-קדשיו בידך. כל צדיקיהם וטוביהם דבקו בך
ולא משו מאחריך, ואתה שומרם. והם תכו
לרגלך. והם מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך.
יִשָּׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ. מקבלים גזרותיך ודעותיך
בשמחה, ואלה דבריהם.

כ"א אף חבב עמים. גם חבה יתרה חבב את
השבטים, כל אחד ואחד קרוי 'עם', שהרי בנימין
לבדו היה עתיד להולד לשאמר הקדוש-ברוך-הוא
ליעקב: (בראשית לה) "גוי וקהל גוים יהיה ממך".
כל-קדשיו בידך. נפשות הצדיקים גנוזות אתו,
פענן שנאמר: (ש"א כה) "והיתה נפש אדני צרורה
בצור החיים את ה' אלהיך". והם תכו לרגלך.
והם ראויים לך, שהרי "תכו" עצמן לתוך תחתית
ההר "לרגלך", בסני. "תכו" לשון פעלו, התכו
לתוך מרגלותיך. יִשָּׂא מִדְּבַרְתֶּיךָ. נשאו עליהם
על תורתך. מדברתיך. המ"ם בו קרוב ליסוד,
כמו: (במדבר ו) "וישמע את הקול מדבר אלי", (יחזקאל

(ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

ד אוריתא יחב לנא משה מסרה ירתא
לכנשת יעקב:

כ"ב תורה. אשר "צוה לנו משה, מורשה" היא ל"קהלת יעקב", אחזניה ולא נעזבה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ליל שמחת תורה תש"ל, תשל"א)

התורה היא ירשה לכל יהודי, וההלכה לגבי ירשה היא
שאין חשיבות לגיל, למעמד ולמצב של היורש - התורה
מועברת לכל יהודי בירשה.
ולפיכך, כאשר יש התחדשות ונוסף אור בתורה - בשמחת
תורה, חלה אצל כל יהודי התחדשות ותוספת בהתנהגותו
ובחיותו על-פי התורה.
ולכן עקר השמחה בשמחת תורה מתבטאת דוקא בהקפות
- לא על-ידי קריאה ולמוד בתורה, אלא דוקא על-ידי
תנועות ופעולות מעשיות של ריקוד עם התורה עצמה - כי
עקר השמחה בשמחת תורה איננה כל-כך על הבנתה, אלא
בעקר על כך שהתורה היא "שהחיינו" - מחיה אותנו בכל
ענייננו, עד לעשיה בפעל.

התורה היא "מימינו אש דת למו". ונאמר בספרי: "מה אש
- כל המשתמש בו עושה בגופו רשם, אף בני אדם
שעמלים בו נקרים הם בין הבריות, כך תלמידי חכמים
נקרים בהילוכם ובדבורם ובעטיפתם בשוק" (ויכפי שמפרש
הרמב"ם את הפרטים שבבקר).
אף, לכאורה, מתעוררת השאלה מצד שני: אצל תלמידי
חכמים, שהתחלת למוד התורה שוב היא אצלם באפן
חדש לגמרי, מובן, שנגרמת התחדשות ותוספת הנפרת
"בהילוכם ובדבורם...", אבל אצל יהודים שאינם תלמידי
חכמים, מהו החדוש שיש לתורתם בשמחת תורה עד-כדי-
כך שהוא משפיע על כל ענייניהם, כדלעיל, עד אשר הם
שומחים כל כך ומברכים ברכת "שהחיינו"?
על כך מסביר בפרשתנו: "תורה צוה לנו משה מורשה..." -

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות כרך כט עמוד 229 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בחינת 'אשר' שהוא התענוג, נעשה 'קדשנו במצותיו', הינו
שנשמות ישראל הם הם העושים את המצות, וזהו מה
שכתוב וזכרתם את כל מצות ה', ואחר כך כתיב ועשיתם
את כל מצותי, הינו שישראל עושים מבחינת מצות ה'
שהיו מצותי, והוא על-דרך הנ"ל שנשמות ישראל מחברים
את התורה שלמעלה, בהקב"ה ממש. וכל זה הוא בבחינת
ישראל. אמנם, התורה היא מורשה קהלת יעקב, הינו, שגם
הנשמות דבחינת יעקב, יו"ד עקב, שזהו כפי שהנשמה ירדה
למטה, הנה גם נשמות דבחינת עקב הם משפיעים בתורה.

וזהו תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, שהתורה היא
מארכה לישראל, הינו שישראל הם משפיעים בתורה. ועל
זה נאמר "מורשה קהלת יעקב", הינו, שענין זה שהנשמות
הם משפיעים בתורה הוא לא רק בבחינת ישראל, אלא גם
בבחינת יעקב, יו"ד עקב. דהנה, ישראל הוא בחינת 'לי
ראש', אותיות 'אשר', ד'אשר' פרושו תענוג, והוא בחינת
"טהורה היא", שזהו כפי שהנשמות משרשות בבחינת
התענוג. ובבחינה זו פשיטא שהנשמות הם משפיעים
בתורה. וזהו גם מה שאומרים אשר קדשנו במצותיו, דמצד

משמעות לשון 'אחזונה' – בתורה

שבשדה אחוזה אפילו פשהבעלים מוכרים אותה, חוזרת להם ביוכל "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו" דמפנין ששדה זו היא אחוזתם, לכן קשורה אליהם בכל מצב.

כמו כן התורה היא אחוזתם של ישראל, וקשורה אתם בקשר תמידי, דגם פשנמצאים בין האמות, התורה היא "מורשה קהלת יעקב" ירושה ואחוזתה של ישראל. דזה שבני ישראל קשורים לתורה בכל מצב בו יהיו (ואפילו בזמן שבני ישראל נמסרו בידי אמות העולם), נובע מקף שהתורה היא "מורשה קהלת יעקב" ירושה ואחוזתה של ישראל.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

אחזונה ולא נעזבנה (לג, ד. ובפירוש רש"י)

צריך להבין, מהו הלשון 'אחזנה' שפרש רש"י לגבי התורה, דלקאורה מתאים יותר לכתב לשון שמיעה, למוד, וכיצא בזה, וכפי שכתבה התורה עצמה בפסוקים שלפנייזה? גם צריך להבין השכיחות בין "מורשה" – שהתורה היא ירושה, לזה שאחזונה ולא נעזבנה, הרי גם אם התורה נתנה במתנה וכיצא בזה, שיהי (לקאורה) לומר "אחזונה ולא נעזבנה"? ויש לומר שלשון "אחזונה" כאן אין משמעו אחזנה אלא אחוזה, שהתורה היא אחוזתם וירשתם של ישראל. דכמו

(ה) ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל:
הנהיה בישראל מלכא באתפנשות רישי עמא פחדא שבטיא דישראל:

את ראש, ראויין אלו שאברכם. דכר אחר: "בהתאסף", בהתאספם יחד, באגדה אחת ושלום ביניהם – הוא מלכם, ולא כשיש מחלקת ביניהם.

ויהי ראובן לחיי עזמא ומותא תנינא לא ימות ויקבלון בנהי אחסנתהון במנהגהון:

שנאמר: (בראשית לה) "וישכב את בלהה, ויהיו בני יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנין.

וידא ליהודה ואמר קבל יי צלותה דיהודה במפקה (באגדה) לקרבא ולעמה תתיבנה לשלם ידוהי ועבדן לה פרענותא מסנאוהי וסעיד מפעלי דכבוהי הוי לה:

סנחריב. ואל-עמו תביאנו. לשלום מפני המלחמה (ספרים אחרים: מן המלחמה). ידי רב לו. יריבו ריבו וינקמו נקמתו. ועזר מצרייו תהיה. על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד: (דה"ב יח) "ויזעק יהושפט, וה' עזרו". דכר אחר: "שמע ה' קול יהודה", (ספר) כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכתיו של יהודה. ואף פשחלקו ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר: (יהושע יט) "מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון". [ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו? שהיה בלבד עליו על

מה ששעה בששים, קף כחוב באגדת תהלים (מזמור צ:)]♦

כ"י ויהי. הקדוש-ברוך-הוא. בישרון מלך. תמיד על מלכותו עליהם. בהתאסף. בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם. ראשי. כמו (שמות ל) "כיתשא

(ו) יחי ראובן ואל-ימת ויהי מתיו מספר: ס

כ"י ויהי ראובן. בעולם הזה. ואל-ימת. לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלהה. ויהי מתיו מספר. נמנין במנין שער אחיו, דגמא היא זו פענין

(ו) וזאת ליהודה ויאמר שמע יהודה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצרייו תהיה: פ

כ"י וזאת ליהודה. (מכות יא) סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלוקל שבידם, שנאמר: (איוב טו) "אשר חכמים יגידו וגו', להם לבדם וגו' ולא עבר זר בתוכם". (ב"ק צב) ועוד פרושו רבותינו שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר: (בראשית מר) "וחטאתי לאבי כל הימים", אמר משה: 'מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו'". שמע ה' קול יהודה. תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים, וחזקיה מפני

♦ יום שני כ"א תשרי ♦

ח וללוי אמר תמיא ואוריא אלבשטא לגבר דאשתכח חסידא קדמך די נסיתוהי בנסתא והנה שלים בנתוהי על מי מצותא ואשתכח מהימן:

(ח) וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במפה תריבהו על-מי מריבה:

דָּבָר אַחֵר: "תְּרִיבֶהוּ עַל מִי מְרִיבָה", נִסְתַּקְּפֶתָּ לֹו לְבָא בְּעִלְיָה, אִם מֹשֶׁה אָמַר: (במדבר כ) "שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים", אֲהַרֵּן וּמִרְיָם מָה עָשׂוּ?.

ט דַּעַל אַבּוּהִי וְעַל אִמָּה לֹא רַחֵם כִּד חֲבּוּ מִן דִּינָא וְאַפִּי אַחוּהִי וּבִנּוּהִי לֹא נְסִיב אֲרִי נִטְרוּ מִטְרַת מִימְרָךְ וּקְנִמָךְ לֹא אֲשַׁנּוּ:

(ט) הָאֱמֹר לְאָבּוּי וּלְאִמּוֹ לֹא רִאִיתִי וְאֶת־אָחִיו לֹא הִפִּיר וְאֶת־בְּנוֹ לֹא יָדַע כִּי שִׁמְרוּ אִמְרֹתֶךָ וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ:

לֹו לֹא חֲטָא אֶחָד מֵהֶם, שְׁנֵאמַר: (שס) "כָּל בְּנֵי לִוִּי". כִּי שִׁמְרוּ אִמְרֹתֶךָ • "לֹא יִהְיֶה לָּךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים". וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ • בְּרִית מִילָה, שְׁאוּתָם שְׁנוּלְדוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא מְלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוֹלִין וּמִלִּין אֶת בְּנֵיהֶם (ספריים אַחֲרִים: אוֹסֵם שְׁנוּלְדוּ בַּמִּדְבָּר, שִׁינְשָׁאֵל לֹא מְלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוֹלִין) •

כ"י • הָאֱמֹר לְאָבּוּי וּלְאִמּוֹ לֹא רִאִיתִי • כְּשִׁחֲטָאוּ בַּעֲגֹל וְאִמְרֹתִי: (שמות לב) "מִי לָהּ אֱלִי", נֶאֱסָפוּ אֱלִי כָּל בְּנֵי לִוִּי, וְצוּיָתִים לְהִרְגֹּת אֶת אָבִי אִמּוֹ וְהוּא מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ אֶת "אָחִיו" מֵאִמּוֹ, אוֹ אֶת בֶּן בִּתּוֹ, וְכֵן עָשׂוּ. וְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ "אָבִיו" מִמֶּשׁ, וְ"אָחִיו" מֵאָבִיו, וְכֵן "בְּנִיו" מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי לִוִּיִּם הֵם וּמִשְׁבָּט

~ נקודות משיחות קודש ~ (27 קוטי שיחות 1 עמ' 39)

וְרָאָה רַשִׁי בַּמִּדְבָּר ג, יב (וְהַלּוּיִם, שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, נִבְחָרוּ תַּחֲתֵיהֶם) וּדְבָרִים ח, י (וּסְעִיתֶם בַּעֲגֹל, וּבְנֵי לִוִּי לֹא טָעוּ), שֶׁפָּרֵשׁ עַל הַלּוּיִם. אָבֵל בְּשִׁנְיָהֶם פָּרֵשׁ הַטַּעַם דִּלָּא טָעוּ בַּעֲגֹל, וְלֹא שֶׁהִרְגוּ. וְאֵין כָּאֵן מִקּוּמוֹ.

י כְּשֶׁרִּין אֱלִין דִּילְפּוֹן דִּינִךְ לִיעָקֹב וְאִרְיָתֶךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁוִין קִטְרַת בּוֹסְמִין גְּדִמָּךְ וּגְמִיר לְרַעְיָא עַל מִדְבָּחֶךָ:

(י) יִרְוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעָקֹב וְתוֹרַתֶךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁוִין קִטְרַת בַּאֲפָד וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ:

כ"י • יִרְוּ מִשְׁפָּטֶיךָ • רְאוּיִין אֱלוּ לָךְ. וְכָלִיל • עוֹלָה.

יא בְּרַךְ יי נִכְסוּהִי וְקִרְבִּן יְדוּהִי תִקְבֵּל בְּרַעְיָא תִּבְרַךְ חֲרָצָא דְסָנְאוּהִי וּדְבַעְלִי דְכִבּוּהִי דְלֹא יְקוּמוּן:

(יא) בְּרַךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפַעַל יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מִתְנַיִם קִמְיוֹ וּמִשְׁנֵאֵיו מִן־קוּמוֹן: ס

וְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהָיוּ מוֹעֲטִים: שְׁנֵים־עָשָׂר בְּנֵי חֲשִׁמוֹנָאִי וְאַלְעָזָר, כְּגִנָּד פִּמָּה רַבְבוֹת. לָכֵךְ נֶאֱמַר: "בְּרַךְ ה' חֵילוֹ וּפַעַל יָדָיו תִּרְצֶה". וּמִשְׁנֵאֵיו מִן־יְקוּמוֹן • מִחֵץ קִמְיוֹ וּמִשְׁנֵאֵיו מִהֵיוֹת לָהֶם תִּקּוּמָה.

כ"י • מִחֵץ מִתְנַיִם קִמְיוֹ • מִחֵץ קִמְיוֹ מִפֶּת מִתְנַיִם, כְּעִנֵּין שְׁנֵאמַר: (תהלים טט) "וּמִתְנַיִהֶם תִּמִּיד הַמַּעַד", וְעַל הַמַּעֲוָרִין עַל הַכְּהֵנָה אָמַר בֶּן. דָּבָר אַחֵר: רָאָה שְׁעִתִּידִין חֲשִׁמוֹנָאִי וּבְנֵיו לְהִלָּחֵם עִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים,

יב לְבַנְיָמִן אָמַר רַחֲמֵימָא דִּי יִשְׂרִי לְרַחֵץ עֲלוּהִי יְהִי מִגֵּן עֲלוּהִי כָּל יוֹמָא וּבִאֲרַעַה תִּשְׁרִי שְׁכִנְתָּא:

(יב) לְבַנְיָמִן אָמַר יָדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבִטַּח עָלָיו חֲפָף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן: ס

מִשְׁנֵבְחָהּ יְרוּשָׁלַיִם, לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר. וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן • בְּגִבָּה אֲרָצוֹ הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּנִי, אֲלֹא שְׁנִמּוּף עֲשָׂרִים וְשִׁלֵּשׁ אִמָּה מַעֲזִין עֵיטָם, וְשֵׁם הָיָה דַּעַתוֹ שֶׁל דָּוִד לְבָנוֹתוֹ, כְּדֹאִיתָא בִּישְׁחִיטַת קְדָשִׁים: 'אִמְרֵי נַחֲתִי בֵּיהּ פּוֹרְתָא', מִשּׁוּם דְּכָתִיב: "וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן", אֵין לָךְ נָאָה בְּשׁוּר יוֹתֵר מִכְּתָפֵיו.

כ"י • לְבַנְיָמִן אָמַר • לְפִי שֶׁבְּרַכַּת לִוִּי בַּעֲבוֹדַת הַקִּרְבָּנוֹת, וְשֶׁל בְּנִימִין בְּכָנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחִלְקוֹ, סִמְכָן זֶה לָזֶה, וְסִמְךָ יוֹסֵף אַחֲרָיו שֶׁאֵף הוּא מִשְׁכֵּן שִׁילָה הָיָה בְּנֵי בְּחִלְקוֹ, שְׁנֵאמַר: (שם עח) "וַיִּמָּאֵס בְּאֵהָל יוֹסֵף וְגו'", וְלְפִי שֶׁבֵּית עוֹלָמִים חָבִיב מִשִּׁילָה, לָכֵךְ הִקְדִּים בְּנִימִין לְיוֹסֵף. חֲפָף עָלָיו מִכְסָּה אוֹתוֹ וּמִגֵּן עָלָיו. כָּל־הַיּוֹם • לַעֲלֹם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 146)

יהודי: קשנפיש האלקית שבו אינה בבחינת התנשאות והבדלה מנפשו הבהמית, גופו, וחקלקו בעולם, אלא היא מתעסקת אתם ומתלבשת בהם, בכדי לבררם ולזככם – נעשים כלם משכן ומקדש להשראת השכינה.

אמרי, נחתי ביה פורתא (רש"י לג, יב) בית המקדש אמור להאיר אור אלקי לכל העולם, עד לחלקו הכי נמוך. לכן לא היה גבוה לגמרי מן העולם, פי אז היה נעלה מפדי שיוכל להאיר לכל העולם; אלא "נחתי ביה פורתא", ואז הוא שייך וקרוב לעולם. והוא הדין ל'מקדש' הפרטי שבתוך כל

♦ יום שלישי כ"ב תשרי ♦

יג' וליוסף אמר מברכת מן קדם יי ארעה עבדא מגדנין מטלא דשמא מלעלא וממבועי צינן ויהומין דנגדן ממעמקי ארעא מלרע:

(יג) **וְלְיוֹסֵף אָמַר מִבְרַכַּת יְהוָה אֶרְצוּ מִמֶּגֶד שְׁמִים מִפֶּל וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת:**

אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה, מעין ברכתו של יעקב.

כ"י < מברכת ה' ארצו • שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב פארצו של יוסף. ממגד • לשון עדנים ומתק. ומתהום • שהתהום עולה ומלחלח

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ בראשית תשכ"א – תורת מנחם התועדויות כט עמ' 131)

בכל טוב. תנו ידכם ותסייעו לעבד אותה! בארץ יש הכל, וכאשר יעבדו אותה – היא תתן כל טוב. ויש להוסיף, ש'ארץ' זו מברכת הן ברוח, "מגד שמים מטל", והן בגשם, "תהום רובצת תחת".

שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב פארצו של יוסף (רש"י לג, יג)

באחת הפעמים הנדירות שקבוצת קדושת מורי' וחקמי אדמו"ר דבר על עצמו, הוא אמר: ארצו של 'יוסף' מברכת

ידועבדא מגדנין ועללן מיבול שמשא ועבדא מגדנין מריש ירח פירח:

(יד) **וּמִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שְׁמֵשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרֵחִים:**

אחר: "גרש ירחים", שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש.

כ"י < וממגד תבואת שמש • שהיתה ארצו פתוחה לחמה, וממתקת הפרות. גרש ירחים • יש פרות שהלכנה מבשלפן, ואלו הן: קשואין ודלועין. דבר

טו ומריש טוריא בכיריא ומטוב רמן דלא פסקן:

(טו) **וּמִרְאֵשׁ הָרִירִי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם:**

גבעות עולם • גבעות העושות פרות לעולם ואינן פוסקות מעצר הגשמים.

כ"י < ומראש הרירי קדם • ומברכת מראשית בשול הפרות, שהרריה מקדימין לבפר בשול פרותיהם. דבר אחר: מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים.

טז ומטוב ארעא ומלאה רעי לה דשכנתה בשמא ועל משה אתגלי באסנא יתנן כל אלין לרישא דיוסף ולגניא פרישא דאחיה:

(טז) **וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלְאָה וְרִצּוֹן שְׁכֵנִי סְנָה תְּבוּאוֹתָהּ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וְלִקְדָּר נֹזֵר אַחִיו:**

וכן כל "רצון" שבמקרא. תבואתה • ברכה זו לראש יוסף. נזיר אחיו • שהפרש מאחיו במכירתו.

כ"י < ורצון שכני סנה • כמו שוכן סנה, וזהו ארצו מברכת מרצונו ונחת רוחו של הקדוש ברוך הוא הנגלה עלי תחלה בסנה. רצון • נחת רוח ופיוס,

יזבא דבנוהי זיוא לה וגבורן דאתעבידא לה מקדם תקפא ורומא דילה בגברתה עממא יקטל פחדא עד ספי ארעא ואנון רבנות דבית אפרים ואנון אלפא דבית מנשה:

(יז) **בְּכוֹר שׁוּרׁוֹ הָדָר לוֹ וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יִנָּח יַחֲדוֹ אֶפְסֵי־אֶרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה: ם**

כָּכֹר שׁוּרוֹ • יֵשׁ בְּכֹר "שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה וּמִלְכוּת, שְׁנֶאֱמַר: (תהלים פט) "אֵף אֲנִי בְּכֹר אֶתְנָהוּ", וְכֵן: (שמות ד) "בְּנִי בְּכֹרִי יִשְׂרָאֵל". בְּכֹר • מִלֶּךְ הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ. שׁוּרוֹ • שֶׁכָּחוּ קֶשֶׁה כְּשׁוֹר לְכַבֵּשׁ כְּמֵה מְלָכִים. הָדָר לוֹ • נִתָּן לוֹ, שְׁנֶאֱמַר: (במדבר כז) "וְנִתְּנָה מִהוֹדָךְ עָלָיו". וְקִרְנֵי רֹאשׁ קִרְנָיו • שׁוֹר כָּחוּ קֶשֶׁה, וְאֵין קִרְנָיו נְאוֹת, אֲבָל רֹאשׁ קִרְנָיו נְאוֹת וְאֵין כָּחוּ קֶשֶׁה, נִתָּן לִיהוֹשֻׁעַ כָּחוּ שֶׁל שׁוֹר, וְיֹפִי

קִרְנֵי רֹאשׁ. אֶפְסִי-אֶרֶץ • שְׁלֹשִׁים וְאַחַד מְלָכִים. אֶפְשָׁר שֶׁכֶּלֶם מֶאֱרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֵלָּא אֵין לָךְ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן, שְׁלֹא קָנָה לוֹ פְּלִטְרִין וְאַחֲזָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשְׁשׁוּבָה לְכֶלֶם הִיא, שְׁנֶאֱמַר: (ירמיה ג) "נִחַלְתָּ צָבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם". וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם • אוֹתָם הִמְנִיחִים הֵם הִרְבְּבוֹת שֶׁהִרְג יְהוֹשֻׁעַ שָׂבָא מֶאֱפְרַיִם. וְהֵם אֲלֵפֵי מִנְשָׁה • הֵם הָאֲלֵפִים שֶׁהִרְג גִּדְעוֹן בְּמִדְיָן, שְׁנֶאֱמַר: (שופטים ח) "וְזָבַח וְצִלְמִנַע בְּקִרְקָר וְגו'".

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

נַר וַיְהִי בְּכָלֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֶת כָּל־הַתְּפִלָּה וְהַתְחַנֵּה הַזֹּאת קָם מִלְּפָנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה מִכְרַע עַל־בְּרָכָיו וְכַפְּיו פָּרָשׁוֹת הַשָּׁמַיִם בַּעַת תְּפִלָּתוֹ: נַח וַיַּעֲמֹד וַיִּבְרָךְ אֶת כָּל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו טָרַם בְּרַךְ אֶת הָעָם, רָאָה כִּי טוֹב לְבָרֵךְ אֶת ה' בְּרֹאשׁוֹנָה וְאָמַר: בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כָּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר לֹא־נִפְּלָא לֹא נִחְסַר דְּבַר אֶחָד מִכָּל דְּבָרֵי הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בֶּיךָ מֹשֶׁה עַבְדְּךָ: נו יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבוֹתֵינוּ אֲנִשׁ דּוֹר הַמִּדְבָּר, שְׁתִּיתָה הַשִּׁכְרָה שׁוֹרָה עִמָּהֶם בְּתַמְדוֹת אֲלִיעֵזְרֵנוּ וְאֲלִיעִזְשָׁנוּ: נַח לְהַפּוֹת לְכַבֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ בְּהוֹת הַדְּבַר מִצּוֹי לָהֶם לִלְכַת

הפטרה לשמיני עצרת לחו"ל

מלכים א פרק ח

נַר וַיְהִי בְּכָלֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֶת כָּל־הַתְּפִלָּה וְהַתְחַנֵּה הַזֹּאת קָם מִלְּפָנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה מִכְרַע עַל־בְּרָכָיו וְכַפְּיו פָּרָשׁוֹת הַשָּׁמַיִם: נַח וַיַּעֲמֹד וַיִּבְרָךְ אֶת כָּל־קְהֵל

בְּכָל־דִּרְכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחָקָיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ: נַח וַיְהִי דְבָרִי אֵלֶּה הָאֲמֹרִים לְמַעַן אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרִבִּים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וְלַיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עַבְדְּךָ דְּבַר הַנֶּעֱדָר לוֹ וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְחַבֹּעַ עֲלֵיהֶם מִיַּד הָאוֹיֵב דְּבָרִיוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמִּי הָאֶרֶץ בְּרֹאשִׁית הַשְּׁנָתָה הַנִּפְלְאָה בַּעֲמֹ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: סֵא כֵן יְהִי כַּאֲשֶׁר וְהָיָה לְכַבֵּכֶם שְׁלָם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִלְכַת בְּחָקָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו כִּיֹּם הַזֶּה אֲשֶׁר לְכַבֵּכֶם שְׁלָם עִם ה', אֲבָל בּוֹלַת זֹאת לֹא תוֹעִיל תְּהַפֵּלָה גַּם שְׁתִּיתָה בְּבֵית הַזֶּה: סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וְזָכִים זָבַח לִפְנֵי

יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כָּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר לֹא־נִפְּלָא דְבַר אֶחָד מִכָּל דְּבָרֵי הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בֶּיךָ מֹשֶׁה עַבְדְּךָ: נו יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבוֹתֵינוּ אֲלִיעֵזְרֵנוּ וְאֲלִיעִזְשָׁנוּ: נַח לְהַפּוֹת לְכַבֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ לִלְכַת בְּכָל־דִּרְכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחָקָיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ: נַח וַיְהִי דְבָרִי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרִבִּים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וְלַיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עַבְדְּךָ וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבָרִיוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמִּי הָאֶרֶץ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: סֵא וְהָיָה לְכַבֵּכֶם שְׁלָם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִלְכַת בְּחָקָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו כִּיֹּם הַזֶּה: סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וְזָכִים זָבַח לִפְנֵי יְהוָה:

עטרת מרים

יהוה: סג ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח ליהוה בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את־בית יהוה המלך וכל־בני ישראל: סד ביום ההוא מוזב הקדשנות שהקריבו קדש המלך בקדשת המזבח את־תוף החצר את רצפת חצר המבנים אשר לפני בית־יהוה פירעשה שם על הרצפה היתה את־העלה ואת־המנחה ואת חלבי השלמים פיימזבח הנחשת אשר עשה שלמה ויהי רק מצופה נחשת אבל תחתיו היו אבנים שלמות אשר לפני יהוה ויהי עשרים על עשרים אמה קטן מוקבל מלחזק את העלה ואת־המנחה ואת חלבי

עטרת מרים

השלמים: סה ויעש שלמה בעת־ההיא את־החג הנזפת הבית וכל־ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת בצפונה של ארץ ישראל עד־נחל מצרים ברוחה לפני יהוה אלהינו שבעת ימים של חינוך ושבעת ימים חג הפסח ארבעה עשר יום רצופים: סו ביום השמיני מימי החג, הוא שמיני העצרת שלח את־העם נטלו ממנו רשות ללכת ויברכו את־המלך וילכו לאהליהם שמחים ומובי לב על פליחמזכה אשר עשה יהוה לדור עבדו שקים לו הכסתחו אשר בנו הישב על כסאו בנה הבית ולישראל עמו כי ראו אשר שרתה השכינה בבית הבני:

סג ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח ליהוה בקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף ויחנכו את־בית יהוה המלך וכל־בני ישראל: סד ביום ההוא קדש המלך את־תוף החצר אשר לפני בית־יהוה פירעשה שם את־העלה ואת־המנחה ואת חלבי

השלמים פיימזבח הנחשת אשר לפני יהוה קטן מוקבל את־העלה ואת־המנחה ואת חלבי השלמים: סה ויעש שלמה בעת־ההיא את־החג וכל־ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד־נחל מצרים לפני יהוה אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום: סו ביום השמיני שלח את־העם ויברכו את־המלך וילכו לאהליהם שמחים ומובי לב על פליחמזכה אשר עשה יהוה לדור עבדו ולישראל עמו:

עטרת מרים

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה אליהושע בן־נון משרת משה לאמר: ב משה עבדי מת כי אלו הנה עיני מ לא יכלתם לעבור את הירדן כי עלי נגור לכל יעבור ועתה קום עבר את־הירדן הנה אתה וכל־העם הנה אליהארץ אשר אנכי נתן להם לפני ישראל: ג על פלימקום אשר תדרך פריגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אלימשה: ד מהמדבר והלבנון הנה ועד הנהר הגדול נהר־פרת כל ארץ

עטרת מרים

החתים ועד־הים הגדול ברוח מבוא השמש יהיה גבולכם: ה לא־יתיצב איש לפניך כל ימי חינוך כאשר היתי עמימשה אחיה עמך לא ארפך לא אתן לך חילשה ולא אעזבך: ו חזק ואמץ בתענות העם בראוי כי אתה תנחיל את־העם הנה את־הארץ אשר־נשבעתי לאבותם לתת להם: ז רק חזק ואמץ מאוד בתורה לשמור לעשות ככל־התורה אשר צוה משה

הפטרת וזאת הברכה־שמחת תורה

ביהושע פרק א

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה אליהושע בן־נון משרת משה לאמר: ב משה עבדי מת ועתה קום עבר את־הירדן הנה אתה וכל־העם הנה אליהארץ אשר אנכי נתן להם לפני ישראל: ג פלימקום אשר תדרך פריגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אלימשה: ד מהמדבר והלבנון הנה ועד־הנהר הגדול נהר־פרת כל ארץ החתים ועד־הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: ה לא־יתיצב איש לפניך כל ימי חינוך כאשר היתי עמימשה אחיה עמך לא ארפך ולא אעזבך: ו חזק ואמץ כי אתה תנחיל את־העם הנה את־הארץ אשר־נשבעתי לאבותם לתת להם: ז רק חזק ואמץ מאוד

עטרת מרים

עטרת מרים

עבְדִי כִי לֹלֵא זֹאת, לֹא תוֹעִיל כְּלוֹם בְּהִנָּהֵת הָעַם בְּרֹאיוֹ, אֶל־תִּסְוֹר מִמֶּנּוּ מִסְפֵּר הַתּוֹרָה יָמִין וְשְׂמֹאל לְמַעַן תִּשְׁפִּיל תַּצְלִיחַ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךְ: ח לֹא־יָמוּשׁ סִפְרֵי הַתּוֹרָה הַזֶּה הָאִמּוֹר בְּמִקְרָא שְׁלָפְנֵי מִפִּיד וְהִגִּית בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת בְּכָל־הַפְּתוּב בּוֹ כִּי־אֶז תַּצְלִיחַ

מִקּוֹם מְנוּחָה גַם לְאַחֲיֶכֶם כָּכֶם וְיִרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וְשַׁבְתֶּם לָאָרֶץ יִרְשַׁתְכֶם וִירְשַׁתֶּם אוֹתָהּ אִז תִּחַזְּקוּ בַּח מִכְלֵי מִעֲרַעַר אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר | נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֶבֶר תִּירְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ

בְּעֶבֶר הַמּוֹרָחַי, הוֹאִיל וְתִקְנִי הַתְּנָאי: מִז וַיַּעֲזוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צוִיתֶנּוּ נַעֲשֶׂה וְלֹא לִבִּי תִדְבֵּר הִנֵּה שָׁחִיבְנוּ עֲלֵינוּ מִצַּד הַיָּשָׁר, כִּי גַם וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנוּ נִלְךְ: יז כָּכֵל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה בֶּן נִשְׁמַע אֱלֹהִי רָק אִם יִהְיֶה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עֲמָד בְּאֲשֶׁר הִיָּה עִם־מֹשֶׁה וְלֹא זֹאת לִבִּי, כִּי גַם: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־דְּבָרֶיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר־תִּצְוֶנּוּ יוֹמָת בְּדִין מִזְרַח בְּמִלְכּוֹת רַק חֹזֵק וְאֶמֶץ לַעֲשׂוֹת הַמּוֹרָדִים וְלֹא לִמְחֹל עַל בְּבוּדֶךָ:

יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שְׁטָרֵי הָעַם לֵאמֹר: יא עֲבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצִוּוּ אֶת־הָעַם לֵאמֹר הִכִּינוּ לָכֶם צִדָּה כִּי בַּעֲדוֹ | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: יב וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדִי וְלַחֲצִי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה אֲמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זְכוּר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֲתֶכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד נְשִׁיכֶם טַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֶבֶר תִּירְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֲיֶיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיָל וְעֲזַרְתֶּם אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לְאַחֲיֶיכֶם כָּכֶם וְיִרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וְשַׁבְתֶּם לָאָרֶץ יִרְשַׁתְכֶם וִירְשַׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר | נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֶבֶר תִּירְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: טז וַיַּעֲזוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צוִיתֶנּוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנוּ נִלְךְ: יז כָּכֵל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה בֶּן נִשְׁמַע אֱלֹהִי רָק יִהְיֶה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עֲמָד בְּאֲשֶׁר הִיָּה עִם־מֹשֶׁה: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר־תִּצְוֶנּוּ יוֹמָת רַק חֹזֵק וְאֶמֶץ:

אֶת־דְּרָכְךָ וְאֶז תִּשְׁפִּיל: ט הָלֹא צוִיתִיךָ חֹזֵק וְאֶמֶץ בְּמִלְחָמָה מִלֵּוֹ הָאוֹיֵב אֶל־תַּעֲרֵץ וְאֶל־תַּחַת כִּי עָמָד יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךְ: י בַּיּוֹם שֶׁתָּמוּ יָמֵי כִּי אֵבֶל מֹשֶׁה וַיִּצֹו יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שְׁטָרֵי הָעַם לֵאמֹר: יא עֲבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצִוּוּ אֶת־הָעַם לֵאמֹר הִכִּינוּ לָכֶם צִדָּה מִיָּמֵי מֵאֲבָלִים וְלַחֲיוֹת הַלָּחֶם, כִּי בְּשִׁבְעָה בָּאֵדָר שְׁפֹת מֹשֶׁה לִקְבוֹת מִן שֶׁהִתְפַּקּוּ בּוֹ עַד ט"ו בְּנִסָּן כִּי בַּעֲדוֹ | בְּסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: יב וְלִרְאוּבֵנִי וְלִגְדִי וְלַחֲצִי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה אֲמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זְכוּר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֲתֶכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד נְשִׁיכֶם טַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֶבֶר תִּירְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֲיֶיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיָל שִׁבְכֶם וְעֲזַרְתֶּם אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | יוֹמָת ה'

שמיני-עצרת הוא הכנה לשמחת-תורה; ההמשכה היא בשמיני-עצרת, אלא שזהו בהעלם עדיין, אם כי העלם שישנו במציאות ומוכן להתגלות, והגילוי הוא בשמחת-תורה. ולכן השמחה של שמחת-תורה היא גדולה יותר מהשמחה של שמיני-עצרת, מצד עניין הגילוי שבשמחת-תורה.

משיחת ליל שמחת תורה (קודם הקפות), ה'תשכ"ח

♦ בכל העולם יום רביעי כ"ג תשרי (בא"י ממשיכים כאן ביום שלישי) ♦

(יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וַיִּשְׁשֶׁכֶר בְּאַהֲלֶיךָ:
יח וְלִזְבוּלָן אָמַר חֲדֵי זְבוּלָן בְּמִפְקֶךָ לֵאמֹר
קָרָא עַל פְּעָלֵי דְבִכְךָ וַיִּשְׁשֶׁכֶר בְּמִהְכְךָ
לְמַעַבְדִּי זְמַנִּי מוֹעֲדֵי בִירוּשָׁלַם:

ש'ל יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על-ידי זבולון היתה. שמח זבולון בצאתך. הצלח בצאתך לסחורה. ויששכר. הצלח בישיבת אהליך לתורה, לישוב ולעבר שנים ולקבע חדשים, כמו שנאמר: (דח"א יב) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים... ראשיהם מאתים", ראשי סנהדראות היו עוסקים בכך, ועל-פי קביעת עתיהם ועבודיהם.

יח' וְלִזְבוּלָן אָמַר. אלו חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולון גד דן נפתלי ואשר – כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה, שנאמר: (בראשית מז) "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים", לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו. שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך. זבולון ויששכר עשו שתפות: "זבולון לחוף ימים ישכון", ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתפר ונותן לתוך פיו

(יט) עַמִּים הֲרִיקְרָאוּ שֵׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי-צֶדֶק כִּי שָׁפַע יָמִים יִינָקוּ וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל: ס
יט שבטיא ד'ישראל לטור בית מקדשא
תפנשון תמן וסבון נכסת קודשין לרצוא
ארי נכסי עממא יכלון וסימא דמטמרא
בחלא מתגליא להון:

בכיווי (ספרים אחרים: בכסוי) ארזא. דבר אחר: "עמים הר-יקראו", על-ידי פרקמטיא של זבולון, תגרי עובדי-כוכבים באים אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים: הואיל ונצטערנו עד כאן, גלך עד ירושלים, ונראה מה יראתה של אמה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאלה אחד ואוכלים מאכל אחד, לפי שהעובדי-כוכבים, אלהות של זה לא כאלהות של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה, והם אומרים 'אין אומה כשרה כזו' ומתגירין שם, שנאמר: "שם יזבחו זבחי-צדק". כי שפע ימים יינקו. זבולון ויששכר, הם נותן להם מומן בשפע.

יח' עַמִּים. של שבטי ישראל. הר-יקראו. להר המורה יאספו. כל אספה על-ידי קריאה היא, ושם יזבחו ברגלים זבחי-צדק. כי שפע ימים יינקו. יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסק בתורה. ושפני טמוני חול. (מגילה ר) כסוי טמוני חול: טרית, וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הזים ומן החול, ובהלקו של יששכר וזבולון היה, כמו שאמרו במסכת מגלה: (שופטים ה) "זבולון עם חרף נפשו למות", משום ד'נפתלי על מרומי שדה', שהיה מתרעם וזבולון על חלקו: לאחי נתת שדות וכרמים וכו'. ושפני. לשון כסוי, כמו שנאמר: (מ"א ו) "ויספן את הבית", (שם ו) "וספון בארז", ותרגומו: 'ומטלל

(כ) וּלְגַד אָמַר בְּרוּךְ מְרַחֵב גֹּד בְּלִבָּא שְׁכָן וְטָרַף זְרוּעַ אַף-קֶדֶד:
כ וּלְגַד אָמַר בְּרִיךְ בְּרִיךְ אַפְתִּי לְגַד פְּלִיתָא שְׁרִי
וַיִּקְטֹל שְׁלֹטָנִין עִם מַלְכִין:

לספר צריכים להיות גבורים. וטרף זרוע אף-קדקד. הרוגייהן היו נפרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת.

יח' בְּרוּךְ מְרַחֵב גֹּד. מלמד שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח. בלביא שכן. לפי שהיה סמוך לספר. לפיכך נמשל באריות, שכל הסמוכים

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק ט עמוד 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טעם הקדמת בני גד לבני יהודה – בכבוש הארץ

בפסוק שלאחריו, "וזה ראשי עם", פרש רש"י ששבט גד היו הולכים לפני החלוצ בכבוש הארץ לפי שהיו גבורים. וצריך להבין, הרי בברכת יעקב לשבטים בפרשת ויחי,

וְטָרַף זְרוּעַ אַף-קֶדֶד:
הרוגייהם היו נפרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת
(לג, כ. ובפירוש רש"י)

אחת."

והנה במלחמות שבעה עממין נצטוו "לא תחיה כל נשמה", ולכן היתה מעלה מיחדת בכבוש הארץ ודוקא בבגדי גדי שהיו הורגין אותם מיד. מה שאין-פן אצל יהודה שהיו בורחים, שגם אם אחר-כך יתפסו, יהיה להם זמן להערים, כהגבעונים בימי יהושע, וכהכנענים בימי משה (פירוש רש"י נציבים כט, י). ומטעם זה פרש רש"י בפרשת דברים על הפסוק "חלוצים תעברו לפני אחיכם": הם היו חלוצים לפני ישראל... לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם.

כא ואתמול בקדמתא דילה ארי תמן באחסנתה משה ספרא רבא דישאל קביר והוא נפק ועל פריש עמא זכון קדם יי עבד ודינוהי עם ישראל:

(כא) וירא ראשית לו פישם חלקת מחקק ספון ויתא ראשי עם צדקת יהוה עשה ומשפטיו עם ישראל: ס

הם היו חלוצים לפני החלוצים בכבוש הארץ, לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר: "חלוצים תעברו לפני אחיכם וגו'". צדקת ה' עשה. שהאמינו דבריהם ושמו הבטחתם לעבר את הירדן, עד שפכשו וחלקו. דבר אחר: "ויתא", משה. "ראשי עם". צדקת ה' עשה. על משה אומר.

כב וילדן אמר דן פקיד פגור ארינן ארעה שתאי מן נחליא דנגדן מן מתנן:

ונלחמו עם לשם, שהיא פמיאס, והיא בצפונת מזרחית, שהי הירדן יוצא ממערב פמיאס, והוא במזרח של ארץ ישראל, וכא מהצפון לדרום וכלה בקצה ים המלח, שהוא במזרח יהודה, שנשל בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמפרש בספר יהושע, והוא שנאמר: (שם) "ויצא גבול בני דן מהם, ויעלו בני דן וילחמו עם לשם וגו'", יצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחל בו.

כג ולנפתלי אמר נפתלי שבע רעוא וקלי ברכן מן קדם יי מערב ים גנוסר ודרומא ירת:

(כג) ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ומלא יהוה ים ודרום ירשה: ס

ידע, לקח, שמע, כשמוסיף בו ה"א, יהיה הטעם למעלה: שמעה, ידעה, סלחה, לקחה, אף פאן: "ירשה", לשון צווי. ובמסורת הגדולה מצינו ב'אלפא ביתא' לשון צווי דטעמיהון מלעיל.

כד ולאשר אמר בריך מברכת בנאי אשר יהי רעוא לאחיהי ויתרבי בתפנוקי מלכין:

(כד) ולאשר אמר ברוך מבנים אשר יהי רצון אחיו ומכל בשמן רגלו:

נאמר בנוגע ליהודה "ידך בערף אויבך גו' גור אריה יהודה גו'" ומזה שנמשל לאריה - מלך שבחיות, משמע, שיהודה היה החזק מבין השבטים, ומדוע אמר לבני גד ללכת לפני החלוצים בכבוש הארץ ולא לבני יהודה? ויבן בהקדים החלוק בין יהודה לגד, שעל יהודה נאמר "ידך בערף אויבך" שפרשו שלרב גבורתו היו האויבים בורחים מפניו, וכפרוש ה'מצודות' על הפסוק "ואיבי תתה לי ערף" כי ינוסו ויפכו לי ערף. מה שאין-פן בני גד היו הורגים אותם מיד, "חותכים הראש עם הירוע במכה

כז" וירא ראשית לו. ראה ליתן לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ. פישם חלקת מחקק. כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורת מחקק, והוא משה. ספון. אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה, שנאמר: (לקמן לד) "ולא ידע איש את קבורתו". ויתא. גד. ראשי עם.

(כב) וילדן אמר דן גור אריה יונק מן הבשן:

כז" דן גור אריה. אף הוא היה סמוך לספר, לפיכך מושלו באריות. יונק מן הבשן. בתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערב פמיאס והיא לשם שהיא בחלקו של דן, שנאמר: (יהושע ט) "ויקראו ללשם דן", וזוהי וקלוחו מן הבשן. דבר אחר: מה זנוק זה יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונת מערבית, עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, וכאו

(כג) ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון ומלא יהוה ים ודרום ירשה: ס

כז" שבע רצון. שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושביה. ים ודרום ירשה. ים פגרת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל חרם בדרומה, לפרש חרמים ומכמורות. ירשה. לשון צווי, כמו (דברים א) "עלה רש", והטעם שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו: ירש,

שיעור יומי ליום שלישי (בכל העולם יום רביעי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פר' וזאת הברכה נא

ט"ו "הוא אבי ברזית", שהיו בנותיו נשואות לכהנים גדולים, הנמשחים בשמן זית. וטבל בשמן רגלו. (ספרי) שהיתה ארצו מושכת שמן כמעין, ומעשה שנצטרכו אנשי לודקיא לשמן, מנו להם פולמוסטוס אחד וכו' כדאיתא ב'מנחות' (פ"ה).

ט"ו ברוך מפנים אשר. ראיתי ב'ספרי': אין לה בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר, ואני יודע כיצד. יהי רצוי אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקיון ובקפלאות, והם מרצין לו בתבואה. דבר אחר: "יהי רצוי אחיו", שהיו בנותיו נאות, והוא שנאמר ב'דברי הימים': (א)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 109)

לכנים ששמשו בכהונה גדולה. אשה צנועה זוכה לבנים 'כהנים גדולים', כלומר: הכהן הגדול נכנס לקדש הקדשים, שם היה הארון, שבו הלוחות, שעליהם חקוקות עשרת הדברות (לא פתובות בדין, שהוא דבר נוסף על הקלף); וכמו כן, האדם והתורה שלומד הם דבר אחד.

ט"ו נשואות נאות. . נשואות לכהנים גדולים (רש"י לג, כד) יש לשאל, מה הקשר בין שני הדברים. ויש לומר, דהנה הנוי האמתי של אשה הוא צניעותה, כל כבודה בת מלך פנימה. וצניעות מביאה ומועילה לכהונה גדולה, כפי שנאמר במדרש, שאשה צנועה ראויה שתנשא לכהן ותעמיד כהנים גדולים, ובזכות צניעותה זכתה קמחית

כה תקיף כפרזלא ונחשא וכיומי עולמתך תקפך :

(כה) ברזל ונחשת מנעלך וכימיה דבאך :

נעוריה, כך יהיו ימי זקנתך, שהן דואכים, זכים ומתמוטטים. דבר אחר: "וכימיה דבאך", וכימיה שהם טובים לה, כמנין ימיה כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאך, שכל הארצות יהיו דובאות כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מברכת בפרות, וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהבם, אשקלונ"ט, הכסף והזהב כלה מהם, שהן מזיבות אותם לארצכם.

ט"ו ברזל ונחשת מנעלך. עכשו הוא מדבר כנגד כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה, שלא יוכלו האויבים ליכנס בה, כאלו היא סגורה במנעולים וביריחים של ברזל ונחשת. דבר אחר: "ברזל ונחשת מנעלך", ארצכם נעולה בחרים שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו של אשר היתה מנעולה של ארץ ישראל. וכימיה דבאך. וכימיה שהם טובים לה, שהן ימי תחלתך, ימי

כילית אלה כאלהא דישראל דשכנתה בשמיא בסעדרך ותקפה בשמי שמיא :

(כו) אין באל ישרון רכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים :

שמים. הוא אותו אלה שבעזרך, ובגאותו הוא רכב שחקים.

ט"ו אין באל ישרון. דע לה ישרון, שאין באל בכל אלה העובדי כוכבים, ולא כצורך צורם. רכב

כז מדור אלהא די מלךדמין במימרה מתעבד עלמא ותרין מלךדמין סנאה ואמר שצי :

(כז) מענה אלהי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד :

וכחם חלש מפניו. לעולם אימת הגבה על הנמוך, והוא שהכח והגבורה שלו בעזרך. ויגרש מפניך אויב. ויאמר לה 'השמד אותם'. מענה. כל תבה שצריכה למ"ד בתחלתה, הטיל לה ה"א בסופה.

ט"ו מענה אלהי קדם. למעון הם השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו שחקים לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע שוכנים. זרעת עולם. סיחון ועוג ומלכי פנען, שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך על-כרחם יחרדו ויזוועו

כח וישראל ישראל לרחצן בלחודיה פצין ברכתא דברכנון יעקב אבוהון לארעא עבדא עביר וחמר אף שמיא דעלויהון ישמשנון בטלא :

(כח) וישכן ישראל במח בדר עין יעקב אל-ארץ דגן ותירוש אף-שמי יערפו-טל :

כַּעֲשֵׂי הַבְּטָחָה שֶׁהִבְטִיחַם יַעֲקֹב: (בראשית מח) "וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם, וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם".
יַעֲרָפוּ • יָטִיפוּ. אָף שָׁמָיו יַעֲרָפוּ-טַל • אָף בִּרְכָתוֹ שֶׁל יִצְחָק נֹסֶפֶת עַל בִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: (שם כז) "וַיִּתֵּן-לָהּ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגו'".

כַּעֲשֵׂי • בְּטָח בְּדָד • כָּל יָחִיד וְיָחִיד "אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ", מַפְזְרִין וְאִין צְרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וְלִישָׁב יַחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב. עֵין יַעֲקֹב • כְּמוֹ: (במדבר יא) "וְעֵינֵינוּ כְּעֵין הַבְּדֹלָח", כַּעֲשֵׂי הַבְּרָכָה שֶׁבִּרְכָּם יַעֲקֹב, לֹא כ־בְּדָד" שֶׁאָמַר יִרְמְיָה: (ירמיה טו) "בְּדָד יִשְׁבֹּתִי", אֵלָּא

כַּט טוֹכֵךְ יִשְׂרָאֵל לִית דְּכוּתָךְ עֲמָא דְפִרְקָנָה (מן) גְּדָם יִי תַקִּיף בְּסַעֲדָךְ וּדְמִן גְּדָמוּהִי נִצְחָן גְּבוּרָתָךְ וּכְדֻבִּין סִנְאָךְ לָךְ וְאֵת עַל פְּרִיָּקָת צוּאֲרֵי מַלְכֵיהוֹן תִּדְרֹךְ:

(כט) אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד עִם נוֹשַׁע בִּיהוָה מִגֵּן עֲזָרְךָ וְאֲשֶׁר-חָרַב גְּאוֹתֶיךָ וַיִּכְפָּחוּ אֲיָבֶיךָ לָךְ וְאִתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: ס

אֲיָבֶיךָ לָךְ • כְּגוֹן הַגְּבָעוֹנִים שֶׁאָמְרוּ: (יהושע ט) "מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ עִבְדֶּיךָ וְגו'". וְאִתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ • כְּעֵינֵן שֶׁנֶּאֱמַר: (שם י) "שִׁימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צוּאֲרֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה".

כַּט • אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל • לְאַחַר שֶׁפִּרְט לָהֶם הַבְּרָכוֹת, אָמַר לָהֶם: 'מִה לִּי לִפְרֹט לָכֶם, כָּלֵל דְּבַר: הַפֵּל שְׁלָכֶם'. אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד • תְּשׁוּעָתְךָ בְּה' אֲשֶׁר הוּא מִגֵּן עֲזָרְךָ, (וְאֲשֶׁר הוּא) חָרַב גְּאוֹתֶיךָ. וַיִּכְפָּחוּ

א וסלק משה ממישׂרָא דְמוֹאֵב לְטוֹרָא דְנָבו רִישׁ רְמָתָא דִּי עַל אֲפִי יֶרֶחוֹ וְאַחֲרָיָה יִי יָת כָּל אֲרַעָא יָת גִּלְעָד עַד דִּין:

לד (א) וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל-הָר נָבו רִאשׁ הַפְּסָגָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יֶרֶחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֶת-הַגִּלְעָד עַד-דִּין:

עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים יח) "וַיִּקְיֵמוּ לָהֶם בְּנֵי דִן אֶת הַפְּסָל", וְהִרְאֶהוּ שֶׁמִּשּׁוֹן שֶׁעָתִיד לְצֵאת מִמֶּנּוּ לְמוֹשִׁיעַ.

כַּט • מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל-הָר נָבו • כְּמָה מַעֲלוֹת הָיוּ, וּפְסָעֵן מֹשֶׁה בְּפִסְיעָה אַחַת. אֶת-כָּל-הָאָרֶץ • הִרְאֶהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלּוֹתָהּ, וְהַמְצִיקִין הָעֲתִידִין לִהְיוֹת מְצִיקִין לָהּ. עַד-דִּין • הִרְאֶהוּ בְּנֵי דִן עוֹבְדִים

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ו)

(בַּעֲנִי הַרְשׁוֹת) זָכָה לְהַשְׁלִיחוֹת לִילָף וְלֹמַר לְאַבְרָהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב שֶׁהִקְבִּיָה קִים אֵת שְׁבוּעָתוֹ:
וּבִהְקָדִים - שֶׁלְּקֹאדֶּה אִינוֹ מוֹבָן:
כִּיֹּן שִׁבְגִי יִשְׂרָאֵל הֵם "מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים", וְעַל-אַחַת-כְּמֵה־זֶכֶּה אֲבָרָהָם אָבִינוּ שְׁהוּא "רֹאשׁ לְמֵאֲמִינִים" - אִיף שִׁיךְ לֹמַר שִׁיְהִי סִפְק אֲצֵל אֲבָרָהָם בְּנוֹגַע לְקִיִּים שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל הִקְבִּיָה, שִׁיִּצְטָרְכוּ לְשַׁלַּח לֹמַר לוֹ שֶׁהִקְבִּיָה קִים אֵת הַשְׁבוּעָה?
וּבַעֲנִי זֶה רוֹאִים נִקְדָּה נִפְלְאָה - שֶׁעַל-יְדֵי עֲנִין הַזְּרִיזוֹת (בַּעֲנִי הַרְשׁוֹת) הִגִּיעַ מֹשֶׁה רַבִּינוּ לְמַדְרִיגָה נְעִלִית יוֹתֵר אֲפֵלוֹ מֵאֲמוּנָתוֹ שֶׁל אֲבָרָהָם אָבִינוּ.

יִשְׁנֵם הַחוֹשְׁבִים שֶׁעֲנִין הַזְּרִיזוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק בַּעֲנִין שֶׁל מַצָּה, כְּלִשּׁוֹן חַז"ל: "זְרִיזוֹן מִקְדִּימִין לְמַצּוֹת", אֲבָל בַּעֲנִין שֶׁל רְשׁוֹת - "כָּל מַעֲשִׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמִים" ו"בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ" - לֹא נֹגַע עֲנִין הַזְּרִיזוֹת.
וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מִהִנְהֻגַת מֹשֶׁה רַבִּינוּ בַּעֲלִיָּה לְהַר נָבו לְרֹאוֹת אֶת הָאָרֶץ - שֶׁאִף-עַל־פִּי שְׁרָאִיתוֹ אֶת הָאָרֶץ לֹא הָיְתָה עֲנִין שֶׁל מַצָּה, כִּי-אִם דְּבַר הַרְשׁוֹת, מִכָּל-מְקוֹם "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבּוֹת מוֹאָב אֶל הָר נָבו", "כְּמָה מַעֲלוֹת הָיוּ וּפְסָעֵן מֹשֶׁה בְּפִסְיעָה אַחַת", שֶׁעֲשֶׂה זֹאת בְּזְרִיזוֹת כו', שֶׁמָּזָה לְמַדִּים שֶׁגַם בַּעֲנִי הַרְשׁוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת הִנְהֻגָה בְּאִפְסוֹ שֶׁל זְרִיזוֹת.
וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזָה - עַל-פִּי הָאֲמֹר לְעִיל שֶׁבִּשְׁכַּר הַזְּרִיזוֹת

ב וַיֵּת כָּל נִפְתָּלִי וַיֵּת אֲרַעָא דְאַפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וַיֵּת כָּל אֲרַעָא דִּיהוּדָה עַד יָמָא מַעֲרָבָא:

(ב) וְאֵת כָּל-נִפְתָּלִי וְאֵת-אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן:

נִלְחַם עִם מַלְכֵי כְּנַעַן, שָׁבָא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שָׁבָא מִמְנַשֶּׁה, נִלְחַם עִם מִדְּן וְעַמְלָק. וְאֵת כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה • בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהִרְאֶהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְחָנוֹם. עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן • אֶרֶץ הַמַּעֲרָב

כַּט • וְאֵת כָּל-נִפְתָּלִי • הִרְאֶהוּ אֶרְצוֹ בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהִרְאֶהוּ דְבוּרָה וּבִרְק מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחִילוֹתָיו. וְאֵת-אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה • הִרְאֶהוּ אֶרְצָם בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהִרְאֶהוּ יְהוֹשֻׁעַ

שיעור יומי ליום שלישי (בכל העולם יום רביעי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פר' וזאת הברכה נג
בשלותה ובחריבה. דבר אחר: אל תקרי "הים
האחרון", אלא "היום האחרון", הראהו הקדוש-

(ג) וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכֶּכֶר בְּקַעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים
עַד־צֶעֶר:

כ"י וְאֶת־הַנֶּגֶב • אֶרֶץ הַדְּרוֹם. דְּבַר אַחֵר: מַעֲרָת
הַמִּכְכְּלָה, שְׁנָאֹמֶר: (במדבר יג) "וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב, וַיָּבֹאוּ עַד
חֲבֻרוֹן". וְאֶת־הַכֶּכֶר • הָרָאֵהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵא כְּלֵי בֵּית

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתְנַנָּה
הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:

כ"י לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתְנַנָּה הָרְאִיתִיךָ • כְּדִי שֶׁתֵּלֵךְ
וְתֹאמַר לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב: 'שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע
לָכֶם הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, קִיַּמָּה', וְזֶהוּ "לֵאמֹר", לָכֵן

(ה) וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי
יְהוָה:

כ"י וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה • (כ"ב טו) אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מָת, וְכַתִּיב:
"וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה"? אֵלָּא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאֵילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: אֶפְשָׁר

(ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִוֶּל בֵּית פְּעוֹר
וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קְבָרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

כ"י וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ • הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּכַבּוּדוֹ. (ספרי
נשא) רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אֹמֵר: הוּא קָבַר אֶת עֲצָמוֹ, וְזֶהוּ
אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה 'אֲתִין שְׁהִיָּה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל דּוֹרֵשׁ כֵּן.
כִּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר ו) "כִּיּוֹם מָלֵאת יָמֵי נְזוּרִי כִּי־אֵל אֹתוֹ",
הוּא מְבִיא אֶת עֲצָמוֹ. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב) "וְהִשְׁיֵאוּ

(ז) וּמֹשֶׁה בֶּן־מֹאָה וְעֹשְׁרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כִהְתָּה
עֵינָיו וְלֹא־נָס לַחֹה:

כ"י לֹא־כִהְתָּה עֵינָיו • אֵף מִשְׁמַת. וְלֹא־נָס לַחֹה • לַחֲלוּחִית שֶׁבּוֹ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רִקְבוֹן וְלֹא נִהְפָּךְ תֹּאֵר
פָּנָיו.

(ח) וַיָּבֶכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב
שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמֵי כְּבִי אֲבֵל מֹשֶׁה:

כ"י בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַזְּכָרִים, אֲבֵל בְּאַחֲרֵן מִתּוֹךְ שְׁהִיָּה
וְדָךְ שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה

ח ובכו בני ישראל ית משה בערבת מואב
דמואב תלתין יומין ושלמו יומי כביתא
אבלא דמשה:

לבעלה, נאמר: (במדבר כ) "כל בית ישראל", זכרים
ונקבות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 255)

הַאֲמַת. אַהֲרֹן – מִבֵּיא שְׁלוֹם לְכָל יְהוּדִי, גַּם אֶדָם כָּזֶה שֶׁבִּשְׁבִּילֹו מִכְרָחִים לְשָׁנוֹת מִן הָאֲמַת. בְּמִשְׁךְ חַיִּי מִשָּׁה, כְּשֶׁהָיָה עֹסֵק בְּמַלְוֵי תַּפְקִידֹו, הָיָה עֹסֵק כְּלוֹ בְּעִבּוּדָה שְׁלוֹ, מִדַּת הָאֲמַת; אֲבָל כְּאִשְׁרֵי הַשְּׁלִיִּם שְׁלִיחוּתוֹ, הִרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַנִּהְגָּת אַהֲרֹן.

הַזְּכָרִים, אֲבָל בְּאַהֲרֹן . . זְכָרִים וְנִקְבּוֹת (רש"י לד, ח) לְכַאוּרָה, מִדּוּעַ מְזַכְּרִים בְּעֵת מִיתַת מִשָּׁה אֶת הַחֶסֶד שֶׁלֹו לְגַבִּי אַהֲרֹן. וַיֵּשׁ לֹוֹמֵר: אַהֲרֹן עָשָׂה שְׁלוֹם עַל-יְדֵי שִׁשְׁנָה קִצָּצִת מִן הָאֲמַת. אַף מִשָּׁה, שִׁמְדָתוֹ אֲמַת, אֵינֹו מְסַגֵּל לְפַעַל בְּדִרְךָ זֶה. וַיֵּשׁ בָּזָה מִה שָּׂאִין בָּזָה: מִשָּׁה – אֵינֹו נֹטֶה מִן

ט וַיְהִי־שֶׁעַ בַּר נִוִּן מְלִי רוּחַ חֲכָמָה אֲרִי סִמְךָ מִשָּׁה יֵת יְדוּהִי עֲלוּהִי וְקִבִּילוּ מִנָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ כְּמֵא דִּי פִקִּיד יֵי יֵת מִשָּׁה:

(ט) וַיְהִי־שֶׁעַ בַּר-נִוִּן מֵלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי-סִמְךָ מִשָּׁה אֶת-יְדִידֹו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כְּאִשְׁרֵי צִוָּה יְהוָה אֶת-מִשָּׁה:

י וְלֹא-קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשָּׁה דִּי אֲתַגְלִי לָהּ יֵי אֲפִין בְּאַפִּין:

(י) וְלֹא-קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשָּׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל-פָּנִים:

(לב) "וְעַתָּה אֵעָלֶה אֶל ה'", (במדבר ט) "עֲמַדוּ וְאִשְׁמְעוּהָ מִה יִצְוָה ה' לָכֶם".

זש"י אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל-פָּנִים • שֶׁהָיָה לְבוֹ גֵּס בּוֹ וּמִדְּבַר אֵלָיו בְּכָל עֵת שְׂרוּצָה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות

יא לְכָל אֲתִיָּא וּמוֹפְתִיָּא דִּי שְׁלַחַה יֵי לְמַעֲבַד בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדוּהִי וּלְכָל אֲרַעָה:

(יא) לְכָל-הָאֲתִת וְהַמוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחַה לַעֲשׂוֹת בְּאַרְץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל-עַבְדֵּיו וּלְכָל-אַרְצוֹ:

יב וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מִשָּׁה לְעֵינֵי כָּל-יִשְׂרָאֵל:

(יב) וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מִשָּׁה לְעֵינֵי כָּל-יִשְׂרָאֵל:

ט "וְאִשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם", וְהַסְפִּימָה דַּעַת הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא לְדַעַתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ז) "אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ", יִישָׁר כְּחָךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ (שבת פז):

זש"י וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה • שֶׁקָּבַל אֶת הַתּוֹרָה בְּלוּחוֹת בְּיָדֹו. וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל • נְסִים וּגְבוּרוֹת שֶׁבִּמְדָּבָר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. לְעֵינֵי כָּל-יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּשְׂאוֹ לְבוֹ לְשֹׁכֵר הַלוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כב עמ' כח)

בְּרִאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים, כִּי תִנְאִי הַתְּנָה הַקִּבְ"ה עִם כָּל מַעֲשֵׂה בְּרִאשִׁית בְּעֵת הַבְּרִיאָה בְּנוֹגַע לְנִסִּים (בראשית רבה ה, ה. חז"ב כ, קצח, ב. פירוש המשניות להרמב"ם ותוספות יום טוב אבות ה, ו).

לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת סְמִיכוֹת הַתּוֹרָה סוּפָה לְתַחֲלָתָהּ, עַל פִּי מַה שֶׁהִקְשִׁיו רַז"ל (נדרים לט, ב) וְהִכְתִּיב אֵין כָּל חֵדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ. וְזֶהוּ הַמִּשְׁךְ הַתְּנוּבִים: לְכָל הָאוֹתוֹת וְהַמוֹפְתִים . . אֲשֶׁר עָשָׂה . . (וְאֵין זֶה חֵדֶשׁ, כִּי-אֵם)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ט עמוד 241-239)

אַרְבָּעִים יוֹם לְאַחֵר שְׁבִירַת הַלוּחוֹת: כְּשֶׁהִקְבַּ"ה אָמַר לוֹ "פָּסַל לָךְ גּוֹ", רַק אַז אָמַר לוֹ "הַלוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ - יִישָׁר כְּחָךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ". לְכַאוּרָה, לָמָּה לֹא אָמַר לוֹ "יִישָׁר כַּח" מִיָּד?

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, "אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ". אָמַר לוֹ הַקִּבְ"ה לְמִשָּׁה: יִישָׁר כְּחָךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ (ב"ב יד, ב).

וְהִנֵּה מַעֲלַת מִשָּׁה בְּשִׁבְרֵית הַלוּחוֹת - אֲשֶׁר מִחֲמַת מַעֲלָה זֶה, אָמַר לוֹ הַקִּבְ"ה "יִישָׁר כְּחָךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ" - מִהֵנָּה מַעֲלָה גַּם בְּנוֹגַע לְיִשְׂרָאֵל, וּכְדִלְקַמּוֹן:

הַעֲנִין יוֹבֵן בְּהַקְדָּם הַהִסְבֵּר מִדּוּעַ נִתְּיַנֵּת ה"יִישָׁר כַּח" שְׁנִתֵּן הַקִּבְ"ה לְמִשָּׁה עַל שְׁבִירַת הַלוּחוֹת (לֹא הָיְתָה מִיָּד בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אוֹ לְמַחֲרָתוֹ - מִיָּד בַּעֲלוּתוֹ לְהָר, אֲלָא) הָיְתָה כְּעִבּוּר

פֶּלֶא גָדוֹל יוֹתֵר: עַל הַפְּסוּק "אֲשֶׁר שִׁבְרָתָּ" הָאֲמוּר אַרְבָּעִים יוֹם אַחֵר שְׁבִירַת הַלוּחוֹת, כְּנָ"ל, לֹא מִפְּרֵשׁ רַש"י "יִישָׁר כְּחָךְ שִׁשְׁבְּרָתָּ", כִּי-אֵם בְּסִיּוֹם פְּרִשְׁת "וְזֹאת הַבְּרִכָּה", שֶׁנֶּאֱמַרְהָ כְּמַעַט אַרְבָּעִים שָׁנָה לְאַחֵר מִכֵּן - רַק אַז מִפְּרֵשׁ רַש"י

שיעור יומי ליום שלישי (בכל העולם יום רביעי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פר' בראשית נה

ש"אשר שברת" (דאָרבעים שנה מקודם) פירושו "יישר כחך ששברת".

ואף שבפשוטות, הטעם לכך הוא, כי ההוכחה לפירוש כן (על-פי הפשט), הוא מהמלים "לעיני כל ישראל" – אבל מכיון שכל עניני התורה הם בדייק, הרי מזה גופא מובן, שה"יישר כח" שנתן הקב"ה למשה בעת אמירת "פסל לך" נתגלתה רק כש"ייעל משה גוי" אל הר נבו גוי".

באור הדבר: לגבי חטא העגל, איתא בגמרא: "לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה". דבר זה שהקב"ה נתן אפשרות ליצר הרע לשלוט על ישראל ולפתותם לעשות העגל, הוא לשם העילוי דתשובה (ביטול החטא – עד שהאדם עומד במעלה נעלית יותר מכפי שהיה לפני החטא), שאליו הגיעו על-ידי זה.

מזה מובן גם לגבי שבירת הלוחות – המסובב מחטא העגל – שהטעם לכך (בפנימיות) הוא, כדי שעל-ידי זה יתוסף עילוי – עילוי ב(תורה) לוחות (היפך השבירה – עד למעלה נעלית מה"לוחות אשר שברת"), הלוחות השניות, המהוים "כפלים לתושיה" לגבי הלוחות הראשונות.

[ו]יש לומר, שגם פגת משה רבנו בשבירת הלוחות, כשדן הקל-וחרמ: כיון ש"ישראל מומרים" אי-אפשר לתת להם את התורה, היה (לא רק לשם הגנה על כבוד התורה, אלא גם) כדי לפעול על ישראל שיעשו תשובה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק ל"ד עמוד 217 – מתוך 'לקראת שבת')

מעלת משה בשבירת הלוחות

אמר לו עדין אינה אשתך . . . המלך זה הקב"ה, השפחות אלו ערב רב, והשושבין זה משה, ארוסתו של הקב"ה אלו ישראל".

ועל-פי זה מובנת בפשוטות מעלת משה בשבירת הלוחות, שמעלה זו נעלית יותר משאר מעלותיו הנזכרות בכתוב, שהרי מובן גדל ויקר ערך התורה בעיני משה רבנו, ובפרט שהוא זה שקבלה מידי של הקב"ה, ואף-על-פי-כן כאשר ראה משה רבנו, הרועה הנאמן והאוהב ישראל, שיש מקום לחשוש שמציאותם של הלוחות יכולה לפגוע בישראל חס-ושלום, לא הסס כלל ושברם מידי כדי להציל את בני ישראל מהענש.

מ"א פסוקים, גאוא"ל סימן. חסלת פרשת וזאת הברכה

ולכל הניד החזקה גוי אשר עשה משה לעיני כל-ישראל:

לעיני כל ישראל – שנשאו לבו לשבר הלוחות לעיניהם (לד, יב. ובפירוש רש"י)

וצריך-עיון איך מתאים שלאחרי שהכתוב מספר על המעלות הגדולות והנפלאות של משה רבנו, יסים ב"לעיני כל ישראל", שנשאו לבו לשבר הלוחות לעיניהם?

ויש לומר על-פי המדרש (הובא ברש"י פרשת תשא לד, א): "משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע. עמד שושבינה וקרע כתבתה. אמר, אם יאמר המלך להרעה,

א (א) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:
א בקדמין ברא יי ית שמיא וית ארעא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פירוש אחד המפרשים (מלבד פירוש רש"י), והזמן שבו היו מקבלים את ההחלטה בזה, והיו נכנסים להצמח

וזהו גם כן ביאור הסיפור אודות בני אדם"ר ה"צמח צדק, שבכל שנה היו מקבלים על עצמם ללמוד חומש עם

דרכו של אאמו"ר ללמוד בכל שנה לבד פרוש רש"י, עוד אינה פירוש (רמב"ן).

ספר השיחות תרצ"ז עמוד 54

כ"ו בראשית. אמר רבי יצחק: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ"החדש הזה לכם", שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל. ומה טעם פתח ב"בראשית"? משום (תהלים ק"א): "פח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים", שאם יאמרו אמות העולם לישראל: לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם: כל הארץ של הקדוש-ברוך-הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. **בראשית ברא**. אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני, כמו שדרשוהו חכמינו זכרונם לברכה: בשביל התורה שנקראת (משלי ח): "ראשית דרכו", ובשביל ישראל

שנקראו (ירמיה ב): "ראשית תבואתה". ואם באת לפרשו בפשוטו, כך פרשנו: בראשית בריאת שמים וארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחשך וגו', ויאמר אלהים יהי אור, ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה, לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, היה לו לכתב: בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתבה שלאחריו, כמו: "בראשית ממלכת יהוקים", "ראשית ממלכתו", "ראשית דגנו". אף כאן אתה אומר: "בראשית ברא אלהים את השמים וגו'", כמו בראשית ברא, ודומה לו: "תחלת דבר ה' בהושע", כלומר תחלת דבורו של הקדוש-ברוך-הוא, בהושע: "ויאמר ה' אל הושע

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

צדק' בשכות לזה – היה בשבת בראשית.

סיחת שבת פרשת בראשית (התועודות ב) תשכ"א סוף סימן ז (תורת מנחם חלק כ"ט עמוד 311).

מלבד זה [=לימוד פרשה חמישה עם פרוש רש"י] היה [=אדמו"ר מהורש"ב נ"ע] לומד תורה (חמישה) עם איזה פירוש אחר. פעם הפנים יפות'. שאלתי על-דבר פירוש הרב אברהם בן עזרא, ואמר שפירוש זה גם כן.

רשימת הימין תרצ"א – עם פירושים עמוד קפו

(א) בראשית ברא אלהים. אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית משום כך מעשיו הגיד לעמו, שאם יאמרו אמות העולם לסטים אתם שכבשתם להם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, ונתנה לאשר ישר בעיניו, וברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. וזו אגדה בלשון שכתבה רבנו שלמה בפירושו:

ויש לשאל בה, כי צריך גדול הוא להתחיל התורה בבראשית ברא אלהים, כי הוא שרש האמונה, ושאנו מאמינים בזה וחושב שהעולם קדמון, הוא כופר בעקר ואין לו תורה כלל. **והתשובה**, מפני שמעשה בראשית סוד עמק אינו מובן מן המקראות, ולא יודע על בריו אלא מפי הקבלה עד משה רבינו מפי הגבורה, ויודעיו חבין להסתיר אותו,

ונמכר לעבד עולם (להלן ט"כ כ"ד כ"ז), ואינו ראוי שיירש מבחר מקומות הישוב, אבל יירשנו עבדי ה' ורע אהבו, כענין שכתוב (תהלים קה מיד"מה) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאמים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו. כלומר, שגורש משם מורדיו, והשכין בו עובדיו, שידעו כי בעבודתו יתחלוק, ואם יחטאו לו תקיא אותם הארץ, כאשר קאה את הגוי אשר לפניו:

ואשר יבאר הפירוש שכתבתי, לשונם בבראשית רבה (א' ג') שאמרוהו שם בלשון הזה רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח, כח מעשיו הגיד לעמו (תהלים ק"א ו'), מה טעם גלה להם הקדוש ברוך הוא לישראל מה שנברא ביום ראשון ומה שנברא ביום שני, מפני ו' אמות שלא יהיו מונין את ישראל ואומרים להם הלא אמה של בזיונות אתם, וישראל משיבין להם, ואתם הלא בזויה היא בידכם, הלא כפתרים היצאים מכפתר השמידם וישבו תחתם (דברים ב' כ"ט), העולם ומלואו של הקדוש ברוך הוא, כשרצה נתנו לכם, כשרצה נטלו מכם ונתנו לנו, הלא הוא דכתיב (תהלים ק"א ו') לתת להם נחלת גוים כח מעשיו הגיד לעמו, בשביל לתת להם נחלת גוים הגיד להם את בראשית:

ויבבר בא להם ממקום אחר עוד הענין שהזכרתי בתעלמות מעשה בראשית, אמרו רבותינו ו"ל (עין פתיחה למורה נבוכים), להגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי אפשר, לפיכך סתם לך

לכך אמר רבי יצחק שאין להתחיל התורה צריך בבראשית ברא, והספור במה שנברא ביום ראשון ומה נעשה ביום שני ושאר הימים, והאריכות ביצירת אדם וחוה, וחסאם וענשם, וספור גן עדן וגרוש אדם ממנו, כי כל זה לא יובן בינה שלמה מן הכתובים, וכל שכן ספור דור המבול והפליגה, שאין הצריך בהם גדול, ויספיק לאנשי התורה בלעדי הכתובים האלה, ויאמינו בכלל בנזכר להם בעשרת הדברות (שמות כ"א) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי, ותשאר הידיעה ליחידים שבהם הלכה למשה מסיני עם התורה שבעל פה: **ונתן** רבי יצחק טעם לזה, כי התחילה התורה בבראשית ברא אלהים וספור כל ענין היצירה עד בריאת אדם, ושהמשילו במעשה ידיו וכל שת תחת רגליו, וגן עדן שהוא מבחר המקומות הנבראים בעולם הזה נעשה מכון לשבתו, עד שגורש אותו חטאו משם, ואנשי דור המבול בחטאם גרשו מן העולם כלו, והצדיק בהם לבדו נמלט הוא ובניו, וזרעם חטאם גרם להם להפיצם במקומות ולזרותם בארצות, ותפשו להם המקומות למשפחותם בגויותם כפי שנודמן להם: **אם** כן ראוי הוא, כאשר יוסיף הגוי לחטא, שיאבד ממקומו ויבא גוי אחר לרשת את ארצו, כי כן הוא משפט האלהים בארץ מעולם, וכל שכן עם המספר בכתוב כי כנען מקלל

וגו'". ואם תאמר להורות בא, שאלו תחלה נבראו ופרושו 'בראשית הכל ברא אלו', ויש לה מקראות שמקצרים לשונם וממצטים תבה אחת, כמו: "כי לא סגר דלתי בטני", ולא פרש מי הסוגר. וכמו: "ישא את חיל דמשק", ולא פרש מי ישאנו. וכמו: "אם יחרש בבקרים", ולא פרש אם יחרש אדם בבקרים. וכמו: "מגיד מראשית אחרית", ולא פרש

מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן, תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי פתיב: (לקמן א, ב) "ורוח אלהים מרחפת על פני המים", ועדין לא גלה המקרא, בסדור הקודמים והמאחרים כלום, בריאת המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש וממים נבראו, על-כרחך לא למד המקרא בסדר המקדמים והמאחרים כלום.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הכתוב בראשית ברא אלהים. אם כן נתבאר מה שאמרנו בזה:
בראשית ברא אלהים. כתב רש"י, אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו בשביל התורה שנקראת ראשית, שנאמר (משלי כ"ה ד') קנני ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו ראשית, שנאמר (דמיה ב' ג') קדש ישראל לה' ראשית תבואתהו **והמדרש** הזה לרבותינו סתום וחתום מאוד, כי דברים רבים מצאו שנקראו ראשית, ובכלם להם מדרשים, וקטני אמנה יספרו להם לרבים. אמרו (בד' א' ו') בזכות ג' דברים נברא העולם, בזכות חלה בזכות מעשרות ובזכות בבורים. בראשית ברא אלהים, אין ראשית אלא חלה שנאמר (במדבר ט"ו ב') ראשית ערבתכם, ואין ראשית אלא מעשרות שנאמר (דברים י"ח ד') ראשית דגנה, ואין ראשית אלא בבורים שנאמר (שמות כ"ג י"ט) ראשית בבורי אדמתך. ועוד אמרו (בד' א' ו') בזכות משה, שנאמר (דברים ל"ג כ"א) ויברא ראשית לו:

וכונתם זו, שמלת בראשית תרמו כי בעשר ספירות נברא העולם (עין ספר יצירה א' י"ד), ורמו לספירה הנקראת חכמה שבה יסוד כל, כענין שנאמר (משלי ג' י"ט) ה' בחכמה יסד ארץ, היא התרומה והיא קדש, אין לה שעור למעוט התבוננות הנבראים בה, וכאשר ימנה אדם עשר מדות ויפריש אחת מעשר רמו לעשר ספירות. יתבוננו החכמים בעשירית וידברו בה, והחלה מצוה ויחידה בעסה תרמו לזה. **וישראל** שנקראו ראשית היא כנסת ישראל, המשולה בשיר השירים לכלה, שקראה הכתוב בת ואחות ואם, וכבר בא להם זה במדרש (שהשיר ג' כ"א) בעטרה שעטרה לו אמו

(שם ג' י"א), ובמקומות רבים. וכן וירא ראשית לו דמשה, יסברו כי משה רבנו נסתכל באספקלריא המאירה (קמחות מט) וראה ראשית לו, ולכן זכה לתורה. הכל כונה אחת להם.
וא' אפשר להאריך בפרוש זה הענין במכתב, והרמז רב הנזק, כי יסברו בו סברות אין בהם אמת. אבל הוכרתי זה לכלם פי קטני אמנה מעוטי חכמה, המלעיגים על דברי רבותינו.
בראשית. כתב רש"י, ואם באת לפרשו בפשוטו כך פרשהו, **בראשית** ברית שמים וארץ, **והארץ היתה תהו ובהו וחשך**, ויאמר הקדוש ברוך הוא **יהי אור**. אם כן הכל נמשך לבריאת האור.
ורבי אברהם פרש כענין זה בעצמו, אבל תקן כי הו"ו במלת "והארץ" אינה משמשת. ורבות כן במקראות. והטעם, כי בראשית בריאת הרקיע והיבשה לא היה בארץ ישוב, אבל היתה תהו ובהו מקסה במים, **ויאמר אלהים יהי אור**. ולפי דעתו לא נברא ביום ראשון רק האור:

והקשיא לרבנו שלמה בפרוש הזה, כי אמר, שאם בא להורות סדר הבריאה באלו לומר שהם קדמו היה לו לכתב "בראשונה", שאין "ראשית" במקרא שאינו סמוך. והנה מגיד מראשית אחרית (שענין מ"י), ואם יסמך אותו לדבר, גם זה תסמך אותו. ועוד וירא ראשית לו (דברים ל"ג כ"א). וטען בזה עוד טענות:
ועתה שמע פרוש המקרא על פשוטו נכון וברור. הקדוש ברוך הוא ברא כל הנבראים מאפסיה מחלטה. ואין אצלנו בלשון הקדש בהוצאת ה"ש מאין אלא לשון "ברא". ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה, הונה מן האין התחלה ראשונה. אבל הוציא

מן האפס הגמור המוקלט יסוד דק מאוד, אין בו ממש, אבל הוא פח ממציא, מוכן לקבל הוצורה, ולצאת מן הכח אל הפעל, והוא החמר הראשון, נקרא ליונים "היולי". ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והכליש הוצורות ותקן אותן. ודע, כי השמים וכל אשר בהם חמר אחד, והארץ וכל אשר בה חמר אחד. והקדוש ברוך הוא ברא אלו שניהם מאין, ושניהם לבדם נבראים, והכל נעשים מהם:
והחמר הזה, שקראו היולי, נקרא בלשון הקדש "תהו", והמלה נגזרה מלשונם (קדושין מ"ג) בתהוה על הראשונות, מפני שאם בא אדם לגור בו שם, תהוה ונמלך לקוראו בשם אחר, כי לא לבש צורה שיתפש בה השם כלל. והצורה הנלבשת לחמר הזה נקראת בלשון הקדש "בהו", והמלה מרפבת, כלומר בו הוא, כמלת לא תוכל "עשהו" (שמות י"ח י"ח) שמוחסר הו"ו והאל"ף, עשו הוא:

וזהו שאמר הכתוב (שענין ל"ד י"א) ונטה עליה קו תהו ואבני בהו, כי הוא הקו אשר בו יתחם האמן מחשבת בנינו ומה שיקנה לעשות, נגזר מן קנה אל ה' (תהלים כ"ז י"ד), והאבנים הם צורות בפנין. וכן כתוב מאפס ותהו נחשבו לו (שענין מ' י"א), כי תהוה אחר האפס, ואיננו דבר. וכך אמרו בספר יצירה כ' (י) יצר מתהו ממש ועשה אינו ישנו: **ועוד** אמרו במדרש רבי נחוניא בן הקנה (ספר ההדיר אות ב') אמר רבי ברכיה, מאי דכתיב **והארץ היתה תהו ובהו**, מאי משמע היתה, שכבר היתה תהו, ומאי בהו, אלא תהו היתה, ומאי "תהו", דבר המתהו בנ אדם, וחררה לבהו, ומאי בהו, דבר שיש בו ממש, דכתיב בו הוא.

מתקנים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והינו דכתיב "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים".

ברא אלהים • ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, וראה שאין העולם

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת פרשת בראשית התש"ד)

יראת ה'. האור וחיות דחקמה שמאירים בשבת בראשית נמשכים על כללות השנה, שכל ימי השנה, הן ימי החול ושבת ומועדים הפלליים, הן המועדים הפרטיים של כל יחיד, יום הפניסה לחדר, יום הבר-מצוה ושאר ימי חיי האדם ומאורעותיו, כולם מקבלים משבת בראשית.

בראשית ברא אלקים. "בראשית" ענינו ב' ראשית, ראשית בריאת העולם, וראשית דהתורה. בראשית ברא אלקים, הב' ראשית הם כדי שיהיה "ברא אלקים", שיגלו את אמיתית הפונה דשם אלקים. ספירת הפתר היא ראשית, וספירת החקמה היא ראשית. ראשית ספירת הפתר היא העלם, וראשית ספירת החקמה היא גילוי, ראשית חקמה

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשח")

שבכל המדרגות דסדר השתלשלות, עד לבחינת האור הכלול בעצמותו. ובכל מדרגות אלו נוגע אפן ההנהגה בשבת בראשית, והינו לפי שאז קורין בתורה "בראשית ברא אלקים", וכנ"ל (סעיף ב) שיש בזה כמה מדרגות, החל מהפירוש הפשוט דקאי על הכח האלקי שמהנה את השמים והארץ הגשמיים, ועד לפירוש (שקשור גם עם הפירוש הפשוט, וישנו בפנימיותו) ש"בראשית ברא" קאי על עצמותו יתברך, שהוא ה'ראשית' האמתי, שבו תלויים כל

ועל-פיו יבן בתוספת באור מאמר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר שאפן ההנהגה בשבת בראשית נוגע לכל עניני השנה, והענין בזה, דהנה, נוסף על הפירוש הפשוט בכל עניני השנה, ישנו גם הפירוש הפנימי דקאי על כל עניני ההשתלשלות, שהרי שנה הוא מלשון שני, [ועל-דרך המבאר בחסידות גבי אתרוג שנקרא "הדר" על שם שדר באילנו משנה לשנה, שהוא סובל את כל השנויים, והינו לפי שענין האתרוג הוא עולם האחדות], דהינו, כל השנויים

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

והרוח מנשבת ותכנס בחשך ויתרחף על המים. ויראה לי שהנקה הזאת בלבשה הצורה והיתה בהו, היא שהחכמים קורין אותה "אבן שתייה" (יוקא נ"ד) שממנה נשתת העולם:

והנה שעור הכתובים, בתחלה ברא אלהים מאין את השמים, וברא מאין את הארץ, והארץ בהר-איה היתה תהו והיתה בהו, ובהם חשך ומים ועפר ורוח נושבת על המים. והנה הכל נברא ונעשה. וסוף ה"רוח" ל"אלהים", בעבור שהיא דקה מכלם, ולמעלה מהם, רק שהיא מרפפת על פני המים במאמרו של הקדוש ברוך הוא. ואם תבקש בריאה למלאכים שאינם גוף, לא נתפרש זה בתורה. ודרשו בהם ב"ר א' ד' וזוהי שנקראו ביום שני, שלא תאמר ששיעור בבריאת העולם:

אבל אם תזכה ותבין סוד מלת **בראשית**, ולמה לא הקדים לומר "אלהים ברא בראשית", תדע כי על דרך האמת הכתוב יגיד בתחלתו וינמנו בעליונים, ומלת "בראשית" תרמו בחקמה, שהיא ראשית הראשים, כאשר הוצרכתי. ולכך תרגמו בתרגום ירושלמי בחקמתא, והמלה מכתרת בכתר ב"ת: תורה ב

ואחר שאמר כי בתחלה במאמר אחד ברא אלהים השמים והארץ וכל צבאם, חור ופרש, כי הארץ אחר הבריאה הזו היתה "תהו", כלומר חמר אין בו ממש, והיתה "בהו", כי הלביש אותה צורה: ופרש שבצורה הזו צורת ד' יסודות, שהם האש והמים והעפר והאוויר, ומלת "הארץ" תכלל ארבעת אלה. והאש נקראת "חשך", מפני שהאש היסודית חשוכה, ואלו היתה אדמה היתה מאדימה לנו הלילה. והמים שנגבל בהם העפר יקרא "תהום", ולכן יקראו מי הים "תהומות", כדכתיב (שמות ט"ז ה) תהומות יבסטימו, קפאו תהומות (שם ח, ה) תהום יבסבני ויתה ב' ו', ויקרא קרקע הים "תהום". ויגער בים סוף ויחבר. ויוליכם בתהומות כמדבר. (תהלים ק"ו ט) מוליכם בתהומות פסטי במדבר (ישעיה ס"ג י"ג). והאוויר יקרא "רוח":

ובכר נודע כי היסודות הארבעה מקשה אחת, והעמוד שלה הוא עגול הארץ, והמים מקיפין על הארץ, והאוויר מקיף על המים, והאש מקיף על האוויר. ואמר הכתוב כי הארץ לבשה צורה, והיה האש מקיף למעלה על המים והעפר המערכים,

ואמר אלהים, בעל הכחות כלם, כי המלה עקרה "אל", שהוא בן, והיא מלה מרפפת "אל הם", כאלו "אל" סמוך, ו"הם" ירמו לכל שאר הכחות. כלומר בן הכחות כלם. ועוד יתבאר סוד בזה:

אם בן יהיה פשט הכתובים על נכון. משמעותו, בתחלה ברא אלהים את השמים, כי הוציא חמר שלהם מאין. ואת הארץ, שהוציא החמר שלה מאין. ו"הארץ" תכלל ארבע היסודות כלם, כמו ויכלו השמים והארץ וכל צבאם (להלן ב' א), שתכלל כל הפדור התחתון. וכן הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות (תהלים קמ"ז ז), ויולתם רבים:

והנה בבריאה הזאת, שהיא כנקה קטנה דקה ואין בה ממש, נבראו כל הנבראים בשמים ובארץ. ומלת **את** כמו עצם הדבר. ודרשו בה שהיא לעולם לרבות, כי היא נגזרה מן אתא בקר וגם לילה (ישעיה כ"א י"ב). וכן אמרו רבותינו (ברא א' י"ד) **את השמים** לרבות חמה ולבנה פוכבים ומזלות, **ואת הארץ**, לרבות האילנות ודשאים וגן עדן. ואלו כלל כל הנבראים בעלי הגוף:

עניני השנויים שבכל סדר ההשתלשלות עד לבחינת האור הפלול בעצמותו. ולכן, כאשר ההנהגה בשבת בראשית

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך ה עמוד 2 – מתוך 'לקראת שבת')

כבוש הארץ על ידי בני ישראל

אף בשונה מכך היא ארץ ישראל, שעל ידי כבושה, נשתנתה מהותה: לפני זה היתה ארץ ככל הארצות, ועכשו נשתנתה להיות ארץ ישראל. ושנוי זה הוא בפנימיותה ולעולם, ומעתה אינה יכולה להשתתף לשום אמה אחרת, וגם בזמן הגלות כאשר גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו היא נקראת "ארצנו" ו"אדמתנו"; ויתרה מזו: אסור לזכרי להתישב בארצנו.

וזוהי טענת אמות העולם "לסטים אתם שקבשם ארצות שבעה גוים": ביודעם, שעל ידי כבוש בני ישראל נשתנתה הארץ במהותה שנוי תמידי להיות ארץ ישראל, ומעתה אינה יכולה להשתתף עוד לאמה אחרת, אם כן נטלה מהם שיכותם לארץ לחלוטין, ולא ככבוש שאר הארצות שאפשר לחזור ולקבשם, ואם כן "לסטים אתם".

והפענה לכך הוא: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה וגו' וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו": היות שהקב"ה ברא את הארץ, לכן "כל הארץ של הקב"ה היא" היינו לא רק מציאות השליטה בארץ אלא גם עצם מהותה, ולכן הוא יכול לשנות את מהותה של הארץ להיות ארץ ישראל.

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:

בראשית – אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם. ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אמות העולם לישראל, לסטים אתם, שקבשם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש-ברוך הוא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו . . וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו" (א. א. ובפירוש רש"י)

וצריך להבין: הרי בני ישראל כבשו את הארץ בכבוש מלחמה, וכבוש מלחמה אינו בכלל אסור גזל. וכמו שלא מצינו שום אמה שתענש על ענין זה דכבוש מלחמה, הגם שאסור גזל הוא משבע מצוות בני נח. ואם כן מהו היסוד לטענתם: "לסטים אתם"?

יש לומר: בהעברת דבר מאדם אחד לזולתו באחד מדרכי הקנין (מכירה, מתנה, כבוש מלחמה וכו'), אין משתנה דבר במהות החפץ, והשנוי הוא רק בבעלות. וכן בארץ: כשאומה כובשת ארץ מאמה אחרת, מהות הארץ לא משתנית, והאמה השניה יכולה לכבוש את הארץ ולהחזירה אליה.

תהום ב וארעא הות צדיא וריקניא וחסוכא על אפי תהומא ורוחא מן קדם יי מנשכא על אפי מיא:

(ב) והארץ היתה תהו ובהו וחסך על פני רוח אלהים מרחפת על פני המים:

אלהים מרחפת • כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש-ברוך-הוא ובמאמרו, פיונה המרחפת על הקן, אקובטי"ר בלע"ז.

כ"י • תהו ובהו • תהו, לשון תמה ושממון, שאדם תוהה ומשתומם על בהו שבה. תהו • אשטורדישו"ן בלע"ז. • בהו • לשון ריקות וצדו (בספרים אחרים אינו). • על פני תהום • על פני המים שעל הארץ. ורוח

~ נקודות משיחות קודש ~ (מהתוועדות שבת קודש פרשת בראשית ה'תש"ג)

– ועל-דרך שמצינו במדרשי חז"ל בנוגע לחורבן בית-המקדש, שתיכף ומיד נולד מושיען של ישראל – אלא שצריכים רק **לגלות** זאת.

וגם ענין זה מודגש בהמשך הכתובים: "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור", ש"אור" מורה על ענין הגילוי, ובזה גופא – גילוי האור שנברא ביום הראשון שגנזו הקדוש-ברוך-הוא לעתיד-לבוא, שזהו תוכן הגילוי ד' "רוחו של מלך המשיח". וגילוי זה נעשה על-ידי התורה – כמובן מדברי המדרש "יהי אור" – זה **אברהם**, שבו מתחילים "שני אלפים תורה", ועל-ידו (הינו, על-ידי ענינו של אברהם, תורה) נעשה גילוי "רוחו של מלך המשיח".

וההוראה מזה בעבודת האדם:

אודות ד' הלשונות "תהו, בהו, חושך ותהום" – איתא בספרים שהם כנגד ד' קליפות: ג' קליפות הטמאות לגמרי, וקליפת נוגה.

ולעומת זאת – על "רוח אלקים מרחפת על-פני המים" אמרו חז"ל "זה רוחו של מלך המשיח", שזהו גילוי נעלה ביותר, גילוי העצמות.

ולכאורה תמוה ביותר: היתכן שפאשר מדברים אודות קליפות – מזכירים בהמשך אחד אודות "רוחו של מלך המשיח"?

וההסברה בזה – שפנות הפסוק להדגיש שמבלי הבט על גודל החושך מצד הקליפות בכלל, ובפרט מצד ג' קליפות הטמאות לגמרי, צריך לידע שישנו כבר "רוחו של מלך המשיח",

שנים כאלה שמתיארים מפני גודל החושך, וטוענים שבמזב של התגברות החושך אי־אפשר להתחיל עם אור גדול, אלא עם אור מצומצם לפי ערך הזמן והמקום כו'.
ועל־זו באה ההוראה מהתחלת קריאת פרשת בראשית – שלמרות שנמצאים ב**התחלת** העבודה (זה עתה הסתים חודש תשרי ומתחילה עבודת כל השנה), ולא עוד אלא ששוררים **תוהו ובהו חושך ותהום**, מפל־מקום, מתחילים מיד עם **"רוחו של מלך המשיח"** – אור הכי נעלה, פנימיות השכינה שלמעלה ובהבדלה מעולמות, שאין העולמות יכולים לקבלו אפילו לא באופן מקיף – שדוגמתה בנפש

האדם היא פנימיות הלב.
ומיד ממשיכים עם ההכרזה **"יהי אור"**, הינו, שמבלי להתחשב במעמד ומצב העולם, אם הוא שיף לך אם לאו, מקריזים **"יהי אור"** – זה אברהם, שמתחילים להאיר את העולם באור אלוהי, כמו אברהם שפרסם אלקותו יתברך בעולם גם לערבים, מבלי להתחשב אם הם ראויים לך או לאו.
ואז – **"ויהי אור"**, שנעשה פן בפועל, "עם ווערט טאקע בפועל ליכטיק", ועד לגילוי אור גדול ביותר – אור שהיה מאיר ביום הראשון.

(ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי־אור:

ג ואמר יי יהי נהורא ויהי נהורא:

(ד) וירא אלהים את־האור כי־טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך:

ד וחזא יי זת נהורא ארי טב ואפרש יי בין נהורא ובין חשוכא:

כ־י וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל • אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה: ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד

לבא'. ולפי פשוטו, כך פרשהו: ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשים בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום, ולזה תחומו בלילה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ג) ויאמר אלהים יהי אור. מלת "אמירה" בכאן להורות על החפץ, בדרך מה תאמר נפשך ואעשה לך (ש"א כ' ד), מה תרצה ותחפץ, וכן ותהי אשה לכן אדניך כאשר דבר ה' (להלן כ"ד י"א), כאשר רצה. כי בן הוא הרצון לפניו, או הוא גנון מחשבה, כמו האמרה בלבה (שעיה מ"ח), ואמרו אלפי יהודה בלבם (מכה י"ב ה'), והענין לומר שלא היה בעמל.

וכך קראו רבותינו לזה "מחשבה" אמרו (כ"ד י"ב י"ד) מחשבה ביום, המעשה עם דמיומי חמה. והוא להורות על דבר מחשב, שיש בו טעם, לא חפץ פשוט בלבד. ומלת הויה מורה על מעשה הזמן העומד, כמו ואתה הוה להם למלך (מלכים א' י'), ולכן אמר הכתוב, כי בשברא חמר השמים, אמר שיהיה מן החמר ההוא דבר מזהיר קראו אור.

ויהי אור. לא אמר "ויהי בן" כאמור בשאר הימים, לפי שלא עמד האור בתכונה הזאת כל הימים בשאר מעשה בראשית. ויש לרבותינו בזה מדרש בסוד נעלם. ודע, כי הימים הנזכרים במעשה בראשית היו בבריאת

השמים והארץ ימים ממש, מחברים משעות ורגעים, והיו ששה בששת ימי המעשה, כפשוטו של מקרא:
ובפנימיות הענין יקראו "ימים" הספירות האצולות מעליון, כי כל מאמר פעל הויה תקרא "יום". והיו ששה, כי לה' הגדלה והגבורה, והמאמרים עשרה, כי הראשונות אין שם "יום" נתפס בהם. והפרוש בסדור הכתובים בזה נשגב ונעלם, ודעתנו בו פחות מטפה מן הים הגדול: תורה ד

(ד) וירא אלהים את האור כי טוב. כתב רבנו שלמה, אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה, ראה שאינו ראוי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבוא. ולפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך להשתמש בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה. ורבי אברהם אמר, וירא, כמו וראיתי אני (קהל ב' י"ג), והיא במחשבת הלב, וטעם **ויבדל**, בקריאת השמות: ואין דברי שניהם נכונים, שאם בן יראה בענין המלכה ונעצה חדשה, שיאמר כי אחרי שאמר אלהים

יהי אור, והיה אור, ראה אותו כי טוב הוא, ולכן הבדיל בינו ובין החשך, בענין באדם שלא ידע טיבו של דבר עד היותו:
אבל הסדר במעשה בראשית, כי הוצאת הדברים אל הפעל יקרא "אמירה", ויאמר אלהים יהי אור, ויאמר יהי רקיע, ויאמר תבוא הארץ, וקיומם יקרא "ראיה", בענין וראיתי אני דקלהת (כ' י"ג), וכן ותרא האשה כי טוב העץ למאכל (להלן כ' י"ג), והוא בענין שאמרו (פחבות ק"ט) רואה אני את דברי אדמון. וכמוהו (ש"ב ט"ז כ"ז) ויאמר המלך אל צדוק הכהן הרואה אתה שבה העיר בשלום. והענין להורות כי עמידתם בחפצו, ואם החפץ יתפרד רגע מהם יהיו לאין. ובאשר אמר בכל מעשה יום ויום וירא אלהים כי טוב, ובששי כאשר נשלם הכל וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, בן אמר ביום הראשון בהיות האור וירא אלהים כי טוב, שרצה בקיומו לעד:

והוסיף בכאן את האור, שאלו אמר סתם "וירא אלהים כי טוב", היה חוזר על בריאת השמים והארץ,

(ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹרֹךְ יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה
וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

ז"ל יום אחד • לפי סדר לשון הפרשה, היה לו לכתב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים: שני, שלישי, רביעי. למה כתב "אחד"? לפי שהיה

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל
בֵּין מַיִם לַמַּיִם: וַיֹּאמֶר יי' יהי רקיע במציעות מים ויהי מפריש בין מים למים:

ז"ל יי' יהי רקיע • יתחזק הרקיע, שאף על פי שנבראו שמים ביום הראשון, עדין לחים היו, וקראו בשני מציעות הקדוש ברוך הוא, באמרו: "יהי רקיע", וזהו שכתוב: "עמודי שמים ירופפו" כל יום ראשון, ובשני: "ויתמחו מצערתו", כאדם שמשותמם ועומד

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, תשכ"ח)

מתחלת בריתו של עולם (שאז היה העולם מים במים, ולא היתה עדין התחלקות בין מים עליונים למים תחתונים שעל ידי רקיע המבדיל) לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים, משל למלך שבנה פלטרין והושיב בתוכו אלמים, והיו משכימין ושואליו בשלומו של מלך ברמיזה, כו'. ומבאר בזה, שדוירים אלמים שהיו מקלסין ברמיזה,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד. היה ערב והיה בוקר של יום אחד. ויקרא תחלת הלילה "ערב" בעבור שיתערבו בו הצורות, ותחלת היום "בקר" שיבקר אדם בינותם. כך פרש רבי אברהם. ועל דרך הפשט לא יתכן לומר "יום ראשון" בעבור שעדין לא נעשה השני, כי הראשון קודם לשני במזן או במעלה, אבל שניהם נמצאים, וה"אחד" לא יורה על שני:

וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד. החשך שנתן לשניהם מדה, ועמד לפניו כמדת הלילה, ואחר כך הורח אותו על היסודות, והנה קדם הערב לבקר: ועוד יתכן שנאמר, כי משניצאו השמים והארץ מן האפס אל היש הנזכר בפסוק הראשון, נהיה זמן, כי אף על פי שנמננו ברגעים ופשות שהם באור ובחשך, משיהיה יש יתפש בו זמן. ואם כן נבראו שמים וארץ ועמדו כן כמדת הלילה מבלי אור, ואמר יי' אור ויהי אור, וגזר עליו שיצמד כמדת הראשון, ואחר כך יצטרך מן היסודות, ויהי ערב

וַיְהִי בֹקֶר: תורה ה' (ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹרֹךְ יוֹם. יאמר כי נברא הזמן ועשה מדת יום ומדת הלילה. וענין וַיִּקְרָא, מפני שהאדם קרא השמות, אמר באלו שנעשו קדם היותו, כי האלהים קרא להם שמות. וזה דעת רבי אברהם. והנכון, שענין "קריאה" באלו כבאן היא ההבדלה המגבילת בהם בשלבוש צורתם. וכך אמרו (בר' ד' א) יום זה תחומך, וליילה יהא תחומך:

(ו) וַיְהִי רָקיעַ. החמר הנה בתחלה שבראו מאין, אמר שיהיה רקיע מתוח כאהל בתוך המים, ויהיה מבדיל בין מים למים. ושם לזה פנו באמרם (בר' ד' א) רב אמר לחים היו שמים ביום הראשון, וביום השני קרשו, רב אמר

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיְבַדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:

וַיַּעַבְדוּ יְיָ יְתֵר רָקִיעָא וְאַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא דִּי
מַלְרַע לָרָקִיעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מַעַל לָרָקִיעָא
וַיְהִי כֵן:

עד יום שלישי, והרי התחיל בזה בשני, ודבר שלא
נגמר אינו במלואו וטובו. ובשלישי שנגמרה מלאכת
המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כפל בו "כי
טוב", שתי פעמים, אחד לגמר מלאכת השני ואחד
לגמר מלאכת היום.

ז"ל וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ • תִּקְנוּ עַל עֲמֻדוֹ,
וְהָיָא עֲשִׂיתוֹ, כְּמוֹ: "וַעֲשֶׂתָהּ אֶת צִפְרִינָהּ". מַעַל
לָרָקִיעַ • "עַל הָרָקִיעַ" לֹא נֶאֱמַר, אֲלֵא "מַעַל לָרָקִיעַ",
לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִים בְּאֹוִיר. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר: "כִּי
טוֹב" בְּיוֹם שֵׁנִי? לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה נִגְמַר מְלָאכַת הַמַּיִם

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:

ח וַיִּקְרָא יְיָ לָרָקִיעָא שְׁמַיָּא וַיְהִי רֵמֶשׁ וַיְהִי
צֶפֶר יוֹם תְּנִינִי:

ז"ל וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם • שָׁא מַיִם, שָׁם מַיִם, אֵשׁ וּמַיִם שֶׁעָרְבָן זֶה בְּזֶה וַעֲשֶׂה מֵהֶם שָׁמַיִם.
(בפסוקים אחרים: שמים, שם מים, דבר אחר: אש ומים).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

רש"י. והוא דעת רב שהוכרנו (בפסוק ו').
ויהי שם "השמים" ו"הארץ" בפסוק
הראשון על העתיד לקרא להם, כי לא
יתכן להודיעם רק בלשון הנה:
אָבֵל יותר נכון לפי פשט הכתובים
שנאמר, כי השמים הנזכרים
בפסוק הראשון הם השמים העליונים
אינם מפלל הגלגלים, אבל הם למעלה
מן המרכבה, כענין ודמות על ראשי
החיה רקיע כעין הקרח הנורא נטוי
על ראשיהם מלמעלה (חוקאל א' כ"ב),
ומהם נקרא הקדוש ברוך הוא "רַבֵּב
שָׁמַיִם" (דברים ל"ג כ"א), ולא ספר הכתוב
בבריאתם דבר, כאשר לא הזכיר
המלאכים וחיות המרכבה וכל דבר
נפרד שאינו בעל גוף, רק הזכיר
בשמים שהם נבראים, כלומר
שקדמותם אפס:

ואמר בשני שהיה רקיע בתוך המים,
כלומר שיתנהו מן המים
הנזכרים, שהזכיר בריאתם, דבר מרקע
מבדיל ביניהם, וקרא גם לאלו
הכדורים שמים בשם השמים העליונים
הראשונים, ולכן יקראם בפרשה (בפסוק
י"ז) "רקיע השמים" ו**יתן אתם אלהים
ברקיע השמים**, לכאור שאינם הנזכרים
בשם השמים, רק הרקיעים שקראם
שמים:

וגם זה דעת רבותינו, הזכירוהו
בבראשית רבה (ד' ב'), אמרו כל
רבניו אמרין לה בשם רבי חנניה, ורבי

אלהים את הרקיע, זו אחד מן
המקראות שהרעיש בן זמא את
העולם, ו**יעש אלהים** וכו' והלא במאמר
בדבר ה' שמים נעשו (תהלים ל"ג ו'). ואין
ההרעשה הזו מלשון "ויעש" לבדו,
שהרי ברביעי ובששי כתוב "ויעש".
אבל היה מזה שאמרת, בעבור כי
בשאר הימים כתוב אחר האמירה "ויהי
כן", לומר שנהיה בן מיד תקף אחר
האמירה, אבל כאן אחר **ויאמר אלהים**
כתוב **ויעש**, זו היא קשיתו. ואולי היה
לו פרוש נסתר לא רצה לגלות סודו
וזה ענין הרעש: תורה ח

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם. ביום
השני קראם בשם הזה כאשר
הלביש אותם צורת רקיע, כי בראשון
היו שמים בבריאה, אבל אין השם
נתפש בהם עד שלבשו הצורה הזו.
ופרוש השם הזה כאלו הוא נקוד
בסגול תחת השי"ן, כמלת
(שה"ש א' י') "שלמה" אהיה כעטיה, כאלו
אמר שמים הם שנקראו ונמתחו כאהל
בתוך המים העליונים והתחתונים,
הודיע בשם הזה סוד יצירתם:

ובנמרא במסכת חגיגה (י"ב) אמרו מאי
שמים, שם מים. ואם כן הוא
יחסר מ"ם אחד להתחברות שתי
אותיות שוות, כמלת "רבעל" (שופטים
י' ל"ב ועוד). ויאמר שם מים, כלומר שם
שקרא למים בלבשם צורה אחרת. וזה
פשט הכתובים על הדרך הזה שכתב

יהי רקיע יחוק הרקיע. רבי יהודה ברבי
סימון אמר יעשה מטלית הרקיע, כמה
דאית אמר (שמות ל"ט ג') וירקעו את פחי
הזהב וגו':

בתוך המים. באמצע המים, בין מים
העליונים למים התחתונים. כמו
שיש הפרש בין הרקיע למים שעל
הארץ, כך יש הפרש בין מים העליונים
לרקיע, הא למדת שהן תלויים
במאמר. בראשית רבה (ד' ב') וכתבה
רש"י.

וזה מענין מעשה בראשית הוא, ואל
תקנה ממני שאכתב בו דבר,
שהענין הוא מסתרי התורה, ואין
הפסוקים צריכים לבאור הנה, כי לא
יאריך הכתוב בענינו, והפרוש אסור
ליוצאיו וכל שכן אלינו: תורה ז

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ. לשון
עשיה בכל מקום תקון הדבר על
מתכנתו:

ויהי כן. הכתיב בראשון "ויהי אור"
אחר "ויאמר אלהים יהי אור",
אחר האמירה פרוש שיצא אל הפעל
והיה כאשר נגזר, אבל בכאן אחר
אמירת "יהי רקיע" כתוב **ויעש אלהים
את הרקיע ויבדל**, ולמה הוסיף ויהי
כן. אבל הוא לומר שהיה בן תמיד כל
ימי עולם. ורבי אברהם פרוש כי הוא
דבק עם הבא אחריו, כאשר היה כן
קרא לרקיע שמים. ואינו נכון:
ובבראשית רבה (ד' ו') אמרו **ויעש**

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֵאמֹר אַחֲרֵי וְתִרְאֶה הַיַּבֶּשֶׁה וַיְהִי־כֵן:

כִּי־יִקְוּ הַמַּיִם • שְׂטוּחִין הָיוּ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְהָקִיפוּ בְּאוֹקְיָנוֹס, הוּא הָיָה הַגָּדוֹל שֶׁכָּבַל הַיָּמִים.

(י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֶּשֶׁה אֶרֶץ וּלַמָּקוֹה הַמַּיִם קָרָא יָמִים וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

כִּי־קָרָא יָמִים • וְהָלֹא יָם אֶחָד הוּא? אֵלָּא אֵינּוּ דוֹמָה טַעַם דָּג הָעוֹלָה מִן הָיָם בְּעַכּוֹ, לְדָג הָעוֹלָה מִן הָיָם בְּאֶסְפִּמְיָא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת קרח, מברכים החודש, תשכ"ח)

אף שבשני לא כתיב כִּי־טוֹב, לִפִּי שְׂבוּ נִבְרָא מִחֻלּוֹקֶת, מִכָּל־מָקוֹם כְּתוּב בְּשִׁלְשִׁי כִּי־טוֹב שְׁתֵּי פַעַמִּים, אֶחָד לְמִלְאֶכֶת הַמַּיִם כּו', לִפִּי שְׁעַל־יְדֵי הַהִבְדָּלָה וְהַמְחִלּוֹקֶת,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַעֲפָר וּלְקֻלּוֹת הַמַּיִם כִּנְגֻדָּה, לְהִיּוֹת עֲמוּד הָאָרֶץ אֲמֻצָּעִי, וְהַמַּיִם מְכַסִּים עֲלֵיהֶם מִקִּיפִים אוֹתָהּ מִכָּל צֶדֶד. וְעַל כֵּן אָמַר יְקוֹו הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, כְּלוֹמַר אֵל מָקוֹם שְׁפֻלּוֹת, וְאָמַר וְתִרְאֶה הַיַּבֶּשֶׁה, וְקָרָא לָהֶם שְׁמוֹת בְּהִיּוֹתָם לִזְכָּרָתָם הַצּוֹרוֹת הָאֵלֶּה, כִּי מִתַּחַלָּה הָיָה שָׁמָּה "תְּהוֹם": תוֹרָה י

(י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֶּשֶׁה אֶרֶץ. יֹאמַר כִּי שְׁמָה הָרְאוּי לָהּ "יַבֶּשֶׁה", כִּי בְּהַפְּרֵד הַמַּיִם מִן הָעֲפָר הָיָה יַבֶּשֶׁה, אֲבָל יִקְרָא אוֹתָהּ "אֶרֶץ" כִּשֶּׁם כָּל הַיְסוּדוֹת הַנִּבְרָא בְּרִאשׁוֹן. וְהַטַּעַם, כִּי בְּעִבְרִית נִבְרָא, שֶׁתִּהְיֶה יָשׁוּב לְאָדָם, שְׂאִין בְּתַחֲתוֹנִים מִכִּיר בּוֹרְאוֹ וּזְלָתוֹ. וְקָרָא לַמָּקוֹה הַמַּיִם "יָמִים", כִּי אֵלֶּה הוּא "יָם מַיִם", לִפִּי שֶׁקִּרְקַע הַמָּקוֹה נִקְרָא "יָם", כְּדִכְתִּיב (ישעיה י"א ט) בַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים. וְכֵן נֶאֱמַר הָיָה הוֹרֵד מֵעַל הַבָּקָר (מ"ב ט"ז י"ד), כִּי מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקוֹה מַיִם גָּדוֹל יִקְרָא כֵּן:

וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב. הוּא קִיּוּמָם בְּחֻצָּה. וְהַעֲנִין, כִּי כְּאִשֶּׁר הַלְבִּישָׁם הַצּוֹרוֹה הוּא חֲפִץ בָּהֶם וְהָיָה הַקִּיּוּם, כְּמוֹ שֶׁפָּרָשְׁתִּי (בְּסוֹסֵף ד'). וְהוּא מֵה שֶׁאֲמַרְנוּ רַבּוֹתֵינוּ (ב"ר ד' ח) מִפְּנֵי מַה לֹּא נֶאֱמַר כִּי טוֹב בְּשֵׁנִי, לִפִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מִלְאֶכֶת הַמַּיִם, לְפִיכֵךְ כְּתוּב בְּשִׁלְשִׁי שְׁנֵי פַעַמִּים, אֶחָד לְמִלְאֶכֶת הַמַּיִם וְאֶחָד לְמִלְאֶכֶת הַיּוֹם: תוֹרָה יא

הָרִאשׁוֹן הַנִּבְרָא. וְאֵל יִקְשֶׁה עֲלֵיךְ מֵאֲמַר רַבִּי אֲלֵימְעוֹר הַגָּדוֹל (פְּרָקִי ד"א ג') שֶׁאָמַר שְׁמַיִם מִהִיכָן נִבְרָאוּ מֵאוֹר לְבוֹשׁוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְכֵן הוּא בְּבִרְאֵשִׁית רַבָּה עוֹד, כִּי בְּעִבּוֹר שִׁירְצוֹ הַחֲכָמִים עוֹד לְהַעֲלוֹת הַחֲמֵר הָרִאשׁוֹן עַד תְּכִלִּית וְלַעֲשׂוֹתוֹ דֶּק מִן הַדִּקְקִים, לֹא יִרְאוּ שֶׁהַשְּׁמַיִם שֶׁהֵם גּוֹף מִתְנוּעֵעַ בַּעַל חֲמֵר וְצוּרָה הֵם הַנִּבְרָאִים מִן הָאֵין, אֲבָל אוֹר הַלְבוּשׁ הוּא הַנִּבְרָא הָרִאשׁוֹן, וּמִמֶּנּוּ יֵצֵא חֲמֵר הַמֶּמֶשׁ בְּשְׁמַיִם. וְנִתֵּן לְאֶרֶץ חֲמֵר אַחֵר וְאֵינֶנּוּ כְּדֻקּוֹת הָרִאשׁוֹן, וְהוּא שֶׁלֵּג שֶׁתַּחַת כֶּסֶּא הַקְּבוֹד, כִּי כֶּסֶּא הַקְּבוֹד נִבְרָא, וּמִמֶּנּוּ הָיָה הַשֵּׁלֵג שֶׁתַּחֲתָיו, וּמִמֶּנּוּ נִעֲשֶׂה חֲמֵר הָאֶרֶץ, וְהִנֵּה הוּא שְׁלִישִׁי בְּבִרְיָאָה: תוֹרָה ט

(ט) יְקוֹו הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם. הָיָה הַתְּהוֹם שֶׁהוּא מַיִם וְעֶפֶר כְּעֵין הַמַּיִם הַעֲבוּרִים, וְגוֹר עַל הַמַּיִם שִׁקְיוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד מְסוּבָב כָּל הַפְּאוֹת, וְגוֹר עַל הָעֶפֶר שֶׁנִּעְלָה עַד שִׁירְאָה עַל הַמַּיִם וַיִּיבֹשׁ, וְתִהְיֶה יַבֶּשֶׁה שְׂטוּחָה רְאוּיָה לְיָשׁוּב, וְכֵן כְּתוּב לָרַקַּע הָאֶרֶץ עַל הַמַּיִם (תְּהִלִּים קל"ו ו'). אוֹ שְׁמָה שֶׁתִּהְיֶה כְּדוּרִית מִקְצָתָהּ מִגְּלָה וְרַבָּה מִשְׁקַעַת אֲשֶׁר יִדְמּוּ הַיּוֹנִים בְּמוֹפְתֵיהֶם הַנִּרְאִים אוֹ הַמְּפִתִּים: וְהִנֵּה הֵן שְׁתֵּי גִזְרוֹת, כְּלוֹמַר שְׁנֵי עֲנִינִים נִעֲשִׂים בְּחֻפִּץ אֱלֹהִים הַכּוֹף מִן הַנְּאוֹת בְּטַבָּעַם, כִּי הָרְאוּי לְכַבְּדוֹת

פְּנִיָּה וְרַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי אֲבִין, כִּשֶּׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי נַחֲמָן, בְּשַׁעַה שֶׁאָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא "יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם" גָּלְדָּה טָפָה הָאֲמֻצָּעִית וְנִעֲשֶׂה שְׁמַיִם הַתַּחֲתוֹנִים וּשְׁמַיִם הַשְּׁמַיִם הַעֲלִיוֹנִים. וּמֵאֲמַר וְהַיַּבֶּשֶׁת לְכַדוּרֵי הַגְּלָגָלִים שֶׁבָּהֶם תַּחֲתוֹנִים וְעֲלִיוֹנִים, נִקְרָאִים "שְׁמַיִם הַשְּׁמַיִם", כְּדִכְתִּיב (תְּהִלִּים קמ"ח ג') הַלְלוּהוּ שְׁמֵי יִרְחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשְּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשְּׁמַיִם. אֲבָל הַשְּׁמַיִם הַנִּבְרָאִים בְּרִאשׁוֹן שֶׁשֶּׁם כֶּסֶּאוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְכִכְתִּיב (ישעיה ס"ו א') הַשְּׁמַיִם כֶּסֶּאִי, הֵם הַנִּבְרָאִים בְּתַחֲלָתָהּ וְהַמִּזְמוֹר (תְּהִלִּים קמ"ח א"ב) הַלְלוּ אֵת ה' מִן הַשְּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בְּמִרוֹמֵם הַלְלוּהוּ כָּל מִלְּאֲכָיו:

וְהוּא הַלְשׁוֹן נִכּוֹן בְּפֶשֶׁת הַכְּתוּב, עִם מַה שֶּׁנֶּשֶׁב עוֹד בְּשֶׁם הַשְּׁמַיִם וּבְשֶׁם הַכֶּסֶּא סוּד נִשְׁגָּב וְנִעְלָם, כִּי יֵשׁ שְׁמַיִם לְשְׁמַיִם וְכֶסֶּא לְכֶסֶּא. וּמִזֶּה אוֹמְרִים הַחֲכָמִים (פְּרָשׁוֹת ג') כִּדִּי לְקַבֵּל עֲלָיו עַל מִלְּכוּת שְׁמַיִם, וְאָמְרוּ (שם ח') יִרְאֵת שְׁמַיִם. וְהַכְּתוּב אָמַר דִּי שְׁלִטָן שְׁמִיָּא (דִּינָלִּי ד' כ"ג). וְיֵשׁ לָהֶם מִדְּרָשׁ נִפְלָא (סֵפֶר הַבְּהִיר אוֹת ק') בְּמַה שֶׁכְּתוּב וְאֵתָה תִּשְׁמַע הַשְּׁמַיִם (מִדָּה ח' ל"ג). וְכָל זֶה יִרְאֵנוּ נִרְמֹז בְּפִסְקוֹ הָרִאשׁוֹן, הַזִּכָּה לוֹ. וְהִנֵּה בְּאֵרוֹ הַכְּתוּבִים כִּי הַנִּבְרָאִים הָרִאשׁוֹנִים הֵם מֵאֵין, וְהַשָּׂאֵר מוֹצֵאֵם מִן הַחֲמֵר

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֶּרַע
זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זֶרַעוּבוּ
עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

כִּי תִדְּשָׁא הָאָרְצִי דְּשָׂא עֶשֶׂב • לֹא דְשָׂא לְשׁוֹן
עֶשֶׂב וְלֹא עֶשֶׂב לְשׁוֹן דְּשָׂא, וְלֹא הִיָּה לְשׁוֹן הַמְּקָרָא
לְוֹמֵר תַּעֲשִׂיב הָאָרְצִי, שְׁמִינִי דְשָׂאִין מַחְלֵקִין, כָּל אֶחָד
לְעַצְמוֹ נִקְרָא עֶשֶׂב פְּלוּנִי, וְאִין לְשׁוֹן לְמַדְבַּר לְוֹמֵר
דְּשָׂא פְּלוּנִי, שְׁלִשׁוֹן דְּשָׂא הוּא לְבִישֵׁת הָאָרְצִי בְּעֶשְׂבִּים
כִּשְׁהִיא מִתְּמַלֵּאת בְּדִשָּׂאִים. תִּדְּשָׁא הָאָרְצִי • תִּתְּמַלֵּא
וְתִתְּכַסֶּה לְבוּשׁ עֶשְׂבִּים, בְּלִשׁוֹן לְעִזִּי נִקְרָא דְשָׂא
אֶרְבֹּאזִי, כֵּלֶן בְּעֶרְבוּבִיא, וְכֹל שְׂרֵשׁ לְעַצְמוֹ נִקְרָא

(יב) וַתֹּצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מִזֶּרַע זֶרַע לְמִינֵהוּ
וַעֲזָן עֲשֵׂה־פָרִי אֲשֶׁר זֶרַע־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב:

רש"י: «וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ וְגו'» • אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נֶאֱמַר
 "לְמִינֵהוּ" בַּדְּשָׁאין בְּצוּרִיָּהן, שִׁמְעוּ שֶׁנִּצְטוּ הָאֵילָנוֹת

(יג) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

וְיִכְתֹּב רִבְנוּ שְׁלֹמֹה, **דִּשָּׁא עֵשֶׁב**, לֹא
דִּשָּׁא לְשׁוֹן עֵשֶׁב וְלֹא עֵשֶׁב לְשׁוֹן
דִּשָּׁא. שְׁלֹשׁוֹן דִּשָּׁא לְבִישֵׁת הָאֶרֶץ
בְּעֵשְׂבִים, וְאִין לוֹמַר דִּשָּׁא פְּלוּנִי, וְכֹל
שֶׁרֶשׁ לְעֶצְמוֹ נִקְרָא עֵשֶׁב. וְאִין דְּרָרוּ זֶה
נִכּוֹן, שָׂאם בֶּן לְשׁוֹן "דִּשָּׁא" לֹא יִתְּרֵבָה,
וְהַחֲכָמִים אוֹמְרִים הֶרְכִּיב שְׁנֵי מִינֵי
דִּשָּׁאִים מִהוּ (חֲלִין ס'). וְהֶרֶב עֶצְמוֹ
מִזְכִּיר דִּשָּׁאִים:

אֲבָל דִּשָּׁא הוּא הֶקְטֵן הַצּוֹמֵחַ, וְעֵשֶׁב
הוּא הַגָּדוֹל הַמְּוֹרֵעַ, וְלָכֵן יֵאמַר
תִּדְשָׂא הָאֶרֶץ, וְלֹא יִתְּכֵן לוֹמַר
"תַּעֲשִׁיבִי". וְכֹל קֶטֶן הַצּוֹמֵחַ מִן הָאֶרֶץ
נִקְרָא "דִּשָּׁא" אִף בְּאֵילָנוֹת, וְלָכֵן יִמְשֹׁךְ
תִּדְשָׂא הָאֶרֶץ עַץ פְּרִי, כִּי לֹא אָמַר
"תִּדְשָׂא הָאֶרֶץ דִּשָּׁא עֵשֶׁב וְתוֹצִיא עַץ
פְּרִי", וְהִנֵּה הוּא כְּטַעַם צְמִיחָה. וְכֵן כִּי
דִּשָּׁאוּ נְאוֹת מִדְּבַר כִּי עַץ נָשָׂא פְּרִיו
(וְאֵל ב' כ"ב):

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּרְשָׁא הָאָרֶץ
 רֵשָׁא. גֹר שִׁיְהִיָּהּ בְּתוֹלְדוֹת
 הָאָרֶץ בַּח הַצּוֹמֵחַ וּמוֹלִיד זָרַע כְּדִי
 שִׁיְהִיָּהּ הַמִּין קִיָּם לַעֲדָ:
 וַיִּתְּכֵן שִׁרְמֹז בָּאָרֶץ הַנִּזְכֶּרֶת בְּפֶסוּק
 הָרִאשׁוֹן, שִׁימְשֵׁךְ מִמֶּנָּה בַּח
 מִצְמִיחָ. וְהִנֵּה נֶאֱצְלוּ מִכְּפָהּ הַיְסוּדוֹת
 לְמִינֵיהֶם, וּמִהֶם צִמְחוּ בְּגֵן עֵדֶן רֵשָׁאִים
 וְאֵילָנוֹת, וּמִהֶם בְּעוֹלָם. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ
 (כד יא י) בְּשָׁלִישִׁי בָרָא שְׁלֹשׁ בְּרִיּוֹת,
 אֵילָנוֹת וְדִשָׁאִים וְגֵן עֵדֶן. וְעוֹד אָמְרוּ
 (שם יז ט) אֵין לָהּ כָּל עֵשֶׁב וְעֵשֶׁב מִלְּמַשָּׁה
 שֶׁאֵין לוֹ מֶלֶךְ בְּרָקִיעַ וּמִכָּה אוֹתוֹ וַאֲמַר
 לוֹ גִּדֵּל, הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (איוב ל"ח ל"ג)
 הַיַּדְעָתָ חֲקוֹת שָׁמַיִם אִם תִּשִּׁים מִשְׁטְרוֹ
 בָּאָרֶץ, שׁוֹטֵר.
 וַאֲמַר שִׁיְהִיָּהּ כָּל זֶה לְמִינֵהוּ, וְהוּא אֶסוּר
 הַכְּלָאִים, כִּי הַזֹּרֵעַ אוֹתָם מְכַיֵּשׁ
 בִּבְחַ מַעֲשֵׂה בָרָאשִׁית. וְעוֹד אָבָאֵר בּוֹ
 בְּעִזְרַת הַשֵּׁם (בְּרִיקָא י"ט י"ט):

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מֵאֲרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיָו הָאֶתֶּל וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:

יד וַיֹּאמֶר יי יהוה נהרין ברקיעא דשמיא
לאפרשא בין ימא ובין לילא ויהוה
לאתין ולזמנין ולממני בהון יומין ושניין:

כְּשֶׁמֵּאֲרֹת לֹקִין, סִימֵן רַע הוּא לְעוֹלָם, שְׁנָאֲמַר
(רמב"ם י): "ומאות השמים אל תחתיו", כְּעֶשְׂתֹּתְכֶם רָצוֹן
הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֵין אֶתֶם צְרִיכִין לְדָאג מִן
הַפְּרָעָנוֹת. וּלְמוֹעֲדִים. עַל שֵׁם הַעֲתִיד, שְׁעִתִּידִים
יִשְׂרָאֵל לְהַצְטוֹת עַל הַמוֹעֲדוֹת, וְהֵם נִמְנִים לְמוֹלֵד
הַלְבָּנָה. וּלְיָמִים. שְׁמוֹשׁ הַחֲמָה חֲצִי יוֹם, וְשְׁמוֹשׁ
הַלְבָּנָה חֲצִי, הָרִי יוֹם שְׁלֵם. וּשְׁנָיִם. לְסוֹף שִׁס"ה
יָמִים (סְפָרִים אֲחֵרִים: וְרַבִּיעִי יוֹם), יִגְמְרוּ מִהֲלָכֵן בִּי"ב מְזֻלוֹת
הַמְּשָׁרְתִים אוֹתָם, וְהִיא שְׁנָה. (סְפָרִים אֲחֵרִים: וְהוּא שִׁס"ה יוֹם
וְרַבִּיעִי יוֹם), וְחוֹזְרִים וּמִתְחִילִים פַּעַם שְׁנָיָה לְסִבָּב בְּגִלְגָּל
כְּמִהֲלָכֵן הָרָאשׁוֹן.

ש"י יְהִי מֵאֲרֶת וּגו' • מִיּוֹם רָאשׁוֹן נִבְרָא, וּבְרַבִּיעִי
צָוָה עָלֵיהֶם לְהַתְּלוֹת בְּרָקִיעַ. וְכֵן כָּל תּוֹלְדוֹת שְׁמִים
וְאָרֶץ נִבְרָאוּ בְּיוֹם רָאשׁוֹן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נִקְבַּע
בְּיוֹם שְׁנֵגֶזר עָלָיו, הוּא שְׁכָתוֹב: "אֶת הַשָּׁמַיִם", לְרִבּוֹת
תּוֹלְדוֹתֵיהֶם, "וְאֶת הָאָרֶץ", לְרִבּוֹת תּוֹלְדוֹתֶיהָ. יְהִי
מֵאֲרֶת • חֶסֶד וִי"ו כְּתִיב, עַל שֵׁם שֶׁהוּא יוֹם מֵאֲרָה,
לְפַל אֶסְכְּרָה בְּתִינוּקוֹת, הוּא שְׁשָׁנֵינוּ: 'בְּרַבִּיעִי, הִיוּ
מִתְעַנִּים עַל אֶסְכְּרָה, שְׁלֹא תִפֵּל בְּתִינוּקוֹת'. לְהַבְדִּיל
בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה • מִשְׁנֵגֶזז הָאוֹר הָרָאשׁוֹן, אֲבָל
בְּשִׁבְעַת יָמֵי בְּרָאשִׁית, שְׁמֹשׁ הָאוֹר וְהַחֲשֶׁךְ
הָרָאשׁוֹנִים יַחַד, בֵּין בְּיוֹם וּבֵין בַּלֵּילָה. וְהִיו לְאֶתֶּל •

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שִׁיִּסְפִּיק לוֹ לְשִׁבְעָה כָּלָם, אֲלֹא שִׁיִּצִּיא
אוֹתוֹ בְּתוֹכָם. וְכָךְ אָמְרוּ "שִׁבְעַת
הַיָּמִים", כְּאוֹר שֶׁהִיָּה בְּיָמִים הָהֵם
בְּמִקְצָתָם. וְשֵׁם אָמְרוּ עוֹד (כ"ד י"ג) וַיִּבְדֵּל,
כִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר הַבְּדִילֹ לוֹ,
וּרְבֵנָן אָמְרִין הַבְּדִילֹ לְצַדִּיקִים לְעֶתִיד
לְבוֹא:

וְאֵם תּוֹכַל לְדַעַת כִּנְיָתָם בְּאֶמְרָם
בְּכִרְכַּת הַלְבָּנָה "עֲטַרְתַּת תִּפְאֶרֶת
לְעֻמּוֹסִי בֶטֶן", תִּדַּע סוֹד הָאוֹר הָרָאשׁוֹן
וְהַנִּינָה וְהַהֲבִדֵּלָה שְׁאֵמַר הַבְּדִילֹ לוֹ,
וְסוֹד שְׁנֵי הַמְּלָכִים הַמְּשַׁתְּמָשִׁים בְּכֶתֶר
אֶחָד, כְּאֶשֶׁר בְּסוֹף שִׁיָּהִיָּה אוֹר הַלְבָּנָה
כְּאוֹר הַחֲמָה אַחֵר שִׁיָּהִיָּה אוֹר הַחֲמָה
שְׁבַעֲתִים:

וְהִיו לְאֶתֶּל. הַשְּׁנֵי שִׁיִּלִּידוֹ וַיַּעֲשׂוּ
מִמֶּנּוּ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם
וּבְאָרֶץ דָּם וְאֵשׁ וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן (וַיֹּאֲלֵה
ג, כְּלָשׁוֹן וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֶל תַּחְתּוֹ
(וְרַבִּיעִי י' ב'). וּלְמוֹעֲדִים. זָרַע וְקָצִיר
וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף. (לְמַלְכוֹת כ"ב): וּלְיָמִים.
מִדַּת יוֹם וּמִדַּת לַיְלָה: וּשְׁנָיִם. שִׁיִּשְׁלִימוּ
מִהֲלָכָם, וְיוֹסִיפוּ שְׁנִית לְשׁוֹב בְּרַבִּיר
אֲשֶׁר הִלְכוּ בָּהּ, וְשִׁנַּת הַחֲמָה בְּשִׁס"ה
יוֹם, וְשִׁנַּת הַלְבָּנָה בְּשִׁלְשִׁים
יוֹם: תורה טו

הָרָאשׁוֹן, אֲבָל בְּשִׁשַׁת יָמֵי בְּרָאשִׁית
שְׁמֹשׁ הָאוֹר וְהַחֲשֶׁךְ זֶה בְּיוֹם וְזֶה
בַּלֵּילָה. וְאֵינִי רוֹאֶה שִׁיָּהִיָּה זֶה דַּעַת
רְבוּתֵינוּ הַמְּנוֹכְרִים "גִּנְיָוָה" עַל הָאוֹר
הָרָאשׁוֹן. אֲבָל לְדַעַתָּם הָאוֹר הָרָאשׁוֹן
שְׁמֹשׁ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וּבְרַבִּיעִי נֶאֱצַל
מִמֶּנּוּ וַיַּעֲשׂוּ בּוֹ אֵז מִמֶּנּוּ שְׁנֵי הַמֵּאֲרֹת
הָאֵלֶּה, כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ (כ"ד י"ז) נִבְלַת
אוֹרָה שֶׁל מַעֲלָה גִלְגַּל חֲמָה, כִּי לְפִי
שְׁלֹא הִיָּה הָעוֹלָם הָזֶה רָאוּי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
כְּאוֹר הַהוּא בְּלִי אֲמִצָּעוֹת, גִּנְזוּ
לְצַדִּיקִים לְעוֹלָם הַבָּא, וְשְׁמֹשׁוּ בְּנוֹבֵלַת
הַזֶּה מִיּוֹם רַבִּיעִי וְאֵילָף.

כָּךְ אָמְרוּ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (י"ד) תִּנִּי אוֹרָה
שְׁנִבְרָאֵת בְּשִׁשַׁת יָמֵי בְּרָאשִׁית,
לְהַאֲרִי בְּיוֹם אֵינָה יִכּוֹלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא
מִכְּהָה גִלְגַּל חֲמָה, בַּלֵּילָה אֵינָה יִכּוֹלָה
שְׁלֹא נִבְרָאֵת לְהַאֲרִי אֲלֵא בְּיוֹם, וְהִיכֵן
הִיא, נִגְנָוָה, וְהִיכֵן הִיא, מְתַקֶּנֶת
לְצַדִּיקִים לְעֶתִיד לְבוֹא. שְׁנָאֲמַר (שְׁעִיָּה ל'
כ"ו) וְהִיָּה אוֹר הַלְבָּנָה כְּאוֹר הַחֲמָה וְאוֹר
הַחֲמָה יְהִיָּה שְׁבַעֲתִים כְּאוֹר שְׁבַעֲתִי
הַיָּמִים, שְׁבַעֲתִי אֲתִמְהָה, לֹא שְׁלֹשָׁה הֵן,
כְּאִינֵשׁ דָּאֲמַר "כֵּן אֲנִי מִפְּקִיד לְשִׁבְעָה
יוֹמֵי דְּמִשְׁתַּתִּי". כְּלוֹמַר, לְשׁוֹן בְּגִי אֲדָם
הוּא שִׁיאֲמַר "אֲנִי מִפְּקִיד וְשׁוֹמֵר זֶה
הַבְּשָׂר לְשִׁבְעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה שְׁלִי", לֹא

(יד) יְהִי מֵאֲרֶת. הִנֵּה הָאוֹר נִבְרָא בְּיוֹם
רָאשׁוֹן וּמֵאֲרִיר בְּסוֹדוֹת, וְכִאֲשֶׁר
נַעֲשָׂה הַרְקִיעַ בְּשְׁנֵי הַפְּסִיק בְּאוֹר וּמִנַּע
אוֹתוֹ מִהַאֲרִיר בְּסוֹדוֹת הַתַּחְתּוֹנִים.
וְהִנֵּה כְּאֶשֶׁר נִבְרָאֵת הָאָרֶץ בְּשְׁלִישִׁי
הִיָּה בָּהּ חֲשֶׁךְ וְלֹא אוֹר, וְעֵתָה בְּרַבִּיעִי
רָצָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיָּהִיָּה בְּרַבִּיעִי
מֵאֲרֹת מְגִיעִים אוֹר לְאָרֶץ. וְזֶה טַעַם
"בְּרַבִּיעִי הַשָּׁמַיִם לְהַאֲרִי עַל הָאָרֶץ", כִּי
הָאוֹר הִיָּה לְמַעֲלָה מִן הַרְקִיעַ וְלֹא הַאֲרִיר
עַל הָאָרֶץ:

וְעֵינֵינוּ יְהִי מֵאֲרֶת, כִּי מִחֲמַר הַשָּׁמַיִם
גָּזַר בְּרָאשׁוֹן שִׁיָּהִיָּה אוֹר בְּמִדַּת
הַיּוֹם, וְעֵתָה גָּזַר שִׁיָּתְגַּשֵּׁם וְיִתְהַוָּה מִמֶּנּוּ
גּוֹף מֵאִיר בְּיוֹם גְּדוֹל הָאוֹרָה, וְגוֹף אַחֵר
קֶטַן הָאוֹרָה מֵאִיר בַּלֵּילָה, וְיִתְלֹ שְׁנֵיהֶם
בְּרַבִּיעִי הַשָּׁמַיִם, שִׁיָּאֲרִיר גַּם לְמִטָּה.

וְיִתְבַּן, כִּי כְּמוֹ שֶׁשֵּׁם בְּאָרֶץ כַּח
הַצְמִיחָה בְּמִקְוֵמוֹת מִמֶּנּוּ, כֵּן
שֵׁם בְּרַבִּיעִי מִקְוֵמוֹת מוֹכְנִים וּמְזַכְּנִים
לְקַבֵּל הָאוֹרָה, וְהַגּוֹפִים הָאֵלֶּה מְקַבְּלִי
אוֹר מוֹהִירִים, כְּגוֹן הָאֶסְפֶּקֶלֶרִיאוֹת
וְאֲבָנֵי הַשֶּׁהָם, וְכֵן יִקְרָאֵם מֵאֲרֹת,
לֹא אוֹרִים, אֵף עַל פִּי שְׁקָרָאֵם הַמְּנוֹמֹר
כֵּן (תַּהֲלִים קל"ז).

לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה. כְּתִב
רש"י, מִשְׁנֵגֶזז הָאוֹר

(טו) וְהָיוּ לְמֵאוֹרֹת בְּרִקְעַת הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן:

(טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמָּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־
הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמִמְשַׁלַּת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן
לְמִמְשַׁלַּת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

(יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרִקְוֶה הַשָּׁמַיִם לְהַאֲרִיךְ יְיָ וַיִּהְיֶה יְתֵהוֹן יִי בְּרִקְוֶעָא דְשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אֶרֶץ:

(יט) וַיְהִי־עַרְבַּ וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רִבְעִי:

(טו) וְהָיוּ לְמֵאוֹרוֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ. הוסיף שִׁיְהִיָּה
אוֹרָם מִגִּיעַ לָאָרֶץ, כִּי אֶפְשָׁר שֶׁרָאָה
לָהֶם אור בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲשׂוּ כָל הַמַּעֲשִׂים
הַנִּזְכָּרִים מִבְּלִי שִׁיְאִירוּ בָּאָרֶץ, וּלְכַךְ
אָמַר שִׁיְהִיו לְמֵאוֹרוֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם
וּמִבֵּיט בָּאָרֶץ וַיֵּאִירוּ עֲלֶיהָ: תורה טו
(טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים. וַיִּתֵּן אֹתָם
אֱלֹהִים. מִלְמַד שֶׁלֹּא נָתַיו אֵלּוּ
הַמֵּאוֹרוֹת מִגֹּזֶר הַרְקִיעַ, אֲבָל גּוֹפִים
נִטְבָּעִים) נִקְבָּעִים בּוֹ: תורה יח
(יח) וְלִמְשַׁל בְּיוֹם וּבְלֵילָה. עֲנִן
הַמְּשָׁלָה דִּבֶּר אַחֵר מִבְּלִי
הָאוֹרָה שֶׁהוֹבִיר, כִּי יִכְלַל מֵה שֶׁאָמַר
תַּחֲלָה "וְהָיוּ לְאֹתָת וּלְמוֹעֲדִים", כִּי יֵשׁ
לָהֶם מְשָׁלָה בָּאָרֶץ בְּשׁוֹנוּיָהּ אֲשֶׁר
יּוֹלִידוּ בָּהּ, וּמִמְשָׁלָה בְּהוֹיָה וּבַהֲפֹסֵד
בְּכָל הַשְּׁפָלִים, כִּי הַשֶּׁמֶשׁ בְּמִמְשָׁלָתוֹ
בְּיוֹם יַצְמִיחַ וַיּוֹלִיד וַיַּגְדֵּל בְּכָל הַחַמִּים
וְהַיְבָשִׁים, וְהִזְרִחַ בְּמִמְשָׁלָתוֹ יִפְרָה
בַּמַּעֲנִוֹת וּבִימִים וְכָל הַלַּחִים וְהַקָּרִים.
וְעַל כֵּן אָמַר סֵתֶם וּלְמִשַׁל בְּיוֹם וּבְלֵילָה,

כואמר יי ירחשון מֵאָרַחַשׁ נִפְשָׁא חֵיתָא
ועופא יפּרַח על ארעא על אפי רקיעא
דשמיא:

(כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָעוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה
ועוף יעופף על־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם:

זש"י נֶפֶשׁ חַיָּה • שִׁיחָא בֵּה חַיּוּת. שְׂרָץ • כּל דְּבַר חַי
שאינו גִּבֵּה מִן הָאָרֶץ, קְרוֹי שְׂרָץ: פֻּעוּף, כְּגוֹן וְבוֹבִיִּים.

כא וברא יי ית תנינא רברביא וית כל נפשא
חיתא דרחשא די ארחישו מֵאָרַחַשׁ לְזַנְיָהוּן וְיִתָּא
כל עופא דפרח לְזַנְיָהוּ וְיִתָּא יי ארי טב:

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּיִנִּים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־
נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרָעוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם
וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

זש"י הַתַּיִנִּים • דָּגִים גְּדוֹלִים שְׂבִיִּים. וּבְדַבְרֵי אֲגָדָה:
הוא לוֹיִתָּן וְכֵן זִוְגוּ, שֶׁבְּרָאם זָכָר וּנְקֵבָה, וְהֵרָג אֶת
הַנְּקֵבָה וּמִלְחָה לַצַּדִּיקִים לְעֵת־דִּלְכָּא, שָׂאם יִפְרוּ

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמַּיִם בְּדַבְרֵי הָאֱלֹהִים שֶׁהֵבִיא לָהֶם רוּחַ
מִן הַסּוּדוֹת, לֹא כְּאֵדָם שֶׁהִפְרִיד גּוֹפוֹ
מִנִּפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים
אֶת הָאָדָם עֶפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בָּאָפוֹ
נִשְׁמַת חַיִּים (וַחֲלֹן ב' ז'). וְלֹא הִזְכִּיר
בְּשִׁלְשִׁי בְּצוּמָח נֶפֶשׁ כָּלָל, כִּי אֵין כָּח
הַגְּדוֹל נֶפֶשׁ, רַק בְּבַעֲלֵי הַתְּנוּעָה בְּלִבָּר
הִיא:

וְעַל דַּעַת הַיּוֹנִים שְׂאוֹמְרִים, כְּשֶׁם שֶׁאֵין
הַגְּדוֹל בְּמִתְנוּעָה רַק בְּנֶפֶשׁ, כִּי
בְּצוּמָח בְּנֶפֶשׁ יִגְדֹל, יִהְיֶה הַפֶּרֶשׁ, כִּי זֹאת
נֶפֶשׁ חַיָּה, כְּלוֹמֵר נֶפֶשׁ שֵׁשׁ בּו חַיּוּת, כִּי
יֵשׁ נֶפֶשׁ אֵין בֵּה חַיּוּת, וְהִיא נֶפֶשׁ
הַצּוּמָחַת. וְהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (ב"ד מ"א א')
בְּאֵילָנֵי הַתְּמָרִים תֵּאָנָה. וְאוֹלֵי הוּא כָּח
בְּצִמְיָחָה לֹא יִקְרָא נֶפֶשׁ: תוֹרָה כֹּא

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּיִנִּים
הַגְּדֹלִים. בַּעֲבוּר גְּדֹל הַנְּכָרָאִים
הָאֵלֶּה שֵׁשׁ מִקָּדָם אֶרְכָּם פֶּרְסָאוֹת רַבּוֹת,
הַגִּידוּ הַיּוֹנִים בְּסִפְרֵיהֶם שֶׁיָּדְעוּ מִקָּדָם
אֶרְכָּם חֲמֵשׁ מֵאוֹת פֶּרְסָה, וְרַבּוֹתֵינוּ גַּם
כֵּן הִפְלִיגוּ בָּהֶם (ע"ב ב"ב ע"ג). בַּעֲבוּר זֶה
יָחַס בָּהֶם הַבְּרִיאָה לֵאלֹהִים, כִּי הוּא
שֶׁהִצְמִיחָם מֵאֵין מִבְּרָאשִׁית, כְּאֶשֶׁר
פִּרְשֵׁתִי לְשׁוֹן בְּרִיאָה (לַעֲלֵי פֶסֶק א'). וְכֵן
יַעֲשֶׂה בָּאָדָם לְמַעַלְתּוֹ, לְהוֹדִיעַ כִּי הוּא
מוֹצֵא מֵאֵין עִם דַּעְתּוֹ וְשִׁכְלוֹ:

וְאֵנִי תִּמְנָה לָמָּה לֹא אָמַר בְּיוֹם הַזֶּה
"וַיְהִי כֵן". וְאוֹלֵי לֹא יִתְכַּן לְהִזְכִּיר
"וַיִּבְרָא" אַחֲרֵי "וַיְהִי כֵן", כִּי מִבְּרָאשׁוֹנָה
יִדְבַּר. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (בְּבֵר בַּתְּרָא ע"ד) כִּי
הַתַּיִנִּים הַגְּדוֹלִים הוּא לוֹיִתָּן וְכֵן זִוְגוּ

כ"א, אֲשֶׁר הִנִּיעוּ וְהוֹלִיכוּ הַמַּיִם. וְכֵן
וְשָׂרָץ הִיאָר צִפְרִדְעִים (שְׁמוֹת ז' כ"ח), וְכֵן
פִּרוּ וַיִּשְׂרָעוּ (ש"ס א' ז'), שִׁפְרוּ וְרָבוּ וַיִּנְוְעוּ
לְרַבָּם, עַד שֶׁתִּמְלֹא הָאָרֶץ מִקָּדָם.

אָבֵל אֲנָקְלוֹס פֶּתַר בְּ"שָׂרָעוּ בְּאָרֶץ"
(וַחֲלֹן ט' ז') עֲנִין תוֹלְדָה "אֶת־לִידוֹ
בְּאֶרְצָא", כִּי הוּא עֲשֶׂה הִלְשׁוֹן מִשְׂאָל
מִן הַשְּׂרָעִים, וְאֵתָם פִּרוּ וְרָבוּ בְּשָׂרָעִים
בְּאָרֶץ וְרָבוּ בֵּה. וְכֵן "פִּרוּ וַיִּשְׂרָעוּ" (שְׁמוֹת
א' ז') שֶׁהִיוּ תוֹלְדוֹתָם בְּשָׂרָעִים לָרַב:

וְעוֹף יַעֲוֹף עַל הָאָרֶץ. בְּיוֹם הַזֶּה הָיָה
מֵאָמַר הַבְּרִיאָה בַּמַּיִם, וְהָיָה בְּיוֹם
הַשְּׂשִׁי בְּאָרֶץ, אִם כֵּן פִּרוּשׁ וְעוֹף יַעֲוֹף
עַל הָאָרֶץ נִמְשָׁךְ, וְשָׂרָעוּ הַמַּיִם שְׂרָץ
נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף שִׁיעוּפָה. וְהַכְּתוּב שֶׁאָמַר
וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת
הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם (וַחֲלֹן ב' י"ט),
כֹּאֵלּוֹ אָמַר "וַיֵּצֵר ה' אֱלֹהִים אֶת כָּל
חַיַּת הַשָּׂדֶה מִן הָאֲדָמָה וַיֵּצֵר אֶת כָּל
עוֹף הַשָּׁמַיִם", וְרַבִּים כְּמוֹהוּ. וְכֵן דַּעַת
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגְּדוֹל בְּפִרְקוֹ (רִישׁ פֶּרֶק ט'),
שֶׁאָמַר בְּחִמּוּשֵׁי הַשְּׂרָץ מִן הַמַּיִם כָּל
עוֹף כְּנָף:

אָבֵל בְּגִמְרָא (חֲלִין כ"א) נִחְלְקוּ בּו, יֵשׁ
אוֹמְרִין כֵּן שֶׁמֶן הַמַּיִם נִבְרָאוּ,
וְיֵשׁ אוֹמְרִין שֶׁהָעוֹף מְשִׁנִּיהֶם נִבְרָא,
אִמְרוּ מִהֶרֶק נִבְרָאוּ. וְאִם כֵּן בַּעֲבוּר
שֶׁתּוֹלְדוֹתָם הָיְתָה בַּמַּיִם, וְהֶרֶק בְּקִרְקַע
הַיָּם הוּא, מִפְּנֵי זֶה הָיָה הַמֵּאָמַר בָּהֶם
בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי:

וְהָיָה אָמַר יִשְׂרָעוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ
חַיָּה, כִּי הַדָּגִים גּוֹפָם וְנִפְשָׁם מִן

(כ) וַיִּשְׂרָעוּ הַמַּיִם שְׂרָץ. כְּתַב רַש"י
כָּל דְּבַר חַי שֶׁאֵינוֹ גִּבֵּה מִן הָאָרֶץ
קְרוֹי שְׂרָץ. פֻּעוּף כְּגוֹן וְבוֹבִיִּים, בְּשָׂקָצִים
כְּגוֹן נְמָלִים וְתוֹלְעִים, בְּכִרְיּוֹת כְּגוֹן חִלְדַּ
וְעַכְבָּר וְכִיּוֹצָא בָּהֶם וְכָל הַדָּגִים. וְמָה
יֹאמַר הֵרַב בְּפִסּוּק וְאֵתָם פִּרוּ וְרָבוּ
שָׂרָעוּ בְּאָרֶץ וְרָבוּ בֵּה שֶׁנֶּאֱמַר כְּנָח וּבְנֵי
(וַחֲלֹן ט' ז'). וְכֵן "אֲשֶׁר שָׂרָעוּ הַמַּיִם" (בְּפִסּוּק
הַכֹּא) רְאוּי לְפִי הַדַּעַת הוּא שֶׁיֹּאמַר "אֲשֶׁר
שָׂרָעוּ בַּמַּיִם". וְעוֹפּוֹת רַבִּים שֶׁאֵינָם
גִּבֵּוֹתִים מִן הָאָרֶץ, כְּגִבֵּה הַחִלְדַּ,
הַעַכְבָּר, וְהַעֲטָלָף קִטְן הַרְגָּלִים מְאֹד,
וְלָמָּה לֹא יִקְרָא "שְׂרָץ הָעוֹף":

וְדַעַת אֲנָקְלוֹס שֶׁעֲנִין שְׂרִיצָה כְּטַעַם
תְּנוּעָה, אָמַר בְּשָׂרָץ וּבְרִמְשׁ
רַחֲשָׁא דְרַחֲשִׁי (וַיִּקְרָא י"א מ"ד) וַיִּפֹּחַ פֶּרֶשׁ.
וַיִּקְרָאוּ הַשְּׂרָעִים כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁתְּנוּעָתָם
תְּמִידִית. וַיִּתְכַּן שֶׁהוּא לְשׁוֹן מֶרְקַב,
יִקְרָא שְׂרָץ "שֶׁהוּא רִץ", וְרִמְשׁ שֶׁהוּא
רִמְשׁ הָאָרֶץ, לֹא יִשְׁלַט וְלֹא יִנּוּחַ. וְדַע
כִּי כָּל הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אֲרַבַּע רַגְלִים
יִקְרָא "שְׂרָץ הָעוֹף" (וַיִּקְרָא י"א כ"ב א'), מִפְּנֵי
שֶׁבְּרַגְלָיו יִסְמֹךְ וַיִּנּוּעַ בְּשָׂרָעִים, וְאֲשֶׁר
אֵינָנו כֵּן יִקְרָא "עוֹף כְּנָף", שֶׁעֲשָׂר
תְּנוּעָתוֹ לְעוֹפָה.

וַיְהִי טַעַם וַיִּשְׂרָעוּ בְּאָרֶץ וּפִרוּ וְרָבוּ
עַל הָאָרֶץ" (וַחֲלֹן ח' י"ג), שִׁיחֵיו
מִתְהַלְכִּים בְּכָלָה וַיִּפְרוּ וַיִּרְבוּ עָלֶיהָ.
"שָׂרָעוּ בְּאָרֶץ וְרָבוּ בֵּה" (וַחֲלֹן ט' ז'),
הַתְּנוּעָעוּ בְּכָלָה וְתִרְבוּ בֵּה. וְהוּא טַעַם
הַכֶּפֶל "וּרְבּוּ" שְׁנֵי פְעָמִים בְּפִסּוּק: וְאִם
כֵּן נִפְרַשׁ "אֲשֶׁר שָׂרָעוּ הַמַּיִם" (וַחֲלֹן פֶּסֶק

קנה לך חבר

ויבֹרֵךְ אֱלֹהִים אֶת־הַתְּנִינִים הַגְּדֹלִים

הוא לְוִיתָן וְכֵן זִוגוֹ (א, כא, ובפירושו רש"י)

יש לפרש זה על־פי דרך החסידות:

בספר "לקוטי תורה" (שמיני יח, ב) מבאר אדמו"ר הזקן שלויתן הוא "לשון התחברות כמו הפעם ילנה אישי אלי", ומרמז על צדיק שמחבר כל קל לעבודת ה'.

והנה, הנה אפשר לחשב שאף שכלל גדול בעבודת ה' הוא "קנה לך חבר", שבשביל להצליח בעבודת ה' צריך כל אחד שיהיה לו חבר, שיעזרו אחד לרעהו להתגבר על כל

המכשולים, הרי אפשר שיעלה על הדעת שזהו רק בנוגע לאנשים וגילים, אבל קשמדבר באנשים שהם בדרגת "לויתן", אולי אין הם צריכים ל"חבר", ויכולים להסתדר לבד בעבודת ה'.

ועל זה באה ההוראה מהלויתן שגם לו ברא ה' "כן זוג", להראות שגם אצל מי שעבודתו לקונו היא באופן גבוה ביותר, גם הוא צריך ל"חבר" ו"כן זוג" בעבודת ה'.

(ומכאן ראיה עד היכן חשוב "חבר" ו"כן זוג" בעבודת ה' אצל כל אחד, ובקלותו מאלו שבבחינת "לויתן").

ומלאו כב וברוך יתהוץ יי למימר פשוט וסגור ומלא
ית מלא במיממא ועופא יסגי בארעא :

עשו פרות. ורבו. אם לא אמר אלא "פרו", הנה אחד מוליד אחד ולא יתר, וכא "ורבו", שאחד מוליד הרבה.

כג והנה רמש והנה צפר יום חמישאי :

כד ואמר יי מפך ארעא נפשא חיתא לזנה
בעיר ורחש וחות ארעא לזנה והנה כן :

ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגזרים, שאין הלוכך נבר. כל לשון "רמש" ו"שרץ", בלשוננו קונמוברי"ש.

(כב) ויברך אתם אלהים לאמר פרו ורבו את־המים בימים והעוף ירב בארץ:

כ"ג ויברך אתם. לפי שמחסרים אותם, וצדין מהם ואוכלין אותם, הצרכו לברכה, ואף החיות הצרכו לברכה, אלא מפני הנחש שעתיד לקללה, לכך לא ברכו, שלא יהא הוא בכלל. פרו. לשון פרי, כלומר

(כג) ויהי־ערב ויהי־בקר יום חמישי:

(כד) ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיית־ארץ למינה ויהי־כן:

כ"ג תוצא הארץ. הוא שפרשתי, שהכל נברא מיום ראשון, ולא הצרכו אלא להוציאם. נפש חיה. שיש בה חיות. ורמש. הם שרצים, שהם נמוכים

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

פי אין בעוף ששטיל ביציו במים ויגדלו שם, רק השוכנים תמיד במים ונזונים מהם עושין ביציהם בארץ ונולדים בה: תורה כג

(כד) בהמה הם המינים האוכלים עשב, בין ישובי בין מדברי: וחייתו ארץ. אוכלי הבשר יקרא חיות וכלם יטרפו:

ורמש כתב רש"י הם שרצים נמוכים ורומשים על הארץ נראין כאלו

נגזרין. והנה בפרשה הזאת (להלן פסוק כ"ח) ובכל החיה הרמשת על הארץ, וכתוב (להלן ד"כ"א) ויגוע כל בשר הרמש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השרץ על הארץ, וכתוב (תהלים ק"ד ב) בו תרמש כל חיתו יער. אבל

צמחו על פני כל האדמה רבים מאד באשר הם היום:

ולא אמר בבהמות ובחיות ברכה, שמזאת הגזרה שגזר בבעלי הנפש התנועה שבמים הרבוי, נתרבו בעלי נפש התנועה שבארץ, כי בעלי נפש חיה שאינה מדרת כלם ענין אחד בבריאתם. ורבותינו אמרו (כ"ד י"א ב) כי בעבור חיות בני אדם צדים מהם ואוכלים הצרכו לברכה:

ומלאו את המים בימים. ברח אותם שימלאו לרבה הימים אף הנחלים והאגמים, או שמלואם בימים הוא, כי בנחלים מעטים הם: והעוף ירב בארץ. אף על פי שבריאתו מן המים, ברכתו תהיה בארץ שיפרו וירבו עליה,

שבראם זכר ונקבה, והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא. ואפשר כי מפני זה לא היה ראוי שיאמר בהם "ויהי כן", כי לא עמדו עוד: תורה כב

(כב) ויברך אתם אלהים לאמר. גזר בהם הברכה ואמר בהם שיפרו וירבו, כלומר שיעשו פרות רבים, שיוציא האחד רבים כמותו. וענין הברכה בלידה, כענין שאמר וברכתיה והיתה לגוים (להלן י"ז ט"ז) וגם בצמחים תבא לשון ברכה (תקרא כ"ח כ"א) וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית. אבל לא נאמר כן בשלישי, לפי שהנבראים בכל בעלי הנפש היו שנים בלבד, זכר ונקבה למיניהם, כענין באדם, והצרכו לברכה שיברו מאד, אבל בצמחים

כה ועבד יי ית חות ארעא לזנה וית בעירא לזנה וית כל רחשא דארעא לזנהי וחזא יי ארי טב:

(כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת־כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּרִטּוֹב:

נ"ט • וַיַּעַשׂ • תַּקְנָם בַּצְּבִיּוֹנָם, בְּתַקְנוֹן וּבְקוֹמָתוֹ.

כו וַיֹּאמֶר יי נעביד אינשא בצלמא כדמיתנא וישלטון בנויני ימא ובעופא דשמיא ובעירא ובכל ארעא ובכל רחשא דרחש על ארעא:

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוֹתֵנוּ וַיִּרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:

כסא, וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו". וכי יש ימין ושמאל לפניו? אלא אלו מימינים לזכות ואלו משמאלים לחובה, וכן "בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא". אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם: יש בעליונים

נ"ט • נַעֲשֶׂה אָדָם • עֲנוּתוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוא לְמַדְנוּ מִכָּאן: לִפִּי שֶׁהָאָדָם הוּא בְּדִמוֹת הַמַּלְאָכִים וַיִּתְקַנְאוּ בוֹ, לִפְיֵךְ נִמְלֵךְ בָּהֶם. וְכֵשֶׁהוּא דָן אֶת הַמַּלְכִים הוּא נִמְלֵךְ בַּפְּמִלְיָא שְׁלוֹ, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאַחָב, שֶׁאָמַר לוֹ מִיכָה: "וְאֵתִי אַתָּה ה' יוֹשֵׁב עַל

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָאָדָם בְּרוּחוֹ, הוּא הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר בָּדָם נַעֲשֶׂה מִן הָאָרֶץ כַּמֵּאֲמַר הַחִידָה וְהַבְּהֵמָה, כִּי כָל נַפְשוֹת הַתְּנוּעָה נַעֲשׂוּ יַחֲדָה, וְאַחֲרַיִם כֵּן בְּרָא לָהֶם גּוֹפוֹת, עָשָׂה תַחֲלָה גּוֹפֵי הַבְּהֵמָה וְהַחִידָה, וְאַחֲרַיִם גּוֹפֵי הָאָדָם, וְנָתַן בּוֹ הַנֶּפֶשׁ הַזֹּה, וְאַחֲרַיִם כֵּן נָפַח בּוֹ נִשְׁמָה עֲלִיוֹנִית, כִּי הַנֶּפֶשׁ הַנִּפְרָדֶת אֲשֶׁר בּוֹ, הִיא שְׁנִיתִיחָה בָּהּ מֵאֲמַר אַחֲרַיִם אֵל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה, כְּדִכְתִּיב (לֵחָל ב' ז') וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים:

וְדָרְךְ הָאֲמַת בַּפְּסוּק הִנֵּה יִדְעַע לְמַשְׁכִּיל בַּפְּסוּק הַשְּׁנִי. וְאִפְשָׁר שֶׁנִּתְּכַנֵּן לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר וְדָרַשׁ בְּ"תוֹצֵא הָאָרֶץ" אָרֶץ הַחַיִּים, שֶׁתּוֹצֵא נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת. וְכֵן מֵה שֶׁאָמַר זָכַר וְנִקְבָּה בְּרָא אוֹתָם (לֵחָל ה' ב'), כִּי הִיֵּתָה הַבְּרִיאָה מִתַּחֲלָה מְזֻכָּר וְנִקְבָּה וְנִשְׁמָתוֹ כְּלוּלָה בָּהֶם. אֲבָל הִיצִירָה הִיֵּתָה וְצִירָה לְאָדָם וּבְנֵי צֶלַע לֵאשָׁה כַּאֲשֶׁר יִסְפָּר בַּפְּסוּק, וְלָכֵן הִזְכִּיר כָּאן "בְּרִיאָה" וּבִפְרָשָׁה שֶׁל מִטָּה הַזִּכִּיר "צִירָה". וְהַמַּשְׁכִּיל זָכִיר: וְטַעַם וַיִּרְדּוּ שִׁימְשֻׁלוּ בַּחֻקָּה בְּדָגִים וּבְעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָרֶמֶשׂ. וְהַ"בְּהֵמָה" תַּכְלֵל הַחַיָּה. וְאָמַר וּבְכָל הָאָרֶץ שִׁימְשֻׁלוּ בְּאָרֶץ עֲצֻמָּה לְעַקֵּר וּלְנַתֵּץ וּלְחַפֵּר וּלְחַצֵּב נַחֲשֶׁת וּבְרוּל. וְלָשׁוֹן "רִדְיָה" מְמַשְׁלֶת הָאָדָם בְּעַבְדּוֹ: תוֹרָה כו

אֲשֶׁר לָקַח מִמֶּנָּה, וַיִּדְמָה בְּרוּחַ לְעֲלִיוֹנִים, שֶׁאִינָהּ גּוֹף וְלֹא תְמוּתָה. וְאָמַר בְּכַתּוּב הַשְּׁנִי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בְּרָא אוֹתוֹ, לְסַפֵּר הַפֶּלֶא אֲשֶׁר נִפְלָא בּוֹ מִשְׁאֵר הַנִּבְרָאִים. וְזֶה פֶשֶׁט הַמִּקְרָא הִנֵּה מְצֵאתִיו לְרַבִּי יוֹסֵף הַקַּמְחִי, וְהוּא הַנִּרְאָה מִכָּל מֵה שֶׁחֲשָׁבוּ בוֹ: וּפְרוּשׁ צֶלֶם כְּמוֹ תֵאֵר, וְצֶלֶם אֲנָפוּהִי אֲשֶׁר־נִתְּנָה (דְּנֵאֵל ג' י"ט), וְכֵן אֵף בְּצֶלֶם יִתְהַלֵּךְ אִישׁ (תְּהִלִּים ל"ט ז') בְּעִיר צֶלֶם תִּבְנוּ (שֶׁם ע"ג ב'), תֵאֵר מְרִאִיתוֹ. וְ"דִמוּת" הוּא דְמִיּוֹן בְּצוּרָה וּבְמַעֲשֶׂה, כִּי הַקְּרוֹבִים בְּעֵינָם יִקְרְאוּ דוּמִים זֶה לָזֶה: וְהִנֵּה הָאָדָם דוּמָה לַתַּחְתּוֹנִים וְלְעֲלִיוֹנִים בְּתֵאֵר וְהָדָר, כְּדִכְתִּיב (תְּהִלִּים ח' ז') וְכַבֹּד וְהָדָר תַּעֲשֶׂרֶהוּ, וְהוּא מְגִמַת פָּנָיו בַּחֲבֵמָה וּבְדַעַת וּבְשִׁרּוֹן הַמַּעֲשֶׂה, וּבְדִמוּת מִמֶּשׁ, שִׁדְמָה גּוֹפּוֹ לְעַפֵּר וּנְפֹשׁוֹ לְעֲלִיוֹנִים: וַיִּרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם. בְּעִבּוֹר הֵיוּתוֹ זָכַר וְנִקְבָּה אָמַר וַיִּרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם, לְשׁוֹן רַבִּים: וּבְכִרְאִשִּׁית רַבָּה (ד' ז') אָמַר וְתוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר נֶפֶשׁ חַיָּה זוֹ רֹחוֹ שֶׁל אָדָם הִרְאִישׁוֹ. וְלֹא יִתְכַנֵּן שִׁימְשֻׁלוּ רַבִּי אֶלְעָזָר כִּי "תוֹצֵא הָאָרֶץ" יִתְפָּרֵשׁ בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם הִרְאִישׁוֹ כָּלָל, אֲלֵא שִׁתְּכַנֵּן לְמַה שֶׁהוֹפְרָתִי לומר כִּי יִצִּירַת

פְּרוּשׁ "רְמִישָׁה" בְּעֵינָם בְּסִמָּךְ, מִן תְּרַמְסֵנָה רָגֵל (שְׁעִיָּה כ"ו), וְחִבְרִי (יחזקאל ל"ד יח"ט). וְאָמַר בְּחִידָה וּבַבְּהֵמָה "רֶמֶשׂ עַל הָאָרֶץ", וּבִשְׂרָצִים הַנִּגְרָרִים "רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה" (פְּסוּק כ"ה), בְּעִבּוֹר שְׂדֵי־רִיכְתָם בְּאֲדָמָה בְּכָל גּוֹפָם: תוֹרָה כה (כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם. נִתְּיָחַד בְּעִשְׂתִּית הָאָדָם מֵאֲמַר בְּעִבּוֹר גִּדְל מַעֲלָתוֹ, כִּי אֵין טַבְעוֹ כְּטַבַּע הַחִידָה וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר בְּרָא בְּמֵאֲמַר הַקּוֹדֵם לוֹ: וְהַפֶּשֶׁט הִנֵּכּוֹן בְּמִלַּת נַעֲשֶׂה הוּא, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד הִרְאִיתָ לְדַעַת (לְעִיל פְּסוּק א') כִּי הָאֱלֹהִים בְּרָא יֵשׁ מֵאֵין בְּיוֹם הִרְאִישׁוֹן לְבָדוֹ, וְאַחֲרַיִם מִן הִיסוּדוֹת הָהֵם הַנִּבְרָאִים יִצֵּר וַעֲשֶׂה. וְכַאֲשֶׁר נִתֵּן בְּמִם כַּח הַשְּׂרִיץ לְשָׂרֵץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְהִנֵּה הַמֵּאֲמָר בָּהֶם "יִשְׂרָצוּ הַמִּיִּם", וְהִנֵּה הַמֵּאֲמָר בַּבְּהֵמָה "תוֹצֵא הָאָרֶץ", אָמַר בְּאָדָם נַעֲשֶׂה, כְּלוֹמַר אֲנִי וְהָאָרֶץ הַנִּזְכָּרֶת נַעֲשֶׂה אָדָם, שֶׁתּוֹצֵא הָאָרֶץ הַגּוֹף מִיִּסוּדֶיהָ כַּאֲשֶׁר עָשָׂתָה בַּבְּהֵמָה וּבַחִידָה, כְּדִכְתִּיב (לֵחָל ב' ז') וַיִּיצֵר ה' אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה, וַיִּתֵּן הוּא יִתְבָּרֵךְ הַרוּחַ מִפִּי עֲלִיוֹן, כְּדִכְתִּיב (שֶׁם) וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים: וְאָמַר בְּצֶלְמֵנוּ כְּדִמוֹתֵנוּ. כִּי יִדְמָה לְשִׁנְיָהֶם, בְּמִתְכַנֵּת גּוֹפּוֹ לְאָרֶץ

עם עצמו, ותשובתו כתב בצדו: "ויברא אלהים את האדם" ולא כתב "ויבראו". בצלמנו • בדפוס שלנו. בדמותנו • להבין ולהשפיל. וירדו בדגת הים • יש בלשון הזה לשון רדוי ולשון ירידה: זכה, וירדה בחיות ובבהמות. לא זכה, נעשה ירדו לפניהם והחיה מושלת בו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממאמר שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תש"ז)

בדמותנו, דנשמות ישראל גם בהיותם למטה הם דגומא וכוללים בתוכם כל הבחינות שלמעלה עד השרש הראשון.

בדמותי. אם אין בדמותי בפתחונם, הרי יש קנאה במעשה בראשית. נעשה אדם • אף-על-פי שלא סיעוהו ביצירתו ויש מקום לאפיקורסים לרדות, לא נמנע הכותב מללמד 'דרך ארץ' ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן, ואם כתב "אעשה אדם", לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא

נעשה אדם בצלמנו בדמותנו. הנה פסוק זה קאי על נשמות ישראל, שהם בצלם ודמות שלמעלה, כמבאר בכמה מקומות הענין ד"צלם" ו"דמות", וזהו נעשה אדם בצלמנו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 18)

אף בגמרא פרשה משום שהצריך להוסיף פרטים (כניסת חבורת עצתו כו'). - בירושלמי (סוטה ספ"ה) איתא: פמיליא. ולפי זה יש לבטא פמיליא (פ"א רפויה, מ"ם חרוקה), ולא פמיליא (פ"א דגושה, מ"ם פתוחה).

הוא נמלך בפמיליא שלו (רש"י א, כו) בגמרא (זבחים מא, א) פרש רש"י תבת 'פמיליא': כניסת חבורת עצתו ומהמסכימים לדעתו, אשר דברי סתרו אליהם. אבל כאן כתב תבה זו ולא פרשה. ונראה, בדמנו היתה זו תבה בשפת המדינה שפרושה בני ביתו, ולכן לא הצריך לפרשה;

כו וברא יי ית אדם בצלמה בצלם אלהיו
ברא יתה דבר וניקבא ברא יתהון:

(כו) ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים
ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם:

לו, צלם דיוקן יוצרו הוא. זכר ונקבה ברא אתם • ולהלן הוא אומר: "ויקח אחת מצלעתי וגו'". מדרש אגדה, שנבראו שני פרצופים בבריאה ראשונה, ואחר כך חלקו. ופשוטו של מקרא: כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי, ולא פרש לך כיצד ברייתן, ופרש לך במקום אחר.

כ"י • ויברא אלהים את האדם בצלמו • בדפוס העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים, שנאמר (תהלים קלט): "ותשת עלי כפכה", נעשה בחותם כמטבע העשויה על ידי רשם, שקורין קוני"ו בלע"ז, וכן הוא אומר: "תתהפך כחמר חותם". בצלם אלהים ברא אתו • פרש לך שאתו צלם המתקן

כח ובריה יתהון יי ואמר להון יי פושו וסגו
ומלו ית ארעא ותקופו עלה ושלוטו בנוני
ימא ובעופא דשמאי ובכל חיתא דרחשא
על ארעא:

(כח) ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו
ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים
ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת עלי הארץ:

כ"י • וכבשה • חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית. ועוד, ללמדך שהאיש שדרכו לכבש, מצוה על פריה ורביה - ולא האשה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

גם בדגי הים הנבסטים מהם, ובעוף השמים שאינם עמהם באדמה, גם בכל חיה רעה. וסדר אותם בבריאתם, הדגים והעוף תחלה, והחיה אחר כן, וכך אמר הכותב (תהלים ח' ט"ו) תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו צונה ואלפים בלם וגם בהמות שדי צפור שמים ודגי הים וגו'. ורבותינו שמו הפרש בין כבישה ורדיה: תורה כט

בקצוי תכל לרדם, ולא יהיו במקום אחד במחשבת אנשי דור הפלגה: וכבשה. נתן להם כח וממשלה בארץ לעשות ברצונם בבהמות, ובשרצים וכל זוחלי עפר, ולבנות, ולעקר נטוע, ומהרריה לחצב נחשת, וכיוצא בזה. וזה יכלל מה שאמר "ובכל הארץ" (לעיל פסוק כ"ז): וירדו בדגת הים. אמר שיהיו רודים

(כח) ויברך אותם אלהים. זו ברכה ממש, לפיכך כתוב בה ויאמר להם אלהים, אבל למעלה כתוב ויברך אותם אלהים לאמר, יפרש שהברכה היא המאמר שנתן כח התולדה, לא דבור אחד שיהיו בו מברכים: ומלאו את הארץ. ברכה שימלא העולם לרדם. ולפי דעתי יברך אותם שימלאו כל הארץ ויפרדו הגוים למשפחותם

שיעור יומי ליום שלישי (בכל העולם יום רביעי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פר' בראשית עא

(כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ
אֲשֶׁר־בוּ פְרִיעֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יְהִי־הָאֲכֹלָה:

נ"י לָכֶם יְהִי־הָאֲכֹלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ • הַשּׁוּחַ | יחד כלם. וכשבאו בני נח, התיר להם בשר, שנאמר:
"כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגו'", "כִּי־יֵרֶק עֵשֶׂב", שֶׁהִתְרִיתָ | לָאֲדָם הָרִאשׁוֹן, "נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל".

לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל | לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בוּ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב
לְאֲכֹלָה וַיְהִי־כֵן:

(לא) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב | מאד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:

נ"י יוֹם הַשְּׁשִׁי • הוֹסִיף ה' בַּשְּׁשִׁי, בְּגִמְרָה מַעֲשֵׂה | הוּא שְׁשִׁי בְּסִינּוֹ. (ספרים אחרים, שְׁבִיבוֹם ו' בְּסִינּוֹ, שֶׁקָּבְלוּ יִשְׂרָאֵל
בְּרִאשִׁית, לוֹמַר שֶׁהִתְנַה עִמָּהֶם עַמָּהֶם עַל־מִנַּת שִׁיקְבָּלוּ | הַתּוֹרָה, נִתְחַזְּקוּ כָּל יְצִירַת בְּרָאשִׁית, וְנִחַשְׁבּוּ כְּאִלוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם עִתָּהּ, וְזֶהוּ "יוֹם
עֲלִיָּהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תּוֹרָה. דְּבָר אַחֵר: "יוֹם | הַשְּׁשִׁי" כִּהְ"א, אוֹתוֹ יוֹם ו' בְּסִינּוֹ) הַמוֹכֵן לְמַתֵּן תּוֹרָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אם גומר השם עלי:
וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע וְאֶת
כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִיעֵץ
זֶרַע זֶרַע לָכֶם יְהִי־הָאֲכֹלָה. שִׁיקְבָּלוּ
וְרִיעֵי הָעֵשֶׂב כְּגִרְגֵי הַחֹשֶׁה וְהַשְׁעוּרָה
וְהַקִּטְנִיּוֹת וְזוֹלָתָם, וַיֵּאכְלוּ כָּל פְּרִיעֵץ.
אֲכָל הָעֵץ עֲצָמוֹ אֵינוֹ לָהֶם לְאֲכֹלָה,
וְגַם לֹא הָעֵשֶׂב, עַד שֶׁנִּתְקַלַּל אָדָם
וְנֹאמַר לוֹ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה (להלן
ג' י"ח): תורה לא
(לא) וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד. הוּא הַקִּיּוֹם
כְּאֲשֶׁר פִּרְשִׁיתִי (לְעִיל פְּסוּקִים ד' י"ב).
וַיֵּרָא מְאֹד כְּטַעַם רְבוּיָהּ. וְהוֹסִיף בְּיוֹם
הַזֶּה לֵאמֹר כֵּן, בְּעִבּוֹר שִׁידְבָּר בְּכָל־
וַיִּמְצָא רַע בְּקִצְתּוֹ, וַיֹּאמֶר כִּי טוֹב מְאֹד,
מְאֹדוֹ טוֹב. וְזֶהוּ מֵאֲמָרָם בְּבְרָאשִׁית
רְבָה (ט' ה') וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, וְהִנֵּה טוֹב
זֶה מְנוּחָה. וְכֵן הַקִּיּוֹם (שם י"א) זֶה יִצְרָר
הָרַע, וְזוֹ מִדַּת פְּרָעָנוּת. וְלִזְוָה גַם נִתְּכֹן
אֲנִקְלוֹס שֶׁאֵמַר בְּכָאן "וְהָא תְּקִין
לְחֵדָא". יֹאמַר שֶׁהוּא מִתְּקֵן הַסֵּדֶר מְאֹד,
כִּי הָרַע צָרִיךְ בְּקִיּוֹם הַטוֹב, כְּעִנְיָן
שֶׁנֶּאֱמָר (מִלֵּת ג' א') לִכְלָל וְכֵן וְעַתָּה לְכָל
חֲפִץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם. וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים, כִּי

נִדְּמוּ בָּהּ לְכַעֲלֵי הַנֶּפֶשׁ הַמְּשַׁכֵּלָה, וְיֵשׁ
לָהֶם בְּחִירָה בְּטוֹבָתָם וּבְרָעָתָם, וַיִּבְרָחוּ
מִן הַצֵּעִר וְהַמִּיתָה. וְהַכְּתוּב אוֹמֵר מִי
יִוָּדַע רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעוֹלָה הִיא
לְמַעַלָּה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הִיכָדָת הִיא
לְמַטָּה לְאָרֶץ (מִלֵּת ג' כ"א). וְכֹאֲשֶׁר חֲטָאוּ,
וְהַשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דְּרָכָהּ עַל הָאָרֶץ,
וְנִגְזַר שְׁמִימוֹתָהּ בַּמַּבּוּל, וּבְעִבּוֹר נֹחַ הִצִּיל
מֵהֶם לְקִיּוֹם הַמִּין, נִתַּן לָהֶם קִשּׁוֹת
לְשִׁחַט וְלֵאכֹל, כִּי קִיּוֹם בְּעִבּוֹרוֹ. וְעַם
כָּל זֶה לֹא נִתַּן לָהֶם הַרְשׁוֹת בְּנֶפֶשׁ וְאֶסֶר
לָהֶם אֲכָר מִן הַחַיִּים:
וְהוֹסִיף לָנוּ בְּמִצְוֹת לְאֶסֶר כָּל דָּם, מִפְּנֵי
שֶׁהוּא מַעֲמֵד לְנֶפֶשׁ, כְּדִכְתִּיב
(וַיִּקְרָא י"ז י"ד) כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְּנֶפֶשׁוֹ
הוּא וַאֲמַר לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל בָּשָׂר
לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא,
כִּי הַתִּיר הַגּוֹף בְּחַי שְׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אַחֵר
הַמִּיתָה, לֹא הִנֵּפֶשׁ עֲצָמָהּ. וְזֶה טַעַם
הַשְׁחִיטָה, וְזֶה שֶׁאֵמַר (כ"ב ל"ב) צַעַר
בְּעֲלֵי חַיִּים דְּאוֹרִיתָא. וְזוֹ בְּרִכְתּוֹ
שֶׁמְבָרַךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל הַשְׁחִיטָה". וְעוֹד אֲדַבֵּר בְּעִנְיָן
הַמִּצְוָה בְּדָם בְּהִגְיַעִי שֵׁם (וַיִּקְרָא י"ז י"א י"ד).

(כט-ל) הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל
עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע. לֹא הַרְשָׁה
לְאָדָם וּלְאֲשֶׁתוֹ לְהִמִּית בְּרִיָּה וְלֵאכֹל
בָּשָׂר, אֲךָ כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב יֵאכְלוּ וַיְחַדּוּ
כָּלם, וּכְשֶׁבָּאוּ בְּנֵי נֹחַ הִתִּיר לָהֶם בָּשָׂר,
שֶׁנֶּאֱמָר (לֵחֵן ט' ג') כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא
חַי לָכֶם יְהִי־הָאֲכֹלָה כִּי־יֵרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי
לָכֶם אֶת כָּל. כִּי־יֵרֶק עֵשֶׂב שֶׁהִתְרִיתִי
לְאָדָם הָרִאשׁוֹן הִתְרִיתִי לָכֶם אֶת כָּל,
לְשׁוֹן רִשְׁיִי. וְכֵן פִּרְשׁ הָרַב בְּמִסְכָּת
סִנְהֶדְרִין (נ"ט: ד"ה לֹא הִתִּיר) וּלְכָל חַיַּת
הָאָרֶץ לָכֶם וְלַחַיּוֹת נָתַתִּי הָעֹשִׁיבִים וְאֶת
הַאִילָנוֹת וְאֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֲכֹלָה.
וְאֵם כִּי יְהִי פְרוֹשׁ אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב
לְאֲכֹלָה "וְאֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב".
וְאֵינוֹ כֵּן, אֲכָל נִתַּן לְאָדָם וּלְאֲשֶׁתוֹ כָּל
עֵשֶׂב זֶרַע וְכָל פְּרִיעֵץ.
וְלַחַיַּת הָאָרֶץ וְלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נִתַּן כָּל
יֶרֶק עֵשֶׂב, לֹא פְרִיעֵץ וְלֹא הַרְעִים.
וְאֵין מֵאֲכָלָם יָחִיד כָּלם בָּשׂוּהָ, אֲךָ
הַבָּשָׂר לֹא הָרְשׁוּ בּוֹ עַד בְּנֵי נֹחַ כְּדַעַת
רְבוּתִינּוּ. וְהוּא פְּשוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא:
וְהָיָה זֶה, מִפְּנֵי שֶׁבְּעֲלֵי נֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה
יֵשׁ לָהֶם קִצָּת מַעֲלָה בְּנֶפֶשָׁם.

ב (א) וַיִּכְלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צָבָאָם:

א וַאֲשַׁתְּכֻלּוּ שָׁמַיָא וְאַרְעָא וְכָל חַיְלֵיהוֹן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ בראשית, מבה"ח חשון, (התוועדות א) ה'תשכ"ח

מלשון 'כליון'. ופירוש הג' הוא מלשון תענוג, כמו שכתוב
לכל תכלה ראיתי קץ, שפירוש תיבת 'תכלה' (לדעת כמה
מפרשים) הוא לשון תענוג.

מביא ה'צמח צדק' ב'אור התורה' כמה פירושים בתיבת
'ויכלו', ובכללותם הם ג' פירושים. פירוש הא' הוא כפשוטו
(שהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו) ש'ויכלו' הוא מלשון
גמר, שנגמרה מלאכת בריאת שמים וארץ. פירוש הב' הוא

ב וְשִׁיצִי יְיָ בְיוֹמָא שְׂבִיעָא עֲבֻדְתָּהּ דִּי עֲבָד
וְנַח בְיוֹמָא שְׂבִיעָא מְכַל עֲבֻדְתָּהּ דִּי עֲבָד:

(ב) וַיִּכְלּוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

כאלו כלה בו ביום. דבר אחר: מה היה העולם
חסר? מנוחה. באת שבת, באת מנוחה, כלתה ונגמרה
המלאכה.

כ"א וַיִּכְלּוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי. רבי שמעון
אומר: ב'שבת' שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך
להוסיף מחל על הקדש, אבל הקדוש-ברוך-הוא
שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 25)

יהודי המרגיש את קדושת השבת יודע מתי השבת נכנסת
(וכמסופר על הרב הקדוש רבי ישראל מרוז'ין, שנהג לעשן
מקטרת בערב שבת, וכשהרגיש את זמן כניסת השבת,
זרק את המקטרת מיידו ופגיו נשתנו).

זו משמעות שני הלשונות שברש"י, "עתיו" ו"רגעיו":

עתיו - מכון לדיעה שמרגיש את הזמן מחמת עצמו,
דהינו שיודע שהשבת נכנסת מתוך הרגשת קדושת השבת.
[כי "עת" פירושה זמן לענין מסויים, כמו "עת ללדת גו"
עת לשחק גו"] (קהלת ג).

רגעיו - מכון לדיעה שיודע על בוא הדבר מתוך ספירת
הזמן שעבר עד עתה, דהינו שיודע על כניסת השבת
מספירת הימים, השעות והרגעים מהשבת שעברה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ נח ב' דר"ח מר חשון, ה'תשכ"ז)

לכן אין צורך בענין המלאכה, ואדרבה, יש אסור בעשיית
המלאכה, משום דמאן דמחויי במחוג קמי מלכא כו', ועשיית
מלאכה בשבת נקראת בשם חלול, שמכניס את ה'לעיומת
זה' לתוך החלל והמקום של הקדשה כו'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 31)

השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, אלא גם בשעה
שהוא נדאי יום. ואם כי זה גופא הוא מפני שאדם אינו

וַיִּכְלּוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי (ב, ב)

וַיִּכְלּוּ אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי: רבי שמעון אומר, ב'שבת'
שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחל על הקדש;
אבל הקדוש-ברוך-הוא, שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט
השערה ונראה כאילו כלה בו ביום (רש"י)

מהו הפל "עתיו" ו"רגעיו" ומה משמעות פל אחד מהם?
ידעת זמן מסוים, כגון ידעת שעת כניסת השבת, יכולה
להיות בשתי דרכים:

(א) על-ידי ספירת הימים, השעות והרגעים שעברו מהשבת
שעברה עד עתה, וכשעוברים חמשה ימים וכך וכך שעות
ורגעים של היום השלישי, יודעים שעכשיו מתחיל יום השבת.
(ב) על-ידי ש'מרגישים' את השבת עצמה, כשהיא מגיעה.

וַיִּכְלּוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי (רש"י ב, ב)

וַיִּכְלּוּ אֱלֹקִים, פרוש שכלתה בחינת ומדרגת מדת הצמצום
וההסתר דשם אלקים ונמשך התגלות שם הוי", וכנזכר לעיל
שזהו מה שנאמר "ביום עשות הוי' אלקים ארץ ושמם".
וכיון שלא צריך לברר את ההעלם וההסתר דשם אלקים,

אַבְל הַקֶּבֶה . . נִכְנַס בּוֹ כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה (רש"י ב, ב)

יש לשאל, הרי החיוב להוסיף מחל על הקדש אינו רק בבין

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כסאו וכל צבא השמים עמד עליו וגו'
(מ"א כ"ב יט), וכן יפקדו' על צבא המרום
במרום (שערי כיד כ"א). והנה בקאן רמז על
יצירת המלאכים במעשה בראשית. וכן
נפשות האדם צבא השמים הנה: תורה ב

המאורות והבוכים הנזכרים, כענין ופן
תשא עיניך השמימה וראית את השמש
ואת הירח ואת הבוכים כל צבא
השמים (דברים ד' יט). גם יכלל השכלים
הנבדלים, כענין ראיתי את ה' ישב על

מפני מעלת האדם הוסיף בשבח
היצירה בו כי הוא טוב מאד: תורה א
(א) וְכָל צָבָאָם. "צבא הארץ" הם
הנזכרים, היה נרמש ודגים וכל
הצומח, גם האדם. ו"צבא השמים" שני

שמעון, הדורש טעמא דקרא (ב"מ קטו, א), ומפנין שטעם החיוב לא שייך אצל הקב"ה, אין אצלו גם הדין הזה.

יודע עתיו ורגעיו, והוא עלול לחלל שבת – הרי סוף סוף יש חיוב פנה, וגם הקב"ה חייב לקיימו (כפ"כ). כדי לתרץ שאלה זו מביא רש"י את המימרא בשם אומריו – רבי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח, כרך א, עמ' 147)

השלימה את כל מלאכת הבריאה, ומיד באה מנוחת יום השבת. ללמדנו, שגם כשמדובר בפעולה טובה אחת ויחידה, ולו תהיה פעולה קטנה, 'כחוט השערה' בלבד, הרי פעולה זו היא ה'מכה בפטיש', שעל-ידיה נשלמת כל עבודת זמן הגלות ונכנסים מיד ליום שכולו שבת ומנוחה. ופסק-דין מפורש הוא ברמב"ם (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ד): "עשה מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכך זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה".

ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה (ב, ב) פנה שהוא מכה בקורנס על-גבי הסדן – הגביהה מבעוד יום והורידה משתחשף (בראשית רבה פ"י, ט). יש לשאול, לשם מה סיים הקדוש-ברוך-הוא את מלאכת הבריאה באופן פנה שהמלאכה תיכנס לתוך יום השבת, ובלשון רש"י פאן – "נכנס בו כחוט השערה ונראה כאילו כילה בו ביום". יש לומר, שבזה הקדוש-ברוך-הוא הורה לנו עד כמה צריכים לייקר כל רגע וכל פעולה, שכן פעולה זו של הורדת הקורנס

גוברין יי ית יומא שביעאה וקדיש יתה ארי בה נח מפל עבדתה די ברא יי למעבד:

(ג) **ויברך אלהים את-יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל-מלאכתו אשר-ברא אלהים לעשות:**

אשר ברא אלהים לעשות • המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפרש ב'בראשית רבה'.

ש"י ויברך ויקדש • ברכו במן, שכל ימי השבוע ירד להם עמר לגלגלת, ובששי "לחם משנה", וקדשו במן שלא ירד כלל בשבת, והמקרא כתב על העתיד.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שני אלפים תהו. אכל היתה הבריאה ביום הראשון האור, כנגד האלף של ימות אדם שהיה אורו של עולם מכיר את בוראו. ואולי לא עבד אנוש עבודה ורה עד שמות אדם הראשון: **ביום** השני "יהי רקיע ויהי מבדיל", שבו היו מבדילין נח ונניו הצדיקים מן הרשעים שנדונו במים: **ביום** השלישי נראית היבשה והצמיחה ועשתה פרות, הוא האלף השלישי המתחיל בהיות אברהם בן מ"ח שנה (ביר סיד ד), ואז הוחל לקרא בשם ה' (להלן ד' ב"ז), וצמח צמח צדיק, כי משך רבים לדעת את ה', כמו שדרשו ואת הנפש אשר עשו בחרן (שם י"ב ח) וצוה את ביתו ואת בניו אחרי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, ועלה הענין עד שקבלו ורעו את התורה בסיני, ונבנה הבית ביום ההוא, ואז נתקומו כל המצוות שהם פרות העולם. ודע, כי מעת היות בין השמשות יחשב ביום מחה, ועל כן יתחיל ענין כל יום קדם לו מעט, כאשר נולד אברהם באלף השני, וכן תראה בכל יום ויום:

רבי אברהם אמר בפשוטו, כי **מלאכתו** "השרשים בכל המינים, שנתן בהם כח לעשות כמותן": **ולי** נראה פרושו, ששבת מכל מלאכתו אשר ברא יש מאין, לעשות ממנו כל המעשים הנזכרים בששת הימים. והנה אמר כי שבת מבריאה וממעשה, מן הבריאה שברא ביום הראשון, ומן המעשה שעשה בשאר הימים: **ויתכן** שהיה **לעשות** נמשך למעלה, **כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא מלעשות**, וכמהו כי הודל לספר (להלן מ"א מ"ט), ויחדלו לבנת העיר (שם י"א ח), השמרו לכם עלות ברה (שמות י"ט י"ב), ולא סרו מצות המלך (יהי"ב ח' ט"ז), וכן רבים: **ודע**, כי נכלל עוד במלת **לעשות**, כי ששת ימי בראשית הם כל ימות עולם, כי קיימו יהיה ששת אלפים שנה (ר"ה ל"א), שלכך אמרו (ביר י"ט ח) יומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים. והנה בשני הימים הראשונים היה העולם כלו מים ולא נשלם בהם דבר, והם רמו לשני אלפים הראשונים שלא היה בהם קורא בשם ה', וכן אמרו (ע"ט)

(ג) **ויברך. ויקדש. ברכו במן וקדשו במן**, והמקרא כתוב על העתיד. לשון רבנו שלמה מבראשית רבה י"א ב', ובשם הגאון רב סעדיה אמרו שהברכה והקדוש על השומרים, שהיו מברכים ומקדשים. ואין משמע הכתוב שידבר על העתיד. **ורבי** אברהם אמר כי הברכה תוספת טוב שיתחדש הגופות יתרון כח בתולדות, ובנשמה יתרון השכל, **ויקדש אתו**, שלא עשה בו מלאכה בשאר הימים. ודברו בזה נכון למאמינים בו, כי אין זה משג בהרגש לאנשים: **והאמת**, כי הברכה ביום השבת היא מעין הברכות, והוא יסוד עולם. **ויקדש אתו**, כי ימשך מן הקדש. ואם תבין דברי זה תדע מה שאמרו בבראשית רבה (י"א ח) לפי שאין לו בן זוג, ומה שאמרו עוד בנסת וישראל תהא בן זוגו, ותשכיל כי בשבת נפש יתרה באמת: **אשר ברא אלהים לעשות**. מלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשאה בששי, כמו שמפרש בבראשית רבה (י"א ט), לשון רש"י. אכל

השלמות והחסרון שבבריאה

אֲשֶׁר-בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (ב, א)

כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשיה, הדא הוא דכתיב אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת, אֲשֶׁר בָּרָא וַעֲשָׂה אין פתיב כאן אלא לעשות, לומר שהכל צריך תקון (בראשית רבה פרשה יא, ו)

לכאורה מאמר זה סותר למאמרם ז"ל "עולם על מליאתו נברא" (ואין לתרץ שעל מלואו נברא, ואחר-כך בחטא עץ הדעת נתקלקל, דעדין יקשה מפשט הלשון ד"אֲשֶׁר בָּרָא" דהחסרון הוא מצד הבריאה עצמה).

ויש לומר הבאור בזה: הן אמת שהעולם כפי שנברא בששת ימי בראשית, על מלואו נברא, אף פאשר מגיע יום השביעי, הנה מצד העלוי דיום השבת אפשר להתעלות לדרגא געלית יותר מבששת ימי החל. ולגבי דרגא זו, העולם – כמו שנברא בששת ימי החל – חסר וצריך תקון.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות פרשת בראשית תשס"ו)

אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת (ב, א)

"אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים וַעֲשָׂה" אין פתיב כאן, אלא "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת", לומר שהכל צריך תיקון (רש"י לב"ר פ"א) אדם עלול לחשוב: כיצד דורשים ממנו לתקן ולהעלות את עניני העולם על-ידי עבודתו, והרי הקדוש-ברוך-הוא ברא את העולם כפי שהוא, וכיצד יבוא הוא וישנה את מה

שהקדוש-ברוך-הוא קבע בעולמו?!

התשובה על-כך היא – "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת, לתקון". תכלית הפונה של בריאת העולמות היא – לתקון: הקדוש-ברוך-הוא נותן כוח ויכולת לכל אחד מישורא שעל-ידי עבודתו יתקן את החסר בעולם ויביאו לידי שלימות! זוהי אפוא הפונה והתכלית של בריאת העולם כולו.

(ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום

עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

ד אליו תולדת שמיא וארעא פד אתבריא
ביומא די עבד יי אלהים ארעא ושמיא:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

אתה הוא ועד עתיק יומיא מטה וקדמוהי הקרבוהי, ולה יהב שלטון ויקר ומלכו, ויהיה זה קי"ח אחר חמשת אלפים לכלות דבר ה' מפי דניאל (שם יב י"א) ומעתה הוסר התמיד ולתת שקוץ שמם ימים אלה ומאתים ותשעים. ונראה משנוי הימים משרץ המים והעוף לחית הארץ, כי בתחלת האלף הששי תתחדש מלכות אמה שלטת ואימתני ותקיפא יתרא, ומתקרבת אל האמת יותר מן הראשונות:

היום השביעי שבת, רמו לעולם הבא שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים, והאל ישמרנו בכל הימים, וישים חלקנו עם עבדיו התמימים: תורה ד

(ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. יספר תולדות השמים

בו, בלה בחכה העלה, יגרוהו בחרמו ויאספהו בממקרתו (חבקוק א' ט"ז), ואין דורש את ה':

ביום הששי בברך "תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה", והיתה בריאתה קדם ורוח השמש, כענין שפתיב (תהלים קד כ"א) תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירביצון, ואז נברא האדם בצלם אלהים, והוא זמן ממשלתו, שנאמר (שם פסוק כ"א) יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, והוא האלף הששי, כי בתחלתו ימשלו בו החיות הם המלכיות אשר לא ידעו את ה', ואחרי עשירתו כשעור הנץ החמה ליום (עץ פסחים צ"ד) יבא הגואל, שנאמר בו (תהלים פ"ט ל"ו) ויבא יגדל, והוה בן דוד הנעשה בצלם אלהים, בדכתיב (דניאל ד י"ג) וארו עם ענני שמיא כבר אנש

והיום הרביעי נבראו בו המאורות, הגדול והקטן, והכוכבים, יומו ירמו באלף הד', הוא החל פאשר נבנה בית ראשון, ע"ב שנה אחרי בנינו, עד אחרי הבית השני קע"ב שנה. והנה ביום הזה לכל בני ישראל היה אור, כי מלא כבוד ה' את בית ה', והיה אור ישראל לאש על גבי המזבח, רבוי שם פארי אוכל הקרבנות, ואחרי כן הקטין אורם וגלו, פאשר יעדר במולד הלבנה, ונרחק להם כל ימי בית שני, והאש על גבי המזבח רבוי ככלב, ושיקעו שני המאורים בערב היום והרב הבית:

ביום החמישי שרצו המים נפש חיה, ועוף יעופף על הארץ, רמו לאלף החמישי המתחיל קע"ב שנה אחר חרבן הבית, כי בו ימשלו האמות, ויעשה אדם כדגי הים כרמש לא מושל

שיעור יומי ליום שלישי (בכל העולם יום רביעי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פר' בראשית עה

הָזֶה נִבְרָא בָּהֶ"א. (ספרים אחרים: רָמֹז כְּמוֹ שֶׁהִנֵּה"א פְּתוּחָה לְמִטָּה, כִּן הָעוֹלָם פְּתוּחַ לְשִׁבְיָה בְּתִשְׁבָּה, וְעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בְּיֹדִי, לומר שְׁצִדִּיקִים שֶׁבָּאוּתוֹ זְמַן מוֹעֲטִים כְּמוֹ י' שֶׁהִיא קִטְנָה בְּאוֹתִיּוֹת) רָמֹז שֶׁיִּרְדּוּ הָרָשָׁעִים לְמִטָּה לְרָאוֹת שַׁחַת, בָּהֶ"א זֹאת שֶׁפְּתוּחָה מִכָּל צִדְדֶיהָ וּפְתוּחָה לְמִטָּה, לְרֹדֶת דֶּרֶךְ שָׁם.

ה' וְכָל אֵילָנֵי חֲקֵלָא עַד לֹא הָיוּ בְּאַרְעָא וְכָל עֶסְבָּא דְחֲקֵלָא עַד לֹא צִמַּח אֲרִי לֹא אֲחִית מִטְרָא יי אֱלֹהִים עַל אֲרָעָא וְאָנֹשׁ לִית לְמַפְלַח יַת אֲדָמָא:

כִּי לֹא הִמְטִיר. וּמָה טַעַם "לֹא הִמְטִיר"? לִפִּי שֶׁ"אָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת הָאֲדָמָה" וְאֵין מִפִּיר בְּטוֹבָתָן שֶׁל גִּשְׁמִים, וְכִשְׁבָּא אָדָם וַיִּדַּע שֶׁהֵם צָרִף לְעוֹלָם, הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וַיִּרְדּוּ, וַצִּמְחוּ הָאֵילָנוֹת וְהַדְּשָׁאִים: ה' אֱלֹהִים. ה' הוּא שָׁמוּ. אֱלֹהִים, שֶׁהוּא שְׁלִיט וְשׁוֹפֵט עַל כָּל, וְכֵן פָּרוּשׁ זֶה בְּכָל מְקוֹם לִפִּי פְּשׁוּטוֹ: ה' שֶׁהוּא אֱלֹהִים.

וַיַּעֲנֵא הָהוּא סְלִיק מִן אֲרָעָא וְאִשְׁקִי יַת כָּל אֲפִי אֲדָמָא:

כַּגְבֵּל זֶה, שְׁנוֹתָן מִים וְאַחֲרֵיכֶן לֵשׁ אֶת הָעֶסֶה, אִף כֵּן "וְהִשְׁקָה", וְאַחֲרֵיכֶן "וַיִּצְרֵר".

וַיִּבְרָא יי אֱלֹהִים יַת אָדָם עֶפְרָא מִן אֲדָמָא וְנִפַּח בְּאַנְפוּהִי נִשְׁמָתָא דְחַיִּי וְהוּת בְּאָדָם לְרוּחַ מִמְלָלָא:

לֹא נִכְתַּב בִּיצִירְתָּהּ שְׁנֵי יוֹדִי"ן. עֶפְרָא מִן הָאֲדָמָה. צֶבֶר עֶפְרוֹ מִכָּל הָאֲדָמָה מְאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁבְּכָל מְקוֹם

נִשְׁ"א אֱלֹהִים. הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה. תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה'. לְלַמֶּדֶךָ שֶׁכָּלם נִבְרָאוּ בְּרֵאשׁוֹן. דְּבָר אַחֵר: "בְּהִבְרָאָם", בָּהֶ"א בְּרָאָם, שֶׁנֶּאֱמָר: "בְּיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים", בְּב' אוֹתִיּוֹת אֱלֹ שֶׁל הַשָּׁם, יֵצֵר שְׁנֵי עוֹלָמִים, וְלַמֶּדֶךָ כֵּן, שֶׁהָעוֹלָם

(ה) וְכָל שֵׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרַם יִהְיֶה בָּאָרֶץ וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרַם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת-הָאֲדָמָה:

נִשְׁ"א טָרַם יִהְיֶה בְּאַרְצָא. כָּל "טָרַם" שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן 'עַד לֹא' הוּא, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן קָדָם, וְאֵינוֹ נִפְעַל, לומר הִטְרִים, כְּאִשְׁרֵי יֹאמַר הַקָּדִים, וְזֶה מוֹכִיחַ. וְעוֹד אַחֵר: "כִּי טָרַם תִּירְאוּן", עֲדִין לֹא תִירְאוּן. וְאִף זֶה תִּפְרֹשׁ: עֲדִין לֹא הָיָה בְּאַרְצָא, כִּשְׁנִיגְמָרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּשִׁשִּׁי קָדָם שֶׁנִּבְרָא אָדָם. וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה. עֲדִין לֹא צִמַּח, וְכִשְׁלִישִׁי שֶׁכְּתוּב "וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ", לֹא יֵצְאוּ, אֲלָא עַל פְּתַח הַקֶּרֶקַע עֲמְדוֹ עַד יוֹם שְׁשִׁי, וְלִמָּחָה?.

(ו) וְאִדָּר יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאֲדָמָה:

נִשְׁ"א וְאִדָּר יַעֲלֶה. לְעִנְיָן בְּרִיתוֹ שֶׁל אָדָם. הַעֲלָה הַתְּהוֹם וְהִשְׁקָה עֲנָנִים לְשֵׁרוֹת הָעֶפֶר, וְנִבְרָא אָדָם,

(ז) וַיִּצְרֵר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֶפְרָא מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נִשְׁמָת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

נִשְׁ"א וַיִּצְרֵר. שְׁתֵּי יִצִּירוֹת, יִצִּירָה לְעוֹלָם הָזֶה וַיִּצִּירָה לְתַחֲיַת הַמֵּתִים. אֲבָל בְּבִהְמָה, שֶׁאֵינָה עוֹמֶדֶת לְדִין,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מֵאַחֲרֵי שֶׁשֶׁת יָמֵי בְּרִיאִית וְהִלָּאָה כָּל יָמֵי עוֹלָם, כִּי בִסְבַת הָאֵד יִמְטִירוּ הַשָּׁמַיִם וּבִסְבַתָּם הָאָרֶץ יוֹרֵעִיהָ תִּצְמִיחַ: תורה ו
(ז) וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נִשְׁמָת חַיִּים. וַיִּרְמֹז לָנוּ הַכְּתוּב הַזֶּה מַעֲלַת הַנֶּפֶשׁ יְסוּדָה וְסוּדָה, כִּי הַזְכִּיר בָּהּ שֵׁם מְלֵא, וְאָמַר כִּי הוּא נִפַּח בְּאַפּוֹ נִשְׁמָת חַיִּים, לְהוֹדִיעַ כִּי לֹא בָּאָה בּוֹ מִן הַיְסוּדוֹת כְּאִשְׁרֵי רָמֹז בְּנֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה (לְעִיל א' ב'), גַּם לֹא בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת מִן הַשִּׁבְכִּים הַנִּבְדָּלִים, אֲבָל הִיא רוּחַ הַשָּׁם הַגָּדוֹל, מִפִּי דַעַת וְתִבְנוּתָהּ, כִּי הַנּוֹפֵחַ בְּאַפִּי אַחֵר מְנַשְׁמָתוֹ יִתֵּן בּוֹ. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמָר (איוב

בְּשִׁלְשִׁי עֲמְדוֹ עַל פְּתַח קֶרֶקַע הָאָרֶץ, וּבְשִׁשִּׁי צִמְחוּ לְאַחֵר שֶׁהִמְטִיר עֲלֵיהֶם. וְעַל דַּעַתִּי כִּפִּי הַפֶּשֶׁט, כִּי בְּשִׁלְשִׁי הוֹצִיאָה הָאָרֶץ הָעֵשֶׂב וְעַץ הַפִּרִי בְּקוֹמוֹתָם וְצִבְיוֹנָם כְּאִשְׁרֵי צוֹתָהּ בָּהֶם, וְעַכְשָׁיו יִסְפֹּר הַכְּתוּב כִּי אֵין נוֹטֵעַ וְזוֹרֵעַ מֵהֶם, וְהִיא לֹא תִצְמַח, עַד אֲשֶׁר עֲלֶה אֵד מִמֶּנָּה וְהִשְׁקָה אוֹתָהּ וְנוֹצֵר הָאָדָם הָעוֹבֵד אוֹתָהּ לְזִרְעַת וְלִנְטֵעַ וְלִשְׁמֹר. וְזֶה טַעַם "שֵׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרַם יִצְמַח", שֶׁלֹּא אָמַר "שֵׁיחַ הָאֲדָמָה", כִּי הַמְּקוֹם הַנֶּעֱבָד יִקְרָא "שָׂדֶה", אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּשָׂדֶה (שְׁמוֹת כ"ג ט"ז), לֹא נִעֲבַר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם (במדבר כ' י"ג). וְזֶהוּ תְּשִׁימוּשׁוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁנֶּהְיָה

וְהָאָרֶץ בְּמִטָּר וּבְצִמְיָהָ כְּאִשְׁרֵי נִבְרָאוּ וְנִעֲשׂוּ בְּתִקְוָנָם, כִּי הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טֶלֶם וּמִטְרָם, וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ, וְהֵם קִיּוֹם כָּל חַיִּים:
וְרָמֹז בְּהִבְרָאָם מֵה שֶׁאֲמָרוּ בָּהֶ"א בְּרָאָם. וּמִפְּנֵי זֶה לֹא הִזְכִּיר עַד הַנָּה רַק מִלַּת אֱלֹהִים, וּמִפְּרָשׁ בְּכָתוּב (שְׁעִיָּה ס"ב) וְאֵת כָּל אֱלֹהֵי יָדִי עֲשֹׂתָהּ, וְכֵן אָמַר אִיּוֹב מִי לֹא יָדַע בְּכָל אֱלֹהֵי כִּי יָד ה' עֲשֹׂתָהּ זֹאת (איוב י"ב ט). אִם כֵּן תִּרְמֹז בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים לְמִלַּת בְּרִיאִית כְּמוֹ שֶׁאֲמָרְנוּ: תורה ה
(ה) וְכָל שֵׁיחַ הַשָּׂדֶה. עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ בְּבִרְאִישִׁית רַבָּה [עֵין חֲלִין ס':]

מאורות לעליונים. בחמשי, "ישרצו המים" לתחתונים. הזקק בששי לבראות בו בעליונים ובתחתונים, ואם לאו, יש קנאה במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד. נפש חיה • אף בהמה וחיה נקראו: "נפש חיה", אף זו של אדם – חיה שבכלל, שנתוסף לו דעה ודבור.

שמימות, שם תהא קולטתו לקבורה. דבר אחר: נטל עפרו ממקום שנאמר בו: "מזבח אדמה תעשה לי", אמר: הלואי תהיה לו בפרה ויוכל לעמד. ויפח באפיו • עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. לפי שביסוד ראשון נבראו שמים וארץ. בשני, ברא רקיע לעליונים. בשלישי, "תראה היבשה" לתחתונים. ברביעי, ברא

(ח) וַיֵּטַע יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן-עֵדֶן מִקְדָּם וַיֵּשֶׁב שָׁם וַיִּצְרָה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יִצְרָה:

לו גן-עדן, ויניח לו גן-עדן, ויפל עליו תרדמה. השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל בהמה, חזר וכתב: "ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה" כדי לפרש "ויבא אל האדם" לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק.

כ"י • מקדם • במזרחו של עדן, נטע את הגן. ואם תאמר, והרי כתוב: "ויבא וגו' את האדם וגו'?" ראיתי בברייתא של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, מל"ב מדות שהתורה נדרשת, וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה, הוא פרטו של ראשון: "ויבא וגו' את האדם" זהו כלל, סתם בריאתו מהיכן, וסתם מעשיו. חזר ופרש "ויצר ה' אלהים וגו'" ויצמח

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

הוא אדם לא גבול העפר, וכמו שאמר ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה ויבא אל האדם (להלן ב' יט), ואחרי שיצרו בהרגשה נפח באפיו נשמת חיים מפי עליון להוסיף הנפש הזאת על היצירה הנזכרת, ויהי האדם כלו לנפש חיה, כי בנשמה הזאת ישכיל וידבר, ובה יעשה כל מעשה, וכל הנפשות וכוונות לה תהיינה:

והלמ"ד הוא למ"ד הקטן, כמו אדני המלך לך אני וכל אשר לי (מ"א ב' ד), לקנה אתו לדרתיו (ויקרא כ"ה ל), לך אני הושיעני (תהלים קי"ט צ"ד). או יאמר שחזר כלו נפש חיה, ונהפך לאיש אחר כי כל יצירותיו היו עתה לנפש הזאת: תורה ח

(ח) וַיֵּטַע ה' אֱלֹהִים גֶּן-עֵדֶן מִקְדָּם. פרש רש"י במזרחו של עדן נטע הגן. ואנקלוס תרגם מלמדמין, וקר אָמְרוּ בְּבְרָאשִׁית רְבָה (ט"ז ג), והוא הבכור. ואין טעם וישע שהביא האילנות ממקום אחר ונטען שם, כי מן המקום ההוא הצמיחם, כמו שנאמר ויצמח ה' אלהים וגו'. אבל ענין וישע ה' אלהים, להגיד שהיו מטע ה', כי טרם שגור על הארץ "תוצא הארץ דשא" גור במקום ההוא שהיה שם גן, ואמר "בכאן יהיה אילן פלוגי ובכאן אילן

כמו החיות והדגים שאמר בהם (לעיל א ב' כ"ד) "ישרצו המים שרץ נפש חיה" ו"תוצא הארץ נפש חיה". וזה טעם לנפש חיה, כלומר ששב האדם להיות נפש בה חיים, אחרי שהיה חרש את חרשי אדמה, כי הלמ"ד תבא בהפוכים כמו והיו לדם ביבשת (שמות ד' ט), ויהי לנחש (שם ד' ג), וישם את הזים להרבה (שם י"ד כ"א):

אבל אנקלוס אמר והות באדם לרוח ממללא. נראה שדעתו בדברי האומרים שיש בו נפשות שונות וזאת הנפש המשפלת אשר נפקה השם באפיו היתה בו לנפש מדברת. וכן נראה לי מדעת רבותינו, ממה שאמרו (סנהדרין ס"ה) רבא רבא גברא שדריה לקפיה דרבי וירא הוה משתעיה ליה ולא אשתעי, אמר דמן דחבריא את טוב לעפרה. וביקרא רבה (ל"ב ב) אמר רבי אבין בשעה שאדם ישן הגוף אומר לנשמה, והנשמה אומרת לנפש, והנפש אומרת למלאך. וכן רוחו ונשמתו אליו יאסף (איו"ל ד' י"ד), וירדה כפי משמעו שהן שתיים:

ואם כן יאמר הכתוב ויצר ה' אלהים את האדם. יצירת תנועה שהיה האדם נוצר, כלומר בעל תנועה, כי היצירה היא החיות וההרגש, שבהם

ל"ב ח) ונשמת שדי תבינם: כי היא מיסוד הבינה בדרך אמת ואמונה, והוא מאמרם בספרי (יש פרשת משות) נדרים כנשבע בחיי המלך, שביעות כנשבע במלך עצמו, אף על פי שאין ראיה לדבר וזר לדבר חי ה' וחי נפש וגומר (מ"ב ד' ל):

ובמדרשו של רבי נחמיה בן הקנה (ספר הבהיר אות נ"ו) מאי וינפש, מלמד שיום השבת מקנים כל הנפשות, שנאמר וינפש. ומכאן תבין דברת שביעת אלהים, והמשכיל יבין: ודע כי המתחכמים במקור חלקו באדם. מהם יאמרו (ראב"ח הנשיא,

ראב"ע שמות כ"ג ב"ה) כי באדם שלש נפשות, נפש הגדול, או תאמר בזו פח הגדול, ובו עוד נפש התנועה שהופירה הכתוב (לעיל א' ב' כ"ד) בדגים ובחיה ובכל רומש על הארץ, והשלישית הנפש המשפלת. ומהם יאמרו (שמונה פרקים להרמב"ם ח"א) כי זאת הנפש אשר באדם מפי עליון, בה ימצאו שלש הכחות האלה, ורק היא יחידה. והכתוב הזה כפי משמעו ירמו כן, כי יאמר שיצר השם את האדם עפר מן האדמה והיה מטל גלם באבן דומם, והקדוש ברוך הוא נפח באפיו נשמת חיים, ואז חזר האדם להיות "נפש חיה" שיתנועע בה

(ט) וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה בְּלִעְיָן נֶחֱמֶד לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָעֵץ וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע:

נחמ"ט • ויצמח • לענין הגן, הכתוב מדבר. בתוך הגן • באמצע הגן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

צבאם, פועלי אמת שפעלתם אמת ולא ישנו את תפקידם, ואין להם במעשיהם אהבה או שנאה. ופרי האילן הזה היה מוליד הרצון והחפץ שיבחרו אוכליו בדבר או בהפכו לטוב או לרע, ולכן נקרא עץ הדעת טוב ורע, כי ה"דעת" נאמר בלשוננו על הרצון, בלשונם (פסחים ג') לא שנו אלא שדעתו לחור, ושדעתו לפנותו. ובלשון הכתוב (תהלים קמ"ד ג') מה אדם ותדעוהו, תחפץ ותרצה בו, נדעתיך בשם (שמות י"ג י"א), בחרתיך מכל האדם, וכן נאמר ברזלי האדע בין טוב לרע, שאבד ממנו בחר הרעיון, לא היה בוחר הדבר ולא קץ בו, והיה אוכל מבלי שיטעם ושוטעם מבלי שיתענג בשרי:

והנה בעת הזאת לא היה בין אדם ואשתו המשגל לתאנה, אבל בעת ההולדה יתחברו ויולידו, ולכן היו האברים כלם בעיניהם כפנים והידיים ולא יתבוששו בהם. והנה אחרי אכלו מן העץ היתה בידו הבחירה, ובכרצונו להרע או להיטיב בין לו בין לאחרים, וזו מדה אלהית מצד אחד, ורעה לאדם בהיות לו בה יצר התאנה: **ואפשר** שנתכונן הכתוב לענין הזה כשאמר אשר עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבנות רבים (קהלת ז' כ"ט). ה"ישר" שיאחז דרך אחת ישרה, וה"בקשה בחשבונות רבים" שיבקש לו מעשים משתנים בבחירה ממנו.

ובאשר צוהו הקדוש ברוך הוא על העץ שלא יאכל ממנו לא הודיעו כי בו המדה הזאת, רק אמר לו סתם "ומפרי העץ אשר בְּתוֹךְ הָעֵץ", כלומר הידוע באמצעותו לא תאכל ממנו, והוא נאמר האשה אל הנחש. והכתוב שאמר **ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו** (להלן פסוק י"ז), הנכירי הכתוב אלינו בשמו: תורה י

יסודותם העליונים, ו"מימיהם" אוצרו הטוב המוריד הגשם, ו"מטעתן" כחם בשמים, כמו שאמרנו (בר' י') אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל ברקיע והוא מכה אותו ואומר לו גדל, שנאמר (איוב ל"ח ל"ג) הַיַּדְעַת חֻקֹּת שָׁמַיִם אִם תִּשִּׂים מִשְׁטְרוֹ בָּאָרֶץ, שוטר: תורה ט **(ט) וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָעֵץ וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע.** בעבור שאמר הכתוב **וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָעֵץ**, ולא אמר "בגן", ועוד, שאמר (להלן ג') ומפרי העץ אשר בְּתוֹךְ הָעֵץ אמר אלהים לא תאכלו, שלא הובירו ולא הודיעו בשם אחר, נאמר לפי פשוטו שהוא מקום ידוע בגן שהוא **בתוך**, ולקר תרגם אנקלוס "במציעות גנתא". והנה לדבריו עץ החיים ועץ הדעת שניהם היו באמצע, ואם כן נאמר שהוא כאלו תעשה באמצע הגן ערוגה אחת סוגה, ובה שני האילנות האלה. והיה האמצע היה אמצע רחב, כי אמצע הדק כבר אמרו שאין יודע בו אמתת הנקדה בלתי השם לבדו. ועץ החיים, אילן, פרוי נותן באוכליו חיים ארבים:

ועץ הדעת טוב ורע. אמרו המפרשים כי היה פרוי מוליד תאנות המשגל, ולכן כסו מערומיהם אחרי אכלם ממנו. והביאו לו דומה בלשון זה נאמר ברזלי האדע בין טוב לרע (ש"ב י"ט ל"א), כי בטלה ממנו התאנה ההיא. **ואיננו** נכון אצלי בעבור שאמר והייתם כאלהים ידעי טוב ורע (להלן ג' ה'), ואם תאמר כחש לה, הנה: ויאמר ה' אלהים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע (להלן ג' כ"ט). וכבר אמרו (פרקא דרבנן הקדוש, בבא דשלשה ט"ז) שלשה אמרו אמת ואבדו מן העולם ואלו הן נחש ומרגלים ודואג האדומי הבארותי:

והיפה בעיני, כי האדם היה עושה בטבעו מה שראוי לעשות כפי התולדת, כאשר יעשו השמים וכל

פלוגי" בערוגת המטעים, ולא היה בדרך שאר מקומות הארץ שאמר "תדשא הארץ דשא ועץ פרי" והצמיחה בלא סדר:

והנה אילני גן עדן גור בהם לעשות ענף ולשאת פרי לעד לעולם, לא יזקין בארץ שרשם, ובגפר לא ימות גזעם, אין צריכין לעובד וזומר, שאלו היו צריכין עבודה, אחרי שגרש האדם משם מי עבד אותם. גם זה טעם **ויטע ה' אלהים**, שהיו מטעיו מעשה ידיו וקיימים לעולמים, כענין שנאמר (חזקאל מ"ז י"ב) לא יבול עליו ולא יתם פרוי וכו', כי מימיו מן המקדש המה יוצאים.

אם כן מה טעם "וינחיהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", (להלן פסוק ט"ז), שהניחו שם להיות זורע ורע חטים ומיני תבואות וכל עשב זורע ורע וערוגות הבשמים, וקוצר ותולש ואוכל כרצונו, וזה טעם "לעבדה ולשמרה", לעבד אדמת הגן הערוגות שיעשה שם, כי הגן שהם האילנות לא יעבדו. ויתכן שפנה הגן בלשון נקבה, כמו ונגנה ורועיה תצמיח (ישעיה ס"א י"א), ונטעו גנות

(נרמה כ"ט ה')

ורבותינו נתעוררו בזה, אמרו בבראשית רבה (ט"ז ה') **לעבדה ולשמרה**, אלו הקרבנות, שנאמר (שמות ג' י"ב) תעבדון את האלהים, הדא הוא דכתיב (במדבר כ"ח ב') תשמרו להקריב לי במועדו. והכונה להם בזה לומר כי הצמחים וכל בעלי חיים צריכים לכחות הראשונות [ס"א העליונות] ומהם זבא להם הגדול, ובקרנות יהיה משך הברכה לעליונים ומהם לצמחי גן עדן, ומהם יהיו ויהיו לעולם בגשמי רצון ובכרה שיגדלו בה, כמו שאמרנו (בר' ט"ז א') ישבעו צצי ה' ארזי לבנון אשר נטע (תהלים ק"ד ט"ז), אמר רבי חנינא ישבעו חייקו, ישבעו מימיהו, ישבעו מטעתו, כי "חייקו"

עַתָּה שִׁיעוּר יוֹמִי לַיּוֹם שְׁלִישִׁי (בְּכָל הָעוֹלָם יוֹם רַבִּיעִי) וּשְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרַגּוֹם – ב – פַּר' בְּרֵאשִׁית

(י) וְנִהְיָ יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהִשְׁקוֹת אֶת-הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְרֹד וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רִאשִׁים:

(יא) שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַפֶּכֶב אֶת כָּל-אֶרֶץ הַחַוִּילָה אֲשֶׁר-שָׁם הִזְהָב:

כִּי פִישׁוֹן הוּא נִילוּס נְהַר מִצְרַיִם, וְעַל שֵׁם שְׁמִימִי מִתְּבָרְכִין וְעוֹלִין וּמִשְׁקִין אֶת הָאֶרֶץ, וְקָרָא פִישׁוֹן, כְּמוֹ "וּפָשׁוּ פְרָשָׁיו". דְּבָר אַחֵר: "פִּישׁוֹן",

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (שִׁיחַת שַׁבַּת פֶּרֶשֶׁת בְּרֵאשִׁית תַּשַּׁכ"ט)

וְעַל שֵׁם שְׁמִימִי מִתְּבָרְכִין . . וְקָרָא פִישׁוֹן (רש"י ב, יא) יֵשׁ לִשְׂאֵל, מִה מְכַרִּיחַ אֶת רִש"י לְפָרֵשׁ אֶת שֵׁם הַנְּהַר (וְהָרִי לֹא פָרַשׁ אֶת הַשֵּׁם "אֶרֶץ הַחַוִּילָה"). וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה הַתּוֹרָה מְאָרִיכָה בְּשִׁבְחוֹ וּמַעֲלָתוֹ שֶׁל הַגֶּן: "כָּל עֵץ נִחְמַד לְמִרְאֵה וְטוֹב לְמֵאֱכֹל", "וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רִאשִׁים" (הִגֵּנוּ שְׁנֵהֲרוֹת אֵלּוּ

(יב) וְהָיָה הָאֶרֶץ הַהִיא טוֹב שֵׁם הַבְּדִלָּח וְאִבָּן הַשֵּׁהָם:

(יג) וְשֵׁם-הַנְּהַר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַפּוֹכֵב אֶת כָּל-אֶרֶץ כּוּשׁ:

כִּי גִיחוֹן שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ וְהוֹמָה, וְהִמְיָתוֹ גְּדוּלָּה מְאֹד, כְּמוֹ: "וְכִי יֵגַח", שְׁמַנְגַח וְהוֹלֵךְ וְהוֹמָה.

(יד) וְשֵׁם-הַנְּהַר הַשְּׁלִישִׁי חֲדַקְלָהּ הוּא הַחֲלָף קְדָמָתָא שׁוּר וְהַנְּהַר הָרַבִּיעִי הוּא פָּרָת:

כִּי חֲדַקְלָהּ שְׁמִימִי חֲדִין וְקִלִין. פָּרָת שְׁמִימִי פָרִין וְרִבִּין, וּמְבָרִין אֶת הָאָדָם. כּוּשׁ וְאֲשׁוּר. עֲדִין לֹא הָיוּ, וְכָתַב הַמֶּקְרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד. קְדָמָתָא

(טו) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגִן-עֵדֶן לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

כִּי וַיִּקַּח • לָקַחוּ בְּדְבָרִים נְאִים וּפְתָהוּ לִפְנֵס. 'בְּרֵאשִׁית רַבָּה'.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יאִיב) אֶרֶץ הַחַוִּילָה אֲשֶׁר שָׁם הִזְהָב. לְבָאֵר שְׂאִינָה חוֹיִלָּה שֶׁל מִצְרַיִם שְׂאִמְרָה בָּהּ וַיִּשְׁכְּנוּ מִחוֹיִלָּה עַד שׁוּר (לַחֲלוֹ כִּי יֵחַ), כִּי זוּ מִזְרַח הַמִּזְרָח. וְהַזְכִּיר עוֹד: שֵׁם הַבְּדִלָּח, לְשִׁבְחַת הַנְּהַר, כִּי בַחֹל אֲשֶׁר בּוֹ וְעַל שְׁפָתוֹ יִמְצָא הַזָּהָב הַטּוֹב וְהַבְּדִלָּח וְהַשֵּׁהָם, כִּי יִמְצָא בְּנֵהֲרוֹת, מִקָּדָם שְׁמִימִי שֵׁם הַזָּהָב, וּמִקָּדָם אֲשֶׁר יִמְצָא בָּהֶם הַכֶּסֶף, וְכֵן הַבְּדִלָּח וְהָאֲבָנִים הַטּוֹבוֹת בְּנֵהֲרוֹת יִמְצָאוּ רָבָם. וְעַל דַּעַת הָרָאשׁוֹנִים (רש"י, ורס"ג, וכן הוא בְּהַר הַקְּדוֹשׁ חַי שְׁרָה קכ"ה) פִּישׁוֹן הוּא נִילוּס מִצְרַיִם יְסוּבָב כָּל אֶרֶץ הַחַוִּילָה הוֹאֵת וְיֵבֵא מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם עַד נָפְלוּ בֵּינָם הַגְּדוֹל בְּאֶלְפִסְטִידְרָא שֶׁל מִצְרַיִם: תּוֹרָה יג

שיעור יומי ליום שלישי (בכל העולם יום רביעי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פר' בראשית עט

(מז) וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הַגֶּן אָכַל תֹּאכַל:

טז וַפִּקֵּד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמִימַר מִכָּל אֵילָן גִּינְתָא מִיכָל תִּיכּוּל:

(יז) וּמַעַץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

יז וּמַאֲלָן דְּאָקְלִין פִּירוּהִי חֲפִימִין בֵּין טב לְבִישׁ לֹא תִיכּוּל מִנָּה אַרִי פִּיוּמָא דְתִיכּוּל מִנָּה מִימַת תָּמוּת:

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֹזר כְּנֶגְדּוֹ:

יח וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לֹא תִקֵּין לְמַהוּי אָדָם בְּלַחֲדוּהִי אֶעֱבִיד לָהּ סִמְךָ לְקַבְּלָהּ:

כז"א לֹא־טוֹב הָיִיתָ וְגו'. שְׁלֹא יֵאמְרוּ שְׁתֵּי רָשָׁיוֹת הֵן, הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יַחֲדֵר בְּעֲלִיּוֹנִים וְאֵין לוֹ זוּג, וְזֶה בַּתְחַתּוֹנִים וְאֵין לוֹ זוּג. עֹזר כְּנֶגְדּוֹ • זָכָה – "עֹזֵר", לֹא זָכָה – "כְּנֶגְדּוֹ" לְהִלָּחֵם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 20)

לכן מפרש רש"י מדוע זה "לא טוב" בעצם – שלא יאמרו שתי רשיוות הן. ומטעם זה מעתיק ב'דבור המתחיל' את התבות **לא טוב היות וגו'** (ותו לא), כי בתבות אלה קיים היסוד וההקרח לפרשו.

שְׁלֹא יֵאמְרוּ שְׁתֵּי רָשָׁיוֹת הֵן (רש"י ב, יח)
וְקָשָׁה, מִדּוּעַ אֵינוֹ מְפָרֵשׁ כְּפִשּׁוּטוֹ, שֶׁקָּשָׁה לְאָדָם לְהִיטֵב לְבַד, בּוֹדֵד. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דִּהְיָה "לֹא טוֹב לְאָדָם הָיִית לְבַדוֹ" לֹא נֶאֱמַר, אֲלֹא "לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדוֹ". מוֹבֵן אֲפּוֹא, שֶׁעַצְמָם הָיִיתוּ לְבַדוֹ אֵינוֹ טוֹב, וְלֹא רַק שָׁזָה לֹא טוֹב לְאָדָם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יז) **לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ.** מִן הַפָּרִי יִזְהִירֶנּוּ, כִּי הַעֵץ אֵינוֹ נֶאֱכָל. וְכֵן אָמַר לְמִטָּה (לחל ג' ב') מִפָּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגֶּן. וְכִמּוּהוּ וְאָכְלוּ אִישׁ גִּפְנוֹ וְאִישׁ תֹּאנְתּוֹ (מ"ב יח ל"א), וְכֵן בְּעֶצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה (לחל ג' יח), תֹּאכַל פְּרִיָּהּ:

בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת. בַּעַת שֶׁתֹּאכַל מִמֶּנּוּ תִהְיֶה בֶן מוֹת. וְכִמּוּהוּ בְיוֹם צֵאתְךָ וְהִלַּכְתָּ אֲנָה וְאָנָּה יָדַע תִּדַּע כִּי מוֹת תָּמוּת (מ"א ב' מ"ב), שְׁאֵין הַכּוֹנֶנָּה שְׁמִיּוֹת מִיָּד בּוֹ בְּיוֹם, וְאֵין הַכּוֹנֶנָּה לִידִיעָה בְּלִבָּד שְׂדַע שְׁמִיּוֹת, כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שְׁמִיּוֹתוֹ בְּכֶלם. אֲבָל הַכּוֹנֶנָּה כִּי בַעַת שֶׁצִּיצָא יִהְיֶה חַיִּב מִיתָה לְמַלְךָ, וְהוּא יְמִית אוֹתוֹ כְּאֲשֶׁר יִרְצֶה. וְלֹא יָבִאוּ לְרֵאוֹת כְּבֻלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ (פסדר ד' ב'), וְלֹא יִשְׁאֹר עָלָיו חֲטָא וּמָתוּ בּוֹ כִּי יִחְלָלְהוּ (ויקרא כ"ב ט), אֵין עֲנִיָּנִים אֲלֹא שִׁיחִיו חַיִּיבִים מִיתָה וְיָמוּתוּ בְּחֲטָאִם זֶה:

וְעַל דַּעַת אֲנָשִׁי הַטָּבַע הָיָה הָאָדָם מַעֲתֵד לְמִיתָה מִתְחַלֵּת הַיְצִירָה מִפְּנֵי הָיִיתוֹ מִרְכָּב, אֲבָל גִּזְרָה עָתָה שְׁאֵם יִחֲטָא יָמוּת בְּחֲטָאֵי כְּדֶרֶךְ חַיִּיבִי מִיתָה בְּיַדִּי שְׁמַיִם בַּעֲבֻרָתוֹ, כְּגוֹן זֶר הָאוֹכֵל תְּרוּמָה (ויקרא כ"ב י), וְשִׁתִּי יֵין (שם י ט),

וּמִקְסָר בְּגָדִים שֶׁשָּׁמְשׁוּ (שמות כ"ח מ"ט), וְוִוִּלָּתָם, שֶׁהַכּוֹנֶנָּה בָּהֶם שְׁמִיּוֹתוֹ בְּחֲטָאִם טָרָם בֹּא יוֹמָם. וְלִכְךָ אָמַר בְּעֵנֶשׁ עַד שׁוֹבֵךְ אֶל הָאָדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לְקַחְתָּ כִּי עֶפֶר אֶתָּה וְאֶל עֶפֶר תָּשׁוּב בְּטָבָעֶךָ (לחל ג' י"ט). וְגַם מִתְחַלֵּה הָיָה אוֹכֵל מִפָּרִי הָעֵץ וּמִזֶּרַע הָאֶרֶץ, אִם כֵּן הָיִיתָ בּוֹ הַתְּכָה וְסִבַּת הָיִיתָ וְהִפְסַד:

וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (עין שֶׁכֶּת נ"ה) אֶלְמֵלֶא שֶׁחֲטָא לֹא מֵת לְעוֹלָם, כִּי הִנֵּשְׁמָה הַעֲלִיּוֹנִית נוֹתֶנֶת לוֹ חַיִּים לְעַד, וְהַחֲפֵץ הָאֱלֹהִי, אֲשֶׁר בּוֹ בַּעַת הַיְצִירָה יִהְיֶה דִּבְקָה בּוֹ תְּמִיד, וְהוּא יִקְיָם אוֹתוֹ לְעַד, כִּמּוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי בְּמִלַּת וַיִּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב (לעיל א' ד'):

וְדַע כִּי אֵין הַהֲרַפָּה מוֹרָה עַל הַהֲפָסֵד אֲלֹא לְדַעַת קִטְנֵי אֲמִנָּה כִּי הַבְּרִיאָה הִיא בְּחַיִּיב. אֲבָל לְדַעַת אֲנָשִׁי הָאֲמוּנָה הָאוֹמְרִים כִּי הָעוֹלָם מְחֻדָּשׁ בְּחַפְצֵי אֱלֹהֵי פִשּׁוּט, גַּם הַקִּיּוֹם יִהְיֶה בּוֹ לְעַד כֹּל יְמֵי הַחֲפֵץ. וְזֶה אֲמַת בְּרוּר:

אִם כֵּן בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת, שְׁאֵז תִּהְיֶה בֶן מוֹת, לֹא תִתְקַיֵּם לְעַד בְּחַפְצֵי. וְהֶאֱכִילָה הָיִיתָ לוֹ מִתְחַלֵּה לְעֵנֶג.

וַיִּתֵּן לְךָ שְׁפֹרוֹת גֵּן עֵדֶן נִבְלָעִים בְּאֲבָרִים, כְּמִן וּמִקְיָמִים אֶת אוֹכְלֵיהֶם, וְכִאֲשֶׁר גִּזְרָה עָלָיו וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, וּבִזְעַת אִפְיוֹ יֵאָכַל לֶחֶם הָאָדָמָה, הִיָּה זֶה סָבָה לְהַפְסֵד, כִּי עֶפֶר הוּא, וְעֶפֶר יֵאָכַל, וְאֶל עֶפֶר יָשׁוּב: תוֹרָה יח

(יח) **לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ.** אֵינֶנּוּ נִרְאָה שֶׁנִּבְרָא הָאָדָם לְהִיטֵב יַחֲדֵד בְּעוֹלָם וְלֹא יוֹלִיד, שֶׁכֹּל הַנִּבְרָאִים זָכָר וְנִקְבָּה מִכָּל בָּשָׂר נִבְרָאוּ לְהִקְיָם זָרַע, וְגַם הָעֵשֶׂב וְהָעֵץ זָרַעִם בָּהֶם. אֲבָל יִתְכַּן לוֹמַר כִּי הִיָּה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר (פְּרָכּוֹת ס"א) דּוּ פְּרָצוּפִים נִבְרָאוּ, וְנִעֲשׂוּ שִׁיחִיָּה בָּהֶם טָבַע מִבִּיא בְּאִיבְרֵי הַהוֹלָדָה מִן הַזָּכָר לְנִקְבָּה בְּחַ מוֹלִיד, אוֹ תֹאמַר זָרַע, כְּפִי הַמִּתְחַלֵּת הַיְדוּעַ בַּעֲבוּר. וְהִיָּה הַפְּרָצוּף הַשְּׁנִי עֹזֵר לְרֵאשׁוֹן בְּתוֹלְדוֹתוֹ, וְנִרְאָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כִּי טוֹב שִׁיחִיָּה הָעֹזֵר עוֹמֵד לְנִגְדּוֹ, וְהוּא יִרְאֵנוּ. וְיִפְרֵד מִמֶּנּוּ וְיִתְחַבֵּר אֵלָיו כְּפִי רִצּוֹנוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר **אֶעֱשֶׂה לוֹ עֹזר כְּנֶגְדּוֹ.**

וּמַטְעֵם לֹא טוֹב, שְׁלֹא יֵאמַר בּוֹ כִּי טוֹב בְּהִיּוֹתוֹ לְבַדּוֹ, שְׁלֹא יִתְקַיֵּם כֵּן. בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית ה"טוֹב" הוּא הַקִּיּוֹם, כְּאֲשֶׁר פִּרְשֵׁתִי בְּמֵאֲמַר "וַיִּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב" (לעיל א' ד'): תוֹרָה יט

יט וַיִּבְרָא יי אֱלֹהִים מִן אֲרֻעָא כָּל חַוֵּת הַפָּרָא
וְיָת כָּל עוֹפָא דְשָׁמַיָא וְאִתְּהָ לֹת אָדָם
לְמַחְזִי מַה יִּקְרִי לָהּ וְכָל דִּי הָנָה קָרִי לָהּ
אָדָם נִפְשָׁא חַיָּתָא הוּא שְׁמָהּ:

(יט) וַיִּבְרָא יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה
וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיְבָא אֶל־הָאָדָם לְרִאוֹת
מִה־יִּקְרָא־לּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָא־לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה
הוּא שְׁמוֹ:

ולדברי אגדה: יצירה זו, לשון רדוי וכבוש, כמו:
"פי תצור אל עיר", שפכשן תחת ידו של אדם.
וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. סרסוהו
ופרשהו: "כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם,
הוא שמו לעולם".

כ"ד וַיִּבְרָא וגו' מִן הָאָדָמָה • היא יצירה, היא עשייה
האמורה למעלה: "ויעש אלהים את חית הארץ
וגו'", אלא בא ופרש שהעופות נבראו מן הרקק.
לפי שאמר למעלה, מן המים נבראו, וכאן אמר, מן
האדמה נבראו. ועוד, למדך כאן, שבשעת יצירתן
מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם.

כ וַיִּקְרָא אָדָם שְׁמֵהּ לְכָל בְּעִירָא וְלַעוֹפָא
דְשָׁמַיָא וְכָל חַוֵּת הַפָּרָא וְלָאָדָם לָא אֲשַׁכְּחָ
סְמָךְ לְקַבְלָהּ:

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וְלַעוֹף
הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא־מָצָא עֹזֶר
בְּגִבּוֹרָו:

כא וַיִּקְרָא יי אֱלֹהִים שְׁמָתָא עַל אָדָם וְדַמָּךְ
וְנָסִיב חַדָּא מַעֲלֵוּהִי וּמְלִי בִשְׂרָא תַּחוּתָהּ:

(כא) וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים • תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן
וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעָתָיו וַיַּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחַתָּהּ:

המשכן", זהו שאמרו: "שני פרצופין נבראו".
ויסגר • מקום החתך. ויישן ויקח • שלא יראה
חתיכת הבשר שממנו נבראת, ותחבזה עליו.

כ"ה וַיִּלָּאָדָם לֹא מָצָא עֹזֶר • וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים
תַּרְדֵּמָה • כְּשֶׁהִבְיֵאן, הִבְיֵאן לִפְנֵי כָּל מִין וּמִין, זָכָר
וּנְקֵבָה, אָמַר: לְכֻלָּם יֵשׁ בְּן זֹוג, וְלִי אֵין בֶּן זֹוג, מִיָּד:
"וַיִּפֹּל". מִצִּלְעָתָיו • מִסְּטֵרִיו, כְּמוֹ: "וְלִצְלַע

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת יום שמחת תורה ה"ש"ז)

אלא אמר אני שהזמן הוא יקר. ולכן, יש למלא זמן זה
בתכן מלא - בגגון שמחה.
הרב הקדוש מצאנו נהג לישן זמן מועט ביותר, שעות
אחדות במשך המערת-לעת. ושאלוהו: הרי זה ענין הנוגע
לבריאות הגוף? וענה: אומרים עלי שהנני בעל "תפיסה
מהירה". מה פרוש "תפיסה מהירה"? - שדבר שנמשך אצל
אחר זמן רב, נמשך אצל בעל התפיסה המהירה זמן מועט.
ובמילא, גם בענין השינה - הנני ישן מהר...

אין ברצוני לומר שהזמן הוא קצר,
- שכן, פעם כשהיה כבוד קדשת מורי ורבי אדמו"ר בוינא,
באו אנ"ש ללוותו, וכרגיל אצל אנ"ש, באו מושך זמן קדם
זמן נסיעתה של הרפכת. בשעת מעשה עמד שם אחד
מיהודי אשכנז ("א דיטש"), ואמר שעדין יש "איינע מינוטע".
נענה הרבי ואמר: אכן, רגע אחד הוא זמן רב, שהרי "בשעתא
חדא וברגעא חדא" אפשר לעשות תשובה, ועד שזדונות
נעשים לו כזכיות".

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לשון רש"י כשהביאן הביאן לִפְנֵי זָכָר
ונקבה, אמר לכל יש בן זוג ולי אין בן
זוג, מיד וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים עָלָיו תַּרְדֵּמָה.
ויפה פרש, כי באשר הכניס פסוקי
קריאת השמות בתוך דבר העזר יכריח
זה:
וַיִּקְרָא שְׁמוֹתָם עַל דַּעַת הַמִּכְרָשִׁים
(רש"י ור"ק) בפשוטו, שיהא
לכל אחד שם לעצמו, כדי שיהיו

חיה, כמו שאמר ויהי האדם לנפש חיה
(לעיל ב' ד), וכמו שפרשתי, והביא לִפְנֵי
המינין כָּלָן, וכל מין מהם שיקראנו
הָאָדָם בשמו, ויאמר בו שהוא נֶפֶשׁ
חַיָּה כמותו, הוּא יְהִיָּה שְׁמוֹ, ויהיה לו
לעזר בגידו. והוא קרא לְכָלָן וְלֹא מָצָא
לעצמו עזר שיקרא לו נֶפֶשׁ חַיָּה
בשמו: תורה כ
(כ"בג) וְלָאָדָם לֹא מָצָא עֹזֶר בְּגִבּוֹרָו.

(יט) אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה.
לשון רש"י סרסוהו ופרשהו, וכל
נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם,
הוא שמו לעולם. ורבי אברהם אמר
כי לַמִּיד אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ נֶפֶשׁ, וְכָל
אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה הוּא
שְׁמוֹ לְעוֹלָם:
וַיִּתֵּבֵן שְׂתִיָּה פְּרוּשׁוֹ בְּעִנְיָן הָעֶזֶר,
והפונה לומר כי האדם נֶפֶשׁ

ידוע, שבראש השנה ישנו ענין הדורמיטא. בערב ראש השנה ובגליל ראש השנה היא עלית העולמות, ולאחר-כך על-ידי תפילות ראש השנה ותקיעת שופר, ישנה ההכתרה וההמשכה, עד שגמר ההמשכה והקליטה הוא בשמיני עצרת. כשם שהענין הוא בכללות, במשך ימי השנה, כן הוא גם בפריטיות במשך ימי השבוע: בכל ערב שבת וליל שבת, "מעלי שבתא", ישנה עלית העולמות, שהוא ענין דורמיטא, ובשבת היא ההמשכה.

וכן בבריאת אדם הראשון ביום הששי, היה "ויפל... תרדמה על האדם", ולאחר-כך היתה הנסירה, ולאחר-כך היחוד, וההמשכה בשבת קדש.

כבוד-קדשת אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו-עדן ספר, שאדמו"ר הזקן היה נרדם ביום הששי לפנות ערב, כי למעלה אז הוא זמן שינה. ויש לומר שזהו ענין עלית

העולמות בערב שבת. כשם שישנו ענין הדורמיטא בימי השבוע יומי השנה, כך ישנו בכללות גם ב"שית אלפי שנין דקיימא עלקא", שבסוף "שית אלפי שנין", יום הששי לפנות ערב דכללות, ישנה העליה וסלוק, שמזה נמשכים חבלי משיח, עם כל הגזירות רחמנא-לצלן, ולאחר-כך היא ההמשכה בביאת המשיח. בנוגע לענינו:

כיון שהיום נצטרפו כל ג' הענינים ביחד: יום הששי לפנות ערב, ההתחלה דשבת; שמיני-עצרת; ונמצאים כבר בסיום "שית אלפי שנין", קדם משיח - צריך להתחיל כבר הסדר דהמשכות, שמיד משמיני עצרת ושמחת תורה נלך לקראת הגאולה האמתית והשלימה, שתהיה בקרוב ממש, לא "בעגלא דידיה", אלא "בעגלא דידן", למטה מעשרה טפחים, במהרה בימינו אמן.

(כב) וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הַצֵּלַע אֲשֶׁר־לְקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֵלֶיהָ: כב וּבָנָא יי אלהים ית עלעא דנסיב מן אדם לאתתא ואימה לות אדם:

נ"א • ויבן • בבנין, רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולך. באוצר של חטים, שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יכבד משאו על קירותיו.

ויבן וגו' את הצלע וגו' לאשה • להיות אשה, כמו: "ויעש אותו גִּדְעוֹן לְאִפּוֹד", להיות אפוד.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

והנבון בעיני, כי לא היה החפץ לפניו יתברך לקחת צלעו ממנו עד שידע אדם שאין בנבראים עזר לו, ושיתאנה שיהיה לו עזר כמותם. ומפני זה היה צריך לקחת ממנו אחת מצלעותיו. וזה טעם ולאדם לא מצא עזר כנגדו, כלומר ולשם האדם לא מצא עזר שיהיה ראוי כנגדו ותקרא בשמו שיוליד ממנו. ואין צריך בכאן לדברי המפרשים (ראב"ע בפסוק י"ח, ותד"ק) שאמרו כי יבא בכאן שם במקום הכנוי, ולו לא מצא עזר כנגדו, כדרך נשי למך (להלן ד' כ"ג), ואת יפתח ואת שמואל (ש"א י"ב י"א).

וזהו שאמר זאת הפעם, כלומר הפעם הזאת מצאתי עזר לי, שלא מצאתי עד הנה בשאר המינים, כי היא עצם מעצמי ובשר מבשרי, וראוי שתקרא בשמי ממש, כי נוליד זה מזה: ובמלת זאת סוד, יודע מדברינו בפרשת וזאת הברכה, אם יברכני צורי להגיע שם. ולכך החזיר כי מאיש לקחה זאת. והבן: תורה כד

לא נאמר שקריאת השמות היא הבהלת המינים, כי עברו לפניו זכר ונקבה והתבונן בטבעם, איזה מהם עזר לחברו, כלומר המוליד ממנו, והודיע זה בשמות, כי הבהמה הדקה קרא בשם אחר, שכלן עזר זה לזה בתולדה שיולידו זה מזה, והגסה בשם אחר, והחיה בשם אחר, שלא יולידו מין זה מזה, וכן כלן. ולא מצא בכלן שתהיה בטבעה עזר לו ותקרא בשמו, כי קריאת השמות היא הבהלת המינים והפרד כחותם זה מזה, כאשר פרשתי למעלה:

ואין הענין שיהיה ביד האדם למצא בהם עזר לו, כי בטבעם נבראו, אבל שאם יקאה טבעו נאות באחד המינים ויבחר בו, היה הקדוש ברוך הוא מתקן טבעו אליו באשר עשה בצלע, ולא יצטרך לבנותו בנין חדש. וזה טעם "כל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו", כלומר הוא יהיה שמו, שהקדוש ברוך הוא יקם בו השם שהוא על ענין שפרשתי:

ידועים ונכרים לתולדותיו בשמות אשר יקרא להם, כי יהיה שמו לעולם. והנה הקדוש ברוך הוא כשרצה לעשות לו העזר או הביאם לפניו, כי היה צריך להביאם לו וזוגות לקרא שם גם לנקבותיהם, כי מהם שקראם בשם אחד, ומהם חלוקים, בשור ופרה, ותיש ועז, וכבש ורחל, וזולתם. וכשראה אותם מזוגים זה עם זה נתאנה להם, וכאשר לא מצא בתוכם עזר לעצמו נעצב ווישן. והאלהים הפיל עליו תרדמה שלא ירגיש בהסרת צלע מגופו (פרד"א י"ב):

ולפי דעתי שקריאת השם הוא העזר. והענין, כי הקדוש ברוך הוא הביא כל חית השדה וכל עוף השמים לפני אדם, והוא הכיר טבעם וקרא להם שמות, כלומר השם הראוי להם כפי טבעיהם. ובשמות נתבאר הראוי להיות עזר לחברו, כלומר הראויים להוליד זה מזה.

ואפלו אם נאמין בשמות שהם בהסכמה, לא טבעיות (מ"ב)

כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם הֲדָא זְמָנָא גְרָמָא מִגְרָמִי
וּבִסְרָא מִבְּסָרִי לְדָא יִתְקַרֵּי אִתְתָּא אַרִי
מִבְּעֵלָא נְסִיבָא דָא:

(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם עֵצִים מִעֵצַי וּבֶשֶׂר
מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת:

יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ וְגו'. לשון נופל על לשון,
מכאן שנבכר העולם בלשון הקדש.

נשיא זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל בהמה
וחיה, ולא נתקרה דעתו עד שבא על חנה. לזאת

כד על כן ישבוק גבר בית משכבי אבוי
ואמה וידבק באתמה ויהיו לבסרא חד:

(כד) עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק
בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבֶשֶׂר אֶחָד:

נשיא על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסר על בני נח את העריות. לבשר אחד. הולד נוצר
על-ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד.

כה וַהֲיוּ תְּהִיָּהוּן עֲרִטִילָאִין אָדָם וְאִתְתָּהּ
לֹא מִתְּפַלְמִין:

(כה) וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא
יִתְבָּשְׁשׁוּ:

לקרות שמות, לא נתן בו יצר-הרע עד אכלו מן
העץ, ונכנס בו יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע.

נשיא ולא יתבששו. שלא היו יודעים דרך צניעות,
להבחין בין טוב לרע, ואף-על-פי שנתנה בו דעה

א וַהֲוִיָּא תְּהָה חֲסִים מִפִּל חוֹת בְּרָא דְעֵבֶד יי
אֱלֹהִים וַאֲמַר לְאִתְתָּא בְּקוּשְׁטָא אַרִי אַמַּר יי
לֹא תִכְלִין מִפִּל אֵילָן גִּינְתָּא:

ג (א) וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חֵית הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר
אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֶּן:

היתה מפלתו: "ערום מכל", "ארוור מכל" (בראשית רבה).
אף כי-אמר וגו'. שמא אמר להם: "לא תאכלו
מכל וגו'", ואף-על-פי שראו אותם אוכלים משאר
פרות, הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר
באותו העץ.

נשיא והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה
לו לסמך: "ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור
וילבשם"? אלא ללמדך, מאיזו סבה קפץ הנחש
עליהם, ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש לעין
כל ונתאנה לה. ערום מכל. לפי ערמתו וגדלתו,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 16)

הדבור. אף לא כתב במפרש "ערמתו ודבורו", כי כאן אין
הפנה לדבור כשלעצמו, אלא כפי שהוא מעלה (לפי ערמתו
... היתה מפלתו), ואם כן מתאים יותר לומר שלפי גדלתו
היתה מפלתו, שבזה מדגש שהדבור הוא מעלה.

לפי ערמתו וגדלתו היתה מפלתו (רש"י ג, א)
על פי פשוטו של מקרא היה הנחש מדבר כמו אדם, כפתוב
"ויאמר אל האשה". לכן כתב רש"י שלנחש היתה גם ערמה
וגם תכונה נוספת שאפשרה לו לבטא את הערמה - כח

כז וַאֲמַרְתָּ אִתְתָּא לְחוּיָא מִפִּירִי אֵילָן גִּינְתָּא
נִיכּוּל:

(כז) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחַשׁ מִפִּירֵי עֵץ־הַגֶּן נֹאכָל:

דבקים בנשותיהם, עוזבים את אביהם
ואת אמהם, ורואים את נשותיהן כאלו
הן עמם לבשר אחד. וכן כי אחינו
בשרנו הוא (חלק ל"ז כ"ח), אל כל שאר
בשרו (ויקרא י"ח ט). הקרובים במשפחה
יקראו "שאר בשר". והנה יעזב שאר
אביו ואמו וקרבתם, ויראה שאשתו
קרובה לו מהם: תורה כה

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

להם דבקות בנקבותיהן, אבל יבא
הזכר על איזה נקבה שישמץ, וילכו
להם, ומפני זה אמר הכתוב, בעבור
שנקבת האדם היתה עצם מעצמיו
ובשר מבשרו, ודבק בה, והיתה בחיקו
כבשרו, ויחפץ בה להיותה תמיד עמו.
וכאשר היה זה באדם, הושם טבעו
בתלדותיו, להיות הזכרים מהם

(כד) על כן יעזב איש את אביו ואת
אמו ודבק באשתו וגו'. רוח
הקדש אומרת כן לאסר העריות לבני
נח. והיו לבשר אחד, הולד נוצר על ידי
שניהם ושם נעשה בשרם אחד, לשון
רש"י. ואין בזה טעם, כי גם הבהמה
והחיה יהיו לבשר אחד בולדותיהם:
והנכון בעיני, כי הבהמה והחיה אין

שיעור יומי ליום שלישי (בכל העולם יום רביעי) ושנים מקרא ואחד תרגום - ג - פר' בראשית פג

(ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹד־הֶגֶן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן־תָּמּוּתוּן:
 ג ומפרי אילנא די במציעות גינתא אמר יי לא תיכלון מנה ולא תקרבון בה דילמא תמותון:

כ"י: «וְלֹא תִגְעוּ בוֹ» הוסיפה על הצווי, לפיכך באה לידי גרעון, הוא שגאמר: (משלי ל) "אל-תוסף על דברי".

(ד) וַיֹּאמֶר הַנָּחֵשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמּוּתוּן:
 ד ואמר חוה לאתתא לא מות תמותון:

כ"י: «לֹא־מוֹת תָּמּוּתוּן» דחפה עד שנגעה בו, אמר לה: 'כשם שאין מיתה בנגיעה, כך אין מיתה באכילה' (בראשית רבה) *

(ה) כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כַּאֲלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:
 ה ארי גלי קדם יי ארי ביומא דתיכלון מנה ויתפתח עיניכון ויהון כרכרין חכימין בין טב לביש:

כ"י: «כִּי יֵדַע» כל אמן שונא בני אמותו, מן העץ אכל וברא את העולם (בראשית רבה). והייתם כאלהים. יוצרי עולמות.

(ו) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תֹאווֹהּ הָיָה לְעֵינָיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁפִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכְלוּ:
 ו ונתת אתתא ארי טב אילן למיכל וארי אסי הוא לעינין ומרגג אילנא לאסתכלא בה ונסיבת מאבה ואכלת ויהבת אף לבעלה עמה ואכל:

כ"י: «וַתֵּרָא הָאִשָּׁה» ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו (בראשית רבה). כי טוב העץ • להיות כאלהים. וכי תאוה-הוא לעינים • כמו שגאמר לה: "ונפקחו עיניכם". ונתת גם לאישה • שלא תמות היא, ויחיה הוא וישא אחרת. גם • לרבות בהמה וחייה.

(ז) וַתִּפְקַחְנָה עֵינֶי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְוָם הֵם וַיִּתְּפוּ עָלֶיהָ תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חִגְרֹת:
 ז ואתפתחא עיני תרויהון וידעו ארי ערטילאין אינון וסטיטו להון טרפי תאנין ועבדו להון חזיון:

כ"י: «וַתִּפְקַחְנָה וְגו'» לענין החכמה דבר הכתוב, ולא לענין ראיה ממש, וסוף המקרא מוכיח. וידעו כי עירמם הם • אף הסומא יודע כשהוא ערם, אלא מהו "וידעו כי ערמם הם"? מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה (בראשית רבה). עלה תאנה • הוא העץ שגאמר: (סנהדרין ז), אכל שאר העצים מנעום מלטל עליהם. ומפני מה לא נתפרסם העץ? שאין הקדוש-ברוך-הוא חפץ להונות בריה, שלא יכלימהו ויאמרו: 'זהו שלקה העולם על-ידו' (מדרש רבי תנחומא) *

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נד כד ענ' 132)

הוא העץ שאכלו ממנו (רש"י ג, ז)
 פשוטו של מקרא (מה-שאין-כן על-פי מדרשי חז"ל) הרי לפי זה נמצא, שאדם וחוה נאסרו באכילת תאנים, ועל-פי זה אסור עולם!

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(ו) כי טוב העץ למאכל. היתה סבורה כי הוא מר וסם המות, ולכן נזהרנו ממנו. ועתה ראתה כי הוא מאכל טוב ומתוק: וכי תאנה הוא לעינים, שבו יתאנה ויתור אחר עיניו: ונחמד העץ להשפיל. כי בו ישפיל לחמד, ונתנה התאנה לעינים והחכמה בשכל. והכלל, כי בו ירצה ויחפץ בדבר או בהפכו: תורה ז
 (ז) ותפקחנה עיני שניהם. לענין

ח וישמעו ית קל מימרא דיי אלהים מהלך
בגינתא למנח יומא ואיטמר אדם ואתתה
מן קדם יי אלהים בגו אילן גינתא:

(ח) וישמעו את קול יהוה אלהים מתהלך בגן עדן
היום ויתחבא האדם ואשתו מפני יהוה אלהים
בתוך עץ הגן:

הוא, שהיה מתהלך בגן. לרוח היום. לאותו רוח
שהשמש באה משם (ספרים אחרים: לשם, ודו"ק
פי כן עקר), וזו היא מערבית, שלפנות ערב חמה
במערב, והם (שם לח) סרוחו בעשירית.

ט"ו וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרים
רבותינו על מכונם ב'בראשית רבה' ובשאר מדרשות,
ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה
המשבת דברי המקרא דבר דבור על אפניו.
וישמעו. מה שמעו? שמעו את קול הקדוש-ברוך-

(ט) ויקרא יהוה אלהים אל-האדם ויאמר לו איבה:

אחיד? וכן בבלעם: (במדבר כב) "מי האנשים האלה
עמך?" לפנס עמם בדברים, וכן בחזקיהו, בשלוחי
מרודך בלאדן (ישעיה ט).

ט"ז איבה. יודע היה היכן הוא, אלא לפנס עמו
בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישו פתאם
(בראשית רבה). וכן בקין אמר לו: (בראשית ד) "אי הבל

יואמר ית קל מימרה שמעית בגינתא
ודחילית ארי ערטילאי אנא ואיטמרת:

(י) ויאמר את-קולך שמעתי בגן ואירא כי-עירם
אנכי ואחבא:

יא ואמר מן חיי לך ארי ערטילאי את המן
אילנא דפדדמך בדיל דלא למיכל מנה
אכלת:

(יא) ויאמר מי הגיד לך כי עירם אתה המן-העץ
אשר צויתך לבלתי אכל-ממנו אכלת:

ט"ח מי הגיד לך. מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד ערם? המן-העץ. בתמיהה.

יב ואמר האדם אתתא דיהבת עמי היא
יהבת לי מן אילנא ואכלת:

(יב) ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי היא
נתנה-לי מן-העץ ואכל:

ט"ט אשר נתתה עמדי. (ע"ז ה) כאן פפר בטובה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מערומיהם:
ובבראשית רבה (י"ט ז) נמי אמרו אמר
רבי אבא בר פהנא מהלך
אין כתוב כאן אלא מתהלך, מקפץ
ועולה. הנה רבי אבא עשאו כלשון
"וילך ה'", כמו שפרשנו בלשון
ההליכה, אולי שהוא פתר הכתוב
להסתלקות השכינה, שהיתה שורה
בגן עדן ונסתלקה ממנו בחטאו של
אדם, כענין אלף אשוכה אל מקומי
(חושע ה' ט"ו), ואנו מפרשים אותו לגלוי
השכינה במקום ההוא, והוא הנכון
והנאות בכתוב: תורה ט
(יב) וטעם האשה אשר נתתה עמדי.
כלומר, האשה אשר אתה
בכבודך נתת אותה לי לעזר, היא נתנה

(חושע ה' ט"ו), והוא ענין שכינה
במקום ההוא, או הסתלקותו מן המקום
שנגלה בו:
וטעם לרוח היום. כי בהגלות השכינה
תבא רוח גדולה וחק, כענין
שנאמר (מ"א ט"א) והנה ה' עבר ורוח
גדולה וחק מפרק הרים ומשבר סלעים
לפני ה', וכן וידא על כנפי רוח (תהלים
י"ח י"א), וכתוב באיוב (איוב ל"ח א) ויען ה'
את איוב מן הסערה, ולפיכך אמר
בכאן כי שמעו קול ה' שנתגלה
השכינה בגן כמתקרב אליהם לרוח
היום, כי רוח ה' נשבה בו בגן ברוח
הימים, לא רוח גדולה וחק במחנה
בשאר הנבואות, שלא יפחדו ויבהלו.
ואמר כי אף על פי כן נתחבאו מפני

(ח) וישמעו את קול ה' אלהים
מתהלך בגן עדן היום. אמרו
בבראשית רבה (י"ט ז) אמר רבי חילפי
שמענו שיש הלוח לקול, שנאמר
וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך
בגן, וכן כתב הרב במורה הנבוכים (א'
כ"ד) וכן דעת רבי אברהם, כי מתהלך
בנוי לקול, כענין קולה כנחש גלף וקמה
מ"ז כ"ב). והוא אמר כי טעם לרוח היום
ששמעו הקול לפנות ערב. והזכיר בשם
רבי יונה כי הטעם והאדם מתהלך בגן
לרוח היום:
ולפי דעתי כי טעם מתהלך בגן כטעם:
והתהלכתי בתוכם ויקרא כ"ז י"ב),
וילך ה' באשר כלה לדבר אל אברהם
(להלן י"ח ל"א), אלף אשוכה אל מקומי

שיעור יומי ליום שלישי (בכל העולם יום רביעי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פר' בראשית פה

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית
וְתֹאמַרְ הָאִשָּׁה הִנֵּחֵשׁ הִשְׁיֵאֲנִי וְאָכַל:

כ"ט- «הַשְׁיֵאֲנִי. הִטְעֲנִי, כְּמוֹ: (ישעיה לו) "אַל יִשְׂיֵא לָכֶם חֲזָקִיהוּ".

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחֵשׁ כִּי עָשִׂית זֹאת
אֲרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה
עַל־גִּחְוֹנֶךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָ תֹאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ:

כ"י- «כִּי עָשִׂית זֹאת • מִכָּאן שָׁאִין מִהֶפְכִּים בְּזִכְוֹתוֹ
שֶׁל מִסִּית, שָׁאֵלוּ שָׁאֵלוּ: לָמָּה עָשִׂית זֹאת? הֲיָה לוֹ
לְהַשִּׁיב: דְּבָרֵי הָרֹב וְדְבָרֵי הַתַּלְמִיד, דְּבָרֵי מִי שׁוֹמְעִין?
(סנהדרין כט). מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה • אִם

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטר שיחות כרך י עמוד 13 – מתוך 'לקראת שבת')

דבורו של הנחש

בְּבִחִינַת מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה "כִּי עָשִׂית זֹאת". וּמִכֵּינּוּן שֶׁעָקַר
הַחֲטָא בָּא עַל יְדֵי כַח הַדְּבֹר וְהַשְׁכָּנֵנוּעַ שֶׁל הַנָּחֵשׁ, הָרִי
שֶׁהֶעֱנֵשׁ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה "כִּי עָשִׂית זֹאת אֲרוּר אַתָּה" מִכֵּן
בְּעָקָר כְּנֶגֶד כַּח הַדְּבֹר, שֶׁהֶקְבִּ"ה לֹקַח מֵאֲתוֹ לֹא רַק אֶת
כַּח הַדְּבֹר כְּאֵדָם, אֲלָא גַם אֶת הַקוֹל בְּכֻלּוֹ, וְעַד שֶׁלֹּא יֻכַּל
לְהַשְׁמִיעַ קוֹלוֹת כְּבִהְמוֹת וַחֲיוֹת אַחֲרוֹת (שָׁאָה, נְהִימָה
וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה) "אֲרוּר אַתָּה מִכָּל". שֶׁהוּא פְּחוֹת מִהֶם בְּאוֹתָן
תְּכֻנוֹת שֶׁהֵינָה מְבַחֵר מֵהֶם.
וְעַל זֶה מוֹסִיף וּמִפְרֵט גַם אֶת שֶׁאֵר הַקְּלָלוֹת, "עַל גִּחְוֹנֶךָ וְגו'"
מִכֵּינּוּן שֶׁלֹּא נִכְלָלוּ בְּמַעֲשֵׂה הַהִסְתָּה דִּהְנָחֵשׁ "כִּי עָשִׂית זֹאת"
לְכֵן הִצְרָךְ הַכְּתוּב לִפְרָטִים.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים | אֶל־הַנָּחֵשׁ כִּי עָשִׂית זֹאת אֲרוּר אַתָּה
מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה (ג, יד)
הֵנָּה מְצִינֵנו שֶׁקוֹדֵם הַחֲטָא הָיָה לְנָחֵשׁ כַּח הַדְּבֹר, וְכֵמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
"וַיֹּאמֶר הַנָּחֵשׁ" וְגו'. וּמוֹאחֹר שֶׁהֶנְחָשִׁים עָכְשׁוּ אֵין לָהֶם כַּח
הַדְּבֹר, עַל־כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁנִּטַּל מֵהֶם כַּח זֶה. וּמוֹסַתְּבַר לוֹמַר
שֶׁזֶה אֵרַע בְּנָחֵשׁ הַקְּדֻמוֹנִי, וְנִתְקַלַּל בָּזֶה עֲבוּר חֲטָאוֹ. וְצָרִיךְ
לְהִבִּין מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּכְתוּב שֶׁנִּתְקַלַּל הַנָּחֵשׁ גַּם
בְּדִבּוּרוֹ?
וְהַעֲנִין יוֹבֵן בְּהִקְדָּם מָה שֶׁהוֹסִיף ה' וַאֲמַר לוֹ "כִּי עָשִׂית
זֹאת (אֲרוּר אַתָּה מִכָּל וְגו') " דְּלִכְפֹּאֲרָה מִיָּתֵר, שֶׁהָרִי מִהֶמְכָּשׁ
הַסִּפּוּר כִּבְּר מִשְׁמֹעַ שֶׁהֶעֱנֵשׁ הוּא עֲבוּר זֶה.
וְנִרְאֶה לוֹמַר דְּבָרֶה מִסְבִּירוֹ לְהִנָּחֵשׁ שֶׁהֶעֱנֵשׁ שֶׁמִּמְקַבֵּל הוּא

(טו) וַאֲיִכָּה | אִשִּׁית בִּינֶיךָ וּבִין הָאִשָּׁה וּבִין זֶרַעְךָ וּבִין
זֶרַעָה הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַתְּבוּנָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִן הַמִּקְרָא הֵנָּה כִּי
הַנָּחֵשׁ מוֹלִיד לְשִׁבְעַ שָׁנִים (כְּפֻרֹת ח:)
וּבְדִקְוֹ וּמִצָּאָה כִּי כֵן הַדְּבָר (כ"ד ז:), כִּי
מִדְּרָשִׁי הַכְּתוּב וְרַמְבַּנְיָהּ מְקַבְּלִים,
וּבִהֶם לָהֶם סוּדוֹת עֲמָקִים בְּתוֹלְדוֹת
וּבְכָל דָּבָר, כְּאִשָּׁר הַנִּפְרָתִי
בְּפִתְיָחַתִּי: תוֹרָה טו
(טו) וְטַעַם תִּשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב. שִׁיָּהִי לְאֵדָם
יִתְרוֹן עֲלֶיךָ בְּאִיכָה, כִּי הוּא יִשׁוּפְךָ
רֹאשׁ וְאַתָּה לֹא תִשׁוּפֶנּוּ רַק בְּעֵקֶב,
וְיִרְצֵץ מִיָּדָךְ שֵׁם: תוֹרָה טו

אֵדָם, כִּי הֵיטָה עֲצָם מַעֲצָמִיו בְּעַת
הַהִיא, וְכֵן הָיָה בְּכָל הָעֶנֶשׁ שֶׁלּוֹ. וְלֹא
אֲמַר כְּאִשָּׁה וְתֹאכְלִי מִן הָעֵץ", כִּי
הָיָה נֶעֱנָשָׁה עַל אֲכִילָתָהּ וְעַל עֲצָתָה,
כְּאִשָּׁר נֶעֱנֵשׁ הַנָּחֵשׁ. וְעַל כֵּן אֲמַרְהָ,
הַנָּחֵשׁ הִשְׁיֵאֲנִי וְאָכַל, כִּי הָעֶנֶשׁ הַגָּדוֹל
עַל הָאֲכִילָה. וְהֵנָּה מִכָּאן נוֹכַח לְלַמֵּד
עֵנֶשׁ לְמַחֲטִיאֵי אֵדָם בְּדָבָר, כְּאִשָּׁר
לְמַדּוֹנֵה רַבּוּתֵינוּ (פִּסְחִים כ"ב: ע"ז ר:), בְּפִסְטוֹק
וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשֵׁל (וַיִּקְרָא י"ט
י"ח): תוֹרָה יד
(יד) מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה.

לִי מִן הָעֵץ, וְהֵיטָה חוֹשֵׁב שֶׁכָּל אִשָּׁר
תֹּאמַר אֲלֵי יִהְיֶה לִי לַעֲזָר וְלַהוֹעִיל.
וְזֶהוּ מָה שֶׁאֲמַר בְּעֶנְשׁוֹ "כִּי שִׁמְעַתְּ לְקוֹל
אִשְׁתְּךָ", שֶׁלֹּא הֵיטָה רֹאיוֹ לַעֲבֹר עַל
מִצְוַת בְּעֲבוּר עֲצָתָה.
וְרַבּוּתֵינוּ (בְּמַסְכֵּת ע"ז ה'). קוֹרִין
אוֹתוֹ בָּזֶה כְּפֻי טוֹבָה. וְיָרָצוּ
לְפָרֵשׁ שֶׁעֲנָה אוֹתוֹ אַתָּה גְּרַמְתָּ לִי
הַמִּכְשׁוֹל הַזֶּה, שְׁנִתְּתָ לִי אִשָּׁה לַעֲזָר
וְהִיא יַעֲצָתִי לְהַרְשִׁיעַ: תוֹרָה יג
(יג) וְטַעַם מָה זֹאת עָשִׂית. לַעֲבֹר עַל
מִצְוַתִּי, כִּי הָאִשָּׁה בְּכָלל אֲנֹחֶת

תְּשׁוּפְנוּ עִקְבֹּ • לא יֵהָא לָךְ קוּמָה וְתִשְׁכְּנוּ בַּעֲקָבוֹ, וְאַף מִשֵּׁם תְּמִיתָנוּ. וְלִשׁוֹן 'תְּשׁוּפְנוּ', כְּמוֹ: (ישעיה כ)
 "נִשְׁפָּה בָהֶם", כְּשֶׁהִנָּחַשׁ בָּא לְנִשְׁפָּה הוּא נִשְׁפָּה בְּמִין שְׂרִיקָה. וְלִפִּי שֶׁהִלְשׁוֹן נֹפֵל עַל הִלְשׁוֹן, כְּתִבַּת לְשׁוֹן נְשִׁיפָה בְּשִׁנְיָהֶם.

כ"י • וְאִיכָּה אֲשִׁית • אֵתָה לֹא נִתְּכֹנֶת אֶלָּא שְׂמִימֹת אָדָם, כְּשִׁיאֲכֹל הוּא תִּחְלָה, וְתִשָּׂא אֶת חֲוָה, וְלֹא בָּאתָ לְדַבֵּר אֶל חֲוָה תִּחְלָה אֶלָּא לִפִּי שֶׁהִנָּחִישׁ דְּעִתָּן קִלּוֹת לְהִתְּפֹתוֹת וְיִדְעוֹת לִפְתּוֹת אֵת בַּעֲלִיהֶן, לִפְיָךְ:
 "וְאִיכָּה אֲשִׁית". יְשׁוּפָךְ • (סוטה ט) כְּתִיתָךְ, כְּמוֹ: (דברים ט) וְאָכַת אוֹתוֹ וְתִרְגְּמוּ: יְשׁוּפִית יְתָה. וְאֵתָה

טז לֹא־תִתָּא אָמַר אֶסְגָּאָה אֶסְגִּי צַעֲרִיכִי וְעִדְדִיכִי בַּצֵּר תִּלְדִּי בְּנִין וְלֹת בַּעֲלָךְ תִּהְיֶה תִּאֻבְּתִיךָ וְהוּא יִשְׁלֹט בָּךְ:

(טז) אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הַרְּבָה אַרְבָּה עֲצֻבוֹנְךָ וְהִרְבֵּךְ בַּעֲצָב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל־אִישְׁךָ תִּשְׁוֹקֶתְךָ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ:

לָךְ מִצַּח לְתַבְּעוּ בִּפְּהָ, אֶלָּא "הוּא יִמְשָׁל־בָּךְ", הַכֹּל מִמֶּנּוּ וְלֹא מִמֶּךָ. תִּשְׁוֹקֶתְךָ • תִּאֻבְּתְךָ, כְּמוֹ: (ישעיה כט) וְנִפְשׁוּ שׁוֹקֶקָה.

כ"י • עֲצֻבוֹנְךָ • זֶה צַעַר גָּדוֹל בָּנִים. וְהִרְבֵּךְ • זֶה צַעַר הַעֲבוּרָה. בַּעֲצָב תִּלְדִּי בָנִים • זֶה צַעַר הַלְּדָה. וְאֶל־אִישְׁךָ תִּשְׁוֹקֶתְךָ • לְתִשְׁמִישׁ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין

יז וְלֹא־אָדָם אָמַר אֲרִי קִבִּילְתָּ לְמִימַר אֵתָתְךָ וְאֶכְלְתָּ מִן אֵילָנָא דִּי פִקִּידְתָּךְ לְמִימַר לֹא תִּיכּוֹל מִנָּה לִיטָא אַרְעָא בְּדִילָךְ בַּעֲמַל תִּיכְלִינָה כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:

(יז) וְלֹא־אָדָם אָמַר כִּי שְׂמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתִאֲכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרְךָ בַּעֲצָבוֹן תֹּאכֲלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

לִיּוֹצָא לְתַרְבוֹת רַעָה, וְהַבְּרִיּוֹת מְקַלְלוֹת שְׂדִים שְׂיִנֵּק מִהֶם.

כ"י • אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרְךָ • תַּעֲלָה לָךְ דְּבָרִים אֲרוּרִים, כְּגוֹן: זְבוּבִים, וּפְרָעוּשִׁים וְנִמְלִים. מִשָּׁל

יח וְכִיבִין וְאַטְדִּין תַּצְמַח לָךְ וְתִיכּוֹל יֵת עֶסְכָּא דְחִקְלָא:

(יח) וְקוֹץ וְדִרְדֵּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאֶכְלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:

מָה אָמַר כָּאן בְּרֹאשׁ הָעֵנִין: "אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרְךָ בַּעֲצָבוֹן תֹּאכֲלֶנָּה", וְאַחַר הָעֲצָבוֹן: "וְקוֹץ וְדִרְדֵּר תַּצְמִיחַ לָךְ", כְּשֶׁתִּזְרָעָה קִטְנִיּוֹת, אוֹ יִרְקוֹת גֶּנֶה, הִיא תַּצְמִיחַ לָךְ קוֹצִים וְדִרְדֵּרִים וְשָׂאָר עֲשָׂבֵי הַשָּׂדֶה, וְעַל־כֵּן תֹּאכֲלֶנָּה.

כ"י • וְקוֹץ וְדִרְדֵּר תַּצְמִיחַ לָךְ • הָאָרֶץ, כְּשֶׁתִּזְרָעָה מִיְּנֵי זְרָעִים, תַּצְמִיחַ קוֹץ וְדִרְדֵּר, קוֹנֵדִס וְעִבְכִּיּוֹת, וְהֵן נֹאכָלִים עַל־יְדֵי תִקּוֹן (כִּיצָה לד). וְאֶכְלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • וְמָה קָלָלָה הִיא זֹה, וְהִלָּא בִּכְרֶכָה גִּאֲמַר לוֹ: "הִנֵּה נִתְּתִי לָכֶם אֵת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֹרֵעַ וְגו'" אֶלָּא

יט בְּזַעֲמָא דְאַפִּיךָ תִּיכּוֹל לְחַמָּא עַד דְּתִיתּוּב לְאַרְעָא דְמִנָּה אֲתִבְרִיתָא אֲרִי עֲפָרָא אֵת וְלַעֲפָרָא תִּתּוּב:

(יט) בְּזַעַת אִפִּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחָתָּ כִּי־עֲפָר אֵתָה וְאֶל־עֲפָר תִּשׁוּב:

כ"י • בְּזַעַת אִפִּיךָ • לְאַחַר שִׁתְּרִים בּוֹ הַרְּבָה.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַעֲבֵד מִשְׁתַּקֵּק לְקִנּוֹת אֲדוֹן לְעַצְמוֹ, אֲכַל יִכְרַח מִמֶּנּוּ בְּרִצּוֹנוֹ. וְהִנֵּה זֹה מִדָּה כְּגֹדֶר מִדָּה, כִּי הִיא נִתְּנָה גַם לְאִשָּׁה וְיֹאכַל בְּמִצְוֹתָהּ, וְעִנְשָׁהּ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הִיא מִצְוָה עָלֶיהָ עוֹד, וְהוּא יִצְוָה עָלֶיהָ כָּל רִצּוֹנוֹ: תוֹרָה יז

שֶׁתִּשְׁמָעִי אֶל כָּל אֲשֶׁר יִצְוָה עָלֶיךָ, כִּי אֵת בְּרִשּׁוֹתָי לַעֲשׂוֹת חִפְצוֹ. וְלֹא מִצְּאִתִּי לְשׁוֹן תִּשְׁוֹקָה רַק בְּחִשָּׁק וְתִאֲוָה: וְהִנָּחוּן בְּעִינֵי שֶׁהִעֲנִישׁ אוֹתָהּ שֶׁתִּהְיֶה נִכְסְפֶת מֵאֵד אֶל בַּעֲלָהּ, וְלֹא תִחוּשׁ לַצֵּעַר הַהִרְיוֹן וְהַלְּדָה, וְהוּא יִחְזִיק בָּהּ בְּשִׁפְחָהּ, וְאֵין הַמְּנַהֵג לְהִיּוֹת

(טז) וְאֶל אִישְׁךָ תִּשְׁוֹקֶתְךָ. לְתִשְׁמִישׁ, וְאַף־עַל פִּי כֵן אֵין לָךְ מִצַּח לְתַבְּעוּ בִּפְּהָ, אֶלָּא הוּא יִמְשָׁל בָּךְ, הַכֹּל מִמֶּנּוּ וְלֹא מִמֶּךָ, לְשׁוֹן רִשְׁי. וְאִינְנוּ נִכּוֹן, כִּי זֶה שִׁבַּח בְּאִשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ (ערוךין כ) וְזוֹ מִדָּה יָפָה בְּנָשִׁים. וְרַבִּי אֲבָרְהָם אָמַר וְאֶל אִישְׁךָ תִּשְׁוֹקֶתְךָ, מִשְׁמַעְתָּךְ. וְהִשְׁמַעַם

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיְתָה כִּיקְרָא אָדָם שֵׁם אִתְתָּה חוה אַרִי הִיא הִנֵּה אָמַר דָּכַל בְּגִי אֲנִישָׁא : אִם בְּלִיחִי :

כ"ג וַיִּקְרָא הָאָדָם • חָזַר הַפְּתוּב לְעִנְיָנוּ הָרִאשׁוֹן : "וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת", וְלֹא הִפְסִיק אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁעַל־יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹת נִזְדוּגָה לוֹ חוּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וַיִּלְאֲדָם לֹא מֵצָא עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ". לְפִיכָף : "וַיִּפְּלֵ... תְּרַדְמָה", וְעַל־יְדֵי שִׁכְתָּב : "וַיְהִי וּשְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים", סִמָּךְ לוֹ פִּרְשַׁת הַנֶּחֱשׁ, לְהוֹדִיעַ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁרָאָה אוֹתָם עֲרֻמִּים וְרָאָה אוֹתָם עֲסוּקִים בְּתַשְׁמִישׁ, נִתְאַוָּה לָהּ וּבָא עֲלֵיהֶם בְּמַחֲשָׁבָה וּבְמִרְמָה. חוה • נִפְּלָה עַל לְשׁוֹן חוה, שֶׁמִּחֲתָה אֶת וְלִדּוֹתֶיהָ, כְּאִשֶּׁר תֹּאמַר (קהלת ב כב) : "מָה הָיָה לְאָדָם" בְּלִשׁוֹן הָיָה.

(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם : כ"א וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִתְתָּהּ לְבוֹשִׁין דִּיקָרָה עַל מִשְׁפַּח בְּשָׂרֵיהֶן וְאֶלְבִּישֵׁנָן :

כ"ג כְּתָנוֹת עוֹר • יֵשׁ דְּבָרֵי אַגְדָּה אוֹמְרִים : חֲלָקִים כְּצִפְרֵן הָיוּ מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים : דְּבָרֵי הַבָּא מִן הָעוֹר, כְּגוֹן צֶמֶר הָאֲרָנְבִּים שֶׁהוּא רַף וְחַם, וְעֲשָׂה לָהֶם כְּתָנוֹת מְמֻנוּ.

♦ יום רביעי כ"ג תשרי (בכל העולם המשך יום רביעי) ♦

(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וְרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחֵי לְעֹלָם : כ"ב וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים הֵא אָדָם הָיָה יְחִידִי בְּעֹלָמָא מִנֵּה לְמִידַע טַב וְרַע וְכִישׁ וְכַעַן דִּילְמָא יוֹשִׁיט יְדָהּ וְיִשְׁכַּב אַף מֵאִילָן חַיִּי וְיִכּוּל וַיְחִי לְעֹלָם :

כ"ג הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ • הָרִי הוּא יְחִיד בַּתְּחִלָּה, כְּמוֹ שֶׁאֵנִי יְחִיד בְּעֹלָמִינוּ, וּמָה הִיא יְחִידוּתָהּ? "לָדַעַת טוֹב וְרָע", מַה־שֶּׁאֵין כֵּן בְּבִהְמָה וּבְחַיָּה. וְעַתָּה

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(כב) וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁתִּתְקַן גִּזְרֹתוֹ בְּמִיתַת הָאָדָם, וְאִם יֵאָכַל מִעֵץ הַחַיִּים שֶׁנִּבְרָא לְתַת לְאוֹכְלֵיו חַיִּי עוֹלָם תִּבְטַל הַגְּזֵרָה, אוֹ שְׁלֹא יָמוּת כָּלָל, אוֹ שְׁלֹא יָבוֹא יוֹמוֹ בַּעַת הַגְּזֵרָה עָלָיו וְעַל תּוֹלְדוֹתָיו. וְהִנֵּה עַתָּה שֶׁהִיְתָה לוֹ בְּחִירָה שֶׁמֶר הָעֵץ הָיָה מְמֻנוּ, כִּי מִתְחַלָּה לֹא הָיָה עוֹשָׂה אֶלָּא מַה שִּׁיצְוָה, וְלֹא אָכַל מִמֶּנּוּ כִּי לֹא הָיָה צָרִיךְ : וְרָע וְהָאֵמוֹן כִּי גֵן עֵדֶן בְּאֶרֶץ, וְבוֹ עֵץ הַחַיִּים וְעֵץ הַדַּעַת וּמִשֶּׁם יֵצֵא הַנֶּהָר וַיִּפְרֹד לְאַרְבָּעָה רִאשִׁים הַנָּהָרִים לְנוֹ, כִּי פָּרַת בְּאַרְצָנוּ וּבְגִבּוֹלָנוּ, וּפִישׁוֹן הוּא נִילוּס מִצְרַיִם, כְּדָבָרֵי הָרִאשׁוֹנִים. אָכַל כְּאִשֶּׁר הֵם בְּאֶרֶץ כֵּן יֵשׁ בְּשָׂמִים דְּבָרִים יִקְרָאוּ כֵּן. וְהֵם לְאֶלֶף יְסוֹד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מִדְרָשׁ שְׁהִישׁ וְזָטָא א' ד') הִבְיָאֵנִי הַמֶּלֶךְ הַדְּרִי, מִלְּמַד שֶׁעֲתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִרְאוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל גִּזְיֵי מְרוֹם הַדְּרִים שֶׁבְּשָׂמִים. דְּבָרֵי אַחֵר, הִבְיָאֵנִי הַמֶּלֶךְ הַדְּרִי, אֵלֹו הַדְּרִי גֵן עֵדֶן, מִכָּאן אָמְרוּ כְּמַעֲשֵׂה הַקִּרְקֵעַ מַעֲשֵׂה גֵן עֵדֶן : וְהִנֵּה כְּנֶגֶד אֲרָבַע מַחְנוֹת שֶׁבְּמְרוֹם, וּמִשֶּׁם יִמְשֹׁךְ כַּח הַמַּלְכִּיּוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (יִשְׁעִיָּה כ"ד כ"א) וְעַל צֶבֶא הַמְרוֹם בְּמְרוֹם וְעַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה בְּאֲדָמָה. כֵּן אָמְרוּ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (ט"ז ד') אֲרָבַעָה רִאשִׁים, אֵלֹו ד' מַלְכִּיּוֹת, שֵׁם הָאֲחָד פִּישׁוֹן, זֶה בְּכָל וְכוּ'. וְהַדְּבָרִים הַנֶּקְרָאִים עֵץ הַחַיִּים וְעֵץ הַדַּעַת לְמַעַלָּה, סוּדָם נֶעְלָה וְנִשְׁגָּב : וְהָאָדָם חָטָא בְּפָרִי עֵץ הַדַּעַת תַּחְתּוֹן וְעָלִיוֹן, כְּמַעֲשֵׂה וּבְמַחֲשָׁבָה. וְאִם הָיָה הָעֵץ טוֹב לְאָדָם לְמַאֲכָל וְנִתְקַדַּם אֵלָיו לְהִשְׁכִּיל, לְמָה מִנְעוּ מִמֶּנּוּ, וְהָאֱלֹהִים הוּא הַטוֹב וְהַמְּטִיב, לֹא יִמְנַע טוֹב לְהוֹלִכִים בְּתַמִּים. וְהַנֶּחֱשׁ אֵין בּוֹ הַיּוֹם נִפְּשׁ מִדְּבָרָה, וְאִם הִיְתָה בּוֹ

מִתְחַלָּה הָיָה מְזַכֵּר בְּקִלְלָתוֹ שִׁיֵּאָלֵם פִּיּוֹ, כִּי הִיא הִיְתָה לוֹ קִלְלָה נִמְרָצָה מִכָּל. אָכַל כָּל אֶלֶף דְּבָרִים כְּפוֹלִים, הַגְּלוֹי וְהַחֲתוּם בָּהֶם אִמְתָּ. וּבְבִרְאשִׁית רַבָּה (ט"ז ד') דְּבָרֵי אַחֵר, לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ, אֵלֹו הַקְּרִבָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ג' י"ב) תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (בְּמִדְרָב כ"ח ב') תִּשְׁמְרוּ לְהִקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ. רָמְזוּ כִּי הַקְּרִבָּנוֹת יִצְמִיחוּ וַיִּגְדְּלוּ בְּעֵץ הַחַיִּים וְעֵץ הַדַּעַת וְכָל עֵצֵי גֵן עֵדֶן, וְהֵם הַעֲבוּדָה וְהַשְׁמִירָה בָּהֶם : וְרַבִּי אֲבָרְהָם מְכַיֵּשׁ מַה שֶּׁאָמְרוּ כִּי פִישׁוֹן הוּא נִילוּס, כְּעַבּוֹר שִׁמְצָאָהוּ יוֹצֵא מִהַר הַלְבוּנָה, וְלָכֵן יִגְדַּל בִּימֵי הַקֶּץ. וְכִבְרָ נִודְעוּ נִהְרֹת רַבִּים יֵצְאוּ מִן הַמִּקְוֶה וַיִּמְשְׁכוּ הַרְבֵּה, וְאַחֵר כֵּן יִכְנסוּ בְּתַחְתִּיּוֹת אֶרֶץ מִהֶלֶךְ יָמִים, וַיִּכְקְעוּ וַיְהִי נִבְרָעִים תַּחַת אַחַד הַהָרִים בְּמִקְוֶה רְחוֹק : תוֹרָה כג

(כג) וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִצֹּרְעֶדֶן לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:

(כד) וַיִּגְרַשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכַּן מִקֶּדֶם לְגִן-עֶדֶן אֶת-הַכְּרִיבִים וְאֵת לֶהֱט הַחֶרֶב הַמֵּתֶהֱפֶכֶת לְשִׁמּוֹר אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:

כ"ג - מִקֶּדֶם לְגִן עֶדֶן. בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל גֵּן עֶדֶן, חוּץ לְגֵן. אֶת-הַכְּרִיבִים. מְלָאכֵי חִבְלָה. הַחֶרֶב הַמֵּתֶהֱפֶכֶת. וְלֹא לֶהֱט לְאִים עָלָיו מִלִּפְנֵס עוֹד לְגֵן.

ד (א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה:

כ"ד - וְהָאָדָם יָדַע. כָּבֹד קֹדֶם הַעֲנִין שֶׁל מַעֲלָה, קֹדֶם שְׁחָטָא וְנִטְרָד מִצֹּרְעֶדֶן, וְכֵן הִהְרִיז וְהִלָּדָה, שָׂאֵם פְּתוּב "וַיִּדַּע אָדָם", נִשְׁמַע שֶׁלְאַחַר שְׁנִטְרָד הָיוּ לוֹ בָּנִים. קַיִן. עַל שֵׁם "קָנִיתִי". אֵת ה'. כְּמוֹ עַם ה', כְּשֶׁבָרָא אוֹתִי וְאֵת אִישִׁי, לְבִדּוֹ בְּרָאנוּ. אָכַל בָּזָה,

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כֹּרֶךְ ח עמ' 262)

שְׁלֹשָׁה 'אֶתִים רְבוּיִים הֵם' (רש"י ד, א) יֵשׁ לְשֹׁאֵל, מִדּוּעַ הַקָּדִים רִש"י אֵת הַמֵּאָחֵר וּפְרִשׁ "אֵת ה'" לִפְנֵי "אֵת קַיִן". וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דִּהְיָה אֵין הַכְּרִב לְדָרֵשׁ וַתֵּלֶד אֵת קַיִן, שֶׁהָרִי זֶה סִגְנוֹן לְשׁוֹן הַפְּתוּב (כְּמוֹ וַתֵּלֶד אֵת חֲנוּךְ - פִּסּוּק יז). אָכַל מֵאֲחֵר שֶׁבִּפְסוּק הֵבֵא נֹאמֶר פְּעָמִים "אֵת",

(ב) וַתִּסָּף לָלֶדֶת אֶת-אָחִיו אֶת-הָבֶל וַיְהִי-הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

כ"ה - רֹעֵה צֹאן. לִפִּי שְׁתַּקְלָלָה הָאֲדָמָה, פֶּרֶשׁ לוֹ מַעֲבֹדָתָהּ.

(ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיֵּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֵת קַיִן. עֲנִינָהּ וַתֵּלֶד בֶּן, וַתִּקְרָא אֵת שְׁמוֹ קַיִן כִּי אָמְרָה קָנִיתִי אִישׁ אֵת ה'. וְכֵן וַתֵּלֶד אֵת חֲנוּךְ (לִחְלוֹן ד' יז). וְרַבִּים בִּפְרָשָׁה וּבִמְקוֹמוֹת אַחֵרִים. אֵת ה'. עַם ה', כְּשֶׁבָרָא אוֹתִי וְאֵת אִישִׁי הוּא לְבִדּוֹ בְּרָאנוּ, אָכַל בָּזָה אָנוּ שְׁתִּיפִין עִמּוֹ, לְשׁוֹן רִש"י. וְהִנְכוּן לִי, שְׁאִמְרָה הֵבֵן הִנֵּה יְהִי לִי הָאָדָם לְהָ, כִּי כְּאִשֶּׁר נִמּוֹת יְהִינָה בְּמִקְוֵינִי לַעֲבֹד אֵת בּוֹרָאוֹ. וְכֵן דַּעַת אֲנִקְלוּס שְׁאִמֵּר קֹדֶם ה'. וְכְמוֹהוּ (וּנְרָאָה) וּנְרָאָהוּ אֵת הַכֵּן (וּנְרָאָה י"ג מ"ט), לִכְהֵן, וַיִּגַּשׁ דָּוָד אֵת הָעֵם (ש"א ל' כ"א), אֵל הָעֵם: אוֹ יְהִי אֵת ה' כְּמוֹ וַיִּתְּהֵלֶךְ חֲנוּךְ אֵת הָאֱלֹהִים (לִחְלוֹן ה' כ"ב), אֵת הָאֱלֹהִים הַתְּהֵלֶךְ נָח (לִחְלוֹן ו' ט). וְקִרְאָה

הָאָדָם בְּשֵׁם קַיִן וְהַשְׁנִי הֶבֶל, כִּי קַיִן הָאָדָם לְהֶבֶל דָּמָה, וְלֹא רָצָתָה לְפָרֵשׁ זֶה, עַל כֵּן לֹא נִכְתַּב טַעַם בְּשֵׁם הַשְׁנִי. וְהַסּוֹד הַמְקַבֵּל בְּעֵינֵינוּ הֶבֶל גָּדוֹל מְאֹד: תוֹרָה ב (ג"ד) וַיֵּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה. וְהֶבֶל הֵבִיא גַם הוּא. הִבִּינוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה סוֹד גָּדוֹל מִהַקְרָבָנוֹת

כ"י • מפרי האדמה • מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת: 'זרע פשתן היה'. (דבר אחר: מפרי, מאיזה שפא לידו, לא טוב ולא מבקר) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך טו עמוד 20 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קרבנו של קין משופח או גרוע

לקין מאד ויפלו פניו, וכי לא חשש שאם יקריב "מן הגרוע" לא יתקבל קרבנו?
ועל זה הביא רש"י את האגדה שהביא "זרע פשתן", שפשתן הוא מין משפח. דטענותו של קין היתה שחשב שאף שהביא רק מסוג הצומח שהוא מין "גרוע", הרי מפיון שהביא מהמבקר שבמין הצומח יתקבל קרבנו. ומוכן הטעם שחרה לו פשלא נתקבל קרבנו. וזו היתה טענתו, דיש להביא לא רק מהמין המשפח אלא מסוג געלה יותר, סוג החי וק"ל.

ויבא קין מפרי האדמה מנחה לוי: מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן היה (ד, ג. ובפירוש רש"י)
יש לעין מדוע הביא רש"י את האגדה שקרבנו של קין "זרע פשתן היה", מה זה נוגע להבנת הכתובים?
ויש לומר בפשטות, דבזה באר דבר תמוה ביותר:
הרי קין הביא קרבן כמנחה ותודה לפניו יתברך, ואם-כן תמוה מדוע הביא קרבן "מן הגרוע"? ויתירה מזו: לאחר-י שהביא את הקרבן וראה שלא נתקבל בפמים, פתוב "ויחר

והקבל הביא גם-הוא מבכרות צאנו ומחלבהו
וישע יהוה אליהו ואל-הקבל ואל-מנחתו:

כ"י • וישע • ויפן, וכן: "ואל מנחתו לא שעה", לא פנה. וכן "ואל ישעו", לא פנו. וכן: (איוב יד) "שעה

מעליו", פנה מעליו. וישע • ירדה אש ולחכה מנחתו.

ה) ואל-קין ואל-מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו:

הילקין וילקורבנה לא הות רעוא וחקף לקין לחדא ואתכבישו אפיה:

ו) ויאמר יהוה אל-קין למה חרה לך ולמה נפל פניך:

וואמר יי לקין למה חקף לך וילמא אתכבישו אפיה:

ז) ויאמר יהוה אל-קין למה חרה לך ולמה נפל פניך:

ז הלוא אם תיטיב עובדך ישתבק לך ואם לא תיטיב עובדך ליום דינא חטאת נטיר ודעתיד לאתפרעא מנך אם לא תתוב ואם תתוב ישתבק לך:

ח) הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואלריך תשוקתו ואתה תמשל-בו:

ומתאנה להכשילך. ואתה תמשל-בו • אם תרצה, תתגבר עליו.

כ"י • הלוא אם תיטיב • כתרגומו פרושו. לפתח חטאת רבץ • לפתח קברך חטאך שמור. ואלריך תשוקתו • של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ולמה נפל פניו ממנו, הלוא אם תיטיב יהיה לך יתר שאת עליו, ואם לא תיטיב לא עמו בלבד תבואך רעה, כי לפתח ביתך חטאתך רובץ להכשילך בבך דרכיך: ואלריך תשוקתו. שהוא ישתוקק להיות דבק בך כל הימים, אכל אתה תמשל בו אם תחפץ, כי תיטיב דרכיך ותסירנו מעליך. הורוהו על התשובה, שהיא נתונה בידו לשוב בכל עת שיצאה ויטלח לו: תורה ח

בובש פנים למטה. וכן ואור פני לא יפילון (איוב כ"ט ב"ד), והמכבדו כאלו נושא פניו למעלה. וזה טעם אולי ישא פני (להלן ל"ב ב"א), לא תשא פני דל (ויקרא י"ט ט"ו):
ועל דעתי, אם תיטיב יהיה לך יתר שאת על אחיך, כי אתה הבכור. וזה טעם למה חרה לך, כי בבשתו מאחיו נפלו פניו, ובקנאתו ממנו הרגו. והנה אמר לו למה חרה לך על אחיך

והמנחות, וכן נח. ורבותינו אמרו (ע"ז ח) שגם אדם הראשון הקריב שור פר. וזה יחסם פי המבהילים בטעם הקרבנות. ועוד ארמזו בו עקר גדול, ברצון הקדוש ברוך הוא (עין ויקרא א' ט: תורה ח)

(ז) הלוא אם תיטיב שאת. על דעת המפרשים (אנקלוס, רש"י, ורד"ק) שאת עונף. ועל דעת רבי אברהם שאת פניך כנגד למה נפל פניך, כי המתבטש

(ח) וַיֹּאמֶר קִין אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בְהִיּוֹתָם בִּשְׂדֵה וַיִּקֶּם קִין אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:

כ"ג - וַיֹּאמֶר קִין. נכנס עמו בדברי ריב ומצה, להתעולל עליו להרגו, ויש בזה מדרשי אגדה, אף זה ישובו של מקרא.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-קִין אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֹשֵׁר אָחִי אֲנִי:

כ"ד - אֵי הֶבֶל אָחִיךָ. להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב, ויאמר: 'אני הרגתי וחסאתי לך'. לא ידעתי.

(י) וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן-הָאֲדָמָה:

כ"ה - דְּמֵי אָחִיךָ. דמו ודם ורעיותיו. דבר אחר, שעשה בו פצעים הרבה, שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לח).

(יא) וְעַתָּה אָרוּר אַתָּה מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת-פִּיהָ לְקַחַת אֶת-דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:

כ"ו - מִן הָאֲדָמָה. יותר ממה שנתקלה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטא. אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת-פִּיהָ לְקַחַת אֶת-דְּמֵי אָחִיךָ וגו'. והגני מוסיף

(יב) כִּי תַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה לֹא-תִסֵּף תִּתֶּן-כֹּחָהּ לָךְ נַע וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:

כ"ז - נַע וְנָד. אין לך רשות לדור במקום אחד.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

אָרַר מַעֲשָׂיו. וְזֶה טַעַם לֹא תִסֵּף תִּתֶּן כֹּחָהּ לָךְ, שֶׁלֹּא תִתֵּן עוֹד כֹּחָהּ לָךְ בְּאֲשֶׁר הִזְיָה עוֹשָׂה עַד הֵנָּה בְּהִיּוֹתָךְ עוֹבֵד אוֹתָהּ. וְכָךְ פִּרְשׁ רַבִּי אֲבָרָהָם: וַיִּתֵּן שְׂאָרָו מִן הָאֲדָמָה שֶׁלֹּא תִתֵּן הִיא מַעֲצָמָה כֹּחָהּ אֵלָיו, תִּאֲנֶה וְגַפֵּן לֹא יִתֵּנוּ חֵילִם בְּאַחֲזָתוֹ, וְעַץ הַשֶּׁדֶה לֹא יִתֵּן אֵלָיו פִּרְיוֹ. וְחֹזֵר וְאָמַר גַּם כֵּן כִּי תַעֲבֹד אוֹתָהּ לְחַרֵּשׁ וּלְרַע לֹא תוֹסֵף תִּתֶּן כֹּחָהּ לָךְ בְּאֲשֶׁר בְּתַחֲלָה, וְהֵנָּה הֵן שְׂמִי קָלָלוֹת בְּאֲמָנוֹתוֹ, וְהַשְׁלִישִׁית שִׁיחִיָּה נַע וְנָד בָּהּ. וְהַטַּעַם, שֶׁלֹּא יִנּוּחַ לָבוֹ וְלֹא יִשְׁקַט לַעֲמֹד בְּמָקוֹם אֶחָד מִמֶּנָּה, אֲבָל יִהְיֶה גוֹלָה לְעוֹלָם, כִּי עָנַשׁ הָרוֹצְחִים גְּלוּת:

בַּעֲוֹנָה, וְגַם בְּזוֹ הוֹסִיפָה לְחַטֹּא אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ, וְהִגְנִי מוֹסִיף לָהּ קָלָלָהּ, לֹא תוֹסֵף תִּתֶּן כֹּחָהּ, לְשׁוֹן רַשִׁי. וְאֵינֶנּוּ נִכּוֹן, כִּי בִכָּאֵן לֹא אָרַר הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרוֹ בְּאֲשֶׁר בְּאֵבִיו. אֲבָל אָמַר שִׁיחִיָּה הוּא אָרוּר מִמֶּנָּה. וּפִרְשׁ הַקָּלָלָה שֶׁלֹּא תוֹסִיף תִּתֶּן כֹּחָהּ אֵלָיו, וְשִׁיחִיָּה נַע וְנָד בָּהּ. וַיֹּאמֶר כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה, כִּי בִכָּל אֲשֶׁר תִּסְרַח בָּהּ לַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּרֹאזִי בְּחִירִישָׁה וְעַדוֹר וּבְכָל עֲבוּדָה בְּשֶׁדֶה וְתוֹרַע אוֹתָהּ כְּהֻנָּה לֹא תוֹסִיף תִּתֶּן כֹּחָהּ לָךְ, אֲבָל תוֹרַע הִרְבָּה וְתִבְיֵא מַעֲט. וְזוֹ הִיא הָאֲרִיזָה, כִּטְעַם וְאֲרוֹתֵי אֶת בְּרִכּוֹתֵיכֶם (מִלְאִיבִיב). וַיֹּאמֶר כֵּן כִּנְגֵד אֲמָנוֹתוֹ, כִּי הוּא הִיָּה עוֹבֵד אֲדָמָה, וְהֵנָּה

(ח) וְטַעַם וַיֹּאמֶר קִין אֶל הֶבֶל אָחִיו. שֶׁנִּכְנַס עִמּוֹ בְּדִבְרֵי רִיב וּמִצָּה לְהַתְּגוֹלֵל עָלָיו וּלְהַרְגוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁי. וְרַבִּי אֲבָרָהָם אָמַר כִּי הִקְרֹב אֵלָיו, שֶׁאָמַר לוֹ כָּל הַתּוֹכּוּחוֹת שֶׁהוֹכִיחוּ הַשֵּׁם: וְעַל דַּעְתִּי, שֶׁהוּא דִּבֶּק עִם: וַיְהִי בְּהִיּוֹתָם בִּשְׂדֵה, כִּי אָמַר לוֹ נִצָּא הַשֶּׁדֶה וְהָרָג אוֹתוֹ שֵׁם בִּסְתֵר. וַיִּתֵּן שְׂנֵאֲבוֹן בְּחִירִישָׁה שִׁיחִיָּה הַעוֹלָם מִמֶּנּוּ, כִּי חֲשַׁב שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאֵבִיו וְרַע אַחֵר עוֹד, גַּם פָּחַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַקֵּר בְּנֵינּוּ שֶׁל עוֹלָם מֵאֲחִיו שֶׁנִּתְקַבְּלָה מִנְחָתוֹ: תוֹרָה ט (יֵאֵיב) אָרוּר אַתָּה מִן הָאֲדָמָה. יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁנִּתְקַלְלָה הִיא כְּכֹר

(יג) וַיֹּאמֶר קִין אֶל-יְהוָה גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְשׂוֹא:

יג וַיֹּאמֶר קִין גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְשׂוֹא:

כ"ג גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְשׂוֹא • בתמיהה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לך לטעון? (כ"ד).

יד הָא תְּרִיבָתָא יְתִי יוֹמָא דִּין מַעַל אַפִּי
אַרְעָא וּמִן קְדָמָךְ לִית אָפְשָׁר לְאַטְמָרָא
וְאֵהִי מַטְלָטֵל וְגַלִּי בְּאַרְעָא וְיֵהִי כָל
דִּישְׁכַּחְנִי יִקְטִלֵנִי:

(יד) הִן גִּרְשָׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵי
אֶסְתֵּר וְהִיְיָתִי נָע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל-מֹצְאִי
יִהְרֹגֵנִי:

טו וַיֹּאמֶר לֹה יִי לָכֵן כָּל קָטִיל קִין לְשִׁבְעָא
דְּרִין יִתְפַּרַע מִגֵּה וְשׂוּי יִי לְקִין אֶתָּא בְּדִיל
דְּלֹא לְמַקְטֵל יִתָּה כָּל דִּישְׁכַּחְנָה:

(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל-יֹהָרֵג קִין שִׁבְעָתַיִם יִקָּם
וַיִּשֶׂם יְהוָה לְקִין אוֹת לְבִלְתִּי הַבוֹת אוֹתוֹ כָּל-מֹצְאוֹ:

אותם יפה, על אשר אמרו: 'העור והפסח לא יבא
אל תוך הבית', המכה את אלו, אני אעשנו ראש
ושר, כאן קצר דבריו, ובדברי הימים' א' (י א) פרש:
יהיה לראש ולשר. וישם ה' לקין אות • חקק לו
אות משמו במצחו. (ספרים אחרים:) דבר אחר: "כל
מוצאי יהרגני", הבחמות והחיות, אבל בני אדם
עדין לא היו שיירא מהם, רק אביו ואמו, ומהם לא
היה רוא שיהרגוהו, אלא אמר: עד עכשו היה פחדתי
על כל החיות, כמו שכתוב: "ומוראכם וגו'", ועכשו,
בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד:
"וישם ה' לקין אות", החזיר מוראו על הכל.

כ"ג לָכֵן כָּל-יֹהָרֵג קִין • זה אחד מן המקראות
שקצרו דבריהם, ורמזו ולא פרשו: "לכן כל-יֹהָרֵג
קִין", לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך ענשו, ולא
פרש ענשו. שבעתים יקם • איני רוצה להזקם מסין
עכשו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו,
שיעמד למד מבני בניו ויהרגוהו, וסוף המקרא
שאמר: "שבעתים יקם", והוא נקמת הכל מסין,
למדנו שתחלת המקרא לשון גערה היא שלא תהא
בריה מזיקתו. וכיצא בו (שמואל ב ה): "ויאמר דוד כל
מכה יבוסִי ויגע בצנור", ולא פרש מה יעשה לו,
אבל דבר הכתוב ברמז, "כל מכה יבוסִי ויגע בצנור
ויקרב אל השער ויכבשנו, ואת העוררים וגו'", וגם

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עליו: תורה טו
(טו) ומפני שאמר וישם ה' לקין אות.
ולא אמר ויתן לו השם אות, או
"ויעש", יורה ששם לו האות קבוע
שיהיה עמו תמיד. אולי כשהיה נוסע
ממקום למקום היה לו אות מאת השם,
מורה לו הדרך אשר ילך בה, ובוה ידע
שלא יקראנו אסון בדרך ההוא:
ובבראשית רבה (כ"ב א) אמרו כענין
זה רבי אבא אמר כלב
מסר לו. כי מפני שהיה פחדו מן החיות
מסר לו אחת מהן שתלף לפניו,
ולמקום שיפנה הכלב הלקח ידע כי
שם צוה לו השם ולא יהרג בה. והפירו
בו מן החכמים אות נבזה כראוי לו,
אבל הפנה שהיה עמו האות תמיד
להורות לפניו הדרך שילך בה, כי כן
לשון "וישם": תורה טו

אתה ה' וישר משפטיך, אף על פי
שענשת אותי הרבה מאד. והנה גרשת
אתי היום מעל פני האדמה, כי בהיותי
נע ונד ולא אוכל לעמד במקום אחד
הנה אנכי מגרש מן האדמה ואין מקום
למנוחתי, ומפניך אסתר, כי לא אוכל
לעמד לפניך להתפלל או להקריב קרבן
ומנוחה, כי בשתי וגם נכלמתי כי נשאתי
חרפת נעורי. אבל מה אעשה כי כל
מצאי יהרגני, ואתה כחסדך הרבים לא
חיבת אותי מיתה:
והענין, שאמר לפניך הנה חטאי גדול
והרביית עלי ענש, אבל שמרני
שלא אענש יותר ממה שחיבת אותי, כי
בעבור שאהיה נע ונד ולא אבנה לי בית
וגדרות בשום מקום, יהרגני החיות, כי
סר צלך מעלי. הודה כי האדם איננו
נשגב ונמלט בכחו, רק בשמירת עליון

ומעם אשר פצתה את פיה לאמר,
אתה הרגת את אחיך ובסית
את דמו באדמה, ואני אגור עליה
שתגלה את דמיה, ולא תכסה עוד על
הרוגיה, כי תענש בה וכל אשר תכסה
בה, כגון הוריעה והנטיעה. וזה ענש
כל שפיכות דם בארץ, כענין שכתוב
(פסוק ל"ה א) כי הדם הוא יחניף את
הארץ, וחנפת הארץ מארה בפרותיה,
כענין מהותם בא אל ערמת עשרים
והיתה עשרה, בא אל הקב לחשף
חמשים פורה והיתה עשרים (ח"י ב
טז): תורה יג

(יג) גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְשׂוֹא. בתמיהה,
אתה טוען עליונים ותחתונים,
ועוני אי אפשר לטעון, לשון רש"י
מבראשית רבה (כ"ב יא):
והנבון בפשט שהוא ודאי אמר, אמת
כי עוני גדול מלסלח, וצדיק

(כו) וַיֵּצֵא קִין מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-נֹד קַדְמַת עֵדֶן:

כ"י • וַיֵּצֵא קִין • יָצָא בְּהִכְנֻעַה, כְּגוֹנָב דַּעַת הָעֲלִיוְנָה. בְּאֶרֶץ נֹד • בְּאֶרֶץ שְׁפָל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם. קַדְמַת עֵדֶן • שָׁם גָּלָה אָבִיו כְּשֶׁגָּרַשׁ מִגֵּן-עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגִן-עֵדֶן וְגו'", לְשֹׁמֵר אֶת שְׁמִירַת דְּרָךְ מְבוֹא הַגֵּן, שֶׁיֵּשׁ לְלַמֵּד שֶׁהָיָה אָדָם שָׁם, וּמַצִּינוּ רוּחַ

(יז) וַיַּדַּע קִין אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד אֶת-חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ:

כ"י • וַיְהִי • קִין "בְּנֵה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר" לְזַכֵּר בְּנוֹ חֲנוּךְ.

(יח) וַיּוֹלֵד לְחֲנוּךְ אֶת-עֵירָד וְעֵירָד יָלַד אֶת-מְחוֹיָאֵל וּמְחוֹיָאֵל יָלַד אֶת-מֵתוּשָׁאֵל וּמֵתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת-לָמֶךְ:

כ"י • וְעֵירָד יָלַד • יֵשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּזִכֵּר 'הוֹלִיד', וַיֵּשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר 'יָלַד', שֶׁהִלְדָּה מִשְׁמֶשֶׁת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת: לֵדַת הָאִשָּׁה, נִישְׁטֵר"א בְּלַע"ז, וְזִרְיעַת תּוֹלְדוֹת הָאִישׁ, אִינִיזִינְד"ר בְּלַע"ז.

♦ יום חמישי כ"ד תשרי ♦

(יט) וַיִּקְחֻהוּ לָמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלְחָה:

כ"י • וַיִּקַּח לוֹ לָמֶךְ • לֹא הָיָה לוֹ לִפְרֹשׁ כֹּל זֶה, אֲלָא לְמַדְנוּ מִסּוּף הָעֲנִין שֶׁקָּבְּעִים הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

(כו) וַיֵּצֵא קִין מִלִּפְנֵי ה' • כִּי עוֹד לֹא עָמַד לִפְנֵי לְעוֹלָם, כִּטְעַם שֶׁאִמֵּר וּמִפְנִיךָ אֶסְתֵּר: וַיֵּצֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נֹד • שֶׁלֹּא הָלַךְ בְּכָל הָעוֹלָם, אֲבָל בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ יָשָׁב, נוֹדֵד תָּמִיד, לֹא יָנוּחַ בְּמִקוֹם מְנוּחָה כָּלָל. וְנִקְרָאת אֶרֶץ נֹד עַל שְׁמוֹ לְעוֹלָם: תוֹרָה יז

(יז) וַיַּדַּע קִין אֶת-אִשְׁתּוֹ עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ • כִּי מִתְחַלָּה הָיָה חוֹשֵׁב לְהִיטֵר עֲרִירִי בְּעוֹנוֹ, וְאַחֲרֵי שֶׁנּוֹלַד לוֹ זָרַע הִחֵל לִבְנוֹת עִיר לְהִיטֵר בְּנוֹ וּיִשָּׁב בָּהּ, וּבְעֵבֶר כִּי הוּא אֲרוּר וּמַעֲשִׂיוֹ לֹא יִצְלִיחוּ קִרְאוֹ חֲנוּךְ, לְהִגִּיד כִּי לֹא בָּאָה לְעֶצְמוֹ,

וְרַבּוּתֵינוּ אָמְרוּ (שְׁמוֹת רַבָּה ל"א י"ז) שֶׁחֲזָקָה שְׁנֵים רַבּוֹת וּמֵת בְּמִבּוּל, וְלֹא הוֹרִיד שָׁבְתוֹ בְּשָׁלוֹם שְׁאוּל רַק רָאָה בְּהִכְרַת הוּא וְכָל זָרְעוֹ אֶתוֹ:

וְחֲקָרֵינוּ, כִּי לֹא הָיוּ תּוֹלְדוֹתָיו רַק שֶׁשָּׂה דוֹרוֹת עַד הַמִּבּוּל, וְהָיוּ בְּתוֹלְדוֹת שֶׁת שְׁנֵי דוֹרוֹת יוֹתֵר, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה צְרִיף לְסַפֵּר בָּהֶם, וְסַפֵּר בְּאֵלָּה לְהוֹדִיעַ מִי הָיוּ הַמִּתְחַלְלִים בְּבִנְיַן הָעָרִים וּבְמַרְעָה הַצֶּאֱן וְחֻקְמַת הַגָּנוּן וּמִלֵּאכָת הַמִּתְכַּחֵת. וְכַתֵּב תּוֹכַחַת לָמֶךְ עִם נָשָׁיו, לְהִגִּיד כִּי הוֹלִיד הוּא, אֶף בְּנָיו נִכְרְתוּ טָרְם הוֹלִידֵם: תוֹרָה יח

כִּי הוּא אֵין לוֹ עִיר וּמוֹשָׁב בְּאֶרֶץ, כִּי נָע וָנָד הוּא, אֲבָל יִהְיֶה הַבְּנִין לְחֲנוּךְ, וּכְאֵלוֹ חֲנוּךְ בְּנָאָה לְנַפְשׁוֹ. וּמִפְנֵי שֶׁלֹּא אָמַר "וַיִּבֶן עִיר", כֹּאֲשֶׁר יֹאמַר וַיִּבֶן אֶת נִינּוּה (הֶלֶל י"א), וַיִּבְנוּ בְנֵי גֵד אֶת דִּיבֶן (פְּסָדִיק ל"ב ל"ד), יוֹרָה כִּי הָיָה כָּל יָמָיו בּוֹנֵה הָעִיר, כִּי מַעֲשָׂיו אֲרוּרִים, וּבְנָה מַעֲט בְּטָרַח וְעֶמֶל, וַיִּנּוּעַ וַיִּנּוֹד מִן הַמְּקוֹם הַהוּא, וַיִּחְזֹר שֵׁם וַיִּבְנֶה מַעֲט, וְלֹא יִצְלִיחַ אֶת דִּרְכּוֹ:

וְנִכְתְּבוּ תּוֹלְדוֹת קִין וּמַעֲשָׂיו, לְהוֹדִיעַ כִּי הֵשֵׁם אֶרֶךְ אַפִּים וְהָאֲרִירִי לוֹ, כִּי הוֹלִיד בָּנִים וּבָנֵי בָנִים. וְהוֹכִיר כִּי פָקֵד עוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְנִכְרַת זָרְעוֹ.

זהו שאמר "כי איש הרגתי לפצעי וגו'". שתי נשים • (כ"ה) כך היה דרכן של דור המבול: אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרי (ספרים אחרים אינו), כדי שתעקר, ומקשטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה נזופה ואכלה כאלמנה. וזהו שפרש איוב (כד כא): "רוצה

עקרה לא תלד, ואלמנה לא ייטיב", כמו שמפרש ב'אגדת חלק'. עדה • היא של פריה ורביה, על שם שמגנה עליו ומוסרת מאצלו (ספרים אחרים: מפאקלו). "עדה" תרגום של סורה. צלה • היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם ב'בראשית רבה'.

(כ) ותלד עדה את-יובל הוא ה'ה אבי ישב אהל ומקנה:

כ וילידת עדה ית יבל הוא ה'ה רבהון דכל דיהבי משפנין ומרי בעיר:

אגדה: בונה בתים לעבודת אלילים, כמה דאת אמר (יחזקאל ח א): "סמל הקנאה המקנה", וכן אחיו: "תפש כנור ועוגב" לומר לעבודת אלילים.

כ"ה אבי ישב אהל ומקנה • הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים, חדש פאן וחדש פאן בשביל מרעה צאנו, וכשפלה המרעה במקום זה, הולך ותוקע אהל במקום אחר. ומדרש

(כא) וישם אחיו יובל הוא ה'ה אבי כל-תפש כנור ועוגב:

כא ושום אחיהי יובל הוא ה'ה רבהון דכל דמנגן על פום נבלא ידעי זמר כנורא ואבובא:

כב וצלה אף היא לידת ית תובל קין רבהון דכל ידעי עיבדות נחשא ופרזלא ואחתה דתובל קין נעמה:

(כב) וצלה גם-הוא ילדה את-תובל קין לטש כל-חרש נחשת וברזל ואחות תובל-קין נעמה:

ל"ה "חרש", אינו לשון פעל (בסג"ל) אלא לשון פועל (בצ"ח), שהרי נקוד קמץ קטן וטעמו למטה, כלומר מחדד ומצחצח כל כלי אמנות נחשת וברזל. נעמה • היא אשתו של נח, ב'בראשית רבה'.

כ"ה תובל קין • תובל אמנותו של קין. תובל, לשון תבלין, תובל והתקין אמנותו של קין, לעשות כלי זין לרוצחים. לטש כל-חרש נחשת וברזל • מחדד אמנות נחשת וברזל, כמו (איוב טו ט): "לטש עיניו

♦ יום שישי כ"ה תשרי ♦

(כג) ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך האזנה אמרתי כי איש הרגתי לפצעי וילד לחברתי:

כג ואמר למך לנשוי עדה וצלה שמען קולי נשי למך אציתא לממרי לא גברא קטלית דבדילה אנא סביל חובין ואף לא עוליקא חבלית דבדילה ישתיעי זרעי:

בני האלהים, והיא הנרמזת בפסוק ויראו בני האלהים את בנות האדם (להלן ו ב), כמו שמזכר בפרקי רבי אלעזר (כ"ג). ואחרים אמרו (והרד"א י"ט ב) כי היא היתה אשת שמדון, אם אשמדאי, וממנה נולדו השדים, כי כן ימצא שמה בבבלי שמושי השדים. והכתוב ירמו ויקצר בתעלומות כאלה: תורה כג

(כג) ויאמר למך לנשיו. סמכו המקפשים (רש"י, והראב"ש) בענין הכתוב הזה על דעת אנקלוס, שפרש

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס. אברמוביץ

מעכה (והר"א ד טו). ובבראשית רבה (כ"ג א) יש אומרים אשתו של נח היתה, ולמה היו קורין אותה נעמה, שהיו מעשיה נאים ונעימים. נתכוננו לומר, שהיה לה שם בדורות ההם כי היתה צדקת והולידה צדיקים, ולכן יזכרנה הכתוב. ואם כן נשאר לקין זכר מעט בעולם. ואם נאמר שאינה האשה שהוליד נח ממנה שלשת בניו, אם כן אין בזה טעם להזכירה: ומדרש אחר לרבותינו שהיא האשה היפה היא מאד שממנה תעו

(כב) לטש כל חרש נחשת וברזל. שעורו, הוא היה לוטש וחרש כל נחשת וברזל. יאמר, כי הוא היה מחדד וחרש כל מלאכת נחשת וברזל, וכמהו כל תשא עון וקח טוב (חושע י"ד ג), ועל דעת אנקלוס דבק בכתובים הראשונים, הוא היה אבי לטש כל חרש נחשת וברזל:

ואחות תובל קין נעמה. באומר ונולדה לו אחות ושמה נעמה, וכן ואחות לוטן תמנע (להלן ל"ו כ"ב), ואת מרים אחתם (במדבר כ"ז נ"ט), ושם אחתו

מפיסן. שמעון קולי. להשמע לי לתשמיש: וכי איש אשר הרגתי, לפצעי הוא נהרג, וכי אני פצצתי מזיד, שיהא הפצע קרוי על שמי? וילד אשר הרגתי, לחברתי נהרג? כלומר על ידי חברתי, בתמיחה. והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חברתי. פצע. מפת חרב, או חץ, מקאדור"ה בלעז.

כ"ה שמעון קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדרמה לו כחיה, ואמר לאביו למשך בקשת, ונהרגו, וכיון שידע שהוא קין וקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם ונהרגו, והיו נשיו פורשות ממנו והוא

(כד) כי שבעתים יקם קין ולמך שבעים ושבעה: כד ארי לשבעא דרין איתלין לקין הלא ללמך ברה שבעין ושבעא:

את הכל. והוא אומר להן: "וכי איש הרגתי לפצעי", וכי אני הרגתי את הכל שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי פלה באותו עין? ומה קין שהרג, נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי, לא כל שכן שיתלו לי שביעיות הרבה? וזהו קל-וחמר של שטות. אם כן, אין הקדוש-ברוך-הוא גובה את חובו ומקנס את דברו.

כ"ה כי שבעתים יקם קין. קין, שהרג מזיד, נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג, לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה? שבעים ושבעה. לשון רבוי שביעיות אחז לו, כף דרש רבי תנחומא. ומדרש 'בראשית רבה': לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזירה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו: 'מה אנו יולדות לבהלה. למחר המבול בא ושוטף

(כה) וידע אדם עוד את-אשתו ותלד בן ותקרא את-שמו שת כי שת-לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין:

כ"ה וידע אדם וגו'. בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם: 'וכי עליכם לדקדק על גזרתו של מקום? אתם עשו מצותכם, והוא יעשה את שלו'. אמרו לו: 'קשט עצמך תחלה, והלא פורשת

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אבל הנראה בעיני, כי היה למך איש חכם מאד בכל מלאכת מחשבת, ולמד לבנו הבכור ענין המרעה כפי טבעי הבהמות, ולמד את השני חכמת הנגון, ולמד את השלישי ללשט ולעשות חרבות וחיטות ורמחים וכל כלי המלחמה. והיו נשיו מתפחדות שלא יענש, כי הביא החרב והרציחה בעולם, והנה הוא תופש מעשה אבותיו בידו, כי הוא בן המרצח הראשון, ובכא משחית לחבל. והוא אמר להן אני לא הרגתי איש לפצעים ולא ילד לחבורות כאשר עשה קין, ולא יענישני השם, אצל ישמרני מן ההריגה יותר ממנו. והזכיר בן לומר, כי לא בחרב וחיט יכול אדם להרג בפצעים וחרבות, שמיית במיתה רעה יותר מן החרב, ואין החרב גורם הרציחה, ואין על העושה חטא: תורה כד

שבעתים (תהלים י"ב ד), ושלם שבעתים (משלי י"א), ואור החמה יהיה שבעתים (ישעיה ל"ב), כפול ומכפל שבעה חלקים: אבל פרוש "כל הרג קין" בפשוטו, שאמר השם, לכן כל אשר יהרג את קין שבעתים יקם ממנו, כי אעניש ההורג אותו שבע על חטאתו, כי אני הבטחתי את קין שלא יהרג, בעבור יראתו אותי והתודותו לפני. אבל ענין למך עם נשיו לא הזכירו הכתוב בבאור. ונוכל לומר גם כן שהיו יראות מענש שלא יהרג למך בעון אביו, כי השם לא אמר לקין סלחתי לך, רק שלא יהרג, אבל יגבה חובו מורעו, ולא ידעו מתי וכן היה הדבר. ולמך נחם אותן לאמר, כי השם ירחם עליהם כאשר רחם על קין, כי הוא נקי בפנים ממנו, ויתפלל לפניו גם הוא וישמע תפלתו:

לכן כל הרג קין שבעתים יקם (לעיל ד טו), כי לשבעה דורות יקם ממנו ולא עתה, כי השם האריך אפו ממנו. והנה נשי למך פחדו להוליד בנים בעבור שיהיו שביעיים לקין, והוא נחם את נשיו שהשם יאריך לו עוד שבעים ושבעה, כי יתפלל לפניו, כי הוא ארך אפים וירחם עליו. או שהיה קל וחמר של שטות, כפי המדרש שהזכיר רש"י. ואם כן יאמר לכן כל הורג קין לשבעתים יקם ממנו ולא בימיו. וזהו תרגומו של אנקלוס כל דיקטל קין לשבעה דרין יתפרע מיניה, ואם כן היה ראוי שיהיה ויאמר למך לנשיו מקדם. ולפי דעתי אין טעם שבעתים לשבעה דורות, כי לא תאמר המלה הזאת על השבעה הנפרדים, רק על הכפל דבר אחד שבעה פעמים, כמו מוקק

(כו) וְלִשְׁתִּי גַם־הוּא יִלְדֶנָּה וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲנוּשׁ
אִזְ הוּחַל לְקָרָא בְשֵׁם יְהוָה:

כ"י – אִזְ הוּחַל • לשון חלין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקדוש-ברוך-הוא, לעשותן אלילים ולקרותן אלהות.

ה (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם
בְּדִמוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:

כ"י – זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם • זו היא ספירת תולדות אדם, ומדרשי אגדה יש רבים. ביום ברא וגו' • מגיד שביום שנברא, הוליד.

(ב) זָכַר וַיִּנְקְבָה בְּרָאם וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם
אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך לג עמ' 80)
אדם או למעלה איש. זהו ויברך אותם ויקרא את שמם אדם – השם הנעלה ביותר, המורה על תכלית שלמות האדם. ויש להעיר מ'שדי חמד' (א כללים מע' א אות עו): אדם הוא כנוי לאיניש דעלמא שאינו תלמיד חכם כו', עין שם בארקה.

(ג) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיּוֹלֶד בְּדִמוֹתוֹ
בְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:

כ"י – שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה • עד כאן פרש מן האשה (כ"ה).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ורזין אלא למי שרואין בו סימנין שראוי לכהן. אלו דברי הגאון. ולא זכינו בהם: תורה ג
(ג) ויולד בדימוותו בצלמו. ידוע, כי כל הנולדים מן החיים יהיו בדימוות המולידים ובצלמם, אבל בעבור שנתעלה האדם בדימוותו וצלמו, שאמר בו (לעיל ה' א') בדימוות אלהים עשה אותו, פרש כאן שאף תולדותיו היו בן באותו הדמות המעלה. ולא אמר זה בקין והבל, כי לא רצה להאריך בהם, אבל פרש בן בשר שהעולם השתה ממנו. או מפני שהאדם נברא בתכלית שלמותו הציורה, הגיד בשרת כי היה כמוהו בכלם ובפי: תורה ד

בח תולדה להתברך לעד בבנים ובנות רבים מאד. והפונה לומר כי התולדות מברכת אלהים, כי הם לא נולדו אבל נבראו מאין, ונתברכו לעשות פן: ומעם ויקרא את שמם אדם. מפני ששם אדם כלל לכל המין האנושי, הנזכר כי האלהים קרא הווי הראשון בשם זה, מפני שכלם בהם בכה, ועליהם הוא אומר זה ספר תולדת אדם: וכתב רבנו שירקא הגאון, שמסרו חכמים אחד לחברו הכרת פנים וסדרי שרשיות, מקצתן אמורים בסדר פסוק זה ספר תולדת אדם, ומקצתן בסדר פסוק של אחרי זכר ונקבה בראם. ואין מוסרים סתרי תורה

(א"ב) זה ספר תולדת אדם. הבנים אשר יזכיר בפרשה. ולפי דעתי ירמו לכל התורה, כי כל התורה כלה ספר תולדות אדם, על בן אדם בבאן ספר ולא אמר "ואלה תולדות אדם", כאשר יאמר בשאר מקומות ולהלן כ"ה י"ג ואלה תולדת ישמעאל, ואלה תולדת יצחק (שם פסוק י"ט), וכן כלן: ומעם ביום ברא אלהים אדם. נמשך לפניו, כי יתחיל באדם עצמו, וזכיר בו שנברא מאין, ולכן אמר ביום ברא אלהים מאין האדם הזה הנזכר, בדימוות אלהים עשאו. יפרש שהוא מעשה אלהים ובדימוות אלהים. והזכיר כי כאשר ברא אותו מאין, בן ברא את אשתו: ואמר ויברך אתם. שנתן בהם

- (ד) וַיְהִי יוֹמִי אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁשֶׁת שְׁמֹנֶה
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
- (ה) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חַי תִּשְׁעַ מאֹת שָׁנָה
וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:
- (ו) וַיְחִי־שֵׁשֶׁת חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
אֲנוֹשׁ:
- (ז) וַיְחִי־שֵׁשֶׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֲנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
- (ח) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי־שֵׁשֶׁת שָׁנִים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתִשְׁעַ
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
- (ט) וַיְחִי אֲנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־קִינָן:
- (י) וַיְחִי אֲנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קִינָן חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
- (יא) וַיְהִי כָּל־יוֹמֵי אֲנוֹשׁ חֲמִשׁ שָׁנִים וּתִשְׁעַ מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמָת:
- וַיְהִי יוֹמִי אָדָם בְּתֵר דְּאוֹלִיד יְת שֵׁשֶׁת תַּמְנִי
מֵאָה שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
- וַיְהִי כָּל יוֹמֵי אָדָם דְּחֵיָא תִּשְׁעַ מֵאָה
וּתְלָתִין שָׁנִין וַיָּמָת:
- וַיְחֵיָא שֵׁשֶׁת חֲמֵשׁ שָׁנִין וּמֵאָה וּחֲמִשׁ שָׁנִין וַאוֹלִיד יְת
אֲנוֹשׁ:
- וַיְחֵיָא שֵׁשֶׁת אַחֲרֵי דְאוֹלִיד יְת אֲנוֹשׁ תַּמְנִי
מֵאָה וּשְׁבַע שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
- וַיְהִי כָּל יוֹמֵי שֵׁשֶׁת שָׁנִים תִּשְׁעַ מֵאָה וּתִשְׁעַ
עֶשְׂרֵי שָׁנִין וַיָּמָת:
- ט וַיְחֵיָא אֲנוֹשׁ תִּשְׁעִין שָׁנִין וַאוֹלִיד יְת קִינָן:
- וַיְחֵיָא אֲנוֹשׁ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יְת קִינָן תַּמְנִי
מֵאָה וּחֲמִשׁ עֶשְׂרֵי שָׁנִין וַאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
- יֵא וַיְהִי כָּל יוֹמֵי אֲנוֹשׁ תִּשְׁעַ מֵאָה וּחֲמִשׁ
שָׁנִין וַיָּמָת:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

וְלֹא יִכְשַׁר בְּעֵינֵי מֵאֲמֵר הָרֵב שִׁכְתָּב
בְּמוֹרֵה הַנְּבוּכִים (כ"ז) כִּי לֹא הָיָה
אֲרָץ הַשָּׁנִים רַק בְּיַחֲדִים הָאֵלֶּה
הַנִּזְכָּרִים, וְשָׁאֵר בְּנֵי אָדָם בְּדוֹרוֹת הָהֵם
הָיוּ שְׁנוֹת חַיֵּיהֶם הַשָּׁנִים הַטְּבָעִיִּים
הַמְּרֻגְלִים. וְאָמַר, כִּי הָיָה הַחֲדוֹשׁ הַזֶּה
בְּאִישׁ הַהוּא בְּהִנָּהֲגוֹ וּמוֹנוֹ, אוֹ עַל
דֶּרֶךְ נֶס:

וְהִנֵּה אֵלֶּה דְּבָרֵי רוּחַ. וְלָמָּה יִהְיֶה הַנֶּס
הַזֶּה בָּהֶם, וְהֵם אֵינָם נְבִיאִים וְלֹא
צִדִּיקִים וְטוֹבִים לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֶס, אֵף כִּי
דוֹר אַחֵר דוֹר. וְתַקּוֹן הַהִנָּהֲגָה וְהַמּוֹזֵן
אֵיךְ תִּאֲרִיף יְמֵיהֶם כְּפִלִּי בְּפִלִּים מְכֹל
הַדוֹר הַהוּא. וְיִתְכַּן שִׁיְהִי אַחֲרֵים גַּם
כֵּן מִתְּנַהֲגִים בְּטוֹב הַהִנָּהֲגָה הַהִיא,
וְתִאֲרִיף לְכֻלָּם אוֹ לְרֵבָם. וְאֵיךְ לֹא תִגִּיעַ

בו, וְהָיָה לוֹ הָאֲוִיר שֶׁנִּתְקַלְקַל. וּבְנֵי
הַנּוֹלָדִים אַחֵר הַמְּבוּל נִתְקַצְרוּ יְמוֹתָם,
וְשָׁבוּ לְאַרְבַּע מֵאוֹת. וְתִרְאֶה שֶׁהָיָה זֶה
בָּהֶם עַד הַפְּלָגָה, וְכַאֲשֶׁר מִשַּׁל עֲלֵיהֶם
שְׁנוֹי הָאֲוִירוֹת בְּהַפְּלָגָה נִתְקַצְרוּ עוֹד
יְמֵיהֶם, כִּי פֶלַג, אֲשֶׁר בִּיקְמוֹ נִפְלָגָה
הָאֲרֶץ, שָׁב לְחֻצֵי יְמֵיהֶם לְמֵאוֹת שָׁנָה.
וְנִרְאֶה כִּי בְּדוֹרוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
הָיוּ יְהִימִים בְּעַם שְׁבָעִים
וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה, כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ
בְּתַפְּלָתוֹ (תְּהִלִּים צ' י'). אֲבָל הַצִּדִּיקִים
בְּדוֹרוֹתָם יִרְאֵת ד' תוֹסִיף בָּהֶם יָמִים
(משלי י' כ"ז), כִּי פָרְעָה תָּמָה עַל יַעֲקֹב,
וְהוּא הַפְּלִיג לוֹ בִּימֵי אֲבוֹתָיו, כְּמוֹ
שֶׁאָמַר וְלֹא הִשִּׁיגוּ אֶת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי
אֲבֹתֵי בִימֵי מְגוּרֵיהֶם (לֵחֶלן מ"ז ט):

(ד) וַיְהִי יוֹמִי אָדָם אַחֵר הוֹלִידוֹ אֶת
שֵׁשֶׁת. בְּעֵבֹר אֲרָץ חֲזִי אֵלֶּה
הַרְאֻשׁוֹנִים יִפְרֹט יְמֵיהֶם קֹדֶם הוֹלִידָם
וְגַם אַחֵר כִּי, וְיִכְלָל כָּלֶם בְּסוּף, עַד
הַדּוֹרוֹת שֶׁאַחֵר הַמְּבוּל. וְהִסְבָּה
בְּאֲרִיכוֹת יְמֵיהֶם, כִּי אָדָם הָרֵאשׁוֹן,
מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
נַעֲשֶׂה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת בְּנוֹי, בְּכַח,
בְּקוּמָה. וְגַם אַחֲרֵי שֶׁנִּקְנַס עָלָיו שִׁיְהִיָּה
בֶּן מֵוֶת הָיָה בְּטָבְעוֹ לְחַיִּית זְמַן רַב.
וְכַאֲשֶׁר בָּא הַמְּבוּל עַל הָאֲרֶץ נִתְקַלְקַל
עֲלֵיהֶם הָאֲוִיר, וְהִלָּכוּ יְמוֹתָם הָלוֹךְ
וְחָסוֹר, כִּי עַד הַמְּבוּל הָיוּ יְמֵיהֶם בְּאֲרָץ
הַהוּא, וְיֵשׁ מֵהֶם שְׁחִיּוֹ יוֹתֵר מֵאֲדָם.
וְשֵׁם שְׁנוֹלֶד קֹדֶם הַמְּבוּל חָיָה שֵׁשׁ
מֵאוֹת, הוֹעִיל לוֹ הַחֹק שְׁנוֹלֶד

- (יב) וַיְחִי קִינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֻּלְּד אֶת־מִהֶלְלָאֵל:
יב וַיְחִי קִינָן שִׁבְעִין שָׁנִין וַיֻּלֵּד אֶת־מִהֶלְלָאֵל:
מִהֶלְלָאֵל:
- (יג) וַיְחִי קִינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מִהֶלְלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּד בָּנִים וּבָנוֹת:
יג וַיְחִי קִינָן בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מִהֶלְלָאֵל תְּמַנִּי מֵאָה וְאַרְבַּעִין שָׁנִין וַיֻּלֵּיד בָּנִין וּבָנִין:
- (יד) וַיְהִי כָּל־יְמֵי קִינָן עֶשְׂרִי שָׁנִים וַתַּשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
יד וַיְהִי כָּל יְמֵי קִינָן תַּשַּׁע מֵאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִין וַיָּמָת:
- (טו) וַיְחִי מִהֶלְלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֻּלְּד אֶת־יִרְד:
טו וַיְחִי מִהֶלְלָאֵל חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁין שָׁנִין וַיֻּלֵּיד אֶת־יִרְד:
- (טז) וַיְחִי מִהֶלְלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יִרְד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּד בָּנִים וּבָנוֹת:
טז וַיְחִי מִהֶלְלָאֵל בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת יִרְד תְּמַנִּי מֵאָה וְתַלְתִּין שָׁנִין וַיֻּלֵּיד בָּנִין וּבָנִין:
- (יז) וַיְהִי כָּל־יְמֵי מִהֶלְלָאֵל חֲמֵשׁ וַתַּשַּׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
יז וַיְהִי כָּל יְמֵי מִהֶלְלָאֵל חֲמֵשׁ וְתַשַּׁעִין שָׁנִין וַיָּמָת:
- (יח) וַיְחִי־יִרְד שְׁתֵּים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּד אֶת־חֲנֹף:
יח וַיְחִי יִרְד שְׁתֵּין וְשִׁשִּׁין מֵאָה וְשִׁשִּׁין שָׁנִין וַיֻּלֵּיד אֶת־חֲנֹף:
- (יט) וַיְחִי־יִרְד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנֹף שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּד בָּנִים וּבָנוֹת:
יט וַיְחִי יִרְד בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנֹף תְּמַנִּי מֵאָה וּשְׁנַיִם שָׁנִין וַיֻּלֵּיד בָּנִין וּבָנִין:
- (כ) וַיְהִי כָּל־יְמֵי־יִרְד שְׁתֵּים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַתַּשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
כ וַיְהִי כָּל יְמֵי יִרְד תַּשַּׁע מֵאָה וְשִׁשִּׁין שָׁנִין וַיָּמָת:
- (כא) וַיְחִי חֲנֹף חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֻּלְּד אֶת־מְתוֹשֶׁלַח:
כא וַיְחִי חֲנֹף חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁין שָׁנִין וַיֻּלֵּיד אֶת־מְתוֹשֶׁלַח:
- (כב) וַיְתֵּלֶךְ חֲנֹף אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּד בָּנִים וּבָנוֹת:
כב וַתֵּלֶכְךָ חֲנֹף בְּדַלְתָא דִּי בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מְתוֹשֶׁלַח תַּלְת מֵאָה שָׁנִין וַיֻּלֵּיד בָּנִין וּבָנִין:
- (כג) וַיְחִי כָּל־יְמֵי חֲנֹף חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְשִׁשִּׁים מֵאוֹת שָׁנָה:
כג וַיְהִי כָּל יְמֵי חֲנֹף חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁין תַּלְת מֵאָה וְשִׁשִּׁין שָׁנִין:

(כד) וַיִּתְּהִלְךָ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ
אלהים:
כד ויהליך חנוך ברחלמא דינ וליתוהי ארי
(לא) אַמִּית יְתָה יִי:
אלהים:

כ"י • וַיִּתְּהִלְךָ חֲנוּךְ • (כ"ה) צדיק הָיָה וְקָל (ספרים אחרים:
בדעתו לשוב ולהרשיע. לפיכך, מהר הקדוש-
ברוך הוא וסלקו ויהמיתו קדם זמנו, וזהו ששנה
הפתיב במיתתו לכתב: "ואיננו" בעולם למלאות
שנותיו. כי לקח אתו • לפני זמנו, כמו: (יחזקאל כד)
"הנני לוקח ממך את מחמד עיניך".

• שבת קודש כ"ו תשרי •

(כה) וַיְחִי מֵתוֹשֵׁלַח שִׁבְעַת יָמִים וּמֵאֶת שָׁנָה
וַיֹּלֶד אֶת־לִמְךָ:
כה ויחיא מתושלח שבע ימים ומאת שנה
ואוליד את למך:

(כו) וַיְחִי מֵתוֹשֵׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לִמְךָ שְׁתֵּי
יָמִים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
כו ויחיא מתושלח אחרי הולידו את למך שתי
ימים ושמונים שנה ושבע מאות שנה וילד בנים ובנות:

(כז) וַיְהִי כָּל־יְמֵי מֵתוֹשֵׁלַח תִּשְׁעִים וְשָׁנָה וְתִשְׁעִ
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
כז ויהי כל ימי מתושלח תשע ושישים שנה ותשע
מאות שנה וימת:

(כח) וַיְחִי־לִלְמֶךָ שְׁתֵּי יָמִים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֶת שָׁנָה
וַיֹּלֶד בֶּן:
כח ויחיא למך שתי ימים ושמונים שנה ומאת שנה
ואוליד בן:

כ"י • וַיֹּלֶד בֶּן • שמונו נבנה העולם.

(כט) וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִכָּעֲשָׁנוּ
וּמִכָּעֲבוֹן יְדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֲרָרָה יְהוָה:
כט ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו מכעשנו
ומעבון ידינו מן האדמה אשר אררה יהוה:

כ"י • זֶה יִנְחַמְנוּ • יניח ממנו את עצבון דינו. עד
שלא בא נח, לא היה להם פלי מחרשה, והוא הכין
להם, והיתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים
כשזרעים חטים, מקללתו של אדם הראשון, ובימי
נח נחה, וזהו "ינחמנו". ואם לא תפךשהו כף, אין
טעם הלשון נופל על השם, ואתה צריך לקרות שמו
מנחם.

(ל) וַיְחִי־לִלְמֶךָ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמֵשׁ וְתִשְׁעִים
שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
ל ויחיא למך אחרי הולידו את נח חמש ותשעים
שנה וחמש מאות שנה וילד בנים ובנות:

(לא) וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לִלְמֶךָ שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁבַע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:
לא ויהי כל ימי לילמך שבע ימים ושבע
מאות שנה וימת:

(לב) וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם
אֶת־חָם וְאֶת־יֶפֶת:
לב ויהי נח בן חמש מאות שנה וילד נח את שם
את חם ואת יפת:

כ"ו • בן חמש מאות שנה • אמר רבי יודן: מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה, וזה לחמש מאות? אמר הקדוש ברוך הוא: 'אם רשעים הם, יאבדו במים ורע לצדיק זה' (ספרים אחרים: לזרע של צדיק זה), ואם צדיקים הם, אטריח עליו לעשות תבות הרבה? כבש את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות

שנה, כדי שלא יהא יפת, הגדול שבבניו, ראוי לענשין לפני המבול (כ"ו), דכתיב: (ישעיה סב) "כי הנער בן מאה שנה ימות", ראוי לענש לעתיד, וכן לפני מפת תורה. את-שם את-חם ואת-יפת • והלא יפת הגדול הוא? ! אלא בתחלה, אמה דורש את שהיה צדיק, ונולד כשהוא מהול ושאברהם יצא ממנו וכו' (בבראשית רבה) •

ו (א) ויהי כיהחל האדם לרוב על-פני הארמה ובנות ילדו להם:

א ויהיה פד שריאו בני אנשא למסגי על אפי ארעא ובנתא אתילידו להון:

(ב) ויראו בני-האלהים את-בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מפל אשר בחרו:

ב וחזו בני רבכיא ית בנת אנשא ארי שפירן אנני ונסיבו להון נשין מפל די אתרעיו:

כ"ו • בני-האלהים • בני השמים והשופטים. דבר אחר: בני האלהים, הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתערכים בהם. כל 'אלהים' שבמקרא לשון מרות, וזה יוכיח: (שמות ד) "ואתה תהיה לו לאלהים", (שם ט) "ראה נתתיך אלהים". כי

טבת הנה • אמר רבי יודן: "טבת" כתיב, כשהיו מיטיבין אותה מקשטת ליכנס לחפה, היה גדול נכנס ובועלה תחלה (כ"ו). מפל אשר בחרו • אף בעולת בעל, אף הזכר והבהמה (כ"ו).

(ג) ויאמר יהוה לא-ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה:

ג ואמר יי לא יתקנים דרא בישא הדין קדמי לעלם בדיל דאנני בשרא ועובדיהון בישא ארכא יהיבת להון מאה ועשרין שנין אם יתובין:

כ"ו • לא-ידון רוחי באדם • לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם. לעלם • לארץ ימים, הנה רוחי גדון בקרבי אם להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם, כלומר, לארץ ימים. בשגם הוא בשר • כמו בשגם בסגול, כלומר, בשביל שגם זאת בו, שהוא בשר ואף-על-פי-כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש, או דבר קשה? פיוצא בו: (שופטים ה) "עד שקמתי דבורה", כמו שקמתי, וכן "שאתה

מדבר עמי", כמו שאתה, אף "בשגם" כמו בשגם. והיו ימיו וגו' • עד מאה ועשרים שנה אאריך להם אפי, ואם לא ישובו, אביא עליהם מבול. ואם תאמר: משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה, אין מקדם ומאחר בתורה (פסחים י). כבר היתה הגזירה גזירה עשרים שנה קדם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו ב'סדר עולם'. ויש מדרשי אגדה רבים ב"לא ידון", אבל זה הוא צחצוח פשוטו.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לפי שהוא ענין משפל איננו צריך לתורה: תורה ג
(ג) בשגם הוא בשר • כמו בשגם בסגול. ופרש רש"י בשביל שגם זאת בו שהוא בשר. ואף על פי כן איננו נכנע מלפני. ומה אם יהיה אש או דבר קשה. ואין בפרוש הנה טעם או ריח. ורבי אברהם פרש כי יאמר לא יעמוד רוחי באדם לעולם בעבור החמס הנה, ועוד בעבור שהאדם בשר ויגיע עד עת ויחסר. והנה הוא כמו גם בשהוא בשר. ומה צרך לטענה הזאת. וידוע כי בשר

בבראשית רבה (כ"ו ה). אם כן יספר הכתוב, כי הדינין, אשר להם לעשות המשפט, בניהם עושים החמס בגלוי ואין מונע אותם:
כי טבת הנה. כמו כי תראה חמור שנאף (שמות כ"ג ה), כי יקרא קן צפור לפניך (דברים כ"ב ו), כאשר הנה טובות יקחו אותן להם לנשים באנס. וספר הכתוב החמס, ואמר עוד מפל אשר בחרו להקנים הנשואות לאחרים. אבל לא הוכר הכתוב האסור בהם בפרוש, ולא נגזר עליהם הענש רק על החמס.

(א) ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה. כאשר הוכר הכתוב נח ובניו ורצה להתחיל בענין המבול, אמר כי מיד כאשר החלו בני האדם לרוב החלו לחטא, ועמדו בחטאם ימים רבים, עד שהיה נח בן ד' מאות ושמנים שנה. ואז גזר עליהם הקדוש ברוך הוא שלא ידון רוחו בהם לעולם, אבל יאריך עוד להם שנים עד שתמלא סאתם, כי כן משפט האלהים: תורה ב (ב) בני האלהים. בני השמים והשופטים, לשון רש"י, וכך הוא

ד גבריא הוו בארעא ביומא האנון ואף
במר בן די עלין בגי רברביא לנת בנת
אנשא וילידן להון אנון גבריא דמעלמא
אנשין דשמא:

(ד) הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי-כן
אשר יבאו בני האלהים אל-בנות האדם וילדו
להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם:

ללמד מהם. אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם.
הגברים. למד במקום. אנשי השם. אותם שנקבו
בשמות: עירד, מחויאל, מתושאל שנקבו על שם
אבדן, שנמחו והותשו. דבר אחר: אנשי שממן,
ששממו את העולם.

ש"י הנפלים. על שם שנפלו והפילו את העולם.
ובלשון עברית, לשון ענקים הוא. בימים ההם.
(כ"ד) בימי דור אנוש ובני קין. וגם אחרי-כן.
אף-על-פי שראו באבדן של דור אנוש, שעלה
אוקגנוס והציף שליש העולם, לא נכנע דור המבול

ה ויחא יי ארי סגיא בישת אנשא בארעא
וקל יצרא מחשבת לבה לחוד ביש כל
יומא:

(ה) וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל-יצר
מחשבת לבו רק רע פל-היום:

ויתב יי במימרה ארי עבד ית אנשא
בארעא ואמר במימרה למתבר תקפהון
ברעיותה:

(ו) וינחם יהוה פיעשה את-האדם בארץ ויתעצב
אל-לבו:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יקחו אתם לנשים דרך חמס, ואחר כך
ספר כי יבאו דרך זנות אל בנות האדם
שאינן באותה המעלה, ולא יודע הדבר
עד שילידו להם בנים ויכירו כי אינם
מבני שאר האנשים, רק לבני האלהים
האלה נולדו, שהם גדולים מאוד, אבל
הם נופלים מאבותם בגבה וכו', כלשון
לא נפל אנכי מכס (איוב י"ב ג), והמה
גבורים כנגד שאר בני האדם. ואמר
שהיה זה בדורות הראשונים אשר היו
נקראים "בני האלהים" בהיותם
בתכלית השלמות שילידו מבנות
האדם נפילים, וגם אחרי כן, כי
הנפילים עצמם יולדו נפילים מהם:
ופרוש אשר מעולם, כי האנשים אחרי
המבול באשר יראו גבורים,
יכירו אלה ויאמרו כבר היו גבורים
מאלה לעולמים אשר היו לפנינו, והיו
אנשי השם בכל הדורות אחרי כן.
וזה פשט הגון בפרשה הזאת. אבל
המדרש אשר לרבי אליעזר
הגדול בפרקיו על המלאכים שפלו
ממקום קדשן מן השמים, והזכר
בגמרא במסכת יומא (ט"ז), הוא הנאות
כלשון הכתוב יותר מן הכל, אלא שיש
צריך להאריך בסוד הענין ההוא: תורה
(ו) וינחם ה', ויתעצב אל לבו. דברה
תורה כלשון בני אדם. והענין, כי
מרו ועצבו את רוח קדשו בפשעיהם.

בני נח מורעם וידמו להם, או שיודה
במאמר (נדה ס"א) הורש בעג שפלט מן
המבול, ויוסיף הוא שנמלטו גם אחרים
עמו:
והנבון בעיני, כי אדם ואשתו יקראו
בני האלהים בעבור שהיו
מעשה ידיו והוא אביהם, אין להם אב
וולתו, והוא הוליד בנים רבים, ככתוב
(לעיל ה' ד) וילד בנים ובנות. והיו
האנשים האלה הנולדים ראשונים
מאב ואם בשלמות גדולה מן הגבה
והחזק, כי נולדו בדמות אביהם, ככתוב
בשם (לעיל ג' ה) וילד בדמותו בצלמו.
ויתבן שהיו כל בני הקדמונים אדם
שת אנוש נקראים בני
האלהים, כי היו ג' האנשים האלה
בדמות אלהים ואז הוחל לעבד עבודה
זרה, והוחל לבא באנשים חלשה
ורפיון. וכך אמרו בבראשית רבה (כ"ד
) זה ספר תולדות אדם, ואין
הראשונים תולדות, ומה הן אלהות.
בעון קומי אבא כהן ברדלא אדם שת
אנוש, ושתק. אמר לון, עד כאן בצלם
ובדמות, מכאן ואילך קינן קנטרנין:
וכאשר החל האדם לרב ונולדו להם
הבנות, היו אלה בני
הראשונים בחוקם, ולרב תאותם היו
בזכרים הנשים הטובות בעלות הקומה
והבריאות. וספר בתחלה (בפסוק ב) כי

המה ונגזר עליהם המיתה, כי עפר אתה
ואל עפר תשוב (לעיל ג' יט):
והנבון בעיני, כי יאמר לא יעמד רוח
באדם לעולם, בעבור שגם
האדם הוא בשר ככל בשר הרומש על
הארץ בעוף ובבהמה ובחיה, ואיננו
ראוי להיות רוח אלהים בקרבו.
והענין לומר, כי האלהים עשה את
האדם ישר להיותו כמלאכי
השרת בנפש שנתן בו, והנה נמשך
אחר הבשר ובחאות הגופניות נמשך
בבהמות נדמו, ולכן לא ידון עוד רוח
אלהים בקרבו, כי הוא גופני ולא אלהי
אבל יאריך להם אם ישונו. והנה זה
פטעם וזכר כי בשר המה רוח הולך
ולא ישוב (תהלים ע"ח ל"ט): תורה ד
(ד) הנפלים. לשון רש"י, על שם
שנפלו והפילו את העולם. והוא
בבראשית רבה (כ"ד ז), ובגלגל הלשון
אמרו (הראב"י והר"ש) שנקראו כן בעבור
שפלו לב האדם עליו מפקדם, וכן
האימים (להלן י"ד ה):
בימים ההם. לשון רש"י, בימי דור
אנוש, וגם אחרי כן, שראו
באבדן דור אנוש שעלה האקגנוס
והציף שליש עולם ולא נכנעו
ללמד מהם. ורבי אברהם פרש גם
אחרי המבול, כי בני ענק היו ממשפחת
בני האלהים. ואם כן, או תהינה נשי

כ"ו וַיִּנָּחֶם ה' כִּי־עָשָׂה • נִחָמָה הִיָּתָה לִפְנֵי שִׁבְרָאוֹ בַּתְּחַתּוֹנִים, שָׁאֵלוּ הָיָה מִן הָעֲלִיּוֹנִים, הִיָּה מִמְרִידוֹן. בִּכְרָאשִׁית רַבָּה'. וַיִּתְּעַצֵּב • הָאָדָם. אֶל־לִבּוֹ • שֶׁל מָקוֹם. עָלָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם לְהַעֲצִיבוֹ, זֶה תַּרְגוּם אוֹנֶקְלוֹס. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּנָּחֶם", נִהְפָּכָה מִחֻשְׁבָּתוֹ שֶׁל מָקוֹם מִמִּדַּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, עָלָה בְּמַחְשַׁבָּה לִפְנֵי מַה לַעֲשׂוֹת בָּאָדָם שֶׁעָשָׂה בְּאֶרֶץ. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן 'נִחוּם' שֶׁבְּמִקְרָא, לְשׁוֹן נִמְלָךְ מִה לַעֲשׂוֹת: (במדבר כג) "וַיִּבֶן־אָדָם וַיִּתְּנָחֶם", (דברים לב) "וְעַל עֲבָדָיו יִתְּנָחֶם", (שמות לב) "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה", (שמואל א טו) "נִחַמְתִּי כִי הִמְלַכְתִּי". כָּלֵם לְשׁוֹן מַחְשַׁבָּה אַחֶרֶת הֵם. וַיִּתְּעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ • נִתְאַבַּל עַל אֲכָדָן מַעֲשֵׂה יָדָיו, כְּמוֹ: (שמואל

ב יט) "נִעְצֵב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ", וְזֶה כְּתִבְתִּי לְחֻשׁוֹכַת אֶפִּיקוֹרוֹס אַחֵד שֶׁשָּׂאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, אָמַר לוֹ: 'אֵין אַתָּם מוֹדִים שֶׁהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. אָמַר לוֹ: 'וְהָא כְּתִיב "וַיִּתְּעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ"? אָמַר לוֹ: 'נּוֹלַד לָךְ בֶּן זָכָר מִיָּמֶיךָ? אָמַר לוֹ: 'הֵן', אָמַר לוֹ: 'וְמָה עָשִׂיתָ? אָמַר לוֹ: 'שִׁמַּחְתִּי וְשִׁמַּחְתִּי אֶת הַכֹּל'. אָמַר לוֹ: 'וְלֹא הֵייתָ יוֹדֵעַ שְׂסוּפוֹ לְמוֹת? אָמַר לוֹ: 'בִּשְׁעַת חֲדוּתָא – חֲדוּתָא, בִּשְׁעַת אֲבֵלָא – אֲבֵלָא'. אָמַר לוֹ: 'כִּף מַעֲשֵׂה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, אַף־עַל־פִּי שְׁגָלִי לִפְנֵי שְׂסוּפִין לְחַטָּא וּלְאַבְדָּן, לֹא נִמְנַע מִלְּבָרָאן (ועיין ברא"ם) בְּשִׁבְלִי הַצַּדִּיקִים הַעֲתִידִים לַעֲמֹד מִהֵם'.

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם: וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם • הוּא עָפָר, וְאֵבִיא עָלָיו מַיִם וְאֶמְחֶה אוֹתוֹ, לְכִף נֶאֱמַר לְשׁוֹן 'מַחֲוִי'. מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה • אֵף הֵם הַשְּׁחִיתוּ דְרָכָם

וַיֹּאמֶר יְיָ אֱמַחִי יֵת אֲנָשָׁא דִּי בְרָאתִי מֵעַל אֲפִי אֲרַעֵא מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רַחֲשָׂא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא אֲרִי תְּבִית בְּמִימְרֵי אֲרִי עַבְדְּתַנּוּן:

(כ"ח) דָּבָר אַחֵר: הַכֹּל נִבְרָא בְּשִׁבְלִי אָדָם, וְכִינּוֹן שֶׁהוּא כָּלָה, מַה צָרָךְ בְּאֵלֶי? כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם • חֻשְׁבְּתִּי מִה לַעֲשׂוֹת עַל אֲשֶׁר עָשִׂיתִים.

(ח) וַנֵּחַ מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: ח וַנֵּחַ אֲשַׁכַּח רַחֲמִין קָדָם יְיָ:

~ נְקוּדוֹת מִשְׁנֵיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (תורת מנחם כרך יח עמ' 113)

וַנֵּחַ מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה' (ח, ה) גִּלּוּי שְׁלֵמוֹת מִצִּיאַת הַחֵן תִּהְיֶה לַעֲתִיד לְבוֹא, כְּמוֹאֲמַר הַזֹּהַר נִיחָא לַעֲלֵמָא דְאַתִּי. וְהַגִּלּוּי יִהְיֶה בְּעוֹלָם הַזֶּה דְּוָקָא, וְכַמְבֹּאֵר בְּתַנּוּיָא, שֶׁתְּכַלִּית הַפְּנוּהָ אֵינָה הַעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים אֲלֵא עוֹלָם

הַזֶּה הַתְּחַתּוֹן דְּוָקָא. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכְּתוּב (יִרְמְיָהּ לֵא, א) מִצָּא חֵן בְּמִדְבָּר – ה'חֵן' מִתְּגַלֶּה דְּוָקָא בְּמִדְבָּר, מָקוֹם נָחַשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמְאֻן אֲשֶׁר אֵין מַיִם.

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן. חסלת פרשת בראשית

הפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפג

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְעִנְנָן אֶל לִבּוֹ, כִּי לֹא הִגִּיד זֶה לְנִבְיָא שְׁלֹחַ אֱלֹהִים, וְכֵן הִלְשׁוֹן בְּמַחְשָׁב, כִּדְרָךְ לְדַבֵּר אֶל לְבִי (וְלֵהָן בִּיד מִיָּה), וְזוֹלָתוֹ: וּבְכְרָאשִׁית רַבָּה (כ"ד) אָמְרוּ בְּזֶה עִנְנָן נִבְכָּד בְּמִשְׁלֵי שֶׁהִבְיָאוּ מִן הַסַּרְסוּר וְהָאֲרִידִיכָל, וְהוּא סוּד גְּדוֹל לֹא נִתָּן לְכַתֵּב, וְהִיּוֹדְעוֹ יִתְּבוּנָן לְמָה

אָמַר בְּכָאן שֵׁם הַמִּיחָד, וּבְכָל הַפְּרָשָׁה וְעִנְנָן הַמְּבוּבֵל שֵׁם אֱלֹהִים: תורה ו (ח) וְטַעַם וַנֵּחַ מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה' שֶׁהִיוּ כָּל מַעֲשָׂיו לִפְנֵי נָאִים וְנַעֲמִימִים. וְכֵן כִּי מִצָּאֵת חֵן בְּעֵינֵי וְאִדְעָךְ בְּשֵׁם (שמות ל"ג י"ז), כִּדְרָךְ וַיִּתֵּן חֲנוּ בְּעֵינֵי שֶׁר בֵּית הַסֹּהַר (וְלֵהָן ל"ט כ"א), וְתִהְיֶה אֲסִתָּר

נִשְׁאֵת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רֵאִיָּה (אֲסִתָּר ב' ט"ז). וְהַזְכִּיר זֶה כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַר בְּדוּרּוֹ שֶׁהִיוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶם לַעֲצֻבוֹן לִפְנֵי יִתְבָּרָךְ, וְאָמַר בּוֹ שֶׁהִיָּה לְחֵן בְּעֵינָיו. וְאַחֵר כֵּן סִפֵּר מִדּוּעַ הָיָה טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, כִּי הָיָה צָדִיק תָּמִים:

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראווי הי לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ' תשרי פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג	יום רביעי - כ"ג תשרי פרק כ, מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שני - כ"א תשרי פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה	יום חמישי - כ"ד תשרי פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שלישי - כ"ב תשרי פרק כ, מפרק קו עד סוף פרק קז	יום שישי - כ"ה תשרי פרק כ, פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
שבת קודש - כ"ו תשרי פרק כ, פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 270, כג. בגזירת עירין... עד עמ' קלו, למביני מדע.

כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "כִּי אֲנִי ה' שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - עַל־יְדֵי
עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּעֶשְׂרֵה דִּוְקָא, - עֲשֶׂרֶה יְהוּדִים הֵם
עֲדָה ו"צִיבּוּר", כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "אֲתִיָּא תוֹךְ תוֹךְ כּו'".
- לַמְדִּים גִּזְרֵה־שׁוּה מ"תוֹךְ" תוֹךְ, כְּתוּב וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל¹⁰, וּבִמְרָגִלִים

שֶׁהֵיוּ עֲשֶׂרֶה כְּתוּב¹¹
מ"תוֹךְ הַעֲדָה" - לַמְדִּים
מִכָּךְ שֶׁדָּבַר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה
הוּא בְּעֲשֶׂרֶה יְהוּדִים
דּוּקָא. בִּאֲחַת מְשִׁיחוּתוֹ
הַקִּדּוּשׁוֹת¹² מֵעִיר כ"ק
אֲדַמּוּר מְהוֹרִי"צ נ"ע,
מִדּוּעַ עֲנִין זֶה ש"עֲדָה"
הַכוּוֹנָה לְעֲשֶׂרֶה, לַמְדוֹ
רְבוּתוֹ ו"ל מִדֵּה תוֹךְ" שֶׁל
הַעֲדָה הָרַעָה שֶׁל
הַמְרָגִלִים, עֲלֵיהֶם כְּתוּב¹⁴
הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ הַעֲדָה
הָרַעָה הַזֹּאת? וְהוּא אוֹמֵר
שֶׁם, שֶׁמֶשֶׁה רַבְּנוּ הַזֹּהֵיר
הַבְּדִלּוֹ" עַל הַמִּקְוֶה שֶׁל
הָרַע, שֶׁכֵּן אֶת הַפְּנִימִי הִיָּה

בְּכוּחוֹ לַתִּקּוֹן, בְּמִילָא יֵשׁ לּוֹמֵר שֶׁגַם בְּקִדּוּשָׁה הַכוּוֹנָה כֵּאֵן לַמִּקְוֶה
שֶׁל קִדּוּשָׁה, כְּלוֹמֵר שֶׁבְּעֲדָה שֶׁל עֲשֶׂרֶה מִיתוּסָף אֹרֶךְ מִקְוֶה שֶׁל
קִדּוּשָׁה הַמּוּבָדֵל לַגְּמָרִי מִהַאֲוֹר הַשּׁוֹרָה עַל פְּחוֹת מַעֲשֶׂרָה. וְעַל
זֶה - עַל הַהִשְׁרָאָה שֶׁל קִדּוּשָׁה הַנִּמְשַׁכֶּת עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה
וְהַמִּצְוֹת בְּעֲשֶׂרֶה, נֶאֱמָר¹³: "בְּקִרְבָּךְ קִדּוּשׁ", - שְׁבָחִית
קִדּוּשׁ" שֶׁבַעֲצֵם הֵיא קִדּוּשׁ וּמּוּבָדֵל - נִמְשַׁכֶּת "בְּקִרְבָּךְ",
בְּפִנְיִמִיּוֹת, בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל. וְכִפִּי שֶׁמִּפְרֵשׁ בְּשִׁיחָה הַקִּדּוּשָׁה
הָאֲמוּרָה, שֶׁלְעִיל מְדוּבָר כִּשְׁהַאֲוֹר נִמְשָׁךְ בְּבָחִינָה שֶׁל מִקְוֶה,
וְעֵתָה כִּשְׁהוּא מְבִיא אֶת הַפִּסּוּק "בְּקִרְבָּךְ קִדּוּשׁ" הַכוּוֹנָה הֵיא כִּפִּי
שֶׁהַמִּקְוֶה נִמְשָׁךְ בְּפִנְיִמִיּוֹת, וְ"אֵין דְּכָר שֶׁבְּקִרְבָּךְ בְּפָחוֹת
מִעֲשֶׂרָה". - כִּפִּי שֶׁהַגְּמָרָא אוֹמֶרֶת שֶׁם בְּבִרְכוּת, כְּנוֹכַח לְעִיל,
הָרִי, כִּדִּי שִׁיחָה "בְּקִרְבָּךְ קִדּוּשׁ" הָרִי זֶה דּוּקָא עַל־יְדֵי לִימוּד
הַתּוֹרָה בְּעֲשֶׂרֶה. וְכִפִּי נִמְשָׁךְ אֶצְמִירָךְ לֵהוּ לְרַז"ל לְמִילָה
מִקְרָא: "מִנֵּין שֶׁאֲפִילוֹ אֶחָד שִׁוּשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה כּו'". -
וְלִכְּן צִרְכִּים גַּם חֲכָמֵינוּ ו"ל לַלְמוּד מִפִּסּוּק מְהִיכֵן יוֹדְעִים אֲנוּ
שֶׁאֲפִילוֹ אֶחָד שִׁוּשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה - קוֹבֵעַ לוֹ הַשִּׁי"ת שֶׁכֵּר, כִּפִּי
שֶׁהַמִּשְׁנָה לַמְדָה זֹאת בִּאֲבוֹת¹⁴ מִהַפִּסּוּק¹⁵ יֵשֵׁב בְּדוֹ וְיֹדֵים כִּי
נִטַּל עֲלֵינוּ, צִרְכִּים רְבוּתֵינוּ ו"ל לִימוּד מִיּוֹחַד עַל כָּךְ. וְאָף גַּם
זֹאת, לֹא מִצְאוֹ לוֹ סִמּוֹךְ מִן הַמִּקְרָא אֲלֵא לְקִבְעִית שֶׁכֵּר
בְּלִבְךָ, לִיחִיד לְפִי עֲרָבּוֹ לְפִי [נִסָּח אַחֵר: וְלִפִּי] עֲרָךְ הַמְּרֻבִּים,

בג. באגרת קודש זו, סימן כ"ג, מעורר רבנו הזקן, לעשות קביעות
בלימוד "עין יעקב" ברבים בין מנחה למעריב, וכן בהלכה למעשה
בשולחן ערוך, ובתור הקדמה לכך הוא מסביר ההפלאה והגדלות
העצומות בהשראת השכינה ששורה בבני ישראל בשעה שהם לומדים
תורה בציבור, זוהי מדרגת
השכינה שקבלתה בגילוי
בתור שכר יכולים רק בעולם
הבא, אך בדרך השראה, היא
שורה על ובתוך בני ישראל
בשעה שלומדים תורה
בציבור.
בגזירת עירין פתגמא
ומאמר קדישין, -
בגזירת המלאכים נאמרים
הדברים, ובמאמר
המלאכים הנקראים
קדישין (קדושים). והו
לשון הפסוק: שחכמינו
ז"ל (ורבנו הזקן כאן)
משתמשים בה על תלמידי
חכמים שהם כמלאכי
השרת³, שחכמי המשנה
שהם כמלאכים אמרו כן, חכמי המשנה עליהם השלום,
ששנו במשנתם⁴: "עשרה שיושבין ועוסקין בתורה -
שכינה שרויה ביניהם", - זה ענין גבוה יותר מאשר הענין של
אבל בי עשרה שכינתא שריא⁵, על כל עשרה יהודים
הנמצאים יחד במקום אחד שורה שכינה - שכן, אותה השראת
השכינה היא רק עליהם, בבחינת מקיף, כפי שאומר בחלק
הראשון של ספר ד"תניא סוף פרק י"א, אך כשעשרה יהודים
לומדים תורה ביחד - שורה השכינה ביניהם, בפנימיות, כי
זה כל האדם. - כפי שהגמרא מפרשת בברכות⁶ את הפסוק:
כי זה כל האדם: "כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה",
ואף גם זאת היתה כל ירידתו בעולם הזה - ירידת הנשמה
ממדרגתה הגבוהה לעולם זה - הרי תכלית ירידה זו היא
לצורך עליה זו, - שהנשמה מתעלית על־ידי לימוד תורה
בציבור, אשר אין עליה למעלה הימנה. - כלומר, העליה
שבגללה היתה ירידת הנשמה, נעשית לא רק אחרי הירידה,
כשהנשמה עוזבת את הגוף, אלא בעוד הנשמה היא בגוף ישנה
כבר עליה שגבוה ממנה אי אפשר להיות כלל בענין השראת
השכינה - שנעשה ביהודי על־ידי לימוד התורה ברבים, כי
שכינת עוז אשר נגבהי מרומים, והשמים ושמי השמים
לא יכלכלו אימתה - תשכן ותתגדל בתוך בני ישראל,

1. דינאל ד, יד. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פסחים לג, א". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רש"י שם, עיי"ש". 4. אבות פ"ג משנה ו'. 5. סנהדרין לט, א. 6. ב. 7. קהלת יב, יג. 8. שלח לה, לד. 9. ברכות כא, ב. 10. אמור כב, לב. 11. קרח טז, כא. 12. ספר השיחות תש"ד ע' 29. 13. ישע"י יב, 14. פרק ג' משנה ב'. 15. איכה ג, ח.

- 1 - אם היחיד הוא חלק ממרובים יותר אך פחות מעשרה - מקבל
2 כל אחד מהם את השכר לפי ערך המרובים המשתתפים בזה.
3 בהתאם לגירסא "לפי
4 ערך" הכוונה היא,
5 שהיחיד מקבל שכרו לפי 1
6 הערך שיוצא בחלקו בתור 2
7 חלק מהמרובים, ובהתאם 3
8 לגירסא "ולפי ערך",
9 בוא"ו, הכוונה היא, שככל שהיחידים מרובים יותר כך גדל
10 שכרו של כל יחיד לעצמו. אבל לענין השראת קדושת
- הקדוש־ברוך־הוא¹⁶ - אין לו ערך אליהם כלל. - הקדושה
הנמשכת על ידי לימוד התורה של יחידים, אין לה שום ערך
לקדושה הנמשכת
מלימוד התורה של ציבור,
וההפך שכן השראת
לקביעות שכן - בין
השראה של קדושה
שנעשית על ידי תורה
בציבור, לבין קביעת שכר שנעשה על ידי תורה של יחיד, מובן
למביני מדע.

אגרת הקדש

יום שני כ"א תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלו, כי קביעת שכר... עד עמ' 272, לגמרי.

- 21 כי קביעת שכן הוא, שמאיר ה' לנפש תדרשנו, באור
22 תורתו, שהוא מעטמה לבושו ממש, - שהקדוש־ברוך־הוא
23 מתעטף ומתלבש בתורה - ועל ידי לבוש זה מאיר הקדוש־
24 ברוך־הוא לנפשו של יחיד המחפש את ה', החיפוש יכול להיות
25 בעבודת התפלה שלפני
26 תורה, או בתורה עצמה,
27 כפי שהוא אומר בחלק
28 הראשון של ספר ה"תניא"
29 סוף פרק ל"ז, ש"קורא
30 בתורה" זה כמו בן הקורא
31 לאביו שיבוא אליו ויהיה
32 אתו יחד, ולכן נקראת
33 התורה "אור",
34 שנאמר¹⁷: "עמ' אור
35 בשלמה"¹⁸, - שזה מוסב
36 על אור התורה שהוא
37 "לבוש" (שלמה), מפני
38 שהוא בהגבלה, והנפש
39 היא בעלת גבול
40 ותכלית בכל בחותיה,
41 - כלומר, גם בכמות וגם
42 באיכות, כל כוחות הנפש הם מוגבלים, וכיוון שהאור המאיר
43 לנפש צריך להתקבל בתוך כוחות הנפש, מן ההכרח הרי שגם
44 האור יהיה מוגבל. ובלשון רבנו חזקוני לכן גם אור ה' המאיר
45 בה - בנפש, הוא גבולי, מצומצם, ומתלבש בתוכה, - בתוך
46 הנפש, שהנפש תופסת את אור ה' בפנימיות, ועל כן - ולכן,
47 יתפעל לב מבקשי ה' בשעת התפלה וכיוצא בה, כי בו
48 ישמח לבם, ויגיל - בגילה גלויה, המתבטאת ביאף גילת
- ורגן, ותתענג נפשו בפנעם ה' [נסח אחר: על ה' - על
הקדוש־ברוך־הוא עצמו] ואורו, בהגלותו - כשאר ה'
מתגלה ממעטמה לבושו שהיא התורה, ויצא כפרק חצו, -
אור כזה שהתחלתו יוצא מלבוש התורה כחץ של ברק לנפשו.
וזו היא קביעת שכן
התורה, הקבועה תמיד
בנפש עמלה בה. - הרי
שהשכר של תורה קבוע
תמיד בנפש, לא רק
בעולם הבא כשיהיה שכר
המצוה ש"בהאי עלמא
ליכא"²⁰ (שאינו ניתן
בעולם הזה), אלא תמיד,
גם בהיות הנשמה בגוף,
קבוע בה שכר זה של
תורה, זה שכר ואור
מוגבלים שיכולים
להיתפס בנפש גם
כשהיא מלוכשת בגוף.
לכן אומרים, גם כשאחד
ישוב ולומד תורה קבוע לו
הקדוש־ברוך־הוא שכר. אבל ההשראה - השראת השכינה,
מה שאומרים "שכינה שריה ביניהם", היא הארה עצומה
מאור ה' המאיר בה - בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם
מוגבלים, כי אם בנפש עצמה, בלי גבול ותכלית, ואינו יכול
להתלבש - בפנימיות, בנפש גבולית - בנפש מוגבלת, כ"אם
- בבחינה של אור מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד רגליה,
- מהמדריגה העליונה שבנפש עד למדריגה התחתונה, שכל

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ידועה הקושיא בזה, דבאבות שם (מ"ב) שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת שכינה שריו' ביניהם. וי"ל ע"פ משנית באוה"ת עקב ע' תקמב. ברכות ו, א. במגן אבות סוף ח"ו (1) גירסא אחרת באגה"ק זו. (2) ע"פ הבי' שם (כנראה לקוח מהצ"צ) - יש לתרץ הנ"ל. ראה גם תניא מהדור"ק ע' רסא הערה 13 שורה 48. 17. תהלים קד, ב. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ מובא ע"ז הכתוב כי נר מצוה ותורה אור - אבל כאן הכוונה להביא ראי' ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורתו" כמו שע"י "שלמה" מתגלים כמה ענינים דהמלוכש בה. [ולכן נק' אור - שזהו עילוי לגבי תורה אור מצ"ע - מפני שהוא שלמה שע"י יתגלה ה']. ועיין הצ"צ עה"פ עוטה אור". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סו"ס טו שזהו ממקור כו". 20. קידושין לט, ב.

על הנפש ההגבלות שמן הגוף, בכוח הנפש להשיג התגלות
בלתי מוגבלת, ואף גם זאת – שבכוח הנפש להשיג זאת אז –
הרי זה על דרך החסד, – הרי זה חסד מהקדוש ברוך הוא
שנותן הכוח לנפש "לתפוס" התגלות כזו, כמו שכתוב: "ולך
ה' חסד, כי אתה תשלם
לאיש כמעשהו"²⁴, –
שתשלם השכר לפי
מעשי האדם הוא חסד
מהקדוש ברוך הוא, וכמו
שאמר ר"ל²⁵,
שהקדוש ברוך הוא
נותן כח בצדיקים כו'. –
לקבל את שכרם לעתיד
לבוא. שכן, השכר הוא
הרי בלתי מוגבל, וכדי
שהנשמה שהיא מוגבלת
– גם אחרי שהיא
מתפשטת מהגוף ואין
עליה הגבלות הגוף –
תוכל לקבל שכר שהוא
בלתי מוגבל, צריך הקדוש
ברוך הוא להעניק לה כוח
על כך. מה שאין כן
במלאכים²⁶, – שאין
בכוחם לקבל התגלות
בלתי מוגבלת, כמו
ששמעתי מרבותי, –

הכוונה על הבעל-שם טוב והמגיד ממזריטש, כי אלו נמצא
מלאך²⁷ אחד²⁸ עומד כמעמד עשרה משראל בחד, – הרי
זה רק מה שעשרה יהודים נמצאים יחד – ש"אכל בי עשרה
שכינתא שריא" – שורה הרי שם השכינה, אף שאינם מדברים
בדברי תורה – תפל עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית,
משכינתא דשריא עליה, – מהשכינה השורה עליהם, עד
שהיה מתפצל ממציאותו לגמרי. – מצד הביטול והפחד
הגדולים שהיתה משרה עליו השראת השכינה השורה על
עשרה משראל יחד, למרות שאין הם עוסקים בשעת מעשה
בתורה²⁹. בספר השיחות תש"ו³⁰ מביא כ"ק אדמו"ר מהור"י צ'
נ"ע, כשאביו למד אתו אגרת קדושה זו בפעם השניה, הרי
בשעה שהגיע למה שרבנו הזקן מדבר אודות מעלת הנשמות
לגבי מלאכים, ומסיים "כמו ששמעתי מרבותי" וכו' – דיבר הרבי
(מהורש"ב) נ"ע אודות הלשון "ששמעתי מרבותי" – שלעיל
ב"תניא" פרק ל"ה (בהגהה) כתוב הלשון "ששמעתי ממורי",

כוחות הנפש מוקפים ב"אור ה'" הבלתי מוגבל, כמו שאמר
ה"ל³¹: "אכל בי עשרה שכינתא שריא", – על כל עשרה
יהודים שורה שכינה, כלומר, עליהם מלמעלה, – הרי
על-דרך שרבותינו ז"ל אומרים בענין השראת השכינה השורה
על כל בני ישראל, גם
כשאין הם לומדים תורה

רגלה כמו שאמרו חז"ל אכל בי עשרה שכינתא
שריא כלומר עליהם מלמעלה כמ"ש ויהי נועם ה'
עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו כלומר כי נועם ה'
אשר הופיע במעשה ידינו בעסק התורה והמצוות
דאורייתא וקוב"ה כולא חד יתכונן וישרה עלינו
מלמעלה להיותו בלי גבול ותכלית ואינו מתלבש
בנפשנו ושכלנו וע"כ אין אנו משיגים בשכלנו הנעימות
והעריבות מנועם ה' וזיו השכינה בלי גבול ותכלית
אשר מתכונן ושורה עלינו במעשה ידינו בתורה
ומצוות ברבים דוקא. וע"ז ארו"ל שכר מצוה בהאי
עלמא ליכא כי אי אפשר לעולם להשיגו כי אם
בהתפשטות הנפש מהגוף ואף גם זאת על דרך
החסד כמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש
כמעשהו וכמו שארו"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים
ויהי נעם ה' עלינו,
ומעשה ידינו כוננה
עלינו, כלומר, כי נעם
ה' אשר הופיע
במעשה ידינו³², בעסק
התורה והמצוות,
דאורייתא וקדשא בריך

הוא בלא חד – שהתורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד
לגמרי, ויתכונן וישרה עלינו מלמעלה, – "עלינו", מעלינו,
בבחינת מקיף, להיותו בלי גבול ותכלית ואינו מתלבש
בנפשנו ושכלנו, ועל כן – ולכן, אין אנו משיגים בשכלנו
הנעימות והעריבות מ"נעם ה'" וזיו השכינה – שהוא, בלי
גבול ותכלית, אשר מתכונן ושורה עלינו ב"מעשה ידינו",
בתורה – הנלמדת, ומצוות – הנעשות, ברבים דוקא. –
שדוקא בתורה ובמצוות שברבים, ישנה השראה מאור שהוא
בלי גבול, ועל זה אמרו רבותינו ז"ל³³: "שכר מצוה בהאי
עלמא ליכא", – שכר מצוה בעולם הזה – אין. שזה מוסב על
האור וההתגלות הבלתי מוגבלות, הבאות על ידי מצוה –
התגלות זו איננה בעולם הזה. שכן, העולם הזה הרי מתנהג
בצורה מוגבלת – ולכן אין בעולם הזה התגלות אור בלתי
מוגבל, כי אי אפשר לעולם להשיגו, – את האור שהוא
בלי גבול, ב"אם בהתפשטות הנפש מהגוף. – אז, כשאין

21. תהלים צ, יז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע הפי' ב"מעשה ידינו" שזהו "עסק התומ"צ". 23. תהלים סב, יג. 24. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה באם זהו כמעשהו – מהו החסד – אלא שזהו שיכול לקבלו". 25. סנהדרין ק, ב. 26. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "שלא ניתן להם הכח". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם דצבור".
28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע – הכוונה?". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והא דהעשרה אינם בטלים כו' ואינם כפחד
כו' עכצ"ל משום דלא חזי אפילו מזליהו (דאז צ"ל בחרדה וכמזל"ל בחברי דניאל [נגמיל ג, א]), ומוכרח להיות כן דאם לאו – בטלה
הבחינה כמובן ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא – סיוע (בהעלם) להעבודה". 30. ע' 97-98.

בנוגע להלכות שלומדים בגן עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא" 11
הקדמה לכך, לעשות קביעות בכל יום ללמוד "עין יעקב", שהוא 12
אומר על כך שרוב סודות התורה מוסתרים בו וזה מכפר על 13
עוונות האדם. להלן³¹ הוא מביא שם, שהרבי (מוהרש"ב) נ"ע 14
אמר לו גם אז, שלחסידיים מלפנים היתה קביעות בחק לימודם 15
(בלימודים שהיו לומדים כל יום כחוק בל יעבור), שנוסף על 16
השיעורים במשניות, עמוד גמרא ותניא, היו גם לומדים פסקא 17
ב"עין יעקב", ועל-כל-פנים הלכה אחת בקיצור שולחן ערוך שני 18
סעיפים³², אם היה זה סעיף גדול היו לומדים באופן כזה שהיה 19
זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה אחת חלוקה בשני סעיפים, 20

ואילו כאן הוא אומר הלשון "ששמעתי מרבותי", והוא אמר על 1
כך: "ששמעתי ממורי" הוא מתכוון להוד כבוד קדושת הרב 2
המגיד ממזריטש, ו"ששמעתי מרבותי" הכוונה למורנו הבעל- 3
שם-טוב והרב המגיד ממזריטש. לאחר מכן, אומר שם כ"ק 4
אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, אמר הוד כבוד קדושת אאמו"ר (אדוני 5
אבי מורי ורבי), שאלו הן מזהלכות שלומדים בגן-עדן אודות 6
מעלת הנשמות לגבי מלאכים, כפי שהם (המלאכים) מתבטלים 7
מ"אור הוי" ששכינתא שריא (שהשכינה שורה) במעמד עשרה 8
מישראל, למרות שאין הם מדברים בדברי תורה, והוא – ממשיך 9
10 כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לספר – סיפר לי שמונה סיפורים

יום שלישי כ"ב תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, וע"כ רע בעיני... עד עמ' 272, בזה"ק.

כְּרִבִּים - דוֹחֵק כָּל שְׁעוֹר קוֹמָה שֶׁל יוֹצֵר בְּרָאשִׁית 48
כְּבִכּוֹל³⁸, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ רַז"ל³⁹: "אֵין אֲנִי וְהוּא וְכוּ", - 49
יכולין לדור בעולם" הרי שהוא דוחה את השכינה לגמרי, 50
שאין היא יכולה לשרות שם. אֵלָּא שְׁמִלְךָ אֲסוּר בְּרִהְטִים" 51
כו'⁴⁰. - השכינה היא 52

באופן של "אסור" - 53

כקשורה נגד רצונה שלא 54

לשרות במקום כזה - הרי 55

יש בכך משום עלבון 56

וקלון לשכינה הנמצאת 57

שם באופן של "מלך" 58

אסור וכו'. אֵכָּל "וְיִי 59

לְמֵאן דְּדַחֲקִין 60

לְשִׁכְנִיתָא כְּדִ יוֹקִים לָהּ 61

קֹדֶשָׁא בְּרִיךְ-הוּא, - וי 62

לאלה ש'דוחקים' את 63

השכינה, כאשר הקדוש- 64

ברוך-הוא יקים אותה, 65

וְיִימָא לָהּ: - ויאמר לה: 66

"הַתְּנַעֲרִי מַעֲפָר קוּמִי 67

וְגו'"⁴¹, וְעַל תֵּלַת מְלִין 68

מִתַּעֲכָבִי יִשְׂרָאֵל 69

בְּגִלּוּתָא: - על שלשה 70

דברים מתעכבים בני ישראל בגלות: עַל דְּדַחֲקִין לְשִׁכְנִיתָא, 71

- על שהם מצירים לשכינה, וְעַל דְּעִבְדִּין קִלְנָא בְּשִׁכְנִיתָא 72

- ועל שגורמים קלון לשכינה, וְכוּ", כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּזִהר 73

תְּקַדְוִשׁ⁴². 74

וְעַל כֵּן, - ולכן, רַע בְּעֵינֵי הַמַּעֲשֶׂה³³ אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת 21
הַשֶּׁמֶשׁ בְּכָלֵל, - כלומר, באלה שעוסקים בעסק או בעבודה, 22
שהם ענינים שתחת השמש (לא כמו תורה שהיא "לעילא מן 23
שמשא", למעלה מן השמש), הרי גם כשהם עושים מה שהוא 24

25 אומר להלן, שלפני

26 התפלה או אחרי התפלה,

27 אין הם לומדים תורה,

28 אלא זה נעשה מושב לצים

29 - הרי זה "רע בעיני",

30 וּבִפְרָט בֵּין אֲחֵי וְרַעִי

31 הַנִּנְשִׁים אֶל ה' ³⁴, "הַנִּנְשָׁה

32 - זו תַּפְלָה"³⁵, - כלומר

33 אלה העוסקים בעבודת

34 התפלה, וְאַחֲרֵי הַתַּפְלָה

35 או לְפָנֶיהָ נַעֲשֶׂה "מוֹשֵׁב

36 לְצִים" רַחֲמָנָא לְעֵלָּא,

37 כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ רַז"ל³⁶:

38 "שְׁנִים שְׁיוֹשְׁבִין וְאֵין

39 בִּינֵיהֶם דְּבְרֵי תוֹרָה כּוּ",

40 - הרי זה מושב לצים,

41 וְאֵם נַעֲשֶׂה "מוֹשֵׁב

42 לְצִים" בְּעֶשְׂרָה, -

43 מישראל, דְּשִׁכְנִיתָא

44 שְׂרִיא עֲלֵיהּ - שהשכינה שורה עליהם, אֵין לָהּ עֲלִבּוּנָא

45 וְקִלְנָא דְּשִׁכְנִיתָא - עלבון וקלון השכינה, גְּדוֹל מוֹה

46 רַחֲמָנָא לְעֵלָּא, וְאֵם אִמְרוּ רַז"ל³⁷ עַל הָעוֹבֵר עֲבָרָה בְּסִתְרֵי

47 שְׁ"דוֹחֵק רַגְלֵי הַשִּׁכְנָה" חֲסִידֵי-שְׁלֹמֹם, - הרי, הָעוֹבֵר עֲבָרָה

אגרת הקדש

וע"כ רע

בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט

בין אחיי ורעיי הנגשים אל ה' הגשה זו תפלה ואחר

התפלה או לפני נעשה מושב לצים ר"ל כמו שארז"ל

שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת כו' ואם נעשה מושב

לצים בעשרה דשכינתא שריא עלייהו אין לך עלבונא

וקלנא דשכינתא גדול מזה רחמנא ליצילן ואם אמרו

רו"ל על העובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה

ח"ו העובר עבירה ברבים דוחק כל שיעור קומה של

יוצר בראשית כביכול כמ"ש רו"ל אין אני והוא וכו'

אלא שמלך אסור ברהטים כו'. אבל ווי למאן דדחקין

לשכינתא כד יוקים לה קודשא ב"ה ויימא לה התנערי

מעפר קומי וגו' ועל תלת מילין מתעכבי ישראל

בגלותא על דדחקין לשכינתא ועל דעבדין קלנא

בשכינתא וכו' כמ"ש בזה"ק.

31. ע' 101. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אינו טה"ד: 1) לא הי' נפץ לימודו ברוסיה אפילו בדורות האחרונים. 2) ע"פ רוב כל סעיף - ה' בפ"ע. 3) נדפס לראשונה - בסוף ימי הצ"צ ומחוץ לרוסיה. 4) שו"ע אדה"ז נדפס בתחלת נשיאות אדהאמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז. וה"ז לימוד ה' פסוקות. ומה יגרום לשנות ולהחליף? 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב - קהלת ב, יז". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פרש"י יתרו יט, כב. ותפלות במקום קרבנות תקנום". 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ט. פרש"י עה"פ". 36. אבות פרק ג' משנה ב'. 37. קידושין לא, א. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ע"ח ש' השמות פ"ז. יהל אור ע' תקעג ואילך". 39. סוטה ה, א. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת רפ"ז". 41. כמ"ש בישע' נב, ב. 42. ח"ג עה, ב.

יום רביעי כ"ג תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, על כן אהובי... עד עמ' קלז, יהי רצון:

אגרת הקדש

על כן אהובי אחי

ורעי אל נא תרעו הרעה הגדולה הזאת ותנו כבוד לה' אלהיכם בטרם יחשך דהיינו בין מנחה למערב כל ימות החול ללמוד בעשרה פנימיות התורה שהיא אגדה שבס' ע"י שרוב סודות התורה גנוזין בה ומכפרת עונותיו של אדם כמבואר בכהאריז"ל והנגלות שבה הן דרכי ה' שילך בהם האדם וישית עצות בנפשו במילי דשמיא ובמילי דעלמא וכידוע לכל חכמי לב וגם ללמוד מעט בשו"ע או"ח הלכות הצריכות לכל אדם וע"ז ארו"ל כל השונה הלכות בכל יום כו' שהן הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה כמבואר בפרש"י ז"ל שם ובשבת קדש בעלות המנחה יעסקן בהל' שבת כי הלכתא רכתא לשבתא ובקל יכול האדם ליכשל בה ח"ו אפילו באיסור כרת וסקילה מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה זדון ח"ו ואצ"ל באיסורי דברי סופרים שרבו כמו רבו למעלה ובפרט באיסורי מוקצה דשכיחי טובא וחמורים ד"ס יותר מוד"ת כמ"ש רו"ל שכל העובר על דברי חכמים אפילו באיסור קל של דבריהם כמו האוכל קודם תפלת ערבית וכה"ג חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה וכל יחיד אל יפרוש עצמו מן הציבור אפילו ללמוד ענין אחר כ"א בדבר שהציבור עסוקין בו ואצ"ל שלא

על כן, - לכן, אהובי אחי ורעי, אל נא תרעו הרעה הגדולה הזאת, - לעשות, לפני התפלה או אחרי התפלה, מושב לצים רחמנא-ליצלן, ותנו כבוד לה' אלהיכם בטרם יחשך⁴³, דהיינו בין מנחה למערב כל ימות החול⁴⁴, ללמוד בעשרה פנימיות התורה, שהיא אגדה שבספר "עין יעקב", שרוב סודות התורה גנוזין בה, ומכפרת עונותיו של אדם כמבואר בכהאריז"ל⁴⁵, והנגלות שבה - סודות התורה, הרי אמר, גנוזין באגדה שב"עין יעקב", והדברים הגלויים אודותם לומדים בחלק הנגלה של האגדה, הן דרכי ה' שילך בהם האדם, וישית עצות בנפשו במילי דשמיא - בעניני תורה ומצוות, ובמילי דעלמא, - בעניני עולם, וכידוע לכל חכמי לב, וגם ללמוד מעט - בין מנחה למערב, בשלחן ערוך ארחי-חיים הלכות הצריכות לכל אדם, - שהרי החלק "אורח חיים" שבשולחן-ערוך נחזק לכל אחד לדעת הלכותיו, ועל זה אמרו רז"ל⁴⁶: "כל השונה הלכות בכל יום כו", - מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שהן הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה, - לדעת איך לעשות בפועל, כמבואר בפרוש רש"י ז"ל שם⁴⁷. - שב"הלכות" מתכוונת הגמרא להלכות ברורות, בלי השקלא-וטריא והמחלוקת שבדבר, כפי שרש"י מפרש במגילה לפני המאמר "כל השונה הלכות", אלא בנוגע להספד על "שונה הלכות" שלמד את ההלכות עצמן בלי השקלא-וטריא וכו', ובמס' נדה על מאמר זה עצמו מפרש רש"י, שאלו הן משניות, ברייתות והלכה למשה מסיני, שגם הן בלי השקלא-וטריא של

43. ע"פ ל' הכתוב - ירמי' יג, טז. 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל הא דאינו מתחיל בנוגע לתפלה הא', שחרית - כי אז הרי דין מפורש הוא בשו"ע (ספ"ט ס"ד) דאסור לעסוק בצרכיו קודם התפלה, וכן שלאחר" צ"ל ת"ת דרבים, מביהכנ"ס לביהמ"ד (סקני"ה ס"א)". 45. ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ה"ב ובנסמן שם (בהוצאת קה"ת). הקדמת הרמב"ן לשיר השירים. 46. מגילה כח, ב. נדה עג, א. 47. ראה ט"ז יו"ד סרמ"ז סק"ב. 48. פרק ד' משנה י"ב. 49. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. 50. ברכות ד, ב. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל - טובא קמ"ל שלא כהדעות דלהפלה וגוזמא כוונתו. וראה שו"ע אד"ה סס"ג ס"ה. שדיח כללים ע' 386. פאת השדה ח, טו - בארוכה. אנציק' תלמודית יד ע' תקצט ואילך".

17 תנאי שמן ההכרח שיהיו עשרה, זה רק עילוי כשעשרה מישראל
18 הם ביחד – בכל זאת, כיוון שאין קדושה בקדושת התורה,
19 וכשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד הם הרי ממשיכים
20 כאמור לעיל, הבחינה הגבוהה של קדושה והשראת השכינה –
21 לכן מי שיוצא החוצה
22 ובגלל כך לא נשאר
23 "ציבור" בשעת הלימוד,
24 הוא על-דרך מי שהולך
25 מדבר שבקדושה ועל-ידו
26 מופרע הדבר שבקדושה.
27 ו"כל הפורש מן הציבור
28 בו", – אינו זוכה לראות
29 בנחמת הציבור⁵⁴, וְשׁוֹמֵעַ
30 לִי – אומר רבנו הזקן,
31 וְיִשְׁכֹּן בְּטַח, וְיִכְיֶיז וְיִכְיָמִינוּ תְּנוּשָׁע יְהוּדָה, וְיִרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכֹּן
32 לְבָטָח⁵⁵, אֲמֵן בֶּן יְהִי רָצוֹן:

אגרת הקדיש

יֵצֵא הַחוּצָה אִם לֹא יִהְיוּ עֹשֶׂה מְבַלְעָדוֹ וְעָלְיוֹ אֲנִי
קורא הפסוק ועוזי ה' יכלו בו' כמשאר¹ ל' על כל
דבר שבקדושה. כי אין קדושה בקדושת התורה
דאורייתא וקוב"ה כולא חד. וכל הפורש מן הציבור
בו' ושומע לי ישכון בטח ויכמיו ויכמינו תושע יהודה
וירושלים תשכון לבטח אמן בן יהי רצון:

1 שֶׁהַצִּיבּוֹר עֲסוּקִין בּוֹ, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר שְׁלֹא יֵצֵא הַחוּצָה –
2 בשעה שהציבור לומד אם לא יהיו עֹשֶׂה מְבַלְעָדוֹ, וְעָלְיוֹ –
3 על מי שיוצא החוצה, אֲנִי – רבנו הזקן, קוֹרֵא הַפְּסוּקִים²: "וְעָזְבִי
4 ה' – אלה שעוזבים תורתו של ה', יָכֻלוּ בּוֹ", כִּמּוֹ שְׁאִמְרוּ
5 רַ"ל³ עַל כָּל דָּבָר
6 שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, כִּי אֵין קְדֻשָּׁה
7 בְּקִדְשָׁת הַתּוֹרָה,
8 דִּ"אֲוִרִיתָא וְקִדְשָׁא⁴
9 בְּרִיךְ הוּא פְּלֵא חַד⁵. –
10 התורה והקדוש-ברוך
11 הוא הם דבר אחד, שלכן,
12 למרות שרבותינו ז"ל⁶
13 אמרו זאת רק לגבי דבר
14 שבקדושה, שבהם הענין
15 של עשרה מישראל (מניין) הוא תנאי שבלעדו אי אפשר לומר
16 אותו דבר שבקדושה, מה שאין-כן בלימוד תורה הרי אין זה

יום חמישי כ"ד תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 274, כד אהובי אחיי... עד עמ' קלח, בלבותם:

56 יתירה מזו, הוא מתחייב בנפשו למלך בהראותו עלבונו ובזיונו כלפי
57 המלך בעיני כל.
58 כך הדבר בנמשל, בענין התפלה, שמלך מלכי המלכים צווה לקבוע זמני
59 התפלה בהם הוא מתגלה לכל דורשי שמו על ידי התבוננותם בגדולתו
60 של הקדוש-ברוך-הוא. וגם כאן הרי זה כאילו צווה המלך להכריז
61 בכל רחבי ממלכתו, שכן זמני התפלה הם עת רצון גם למעלה וגם
62 למטה, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר
63 ה"תניא", ששעת התפלה היא זמן של "מוחין גדולות" למעלה,
64 ולמטה היא "שעת הכושר" לכל אדם – הרי זו קריאה בכל רחבי
65 מלכותו של הקדוש-ברוך-הוא. ועל האדם רק להכין את עצמו
66 שיוכל "לקבל" התגלות זו – על ידי התבוננותו בגדולת הקדוש-
67 ברוך-הוא בשעת התפלה, וכפי שרבנו הזקן פירש בתורה קצרה את
68 המאמר¹ "אם כיוון לבו יצא", אם פתח חלון בלבו, "כיוון" מלשון
69 "כיוון פתיחין ליה" הכתוב בתפלתו של דניאל² שהכוונה היא
70 שחלונות היו פתוחים אצלו – כך כאן הכוונה ב"אם כיוון לבר" היא,
71 שפתח חלון בלבו שיוכל להאיר דרכו בלבו ההתגלות המאירה במוח
72 על ידי ההתבוננות בגדולת ה'.
73 וכאשר משהו מדבר אז בעיניו הוא, ויהיו אלה גם דברים הנחוצים לו,
74 הוא מראה – כאמור לעיל – שאין הוא רוצה לראות התגלות המלך
75 שישנה בשעת התפלה, ויתירה מזו, זהו בזיונו של המלך ולפני עיני כל.
76 לכן מסיים רבנו הזקן בגזירת גזירה שלא לדבר שום "שיחה בטילה"
77 מהשעה שהחזן מתחיל בתפלה עד לסוף הקדיש האחרון שאחרי
78 התפלה. ומי שיעבור על כך במויד ישב על הקרקע ויבקש משלשה

33 **כד**. באגרת הקדושה הקודמת, סימן כ"ג, הסביר רבנו הזקן ההפלאה
34 הגדולה, בהשראת השכינה, כשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד או
35 עושים מצוה רבים, ולכן (אמר) "רע בעיני המעשה" שיכול לקרות, שגם
36 אלה אשר "נגשים אל ה' הגשה זו תפלה", שעוסקים בעבודת התפלה,
37 ובכל זאת לפני או אחרי התפלה נעשה מושב ליצים מפני שלא לומדים
38 תורה, ולכן תבע לעשות קביעות רבים ללמוד "עין יעקב" ו"שולחן ערוך"
39 הלכה למעשה בין מנחה למערב.
40 לאחר האגרת האמורה, באה האגרת הקדושה סימן כ"ד, בה תובע רבנו
41 הזקן בצורה חריפה מדוע ישנם כאלה שמדברים בשעת התפלה. ואין
42 הכוונה לדברים בטלים, אלא אפילו כשמדברים בתוכן של "סיפור
43 בצרכי", הוא מדבר אודות דברים הנצרכים לו, ואם היה מדבר בהם
44 בזמן אחר (שלא בשעת התפלה) לא היה בזה משום חטא. שכן, הוא
45 צריך לדבר אודות דברים אלה: אך אם הוא מדבר אותם בשעת התפלה,
46 אומר רבנו הזקן, שהוא מראה בכך שאין הוא רוצה להתבונן ולראות את
47 ההתגלות האלקית שהקדוש-ברוך-הוא מתגלה בשעת התפלה.
48 רבנו הזקן מביא דוגמה לכך, כמו למשל במלך למטה שדורך כלל כבודו
49 וגדולתו מוחבאים בחזרי חזרים, ורבים מוחכים ימים ושנים שיעלה בידם
50 לראות אותו, וכשעלה ברצון המלך לצוות להכריז בכל רחבי ממלכתו
51 שיתאספו בזמן מסויים, והוא יראה להם כבוד מלכותו ויקר תפארת
52 גדולתו, הרי מי שעומד אז מן הצד ואינו מתעניין לראות את המלך –
53 עד כמה מטופש הוא נראה בעיני הכל, וגם יש בכך משום בזיון למלך,
54 שאין המלך חשוב בעיניו לשאוף נחת ותענוג מההסתכלות בכבודו
55 ובתפארת גדולתו, וחשוב לו יותר לספר ולדבר אז בעיניים הנחוצים לו.

52. ישע' א, כח. 53. ברכות ח, א. ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד. 54. מסכת שמחות ב, י. אבל שם מדרכי ציבור. ועיי' רמב"ם הלכות אבל פ"א ה"י. 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות כאן - אולי - ע"פ תענית (יא, א) דהמצער עצמו עם הצבור רואה בנחמת הצבור. ולהעיר מברכות ל, רע"א". 1. ברכות יג, א. 2. דניאל ו, יא.

1 אנשים להחיר לו הנדודי שלמעלה, אך, זה רק בשעה שהוא עושה זאת
2 במזיד, לא כאשר שכח או שהתפרצו מפיו כמה מלים, שאז לא חל עליו
3 מלכתחילה ענין הנדודי, ורבונו הזקן מסיים ב"הטיבה ה' לטובים ולישירים
4 בלבנותם".

5 אהובי אחי, אל נא
6 תרעו, רעים

7 האהובים ליוצרים
8 ושנואים ליוצרים, -
9 צריכים הרי לעשות מה
10 שהאובח (הבורא) רוצה,
11 ולא מה שהשונא (היצר
12 הרע) רוצה, ואל יעשה
13 אדם עצמו רשע שעה
14 אחת - השעה היחידה
15 והמיוחדת של תפלה,
16 לפני המקום, - לפני
17 הקדוש-ברוך-הוא, אשר
18 - הקדוש ברוך הוא, בחר
19 בה מכל היום, להקהל
20 ולעמוד לפניו בשעה זו,
21 - של תפלה, שהיא עת
22 רצון לפניו, להתגלות
23 לבוא אל ה"מקדש"
24 מעט, - "בית המקדש"
25 הקטן, כפי שנקרא בית
26 הכנסת בו יהודים
27 מתפללים,⁴ לפקד
28 לשכינת כבודו, השוכן
29 אתם בתוך שטאותם,⁵ -
30 שגם במצב של גלות ושל
31 טומאה - שוכנת בכל זאת
32 השכינה עם בני ישראל,⁶
33 הרי בשעת הרצון של
34 תפלה, בא כביכול
35 הקדוש-ברוך-הוא לבקר
36 את השכינה השוכנת
37 איתם, ולהמציא לדורשיו
38 ומבקשיו ומיחליו. -

39 ובעת רצון זו שהיא שעת התפלה, הרי והמספר בצרכיו -
40 מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגלוי כבוד
41 מלכותו, ונעשה מרכבה טמאה - נעשה בטל כמו מרכבה
42 לבסיל העליון, - לקליפה, הנקראת "בסיל העליון", שנאמר
43 עליו: "לא יחפץ בסיל בתבונה כו", כמו שכתבו הוהר
44 והאר"י ז"ל, דהיינו שאינו חפץ להתבונן ולראות ביקר

אגרת הקדש

כד אהובי אחי אל נא תרעו ריעים האהובים
ליוצרים ושנואים ליצרים ואל יעשה

אדם עצמו רשע שעה אחת לפני המקום אשר בחר
בה מכל היום להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו שהיא
עת רצון לפניו להתגלות לבוא אל המקדש מעט
לפקוד לשכינת כבודו השוכן אתם בתוך טומאותם
ולהמציא לדורשיו ומבקשיו ומיחליו והמספר בצרכיו
מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגלוי
כבוד מלכותו ונעשה מרכבה טמאה לבסיל העליון
שנאמר עליו לא יחפץ בסיל בתבונה כו" כמ"ש
הוהר והאר"י ז"ל דהיינו שאינו חפץ להתבונן ולראות
ביקר תפארת גדולתו של מלך מה"מ הקב"ה הנגלות
למעלה בשעה זו וגם למטה אל החפצים להביט אל
כבודו וגדלו המתעטף ומתלבש בתוך תיבות התפלה
הסדורה בפי כל ומתגלה לכל אחד לפי שכלו ושורש
נשמתו כדרכיב לפי שכלו יהולל איש יהלל כתיב
ומלכותא דרקייע כעין מלכותא דארעא שדרך המלך
להיות חביון עוזו בחדרי חדרים וכמה שומרים על
הפתחים (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים
לראות עוזו וכבודו וכשעלה רצונו להתגלות לכל
והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמוד לפניו
להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו מי
שעומד לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו
כמה גרוע וסכל ופתי הוא וגמשל כבהמות נדמה
בעיני כל הבריות וגם הוא בזיון המלך בהראותו
לפניו שאינו ספון בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט
אל כבודו ויפיו יותר מעסק צרכיו וגם הוא מתחייב
בנפשו למלך על הראות קלונו ובזיונו את המלך לעין
כל רואה וע"ז נאמר וכסילים מרים קלון כלומר אף
שהוא כסיל לא יהי' מרים קלון שיהי' נראה הקלון
ומבקשיו ומיחליו. -

הבריות. וגם הוא בזיון המלך - בהראותו לפניו שאינו -
שהמלך אינו ספון - חשוב בעיניו לקבל נחת ושעשועים
מהביט אל כבודו ויפיו, יותר מעסק צרכיו. וגם הוא
מתחייב בנפשו למלך, על הראות קלונו ובזיונו את המלך
לעין כל רואה, ועל זה נאמר:¹² "וכסילים מרים קלון",
כלומר: אף שהוא כסיל - לא יהיה "מרים קלון", שיהיה

45 תפארת גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא,
46 הנגלות למעלה בשעה זו, - ששעת התפלה היא הרי עת רצון
47 למעלה, וגם - זה נתגלה למטה אל החפצים - ברצון פנימי,
48 להביט אל כבודו וגדלו, המתעטף ומתלבש בתוך תיבות
49 התפלה הסדורה בפי
50 כל, ומתגלה לכל אחד
51 לפי שכלו - והבנתו,
52 ושרש נשמתו, כדרכיב:
53 - כמו שכתוב: "לפי
54 שכלו יהלל איש" -
55 "יהלל" כתיב; - בלי וא"ו
56 - שמשמעותו, שבהתאם
57 לשכלו ולהבנתו בגדולת
58 הקדוש-ברוך-הוא, מהלל
59 האדם את הקדוש-ברוך-
60 הוא בשעת התפלה,
61 ומלכותא דרקייע כעין
62 מלכותא דארעא,¹⁰ -
63 מלכות השמים דומה
64 למלכות על הארץ,
65 להנהגת המלכות למטה,
66 שדרך המלך להיות
67 "חביון עוזו"¹¹ בחדרי
68 חדרים, וכמה שומרים
69 על הפתחים, (עד) אשר
70 כמה וכמה מצפים ימים
71 ושנים לראות עוזו
72 וכבודו, וכשעלה רצונו
73 להתגלות לכל, והעביר
74 קול בכל מלכותו
75 להקהל ולעמוד לפניו,
76 להראותם כבוד מלכותו
77 ויקר תפארת גדולתו, מי
78 שעומד לפניו ואינו
79 חושש לראותו ומתעסק
80 בצרכיו - כמה גרוע
81 וסכל ופתי הוא, וגמשל
82 כבהמות נדמה בעיני כל

הבריות. וגם הוא בזיון המלך - בהראותו לפניו שאינו -
שהמלך אינו ספון - חשוב בעיניו לקבל נחת ושעשועים
מהביט אל כבודו ויפיו, יותר מעסק צרכיו. וגם הוא
מתחייב בנפשו למלך, על הראות קלונו ובזיונו את המלך
לעין כל רואה, ועל זה נאמר:¹² "וכסילים מרים קלון",
כלומר: אף שהוא כסיל - לא יהיה "מרים קלון", שיהיה

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר ממחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו, ב)". 4. מגילה כט, א. 5. אחרי טז, טז. וראה תניא פמ"ה. 6. משלי יח, ב. 7. ראה זח"א קעט, א. 8. ראה רמ"ז לזח"א שם. 9. משלי יב, יח. 10. ברכות נח, א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (דרושי יוה"כ פ - סד"ה שבת שבתון) ב" דרגת חביון עוזו למע' שמוה מוכן למטה, כביכול". 12. משלי ג, לה.

שֹׁה לְכָל נֶפֶשׁ, שְׁלֹא לְשׁוֹחַ שִׁיחָה בְּטִלָּה מִשִּׁיתְחִיל הַשְּׁלִיחַ
צָבוֹר – הַחֲזוֹן, לְהַתְפַּלֵּל הַתְּפִלָּה עַד גִּמְרֵי קִדְּשׁ בְּתָרָא, – עַד
סוֹף הַקִּדְּשׁ הָאֲחֵרִין, שְׁחֲרִית עֶרְבִית וּמִנְחָה¹⁷ וְכוּ'. וְהַעֲוָבֵר
עַל זֶה בְּזִדּוֹן – יֵשֵׁב עַל הָאָרֶץ וַיִּבְקֹשׁ מִשְׁלָשָׁה אָנָּשִׁים
שִׁיתִירוּ לוֹ נִדְוִי
שְׁלֹמֶעֱלָה, – שְׁמַגִּיעַ לְמִי

אגרת הקדש

לְעֵינַי כָּל. וְע"כ קִבְּעוּ חו"ל בַּתְּפִלָּה כְּאֵלּוּ עוֹמֵד לְפָנֵי
הַמֶּלֶךְ עַכ"פ יִהְיֶה מֵרָאָה בְּעֵצְמוֹ כְּאֵלּוּ עוֹמֵד כּו' לְעֵינַי
כָּל רוֹאֵה בְּעֵינֵי בֶשֶׂר אֶל מַעֲשֵׂיו וְדִיבּוּרָיו אִף שֶׁאֵין
לוֹ מַחֲשָׁבָה לְכַסִּיל וְע"ז הַעֲנִין נִתְקַן כָּל הַתְּפִלּוֹת
לְמַתְבוֹנָן בָּהֶם הַיָּטֵב וּמִי שֶׁאֵינוֹ מֵרָאָה כֵּן מִתְחַיֵּיב
בְּנִפְשׁוֹ וְעַלְיוֹ אִמְרוּ בּוֹהֵר הַק' דֹּאנְהִיג קִלְנָא בְּתַקוֹנָא
עֵילָאָה וְאֲחֻזִּי פְּרוּדָא וְלִית לִיה חוֹלְקָא בְּאֵלָהָא דִּישְׂרָאֵל
ר"ל ע"כ שְׁלִיחוּתֵיהּ דְּרז"ל קֹא עֵבִידָנָא לְגִזְרָה גְּזִירָה
שׁוּה לְכָל נֶפֶשׁ שְׁלֹא לְשׁוֹחַ שִׁיחָה בְּטִלָּה מִשִּׁיתְחִיל
הַשְּׁ"ץ לְהַתְפַּלֵּל הַתְּפִלָּה עַד גִּמְרֵי קִדְּשׁ בְּתָרָא שְׁחֲרִית
עֶרְבִית וּמִנְחָה וְכוּ'. וְהַעֲוָבֵר ע"ז בְּזִדּוֹן יֵשֵׁב עַל הָאָרֶץ
וַיִּבְקֹשׁ מִג' אָנָּשִׁים שִׁיתִירוּ לוֹ נִדְוִי שְׁלֹמֶעֱלָה וְשֵׁב
וּרְפָא לוֹ וְלֹא חָל עַלְיוֹ שׁוֹם נִדְוִי לְמַפְרַע כָּל עֵיקֶר
כִּי מִתְחַלְתּוֹ לֹא חָל כ"א עַל הַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים שֶׁאֵינֶם
חוֹשְׁשִׁים כָּלֵל לְבִקְשׁ כְּפָרָה מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הַבְּרִיּוֹת
עַל הָעוֹן פְּלִילִי הַזֶּה. וְגַם דּוֹקָא כְּשֶׁמְדַבְּרִים בְּזִדּוֹן
בְּשֹׂאֵם נֶפֶשׁ וְלֹא עַל הַשּׁוֹכֵחַ אוֹ שְׁנוֹרְקוֹ מִפּוֹ כִּמְהָ
תִּיבּוֹת בְּלֹא מַתְכוּיִן שֶׁא"צ הַתֵּרָה כָּלֵל וְכוּחַן לְבוֹת
וְכָלִיּוֹת אֲלֵקִים צָדִיק. הַיָּטֵב ה' לְטוֹבוֹת וּלְיִשְׁרִים בְּלִבּוֹתָם:

שֶׁאֵינוֹ צָרִיף הַתֵּרָה כָּלֵל, – שִׁיתִירוּ לוֹ אֶת הַנִּדְוִי, וּמִי שִׁדְּבֵר
בְּמוֹד וַיֹּאמֶר שְׁדִּיָּה זֶה שְׁלֹא בְּמַתְכוּיִן וְכוּ' – עַלְיוֹ הוּא אוֹמֵר:
"וְכוּחַן לְבוֹת וְכָלִיּוֹת אֲלֵקִים צָדִיק"¹⁸, "הַיָּטֵב ה' לְטוֹבוֹת
– לֹאֵלָה שְׁעוֹשִׂים טוֹב וְשׁוֹמְרִים עֲצָמָם מִלְּדַבֵּר כָּלֵל, וְלִישְׁרִים
בְּלִבּוֹתָם"¹⁹. – שְׁלֹא חָשְׁבוּ בְּלִבָּם לְדַבֵּר, אֲלֵא נִזְרְקוּ מִפִּיהֶם כִּמְהָ
תִּיבּוֹת בְּלֹא מַתְכוּיִן. גַּם לָהֶם יַעֲשֶׂה ה' טוֹב.

נִרְאָה תְּקַלּוֹן לְעֵינַי כָּל. – וְעַל הָרְאוּתוֹ קִלּוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ לְעֵינֵי
כָּל, הוּא הָרִי לֹא רַק מְבוֹהָ אֶת הַמֶּלֶךְ אֲלֵא מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ לְמַלְךְ.
וְעַל כֵּן – וְלִכּוֹן, קִבְּעוּ חו"ל בַּתְּפִלָּה: – שְׁעִלִּיה לְהִיּוֹת כְּאֵלּוּ
עוֹמֵד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ¹³. – שְׁבִאֲמַת הוּא הָרִי עוֹמֵד לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי

הַמַּלְכִּים, אִם־כֵּן מִדּוּעַ

אוֹמְרִים "כְּאֵילֹו" עוֹמֵד

לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ? אֲלֵא, הַכּוּוֹנָה
הִיא: עַל־כָּל־פָּנִים יִהְיֶה
מֵרָאָה בְּעֵצְמוֹ כְּאֵלּוּ
עוֹמֵד כּו' – לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ,
כִּי יִרְאֵה עֲצָמוֹ לְעֵינַי כָּל
רוֹאֵה בְּעֵינֵי בֶשֶׂר אֶל
מַעֲשֵׂיו וְדִבּוּרָיו, – שְׁכַל
אֶחָד יִרְאֵה שְׁמַעֲשֵׂיו
וְדִבּוּרָיו הֵם כְּפִי שֶׁהֵם
צָרִיכִים לְהִיּוֹת כְּשֶׁהוּא
עוֹמֵד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ, אִף
שֶׁאֵין לוֹ מַחֲשָׁבָה לְכַסִּיל.
– לְהַרְגִּישׁ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ
שְׁבַעֲמֵדוֹ בַּתְּפִלָּה הוּא
עוֹמֵד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ, וְעַל זֶה
הָעֲנִין – שְׁעוֹמְדִים לְפָנֵי
הַמֶּלֶךְ שֶׁקִּבַּע זְמַן זֶה
לְהַתְּנָלוֹת לְכָל הַדּוֹרָשִׁים
אוֹתוֹ, נִתְקַן¹⁴ כָּל
הַתְּפִלּוֹת, לְמַתְבוֹנָן בָּהֶם
הַיָּטֵב. וּמִי שֶׁאֵינוֹ מֵרָאָה

כֵּן – מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ. וְעַלְיוֹ אִמְרוּ בּוֹהֵר הַקִּדְּשׁ¹⁵: "דֹּאנְהִיג
קִלְנָא בְּתַקוֹנָא עֵילָאָה – הוּא מְכַנֵּס קִלּוֹן בְּתִיקוֹן הָעֲלִיּוֹן, וְאֲחֻזִּי
פְּרוּדָא, – וּמֵרָאָה הִפְרָדוֹת (מִקְדוּשָׁה) וְלִית לִיה חוֹלְקָא
בְּאֵלָהָא דִּישְׂרָאֵל", – וְאֵין לוֹ, חוֹלֵק בְּאֲלֵקֵי יִשְׂרָאֵל, רַחֲמָנָא
לְעַלְיוֹ. – עַל כֵּן – לִכּוֹן, אוֹמֵר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן, שְׁלִיחוּתֵיהּ דְּרז"ל קֹא
עֵבִידָנָא, – מִקִּיִּם אֲנִי שְׁלִיחוֹתָם שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ ז"ל, לְגִזְרָה גְּזִירָה¹⁶

יום שישי כ"ה תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלח, כה להבין אמרי... עד עמ' 276, לו וגו'.

מִתְפַּלֵּל, יִחְשׁוּב לְעֵצְמוֹ "לִשְׁם מַה הֵבִיא אוֹתִי הַקִּדּוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא כֵּאֵן שֶׁהָלֹז
יִדְּבַר בְּשַׁעַת תְּפִלָּתִי, הָרִי זֶה הִכַּל בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית", אֲלֵא, הַדִּיבּוּר הוּא
הַשְׁכִּינָה וְהִיא (הַשְׁכִּינָה) "שְׁרָתָה" (כִּכְ כְּתוּב שֶׁם הַלְשׁוֹן, אִךְ כְּפִי שִׁיטְבִיר
רַבְּנֵי הַזֶּקֶן (בְּאֲגֶרֶת זֹז) הַלְשׁוֹן מִתְאַיֶּמָה הִיא לֹא "שְׁרָתָה" כִּי־אֵם
"תְּלַבְשָׁה" בְּפִיו שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם, כְּדִי שֶׁאֵתְחַזֵּק בְּעִבּוּדֵת הַתְּפִלָּה, וּבִפְרִט
(כְּתוּב שֶׁם לְהִלָּךְ) אִם הַמְדַבֵּר הוּא גּוֹי אֶךְ קִטָּן, הָרִי יִצְאָה שֶׁהַשְׁכִּינָה צִמְצָמָה

67 **כה.** תוכנה של אגרת הקודש, סימן כ"ה, הוא ביאור על תורה של
68 הבעל-שם-טוב, שנדפסה בספר "צוואת הריב"ש" (סימן ק"ב בהוצאת
69 קה"ת משנת תשל"ה). בה מדובר איך כל דבר הוא התפשטות מהקודש־
70 ברוך־הוא באמצעות המדות אהבה ויראה, אלא שיכול להיות שהאהבה
71 או היראה הן בגלות וכו'.

72 בהמשך כתוב שם, שכך הדבר גם כשהוא שומע מישורו מדבר בשעה שהוא

13. ברכות לג, א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בשאר הדפוסים הצ"ל 'נתקנו'". 15. ח"א קלא, ב. 16. עיין סמ"ק סוף סימן
יא. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נ"ל בדא"פ לתרץ הסדר: שחרית ערבית ו(אפילו) מנחה, היינו, אפילו בתפלת מנחה שבאה בהמשך
לתפלת שחרית (שלכן אצ"ל ק"ש עוה"פ), ג"כ כל כך חמורה הפסק שיחה (ואף שמפסיק בפשטות בין ק"ש דשחרית ששייכת גם למנחה
למנחה)". 18. ל' הכתוב - תהלים ז, י. 19. ל' הכתוב - תהלים קכה, ד.

22 **ה'** אמר לו קלל, שלמרות שאין אנו מוצאים שהקדוש-ברוך-הוא יאמר
23 זאת לשמעאי, אך הרי כיוון שרוח פיו יתברך החיה בשעת מעשה את
24 שמעאי ונתן לו הכוח לדבר אותם דיבורים, הוא קורא לכך **ה'** אמר לו
25 קלל, וכפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט ענין התלבשות הארת השכינה
26 גם בקליפות וכו', מה שאין רבנו הזקן מביא מאמרו של הבעל-שם-טוב
27 והקושיא האמורה שהקשו עליו – אפשר אולי לומר, על-דרך מה שאנו
28 מוצאים בסיפורי מאסרו של רבנו הזקן, שמסר נפשו בפועל ממש שלא
29 להיות נפרד חס-יולוסם מתנועה של הבעל-שם-טוב, אף לא לשעה קלה
30 ואף לא למראית עין, כך גם בעניננו, שרבנו הזקן נזהר גם שלא להזכיר
31 ענין של קושיא על תורת הבעל-שם-טוב, אלא הוא מסביר את הענין,
32 ובמילא מתורצת הקושיא שהקשו על כך.

33 לְהִכִּין אֹמְרֵי בִּינָה, - בבהנה של תורה, על-דרך הלשון
34 במשלי, ועל-דרך מאמר הגמרא³: "אל"ף-ב"ת" - אלף
35 בינה", מפרש רש"י: למוד תורה, מִה שְׁכַתוֹב בְּסֶפֶר הַנִּקְרָא
36 "צִוּוֹת רִיב"ש", - צוואתו של רבי ישראל בעלי-שם (טוב) -
37 כך נקרא הספר, הֵנָּה שְׁבָאֲמַת אֵינָה צִוּוֹתוֹ בְּלָל, וְ -
38 הבעלי-שם-טוב, לֹא צִוָּה בְּלָל לִפְנֵי פְטִירָתוֹ, רק - הענינים
39 שבספר, הֵם לְקוּטֵי אֹמְרֵי הַמְּהוֹרֹת - על-דרך "טהורה
40 היא" הנאמר לגבי הנשמה, המציין מדירגת הנשמה
41 שב"אצילות"; "טהורה" מלשון "כעצם השמים לטהור"⁵,
42 שְׁלֻקְטוֹ לְקוּטֵי בְּתֵר לְקוּטֵי, - כלומר, שלא אחד ליקט את
43 הדברים, אלא היו כמה וכמה שלקטו אימרות מתורת הבעל-
44 שם-טוב. "לקוטי בתר לקוטי" הוא לשון במסכת תענית⁶, וְלֹא

המאמר המובא ב"צוותא" 50
הריב"ש" סימן ק"כ: והוא, 51
– המאמר יוסבר, בְּהַקְדָּמָה 52
מֵאִמֶּר הַן ל'?: "כָּל 53
הַבּוֹעֵם בָּאלו עוֹבֵד 54
עֲבוֹת וְכוּ'", וְהַטֵּעַם – 55
מדוע הבוטס הוא כאילו 56
עובד עבודה זרה, מוֹכֵן 57
לְיִוְדָעִי בִּינָה, לְפִי 58
שִׁבְעַת פְּעָם נִסְתַּלֶּקָה 59
מִמֶּנּוּ הָאֱמוּנָה; – 60
בהקדוש-ברוך-הוא 61
והשגחתו, שהיא השגחה 62
פרטית על כל נברא 63
ונברא, כִּי אֵלּוּ הֵיךְ 64
מאמין שְׂמַת ה' הִיטָה 65

אגרת הקדש

בה להבין אמרי בינה מ"ש בספר הנק'

ת ריב"ש הגם שבאמת
ל לפני פטירתו רק הם
לקטו לקומי בתר לקומי
ל מתכונתו. אך המכוון
וקדים מאדו"ל כל הכועס
הטעם מובן ליודעי בינה
מנו האמונה כי אילו היה
לו לא היה בכעס כלל
בחירה מקללו או מכהו
ני אדם ובדיני שמים על
יוק כבר נגזר מן השמים
עוד אלא אפילו בשעה

זאת לו - הדיבורים או המעשים שהביאו אותו לידי כעס –
 שהם באו מהקדוש-ברוך-הוא, **לא היה בכעס כלל** - על מי
 שדיבר אותם דיבורים או עשה אותם מעשים. **ואף שכן-אדם**
שהוא בעל בחירה מקלל או מכח או מניק ממונו,
ומתחבב בדיני אדם ובדיני שמים על רע בחירתו – שבוחר
 לעשות מעשים רעים אלה, לקללו או להכותו וכו', אי אפשר
 הני, לכאורה, לומר שהוא לא אשם, מפני שהוא שליח בלבד
 של הקדוש-ברוך-הוא והשגחתו; וראה לדבר, שהרי הוא
 מחוייב בדיני אדם ובדיני שמים? **אף-על-פי-כן, על הנזק כבר**
נגזר מן השמים, – שיינוק באותו נזק, ואם אותו אדם לא היה
 עושה זאת מפני שלא היה רוצה לבחור בבחירתו להרע להלו,
 הרי את הנזק היה הלו מקבל בין כה וכה, שכן: **והרבה**
שליחים למקום. – לבצע גזירה שנגזרה. כל הענין המדובר
 כאן, הוא על-דרך המכילתא (שמביא רש"י) על הפסוק:
 "והאלקים אנה לידו", שזו מה שכתוב¹⁰: "מרשעים יצא
 רשע", שלמרות שגזר על הניזק לקבל אותו נזק – מסבב
 הקדוש-ברוך-הוא שאותו אדם מסוים יהיה המזיק שיוזק
 לניזק. אך, שם מדובר בשוגג, מה-שאי-כן כשהדבר הוא
 במזיד, כשהמזיק עושה זאת בבחירתו, ואם הוא לא היה
 עושה זאת, הרי (כפי שהגמרא אומרת במסכת תענית¹¹)
 הרבה שלוחים למקום לבצע על-ידם את הגזירה. על-כל-
 פנים, מוכח מהאמור, שאין לניזק להיות בכעס על האדם
 שהזיק לו וכדומה, שכן לא הוא היה הסיבה על מה שאירע

1. "התמים" חוברת ב' ע' נו. 2. א. ב. 3. שבת קד, א. 4. בתניא לפנינו ליתא לתיבת "כלל", וניתוספה ע"פ הגהת כ"ק אדמו"ר הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא הוצאת קה"ת. 5. משפטים כד, ו. 6. ו. ב. 7. זח"א כז, ב. ח"ג קעט, א. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג בשם "חכמים הראשונים". ובכ"מ. 8. ביאור הקשר דתואר "יודעי בינה" דוקא - ראה לקוטי לוי יצחק לתניא כאן. 9. משפטים כא, יג. 10. שמואל א' כד, יד. 11. יח, ב.

הקדוש־ברוך־הוא, הַמְחִיָּה כָּל צַבָּאִים - כלשון הפסוק:³⁰
 "וברוח פיו כל צבאם", הַחֵיָה רוחוֹ שֶׁל שְׁמַעִי בְּשַׁעַת שְׁדָּכָר
 דְּבָרִים אֵלּוּ לְדוֹד; כִּי אֵלּוּ נִסְתַּלַּק "רוח פיו" וַתִּבְרָךְ רַעַע
 אֶחָד מֵרוּחוֹ שֶׁל שְׁמַעִי - לֹא יִכּוֹל לְדַבֵּר מֵאוֹמָה. (וזהו)
 "כִּי ה' אָמַר לוֹ" - בָּעֵת

הָיָה מִמֶּשׁ - כשדובר
 אותם דיבורים, "קָלֵל"
 אֵת דְּוִד, - בכך שבשעת
 מעשה החיה אותו ונתן
 לוֹ הַכּוּחַ לְדַבֵּר אוֹתָם
 דיבורים, "וַיִּמְיָ יֵאמֶר לוֹ
 וְגו'". - מדוע עשית כן,
 על המלה "לוֹ" מציין
 הרבי ב"הערות ותיקונים
 בדרך אפשר" (שנדפס
 בסוף ה"תניא") שלכאורה

מלה זו ("לוֹ") מיותרת, שהרי בפסוק כאן³¹ כתוב: "ומי יאמר
 מדוע עשית כן", בלי המלה "לוֹ". - מה שהרבי אומר
 ש"לכאורה" המלה "לוֹ" מיותרת, יש שרוצים לפרש, שזה מפני
 שיכול להיות שכונת רבנו הזקן היא על פסוק אחר בקהלת³²:
 "ובאשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לוֹ מה תעשה",
 שמשמעותו "מי יכול לומר להקדוש־ברוך־הוא מה אתה
 עושה?"; אך כיוון שהרי דוחק לומר שבדברו אודות הפסוק
 המסתיים ב"ומי יאמר", יביא רבנו הזקן פסוק אחר (בקהלת),
 אפשר אולי לומר, שהמלה "לוֹ" שמביא רבנו הזקן היא לא
 מהפסוק, אלא הוא מפרש ש"מי יאמר מדוע עשית כן" אין
 הכוונה לשמעי בן גרא (כפי שיש מפרשים כך) אלא הכוונה
 היא "לוֹ" לה' ש"יאמר לוֹ קלל": "מי יכול לומר להקדוש־ברוך־
 הוא מדוע עשית כך לצוות לשמעי לקלל את דוד".

1 לו, הסיבה היא גזר הדין מן השמים. להלן יאמר רבנו הזקן
 2 יתירה מזו, שלא זו בלבד כשכבר היה גזר הדין, דבר הנותן
 3 את האפשרות הכללית שהלז יוכל להרע לו - אלא אפילו
 4 הרעיון להרע לזולת והכוח שיש לו בשעת מעשה לעשות

5 זאת, הרי הכוח לרעיון זה
 6 בא מהקדוש־ברוך־הוא
 7 (אלא מובן הדבר שאותו
 8 אדם שהוא בעל בחירה,
 9 היה יכול לדחות מחשבה
 10 זו ולא לעשות אותו
 11 מעשה), אך כעסו הוא
 12 הרי לא מפני שמרגיז
 13 אותו שהלז בחר
 14 בבחירתו להרע לו, אלא
 15 מרגיז אותו למה הוא
 16 הזיק לו, וזאת מפני

17 שחסרה לו האמונה שהסיבה להזיקו היא גזר־דין מן השמים
 18 ולא בחירתו הרעה של הלז. ובלשון רבנו הזקן: וְלֹא עוֹד, -
 19 מה שהגזירה מן השמים נתנה את הרשות והאפשרות
 20 הכללית שהוא ייזק, אֵלּא אֵפְלוּ בְּשַׁעַת זֹו מִמֶּשׁ שְׁמַכְהוּ
 21 אוֹ מְקַלְלוֹ - הרי באותו זמן ממש, מִתְּלַבֵּשׁ בּוֹ - במזיק,
 22 בְּתֵּה ה' וְרוּחַ פִּיּוֹ וַתִּבְרָךְ הַמְחִיָּה וּמִקְנֵימוֹ, וְכִמּוֹ
 23 שְׁבִתּוֹב¹²: "כִּי ה' אָמַר לוֹ קָלֵל", - דוד אומר זאת,
 24 שהקדוש־ברוך־הוא אמר לשמעי בן גרא לקלל את דוד,
 25 וְהִיכֵן אָמַר - הקדוש־ברוך־הוא לְשַׁמְעִי? - היכן מוצאים
 26 אנו שהקדוש־ברוך־הוא יאמר לשמעי לקלל את דוד? אֵלּא
 27 שְׁמַחֲשֶׁבָה זֹו שֶׁנִּפְלָה לְשַׁמְעִי בְּלִבּוֹ וּמַחֲוֹ - לקלל את דוד,
 28 יִרְדֶּה מֵאֵת ה', - הקדוש־ברוך־הוא סיבב הסיבות שתעלה
 29 בלבו ובמוחו של שמעי מחשבה זו, וְ"רוּחַ פִּיּוֹ" - של

יום שבת קודש כ"ו תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 276, וכנודע מ"ש הבעש"ט... עד עמ' קלט, רוחניית.

בפרוטרוט ב"שער היחוד והאמונה" פרק א' ופרק ב' - שכן
 הדבר בכל הנבראים. וְלֹא בְּהַפְּלִיטוֹסִים שְׂבוּפִירִים בְּהַשְׁנָחָה
 פְּרָמִית, - בהשגחתו

הפרטית של הקדוש־
 ברוך־הוא על כל נברא
 ונוצר, והם סוברים
 שלמרות שהעולם נברא
 מהקדוש־ברוך־הוא ואינו
 קדמון, אך אין הקדוש־
 ברוך־הוא משגיח על
 הנבראים. שכן, וּמִדְּמִין
 בְּדִמְיוֹנָם הַבּוֹזֵב אֵת
 מַעֲשֵׂה ה', "עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ", לְמַעֲשֵׂה אֲנָשׁ
 וַתַּחְבּוּלוּתֵי; - למעשים שאדם עושה מגולם (מחזיקת זהב או

59 וְכִנּוּדֵּעַ מֵה שְׁכָתָה הַבְּעַל־שֵׁם־מוֹז וְ"ל עַל פְּסוּקִים¹⁶: "לְעוֹלָם
 60 ה' דְּבָרָךְ נִצָּב בְּשָׁמַיִם", - הסביר הבעל־שם־טוב פסוק זה
 61 באריכות ובביאור והפיץ
 62 את הנקודה המובאת
 63 ב'מדרש תהלים' (כמובא)
 64 לעיל - "שער היחוד
 65 והאמונה" פרק א',
 66 שְׁצִירָה אוֹתִית שֶׁנִּבְרָא¹² כו' הן נצבות ועומדות מלוכשות בשמים לעולם
 67 בְּהֵן הַשְּׁמַיִם, שְׁהוּא¹³
 68 מֵאֲמָר: "הִי רָקִיעַ כּוֹ"
 69 - בתוך המים¹⁷,
 70 שממאמר זה נבראו
 71 השמים, הן - אותיותיו של מאמר זה, נִצָּבוֹת וְעוֹמְדוֹת
 72 מְלַבְּשׁוֹת בְּשָׁמַיִם לְעוֹלָם לְהַחְיּוֹתָם וּלְקִיָּמָם. - וכפי שמוסבר

אגרת הקדש

וכנודע מ"ש

הבעש"ט ז"ל ע"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים שצירוף
 אותיות שנבראו בהן השמים שהוא מאמר יהי רקיע
 הן נצבות ועומדות מלוכשות בשמים לעולם
 להחיותם ולקיימם ולא כהפלוסופים שכופרים בהשגחה
 פרמית ומדמין בדמיונם הכוזב את מעשה ה' עושה
 שמים וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא

1 כסף וכדומה) כלי, ולתחבולותיו שמערבב חומרים שונים ועושה
2 מהם כלי, כִּי פֶאֶשֶׁר יֵצֵא לְצוּרָה כְּלִי - שׁוֹב אֵין הַכְּלִי צָרִיךְ
3 לִידֵי הַצּוּרָה, שְׁאֵף שִׁדְּיוֹ - של הנפה, מְסַלְּקוֹת הֵימְנוֹ -
4 מהכלי, הוּא - הכלי, קִינֵם מַעֲצָמוֹ. - בלי עזרתו של הנפה; כך
5 הדבר, חושבים הם,
6 בבריאת שמים וארץ,
7 שאחרי שהקדוש-ברוך
8 הוא ברא אותם, אין הם
9 זקוקים יותר חסיושלום
10 להקדוש-ברוך-הוא, ולכן
11 הם כופרים בהשגחה
12 פרטית - שעל הקדוש-
13 ברוך-הוא להשגיח תמיד
14 על הנבראים, וְטַח
15 מְרִאֵת עֵינֵיהֶם, -
16 עיניהם דבוקות מלאות,
17 הַהֶבְדֵּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין
18 מַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ
19 וְתַחבּוּלוֹתָיו, שֶׁהוּא יֵשׁ
20 מִיֵּשׁ - מדבר שכבר קיים יוצר האדם "יש" שני, כמו למשל
21 מחתיכת כסף, שהחומר שלו כבר ישנו, יוצר האדם כלי, הרי
22 שאת הכסף הוא לא היה צריך לייצר, שכן זה כבר היה קיים,
23 רק שִׁמְשֻׁשָׁה הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה, - מצורת חומר הכסף הוא
24 מייצר דמותו וצורתו של הכלי, הרי, כיוון שלא יצר שום דבר
25 חדש, שכן הדבר היה קיים כבר, ואף תבניתו של הכלי שהוא
26 יצר מהכסף, איננה חידוש נוסף בכסף, שכן לכסף יש
27 מלכתחילה ה"עלוליות" (האפשרות) לעשות ממנו כלי, שהרי
28 הכסף נברא כך, שיכולים לכופפו בכל צורה שהיא, הרי
29 שהאדם לא חידש בכך שום דבר, לכן לאחר יצירתו, אין הכלי
30 זקוק לידי האדם שיצר אותו, - אין הפילוסופים רואים את
31 ההבדל בין מעשה אדם אלה, לְמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהוּא
32 יֵשׁ מֵאֵין. - לפני בריאת שמים וארץ, לא היה קיים שום דבר,
33 ועם בריאתם, נתהווה "יש", דבר שהוא חדש לגמרי שלא היה
34 קיים לפני זה כלל, ואז, כשנברא דבר חדש (יסביר רבנו הזקן
35 להלן) מן ההכרח שהכוח שברא את הדבר החדש, יהיה בו
36 ויחדש אותו תמיד, שאילולא כך היה הדבר החדש מתבטל.
37 על-כל-פנים, הרי בריאת שמים וארץ היא "יש מאין", וְהוּא
38 פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְרִיעַת יַם-סוּף עַל הָרֶדֶף-מְשָׁל, אֲשֶׁר
39 הוֹלִיךְ ה' - את הים, בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה כָּל הַלֵּילָה - הכוח
40 האלקי שבקע את הים התלבש ברוח מורחית עזה, וַיִּבְקְעוּ
41 הַמַּיִם¹⁸, - ונצבו כחומה, וְאֵלּוּ פֶסֶק הָרוּחַ כָּרְנָע - הָיוּ הַמַּיִם
42 חוֹזְרִים וְנִגְרָים בְּמוֹרֵד כְּדָרְכָם וְטַבְעָם, וְלֹא קָמוּ כַחֲמוּמָה,
43 - ב"שער היחוד והאמונה" הוא מוסיף שזה "בלי ספק", כלומר,
44 שאין שום מקום לחשוב שהמים היו נשארים ניצבים כחומה
45 אחרי שהרוח היתה פוסקת לרגע, אלא הם היו בוודאי חוזרים
46 לטבעם לזרום במורד, אֵף שֶׁטַבְעָם זֶה בְּמַיִם - להיות ניגרים

אגרת הקדש

לְצוּרָה כְּלִי שׁוֹב אֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לִידֵי הַצּוּרָה שֶׁאֵף
שִׁדְּיוֹ מְסוֹלְקוֹת הֵימְנוֹ הוּא קִיִּים מַעֲצָמוֹ וְטַח מְרִאֵת
עֵינֵיהֶם הַהֶבְדֵּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ וְתַחבּוּלוֹתָיו
שֶׁהוּא יֵשׁ מִיֵּשׁ רַק שִׁמְשֻׁשָׁה הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה לְמַעֲשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁהוּא יֵשׁ מֵאֵין וְהוּא פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר
מִקְרִיעַת יַם סוּף עַד"מ אֲשֶׁר הוֹלִיךְ ה' בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה
כָּל הַלֵּילָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם וְאֵילּוּ פֶסֶק הָרוּחַ כָּרְנָע הָיוּ
הַמַּיִם חוֹזְרִים וְנִגְרָים בְּמוֹרֵד כְּדָרְכָם וְטַבְעָם וְלֹא קָמוּ
כַחֲמוּמָה אֵף שֶׁטַבְעָם זֶה בְּמַיִם הוּא ג"כ נִבְרָא וּמְחוּדָשׁ
יֵשׁ מֵאֵין שֶׁהָיָה חוֹמַת אֲבָנִים נִצְבֶּת מַעֲצָמָה כְּלִי רוּחַ
רַק שֶׁטַבְעָם הַמַּיִם אֵינוֹ כֵּן וְכ"ש וְק"ו בְּבִרְיַאת יֵשׁ מֵאֵין

במורד, הוּא גַּם-כֵּן נִבְרָא וּמְחֻדָּשׁ יֵשׁ מֵאֵין, - שבמקום שלפני
זה היה "אין", לא היה טבע כזה, נוצר "יש", נוצר טבע כזה.
כלומר, בהתאם לפירושו של הרבי, טבע זה במים, שהם זורמים
במורד ואינם ניצבים במקום כחומה, טבע זה עצמו הוא נברא
"יש מאין" במים. כלומר,
נוסף על שהמים עצמם
נבראו "יש מאין" - נברא
בתוך המים הטבע להיות
זורמים ולא לעמוד במקום
כחומה; הרי, כשבאה
הרוח העזה והשפיעה
במים להיות ניצבים
כחומה, מה היה על הרוח
לפעול במים? - לא היה
על הרוח ליצור דבר חדש,
"יש" מ"אין", אלא היה
עליה לשנות "יש" אחד
ל"יש" שני, לשנות את
טבע המים מלהיות זורמים
ומתנועעים, ל"יש" אחר של טבע, להיות ניצבים כחומה, ובכל
זאת, כיוון שיש בכך משום חידוש במים להיות ניצבים כחומה
- מן ההכרח שאותו כוח שפעל את החידוש, הרוח שעשתה את
המים ניצבים, ייצר את החידוש כל רגע, ומשרק פוסק כוח זה -
מתבטל החידוש, הרי זה מוכיח שגם בחידוש של "יש מיש" מן
ההכרח שעל הכוח המחדש להיות ולפעול תמיד את החידוש.
אלא, על כך שהטבע במים להיות ניגרים במורד, הוא נברא "יש
מאין" - מביא רבנו הזקן ראיה להלן, שאין זה ענין עצמי במים,
שנאמר שאם ישנו נברא (דבר שנברא), שזהו מים, מן ההכרח
שיזרום במילא במורד, כמו למשל שנאמר שמה שנברא "תופס
מקום" הוא ענין עצמי בנברא, ואין זה צריך להיבראות במיוחד
"יש מאין", אלא עם בריאת הנברא הוא במילא באופן שהוא
"תופס מקום"; אך זרימת המים איננה כך - שכן, ישנם הרי
נבראים שהטבע שלהם אינו כך, הטבע שלהם הוא אחר לגמרי,
הם עומדים, כמו למשל חומת אבנים שעומדת - ואינה זקוקה
לדבר מן החוץ שיחזיק אותה, ובלשון רבנו הזקן: שֶׁהָיָה חוֹמַת
אֲבָנִים נִצְבֶּת מַעֲצָמָה כְּלִי רוּחַ, רַק שֶׁטַבְעָם הַמַּיִם אֵינוֹ כֵּן.
- ואם יש בטבע המים שלא להיות עומדים אלא להיות זורמים
במורד, הרי טבע זה הוא דבר נברא "יש מאין" בתוך המים. מה,
איפוא, היה על הכוח האלקי שהתלבש ברוח, לפעול? - הוא
לא היה צריך לפעול "יש מאין", ליצור דבר חדש לגמרי שלא
היה לפני זה בנבראים, היה עליו רק לשנות "יש" אחד ל"יש"
אחר (מטבע הזרימה לטבע היציבות כחומה), ובכל זאת זה פלא
גדול, "חידוש", שאנו מבינים שעל הכוח המחדש - הכוח שפעל
חידוש זה - לפעול תמיד בחידוש, אחרת יתבטל החידוש מיד,
הרי כל-שכן וקל-וחומר, יסביר להלן רבנו הזקן, שבחידוש של
"יש מאין", כפי שהדבר בבריאת כל הנבראים - בודאי שמן

30 פיו" שבעשרה מאמרות שבהן נברא העולם, - "דבר ה" 31
32 שבעשרה מאמרות הבורא את הנברא, עומד תמיד בנברא, 33
34 שמעשרה המאמרות באים צירופי אותיות הדיבור המרכיבות 35
36 את "דבר ה" הבורא כל נברא, כפי שהוא אומר ב"שער היחוד 37
38 והאמונה" בפרק א', שגם 39
40 הנבראים שאינם נזכרים 41
42 בעשרה המאמרות נמשך 43
44 להם חיות מעשרה 45
46 המאמרות עלידי צירופי 47
48 האותיות השונים ועל-ידי 49
50 חילופים ותמורות של 51
52 האותיות (שאות אחת 53
54 מחליפה אות שניה וכו'), 55
56 ואפילו ארץ הלזו 57
58 הנשמות ובחינת דומם 59
60 שבה - שעפר²⁰ יש בו 61
62 הרי גם כוח הצומח 63

אגרת הקדש

36 שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת 37
38 י"ס עאכ"ו שבהסתלקות ח"ו כח הבורא יש מאין 39
40 מן הנברא ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צ"ל 41
42 כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו ובחי' זה 43
44 הוא דבר ה' ורוח פיו שבעשרה מאמרות שבהן 45
46 נברא העולם ואפילו ארץ הלזו הנשמות ובחי' דומם 47
48 שבה חיותו וקיומו הוא דבר ה' מ' מאמרות המלוכש 49
50 בהן ומקיימן להיות דומם ויש מאין ולא יחזרו לאין 51
52 ואפס ממש כשהיו וז"ש הארז"ל שגם בדומם כאבנים 53
54 ועפר ומים יש בהם בחי' נפש וחיות רוחניית. 55
56 57 58

47 להצמיח צמחים, וצמיחה היא הרי ענין שנראה בו חיות לצמח 48
49 מקטן לגדול, ואילו הדומם שבעפר, שלא נראה בו שום ענין של 50
51 חיות, אפילו לא חיות של צמיחה מקטן לגדול חיותו וקיומו 52
53 הוא "דבר ה" מעשרה מאמרות המלכש בהן ומקיימן 54
55 להיות דומם ו"יש" מ"אין", ולא יחזרו לאין ואפס ממש 56
57 כשהיו. - לפני שנבראו מ"אין" ל"יש". וזהו שכתב האר"י 58
59 ו"ל²¹, שגם בדומם, כאבנים ועפר ומים, - שלא נראה בהם 60
61 לכאורה שום חיות, יש בהם בחינת נפש וחיות רוחניית. - 62
63 והוא "דבר ה" שברא אותו ומחיה ומקיים אותו להיות דומם 64
65 ולא לשוב להיות "אין" כפי שהאבן או העפר או המים היו לפני 66
67 שנתהוו. להלן מסביר רבנו הזקן, ש"דבר ה" המהווה כל 68
69 הנבראים - הוא ה"שכינה": 70

1 ההכרח שעל הכוח המחדש - הכוח האלקי שברא את הדבר 2
3 - לפעול תמיד את החידוש, שהדבר יהיה "יש", ולא לחזור מיד 4
5 כבתחילה ל"אין". הרי שגם בהתאם להשוואה המדומה 6
7 שמדמים הפילוסופים מעשה שמים וארץ למעשה אדם שבכוחו 8
9 ליצור רק "יש מיש" - הרי 10
11 גם ב"יש מיש" - באופן 12
13 שצריך להיות חידוש, 14
15 שינוי מ"יש" אחד ל"יש" 2 16
17 אחר (כמו מטבע המים 18
19 לזרום במורד לטבע של 20
21 להיות עומדים כחומה) מן 22
23 ההכרח שעל הכוח 24
25 המחדש לפעול תמיד, הרי 26
27 זה מחייב, שהכוח האלקי 28
29 שברא את הנברא, מן 30
31 ההכרח שיהיה תמיד 32
33 בנברא. הרי שנוסף על 34

18 השקר שבהשוואתם מעשה שמים וארץ למעשה אנוש 19
20 ותחבולותיו, הם טועים גם בכך שהם חושבים שאין זה מן 21
22 ההכרח שהכוח המחדש יעמוד תמיד בדבר המחדש, ואם כאן, 23
24 שהחידוש הוא רק בשינוי "יש" אחד ל"יש" שני - מן ההכרח 25
26 שהכוח המחדש יעמוד ויפעל תמיד בדבר המחדש - וכל-שכן 27
28 וקל-וחמר בבחינת יש מאין, שהיא למעלה מהטבע, 29
30 והפלא ופלא יותר מקריעת ים-סוף, הרי על-אחת-כמה 31
32 ובמה שבהסתלקות חס-ושלום ב"ח הבורא יש מאין מן 33
34 הנברא - ישוב הנברא לאין ואפס ממש, אלא צריך להיות 35
36 ב"ח הפועל - הכוח היוצר ופועל את הנברא. בנפעל - בנברא, 37
38 תמיד, להחיותו ולקיימו, ובחינת זו¹⁹ - של כוח הבורא 39
40 העומד תמיד בנברא להחיותו ולקיימו, הוא "דבר ה" ו"וח" 41

19. בתניא לפנינו: "זה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק רבינו שצ"ל "זו", ככפנים. 20. הערת כ"ק רבינו: "כנראה מפרש 'ארץ' דכאן - עפר (כמו בתדשא הארץ). לי נראה הפי' כאן - בניגוד (לדברך ה' נצב ב) שמים שקדמו, ול"עולמות עליונים ותחתונים" (שהייתה"א פ"א עיי"ש). וא"צ לחילוק דכח הצומח כו'. והרי מפרש תומ"י "בדומם כאבנים ועפר כו'". 21. ע"ח שער ל"ט פרק ג. וראה ג"כ שם שער נ'.

המשך ביאור למס' ביצה ליום שבת קודש עמ' ב

13 מאירי. מאירי. והטור (סי תקיד) פירש שאסור משום מכבה. מאירי. 14
15 ומותר משום שהוא תיקון כלאחר יד. צראי שאינו עומד להתקיים 16
17 לא אסרה תורה, ונזירי רבנן גם על בנן צראי ואף שאין לו גג משום 18
19 בנן קבע, והכא לגבי אבנים של בית הכסא, משום קבור - כבוד 20
21 הבריות לא גזרו ביה רבנן לאסור בנין ארעי. 22
23 אמר רב יהודה, האי מדרגתא - היסק גדול שעושים לפני שרים, 24
25 ודרך עושי מדורות גדולות לעשות ארבע שורות של עצים 26
27 בארבע רוחות ומניחים עליהם עצים מלמעלה ודומה לאוהל, אם 28
29 עושה אותו מלמעלה למטה, שמתחיל קודם מהגג ואחר כך 30
31 מעמידים את עצי הכתלים, שרי - מותר, משום שאינו דרך בנין, 32
33 אבל אם בונה אותו מלמטה למעלה, שקודם מסדר את הכתלים 34
35 ואחר כך מניח עליהם את הגג, אסור, משום שדרך בנין הוא.

1 הכסא, מותר לצדדן - לקרבם זה אצל זה ביום טוב. איתניבית רבה 2
3 לרב נחמן, הרי שנינו במשנתנו אין מקיפין שתי חביות לשפות 4
5 עליהן את הקדרה משום שנראה כעושה בנין ביו"ט, ואם כן גם 6
7 לצדד את האבנים יהא אסור. אמר ליה רב נחמן, שאני התם 8
9 בחביות שנאסר משום דקא עביר אהלא - שמאחיל עליהם עם 10
11 הקדירה, אבל על האבנים אינו מניח חפץ ואינו נעשה כגג. אמר 12
13 ליה רבה וזמא לרב אשי, אלא מעתה שחטעם שאינו חשוב בנין הוא 14
15 משום שאין לו גג, אם כן בנה אצטבא - כסא של בנין מלבנים וטיט 16
17 ביום טוב, ולא עביר אהלא - שאין חלל תחת המושב, הכי נמי 18
19 ישרי לעשותו ביו"ט, והרי ודאי אסור לבנות בנין גמור ביו"ט אף 20
21 שאינו אהל. אמר ליה רב אשי, התם באיצטבא הוא בנן קבע 22
23 ואסרה אותו התורה, אבל בנן

יום ראשון

יום שלישי

כ תשרי, ד דחומ"ס [בחו"ל]

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז"ק.
תניא: וע"כ . . . כמ"ש בזה"ק.

בעת הנענועים צריך להגיע עד החזה, מקום שמכים באמירת "אשמונו".

אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] באחת ההתנודות, שיש לומר שזהו כמו הענין שעל-ידי הכבוד ראש שקדם התפלה, שמתמרמר בנפשו, על-ידי-זה דוקא יכול להיות אחר-כך התפעלות המדות בתפלה.

יום שני

יום רביעי

כא תשרי, הושענא רבה

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: ע"כ אהוביי . . . בפירש"י ז"ל שם.

בתקון ליל הושענא רבה גם פרשה "ברכה" אומרים רק פעם אחת מקרא - היו יחידים שאדוני אבי מורי ורבי [הרש"ב] צום לאמרה בהושענא רבה עם פרוש רש"י, ואינה הוראה לרבים. ובערב שמחת תורה אומרים אותה שנים מקרא ואחד תרגום.
קדם הלל מסירים שתי הכריכות שעל הלולב, ונשארים רק הג' המאגדים ג' המינים יחד. ערוב תשילין. בהושענא רבה טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל לא בשמיני עצרת ושמחת תורה.

יום שלישי

יום חמישי כב תשרי, שמיני עצרת [בארץ ישראל - שמע"צ ושמח"ת] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קור"ן.
תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מקדשים ואוכלים ושותים בסבה בין בלילה בין ביום. הקפות בליל שמיני עצרת. הפטורה: יהי בכלות - ולישראל צמו.
אין אומרים ה"ה רצון" ביציאה מן הסבה.

שמיני עצרת וראש השנה משתנים בכמה עניני כונות ויחודים עליונים, אלא שבראש-השנה הם בענין העליה ובשמיני-עצרת הם בענין ההמשכה. בראש-השנה העבודה בתחנונים בהכנעה ובמרידות עצומה, ובשמיני-עצרת היא בקו השמחה.

יום רביעי

יום ששי

כג תשרי, שמחת תורה [בחו"ל. בא"י - אסרו חג] ה'תש"ד

אין קוראים בתורה בלילה. נושאים כפים בשחרית. אין נוהגים לפרוש טלית על ראשי העולים לחתן תורה או לחתן בראשית. גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי ושביעי עם פירש"י.
תהלים: קח"קב.
תניא: כד. אהוביי . . . קלח לעין כל.

בשמחת תורה תק"מ אמר רבנו הזקן: "עץ חיים היא למחזיקים בה" - אלו בעלי השגה הלומדים תורה. "ותומכיה מאשר" - אלו בעלי עבודה העוסקים בתורה. "מאשר" גליקלאך, - כדאיאתא בזהר (חלק ג' נג. ב), אל תקרי 'מאשר' אלא 'מראשו', דעל-ידי עבודתם ממשיכים מראשו, הינו מפנימיות האין-סוף ברוך-הוא, וכמעלת הרגל המקים את הראש דוקא.

יום
חמישי

שבת

כד תשרי, אסרו חג [בחול'ל]

ה'תש"ד

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ מֵרֻחְשׁוֹן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהִשְׁכָּמָה. יוֹם הַתְּנוּעוֹת.
הַפְּטוּרָה: כֹּה אָמַר – וַיֹּאדִיר.

שיעורים. חומש: בראשית, כל הסדרה עם פירש"י.

תהלים: קיג-קיד.

תניא: וע"כ קבעו . . . בלבותם.

ההתנועות – פאָרבריינגען – בָּרָבִים בְּכָלֵל, וּבִשְׁכַת אוּ בְמוֹצָאֵי שַׁבַּת בְּפָרֻט, הִיא אַחַת הַיְסוּדוֹת בְּדִרְכֵי הַחֲסִידִים וְהַחֲסִידוּת, וּפֶתַח וּמָבוֹא לַמִּצְוָה הַיְסוּדִית דֹּאֲהֶבֶת יִשְׂרָאֵל.

רָבָא דְרָבָא [ברוב המקרים], הִנֵּה בְּכָל הַתְּנוּעוֹת הָרִי רֹאשֵׁי הַמְּדַבְּרִים תּוֹבְעִים מֵאַת הַמְּסִבִּים שִׁיטְיָבו הַנִּהְגוּתִיהֶם וְדִרְכֵיהֶם, שִׁיקְבְּעוּ עֵתִים לְלַמֵּד דֹּא"ח [=חֲסִידוּת, דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים] וְשִׁישְׁמְרוּ הַקְּבִיעוֹת, וְאַשֶּׁר הַלְמוּד יִהְיֶה עַל־מְנַת לְלַמֵּד וּלְקַיֵּם. – וְהִנֵּה פְּלִלוֹת עֲנִין וְאַפֵּן הַתּוֹכְחָה מִבְּאֵר הַיֵּטֵב בְּדוּר־הַמִּתְחִיל "וְאִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל" (קִנְטָרֶס לַמ"ד), אֲשֶׁר רֹאֵי לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵאַנְ"שׁ לְלַמְדוֹ הַיֵּטֵב אֲדַעְתָּא דִּנְפִשִׁיה [=עַם עֲצָמוֹ] – אֲמָנָם הוֹכְחָה זֹאת הַתְּנוּעוֹת הִיא רַק עַל דְּבָרִים וְעֲנִינִים שֶׁאֵין בָּהֶם מִשּׁוֹם הַלְבָּנָת פָּנִים וְלֹא כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵאֵז וּמִקָּדֶם, אֲשֶׁר אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ הוֹכִיחוֹ בְּאַהֲבָה וּבְחֶבֶד גְּדוֹלָה.

יום
שישי

יום ראשון

כה תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קיט, אשרי...מצותך מאד.

תניא: כה. להבין...לדבר מאומה.

עֲשֶׂרָה נְגוּנִים – מֵהֶם תְּנוּעוֹת בְּלִבָּד – מִיַּחְסִים לְרַבְּנוּ הַזֶּקֶן שֶׁהוּא בַּעֲצָמוֹ חֲבָרָם.
הַמִּיַּחְסִים לְרַבְּנוּ הָאֲמִצְעִי, הֵינּוּ שְׁנֵי חֲבָרִים בְּזִמְנָם וְהֵיוּ מְנַגְּגִים אוֹתָם לְפָנָיו, אֲבָל לֹא שֶׁהוּא מַחְבָּרָם. וְהִיתָה אֲצִלוֹ קְבוּצַת אַבְרָכִים מְנַגְּגִים – וַיְדוּעָה בְּשֵׁם "דַּעַם מִיטְעֵלְעֵן רַבִּי'ס קֶאפֶּעֶלְעֵן" [=מִקְהֵלְתוֹ שֶׁל הַרְבֵּי הָאֲמִצְעִי"] – וְנִחְלָקָה לְשֵׁנֵי פְּלָגוֹת: בְּעֵלֵי שִׁיר – בְּפָה, וּבְעֵלֵי זִמְרָה – בְּכֵלִים שׁוֹנִים.

שבת
קודש

יום שני

כו תשרי

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, שני עם פירש"י.

תהלים: קיט, מה...לא שכחתי.

תניא: וזהו כי...קלט רוחניית.

הַעֲנִין עַל פֶּסוּק "לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נֶצֶב בְּשִׁמְיָם", מִבֵּיא רַבְּנוּ הַזֶּקֶן (שֶׁעַר הַיְחוּד וְהָאֲמוּנָה פֶּרֶק א, אֲגֵרַת הַקֹּדֶשׁ כ"ה) בְּשֵׁם הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב, הֵגֵם שִׁישׁ עֲנִין זֶה בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים, וְכִמוֹ שְׁנֵי חֲבָרִים אֲגֵרַת הַקֹּדֶשׁ בְּדוּר־הַמִּתְחִיל "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר", וְכִוְנָה מִיַּחְדָּת בְּזֶה, כִּי בְיוֹם שְׁנֵי הָיָה הַמֵּאֲמָר "יְהִי רָקִיעַ" – שֶׁהוּא הַנֶּצֶב בְּשִׁמְיָם – וְזֶה יִהְיֶה לְזִכְרוֹן עוֹלָם, כִּי בְיוֹם שְׁנֵי ח"י אֱלֹל נוֹלַד הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב.

המשך ביאור למס' ביצה ליום רביעי עמ' א

5 אין כאן כל כך הרבה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר אֲסוּר. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָא תָנָא
6 דְּבִי שְׁמוּאֵל הֲלֹא בְּתוֹסֶפֶת אֲסוּר שְׁמוּאֵל שְׁנֵינוּ שְׁמוּאֵל לְמַדּוּד
7 אֵת הַקָּמָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲמַר אֲבִי הַשְּׁתָּא דְּאֲמַר שְׁמוּאֵל עֲצָמוֹ
8 אֲסוּר, וְתָנָא דְּבִי שְׁמוּאֵל – וּבְמִשְׁנַתוֹ שְׁנֵי שְׁמוּאֵל,

1 אָמַר רַב יְרֵמְיָה כֹּה אָבָא אָמַר רַב, מוֹדֶדֶת אִשָּׁה קָמָה בְּיוֹם טוֹב
2 וְנוֹתְנָת לְתוֹף עִיפָתָה – מוֹתֵר לֹאשָׁה לְמַדּוּד אֵת הַקָּמָה שְׁנוֹתָנָה
3 בְּעִיסָה, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁלַח חֵלֶה בְּעֵין יָפָה כְּתִקְנַת חֲכָמִים לְהַפְרִישׁ אֶחָד
4 מִכָּבֵד, וּכְשֶׁאֵינָה יוֹדַעַת מִזֶּה שִׁיעוּר הַעִיסָה, הִיא מִקְמַצֶּת וְאוֹמֶרֶת

יום ראשון כ' תשרי ה'תשפ"ב

בין העלם שבועה להעלם חפץ

הגמרא והביא טעם אחר - מצד אונס? ב.אם טעם הפטור הוא מצד אונס - אזי גם ב'העלם שבועה' (שבחלכה הקודמת) יש לפטור מטעם אונס, "דהא אנוס הוא, דאילו היה נזכר לשבועה לא היה אוכל".

ומבאר שתי השאלות מתורצות זו בזו, כי מן הדין אכן היה צריך לפטור מטעם אונס בין ב'העלם שבועה' ובין ב'העלם חפץ' אלא שכאן בא הלימוד של "השבועה ונעלם", לחדש חיוב קרבן ב'העלם שבועה' למרות שהוא אנוס. ואולם כיון שזהו חידוש אין לך בו אלא חידוש, וחייב רק ב'העלם שבועה', אבל ב'העלם חפץ' נשאר הדין כפי שצריך להיות מטעם אונס ופטור. וזהו שכתב הרמב"ם ב'העלם חפץ' "הרי זה אנוס ופטור".

ולפי זה יש להוסיף:

בהלכה הבאה (ה"י) הובא הדין שאם נעלמו ממנו גם השבועה וגם החפץ, פטור מפני ש'הרי זה כאנוס'. ודייק הרמב"ם וכתב "כאנוס", ולא אנוס ממש כי הרי ב'העלם שבועה' חידשה תורה ועצאתו כמי שאינו אנוס, אלא כיון שכאן גם השבועה נעלמה ממנו – לא שייך לומר עליו 'אנוס' ממש, אלא "הרי זה כאנוס".

הלכות שבועות פרק ג, הלכה ט: **אָכַל אִם נִשְׁבַּע שֶׁלֹא יֵאָכַל פֶּת חֲמִין, וְאָכַל פֶּת חֲמִין עַל דַּעַת שֶׁהָיָה פֶת שְׁעוּרִים - הָרִי זֶה אָנוּס, וְנִפְטוּר.**

בהלכות אלו מבואר ההבדל בין 'העלם שבועה' ל'העלם חפץ':

בהלכה הקודמת התבאר דין 'העלם שבועה': "כגון נשבע שלא יאכל פת חטים ושגג ודמה שנשבע שיאכל פת חטים ואכלה. שזה נעלמה ממנו השבועה היאך היתה, והרי הוא זוכר את החפץ שנשבע עליו", שחייב קרבן. ואילו בהלכה זו מתבאר דין 'העלם חפץ' שזוכר את השבועה שלא לאכול פת חטים אבל נעלם ממנו החפץ "ואכל פת חטים על דעת שהיה פת שעורים", ובמקרה זה פטור. ודין זה נלמד בגמרא (שבועות כו, א) מהפסוק העוסק בחיוב הקרבן: "לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו". ודורשים את סמיכות המילים "השבועה ונעלם" ללמד כי "על העלם שבועה הוא חייב, ואינו חייב על העלם חפץ".

ההקשה ה'כסף משנה':

הרמב"ם נימק את הפטור של 'העלם חפץ' מפני ש'הרי זה אנוס ופטור'. ויש לתמוה: א. מדוע שינה הרמב"ם מדברי

יום שני כ"א תשרי ה'תשפ"ב

האם יש מצוה לבנות סוכה?

הכנת השופר שלא נזכרו בתורה, ומטעם זה מצוה לעשות את הסוכה בעצמו משום "מצוה בו יותר מבשלוחו".

וה'חקרי לב' (יור"ד ס"ב, פז) פירש שאמנם אין עשיית הסוכה מצוה, ומכל-מקום כשנשבע שלא יעשה סוכה הרי זו שבועת שווא מאחר וקיום המצוה תלוי בכך שהרי אם לא תהיה לו סוכה לא יוכל לשבת בה, ואף שבועה על ביטול מכשירי המצוה היא שבועת שווא.

ומתוך כך נחלק על הרשב"ש (ש"ת ס"א) שכתב שהנשבע שלא יעלה לארץ ישראל שבועתו חלה כי המצוה אינה בעלייה אלא במגורים בארץ ישראל, אך לפי האמור הרי מכאן מבואר שאף כשנשבע לבטל מכשירי מצוה – אם המצוה לא תוכל להתקיים בלעדיהם, הרי זו שבועת שווא. ואעפ"י שמצוות ישיבת סוכה אינה תלויה בהכרח בבניית סוכה בעצמו שהרי יוכל לקיים את המצוה בסוכה של אחר, מאחר ואין הדבר מצוי שישאיל אדם סוכה לחברו ויתכן שלא ימצא סוכה להשאלה, נמצא כי השבועה שלא יבנה סוכה עלולה להביא לידי כך שלא יישב בסוכה ולכן איננה חלה.

הלכות שבועות פרק ה, הלכות יד - טו: **הַנִּשְׁבָּע לְבָטֵל אֶת הַמִּצְוָה... לֹקְחָ מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא... בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹא יַעֲשֶׂה סִכָּה, וְשֶׁלֹא יִלְבֹּשׁ תַּפְלִין... הָרִי זֶה לֹקְחָ מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא.**

לכאורה, המצוה איננה לעשות סוכה אלא לשבת בסוכה, ומדוע אם כן הנשבע שלא לעשות סוכה לוקח משום שבועת שווא?

ויש שפירשו כי אמנם הלשון לאו דווקא, והכוונה היא שנשבע שלא לשבת בסוכה (ראה אבני נזר אר"ח ס' תנט, יט, מנחת אלעזר ס"ד, ד, נה).

אך ה'אבני נזר' (שם) דחה זאת וכתב שאין להוציא את המילה ממשמעותה, ומכאן יש ללמוד כי אכן יש מצוה בעצם עשיית הסוכה. וכן כתב הנצי"ב (העמק שאלה קסט), ש"אע"ג דעיקר מצות סוכה היא הישיבה והעשייה אינה אלא הכנה, מכל-מקום יש בה (בעשייה) מצוה, והטעם הוא משום שהכנה זו נזכרה בתורה כנאמר בפסוק "חג הסוכות תעשה לך", ולכן אינה דומה לשאר הכנות של מצוה כגון איגוד הלולב או

יום שלישי כ"ב תשרי ה'תשפ"ב

הפטור משבועת הפקדון בתביעת 'קנס'

המית עבד הוא 'קנס' ולא 'ממון', כי "המשלם יותר ממה שהזיק או שדמיו קצובים בתורה הוי קנס" (רדב"ז). ולכן, אם הכחיש ונשבע ואחר כך הודה ששורו המית ונשבע לשקר – פטור משבועת הפקדון (תשלום קרן וחומש וקרבן אשם גזילות), כי רק על כפירת 'ממון' מתחייבים בשבועת הפקדון (אם נשבע לשקר)

הלכות שבועות פרק ח, הלכה ב: **וְכֵן הָאוֹמֵר לְחֵבְרוֹ: 'הֵמִית שׂוֹרְךָ אֶת עַבְדִּי, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְהָעֶבֶד שֶׁתִּבְּרָו רָבוּ וְאָמַר לוֹ: 'הַפְלַתְּ שְׁנֵי וְכִמִּיתָ עַבְדִּי, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פְּטוּר מִשְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן; שְׁאֵלּוּ הוֹדָה - לֹא הָיָה מִשְׁלָם, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה קֵנֶס.** החיוב של בעל השור לשלם שלושים שקלים אם שורו

ולא על כפירת 'קנס'.

ועל דברי הרמב"ם, שעבד התובע את אדונו 'הפלת שיני וסימית עיני' והאדון כפר ונשבע, פטור משבועת הפקדון "מפני שהוא קנס" - הקשה ה'קצות החושן' (סי' צח סק"ח): מדוע הוצרך הרמב"ם לבאר שהפטור הוא משום שזו כפירת 'קנס', הרי בכל תביעת עבד פטורים משבועת הפקדון, כי עבדים הוקשו לקרקעות הפטורים משבועת הפקדון (לעיל פ"ז ה"ד)? ותיקן: תביעת העבד היא 'הפלת שיני וסימית עיני' ומשמעה שראוי הוא לצאת לחירות והרי זו תביעת בן חורין ואין לפוטרו משבועת הפקדון. ולכן כתב הרמב"ם שהאדון שנשבע על שקר אינו חייב בשבועת הפקדון משום שזו כפירת 'קנס'.

והקשו אחרונים (שמחת יו"ט להר"ט אלגזי סי' לג, מנחת חינוך נו סקכ"ו): אמנם תשלום שלושים שקלים על המתת העבד הוא 'קנס', אבל בתשלום זה כלולים גם דמי העבד שהוא 'ממון' (אלא אם העבד מוכה שחין ואינו שווה כלום. רצ"ע אם יש עבד שאינו שווה כלום) ואם כן יש כאן גם כפירת 'ממון' המחייבת שבועת הפקדון! וביאר מהר"ט אלגזי (שם): מן הדין, בשור שנגח עבד ראוי היה לפטור לגמרי, אפילו מדמי שווי, כי העבד יש לו דעת ואינו דומה לשור שנגח בהמה שחייב לשלם את שווייה, אלא גזירת הכתוב היא לשלם שלושים שקלים והתשלום כולו 'קנס'. וכן מסקנת הירושלמי (כתובות פ"ג ה"י) שכל שלושים השקלים הם 'קנס' אף שכלול בתוכם שווי העבד.

מתי מצוה להישבע בבית דין? יום רביעי כ"ג תשרי ה'תשפ"ב

אך לדעת הרמב"ם (בהשגותיו לסהמ"צ שם) "אין השבועה בשמו בעת הצורך חובה ומצות-עשה, אבל רשות היא בדינו... והכתוב הזה אינו מצוה אלא רשות, שלא כדברי הרב (הרמב"ם)".

וה'קנאת סופרים' (סהמ"צ שם) ביאר את שיטת הרמב"ם: דברי הרמב"ם ("מצות עשה שישבע מי שנתחייב שבועה") אינם מכוונים על עצם השבועה, היינו, שחובה עליו להישבע ואם לא ירצה להישבע עובר הוא על מצות-עשה, והראיה, שהרי אם ה'מודה במקצת' (בדוגמא שהביא הרמב"ם להלן ה"ה) 'יכור לשלם את המקצת שכפר בו במקום להישבע עליו, ודאי הרשות בידו לשלם ולא להישבע!

אלא כוונת הרמב"ם היא שהשבועה עצמה היא אכן רשות ולא חובה, אך אם ה'מודה במקצת' ירצה להישבע (במקום לשלם) אזי מצות-עשה להישבע כדין, היינו להישבע "בשמו הגדול והקדוש... ואסור להישבע בדבר אחר עם שמו" (בדומה למצות השחיטה, שאינה מצוה חיובית אלא אם ירצה לאכול - מצות-עשה לשחוט קודם האכילה).

הלכות שבועות פרק יא, הלכה א': כָּשֶׁם שֶׁשָּׁבַעַת שְׁוֹא וְשָׁמַר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה - כָּךְ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיִּשָּׁבַע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבֻעָה בְּבֵית דִּין בְּשֵׁם, שְׁנֵאמַר: "וּבְשֵׁמוֹ תִּשָּׁבַע" - זוּ מִצְוַת עֲשֵׂה... וְקִדּוּשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בְּשֵׁמוֹ.

לדעת הרמב"ם, המתחייב שבועה בבית דין, מצוה עליו להישבע. ולמדים זאת מהפסוק 'ובשמו תשבע'. וכן כתב בספר המצוות (מ"ע ז) "שציונו להישבע בשמו יתעלה כשנצטרך לקיים דבר מן הדברים... והוא אמרו 'ובשמו תשבע'". והביא שם את מאמר רב גידל (תמורה ג, ב) "מנין שנשבעין לקיים את המצוה, שנאמר ובשמו תשבע".

וכתב ה'לב שמח' (סהמ"צ שם): אף שמשמעות דברי רב גידל היא שמוותר להישבע לקיים מצוה, וכלשון הרמב"ם (להלן ה"ג) "ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו" - מכל מקום, מכך שמוותר להישבע לקיים את המצוה אף שיש חשש שהשבועה תהא לבטלה, יש ללמוד שכאשר מתחייב שבועה בבית דין ואין חשש של שבועה לבטלה - מצוה וחובה להישבע.

האם הפקר מפקיע מרשות בעלים? יום חמישי כ"ד תשרי ה'תשפ"ב

הנכסים עוד".

וה'ערוך השלחן' (סי' רעג, ד) כתב שהמפקיר אכן מסתלק מנכסיו ע"י אמירתו שמפקיר ולא בגלל שהגדר אוסר עליו לחזור בו. וההשוואה של הרמב"ם לנדר היא רק דוגמא שישתלק אדם משלו כדיבור בעלמא, גם מבלי שיכנס לרשות אחרת. ולכן השתמש בדוגמא מדין נדר: "שכשנדר שלא יהנה מנכסיו מסתלק מהם בדבור פיו, ולרשות אחר לא נכנסו".

אך לפי זה, יש לדייק בלשון הרמב"ם "אסור לחזור בו", הרי הדבר יצא מרשותו ואינו יכול לחזור בו?

ופירש הסמ"ע (שם סק"ד) שאסור לחזור ולמחות במי שבא לזכות. וב'מחנה אפרים' (הל' זכיה מהפקר ס"ו ח) כתב, שגם לחזור ולקחת לעצמו שלא בתורת זכיה מן ההפקר או לפרוע לבעל חובו "ליכא אלא איסור בלבד - שאין אנו יכולים להוציאו מתחת ידו דהוי ממון שאין לו תובעים".

הלכות נדרים פרק ב, הלכה יד: הַפָּקֵר, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ נָדַר - הֲרִי הוּא כְּמוֹ נָדַר, שְׁאִסּוּר לוֹ לְחֹזֵר בּוֹ.

ה'קצות החושן' (סי' רעג סק"א) למד מכאן שאין הפקר נחשב לקנין המפקיע את הדבר מרשות הבעלים, אלא גם לאחר ההפקר נשאר הדבר ברשותו. לכן, האיסור על הבעלים לחזור בו הוא מדין נדר, שאינו ראוי לחלל את דיבורו - "דאי עושה קנין מאי ענין נדר לכאן, הא תיפוק ליה דכבר יצאה מרשותו". ולפי זה, צידד לומר שאם הפקיר ומת יישאר הדבר שהפקיר ברשות היורשים "כיון שאינו אלא משום נדר, והנודר ומת אין היורשין מחויבין לקיים נדרו כו'". אבל ה'חתם סופר' (שו"ת יו"ד סי' שטז) כתב לחלק שהנודר ומת אין היורשין מחויבין לקיימו "מפני שלא נתקיים הנדר ולא חל על נכסים ידועים", ואילו כאן "בדיבור בעלמא 'הריני מפקיר' כבר נתקיים הנדר" והנכסים נעשו הפקר ו"מה לבניו עם

אפשרויות שימוש בנכסים האסורים בהנאה יום שישי כ"ה תשרי ה'תשפ"ב

ומבאר ה'בית יוסף' (יו"ד סי' רטז) כי מטעם זה כתב הרמב"ם ש"צריך להודיעם שאלו נכסי אבי שאסרם עלי", ועל ידי הודעה זו שוב אין לו הנאה בנתינה שהרי לא יחזיקו לו טובה על כך מאחר שיידעו שבלאו הכי לא היה יכול להשתמש בזה בעצמו.

והרשב"א (ב"ק קט, א) מבאר את דעת הרמב"ם: מאחר והנכסים נאסרו על הבן בהנאה, אין הוא יורש אותם ואינם שייכים לו כלל, ונמצא שבנתינתם לאחרים אינו נותן דבר משלו אלא כמגביה מציאה מן ההפקר בעבור חברו. וכן כשנותנם לפירעון חובו, מאחר והוא אומר למלווה בפירוש שנכסים אלו אסורים עליו בהנאה ואינם שלו והמלווה מסכים לקחתם תמורת החוב, הרי זה כמו שאמר לו המלווה: "תן לי חפץ זה של הפקר והיפטר בכך מחובך", ונמצא שאין הלווה נהנה מהנכסים באופן ישיר אלא בעקיפין: המלווה זוכה בהם מן ההפקר ותמורת זאת הוא מוחל את החוב.

הלכות נדרים פרק ה, הלכה ח: זה חפץ האסור בירשת אביו, אם נתן ירשת אביו לאחריו או לבניו - הרי זה מתיר; וכן אם פדעה בחובו או בכתבת אשתו. וצריך להודיען שאלו נכסי אבי שאסרן עלי.

והטור (יו"ד סי' רכג) תמה על זה וכתב: "איני מבין דבריו! היאך יהא מותר לו לפרוע חובו מנכסים האסורים עליו", הרי בכך הוא משתמש ונהנה בהם? אלא ודאי אין היתר לכן לפרוע בעצמו את חובו מהנכסים האסורים עליו בהנאה, אך בעלי החוב יכולים לבוא ולהיפרע מהם בעצמם.

ולדעת הרמב"ם יש לפרש כי מאחר שבעלי החוב יכולים להיפרע ממנו בעל כורחו, שוב אין כל תוספת הנאה בכך שנותן להם בעצמו שהרי בלא הכי היו הנכסים נלקחים ממנו (ראה מאירי ב"ק קט, א).

ועדיין יש לתמוה: כיצד כתב הרמב"ם שיכול לתת את הנכסים במתנה לאחריו או לבניו, הרי נתינת מתנה לאחרים היא בכלל הנאה האסורה משום שעל ידי נתינה זו יכירו לו טובה?

מי אינו נכלל ב'זרע אברהם' שבת קודש כ"ו תשרי ה'תשפ"ב

וממנו מובן רק שעשוי נתמעט מלהיקרא זרע אברהם, אולם עדיין יתכן שעשוי נכלל בזרעו של יצחק; לפיכך הוסיף הרמב"ם את הפסוק שאמר יצחק (לעקב) "ויתן לך..." – להודיע שעשוי אינו נקרא גם זרע יצחק.

ולפי פירוש זה הוא מבאר את הנאמר בתפילת מוסף של ראש השנה "ועיקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור", ויש שנהגו להוסיף ולומר "לזרעו של יעקב", כדי לשלול את עשיו. אולם השלחן ערוך (אורח סי' תקצא, ס"ז) כתב על פי דברי הריב"ש ש"המדרק לומר לזרע יעקב תזכור – משנה מוטבע שטבעו חכמים בברכות ואינו אלא טועה", שכן מבואר בגמרא "ביצחק יקרא לך זרע – 'ביצחק' ולא כל יצחק". וה'מגן אברהם' (שם סק"ז) הקשה על כך: "דהא מילתא אמר הקב"ה לאברהם שעשוי לא יקרא על שמו, אבל נקרא על שם יצחק! אולם על פי דברי הרמב"ם, שהוסיף על דברי הגמרא את הפסוק שאמר יצחק לעקב "ויתן לך..." – ניתן ללמוד שעשוי אינו נקרא גם בכלל זרע יצחק.

הלכות נדרים פרק ט, הלכה כא: נדר מן זרע אברהם – מתיר בבני ישראל ובבני עשו, ואינו אסור אלא בישראל, שנאמר: "כי ביצחק יקרא לך זרע", והרי יצחק אמר לעקב: "ויתן לך את ברכת אברהם".

בגמרא (נדרים לא, א) מבואר ש'זרע אברהם' נקרא רק זרע יעקב, ולא זרע עשיו, שנאמר "כי ביצחק יקרא לך זרע – ביצחק ולא כל יצחק". אולם הרמב"ם הוסיף על כך: "והרי יצחק אמר לעקב ויתן לך את ברכת אברהם". ומדוע הוסיף פסוק שלא הובא בגמרא?

ותירצו המפרשים (מגיד משנה, לח"מ, שו"ת מהרי"ט ב, אורח סי' ו) כי גם לאחר דברי הגמרא "ביצחק, ולא כל יצחק" עדיין אין יודעים מי נכלל בזרע יצחק ומי נתמעט, ומניין "לרבות את יעקב ולהוציא את עשיו"? לכן הוסיף הרמב"ם את הפסוק שאמר יצחק לעקב – "ויתן לך את ברכת אברהם", להודיע שיעקב הוא העיקר.

וה'שובות יעקב' (ח"ג סי' מג) מיישב: הפסוק "כי ביצחק ולא כל יצחק" יקרא לך זרע" הממעט את עשיו, נאמר לאברהם.

המשך ביאור למס' ביצה ליום ראשון עמ' ב

9 להו, לא גלי דעתיה שהוא מאלו שאוכלים אותם כך ולא פקע
10 מהם שם מוקצה לגביו.
11 אמר רבי יודא, תא שמע שאין מוקצה לחצי שבת, מפולין ועדשים
12 שנהגו לבשלם ולאכולם ביו"ט, דהא פולין ועדשים מעיקרא – בין
13 השמשות קודם בישולם הווי לבוס – ראויין הם לאכול חיים,
14 שדיניהו בקדירה אדחו להו – משהשליכם בקדרה לבשלם והרתיחם
15 נדחו מאכילה,

1 ולכן בלי הזמנה אסורים, אי"ב קשה להיפר, כי אומין להו מאתמול
2 מאי הוי – מה מועילה הזמנה קודם שנדרה. אלא על כרחך צריך
3 לפרש את הברייתא באופן אחר, ואין לפשוט מכאן לענין מוקצה
4 לחצי שבת: לא צריכא אלא באופן דאחוז ולא אחוז – שיבשו
5 הפירות מבעוד יום אבל לא כל צרכן, באופן דאיכא אינשי דאכלי
6 ואיכא אינשי דלא אכלי – יש אנשים שאוכלים אותם, ויש שאינם
7 אוכלים אותם כך. ולכן, אם אומין להו מבעוד יום, גלי דעתיה
8 שהוא מאלו שאוכלים אותם כך ואינם מוקצים, אבל אם לא אומין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ו תשרי ה'תשפ"ב

יום ראשון כ' תשרי ה'תשפ"ב

נדבות פי רצה נא יי, ומשפטיך למדני

ספר ששי והוא ספר הפלאה

הלכותיו ארבע. וזהו סדורן: א. הלכות שבועות. ב. הלכות נדרים. ג. הלכות נזירות. ד. הלכות ערבין וחרמין.

הלכות שבועות

יש בכללן חמש מצות: אחת מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שלא לשבע בשמו לשקר. (ב) שלא לשא שמו לשוא. (ג) שלא לכפר בפקדון. (ד) שלא לשבע על פפירת ממוץ. (ה) לשבע בשמו באמת.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) סקירה כללית על ארבעה מיני שבועות, ומה חייבים עליהן.

1 א. ארבעה מיני שבועות הן: שבועת בטוי, ושבועת שוא, ושבועת הפקדון, ושבועת העדות. שבועת בטוי² הוא שנאמר בתורה: או נפש פי תשבע לבטא בשפתים להרע³ או להטיב⁴. והיא נחלקת לארבעה חלקים: שמים להבא⁵, ושמים לשעבר⁶. כגון ששבע על דבר שעבר שנעשה או שלא נעשה, ועל דבר שעתיד להיות שיעשה ושא לא יעשה⁷.

(2) לשון ביטוי - הוא דבר היוצא מלב האדם בשעת התרגשות נפשו ובהתפעלותה כלשון הכתוב "יש בוטה כמדקרות חרב" ומפני שאין ראוי לאדם להתרגל בנדרים ושבועות לא רצתה התורה לכתוב לשון המורה לכתחילה על היתר השבועה, לכן הדגישה: "לבטא בשפתיים", כלומר, שיצאה השבועה ממנו בעת התרגשות הנפש והתפעלותה (תורה תמימה ויקרא ה, אות לח). (3) כגון שלא יאכל היום או מחר. (4) בין לעצמו (שיאכל), בין לאחרים שייטיב עמהם הטבה שבידו לעשותה כגון שידבר עליהם לשלטונות או יכבדם. (5) שיאכל או לא יאכל. (6) שאכלתי או לא אכלתי. ואף על פי שלשון הכתוב "להרע או להטיב" משמעה רק על העתיד להיות, - מריבוי הכתוב "לכל אשר יבטא" דורשים גם על דבר שעבר. (7) ואם נשבע אל אחת מאלה והחליף, חילל שבועתו.

8 ב. ואין שבועת בטוי נוהגת אלא בדברים שאפשר

לו לעשותן, בין להבא בין לשעבר. כיצד לשעבר? 9 שאכלתי, או שזרקתי אבן לים⁹, או שדבר פלוני עם פלוני¹⁰; או שלא אכלתי, או שלא זרקתי אבן לים, 11 או שלא דבר פלוני עם פלוני¹¹. כיצד להבא? 12 שאכל או שלא אכל, או שאזרק או שלא אזרק אבן לים¹². הרי אלו שמים לשעבר¹³ ושמים להבא. 14

(8) הקדים רבינו לפרש שבועה לשעבר, אף על פי שאינה כתובה מפורש בתורה, בעוד "ששבועה להבא" מפורשת בתורה: "להרע או להטיב"? כי כל דבר הנלמד ממדרש חכמים חביב עליו לפרשו תחילה. ועוד, ברין הוא להקדים "שבועה לשעבר" שכן משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, שיועד בנפשו שנשבע שקר, ואילו "שבועה להבא" אינו חייב עליה עד שיחליף את דברו ויעשה מה שנשבע לא לעשות נמצא שרק לאחר זמן כשהחליף עשה את שבועתו שקר, ובשעת שבועתו לא יצאה מפיו לשקר ובכל זאת חייב, ועל כורחך "שבועה להבא" יש בה יותר חידוש, וסידר רבינו את דבריו בדרך "לא זו אף זו". (9) אף על פי שאין בה לא הרעה ולא הטבה. (10) אף על פי שהדיבור אין בו ממש, וגם אין זה דבר של עצמו אלא של אחרים. (11) אף על פי ששבועה זו אינה בלהבא, שהרי אין זה ברשותו, שפלוני ידבר או לא ידבר, חייב עליה ב"לשעבר". (12) אבל שידבר פלוני עם פלוני אינו חייב עליה משום שבועת בטוי שאין זה באפשרותו לעשות, ולוקה מכת מדרות שגורם לשבועת שווא. (13) אכלתי ולא אכלתי. והוא הדין לכל דבר שהוא בכלל: "הן ולאן" ואפילו אין בו משום "הרעה והטבה" כגון זרקתי צרור לים או לא זרקתי - מריבוי הכתוב: "לכל אשר יבטא האדם".

15 ג. נשבע אחת מארבע מחלוקות אלו והחליף, כגון ששבע שלא יאכל¹⁴ ואכל, או שיאכל ולא אכל, 16 או שאכלתי והוא לא אכל, שלא אכלתי ואכל - הרי 17 זו שבועת שקר. ועל זה וביצא¹⁵ נאמר: לא תשבעו בשמי לשקר¹⁶. ואם נשבע לשקר במזיד¹⁷ - 18 לוקה¹⁸. בשוגג¹⁹ - מביא קרבן עולה ויורד²⁰; 20 שנאמר: ונעלם ממנו והוא ידע ואשם וגומר. 21

(14) היום, או שלא יאכל כיכר זו. (15) כגון זרקתי או לא זרקתי או שדיבר פלוני עם פלוני הנזכרים לעיל, וכן שבועת הפיקדון המפורשת לקמן. וגם שבועת העדות. (16) שמשמעו בשעת שבועה לא תהא שקר - זוהי שבועה לשעבר וגם משמעו: לא תישבעו בשמי כדי לשקר לאחר זמן - זוהי שבועה להבא. והמתנה בו צריך להתרות בו לאו זה. והוא הדין שעובר גם על "לא יחל דברו", כשנשבע להבא ומחליף. אלא שאין דרכו של רבינו למנות לאווין הרבה על מצוה אחת, כפי, שהגדיר במניין המצוות שורש ט "כי לא בריבוי הלאווין ירבו המצוות" ולכן לא הזכיר לאו "לא יחל" שהוא משותף גם לעובר על נדרו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ' תשרי - ספר הפלאה - הלכות שבועות קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצוה, שהרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית. ואין אדם מחוייב (מצד הדין) לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית. (26) ואפילו טוען לא נשבעתי אלא מפני שהתפילין צריכים גוף נקי אין שומעים לו ולוקה, כי אי אפשר שלא תהיה לו שעת הכושר ונמצא נשבע לבטל המצוה באותה שעה. (27) ואפילו אמר סוכה סתם אין כוונתו לסוכה צל שאינה של מצוה אלא כוונתו לסוכה מצוה, כי בנדרים ובשבועות הלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך הרי זה נשבע לבטל מצוה. (28) שמצוה לאכול כזית מצה בליל חמישה עשר בניסן. וכאן ידובר בחוץ לארץ שעושים בו שני ימים טובים מן הספק, ולפיכך, אם נשבע לא לאכול מצה בלילי הפסח, לוקה על כל פנים, שהרי ערב אחד מהם חייב בו באכילת מצה מן התורה, אבל אם יאמר בחוץ לארץ ב"ליל הפסח" לא ילקה, שהרי יכול לומר לא נשבעתי אלא על לילה אחד והרי הוא ספק חמשה עשר ואין לוקין על הספק. (29) ואסור להתענות בהם.

(17) והתירו בו משום לאו זה. (18) מלקות ארבעים חסר אחת. וכל זה מדובר רק בשלושה חלקים משבועת בטי, כגון נשבע שלא יאכל ואכל שעבר על לאו שיש בו מעשה, וכן בנשבע שאכל ולא אכל, אף על פי שלא עשה מעשה, חייב, מפני "שמשעת שבועתו לשקר נשבע", אבל הנשבע שיאכל ולא אכל אף על פי שעבר על שבועת שקר, אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה וגם אין זו שבועת שקר משעת שבועה. (19) כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל, ושבועה זו אסורה, אבל לא ידע שחייבים עליה קרבן. (20) הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה ואם היה עני מביא עוף, ובדלי דלות מביא עשירית האיפה סולת. "ומפני זה נקרא עולה ויורד כי לא יעמוד (הקרבן) במין אחד אלא הכול לפי השגת יד החוטא מחוייב הקרבן". וכתב החינוך מצוה ל: "כי הנשבע בשם הגדול לאמת דבר שהיה, והוא יודע ששקר בפיו, הנה הוא מקיל ביראת אלוקים, כאומר בליבו שאין אמת - תאלמנה שפתיו ... כי פירוש נשבע הוא, שגומר האדם בליבו ואומר בפיו לקיים אותו דבר שנשבע עליו ולא ישנהו לעולם כמו שהשם ברוך הוא קיים לא ישתנה, וזה לשון שבועה יבוא לעולם בלשון נפעל, כלומר שנפעל (גופו) בדבריו להיותו קיים כמו שאמר בקיומו ברוך הוא".

- ז. רביעית - שִׁנְשַׁבַּע עַל דְּבַר שֶׁאֵין פֶּחַ בּוֹ לַעֲשׂוֹת. ¹⁶
- פִּיצֵד? כִּגוֹן שִׁנְשַׁבַּע שֶׁלֹא יִישַׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים לַיְלָה ¹⁷
- יּוֹם רְצוּפִים³⁰, או שֶׁלֹא יִטְעַם כָּלֹם שְׁבַע יָמִים ¹⁸
- רְצוּפִים וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה³¹. כֹּל הַנִּשְׁבַּע שְׁבֻעַת ¹⁹
- שְׁוֹא מֵאַרְבַּע שְׁבֻעוֹת אֵלּוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, ²⁰
- שְׁנֵאמַר: לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא³². וְאִם ²¹
- הָיָה מְזִיד לִדְבָר³³; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג - פְּטוּר מִכָּלֹם³⁴. ²²

(30) שדבר זה הוא בלתי אפשרי, ומשנשבע יצאה שבועתו לשקר. (31) כגון שנשבע שראה גמל פורח באוויר, שזה דבר שאי אפשר. (32) וכתב ר' אברהם אבן עזרא בפירושו: "והנה טעם לזכור השם (בשבועתו) כי כאשר הוא השם אמת כן יהיה דברו אמת והנה אם לא יקיים דברו כאילו מכחיש את השם ... ורבים חושבים כי הנושא השם לשווא לא עשה עבירה גדולה ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאווין הבאים אחריו, הרוצח והנואף, שהן עבירות קשות - לא יוכל כל עת לרצוח ולנאוף כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להישבע לשווא יישבע ביום אחד שבועות אין מספר ... ואם תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז יישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דיבור שידברו יקדימו השבועה ... ואילו לא היה בישראל רק זאת העבירה לבדה תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו". (33) אף על פי שזהו לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, שנאמר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אין מנקין (מוחליין) אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו, ומותר במה שנשבע, כי השבועה לא חלה עליו כלל. (34) אף מן הקרבן, שאין קרבן בשבועת שווא בין בשוגג בין במזיד.

- ד. שְׁבֻעַת שְׁוֹא נִחְלָקָה לְאַרְבַּע מַחְלֻקוֹת²¹: הָאֶחָת ¹
- שִׁנְשַׁבַּע עַל דְּבַר הַיְדוּעַ שֶׁאֵין בּוֹ²². פִּיצֵד? כִּגוֹן ²
- שִׁנְשַׁבַּע עַל הָאִישׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא ³
- אִישׁ, וְעַל עֲמוּד שֶׁל שֵׁשׁ שֶׁהוּא שֶׁל זָהָב. וְכֵן כֹּל ⁴
- פִּיּוּצָא בְּזָה. ⁵

(21) ובכתב יד התימנים: מחלקות. (22) "והוא שניכר לשלושה בני אדם". שכל דבר שיודעים בו שלושה אנשים הרי זה מפורסם וידוע.

- ה. הַשְּׁנִיָּה - שִׁנְשַׁבַּע עַל דְּבַר יְדוּעַ שֶׁאֵין בּוֹ סֶפֶק ⁶
- לְאָדָם שֶׁהוּא בֶן. כִּגוֹן שִׁנְשַׁבַּע עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא ⁷
- שָׁמַיִם, וְעַל הָאֶבֶן זֶה שֶׁהִיא אֶבֶן, וְעַל הַשָּׁנִים שֶׁהֵם ⁸
- שָׁנִים. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה²³. שֶׁזֶה הַדְּבָר אֵין בּוֹ סֶפֶק ⁹
- לְאָדָם שֶׁלֹם²⁴ בְּדִי לְצִדֵּק הַדְּבָר בְּשִׁבְעָה. ¹⁰

(23) ושם אמרו ראה מטר יורד ונשבע שהפירות יהיו בזול, לוקה משום שבועת שווא, עשרים וארבע ערים היו בדרום וכולן חרבו על שבועת שווא שהיא אמת. (24) בדעתו ובשכלו, ואפילו כשמדבר עם אדם בלתי שלם, אסור לו להישבע על דבר הידוע, כי מה לו להישבע על כך, והכתוב אומר "אל תען כסיל כאיוולתו".

- ו. שְׁלִישִׁית - שִׁנְשַׁבַּע לְבָטֹל אֶת הַמְצָוָה. פִּיצֵד? ¹¹
- כִּגוֹן שִׁנְשַׁבַּע שֶׁלֹא יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית²⁵, שֶׁלֹא יִלְבֹּשׁ ¹²
- תַּפְּלִין²⁶, וְשֶׁלֹא יֵשֵׁב בְּסֶפֶה בַּחֲג הַסֻּכּוֹת²⁷, וְלֹא יֵאָכֵל ¹³
- מִצָּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח²⁸, או שִׁתְּעַנֶּה בַּשָּׁבָתוֹת וּבְיָמִים ¹⁴
- טוֹבִים²⁹. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה. ¹⁵
- ח. שְׁבֻעַת הַפְּקָדוֹן פִּיצֵד? כֹּל מִי שֵׁשׁ מְמוֹן חֲבָרוֹ ²³
- בְּדוֹ, בֵּין פְּקָדוֹן בֵּין מַלְוָה, או שֶׁגָּזַל או עֲשָׂקוֹ³⁵, ²⁴
- או מָצָא לוֹ אֲבֵדָה וְלֹא הִחְזִירָהּ וְכִיּוּצָא בְּזָה, וְחָבַע ²⁵
- מִמֶּנּוּ מְמוֹן שֵׁשׁ לוֹ בְּדוֹ וּכְפָר בּוֹ - הָרִי זֶה עוֹבֵר ²⁶
- בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִכְחָשׁוּ - זֶה אֲזַהֲרָה ²⁷
- לְכַפִּירַת מְמוֹן. וְאֵין לֹקִין עַל לֹא זֶה³⁶. וְאִם נִשְׁבַּע ²⁸

(25) שילבש טלית המחוייבת בציצית ולא יטיל בה ציצית, אבל אם נשבע סתם שלא יתעטף בציצית אין זו ביטול

לכפירת ממון. בניגוד ל"שגג ושכח" שפטור גם מלאו זה, וזהו שציין רבינו ב"שגג ושכח" - שפטור מכלום.

יא. אם כן, היאך היא שגגת שבועת הפקדון?⁴⁶ 17
כגון שגגת ממנו אם חייבין עליה קרבן אם לאו, 18
ידע שהיא אסורה ושיש לו אצלו ממון - זו היא 19
שגגתה.⁴⁷ וזדונה - שידע שחייבין עליה קרבן. 20

(46) שחייב עליה קרבן ותוספת חומש, והלא בכל אלה אנוס הוא? (47) שגגת קרבן וזדון פיקדון.

יב. שבועת העדות כיצד? העדים שידעו עדות 21
ממון?⁴⁸ ותבעם בעל העדות להעיד לו?⁴⁹ וכפרו 22
בעדותן ולא העידו, ונשבעו שאינן יודעין לו עדות 23
- זו היא נקראת שבועת העדות. וחייבין על שבועה 24
זו קרבן עולה ויורד, בין שהיו מזידין בה בין שהיו 25
שוגגים. שנאמר: נפש פי תחטא ושמצה קול אלה 26
והוא עד, ולא נאמר בה ונעלם?⁵⁰ - לחייב על הזדון 27
כשגגה. 28

(48) פרט לעדות קרקע או קנס. (49) לטובתו ולחייב את הנתבע. (50) כשם שנאמר בכל מביאי קרבן עולה ויורד שנכתבו עמה באותה פרשה. והרדב"ז חוקר: מי שכבש עדותו במזיד וגרם אולי לאיבוד נפש, ונשבע לשקר איך יתכפר בקרבן הבא בדלי דלות והוא עשירית האיפה סולת? ואפילו אם הוא מתוודה מה יועיל לו וידויו אחרי שהוא "עשוק בדם נפש". אף הוא מסיים: אם ידעת טעם, אם "הרגו אינם נהרגים" תבין גם זה.

יג. כיצד שגגת שבועת העדות? כגון שגגת ממנו 29
שחייבין עליה קרבן, וידע ששבועה זו אסורה 30
ושהיא שקר. וזדונה - שידע שחייבין עליה קרבן. 31
אבל אם לא ידע שהיא אסורה או ששכחו העדות 32
ונשבעו,⁵¹ ואחר כך נודע להם שהן יודעין לו עדות 33
ושנשבעו על שקר - הרי אלו אנוסין?⁵² ופטורין אף 34
מן הקרבן?⁵³ 35

(51) בחשבם שנשבעו באמת. (52) שליכם אנוסם. (53) לא זו בלבד שאינם נושאים כל עוון, ואינם בכלל: אם לא יגיד ונשא עונו. אלא אף מן הקרבן שהשוגג חייב בו, הרי אלו פטורים כי אנוסים הם והאנוס פטור מן הקרבן.

פרק שיני

(1) אופני השבועה מפי עצמו ומפי אחרים, כינויי שבועה, התפסה כשבועה, חזרה תוך כדי דיבור.

א. אחד הנשבע אחד מארבעה מיני שבועות אלו:² 36
מפי עצמו,³ ואחד המשבע מפי אחרים⁴ וענה אמן, 37
אפלו השביעו עובד פוכבים ומזלות או קטן וענה 38
אמן - חייב. שכל העונה אמן אחר שבועה - 39
כמוציא שבועה מפיו.⁵ ואחד העונה אמן או האומר 40
דבר שבענינו פענן אמן,⁶ כגון שאמר: הן, או מחייב 41
אני בשבועה זו, קבלתי עלי שבועה זו, וכל פיוצא 42

1 לו על שקר על ממון שפפר בו - הרי זה עובר פלאו
2 אחר, ועל זה נאמר: לא תשקרו איש בעמיתו³⁷ -
3 זו אזהרה לנשבע על כפירת ממון. ושבועה זו היא
4 הנקראת שבועת הפקדון.³⁸

(35) שכובש שכר פעולתו, כלשון הכתוב "לא תעשוק שכיר עני ואביון". (36) שאין בכפירה מעשה ואין לוקים על לאו שאין בו מעשה. ועוד, כי לאו זה "ניתן לתשלומין" (שישלם קרן) ואין לוקין עליו. אבל ענשו הוא, שמשעת כפירת הפיקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין (ואינו נפטר כשומר חנים או שכר) וגם נפסל לעדות. (37) וסמוך לו נכתב: "ולא תישבעו בשמי לשקר". (38) אף על פי שהיא כוללת: מלווה וגזלן עושק ואבידה, נקראת כך, לפי שכפירת הפיקדון מצוייה ומקיפה יותר וגם הכתוב פתח בה תחילה.

ט. ומה הוא חייב על שבועת הפקדון ששקר בה? 5
משלם את הקרבן³⁹ שפפר בו עם תוספת חמש, 6
ומקריב אשם ודאי,⁴⁰ בין שהיה מזיד בין שהיה 7
שוגג. שנאמר: וכחש בעמיתו פקדון או בתשומת 8
יד⁴¹ או בגזל וגומר, והיה פי יחטא ואשם; ולא 9
נאמר בו ונעלם ממנו?⁴² - לחייב מזיד⁴³ כשוגג. 10

(39) למפקיד. (40) שבא על חטא וודאי, בניגוד ל"אשם תלוי" שבא על ספק עבירה, כגון שהיו לפניו שתי חתיכות אחת חלב ואחת שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה אכל (שאבדה השנייה), כגון זה מביא על ספקו "אשם תלוי". כי כפרתו של חוטא זה תלוייה ועומדת עד שיוודע לו שחטא, ואז יביא קרבן חטאת. וקרבן איל זה הבא על חטא שבועת הפיקדון נקרא במשנה "אשם גזילות". ומתוך דברינו למדנו שיש לנקד אשם וודאי, קרבן אשם של איש שחטא וודאי, בניגוד לקרבן אשם של איש תלוי המסופק אם חטא. (41) ששם בידו ממון להתעסק (שותפות) או במלווה. ואבן עזרא מפרש: "שותפות ששם ידו עמו". (42) בניגוד לשבועת בטוי שנאמר בה: "ונעלם ממנו" ומטעם זה אינו מביא קרבן אלא על שגגתה. (43) וכתב החינוך מצוה קכט משרשי המצוה: לבל יחשוב אדם הואיל ואיסור גזילת ממון נאמר עליו והשיב את הגזילה, יילך ויגזול מחבירו מה שירצה וידמה בלבבו לכשיהיה לו וישיב גזילתו ויכופר לו כאילו לא חטא מעולם, ויהיה זה פתח לעוברי עבירה! לכן הודיעה התורה שאף עם ההשבה בתוספת חומש צריך קרבן לכפרה, וכו' ... אמנם אם השיב את גזילתו ולא הביא את קרבנו לא נתכפר חטאו, אולם אין ענשו חזק כמו שהיה לפני השבתה.

י. והוא שזייד פקדון או פממון שנתחייב בו וידע 11
בו בשעת שבועה. אבל אם שגג ושכח שיש לו 12
אצלו ממון וכפר ונשבע, ואחר כך ידע - הרי זה 13
אנוס ופטור מפלוסם.⁴⁴ וכן אם לא ידע שאסור 14
לשבע לשקר על כפירת ממון - הרי זה אנוס 15
ופטור.⁴⁵ 16

(44) מן החומש והקרבן. (45) מן הקרבן והחומש, אבל בכל זאת עבר על "לא תכחשו" האמור למעלה, שזוהי אזהרה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ' תשרי - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כולם נגזרים מן הפעולות...זולת שם אחד שהוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א, שהוא שם מיוחד לו יתברך, ולפיכך נקרא שם המפורש, עניינו שהוא מורה על עצמותו יתעלה.

(על"פ לקו"ש חלק ל"ד עמוד 38)

(10) מפי עצמו. (11) יו"ד ה"א וא"ו ה"א, או: אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, בשדי, ובצבאות, כמבואר בפיה"מ לרבינו שבועות לה. שהם מיוחדים בזה שלא ניתנו להחמק. (12) תארי כבוד שמשבחים בהם את הקדוש-ברוך-הוא. (13) שאנו קוראים לו כך בגלל פעולותיו שהוא רחום וחנון. (14) ככתוב. אך אפי' - מאריך אפו לרשעים, ואינו ממנה להפרע מהם שמא יעשו תשובה. (15) כגון: הגיבור והנורא, הנאמן. קנא וחזק. (16) לרבות השמות שמכנות בהן האומות להקב"ה, כמו שאמרו בירושלמי: "ראה גשמים יורדים ואמר: "קירי פירי ברכסון" (קירי בלשון יון - אדוני, ברכסון - בזול, כלומר, נשבע באדון, שפירות יהיו בזול) לוקה משום שבועת שווא". וראה בה"ל סנהדרין פכ"ו, ה"ג: "שהשמות שקוראים בהם הגויים להקב"ה הרי הם ככל הכינויים". (17) שבועות לה. ומפורש ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פרק ג: "ולא תשבעו בשמי לשקר, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא, יכול אין לי חייבים אלא על שם המיוחד בלבד, מנין לרבות את כל הכינויים, ת"ל בשמי, כל שם שיש לי". וראה לקמן פ"ב, ה"ג. (18) שבועה בקללה, ככתוב "תהי נא אלה בינותינו... אם תעשה עמנו רעה", וכן: "אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלתו". וכן כותב רבינו לקמן פרק יא, הלכה ח': בשבועה או באלה... כיצד כגון שאמר: הריני נשבע בה, וכן אם אמר הרי הוא ארור לה' או ארור למי ששמו חנון, הרי שלשון אלה, משמעה, שבועה שיש עמה קללה. (19) שבועות לו. אלה - שנאמר "ויבא אותו באלה, ונאמר "וגם במלך נבוכדנאצר מרד, אשר השביעו באלקים": ארור - שנאמר: "ויאל שאל את העם לאמר, ארור האיש אשר יאכל לחם"... ושם בפסוק כז נאמר: "וינותן לא שמע בהשביע אביו את העם". (20) וחייב משום שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (21) שוא, פקדון ועדות המפורשות למעלה בפרק א'.

ג. וכן האומר: שבועה בה' 22 או במי ששמו חנון 13 שלא אכל, ואכל 23; שזו אשה, והוא איש 24; שאין 14 לך בדי כלום, ויש לך 25; שאיני יודע לך עדות, 15 והוא יודע 26 - הרי זה חייב 27.

(22) כלומר, לא רק כשאומר באלה או ארור צריך הוא להזכיר השם או כינויו, אלא אפילו כשאומר בפירושו: שבועה, צריך הוא להזכיר עמה את שם ה' או כינויו, ובלי הזכרת השם אינו חייב, כמבואר בסמוך ה"ד. (23) זוהי שבועת ביטוי. (24) זוהי שבועת שוא. (25) זוהי שבועת הפקדון. (26) זוהי שבועת העדות. (27) כדין המבואר לעיל פרק א.

ד. אמר אלה או ארור או שבועה ולא הזכיר שם 17 ולא פנוי - הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו 28. אכל 18 אינו לוקה ולא מביא קרבן 29 אם עבר על שבועתו, 19

1 בזה ככל לשון 7 - הרי זה פושע לכל דבר, בין 2 לחיבו מלקות 8 בין לחיבו קרבן 9.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ואחד הנשבע מפי אחרים וענה אמן, אפילו השביעו גוי או קטן וענה אמן, חייב".

כתב הצפע"נ על הרמב"ם בהלכות ברכות: "כל העונה אמן אחר המברך, ה"ז כמברך" לפי ש"אמן הוה כמוציא דבר מפיו", ואין כוונת הרמב"ם לעניין שכר אלא שזוהי הלכה שאף שיכול לצאת על-ידי שמיעה לחוד, הרי על-ידי עניית אמן נעשה כמברך ממש. וכן בעניינינו גבי שבועה, העונה אמן אחר שבועת המשביע הרי זה כנשבע בעצמו.

(על"פ לקו"ש חלק ל"ה עמוד 218)

(2) האומרים למעלה פ"א, ה"א. (3) שאומר שבועה בה' שלא אוכל, וכן כולן. (4) כגון שהשביעו חברו ואמר: משביעני עליך אם אכלת. (5) שם, שנאמר בשבועת אשה סוטה "והשביע הכהן את האשה... ואמר הכהן לאשה... ואמרה האשה אמן ואמן" מכאן, שהעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו, שהרי אשה זו לא אמרה כלום אחר השבעת הכהן אלא "אמן" בלבד. וכן אמרו "אמן" - בו שבועה: בו קבלת דברים, ואפילו השביעו גוי חייב, שכן מצינו במשה רבינו שהשביעו יתרו חותנו לא לשוב מצרימה שנאמר "ויואל משה לשבת את האיש" - אין אלה אלא שבועה, ככתוב "ויבא אותו באלה". וגם בצדקיהו המלך מצינו שהשביעו המלך נבוכדנאצר ככתוב "וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלקים", הרי שאפילו השביעו גוי חייב, וקטן - אינו גרוע מגוי. (6) ואפילו בשבועת שוא, שאמר חברו: משביעך אני בה', שזה האיש הוא אשה וענה אמן חייב המושבע מלקות, אף שלא הוציא שם שמים מפיו, לפי שקיים הדבר, אלא שגם המשביע עובר על: "ולפני עור...". (7) השוה ה' נדרים פ"ב, ה"א. (8) בשבועת ביטוי ושבועת שוא. (9) בכלל, חוץ משבועת שוא שאין בה קרבן, כמבואר למעלה פ"א, ה"ז. ובשבועת הפקדון יתחייב גם תוספת חומש, כמבואר שם, ה"ט.

3 ב. אחד הנשבע 10 או שהשביעו אחר בשם המיוחד 11 או פאחד מן הפנויין 12, כגון שנשבע במי ששמו 4 חנון, ובמי ששמו רחום 13, ובמי ששמו ארר 5 אפים 14, וכיצא בהן 15 ככל לשון 16 - הרי זה שבועה 7 גמורה 17. וכן אלה 18 וארור - הרי זה שבועה 19. והוא 8 שיזכיר שם מן השמות או פנוי מן הפנויין. כיצד? 9 כגון שאמר: באלה או ארור לה', או למי ששמו 10 חנון, או למי ששמו רחום, מי שיאכל דבר פלוני 11 - ואכלו, הרי זה נשבע לשקר 20. וכן בשאר מיני 12 שבועות 21.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד הנשבע או שהשביעו אחר בשם המיוחד".

בביאור מעלת שם הוי' לגבי שאר השמות, כותב הרמב"ם ב'מורה נבוכים' שכל שמותיו יתעלה המצויים בספרים

העלגים מן האומות להשתבשם הלשון המורגל להוצאת האותיות ממוצאם, כמו הכושים והצרפתים וזולתם. (38) דוברי ארמית. (39) "שבועת ה' תהיה בין שניהם" (שמות כב, י) מתרגם אונקלוס: מומתא דה'. (40) משנה בנדרים י. "במוהי". ורבינו גורס שם: במוהא (ראה תוספות יו"ט שם). (41) השוה הל' נדרים פ"א, הט"ז: "כל כיוצא בזה, הולכים אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן". ואם היו אנשי המקום מקצתם עלגים ומקצתם בלתי עלגים, אותם שאינם עלגים אין לשון זו שבועה להם, עד שיהיה לשון כלל העם ואפילו לבלתי עלגים (רדב"ז).

- ו. וכן האומר 'לאו לאו' 42 שתי פעמים דרך שבועה 43, או 'הן הן', והזכיר שם או כנוי - הרי זה כנשבע 44. וכן 'ימין' - שבועה, ו'שמאל' 45 - שבועה. שנאמר: נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו 46. וכן האומר: מבטא שלא אעשה כך וכך, והזכיר שם או כנוי - הרי זה שבועה 47.

(42) לא אעשה דבר פלוני. (43) שנתכין לשם שבועה. וכגון, שאמרם שתי פעמים סמוכים זה לזה בלא הפסק (רדב"ז). (44) הואיל והחזיק דבריו (שבועות לו), שנאמר (ישעיה נד, ט) "אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ" ולא מצינו שנשבע הקב"ה על זה, אלא שאמר (בראשית ט, יא): "ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" הרי שכפילות לאו דרך שבועה - נחשבת לשבועה, והוא-הדין לכפילות הן, וראה בראש"ש שם אות כז, שיש לו נוסח אחר בגמרא. וכל זה לענין מלקות או קרבן, אבל לענין איסור לבטל דבר, אפילו לא אמר אלא לאו אחד, כל שהזכיר עמו שם שמים או כינוי, הרי זה מצווה שלא לבטל דברו (רדב"ז). (45) ימין ה', שלא אוכל ככר זו, ושמאל ה' שלא אוכל ככר זו. (46) נזיר ג: מתוך שכתוב: "ימינו", משמע ש"זרוע" האמורה לאחרי - היא של שמאל (רש"י שם, וראה ברכות ו). ואם אמר: ימין או שמאל, ונתכין לימין הקב"ה או לשמאלו, הרי זה שבועה לענין איסור ביטול דבר, אף שלא הזכיר השם (רדב"ז) וכן ביו"ד רלו, סעיף ח). (47) שבועות כ. שנאמר (במדבר ל, ז) "או מבטא שפתיא אשר אסרה על נפשה" - במה אסרה עצמה? במבטא. ומובן שאם לא יזכיר שם, הרי זה שבועה לענין איסור בלבד, כאמור למעלה ה"ד.

- ז. אמר: אסר 48 לה' או למי ששמו חנון שאעשה או שלא אעשה - הואיל והוציא בלשון שבועה 49, הרי היא כשבועה.

(48) שאמר: איסור שלא אוכל ככר זו, כלשון הנשבעים, בניגוד לאומר: איסור ככר זו עלי, שזוהי לשון נדר (שבועות שם וברש"י) וכהגדרת רבינו בהל' נדרים פ"ג, ה"ז: "שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו, והנודד אוסר הדבר הנדור עליו". (49) פרט להוציא בלשון נדר - הרי זה כנדר, שדיניו מפורשים לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א וה"ה.

- ח. שמע חברו נשבע, ואמר: ואני כמותך - הואיל 49

- 1 עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים 30 או כנוי 31
2 מן הכנויין 32, כמו שבארנו 33.

(28) שהרי מצינו בשאול המלך שהשביע את העם ואמר: "ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב" ולא הזכיר בה לא שם ולא כינוי, והעם נהג איסור בשבועתו (ר"ן לשבועות לה). ולדעת המבי"ט ב"קריט ספר" איסור זה הוא מן התורה, וכן היתה הלכה מקובלת בידם. (29) ראה למעלה בפרק א, על איזו שבועה הוא חייב מלקות, ועל איזו מהן הוא חייב קרבן בלבד. (30) שאסור למחכם בגלל קדושתם. והם: אל, אהיה אשר אהיה, אל"ף דל"ת, ויו"ד ה"י, שדי, צבאות, כמבואר בשבועות לה. ובהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (31) משנה בשבועות לה. לענין שבועת העדות. וסובר רבינו שאין לחלק בין שבועה זו לשאר מיני שבועות. ולדעת הראב"ד אין צורך בהזכרת שם או כינוי אלא בשבועת שוא שהוזכר בה שם ה', וכן בשבועת העדות שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" ולמדים גזירה-שוה "אלה - אלה" מסוטה, שנאמר בה "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה", מה שבועת סוטה צריכה הזכרת שם, אף שבועת העדות כן, ושבועת הפקדון למדה משבועת עדות בגזירה-שוה "תחטא - תחטא", שגם בשבועת הפקדון נאמר בה "נפש כי תחטא", אבל שבועת ביטוי לא הוזכר בה לגמרי שם ה', ולפיכך יתחייב קרבן וגם יעבור עליה משום: לא יחל דברו, אפילו לא הזכיר בה שם ה'. אמנם לענין מלקות לשעבר (ראה למעלה פ"א, ה"ג) לא יתחייב אפילו בשבועת ביטוי עד שיוזכר השם, שהרי אזהרתה "ולא תשבעו בשמי לשקר", ובפסוק זה הודגשה הזכרת השם. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית התלמוד, שאמרו שם: כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו, וזה נאמר גם לענין שבועת ביטוי כפירוש רש"י שם. ודין זה נלמד משבועת סוטה, שנאמר בה: ואמרה אמן, ובהשבעת סוטה הזכיר הכתוב שם ה'. ובוודאי גם קבלת שבועת ביטוי צריכה שם, שלא יהא הלמד חמור מן המלמד, וכשם שקבלת שבועת ביטוי צריכה שם, אף עיקר השבועה צריך שם, שאמירת אמן כמוציא שבועה מפיו היא. (32) שמותר למחכם. (33) לעיל ה"ב.

- ה. ולא השבועה בלבד, אלא כל כנוי 34 שבועה - כשבועה 35. כגון שהיו אנשי אותו מקום עלגים 36 והיו קוראים לשבועה 'שבועה' או 'שקוקה' 37; או שהיו ארמאים 38, שלשון שבועה בלשונם 'מומתא' 39, והעלגים מכניין אותה ואומרים 'מוהא' 40; כיון שאמר לשון 41 שמשמעו וענינו שבועה - הרי זה חייב כפי מה שיהוציא לשון שבועה.

(34) שמות לואי. (35) משנה בנדרים ב. (36) ע"פ לשון הכתוב בישיעה לב, ד, שאינם מדברים צחות, אלא לשון מעורבת ומבולבלת משפות שונות, ראה לשון רבינו בהל' תפלה פ"א, ה"ד. (37) נדרים י. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: עיקר הפסדת איזו לשון - הוא כשמתערב בו משאר לשונות וההשתתפות בו, ואלו הכינויים היו מצויים אצל

בְּלִבִּי אֶלָּא שְׁלֵא אֶצְא הַיּוֹם, וְטַעַה לְשׁוֹנֵי וְהוֹצִיא 23
אֶכִּילָה שְׁלֵא הָיְתָה בְּלִבִּי - הָרִי זֶה אֵינוֹ לֹקֶה⁵⁹, עַד 24
שִׁיזְדָּה בִּפְנֵי עֲדִים קָדָם שְׂיֵאכֵל שְׁעַל אֶכִּילָה נִשְׁבַּע; 25
אוֹ שְׁקַבֵּל עָלָיו הַתְּרָאָה⁶⁰ וְלֹא טָעַן שְׁטַעַה בַּעַת 26
הַתְּרָאָה. אִף עַל פִּי שְׁטַעַן אַחֵר כֶּף - אֵין שׁוֹמְעִין 27
לוֹ. וְכֵן אִם הִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: מַעֲוֹלָם לֹא נִשְׁבַּעְתִּי אוֹ 28
לֹא נִדְרָתִי עַל דְּבַר זֶה⁶¹, וְאַחֵר שֶׁהֵעִידוֹ עָלָיו שְׁנִשְׁבַּע 29
אוֹ נִדְרָה⁶², אָמַר: כֵּן הָיָה, אֲבָל לֹא הָיָה פִּי וְלִבִּי 30
שׁוֹיִן⁶³, אוֹ תִּנְאִי הָיָה בְּלִבִּי עַל הַנִּדְרָה⁶⁴ - אֵין שׁוֹמְעִין 31
לוֹ, וְלֹקֶה⁶⁵. 32

(57) בכת"י התימנים, וכן בדפוס ויניאציה שי"א אין זו
התחלת ההלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת,
וההלכה הבאה מתחילה בתיבת: לפיכך. (58) שלא יאכל
ולא יעבור על שבועתו. (59) תוספתא טהרות פ"ו, מ"ט:
"נאמן ע"י עצמו, כיצד? אמרו לו נדרת, ואמר תנאי היה
בלבי - שומעים לו". (60) שאמר: יודע אני, ועל-מנת כן
אני עושה (ראה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (61) ובכת"י
התימנים: או לא נדרתי על דבר זה. והכוונה, לדבר זה
שאתם מתרים בי, כי נדרתי על דבר אחר. (62) על מה
שהתרו בו. (63) שבלבי חשבתי לדבר אחר.
(64) והוצאתיו בשפתי בלחש, שאם יתקיים התנאי יחול
הנדר, ואם לא יתקיים יהיה הנדר בטל. (65) תוספתא
טהרות שם: "נדרת, ואמר לא נדרתי, ומשהגיע אמר תנאי
היה בלבי - אין שומעים לו". וכן בתורת כהנים פרשת
ויקרא (פרשת ה, פרק ז).

יג. פִּיּוּצָא בּוֹ: אָמְרוּ לוֹ: אֶשְׁתֶּף נִדְרָה, וְאָמַר: בְּלִבִּי 33
הָיָה לְהַפְרָה⁶⁶ וְהַפְרָתִי - שׁוֹמְעִין לוֹ. אָמְרוּ לוֹ: 34
נִדְרָה⁶⁷, וְהוּא אָמַר: לֹא נִדְרָה, וְכֵן שְׁרָאָה אוֹתָם 35
הֵעִידוֹ עָלָיו אָמַר: בְּלִבִּי הָיָה לְהַפְרָה⁶⁸ - אֵין שׁוֹמְעִין 36
לוֹ⁶⁹. 37

(66) שהוצאתי בשפתי בלחש: מופר לך. אבל אם הפר רק
בלבו אינו מופר, כמבואר לקמן הל' נדרים פ"ג, ה"ז.
(67) שנדרה, בניגוד להכחשתו. (68) והפתי כנ"ל.
(69) תוספתא טהרות שם.

יד. גָּמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֵא לֵאכֹל פֶּת חֲטִיין, וְנִשְׁבַּע שְׁלֵא 38
יֵאכֹל פֶּת סִתָּם - אֶסּוּר בַּפֶּת חֲטִיין; שְׁפַת חֲטִיין פֶּת 39
שְׁמָה⁷⁰. 40

(70) שבועות כו: ואין הפה מכחיש את דבריו שבלב (תוס'
שם). אבל אם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת
סתם, הרי זה מותר בכל פת אפילו של שעורים, שאינה
בכלל פת סתם. וכל זה בבני העיר, שסתם פת שלהם, היא
פת חטים, אבל בבני הכפרים או במקומות שרגילים לאכול
פת שעורים, פת סתם אצלם - היא בין של חטים בין של
שעורים, ואם גמר בלבו על פת שעורים ונשבע על פת סתם,
הרי זה אסור בפת שעורים ומותר בפת חטים (רדב"ז). וראה
לקמן פ"ג, ה"ד בבאורנו שם. והשוה הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

טו. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה שְׁלֵא אֶכֹּל הַיּוֹם, וְעַל 41

וְלֹא הוֹצִיא שְׁבֻעָה מִפִּי וְלֹא הִשְׁפִּיעוּ חֲבֵרוֹ, הָרִי 1
זֶה פְטוּר⁵⁰. וְזֶה מִתְפִּיס⁵¹ בְּשְׁבֻעָה שֶׁהוּא פְטוּר⁵². 2

(50) ממלקות ומקרבן, אבל אסור הוא בדבר שנשבע עליו
חברו, וכמבואר בהלכה הבאה. (51) מאחזיו, שמביא לידי
תפיסה ואחזיה מזה לזה. (52) שבועות כ. כדעת רבא.

ט. וְכֵן אִם נִשְׁבַּע: שְׁלֵא אֶכֹּל בִּשְׂרֵי זֶה, וְחִזְרָה וְאָמַר: 3
וְהָרִי הִפֵּת זֶה בְּבִשְׂרֵי הַזֶּה - הָרִי הוּא פְטוּר עַל הַפֶּת; 4
שֶׁהָרִי לֹא הוֹצִיא שְׁבֻעָה מִפִּי עָלֶיהָ, אֶלָּא 5
הַתְּפִיסָה⁵³. וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא פְטוּר מִן הַמִּלְקוֹת אוֹ 6
מִן הַקֶּרְבֶּן, אֶסּוּר לוֹ לֵאכֹל אוֹתָהּ הַפֶּת שֶׁהִתְפִּיס 7
בְּשְׁבֻעָה⁵⁴. 8

(53) וכבר אמרנו: המתפיס בשבועה פטור. בניגוד לנדר,
שהמתפיס בו חייב (הל' נדרים פ"ג, ה"גד). ובכל זאת
הבדל יש בין מתפיס באדם הנשבע למתפיס בדבר הנאסר
בשבועה, שבראשון רובץ איסור על האדם הנשבע לא
לעשות דבר פלוני, נמצא המתפיס בו מתפיס באיזה איסור.
ואילו המתפיס בדבר שנשבע עליו, אין שום איסור חל על
הדבר המושבע, וממילא אי-אפשר להתפיס בו, ולא בא
רבינו אלא להשמיענו, שאפילו המתפיס בדבר הנאסר
בשבועה, אסור לאכול הפת המותפסת כמבואר בסוף דבריו
(רדב"ז). והטעם, שהמתפיס בשבועה פטור ובנדר חייב,
משום שהמתפיס זה בזה אינו מוצדק, אלא בדבר שתואר
חל עליו, כגון קדושה או איסור (וזהו בנדר שהאיסור חל
על החפץ הנדר), אבל הנשבע לא לאכול דבר פלוני אין
שם תואר חל עליו כדי שיוכל חברו להתפיס בו ולומר: אני
כמוך (ר"ן לשבועות פ"ג דף כ). (54) שהרי לא אמרו
(שבועות כ). "המתפיס בשבועה - מותר", משמע שאיסור
יש בדבר (כס"מ), ולדעת הר"ף שכתב שם: "אבל מתפיס
בשבועה ליכא" משמע שאפילו איסור אין בזה (ר"ן שם).

י. מִי שֶׁנִּתְפָּן לְשְׁבֻעָה, וְגָמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֵא יֵאכֹל הַיּוֹם 9
אוֹ שְׁלֵא יִשְׁתֶּה וְשִׁדְּכָר זֶה אֶסּוּר עָלָיו בְּשְׁבֻעָה, וְלֹא 10
הוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו - הָרִי זֶה מֵתָר; שְׁנִיָּא מֵתָר: לְבָטָא 11
בְּשִׁפְתָּיִם - אֵין הַנִּשְׁבַּע חֵיב עַד שִׁיּוּצִיא עֲנִין שְׁבֻעָה 12
בְּשִׁפְתָּיו⁵⁵. 13

(55) שבועות כו: "גמר בלבו צריך שיוציאו בשפתיו".

יא. וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהִשְׁבַּע, וְטַעַה וְהוֹצִיא 14
בְּשִׁפְתָּיו דְּבַר שְׁלֵא הָיָה בְּלִבּוֹ - הָרִי זֶה מֵתָר⁵⁶. פִּיצֵד? 15
הַמִּתְכַּנֵּן לְהִשְׁבַּע שְׁלֵא יֵאכֹל אֶצֶל רְאוּבֵן, וּכְשֶׁבִּא 16
לְהוֹצִיא שְׁבֻעָה נִשְׁבַּע שְׁלֵא יֵאכֹל אֶצֶל שְׁמַעוֹן - הָרִי 17
זֶה מֵתָר לֵאכֹל עִם רְאוּבֵן, שֶׁהָרִי לֹא הוֹצִיא אוֹ 18
בְּשִׁפְתָּיו; וְעִם שְׁמַעוֹן, שֶׁהָרִי לֹא הָיָה שְׁמַעוֹן בְּלִבּוֹ. 19

(56) שאין פיו ולבו שוים (שם). והשוה לקמן הל' נדרים
פ"ב, ה"ב.

יב. וְכֵן⁵⁷ שְׁאָר מֵינֵי שְׁבֻעוֹת⁵⁸ אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיּוּצִיָּהּ 20
פִּי וְלִבּוֹ שׁוֹיִן. לְפִיכָּה, אִם נִשְׁבַּע אֶחָד בְּפָנָיו שְׁלֵא 21
יֵאכֹל הַיּוֹם, וְאֶכֹּל, וְהִתְרוּ בוֹ, וְאָמַר: אֲנִי לֹא הָיָה 22

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לך, וְכִיּוֹצֵא בְּדִבְרֵי אֱלֹהִים, וְקָבַל מִהֵן בְּתוֹךְ פְּדִי
דְּבוּר⁸⁴ וְאָמַר: הֵן, או חֲזַרְתִּי בִּי, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה - הֲרִי
זֶה מִתְּרִי⁸⁵. וְאִם אַחֵר פְּדִי דְּבוּר - אֵינוֹ יָכוֹל לַחְזֹר
בּוֹ.

(83) תוך כדי דיבור לשבועתו. (84) להחזרתם.
(85) הואיל והחזרתם התחילה בתוך כדי דיבור לשבועתו,
אפילו נמשכה החזרתם יותר מכדי דיבור, כגון שאמרו:
למה נשבעת חזור כך, שיש כאן ארבע תיבות, אין זו אלא
חזרה ממושכת, שהכל הוא מענין השבועה, שהרי חבריו
היו מרצים אותו בשעת כעסו, והואיל וקיבל מהם תוך
כדי-דיבור לדבריהם בטלה שבועתו (רדב"ז). ולדעת
הראב"ד, אין החזרת האחרים מוזקת לשבועתו, שתהא
חזרתו סמוכה לשבועתו ע"י מחאתם והתערבותם, ולכן
חזרתו מועילה רק כשנסמכה תוך כדי דיבור לשבועתו.
והרמ"א ב"דרכי משה" ל"ור"י סימן רי פירש את כוונת
רבינו, שקבלת דברי המחזירים היתה תוך כדי דיבור
שבועתו, שאם לא כך נחשבת הפסקה בין השבועה ובין
הקבלה, שאין האחרים שייכים כלל לשבועתו וכדעת
הראב"ד. וראה ב"ור"י סימן ג.

יט. נִשְׁבַּע וְחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ פְּדִי דְּבוּר בְּלִבּוֹ - אֵין זֶה
פְּלוּם. וְכֵן אִם אָמַר לֹא אֲחֵרִים: חָזַר בְּךָ, או מִתְּרִי
לך, או מְחֻל לך, וְקָבַל דְּבִרְיָהֶם בְּלִבּוֹ בְּתוֹךְ פְּדִי
דְּבוּר - אֵין זֶה פְּלוּם, עַד שִׁיּוֹצֵא חֲזַרְתָּ בְּפִיו כְּמוֹ
הַשְּׁבֻעָה⁸⁶.

(86) וגם צריך לחזור בלבו, כשם שהשבועה אינה חלה עד
שיהיו לבו ופיו שוים, כן אם יחזור בפיו בלבד מפני כבוד
המחזירים ולא יקבלה בלבו, אין חזרתו מועילה. סוף דבר:
צריך שיקבל החזרה בלבו ובדעתו ויבטאנה בפיו (רדב"ז).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) שבועה באונס, ושאר השבועות שאינן מחייבות את
הנשבע.

א. כָּל הַנִּשְׁבַּע שְׁבֻעָה מֵאַרְבַּע מִיָּנִי שְׁבֻעוֹת² אֱלֹ
בְּאֻנָּס - הֲרִי זֶה פְּטוּר מִפְּלוּם³. וְאֶחָד הַנִּשְׁבַּע
מִתְּחִלָּתוֹ בְּאֻנָּס⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵, או שֶׁנִּשְׁבַּע וְנִאֲנָס⁶
וְלֹא הִנִּיחוּהוּ⁷ לְקַיֵּם שְׁבֻעָתוֹ⁸, או שֶׁהִשְׁפִּיעוּ⁹ אָנָּס.
לְפִיכָּה¹⁰ נִשְׁפָּעִין¹¹ לְחֻרְמִין¹² וְלַהֲרָגִין¹³ וְלַמּוֹכְסִין¹⁴.

(2) המוזכרות למעלה פ"א, ה"א. והן: שבועת ביטוי, שבועת
שוא, שבועת הפקדון ושבועת העדות. (3) אפילו מאיסור
הזכרת שם שמים לבטלה (רדב"ז), כי בפירוש אמרה תורה
(ויקרא ה, ד) "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" - פרט
לאונס (שבועות כו). שיהא אדם בשעת שבועה, שיהא לבו
עליו (רש"י שם). (4) כגון ששכח שיש אצלו ממון (חבירו)
וכפר ונשבע ואחר-כך ידע, או שלא ידע שאסור להשבע
לשקר (כגון תינוק שנשבע לבין גויים). (5) למעלה פ"א,
ה"ב. (6) שחלה או שעייב נהר. (7) האונסים. (8) וכלל
הוא: אנוס רחמנא פטריה, שנאמר (דברים כב, כו) "ולנערה
לא תעשה דבר", שאנוסה היא (גדרים כז). (9) איש אלם,

דַּעֲתֶכֶם⁷¹ אֲנִי נִשְׁבַּע - אֵין זֶה יָכוֹל לֹמַר: כֶּךָ וְכֶךָ
הִיָּה בְּלִבִּי; שְׁלֹא נִשְׁבַּע זֶה עַל דַּעְתוֹ⁷², אֲלֹא עַל דַּעַת
אֲחֵרִים, וְכִיּוֹן שֶׁהִיָּה פִּי וְלִפְסָם שֶׁל אֲחֵרִים שֶׁנִּשְׁבַּע
עַל דַּעְתָּם שְׁוִים - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁלִּפְסָם שֶׁל אֱלֹהִים בְּמָקוֹם
לְבֹו קָם⁷³. וְכֵן בְּשֹׁאֵר מִיָּנִי שְׁבֻעוֹת⁷⁴.

(71) כפי הבנתכם ומחשבת לבכם. (72) שגמר בלבו.
(73) ואין לנו צורך בהסכמתו. שהרי ריקן דעתו אצל דעת
אחרים, נמצא פיו ולבו שוים (רדב"ז). אבל אם לא הסכימה
דעת כולם על ענין אחד, אעפ"י שיש הסכמה בין דעת
הנשבע לדעת אחד מהם, אין זו שבועה, הואיל ותלה בדעת
האחרים - צריך שיהיו כולם מסכימים לדעה אחת (שם).
(74) שבועות כט.

טז. לְפִיכָּה⁷⁵, כְּשֶׁמִּשְׁפִּיעִין הַדִּינִין אֶת הַנִּשְׁבָּע⁷⁶,
אוֹמְרִים לוֹ: לֹא עַל דַּעְתְּךָ אֲנִי מִשְׁפִּיעִים אוֹתְךָ, אֲלֹא
עַל דַּעְתִּנוּ⁷⁷.

(75) הואיל והנשבע על דעתו יכול לומר: לא כך היה בלבי
אלא כך וכך, וכשנשבע על דעת אחרים אינו יכול לטעון
כך. (76) הכופר בטענת התובע, כמבואר לקמן פ"א,
ה"ד-ו. (77) שבועות שם: "וכן מצינו כשהשביע משה את
ישראל, אמר להם, דעו, שלא על דעתכם אני משביע אתכם
אלא על דעת המקום (הקב"ה) ועל דעתי" שנאמר (דברים
כט, יג) "ולא אתכם בלדכם" - לא כשאתם סבורים כאשר
בלבכם (רש"י שם) וכן בגדרים כה. והשוה לקמן פ"א,
ה"ח.

יז. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע וְהָיָה פִּי וְלִבּוֹ שְׁוִין בְּשְׁבֻעָה⁷⁸,
וְאַחֵר שֶׁנִּאֲסָר⁷⁹ חָזַר בּוֹ מִיַּד בְּתוֹךְ פְּדִי דְּבוּר, וְהוּא
פְּדִי שִׁיאֲמַר תִּלְמִיד לְרַב: שְׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי⁸⁰, וְאָמַר:
אֵין זֶה שְׁבֻעָה, או נִחְמָתִי⁸¹, או חֲזַרְתִּי בִּי, וְכִיּוֹצֵא
בְּדִבְרֵים אֵלֹו שֶׁעֲנִינָם שֶׁהִתִּיר מֵה שֶׁאֲסָר - הֲרִי זֶה
מִתְּרִי, וְנִנְעָקָה הַשְּׁבֻעָה; שֶׁזֶה דוֹמָה לְטוֹעָה⁸².

(78) שלא הוציא בשפתיו אלא מה שגמר בלבו. (79) כגון
שתלה שבועתו בתנאי, והאריך בתנאו יותר מכדי דבור
מהשבועה, אין אנו חושבים הזמן אלא מגמר תנאו - הוא
איסורו (רדב"ז). (80) נזיר כ: כא. וכן בב"ק עג:
(81) נמלכתי, הנני מתחרט. (82) והוציא בשפתיו דבר שלא
היה בלבו, שכבר הורה רבינו לעיל ה"א: הרי זה מותר. וכן
אמרו (גדרים פז) "והלכתא, תוך כדי דיבור כדיבור דמי"
ומפרש הר"ן: שדעתו של אדם בשעת דיבורו שיוכל לחזור
בו כדי דיבור, כי בשעה שדיבר או נשבע, לא נשבע מתוך
גמר דעת והסכמה גמורה. ורבינו תם בבבא קמא עג: סובר
שווהי תקנת חכמים, לפי כשאדם מעיד עדות, או עוסק
בסתורה, וחברו נותן לו שלום, או רבו, על כרחו יש לו
להפסיק ולהשיב שלום, כמבואר בברכות ו: ולכן תקנו
חכמים שלא יהא זה חשוב הפסק. וכן נראה מסוגיית
התלמוד בבבלי כ: שאמרו שם: לא השארת ריוח לתלמיד,
וכפירוש התוספות שם. וראה בה"ל אישות פ"ז, הכ"ב
ובבאורנו שם.

יח. וְכֵן אִם אָמַר לֹא אֲחֵרִים⁸³: חָזַר בְּךָ, או מִתְּרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"וכל זה (היתר שבועת אונס) אינו אלא כשאפשר לעבור על שבועתו ולא יודע לגוי, אבל אם יודע לגוי אסור מפני חילול השם, ולכן נענש צדיקהו שעבר על שבועתו לנכונדנצר אע"פ שהיתה בדרך אונס". (23) כגון, שתבעו החרם ליתן לו פירותיו שבמחסן, נשבע לו: יאסרו עלי פירות העולם אם אינם של בית המלך, אע"פ שאינם של בית המלך, ואומר בלבו היום, ומוציא בשפתיו סתם (נדרים כח). ודבר זה תקנת חכמים היא, כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות, ולפיכך עליו לחשוב בלבו ל"דבר הפוטרו" כדי להמלט משבועת שקר ככל האפשר, אבל מצד דין תורה כל שהוא אנוס הרי זה פטור מכלום, ואפילו לא חשב בלבו לדבר אחר הפוטרו, כי "אנוס רחמנא פטריה" (מעשה רוקח). אמנם מה שהתיר רבינו למעלה פ"ב הי"ב, כשנשבע ולא היו פיו ולבו שוים, כגון שהוציא שבועה בפיו שלא יאכל היום, והתרו בו ואמר: אני לא אהיה בלבי אלא שלא אצא היום, וכן מה שהתיר רבינו שם הי"ד לאכול פת סתם, הואיל ובלבו לא גמר אלא שלא לאכול פת חטים, אע"פ שבפיו נשבע שלא יאכל פת סתם - ואע"פ שלא היה אנוס בשבועתו, כל זה אינו אלא בדיעבד, אבל לכתחילה אין לו להשבע בפה, ולבו לדבר אחר, שהרי אינו אנוס, ולא הותר לו אלא כשהוא אנוס (רדב"ז למעלה פ"ב הי"ד). ועוד הבדל יש בין אנוס לבלתי אנוס, שבראשון, אפילו השביעו האנס ואמר לו: על דעתי אני משביעך, הרי זה פטור מכלום, כי אנוס פטור מהכל. ואילו במקרה השני, כל שנשבע על דעת חבירו, אינו יכול לומר כך וכך היה בלבי, כמבואר למעלה פ"ב הט"ו (מעשה רוקח).

- ה. וכן שבועת הבאי ושל שגגות²⁴ - פטור עליהן²⁵.
- שבועת הבאי כיצד? כגון שראה חילות²⁶ גדולות וחומה גבוהה, ונשבע: שראיתי חיל פלוני המלך והם פיוציא מצרים²⁷, ושראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע²⁸, וכיוצא בדברים אלו²⁹. שזה לא גמר בלבו שהדבר כך בלא פחות ולא יותר, ולא נתפנן אלא לספר את גבה החומה³⁰ או רב העם.

(24) בכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: שבועות של הבאי. הבאי - גוזמה והפרזה. והר"ן לנדרים כ, ב - מפרש: דבר שאינו כלום, "לשמיר ולשית יהיה" (ישעיה ז, כג) מתורגם: להובאי ובור יהי. (25) מקרבן וממלקות. אבל אסורות, שהרי כל שבועה אינה שבועה גמורה עד שיוכיר בה שם שמים, כמבואר למעלה פ"ב ה"ב, ואיך מותר לכתחילה להשבע שבועת הבאי ולהזכיר בה שם שמים לבטלה. ואע"פ ששינונו בנדרים כד, ב: "כשם שנדרי הבאי מותרים, כך שבועות הבאי מותרות" - אגב לשון "מותרים" השנויה אצל נדרים, נקט גם בשבועות כן. ומובן, שאם לא יזכיר בשבועה שם שמים, הרי זה מותר (רדב"ז). (26) חיילים במספר גדול. (27) שהיו ששים רבוא, הגברים לבד מטף. (28) כלשון הכתוב (דברים א, כח) "ערים גדולות ובצורות בשמים", ואמרו חכמים (תמיד כט. וחולין צ:): "דיברה תורה בלשון הבאי". (29) כגון מה ששינונו בנדרים כד, ב: "אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבר". (30) נדרים שם. ואע"פ שחומה גבוהה עד לרקיע היא דבר בלתי אפשרי כלל

עושה מעשי אונס. נמצא שנשבע מתחילתו באונס. (10) הואיל והשביעו אנוס, פטור מכלום. (11) לכתחילה. (12) חמסנים, הגוזלים ממון אחרים ואינם הורגים נפש (משנה, נדרים כז, ב וברא"ש שם). (13) ההורגים על עסקי ממון. (14) נוטלי מס שלא ברשות המלך, וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. מוכס - מלשון הכתוב (במדבר לא, כח) "והרמות מכס לה". ואם השביעוהו אלה, ואמרו לו: השבע לנו שהבשר הזה אסור עליך, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונשבע - הרי זה פטור מכלום (נדרים כז: כח. במשנה) והשווה ה' נדרים פ"ד, ה"א.

- ב. באי זה מוכס אָמרו¹⁵ במוכס העומד מאִליו, שְׁלֹקָהּ מִמּוֹן שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת מֶלֶךְ הַמְּדִינָה¹⁶, או שְׁלֹקָהּ בְּרִשּׁוֹת מֶלֶךְ אֲבָל מוֹסֵף לְעַצְמוֹ עַל הַדָּבָר הַקְּצוּב¹⁷, כִּמּוֹ שְׁיִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה¹⁸.

(15) שנשבעים לו ופטורים. (16) נמצא מוכס זה גזול גמור. (17) מטעם המלך, ונוטל כל מה שרוצה, אין זה מכס אלא גזילה (שם כח). (18) פ"ה, הי"א. ורבינו אומר שם: "אבל מכס שפסקו המלך ואמר שיקח שלישי או רביעי או דבר קצוב, והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזול, לפי שדין המלך דין הוא . . . בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישראל", ומקורו בבבא קמא קיג, א.

- ג. וצריך הנשבע באִנס להיות פְּנוֹתוֹ בְּלִבּוֹ בְּעַת הַשְּׁבוּעָה לְדָבָר הַפּוֹטְרוֹ¹⁹. ואף על פי שהדברים אלו שְׂבִיב - אֵינָן דְּבָרִים²⁰, הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו מִפִּי הָאִנס - הֲרִי זֶה סוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שְׂבִיב²¹.

(19) כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובלבו שלא יאכל היום, כמבואר בסמוך ה"ד. (20) ראה קידושין מט, ב. ובהל' מכירה פ"א, ה"ט. (21) נדרים כח, א. וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "הלכך היהודים שהיו משביעים אותם בעלי זרוע באונס, שלא לצאת מן הכפר, היו יכולים להשבע סתם שלא יצאו, ובלבם יחשבו היום . . . ואם ביטל בלחש בשפתיו היה טוב יותר". וכן מצאנו ברבי עקיבא (מסכת כלה רבתי פ"ב) "היה רבי עקיבא נשבע בשפתותיו ומבטל לו בלבו.

- ד. כיצד? כגון שְׁנִשְׁבַּע לְאִנס שְׁלֹא יֵאָכֵל בֶּשָׂר סֶתֶם²², וּלְבִלּוֹ שְׁלֹא יֵאָכֵל הַיּוֹם אוֹ שְׁלֹא יֵאָכֵל בֶּשָׂר חֲזִיר - הֲרִי זֶה מִתָּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה²³.

(22) כגון שאמר לו האנס, השבע לי שהבשר יהא אסור עליך, אם יש עמך איזה דבר, ונשבע לו. ראה לקמן ה' נדרים פ"ד, ה"א. וב'ירושלמי' נדרים פ"ג ה"ד, אמרו: "תני, רבי ישמעאל אומר, לא תשבעו בשמי לשקר - נשבע את להרגין ולחרמין ולמוכסין". ומפרש ה'קרבן העדה' "לא תשבעו כדי לשקר ליטול מחבירו שלא כדין, אבל להציל את שלו מותר". וראה בש"ך ליו"ד סי' רלב, ס"ק לא, ובביאור הגר"א שם ס"ק לח. ושם סעיף יד, כתב הרמ"א:

שגגת קרבן אין שמה שגגה (הל' שגגות פ"ב, ה"ב) - באיסור שבועת ביטוי שאין בה אלא לאו בלבד ולא עונש כרת, הכל מודים ששגגת קרבן שמה שגגה, הואיל וכל חיוב קרבנה חידוש הוא, שהרי אין זדונה בכרת (שם).

ח. וְכִיצַד הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָן לְהֵבֵא? 16
כְּגֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם, וְשִׁגְגָה וְדָמָה 17
שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁיֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם, וְאָכְלָה. שְׁזָה נִעְלָמָה 18
מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה הַיֵּאָדָה הִיתָה, וְהָרִי הוּא זֹכֵר אֶת 19
הַחֲפֶז שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו⁴⁷. זֶה הִיא שִׁגְגַת שְׁבוּעַת בְּטוּי 20
לְהֵבֵא שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָן⁴⁸. 21

(46) שהרי אם נשבע שלא יאכל, ושכח ואכל - פטור מקרבן, כמבואר לעיל הל"ו. (47) שנשבע על חטאים, ויודע שזו פת חטאים. (48) שבועות כו, א. "אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו" - שנתעלה ממנו שבועה. והוא-הדין כשלא ידע אם חייבים על שבועה זו קרבן, ואכל ואח"כ נודע לו - חייב בקרבן, כדין שבועה לשעבר, המבואר בהלכה הקודמת, אלא שבשבועה להבא אין צורך בתיאור דחוק זה, ואפשר להסבירה בדרך זו, שהיא רווחת יותר (לחם-משנה ומעשה-רוקח).

ט. אָבֵל אִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם, וְאָכֵל פֶּת 22
חֲטִיִּם עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶּת שְׁעוּרִים⁴⁹ - הָרִי זֶה אָנוּס 23
וּפְטוּר. שְׁהָרִי לֹא נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה, וְלֹא נִעְלַם 24
מִמֶּנּוּ אֲלֹא חֲפֶז⁵⁰ שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. 25

(49) כגון שהושיט ידו לסל ליטול פת שעורים, ועלתה בידו של חטאים, וכסבור שעורים היא ואכלה (שבועות שם). (50) והתורה אמרה: "בשבועה ונעלם ממנו" על העלם שבועה הוא חייב, ואינו חייב על העלם חפץ (שם).

י. נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ שְׁבוּעָה הַיֵּאָדָה הִיתָה, וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ 26
חֲפֶז שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו - הָרִי זֶה פְטוּר מִן הַקָּרְבָן. 27
כִּיצַד? כְּגֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא לֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם, וְדָמָה 28
שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁיֵאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם, וְאָכֵל פֶּת חֲטִיִּם עַל דַּעַת 29
שֶׁהוּא פֶּת שְׁעוּרִים, שְׁהָרִי הָעֵלֶם שְׁבוּעָה וְחֲפֶז בִּידוֹ 30
- הָרִי זֶה כְּאָנוּס וּפְטוּר⁵¹. 31

(51) שם, בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב בקרבן, שאין מביאין קרבן על הספק, משום חולין לעזרה. אמנם גם 'העלם שבועה' בלבד היינו צריכים לדרן בו דין אנוס, אלא שבפירוש ריבתה תורה "העלם שבועה" לקרבן כמו שדרשו (שם) "בשבועה ונעלם ממנו" - על העלם שבועה הוא חייב. אולם הואיל ואין לנו לימוד מיוחד על "העלם שבועה וחפץ" לחיבו קרבן, ממילא נשאר דינו כאנוס ופטור, על יסוד הדרש: "האדם בשבועה" - פרט לאנוס (כסף-משנה).

יא. נִשְׁבַּע עַל כֶּכֶר שְׁלֹא יֵאָכְלֶנּוּ, וְנִצְטָעַר עָלָיו⁵² 32
וְאָכְלוּ מִפְּנֵי הַצָּעַר, וְהוּא שׁוֹגֵג, שְׁהָרִי דָמָה שְׁמַתָּה 33
לוֹ לֵאָכְלוּ מִפְּנֵי הַצָּעַר⁵³ - הָרִי זֶה⁵⁴ פְטוּר מִן 34
הַקָּרְבָן; לְפִי שְׁאִינוֹ שָׁב מִיַּדִּיעָתוֹ⁵⁵, אֲלֹא יָדַע 35
שֶׁאֲסוּרָה הִיא⁵⁶ וְאָכְלָה בְטָעוּת⁵⁷. 36

- אינו חייב משום שבועת שוא, משום שבדברים כאלה דרכם של אנשים להגזים ולהפליג, ולא התכוין בשבועתו לדיוק הדברים, אבל בדברים שאין דרכם של אנשים להגזים ונשבע שראם, כגון שנשבע שראה גמל פורח באויר, ודאי חייב משום שבועת שוא, כמבואר לקמן פ"ה, הכ"א (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"ד, ה"א.

1. שְׁבוּעָה שֶׁל שְׁגָגוֹת כִּיצַד? אִם שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אוֹ 1
הַפְקָדוֹן הִיא - כְּגֹן שֶׁשִּׁגְגָה בַּפְקָדוֹן³¹ וּבַעֲדוּת³², 2
שֶׁהוּא פְטוּר מִכָּלֹם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ³³. וְאִם שְׁבוּעַת 3
שְׁוֹא הִיא - כְּגֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יִלְבַּשׁ תְּפִלִּין³⁴, וְלֹא 4
יָדַע שֶׁהַתְּפִלִּין מְצוּה³⁵. וְאִם שְׁבוּעַת שֶׁקָּרָה הִיא - 5
כְּגֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא אָכֹל³⁶, וְנִזְכָּר שֶׁאָכֹל; אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע 6
שְׁלֹא יֵאָכֵל³⁷, וְשָׁכַח וְאָכֹל³⁸; אוֹ שְׁלֹא תָהֵגָה אִשְׁתּוֹ 7
לִי³⁹ מִפְּנֵי שְׁגָגָה כִּיסוֹ אוֹ שֶׁהִתְהַיְתָה אֶת בְּנוֹ, וְנִזְדַּע 8
שְׁלֹא גִבְהָ וְשְׁלֹא הִתְהַיְתָה⁴⁰. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְהִי⁴¹. 9

(31) ששכח שיש אצלו ממון וכפר ונשבע, ואח"כ ידע - הרי זה אנוס. (32) שלא ידע אם היא אסורה, או ששכחו העדות ונשבעו, ואח"כ נודע להם שהם יודעים לו עדות - הרי אלו אנוסים. (33) למעלה פ"א, ה"י וה"ג. ודייק רבינו לכתוב כאן: "פטור מכלום", ואילו בשבועת הבאי, שבהלכה הקודמת, כתב: "פטור עליה" משום שאסור להזכיר שם שמים לבטלה, ולפיכך בשבועת הבאי - נושא עליו עוון זה. אבל בשבועת שגגות - אנוס הוא ופטור מכלום (רדב"ז). (34) ראה למעלה פ"א, ה"י. (35) כגון שנשבעה בין הגויים כשהוא תינוק. (36) היא שבועת ביטוי, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (37) היום או ביום אחר. (38) והרי זה כאנוס (נדרים כה: במשנה), לענין נדרים, והוא-הדין לענין שבועות, כמבואר בברייתא שם: "כשם שנדרי שגגות מותרים, כך שבועות שגגות מותרות". (39) ממנו. וראה הל' אישות פ"ד, ה"י. (40) נדרים שם. והשווה הל' נדרים פ"ח ה"ג, שמסיים רבינו שם: "הרי זה מותר מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות". (41) כגון שני תלמידים לרב אחד, זה נשבע כך אמר רבי, וזה נשבע כך אמר רבי, אע"פ שנתברר אח"כ שאחד מהם נשבע לשקר - פטור, ששגג וחשב שנשבע באמת (שבועות כו. - לא:).

10. ז. אִם כֵּן⁴², אִי זֶה⁴³ שִׁגְגַת שְׁבוּעַת בְּטוּי שֶׁחִיבִין 10
עָלֶיהָ קָרְבָן עוֹלָה וְיִזְרָד⁴⁴ לְשַׁעֲבָר? כְּגֹן שֶׁנִּשְׁבַּע 11
שְׁלֹא אָכֹל, וְהוּא יוֹדַע שֶׁאָכֹל וְשֶׁשְׁבוּעַת שֶׁקָּרָה זֶה 12
שֶׁנִּשְׁבַּע אֲסוּרָה, אָבֵל לֹא יָדַע שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָן. 13
זֶה הִיא הַשְּׁגָגָה שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קָרְבָן עוֹלָה וְיִזְרָד 14
בְּשִׁבְעַת בְּטוּי לְשַׁעֲבָר⁴⁵. 15

(42) אם הנשבע בשגגה פטור מכלום. (43) ובכת"י התימנים: איזו היא. (44) ראה לעיל פ"א, ה"ג ובביאורנו. אבל שגגת שבועת הפקדון ושבועת העדות שחייבים עליה קרבן, כבר נתפרשה לעיל (שם ה"א וה"ג). ושגגת שבועת שוא - אין עליה קרבן ופטור מכלום. כמבואר שם ה"ז. (45) שבועות כו, ב. אע"פ שבשאר העבירות שיש על זדון עונש כרת, והזיד בכרת ושגג בקרבן, אינו מביא קרבן, כי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"א תשרי - ספר הפלאה - הלכות שבועות קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 10) שהרי לא הזכיר לשון אכילה בשבועתו. ואפילו לא הדגיש תיבת "כלום", אלא נשבע שלא יטעם, סתם, הרי זה חייב בכל שהוא, כי משמעות לשון טעימה אפילו כל שהוא.
- ג. מי שִׁנְשַׁבַּע שֶׁלֹא יֵאָכֵל הַיּוֹם, וְשָׁתָה - חֵיֵב; 9
שֶׁהִשְׁתִּיתָ בְּכָל־אֲכִילָה¹¹. לְפִיכָךְ¹², אִם אָכַל וְשָׁתָה 10
- אֵינוֹ חֵיֵב אֲלָא מִלְּקוֹת אַחַת, אִם הָיָה מְזִיד, או 11
חֲטָאת אַחַת, אִם הָיָה¹³ שׁוֹגֵג. 12

11) שנאמר "ואכלת לפני ה' אלוֹקֶיךָ ... מעשר דגנך תירושך ויצהרך" ותירוש יין הוא, וכתוב בו "ואכלת". ומכאן, שאם נשבע שלא אכל ונמצא ששתה חייב. 12) הואיל ושתייה בכלל אכילה היא. 13) שהרי זה דומה, כאכל וחזר ואכל בהעלם אחד, שאינו חייב אלא קרבן אחד.

- ד. נִשְׁבַּע שֶׁלֹא יִשְׁתָּה הַיּוֹם - הָרִי זֶה מִתֵּר לְאָכֹל; 13
שֶׁאֵין אֲכִילָה בְּכָל־שְׁתִּיתָ¹⁴. וְכִמְהָ יִשְׁתָּה וְיִהְיֶה חֵיֵב? 14
נִרְאָה לִי, שֶׁאֵינוֹ חֵיֵב עַד שֶׁיִּשְׁתָּה רְבִיעִית¹⁵, בְּשֶׁאֵר 15
הָאִסּוּרִין¹⁶. 16

14) שאין דרכם של אנשים לומר נלך ונשתה, ויכנסו לאכול. 15) רביעית הלוג. ושיעורה ביצה ומחצה. 16) כי יש לנו ללכת אחר לשון בני אדם. ואין שתייה נקראת בפחות מרביעית.

- ה. שְׁבֻעָה שֶׁלֹא אָכַל הַיּוֹם, וְאָכַל מִיָּנִין הֲרֵבָה; או 17
שְׁבֻעָה שֶׁלֹא אִשְׁתָּה הַיּוֹם, וְשָׁתָה מִיָּנִי מִשְׁקִין הֲרֵבָה 18
- אֵינוֹ חֵיֵב אֲלָא אַחַת¹⁷. וְאִפְּלוֹ אָמַר: שְׁבֻעָה שֶׁלֹא 19
אָכַל הַיּוֹם בְּשׂוֹר וּפֶת וקִטְנִית, וְאָכַל הַכֹּל - אֵינוֹ חֵיֵב 20
אֲלָא אַחַת¹⁸. וְכֵלֶן מְצֻטְרָפִין לְכֻזִּית¹⁹. 21

17) ואין אומרים: מינים מחלקים לקרבן חטאת או למלקות, אלא כיוון שאכלם בהעלם אחד או בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת. 18) שלא הייתה דעתו אלא שלא יאכלם כולם, ואם אכל רק אחד מהם אינו חייב כלום, שיכול לומר לא היה בדעתי אלא שלא לאכול כולם, אם לא שיאמר: שבועה שלא אוכל היום בשר ולא פת ולא קטנית, שאז לוקה על כל מין ומין לעצמו, הואיל ופרט ואמר "לא" על כל מין ומין. 19) שאם אכל מכל המינים יחד כדי כזית אחד חייב, כאילו הם מין אחד, ואין צורך שיאכל מכל מין כזית. והוא הדין כשנשבע לא לאכול, ואכל ושתה מצטרפת השתייה לשיעור האכילה, הואיל ושתייה בכלל אכילה היא.

- ו. שְׁבֻעָה שֶׁלֹא אָכַל וְשָׁלֹא אִשְׁתָּה, וְאָכַל וְשָׁתָה - 22
חֵיֵב שְׁתֵּים. שֶׁהִשְׁתִּיתָ בְּכָל־אֲכִילָה, וְהוֹאִיל וּפָרַט 23
וְאָמַר 'וְשָׁלֹא אִשְׁתָּה' - גָּלָה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹא פָּלַל הִשְׁתִּיתָ 24
בְּכָל־הָאֲכִילָה²⁰, וְנִמְצָא בְּנִשְׁבַּע עַל זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ 25
וְעַל זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וּלְפִיכָךְ חֵיֵב שְׁתֵּים²¹. 26

20) כי אילו כלל השתייה בכלל האכילה, לא הייתה שבועתו השנייה על השתייה חלה כלל שאין שבועה חלה על שבועה והרי זה כנשבע שלא יאכל - שלא יאכל שתי פעמים שאין השבועה השנייה חלה כלל. 21) שתי חטאות - כששגג, ושתי פעמים מלקות - כשהזיד.

52) כלומר הרעב מצערו ואין לו ככר אחרת (ר"ח לשבועות כו:). 53) בעוד שלהלכה אין השבועה ניתרת בגלל צער, כי אין בו סכנה. 54) בדפוס רומי ר"מ: זה. 55) שאינו פורש מאכילתו אילו היה יודע שנשבע על ככר זו. 56) שלא נעלמה ממנו השבועה, ובכל זאת אינו פורש מאכילת הככר, ואין זה שוגג שיתחייב קרבן, שנאמר: אשר לא תעשינה ואשם - מכאן אמרו: "השב מידיעתו - מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו - אינו מביא קרבן על שגגתו" (שבועות כו: וחולין ה:). וב'תורת כהנים' פרשתא ז פרק ט: "היושב לו מידיעתה", ופירושו: אם היה יודע שהיא עבירה, היה יושב ובטל מעבירה זו. וראה ברש"י לחולין ה, ב. 57) שדימה, שמותר לו לאכלה מפני הצער, ולפיכך פטור מקרבן, אבל איסור יש באכילתו כי אין זה "אנוס" אלא טועה (מעשה רוקח').

יום שני כ"א תשרי ה'תשפ"ב

פָּרָק רְבִיעִי

1) שבועת ביטוי לפרטיה, שבועה על שבועה, חיוב מלקות בשבועת ביטוי כיצד?

- א. מִי שִׁנְשַׁבַּע שֶׁלֹא יֵאָכֵל הַיּוֹם² כְּלוּם, וְאָכַל פְּחוֹת 1
מִכֻּזִּית - פְּטוּר³; שֶׁאֵין אֲכִילָה פְּחוֹתָהּ מִכֻּזִּית⁴, וְהָרִי 2
הוּא כְּאוֹכֵל חֲצִי שְׁעוֹר מִגְּבֻלוֹת וּטְרֵפוֹת⁵ וְכִינִיזָא 3
בְּהֵן⁶. וְאִם אָמַר: שְׁבֻעָה שֶׁלֹא אָכַל דֶּבֶר זֶה, וְאָכְלוֹ 4
- חֵיֵב⁷, וְאִפְּלוֹ הָיָה הַדֶּבֶר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו זֶרַע חֲרִדִּל⁸ 5
אֶחָד אוֹ פְּחוֹת מִמֶּנּוּ⁹. 6

2) אבל אם לא הדגיש "היום" אסר עצמו לאכול לעולם, כי איזה זמן תקבע לו. וכמבואר בנדרים טו. לעניין שינה. ומכיוון שזה דבר בלתי אפשרי, הרי זו שבועת שווא, ומלקים אותו מיד, ויאכל בכל עת שירצה. 3) מקרבן - אם שגג, וממלקות - אם הזיד. 4) וכזית שאמרו לא גדול ולא קטן אלא בינוני. ושיעור זה הוא הלכה למשה מסיני. 5) גבילה - שמתה מאליה, או שלא נשחטה כראוי. טריפה - שנולד בה חולי ואינה ראוייה לחיות עוד, ואף על פי שקדם ושחטה קודם שתמות הרי זו אסורה. 6) שאסור מן התורה, אבל אין לוקים עליו. והטעם שחצי שיעור אסור - משום שראוי הוא להצטרף לשיעור שלם, ושם איסור עליו. וחידש רבינו, שאפילו באיסור שבועה, שהאדם מביא על עצמו בדיבור פיו גם כן נאסר בחצי שיעור, ואין אומרים שלא הייתה דעתו אלא לכזית שלם. והוא הדין כשלא יזכיר בשבועתו תיבת "כלום" גם ייאסר באכילת חצי שיעור, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו הדגיש "כלום" פטור מקרבן וממלקות. ואפשר שתיבת "כלום", מוסבת על כל מין מאכל שהוא, ואינה מכוונת לגדול שיעור האכילה. 7) בקרבן ומלקות. 8) שהוא קטן מאוד. 9) הואיל ונשבע עליו בייחוד, החשיבו ואסרו עליו, והרי זה כאוכל נמלה, שהוא חייב מלקות מפני שהיא ברייה שלימה וחשובה.

- ב. נִשְׁבַּע שֶׁלֹא יִטְעֵם כְּלוּם, וְאָכַל כֹּל שֶׁהוּא - 7
חֵיֵב¹⁰. 8

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- ז. וכן האומר: שבועה שלא אכל פת חטין ופת
שעורין ופת פסמין, ואכלן - חייב על כל אחת
ואחת. שלא אומר 'פת ופת ופת' אלא לחלק ולחייב
על כל אחת.²²

(32) שמשמעו אפילו כזית. (33) כי אין שבועה חלה על שבועה. והראב"ד שואל: הלא מתחילה לא נשבע אלא ליומו ולבסוף נשבע על אותה כיכר לעולם, כלומר, שעלינו לומר הואיל וחלה שבועתו השנייה על שאר הימים תחול גם לאותו יום כדין "איסור מוסיף" או "כולל", שאף על פי שאין איסור חל על איסור, אם האיסור השני מוסיף דברים אחרים על האיסור הקודם, דינו לחול. ורבינו סובר, הואיל ובשאר הימים כשאיסור השני בא, כבר פקע האיסור הראשון, שהרי לא נאסר בשבועה הראשונה אלא יום אחד בלבד, אין זה נקרא: "איסור מוסיף" (או כולל) הואיל והאיסור הראשון אינו קיים עוד בשאר הימים, ולפיכך אין השבועה השנייה חלה לאותו יום כלל, ומובן, שאם עבר היום ואכלה למחר, וודאי יתחייב משום השבועה השנייה, כיוון שכבר נסתלקה השבועה הראשונה - מייד חלה עליו השבועה השנייה, וזהו שדקדק רבינו: "ואכלה כולה באותו היום". (34) והטעם שאין שבועת בטוי חלה על שבועה, כי התורה אמרה: "להרע או להטיב" - מכאן, שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. וזה שנשבע כבר שלא לאכול, הרי נאסר באכילתה, ואיך יישבע שנית על דבר שכבר נאסר בו, ואינו ברשותו לאכלו. (35) משום שבועה שנייה, שעל כזית זה אינו אסור מחמת שבועתו הראשונה.

- יא. שבועה שלא אכל תאנים, וחזר ונשבע על התאנים ועל הענבים - חייב על התאנים שתים. שהרי כלל התאנים שנאסרו בשבועה ראשונה עם הענבים שהיו מתרין, ומתוך שחלה שבועה שניה על הענבים - חלה על התאנים, ונתחייב בשתי שבועות³⁶, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.³⁷

(36) ואם הוא מזיד לוקה שתיים, ואם הוא שוגג מביא שני קרבנות חטאת. (37) שאף על פי, שאין איסור חל על איסור, - כשהאיסור השני כולל דברים אחרים, שהיו מותרים מתחילה, ואסרם, נכלל גם האיסור הראשון ונוסף עליו האיסור השני, וזה נקרא: "איסור כולל", שמתוך חומרו הוא חל על האיסור הראשון הקל ממנו.

- יב. שבועה שלא אכל שמונה³⁸, שבועה שלא אכל תשע³⁹, שבועה שלא אכל עשר - בין שאכל שמונה בין שאכל תשע בין שאכל עשר⁴⁰, אינו חייב אלא אחת.⁴¹

(38) תאנים, או כיוצא בהן. (39) שחזר ונשבע פעם שנייה. (40) בהעלם אחד. (41) משום שבועה ראשונה, שהנשבע שלא יאכל שמונה, נאסר ממילא באכילת עשר, שהרי אי אפשר לאכול עשר אם לא יאכל שמונה, ואין השבועה על תשע ועשר חלה כלל, שאין שבועה חלה על שבועה.

- יג. שבועה שלא אכל עשר⁴², שבועה שלא אכל

(22) אבל אילו היה נשבע שלא לאכול "פת חטים ושעורים וכוסמין" לא היה חייב אלא אחת, כי יכול הוא לומר לא נתכוונתי אלא להוציא פת של מין אחר מכלל שבועתי, כי אילו נשבעתי פת סתם הייתי אסור בכל מיני פת שהם.

- ח. היה חברו מסרהב²³ בו לאכל אצלו, ואמר לו: בוא ושתה עמי זין וחלב ודבש, ואמר²⁴: שבועה שאיני שותה זין וחלב ודבש, ושתה מהן - חייב על כל אחת ואחת בפני עצמו. שהיה לו לומר: שבועה שאיני שותה פלים, או מה שאמרתי; ומשחזר ופרט - גלה דעתו שחייב עצמו בשבועה על כל מין ומין בפני עצמו. לפיכך²⁵ אין מצטרפין זה עם זה²⁶, ואינו חייב עד שיאכל פשעור ממין אחד. הואיל והן חלוקין לחטאות - הרי הן כחלב ודם שאינן מצטרפין לכזית, כמו שנתבאר בהלכות מאכלות אסורות.²⁷

(23) מפציר מאוד. (24) המוזמן. (25) הואיל וחייב על כל מין בפני עצמו. (26) שאם שתה פחות משיעור רביעית זין ופחות מרביעית חלב אינם מצטרפים לרביעית אחת ופטור כדין השותה חצי שיעור. וכן אמרו "שתי שבועות אין מצטרפין". (27) "מתוך שחלוקות לחטאות (לקרבן חטאת על כל כיכר) אין מצטרפות".

- ט. שבועה שלא אכל כפר זו, או שלא אכל אותה, כיון שאכל ממנה כזית - חייב²⁸. שבועה שלא אכלנה - אינו חייב עד שיאכל את כלה²⁹. אמר: שבועה שלא אכל כפר זו, שבועה³⁰ שלא אכלנה, ואכלה - אינו חייב אלא אחת.³¹

(28) כיוון שהזכיר לשון אכילה בפני עצמה בלא כינוי, לסתם אכילה האמורה בתורה נתכוון והיא כזית, ואף על פי שהוסיף: כיכר זו, או "אותה" אין זה אלא מפרש לאיזו כיכר נתכוון ולהתיר עצמו בכיכרות אחרות. (29) הואיל והזכיר האכילה עם הכינוי, לא נתכוון זה לאכילה האמורה בתורה, אלא לאכילת הכיכר כולה, ששיר פחות מכזית לאו שיר הוא. (30) וחזר ונשבע שנית. (31) שאין השבועה השנייה חלה עליו כלל, שהרי משבועה ראשונה נאסר לאכול אפילו כזית ממנה, כל שכן, שלא יאכלנה כולה.

- י. וכן אם אמר: שבועה שלא אכל³² היום, וחזר ונשבע על הכפר שלא יאכלנה, ואכלה כלה באותו היום - אינו חייב אלא אחת³³. וכן כל פיוצא כזה. שאין שבועה חלה על שבועה³⁴. אכל אם נשבע על הכפר שלא יאכלנה, וחזר ונשבע שלא יאכל פלים, או שלא יאכל כפר זו, ואכלה כלה - חייב שתים. שבועה שנשבע בתחלה שלא יאכלנה - אינו חייב

- 1 תשע⁴³, שבועה שלא אכל שמונה⁴⁴: אם אכל עשר
2 - חיב שלש, על כל שבועה ושבועה אחת⁴⁵; וכן
3 אם אכל תשע - חיב שתים⁴⁶; אכל שמונה - חיב
4 אחת⁴⁷.

- 16 זו הקטנה⁵⁴, ושכח תנאי זה בעת שאכל הקטנה⁵⁵,
17 ואכל אחר כך הגדולה במזיד⁵⁶ - חיב⁵⁷.

(54) נמצא, הכיכר הגדולה היא "כיכר האיסור", שנשבע עליה שלא לאכלה, והכיכר הקטנה - היא "כיכר התנאי" שבה תלה איסור אכילת הכיכר הגדולה. (55) נמצא שוגג באכילתה. (56) שידע שכבר אכל את כיכר התנאי ונאסר באכילת הגדולה. (57) מלקות. והוא שהתרו בו ואמרו: אל תאכל כיכר זו, כי כבר אכלת "כיכר התנאי" ונאסרת בזו. וגירסת רבינו שם כגירסת רבינו חננאל: "ראשונה בשוגג ושנייה במזיד חייב". ואף על פי שעל כיכר התנאי שוגג היה, אין זה פטור ממלקות, כי עיקר תחולת השבועה באכילת כיכר האיסור היא, והרי אכלה במזיד וחייב מלקות. אבל אם אכל "כיכר האיסור" תחילה בשוגג, ואחר כך אכל "כיכר התנאי" במזיד פטור מכלום, שתחולת שבועתו היא עם אכילת "כיכר האיסור" ועליה שגג, שלא ידע כלום על שבועתו, וכבר מבואר לעיל פרק ג הלכה ו: שבועת שגגות - פטור, שנאמר: "האדם בשבועה" שיהא אדם בשעת שבועה.

- 18 יז. אכל את הקטנה והוא זוכר התנאי יודע
19 שפאכילתה תאסר הגדולה, ושכח⁵⁸ ואכל את
20 הגדולה וכמוהו לו שעדיין לא נאסרה⁵⁹ - פטור⁶⁰.
21 אכל שתייה בשגגה - פטור⁶¹; שתייה במזיד, בין
22 שאכל הגדולה בתחלה⁶² או באחרונה⁶³ - חיב⁶⁴.

(58) כשאכלה. (59) שחושב שעדיין לא אכל את הקטנה ומותר לו לאכול את הגדולה. (60) שהרי שוגג הוא באכילת כיכר האיסור ופטור גם מקרבן. וגירסת רבינו שם: "ראשונה במזיד, ושנייה בשוגג פטור". (61) שאין כאן "אדם בשעת שבועה", על איזה שוגג הוא חייב קרבן. (62) והתרו בו: אל תאכל זו, שמא תאכל את הקטנה ותתחייב למפרע, ואף על פי שזוהי התראת ספק, כי בשעת ההתראה לא נודע עדיין אם יאכל את הקטנה ויתחייב? - לוקה עליה, כי רבינו פוסק התראת ספק - שמה התראה. (63) והתרו בו באכילתה - התראת ודאי, שהרי כבר אכל את "כיכר התנאי" - אינו דין שהוא חייב. (64) אבל אם אכל את "הגדולה" במזיד והתרו בו אל תאכלנה, שמא תאכל אחר כך את הקטנה, ובאחרונה אכל הקטנה בשוגג פטור מכלום, על הגדולה פטור ממלקות - כי אכלה בהיתר, כי עדיין לא נאסר בה עד שיאכל הקטנה, ועל אכילת הקטנה אין לחייבו מלקות למפרע, שהרי שגג בה, ומה מועילה ההתראה על אכילת הראשונה, שבהיתר אכלה, שהיה בדעתו לא לאכול הקטנה, ומה אשמתו אם שכח ואכל הקטנה - אין זה אלא שוגג ופטור ממלקות (לחם משנה). וגם מקרבן הוא פטור, שבשעת אכילת כיכר האיסור, מזיד היה ואין מביאין קרבן עד שיהא תחילתו וסופו בשגגה. כללו של דבר: תחולת השבועה תלויה באכילת כיכר האיסור, ואם היה שוגג באכילת "האיסור" אין השבועה חלה עליו, הואיל ואינו "אדם בשעת שבועה" ואפילו הזיד ב"כיכר האיסור" ואכל באחרונה "כיכר התנאי" בשגגה, פטור ממלקות, שהראשונה בהיתר אכלה (שעדיין לא אכל את כיכר התנאי) וכן פטור הוא מקרבן

(42) עדיין לא נאסר באכילת תשע. (43) חלה עליו שבועה שנייה, ועדיין מותר הוא בשמונה. (44) חלה עליו גם שבועה שלישית. (45) חטאת אחת. (46) משום שבועה שנייה ושלישית. (47) משום שבועתו האחרונה בלבד.

- 5 יד. שבועה שלא אכל תאנים, וחזר ונשבע שלא
6 לאכל תאנים וענבים פאחת⁴⁸, ושגג ואכל תאנים
7 והפריש קרבן⁴⁹, ואחר כך שגג ואכל ענבים⁵⁰ - אינו
8 חיב על הענבים; מפני שהן פחצי שעור⁵¹, ואין
9 מביאין קרבן על פחצי שעור.

(48) יחד, מכל אחד משניהם שיעור שלם, שהוא כזית מכל מין ומין ושבועתו השנייה חלה כשיאכל משניהם, הואיל והיא כוללת גם ענבים, שעדיין לא נשבע עליהם. ואין זה דומה לדין: שבועה שלא אוכל תשע וחזר ונשבע שלא יאכל עשר, שאין השבועה השנייה חלה, הואיל ואם לא יאכל תשע ממילא לא יבוא לכלל עשר, והרי גם בנידון שלפנינו אם מושבע ועומד שלא יאכל תאנים, ממילא אסור בתאנים וענבים, שאי אפשר לאכול תאנים וענבים אם לא יאכל תאנים תחילה וכבר נשבע ועומד עליהן משבועתו הראשונה? - שבדין "תשע ועשר" הוא נאסר בכל עשר ותשע תאנים שבעולם, מאז שבועתו הראשונה, ואין כאן שום "איסור כולל" הנזכר למעלה הלכה י"א - ואילו בנידון שלפנינו, מתחילה מותר היה בענבים, ועכשיו אסר עצמו גם בענבים, נמצא, מתוך שחלה שבועתו השנייה על הענבים (שלא נאסר בהם מתחילה) חלה גם על התאנים כדין "איסור כולל". (49) על שבועתו הראשונה. (50) בהעלם שבועתו השנייה. (51) אף על פי שאכל מהם כזית, אינם נחשבים לשיעור שלם הואיל ואינו חייב עד שיאכל תאנים וענבים כאחד. והתאנים אינן מצטרפות לשיעור שלם, הואיל והפריש עליהן קרבן על חיוב שבועתו הראשונה - הפרשת הקרבן מפסקת ביניהן, כאילו כבר כופר עליהן, ולא אכלן כלל.

- 10 טו. וכן הנשבע שלא יאכל עשר, וחזר ונשבע שלא
11 לאכל עשר ותשע⁵², ואכל עשר והפריש קרבן⁵³,
12 וחזר ושגג ואכל תשע - הרי זה פחצי שעור, ואין
13 מביאין קרבן על פחצי שעור. שענן שבועה
14 אחרונה, שלא יאכל תשע ועשר.

(52) וכגון שנשבע בראשונה על עשר תאנים אלו ובשנייה נשבע על עשר אלו ועוד תשע אחרות, ששבועתו השנייה חלה על העשר, מתוך שהיא חלה על התשע האחרות, וכדין תאנים וענבים המבואר למעלה הלכה יא. (53) על שבועתו הראשונה.

- 15 טז. שבועה שלא אכל פכר זו הגדולה אם אכל פכר

15 כב. מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: שְׁבֻעָה לֹא אֶכֶל לָךְ⁷⁷, או
16 שְׁבֻעָה שְׁאֵינִי אוֹכֵל לָךְ; או שְׁהִיָּה מִסְרֵהָ⁷⁸ בו
17 לְאֶכֶל אֲצִלוֹ, וְהוּא נִמְנַע⁷⁹, וְנִשְׁפַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה
18 שְׁאֶכֶל⁸⁰ לָךְ; וְכֵן הָאֹמֵר: לֹא שְׁבֻעָה לֹא אֶכֶל
19 לָךְ⁸¹ - כָּל אֱלוֹ אֲסוּרִין⁸², וְהָרִי נִשְׁפַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל
20 אֲצִלוֹ. וְאִם אָמַר כָּל הַלְשׁוֹנוֹת הָאֵלּוּ⁸³, וְעָבַר וְאָכֵל
21 - אֵינּוּ חֵיִב אֲלָא אַחַת⁸⁴.

(77) בשבועה עלי, שלא אוכל משלך. (78) מפציר.
(79) ממאן. (80) הואיל ונמנע נתכוון לומר: שבועה תהא
חלה עלי אם אוכל משלך. (81) כלומר, לא יהא אסור מה
שלא אוכל לך, אבל מה שאוכל לך יהא אסור בשבועה,
ש"מכלל לאו אתה שומע הן" ואפילו ר' מאיר, שאינו סובר:
"מכלל לאו אתה שומע הן" אין זה אלא בדיני ממון, אבל
באיסור שבועה החמורה מאוד - מודה. (82) יש בהן
משמעות לשון איסור. (83) יחד. (84) שאין שבועה חלה
על שבועה ולדעת הרדב"ז נתכוון רבינו לומר, שאין כאן
שבועת שווא, כי לכאורה אם נשבע: שלא אוכל לך,
וכשחזר חבירו והפציר בו לאכול אצלו, נשבע שוב: שבועה
שאוכל לך, לעשות רצון חבירו המפציר נתכוון ונשבע
לאכול אצלו, שבועה זו מכוונת לבטל את השבועה
הראשונה, והרי זה כנשבע לבטל המצוה ויתחייב משום
שבועת שווא? - לפיכך משמיענו רבינו שכל הלשונות הללו
משמעותן לאיסור ואין כאן אלא שבועת ביטוי בלבד,
ומתוך שאין שבועה חלה על שבועה אינו חייב אלא אחת.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) הנשבע שבועת ביטוי על אחרים, שבועת שווא לפרטיה,
שבועת שווא על גודל השמש ושאר דברי חכמה שאינם
ניכרים אלא לאנשים מלומדים.

22 א. מִי שֶׁנִּשְׁפַּע שֶׁזֶרֶק אִישׁ פְּלוֹנִי צָרוּר לִי, וְהוּא
23 לֹא זֶרֶק; או שְׁלֹא זֶרֶק, וְהוּא זֶרֶק - הָרִי זֶה חֵיִב
24 בְּשִׁבְעָת בְּטוֹי²; וְאִף עַל פִּי שְׁאֵינִי בְּלֶהֱבֵא³, שְׁהָרִי
25 אֵינִי יָכוֹל לְהִשְׁבַּע שֶׁיִּזְרֶק וְשֶׁלֹּא יִזְרֶק אִישׁ פְּלוֹנִי⁴.
26 וְכָל מִי שֶׁנִּשְׁפַּע עַל אַחֲרִים שֶׁיַּעֲשׂוּ כָךְ וְכֵן אוֹ לֹא
27 יַעֲשׂוּ, אֲפִלּוּ הֵיוּ בָּנָיו אוֹ אֲשֵׁתוֹ - אֵינּוּ חֵיִב
28 בְּשִׁבְעָת בְּטוֹי; שְׁהָרִי אֵין בִּידוֹ לֹא לְקַיֵּם וְלֹא
29 לְבַטֵּל⁵. וּמִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת⁶; שְׁהָרִי אֵין בִּידוֹ
30 לְקַיֵּם שְׁבֻעָה זוֹ, וְנִמְצָא גוֹרֵם לְשִׁבְעָת שְׁוֵא⁷.

(2) שבועות כה. כרב, שהלכה כמותו בדיני איסור לגבי
שמואל בן מחלוקתו. (3) והכתוב אומר: "להרע או
להטיב" - שמשמע לעתיד, בכל זאת אין זה מעכב, כי עיקר
ההקפדה היא שיהיה הדבר בהן ולא. (4) שאין פלוני
ברשותו לזרוק או לא לזרוק (שם וברש"י). (5) ואעפ"י
שיכול הוא לכופ את בניו הקטנים או לסגור עליהם הדלת
שלא יזרקו צרור לים - כיון שהבן רוצה לזרוק והאב מונעו,
נמצא האב גורם שלא יזרוק, ושבועתו היתה: שלא יזרוק
הבן מדעתו הוא, ולא מכח מניעת האב. ואם נשבע: אמנע
את בני מלזרוק, והיה בידו למנעו ולא מנעו חייב (רדב"ז).
(6) מדברי סופרים, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה,

הואיל ולא שגג מתחילה ועד סוף. הזיר באכילת האיסור
ולא התרו בו ואחרי כן אכל "כיצר התנאי" והתרו בו פטור,
הואיל ולא הייתה ההתראה בשעת אכילת האיסור.

1 יח. וְכֵן אִם תִּלָּאֵן זֶה בְּזוֹי⁶⁵ וְנִשְׁפַּע וְאָמַר: שְׁבֻעָה
2 שְׁלֹא אֶכֶל אַחַת מֵהֶן אִם אֶכְלֵתִי הָאֲחֵרֶת⁶⁶, וְשִׁכַּח
3 הַתַּנְאִי וְאֶכֶל אַחַת מֵהֶן, וְאֶכֶל הַשְּׁנִיָּה בְּזוֹדוֹן - חֵיִב⁶⁷.

(65) הגדולה בקטנה והקטנה בגדולה. (66) נמצאת אכילת
הראשונה משמשת תמיד תנאי לשנייה, ואכילת השנייה היא
אכילת האיסור. (67) מלקות, שבשעת אכילת האיסור מזיד
היה, ושבועתו חלה בשעת אכילתה, אף על פי שבשעת
התנאי שוגג היה.

4 יט. אֶכֶל הָרִאשׁוֹנָה בְּזוֹדוֹן וְהַשְּׁנִיָּה בְּשִׁגְגָה -
5 פְּטוּר⁶⁸; שְׁתִּיחֵן בְּזוֹדוֹן⁶⁹ - חֵיִב⁷⁰.

(68) ממלקות ומקרבן, שבשעת אכילת האיסור שוגג היה,
ואין הוא "אדם בשעת שבועה" ופטור גם מקרבן.
(69) והתרו בו באכילת השנייה, שהיא אכילת האיסור.
(70) מלקות. ומובן שאם שגג בשתייהן פטור.

6 כ. שְׁבֻעָה שְׁאֶכֶל כָּפֹר זֶה הַיּוֹם, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא אֶכְלֵה:
7 בְּשִׁגְגָה - מִכֵּיא קֶרֶפֶן עוֹלָה וְיוֹרֵד⁷¹; בְּמִזִּיד - אֵינִי לוֹקֶה,
8 שְׁהָרִי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה⁷², וְאִף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל שְׁבֻעָת
9 שְׁקָר⁷³.

(71) כבשה - לעשיר, ושתי תורים או שני בני יונה - לעני.
(72) וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו שתיכף לעונש
מלקות האמור בתורה "ארבעים יכנו לא יוסיף" - כתבה
התורה: "לא תחסום שור בדישו" להקיש ללאו של
"חסימה" שיש בו מעשה ולוקין עליו אף כל לאו אין לוקין
עליו עד שיהא בו מעשה. (73) בכל זאת אין לוקין עליו
משום חוסר מעשה.

10 כא. וּמִפְּנֵי מָה לוֹקֶה אִם נִשְׁפַּע שְׁאֶכֶל וְהוּא לֹא
11 אֶכֶל, או שְׁלֹא אֶכֶל וְהוּא אֶכֶל, וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא
12 עָשָׂה מַעֲשֶׂה⁷⁴? מִפְּנֵי שֶׁמַּעַת שְׁבֻעָתוֹ לְשִׁקָּר
13 נִשְׁפַּע⁷⁵; אֶכֶל אִם נִשְׁפַּע שִׁיעֲשָׂה וְהוּא לֹא עָשָׂה -
14 אֵינֶה שְׁבֻעָת שְׁקָר מְשַׁעַת שְׁבֻעָה⁷⁶.

(74) כי השבועה עצמה אינה מעשה אלא דיבור בלבד,
והאכילה שאכל הרי בהיתר אכל ואין כאן מעשה עבירה.
(75) שידע שלא אכל, ונשבע לשקר, והרי זו דומה לשבועת
שווא, שנשבע לשנות את הידוע לאדם וגילתה התורה
שחייב מלקות אף על פי שלא עשה מעשה ככתוב "כי לא
יגכה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה
אינו מנקה, אבל בית דין של מטה מלקים אותו ומנקים
אותו, ומתוך שנאמר בפסוק זה: לשווא לשווא שתי פעמים,
ריבתה תורה שגם שבועת שקר לשעבר הדומה לשבועת
שווא לוקים עליה. (76) שבדעתו היה לעשות כשבועתו,
ולא יצא שבועה מפיו לשקר, ואין זו דומה לשבועת שווא,
ואפילו עבר אחרי כן על שבועתו ולא עשה אין בעבירתו
מעשה ואין לוקים עליה.

8 ג. ואם קימו דבריו - הרי אלו משפחין, שלא
9 הרגילו¹² להוציא שבועה לשוא¹³.

(12) את הנשבע. (13) ובכל זאת מכים את הנשבע מכת מדרות - דרך קנס, שנשבע על דבר שאין בידו לקיים (מעשה רוקח). וכתב הרמ"א ביו"ד רלו סעיף ב: "וכל-שכן שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו, אעפ"י שבתחילה היתה שבועת שוא, כגון שנשבע לישא אשה פלונית, ושמא לא תתרחש וישנה שבועת שוא, מכל-מקום כשהיא רוצה צריך לקיים שבועתו".

10 ד. במה דברים אמורים¹⁴? כשנשבע על דבר שאינו
11 ברשותו, כגון שנשבע ראובן על שמעון שלא ילך
12 בסחורה או שלא יאכל בשר וכיוצא בזה; אבל אם
13 נשבע ראובן שלא יכנס שמעון בביתו ושלא יתנה
14 מנכסיו, ועבר שמעון ונכנס לביתו של ראובן ונתנה
15 מנכסיו שלא מדעת ראובן - ראובן פטור, שהרי
16 הוא אנוס¹⁵, ושמעון חייב, שעבר על דבר האסור לו
17 לעשותו, שלא נשבע זה אלא על דבר שהוא
18 ברשותו¹⁶. וכן כל כיוצא בזה¹⁷.

(14) שאין אחרים נזקקים לקיים דברי הנשבע.
(15) שמעון נכנס שלא בידיעתו, ואנוס פטור מכלום,
כמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (16) הטור ביו"ד רלו תמה על
זה, שאין אדם יכול לאסור שלו על חברו אלא בלשון נדר,
שהוא חל על עצם החפץ, שאוסרו על חברו כהקדש. אבל
לא בלשון שבועה, שהיא חלה על האדם, ואינה חלה עליו
אלא אם כן יקבל עליו השבועה? והט"ז שם ס"ק ז מתיר,
שרבינו סובר כדעת הרמב"ם (הובאה בר"ן לנדרים ב:). שנדר
שאמרו בלשון שבועה, ושבועה שאמרה בלשון נדר
מועילה, וזה נתכוין לאסור את שלו על חברו באיסור נדר
אלא שביטאו בלשון שבועה, ולפיכך חברו חייב, וראה
בביאור הגר"א ליו"ד ר"ו ס"ק כ. וב"לחם משנה" העיר,
שבכל זאת אין חברו לוקה, שהרי גם בנדר ממש פסק רבינו
לקמן הל' נדרים פ"ה, ה"א, שאם עבר חברו ונהנה אינו
לוקה "שהרי לא אמר שמעון כלום" אלא כוונת רבינו לומר,
שיש כאן איסור תורה. (17) וכן אמרו "השהוה הכתוב
הקטן כגדול לזדון שבועה" והכוונה, שנשבע הקטן ואחרים
חייבים עליו, כגון שנשבע לאסור חפצו על חברו, כמבואר
שם לענין הקדש, הרי שאחרים חייבים על דבר שהוא
ברשות הנשבע (משנה למלך). ובירושלמי נדרים פ"א, ה"א
לא רצה ר' יוסי להתיר את שבועתו של פלוני שנשבע, לא
להרשות לאשתו שתיכנס לביתו, הרי שחלה שבועתו על
אחר, בדבר שהוא ברשותו (יד איתן).

19 ה. שבועה שלא אכל, ואכל אכלין שאינן ראויין
20 לאכילה¹⁸ ושתה משקים שאינן ראויין לשתיה -
21 פטור¹⁹. אבל דברים האסורין מן התורה באכילה,
22 כגון שאכל כזית נבלות וטרפות²⁰ שקצים²¹
23 ורמשים²² - פטור משום שבועת בטוי²³. שבועה
24 שאכל, ואכל אכלין שאינן ראויים לאכילה ושתה
25 משקין שאינן ראויין לשתיה או שאכל נבלות

בניגוד למלקות מן התורה, שהיא שלשים ותשע מכות
(ברטנורה לנזיר פ"ד, מ"ג ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם).
מרדות - שמרד על דברי חכמים, וראה בר"ן לכתובות פ"ד,
לדף מה. ורש"י בחולין קמא: מפרש: "מרדות - רידוי
בתוכחות, שלא ירגיל בזה, ואין לה קצבה עד שיקבל עליו".
(7) ולדעת רש"י בשבועות כה. הרי זו שבועת שוא, ולוקין
עליה, כמבואר בש"ך ליו"ד רלו ס"ק ד.

1 ב. ולמה אינו לוקה משום שבועת שוא? שהרי
2 אפשר לאותן אחרים שישמעו ממנו ויתקיים
3 שבועתו, ונמצא פשמתרים בו בעת שנשבע התראת
4 ספק, שאין לוקין עליה, אלא אם כן היה לאו שבו
5 מפרש בתורה, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין⁸.
6 ואין אותן אחרים נזקקין⁹ לקיים דברי זה הנשבע,
7 אלא אם כן ענו אמן¹⁰, כמו שבארנו¹¹.

(8) פט"ז, ה"ד. המעייין שם ימצא רק נוסח זה: "עבר על לאו
שניתק לעשה (כגון שילוח הקן, ראה דברים כב, ו"ז) והתרו
בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה, שאם תעשנו ולא תקיים
עשה שבו תלקה, ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה,
אעפ"י שהתראה בספק היא, שאם יקיים פטור, התראת
ספק התראה היא", אם כן, מבואר שם, שלוקים על התראת
ספק, וכן מבואר למעלה פ"ד, הי"ז, גם לא מצוינו בהל'
סנהדרין, שיחלק רבינו בין לאו מפורש בתורה לבלתי
מפורש. ומה גם כשלאו "לא תשא את שם ה' אלוהיך
לשוא" מפורש הוא בתורה, וכבר עמד על מדוכה זו מין
ה"כסף משנה". ולדעת הרדב"ז, נתכוין רבינו לומר, שאין
זו שבועת שוא המפורשת בתורה, כי התורה מדברת בנשבע
לשנות הידוע או להודיע את הידוע לאדם שהוא כן (ראה
לעיל פ"א, ה"ד-ה) אבל בשבועה שלפנינו, שהוא סומך על
אחרים שיקיימו את שבועתו, אעפ"י שאח"כ לא יקיימו -
חושב הוא שאין זו שבועת שוא, כי איסור זה אינו מפורש
בתורה, ואין זה דומה לכל התראת ספק, שידוע הוא שאם
לא יקיים העשה, יעבור על הלאו למפרע, אבל כאן סמך
בדעתו על אחרים, שיקיימו שבועתו וחושב שאין זו שבועת
שוא. והגר"א בביאורו ליו"ד רלו ס"ק ח מבאר: כיון
שהנשבע תלוי עד שיקיימו אחרים את שבועתו - אפילו לא
יקיימו, אינו לוקה, שהרי זה לאו שאין בו מעשה, וכמבואר
לעיל פ"ג, ה"כ, שאילו היה יודע בשעת שבועה, שלא
יקיימו - היה לוקה משום שבועת שוא שיצאה מפיו לשקר,
כמבואר שם הכ"א. אבל מתוך שאין זה ידוע מראש, אלא
כשאחרים לא יקיימו שבועתו, ואז אינו לוקה על אי-קיומו,
שאין בזה מעשה. וכך היא הנוסחה לדבריו: "ונמצא
כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק, ואחר-כך הוא לאו
שארין בו מעשה ואין לוקין עליו כמו שיתבאר בהל'
סנהדרין" והכוונה לפרק יח, ה"א. והיה כתוב כאן: שב"מ
- ראשי תיבות: שאין בו מעשה, ונתחלק בטעות ב"ש"מ"ב
= ראשי תיבות: שבו מפורש בתורה, ולדעתו היא "טעות
מפורסמת". (9) קשורים. חייבים. (10) כיון שנשבע:
יזרוק פלוני צרור לים, ואין הדבר בידו, הרי זה כאילו אמר:
משביעך אני שתזרוק צרור לים וענה אמן. (11) פ"ב ה"א
"שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו".

שחצי שיעור אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד, ה"ב - אינו מושבע עליו מהר סיני, שאין איסור מפורש בתורה, אלא אסור הוא משום שראוי להצטרף לשיעור שלם, כמבואר ביומא עד. ולא הושבענו בהר-סיני "ארור אשר לא יקיים את דברי התורה הזאת" אלא על דברים המפורשים בתורה.

ח. שְׁבוּעָה שְׂאֵכֵל פְּחוֹת מְפִזֵּת נִבְלָה וּטְרֵפָה - חֵיב בְּשִׁבוּעַת בָּטוּי³⁴. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל עֶפֶר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שְׂאִינָן רְאוּיִין לְאֲכִילָה: אִם אָכַל פְּזִית - חֵיב; אָכַל פְּחוֹת מְפִזֵּת - הָרִי זֶה סֶפֶק, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב בְּכָל שֶׁהוּא, מִפְּנֵי שְׂאִין זֶה דְּרָפּוֹ לְאֲכִילָה כְּדִי לְהַצְרִיכוֹ שְׁעוֹר³⁵.

34) מוטב שיאכלנו ואל יעבור על שבועתו, כי הואיל ואינו מושבע על איסור זה מהר סיני, חלה עליו שבועת ביטוי (ובתוס' שבועות כג: חולקים על זה, ולדעתם אין השבועה חלה כלל). ומובן, שאם אפשר להתיר לו שבועתו ע"י פתח חרטה (ראה לקמן פ"ו, ה"א, י') משתדלים להתירה לו, כדי שלא יצטרך לאכול איסור תורה. 35) או אולי, כיון שהזכיר בשבועתו לשון אכילה - דעתו לכזית, כי אין אכילה פחותה מכזית. בשבועות כב: היא בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב קרבן ואינו לוקה.

ט. וְכֵן הַנֶּשֶׁבֶע שֶׁלֹּא לְאָכַל חֶרֶץ³⁶, וְאָכַל מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מְפִזֵּת - הָרִי זֶה סֶפֶק³⁷. הִיא הַנֶּשֶׁבֶע נִזִּיר, שֶׁהוּא אִסוּר בְּחֶרֶץ בְּכִזִּית³⁸, וְאָכַל מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מְפִזֵּת - אִינוֹ חֵיב בְּשִׁבוּעַת בָּטוּי; שֶׁהָרִי אֵין דַּעְתּוֹ בְּשִׁבוּעָתוֹ אֲלֵא עַל (כָּל) פְּזִית שֶׁהוּא מְשֻׁבָּע עָלָיו³⁹, וְאֵין שְׁבוּעָה חֲלָה עָלָיו⁴⁰. לְפִיכָךְ⁴¹, אִם פָּרַשׁ וְאָמַר: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל חֶרֶץ אֶחָד, וְאָכְלוֹ - חֵיב⁴².

36) גרעני הענבים, ולשון רבינו לקמן הל' נזירות פ"ה, ה"ב: "החרצנים והם הזגים הפנימיים שזורעים אותם". 37) שבועות שם, בעיה שלא נפשטה, כיון שנאכל ע"י תערובת (עם הענבים) דעתו לכזית כמו כל מאכל, או אולי מכיון שאין אוכלים אותו בעינו (לעצמו) אין זה מאכל, ודעתו לכל שהוא. 38) ככתוב בתורה "מחרצנים ועד זג לא יאכל". 39) לזרז את עצמו, שלא יעבור על איסור תורה, ושלא יכשל לאכול כזית חרצן בימי נזירותו, כמו שכתב הטור ליו"ד רג: כשרגיל לשכוח ולעבור על אחת ממצות לא-תעשה, מותר לו לנדור ולהשבע להחמיר על עצמו. 40) שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני שלא לאכול חרצן בכזית, וכמבואר בסמוך הי"א (שבועות שם, בעיה שנפשטה). 41) הואיל וכל הטעם שאין השבועה חלה עליו, הוא משום שמושבע ועומד הוא. 42) שאין הנזיר מוזהר על חרצן אחד, והרי הוא לגבי חרצן אחד כשאר כל האנשים שאינם נזירים, וכבר נתבאר למעלה פ"ד ה"א, שאם נשבע "לא לאכול דבר זה ואכלו חייב, ואפילו הוא כזרע חרדל אחד או פחות ממנו".

י. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל תְּמָרִים וְנִבְלֹת וּטְרֵפֹת, וְאָכַל פְּזִית נִבְלָה או טְרֵפָה - חֵיב אֶף מְשוּם שְׁבוּעַת

1 וּטְרֵפֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - פֶּטוּר מִשְׁבוּעַת בָּטוּי, שֶׁהָרִי יֵצֵא יָדֵי אֲכִילָה²⁴; מֵאַחַר שֶׁהֵן חֲשׂוּבִין אֶצְלוֹ²⁵ - אֲכִילָתָן שְׁמָה אֲכִילָה²⁶.

18) כגון עפר וכדומה. 19) משנה בשבועות כב: כי כדי שלא לעבור על שבועתו הוא אוכל מאכלים אלה, למלאות נפשו כי ירעב, ולא משום שהחשיבם כמאכל. 20) נתפרש למעלה פ"ד, ה"א. 21) כל הברואים הטמאים, שביבשה ובים הפרים ורבים, ועל כולם אמרה תורה "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". 22) "אלו המינים שנבראים באשפות... וכיוצא בהם שאינם נבראים מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו... הם נקראים: רומש על הארץ, והאוכל כזית מהם לוקה, שנאמר... בכל השרץ הרומש על הארץ, ואעפ"י שאינם פרים ורבים" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ב הי"ג, ע"פ ה"ספרא" פרשת שמיני פרק יב). 23) משנה בשבועות שם, שאין שבועת ביטוי חלה על דברים האסורים מן התורה, שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני, שלא לאכלם, וכמבואר להלן הי"א. ומובן, שלוקה הוא משום איסור נבילה וטריפה וכו'. ויש לדקדק מלשון רבינו, שאם יאכל דברים האסורים רק מדברי חכמים, יתחייב משום שבועת ביטוי, שאינו מושבע עליהם מהר סיני. וראה להלן ה"ז. 24) שנשבע לאכול. 25) גילה דעתו שאינו קץ בהם. 26) שבועות כד. וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "אמר רבא: שבועה שאוכל ואכל עפר, פטור" כי הואיל ונשבע שיאכל, ודאי העלה בדעתו, שבכל מה שיאכל יצא ידי חובתו, אבל כשנשבע "שלא יאכל" אין שבועתו מכוונת לדברים שאינם ראויים לאכילה או לאיסורי תורה, שלא נתכוין בשבועתו אלא לדברים הראויים, כילדברים שאינם ראויים לא היה צריך להתחייב ולהשבע.

4 ו. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַלְתִּי, וְהוּא אָכַל דְּבָרִים שְׂאִינָן רְאוּיִין לְאֲכִילָה או נִבְלֹת וּטְרֵפֹת - חֵיב; שֶׁאֲכִילָתָן שְׁמָה אֲכִילָה, שֶׁכָּבֵר הֵן חֲשׂוּבִין אֶצְלוֹ, שֶׁהָרִי אֶכְלֵן²⁷. אָכַל לְהֵבֵא, שֶׁנֶּשֶׁבֶע שֶׁלֹּא יֵאָכֵל²⁸, וְנִקְרָה מִקְרָה²⁹ וְאָכְלָן - אֵינָה אֲכִילָה³⁰, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ³¹.

27) קודם שנשבע, ללא כל סיבה. ועכשיו שנשבע שלא אכל - נשבע לשקר. וכן אמרו במשנה שם כב: "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, והוא אכל נבילות וטריפות... הרי אשתו אסורה". ובגמרא שם כג: השוו דין דברים שאינם ראויים לאכילה כלל, לנבילות וטריפות. 28) כאן חוזר רבינו להצדיק את הדין שבהלכה הקודמת: נשבע שלא יאכל ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה... פטור. 29) ובכת"י התימנים: "ונקרא נקרי" - מלשון הכתוב "נקרא נקרי" בהר הגלבוע". 30) כי לא החשיבם, אלא כדי שלא יעבור על שבועתו הוכרח לאכלם, למלאות נפשו כי ירעב. 31) בהלכה הקודמת.

9 ז. שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אָכַל כָּל שֶׁהוּא מִנִּבְלֹת וּטְרֵפֹת, וְאָכַל פְּחוֹת מְפִזֵּת - חֵיב בְּשִׁבוּעָה³², שֶׁהָרִי אִינוֹ מְשֻׁבָּע עַל חֲצִי שְׁעוֹר מִהֵר סִינִי³³.

32) שבועות כג: "במפרש חצי שיעור". 33) ואעפ"י

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"א תשרי - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צורך להתיר את שבועת בני ישראל, כמו שנאמר "ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר, איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה". וההיתר היה "מאי דרוש, ממנו ולא מבנינו". ומובאים שם הפסוקים מהתורה, שמאחד היה משמע שיכולים להוציא את שבט בנימין מתוך הקהל, ואח"כ למדו מפסוק אחר שאי אפשר להוציאם מקהל ישראל.

אבל צריך להבין: הלא שבועה זו היא נגד הציווי של "ואהבת לרעך כמוך", וא"כ כיצד חלה שבועה זו מלכתחילה, הרי "כל הנשבע לבטל את המצוה... עושה המצוה שנשבע לבטלה" והשבועה אינה חלה מלכתחילה. ויש לומר שגם לפני היתר השבועה היה קיום לשבט בנימין, כמסופר בתנ"ך שלאחרי השבועה ביררו "מי אחד משבטי ישראל אשר לא עלה אל ה' במצפה", ונתגלה ש"לא בא איש אל המחנה מיבש גלעד" ולכן הענישו את כל יושבי גלעד שבנותיהם יתחתנו עם אנשי שבט בנימין, וכך יכול היה להתקיים שבט בנימין על-כל-פנים בצמצום. ומה שהתירו את השבועה הוא כדי ששבט בנימין יוכל להתקיים בשלימותו כשאר השבטים ויוכלו לבוא בקהל ישראל.

(על-פי יצ"ן מלכות ספר הפלאה סימן ג')

56) דין זה נלמד מדין ההלכה הקודמת, אלא שרצה רבינו לבאר אופני שבועת ביטוי ב"הן ולא"ו דבר וחילופו. בהלכה הקודמת נשבע לאכול ככר זו, ובהלכה שלפנינו, נשבע לא לאכול הככר, ונמשך רבינו אחר לשון הפסוק "להרע או להטיב". וראה בתוספתא שבועות פ"ב, ב. 57) שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, וזה נשבע על דבר שהוא מצווה לא לעשותו, וכמבואר בדברי רבינו בסמוך ה"ז. 58) משנה בשבועות כט. 59) כי שבועת ביטוי - לא חלה עליו כלל, ושבועת שוא אינה מחייבת אותו כלל. ועליו לקיים המצוה כמצווה. ובנדרים טז: אמרו: "מנין שאין נשבעים לעבור על המצוות (שאם נשבע לבטל, אין זו שבועה) תלמוד לומר: לא יחל דברו - דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים" שאין שבועה חלה עליו ויכול לחלל דברו.

- 21 טו. פיצד? כגון שִׁנְשַׁבַּע שְׁלֹא יַעֲשֶׂה סִפָּה⁶⁰ וְשְׁלֹא
- 22 יִלְבֹּשׁ תַּפְלִין⁶¹ וְשְׁלֹא יִתֵּן צִדָּקָה⁶². וְכֵן הַנִּשְׁבָּע
- 23 לַחֲבֵרוֹ: שְׁלֹא אֶעֱד לָךְ עֲדוּת זוּ שְׁאֵנִי יוֹדְעָה, או
- 24 שְׁלֹא אֶעֱד לָךְ אִם אֲדַע לָךְ עֲדוּת - הֲרִי זֶה לֹקֵה
- 25 מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא, מִפְּנֵי שְׁהוּא מְצֻה לְהַעֲדִיד⁶³. וְכֵן
- 26 הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲדַע לָךְ עֲדוּת - הֲרִי
- 27 זוּ שְׁבוּעַת שְׁוֹא, שְׁאִין בִּידֹו שְׁלֹא יָדַע לוֹ עֲדוּת⁶⁴.
- 28 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדֵה⁶⁵.

60) סתם סוכה בלשון בני אדם - היא סוכה של מצוה. 61) משנה בשבועות כט. ושם הנוסח: "שלא להניח

- 1 בִּטּוּי⁴³; שְׁהֲרִי כָּלֵל דְּבָרִים הָאֲסוּרִין עִם דְּבָרִים
- 2 הַמְתָּרִין⁴⁴, וּמִתּוֹךְ שְׁחֵלָה שְׁבוּעָה עַל הַתְּמָרִים - חֵלָה
- 3 עַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִים⁴⁵, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁶.

43) נוסף על איסור נבילה. 44) ואין אומרים שלא יתחייב עד שיאכל תמרים ונבילות יחד - הואיל ולא אמר: תמרים ונבילות כאחת, ודאי התכוין לכל מין בפני עצמו. וראה למעלה פ"ד, ה"ד. 45) שבועות כג: ואפילו באיסור הבא ע"י עצמו (כגון זה שבא לו ע"י דיבורו) אומרים בו "איסור כולל", כמבואר שם כד. 46) למעלה פ"ד, ה"א.

- 4 יֹא. אֲכַל אִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֹאכַל נִבְלָה וּטְרֵפָה
- 5 וְכִיּוּצָא⁴⁷ בְּהֵן, בֵּין אֲכַל בֵּין לֹא אֲכַל - אֵין פֶּאן חֵיּוּב
- 6 שְׁבוּעָה כָּלֵל⁴⁸, לֹא שְׁבוּעַת בִּטּוּי וְלֹא שְׁבוּעַת שְׁוֹא⁴⁹.

47) איסורי תורה, שמושבע עליהם מהר סיני שלא לאכלם. 48) שאין שבועה חלה על שבועה, והרי הוא מושבע מהר סיני על נבילות שלא לאכלן, וכמבואר לעיל ה"ה, ע"פ דברי הגמרא בשבועות כג: "מפרש גופו תקשה אמאי, מושבע מהר סיני הוא". 49) שהרי לא נשבע לבטל מצוה, אלא לקיימה.

- 7 יב. נִשְׁבַּע שְׁיֹאכַל נִבְלָה וּטְרֵפָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן מֵאֲסוּרֵי
- 8 תּוֹרָה - הֲרִי זֶה לֹקֵה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא⁵⁰, בֵּין אֲכַל
- 9 בֵּין לֹא אֲכַל⁵¹.

50) שהנשבע לבטל מצוה חייב משום שבועת שוא. וכמבואר למעלה פ"א, ה"ו. 51) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא, וכמבואר בסמוך ה"ג.

- 10 יג. שְׁבוּעָה שְׁאֲכַל כֶּכֶר זוּ, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַלְנָה -
- 11 הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שְׁוֹא, שְׁהֲרִי מְצֻה עָלָיו לֹאֲכַלְנָה⁵²,
- 12 וְלֹקֵה⁵³ עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה בֵּין אֲכַל בֵּין לֹא אֲכַל⁵⁴.
- 13 וְאִם לֹא אֲכַלְנָה - חֵיּוּב אָף בְּשְׁבוּעַת בִּטּוּי⁵⁵.

52) מחמת שבועתו הראשונה. 53) מיד, שהרי נשבע לבטל את המצוה. 54) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא. 55) היא השבועה הראשונה, ועליה אינו עובר עד שיעבור הזמן שקבע בשבועתו, או אם יאבד הככר, ולא יוכל שוב לקיים שבועתו.

- 14 יד. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲכַל כֶּכֶר זוּ, שְׁבוּעָה שְׁאֲכַלְנָה -
- 15 הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שְׁוֹא, שְׁהֲרִי זוּ אֲסוּרָה עָלָיו לֹאֲכַלְנָה,
- 16 וְלֹקֵה עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה זוּ בֵּין אֲכַלְנָה בֵּין לֹא אֲכַלְנָה.
- 17 וְאִם אֲכַלְנָה - לֹקֵה אָף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי⁵⁶. וְכֵן
- 18 כָּל הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמְצֻה וְלֹא בִטֵּל - פְּטוּר
- 19 מִשְׁבוּעַת בִּטּוּי⁵⁷, וְלֹקֵה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא⁵⁸,
- 20 וְעוֹשֶׂה הַמְצֻה שֶׁנִּשְׁבַּע לְבַטְלָהּ⁵⁹.

נקודות משיחות קודש

"...וכן כל הנשבע לבטל את המצוה.."

בנוגע ליום חמשה עשר באב, מצינו בגמרא כמה טעמים, וביניהם "יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל", שהיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 **בַּעֲצָמוֹ**⁷⁵, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ רִשְׁאִי⁷⁶ - שְׁבוּעָה חֲלָה
15 **עָלֶיךָ**⁷⁷, וְאִם לֹא הִרְעָ לְעַצְמוֹ - חֵיב מְשֻׁם שְׁבוּעָה
16 **בְּטוֹי**⁷⁸. נִשְׁבַּע לְהִיטִיב לְאַחֲרִים הִטְבָּה שְׁפִידוֹ
17 **לְעִשְׂתָּהּ**, כְּגֹן שִׁידְבָּר עָלָיו לְשִׁלְטֹן אוֹ יִכְבְּדֵנוּ -
18 **שְׁבוּעָה חֲלָה עָלָיו**⁷⁹, וְאִם עָבַר וְלֹא עָשָׂה - חֵיב
19 **מְשֻׁם שְׁבוּעָה בְּטוֹי**.

(75 בגופו. 76 בבא קמא צא: שנאמר, וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין וכו', וראה ה' דיעות פ"ג, ה"א והל' חובל ומזיק פ"א, ה"א. 77) ואין זה נשבע לבטל את המצוה, כי אין דין זה מפורש בתורה אלא נלמד מתוך מדרש חכמים. והרי זה דומה לדין "חצי שיעור" המבואר לעיל ה"ז. (78 שבועות כז. 79) שם. שנאמר "או להטיב" - או, לרבות הטבת אחרים, שישנה ב"הן ולאור", שאם אינו רוצה אינו מטיב, כגון מתנה לעשיר.

20 **יח. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל מִצָּה שְׁנָה אוֹ שְׁנָתִים** - הֲרִי
21 **זֶה אֲסוּר לֵאָכַל מִצָּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח, וְאִם אָכַל - חֵיב**
22 **מְשֻׁם שְׁבוּעָה בְּטוֹי**. וְאִין זֶה⁸⁰ שְׁבוּעָה שְׁאִי⁸¹, שְׁהֲרִי
23 **לֹא נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל מִצָּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח, אֲלֹא כָּל**
24 **עֵתִים שְׁאֵכִילַת מִצָּה בָּהֶם רְשׁוּת עִם עֵת שְׁאֵכִילַתָּהּ**
25 **בּוֹ מִצָּה, וּמִתּוֹךְ שְׁחֲלָה שְׁבוּעָה עַל שְׁאֵר הַיָּמִים** -
26 **חֲלָה עַל לֵיל הַפֶּסַח**⁸². וְכֵן כָּל פְּיוּצָה בָּזֶה. כְּגֹן
27 **שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵשֵׁב בְּצֵל סֶכֶה לְעוֹלָם**⁸³, אוֹ שְׁלֹא
28 **יַעֲלֶה עָלָיו בְּגָד**⁸⁴ שְׁנָה אוֹ שְׁנָתִים⁸⁵.

(80) בכ"י תימן: ואין זו. (81) שחייב בהכל מי שנשבע לבטל את המצוה, כמבואר לעיל ה"ד. (82) ולפיכך אינו לוקה על שבועתו ויאכל מצה כדן שבועת שוא, אלא אסור לאכול מצה בליל פסח שלא לעבור על שבועתו - שבועת ביטוי. (83) אסור לו לישב בסוכה בחג הסוכות מחמת שבועתו, הואיל וכלל זמנים ששייבה בסוכה בהם - רשות, עם זמן שהשייבה בו מצוה. אבל אם נשבע שלא יאכל מצה בליל פסח או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות הרי זה לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו: "שבועה שלא אוכל מצה - אסור לאכול מצה בליל הפסח. שלא אוכל מצה בליל הפסח - לוקה ואוכל מצה". ואעפ"י, שמלשון הירושלמי משמע שאם נשבע "שלא יאכל מצה", הרי זה כולל זמני רשות עם זמני מצוה, בעוד שלרבינו אין השבועה חלה עד שיאמר: "שנה או שנתיים", אפשר לחלק, שבני ארץ ישראל (מקום חיבור הירושלמי) היו רגילים לאכול מצה כל ימי השנה, ולפיכך אם נשבע סתם "שלא יאכל מצה" - כוונתו לזמני הרשות יחד עם זמני מצוה, ושבועתו חלה ב"כולל", ובני חוץ לארץ אינם רגילים לאכול מצה בכל ימי השנה אלא בחג הפסח, ולפיכך הנשבע בחוץ לארץ סתם, כוונתו למצה בפסח, ולוקה משום שבועת שוא, ובהם עוסק רבינו. ומה שכתב רבינו: שלא ישב בצל סוכה "לעולם" הוא לאו דוקא, והוא הדין אם אמר: "שנה או שנתיים" (מראה הפנים לירושלמי שם). וביירושלמי שם הנוסח: "שלא אשב בצל - אסור לישב בצל סוכה (דעתו היתה על כל צל, אפילו שאינו של סוכת מצוה) שלא אשב

תפילין". (62) לעני, והתורה אמרה "נתון נתן לו". (63) ככתוב בתורה "אם לא יגיד ונשא עונו" וזה שנשבע לבטל, נשבע על דבר שאי אפשר לו. (64) כי אולי יראה לו עדות וידע (שם): "שבועה שלא נעידך", ומפרש רבינו, שזה כולל שתי משמעויות: שלא נעיד מזה שידועים אנו, וכן שלא נדע לך, וזהו "דבר שאי אפשר". וראה שם כה: "ידעתי ולא ידעתי" - מחלוקת, שאינה בלהבא, שנשבע לבטל מצוה הוא. (65) כגון "אם לא ראיתי גמל שפורח באויר, ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הכר" השנויים במשנה שם.

1 **טז. נִשְׁבַּע לְקִיָּם אֶת הַמִּצְוָה וְלֹא קִיָּם** - פְּטוּר מְשֻׁם
2 **שְׁבוּעָה בְּטוֹי**⁶⁶. **כִּיצַד? כְּגֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁיַעֲשֶׂה לְוֹלָב**
3 **אוֹ סֶכֶה אוֹ שִׁיתָן צִדְקָה לְעִנִּי אוֹ שְׁיַעֲדִי לוֹ אִם יַדַּע**
4 **לוֹ עֲדוּת, וְלֹא עָשָׂה**⁶⁷ וְלֹא נָתַן וְלֹא הִעִיד - הֲרִי זֶה
5 **פְּטוּר מְשֻׁם שְׁבוּעָה בְּטוֹי**⁶⁸. שְׁאִין שְׁבוּעָה בְּטוֹי
6 **חֲלָה אֲלָא עַל דְּבָרֵי הָרְשׁוּת, שְׁאִם רָצָה עוֹשֶׂה וְאִם**
7 **לֹא רָצָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה; שְׁנֹאֲמַר: לְהִרְעָ אוֹ לְהִיטִיב**⁶⁹.
8 **לְפִיכָף**⁷⁰, כָּל הַנִּשְׁבַּע לְהִרְעָ לְאַחֲרִים - פְּטוּר
9 **מִשְׁבוּעָה בְּטוֹי**. כְּגֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁיִכָּה אֶת פְּלוֹנִי⁷¹ אוֹ
10 **יִקְלָלְנוּ אוֹ יִגְדֹל מְמוֹנוֹ אוֹ יִמְסְרֵנוּ בְּיַד אֲנָסִי**⁷². מִפְּנֵי
11 **שֶׁהוּא מִצְוָה שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת**⁷³. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא לּוֹקָה
12 **מְשֻׁם שְׁבוּעָה שְׁאִי**⁷⁴.

(66) והוא הדין משום שבועת שוא, שהרי בשעה שנשבע לא יצאה שבועה מפיו לשקר, והכתוב אומר "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך" - מכאן שנשבעים לקיים את המצוה. והשוה לקמן פ"א, ה"ג: "ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו, ואעפ"י שהוא מושבע עליה מהר סיני". (67) לולב או סוכה. (68) משנה בשבועות כז. (69) שם בגמרא: "מה הרעה רשות (בדבר רשות, שבדבר מצוה אינו יכול להרע ולבטלו, שהרי מושבע הוא מסיני), אף הטבה רשות" - מכאן שאין הפסוק מדבר בנשבע לקיים את המצוה. (70) הואיל ואין הפסוק מדבר אלא בדברי הרשות. (71) והתורה אמרה "פן יוסיף להכותו". וראה ה' חובל ומזיק פ"ה, ה"א. (72) איש אלם, העושה מעשי אונס. וראה ה' רוצח פ"ב ה"ב. (73) שבועות כז. "אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע, שאין הרשות בידו... ואיזו היא הרעת אחרים: אכה את פלוני ואפצע את מוחו" וכו'. (74) זה מוסב רק על נשבע להרע לאחרים וכו' אבל הנשבע לקיים את המצוה אינו לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל אות סד. והדגיש רבינו: "יראה לי" אעפ"י שמשנה מפורשת היא: "נשבע לבטל את המצוה... זו היא שבועת שוא"? כי שם מדובר במצוות שבין אדם למקום, כגון תפילין וסוכה וכדומה, ואילו כאן עוסק רבינו במצוות שבין אדם לחברו, הייתי אומר: הואיל וחברו המוכה והמקופח יכול למחול לו, אין זה נשבע לבטל את המצוה, וכן אמרו "הכני פצעני על-מנת לפטור - פטור" לפיכך מציין רבינו: יראה לי, שהוא לוקה, שמצד ציווי ה' יש לחייבו משום שבועת שוא (מעשה רוקח).

13 **יז. נִשְׁבַּע לְהִרְעָ לְעַצְמוֹ, כְּגֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁיַחְבֹּל**

הר"ן (הובא ב'כסף משנה' כאן) תמה על רבינו שדימה את הנשבע שלא יאכל שבעה ימים לנשבע שלא יישן שלושה ימים, שהנשבע שלא יאכל שבעה ימים יכול לעמוד בשבועתו עד שיהיה קרוב להסתכן "ואח"כ יאכל שיעור שיהא יכול לעמוד עליו", משא"כ בשינה אין הדבר תלוי בו כלל משום שהשינה נופלת עליו בעל-כרחו.

ומסביר הרוגוצ'בי שנחלקו הר"ן והרמב"ם, האם הסכנה מבטלת את האיסור לגמרי או שמצד הסכנה מתירים לו את האיסור. לדעת הר"ן אין הסכנה מבטלת את האיסור, אלא שמצד הסכנה מתירים את האיסור, וגם כשנשבע על דבר שיש בו סכנה חלה השבועה ואינה שבועת שוא, אלא שכל זה שייך בדבר שצריך להתיר ב'קום עשה' כמו אכילה, משא"כ בדבר הבא ממילא ב'שב ואל תעשה' כמו שינה, אין זה בגדר היתר, ולכן שבועה שלא אישן שלושה ימים היא שבועת שוא. אבל לדעת הרמב"ם הסכנה מבטלת את האיסור לגמרי, ולכן גם השבועה שלא אוכל שבעה ימים היא שבועת שוא.

ויש לחקור בנוגע למשה רבינו ואלהיו הנביא: מצינו אצל משה רבינו שלא אכל ארבעים יום וארבעים לילה, וכן אצל אלהיו הנביא "וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה", מה היה הדין אילו נשבע משה רבינו שלא יאכל עוד ששה ימים נוספים לאחר הירידה מהר סיני, האם יום מ"א הוא בהמשך למ' יום שלפנ"ז, וא"כ לא חלה השבועה, או שיום הארבעים ואחד הוא התחלה חדשה שאינה בהמשך לארבעים יום שהיה בהר, ובמילא חלה שבועה זו שלא יאכל עוד ששה ימים. וכן באלהיו הנביא, אם נשבע שלא יאכל עוד ששה ימים אחרי ארבעים ימים אלו, האם ימים אלו באים בהמשך לארבעים יום של ההליכה ובמילא לא חלה השבועה, או שהם עניין בפני עצמם וחלה השבועה.

ויש לומר, שהדבר תלוי בשאלה, האם במשך הארבעים יום יצא משה רבינו מגדרי הטבע לגמרי ולא היה זקוק לאכילה ושתייה כלל, וממילא הימים שלאחר-יזה נמנים כימים בפני עצמם, או שגם בארבעים ימים אלו לא יצא לגמרי מגדרי הטבע, וגופו היה זקוק לאכילה ושתייה גשמיים אלא שהתקיים בדרך נס, וממילא הנס הוא רק לימים האלו. ותלוי בשתי הדעות בחז"ל, האם בהיותו בהר אכל "לחם אבירים" שמלאכי השרת אוכלים אותו, היינו שגם בהיותו בהר לא יצא מהגבלת הטבע לגמרי, על-דרך שמצינו במדרש שנחשב אצלו לעינוי וצער, אבל לדעה שבהיותו בהר לא אכל אפילו "לחם אבירים" נמצא שעלייתו להר היתה באופן שיצא לגמרי מהגבלות הטבע.

(על-פי "זין מלכות" ספר הפלאה סימן ג)

(87) כל דבר שאין בו כח לעשות, וכמבואר למעלה פ"א,

בצל סוכה (כוונתו לסוכת מצוה) לוקה ויושב בצל סוכה, וכן הנוסח ביו"ד שם. ויתכן, שגם רבינו יודה לזה (מעשה רוקח). ודע, שאין שבועת ביטוי חלה על ביטול מצוה "בכולל", אלא כשהביטול הוא ב"שב ואל תעשה" כגון שלא לאכול מצה או לא לישב בסוכה, אבל הנשבע לבטל מצוה ב"קום ועשה", כגון לאכול נבילות וטריפה - אפילו בדרך "כולל" אין שבועתו חלה, שאין אומרים לאדם חטא ואכול דברים אסורים כדי לקיים שבועתך, וכן אמרו בשבועות כד. "לאו - משכחת לה (שלא לאכול נבילות חלה שבועתו בכולל) אלא הן, היכי משכחת לה", שאם ישבע לאכול נבילות ושחוטות, אין שבועתו חלה (ר"ן שם, וכן בשו"ע יו"ד רלו, סעיף ה ובש"ך שם ס"ק טו). (84) בעל ארבע כנפות המחוייב בציצית. (85) מצויין בציצית. כלומר, שנשבע שיתעטף בבגד המחוייב ציצית ולא יטיל בו ציצית, שבזה הוא מבטל מצות ציצית, ומתוך שהוא כולל זמני פטור (לילה אינו זמן ציצית) עם זמני חיוב שהם ביום, שבועתו חלה. אבל אם ישבע שלא יתעטף בציצית, ולא ילבש בגד המחוייב בציצית, אין זה נשבע לבטל את המצוה, שיכול ללבוש בגד הפטור ממצות ציצית, וכבר כתב רבינו (הל' ציצית פ"ג, ה"א) "אעפ"י שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה, כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד, שיפטור עצמו ממצוה זו", הרי שאין זו אלא מידת חסידות, ומצד הדין אינו מחוייב ללבוש בגד המחוייב בציצית (רדב"ז). ולדעת ה"מעשה רוקח" כוונת רבינו כאן: "שלא יעלה עליו בגד" לבגדי כהונה, שהכהנים מצווים ללבשם בזמן הבית בעת עבודתם, כמבואר בהל' כלי המקדש פ"י, ה"ד. ואם נשבע שלא ללבשם ביטל מצות עשה, ואין שבועתו חלה אלא בדרך "כולל" בגדי חול עם בגדי כהונה.

1 יט. נִשְׁבַּע שֶׁהֵנִיחַ תְּפִלִּין הַיּוֹם אוֹ לֹא הֵנִיחַ,
2 שֶׁנִּתְעַטַּף בְּצִיצִית אוֹ לֹא נִתְעַטַּף - הֲרֵי זֶה שְׁבֻעַת
3 בְּטוֹי לְשֹׁעֲבֵר⁸⁶; שֶׁהָא מְגִיד דְּבָר שֶׁנִּתְעַטַּף, וְלֹא נִשְׁבַּע
4 עַל הַמִּצְוָה לֹא לְקִימָהּ וְלֹא לְבִטְלָהּ.

(86) אעפ"י שאינה בלהבא, שהרי אינו יכול להשבע שלא יניח תפילין, כי אז הוא נשבע לבטל המצוה ופטור משום ביטוי, כמבואר למעלה ה"ד - כבר השמיענו רבינו לעיל ה"א, שחייבים על שבועת ביטוי אעפ"י שאינה בלהבא, הואיל וישנה ב"הן ולא", ורק על זה הקפיד הכתוב: "להרע או להטיב" דבר וחילופו, ומקור הדברים בשבועות כה: "לא הנחתי תפילין היום... חייב".

5 כ. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישָׁן שְׁלֹשֶׁת יָמִים אוֹ שֶׁלֹּא יֹאכַל כָּלֹם
6 שְׁבַע יָמִים וְכִיּוּצָא בְּהָ⁸⁷ שֶׁהִיא שְׁבֻעַת שְׁוֹא⁸⁸ - אֵין
7 אוֹמְרִין: יַעֲזֹר זֶה עַד שֶׁיִּצְטָעַר וְיָצוּם עַד שֶׁיִּצְטָעַר וְלֹא
8 יִהְיֶה בּוֹ פֶּחַ לְסַבֵּל וְאַחֵר כִּךָּ יֹאכַל אוֹ יִישָׁן; אֲלֵא מִלְקִין
9 אוֹתוֹ מִיָּד⁸⁹ מִשּׁוּם שְׁבֻעַת שְׁוֹא, וְיִישָׁן וְיֹאכַל כָּכָל עַת
10 שִׁירָצָה⁹⁰.

נקודות משיחות קודש

"נשבע שלא יישן שלושת ימים או שלא יאכל כלום שבעת ימים...מלקין אותו מיד משום שבועת שוא".

העם⁹⁶, כגון איש שהוא איש ואכן שהוא⁹⁷ אכן. וכן
 14 אם נשבע שהשמש קטנה מן הארץ - אינו לוקה,
 15 ואף על פי שאין הדבר כן, מפני שאין זה ידוע לכל
 16 אדם. ואינו כמי שנשבע על האיש שהוא אשה,
 17 שהרי לא נשבע אלא על ראית עיניו, שהרי הוא
 18 רואה אותה קטנה⁹⁸. וכן כל פיוצא פזה מדברי
 19 חשבון תקופות מזלות⁹⁹ וגימטריאות¹⁰⁰, וכיוצא
 20 בהן מדברי חכמה שאין נפרין אלא לאנשים
 21 אחרים¹⁰¹.

93) השוה הלכות יסודי התורה פ"כ, ה"ח: "והארץ גדולה
 מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו
 מאה ושבעים פעמים", ובהקדמת רבינו לפירוש המשנה,
 הוא אומר: "מאה וששים וששה פעם, ושלשה שמיני פעם".
 94) והנשבע על דבר ידוע... שהוא כן, לוקה משום שבועת
 שוא, כמבאר לעיל פ"א, ה"ה. 95) שבועות כט. שכל
 שיודעים בו שלשה בני אדם, הרי זה מפורסם לכל (רש"י
 שם כה: 96) וזהו שדקדק עולא שם, ואמר: "לשלשה
 בני אדם", כי בני אדם הם המון העם, ככתוב (תהילים מט,
 ג) "גם בני אדם גם בני איש" (הגהות בן אריה על
 הרמב"ם). וראה ב"שירי קרבן" לירושלמי נדרים פ"ג ה"ב,
 דיבור-המתחיל אלא כגון ביעה. 97) ובכתי" התימנים:
 שהיא. וכתב הרדב"ז, אפילו הנשבע הוא חכם גדול בתכונה
 הוא פטור משבועת שוא, כיון שאין הדבר ידוע לאחרים.
 98) ואפילו הוא חכם בתכונה אינו חייב, שזה החכם לא
 נשבע על ידיעתו אלא על ראיית אחרים שרואים אותה
 קטנה, ואינם יודעים אם היא באמת קטנה מן הארץ אם לא
 (רדב"ז). ולדעת רש"י בשבועות כט. כל שנשבע לשנות את
 הידוע, ואין זה ידוע לשלשה בני אדם, הרי זה פטור משום
 שבועת שוא וחייב משום שבועת שקר, וכן הוא מבאר שם
 בגמרא דף כה: 99) ובכתי" התימנים: "ומזלות". תקופות
 - חכמת מהלך השמש והירח והגלגלים המקיפים את
 העולם ככתוב (תהילים יט, ז) "ותקופתו על קצותם",
 וכמבאר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ה. מזלות - הכוכבים
 המכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכל, ושנים-עשר
 הם שמותם: טלה, שור, תאומים, וכו' כמבאר שם ה"ו,
 מזל - שרשו: נזל - הלך, ונזכר במקרא (מלכים-ב, כג, ה)
 "ולירח ולמזלות". 100) ובכתי" התימנים: גימטריות.
 היא חכמת המדידה וההנדסה, גיאומטריה. כלשון רבינו
 בהל' גניבה ואבידה פ"ח, ה"א: "וכן במדת הקרקע, צריך
 לדקדק בחשבון משיחת (מדידת) הקרקע ע"פ העיקרים
 המתבארים בכתבי הגימטריא" וראה במ"מ שם, והשוה
 תו"ט לאבות פ"ג מכ"א. 101) הנשבע עליהם להודיע את
 הידוע או לשנות הידוע פטור משבועת שוא. והמקור לדברי
 רבינו על גודל השמש וכו' גילה רבינו בהל' יסודי התורה
 פ"ג, ה"ו, האומר: "וספרים רבים חיברו בה חכמי יון", וכן
 הוא אומר בהלכות קידוש החודש פ"ז, הכ"ה: "חכמת
 התקופות והגימטריות שחיברו בה חכמי יון ספרים הרבה,
 והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים, אבל הספרים שחיברו
 חכמי ישראל, שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו
 אלינו" וכו'.

ה"ז. 88) שמשעה שיצאה שבועה מפיו יצאה לשוא, כי
 אי-אפשר לו להתקיים שבעה ימים מבלי שיאכל.
 89) שבועות כה. ואפילו עדיין לא לקה, מותר לו לישון
 מיד, וכשיזדמן לו בית-דין ילקה על ידו (רדב"ז).
 90) כבר העירונו למעלה פ"א, ה"ז בביאורנו, שבתלמוד
 בבלי אין זכר לזמן תענית של שבעה ימים, כי בשבועות
 כה. אינו מוזכר אלא: שלא יישן שלשה ימים - הרי זו
 שבועת שוא, ובירושלמי נדרים פ"ב, ה"א אמרו: "שבועה
 שלא אוכל שלשה ימים, ממתינים אותו עד שיאכל ומלקים
 אותו", הרי שסובר הירושלמי, שיתכן לאדם להתקיים
 אפילו כשלא יאכל שלשה ימים, ולפיכך אין זו שבועת שוא
 אלא שבועת ביטוי, ומקרא מסייעו (אסתר ד, טז): "וצומו
 עלי, ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום" (אמנם
 בילקוט שם, שאלו: "ואיך היו צמים שלשה ימים... ולא היו
 מתים? אלא שהיו מפסיקים מבעוד יום" שהפסיקו התענית
 לפני תום יום שלישי, אולם הירושלמי כנראה חולק על זה)
 וענינו רואות, שאנשים יכולים להתענות משבת לשבת,
 ולפיכך דקדק רבינו לכתוב: "שלא יאכל כלום שבעת ימים"
 שידע רבינו מחכמת הרפואה, שהנשבע לא לאכול בזמן
 ארוך זה אינו יכול להתקיים עוד, נמצאת שבועתו שבועת-
 שוא ומשעת שבועה יצאה לשקר, ולפיכך לוקה מיד, ויאכל
 בכל עת שירצה, ואינו חייב לשמור על שבועתו כי אין זו
 שבועת ביטוי כלל (מרכבת המשנה). וב"אור שמח" מביא
 רמז לדעת רבינו מדברי התלמוד (יומא ד: 9) על הפסוק
 (שמות כד, טו) "ויעל משה אל ההר... ויכסהו הענן ששת
 ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" - ר' נתן אומר, לא בא
 הכתוב אלא למרק אכילה ושתיה שבמעיו לשומו כמלאכי
 השרת, הרי שזהו הזמן המעכל את כל מה שבמעיו, והכח
 האנושי פוסק מלפעול בו, אם לא שיוכה לדרגת מלאכי
 השרת.

1 כא. נשבע שראה גמל פורח באויר, אמרו לו:
 2 היאך נשבעת לשוא? ואמר: עוף גדול ראיתי
 3 ומגדלו קראתיו גמל, וכך היה בדעתי - אין זה
 4 כלום; שאין כל אדם קוראין גמל אלא לגמל,
 5 ובטלה דעתו אצל כל אדם, ולוקה⁹¹. וכן כל פיוצא
 6 פזה⁹².

91) משום שבועת שוא, שזהו דבר בלתי אפשרי (משנה
 שבועות כט.). ובגמרא שם אמרו: כשנשבע, על דעתנו הוא
 נשבע. 92) כגון שנשבע"שראה נחש כקורת בית הבר" =
 כתבניתה וצורתה, שזה בלתי אפשרי הוא (משנה ובגמרא
 שם ע"ב).

7 כב. דבר ידוע אצל החכמים בעלי שכל ומדע,
 8 שהשמש גדולה מן הארץ מאה ושבעים פעמים⁹³.
 9 נשבע אחד מן העם שהשמש גדולה מן הארץ⁹⁴ -
 10 אינו לוקה משום שבועת שוא; שאף על פי שהדבר
 11 כן הוא - אין דבר זה גלוי וידוע לכל העם, אלא
 12 לגדולי החכמים בלבד. ואינו חייב אלא אם כן נשבע
 13 על דבר שגלוי וידוע לשלשה בני אדם⁹⁵ משאך

פרק ששי

(1) אופני התרת השבועה, מי יכול להתיר שבועה, כיצד מתירים ומתי.

א. מי שגשבע שבועת בטוי² ונחם³ על שבועתו, וראה שהוא מצטער אם יקיים שבועה זו, ונהפכה דעתו לדעת אחרת⁴, או שגולד⁵ לו דבר שלא היה בדעתו⁶ בשעת השבועה ונחם בגללו⁷ - הרי זה נשאל⁸ לחכם אחד⁹, או לשלשה הדייטות¹⁰ במקום שאין שם חכם, ומתירין לו שבועתו¹¹. ויהיה מתיר לעשות דבר שגשבע שלא לעשות, או שלא לעשות דבר שגשבע לעשות. וזהו הנקרא התיר שבועות¹².

(2) מפורשת לעיל פ"א, ה"א.ב. (3) ומתחרט. (4) שהיה מרצה אילו לא היה נודר נדר זה מעולם (כדברי השו"ע יו"ד סי' רכח, ס"ז). (5) שנתחדש. (6) שלא ידע בו. (7) נמצא זה מתחרט על עיקר הנדר, ורוצה לעקור את נדרו למפרע. (8) שואל היתר לשבועתו. ולפי שהחכם מתיר את השבועה, חוקר את הנשבע אם הוא מתחרט באמת, וכן הוא שואלו שאלות שונות כדי למצוא פתח חרטה להתרת שבועתו (ראה להלן ה"י"א), לפיכך נקרא הנשבע: "נשאל" כי הוא נשאל שאלות שונות ע"י החכם (תוספות יו"ט לשבת פכ"ד, מ"ה). (9) שהוא חכם מובהק בחכמת התורה, וכמבואר להלן ה"ה. (10) לדעת 'הגהות מיימוניות', וכן מבאר הרדב"ז, אין הכוונה להדייטות גמורים, אלא שיהיו מפותחים בשכלם, שיבינו כל מה שיסבירו להם בהלכות היתר שבועות ופתחי חרטתן, ע"פ דברי התלמוד בכורות לו, א. אולם מסתימת לשון רבינו משמע שאפילו הדייטות גמורים, שאינם תופסים את המוסבר להם יכולים להתיר (כסף-משנה). (11) והוא-הדין שמתירים לו את נדרו, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה: "ודין היתר נדרים כדין היתר שבועות". אבל שבועת שוא, פקדון ועדות - אין להן התרה, שהעבירה כבר נעשתה משעת השבועה ('קריית ספר'). ובנדרים עח, א - אמרו: נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'", ונאמר בשחטי חוץ (ויקרא יז, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'". מה שחטי חוץ, אהרן ובניו וכל ישראל חייבים על שחטי חוץ. אף פרשת נדרים, אהרן ובניו וכל ישראל - כשרים להתיר הנדר, אם כן למה נאמר בפרשת נדרים (במדבר שם): "וידבר משה אל ראשי המטות", שמשמע מומחים? לומר לך: יחיד מומחה - רשאי להתיר הנדר, והדייטות צריכים להיות שלשה - כעין בית-דין (ר"ן שם). (12) בתלמוד נמצא רק: "היתר נדרים" (חגיגה י.) וכן ב'ירושלמי' נזיר פ"ט, ה"א: "ישראל יש להם היתר חכם". ובנוגע להתיר שבועה - שגורה הלשון: שאילה, השאל על שבועתך, ראה נדרים יח, א. סה, א. וכן אמרו (שבועות כד:) "שבועה דאית לה שאלה", ומפרש רש"י: לחכם להתיר האיסור, אלא שב'מדרש רבה' שמות פ"ד, אנו מוצאים: "הלך אצל יתרו והתיר שבועתו". וכתב הרדב"ז: אין החרטה מועילה אלא על שבועת ביטוי להבא, אבל לשעבר משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, ומה תועיל החרטה

לשעבר, ובכל זאת נהגו להתיר אפילו שבועה לשעבר כדי להקל מהעונש, ובתנאי שעשה תשובה.

ב. ודבר זה¹³ אין לו עקרה¹⁴ כלל בתורה שפכתב¹⁰ אלא כף למדו ממושה רבינו מפי הקבלה¹⁵, שזה¹¹ הכתוב: לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש¹⁶, כענין שנאמר: ויחלל את שם אלהיו¹⁷; אבל אם נחם וחזר בו¹⁸ - חכם מתיר¹⁵ לו¹⁹.

(13) היתר שבועות. (14) יסוד ושורש. (15) שקיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני. וראה הל' ממרים פ"א, ה"ב.ג. (16) בבזיון, מלשון הכתוב (יחזקאל כה, טו) "וינקמו נקם בשאט בנפש" - בבזיון שהיו מבזים אותם בנפשם (רד"ק שם). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י. (17) בנשבע לשקר - הכתוב מדבר, שבהזכירו שם ה' לשקר הוא מחללו להכעיס, כלשון רבינו בהל' יסודי התורה, שם. (18) מחמת צער, או שגולד לו דבר שלא ידע עליו בעת שבועתו, כמבואר בהלכה הקודמת. (19) משנה, חגיגה י, א. "היתר נדרים פורחים באור", מעט רמז יש במקרא (רש"י שם). אבל בגמרא שם מצאו סמך לזה, דברי הכתוב (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - הוא אינו מוחל (עושה דבריו בחולין), אבל אחרים מוחלים לו, וראה לקמן פ"ב ה"ב: "אע"פ שמותר להשאיל על השבועה . . ומי שלבו נוקפו . . אינו אלא שמץ מינות . . אין נזקקים להתיר אלא מפני דבר מצוה, או מפני צורך גדול". וכתב ה'חינוך' מצוה ל: "מחסידי האל-עליו, בדעתו חולשת בנין גופנו ומיעוט דעותינו . . לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו רצון . . שאפשר לנו לתלות בענין השבועה טענת אונס או שגגה . . שיבוא הנשבע לפני איש חכם . . ויתוודה אליו מחסרון ידיעתו, שלא היה יודע בשעה שנשבע דבר שידע אחר"כ . . ואחר הודאת פיו על זה ויכיר החכם ויראה, כי יש ממש בדבריו . . ועל כן הוא מתחרט ויקבל וידויו ויתירנו משבועתו, ולעולם אי-אפשר להתיר שבועה כ"אם בסיבת שום חידוש לנשבע, כגון שיאמר: אילו הייתי יודע דבר פלוני לא הייתי נשבע מעולם, שזה כעין אונס הוא. אבל אם אמר התירוני משבועתי בלא טענה, אין כח באדם להתירו".

ג. ואין אדם יכול להתיר שבועת עצמו²⁰. ואין אדם רשאי להתיר שבועה או נדר במקום שיש גדול ממנו פחמקה²¹. ובמקום שיש בו רבו - אסור לו להתיר אלא מדעת רבו²².

(20) נדרים פא, ב. וכן אמרו (נגעים פ"ב, מ"ה): "כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדר עצמו". (21) משום כבודו, וכן אמרו בנדרים ח, ב - שרבינא לא רצה להתיר נדר אשתו (אפילו להצטרף עם עוד שנים) במקום רב אשי רבו, אע"פ שלא היה רבו ממש. כי רבינא היה תלמיד חבר לרב אשי, כמבואר בעירובין סג, א. תלמיד חבר, הוא חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר - רש"י שם (כסף-משנה). (22) ברשותו ובהסכמתו, כמו שאמרו (סנהדרין ה:) "תלמיד אל יורה אלא-אם-כן נוטל רשות מרבו". והשווה הל'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(31) המפורסם מאיר בתורתו, מובהק - בנין הפעל מבהק, שפירושו אור מבהיק וזורח. וראה ב'תוספות יו"ט' לבבא מציעא פ"ב מ"א, אבל אין צורך שיהא מוסמך מרבתינו שבארץ ישראל כדין 'מומחה סמוך', שהרי לא נאמר: "אלקים" בפרשת נדרים להצריך מומחה סמוך (ר"ן לנדרים ה, ב. כג, א. בהבנת דברי רבינו). (32) בכורות לו, ב: "שלשה מתירים את הנדר במקום שאין חכם". וראה בבאורנו לעיל ה"א. (33) והנני מתחרט. (34) כל כך. (35) שנולד לי דבר, שלא ידעתי בו בעת שבועתי. (36) נמצא נשבע זה מתחרט מעיקרו, שהיה מרוצה אילו לא היה נשבע מעולם, וכן שאל רב הונא (נדרים כא:): את הנודר שבא להשאל לפניו על נדרו: "לכך עלך?" כלומר, אותו לב שהיה לך כשנדרת, ישנו עדיין עליך ואינך מתחרט על מה שנדרת? אמר הנודר: לא, והתירו. ושם כב, ב - פסקו: "פותחים בחרטה". כלומר, אפילו לא מצא החכם שום פתח להתרת נדרו, אלא זה שהנודר מתחרט מאילו על נדרו ורוצה לעקרו מתחילתו מתירים בה את הנדר, וראה לקמן ה"י היתר נדר ע"י פתח החכם, כשהנודר לא הצהיר תחילה על רגשי חרטתו. (37) מותר לך. שרא - לשון פתח והיתר. "ועתה הנה פתחתך" (ירמיה מ, ד) מתורגם: הא שריתך (ה'ערוך). (38) מלשון "לא יחל דברו". וכתב הרמב"ן בתשובותיו, סימן רפט: לא יחל - פירושו לא יתיר. והענין, כמתיר הקשר שחזר הענין כאילו לא היה, כאדם שנמצא חבל קשור והתירו. . . . וזהו שאמרו: החכם עוקר הנדר מעיקרו. ומחילה - עושה את החוב או את החטאת כאילו לא היו, בניגוד להפדה' שהיא כדבר שישנו, אלא שיש גורם המעכב מלהשלימו, כמו (איוב ה, יב) "מפר מחשבות ערומים". (39) שלשון הפדה משמעה, בלי טעם, ככתוב (בראשית יז, יד) "את בריתי הפד". וכן "עקירה" משמעה בכח, ובלי סיבה הגיונית, והרי התרת נדר מבוססת על רגשי חרטה הנובעים מתוך הגיון וטעם ("ע"פ הרדב"ן). וראה לקמן הל' נדרים פ"ג ה"ב, וב'כסף משנה' שם. (40) העוקרים את הנדר בלי טעם אלא כרצונם המוחלט ואפילו בעל כרחו, וכן הכתוב אומר (במדבר ל, יג) "ואם הפד יפר אותם אישה". (41) ככתוב (שם, ג) "לא יחל דברו" - אבל אחרים מוחלים לו, שעושים דבריו חולין, ובחולין נופלת לשון התרה (נדרים עז: ובר"ן שם). ורבינו בפירושו למשנה נדרים פ"י מ"ח, אומר: "ומעשה היתר השבועות לפי מה שמסרו חכמים לנו. . . ולפי מה שראינו והתרנו בפני אבותינו. . . שזה אצלנו בערי המערב. . . מעשים בכל יום, לפי שבמקומנו אין נובעים בהם מים הרעים, רצוני לומר, המינות (ראה לקמן פ"ב, ה"ב, ותבין כוונתו). . . יבוא האיש. . . אל החכם או לשלשה הדיוטות, ויאמר: אני נשבעתי על ענין כך, ואני מתחרט משבועתי, ואומר לו: מה הסיבה שהביאך שתתחרט. . . ואומר לו גדול הדיינים: אילו ידעת בשעת השבועה, שיתחדש עליך כך וכך. . . והוא אומר: לא. . . ואומר לו: אתה מתחרט על זאת השבועה? והוא אומר כן: כן. והגדול מן השלושה הנמצאים שם, אומר: שריו לך, ומחול לך, במתיבתא של מעלה ובמתיבתא של מטה, ככתוב: ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו', ואחר-כך אומרים השנים הנשארים: שריו לך ומחול לך, שריו ומחול לך. ואח"כ

תלמוד תורה פ"ה ה"ב-ג. והבדיל רבינו בין "גדול בחכמה" לבין "רבו", שבראשון - אין איסור בדבר, ובשני - יש גם איסור (כסף-משנה). וכתבו הרא"ש והר"ן (נדרים כג.), שאין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירו ללא נטילת רשות - הותרה השבועה או הנדר, וכן בש"ך ליו"ד סי' רכה, ס"ק ה.

ד. זֶה שְׁנִשְׁבַּע הוּא שִׁיבּוֹא²³ לְפָנַי הַחֶכֶם²⁴ לְהַתִּיר לוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וְאִינוּ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְהַשְׁאֵל לוֹ עַל נִדְרוֹ. וְהַפֶּעַל נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ²⁵ לְחִרְטָת אִשְׁתּוֹ²⁶ וּמַתִּירִין לָהּ²⁷; וּבִלְבָד שִׁיחֵיו הַשְּׁלִשָּׁה מְקַבְּצִים²⁸, אֲבָל לֹא יִקְבֹּץ אוֹתָן לְהַתִּיר לָהּ לְכַתְחִלָּה²⁹. וְאִינוּ נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְהַתִּיר נִדְרָ לְאִשְׁתּוֹ³⁰.

(23) ולא שלוחו, וכן לא ישלח כתב חרטתו לבית-דין, כי צריך לחקור הדבר מפי שליח או מפי כתבו. וכן אמרו לענין קבלת עדות (יבמות לא:): "מפיהם ולא מפי כתבם". אבל אם הנשבע הופיע ואינו מבין את שפת החכם, מותר להעמיד על ידו מתרגם, והלה יתרגם ביניהם, כמבואר ב'ירושלמי' נדרים פ"י, ה"ח (רדב"ן). (24) לבקש היתר, וראה לעיל אות ז. (25) הואיל ואשתו כגופו. (26) למסור חרטתה לפני חכם או לפני שלשה. (27) נדרים ח, ב. (28) שמצא אותם יחד ולא טרח לקבצם. (29) כי מתוך שטרח לקבצם, יש לחוש שיוסיף על דברי חרטה שמסרה לו אשתו, וחקירתם לא תעלה יפה (שם). (30) כלומר, אינו מצטרף להיות מהשלשה המתירים, הואיל וקשה עליו שבועת אשתו, יש לחוש שלא יחקור היטב בחרטה, כי אין אדם רואה חובה לעצמו, וכמו שהורה רבינו בהלכה הקודמת: "אין אדם יכול להתיר שבועת עצמו". ומה שהדגיש רבינו "אינו נעשה שליח", הכוונה אפילו אם נתן לו הגדול בחכמה או רבו, רשות להתיר נדר אשתו - אחרי ששמעו חרטתה - אינו נעשה שליחם להתיר נדר אשתו, לפי שהיא כגופו ונמצא מתיר לעצמו. ולמד רבינו דין זה מנדרים ח, ב - שרב אשי התיר לרבינא להיות שליח לחרטת אשתו, ולא התיר לו להיות אחד המתירים לנדרי אשתו (רדב"ן). ובדפוס רומי ר"מ, הנוסח כאן: "ואינו נעשה שליח להתיר נדרי לאשתו". וכן הוא נוסח ה'כסף משנה' בדברי רבינו.

ה. בִּיצֵד מַתִּירִין? יָבּוֹא הַנִּשְׁבָּע לְחֶכֶם הַמְּבַקֵּה³¹, או לְשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת אִם אֵין שָׁם מְמַחֶה³², וְאוֹמֵר: אֲנִי נִשְׁבַּעְתִּי עַל כֶּךָ וְכָךְ, וְנִחְמַתִּי³³; וְאִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שְׂאִנִּי מְצֻטָּעַר בְּדָבָר זֶה עַד כֵּה³⁴, או שְׂאָרַע לִי כֶּךָ וְכָךְ³⁵ - לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע; וְאִלּוּ הָיִיתָ דַּעְתִּי בַּעַת הַשְּׁבוּעָה כְּמוֹ עַתָּה - לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע³⁶. וְהַחֶכֶם או גְּדוֹל הַשְּׁלִשָּׁה אוֹמֵר לוֹ: וּכְכָר נִחְמַתָּ? וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: הֵן. חוּזֵר וְאוֹמֵר לוֹ: שְׂרִי³⁷ לָךְ, או מְתָר לָךְ, או מְחוּל³⁸ לָךְ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּעִנְיָן זֶה כָּל לְשׁוֹן. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: מוֹפָר לָךְ, או נֶעְקָרָה שְׁבוּעָתְךָ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר³⁹ בָּלֹם; שְׂאִין מְפָר אֵלָא הַפֶּעַל או הָאֵב⁴⁰, אֲבָל הַחֶכֶם אִינוֹ אוֹמֵר אֵלָא לְשׁוֹן הַתֵּרָה וּמַחִילָה⁴¹.

התירוהו - הלך והגיד, כמסופר בנדרים שם. וצדקיהו צדיק גמור היה ('הגהות מיימוניות'). (52) עד כאן דיבר רבינו ששמעון נשבע לדעת ראובן חבירו המשיעו או לטובתו, כמו שנשבע משה ליתרו חותנו, שהשיעו לטובתו שיש עמו, וכן צדקיהו לנבוכדנצר, וכאן מדבר רבינו בנדר שנודר מעצמו שלא יהנה מחבירו ונדר בפניו (לחם-משנה). (53) ראובן הנשבע. (54) בפניו. (55) שהרי יתרו גוי היה, ונצטווה משה להשאל על נדרו בפניו. וכן בצדקיהו מצינו, שהוכיח נבוכדנצר את הסנהדרין שהתירו שבועתו שלא בפניו (נדרים שם), וקטן - אינו גרוע מגוי (כסף-משנה). (56) שמעון, שראובן נדר הנאה ממנו. (57) ראובן הנודר. (58) ראובן משמעון, ולא יחדנו כעובר על נדרו. (59) ובכתי' תימן: שלש תיבות אלו אינן. וראוי להעיר, שב'ירושלמי' נדרים פ"ה ה"ד, אמרו עוד טעם לדין זה: "פני הבושה", כלומר, שיתבייש בפני חבירו, שרוצה שיתירו לו נדרו. וטעם זה יצדק כשהמשיע עשה טובה לנשבע, כגון יתרו עם משה שהשיאו את בתו. וכן נבוכדנצר לצדקיהו ששחררו מבית האסורים, ולפיכך יתבייש הנשבע להתיר שבועתו בפני המשיע שהיטיב עמו, כי שבועה זו היתה לתועלת המשיע. אבל כל שלא היטיב עמו המשיע, אין כאן בושה ויכול להשאל אפילו שלא בפניו. וכשעשה עמו טובה והשיעו ועבר והתירוהו שלא בפני המשיע, יש מרבתינו (הראב"ד, הוזכר בר"ן לנדרים סה, א. והרשב"א בתשובותיו וכן המהרי"ק סי' נב) הסוברים שאין זו התרה, צא ולמד מצדקיהו, שהכתוב צווה ומענישו בדבר, ככתוב (דברי הימים ב, לו, יג) "וגם במלך נבוכדנצר מרד, אשר השיעו באלקים", וראה מה עלתה בו ובסנהדרין (נדרים סה, ובר"ן שם). אולם דעת רוב רבתינו, שגם בזו, ההתרה מועילה לו, ובלבד שיפרט את הנדר לפני החכם המתיר, כמבאר בשו"ע י"ד סי' רכת, ס"כ.

- ח. אחד הנשבע בינו לבין עצמו ואחד הנשבע
ברבים.⁶⁰ ואפלו נשבע בשם המיוחד⁶¹ פה' אלהי
ישראל, ונחם - הרי זה נשאל על שבועתו ומתירין
לו.⁶² נשבע על דעת רבים או שנודר על דעת רבים⁶³
- אין מתירין לו לעולם,⁶⁴ אלא לדבר מצוה.⁶⁵

(60) אע"פ שהדבר מפורסם, וגנאי הוא שיתיר שבועתו הידועה ברבים, וכמו שמצינו בגבעונים (יהושע ט, יח) "ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה" (ראה גיטין מו. שזהו טעמו של רבי יהודה האומר: נדר שהודר ברבים, אין לו הפרה) - בכל זאת יש לו התרה (גיטין לו.). (61) מפורש לעיל פ"ב, ה"ב. (62) נדרים כב, ב: "נוקקים לאלקי ישראל" ואע"פ ששבועה חמורה היא (רש"י שם). אבל דעת רב האי גאון (הובאה ברא"ש לנדרים פ"ג אות ב) שמי שנשבע בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון, אין לשום חכם להתיר לו שבועתו, וכנראה שאין זה מצד הדין, אלא חומרת הגאונים היא, שלא יהיו פרוצים בשבועות. (63) שאמר: הריני נודר על דעת פלוני ופלוני ופלוני, או שעמד ברבים ואמר: הריני נודר על דעתכם. וכמה רבים? רב נחמן אמר שלשה (גיטין מו.). וכנראה שרבינו פוסק כמותו (רדב"ז). (64) שם לו, א. והטעם שאין לו התרה,

יחזור גדול הדיינים ואומר לו: לא יהיה לך למנהג שתהיה פרוץ בנדרים, ואם תכעוס מכאן ואילך ותחזור להשבע, אנו לא נתיר לך".

- ו. הקרובים⁴² פשרים להתיר נדרים ושבועות.
ומתירין פלילה ומעמד⁴³. שאין ההתר הזה דין.⁴⁴
לפיכך⁴⁵ נשאלין לשבועות ולנדרים בשבת⁴⁶, אם
היו לצורך השבת, כגון שיתירו לו שבועתו כדי
שאיכל וישתה היום. ואפלו הרי זה פנאי להתיר
שבועתו או נדרו מערב שבת⁴⁷ - הרי זה מתיר
בשבת, הואיל והוא לצורך השבת.⁴⁸

(42) בינם לבין עצמם או לנודר ולנשבע. (43) שהמתירים יכולים גם לעמוד, בניגוד לשאר דינים, שהדיינים חייבים לדונם בשיבה, אבל הנודר עצמו הבא להשאל - עליו לעמוד, שכן שנינו ב'ירושלמי' נדרים פ"ה, ה"ח: "והשואל צריך להיות עומד". (44) שאינו כשר בקרובים ובפלילה, אלא הרי הוא כהוראה בענין איסור והיתר (נדרים עז.). (45) הואיל ואין זה דין. (46) אע"פ שאין דנים בשבת, כמבאר בהל' שבת פכ"ג, ה"ד. (47) שהיה חכם מצוי לפניו - אין אומרים לא: יתיר לו בשבת. (48) שבת קנז, א. וכן בנדרים עז, א. ואם אין היתר זה לצורך שבת - אסור לטרוח בשבת לצורך חול (רדב"ז).

- ז. ראובן שהשיע לשמעון וענה אמן⁴⁹ או קבל
השבועה⁵⁰, ונחם שמעון על שבועתו ונשאל עליה
- אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהשיעו⁵¹. וכן
אם נשבע ראובן או נדר שלא יהנה משמעון⁵² או
שלא יהנה בו שמעון, ונחם⁵³ ונשאל להכם - אין
מתירין לו אלא בפני שמעון שנודר ממנו⁵⁴ הנה.
ואפלו הנה שמעון קטן או עובד כוכבים ומזלות⁵⁵
- אין מתירין לו אלא בפניו. כדי שידע הנדר⁵⁶
שהתיר זה⁵⁷ נדרו או שבועתו, ולפיכך יהנה ממנו⁵⁸
או יהנה לו⁵⁹.

(49) שהוא כמוציא שבועה מפיו, לעיל פ"ב, ה"א. (50) שאמר: קיבלתי עלי שבועה זו (שם). (51) נדרים סה, א. שנאמר (שמות ד, יט) "ויאמר ה' אל משה במדין, לך שב מצרים". אמר לו: במדין נדרת (לשבת עם יתרו, ככתוב (שם ב, כא): ויואל משה לשבת את האיש - אין "ויואל" אלא לשון שבועה), לך והתר נדרך במדין, כלומר: בפני יתרו. וב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ד, אמרו הטעם "מפני החשד", כלומר שלא יחדנו המשיע כשיראנו עובר על שבועתו, שהוא מזלול באיסור שבועה, לפיכך אין להתירו אלא בפני המשיע, שידע בהיתרו, וכן מפרש רבינו בסמוך. ולפי טעם זה, אפילו לא עשה המשיע שום טובה עם הנשבע, אין להתיר לנשבע שלא בפני המשיע, משום חשד. וראה בסמוך אות נח, טעם אחר בזה. וכל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירוהו שלא בפניו - הרי שבועתו מותרת, שכן מצינו בצדקיהו המלך, שנשאל על שבועתו שלא בפני נבוכדנצר משיעו (שנשבע לו לא לגלות שראהו אוכל ארנבת חיה), ואחרי שהסנהדרין

להצהיר: נחמתי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר . .
 . לא הייתי נשבע, כמפורש לעיל ה"ה. - וזה אינו מזהיר
 שהוא מתנחם ומתחרט ('בית יוסף' ליו"ד סי' רכה). ובכל
 זאת, לשון: "לקיים שבועתו" דחוקה, שהרי אינו זקוק
 לבית-דין שיקיים ויאשר את שבועתו, ולדעת המעשה
 רוקח' - הכוונה, שהוא מבקש היתר לשבועתו, אלא שאינו
 נמצא שעדיין הוא בקיום שבועתו, לפיכך בית-דין פותח לו
 פתח חרטה, שיתעורר להתחרט מעיקרו. (72) אם לא
 יתירו. (73) פתחון פה, שיוכל הנשבע לומר: על דעת כן
 לא הייתי נשבע, נמצאת שבועתו נעקרת מאליה (ע"פ רש"י
 לעירובין סד:) וכן הורה לנו הר"ן בנדרים כא, ב: כל נדר
 הניתר ע"י פתח - הרי הנודר אומר אילו הייתי נתן אל לבי
 פתח זה - לא הייתי נודר, נמצא נדרו בטעות.
 (74) מתווכחים. (75) יביע חרטתו. (76) בהתנגדותו.
 (77) כלומר, אין היתר לשבועתו.

יא. פיצד? נשבע שייגרש את אשתו, או שלא
 יהנה ישראל מנכסיו, או שלא יאכל בשר ושלל
 לשפתה יין שלשים יום וכיוצא בזה - אומרים לו:
 בני, אם תגרש את אשתך - אתה מוציא לעז⁷⁸ על
 בניך, ואומרים העם: מפני מה תגרש את אשתך
 אלו?⁷⁹ ולמחר קוראים להם בני גרושה⁸⁰. ושמא
 תנשא לאחר ואי אתה יכול להחזירה⁸¹. וכיוצא
 בדברים אלו⁸². וכן זה שנשבעת שלא יהנה ישראל
 מנכסיו - למחר יצטרך זה, ותהיה עובר על וחי
 אחיך עמך והחזקת בו, או פתח תפתח וכיוצא
 בהן⁸³. וזה שנשבעת שלא תאכל בשר ושלל
 תשפתה יין שלשים יום - הרי אתה פוגע בגל
 ומכיל שלמחת יום טוב וענג שבת⁸⁴. אם אמר:
 אלו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירין לו⁸⁵;
 ואם אמר: אף על פי כן לא נחמתי ורוצה אני
 בכל זה - אין מתירין לו.

(78) שם רע. (79) אם לא, כי מצא בה דבר מגונה.
 (80) נמצאת פוגם בכבוד בניך. (81) כי אסור להחזיר
 גרושתו משנשאת לאחר. (82) כגון אם היתה כתובתה
 מרובה, אומרים לו אי אתה יכול לגרשה עד שלא תפרע לה
 כתובתה, ואפילו אתה מוכר שער ראשך (שאתה עני) אתה
 נתן לה כתובתה (משנה, נדרים סו:) וראה שם סו, א
 במשנה "פותחים לאדם . . . ובכבוד בניו וכו'". (83) שם
 במשנה עמ' ב "פותחים לו מן הכתוב שבתורה" וכו'.
 (84) שאין שמחה אלא בבשר וביין, כמבואר בפסחים קט,
 א. ובהל' יו"ט פ"ו, ה"ח. ובהל' שבת פ"ל, ה"י: "אכילת
 בשר ושתיית יין בשבת, עונג הוא לו". (85) אע"פ שלא
 התחרט מתחילה בבואו לפני בית-דין, עד שהדיינים פתחו
 לו פתח חרטה (נדרים סו). "פותחים בימים טובים
 ובשבתות".

יב. אין פותחין בגלד⁸⁶. פיצד? נשבע שלא יהנה
 בפלוני, ונעשה סופר העיר⁸⁷ - הואיל ולא נחם
 על שבועתו⁸⁸, אין פותחין לו בדבר זה. ואפילו

כי נדר חמור הוא (ר"ן שם). ולדעת החינוך' מצוה ל:
 "מכיוון שסילק דעתו מן הדבר ונתלה בדעת אחרים, אין
 טענת אונס ושגגה מצויה אצלו אח"כ" (ראה לעיל ה"ב
 דברי החינוך' שהבאנו בביאורנו שם) וביו"ד סי' רכת
 סכ"א, הנוסח: "אין התרה בלא דעתם", אבל בהסכמתם
 תועיל לו ההתרה. וכן ב'תוספות' גיטין לה, ב דיבור
 המתחיל אבל נשאת. (65) גיטין לו, א. כי בודאי מסכימים
 הרבים להתיר לו, משום מצוה ('תוספות' שם). ודעת
 רבינו-תם (שם) שעל דעת רבים סתם, אין זה כלום. עד
 שיאמר על דעת פלוני ופלוני, ואפילו שלא בפניהם.

ט. פיצד? נשבע ותלה שבועתו בדעת רבים⁸⁶ שלא
 יהנה בפלוני⁸⁷ לעולם, והצרכו בני אותה העיר
 ללמד תורה או למי שנימול את בנייהם או שניבחו⁸⁸
 להם, ולא נמצא אלא זה⁸⁹ בלבד - הרי זה נשאל
 להכם או לשלשה הדייטות ומתירין לו שבועתו,
 ועושה להם מצות אלו, ונוטל שכרו מאותן
 האנשים שנשבע שלא יהנה מהם⁹⁰.

(66) והוא היה מוהל או שוחט, כמפורש בסמוך.
 (67) מפלוני ופלוני אנשי עירו. (68) שישחט.
 (69) הנשבע. (70) גיטין שם, אלא ששם מסופר באופן
 אחר, שמלמד תינוקות אחד פשע בתלמידיו (שחבטם יותר
 מדאי - רש"י) הדירו רב אחא על דעת הרבים (שלא ילמד
 עוד), ואח"כ החזירו רבינא על כנו, הואיל ולא נמצא מורה
 אחר מדקדק ודייקן כמותו. ולדעת הראב"ד, אין זה אלא
 כשהם הדירוהו מנכסיו, והוא אינו רוצה ללמד חנם, לפיכך
 יתירו לעצמם את נדרם ע"י שהחכם יפתח להם פתח חרטה,
 אילו הייתם יודעים שלא תמצאו כמותו בשום שחר, לא
 הייתם נודרים. נמצא שנדרתם בטעות, אבל כל שהמלמד
 נדר שלא יהנה מהם, איזה פתח יש להתיר נדרו - ילמד
 חנם, ואפילו לא יוכל להתקיים אלא-אם-כן יעסוק
 באומנות אחרת או יקח מהם שכר-לימוד - בכל זאת אין
 המצוה מוטלת עליו להיות מלמד, או לבקש מהם מלמד
 מומחה כמותו. ורבינו, כנראה סובר, שאע"פ שמצות לימוד
 תורה לבנים מוטלת ביחוד על האב, בכל זאת מצוה היא
 על כל חכם ללמד תורה לתלמידים (כסף-משנה). ולדעת
 הרדב"ז, אפילו ירצה ללמד חנם מחמת נדרו, מצוה
 להתיר לו נדרו, כדי שיוכל לקבל שכרו, כיון שאם לא יטול
 שכר לא יעשה המצוה כתיקונה, וכמו שאמרו (בבא-קמא
 פה): רופא המרפא חנם - חנם שוה. ולפיכך נתינת שכרו
 היא בכלל המצוה שמתירים לו בשבילה.

י. מי שנשבע ולא נחם על שבועתו, ובא לבית דין
 לקיים שבועתו⁹¹, אם ראו הדיינים שהתיר שבועתו זו
 גורם למצוה ולשלום בין איש לאשתו, בין אדם
 לחברו, ושקיים שבועתו⁹² זו גורם לעברה ולקטטה
 - פותחין לו פתח⁹³, ונושאין ונותנין⁹⁴ עמו בדבר,
 ומודיעין לו דברים שגורמת שבועתו, עד
 שיתנתם⁹⁵. אם נחם בדבריהם - מתירין לו, ואם לא
 נחם ועמד במריו⁹⁶ - הרי זה יקיים שבועתו⁹⁷.

(71) כלומר, כל מי שבא לבית-דין להתיר שבועתו, עליו

95) נשבע שלא יהנה מפלוני, והיה המורדר משיא את בנו (כגון שנדר לזמן, ולא חשב שישא את בנו בתוך אותו זמן), ואמר: אילו הייתי יודע שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר - אין מתירים לו (נדרים סד). ואם נחם מעצמו ונהפכה דעתו - מתירים לו.

יג. מי שִנְשָׁבַע עַל דָּבָר, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יִתֵּיר שְׁבוּעָה זו, וְנִחַם⁹⁶ - הָרִי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָאֲחֵרוֹנָה תְּחִלָּה, שִנְשָׁבַע שְׁלֹא יִתֵּיר, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁאָל עַל הָרִאשׁוֹנָה⁹⁷.

96) ומבקש היתר לשבועותיו. (97) שאם ישאל על הראשונה תחילה, נמצא עבר על שבועתו השניה (כסף-משנה).

יד. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִדְבֵּר עִם פְּלוֹנִי, וְנִשְׁבַּע אַחֵר כֶּף שָׂאם יִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה זו וְיִתִּירָה יִהְיֶה אֲסוּר לְשָׁתוֹת זֵין לְעוֹלָם, וְנִחַם⁹⁸ - הָרִי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה וּמִתִּירָה, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁאָל עַל הַשְּׁנִיָּה. שְׂאִין מִתִּירִין נִדָּר אוֹ שְׁבוּעָה שֶׁעֲדִין לֹא חָלוּ⁹⁹. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹמֵד בְּנִיטָן, וְנִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל בָּשָׂר שְׁלִשִּׁים יוֹם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵיךְ, וְנִחַם - אֵינּוּ נִשְׁאָל עַד שִׁיכָנֵס אֵיךְ.

98) על שתיהן. 99) ואין שבועתו השניה חלה עד שלא ישאל על הראשונה (נדרים ז), שנאמר: "לא יחל דברו", וסמוך לו כתוב: "ככל היוצא מפיו יעשה" - אחר שחל הנדר ובא לידי עשיה, אז - הוא אינו מוחל, ואחרים מוחלים לו (רא"ש שם). וכל זה בהתרת חכם, אבל יש לבעל ולאב להפר נדרים שעדיין לא חלו, כמבואר לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

טו. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה לְפְלוֹנִי¹⁰⁰, וְשָׁלָא יִהְיֶה לְחֶכֶם שִׁישְׁאָל לוֹ עַל שְׁבוּעָה זו¹⁰¹ - נִשְׁאָל עַל הָרִאשׁוֹנָה וְאַחֵר כֶּף יִשְׁאָל עַל הַשְּׁנִיָּה¹⁰².

100) שהדיר עצמו מנכסיו. 101) שהדיר עצמו גם מנכסי החכם שישאל לו, ועכשיו הוא מתחרט על הכל (נדרים שם וברש"י). 102) שם, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה, והרי שבועתו השניה לא חלה, כל עוד לא נשאל על הראשונה.

טז. נִשְׁבַּע שְׁלֹא יִהְיֶה לְפְלוֹנִי, וְהָרִי הוּא נִזִּיר¹⁰³ אִם יִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָה זו - יִשְׁאָל עַל שְׁבוּעָתוֹ תְּחִלָּה וְאַחֵר כֶּף עַל נִזִּירוֹת¹⁰⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

103) כלומר, אם אשאל על שבועתי הראשונה, הריני נודר להיות נזיר. 104) קבלת נזירות ניתרת ע"י שאלה, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ג ה"י, והואיל ואין הנזירות חלה עליו עד שישאל על שבועתו, אין להשאל עליה קודם שתחול (שם).

יז. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֵכֵל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֵכֵל הַיּוֹם, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֵכֵל הַיּוֹם; אוֹ שְׂאָמֵר עַל כֶּכָּר זֶה: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֵכֵלָּהּ, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֵכֵלָּהּ,

1 אָמַר הוּא מַעֲצָמוֹ: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ לֹא הָיִיתִי נִשְׁבָּע
2 - אֵין מִתִּירִין לוֹ; הוֹאִיל וְעֲדִין לֹא נִחַם⁸⁹, אֵלֹא
3 רְצוֹנוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה⁹⁰ לוֹ וְשָׁלָא יַעֲשֶׂה זֶה סוֹפְרִי.
4 אֲבָל אִם נִחַם הוּא מַעֲצָמוֹ⁹² מִפְּנֵי הַנּוֹלָד וְנִהְפְּכָה
5 דַּעְתּוֹ⁹³ - מִתִּירִין לוֹ⁹⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁹⁵.

86) דבר שלא היה בעולם בעת שנדר, אלא נולד ונתחדש אחר-כך. כי כל עיקר טעם החרטה שפותחים בה להתיר הנדר - משום שע"י החרטה נעקר הנדר מעיקרו - וכנולד שאינו מצוי אינו נעשה נדרו עקור מעיקרו. כי בשבילו לא היה נמנע מלנדר, כי סבר שלא יבוא הדבר לעולם (נדרים פ"ט, מ"ב. וברע"ב שם). 87) והכל צריכים לו. 88) שעדיין רצונו שלא יהנה לו ולא יעשה זה סופר, כמבואר בסמוך. 89) חרטה גמורה מעיקרה. 90) כמו שנדר. 91) ורבינו בפירושו למשנה שם, אומר: "וחכמים אוסרים (להתיר בנולד), שהם מצריכים החרטה... על גוף הדבר שנשבע, ושינוי הכוונה בו, ואח"כ תועיל השאלה לחכם וההתרה". ודווקא נולד שאינו מצוי אין פותחים בו, כגון שנעשה הנדר סופר העיר, שלא העלה הנדר בדעתו, שנידר פלוני יעשה סופר, שהרי סופר העיר קיים, ומיתה - אינה מצויה כל כך, אבל אם נולד זה מצוי הוא, פותחים בו, כיון שהוא מצוי, רואים אותו המקרה כאילו היה בשעת הנדר, ולא ידע בו הנדר והרי זה כנדר בטעות ומותר, שהרי התיר הקב"ה למשה את נדרו ואמר לו: "לך שוב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", ואמרו חכמים (נדרים סד): לא מתו ממש, אלא ירדו מנכסיהם ואינם יכולים להרע לך, כי אין דברי העניים נשמעים (פירוש הרא"ש שם), הרי שהתיר הקב"ה את נדר משה ב'נולד', ועל כרחק משום שהעניות מצויה היא ופותחים בנולד מצוי, וכן מבואר בגמרא שם כג, א. (רדב"ז, וכן דעת הראב"ד, וגם הסמ"ג הבין כך דברי רבינו, וכמבואר ב'לחם משנה'). וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "אהובי הרב מנחם, לענין נדרך שנדרת לעלות לא"י יש לך הפרה (התרה?) אחרי שאשתך הרה, שאין כל איסור עומד בפני פיקוח נפש, ויש סכנה להוליכה עוברה, וגם הילד (בסכנה) עד שיתגבר... אע"פ שאין פותחים בנולד, דבר המצוי הוא, שרוב נשים מתעברות ויולדות, ומודים בזה רבנן... ואל תשיבני שאין זה פיקוח נפש, לפי שתוכל ללכת בלא אשתך, זה הבל כי לא תוכל לעגנה ואתה משועבד לה ומצוה מרובה ויש לו הפרה כמלמד תינוקות" (ראה לעיל ה"ט). 92) מתחרט מעיקרו, ללא פתיחת פתח ע"י החכם. 93) שלא היה רוצה לידור הנאה ממנו, הואיל ונעשה סופר ונוח לו שנעשה סופר ויהנה ממנו. 94) וכן אמרו (כתובות סג). בבן כלבא שבוע, שהדיר את רבי עקיבא חתנו מנכסיו, הואיל ועם הארץ היה, ואח"כ כשחזר רבי עקיבא ועשרים וארבעה אלף תלמידיו עמו, התיר נדרו ע"י שרבי עקיבא פתח לו: על דעת אדם גדול, כלום נדרת? והלא דבר זה נולד הוא, ואין פותחים בו? מכאן, שאם נחם מעיקרו ונהפכה דעתו לדעה אחרת - מתירים לו, ובודאי מרוצה היה בן כלבא שבוע שנעשה רבי עקיבא גדול בתורה, ויהנה ממנו (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' לכתובות סג, א דיבור-המתחיל אדעתא.

א. התובע חבירו בממון שאם הודה בו יהיה חייב לשלם², וכפר ונשבע, או שהשביעו התובע³ וכפר⁴ - הרי זה הנתבע הוא חייב בשבועת הפקדון⁵, אף על פי שלא ענה אמן⁶. שבשבועת הפקדון, אחד הנשבע מפי עצמו ואחד שהשביעו אחר וכפר, אף על פי שלא ענה אמן - חייב; שפקירתו אחר שהשביעו התובע - פענית אמן⁷.

(2) בניגוד לתבוע בקנס, שאפילו הודה בו פטור הוא מלשלם. (3) שאמר: משיבעך אני שתחזיר לי פקדוני שיש לי בידך. (4) הנתבע ואמר: אין לך בידי כלום. (5) תשלומי קרן, תוספת חומש, וקרבן אשם. (6) כי אילו ענה אמן, אין כאן חידוש, שהרי הוא כנשבע מפי עצמו. "שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפי". (7) משנה בשבועות לו: "וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיוון שכפר בו חייב". ואף על פי שאינו מפורש בתורה שיהיה מושבע מפי אחרים חייב בשבועת הפקדון, שלא כתוב בה אלא: "אשר יישבע עליו לשקר" שמשמעו מושבע מפי עצמו - למדים אנו גזירה שווה: "תחטא" תחטא" משבועת העדות, מה שם מושבע מפי אחרים חייב. שנאמר בה: "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה" שמשמעו: מושבעת מפי אחרים, אף כאן: מושבע מפי אחרים חייב. ואפילו לא כפר בבית דין אלא בינו לבין התובע, שהרי לא הוזכר בית דין בשבועת הפקדון. בניגוד לשבועת העדים, שאין העדים חייבים אלא כשישביעם בבית דין ויכפרו בבית דין. וזהו שהדגיש רבינו: "שבשבועת הפקדון". וכשם שבשבועת העדות חייב המושבע מפי אחרים וכפר, אף על פי שלא ענה אמן, שהרי נאמר בה: "אם לא יגיד" וגו', שמשמעו כיוון שאינו מגיד עדותו, ואומר איני יודע לך עדות - חייב, אף הכופר בשבועת הפקדון חייב, אף כשלא ענה אמן, שהשווה זה לזה בגזירה שווה "תחטא-תחטא". וכל זה כשכפר אחרי שהושבע, אבל אם קדם וכפר ואמר: אין לך ביד, ואחר כך השביעו התובע, ושתק הנתבע, ולא ענה אמן, פטור.

ב. תבעו ממון שאם יודה לו ויאמר כן הדבר לא יהיה חייב לשלם, כגון שתבעו בקנס⁸, שאין אדם משלם קנס על פי עצמו⁹, וכפר ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון¹⁰, וחייב משום שבועת¹¹ בטינו¹².

(8) כגון שאמר לו: גנבת שורי וטבחתי או מכרתי ונמצאת חייב לי תשלומי חמישה, וזהו קנס, שמשלם - בתור עונש - יתר על מה שהזיק. (9) על פי הודאתו, אלא על פי עדים, שנאמר "אשר ירשיעון אלהים" - ולא המרשיע את עצמו. (10) שאין כאן כפירת ממון אלא כפירת דברים. (11) שהרי נשבע על שקר, ואינו חייב בשבועת בטינו עד שישבע מפי עצמו או מפי אחרים ויענה אמן, או דבר, שעניינו קבלת שבועה.

ג. וכן אם תבעו בקרקע¹² או בעבד¹³ או בשטר¹⁴,

שבועה שלא אכלנה¹⁰⁵; ונשאל על שבועה ראשונה והתרה - הרי זה חייב משום שבועה שניה¹⁰⁶. וכן אם נשאל על השניה - חייב משום שלישית. נשאל על השלישית בלבד¹⁰⁷ - חייב משום ראשונה ושניה. נשאל על השניה - חייב משום ראשונה. אם כן, מפני מה אמרו¹⁰⁸ אין שבועה חלה על שבועה? שאם לא נשאל ואכלה - אינו חייב אלא אחת¹⁰⁹, כמו שבאמרנו¹¹⁰.

(105) ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (106) נדרים יח, א. ושבועות כז, ב: שהשניה תלויה וקיימת ולא יצאה לבטלה, ואם תמצא מקום לחול תחול, וכשנשאל על הראשונה והותרה, הרי זו נעקרה לגמרי ואיננה, והשניה חלה למפרע, שהראשונה עיכבתה מלחול, בטלה הראשונה חלה השניה (רש"י שם). (107) ואע"פ שאין מתירים שבועה עד שתחול - זו תלויה ועומדת, שאם תתיר השניה תחול זו, ולפיכך יכול לשאול עליה, אע"פ שעדיין לא נשאל על שלפניה (רדב"ז), שבכח כבר ישנה, והיתר השבועה שלפניה אינה אלא הוצאה מכח אל הפועל (רלב"ח). ולדעת הרמב"ן, אין יכולים להתיר השלישית עד שיתירו השניה, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה (בית יוסף ליו"ד ס"ו רכח). (108) נדרים יז, א. יח, א. (109) קרבן אחד - לשוגג, ומלקות אחת - למזיד. (110) לעיל פ"ד, ה"י.

יח. מי שנשבע שבועת בטינו להבא ושקר בשבועתו, כגון שנשבע שלא יאכל פת זו ואכלה, ואחר שאכלה, קדם שייבא קרבנו אם היה שוגג, או קדם שילקה אם היה מזיד, נחם ונשאל להכם והתירה לו - הרי זה פטור מן הקרבן או מן המלקות¹¹¹. ולא עוד, אלא אפילו כפתוהו¹¹² ללקות, ונשאל והתירו לו קדם שיתחילו להלקותו - הרי זה פטור¹¹³.

(111) כיוון שעדיין מחוסר קרבן או מלקות, הרי הם שויר (שארית) לשבועתו, ונשאל על השויר הזה (שבועות כח). (112) קשרו ידיו על העמוד ללקות עליו. (113) אבל אם התחילו להלקותו, שוב אין לו על מה להשאל, ומלקים אותו מלקות שלימה (רדב"ז), וראה הל' סנהדרין פ"ז, ה"ו. ודוקא כשעבר על שבועתו, ואינו יכול עוד לקיימה, שאכל את כל הכזר וכדומה, או מתירים לו אפילו כשעבר במזיד, אבל אם אפשר עוד לקיים שבועתו ועבר עליה אפילו בשוגג, אין בית-דין נזקקים להתיר לו שבועתו - עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר, וכל בית-דין שיזדקק לו מנדים אותו בית-דין ההדיוט, כמבואר לקמן בהל' נזירות פ"ד, ה"ד-טז (מעשה וקח' בשם תשב"ץ ח"א סי' קנה).

יום שלישי כ"ב תשרי ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) שבועת הפקדון לפרטיה, הנשבע לכמה תובעים כאחד, הנשבע למורשה של התובע.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ב תשרי - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשון שהיא שומעת ומכירה, ושבועת הפיקדון נלמדת בגזירה שווה: "תחטא-תחטא" שבשתייהן נאמר: "כי תחטא".

ח. הנשבע שבועת הפיקדון במזיד, אף על פי שנשבע לשקר, והתירו בו עדים בפעם שבועתו - אינו לוקה, אלא מביא אשמו בלבד. שהרי בכתוב מוציאו מכלל חייבי מלקות, וחיבו אשם בין בידון²⁸ בין בשגגה, כמו שבארנו.

(28) והתירו בו שהוא ראוי למלקות.

ט. פפר ונשבע²⁹ ארבע או חמש פעמים, או שהשביעו התובע ארבע וחמש פעמים והוא נופר על כל אחת ואחת, בין בבית דין³⁰ בין שלא בבית דין - הרי זה חייב קרבן אשם על כל שבועה ושבועה³¹. שאילו הודה אחר שקפר - היה חייב לשלם, אף על פי שקפר בבית דין³², ונמצא פוטר עצמו בכל פסירה וקפירה מן התשלומין, לפיכך חייב על כל שבועה ושבועה.

(29) מפי עצמו. (30) שכפר בבית דין. (31) שנשבע לשקר וכפר ממון. (32) אין כפירתו בבית דין פוטרנו מלשלם כשיודה אחריה, בניגוד לשבועת העדות, שאם השביע התובע את העדים בבית דין וכפרו וחזר והשביעם ארבע וחמש פעמים אינם חייבים אלא אחת, מפני שאחר שכפרו בבית דין אם חזרו והודו אין עדותם מועילה כלום (משהגידו, שוב אינם חוזרים ומגידים).

י. היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו: תן לנו פקדון שיש לנו בידך, שבועה שאין לכם ביד - אינו חייב אלא קרבן אחד³³. שבועה שאין לה ביד, לא לה ולא לה ולא לה - חייב על כל אחת ואחת³⁴.

(33) הואיל וכלל את כולם כאחד, אין זו אלא שבועה אחת. (34) הואיל ופרט את כל אחד מהם לעצמו, יש כאן חמש שבועות נפרדות, אף על פי שהשתמש באות וא"ו המחברת לא התכוון לכללם יחד אלא לפרטם אחד לאחד, וכל שכן אם אמר: לא לך, לא לך, וכו' בלי וא"ו המחברת, שחייב חמישה שהרי פרט כל אחד לעצמו.

יא. אמר לו חברו: תן לי פקדון ותשומת יד³⁵ גזל ואבדה שיש לי בידך, שבועה שאין לה ביד - אינו חייב אלא אחת³⁶. ואפלו היה לו פרוטה אחת מפלן - הרי אלו מצטרפין וחיב³⁷.

(35) הלוואה ששמתי בידך וברשותך לעשות בה מה שתראה. (36) שאין כאן אלא שבועה אחת כולם. (37) הואיל ונשבע על כולם כאחד, בדין הוא שאפילו אין בכל אחד מהם שווה פרוטה, שיצטרפו לפרוטה ויתחייב, כי על תביעה בפחות מפרוטה אינו חייב קרבן.

יב. שבועה שאין לה ביד פקדון ותשומת יד גזל ואבדה - חייב על כל אחת ואחת³⁸.

1 וְכָפַר וְנִשְׁבַּע - פָּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפִּקְדוֹן, וְחַיֵּב בְּשִׁבְעַת בָּטוּי, שֶׁהִרִי נִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר.

(12) שאמר לו: קרקע זו, שלי היא, ואתה גזלתה ממני. (13) כנעני, שהושווה לקרקע. (14) שטר זה העומד לגביית חוב שבתוכו, שלי הוא.

ד. וְלִמָּה נִפְטָר מִשּׁוּם שְׁבֻעַת הַפִּקְדוֹן, וְהִרִי זֶה אֵלּוּ הוֹדָה חַיֵּב הָיָה וּמִשְׁלֵם מָה שֶׁכָּפַר¹⁵? לִפִּי שְׁנֵאמַר בְּפִקְדוֹן: אוּ בְתִשּׁוּמַת יָד¹⁶ אוּ בְגִזֵּל אוּ עֲשָׂק אֶת עַמִּיתוֹ אוּ מִצָּא אֲבֵדָה - הַכֹּל מִטַּלְטְלִין¹⁷, שְׁאֵם יוֹדָה בְּדֵין יוֹצִיא מִמּוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; וְיִצְאָו¹⁸ קִרְקָעוֹת, שְׁאִין מִטַּלְטְלִין¹⁹ וְהִרִי הֵן לִפְנֵי בַעֲלֵיהֶן וּבְחֻזְקָתָן²⁰; וְיִצְאָו עֲבָדִים, שֶׁהִקְשָׁו²¹ לְקִרְקָעוֹת²²; וְיִצְאָו שְׁטֵרוֹת, שְׁאִין גּוֹפֵן מִמּוֹן²³.

(15) שאין זה קנס אלא ממון חבירו שעליו להחזירו. (16) ששם בידו ממון להתעסק בו או במלווה. (17) מיד ליד וממקום למקום והם: נכסי דנייד. (18) יתמעטו מכאן. (19) שאינם ניידים, והם: הנקראים נכסי דלא נייד. (20) ברשותן, שאין קרקע נגזלת. "שהקרקע בחזקת בעליה קיימת". (21) שהושוו. (22) שנאמר "והתנחלתם אותם (העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הרי הם כאחוזה. (23) אלא גורמים לממון, שאינם עומדים אלא לראיה.

ה. אֶחָד הַנִּשְׁבַּע אַחֵר שֶׁתִּבְעוּ בַּעַל הַמָּמוֹן אוּ הַנִּשְׁבַּע מִעֲצָמוֹ אֵף עַל פִּי שְׁלֹא תִבְעוּ. פִּיצֵד? בְּגוֹן שֶׁקָּדַם וְאָמַר: לָמָּה אֶתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרַי? כְּלוּם יֵשׁ לָךְ בְּיָדִי מָמוֹן? שְׁבֻעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי מָמוֹן - הִרִי זֶה חַיֵּב בְּשִׁבְעַת הַפִּקְדוֹן, הוֹאִיל וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא תִבְעוּ זֶה²⁴.

(24) שנאמר "וכיחש בעמיתו" - כל הוא משמע, באיזה אופן שהוא מכחש ונשבע.

ו. אֶחָד הַנִּשְׁבַּע לְבַעַל הַמָּמוֹן עֲצָמוֹ אוּ לְשִׁלּוּחוֹ הֵבֵא בְּהִרְשָׁאוֹ²⁵; שֶׁשִּׁלּוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ²⁶.

(25) שהורשה ממנו בכתב לגבות את ממונו מידי הנתבע - ולא לעניין ההשבעה בלבד - ואז הריחו כבעל דבר עצמו. אבל אם לא נשתלח אלא להשביעו בלבד, אין לו דין כבעל דבר עצמו, ופטור הנתבע על שבועתו, כי התורה אמרה: "וכיחש בעמיתו" הקפידה שתהא השבועה בפני התובע או מורשו לגבות ממנו והוא הדין כשלא נתן לו כתב הרשאה, אלא מינהו שליח בפני שני עדים לגבות ממנו, הרי הוא משביעו כבעל דבר עצמו. (26) אלא, שאם לא הורשה לגבות את ממונו מהנתבע, אלא להשביעו בלבד, אין אני קורא בו: וכיחש בעמיתו, שמשמעו שיישבע לשקר בפני עמיתו שהוא בעל דינו או בפני שלוחו שהורשה לכך.

ז. וְאִינוּ חַיֵּב בְּשִׁבְעַת הַפִּקְדוֹן עַד שֶׁיִּשְׁבָּעוּ בְּלִשׁוֹן שֶׁהוּא מִכִּידָה²⁷.

(27) שנאמר בשבועת העדות: "ושמעה קול אלה" - בכל

א. הגויב שזור של חבירו וטבחה²⁴ או מכר²³, תבעו
 בעל השור ואמר לו: גנבת שורי וטבחת או מכרת,
 והוא אומר: גנבתי²⁴ אבל לא טבחתי ולא מכרתי,
 ונשבע²⁵ - הרי זה פטור משבועת הפקדון²⁶; שאלו
 הודה מעצמו שטבח או מכר - לא היה משלם
 תשלומי ארבעה וחמשה, מפני²⁷ שהוא קנס, כמו
 שיתבאר בהלכות גנבה²⁸, ונמצא זה כמו שלא כפר
 ממון, ולפיכך פטור משבועת הפקדון. וחייב
 בשבועת בטוי²⁹, שהרי נשבע על שקר שלא טבח,
 והוא טבח.

(2) ושטו. (3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור,
 ככתוב בתורה (שמות כא, ז). (4) ובנוגע לתשלומי כפל
 - ראה בסמוך אות ו. (5) לשקר, ואחר-כך הודה.
 (6) משנה בשבועות לו: (7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בוינציה
 של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן
 חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטר מן
 הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטר על
 המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה
 (הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי
 חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי
 חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר
 החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל:
 "מפני" בלא וא"ו. וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד,
 שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת
 שורי והעמדתך בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ
 טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב
 הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה
 כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס
 (אור שמח). (8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר
 ממה שהזיק, או שדמיו קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה
 לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. (9) שבועות מט: כדעת רב.
 וחייב שבועת בטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג.

ב. וכן האומר לחבירו: המית שורך את עבדי³³,
 וכפר ונשבע; והעבד³⁴ שתבע רבו ואמר: הפלת שני
 וסמית עיני³⁵, וכפר ונשבע - פטור משבועת
 הפקדון³⁶; שאלו הודה - לא היה משלם, מפני
 שהוא קנס³⁷. אבל חייב בשבועת בטוי³⁸. וכן כל
 פיוצא בזה.

(10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס,
 שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלושים
 שקלים (רש"י לכתובות מא). (11) כל עבד המוזכר בהלכה
 זו - הכוונה לעבד כנעני. (12) וחייב להוציאו לחרות
 (שמות כא, כ"ז) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד
 שחיסרו, מוציאו לחירות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י
 לשבועות לו:). (13) משנה בשבועות לו: (14) ואין אדם
 משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). (15) שהרי נשבע
 לשקר.

ג. התובע את חבירו בדבר שיש בו קנס, שאינו

(38) הואיל ופרט את כל המינים, נשבע על כל אחד לעצמו,
 ומובן, שבדין זה לא יצטרפו כולם לפרוטה, שהרי נשבע
 על כל מין בפני עצמו, וכל מין שאין בו שווה פרוטה יהיה
 פטור על שבועתו.

יג. תן לי חטים ושיעורים וכסמין שיש לי בידך,
 שבועה שאין לך ביד - אינו חייב אלא אחת. שבועה
 שאין לך ביד חטים ושיעורים וכסמין - חייב על כל
 אחת ואחת³⁹.

(39) ואף על פי שהכוסמין מין חטים הם לעניין חלה, בכל
 זאת חייב על כל אחת ואחת, הואיל ושני שמות נפרדים הם.

יד. היו חמשה תובעין אותו ואומרים לו: תן לנו
 פקדון גזל ואבדה ותשומת יד שיש לנו בידך⁴⁰;
 ואמר לאחד מהן: שבועה שאין לך ביד פקדון
 וגזל ואבדה ותשומת יד, ולא לך ולא לך ולא לך
 - הרי זה חייב על כל טענה⁴¹ וטענה לכל אחד
 ואחד⁴², ונמצא זה חייב עשרים אשם⁴³.

(40) נמצאו ביחד עשרים טענות. (41) תביעה.
 (42) שבשבועתו: "ולא לך" התכוון על כל הפרטים שהזכיר
 בשבועתו לראשון. (43) ומובן שחייב גם קרן ותוספת
 חומש על כל תביעה.

טו. טען שאבד הפקדון⁴⁴ או כפר⁴⁵ בו ונשבע,
 ואחר כך הודה⁴⁶, וחזר וטען שאבד ונשבע, וחזר
 והודה - משלם הקרן הראשון, וחמש אחד על כל
 שבועה ושבועה⁴⁷; שנאמר: וחמשותי⁴⁸ - התורה
 רבתה חמשים הרבה על קרן אחד. ביצר? היה הקרן
 ארבעה, וכפר ונשבע והודה⁴⁹, וחזר וטען שאבד
 ונשבע וחזר והודה⁵⁰, וחזר וטען שאבד ונשבע
 והודה - משלם שבועה⁵¹. וכל פיוצא בזה.

(44) והוא שומר חנם שפטור על אבידה. (45) שאין לו
 בידו כלום. (46) הרי נתחייב קרן ותוספת חומש וקרן
 אשם. (47) מחוץ לקרן אשם, שחייב על כל שבועה
 ושבועה. (48) ולא נאמר: וחמשייתו. (49) נתחייב
 חמישה, שהחומש הוא מלבר (מבחוץ) על ארבעה רבעים
 שבקרן מוסיף חומש מן החוץ. (50) נתחייב שישה.
 (51) אבל אינו משלם חומש על חומש. אם לא כשישלם את
 הקרן ויכפור פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש
 כקרן ומוסיף עליו חומש אחר.

טז. פחות מפרוטה - אינו ממון. לפיכך, התובע
 חבירו בפחות מפרוטה או בפחות משנה פרוטה,
 וכפר ונשבע - פטור משבועת הפקדון וחייב
 בשבועת בטוי⁵².

(52) שהרי נשבע לשקר.

פרק שמיני

(1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי
 קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחד מהם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ב תשרי - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 לֹא הִפְקֵדְתָּ אֲצִלִּי פְלוֹם, או שְׁאָמַר לוֹ: הִפְקֵדְתָּ
19 וְנִגְנַב או אֶבֶד³¹, וְנִשְׁבַּע - הֲרִי זֶה פְטוֹר מִשְׁבֻּעַת
20 הַפְקָדוֹן; שְׁאֵלוֹ הוֹדָה וְאָמַר הַדָּבָר כְּשֶׁהִזְהָה³² - לֹא
21 הָיָה חֵיב לְשַׁלֵּם מָמוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׂוֹמֵר חֲנָם³³.
22 אֲבָל חֵיב הוּא מִשּׁוֹם שְׁבֻעַת בְּטוּי³⁴, שֶׁהֲרִי נִשְׁבַּע
23 עַל שְׁקָר. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה³⁵.

(30) שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. (31) ושומר
חנם פטור על גניבה ואבידה. (32) שמת השור.
(33) משנה שם מט. (34) שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו.
(35) כגון שנגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו,
שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני
שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם
במשנה).

24 ו. הַשְּׂאִיל שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ, וַתִּבְעוּ וְאָמַר לוֹ: הֵיכֵן שׁוֹרִי
25 שֶׁשְּׂאִלְתָּ מִמֶּנִּי? וְהֲרִי הַשׁוֹר מֵת³⁶, וְאָמַר לוֹ הַשְּׂאִיל:
26 נִגְנַב או אֶבֶד, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הֲרִי זֶה פְטוֹר
27 מִשְׁבֻּעַת הַפְקָדוֹן; שֶׁהֲרִי לֹא פְטוֹר עֲצָמוֹ מִן
28 הַתְּשְׁלוּמִין בְּכִפְּיָתוֹ, וּמִכָּל מְקוֹם³⁷ חֵיב הוּא לְשַׁלֵּם,
29 בֵּין מֵת או נִגְנַב או אֶבֶד או נִשְׁבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
30 שׂוֹאֵל³⁸, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר בְּמִקְוֵמוֹ³⁹. אֲבָל חֵיב הוּא
31 מִשּׁוֹם שְׁבֻעַת בְּטוּי, שֶׁהֲרִי נִשְׁבַּע עַל שְׁקָר. וְכֵן כָּל
32 פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁰.

(36) כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו,
כמבואר בסמוך. (37) בכל האופנים שהם. (38) ושואל
חייב גם על האונסין. (39) ה' שכירות פ"א, ה"ב "שכך
כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבר או מת, בעליו אין עמו
שלם ישלם". (40) כגון שנגנב השור, ואמר השואל שמת,
ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה
לחובה - פטור (משנה שם).

33 ז. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שְׂאִינוֹ פּוֹטֵר עֲצָמוֹ מִן הַתְּשְׁלוּמִין
34 אֲלֵא בְּכִפְּיָהּ זֹו וְנִשְׁבַּע, בֵּין מִפִּי עֲצָמוֹ⁴¹ בֵּין
35 שֶׁהִשְׁבִּיעוּ הַתּוֹבֵעַ וְכִפְּרָה⁴² - הֲרִי זֶה חֵיב בְּשְׁבֻעַת
36 הַפְקָדוֹן⁴³, אֲף עַל פִּי שְׁלֹא עָנָה אָמֵן וְלֹא הוֹצִיא
37 שְׁבֻעָה מִפִּיו⁴⁴.

(41) שלא השביעו התובע אלא קצץ ונשבע מפי עצמו
לשקר. (42) שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר
שלא בפני בית-דין. (43) משנה בשבועות לו: וכדעת
החכמים. (44) "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית
אמן" לעיל פ"ז, ה"א וראה בבאורנו שם.

38 ח. הַגֹּזֵב שׁוֹר חֲבֵרוֹ, וַתִּבְעוּ⁴⁵ וְאָמַר לוֹ: שׁוֹרִי גִנְבְּתָהּ,
39 וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִנְבְּתִי. מָה טִיבוֹ⁴⁶ אֲצִלְךָ? אֲתָה
40 הִפְקֵדְתָּ אֲצִלִּי, וְנִשְׁבַּע⁴⁷ - חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן;
41 שְׁאֵלוֹ הוֹדָה שֶׁגִּנְבּוֹ - הָיָה חֵיב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַשׁוֹר
42 מִכָּל מְקוֹם⁴⁸, וְעַכְשָׁיו שְׁאָמַר פְּקָדוֹן הוּא - הֲרִי פְטוֹר
43 עֲצָמוֹ בְּכִפְּיָהּ זֹו מִן הַגִּנְבָה וּמִן הָאֲבִידָה, שְׁאִם נִגְנַב

1 מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ¹⁶ כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ¹⁷, וַיֵּשׁ בוֹ
2 מָמוֹן¹⁸, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, וְכִפְּרָה בְּכָל
3 דְּבָר¹⁹ וְנִשְׁבַּע - הֲרִי זֶה חֵיב מִשּׁוֹם שְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן.
4 מִיֵּצֵד? תִּבְעוּ וְאָמַר לוֹ: אֲנִסְתָּ²⁰ או פְּתִיתָ²¹ בְּתִי,
5 וְהוּא אוֹמֵר: לֹא אֲנִסְתִּי וְלֹא פְּתִיתִי, וְנִשְׁבַּע - חֵיב
6 בְּשְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן; שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מְשַׁלֵּם קֶנֶס²²
7 עַל פִּי עֲצָמוֹ, אִלּוּ הוֹדָה הָיָה מְשַׁלֵּם בִּשְׁתּוֹ וּפְגָם עַל
8 פִּי עֲצָמוֹ²³. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: גִּנְבְּתָהּ שׁוֹרִי²⁴, וְהוּא
9 אוֹמֵר לֹא גִנְבְּתִי, וְנִשְׁבַּע - חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן;
10 שְׂאָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מְשַׁלֵּם כָּפֹל בְּהוֹדָתוֹ²⁵, מְשַׁלֵּם
11 הוּא אֶת הַקֶּרֶן בְּהוֹדָתָהּ²⁶.

(16) ע"פ הודאת עצמו. (17) לעיל פ"ז, ה"ב. (18) חלק
מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. (19) בכת"י
התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. (20) שבאת עליה
בעל-כרח. (21) לרצונה. ו"המפתח משלם שלשה דברים:
קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (רואים אותה
כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה
פחתה וישלם - לשון רבינו הל' נערה פ"ב, ה"ו), והאונס -
ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). (22) אלו
החמישים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושונים בכל אדם,
בין "גדולה שבכהונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה
בערכין יד: (23) שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש
והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מוזיק את
חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב
לשלם, ובודאי כשתבע את חברו ואמר לו: אנסת או פתית
וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין
אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנתבע - יתחייב
לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל-דינו יפטר (משנה
בשבועות לו: ובגמרא שם לח:). (24) והגונב שור משלם
את הכפל. (25) שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומורה
בקנס פטור. (26) נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת
הפקדון (משנה שם).

12 ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עֲשִׂיתָ בִּי חֲבוּרָה²⁷, וְהוּא אוֹמֵר
13 לֹא עֲשִׂיתִי; הִמֵּית שׁוֹרְךָ אֶת שׁוֹרִי²⁸, וְהוּא אוֹמֵר:
14 לֹא הִמֵּית, וְנִשְׁבַּע - חֵיב בְּשְׁבֻעַת הַפְקָדוֹן²⁹; שְׁאֵלוֹ
15 הוֹדָה הָיָה חֵיב לְשַׁלֵּם.

(27) והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת
ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין
ממון להם. (28) וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור
מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי
אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת
קנס (כתובות מא.), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב,
ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל
המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי
היתר על הקרן או הפחות - קנס". (29) משנה בשבועות
לו:

16 ה. גָּתוּ שׁוֹרִי לְשׂוֹמֵר חֲנָם, וּמֵת הַשׁוֹר³⁰, תִּבְעוּ
17 וְאָמַר לוֹ: הֵיכֵן שׁוֹרִי שֶׁהִפְקֵדְתִּי אֲצִלְךָ? אָמַר לוֹ:

1 הַשּׁוֹר אוֹ אֶבֶד אַחֵר הוֹדָאָה זֶה - הִיָּה פֶטוּר
2 מִלְשָׁלָם.⁴⁹

20 הוּא לְפָנָיִךְ; וְנִשְׁבַּע עַל כָּל טַעֲנָה מֵאֵלָיו - פֶּטוּר
21 מִשְׁבֻּעַת הַפֶּקֶדוֹן⁵⁷, שֶׁהָרִי לֹא פֶטַר עֲצָמוֹ מִכָּלָוִם.
22 וְחֵיב בְּשִׁבְעַת בְּטוּי, שֶׁהָרִי נִשְׁבַּע עַל שְׁקָר.

57 בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה.

23 יב. מִי שֶׁהָיָה חֵיב מִמּוֹן לְשֵׁנִי שִׁתְּפִין, וְהִבְעֵו אֶחָד
24 מֵהֶן, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע - חֵיב בְּשִׁבְעַת הַפֶּקֶדוֹן⁵⁸,
25 שֶׁהָרִי כָּפַר מִמּוֹן⁵⁹. תִּבְעֵהוּ שְׁנֵיָהֶם, וְהוֹדָה בְּכָל⁶⁰
26 לְאֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: לֹא לְוִיתִי אֶלָּא מִזֶּה לְבָדוֹ,
27 וְנִשְׁבַּע - פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפֶּקֶדוֹן⁶¹, שֶׁהָרִי לֹא פֶטַר
28 עֲצָמוֹ מִכָּלָוִם, אֲבָל חֵיב בְּשִׁבְעַת בְּטוּי.

58 שבועות לו. (59) ואעפ"י שמודה לשותף השני בחלקו המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א אמרו: וכחש בעמיתו - פרט למכחש באחד מן השותפים. ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון, וכן הובא בירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב רבינו אפרים. הובא ברא"ש ובר"ן שם, שדברי ירושלמי אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לו. שמתוכה משמע שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. (60) בכל סכום התביעה. (61) שבועות שם, וכחש בה - פרט למודה לאחד מן השותפים, וכאמור.

29 יג. וְכֵן מִי שֶׁהָיָה עָלָיו מִלְוֶה בְּשִׁטְר⁶², וְכָפַר בָּהּ⁶³
30 וְנִשְׁבַּע - פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁהָרִי בְּשִׁטְר
31 נִשְׁתַּעֲבַד הַקֶּרְקַע⁶⁴, וְנִמְצָא זֶה כְּכּוֹפֵר בְּקֶרְקַע⁶⁵. וְכָבַר
32 בְּאַרְנוֹ⁶⁶, שֶׁהַכּוֹפֵר בְּקֶרְקַע - פֶּטוּר מִשְׁבֻּעַת
33 הַפֶּקֶדוֹן⁶⁷, וְחֵיב בְּשִׁבְעַת בְּטוּי, שֶׁהָרִי נִשְׁבַּע עַל
34 שְׁקָר⁶⁸.

62 שיש למלוה שטר חוב על הלוה. (63) בהלואה זו שיש עליה שטר. (64) שלא הלוח למלוה, ואפילו מכר הלוח הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. (65) כאילו התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. (66) לעיל פ"ז, ה"ב-ג. (67) וכן בשבועות לו: "אין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות". וב"תורה תמימה" ויקרא ה, כב, מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוח, לא מפיו של הלוח אנו חיים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו, ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. (68) הוצרך רבינו לכפול כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחייב בשבועת הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת הפקדון וחייב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו ומחייבו מלקות כדן שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א, ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמיענו שבכל

45) בעליו. (46) שייכותו. (47) לא שחייב להשבע מן התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה שאינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל שבועות הפקדון שבפרקים אלו (תוספות יו"ט לשבועות פ"ה, מ"ב). (48) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב באונסין. (49) כדן שומר חנם שפטור על גניבה ואבידה וכל-שכן על האונס (בבא קמא קה:).

3 ט. וְכֵן אִם טַעַן שֶׁשְׁכָּרוֹ⁵⁰ וְנִשְׁבַּע - חֵיב בְּשִׁבְעַת
4 הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁהָרִי פֶטַר עֲצָמוֹ מִן הַשְּׁבִיבָה וּמִן
5 הַמִּיתָה⁵¹. וְכֵן אִם טַעַן וְאָמַר: הִשְׁאֵלְתוֹ לִי, וְנִשְׁבַּע
6 - חֵיב בְּשִׁבְעַת הַפֶּקֶדוֹן⁵²; שֶׁהָרִי פֶטַר עֲצָמוֹ מִן
7 הַמִּיתָה בְּשַׁעַת הַמְּלָאכָה⁵³, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהַלְכּוֹת
8 הַשְּׁאֵלָה⁵⁴.

50) למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבידה ופטור על האונסין. (51) כמו ששנינו (שבועות פ"ח, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ונפטר), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבירה ועל השבוייה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבידה ואת הגניבה". (52) הכל בבבא קמא שם. (53) שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילו יפטר בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירונו (ע"פ רש"י שם). (54) פ"א, ה"א, ובכת"י התימנים: "בהל' שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:): מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזובבים) שאלחיה".

9 י. לְפִיכָף⁵⁵, אִם אָמַר: לֹא גִנַּבְתִּי, אֲבָל אֶתָּה הַפֶּקֶדְתָּו
10 אֶצְלִי אוֹ שְׁכַרְתָּנִי לְשִׁמְרוֹ אוֹ הִשְׁאֵלְתָּהוּ לִי, וְהָרִי
11 שׁוֹרֵף לְפָנָיִךְ קַחְהוּ, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הָרִי זֶה פֶּטוּר
12 מִשְׁבֻּעַת הַפֶּקֶדוֹן; שֶׁהָרִי הוֹדָה בְּקֶרֶן, וְלֹא פֶטַר
13 עֲצָמוֹ בְּכַפְּרָה זֶה מִכָּלָוִם⁵⁶.

55) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "ססוף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). (56) אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים.

14 יא. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: אֶתָּה מְכַרְתּוֹ לִי וְעַדִּין לֹא נִתְּתִי
15 דָּמִיו, אִם תִּרְצֶה קַח דָּמִיו אוֹ הָרִי שְׁלֵף לְפָנָיִךְ; אוֹ
16 שְׁאָמַר לוֹ: אֶתָּה נִתְּתוֹ לִי בְּשִׁכָּר מְלָאכָה שְׁאֲעֲשֶׂה
17 לָךְ, אִם תִּרְצֶה שְׁאֲעֲשֶׂה לָךְ אוֹ קָחְנוּ וְלָךְ; תוֹעֵה
18 בְּדֶרֶךְ מְצֻאֲתָיו וְלֹא יִדְעָתִי שֶׁהוּא שְׁלֵף, עֲכָשׁוּ
19 שִׁידְעָתִי קָחְנוּ וְלָךְ; אוֹ שְׁאָמַר: אַחֵר פָּרַתִּי רֵץ, וְהָרִי

תחטא ושמעה קול אלה - כלומר, ששמעה שבועה מפי אחרים - אם לא יגיד ונשא עונו, אפילו לא ענה אמן, אלא כפר ואמר: איני יודע לך עדות, ואין לי מה להגיד לך - חייב ('קריית ספר'). (13) ובלבד. (14) אמנם הנשבע מפי עצמו או שענה אמן על השבועה, אינו צריך להשבע בבית-דין, וכמבואר במשנה שבועות ל, א. אבל אלו שהושבעו מפי התובע ולא ענו אמן, אין קבלת שבועתם נקבעת אלא בשעת כפירתם, ומכיוון שהכפירה היא בבית-דין (שם), אף ההשבעה צריכה להיות בבית-דין, כי איך אפשר לומר שההשבעה תהיה בחוץ וקבלתה בבית-דין (רדב"ז כאן, ולקמן בה"י). וראה לקמן פ"י ה"ז, ובביאורו שם בשם ה'נודע ביהודה'.

ב. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו בעדותן בבית דין. בין שנשבעו¹⁵ או השביעין בבית דין, בין שנשבעו או השביעין חוץ לבית דין¹⁶, והפירה¹⁷ בבית דין בלבד¹⁸. שנאמר: אם לא יגיד ונשא עונו - מקום שניגיד¹⁹ ויועיל הוא שאם לא יגיד שם יתחייב²⁰.

(15) מפי עצמם. (16) וענו אמן אחר שבועתו. (17) בכת"י התינים: הכפירה. (18) משנה, שבועות ל, א. וכדעת החכמים. (19) עדותו, ואין עדות מתקבלת אלא בבית-דין. (20) שבועות לב, א. וראה לקמן פ"י ה"ז.

ג. תבען בעדות שאינה מחייבת ממוין²¹ או בעדות קרקעות²² או עבדים או שטרות, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאין חייבין אלא על פפירת עדות ממוין שדומה לפקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שפטרן התובע בפרשה²³, שהן מטלטלין שגופן ממוין²⁴, וכשעידו לזה - יתן²⁵ זה.

(21) כגון שתבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי. ראה לקמן פ"י ה"ג, וכן אמרו (שם לג): "מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממוין, נאמר כאן "אואין" (או ראה או ידע), ונאמר להלן (בשבועת הפקדון) אואין (או בתשומת יד, או בגזל, או עשק), מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממוין (כמפורש בפסוק) אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממוין". (22) המכוונת להחזיר קרקע לתובע. (23) ויקרא ה, כא. שהיא פרשת שבועת הפקדון, ושבועת העדות נלמדת ב'גזירה-שוה' משבועת הפקדון, נאמר כאן "כי תחטא", ונאמר להלן (בפקדון) "כי תחטא" להשוות זה לזה, וכמבואר במס' שבועות לה, א. (24) פרט לשטרות, אע"פ שמטלטלים מיד ליד - אין גופם ממוין, וכמבואר לעיל פ"ז ה"ד, ועבדים - הושוו לקרקעות, כמבואר שם ובביאורו. (25) הנתבע. "וקרקעות הרי הם לפני בעליהם ובחזקתם" כלשון רבינו לעיל שם (שבועות לו:). כדעת רבי יוחנן, שהמשיבי עד קרקע - פטור. ורבי עקיבא היה דורש (שם לד.) "והיה כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה) - יש מאלה שהוא חייב, ויש מאלה שהוא פטור. הא כיצד? תבעו ממוין - חייב, תבעו דבר אחר - פטור", ואפילו עדות המחייבת ממוין, כגון עדי קרקע - פטור, כמבואר במסקנת הסוגיא שם ('קריית ספר').

חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה (לעיל פ"ז הט"ז), ובין כשאומר לא לויתי אלא מזה לבדו (לעיל ה"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז).

יד. היתה עליו מלה בעדים בלבד⁶⁹, וכפר ונשבע - חייב בשבועת הפקדון, שהרי פטר עצמו בכפירתו מ'שלם עתה'⁷⁰. ואף על פי ששביעוהו העדים יתחייב לשלם, ונמצא שלא הועילה לו פפירתו - הרי הועילה בעתה, ושלא לא יבואו העדים⁷¹ או יבואו ולא תתקיים עדותן⁷² או יפסלו⁷³, ולפיכך חייב⁷⁴.

(69) ואין לו עליה שטר. (70) כשהעדים עדיין לא באו. (71) שימורו (שבועות לו:). או ילכו למדינת הים. (72) שיוכחשו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה. (73) ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלתם לעדות, או שיוזמו. (74) שפטר עצמו בכפירתו מ'שלם'.

פרק תשיעי

(1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה תובעים כאחד, נשבעו שיודעים להעיד ונמצאו שאינם יודעים.

א. התובע עדין להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע בעדותן ללבד² לתן לתובע זה ממוין³ המטלטל⁴, וכפרו בעדותן ונשבעו⁵, בין שנשבעו בבית דין בין שנשבעו חוץ לבית דין⁶ - הרי אלו חייבין משום שבועת העדות, שהרי הפסידוהו ממוין בכפירתם⁷. וכן אם השביעם התובע⁸ וכפרו בו⁹, אף על פי שלא נשבעו הן ולא ענו אמן אחר שבועתו¹⁰, פטורין שפפרו¹¹ - הרי אלו חייבין¹². והוא¹³ שישביעם בבית דין¹⁴.

(2) פרט למשיבי עד קנס, שאין הנתבע מתחייב ב"עדותם לבדה" אלא עדותם עם כפירתו היא המחייבת אותו, שהרי אם יודה בקנס לא תועיל עדותם לחייבו לשלם, כמבואר להלן ה"ד. וכן נתכוין רבינו להוציא המשביע שתי כתי עדים, שאם כפרה הראשונה, היא פטורה משבועת העדות, שהיא סומכת על עדות הכת השניה, ואפשר להוציא ממוין בעדות הכת השניה, כמבואר בדברי רבינו לקמן פ"י ה"ט"ו. (3) פרט לשטרות שאין גופם ממוין, ראה לעיל פ"ז, ה"ד. (4) פרט לקרקעות ועבדים, וכמבואר בסמוך ה"ג. (5) מפי עצמם, שאמרו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות (משנה, שבועות לא:). (6) שם. והוא, שכפירתם תהיה בבית-דין, כמבואר בסמוך ה"ב. (7) שאילו העידו לו, היה הנתבע מתחייב לשלם לו. (8) שאמר להם: משיבי אני עליכם, שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ממוין כך וכך. (9) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (10) כי העונה אמן אחר השבעת אחרים, כמוציא שבועה מפיו, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (11) בבית-דין. (12) בקרבן שבועת העדות, כמפורש לעיל פ"א, ה"ב. וכן משמעות הכתוב: ונפש כי

העדים, וכן הם דברי רבינו בפירוש המשנה (שבועות פ"ד, מ"ז) "לפי שמעיקרי הדין ג"כ, שהעדים כשמשביעים המורשה וכפרו חייבים" (מעשה רוקח). והטעם, מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

ז. כיצד? ראו התובע הולך אחריהן, אמרו לו: למה אתה בא אחרינו? שבועה שאין אנו יודעים לה עדות - הרי אלו פטורין משבועת העדות³⁹; מפני שלא תבען התובע, אלא הם קדמו ונשבעו בתביעת עצמן⁴⁰. וכן אם השביעים הנתבע: שאם תדעו לזה שתובע אותי⁴¹ עדות שתבואו ותעידו לו, וכפרו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, עד שישביעם התובע⁴². ואין צריך לומר, אם השביעים שיבואו ועידו שיש לפלוני ביד פלוני ממוז, וכפרו - שהן פטורין; שאין זה התובע בעל דין עצמן⁴³. וכן אם קדמה שבועה לעדות⁴⁴ - הרי אלו פטורין משבועת העדות; שנאמר: ושמועה קול אלה והוא עד⁴⁵ - שקדמה עדות לשבועה, לא שקדמה שבועה לעדות.

(39 שבועות לא, ב. 40) והתורה אמרה (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו", "לר-לא יגיד" שמשמעו הוא תובעם תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים (קריית ספר). וראה להלן אות לט. 41) ובכת"י התימנים: אותי. 42) שבועות לה, א. שנאמר: "אם לוא יגיד" (מלא, לדרוש בו, לר-לא) אם לו (לתובע) לא יגיד - ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור. ולשון רבינו בפירושו למשנה שם: "אמר יתברך אם לוא יגיד . . . בוי"ו ואל"ף, ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשליה . . . אם לו לא יגיד ונשא עונו . . . אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו - פטור". מפרש רבינו לשון המשנה שם: "שאם אתם יודעים לו עדות" הכוונה לנתבע ולטובתו. 43) שבועות לג, ב. והרי הדברים קל-וחומר, אם הנתבע שהוא שייך לעדות זו, אינו יכול לחייבם, זה - שאין לו כל שייכות לתביעה, אינו דין שאינו מחייבם (רדב"ז). 44) לידעת העדות. 45) שהיה עד באותה שעה, ולא שיהיה אח"כ (שבועות לה, וברש"י).

ח. כיצד? משביע אני עליכם פשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני, ואמרו אמן, וידעו לו עדות אחר פן, ותבעם להעיד וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות⁴⁶.

(46 שם.

ט. אין העדים חייבים בשבועת העדות עד שייחידו אותם התובע וישביעם או ישבעו⁴⁷. כיצד? עמד בבית הנסות ואמר: משביע אני כל מי שידע לי עדות שיבוא ועיד לי, וענו כלם אמן, ועדיו בכללם, ואחר כך תבע עדיו וכפרו בו - הרי אלו פטורין משבועת העדות, מפני שלא יחד עדיו בשבועה בפני עצמן⁴⁸. אבל אם אמר: משביע אני כל העומדים כאן שאם ידעו לי עדות שיבואו

ד. וכן המשביע ידי קנס²⁶ וכפרו - פטורין משבועת העדות. מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס - יפטור מלשלם ואף על פי שבאו העדים אחר פן והעידו²⁷, נמצאו העדים לא חיבו זה בעדותן לבה, אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא המחייבת אותן²⁸; והואיל ואם הודה - לא תועיל עדותן²⁹, אם כפרו בה ונשבעו - פטורין³⁰.

(26) שיעידו לו שפלוני טבח או מכר את שורו שגנבו ממנו, שחייב קנס על הטביחה והמכירה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א, או שתעידו לי, שפלוני הוציא שם רע על בתי, ואמר: לא מצאתי לבתך בתולים, וחייב לשלם מאה שקלים קנס, ראה שבועות לג, ב. 27) כי הלכה היא (בבא-קמא עה). מודה בקנס ואח"כ באו עדים - פטור. 28) ובכת"י התימנים: אותו. והכוונה לנתבע. 29) בעוד שבדיני ממוז, אם הודה בעצמו חייב לשלם, שהודאת בעל-דין כמאה עדים. 30) שבועות לד, א. כרבי יוחנן על פי רבי עקיבא, הדורש: "תבעו דבר אחר - פטור" (ראה לעיל אות כב) שהכוונה לעדי קנס. וראה שם לג, א שזוהי בעיה שלא נפשטה, וממילא אינם מביאים קרבן מספק.

ה. משביעכם אני שתבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוני תשלומי כפל³¹ ותשלומי ארבעה וחמשה³², וכפרו - חייבין בשבועת העדות מפני הקרן שהוא ממוז³³, לא מפני הכפל שהוא קנס. וכן אם השביעים שיעידו לו שאנס פלוני או פתה בתו³⁴, וכפרו - חייבין בשבועת העדות מפני הבשת והפגם³⁵, שאם הודה בהם הנתבע משלם, לא מפני הקנס³⁶. וכן כל פיוצא בזה³⁷.

(31) שגנב ממני איזה חפץ, והגנב משלם את הכפל, ככתוב (שמות כב, ג). 32) שגנב ממני שור, וטבח או מכרו, נמצא חייב לי חמשה בקר תחת השור, ובשה - ארבעה, ככתוב (שם כא, לו). 33) ואפילו היה הנתבע מודה בו - היה חייב, נמצא שהיה מתחייב בעדותם לבדה. 34) והרי הוא חייב לתת לו בושט ופגם, נוסף על הקנס של חמשים שקלים. 35) שיש להם תורת ממון (ראה לעיל פ"ה ה"ג, ובביאורנו), נמצא שהיה הנתבע מתחייב בעדותם לבדה. 36) חמשים שקלים הקצובים מן התורה לכל בת מישראל, בין בת מלכים בין בת הדיוטות - נוסף על בושט ופגם, כמבואר בביאורנו לעיל פ"ח ה"ב. 37) משנה, שבועות לג, א. וכמבואר בגמרא שם. והשווה לעיל פ"ח ה"ב.

ו. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שייכפרו וישבעו אחר תביעת בעל דין עצמו או שלוחו³⁸; אבל אם קדמו ונשבעו קדם שיתבעם - פטורין משבועת העדות.

(38) שהוא מורשה לקבל את הכסף מידי הנתבע, אחרי שהעדים יעידו עדותם. ראה לעיל פ"ז, ה"ו. ובשבועות לג, ב: "בבא בהרשאה", אבל שליח להשביע העדים ואינו מורשה לקבלת הכסף מידי הנתבע אינו יכול להשביע את

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ב תשרי - ספר הפלאה - הלכות שבועות קנא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וַיַּעֲדוּ לִי, וְהָיוּ עֲדָיו בְּכָלֶלָם, וְכָפְרוּ - הָרִי אֱלוֹ
- 2 חֲבִיבִין בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת, שֶׁהָרִי יִחָדֵם בְּכָלֶל אֲחֵרִים.⁵⁰
- 47 יקצה ויתכוין להם. (48) מפי עצמם. (49) שם לה, א. והתורה אמרה: "והוא עד", משמע עד ידוע ומיוחד. וכתב הר"ן שם: משום שזה העומד בבית הכנסת ואומר: משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות וכו', מהסתם אינו משביע את כולם, שהרי יודע הוא, שיש ביניהם מי שאינו יודע לו עדות, נמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך הבלתי מושבעים, ואין כאן יחוד. (50) הואיל ופירש שמשביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד עדים לכל הנמצאים בבית ללא שור. ומכאן אתה למד, שיכול אדם להשביע את חבירו מספק, אם יודע לו עדות, כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אע"פ שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא (ר"ן שם).
- 3 י. וכן אם אמר לעדים: בואו והעידו לי שיש לי
- 4 מנה ביד פלוני, ואחר כך עמד בבית הכנסת
- 5 והשביע כל מי שיודע לו עדות בוא ויעיד, ולא
- 6 באו ולא העידו - הרי אלו חבִיבִין, שֶׁהָרִי חֲבִיבִין
- 7 תְּחַלְּהוּ.⁵¹ והוא שיהיו אֲזֵי⁵² בבית הכנסת, ויהיה שם
- 8 בית דין⁵³. אַבְל אִם לֹא הָיוּ בִּפְנֵי בֵּית דִּין: אִם עָנּוּ
- 9 אָמֵן - חֲבִיבִין בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת⁵⁴ כְּשִׁיכְפְּרוּ בְּעֲדוּתָן
- 10 בְּבֵית דִּין⁵⁵; וְאִם לֹא עָנּוּ אָמֵן - אֵינָן חֲבִיבִין.⁵⁶
- (51) ויחד אותם, וזה עדיף מהמשביע את כל העומדים בבית הכנסת שבהלכה הקודמת, שלא ייחדם מעולם בפני עצמם, ואילו כאן ייחדם בשעת תביעתו (רדב"ז).
- (52) בשעת ההשבעה. (53) הואיל ולא נשבעו מפי עצמם, ולא ענו אמן אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית דין ויכפרו לפני בית דין, כמבואר לעיל ה"א. שא"אפשר שהשבועה תהיה בחוץ, וקבלתה (זוהי כפירתם) תהיה בפני בית דין. (54) שהעונה אמן כמוציא שבועה מפיו, והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית דין (משנה שם ל.). (55) שהכפירה בבית דין בלבד, כמבואר לעיל ה"ב. (56) אפילו כשכפרו בבית דין, הואיל ולא הושבעו בבית דין. כיון שאין כאן קבלת שבועה אלא ע"י כפירתם, אינו בדין שהשבועה תהיה בחוץ וקבלתה בפני בית דין. ולדעת הראב"ד אין ההקפדה אלא שהכפירה תהיה בבית דין, אבל השבועה אינה מחוייבת בבית דין, אפילו כשלא ענו אמן. השווה לקמן פ"י, הי"ז.
- 11 יא. אַחַד הַמְּשָׁבִיעַ עֲדָיו בְּשָׁבוּעָה⁵⁷, או שֶׁאָמַר לָהֶן:
- 12 מַצְוָה אֲנִי עֲלֵיכֶם בְּשָׁבוּעָה, אוֹסְרְכֶם אֲנִי בְּשָׁבוּעָה -
- 13 הָרִי אֱלוֹ חֲבִיבִין⁵⁸. והוא שִׁיִּשְׁבִּיעִם בְּשֵׁם⁵⁹ או בְּכִנּוּי
- 14 מִן הַכְּנּוּיִים⁶⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁶¹.
- (57) שאומר: משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני וכו'. (58) משנה, שם לה, א. (59) בהזכרת השם מן השמות המיוחדים, כגון ה', אלקים, שדי, צבאות, כלשון רבינו בפירושו למשנה שם. (60) כגון "חנן" או "רחום" או במי ששמו "אריך אפים". (61) לעיל פ"ב, ה"ב. ושם ה"ד מוסיף רבינו: "אמר שבועה ולא הזכיר שם . . . הרי זה אסור בדבר

שנשבע עליו, אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן . . . עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים או כינוי.

15 יב. וְאִין הָעֲדִים חֲבִיבִין עַד שִׁיִּשְׁבִּיעִם בְּלִשׁוֹן שֶׁהֵם

16 מְפִירִין אוֹתָהּ⁶².

(62) סוטה לג, א. "שנאמר (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה", (ולא נאמר: והשביעה באלה, רש"י) - בכל לשון שהיא שומעת". וראה לעיל פ"ז, ה"ז.

17 יג. הִנֵּה לְמִדָּת, שֶׁאִין הָעֲדִים חֲבִיבִין בְּשָׁבוּעַת הָעֲדוּת

18 אֲלֹא עַל פִּי עֲשָׂרָה דְּבָרִים, וְאֵלּוּ הֵן: שִׁיִּתְּבַעַם

19 הַתּוֹבֵעִי⁶³. וְשִׁתְּהִי עֲדוּת מָמוֹן⁶⁴. וְשִׁתְּהִי מָמוֹן

20 הַמְּטָטֵל⁶⁵. וְשִׁתְּחַיֵּב הַנִּתְבַּע לְשֵׁלֶם בְּעֲדוּתָן לְבַד⁶⁶

21 אִם הָעֲדָיו. וְשִׁיכְפְּרוּ אַחֵר שֶׁתְּבַעֵן הַתּוֹבֵעִי⁶⁷.

22 וְשִׁיכְפְּרוּ בְּבֵית דִּין. וְשִׁתְּהִי שֵׁם שְׁבוּעָה בְּשֵׁם אוֹ

23 בְּכִנּוּי. וְשִׁתְּקִדֵם יְדִיעַת הָעֲדוּת לְשָׁבוּעָה⁶⁸. וְשִׁיִּיחַד

24 עֲדָיו בְּעַת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בְּעַת הַתְּבִיעָה⁶⁹. וְשִׁתְּהִי

25 הַשְּׁבוּעָה בְּלִשׁוֹן שֶׁהֵן מְפִירִין אוֹתָהּ.

נקודות משיחות קודש

"הנה למדת, שאין העדים חייבים בשבועת העדות אלא על-פי עשרה דברים... שתהיה השבועה בלשון שהן מכירים אותה".

על-פי פנימיות העניינים, יש לבאר הלכה זו כך: נאמר על עם ישראל "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא להיות עדות על שם הוי'.

כל עניין העדות שייך רק על דבר הנעלם מעין כל, ובעניינינו מציאות אלוקות בעולם הזה. עדות זו נפעלת על-ידי-זה שיש כאן בעולם מציאות שהיא בדוגמת המציאות שלמעלה - "נעשה אדם" - אתם קרויים אדם.

והנה כאשר הגויים רואים שאף שישאלם הם "המעט מכל העמים", ולמרות זאת נשארים חיים וקיימים ועומדים בתוקף על ענייני היהדות, תורה ומצוותיה - הרי זו ההוכחה הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא על-פי עשרה דברים המורמזים על עשרת הדברות שבכוחן יכולים ישראל לקיים את תפקידם ולהיות עדים. והנה העניין העשירי הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה", כי לימוד התורה בבבלי וירושלמי וספרא וספרי, אינו בגדר "לשון שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השקו"ט מזרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר-כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמותרים כו'. אבל בספר 'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ובלא פירוק.. כו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל - "אתם עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(על-פי י"ן מלכות" ספר הפלאה סימן ד')

(81) הלואה. (82) בכל אלה שהזכרת. (83) קרבן אחד, שאין זו אלא שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד. (84) משנה, שבועות לג, א. הואיל ופרטו כל תביעה בפני עצמה, הרי הם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה ותביעה, השווה לעיל פ"ז, ה"ב.

טז. משפיע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוני חטים ושעורים וקסמין⁸⁵, שבועה שאין אנו יודעין לה עדות - אינם חייבין אלא אחת⁸⁶. שבועה שאין אנו יודעים לה עדות שיש לה ביד פלוני חטים ושעורים וקסמין - חייבין על כל אחת ואחת⁸⁷.

(85) מפורשת לעיל פ"ד, ה"ז. (86) משנה, שם. בהלכה הקודמת מדובר על מין אחד ותביעות חלוקות, ובנידון שלפנינו ידובר על תביעה אחת, פקדון או תשומת יד, ויש בה מינים נפרדים. (87) שם, הואיל וביטאו בשפתיהם כל מין בפני עצמו, הריהם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל מין ומין. וראה לעיל פ"ז, ה"ג.

יז. וכן אם תבעו אותן רבים להעיד להם, ואמרו: שבועה שאין אנו יודעין לכם עדות - אינן חייבין אלא אחת⁸⁸. לא לה ולא לה ולא לה - חייבין על כל אחת ואחת, בדרך שבארנו בשבועות הפקדון⁸⁹.

(88) אין כאן אלא שבועה אחת כוללת ומכוונת לכולם כאחד. (89) לעיל פ"ז, ה"ד. וכלשון כשאמרו לא לה, לא לה, בלי וי"ו המחברת, כמבואר שם בבאורנו. ומקור דברי רבינו ב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, על הפסוק: כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה). וראה בשבועות לח, א: "תני רבי חייא, הרי כאן חמש עשרה חטאות" שהכוונה לשבועת העדות, שיש בה קרבן חטאת ('תוספות' שם), ותבעו אותם חמשה אנשים.

יח. הנשבע לחברו שהוא יודע לו עדות, ונמצא שאינו יודע לו עדות - הרי זה פטור, ואין פאן לא שבועת העדות ולא שבועת פטוי. מפני ששבועת פטוי אינה אלא בדרך שיש בו לאו והן⁹⁰, ואם יאמר: שבועה שאיני יודע לה עדות⁹¹ - אין זה שבועת פטוי אלא שבועת העדות⁹²; הואיל ולא זה שיש בה⁹³ אינה שבועת פטוי, כך הן שפה, שהוא הנשבע שיודע לו עדות⁹⁴, אינו שבועת פטוי⁹⁵.

(90) ככתוב (ויקרא ה, ד) "להרע או להטיב", דבר והיפוכו, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א, ובבאורנו שם אות ב. (91) ונמצא שהוא יודע. (92) שהתורה לא חייבתו משום שבועת ביטוי להתחייב בה חוץ לבית-דין אלא משום שבועת העדות, ואינה אלא כשכפר בבית-דין וראוי להעיד, ובדבר שיש בו מומן (שבועות כה: וברש"י). (93) השלילה שבשבועה זו, שנשבע שאינו יודע לו עדות. (94) ונמצא שאינו יודע. (95) ונמצא פטור מכלום.

יט. דבר ברור הוא, שהנשבע לחברו שהעיד לו והוא לא העיד, או שלא העיד לו והוא העיד - הרי

(63) פרט להשביעם אחר שיעידו אם יש לפלוני ביד פלוני מומן, שאין זה התובע בעל-דין עצמו, לעיל ה"ז. (64) פרט אם תבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי, לקמן פ"י ה"ג. (65) פרט לקרקעות ועבדים. ושטרות שאין גופם ממון, לעיל ה"ג. (66) ובכת"י התימנים: לבדה, פרט לעדי קנס, שעדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבת, לעיל ה"ד. (67) פרט אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם, לעיל ה"ז. (68) לעיל ה"ז. (69) אע"פ שלא ייחדם בעת השבועה, לעיל ה"י, "שהרי תבעם תחילה".

יד. כל מקום שאמרנו פטור - פטור משבועת העדות, אבל חייב בשבועת פטוי⁷⁰. והוא שנשבע או שפנה אמן⁷¹ אם השביעו אחר, שהרי נשבע על שקר⁷². אבל המחייב בשבועת העדות, אף על פי שהוא נשבע על שקר ואף על פי שהוא מזיד - אינו חייב⁷³ משום שבועת פטוי⁷⁴, אלא משום שבועת העדות בלבד⁷⁵. שהרי הכתוב הוציא שבועת העדות מכלל שבועת פטוי לחיוב⁷⁶ המזיד בה פשוטו בקרבן⁷⁷ אבל לא במלקות⁷⁸; שנאמר: לאחת⁷⁹ מאלה - במין אחד ממני שבועות אתה מחייב הנשבע, ואי אתה מחייבו בשני מינין עד שיהיה חייב בדין שבועת העדות ובדין שבועת פטוי⁸⁰.

(70) שבועות מט, ב. לענין הפטורים משבועת השומרים שחייבים בשבועת ביטוי, והוא-הדין לפטורים משבועת העדות (כסף-משנה). והשווה לעיל פ"ז, ה"ב.ג. ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי, הוא שנשבע" וכו'. (71) שהוא כמוציא שבועה מפיו. (72) אבל אם הושבעו מפי אחרים וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבים בשבועת ביטוי, שהרי לא נשבעו כלל, וראה לקמן פ"י בסוף ה"ז. (73) מלקות. (74) שאם נשבע לשקר במזיד - לוקה. לעיל פ"א, ה"ג. (75) קרבן עולה ויורד. (76) בשבועת העדות. (77) שבועות לא, ב: "בכולם נאמר ונעלם, וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר ונעלם - לחייב על המזיד כשוגג". (78) משום שבועת ביטוי במזיד, נוסף על קרבנו משום שבועת העדות. (79) ולא נאמר "באחת מאלה". (80) באחד (שבועות כה:). והרי זה כמו שאמרו (כתובות לב:): "כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות" ('תורה תמימה' ויקרא ה, ה). ורש"י בשבועות לו, א - מסביר, שאין לחייב מלקות בשבועת העדות, שאין בה התראה ודאית, כי מי יודע שהם יודעים לו עדות, ויוכל להתרות בהם. וב'תוספות' שם נמקו: משום שאי-אפשר לידע אם הם מזידים, שיכולים לומר שכחנו. וכן ברא"ש שם פ"ד, אות יט.

טז. משפיע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו לי שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד⁸¹ גזל ואבדה, שבועה שאין אנו יודעין לה עדות⁸² - אינן חייבין אלא אחת⁸³. שבועה שאין אנו יודעין לה עדות שיש לה ביד פלוני פקדון ותשומת יד גזל ואבדה - חייבין על כל אחת ואחת⁸⁴.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ג תשרי - ספר הפלאה - הלכות שבועות קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **זֶה חֵיב מְשֻׁם שְׁבֻעַת פְּטוּיָא⁹⁶, וְאֵין פָּאן שְׁבֻעַת**
- 2 **עֲדוּת כָּלִיל⁹⁷.**
- 3 **ג. תִּבְעֵן לְהַעֲדִי לוֹ שְׁהוּא כֹהֵן אוֹ לְוִי אוֹ שְׂאִינוּ בֶן**
- 4 **גְּרוּשָׁה⁹⁸ אוֹ בֶן חִלּוּצָה¹⁰⁰, וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין**
- 5 **מִשְׁבֻעַת הָעֲדוּת, שְׂאִין פָּאן עֲדוּת מִמּוֹן¹¹.**

(96 שבועות שם, שהרי ישנה בהן ולא, ואע"פ שאינה בלהבא (= בעתיד), שהרי אינו יכול להשבע שלא יעיד לו עדות, אם ידע שזוהי שבועת שוא, וכמבואר לעיל פ"ה, הט"ו - אין אנו מקפידים בשבועת ביטוי שתהא גם בלהבא, כמבואר שם ה"א. וכדעת רב בשבועות שם. (97 שאינה אלא בלהבא: משיבני עליכם שתבואו ותעידוני.

יום רביעי כ"ג תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

- 1 (שבועת העדות על דבר שאין בו חיוב ממון, על דבר שיש בו הפסד ממון וחיוב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת העדות.

- 3 **א. הָיוּ עֲדִיו אוֹ אֶחָד מֵהֶן פְּטוּל² אוֹ קְרוֹב³, וְאֶפְלוּ**
- 4 **מִפְּטוּלֵי עֲדוּת שֶׁל הַבְּרִיּוֹת⁴, אוֹ שֶׁהָיָה הַמִּלָּךְ אֶחָד**
- 5 **מֵעֲדָיו, שְׂאִינוּ רְאוּי לְהַעֲדִי⁵, אוֹ שֶׁהָיוּ עַד מִפִּי עֵד⁶,**
- 6 **וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין מִשְׁבֻעַת הָעֲדוּת; שְׂאֵלוּ**
- 7 **(הוֹדוּ) הָעֲדִיו - לֹא הָיוּ מְחֻבְּבִין בְּעֲדוּתָן מִמּוֹן⁷.**

(2 לעדות. כגון גולן שהוא פסול מן התורה להעיד, וכן כל מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא רשע ופסול להעיד. (3 לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים. (4 מדברי חכמים. שעבר עבירה, שהחייב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים בקוביא או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו, הרי הם גולנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי חמס. (5 מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביזיון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים פרק ג, הלכה ז, שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור, אינם ראויים להעיד. (6 שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד. (7 והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עונו" - בראויים להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם, כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וסוף-סוף אם יעידו לא נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה.

- 22 **ה. הָיָה עַד אֶחָד וְכִפְרוּ וְהִשְׁבִּיעוּ - פְּטוּר מִשְׁבֻעַת**
- 23 **הָעֲדוּת, שְׂאִין עֲדוּת עַד אֶחָד מִחֻבְּבֵי מִמּוֹן¹⁷.**

(17 אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם). - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם.

- 24 **ו. תִּבְעַת אֶת שְׁנֵי עֲדָיו שֶׁיַּעֲדוּ לוֹ שְׁזִנְתָה אִשְׁתּוֹ²⁴,**
- 25 **וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ - הָרִי אֵלוֹ חֻבְּבִין בְּשֻׁבְעַת הָעֲדוּת; שְׂאֵלוּ הָעֲדִיו - הָיוּ מִפְּסִידִין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ¹⁸ וּפְטוּר זֶה**
- 26 **שֶׁתִּבְעֵן, וְהָרִי כִפְרוּ בְּעֲדוּת מִמּוֹן¹⁷.**

(18 שהאשה שזנתה תחת בעלה אין לה כתובה.

- 28 **ז. תִּבְעַת עֲדִי קְנוּי¹⁹ אוֹ עֲדִי סְתִירָה²⁰ וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ**
- 29 **- פְּטוּרִין מִשְׁבֻעַת הָעֲדוּת; שְׂאֵלוּ הָעֲדִיו - אֵין חֻיב**
- 30 **מִמּוֹן פָּאן, אֲלֹא לְהִשְׁקוּתָהּ בִּלְבַד. וְאֵף עַל פִּי**
- 31 **שְׁעֲדוּת זוֹ גּוֹרֶמֶת לָהּ שֶׁתִּפְסִיד כְּתֻבָּתָהּ אִם לֹא**
- 32 **תִּשְׁתָּהּ²¹ - דְּבָר שְׁגוֹרִם לְמִמּוֹן אִינוּ כְּמִמּוֹן, שֶׁהָרִי**
- 33 **אֶפְשֵׁר שֶׁתִּשְׁתָּהּ²² וְלֹא תִשְׁבֵּר²³ כְּתֻבָּתָהּ.**

(19 שהתרה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני.

- 8 **ב. מְשֻׁבְּעֵי אֲנִי עֲלֵיכֶם שֶׁתִּבְּאוּ וְתַעֲדוּ לִי שְׂאֵמֶר**
- 9 **אִישׁ פְּלוֹנִי שִׁיתָן לִי מֵאֲתִים זָזוּ וְלֹא נָתַן, וְכִפְרוּ -**
- 10 **הָרִי אֵלוֹ פְּטוּרִין מִשְׁבֻעַת הָעֲדוּת; שְׂאֵם הָעֲדִיו**
- 11 **בְּדָבָר זֶה - לֹא יִתְחַיֵּב הַנִּתְבָּע מִמּוֹן בְּאֻמְרָתוֹ⁸. וְכֵן**
- 12 **כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.**

(8 שהיה יכול לומר חזורני בי, וכתב התוספות יום טוב שם: "ואפילו הוא עני אין המבטיח חייב ליתן לו, אלא מטעם נדר, ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו" וכו'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי הבעל, אין מטלטלי היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין תפיסתה מועילה לה. (31) המשועבדת לכתובתה. (32) שאין דין שבועת העדות נוהג בעדות קרקע. (33) אפילו כשיהיו שני עדים.

יג. השביע עדיו בבית דין וכפרו שגיהם באחת, כגון שהתחיל השני לכפר בתוך כדי דבורו של חברו - שגיהם חבין בשבועת העדות, וכל אחד ואחד מביא חטאתו³⁴ על שבועתו. כפר הראשון, ושקה העד השני יותר מדי דבור ואחר כך כפר - הראשון חייב בשבועת העדות, והשני פטור משבועת העדות; שאילו הודה זה השני - לא היתה עדותו מזיכת ממון³⁵.

(34) קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. (35) ואף על פי שעד אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושמה לא יישבע וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון.

יד. הודה אחד וכפר אחד - הכופר חייב, בין שקפר בתחלה בין שקפר בסוף³⁶. כפרו שגיהם באחד, וקדם האחד והודה בתוך כדי דבור - הרי זה פטור³⁷, והעומד בכפירתו חייב בשבועת העדות³⁸.

(36) שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. (37) ואפילו בתוך כדי דיבורו של חברו. (38) ואפילו יודה לאחר כפירתו לא ייפטר אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב.

טו. השביע שתי פתיות³⁹ עדים ושתייהן ראיות להעיד⁴⁰, וכפרה פת ראשונה ואחר כך כפרה פת שניה - הראשונה פטורה משבועת העדות; מפני שהן סמוכין על עדות שניה, ואפשר להוציא הממון בעדות הפת האחרת, ונמצא זה הנתבע אינו חייב לשלם בעדות אלו שקפרו לבדה. היתה הפת השניה קרובין לתובע או לנתבע בנשותיהן⁴¹, והרי הן גוססות⁴² - אף הראשונה חייבת; שהרי השניה בעת כפירת הראשונה לא היתה ראיה להעיד, ואף על פי שבמהרה יהיו ראויין פשיטתו אלו הגוססות⁴³. ואם כפרה השניה אחרי שמתו נשותיהן - חבין בשבועת העדות⁴⁴.

(39) זוגות. (40) שאינם קרובים ולא פסולים לעדות. (41) שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. (42) חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגורנו מפני צרות החזה. (43) ורוב גוססים למיתה, ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות

קינני - מלשון הכתוב "וקנא את אשתו" ואין קינני אלא לשון התראה. (20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר. (21) שאם אמרה איני טמאה ואיני שותה אין כופים אותה לשותות אלא תצא בלא כתובה. (22) ותימצא טהורה. (23) תפסיד.

ח. הרי שקנא לאשתו ונסתרה בעדים, וזנתה בעד אחד אחר הקניי והסתירה, והשביע עד זה שיבוא ויעיד, וכפר - חייב בשבועת העדות; שאף על פי שהוא עד אחד, אלו העיד עדות זו - היתה יוצאה בלא כתבה, כמו שבארנו בהלכות סוטה.

ט. וכן כל עד אחד שמחייב ממון בעדותו, אם כפר ונשבע או שהשביעו בבית דין וכפר - חייב משום שבועת העדות.

י. כיצד? כגון שהיה הנתבע והנתבע חשודין על השבועה²⁴, שאין משביעין אותם, והשביע לעד אחד שיבוא ויעיד לו שלש לו ביד זה מנה²⁵, וכפר - הרי זה חייב משום שבועת העדות; שאילו העיד - היה הנתבע הזה משלם ממון בעדותו, כמו שיתבאר בהלכות טוען²⁶. וכן כל פיוצא בזה²⁷.

(24) להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה, הרי הם חשודים על השבועה. (25) מאה זוז. (26) פרק ב, הלכה ד "תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ... אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם". (27) מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא המשביע עד אחד כזה שיבוא ויעיד, שראה פלוני חוטף, הרי זה עד המחייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת העדות.

יא. האשה שהשביעה עד אחד שיעיד לה במיתת בעלה, וכפר - חייב בשבועת העדות; שאילו העיד - היתה נשאת ונוטלת כתבתה²⁸.

(28) מיורשי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המותרת להינשא אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מיורשיו, ואפילו כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה.

יב. כמה דברים אמורים²⁹? פשהיה לה לגבות כתבתה מן המטלטלין³⁰; אבל אם אין לה לגבות כתבתה אלא מן הקרקע³¹ - הרי זה פטור משבועת העדות³². וכן אם היו שנים³³. שהמשביע עדי קרקע - פטורין, כמו שבארנו.

(29) שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב בשבועת העדות. (30) כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ג תשרי - ספר הפלאה - הלכות שבועות קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשבא וכפר לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ לבית דין.

יח. הַשְּׂבִיעֵן בְּבֵית דִּין וְכִפְרוֹ⁵⁴, וְחִזְרוּ וְהַשְּׂבִיעֵן¹³
אַרְבַּע וְחִמְשׁ פְּעָמִים וְהָן כּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,¹⁴
בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וְאִפְלוּ עָנּוּ אָמֵן¹⁵
אוּ נִשְׁבְּעוּ כִּפִּי עֲצָמָן פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם - אֵינָן חִיבִין¹⁶
מִשּׁוֹם שְׂבֻעַת הָעֵדוּת אֲלָא אַחַת; מִפְּנֵי שְׂאֵחֵר¹⁷
שֶׁכִּפְרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חִזְרוּ וְהוֹדוּ - אֵין עֲדוּתָן¹⁸
מוּעֵלָת פְּלוּם⁵⁵.¹⁹

(54 בבית דין. 55 מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים לך) בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשארו כל השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד בבית דין שיודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין אינה מועילה כלום.

יט. נִמְצָאת לְמַד, שֶׁכָּל הַשְּׂבֻעוֹת שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אַחֵר²⁰
שֶׁכִּפְרוּ בְּבֵית דִּין - הֵן עַל כְּפִירַת עֲדוּת שְׂאִינָה²¹
מִחִיבָת מִמּוֹן⁵⁶, שֶׁהֵן פְּטוּרִין עֲלֶיהָ מִשְׂבֻּעַת הָעֵדוּת²²
וְחִיבִין בְּשְׂבֻעַת פְּטוּי⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבֹאֲרָנוּ.²³

(56 שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת. 57 שהרי נשבעו לשקר.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) מצות-עשה שישבע המחוייב בשבועה - בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקונה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האיזמים על הנשבע שבועת הדיינים.

א. כִּשְׁם שֶׁשְׂבֻעַת שְׁוֹא וְשֶׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה², כִּף²⁴
מִצְוֹת עֲשֶׂה שְׂיִשְׁבַּע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂבֻעָה בְּבֵית דִּין²⁵
בְּשֵׁם⁴; שְׁנֵאמַר: וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע - זוֹ מִצְוַת עֲשֶׂה⁵.²⁶
שֶׁהַשְּׂבֻעָה בְּשֵׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ - מִדְּרָכֵי הָעֲבוּדָה²⁷
הִיא, וְהַדּוּר וְהַקְּדוֹשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בְּשֵׁמוֹ.²⁸

2) ראה לעיל פ"א, ה"ז-ח. 3) ראה להלן ה"ה-ו.
4) בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"ח-ט.
5) תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:): "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר.
6) השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז "שצוו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתחייב רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות-עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות-עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית.

ב. וְאִסּוּר לְהִשָּׁבַע בְּדָבָר אַחֵר עִם שְׁמוֹ. וְכָל הַמְּשַׁתֵּף²⁹

תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתייהן גוססות, כי אם רק אחת תמות יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתייהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. 44) ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה התחלת העדות (בשעת ראיה) וסופה (בשעת ההגדה) בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר".

טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֵדִים לְהַעִיד לוֹ וְכִפְרוֹ⁴⁵,
וְהַשְּׂבִיעֵן⁴⁶ וְעָנּוּ אָמֵן⁴⁷, וְהַשְּׂבִיעֵן אַרְבַּע וְחִמְשׁ²
פְּעָמִים וְהָן עוֹנִין אַחֵר כָּל שְׂבֻעָה וְשְׂבֻעָה חוּץ³
לְבֵית דִּין, וְכִשְׁבָּאוּ לְבֵית דִּין הוֹדּוּ וְהַעִידוּ - הָרִי⁴
אֵלוֹ פְּטוּרִין מִשְׂבֻּעַת הָעֵדוּת, כְּמוֹ שֶׁבֹאֲרָנוּ⁴⁸. וְאִם⁵
בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בְּכִפְרֵתָן - חִיבִין עַל כָּל אַחַת⁶
וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׂבֻעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין⁴⁹.⁷

45) שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. 46) משביעני עליכם אם אמת מה שאמרתם. 47) שזוהי קבלת שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה. 48) "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב". 49) שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.

יז. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים⁵⁰? בְּשִׁעְנֵנו אָמֵן; אֲכָל אִם⁸
לֹא עָנּוּ אָמֵן אֲלָא כִּפְרוּ עַל כָּל שְׂבֻעָה וְשְׂבֻעָה⁵¹,
הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׂבֻעָה מִפִּיהֶם וְלֹא עָנּוּ אָמֵן⁵²
- הָרִי אֵלוֹ פְּטוּרִים, עַד שֶׁיִּשְׁבְּעוּ בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ¹¹
בּוֹ שֵׁם, כְּמוֹ שֶׁבֹאֲרָנוּ⁵³.¹²

50) שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן. 51) שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. 52) שהוא כמוציא שבועה מפיו. 53) והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה נכנסה בו" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. וב"נודע ביהודה" ליורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה, היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות. ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמה לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין, תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין, ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה מרצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה

16 ומכחישו¹⁹. הרי אלו שתי שבועות על ידי טענת
17 ודאי²⁰ וכפירה. וכן שומר שטוען שאבד דבר
18 שהפקידו אצלו או נגנב או מת וכיוצא בזה - הרי
19 זה נשבע מפסק²¹, שאין בעל הפקדון יודע אם אמת
20 טוען זה השומר או שקר. והוא נשבע מן התורה,
21 שְׁנֵאֲמָר: שְׁבוּעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם²².

(16) שחבעו. (17) נכסי דנייד, הנדים ומטלטלים ממקום למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה, שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא מציעא נז: והל' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם שבועת היסת, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל' טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. (18) הרי זה משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות ט:), אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע אלא שבועת היסת (שבועות מ:). (19) כלל הוא: "כל מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה" (שם מ:). (20) של התובע. (21) על טענת ספק. של התובע. (22) וסימן לכל שלש שבועות אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו (מעשה רוקח).

22 ו. כל שבועה שמשפיעין אותה הדינין חוץ משלשה
23 מיני שבועות אלו²³ - הרי הוא מדברי סופרים²⁴, וגם
24 היא הנקראת שבועת הדינין²⁵. וגם שבועות אלו
25 מדבריהם שני מיני שבועות הן: יש מהן שבועות על
26 ידי טענת ודאי וכפירה, כגון שבועת שקר²⁶ ופוגם
27 שטרו²⁷ וכיוצא בהן. ויש מהן שבועות בטענת
28 ספק²⁸, כגון שבועת השתפין²⁹ והאריסין³⁰ וכיוצא
29 בהן. ובדיני ממונות³¹ יתבאר חיוב כל אחת ואחת
30 מאלו השבועות ודיניהם.

(23) כגון כל הנשבעים ונוטלים המנויים במשנה, שבועות פ"ז, מ"א. (24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (25) ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה תקנוה. (26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). (27) שמודה המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:). (28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא. (29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. (30) שקיבל שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:). (31) בספר משפטים, הל' טוען ונטען והל' שאלה ופקדון.

1 דבר אחר עם שם הקדוש ברוך הוא בשבועה -
2 נעקר מן העולם⁷. שאין שם⁸ מי שראוי לחלק לו
3 כבוד שנשפיעין בשמו אלא האחד ברוך הוא⁹.

(7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו". (8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיק מערבית לעברית (ר' שמואל אבן תיבון בפתחתו למורה נבוכים). והשוה הל' יסודי התורה פ"א, ה"א. (9) אמנם מצינו במלכים ב, ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך אם אעזבך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזבך (רדב"ז). וב"תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים ב, ד, שאלישע אמר לאלהיו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש, שכפילות הלשון: חי חי, מורה על פירוד השיתוף. כי אילו אמר: חי ה' ונפשך אם אעזבך, היה זה משתף שם שמים ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו. בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא, כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו". וראה לקמן פ"ב, ה"ג.

4 ג. ומתיר לאדם להשבע על המצוה לעשותה¹⁰, כדי
5 לזרז את עצמו¹¹, ואף על פי שהוא משבע עליה
6 מהר סיני¹²; שְׁנֵאֲמָר: נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָהּ לְשֹׁמֵר
7 מִשְׁפָּטִי צִדְקָה¹³.

(10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. (11) לקיימה. (12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, ה"א. והי"ח. (13) נדרים ח. הרי שאפילו כשרים שנמנעים משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן). ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה.

8 ד. שבועה זו שמשפיעין הדינים למי שנתחייב
9 שבועה, היא הנקראת שבועת הדינין¹⁴. בין שהיה
10 חייב בשבועה זו מן התורה, בין שהיה חייב בה
11 מדברי סופרים¹⁵.

(14) כלשון המשנה (שבועות פ"ו, מ"א). פרט לשבועת ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדינים להשבע, אלא מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). (15) מדברי חכמים, חוץ משבועת היסת, אעפ"י שהדינים מחייבים אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדינים, כמבואר בסמוך הי"ז.

12 ה. שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה,
13 ואלו הן: מי שטענו¹⁶ חברו משלטלין¹⁷, והודה
14 במקצתו וכפר במקצתו¹⁸. ומי שקפץ בכל
15 המשלטלין שטענו, ועד אחד מעיד עליו

19 שְׁאֲמָרוּ: הָרִי פְּלוּנִי בֶּן פְּלוּנִי אֶרֶר לֵה' אֱלֹהֵי
20 יִשְׂרָאֵל, אוּ לְמִי שִׁשְׁמוֹ חֲנוּן, אִם יֵשׁ לְפְלוּנִי אֶצְלוֹ
21 מִמּוֹן וְלֹא יוֹדֵה לוֹ, וְהוּא עֹנֶה אָמֵן. זֶה הִיא שְׁבוּעַת
22 הַדִּינִין.⁴⁴

(43) שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן - חייב". (44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיוי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

23 יא. הַדִּינִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ בְּלֹא נְקִיטַת חֶפֶץ⁴⁵ בִּידוֹ - הָרִי
24 אֱלוֹ טוֹעִים, וְחוֹזֵר וְנִשְׁבַּע וְסָפַר תּוֹרָה בִּידוֹ⁴⁶. וְאִם
25 אֶחָז תְּפִלִּין בִּידוֹ וְהִשְׁבִּיעוּהוּ - אֵינּוּ חוֹזֵר וְנִשְׁבַּע;
26 שֶׁהָרִי אֶחָז תּוֹרָה בִּידוֹ, וְכִמּוֹ סָפַר הָיָה⁴⁷. הִשְׁבִּיעוּהוּ⁴⁸
27 מִיָּשָׁב - אֵינּוּ חוֹזֵר וְנִשְׁבַּע.

(45) קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. (46) נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). (47) ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך". (48) בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדים שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפילין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפילין אינם חוזרים ונשבעים (בית יוסף לחו"מ סימן פז).

28 יב. תְּלִמִיד חֶכֶם⁴⁹ - לְכַתְּחִלָּה מְשַׁבִּיעִין אוֹתוֹ
29 מִיָּשָׁב⁵⁰ וְתְּפִלִּין בִּידוֹ, וְאֵינּוּ צָרִיךְ לְטַל סֶפֶר תּוֹרָה,
30 אֶלָּא תְּפִלִּין בְּכַפּוֹ חֶפֶץ הוּא⁵¹. וְנִשְׁבַּע בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,
31 כִּמּוֹ שֶׁאֲבָרְנוֹ⁵².

(49) ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. (50) מפני כבודו. (51) שבועות שם. (52) לעיל ה"ח.

32 יג. אֵין בֵּין שְׁבוּעַת הַסֵּת לְשְׁבוּעַת הַדִּינִין אֶלָּא
33 נְקִיטַת חֶפֶץ, שֶׁאֵין הַנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת אוֹחֵז סֶפֶר
34 תּוֹרָה⁵³; אֶלָּא מְשַׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּשֵׁם אוּ בְּכִנּוּי,
35 בְּשְׁבוּעָה אוּ בְּאֵלָה, מִפּוֹ אוּ מִפִּי בֵּית דִּין, כִּמּוֹ
36 שְׁבוּעַת הַדִּינִין. וְכִבֵּר נִהְגוּ הַפֶּל לְהִיּוֹת סֶפֶר תּוֹרָה
37 בִּיד תַּזְוִן⁵⁴ הַפְּנֹסֶת אוּ שֶׁאֵר הָעֵם בַּעַת שֶׁמְשַׁבִּיעִין
38 שְׁבוּעַת הַסֵּת, כְּדִי לֵאמֹר עָלֵינוּ⁵⁵.

(53) דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן בתוספות רי"ד לכתובות פח. (54) שמש. (55) להטיל אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר - תורה מביאים לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה

1 ז. וַיֵּשׁ שֵׁם שְׁבוּעָה אַחֲרָת, וְהִיא תְּקַנַּת חֶכְמִי
2 הַגִּמְרָא³², וְהִיא הַנִּקְרָאת שְׁבוּעַת הַסֵּת³³. וְאֵף עַל פִּי
3 שְׁפִית דִּין מְשַׁבִּיעִין אוֹתָהּ [הַיּוֹם] - אֵינָה נִקְרָאת
4 שְׁבוּעַת הַדִּינִין³⁴.

(32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסת. (33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל"א כו, יט) "אם ה' הסיתך בי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנוה חכמים לכל נחבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפסיד דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסת - שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ת, לשון כבירות, שהכבירו עליו להשבע (הערוך ערך היסת). (34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך ה"ג והי"ט.

5 ח. וּשְׁבוּעַת הַדִּינִין, בֵּין שֶׁהִיתָה שֶׁל תּוֹרָה אוּ שֶׁל
6 דְּבָרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עַל טַעֲנַת וְדָאִי בֵּין עַל טַעֲנַת
7 סֶפֶק, כֶּף הִיא: הַנִּשְׁבַּע אוֹחֵז סֶפֶר תּוֹרָה בְּזִרְעוֹ³⁵,
8 וְהוּא עוֹמֵד³⁶ וְנִשְׁבַּע בְּשֵׁם³⁷ אוּ בְּכִנּוּי³⁸, בְּשְׁבוּעָה אוּ
9 בְּאֵלָה³⁹, מִפּוֹ אוּ מִפִּי הַדִּינִין. וְהוּרֵז רְבוּתוֹ⁴⁰, שֶׁאֵין
10 מְשַׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הַדִּינִין אֶלָּא בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ⁴¹.

(35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפסו בכרית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ידך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפילין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור-המתחיל האי דיינא. (36) (שם). (37) המיוחד. (38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. (39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. (40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והורו רבותי" אינן, אלא: ואין משביעין. (41) ראה להלן ה"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה.

11 ט. פִּיעֵד מִפּוֹ? כִּגוֹן שִׁיאֲמַר: הָרִינִי נִשְׁבַּע בַּה'
12 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוּ בְּמִי שִׁשְׁמוֹ חֲנוּן, אוּ בְּמִי שִׁשְׁמוֹ
13 רַחוּם, שֶׁאֵינִי חַיֵּב לָזֶה כָּלוּם. וְכֵן אִם אָמַר: הָרִי
14 הוּא⁴² אֶרֶר לֵה', אוּ אֶרֶר לְמִי שִׁשְׁמוֹ חֲנוּן, אִם יֵשׁ
15 לָזֶה אֶצְלִי כָּלוּם.

(42) הנשבע אומר כן על עצמו.

16 י. וְכִיעֵד מִפִּי הַדִּינִין? כִּגוֹן שִׁיאֲמָרוּ לוֹ: מְשַׁבִּיעִין
17 אָנוּ אוֹתָךְ בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוּ בְּמִי שִׁשְׁמוֹ חֲנוּן,
18 שֶׁאֵין לָזֶה בִּידֶךָ כָּלוּם, וְהוּא עֹנֶה אָמֵן⁴³. אוּ

שְׁתִּיתָ בְּאֶרֶץ 72. וְכָל מִי שִׁיתָ חֵיב בָּהּ בְּטַעַנַת סֶפֶק, בֵּין מִן 13
הַתּוֹרָה 73 בֵּין מִדְּבָרֶיהֶם 74 - אֵינוֹ צָרִיךְ אִיוֹם 75. 14

(68) שהתובע טוען טענת ברי. (69) של הנתבע. (70) ראה לעיל ה"ו. (71) מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או שיפרוש מחד עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא תובע. (72) בסמוך ה"ז. ומקורו בשבועות לט. שהאיום האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן. (73) היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה. (74) כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו. (75) ראה להלן ה"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו, שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן בביאורנו אות פח.

טז. וְכִיצַד מְאִימִין עַל הַנִּשְׁבָּע? אֹמְרִין לוֹ: הֲיֵי 15
יֹדֵעַ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ נִדְעִיעִי 76 בְּשִׁעָה שֶׁאָמַר 16
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה 77: לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' 17
אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא. וְכָל עֲבֻרוֹת שִׁבְתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן 18
'יִנְקָה' 78, וְכָאן נֶאֱמַר 'לֹא יִנְקָה' 79. כָּל עֲבֻרוֹת 19
שִׁבְתּוֹרָה - נִפְרָעִין 80 מִמֶּנּוּ 81; וְכָאן - מִמֶּנּוּ 20
וּמִמִּשְׁפָּחָתוֹ, שֶׁמִּחְפִּין 82 עַל זֶה 83. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא 21
גוֹרֵם לְהַפְרֵעַ מִשְׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל 84; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל 22
עֲרִיבִין 85 זֶה בָּדָה 86. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהֵי 87 וְכַחַשׁ וְרִצָּח 23
וְגוֹמֵר; וְכַתּוּב אַחֲרָיו: עַל בֶּן תֹּאבֵל הָאֶרֶץ, וְאִמָּלֵל 24
כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ 88. כָּל עֲבֻרוֹת שִׁבְתּוֹרָה - תּוֹלִין 89 לוֹ 25
שָׁנִים וּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת 90, אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת; וְכָאן - 26
נִפְרָעִין מִידֵּי. שֶׁנֶּאֱמַר: הוֹצֵאתִיהָ 91 נָאם יְיָ עֲבָאוֹת 27
וּבָאָה אֶל בֵּית הַגָּנֹב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בְּשָׁמִי לְשָׁקֵר. 28
הוֹצֵאתִיהָ - מִידֵּי 92; וּבָאָה אֶל בֵּית הַגָּנֹב - זֶה הַגּוֹנֵב 29
דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין לוֹ מִמּוֹן עַל חֲבֵרוֹ וְטוֹעֵנֻם בַּחֲנָם 30
וּמִשְׁבִּיעֵיו 93; אֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בְּשָׁמִי לְשָׁקֵר - 31
כְּמִשְׁמָעוֹ 94; וְכִלְתּוּ וְאֵת עֲצֵיו וְאֵת אֲבָנָיו - דְּבָרִים 32
שֶׁאֵין אֵשׁ וַיִּמָּס מְכַלִּין אוֹתָן 95, שִׁבְעוֹת שָׁקֵר מְכַלָּה 33
אוֹתָן 96. 34

(76) נרתע ונפחד. (77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה בסיני, לא תשא" וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסיני". (78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לד, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. (79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). (80) עונשים אותו כגמולו. (81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא מיחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). (82) מכסים ומגינים עליו. (83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פיך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). (84) כינוי בלשון נקיה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט.

הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכלו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסת), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסת אין מחמירים בה כל כך, אלא מבאיסם ספר-תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסיאה סימן קמב.

יד. הַדִּינִין שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אֶת הַנִּשְׁבָּע בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהוּא 1
מִפִּיר - הֲרֵי זֶה כְּמַצְוֹתָה 56. וְכֵן הוֹרֵי הַגְּאוֹנִים 57. אֲבָל 2
רְבּוּתֵינוּ הוֹרִים 58, שֶׁאֵין מְשִׁבִּיעִים אֲלֵא בְּלְשׁוֹן 3
הַקָּדָשׁ 59. וְאֵין רְאוּי לְסַמֵּךְ עַל הוֹרָאָה זֹאת 60. וְאַף עַל 4
פִּי שֶׁנֶּהֱגוּ בְּכָל בֵּית דִּינִין לְהַשְׁבִּיעַ 61 בְּלְשׁוֹן הַקָּדָשׁ 62, 5
צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אֶת הַנִּשְׁבָּע 63 עַד שֶׁיִּהְיֶה מִפִּיר לְשׁוֹן 6
הַשְּׁבִיעָה 64. שִׁבְעוֹת הַדִּינִין הִיא שְׁבִיעוֹת הַפִּקְדוֹן 7
בְּעֶצְמָהּ 65. וְאַף שְׁבִיעוֹת הַסֵּת 66 נֶהֱגוּ כָּל הָעָם 8
לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ בְּלְשׁוֹן הַקָּדָשׁ 67. 9

(56) כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). (57) שבועות לח: "שבועת הדיינים, אף היא בלשונה נאמרה" ופירושו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. (58) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח. (59) שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקודש שהיא לשונה של תורה. (60) שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ם שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי ז"ל" וכו'. (61) בכת"י התימנים: להשביע. (62) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (רדב"ז). וגם יש בזה עלבון בית-הדין אם ישיבועוהו בלשון אחרת (כסף משנה). (63) לבאר לו בלשון שהוא שומע. (64) ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. (65) וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסת בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישיביעו בלשון שהוא מכירה. (66) שאינה חמורה כשבועת הדיינים. (67) כמבואר לעיל אות נט.

טו. כָּל מִי שִׁיתָ חֵיב שְׁבִיעוֹת הַדִּינִין שֶׁהִיא עַל יְדֵי 10
טַעַנַת וְדַאי 68 וְכִפְרָה 69, בֵּין שֶׁהִתָּה מִדְּבָרֵי תּוֹרָה בֵּין 11
שֶׁהִתָּה מִדְּבָרֵיהֶם 70 - מְאִימִין 71 עָלָיו, כְּמוֹ 12

שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). (103) על מחשבת לבך. (104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית-דין". (105) משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגו המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפזר הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה). ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משיערים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, ה"טז ובביאורנו שם.

- יט. אף על פי שאין מאימין איום זה בשבועות
טענת ספק, כמו שבארנו¹⁰⁶, ולא בשבועות הסת¹⁰⁷ -
צריכין הדינין לפצור¹⁰⁸ בפעלי דינין, אולי יחזרו
בהן¹⁰⁹ עד שלא תהיה שם שבועה כלל¹¹⁰.

(106) לעיל ה"טז. (107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל-כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונוטל, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסוד ויפטור, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזלן ע"י דינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. (108) להרבות בבקשה. (109) יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם. (110) ועל זה סמכו בכל בתי-דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמא יחשדו בו שנשבע לשקר ונמצא שם שמם מתחלל (תורה תמימה לדברים, ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמא יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טעדיקאות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

(85) אחראים. (86) שנאמר (ויקרא כו, לו) "וכשלו איש באחיו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת-שוא - אפילו כשאין בידם למחות (שם). (87) נשבעים לשקר. (88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). (89) מחכים ואינם נפרעים. (90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). (91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. (92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגגב" לומר, מיד כשהוצאתיה - תבוא אל בית הגגב. וגם אל "בית הגגב" משמעו - אל הגגב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). (93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל ה"ט), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משיעיה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). (94) כפשוטו. (95) אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. (96) בשבועות לט.

- יז. וְעִנְנֵי הָאֵיּוֹם הָיָה כְּלוֹ - בְּלִשׁוֹן שֶׁהָיָה מְפִירִין
אוֹמְרִים לָהֶם, כְּדִי שְׂבִינֵנוּ בְּדִבְרֵים וְיִחְזֹר הַחוּטָא
לְמוּטָב. אָמַר: אֵינִי נִשְׁבָּע - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ⁹⁷, וְנוֹתֵן
מֵה שֶׁטָּעְנֵנוּ חֲבֵרוֹ. וְכֵן אִם אָמַר הַטּוֹעֵן: אֵינִי
מְשִׁבִּיעוֹ, וּפְטוֹרוֹ⁹⁸ - הוֹלְכִין לָהֶן⁹⁹.

(97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרים אותו מיד. (98) מלשלם. (99) ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שויתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, הי"א.

- יח. אָמַר¹⁰⁰: הֲרִינִי נִשְׁבָּע, וְחֲבֵרוֹ תוֹבֵעַ¹⁰¹ -
הַעוֹמְדִים שָׁם אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: סוּרֵי נָא מֵעַל אֲהָלֵי
הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים¹⁰² וְגוֹמְרֵי. וְאוֹמְרִין לוֹ: לֹא עַל
דַּעְתְּךָ¹⁰³ אֲנוּ מְשִׁבִּיעִין אוֹתָךְ, אֲלָא עַל דַּעְתְּנוּ¹⁰⁴ וְעַל
דַּעַת בֵּית דִּין¹⁰⁵.

(100) הנתבע. (101) שישבע או ישלם. (102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה בחשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "וחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה

שרבינו מפרש מה שאמרו: בית-דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו - להכשירו לעדות בלבד, אבל עוון חילול השם בשבועה אינו מנוקה. ובשבועות לט, א - אמרו: על כל עבירות מנקה הוא לשבים, ועל שבועת שקר אינו מנקה אפילו לשבים, בלא פרעון, וכפירוש רש"י שם. וראה לעיל פ"א ה"ז, ובביאורנו שם. וב"ד איתן' מביא ראייה לדברי רבינו, ממדרש נחומא פרשת מטות אות א, האומר: "המועל בשבועות כופר בו בהקב"ה, ואין לו מחילה בעולם, שנאמר כי לא ינקה ה'".

ב. עון זה מן החמורות הוא, כמו שבארנו בהלכות תשובה⁸. אף על פי שאין בו לא פרת ולא מיתת בית דין, יש בו חילול השם המקדש, שהוא גדול מכל העונות⁹.

8 פ"א, ה"ב: "ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות. ושאר מצוות לא-תעשה ומצוות-עשה שאין בהן כרת - הן הקלות". 9 כמבואר שם ה"ד: "אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים . . . ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות . . . שנאמר (ישעיה כב, יד): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותו".

ג. מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהן, אף על פי שאין פונתו אלא למי שבארץ - אין זו שבועה¹⁰. וכן הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב¹¹ מכתבי הקדש¹², אף על פי שאין פונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצוה בכתב זה - אין זו שבועה¹³. ואף על פי שאין אלו שבועות - מאימין¹⁴ עליהן¹⁵, ומלמדן את העם שלא ינהגו קלות ראש בקדש, ומראין בעיניהם שזו שבועה¹⁶, ופותחין להם פתח¹⁷ ומתירין להם¹⁸.

10 שבועות לה, א. ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה, אלא שאינו חייב עליה קרבן ומלקות, כלשון המשנה שם: "הרי אלו פטורים". ורבינו סובר שלשון "פטורים" הוא לאו דוקא. וכדברי רבא שם עמ' ב, הסובר בפשיטות שאין זו שבועה, הואיל ואין בהם שום קדושה, שאם לא כן, הנשבע באדם - למי שבראו התכוין, ותהא זו שבועה הצריכה שאלה לחכם (רדב"ז). 11 בספר. 12 מחוץ לתורה, כמבואר בהלכה הבאה. 13 ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ולמד רבינו דין זה מדין הנשבע בשמים ובארץ (כסף-משנה). 14 מייראים ומטילים אימה. 15 על הנשבעים. 16 ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה מן התורה, ועובר עליה משום "לא יחל דברו" עד שישאל לחכם ויתירה לו. 17 פתח חרטה, כמבואר לעיל פ"ו ה"י, כגון הנשבע בנביא, שלא ינהג ישראל מנכסיו, אומרים לו "למחר יצטרך זה ותהיה עובר על: וחי אחיך עמך, אם אמר אילו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירים לו" (שם). 18 כמו שאמרו במשנה (נדרים כ). "פותחים להם פתח . . . ומלמדים אותם כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". והשווה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

כ. דבר פרור וגלוי, שפל הנשבע שבועת היינין או שבועת הסת בשקר - שיהא¹¹ חייב משום שבועת הפקדון¹¹², שקבר נתבאר משפטיה¹¹³. ואינו לוקה ואף על פי¹¹⁴ שהוא מזיד¹¹⁵. ונתחייב לשלם מה שנשבע עליו בתוספת חמש, שהוא רביע הקרן, עד שיהיה הוא¹¹⁶ וחמשו חמשה¹¹⁷. ומביא קרבן אשם, אם יש שם בית¹¹⁸ (דין), כמו שבארנו¹¹⁹.

111 ובכת"י התימנים: שהוא חייב. 112 שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח-ט). 113 לעיל שם, וגם בפרק ז. 114 ובכת"י התימנים: אעפ"י. 115 מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. 116 הקרן. 117 יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא חומש מלבר (מבחרין) בבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה הל' תרומות פ"י, הכ"ו, והל' מעשר שני פ"ה, ה"א. 118 בית - בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונוקדו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). 119 לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתיקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

פרק שנים עשר

1 חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקודש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממחרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

א. אף על פי שלוקה הנשבע לשוא או לשקר², וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפקדון מביא קרבן³ - אין מתפטר להן עון השבועה בלא; שנאמר: לא ינקה ה' - אין לזה נקיון מדין שמים עד שיתפטר⁴ מנפשו על השם הגדול שחלל, שנאמר: וחללת את שם אלהיך אני ה'⁵. לפיכך⁶ צריך אדם להזהר מעון זה יותר מכל העבירות⁷.

2 ראה לעיל פ"א, ה"ג, ז. 3 אבל אינו לוקה, כמבואר שם ה"ח ובביאורנו. 4 בכת"י תימן: שיפטר. ינקם. 5 ובהתחלת הפסוק נאמר: "ולא תשבעו בשמי לשקר" - הרי שהנשבע לשקר הוא מחלל השם. והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י: "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה . . . להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר: וחללת את שם אלקיך אני ה'". 6 הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר לו בלי יסורים נוספים. 7 ולדעת הראב"ד, כל שלקה נתכפר לו העוון לגמרי, שהרי בשבועות כא, א - אמרו: "כי לא ינקה ה' - בית-דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו". ורבינו סובר, שכל זה אינו ענין אלא לעונש שבועה בתור חטא שבועת שקר. אבל על עוון חטא חילול השם, אין בית-דין של מטה יכול לנקותו אלא הקב"ה בעצמו נפרע ממנו (רדב"ז). וכן כתב ב'ספר הבתים' הובא ב'כסף משנה',

28) שאין זו שבועה כלל. (29) שאינו יודע להבחין בין
נשבע סתם לנשבע ונטלה בידו (נדרים יד. וב'נמוקי יוסף').
והשווה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז, ופ"ב ה"ב.
ו. עבד ששבע - אין רבו צריך לכפותו³⁰, והרי הוא
אחר ששבע פקדם ששבע³¹. לפי שאין גופו קנוי
ל³² כדי שתחול עליו שבועתו, ונאמר בשבועות:
לאסור אסר על נפשו - מי ששפשו ברשותו, יצא עבד
שהוא ברשות אחרים³³. ונמצא זה כמו ששבע על
נכסי אחר³⁴.

(30) לכופו אותו לבטל שבועתו. (31) שאין השבועה חלה
עליו כלל. בניגוד לנזירות, שאם קיבל העבד להיות נזיר,
יכול רבו לכופו לשתות יין ולהטמא למתים, ואם לא כפהו
חייב לנהוג נזירות, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ב, ה"ז.
(32) לעצמו. (33) נזיר סב, ב. וגירסת רבינו שם: "אין צריך
לכפותו לשבועה, ואינו יכול לכפותו לנדרים" כדברי
ה'תוספות יו"ט נזיר פ"ט, מ"א. וה'אור שמח' ע"פ פירוש
המשנה לרבינו שם. (34) לאסור עליו, שאין אדם יכול
לאסור נכסי אחר על אחר, כמבואר בנדרים מז, א. והראב"ד
סובר, שאין זה אלא כשנשבע העבד שיתענה, מתוך שגופו
יחלש לעבודת רבו אין שבועתו חלה, ככתוב (ויקרא ה, ג)
"כי תשבע . . . להרע או להיטיב" - דרשו חכמינו (נזיר
שם) "מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים
(לרבו) שאין הרשות בידו", ושבועה זו היא להרע לרבו.
אבל כשנשבע על דבר שלא יחליש גופו ויוכל לעבוד את
רבו - השבועה חלה ('אור שמח' בהבנת דברי הראב"ד).
אולם רבינו סובר שאין שבועת העבד חלה כלל אפילו
בדברים שאין בהם עינוי נפש ואינם מעכבים אותו
ממלאכתו, מכיון שהשבועה היא "איסור גברא", שהאדם
אוסר נפשו על החפץ אין זה אלא נשבע על בחירתו ורצונו,
וכיון שאין הוא ברשות עצמו, ורצונו קנוי לרבו, שיכול הוא
לכופו למקום שירצה, הרי זה כנשבע על עבד אחר שיעשה
או לא יעשה, ואין שבועתו חלה כלל ('אור שמח'). וכבר
רמז על זה ה'תוספות יו"ט' שם). וראה לקמן הל' נזירות
פ"ב ה"ח, ובביאורנו שם.

ז. קטנים³⁵ ששבעו והן יודעין טעם השבועה³⁶,
אף על פי שאינן חייבין³⁷ - כופין אותן לעמוד
בדבריהן, כדי לחנכן³⁸ ולאיים עליהם³⁹ כדי שלא
ינהגו קלות ראש בשבועות. ואם היה הדבר
ששבעו עליו דבר שאין הקטן יכול לעמוד בו אלא
אם בן נזק, כגון ששבע שיעזוב או שלא יאכל בשר
זמן מרובה - מפה אותו אביו או רבו וגו' וכו',
ומראין לו שהתורה⁴⁰ שבועתו, כדי שלא יהיה רגיל
להקל ראש בשבועות⁴¹.

(35) בן, פחות משלש-עשרה שנה. ובת, פחותה משתי-
עשרה שנה, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א וה"י.
(36) ערך השבועה ומושגה. (37) לקיים שבועתם, שעדיין
אינם בני עונשים. (38) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו.
(39) על חומר עוון שבועת שקר וענשה. (40) ובכת"י

ד. במה דברים אמורים?¹⁹ בשאר כתבי הקדש;
אבל הנשבע בתורה²⁰: אם נשבע במה שכתוב בה²¹
- דעתו על ההזכרות²²; ואם נשבע בה סתם - דעתו
על הגויל²³, ואין כאן שבועה²⁴. נטלה בידו ונשבע
בה - הרי זה כמי ששבע במה שכתוב בה, ואסור²⁵.

(19) שאין זו שבועה. (20) שהיה ספר תורה מונח לפניו,
ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר
פלוגי. (21) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה.
(22) שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב, כמבואר לעיל פ"ב,
ה"ב. (23) הוא הקלף, שהתורה כתובה בו. (24) שלא
נשבע בשם ה' (נדרים יד: ובר"ן שם). ולדעת הראב"ד, אין
לחלק בין שאר כתבי הקודש לנשבע בתורה, שכולם
קדושים הם והנשבע בהם ומשקר, כמשקר במי שצויה
עליהם. ולדבריו כל הסוגיא בנדרים יד, ב עוסקת בנודר
בתורה (ראה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז), ולא בנשבע. ודין
נדר חלוק הוא מדין שבועה, ורבינו סובר שהסוגיא עוסקת
בין בנודר ובין בנשבע, שהרי בפירוש אמרו שם: "דעתו על
האזכרות שבה". וזה יתכן רק בנשבע, שאינו חייב עד
שיזכיר השם. ואמנם בתוספתא לשבועות פ"ב ה"ח, כל
הדין הזה שני שם לענין שבועה, באופן שדין זה משותף
הוא לשבועה ולנדר. ולפיכך הביאו רבינו גם בהל' נדרים
שם (כסף-משנה). וסובר רבינו, שכל זה לא נאמר אלא
בספר תורה בלבד, כמשמעות לשון הסוגיא בנדרים שם:
"הנודר בתורה". אבל בשאר כתבי הקודש אפילו נשבע
ב"מה שכתוב בהם" אין דעתו על האזכרות. כי האזכרות
האמורות בתורה נאמרו בסני מפי הקב"ה, ויש בהן קדושה
יתירה, שהרי הכותב ספר תורה צריך לכתוב האזכרות לשם
קדושת השם, ולפיכך כשנשבע בתורה, במה שכתוב בה,
דעתו על הקדוש בה ביותר. אבל בשאר כתבי הקודש, אין
האזכרות מקודשות כל כך, ואין דעתו מכוונת להשבע דוקא
באזכרותיהם. אמנם, אם ישבע בפירוש באזכרותיהם, הרי זו
שבועה, שהרי יש בה קדושה, ולפיכך מצילים כל כתבי
הקודש בשבת מפני הדליקה משום כבוד קדושת האזכרות
(רדב"ז). (25) נדרים, שם. "שכל נקיתת חפץ מורה לשון
חומר שבועה לשאת ידיו קודש" (נמוקי יוסף' שם). וכתב
ה'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' ריב, ראיתי חכמים בעיניהם
נשבעים בתורה לשוא ולשקר ומתנצלים שהם לא נתכוונו
אלא על הגויל ואין זו שבועה, והם גורמים להשניא לומדי
התורה בעיני עמי הארץ, לומר שהם מתירים מה שרוצים,
וקורא אני עליהם: חכמים הם להרע. ולפיכך מזהיר ה"ט'
שם ס"ק ב, שכל מי שנתחייב שבועה, לא ישבע בתורה
אלא-אם-כן מניח ידו עליה, ואז דינו כנטלה בידו האמור
כאן. וראה בש"ך שם סי' רלז, ס"ק יא.

ה. והנשבע בתורה סתם²⁶: אם תלמיד חכם הוא²⁷
- אינו צריך שאלה לחכם²⁸; ואם עם הארץ הוא -
צריך שאלה לחכם, כדי שלא ינהג קלות ראש
בשבועות²⁹.

(26) ולא נטלה בידו, שדעתו על הגויל ואין זו שבועה.
(27) שיוודע לחלק בין נשבע סתם ל"נטלה בידו".

התימנים: שהותרה. (41) כל זה מדברי הגאונים (רדב"ז). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א.
 ח. צריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי אמת בלא שבועה, כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד פעובדי פוככים ומזלות. וזה הדבר כמו חובה על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות⁴².

גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ץ חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או שנשבע לפניו⁴³ לשקר, או שברך ברכה שאינה צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא⁴⁴, כמו שבארנו בהלכות ברכות⁴⁵ - הרי זה חייב לגדות⁴⁶. ואם לא נדהו - הוא בעצמו יהא בנדריו⁴⁷, וצריך להתיר אותו מיד⁴⁸, כדי שלא יהא מכשול לאחרים⁴⁹, שהרי אינו יודע⁵⁰ שגדוהו⁵¹. ואם תאמר יודיעו⁵² - נמצאו כל העולם בנדריו, שהרי למדו לשונם העוה⁵³ ושבועה תמיד.

גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ץ חיות בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או שנשבע לפניו⁴³ לשקר, או שברך ברכה שאינה צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא⁴⁴, כמו שבארנו בהלכות ברכות⁴⁵ - הרי זה חייב לגדות⁴⁶. ואם לא נדהו - הוא בעצמו יהא בנדריו⁴⁷, וצריך להתיר אותו מיד⁴⁸, כדי שלא יהא מכשול לאחרים⁴⁹, שהרי אינו יודע⁵⁰ שגדוהו⁵¹. ואם תאמר יודיעו⁵² - נמצאו כל העולם בנדריו, שהרי למדו לשונם העוה⁵³ ושבועה תמיד.

(43) והזכיר שם שמים, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (44) ברכות לג, א. (45) פ"א, ה"טו. אלו שני הפרטים שמונה רבינו כאן, הם פירוש להתחלת דבריו: "השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא", שנאמר בצורה מופשטת וכוללת. ועל הזכרת שם שמים לבטלה שלא בדרך שבועה או ברכה שאינה צריכה, ידובר להלן ה"א (נמוקי הגרי"ב). (46) אומר לו: "פלוגי זה בשמא" (לשון רבינו בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"ב). נידוי - לשון ריחוק והבדלה, שאין יושבים בארבע אמותיו ואין מצרפים אותו לכל דבר שצריך עשרה, כמבואר שם ה"ד. (47) נדרים ז, ב הרי זה ראוי להנדות, אבל אינו בנידוי מאליו, שאין השומע ושותק חמור מהמזכיר עצמו, שאינו בנידוי עד שינדרוהו אחרים (ר"ן שם). ובתמורה ד, א - אמרו: אזהרה למוציא שם שמים לבטלה, מניין? שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא". (48) אומר לו: "שרוי לך ומחול לך" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ג). (49) שלא יתרחקו ממנו כדין. (50) בדרוסים קדומים: שאינם יודעים. (51) ולשון רבינו בהל' תלמוד תורה שם ה"ג: "אין בין נידוי להפרה כלום, אלא מנדים ומתירים ברגע אחד כשיחזור המנוה למוטב". ומקורו בנדרים ז, ב. (52) וישאר זה בנידויו, עד שישוב בתשובה ויבקש התרה, הל' תלמוד תורה שם ה"ו. (53) מלשון הכתוב (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר, העוה נלאו". העוה - לעקם ולסלף.

י. במה דברים אמורים⁵⁴? בשעה הנשבע הנה או המכיר לבטלה מזיד; אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור - אינו חייב לגדותו. ואני אומר: שאסור לגדותו, שלא ענש הפתוב שוגג⁵⁵; אלא מזהירו⁵⁶ ומתרה בו שלא יחזור.

יא. ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה, אלא אפילו להזכיר שם מן השמות המיוחדין⁵⁷ לבטלה - אסור, ואף על פי שלא נשבע. שהרי הכתוב מצוה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא, ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה⁵⁸. לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה - ימחר מיד וישבח ויפארו ויהדר לו, כדי שלא יזכר לבטלה. פיצד? אמר ה' - אומר: ברוך הוא לעולם ועד, או גדול הוא ומהלל מאד, וכיוצא בזה⁵⁹, כדי שלא יהא לבטלה.

(57) שאינם נמחקים, והמוחקם - לוקה. ושבועה שמות הם: הנכתב יו"ד ה"א או הנכתב אל"ף דל"ת, א-ל, אלקים, אלוה, אהיה, שדי, צבאות (הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב, ע"פ הוצ' 'רמב"ם לעם'). (58) ראה תמורה ג, ב. (59) 'ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א: "צריך לומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא להזכיר שם שמים לבטלה". והשווה הל' ברכות פ"ד ה"י, ובביאורו שם.

יב. אף על פי שמתר להשאל על השבועה⁶⁰, כמו שבארנו⁶¹, ואין בזה דפי⁶², ומי שלבו נוקפו⁶³ בדבר זה - אינו אלא שמין מנינות⁶⁴, אף על פי כן ראוי להזהר בדבר זה, ואין נזקקין⁶⁵ להתיר אלא מפני דבר מצוה⁶⁶ או מפני צרך גדול⁶⁷. וטובה גדולה היא לאדם שלא ישבע כלל⁶⁸, ואם עבר ונשבע - שיצטער ויעמד בשבועתו⁶⁹; שגאמר: נשבע להרע⁷⁰ ולא ימר, וכתוב אחריו: עשה אלה לא ימוט לעולם⁷¹.

(60) ע"י החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח חרטה או היתר לשבועתו. (61) לעיל פ"ו, ה"א. (62) ספק ופגם. (63) מכחו, שחושש ומהסס. (64) חשש אפיקורסות, שאינו מודה בקבלת משה רבינו מסיני שיש היתר לשבועה ע"י חכם, כמבואר לעיל, שם, ה"ב. (65) נענים. (66) כגון שנשבע שלא יהנה בפלוגי, והוצרכו בני עירו ללמוד או למול את בניהם, ולא נמצא אלא נשבע זה בלבד (שם ה"ט). (67) שנשבע לגרש את אשתו (שם ה"ו). (68) שאינו יכול להזהר, ועלול לבוא לידי שבועת שקר. וכן מצינו בגיטין לה, א: "מעשה באדם אחד שהפקיד דינו זהב אצל אלמנה, והנחיתו בכד של קמח ואפאתו בפת (שלא מדעת) ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: הבי לי דינרי. ואמרה לו: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה אם נהניתי מדינך כלום. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת (קרוב לאמת) כך, הנשבע על שקר על-אחת-כמה-וכמה" (כסף-משנה). (69) כמו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ד תשרי - ספר הפלאה - הלכות נדרים קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות".

ב. והחלק השני הוא שייחב עצמו בקרבן שאינו חיב בו, כגון שיאמר: הרי עלי להביא עולה, או הרי עלי להביא שלמים⁹ או מנחה, הרי בהמה זו עולה או שלמים. והאומר [הרי] עלי - הוא הנקרא נדר, והאומר הרי זו - הוא הנקרא נדבה. והנדר והנדר ממין אחד הוא, אלא שהנדרים חיבין באחריותן¹⁰, ונדבות אין חיבין באחריותן¹¹. ועל זה נאמר בתורה: ונדריך אשר תדר ונדבתה¹² וגומר. וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדרי הקדש¹³.

9 שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. 10 אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. 11 אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו. 12 זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". 13 שנדר או שנבד או שנתב ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסור, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסורם על עצמו בלבד.

ג. ודיני החלק הראשון וענינו - הם שאני מבארים בהלכות אלו; אבל דיני נדרי הקדש ומשפטיהם - כלם יתבארו במקומם בהלכות מעשה הקרבנות.

ד. מצות עשה של תורה שיקים אדם שבועתו או נדרו, בין שהיה מנדרי אסר בין שהיה מנדרי הקדש. שנאמר: מוצא שפתיה תשמר ועשית באשר נדרתה¹⁴; ונאמר: ככל היצא מפיו יעשה¹⁵.

14 הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיה - זו מצות עשה". 15 כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

ה. האוסר על עצמו מין ממני מאכל, כגון שאמר: תאנים אסורין עלי, או תאנים של מדינה פלוגית אסורין עלי, או תאנים אלו¹⁶ אסורין עלי, וכיוצא באלו, ואכל מהן כל שהוא - לוקה מן התורה, שנאמר: לא יחל דברו¹⁷. שאין לנדרים שעור¹⁸, שכל הנדר מדבר¹⁹ - הרי זה כמפרש כל שהוא²⁰. אמר: אכילה מפרות מדינה פלוגית אסורין עלי, או אכילה מפרות אלו - אינו לוקה עד שיאכל פזית²¹.

16 המונחות לפניו. 17 וזה חילל דברו. 18 לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. 19 ולא הזכיר בו

שמצינו ברבי יהושע בן לוי, שבדקו אחריו אם נשבע פעם בחייו, ונשאל על שבועתו להתירה (כתובות עז:). 70 לעצמו. 71 וכתב הראב"ד: דוקא בשבועה, אין נזקקים להתירה לו. אבל הנדר נדר, מצוה להתירו, שהרי אמרו (נדרים כב). "הנדר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו מקריב עליה קרבן". וגם רבינו הביא דין זה לקמן בהל' נדרים פי"ג הכ"ה, והדגיש שם: "ואם עבר ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". וכנראה, שאיסור נדרים קל הוא בעיני האדם, ויש לחוש שלא יעמוד בו, בניגוד לשבועה שהיא חמורה מאד, שנאמר בה (שמות כ, ז) "כי לא ינקה ה'" וכמבאר לעיל פי"א הט"ז, וגם יש בה עוון חילול השם, כמבאר לעיל ה"ב, ואין לחוש שלא יעמוד בה, ולפיכך מוטב שיקיימה ואל ישאל עליה.

סלקו להו הלכות שבועות בסיעתא דשמיא

יום חמישי כ"ד תשרי ה'תשפ"ב

הלכות נדרים

1 יש בכללן שלש מצות. שתי מצות עשה, ואחת 2 מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) שישמר מוצא 3 שפתיו ויעשה כמו שנדר. ב) שלא יחל דברו. ג) 4 שיפר הנדר או השבועה. וזהו דין הפרת נדרים 5 המפרש בתורה שבכתב. 6 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1 הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר הנדר או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר.

א. הנדר נחלק לשתי מחלוקות: החלק הראשון הוא 9 שיאסר על עצמו דברים המתירים לו¹⁴, כגון שיאמר: פירות מדינה פלוגית אסורין עלי כל שלשים יום או 10 לעולם, או מין פלוני מפרות העולם או פרות אלו אסורין עלי³. בכל לשון שיאסר⁴ - הרי זה נאסר בהן, 12 ואף על פי שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם⁵ 13 ולא כנוי⁶. ועל זה נאמר בתורה: לאסר אסר על נפשו 14 - שיאסר על עצמו דברים המתירים⁷. וכן אם אמר: 15 הרי הן עלי אסר - הרי אלו אסורין. וחלק זה הוא 16 שאני קורא אותו נדרי אסר⁸.

2 כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. 3 אפילו לעולם. אבל אם אמר יאסרו עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. 4 בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. 5 שם שמים. 6 תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנון. 7 וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". 8 על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסור אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה

- לשון אכילה. (20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי. (21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.
- 1 ו. אָסֵר עַל עֲצָמוֹ אֲכִילָה מִן הַתָּאֲנִים וְאֲכִילָה מִן הָעֲנָבִים, בֵּין בְּנֵדֶר אֶחָד²² בֵּין בְּשְׁנֵי נְדָרִים²³ - הָרִי אֱלוֹ מַצְטָרְפִין לְכֻזִּית²⁴. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה.
- 22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. (23) שאמר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. (24) שאם אכל משתיהן כזית אחד הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שני שבעות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבעות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדיון הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".
- 4 ז. הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלִי קֶרֶבֶן²⁵, אוֹ שְׁאֹמֵר: הָרִי הֵם קֶרֶבֶן, אוֹ שְׁאֹמֵר לְחִבְרוֹ: כָּל מָה שְּׂאֵכֶל עִמָּךְ עָלִי קֶרֶבֶן, אוֹ קֶרֶבֶן, אוֹ הָרִי הֵן עָלִי קֶרֶבֶן²⁶ - הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין עָלָיו; מִפְּנֵי שְׁאֵפֶשֶׁר שִׁידֹר אָדָם קֶרֶבֶן וַיַּעֲשֶׂה בְּהִמָּה שֶׁהִיתָה חַל קֶרֶבֶן וְתֹאסֵר²⁷.
- 25) כוונתו שהפירות ייאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. (26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חבירו. (27) נמצא שהתפיס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.
- 9 ח. אָבֵל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלִי אוֹ מִין פְּלוֹנִי עָלִי אוֹ מָה שְּׂאֵכֶל עִם פְּלוֹנִי עָלִי כִּבְשֹׁר חֲזִיר אוֹ כַּעֲבֹדֶת פּוֹכְכִים וּמִזְלֹת אוֹ כְּנֻבְלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוֹ - הָרִי אֱלוֹ מַתְרִין, וְאִין כָּאֵן נֶדֶר; שְׂאִי אֶפְשֶׁר שִׁיעֲשֶׂה דָּבָר שְׂאִינוּ בָּשָׂר חֲזִיר כִּבְשֹׁר חֲזִיר²⁸.
- 28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.
- 14 ט. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל הַמְּשִׁים דְּבָרִים הַמְּתָרִים בְּדָבָרִים הָאֲסוּרִים²⁹; אִם אוֹתוֹ דָּבָר הָאֲסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ
- 29) בְּנֵדֶר³⁰ - הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרִים; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֵדֶר³¹ - הָרִי אֱלוֹ מַתְרִין.
- 29) שמתפיס זה בזה. (30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. (31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.
- י. הַחֲטָאת³² וְהָאֶשֶׁם³³, אָף עַל פִּי שְׂאִינֵן בָּאִין בְּנֵדֶר וּנְדִבָּה³⁴ כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ, אֶפְשֶׁר לְנֹדֶר לְהִבְיָאוֹתָם מִחֲמַת נְדָרוֹ. שֶׁהַנֹּדֶר בְּנִזְיֹר³⁵ - מִבִּיא חֲטָאת³⁶, וְאִם נִטְמָא³⁷ - מִבִּיא אֶשֶׁם, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלִי כַחֲטָאת אוֹ כְּאֶשֶׁם, אוֹ שְׁאֹמֵר: הָרִי הֵן חֲטָאת אוֹ הָרִי הֵן אֶשֶׁם - הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין³⁸. וְאִין צָרִיךְ לֹאמֹר בְּאוֹמֵר: הָרִי הֵן עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אוֹ מִנְחָה אוֹ תוֹדָה - שֶׁהֵן אֲסוּרִין³⁹, שֶׁכָּל אֱלוֹ בָּאִין בְּנֵדֶר וּנְדִבָּה⁴⁰.
- 32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. (33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. (34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. (35) שנדר להיות נזיר. (36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. (37) טומאת מת. (38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבח אני חטאת ואשם, שהוא מתפיס בנדר". (39) הפירות שהתפיסם בקרבנות אלו. (40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.
- יא. אָבֵל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֱלוֹ עָלִי כַחֲטָאת אֶהְרֵן⁴¹ אוֹ כַּתְרוֹמָתוֹ⁴² - הָרִי אֱלוֹ מַתְרִין⁴³; שְׂאִין שֵׁם דָּרָךְ לְהִבְיָאוֹ אֱלוֹ בְּנֵדֶר וּנְדִבָּה⁴⁴.
- 41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. (42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. (43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. (44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.
- יב. הָאוֹמֵר: הָרִי הַפְּרוֹת הָאֵלוֹ עָלִי כְּנֹתֶר⁴⁵, כְּפִגּוּל⁴⁶, כִּבְשֹׁר טְמֵא⁴⁷ שֶׁל קִדְּשִׁים - הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין; שֶׁהִרִי עֲשָׂאֵן כִּבְשֹׁר קֶרֶבֶן מִכָּל מְקוֹם⁴⁸.
- 45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. (46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. (47) שאסור באכילה. (48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.
- יג. הָאוֹמֵר: הָרִי הֵן עָלִי כְּמַעֲשֶׂה בְּהִמָּה⁴⁹ - הָרִי אֱלוֹ אֲסוּרִין⁵⁰, הוֹאִיל וּקְדָשָׁתוֹ בְּיָדֵי אָדָם. הָרִי הֵן עָלִי כִּבְכוּרִין⁵¹ - הָרִי אֱלוֹ מַתְרִין; שְׂאִין קְדָשָׁתוֹ בְּיָדֵי

זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורבא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. (73) שאסור או באכילה אפילו לכהנים.

טז. יש מקומות שאנשיהם עלגים⁷⁴ ומפסידין את הלשון ומכניין על דבר בדבר אחר - הולכין שם אחר הפני. פיצד? כל פנוי⁷⁵ קרפן - קרפן. האומר: הרי הן עלי קונם⁷⁶, קונח, קונז - הרי אלו פנויין לקרפן⁷⁷. חרק, חרף, חרף - הרי אלו פנויין לחרם⁷⁸. וכן כל פיוצא פזה הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום⁷⁹ ובאותו זמן.

(74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. (75) שמות לוואי. (76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרבן. (77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. (78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. (79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

יז. וכשם שאוסר עצמו בפנויין, כך אם הקדיש⁸⁰ בפנויין - הרי זה הקדש⁸¹. וכנוי הפנויין - מתרין, בין בנדרים אסר בין בנדרים הקדש.

(80) קרבן לה, או שאר נכסיו לבדק הבית. (81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

יח. האומר לחברו: מה שאכל עמך לא יהא חליין⁸², או לא יהא פשר, או לא יהא דכיי⁸³, או לא יהא טהור - הרי זה כמי שאמר לו: כל מה שאכל עמך יהא קרפן, שהוא אסור⁸⁴. וכן אם אמר לו: כל מה שאכל עמך טמא⁸⁵ או נותר או פגול - הרי זה אסור.

(82) אלא קרבן. (83) טהור ומותר באכילה. (84) משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. (85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. האומר לחברו: לא חליין לא אכל לך - הרי זה כמי שאמר לו: מה שאכל לך לא יהא חליין אלא קרפן⁸⁶. וכן אם אמר: הקרפן שאכל לך, קרפן⁸⁷

1 אדם⁵², ואינו יכול להתפסו בנדר⁵³, שנאמר: לא יקדיש איש אתו⁵⁴.

(49) שאדם מקדישו לשמים. (50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. (51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. (52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". (53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. (54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור.

3 יד. אומר: הרי הן עלי פחרמי שמים⁵⁵ - הרי אלו אסורין; שחרמי שמים לבדק הבית⁵⁶. הרי הן עלי כתומת הלשכה⁵⁷, פתמידיים⁵⁸, פדירים⁵⁹, פעצים⁶⁰, פאשים⁶¹, פמזבח⁶² או פאחד ממשמשי⁶³ המזבח, פגון שאמר: הרי הן עלי פיעים⁶⁴, פמזרקות⁶⁵, פמזלגות⁶⁶ וכיוצא בהן, וכן האומר: הרי הן עלי פהיכל⁶⁷, פירושלים⁶⁸ - הרי אלו אסורין, ואף על פי שלא הזכיר שם קרפן; שכל דברים אלו ענינם פאומר: הרי הן עלי קרפן⁶⁹.

(55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. (56) לתיקון בית המקדש. (57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. (58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. (59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. (60) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. (61) כקרבנות הנקריבים על אש המזבח. (62) כקרבנות שעל גבי המזבח. (63) כלים שמשרתים בהם למזבח. (64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. (65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. (66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. (67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. (68) כקרבנות הנאכלים בירושלים. (69) וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

12 טו. היה לפניו פשר קדש, אפלו היה פשר שלמים 13 אחר זריקת דמים שהוא מתר לזרים⁷⁰, ואמר: הרי הן עלי פפשר זה - הרי אלו אסורין; שלא התפס אלא בפעקרו⁷¹ שהיה אסור⁷². אבל אם היה פשר בכור: אם לפני זריקת דמים⁷³ - הרי זה אסור; ואם לאחר זריקת דמים - הרי זה מתר.

(70) שנאכל לישראלים. (71) ביסודו, בתחילתו. (72) לפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

97 מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. (98) כגון עצים ואישים מזבח וירושלים.

כג. האומר לחברו: מדר אני ממך⁹⁹ - משמע דבר זה שלא ידבר עמו¹⁰⁰. מפרש אני ממך - משמעו שלא ישא ויתן עמו¹⁰¹. מרחק אני ממך - משמעו שלא ישב בארבע אמותיו¹⁰². וכן אם אמר לו: מנדה אני לך¹⁰³, או משמתנא¹⁰⁴ ממך. אבל אם אמר לו: נדר אני ממך שלא אכל לך, או מפרש אני ממך שלא אכל לך, או מרחק אני ממך שלא אכל לך - הרי זה אסור לאכל¹⁰⁵. ואם אכל פזית מכל נכסיו¹⁰⁶ - לוקה משום לא יחל דבריו¹⁰⁷.

99 ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. (100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. (101) בעסקי מסחר וממכר. (102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. (103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. (104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. (105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתוכו ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכללי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. (106) של חברו. (107) ומובן, שבגדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

כד. אמר לו: מנדה אני לך שלא אכל לך - אינו אוכל¹⁰⁸, ואם אכל - אינו לוקה¹⁰⁹. אמר לו: נדינא¹¹⁰ ממך - הרי זה אסור להנות.

108 משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאיני אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. (109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. (110) לשון נע ונד. שמשמע מתנודד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאות, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

1 שאכל לך, קרבן שאכל לך - הרי זה אסור⁸⁸. אבל האומר: הקרבן לא אכל לך⁸⁹, או קרבן לא אכל לך, או לקרבן לא אכל לך, או קרבן לא אכל לך⁹⁰, או לא קרבן לא אכל⁹¹ לך - כל אלו מתירים. שאין משמע דברים אלו אלא שגשבע בקרבן שלא יאכל לך⁹², והנשבע בקרבן - אינו כלום⁹³. או שגדר שלא יאכל לו קרבן.

86 ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליו שהוא אסור. (87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבריו כקרבן, שהוא דבר הנידר. (88) אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. (89) משמעו שאסור עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. (90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. (91) אף על פי שאפשר לדרקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". (92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". (93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

8 כ. חלין שאכל לך, החלין שאכל לך, פחלין שאכל לך; חלין שלא אכל לך, החלין שלא אכל לך, פחלין שלא אכל לך⁹⁴ - הרי זה מתר.

94 ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

11 כא. אבל האומר: לא טמא שאכל לך, לא נותר שאכל לך, לא פגול שאכל לך - אסור; שמשמעו של דבר: דבר שאכל הוא שיהיה פגול או טמא, לפיכך לא אכל לך⁹⁵.

95 שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלי.

15 כב. בהיכל שאכל לך, היכל שאכל לך, לא היכל שאכל לך - אסור⁹⁶. היכל שלא אכל לך, בהיכל שלא אכל לך, לא היכל שלא אכל לך - מתר; שזה קמי שגשבע בהיכל שלא יאכל לך⁹⁷. וכן כל פיוצא בזה⁹⁸.

96 שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל.

15 - לֹא אָמַר כָּלוּם¹²⁶, וְאִינוּ צָרִיף שְׁאֵלָה לְחֶכֶם¹²⁷,
16 אֶלָּא אִם בֵּן הָיָה עִם הָאָרֶץ¹²⁸, כִּדִּי שְׁלֹא יִנְהַגוּ קִלּוֹת
17 רֹאשׁ בְּנֵדְרִים.

(126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. (127) להחירו. (128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

18 כֹּחַ. נִדְרַ בְּמָה שֶׁפְּתוּב בָּהּ - הָרִי זֶה אָסוּר; שְׁהָרִי
19 פְּתוּב בָּהּ אָסוּר וְנִדְרָ¹²⁹. נְטִלָה בִּידוֹ וְנִדְרָ בָּהּ - הָרִי
20 זֶה כְּמִי שֶׁנִּדְרָ בְּמָה שֶׁפְּתוּב בָּהּ¹³⁰.

(129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. (130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

21 כֹּחַ. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: נְשָׁפִים וְנִשְׁנָה פָּרֶק - עָלָיו
22 לְהִשָּׁפִים¹³¹ וְלִקְרוֹת; שְׁנָה כְּמֹו נִדְרָ¹³² הוּא, וְאָף עַל
23 פִּי שְׁלֹא הוֹצִיאוֹ בְּלִשׁוֹן נִדְרָ¹³³.

(131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזקאל. (132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו". (133) שהוא: "יאסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אסור עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

24 ל. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הָרִי אֶתְ עָלִי כְּאִמִּי¹³⁴ אוֹ
25 בְּאִחוֹתִי, אוֹ כְּעֶרְלָה¹³⁵ אוֹ כְּכִלְאֵי הַפָּרֶם¹³⁶ - הָרִי זֶה
26 כְּאוֹמֵר עַל הַפְּרוֹת: הָרִי אֵלָיו כְּבֶשֶׁר חֲזִיר; כְּשֵׁם
27 שֶׁהוּא מִתֵּר לְאֶכְלָן, כְּמֹו שֶׁבְּאִרְנֹו¹³⁷, כִּף מִתֵּר
28 בְּאִשְׁתּוֹ. אֶכְלָ אִם אָמַר לָהּ: הָרִינִי מִדֶּר מִמֶּךָ
29 הָנִיָּה¹³⁸, אוֹ הִנָּאת תִּשְׁמִישֶׁךָ אֲסוּרָה עָלַי¹³⁹ - הָרִי זֶה
30 אֲסוּרָה עָלָיו¹⁴⁰, כְּמֹו שֶׁיִּתְבָּאֵר¹⁴¹.

(134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. (135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. (136) מין ממיני תבואה שנורע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. (137) שאין אדם מתפס בנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. (138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. (139) שלא התפס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. (140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. (141) "שאיין מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים

1 כֹּחַ. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: הָרִי עָלִי בְּנֵדְרִי רְשָׁעִים¹¹¹ אִם
2 אֶכְלָ לָךְ, שֶׁמִּנְדְּרִיהֶם נִזִּיר וְקָרְבֵּן וּשְׁבֻעָה¹¹², וְאֶכְלָ
3 - חֵיב כְּכֶלֶן¹¹³. וְכֵן הָאוֹמֵר: הָרִי עָלִי בְּנִדְבוֹת
4 בְּשָׂרִים¹¹⁴, שֶׁמִּנְדְּבוֹתֶם נִזִּיר¹¹⁵ וְקָרְבֵּן¹¹⁶ - הָרִי זֶה
5 חֵיב¹¹⁷.

(111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעסם, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנודר לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. (112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. (113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חבירו ואכל. (114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "כל תאחר לשלמו") אלא נודרים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה. (115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נזורים נזירות. (116) קרבן נדבה. (117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

6 כֹּחַ. אָמַר: הָרִי עָלִי בְּנֵדְרִי רְשָׁעִים אוֹ בְּנִדְבוֹת בְּשָׂרִים
7 שְׁאֶכְלָ לָךְ¹¹⁸ אוֹ אִם אֶכְלָ לָךְ - הָרִי זֶה אָסוּר¹¹⁹, אָף
8 עַל פִּי שְׁלֹא פִּרְשָׁה¹²⁰. אָמַר: בְּנֵדְרִי בְּשָׂרִים - לֹא
9 נִתְחַיֵּב בְּכָלוֹם; שְׁאִין הַבְּשָׂרִים נִדְרִים בְּדֶרֶךְ אָסוּר
10 וְכַעֲס¹²¹. אָמַר: בְּנֵדְרִי רְשָׁעִים הָרִינִי, וְהִיָּה נִזִּיר עוֹבֵר
11 לְפָנָיו - חֵיב בְּנִזְיוֹת¹²². בְּנֵדְרִי רְשָׁעִים עָלִי - חֵיב
12 קָרְבֵּן¹²³. בְּנֵדְרִי רְשָׁעִים שְׁלֹא אֶכְלָ מִמֶּנּוּ¹²⁴ - חֵיב
13 בְּשְׁבֻעָה¹²⁵.

(118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. (119) לאכול אצל חבירו. (120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם כנודרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. (121) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "כל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. (122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הייני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. (123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. (124) מהכיר הזה. (125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

14 כֹּחַ. הַנִּדְרָ בְּתוֹרָה, בְּגוֹן שְׁאֵמַר: פְּרוֹת אֵלָיו עָלִי כְּזוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

תנאי לנדריו שבעתיד, שיבטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

ד. מי שהתנה קדם שידר ואמר: כל נדר שאדור
מכאן¹⁸ ועד עשר שנים הריני חוזר בהן או הרי הן
בטלים וכיוצא בדברים אלו, ואחר כך נדר: אם היה
זכר התנאי בפשה שגדר - הרי נדרו קיים, שהרי
בטל התנאי בגדר זה¹⁹; ואם לא זכר התנאי אלא
אחר שגדר, אף על פי שקבל התנאי בלבד²⁰ וקנימו²¹
- הרי הנדר בטל. ואף על פי שלא הוציא עתה
החזרה בפיו, ככר הקדים החזרה²² לנדר והוציאה
בפיו מקדם²³. ויש שמורה להחמיר ואומר: והוא
שיזכר התנאי אחר שגדר בתוך כדי דבור²⁴.

(18) מהיום. שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי
נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). (20) בלבד, ולא הוציא
בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). (21) במחשבתו, שרוצה
הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוס רומי
וויניציאה: וקיים התנאי. (22) היא התנאי, שהתנה קודם
שידור. (23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את
תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה:
"לא יחל דברו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא
נדרו, קודם שידורו, הואיל ועדיין לא חל (קרית ספר).
(24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן
הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות
נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין
הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם
אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר.
ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי
בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי
אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו,
כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

ה. מי שהקדים את התנאי לשנה²⁵ או לעשר, ואחר
כך נדר, ונזכר בפשה שגדר שיש לו תנאי, ושכח
על אי זה דבר התנה²⁶ וכיצד היה התנאי²⁷: אם
אמר: על דעת ראשונה אני עושה²⁸ - אין נדרו
נדר²⁹, שהרי בטל; ואם לא אמר: על דעת ראשונה
אני עושה - ככר בטל התנאי וקיים הנדר, שהרי זכר
בשעת הנדר שיש שם תנאי ואף על פי כן נדר³⁰.
בשעת הנדר שיש שם תנאי ואף על פי כן נדר³¹.

(25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל.
(26) אם על אכילת פת או שתית יין. (27) אם על דברים
שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר
הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן
לנדרים כג:). (28) שאם אהיה זכור על מה שהתנתי, אלך
אחר התנאי. (29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן
ורא"ש שם). (30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו
- לא היה לו לידור סתם (שם).

ו. יש מהגאונים שאומרים: אין כל אלו הדברים³¹
נוהגין אלא בנדרים בלבד, לא בשבועות³². ויש מי
שמורה, שדין הנדרים והשבועות בענינות אלו אחד³⁴

1 א. אחד הנדר מפי עצמו² או שהדירו חברו³ ואמר
2 אמן, או דבר שענינו כענין אמן⁵, שהוא קבלת
3 דברים.

(2) שאוסר על עצמו דבר המותר. (3) שאמר לו: יאסר עליך
דבר פלוני. (4) ובוזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו
ששינוי (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן,
מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן
אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". (5) שאמר: הן, או
מקבל אני נדר זה, כמו ששינוי בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד)
"האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם
אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל
הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות
מנכסיו אינו צריך שיקבל חבירו את דבריו, שיכול לאסור
את שלו על חברו בעל-כרחו (יו"ד רט).

4 ב. ואין הנדר נאסר בדבר שאסר על עצמו עד
5 שיוציא בפשפתיו ויהיה פיו ולבו שוין, כמו שבארנו
6 בשבועות⁶. אבל המתכוין לנדר בנזיר⁷ ונדר בקרבן⁸,
7 בקרבן ונדר בנזיר, בשבועה⁹ ונדר, או שנתכוין לנדר
8 ונשבע, או שנתכוין לומר תאנים ואמר ענבים - הרי
9 זה מתיר בשניהם ואין פאן נדר¹⁰.

(6) פ"ב, ה"יב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם
בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתי" אין הנדר
חל עד שיבטאו בשפתיו. (7) להיות נזיר. (8) להביא
קרבן. (9) שנתכוין להשבע. (10) שלשון "מבטא"
משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קרית ספר). וכן שינוי
בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר
בחרם, בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר
בכולם" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה
נדרים פו:.

10 ג. הנדר על דעת אחרים¹¹ - הרי זה כנשבע על
11 דעת אחרים¹². וכן הנדר וחזר בו בתוך כדי דבור¹³,
12 או שמחו בו¹⁴ בתוך כדי דבור וקבל¹⁵ - הרי זה
13 מתיר¹⁶. ודין כל אלו הדברים בנדרים פדין
14 בשבועות¹⁷.

(11) שאומר הנני נודר זה על דעתכם. (12) שאמר:
"שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה
יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו...
וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של
אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב,
הט"ו). (13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי"
(שם, הי"ז, וראה בביאורנו שם). (14) אחרים, ואמרו לו:
חזור כך מנדרך. (15) שאמר: הן, או חזרתי בי.
(16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו
שם). וכן אמרו (בבא בתרא קט:): "והילכתא כל תוך כדי
דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ח
ובביאורנו שם. (17) שהרי הכתוב משה ואתם, שנאמר

- 1 הם, וכי יש לו להקדים תנאי לשבועתו³³ פדרך
2 שאמרו בנדרים³⁴.
- 13 הפהנים⁴⁵ - מתר, מפני שהן ממוין שלהם ואין בה
14 אסור⁴⁶; ואם סתם - אסור⁴⁷.

(43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית-המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. (44) שהתפס בדבר הנדור. (45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". (46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). (47) משנה שם.

- 15 ט. הרי הן עלי פמעשור: אם פמעשור בהמה - אסור,
16 מפני שהוא קרפן שהקדישו בידו⁴⁸, כמו שפארנו⁴⁹;
17 ואם פמעשור דגן⁵⁰ - מתר⁵¹; ואם סתם - אסור⁵².

(48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. (49) לעיל פ"א, הי"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בבאורנו שם. (50) הניתן ללוי. (51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). (52) משנה בנדרים שם.

- 18 י. הרי הן עלי פתרומה: אם לתרומת הלשכה⁵³
19 נתפון - הרי זה אסור⁵⁴; ואם לתרומת הגרן⁵⁵ נתפון
20 - מתר⁵⁶; ואם סתם - אסור⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, הי"ד ובבאורנו שם. (54) שהתפס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. (55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. (56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, הי"א ובבאורנו שם. (57) משנה בנדרים שם.

- 21 יא. במה דברים אמורים⁵⁸? במקום שמשמע כל
22 אחד מאלו שם שני ענינות⁵⁹; אבל מקום שדרפן
23 שאין קוראים חרם סתם אלא לחרמי בדיק הבית
24 בלבד⁶⁰, ואמר שם: הרי הן עלי חרם - הרי זה
25 אסור⁶¹. וכן אם היה דרפן שאין קוראים חרם סתם
26 אלא לחרמי פהנים⁶² - הרי זה מתר⁶³. וכן כל פיוצא
27 בזה⁶⁴. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי
28 אותו מקום באותו זמן⁶⁵.

(58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. (59) שני תכנים. (60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדור. (61) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). (62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. (63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:): וראה בר"ן שם יט: דיבור-המתחיל הא מכירים. (64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה"

(31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. (32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". (33) לביטול שבועתו. (34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונדר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בליל יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:): "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש-השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, וזולתי נוסחת רב האי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להחזיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

- 3 ז. סתם נדרים - להחמיר³⁵, ופירושן - יש בו להקל
4 ולהחמיר. פיצד? האומר: הרי הפרות האלו עלי
5 כבשור מליח³⁶ וכיין נסך - אומרין לו: ומה היה
6 בלבד? אם פירש ואמר: כבשור מליח של קרפן³⁷
7 וכיין שנתנסף על המזבח היה בלבי - הרי זה
8 אסור³⁸; ואם אמר: לא היה בלבי אלא תקרבת
9 עבודת פוכבים ומזלות³⁹ ויין שנתנסף לה⁴⁰ - הרי
10 זה מתר⁴¹. ואם נדר סתם⁴² - הרי זה אסור.

(35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשתוק. (36) מלוח. (37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (38) שהרי התפס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). (39) קרבן, שמקריבים לעבודה-זרה ואסור בהנאה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ז, ה"ב. (40) שאסור אף הוא בהנאה. (41) שלא התפס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח-ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר (רדב"ז). (42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

- 11 ח. וכן האומר: הרי הפרות האלו עלי חרם: אם
12 פחרם של בדיק הבית⁴³ - אסור⁴⁴; ואם פחרמי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. (65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

יב. הנודר בחרם⁶⁶, ואמר⁶⁷: לא היה בלבי אלא חרמו של ים, שהיה המכמרת⁶⁸; נדר בקרבן, ואמר: לא היה בלבי אלא בקרבנות מלכים⁶⁹; אמר לחברו: הרי עצמי עליך קרבן⁷⁰, ואמר: לא היה בלבי אלא לאסרו בעצם שהנחתני⁷¹ לי להיות נודר בו דרך שחוק; נדר שלא תהנה לו אשתו, ואמר: לא היה בלבי אלא אשתי ראשונה שגרשתיה; וכן כל פיוצא באלו הדברים, שמשמען לכל העם אסור, והוא אומר לא נתפונתי אלא לכה ולכה; אם היה הנודר תלמיד חכם⁷² - הרי זה מתר, ואין צריך שאלה לחכם⁷³; ואם היה עם הארץ⁷⁴ - מראין בעיניו שזה נדר ושהוא אסור, ופותחים לו פתח⁷⁵ ממקום אחר⁷⁶ ומתירין לו. ובין שהיה תלמיד חכם או עם הארץ - גוערין בהן⁷⁷, ומלמדין אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים⁷⁸, ולא יהיו נודרין דרך שחוק והתול.

(66) שאמר: ככר זה חרם עלי. (67) לאחר זמן. (68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרוהו בחרמו ויאספהו במכמרתו". (69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. (70) שמשמעו: שאסור את גופו על חברו כקרבן. (71) שהצנעתי בתיכתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. (72) שהוא נאמן שלכן נתכוין. (73) להתיר לו נדרו. (74) שאינו נאמן, שכן הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ:). (75) חרטה. (76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ: וכפירוש המשנה לרבינו שם). (77) בתוכחה. (78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וכן האומר לאשתו: הרי את עלי באמי, או האומר: פרות אלו עלי בבשר חזיר, שאין פאן נדר כמו שבארנו⁷⁹: אם היה האומר תלמיד חכם - אינו צריך שאלה לחכם⁸⁰; ואם היה עם הארץ - צריך שאלה לחכם, ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאמתן הפרות אסורין⁸¹, ופותחין לו פתח ממקום אחר, ומתירין לו נדרו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים⁸².

(79) לעיל פ"א, ה"ל. (80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח-ט. (81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם-הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד:). וסובר רבינו,

יד. ההפקר, אף על פי שאינו נדר⁸³ - הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו⁸⁴. ומה הוא ההפקר? הוא שיאמר אדם: נכסים אלו הפקר לכל⁸⁵. בין במטלטלין בין במקצועות. וכיצד דין ההפקר? כל הקודם וזכה בו - קנהו לעצמו ונעשה שלו. ואפלו זה שהפקיר - דינו בו כדין כל אדם⁸⁶: אם קדם וזכה בו - קנהו⁸⁷.

(83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג). (84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד-לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קריית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. (85) בין עניים לבין עשירים. (86) ואין אומרים מכיון שהוציא מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. (87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:). וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

טו. המפקיר לעניים אכל לא לעשירים - אינו הפקר, עד שיפקיר לכל פשטו⁸⁸. והמפקיר עבדיו הגדולים - קנו עצמן⁸⁹; והקטנים⁹⁰ - כל הקודם והחזיק בהן זכה, פשאר המטלטלין⁹¹.

(88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. (89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרב"ז: אבל אין העבד מותר בבית ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, ה"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח: (90) שאין להם יד לזכות בעצמם. (91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

טז. המפקיר את הקרקע - כל הקודם והחזיק בהן זכה. דין תורה, אפלו הפקיר בפני אחר⁹³ - הרי זה הפקר, ונפטר מן המעשרות⁹⁴, כמו שיתבאר במקומו⁹⁵; אכל מדברי סופרים, אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה, כדי שיהיה אחד זוכה אם רצה והשנים מעידים⁹⁶. והאומר: הרי זה הפקר וזה - הרי השני ספק הפקר⁹⁷. ואם אמר: וזה כמו זה,

אחת¹⁰⁴, להדש אחד, לשנה אחת, לשבוע¹⁰⁵ אחד: 9
עד שלא זכה בה הוא או אחר¹⁰⁶ - יכול לחזור 10
בו¹⁰⁷; ומשזכה בה, בין הוא בין אחר - אינו יכול 11
לחזור בו¹⁰⁸. ומפני מה יש לו לחזור פאן עד שיזכו 12
בה? מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם 13
מפקיר לזמן קצוב¹⁰⁹. 14

(104) שבוע ימים. (105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). (106) בתורת הפקר (107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה ותחזור אליו (רא"ש שם). (108) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). (109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מצינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קריית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

יט. דבר המפקר שפא אחד ושקרו, והיה מביט בו 15
שלא ישלנו אדם - לא קנהו בהבטחה¹¹⁰, אלא עד 16
שיגביהו אם היה מטלטלין¹¹¹, או יחזיק בקרקע¹¹², 17
בדרך שקנין הלקוחות¹¹³. 18

(110) בבא מציעא קיח. (111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. (112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. (113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כל-שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קריית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

פרק שלישי

(1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

א. ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועת בטוי²: 19
שבשבועת בטוי אין שבועה חלה על שבועה³, 20
ובנדרים יחול נדר על נדר⁴. המתפס בשבועה⁵ - 21
פטור, ובנדרים - חייב⁶. אין שבועת בטוי חלה אלא 22
על דברי הרשות⁷, ונדרים חלות על דברי מצוה 23
בדברי הרשות⁸. שבועת בטוי חלה על דבר שיש 24
בו ממש ועל דבר שאין בו ממש⁹, ונדרים אינן 25
חלין אלא על דבר שיש בו ממש¹⁰. 26

נקודות משיחות קודש

"אין שבועה חלה על שבועה, ובנדרים יחול נדר על נדר...".
ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה,
ושבועה לא חלה, כי בשבועה האדם אוסר את עצמו על

או שאמר: וגם זה - הרי התפס השני⁹⁸, ויהיה 1
הפקר ודאי⁹⁹. 2

(92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכתי" התימנים: והחזיק בה. (93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. (94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. (95) בהל' תרומה פ"ב, ה"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, ט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". (96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוני הפקירה (נדרים מה. וברש"י). (97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזה", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. (98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". (99) נדרים שם.

יז. המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם: כל 3
שלושה ימים - יכול לחזור בו¹⁰⁰; אחר שלשה ימים 4
- אינו יכול לחזור בו¹⁰¹; אלא אם כן קדם וזכה 5
בה¹⁰² - הרי הוא פזוקה מן ההפקר, בין הוא בין 6
אחר¹⁰³. 7

(100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקרם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, וביתניים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל ה"ד). (101) אפילו אם לא זכה בו אחר. (102) לא בתורת חזרה. ובכתב-יד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". (103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג. וכפירוש ה"כסף משנה").

יח. האומר: שדה זו מפקרת ליום אחד, לשבת 8

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליו השבועה השניה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" - מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח), ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדר נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. 15) כגון אמר: הריני נזיר - הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר כבר זו אסורה עלי, וחזר ואמר: כבר זו אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם-משנה).

ג. פיצד המתפס בנדרים¹⁶ חייב? שמוע חברו שגדר, ואמר 'ואני כמותך' בתוך דבור¹⁷ - הרי זה אסור במה שנאסר בו חברו. שמוע השלישי זה¹⁸ שגדר 'ואני', ואמר 'ואני', אפילו היו מאה וכל אחד מהן אומר 'ואני' בתוך דבורו של חברו - הרי כלן¹⁹ אסורין.

16) גורם שיתפס הנדר. 17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 18) השני. 19) נזיר כ, ב. כא, א. אבל המתפס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

ד. וכן האומר: הפשר הזה עלי אסור²⁰, וחזר ואמר אפילו אחר כמה ימים: והפת הזאת בפשר הזה - הרי הפת נתפשטה²¹ ונאסרה²². חזר ואמר: ודבש זה פפת הזאת, וזין זה בדבש זה, אפילו הן מאה - כלן אסורין²³.

20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. 21) באיסור נדר. 22) כבשר הנדור עלי-ידו תחילה. וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדור מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זה כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפס הפת באיסור נדר נתכוין, מה שאין-כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמותך לגבורה או בחכמה ('מעשה רוקח'). 23) שהמתפס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא מתפס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול כבר זה, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על כבר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמותך, אין מקום לומר להתפס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפס ולומר אני כמותך (ר"ן שם).

הדבר שנשבע עליו, אבל הנודר אוסר את הדבר הנדור על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה. ומכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה. השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש מעלה בנדר שעל-ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם - "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(על-פי י"ן מלכות ספר הפלאה סימן ה)

2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתיד להיות, שיעשה ושל לא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א-ג. 3) שאם נשבע שלא יאכל כבר זה, וחזר ונשבע שלא יאכלה ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. 4) מפורש בסמוך ה"ב. 5) ששמע את חבירו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא הוציא שבועה מפיו - הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. 6) מבואר בסמוך ה"ג. 7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין - פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ה, הי"ד-טז. 8) מבואר בסמוך ה"ו. 9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. 10) מבואר להלן ה"י.

ב. פיצד יחול נדר על נדר? האומר: הרי עלי קרבן¹¹ אם אכלתי¹² כפר זה, הרי עלי קרבן¹³ אם אכלתי, ואכלה - חייב¹⁴ על כל אחת ואחת. וכן כל פיוצא בזה¹⁵.

11) להביא קרבן למקדש. 12) כמו: אם אוכל, במובן העתיד. 13) וחזר ונדר. 14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז). והוא-הדין אם לא יתלה נדרו באכילת כבר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתך באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל כבר זה, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתו השניה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"ז). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הרי"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואין תחול

חלה על שבועה⁴²; והאוסר דבר זה בנדר - זה
הדבר הוא שנאסר⁴³, ואותו הדבר אינו משבע מהר
סיני⁴⁴.

38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה
שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע
לבטלה, ראה לעיל הל' שבועות פ"ה הי"ד-טו. 39) שכך
היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני.
40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א,
ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:): נדרים - נאסר החפץ
עליו, שבועות - אוסר נפשו מן החפץ. 41) ואין בכוחו
להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: וברא"ש שם).
42) כמפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז: "שאין שבועת
ביטוי חלה אלא על דברי רשות. . . שנאמר להרע או
להטיב". 43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר
האסור לו (רא"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה
הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה
בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש,
שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). 44) שאין
הסוכה מצווה לעשות מצוה ('תוספות' שבועות כה:). וכדאי
להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב'שב ואל
תעשה', אבל אם נדר לבטל מצוה ב'קום ועשה', כגון שנדר
לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה
וידחה לא-תעשה" ש'עשה' זה ("מוצא שפתין תשמור",
או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו
(רדב"י, וכן ביו"ד סי' רטו, ס"ה).

ח. כשאתה מתבונן⁴⁵ בפתוב תמצא שדברים
מראין פן כמו שקבלו חכמים מפי השמועה⁴⁶.
שהרי אומר בשבועת בטוי: להרע או להיטיב -
בדברי הרשות⁴⁷, כמו שבארנו⁴⁸, שיאכל וישתה
היום או שיעצום⁴⁹ וכיוצא בהן; ובנדרים הוא אומר:
ככל היצא מפיו יעשה, ולא חלק בין דברי מצוה
לדברי הרשות.

45) מסתכל ומעיין. 46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד
למשה מסיני. 47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו
עושה. 48) לעיל הל' שבועות פ"ה הט"ז, ע"פ הסוגיה
בשבועות כז, א. 49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

ט. הנדר שיעצום בשבת או ביום טוב⁵⁰ - חיב
לצום⁵¹; שהנדרים חלים על דברי מצוה⁵², כמו
שבארנו⁵³. וכן הנדר שיעצום יום ראשון או יום
שלישי כל ימיו, ופגע בו יום זה⁵⁴ והרי הוא יום
טוב או ערב יום הכפורים⁵⁵ - הרי זה חיב לצום.
ואין צריך לומר ראש חדש⁵⁶. פגע בו חנוכה
ופורים⁵⁷ - ידחה נדרו מפני הימים האלו; הואיל
ואסור העצום בהם מדברי סופרים⁵⁸ - הרי הן צריכין
חזיק, וידחה נדרו⁵⁹ מפני גזרת חכמים⁶⁰.

50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר
בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א

ה. הרי שמת אביו או רבו היום, ונדר שיעצום אותו
היום²⁴, וצם, ולאחר שנים אמר: הרי יום זה²⁵ עליו
פיום שמת בו אביו או רבו - הרי זה אסור לאכל
בו כלום; שהרי התפס יום זה ואסרו פיום האסור
לו²⁶. וכן כל פיוצא באלו²⁷.

24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום
בו (רא"ש לנדרים יב.). 25) סתם יום, משאר ימי השנה.
26) ולא לאחרים, שאסור עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום
הנדור, והמתפס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר:
הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים
מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפס בדבר האסור,
והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום,
כמבואר לעיל פ"א, ה"ח-ט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד
שידור בדבר הנדור (רדב"י). 27) כיום שראה ירושלים
בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.).
אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כיום
שמת בו אביו" וכו' אולם ב'ירושלמי' נדרים פ"א ה"א,
הנוסח: "ככר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו' משמע שאסר
עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

ו. פיצד חלים הנדרים על דברי מצוה בדברי
הרשות? האומר: הרי המצוה בלילי הפסח²⁸ אסורה
עליו, הרי ישיבת הספה בחד הסככות²⁹ אסורה עליו,
והרי התפלין אסורות בנטילה עליו³⁰ - הרי אלו
אסורין עליו, ואם אכל³¹ או ישב³² או נטל³³ -
לוקה³⁴. וכן כל פיוצא בזה³⁵. ואין צריך לומר במי
שאמר: הרי עלי קרבן³⁶ אם אכל מצה בלילי הפסח
- שהוא חיב בקרבן³⁷. וכן כל פיוצא בזה.

28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחור-לארץ
שעושים שני ימים טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה
בהם היא מצוה, ראה לעיל הל' שבועות פ"א ה"ו,
ובביאורנו. 29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים,
כתוב: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואכילה בלילי
יום-טוב הראשון בסוכה - חובה, כמבואר בהל' סוכה פ"ו,
ה"ה, ז. 30) בדפוסים אחרים: "והרי נטילת לולב אסורה
עליו, והרי הנחת תפלין אסורות עליו", וכן הנוסח במשנה,
נדרים טז, א: "לולב שאני נוטל, תפלין שאני מניח".
31) מצוה. 32) בסוכה. 33) לולב, ובדפוסים אחרים: "או
נטל או הניח". 34) משום: לא יחל דברו (משנה, נדרים
טז.). 35) כגון: עטיפה בציצית אסורה עליו, ראה הל'
שבועות פ"א, ה"ו. 36) להביא קרבן למקדש. 37) כי
למה יגרע נדרו אם תלאו בעשיית מצוה, ראה 'תוספות
יו"ט' נדרים פ"ב מ"ב, ובפירוש המשנה לרבינו שם,
והשווה להלן ה"א.

ז. ומפני מה נדרים חלים על דברי מצוה, ושבועות
אין חלות על דברי מצוה³⁸? שהנשבע אוסר עצמו
על דבר שנשבע עליו³⁹, והנדר אוסר הדבר הנדור
על עצמו⁴⁰. נמצא הנשבע לבטל מצוה - אוסר
עצמו, וכבר עצמו משבע מהר סיני⁴¹, ואין שבועה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 **אֵין הַנֶּדֶר חַל בְּכָל אֱלֹוֶי66, וְהָרִי זֶה פְּאוֹמֶר: דְּבוּרִי**
 11 **וְהַלּוּכִי וְעֲשֵׂתִי וְשִׁמּוּשֵׁי קֶרְבֵּן, שֶׁהֵן דְּבָרִים שְׁאִין**
 12 **בִּהֵן מִמֶּשׁ67.**

61) יהיה אסור עליך כקרבן. 62) נדרים יג, ב. וכבר נתבאר לעיל ה"ז, שהנדר אסור הדבר הנדר על עצמו, ודבר שאין בו ממש אינו יכול לאסרו (רא"ש שם). 63) כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. 64) לדעת ה'כסף משנה', יש לגרוס כאן: שאני, כלומר: מה שאני מדבר או עושה, יהיה אסור עלי כקרבן, שהרי בנדר אינו אסור עצמו על הדבר, אלא האיסור מכוון אל הדבר ביחס אליו, וכן גורס הר"ן במשנה נדרים יד, ב. 65) חיי אישות. 66) נדרים טו, א. 67) אבל השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, משום שבשבועה הוא אסור עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו ממש (נדרים יג: ובר"ן). וכן פסק רבינו בהל' שבועות פ"א, ה"ב: "או שדיבר פלוני עם פלוני" וראה שם פ"ה, ה"ב.

13 **יֵא. אָבֵל הָאוֹמֶר: יֹאסֵר פִּי לְדְבוּרוֹ, וְיָדִי לְמַעֲשֵׂיהֶן,**
 14 **וְרַגְלִי לְהַלּוּכֵן, וְעֵינַי לְשִׁנְתֵּן - הָרִי הַנֶּדֶר חַל**
 15 **עֲלֵיהֶן68. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֶר לְחִבְרוֹ: קֶרְבֵּן פִּי מִלְדָּבָר**
 16 **עֲמָךְ, וְיָדִי מִלַּעֲשׂוֹת עֲמָךְ, וְרַגְלִי מִלְּהִלֵּךְ עֲמָךְ - הָרִי**
 17 **זֶה אֶסוּר69. וְכֵן הָאוֹמֶר: הָרִי עָלִי קֶרְבֵּן אִם אֲדָבָר**
 18 **עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדָבָר עִמּוֹ, וְעֵבֶר עַל דְּבָרוֹ -**
 19 **חֵיב קֶרְבָּן70. וְכֵן אִם נָדַר דְּבָרָתִי71 וְלֹא דְבָרָתִי72**
 20 **וּכְיוּצָא בָּהֶן. שְׁאִין אֱלוֹ נְדָרִי אֶסֶר שְׁאֵנִי מִבְּאֲרֵין**
 21 **מִשְׁפָּטֵיהֶם73, אֲלֵא נְדָרִי הֶקְדַּשׁ74.**

68) שהפה יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: טו). 69) נעשה כאומר: יאסר פי לדיבורי, הואיל ויכול להתפרש שהתכוין לאסור פיו, אומרים: סתם נדרים להתמיר (ר"ן שם, וכן ב'בית יוסף' י"ד סי' ריג). 70) אע"פ שתלאו בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא ישנו בעולם, השווה ה' ערכין פ"ו, הל"א. 71) אם דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. 72) אם לא דיברתי. 73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. 74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

22 **יב. הַנֶּדֶר בְּדָבָרִים שְׁאִין בָּהֶם מִמֶּשׁ וְאֶסְרֵן, אֵף עַל**
 23 **פִּי שְׁאִין הַנֶּדֶר חַל עֲלֵיהֶם75 - אֵין מוֹרִים לוֹ שְׁיִנְהַג**
 24 **בָּהֶן הֵתֵר, הוֹאִיל וְאֶסֶר עֲצָמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ76 שֶׁהַנֶּדֶר**
 25 **חַל עֲלֵיהֶן; אֲלֵא פּוֹתֵחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר77**
 26 **וּמִתִּירִין לוֹ נְדָרוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נֶאֱסֵר, כִּדִּי שְׁלֹא**
 27 **יִנְהַגוּ קִלּוֹת רֹאשׁ בְּנִדְרִים78.**

75) כמבואר לעיל. 76) במחשבתו. 77) מבואר לעיל פ"ב, ה"ב. 78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"בל יחל" מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

בתשובותיו סי' תריד בדעת רבינו. 51) כדי לקיים את נדרו. 52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. 53) לעיל ה"ו, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים טובים. . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כולו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים טובים, ואם נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדר על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור לו לצום בימים אלו (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' רטז, סעיף ג). 54) יום ראשון או שלישי. 55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט). "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי. . . כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובשו"ע או"ח סי' תרד.

56) שנזכר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י, י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדישיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמהם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב יום הכיפורים (כסף-משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות' תענית יב, א. 57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא, ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז). 58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים. 59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים טובים שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו (שלא להתענות) את נדרו". 60) שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש-חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, וכיוצא בזה אמרו (תענית יז): "דברי תורה אין צריכים חיזוק, דברי סופרים צריכים חיזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואין נאמר לנודר זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום ועשה' - ? במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור, כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף-משנה) והשווה יבמות פח, א. וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל "מתוך". ולפי זה, אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשתות סתם יינם, או לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים, שלא יבואו לזלזל בה (רדב"ז).

1 **י. פִּיצַד אֵין הַנֶּדֶרִים חֲלִים אֲלֵא עַל דְּבָר שִׁישׁ בּוֹ**
 2 **מִמֶּשׁ? הָאוֹמֶר: דְּבוּרִי עָלֶיךָ קֶרְבֵּן61 - אֵינוֹ אֶסוּר**
 3 **מִלְדָּבָר עִמּוֹ; שֶׁהַדְּבוּר אֵין בּוֹ מִמֶּשׁ62. וְכֵן אִם אָמַר**
 4 **לוֹ: דְּבוּרִי אֶסוּר עָלֶיךָ - אֵין זֶה פְּאוֹמֶר: פְּרוֹתִי**
 5 **אֶסוּרִין עָלֶיךָ אוֹ פְּרוֹתִי קֶרְבֵּן עָלֶיךָ, שֶׁהֵן אֶסוּרִין**
 6 **עֲלֵיוֹ63. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֶר לְחִבְרוֹ: קֶרְבֵּן שְׁאִינִי64 מִלְדָּבָר**
 7 **עֲמָךְ, אוֹ שְׁאִינִי עוֹשֶׂה עֲמָךְ, אוֹ שְׁאִינִי מְהִלֵּךְ עֲמָךְ;**
 8 **אוֹ שְׁאִמֶר: קֶרְבֵּן שְׁאִינִי וְשֵׁן, שְׁאִינִי מִדְּבָר, שְׁאִינִי**
 9 **מִהִלֵּךְ; אוֹ שְׁאִמֶר לְאַשְׁתּוֹ: קֶרְבֵּן שְׁאִינִי מִשְׁמִשְׁשָׁךְ65 -**

יום שישי כ"ה תשרי ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם, היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפסים בנודר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו.

א. נְדָרִי אֲנִסִּין² וְנְדָרִי שְׁגָגוֹת³ וְנְדָרִי הַבְּאִי⁴ - הָרִי אֵלָיו מִתְּרִים⁵, כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּשִׁבְעוֹת⁶. הָרִי שֶׁהִדְרִיחוֹ הָאֲנִסִּין⁷ וְהַמּוֹכְסִין⁸ וְאָמְרוּ לוֹ: נָדַר לָנוּ שֶׁהַבֶּשֶׂר אֲסוּר עָלֶיךָ אִם יֵשׁ עִמָּךְ דָּבָר שֶׁחֵיב בְּמָכַס, וְנָדַר וְאָמַר: הָרִי הַפֶּת וְהַבֶּשֶׂר וְחֵינן אֲסוּרִין עָלֶי - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּפֶלֶל⁹, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף עַל מֵה שֶׁבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּדַּר שְׁלֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ לֹא¹⁰, וְנָדַר שְׁלֹא תִהְיֶה לּוֹ אִשְׁתּוֹ וְכֵנִי וְאַחֲרֵי - כִּלְן מִתְּרִין¹¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה¹².

(2) שנדר מתוך אונס והכרח. (3) כגון שאמר: תיאסר אשתי מליהנות לי, שגנבה את כסי או שהכחה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכחה. (4) גוזמה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חיילות הרבה כיוצאי מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלגה. (5) ואינם צריכים שאלה לחכם. (6) אלא שבשבעות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבעה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. (7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלימות. (8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. (9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. (10) ממנו. (11) ליהנות לו. (12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

ב. וּבְכָל הַנְּדָרִים הָאֵלֶּי¹³ צָרִיךְ שִׁיתְּכֹוֹן בְּלִיבּוֹ לְדָבָר הַמִּתְּרִי¹⁴. כְּגוֹן שִׁישִׁים בְּלִיבּוֹ שִׁהִיּוֹ אֲסוּרִין עָלָיו אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּלִבְדֹּא אוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכֵן פְּיוּצָא בְּזָה. וְסוּמָךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִיבּוֹ, הוּאֵיל וְהוּא אֲנוֹס¹⁵ וְאִינוֹ זָכוֹל לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָּיו, וְנִמְצָא בְּשָׁעָה שֶׁיִּדַּר לָהּ אֵין פִּי וְלִבּוֹ שְׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּשִׁבְעוֹת¹⁶.

(13) שנודר מחמת אונס. (14) אבל בנדר שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. (15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. (16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדיקיהו שעבר על שבעתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרי אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון

שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שערכו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

ג. וְכֵן נְדָרִי זְרוֹזִין¹⁷ - מִתְּרִין¹⁸. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִדִּיר חֲבֵרוֹ¹⁹ שִׁיאֲכַל אֲצִלּוֹ²⁰, וְנָדַר זֶה²¹ שְׁלֹא יֵאָכַל, מִפְּנֵי שֶׁאִינוֹ רוֹצֶה לְהִטְרִיחַ עָלָיו, בֵּין אֲכָל²² בֵּין לֹא אֲכָל²³ - שֶׁנִּיחֵן פְּטוּרִין²⁴. וְכֵן הַמוֹכֵר שֶׁנָּדַר שְׁלֹא יִמְכֹּר חֶפֶץ זֶה אֶלָּא בְּסֻלַּע²⁵, וְהַלּוֹקֵחַ נָדַר שְׁלֹא יִקְחֶנּוּ אֶלָּא בְּשִׁקְלָא²⁶, וְרָצוּ²⁷ בְּשִׁלְשָׁה דִּינָרִין - שֶׁנִּיחֵן פְּטוּרִין²⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ, וְלֹא נָדַר אֶלָּא כְּדִי לְזַרְזֹל אֶת חֲבֵרוֹ²⁹, וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ³⁰.

(17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. (18) ואינם צריכים שאלת חכם. (19) שאסר עליו הנאתו ממנו. (20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדירו אם לא יאכל אצלו. (21) המוזמן. (22) וחילל המוזמן את נדרו. (23) בניגוד לדעת המוזמן מדירו. (24) שאין זה נדר. (25) שהוא ארבעה דינרי כסף. (26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. (27) נתרצו והסכימו. (28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. (29) שיסכים לשלושה דינרים. (30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרי אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרי אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרי זרוזין, צריכים התרת חכם.

ד. וּמִזְמִין שֶׁאֲפִלּוֹ אֲרַבְּעָה מִיָּנִי נְדָרִים אֵלָיו, שֶׁהֵן מִתְּרִים, שֶׁאֲסוּר לוֹ לְאָדָם לְהִיטֵר נֹדֶר בֵּהֶן עַל מְנָת לְבָטְלָן? תִּלְמֹד לֹמַר: לֹא יִחַל דְּבָרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֲלִין³¹.

(31) וגדולה מזו שנינו: "מיניין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

ה. מִי שֶׁנָּדַר וְנִחַם³² עַל נְדָרוֹ - הָרִי זֶה נִשְׁאָל³³ לְחֻכָּם וּמִתְּרִין³⁴. וְדִין הַתֵּר נְדָרִים כְּדִין הַתֵּר שְׁבִיעוֹת: שֶׁאִין מִתֵּר אֶלָּא חֻכָּם מִבְּהֶקֶץ³⁵, או שְׁלִשָּׁה הִדְיוֹטוֹת³⁶ בְּמָקוֹם שֶׁאִין חֻכָּם. וּבְלִשׁוֹן שְׁמִתִּירִין הַשְּׁבִיעוֹת מִתְּרִין הַנְּדָרִי³⁷. וְכֵן שָׁרָה הָעֲנִינּוֹת שֶׁפָּרְשְׁנוּ בְּשִׁבְעוֹת - כִּלְן בְּנְדָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן בְּשִׁבְעוֹת³⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) שהרי בפרשת נדרים העוסקת בהפרת נדר האשה על ידי האב או הבעל, נאמר: "זה הדבר" כמו שנאמר ב"שחוט חוץ" - לומר שגם בנדר הקדש מועילה שאלה, מעתה גם הפרת האב והבעל מועילה, שהרי ההפרה מפורשת בתורה יותר מ"היתר חכם" שאינו אלא מפי הקבלה.

ט. מי שְׁנָדַר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וְאֵנִי', וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי וְאָמַר 'וְאֵנִי'⁴⁸, וְנִשְׁאַל הָרֹאשׁוֹן עַל נִדְרוֹ וְהָתֵר - הִתְרוּ פָּלֶן.⁴⁹ נִשְׁאַל הָאֲחֵרוֹן וְהָתֵר - הָאֲחֵרוֹן מֵתֵר, וְכָלֵן אֲסוּרִין.⁵⁰ נִשְׁאַל הַשְּׁנִי וְהָתֵר - הַשְּׁנִי וְשָׁל אֲחֵרֵי מֵתֵרִין, וְהָרֹאשׁוֹן אֲסוּרִין.⁵¹

48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. 49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. 50) שהם לא תלו את נדריהם בו. 51) שכל אחד התפס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

י. וְכֵן הַמִּתְפָּסִים דְּכָרִים הִרְבֵּה בְּנֵדֵר, כְּגוֹן שְׁנָדַר עַל הַפֶּת וְהַתְּפִס הַבְּשָׂר⁵², וְנִשְׁאַל עַל הַפֶּת וְהָתֵר בָּהּ - הָתֵר הַבְּשָׂר⁵³. נִשְׁאַל עַל הַבְּשָׂר וְהָתֵר בּוֹ - לֹא הָתֵר הַפֶּת.

52) אפילו לאחר כדי דיבור. 53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

יא. הַנִּשְׁפָּע אוֹ הַנּוֹדֵר שְׁאִינוּ נִהְיָה לְכָלֵם⁵⁴, וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ אוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִתִּירוּ⁵⁵ - הִתְרוּ כָּלֵם⁵⁶; שֶׁהֵנָּדַר שֶׁהָתֵר מִכָּלֵם - הָתֵר כָּלֵם. אָמַר שְׁאִינוּ נִהְיָה לְזֶה וְלָזֶה וְלָזֶה: הָתֵר הָרֹאשׁוֹן - הִתְרוּ פָּלֶן⁵⁷; הָתֵר אֲחֵרוֹן - הָאֲחֵרוֹן מֵתֵר, וְכָלֵן אֲסוּרִין. שְׁאִינוּ נִהְיָה לְזֶה וְלָזֶה וְלָזֶה⁵⁸ - צְרִיכִין פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

54) לכל אנשי החבורה. 55) החכם. 56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. 57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. 58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. 59) שהרי כל אחד מהם הורר על ידו בפני עצמו.

יב. נִדְרֵי בְּנֵיזֵיר⁶⁰ וּבְקֶרֶבֶן⁶¹ וּבְשְׁבוּעָה⁶², אוֹ שְׁנָדַר וְאֵין יָדוּעַ בָּאֵי זֶה מֵהֶן נִדֵּר - פֶּתַח אֶחָד לְכָלֵן⁶³.

60) להיות ניזיר. 61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. 62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. 63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

32) מתחרט. 33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנודר הוא הנשאל. 34) "כי כך למדו ממש רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניחם וחזר, חכם מתיר לו". 35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. 36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. 37) שאומרים לו: שרui לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. 38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבוע שבועה ... לא יחל דברו".

1 ו. וְאֵין מִתִּירִין הַנֵּדֵר עַד שְׁיִחֻל³⁹, בְּשְׁבוּעָה⁴⁰.

39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. 40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

2 ז. וְכִשְׁם שֶׁנִּשְׁאַלִים עַל נִדְרֵי הָאָסֵר⁴¹ וּמִתִּירִין אוֹתוֹ, 3 כֶּן נִשְׁאַלִים עַל נִדְרֵי הַקֹּדֶשׁ⁴² וּמִתִּירִין אוֹתוֹ⁴³. בֵּין 4 נִדְרֵי קֹדֶשׁ בֶּדֶק הַבֵּית⁴⁴ בֵּין קֹדֶשׁ מִזְבֵּחַ⁴⁵. וְאֵין 5 נִשְׁאַלִין עַל הַתְּמוּרָה⁴⁶.

41) שאדם אוסר פירותיו על עצמו. 42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. 43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". 44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. 45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדשו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה מעולם. 46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "היה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשאת תמורה.

6 ח. וְכִשְׁם שֶׁהָאֵב אוֹ הַבֶּעַל מִפֶּר נִדְרֵי אָסֵר, כֶּן מִפֶּר נִדְרֵי הַקֹּדֶשׁ⁴⁷ הַדּוּמִין לְנִדְרֵי הָאָסֵר.

1 יג. הנודר מאנשי העיר⁶⁴ ונשאל לחכם שפועיר⁶⁵,
2 או שנדר מישראל⁶⁶ והרי הוא נשאל לחכם
3 שבישראל⁶⁷ - הרי נדרו מתר.

64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. (65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. (66) מכל ישראל שבעולם. (67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

4 יד. האומר: פרות אלו אסורין עלי היום אם אלף
5 למחר למקום פלוני - הרי זה אסור לאכלם היום,
6 גזרה שמא ילך למחר לאותו מקום. ואם עבר ואכלן
7 היום, והלך למחר - לוקה⁶⁸; ואם לא הלך - אינו
8 לוקה⁶⁹.

(68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. (69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

9 טו. אומר: הרי הן אסורין למחר אם אלף היום
10 למקום פלוני - הרי זה מתר לילך היום לאותו
11 המקום, ויאסרו עליו אותן הפרות למחר. וכן כל
12 פיוצא בזה⁷⁰. מפני שאדם זהיר בדבר האסור שלא
13 לעשותו⁷¹, ואינו זהיר בתנאי שגורם לאסור דבר
14 המתר⁷².

(70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. (71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. (72) ולפיכך בדין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

15 טז. הנודר לצום עשרה ימים⁷³ באי זה יום שירצה,
16 והיה מתענה ביום אחד מהם, והצרף לדבר מצוה⁷⁴
17 או מפני כבוד אדם גדול⁷⁵ - הרי זה אוכל ופורע
18 יום אחר⁷⁶, שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר. נדר
19 שיעצום היום, ושכח ואכל - משלים לצום⁷⁷. נדר
20 שיעצום יום אחד או שנים⁷⁸, וכשהתחיל לצום שכח
21 ואכל - אכזר תעניתו, וחיב לצום יום אחר⁷⁹.

(73) בלתי רצופים. (74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. (75) שמפציר בו לאכול עמו. (76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. (77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. (78) ולא קבע איזה יום. (79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

פרק חמישי

(1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חברו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדורים או גידוליהם.

2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, הי"ד. פ"ב, ה"ח). (3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. (4) ולא אמר, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל דברו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאו המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו ינהה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דברו", כמבואר לקמן פ"י, הי"ב (לחם משנה). (5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא להינותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ן).

ב. אומר לשמעון: הרי אתה עלי חרם⁶, או הריני אסור בהניתך - הרי נאסר ראובן מלהנות בשמעון. ואם נהנה - לוקה, שהרי חלל דברו. ושמעון מתר בהניתך ראובן. אומר לו: הריני עליך חרם ואתה עלי, או הריני אסור בהניתך ואתה אסור בהניתך - שניהם אסורין זה בזה⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. (7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א-ג.

ג. ראובן שאמר לשמעון: הרי פרות פלוני אסורין עליך, או הרי אתה אסור בהניתך פלוני - אין זה כלום; שאין אדם אוסר חברו בדבר שאינו שלו⁸, אלא אם בן ענה שמעון אמן, כמו שבארנו⁹.

(8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה-זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד שיפסלום בעליהם (קריית ספר). (9) לעיל פ"ב, ה"א.

ד. האומר לחברו: כפרי זו אסורה עליך, אף על פי שנתנה לו במתנה¹⁰ - הרי זו אסורה עליו¹¹. מת ונפלה לו בירשה¹², או שנתנה לו אחר במתנה¹³ - הרי זו מתרת; שלא אמר לו אלא כפרי¹⁴, והרי אינה עתה שלו¹⁵.

(10) ואינה עוד שלו. (11) ואין אומרים לא נתכין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשיתננה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). (12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו. (13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. (14) כל עוד שהיא שלי. (15) מאחר שמת, אין הכזר שלו (נדרים לו:). אלא ששם (לד:) הגירסא

כשיהיה תלמיד חכם, אף-על-פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

- ח. **זֶה הַבֶּן הָאֲסוּר בִּירֵשֶׁת אָבִיו, אִם נָתַן יִרְשֶׁת אָבִיו לְאֶחָיו²⁸ או לְבָנָיו²⁹ - הֲרִי זֶה מִתְּרִי³⁰. וְכֵן אִם פָּרַע³¹ בְּחוּבוֹ או בְּכִתְּבַת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַן שְׂאֵלוֹ נִכְסֵי אָבִי שְׂאֲסָרֶן עָלָיו³². שֶׁהַנֶּשֶׁבַע שְׂאֵל יִהְיֶה בּוֹ חֶבְרוֹ - מִתְּרִי לֹא³³ לְפָרַע אֶת חוּבוֹ³⁴, כְּמוֹ שִׁיתְּבִאֵר³⁵.**

(28) בן אביו. (29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה (לרבינו). (30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט). ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). (31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. (32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או לההנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). (33) לנשבע עצמו. (34) עבור חבירו. (35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנייה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהברית הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

- ט. **מִי שֶׁנֶּאֱסַר³⁶ עָלָיו מִן מַמְיָנִי מֵאֶכָל בֵּין בְּנֵדֵר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה, וְנִתְּבַשֵּׁל עִם מֵינִים אֲחֵרִים או נִתְּעַרְבַּ עִמָּהֶן - הֲרִי זֶה מִתְּרִי בְּמֵינִים הַמִּתְּרִים, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאֲסוּר³⁷. וְאִם נֶאֱסַר בְּפָרוֹת אֲלוֹ³⁸ וְנִתְּעַרְבּוּ בְּאַחֵרִים: אִם לֹשׁ בָּהֶן טַעַם דָּבָר הָאֲסוּר - אֲסוּרִין, וְאִם לֹא³⁹ - מִתְּרִין⁴⁰.**

(36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא-תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. (37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת. (38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. (39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. (40) כדן כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

- י. **כִּיצַד? נֶאֱסַר בְּבִשּׁוֹר⁴¹ או בִּיֵּין - הֲרִי זֶה מִתְּרִי לְאֶכָל מֶרֶק וִירְקוֹת שֶׁנִּתְּבַשְׁלוּ עִם הַבִּשּׁוֹר וְעִם הַיֵּין, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם הַבִּשּׁוֹר⁴² או טַעַם הַיֵּין, וְאִינוּ אֲסוּר אֲלָא בְּאֶכִילַת בִּשּׁוֹר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ או לְשִׁתּוֹת יֵין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ.**

(41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. (42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש).

היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

- ה. **אָמַר לוֹ: פְּרוֹת אֵלוֹ אֲסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ פְּרוֹתַי, אִף עַל פִּי שֶׁמִּכְרָן¹⁶ או שְׁמַת וְנִפְלו לְאַחֵר - הֲרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאֲסוּר דָּבָר שֶׁהוּא שְׁלוֹ עַל חֶבְרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁצִּיא מִרְשוּתוֹ - הֲרִי הוּא בְּאֲסוּרוֹ עוֹמֵד¹⁷; אֲלָא אִם כֵּן אָמַר נִכְסֵי או בֵּיתִי או פְּרוֹתַי וְכִיּוֹצֵא בְּלִשׁוֹנוֹת אֵלוֹ, שֶׁהֲרִי לֹא אֲסוּרִין¹⁸ אֲלָא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּרִשְׁתּוֹ.**

(16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. (17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). (18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, ה"א.

- ו. **הָאָמַר לְבָנוֹ: הֲרִי אֶתְּ אֲסוּר בְּהִנְיָתִי, או שֶׁנֶּשֶׁבַע¹⁹ שְׂאֵל יִהְיֶה בּוֹ²⁰, אִם מֵת - יִירָשְׁנוּ²¹; שְׂזָה כְּאֹמַר: נִכְסֵי עָלֶיךָ אֲסוּרִין. אֲסַר עָלָיו הִנְיָתוֹ, וּפִירָשׁ: בֵּין בְּחַיִּי בֵּין בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִירָשְׁנוּ²²; שְׂזָה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: נִכְסִים אֵלוֹ אֲסוּרִין עָלֶיךָ²³.**

(19) האב. (20) ונאסר הבן בהנייתו, כמבואר לעיל ה"ל שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כסף משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקח עד שיקבל. (21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרית ספר). (22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז). וכמבואר בסמוך ה"ח. (23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

- ז. **אֲסַר בְּנוֹ בְּהִנְיָתוֹ²⁴, וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֶן בְּנֵי זֶה תִּלְמִיד חֶכֶם, יִקְנֶה בְנֵי זֶה נִכְסֵי כְּדִי לְהַקְנוֹתָ לְבָנוֹ²⁵ - הֲרִי זֶה מִתְּרִי²⁶, וְיִהְיֶה הַבֶּן אֲסוּר בְּנִכְסֵי הָאָב, וְכֵן הַבֶּן מִתְּרִי בָּהֶן אִם יִהְיֶה תִּלְמִיד חֶכֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְנַה²⁷.**

(24) ופירש: בין בחיי בין במוות. (25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). (26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). (27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על-מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנאת הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן

(ר"ן שם). (57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחליפין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב): "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

יד. נדר או נשבע שאיני אוכל אותם או שאיני טועם אותם: אם היה דבר שזרעו פלה⁵⁸ פשיזרע, כגון חטה ושעורה - הרי זה מתיר בחילופיהן ובגדוליהן⁵⁹; ואם היה הדבר⁶⁰ שאין זרעו פלה בארץ פשיזרע⁶¹, כגון בצלים ושימין - אפילו גדולי גדולין⁶² אסורין⁶³. ובין כף ובין כף⁶⁴, משקין היוצאין מהן⁶⁵ - ספק⁶⁶. לפיכך, אם שתה מהן - אינו לוקה⁶⁷.

(58) נפסד ונאבד. (59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). (60) בכת"י התימנים: דבר. (61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. (62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. (63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדין חליפי חליפים שמותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים (ר"ן שם). (64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. (65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. (66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם כנוססים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב): בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. (67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביוצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאו עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, ה"ד.

טו. וכן האומר לאשתו: מעשה ידיך עלי קרבן⁶⁸, או קרבן הן לפי, או קרבן הן על פי - אסור בחילופיהן⁶⁹ ובגדוליהן⁷⁰. שאיני טועם, שאיני אוכל: אם היו פירות מעשה ידיה דבר שזרעו פלה - מתיר בחילופיהן ובגדוליהן; ואם היה דבר שאין זרעו פלה - אפילו גדולי גדולין אסורין. ולמה לא יבטל העקר האסור בגדולין שרבו עליו? שהרי הן דבר שיש לו מתירין⁷¹, שאינו בטל ברוב, כמו שבארנו⁷².

(68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכנה לו. (69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חילופיהם אסורים. (70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז

יא. נאסר בבשר זה או ביין זה, ונתבטל עם הירק: אם יש בירקות טעם בשר או טעם היין - אסורין, ואם לאו - מתירין. שזה הבשר וזה היין נעשה כמו בשר ונבלות⁴³ ושקצים וכיוצא בהן⁴⁴. וכן כל ביוצא בזה⁴⁵. לפיכך⁴⁶, האומר: בשר זה אסור עלי - הרי זה אסור בו ובמקרק שבו⁴⁷ ובתבלין⁴⁸ שבו.

(43) מפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ה. (44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אסור בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). (45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. (46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אסור בתערובת. (47) ובכת"י התימנים: שלו. (48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

יב. נתערב יין זה שאסרו על עצמו ביין אחר, אפילו טפה בחבית - נאסר הכל. מפני שיש לו להשאיל על נדרו⁴⁹, נעשה בדבר שיש לו מתירין⁵⁰ שאינו בטל במינו⁵¹, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות⁵².

(49) מצוה עליו להשאיל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פ"ג, הכ"ה. (50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאיל על הדרת המדיר, והמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, ה"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנדר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). (51) "אפילו אחד בכמה אלפים". (52) פט"ו, ה"י, יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, ה"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

יג. האומר: פרות האלו קרבן עלי⁵³, או קרבן הן לפי⁵⁴, או קרבן הן על פי - הרי זה אסור בחילופיהן⁵⁵ ובגדוליהם⁵⁶, ואין צריך לומר במשקין היוצאין מהן⁵⁷.

(53) אסורים עלי כקרבן. (54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. (55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. (56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאו עליו כהקדש שאסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאו הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהם קרובים למאכל יותר מנפה וכברה שאינם אלא גורם לגורם (משנה, נדרים לב: ובר"ן שם). (6) שם, שאין בכל אלה הנאה המביאה לידי מאכל, וראה בסמוך ה"ב. וכן מותר לו לשאול ממנו חטים ללעוס וליתנם על מכתו, שאין זו הנאה המביאה לידי מאכל (ר"ן שם). (7) שגם זוהי הנאה המביאה לידי מאכל, הואיל והיא מקרבת המאכל אליו (שם לג. ובר"ן).

- ב. מְקוֹם שְׂדֵרְכָן שְׁאִין מְשֹׁאֲלִין פְּלִים אֶלָּא בְּשָׂכָר
 - אֲסוּר לְשָׂאֵל מִמֶּנּוּ⁸ אֶף פְּלִים שְׁאִין עוֹשִׂין בֶּהָן
 אֶכֶל נֶפֶשׁ. הָרִי שֶׁהָיוּ בְּמִקּוֹם שְׁאִין נוֹטְלִין שָׂכָר,¹⁴
 וְשָׂאֵל מִמֶּנּוּ פְּלִים שְׁאִין עוֹשִׂין בֶּהָן אֶכֶל נֶפֶשׁ כְּדִי
 לְהִרְאוֹת¹⁰ בֶּהָן בְּפָנָיו אֲחֵרִים עַד שִׁיִּהְיֶה מִהֶם¹¹, או
 שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲבֹד בְּאַרְצוֹ¹² כְּדִי שְׂיִלֹךְ בְּמִקּוֹם שִׁיִּהְיֶה בּוֹ
 - הָרִי זֶה אֲסוּר מִסְּפִיכָא¹³. לְפִיכָף, אִם עָבַר - אֵינוֹ
 לֹקָה¹⁴.

(8) בחינם. (9) משנה, שם. שהרי בדמי השכירות שמחל לו, יקח הנודר מאכל, נמצא נהנה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל. (10) להתנאות ולהתקשט בהם. (11) כגון ששאל ממנו טבעת ויתקשט בה בלכתו לבית המשתה, ויתנו לו מנה יפה משום כבודו. (12) באדמתו, לקצר דרכו לילך לבית המשתה. (13) שם, בעיה שלא נפשטה, כי יתכן, שאין זה אלא גורם רחוק המביא לידי הנאת מאכל. (14) שאין לוקים על הספק, אבל איסור תורה יש בו, שספק נדרים - להחמיר. ויש להעיר, שגם באומר: הנאה המביאה לידי מאכל אסורה עליך, שבהלכה הקודמת, אין הנאסר לוקה, אפילו כשיעבור ויהנה, שהרי לא אמר הנאסר כלום, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א. ואינו לוקה אלא כשאמר לחבירו: הנאה המביאה לידי מאכלך, אסורה עלי (לחם-משנה).

- ג. אִין בֵּין מִדֵּר הִנָּא מַחְבְּרוֹ לְמִדֵּר מִמֶּנּוּ הִנָּת
 מֵאֶכֶל, אֶלָּא דְרִיסַת הֶרְגֵּל¹⁵ וְכָלִים שְׁאִין עוֹשִׂין בֶּהָן
 אֶכֶל נֶפֶשׁ בְּמִקּוֹם שֶׁמְשֹׁאֲלִין אוֹתָם שֵׁם בְּחִנָּם¹⁶.

(15) לעבור דרך חצרו, שהראשון - אסור, ואילו השני מותר, וכגון שנכנס לחצרו לקצר הדרך, שהולך בה לרגל עסקיו, אבל כשהולך לבית המשתה - אסור, שהרי זה גורם להנאת המאכל, וכמבואר בהלכה קודמת (רדב"ז). (16) משנה, נדרים לב, ב.

- ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו הִנָּת שְׁמֵעוֹן, בֵּין בִּנְדָר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה - מִתֵּר לוֹ שִׁיתֵן שְׁמֵעוֹן עַל יְדוֹ¹⁷ מִחֲצִית הַשָּׂקָל שֶׁרְאוּבֵן חָיַב בָּהּ¹⁸, וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שֶׁעָלָיו¹⁹; שֶׁהָרִי לֹא הִגִּיעַ לִיד רְאוּבֵן כְּלוּם, אֶלָּא מִנֶּעַ מִמֶּנּוּ הִתְבַּיְעָה, וּמִנִּיעַת הִתְבַּיְעָה אֵינָה בְּכָלֵל אֲסוּר הִנָּת²⁰. לְפִיכָף²¹ מִתֵּר לוֹ לְזוֹן אֶת אִשְׁתּוֹ²² וְאֶת בָּנָיו וְעַבְדָּיו, אֲפִלּוּ הַכֹּנְעָנִים²³, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא חָיַב מִזְוֹנוֹתָם²⁴. אֲבָל לֹא יִזוֹן אֶת בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין טְמֵאָה²⁵ בֵּין טְהוֹרָה; שֶׁכָּל שְׁמוּסִיף בְּבִשְׂרָה - הִיא הִנָּת שֶׁהִגִּיעַ²⁶ לִיד רְאוּבֵן²⁷.

(17) בשבילו. (18) שכל אחד מישראל חייב ליתן בכל שנה

וברא"ש שם). ומכאן, שכל המיידד ואוסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). (71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. (72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט). והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורם מותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבעל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בבאורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

- טז. הָאוֹסֵר פְּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בִּנְדָר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה
 - הָרִי גִדְלִיהֶן וְחִלּוּפֵיהֶן סְפִיכָא⁷³. לְפִיכָף חֲבֵרוֹ אֲסוּר
 בְּגִדּוּלֵי פְרוֹת אֵלּוּ וּבְחִלּוּפֵיהֶן⁷⁴, וְאִם עָבַר וְנִהְיֶה -
 נִהְיֶה⁷⁵.

(73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. (74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. (75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) מה בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חבירו, מהו בכתיבה.

- א. הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: הִנָּא הַמְּבִיאָה לִידִי מֵאֶכֶל²
 אֲסוּרָה עָלַי, או הִנָּא הַמְּבִיאָה לִידִי מֵאֶכֶלִי אֲסוּרָה
 עָלַיךְ - הָרִי זֶה הַנָּאֶסֶר לֹא יִשָּׂאֵל מִן הָאֲסוּר לוֹ³
 נֶפֶשׁ⁴ וּכְבֹרָה⁵ וְרַחֲמִים וְתַנּוּר וְכָל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֶכֶל
 נֶפֶשׁ; אֲבָל מְשֹׁאֲלוֹ גִזְמִים וְטִבְעוֹת וְכָלִים שְׁאִין
 עוֹשִׂין בֶּהָן אֶכֶל נֶפֶשׁ⁶. וְאֲסוּר לְשָׂאֵל מִמֶּנּוּ שֶׁק
 לְהִבִּיא בּוֹ פְרוֹת, וְחִמּוֹר לְהִבִּיא עָלָיו פְרוֹת⁷.

(2) כגון כלים שמתקנים בהם את המאכל, או דבר שאפשר לקנות בו מאכל. ובר"ן ורא"ש לנדרים לג, א - הנוסח: הנאה המביאה לידי מאכל עלי. (3) מזה שאסור לו ליהנות ממנו, ובכתי"י התימנים: האוסר לו. (4) נפה - לקמח להוציא ממנו הסובין, וכברה - לתבואה, שכוברים בה גרגרי תבואה. ונקבי הכברה גדולים מנקבי הנפה (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, שבועות פ"ה, מ"ט). (5) ואין צריך לומר, שלא ישאל קדירה שמבשלים בה או שפור שצולים בו בשר,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ה תשרי - ספר הפלאה - הלכות נדרים קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. וְתוֹרֵם שְׁמַעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן³⁵ וּמִפְּרִישׁ לוֹ
מִעֲשָׂרוֹתָיו מִדְּעֻתוֹ³⁶. פִּינֵצַד מִדְּעֻתוֹ? כְּגוֹן שְׂאֵמֶר
רְאוּבֵן: כָּל הַרְצָה לְתֵרֶם - יָבֹא וְיִתְרֶם³⁷. אָבֵל לֹא
יֹאמֶר לְשְׁמַעוֹן לְתֵרֶם לוֹ, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שְׁלִיחַ,
וְזֶה הִנֵּה לוֹ³⁸.³⁹

(35) משל ראובן. (36) של ראובן המודר. כי שלא לדעת
ראובן אין התרומה מועילה כלל, שנאמר בתרומה (במדבר
יח, כח) "כן תרימו גם אתם" - מה אתם לדעתכם, אף
שלוכם לדעתכם (בבא מציעא כב.). (37) ובוזה גילה
דעתו שמרוצה הוא שיתרמו לו, וההרמה היא מדעתו,
והואיל וגם אחרים יכולים לתרום לו, אין זה שלוחו, נמצא
שדעת יש כאן, שליחות אין כאן (גמרא שם, וברש"י
ורא"ש). (38) בכת"י התימנים: וזו. (39) ששמעון עושה
את שליחותו, וראובן אסור בהנאתו (שם).

ז. וּמִלְמָדוֹ תוֹרָה שְׂפַעַל פֶּה⁴⁰, שֶׁהָיָה אָסוּר לְטַל
עָלֶיהָ שָׂכָר; אָבֵל לֹא תוֹרָה שְׂפַכְתָּב, שְׁנוּטִלִין עָלֶיהָ
שָׂכָר⁴¹. וְאֵם אֵין דִּרְכָן שֶׁם לְטַל שָׂכָר עַל תוֹרָה
שְׂפַכְתָּב⁴² - הָרִי זֶה מִתָּר⁴³. וְכֵין כֶּף וְכֵין כֶּף⁴⁴, מִתָּר
לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ⁴⁵.

(40) מדרש (= 'ספרא' ו'ספרי' שהוא מדרש הפסוקים)
הלכות (=הלכה למשה מסיני) והגדות (=דברי חכמים
שהסמיכוהם על הפסוקים). (41) נדרים לו, א. שנאמר
(דברים ד, יד) "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", הרי
שנצטווה משה ללמד תורה לישראל, ונאמר (שם, ה) "ראה
למדתי אתכם. . . כאשר צוני ה'" - מה אני בחינם, אף
אתם בחינם, ומכיון שאסור ליטול עליה שכר, נמצא שאין
זה מהנהגה, ואינו אלא עושה מצוה בלבד. ורבינו בפירוש
המשנה שם, כותב: "ואני תמה מאנשים גדולים, שעוורה
אותם התאוו והכחישו האמת ופסקו דין לעצמם, ליטול
שכר מן הדינים והתלמוד, ונתלו בהבלי שוא". והשווה
פירושו לאבות פ"ד, מ"ה. וכן בהל' תלמוד תורה פ"ג ה"י,
ובפירושו שם. (42) שמותר ליטול עליה שכר, שאינו נוטל
אלא שכר פיסוק טעמים, לנגן המקראות כהלכתם, ופיסוק
טעמים אינו מן התורה אלא תיקון חכמים (נדרים שם, כדעת
רבי יוחנן) ואם שמעון ילמדו חינם, נמצא מהנהגה.
(43) שמחמירים על עצמם לא ליטול על המקרא, כדי שלא
יבוא ליטול אף מן המדרש. (44) שם. (45) בין שנוטלים
שכר על המקרא, בין שלא נוטלים.

ח. חָלָה רְאוּבֵן - נִכְנָס שְׁמַעוֹן לְבִקְרוֹ⁴⁶. וּבְמָקוֹם
שְׁנוּטִיל שָׂכָר מִי שֶׁיֵּשֵׁב עִם הַחוּלָה לְצוּתוֹ⁴⁷ לוֹ - לֹא
יֵשֵׁב⁴⁸ שְׁמַעוֹן, אֶלָּא מִבִּקְרוֹ וְעוֹמֵד⁴⁹. וּמִתָּר לוֹ
לְרַפְּאוֹתוֹ בִּידוֹ, שֶׁזֶּה מַצְוָה הִיא⁵⁰.

נקודות משיחות קודש

"חלה ראובן, נכנס שמעון לבקרו... לא ישב שמעון אלא
מבקרו ועומד, ומותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא".
וצריך להבין, במה שכתב הרמב"ם בהלכה שלפנ"ז
"ומלמדו תורה שבעל-פה, שהרי אסור ליטול עליה שכר,

לבית המקדש לצורך קרבנות ציבור, כמבואר בהל' שקלים
פ"א, ה"א. (19) שהנודר חייב למי שהוא. (20) משנה,
שם לג, א. ובגמרא שם הסבירו: אין זה אלא "מבריה ארי".
והרי זה דומה לאחד שהלך למדינת הים, ועמד אחד ופירנס
את אשתו, אין לו על הבעל כלום, והניח את מעותיו על
קרן הצבי, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"ט. ואע"פ
שבסופו של דבר נהנה הנודר, שלא יצטרך לשלם את חובו
או את שקלו, אין זה אלא גורם בלבד ('תפארת ישראל',
שם). ובי'ירושלמי' (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו: שאפילו הפורע
חובו של חברו, שיש למלוה משכון עליו, פטור הלווה
מלשלם לו, שיכול הלווה לומר, אפשר ופייסתי את המלוה,
והיה מחזיר לי את משכונני בלא מעות. ומכאן שגם המדיר
יכול לפרוע את חובו של המודר או הנודר, אפילו כשיש
למלוה משכון עליו, וכן נראה מדברי רבינו (רדב"ז). וראה
בשו"ע יו"ד סי' רכא, ס"ב. (21) הואיל ויכול לפרוע את
חובו ואין זה מהנהגה. (22) של המודר ממנו. (23) שאין
כל-כך מצוה בפרנסתם. (24) אין זה מהנהגה באופן ישיר
אלא גורם להנאה (משנה, נדרים לח. ובר"ן שם).
(25) אפילו טמאה שאין לו בה היתר אכילה, ונמצא שאינו
נהנה בפיטומה. (26) ובכת"י התימנים: שהגיעה.
(27) שיכול למכרה לגויים, וע"י פיטומה מתייקר מחירה.
ונמצא שהגיעה הנאה ממש ליד ראובן (משנה שם, והשווה
לקמן פ"ז, ה"א).

ה. הִיָּה שְׁמַעוֹן כֶּהֵן - הָרִי הוּא מִתָּר לְהַקְרִיב
קִרְבָּנוֹת רְאוּבֵן²⁸; שֶׁהַכֹּהֲנִים שְׁלוּחֵי שָׁמַיִם הֵם²⁹,
וְאֵינָם שְׁלוּחֵי בַּעַל הַקִּרְבָּן³⁰. וּמִשֵּׂא שְׁמַעוֹן בְּתוֹ
הַבּוֹגֶרֶת³¹ לְרְאוּבֵן מִדְּעֻתָּהּ³². אָבֵל אִם הִיָּתָה נַעֲרָה,
שֶׁהָיָה עֹדֵן הִיא בְּרִשְׁתּוֹ³³ - אָסוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹסֵר לוֹ
שֶׁפָּחָה לְשִׁמְשׁוֹ³⁴.

(28) אפילו חטאות ואשמות, שאין מקריבים אותם אלא
מדעת בעלים, כמבואר בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה.
(29) שציוה הקב"ה על הכהנים להקריב את קרבנות ישראל.
(30) כי אילו היו שלוחיהם, הרי מהנהגה הכהן את המודר,
שעושה לו שליחותו (משנה, נדרים לה: ובגמרא שם).
ואע"פ שבעיה היא ולא נפשטה שם, כבר הוחלט בקידושין
כג, ב - שהכהנים הם שלוחי שמים, כי אילו היו שלוחי
הבעלים, איך יתכן שהבעלים עצמם אינם יכולים להקריב
קרבנם (כי זרים הם ועבודתם פסולה) ושלוחיהם יכולים?
והלא כלל הוא: דבר שאין אני יכול לעשותו בעצמי, אני
יכול לבצעו ע"י שליח. (31) הבת שמלאו לה שתיים-עשרה
שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות במקומות הידועים
להבאת שיער - נקראת נערה עד ששה חדשים גמורים,
ומגמר ששה חדשים ומעלה - תיקרא בוגרת (הל' אישות
פ"ב, ה"א-ב). (32) שאז אין לאביה רשות בה, ומכיון
שאינו יכול לקדשה אז אלא מדעתה, נמצא שאין האב
המהנהג. ויש מפרשים: מדעתה - ולא מדעת ראובן החתן,
שאם עשאו ראובן שליח לדבר עם בתו על עסקי נישואין,
נמצא שמעון מהנהג ואסור (נדרים לח: ובר"ן). (33) ואינה
יכולה להתקדש אלא מדעת אביה, כמבואר בהל' אישות
פ"ג, ה"א, יג. (34) לשון הגמרא שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לרפאות את גופו, שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו". וכן אמרו (סנהדרין עג.) "והשבותו לו - זו אבידת גופו". וב"ירושלמי" (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו, אפילו כשיש שם רופא אחר, מותר לראובן לרפאותו "שלא מכל אדם זוכה להתרפאות". וכן נפסקה הלכה ביו"ד סי' רכא, ס"ד. (52) בדפוס רומי, וכן בכ"י התימנים, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד: "כך וכך". (53) שאין זו מצוה, כי לא ציוותה תורה לרפא בהמת חבירו (נדרים מא: וברא"ש). (54) כיון שאינו נותן הרפואה בידו, אין זו אלא אמירה בלבד ומותרת, וההנאה ממילא באה. ובלשון התלמוד שם: "אומר לו סם פלוני יפה לה, סם פלוני רע לה". ומובן, שאם אין ראובן יודע לעשות הרפואה, והבהמה תמות, ואין שם מי שיודע לעשותה זולת שמעון - מותר לו לרפאותה בידים, ש"צער בעלי חיים מן התורה הוא" (רדב"ז). וגם כי מצוה להחזיר לו אבדתו (ראה לקמן פ"ז, ה, א) ואין לך השבה גדולה מזו (ר"ן שם). (55) מתוך שהיא קטנה, כשהוא נכנס עולים המים למעלה, ונמצא חבירו נהנה (משנה שם). (56) שאינו נהנה בחימומו. (57) ככתוב (קהל ד, יא): "אם ישכבו שנים וחם להם" (שם ובר"ז). (58) ואין חוששים שמא יישן אצלו (שם וברא"ש). (59) ואין חוששים שמא יתן לו מנתו, כיון שהדירו - מן הסתם שונאים זה את זה (רא"ש שם). (60) כלי גדול כאבוס של בהמה, ונותנים אותו לפני הפועלים, שמתוך שהם עמלים אוכלים הרבה ואובסים אותם (ר"ן שם). (61) יש לחוש שמא יניח שמעון פרי משובח, ולא יאכלנו - כדי שיאכלנו ראובן, וכנראה שהאבוס היה מיוחד לפירות. וכן דברי רבינו בפירושו למשנה שם: מן הסלים (אבוס) שממלאים בהם פירות לאכילת כל הפועלים. (62) נדרים שם: "מן התמחוי החוזר לבעל הבית". מנהגם היה, שאחר שאכל שמעון כדי שבעו, היה מחזיר את הקערה אצל בעל הבית (המזמין לסעודה), והלה מוסיף עליה ונותן לפני ראובן.

י. ומתן ראובן לשנות כוס של תנחומין⁶³ מידו של שמעון משל ראובן, וכן כוס של בית המרחץ⁶⁴, שאין בזה הנגה⁶⁵.

(63) שבעל הבית יוסיף עליה משלו, ואין כל צורך ששמעון יניח חתיכה לטובת ראובן (רדב"ז). וב"ירושלמי" נדרים פ"ד ה"ד, אמרו: "מן התמחוי החוזר - תמחוי שיש בו לאכול ולשבוע ולהתיר", כלומר, שאינם יכולים לאכול כל מה שבתוכו, והמותר חוזר לבעל הבית, ולפיכך אין לחוש ששמעון ינהג את ראובן (ראב"ד, וכן ביו"ד סי' רכא, ס"ה). (64) שהיו רגילים לשתות יין בבית האבל, וגם האבל היה שותה עמהם ומתנחם, כמבואר בכתובות ח, ב. והיין הוא משל ראובן, אלא ששמעון משמשו, ואין זו הנאה מרובה (נדרים לח:). (65) מים חמים, שהיו שותים לאחר רחיצתם שם, כמבואר בשבת מא, א: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים".

יא. ואסור ראובן בגנזתו של שמעון, ומתן בשלהבת שלו⁶⁶.

(66) שהמשקה הוא משל ראובן, ושמעון אינו אלא משמשו,

אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עליה שכר.. וא"כ גם רפואה שנוטלין עליה שכר אסור לו לעשות עבורו, כיון שמהנהו בכך שאינו צריך לשלם, ואף שהיא מצוה לרפאותו - אסור, כמו שאסרו ללמוד תורה שבכתב. ועוד צריך להבין שם מה שכתב "ובין כך ובין כך מותר ללמוד את בנו של ראובן, שהרי אינו מודר הנאה משמעון". ולכאורה, החיוב ללמד את בנו תורה מונח על ראובן, ועל-ידי ששמעון מלמד את בנו הרי הוא מהנה אותו, ואמאי מותר.

(על-פי יין מלכות ספר הפלאה סימן ו')

(46) שבנו אינו מודר הנאה משמעון זה. ואע"פ שמצוה על האב ללמד את בנו, וזה מוציא מידי חובתו, אין זו הנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", וגם אפשר שהיה מוצא אחר שהיה מלמדו חנם (משנה, שם לה: ובפירוש רבי עובדיה מברטנורה, שם). והשווה להלן פ"ז, ה"א. וראוי להעיר, שבמשנה שם, הנוסח: "אבל מלמד הוא את בנו ואת בנותיו מקרא". וראה בהל' תלמוד תורה פ"א, ה"ג. (47) שמצוה הוא עושה, כמו שדרשו (בבא קמא ק). "והודעת להם את הדרך ילכו בה - זה ביקור חולים", וכן אמרו (נדרים מ). "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקר, ונכנס רבי עקיבא לבקר, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, אמר לו: רבי! החייתני, יצא רבי עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך דמים". ואע"פ שראובן נהנה מזה, אין זו אלא גרם הנאה הבאה ממילא (נדרים לט. ובר"ז). (48) לשבת עמו בחבורה, כי מצות ביקור - די לה בעמידה. אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמם, שלא ליטול שכר אפילו על ישיבה (שם ובר"ז). (49) ישיבה ממושכת, שהיא לצוותא. (50) כלומר, יושב ועומד מיד (רדב"ז), מכיון שאסור לקבל על זה שכר, אין זה מהנהו, כי מצוה הוא מקיים.

ט. חלתה⁵¹ בהמת ראובן - לא ירפא אותה שמעון⁵²; אבל אומר לו: עשה לה פן ופן⁵³. ורוחץ עמו באמבטי גדולה, אבל לא בקטנה, מפני שמהנהו בשעה שמהביה עליו המים⁵⁴. וישן עמו במטה בימות החמה⁵⁵, אבל לא בימות הגשמים, מפני שמהממו⁵⁶. ומסב עמו על המטה⁵⁷, ואוכלין על שלחן אחד⁵⁸, אבל לא מקערה אחת ולא מאבוס⁵⁹ שלפני הפועלים; שמא יניח שמעון חתיכה אחת טובה ולא יאכל אותה כדי שיאכל אותה ראובן, או יקרב אותה לפניו, ונמצא מהנהו. וכן בפרות שבאבוס⁶⁰. אבל אם אבל שמעון מקערה שהוא יודע ששחיזירנה לבעל הבית יחזיר בעל הבית ויניחנה לפני ראובן - הרי זה מתיר⁶¹, ואין חוששין שמא הניח נתח טוב בשביל⁶².

(51) שם מא, ב. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: . . . "חיוב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב, ב) והשבותו לו,

הַנִּכְסִים הָאֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ⁸⁵; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הִנֵּיתִי
נִכְסִי⁸⁶ אֲסוּרִין עָלֶיךָ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ שֶׁנִּדְרָה
מִנִּכְסֵי שְׁמַעוֹן⁸⁷ - בֵּין שֶׁהִגִּיעָה שְׁבִיעִית אוֹכֵל מִפְּרוֹת
שְׂדֵהוֹ⁸⁸, שֶׁהָרִי יֵצֵאוּ מִרְשׁוֹת שְׁמַעוֹן. אֲבָל לֹא יִכְנַס
לְשָׂדֵהוּ⁸⁹, מִן הַטֶּעַם שֶׁבְּאַרְנוֹ⁹⁰.

(83) ללקטם לאכילה, ושלא לצורך אכילה אינה הפקר, נמצא
זה נהנה מנכסיו באיסור (שם מב:). (84) שאם נדר לפני
שביעית, אינו אוכל פירות שדהו אפילו בשביעית.
(85) המדיר למודר. (86) שמשמעו: אסורים עליך לעולם,
ואדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו, ולפיכך
אסור המודר לאכול מן הפירות אפילו בשביעית שהכל
הפקר. (87) שמשמעו: כל זמן שהם שלי. (88) כוונתו רק
כשהנכסים הם של שמעון. (89) שם. והשווה לעיל פ"ה,
ה"ה. (90) שהקרקע אינה הפקר אלא לאכילת הפירות,
ושמא ישהה בה אחר אכילתו ואסור, נמצא זה אינו אוכל
אלא מן הפירות הנוטים חוץ לשדה.

טו. נֶאֱסָרָה עַל רְאוּבֵן הִנֵּיתִי מֵאֲכָל שְׁמַעוֹן בְּלִבְדִּי⁹¹,
אִם לִפְנֵי שְׁבִיעִית נֶאֱסָרָה, בֵּין נִדְרָה בֵּין בְּשִׁבְעָה -
הָרִי זֶה יוֹרֵד לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁹², אֲבָל אֵינוֹ אוֹכֵל
מִפְּרוֹתָיו⁹³; וְאִם בְּשִׁבְעִית נֶאֱסָרָה - יוֹרֵד⁹⁴ וְאוֹכֵל
מִפְּרוֹתָיו⁹⁵; שְׁאִין פְּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל שְׁמַעוֹן, אֲלֹא שֶׁל
הַפֶּקֶר הַזֶּה⁹⁶.

(91) בהלכה הקודמת. (92) ולא איסור הנאה כללית.
(93) שמותר הוא בדריסת הרגל, כמבואר לעיל ה"ג.
(94) אפילו כשהגיעה שביעית, וכמבואר לעיל ה"ג.
(95) לתוך השדה. שבכל השדה, שהרי מותר לו להכנס לתוך
שדהו. (96) ואין אדם יכול לאסור על חברו דבר שאינו
שלו (משנה, שם מב:).

טז. וְאִסוּר לְרְאוּבֵן⁹⁷ לְהִשְׁאִיל⁹⁸ לְשְׁמַעוֹן, גִּזְרָה
שְׁמָא יִשְׁאֵל מִמֶּנּוּ וְהָרִי הוּא אֲסוּר בְּהִנָּאָתוֹ. וְכֵן
אֲסוּר לְהַלְוֹתוֹ⁹⁹, גִּזְרָה שְׁמָא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ. וְלֹא
יִמְכְּרוֹ¹⁰⁰ לוֹ, גִּזְרָה שְׁמָא יִקַּח מִמֶּנּוּ¹⁰¹.

(97) שהוא מודר הנאה משמעון. (98) כלי. (99) ממון.
(100) אפילו כשהמקח הוא דבר חריף ויש לו קופצים הרבה
לקנות, וכשהוא מוכרו במחיר הרגיל נמצא הלוקח נהנה
ולא המוכר. (101) ואז המודר נהנה כשהוא לוקחו בשוויו,
ואסור (נדרים מג. ובר"ן שם) וראה לקמן פ"ז, ה"ז.

יז. נִדְרָמְנָה¹⁰² לוֹ מִלְּאֲכָה עֲמּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ קוֹצְרִים
בְּאֶחָד - עוֹשֶׂה בְּרִחוּק מִמֶּנּוּ, גִּזְרָה שְׁמָא יִסְיַעֲנֶנּוּ¹⁰³.
הַמִּדִּיר אֶת בְּנוֹ מִפְּנֵי שְׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה, וְנֶאֱסָר
בְּהִנֵּית אָבִיו - הָרִי הָאֵב מִתֵּר לְמִלְאָת לוֹ חֵבִית שֶׁל
מִים, וְלִהְדִּלֵּק לוֹ אֶת הַנֵּר, וְלַעֲלוֹת לוֹ דֶּג קֶטָן;
שְׁאִין בְּנִיתוֹ אֲלֹא לְהִנָּאָה גְדוֹלָה, וְדִבְרִים אֵלּוּ לְגַבִּי
הַבֵּן אֵינָן חֲשׂוּבִין¹⁰⁴.

(102) בכת"י התימנים אין כאן התחלת ההלכה, והיא
מחוברת להלכה שלמעלה הימנה, והיא מסתיימת במלים:

ומשום "דרכי שלום" התירו לו הנאה מועטת כזו. ואלה
הכוסות נקראות בגמרא שם "כוס של שלום".

יב. הִיָּה לְשְׁמַעוֹן מְרַחֵץ אוֹ בֵּית הַבַּד⁶⁷ מִשְׁפָּרִים
בְּעִיר⁶⁸, אִם הָיָה לְשְׁמַעוֹן בֶּהֶן תְּפִיסַת יָד⁶⁹, כְּגוֹן
שֶׁהִנִּיחַ⁷⁰ מֶהֶן כָּל שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ וְלֹא שְׁכָרוֹ⁷¹, אֲפִלּוּ
הִנִּיחַ בְּמֶרְחֵץ אֲמִבְטִי אַחַת וּבִבֵּית הַבַּד עֵקֶל⁷² אֶחָד -
אֲסוּר לְרְאוּבֵן לְהַכְנִס לְאוֹתָהּ מְרַחֵץ וְלִדְרוֹף בַּגָּת⁷³;
וְאִם לֹא הִנִּיחַ לְעַצְמוֹ פָּלוּם, אֲלֹא שְׁכָר⁷⁴ הַכָּל - הָרִי
זֶה מִתֵּר⁷⁵.

(67) להדליק נרו בשלהבת גחלתו, כי שלהבת אין בה ממש
(ביצה לט.) והשווה הל' ע"ז פ"ז, ה"י. וב'תוספתא' נדרים
פ"ב, מ"ז: "המודר הנאה מחבירו ומת (המודר), מביא לו
ארון ותכריכין חלילים ומקוננות, שאין הנאה למתים,
ומעיד עדות ממון ועדות נפשות". כי בכל אלה אינו אלא
עושה מצוה, כי אסור לכבוש עדותו, ואפילו כשרוצה עכשיו
לראות את המעשה כדי להעיד - מותר, כמבואר ביו"ד סי'
רכא סי"ד, ובש"ך שם סי"ק ל. (68) בית שבו עוצרים שמן
מזיתים, ונקרא כך על שם הבד הגדול (קורת עץ כבדה) בו
כובשים את הזיתים. "והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל
ב, כד) מתורגם: "ויטפון נעוין חמרא ובדיא משחא".
(69) לפני שראובן נדר הנאה מנכסי שמעון. (70) איזו זכות
או חלק נוסף על דמי שכירותו. (71) השאיר. (72) ולא
השכירו. בספרות הקדומה, רגילים לכתוב: שכור במקום
השכיר, השווה הל' דיעות פ"ז, ה"ח: "ראובן שאמר
לשמעון, שכור לי בית זה". (73) כלי העשוי מחבלים
שצוברים הזיתים לתוכו כשסוחטים אותם (ע"פ פירוש
המשנה לרבינו, מעשרות פ"א, מ"ז). (74) הוא בית הבד
הנוצר. (75) השכיר.

יג. וְאֲסוּר לְרְאוּבֵן⁷⁶ לְאָכֵל מִפְּרוֹת שְׂדֵה שְׁמַעוֹן,
וְאֲפִלּוּ בְּשִׁבְעִית⁷⁷ שֶׁהַכָּל הַפֶּקֶר⁷⁸; שֶׁהָרִי לִפְנֵי
שְׁבִיעִית נִדְרָה⁷⁹. אֲבָל אִם נִדְרָה בְּשִׁבְעִית - אוֹכֵל מִן
הַפְּרוֹת הַנוֹטוֹת חוּץ לְשָׂדֵה⁸⁰, אֲבָל לֹא יִכְנַס לְשָׂדֵה,
אֵף עַל פִּי שֶׁהִקְרַקַּע הַפֶּקֶר; גִּזְרָה שְׁמָא יִשְׁהָה שָׁם
אַחַר שְׁיֵאכֵל⁸¹, וְלֹא הַפֶּקֶרָה אוֹתָהּ תוֹרָה אֲלֹא כָּל
זְמַן שֶׁהַפְּרוֹת בְּתוֹכָהּ⁸².

(76) שאין ראובן נהנה משמעון, אלא מהשוכר ששכרו ממנו
(משנה בנדרים מו.). ודוקא כשנדר ראובן אחרי שמעון
השכיר, אבל כל שקדם הנדר לשכירות, אין האיסור מסתלק
ע"י שכירות אלא ע"י מכירה ממש, ראה לקמן פ"ח, ה"א
(ר"ן שם). (77) המודר הנאה משמעון. (78) בשנת
השמיטה. (79) ככתוב (שמות כג, יא) "והשביעית
תשמטנה ונטשתה, ואכלו אבינוני עמך". (80) משנה, נדרים
מב, א. והאוסר דבר שהוא שלו על חברו, אע"פ שיצא
מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה.
(81) שהפקר הם, ואינו יכול לאסרם עליו. (82) והוא אסור
בדריסת הרגל, שהרי מודר הנאה הוא ממנו, וכמבואר לעיל
ה"ג.

יד. בְּמָה דִּבְרִים אֲמוּרִים⁸³? כְּשֶׁאָמַר לוֹ⁸⁴: הִנֵּיתִי

לְהַקְדִּישׁ⁴; שָׁאֵם יִטֹּל שֶׁכֶר - נִמְצָא נִהְנֶה⁵, וְאִם לֹא⁹
יִטֹּל - נִמְצָא מְהֵנָה.¹⁰

(2) ואינו מהנהג כלום "שהתורה מכריחתו עליה".
(3) מנהגם. (4) ואין אומרים יוליך הנאה לים המלח, לפי שאסור על עצמם הנאתם כהקדש, לפיכך כל הנאה הבאה לידם זה מזה, הקדש היא. (5) "לפי שבזה המנהג יצא מדין התורה (שאסור לו ליטול שכר על השבת אבידה) וכאילו החזירה כדי לקבל ממנו (שכר), ונמצא זה שנשבע שלא ינהג מהנהג אותו". ולדעת הר"ן בנדרים לג. מותר למחזיר לקבל שכרו מצד הדין, כגון שהיה בטל ממלאכתו מחמת השבתה, כמבואר במסכת בבא מציעא ל: ואילו היה מחזיר רוצה ליטול שכרו, הרי זה מותר, למרות שהוא מודר הנאה ממנו, כי שכר טרחתו וביטולו ממלאכתו הוא נוטל. אלא, אם הוא אדם חשוב ואינו רוצה ליטול שכרו ומשאירו אצל בעל האבידה הרי זה אסור, שבעל האבידה מודר הנאה מהמחזיר, ולפיכך תיפול ההנאה להקדש.

ב. וּמִתְּרִין בְּדָבָרִים שֶׁהֵם בְּשִׁתְּפוּת פֶּלִי יִשְׂרָאֵל⁶, כְּגוֹן¹¹
הַר הַבֵּית⁷ (וְהַלְשָׁכוֹת⁸) וְהַעֲזָרוֹת⁹ וְהַבְּאֵר שְׁבָאֲמִצֵּעַ¹⁰
וְהַדְרָה¹⁰. וְאִסּוּרִין בְּדָבָרִים שֶׁהֵם בְּשִׁתְּפוּת פֶּלִי אֲנָשִׁי¹¹
הָעִיר¹¹, כְּגוֹן הָרִחֲבָה¹² שֶׁעִיר וְהַמֶּרְחֵץ וּבֵית הַפִּנְסָה¹³
וְהַתְּבָה¹³ וְהַסְּפָרִים¹⁴.

(6) הואיל ויד כל ישראל שווה בהם, הרי הם כהפקר ולא כדבר שהוא של שותפים. (7) ההר שעליו בנוי המקדש, והיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. (8) חדרי המקדש ותאי. (9) חצרות המקדש, כלשון הכתוב: "ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה". ונקראת כך, לפי ששם מתפללים לה' והוא עוזרם. (10) מבבל לירושלים, שעולי רגל היו שותים ממנה. ורבינו בפירושו שם כותב: "אף על פי שהציאה והבניין שלהם ממון כל ישראל, ולכל אחד מהם יש בהם זכות, אין זה כי אם זכות מעטה מאור". (11) שהם דרים בה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם, ויכולים למכרם שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, הרי הם כשותפים האוסרים זה על זה. (12) השוק. (13) שנותנים עליה ספר תורה לקרות. (14) שקונים בני העיר ללמוד בהם.

ג. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה פָּדִי שֶׁיְהִי מִתְּרִין בְּדָבָרִים אֵלּוּ¹⁵?
פֶּלִי אֶחָד וְאֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פּוֹתֵב חֶלְקוֹ לְנִשְׂאִי אוֹ¹⁶
לְאֶחָד מִשְׁאָר הָעָם, וּמִכָּפָה לוֹ בְּחֶלְקוֹ עַל יְדֵי אֲחֵר¹⁶;
וְנִמְצָא פֶּלִי אֶחָד מֵהֶם, כְּשִׁיפְגֹס לְמֶרְחֵץ שֶׁהוּא לְכָל¹⁷
אֲנָשִׁי הָעִיר אוֹ לְבֵית הַפִּנְסָה - אֵינוֹ נִכְנָס לְרִשּׁוֹת¹⁸
חֲבֵרוֹ, אֲלָא לְרִשּׁוֹת אֲחֵרִים, שֶׁהָרִי פֶּלִי אֶחָד מֵהֶם¹⁹
נִסְתַּלַּק מִחֶלְקוֹ שֶׁבְּמִקּוֹם זֶה וַיִּתְּנוּ בְּמִתְּנָה.²²

(15) ולא יצטרכו לעקור לעיר אחרת. (16) שאומר לו זכה בשטר מתנה זה לטובת הנשיא או פלוני כדיני זכייה והקנאה המבוארים בהלכות זכייה ומתנה פרק ד, הלכה ב. שזכים לאדם שלא בפניו ואותו "אחר" נעשה כשלוחו של הנשיא הזוכה.

"שמה יסייענו", ואח"כ מתחילה הלכה חדשה: המדיר את בנו וכו'. (103) משנה, נדרים מא, ב: "ולא יעשה עמו באומן". ומפרש רבינו שם: שלא יקצור עמו באותה שורה שהוא קוצר, שגורם לו למהר מלאכתו כשמוצא המקום פנוי ע"י חבירו הקוצר קרוב לו. וכן ברע"ב שם. אומן - שורה, כלשון המשנה פאה פ"ד, מ"ה: "ונותנים פאה מכל אומן ואומן". ומפרש הגור אריה' (הובא ב'תוספות יו"ט' שם). "לפי שהשורה משוכה בשוה, וזו אומנות נקראת אומן". (104) כי הם הנאה מועטת (נדרים לח:): "המדיר בנו לתלמוד תורה" וכו'. והראב"ד מפרש אחרת: שהאב הדיר את תשמיש בנו על עצמו, כדי שלא יתבטל הבן מתלמוד תורה, ואעפ"כ מותר הבן לשמשו שימושים קטנים אלה, שאין בהם ביטול תורה. והרשב"י הסכים לשני הפירושים, שמצד הדין שניהם נכונים. אולם בשו"ע יו"ד סי' רכג ס"א הביא רק את פירושו של הראב"ד וסתם כמותו, ואילו את פירוש רבינו לא הזכיר כלל, משמע שסובר שאסור לאב להנהיגו במאומה, כמבואר בט"ז שם ס"ק א. ודעת רש"י בנדרים שם, כדעת רבינו. וראה ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג, ה"ו.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדָר שֶׁלֹא יִדְבֹּר עִם חֲבֵרוֹ¹⁰⁵ -
הָרִי זֶה מִתְּרִין לוֹ לִכְתֹּב בְּכֶתֶב¹⁰⁶, וּלְדַבֵּר עִם אֲחֵר¹
וְהוּא שׁוֹמֵעַ הָעֵנִין שִׁירָצָה לְהַשְׁמִיעוֹ. וְכֵזָה הוּרִי²
הַגְּאוּנִים¹⁰⁷.⁴

(105) כגון שאמר: קרבן פי מלדבר עמך, כי אם נדר: דיבורי עליך קרבן - אין זה נדר, שהדיבור אין בו ממש, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י, וכן מבאר הש"ך ביו"ד סי' רכא סי' ב'נקודת הכסף' שם. (106) על גבי הקיר וכדומה. אבל לכתוב אליו ממש - אסור (באר הגולה' ליו"ד שם, אות סב). אבל בכת"י התימנים, הנוסח: "מותר לכתוב לו בכתב". ואמנם כן הנוסח בשו"ע שם סי'. (107) רב דוסא ורב האי, הובאו ב'אוצר הגאונים' נדרים עמ' 9 בשם "האשכול" - אלבק עמ' 137. וכתב הרשב"י: ראיתי קצת בני אדם, שמדברים עם הכותל, ואומרים אתה הכותל תשמע, כדי שישמע (המודר הנאה ממנו) ואין ראוי לעשות כן, כי לא התירו אלא אם מדבר עם אחר השומע ומבין, ואפשר שיגיעו על ידו הדברים לחבירו המודר, אז אפילו כשהמודר עצמו שומעם - מותר, אבל כשמדבר עם הכותל, הדבר נראה שמדבר עם חבירו ממש ואסור.

יום ש"ק כ"ו תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) שנים שהדירו הנאתם זה על זה, במה הם אסורים ובמה הם מותרים, דין המודר הנאה מאומה כולה, המדיר כהנים מנכסיו מה הם בתרומתו, המדיר את חתנו בהנאה ורוצה לתת מעות לבתו, מה תקנתה?

א. שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֱסְרָה הִנָּאת פֶּלִי אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ,
בֵּין בְּנֵדָר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה - הָרִי אֵלּוּ מִתְּרִין לְהַחֲזִיר⁵
אֲבִידָה זֶה לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצוּה². וּבְמִקּוֹם שֶׁדִּרְכָן³
שְׁנוּטֵל שֶׁכֶר הַמִּחְזִיר אֶת הָאֲבִידָה - יִפֹּל הַשֶּׁכֶר⁸

כשיש בה כדי חלוקה אסור לו להיכנס עד שיחלוקו. ואין לומר, ייאסרו אלו להיכנס אפילו לאחר חלוקה, הואיל ולא הוברר בשעת הנדר חלקו של כל אחד מהם, אין אתה יודע אפילו לאחר חלוקה, אם זהו חלקו המגיעו משה ראשונה, ועלינו לחוש, שמא כל אחד מהם נכנס לחלק חברו ועובר על נדרו? כי הדבר ברור, שעל מנת כן נשתתפו מתחילה, שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חברו, שישאר האיסור אפילו לאחר חלוקה, שאם כן יוצא, שהוא אוסר נכסי חברו על חברו, ואינו בדין.

ז. מי שֶאָסַר הַנִּיתָ אִמָּה מִן הָאֲמוֹת עַל עֲצָמוֹ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לָקַח מֵהֶן בְּיוֹתֵר³¹ וְלִמְכֹּר לָהֶן בְּפָחוֹת³². אֶסֶר הַנִּיתָ עֲלֵיהֶם, אִם שׁוֹמְעִין לוֹ שִׁיקָח מֵהֶן בְּפָחוֹת³³ וְיִמְכֹּר בְּיוֹתֵר - מִתֵּר³⁴. וְאִין גּוֹזְרִין כָּאֵין³⁵ שְׁלֹא יִמְכֹּר³⁶ גִּזְרָה שְׁמָא יִקָּח³⁷, שֶהֲרִי לֹא נִדְרָא מֵאִישׁ אֶחָד כְּדִי שְׁנַגְזֹר עָלָיו, [אֶלֹא] מֵאִמָּה כְּלָה, שְׁאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם זֶה - יִשָּׂא וְיִתֵּן עִם אַחֵר³⁸. לְפִיכָף³⁹, אִם אֶסֶר הַנִּיתָ עָלָיו - הֲרִי זֶה מְשַׁאֲלֶךְ⁴⁰ וּמְלַגֵּה אוֹתָן, אֲבָל לֹא יִשָּׂאֵל מֵהֶם וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶן⁴¹.

(31) מהמחיר הרגיל. (32) מהמחיר המקובל, כדי שלא ייחנה מהם. וכל זה כשנדר שלא יחנה מאנשי אותה אומה, אבל אם נדר שלא ליהנות מנכסיהם, אפילו לקח שווה מאה במאתיים אסור לו ליהנות ממקחו, שנדרו חל על נכסיהם. (33) כדי שלא ייחנה ממנו. (34) ומדובר כאן במקח ממוצע (לא חריף ולא גרוע), שיש במכירתו הנאה למוכר וללוקח כשהוא נמכר שווה בשווה, כי במקח חריף אפילו כשימכור בשוויי אין בו הנאה ללוקח אלא למוכר בלבד, ואם כן זה שאסר הנייתו עליהם יכול למכור אפילו שווה בשווה, כי הם לא ייחנה בזה אלא הוא בלבד. (35) כשאסר הנייתם עליו. (36) בפחות. (37) בפחות, ונמצא נהנה, כשם שגזרו על כל מודר הנאה מחברו שלא ימכור לו בשום פנים, שמא יקח ממנו בפחות ונמצא נהנה. (38) שיעור דברי רבינו כך הם: "שהרי לא נדר מאיש אחד, כדי שנגזור עליו. שאם אי אפשר לו לישא וליתן עם זה ישא ויתן עם אחר - אלא מאומה כולה". וכונת הדברים, שמאיש זה לאיש אחר אין טורח, ואפשר לגזור שלא ימכור לזה (המדרי) אלא לאחר, אבל לאסור עליו אומה שלימה ולהטריחו לישא וליתן עם אומה אחרת משום גזירה לא החמירו עליו. (39) הואיל ולא גזרו כאן. (40) כלים, שאין הוא נהנה אלא מהנה, בניגוד למודר הנאה מאיש אחד, שגזרו עליו לא להשאיל, שמא ישאל ממנו. (41) ממון, שאסור לו ליהנות מהם, וכן אמרו בנדרים לא. כשאסר הניית ישראל עליו מותר לו למכור להם דבר חריף אפילו שווה בשווה, שאין כאן הנאה למוכר אלא ללוקח, ולא גזרו למכור שמא ייקח.

ח. אֶסֶר הַנִּיתָ עֲלֵיהֶן וְהַנִּיתָן עָלָיו - לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן עִמָּהֶם, וְכֵן לֹא יִשָּׂאוּ הֵן וְיִתְּנוּ עִמָּו⁴². וְלֹא יִשָּׂאֵל לָהֶן, וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶם, וְלֹא יִלְוֶה אוֹתָן.

(42) שבכל צד שהוא, נמצא אחד מהם נהנה, ובמקח ממוצע הנמכר בשווה, יש בו הנאה למוכר וללוקח גם יחד.

ט. אֶסֶר עַל עֲצָמוֹ הַנִּיתָ בְּנֵי הָעִיר - אֶסֶר לְהִשָּׂאֵל

ד. הִיוּ שְׁנֵיהֶם שֹׁתְפִין בַּחֲצֵר¹⁷: אִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלָקָה¹⁸ - הֲרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין לְהַכְנִס לָהּ, עַד שִׁיחֲלֻקוּ וְיִכְנָס כָּל אֶחָד לְחֲלָקוֹ¹⁹; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה²⁰ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: בְּתוֹךְ שְׁלִי אֲנִי נִכְנָס²¹. וּבֵין כָּף וּבֵין כָּף²², שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים לְהַעֲמִיד רַחִים וְתַנּוּר וּלְגַדֵּל תְּרִנְגוּלִין בַּחֲצֵר זו²³.

(17) שיש לכל אחד מהם בית בחצר, והחצר שלפני הבתים, שניהם שותפים בה. (18) כדי חלוקה, שיש לכל בית ארבע אמות לפניו ברוחב הפתח, והנשאר מן החצר יש בה ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף, ואז כופים עליהם, שיחלוקו. (19) כיוון שאפשר לחלקה, ומתחילה עומדת חצר זו לחלוקה, נמצא, כשקנאוה לא היה בדעתם, שכל אחד ישתמש בה בכל שטחה, ומתוך שלא הוברר עדיין חלקו של כל אחד מהם, אסורים הם להיכנס לחצר, כי שמא הוא נכנס לחלק חברו, ומודר הנאה אסור בדריסת הרגל. (20) שאין בה השיעור האמור לעיל, ואין אחד יכול לכוף את חברו לחלוק, "שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרויה חצר". (21) כדעת ר' אליעזר בן יעקב, האומר: יש ברידה. כלומר, הואיל ואי אפשר לאחד מן השותפים לעכב את חברו מלהשתמש בה לעולם, ולא לכוף אותו לחלוק, מתחילה על מנת כן קנאוה, שתהא החצר קנוייה לגמרי לכל אחד מהם, בשעת תשמישו, וכשמשמש בה, אומרים אנו, שהוברר הדבר למפרע שמתחילתו הייתה קנוייה לו לשעה זו, נמצא, שבשעה שנכנס לתוכה, בשלו הוא נכנס. (22) בין שיש בה כדי חלוקה, בין שאין בה. (23) כי בכל אלה יכולים שותפים (שלא נדרו הנאה זה מזה) לעכב זה על זה. אלא שרגילים הם לוותר, ויותר אסור במודר הנאה, שדריסת הרגל אסורה לו, וכל שיכול לעכבו ואינו מעכבו נמצא מהנהו.

ה. שְׁנַיִם שֶהָיוּ שֹׁתְפִין בַּחֲצֵר, וְנִדְרָא אֶחָד מֵהֶן שְׁלֹא יִיחַנֶּה בּוֹ²⁴ הַשְּׁנִי - כּוֹפִין אֶת הַנּוֹדֵר לִמְכֹּר חֲלָקוֹ²⁵. נִדְרָא שְׁלֹא יִיחַנֶּה הוּא בְּשֵׁנֵיהֶם²⁶ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְהַכְנִס לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שְׁבִרְשׁוּתוֹ²⁷ הוּא נִכְנָס. אֲבָל אִינוּ יָכוֹל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵר²⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְבּוֹ²⁹.

(24) ממנו. (25) הואיל ונתן מכשול לשני אם ישתמש בחצר, הדין נותן לכופו למכור, שלא ייכשל חברו על ידו. אבל את הנאסר אין לכוף, כי אנוס הוא באיסורו. (26) מן השני. (27) שאין בה כדי חלוקה. (28) להעמיד ריחיים ותנור וכדומה. (29) אבל אין לכופו למכור את חלקו, כי לא נתן מכשול אלא לעצמו, והוא אומר: אהיה נזהר יפה שלא להיכשל.

ו. הִיָּה אֶחָד מִן הַשּׁוֹק אֲסוּר בְּהִנָּאת אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם¹² - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְהַכְנִס לְחֲצֵר; מִפְּנֵי שֶהוּא אוֹמֵר לוֹ: לְתוֹךְ שְׁלִי חֲבֵרְךָ אֲנִי נִכְנָס, אֲנִי נִכְנָס לְתוֹךְ שְׁלִי³⁰.

(30) שאפילו אחד מן השוק, שאינו שותף ואינו מפסיד כלום, אם נאסור עליו הכניסה לחצר, בכל זאת מותר לו להיכנס, כרבי אליעזר בן יעקב ומטעם "יש ברידה", כמבואר לעיל. וכל זה בחצר שאין בה כדי חלוקה. אבל

באיסור נדרים, שהוא איסור הנאה, אפילו טובת הנאה, נחשבת כממון. שהרי אפילו ויתור אסור במורד הנאה. (55) כגון לקט שכחה ופאה, שאסרום בעלים על העניים, דינם כתרומה ומעשר, שבהלכה זו, שאם אמר על מתנות עניים המתחלקות בתוך ביתו: הרי הן אסורות "לעניים אלו" יתנן לעניים אחרים. ועל המתנות המתחלקות בגורן אף "עניים אלו" יכולים ליטול על כורחו, שלא נאמרה בהן נתינה אלא "תעזוב" והפקר גמור הן, שאין לבעליהן בהן שום טובת הנאה.

- יב. מי שהייתה הניתו אסורה על חברו ואין לחברו
מה יאכל - הולך אצל החנוני ואומר: איש פלוני
אסור בהנתי ואיני יודע מה אעשה⁵⁶. אם הולך
החנוני ונתן לו ובא ונטל מזה⁵⁷ - הרי זה מתמר⁵⁸.

(56) אבל אסור לו לומר בפירוש, תן לו ואני אפרע, שאם כן נעשה החנוני שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו. (57) המדיר, שנתן לחנוני מרצונו, אבל אינו יכול לכופו לשלם לו, שהרי לא אמר לחנוני: תן לו ואני אפרע. (58) ואין המדיר עובר על נדרו, שאינו אלא פורע חובו של המורד ומותר.

- יג. היה ביתו⁵⁹ לבנות, גדרו לגדר, שדהו לקצור,
והולך אצל פועלים ואמר: איש פלוני אסור בהנתי
ואיני יודע מה אעשה, והלכו הן ועשו עמו, ובאו
לזה ונתן להן שכרן - הרי זה מתמר⁶⁰; שגמץא זה
שפרע לו חובו, וכבר בארנו שזה מתר לפרע לו
חובו⁶¹.

(59) של המורד. (60) אף על פי שאין זה לצרכי מזונות אלא לצרכי בנין בלבד. וייתכן, שמשום כך כתב רבינו כאן: והלך אצל פועלים, שמשמעו בדיעבד, ולא לכתחילה, בעוד שבהלכה הקודמת כתב: הולך אצל חנוני, שמשמעו לכתחילה, כי זהו ההבדל בין צרכי חיי נפש, לצרכי בנין. (61) "שמניעת התביעה אינה בכלל הנייה".

- יד. היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל - נותן
לאחר משום מתנה, והלה מתר בה⁶². ואם אין
עמם אחר - מניח על הסלע⁶³ ואומר: הרי הן
מפקרין לכל מי שיחפץ, והלה נוטל ואוכל⁶⁴.

(62) אף על פי שיש כאן קצת הערמה, שהדברים מוכיחים שלא נתנו לאחר, אלא כדי שייחנה בו המורד, הואיל ואין למורד מה לאכול התירו לו גם זה, אבל בהלכה הקודמת, שיש תקנה אחרת, לא התירו ליתן לאחר לשם מתנה, שנראית כהערמה. (63) אבן, או גוש אבן הבולט מעל הקרקע. (64) שאינו נהנה מהמדיר אלא משל הפקר.

- טו. נתן לאחד מתנה ואמר לו: הרי סעדה זו נתונה
לך מתנה, ויבוא פלוני שהוא אסור בהנתי ויאכל
עמנו - הרי זה אסור⁶⁵. ולא עוד, אלא [אפלו] אם
נתן לו סתם, וחרו ואמר לו: רצונך⁶⁶ שיבוא פלוני
ויאכל עמנו? אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן

- 1 על נדרו לחכם מפני אותה העיר⁴³ (ההיא). ואם
2 נשאל והתיר לו - הרי נדרו מתר⁴⁴, כמו שבארנו.

(43) שהרי הוא נהנה מהתרתו. (44) שאף על פי שנהנה מהחכם, לא בשביל זה נתבטלה התרתו. ולדעת ה"לחם משנה" נדרו מותר - אף על פי שהוא נהנה מחכם עירו - כי אין זה גרוע מתורה שבעל פה, שמותר לו למדיר ללמוד למורד מפני שאין נוטלין עליה שכר, ואף על פי שהמורד נהנה מהלימוד, מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם כאן, הואיל ואין החכם רשאי ליטול שכר על התרתו, כדין תורה שבעל-פה, אין זו הנאה למורד.

- 3 י. מי שאסר הנית הבריות⁴⁵ עליו - הרי זה מתר
4 להנות בלקט⁴⁶ שכחה⁴⁷ ופאה⁴⁸, ומעשר עני⁴⁹
5 המתחלק בגרנות, אבל לא בתוך הבית⁵⁰.

(45) מה ששייך לבריות. (46) שבלים הנופלות בשעת הקצירה והוא שייך לעניים. (47) עומר תבואה ששכחו בעל השדה בשדהו, בשעת הקציר, ואסור לו לשוב לקחתו, אלא משאירו לעניים. (48) שאדם חייב להניח תבואה בסוף שדהו לעניים. (49) החלק העשירי שבתבואה, שחייב אדם ליתנו לעניים בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה. שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול בא ונטלו, והואיל וכל אלה הפקר הם, מותר לו ליהנות מהם, שאינם של הבריות. (50) כלומר, מעשר עני המתחלק בתוך הבית, לאחר שהכניס תבואתו לאוצר ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. ובמעשר זה נאמרה "נתינה" ונתת ללוי לגר ליתום ולא למנה ואכלו בשעריך" ויש בו טובת הנאה לבעלים, שמחלקו לעני שירצה, ולפיכך אין זה כהפקר גמור, בניגוד למעשר עני המתחלק בגורן, שלא נאמרה בו "לשון נתינה" אלא: "והנחת בשעריך" וכל הרוצה בא ונטלו ואין בו לבעלים שום טובת הנאה.

- 6 יא. מי שאסר הניתו על הפהנים ועל הלזים - הרי
7 אלו באין⁵¹ ונוטלין מתנותיהם⁵² על כרחו⁵³. ואם
8 אמר: פהנים אלו ולזים אלו - הרי אלו אסורין⁵⁴,
9 ויתן תרומותיו ומעשרותיו לכהנים ולזים אחרים.
10 והוא הדין במתנות עניים⁵⁵ עם העניים.

(51) שולחים אחרים ליטול בשבילם, כי הם בעצמם אסורים להיכנס לביתו או לשדהו. (52) תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי. (53) אף על פי שטובת הנאה שיש לבעלים בהם, נחשבת כממון, בכל זאת הואיל ואסר כל הכהנים בתרומתו, עשאה כעפר, שהרי תרומה אסורה באכילה לזרים, ומה יעשה בה, נמצא שהפקירה לגמרי ואין לו בה שום טובת הנאה. והמעשר אף על פי שמותר באכילה לזרים, נתינתו ללוי הוא, והפקירו גם כן. (54) הואיל ויכול ליתנם לכהנים ולזים אחרים, יש לו בהם טובת הנאה, שנותנם לכל מי שירצה, ואינם כהפקר, ויכול לאסרם עליהם. ואף על פי שבהלכות אישות פרק ה הלכה ו פסק רבינו, ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, שאין לו בה אלא טובת הנאה, ו"טובת הנאה אינה ממון"? אך

12 לַתַּת לַבְּתוֹ מַעוֹת פְּדִי שְׁתִּיהִי נְהִינִי בְּהִן וּמוֹצִיָּאָה
13 אוֹתָן בְּחִפְצִיָּה⁷⁵ - הָרִי זֶה נוֹתֵן לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ: הָרִי
14 הַמַּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמִתְנָהּ, וּבְלִבְדּוֹ שְׁלֵא יִהְיֶה
15 לְבַעַלְךָ רְשׁוֹת בְּהִן, אֲלֵא יִהְיֶה לָמָּה שְׁאֵת נוֹתֵנָת לְפִיךָ
16 אוֹ לָמָּה שְׁתִּלְבְּשִׁי וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה⁷⁶. וְאַפִּילוּ אָמַר לָהּ:
17 עַל מִנֵּת שְׁאִין לְבַעַלְךָ רְשׁוֹת בְּהִן, אֲלֵא מֵה שְׁתִּרְצִי
18 עָשִׂי בְּהִן⁷⁷ - לֹא קִנְיָה הַבַּעַל, וּמֵה שְׁתִּרְצָה תַּעֲשֶׂה
19 בְּהִן⁷⁸. אָבֵל אִם נָתַן לָהּ מִתְנָה וְאָמַר לָהּ: עַל מִנֵּת
20 שְׁאִין לְבַעַלְךָ רְשׁוֹת בְּהִן, וְלֹא פָּרַשׁ שְׁתִּיהִי הַמִּתְנָה
21 הַזֹּאת לְכָךְ וּלְכָךְ אוֹ לָמָּה שְׁתִּרְצָה תַּעֲשֶׂה בְּהִן - הָרִי
22 קִנְיָה אוֹתָהּ הַבַּעַל לְאֲכָל פְּרוֹתֶיהָ⁷⁹; וְדָבָר זֶה אָסוּר,
23 שְׁהָרִי הוּא אָסוּר בְּהִנֵּית חוֹתְנָה⁸⁰.

(75) והרי יש לבעל זכות בהן. שכל הנותן מתנה לאשת איש, תילקח בה קרקע והבעל אוכל הפירות (הרווחים), נמצא זה נהנה מחותנו שהדירו הנאה והרי זה כאילו נתן המעות באופן ישיר לבעל, ואסור. (76) שלא הקנה המעות לאשה אלא לאותו דבר בלבד, ומתוך שאין זו מתנה לכל דבר, אין לבעל חלק בה. (77) ולא פירש לה, לאיזה דבר הקנה לה המעות. (78) שם, כשמואל, האומר: אפילו אמר: מה שתצרי עשי לא קנה אותן הבעל. וסובר רבינו ששמואל מצריך לומר לה את זה נוסף על מאמרו: על מנת שאין לבעלך רשות בהן, שמכיוון שמדגיש: "אלא מה שתצרי עשי" כוונתו לומר, שלא יהיו שלך אלא לאותו דבר שתצרי לעשות בהן בכל שעה ושעה, ואין ההקנאה חלה אלא באותה שעה שתצרה לעשות בהן איזה דבר, ולאותו דבר בלבד. נמצא, שאין לבעל קניין בהן, שהרי אף בתו לא קנתה אותן לכל דבר. (79) שיד אשה כיד בעלה. (80) ובכל זאת קנה אותן הבעל. ואף על פי שאסור לו ליהנות מהן, אם ירצה ליתן צדקה לעניים, או לעשות בהן צרכי רבים מותר, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן בכל דבר שאין לאדם בו היתר הנאה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נדר התלוי בדבר מסוים ולא נתקיים הדבר, נדר שהותר מקצתו מה דינו בכלול, שהולכים אחר כוונת הנדר ולא אחר משמעות הדיבור, ההבדל בין האומר: לביתך איני נכנס, לאומר: לבית זה איני נכנס, דברים המותרים בלא שאלה לחכם.

24 א. מִי שֶׁנָּדָר אוֹ נִשְׁבַּע, וּפָרַשׁ בְּשַׁעַת נִדְרוֹ דָּבָר שֶׁנָּדָר
25 אוֹ נִשְׁבַּע בְּגִלְלוֹ²⁴ - הָרִי זֶה פָּמִי שְׁתִּלְבֹּד²⁵ נִדְרוֹ אוֹ
26 שְׁבוּעָתוֹ פְּאוֹתוֹ דָּבָר, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם אוֹתוֹ דָּבָר
27 שְׁנִשְׁבַּע בְּגִלְלוֹ - הָרִי זֶה מִתְּרֵי²⁷.

(2) הסיבה שבגללה נדר מה שנדר. (3) התנה. (4) אפילו בלא שאלה לחכם. שהרי זה כתנאי גמור, ואם לא נתקיים התנאי בטל הדבר, וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג.

28 ב. פִּיצֵד? נָדָר אוֹ נִשְׁבַּע: שְׁאִינִי נוֹשֵׂא אִשָּׁה פְּלוֹנִית
29 שְׁאֲבִיָּהּ רַע, שְׁאִינִי נִכְנָס לְבֵיתָהּ זֶה שְׁפָלָב רַע פְּתוּכוֹ;
30 מִתְּנוֹ אוֹ שְׁעָשָׂה הָאֵב תְּשׁוּבָה - הָרִי זֶה מִתְּרֵי³⁰. שְׁהָ

1 לוֹ אֲלֵא עַל מִנֵּת שְׁיָבֹא פְּלוֹנִי וְיֵאכֹל - אָסוּר. כְּגוֹן
2 שְׁהִיָּתָה סְעֵדָה גְּדוֹלָה⁶⁷, וְהוּא רוֹצֵה שְׁיָבֹא אָבִיו אוֹ
3 רַבּוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהִן⁶⁸ לְאֲכָל מִסְעָדָתוֹ; שְׁהָרִי סְעֵדָתוֹ
4 מוֹכַחַת עָלָיו שְׁלֵא גָמַר לְהִקְנוֹת לוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא
5 בְּזֶה⁶⁹.

(65) שהדברים מוכיחים, שלא נתן לו מתנה גמורה, אלא רוצה הוא להערים, כדי שפלוני המודר ייחנה עמו מסעדתו. (66) התסכים. (67) סעודת נישואין וכדומה. (68) שהדבר ידוע, שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר. (69) וכלשון האחרונה של רבא. ולדעת ה"כסף משנה" לא נתכוון רבינו אלא כשאמר לו כך סמוך לנתינתו, אבל אם שהה קצת ולאחר שעה אמר לו כן, הרי זה מותר.

6 טז. כָּל מִתְנָה שְׁאֵם הַקְדִּישָׁה⁷⁰ לֹא תִהְיֶה מְקֻדָּשֶׁת⁷¹
7 - אֵינָה מִתְנָה. וְכָל הַנוֹתֵן לָזֶה מִתְנָה עַל מִנֵּת
8 לְהִקְנוּתָהּ לְאַחֵר⁷² - הָרִי זֶה הָאֲחֵר קִנְיָה בְּעַת שְׁיִקְנָהּ
9 לוֹ הָרֵאשׁוֹן⁷³. וְאִם לֹא הִקְנָה לוֹ הָרֵאשׁוֹן לְאוֹתוֹ
10 אַחֵר - לֹא קִנְיָה לֹא הָרֵאשׁוֹן וְלֹא הַשְּׁנִי⁷⁴.

(70) לשמים, לצרכי הקדש. (71) הואיל ואם הקדישה המקבל בעודה בידו אינה מקודשת אין לה דין מתנה גם לשאר עניינים. ואסור למודר ליהנות על ידי מקבל זה, כי אין זו אלא הערמה והתחכמות, כמו ששינוי שם: "מעשה באחד, שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה (המדר) משיא את בנו, ואמר לחבירו: חצו וסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיבוא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר, [=החבר], אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו [=הבן המדר], לא נתתי לך את שלי, שתקדישם לשמים. אמר לו [=החבר]: לא נתתי לי את שלך, אלא שתאה אתה ואביך אוכלים ושותים ומתעצבים זה לזה ויהא עוון התלוי בראשו? אמרו חכמים, כל מתנה שאינה, שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה". ואף על פי, שהלכה היא: מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה: שם, כל עוד שלא החזירה הרי זו מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל כאן, אין בידו להקנותה לשום אדם, שלא נתנה לו, אלא כדי שיאכל אביו. (72) לאחר זמן. (73) אף על פי שהראשון לא קנאה לעצמו מעולם שהנותן לא נתנה לראשון לעצמו, כי אם להקנותה לשני לאחר זמן. - ואין זה כאומר לחבירו: זכה בדבר זה לפלוני, שזכה בה פלוני, ששם כל הזכיה אינה בשביל עצמו, כי אם בשביל חברו, מקבל המתנה, אבל כאן קנה הראשון, כדי שיקנה לשני לאחר זמן. ושם בגמרא הוכיחו, שקניין על מנת להקנות מועיל, מדין "קניין סודר", שהרי הקונה שדה מחברו בקניין חליפין, נותן הוא סודר (מטפחת) למקנה, ועם קבלת הסודר, מקנה בעל השדה את שדהו לקונה, אף על פי, שסודר זה יקבלו הקונה בחזרה מידי המקנה לאחר ההקנאה, נמצא שכל קניין הסודר לא היה אלא על מנת להקנות השדה לקונה, ומכאן שכל קונה על מנת להקנות לאחר, קנה השני כשהראשון יקנה לו. (74) הדבר ברור, שכל הנותן מתנה על תנאי, אם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה.

11 יז. מִי שֶׁנֶּאֱסָרָה הִנֵּיתוֹ עַל בַּעַל בְּתוֹ, וְהוּא רוֹצֵה

18) נמצא שהוא מוטעה בעיקר נדרו, שמעולם לא היתה דעתו עליהם, ובטל מאליו (משנה שם כה:).

ה. מי שנדר או נשבע, ונולד¹⁹ לו דבר שלא היה בלבו בשעת השבועה או בשעת הנדר - הרי זה אסור עד שישאל לחכם ויתיר את נדרו. כיצד? אסר את עצמו בהננת פלוני או שלא יכנס למקום פלוני, ונעשה אותו האיש סופר²⁰ ואותו מקום בית הכנסת, אף על פי שהוא אומר: אלו הייתי יודע שזה נעשה סופר ובמקום זה יעשה בית הכנסת, לא הייתי נודר או נשבע - הרי זה אסור להנות ולהכנס עד שיתיר נדרו²¹, כמו שבארנו²². וכן כל פיוצא בזה²³.

19) ונתחדש. (20) תלמיד חכם, והכל צריכים לו, או לבלר (כתבן) והכל צריכים לו, לפי שהוא כותב שטרות העיר (משנה שם סד. וברא"ש ותוספות שם). (21) שיבא לפני חכם מובהק או לפני שלשה הדיוטות ויאמר: אני נדרתי כך וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שיארע לי כך וכך, לא הייתי נודר. ואילו היתה דעתי בעת הנדר כמו עתה, לא הייתי נודר, והואיל ונהפכה דעתו מתירים לו. (22) לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה והי"ב. כאן יש - לדעת ה"אור שמח" - לגרוס: "ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר" (ראה לעיל ה"א). כלומר, אעפ"י שאומר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר, אין זה מותר, שאין זה כתולה נדרו בדבר, שזה לא תלה כלום בשעת נדרו, שגם עכשיו "עדיין לא נחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה סופר" (לשון רבינו שם). וראה בביאורנו שם. (23) כגון שהיה המודר משיא את בנו, ואמר המדיר "אילו הייתי יודע, שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר" (משנה בנדרים סד.).

ו. כל נדר שהתיר מקצתו - התיר כלו²⁴. והוא הדין בשבועה. כיצד? ראה אנשים מרחוק אוכלין פרותיו, ואמר: הרי הן עליכם קרבן, וקשהגיע אליהם והנה הם אביו ואנשים זרים - הואיל ואביו מתיר²⁵, פלן מתירין²⁶. ואפלו אמר: אלו הייתי יודע בן, הייתי אומר: פלוני ופלוני אסורין ואביו מתיר - הרי פלן מתירין²⁷. אבל אם אומר קשהגיע אליהן: אלו הייתי יודע שאביו ביניכם, הייתי אומר: פלכם אסורין חוץ מאביו - הרי פלן אסורין²⁸ חוץ מאביו; שהרי גלה דעתו שלא התיר מקצת הנדר, אלא כמו שנדר היה נודר²⁹ ומתנה על אביו³⁰.

24) שנאמר (במדבר ל, ג) "ככל היוצא מפיו יעשה" כולו ולא מקצתו, מכאן לנדר שבטל מקצתו - בטל כולו (ירושלמי נדרים פ"א, ה"א) והשווה לעיל פ"ד, הי"א. 25) שהדבר מוכיח, שלא אסר עליו, כמבואר לעיל ה"ד. 26) שלא נדר מתחילה, אלא על דעת שיתקיים כולו, והתרת מקצתו משמשת פתח היתר לכולו (משנה בנדרים סו. וברא"ש שם). והר"ן (שם כה:) מפרש: כיון שאילו היה יודע שאביו ביניהם היה מוציא מן הכלל, הרי זה מוטעה בעיקר הנדר, וכל שיש בעיקר הנדר טעות - אין פיו ולבו שוים ובטל מאליו. (27) נדרים כה: הואיל ומתחילה אסרם

1 פמי שנדר או נשבע ואמר: שלא אשא פלונית ולא 2 אכנס לבית זה אלא אם נסתלק ההזק. וכן כל 3 פיוצא בזה⁷.

5) אעפ"י שהמיתה היא סיבה ש"נולדה" לאחר נדרו ואין ה"נולד" יכול לבטל הנדר, ללא שאלה לחכם, כמבואר בסמוך ה"ה - כאן, שתלה נדרו בסיבה ידועה, הרי זה עדיף מנולד, כמו שמפרש רבינו והולך. (6) משנה בנדרים סה. ובגמרא שם כדעת רב הונא, וכשנסתלק ההזק - אין מקום עוד לנדרו. (7) כמו שאמרנו בירושלמי שם, "באומר קונם שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים, לבש לבנים מותר בו".

ג. אבל הנודר או הנשבע, שאיני נושא פלונית 4 הפעורה, ונמצאת נאה⁸; שחורה, ונמצאת לבנה; 5 קצרה⁹, ונמצאת ארפה¹⁰; קונם¹¹ שאין אשתי נהנית לי¹², שגנבה את פסי ושהקתה את בני, 6 ונודע שלא גנבה ושלא הקתה - הרי זה מתיר, 7 מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות 8 שהן מתירין¹³. ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא 9 נתקיים הדבר, שהרי הסבה שבגללה נדר לא 10 היתה מצויה¹⁴ וטעות היה¹⁵.

8) יפה. כלומר, לא שייפיה וקשטוה, אלא מתחילה היתה נאה ויפה, ונמצא שנדר בטעות. (9) נמוכת קומה. (10) גבוהה (משנה בנדרים סו.). (11) קרבן. קונם - הוא כינוי לקרבן, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי, תיבה זו איננה. (12) הנאתה ממני תהא אסורה עליה כקרבן. (13) משנה שם כה: וכמבואר לעיל פ"ד, ה"א. (14) מתחילה בשעת נדרו. (15) כלומר, בשני המקרים שבשתי ההלכות שלפנינו, הוא מותר בלא שאלה לחכם. אלא, שבדין האמור בהלכה ב הקודמת הוא מותר מחמת שהוא תולה נדרו בדבר, וההיתר בהלכה שלפנינו הוא מטעם "נדר טעות" שהוא בכלל נדרי שגגות (כסף משנה ע"פ סוגיית הגמרא שם סה:). ולדעת ה"אור שמח", הנוסח בדברי רבינו כך הוא: "שהן מותרין, שהרי הסיבה שבגללה נדר לא היתה מצויה, וטעות היה", והתיבות: "ואין זה כתולה נדרו" וכו' אינן שייכות כלל כאן, ומקומן בסמוך סוף ה"ה אחרי התיבות: "כמו שביארנו". וראה בביאורנו שם.

ד. ולא עוד¹⁶, אלא מי שראה אנשים מרחוק 13 אוכלים תאנים שלו, ואמר להן: הרי הן עליכם 14 קרבן¹⁷ - כיון שקרב אליהם והביט והרי הן אביו 15 ואחיו, הרי אלו מתירין. אף על פי שלא פירש הסבה 16 שהדירן בגללה, הרי זה כמו שפירש. שהדבר 17 מוכיח, שלא אסר עליהם אלא שהיה בדעתו שהן 18 זרים¹⁸. וכן כל פיוצא בזה.

16) לא רק כשפירש בשפתיו ונמצא שטעה הרי זה מותר, אלא אפילו כשלא פירש כלל. (17) אסורים בהנאה כקרבן.

ועליהם בלשון: כולכם, ועכשיו החליף דבריו הורע כוח הנדר, ואילו נעקר והותר מקצתו, ולפיכך הותר כולו (רא"ש ותוספות שם). (28) שם, וכדעת רבה. (29) כיון שבשעת הנדר אמר: כולכם אסורים, ועכשיו בשעת החזרה הוא גם כן מעמיד דבריו הראשונים - ביחס לאחרים, אעפ"י שמוציא את אביו מן הכלל, אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר (ר"ן שם). (30) וכבר אמרנו, שאביו לא נכלל מעולם במשמעות הנדר, כמבואר לעיל ה"ד, נמצא שאין כאן נדר שהותר מקצתו. והוא-הדין אם מתחילה אמר: פירותי אלה יהיו אסורים לזה ולזה ולא הכירם, בגלל ריחוקם ממנו, וכשנתקרב וראה את אביו ביניהם, חזר ואמר: אילו הייתי יודע... הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, הותרו כולם, מאחר שהחליף דבריו שמשעת האיסור, לדבריו שבשעת החזרה, הורע כח הנדר ונעקר, ומתוך דהותר מקצתו הותר כולו (כסף-משנה בשם הטור).

ט. הוּי מִבְּקָשִׁין מִמֶּנּוּ שֵׁשָׁא קְרוּבָתוֹ⁴⁴ וְהוּא מִמָּאן, וּפְצָרוֹ⁴⁵ בּוּ וְנָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שְׁלֹא תִהְיֶה בּוֹ לְעוֹלָם; וְכֵן הִמְגִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא תִהְיֶה בּוֹ לְעוֹלָם - הָרִי אֵלּוּ מִתְרוֹת לְהָנוֹת לוֹ; שְׁאִין פְּנוּתוֹ אֵלָּא לְשֵׁם אִישׁוֹת⁴⁶.

(44) ובמשנה נדרים סג: הנוסח: "בת אחותו". ומפרש רבינו שם: לפי שהוא נהוג, ועוד הוא מצוה וחייב אדם להשתלל בזה, כמו שאמרו "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) - זה הנושא בת אחותו, וראה יבמות סב: (45) בקשו הרבה. (46) נישואין (נדרים סג:).

י. וְכֵן הִקְוִיָּא לְחַבְרוֹ שֵׁיִסְעַד אֲצִלּוֹ וּמָאן, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא יִכְנֵס לְבֵיתוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה לוֹ טֶפֶת צוּגָן - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהַכְנִס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתוֹת לוֹ צוּגָן; שְׁלֹא נִתְפָּן זֶה אֵלָּא שְׁלֹא יֵאָכֵל וְיִשְׁתֶּה עִמּוֹ בְּסַעֲדָה זוֹ⁴⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(47) שתיה מרובה, אבל טיפת צונן מותר לו. וכן מותר לו לאכול ולשתות בביתו בסעודה אחרת, כמו שאמרו בתוספתא (נדרים פ"ד, מ"ח) "תוך המשתה אסור, לאחר המשתה מותר" (נדרים שם ובר"ן).

יא. הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ: קוֹנֵם⁴⁸ לְבֵיתִי אֲנִי נִכְנֵס וְשׁוֹדֵךְ אֲנִי לֹקֵחַ, בֵּין בְּנֵדֶר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה, וּמֵת⁴⁹ אוֹ מִכֶּרֶן לְאַחֵר - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהַכְנִס לְבֵית לֹקֵחַ הַשְּׂדֵה מִן הַיּוֹרֵשׁ אוֹ מִן הַלֹּקֵחַ; שְׁלֹא נִתְפָּן זֶה אֵלָּא כָּל זֶמַן שֶׁהָן בְּרִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: לְבֵית הַזֶּה אֲנִי נִכְנֵס וְשׁוֹדֵךְ זוֹ אֲנִי לֹקֵחַ, וּמֵת אוֹ מִכֶּרֶן לְאַחֵר - הָרִי זֶה אֲסוּר⁵⁰.

(48) מפורש לעיל ה"ג. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי ר"מ תיבת "קונם" איננה. אלא: "לבייתך איני נכנס, ושדך איני לוקח". וראה בבאורנו לעיל אות י. (49) בעל הבית והשדה. (50) כיון שאמר "בית זה", עשאו עליו כחתיכת איסור (משנה נדרים מו. ובר"ן שם ע"ב) והשווה לעיל פ"ה, ה"ד.

יב. הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ: הַשְּׂאִילָנִי פְּרִתִּי, אָמַר לוֹ: אֵינָה פְּנוּיָה, נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר וְאָמַר: קוֹנֵם⁵¹ שְׂדֵי אֲיִנִי חוֹרֵשׁ בָּהֶם⁵² לְעוֹלָם⁵³; אִם הָיָה דִּרְכּוֹ לְחַרֵּשׁ פִּידוֹ⁵⁴ - הוּא אֲסוּר, וְכָל אֶדָם מִתְרִין לְחַרֵּשׁ לוֹ בָּהֶם⁵⁵; וְאִם אֵין

ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֵינִן קְרָבָן עָלֵי מִפְּנֵי שֶׁהֵינִן רַע לְבָנֵי מַעֲיִם, וְאָמַרוּ לוֹ: הָרִי הַמִּיִּשָּׁן יָפֶה לְבָנֵי מַעֲיִם; אִם אָמַר: אֵלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר, וְאָפְלוֹ אָמַר: אֵלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: הַחֲדָשׁ אֲסוּר וְהַיִּשָּׁן מִתֵּר - מִתֵּר בְּיָשָׁן וּבְחֲדָשׁוֹ³¹. אֲבָל אִם אָמַר: אֵלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: כָּל הַיַּיִנוֹת אֲסוּרִין עָלֵי חוּץ מִן הַמִּיִּשָּׁן - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּמִיִּשָּׁן³². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה³³.

(31) שהרי החליף דבריו, ועקר מקצת נדרו, וממילא הותר כולו. (32) הואיל והעמיד דבריו כבתחילה לא הורע נדרו, שאין זה אלא מתנה על המיזשן, שלא היה בכלל בשעת נדרו, אילו ידע שהוא יפה למעיים (נדרים סו. וכפירוש הגמרא שם כו: לענין בצל, וממנו למד רבינו לענין יין). (33) כמו שאמרו שם סו. "קונם בצל שאני טועם, שהבצל רע ללב, אמרו לו: והלא הכופרי (בצל כפרי) יפה ללב ?? הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים", וכפי שהוסבר בגמרא שם כו.

ח. כָּל הַנּוֹדֵר אוֹ נִשְׁבַּע - רוֹאִין דְּבָרִים שֶׁבְּגִלְלָן נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר, וְלִמְדִין מִהֵן לֹאִי זֶה נִתְפָּן, וְהוֹלְכִין אַחֵר הָעֵנִין³⁴, לֹא אַחֵר כָּל מִשְׁמַע הַדְּבָרִי³⁵. פִּיֻצֵּד? הִיָּה טַעוֹן מִשָּׂא שָׁל אָמַר אוֹ שָׁל פִּשְׁתִּים, וְהִזְעִיעַ³⁶ וְהִיָּה רִיחוֹ קָשָׁה³⁷, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא יַעֲלֶה עָלָיו אָמַר אוֹ פִּשְׁתִּים לְעוֹלָם - הָרִי זֶה מִתֵּר לְלַבֵּשׁ בְּגָדֵי אָמַר אוֹ פִּשְׁתִּים וּלְכַסּוֹתָן³⁸, וְאִינוֹ אֲסוּר אֵלָּא לְהַפְשִׁילָן³⁹ לְאַחֲרֵיוֹ⁴⁰. הִיָּה לְבוּשׁ בְּגָדֵי אָמַר וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא יַעֲלֶה עָלָיו אָמַר לְעוֹלָם - אֲסוּר לְלַבֵּשׁ, וּמִתֵּר לְטַעַן עָלָיו, וּמִתֵּר לְהַתְפַּסּוֹת בְּגָזִי⁴² אָמַר; שְׁלֹא נִתְפָּן זֶה אֵלָּא לְבָגֵד אָמַר⁴³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(34) כוונת הנדר. (35) ההבנה המילולית שבדיבור. (36) מכובד המשא. (37) או שהיה ריחו קשה, שהצמר

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם למקומותיהם, הדברים שדרך השליה להמלך עליהם, הבדלים בין הנודר מן החיטה לנודר מן החיטים, מקומות ואנשים שונים הנכללים בתוך הנדר ושאינם נכללים בו.

- א. בַּנְדָּרִים הֵלֵךְ אַחֵר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ מְקוֹם
וּבְאוֹתוֹ לְשׁוֹן²¹ וּבְאוֹתוֹ זְמַן²² שֶׁנֶּדֶר אוֹ נִשְׁבַּע בוֹ.
פִּיֻצֵּד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמִּבְשָׁל: אִם דָּרָךְ אוֹתוֹ
מְקוֹם בְּאוֹתוֹ לְשׁוֹן בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין מִבְּשָׁל אֶפְלוֹ
לְצִלִּי וּלְשִׁלּוֹךְ²⁴ - הֲרִי זֶה אֶסוּר בְּכָל; וְאִם אֵין דָּרָכָם
לְקִרוֹת מִבְּשָׁל אֶלָּא לְבָשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בָּמִים וּבְתַבְלִין²⁶
- הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּצִלִּי²⁵ וּבְשִׁלּוֹךְ²⁷. וְכֵן הַמַּעֲשֵׂן²⁸
וְהַמִּבְשָׁל בַּחֲמִי טְבֻרִיא²⁹ וּפִיֻצֵּא בְּהָן³⁰ - הוֹלְכִין בוֹ
אַחֵר הַלְשׁוֹן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר³¹.

(2) ובכת"י התימנים: ובאותה לשון. באותה שפה שנדר בה.
(3) כי בשינויי הזמנים, יתכן שאפילו באותה עיר תשתנה משמעות הלשון ממשמעה הקודם. (4) שנתבשל יותר מבישולו הראוי (רע"ב לנדרים פ"ו, מ"א. וכן ברא"ש לנדרים שם). אבל הר"ן והרשב"א הוכיחו, שבנדרים נקרא שלוק - כל שלא נתבשל כל צרכו, כי בלשון בני אדם גם תבשיל שנתבשל יותר מדי, נקרא: מבושל. (5) מפורש לעיל פ"ה, ה"א. (6) שאינו מבושל במים כ"אם צלוי על האש. (7) שאינו נקרא מבושל (נדרים מט.). ושם הביאו, שבלשון תורה גם צלוי נקרא מבושל, שכן כתוב (דברי הימים-ב לה, יג) "ויבשלו הפסח באש כמשפט". וידוע, שאין הפסח נאכל אלא צלי. ורבי עקיבא איגר ז"ל מראה שם, פסוק מפורש בתורה (דברים טז, יד) "תזבח את הפסח בערב . . . ובשלת ואכלת". (8) ולא נתבשל כלל. (9) שאין חומם מתולדות האש, השווה הל' שבת פ"ט, ה"ג. (10) כגון שאר מעיינות רותחים. (11) וב"ירושלמי" נדרים פ"ו ה"א, נסתפקו בנודר מן המבושל, אם מותר במעושה ומטוגן ומבושל בחמי טבריה, ונשאר בספק. וכנראה, שזה במקום שאין לשון בני אדם מוסכמת בזה, ומספק הולכים בו להחמיר, כמבואר בסמוך ה"ד (כסף-משנה).

- ב. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמְּלִיחַ³², אִם דָּרָכָם לְקִרוֹת
מְלִיחַ לְכָל הַמְּלוּחִין - הֲרִי זֶה אֶסוּר בְּכָל הַמְּלוּחִין;
וְאִם אֵין דָּרָכָם לְקִרוֹת מְלִיחַ אֶלָּא לְדָג מְלִיחַ בְּלֶבֶד
- אֵינוֹ אֶסוּר אֶלָּא בְּדָג מְלִיחַ³³.

(12) מיני מזון המתובלים הרבה במלח וחרפים מאד, כמו שאמרו (קידושין סו.): "אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו". (13) שבנדרים, הלך אחר לשון בני אדם. וראה בסמוך אות טו.

- ג. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַכָּבוֹשׁ³⁴, אִם דָּרָכָם לְקִרוֹת
כָּבוֹשׁ לְכָל הַכָּבוֹשִׁים³⁵ - הֲרִי זֶה אֶסוּר בְּכָל; וְאִם
אֵין דָּרָכָם לְקִרוֹת כָּבוֹשׁ אֶלָּא לִירֵק כָּבוֹשׁ בְּלֶבֶד -
אֵינוֹ אֶסוּר אֶלָּא כְּכָבוֹשׁ שֶׁל יֵרֶק³⁶. וְכֵן כָּל פִּיֻצֵּא
בְּזֶה³⁷.

- דָּרְכוּ לְחַרֵּשׁ בִּידוֹ - הוּא וְכָל אָדָם אֶסוּרִין⁵⁶. וְכֵן כָּל
פִּיֻצֵּא בְּדָרְכִים אֵלוֹ.

(51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה. (52) בפרה זו. (53) נתעצב השואל כנגד המשאיל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה בנדרים מג. וברש"י). (54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. (55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. (56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם).

- יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שִׁישָׁא אִשָּׁה אוֹ שִׁיקָנָה בֵּית
אוֹ שִׁיֻּצֵּא בְּשִׁירָא⁵⁷ אוֹ יִפְרֵשׁ⁵⁸ בָּיִם - אֵין מְחִיבִין
אוֹתוֹ לִשְׂאֵא אִשָּׁה אוֹ לְקָנוֹת אוֹ לְצַאת מִיָּד, אֶלָּא עַד
שִׁימְצֵא דָּבָר הֶהָגוּן⁵⁹ לוֹ. מַעֲשֵׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנֶּדְרָה שֶׁכָּל
מִי שִׁיתַּבַּע אוֹתָהּ תִּנְשָׂא לוֹ, וְקִפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם
שֶׁאֵינָן הֶהָגוּנִין לָהּ, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא נִתְפַּנֶּה זֶה
אֶלָּא לְכָל מִי שִׁיתַּבַּע אוֹתָהּ מִן הֶהָגוּנִין לָהּ. וְכֵן כָּל
פִּיֻצֵּא בְּזֶה.

(57) קבוצת אנשים העוברים יחד בדרך, או במדבר. (58) יפליג מיבשה לים. (59) בבא קמא פ. ושם הנוסח: מי שנדר ליקח בית ולישא אשה בארץ ישראל וכו' וכנראה שזו טעות סופר, שכן בתוספתא שם פ"ח, מ"ד, שהיא מקור ברייתא זו, לא נזכרה ארץ ישראל לענין זה (מעשה רוקח). וכן בשו"ע יו"ד ריט, סעיף א, לא הורגש כאן: ארץ ישראל.

- יד. הַמְּדִיר אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע וְאָמַר לוֹ: שִׁתְּבוֹא
וְתִטַּל לְבָנִיךָ כֹּר אֶחָד חֲטִים אוֹ שְׁתֵּי חֲבִיתוֹת שֶׁל זֵינִן⁶⁰
- הֲרִי זֶה⁶¹ יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ בְּלֹא שְׂאֵלָה לְחֶכֶם,
וְיֹאמַר לוֹ: כָּלוּם נִתְּפַנֶּה אֶלָּא לְכַבְּדִי⁶², כְּבוֹדִי שֶׁלֹּא
אֶטַל⁶³, וְכֵן הִגִּיעַ אֵלַי כְּבוֹד שֶׁנֶּדְרָה בְּשִׁבְלִי⁶⁴. וְכֵן
הַנֶּדֶר אוֹ הַנִּשְׁבַּע: שֶׁאֵין אִתָּה נֶהֱנָה לִי אִם אֵין אִתָּה
נֹתֵן לְבִנִי כוֹר שֶׁל חֲטִים וְשְׁתֵּי חֲבִיתוֹת שֶׁל זֵינִן - הֲרִי
זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ שֶׁלֹּא בְּשִׂאֲלַת חֶכֶם, וְיֹאמַר:
הֲרִינִי כָּאֵלוֹ נִתְּקַבְּלִי⁶⁵ וְהִגִּיעוּ לִידִי. וְכֵן כָּל פִּיֻצֵּא
בְּזֶה.

(60) שאמר לו: קונים שאני נהנה לך, אם אי אתה נוטל לבנך וכו' כלשון המשנה בנדרים סג: ובגמרא שם כ. ולפי זה, המדיר, הוא הנודר על עצמו. (61) חברו, שנדרש ליטול ממנו. (62) בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה. (63) שאתכבד יותר, כשיראו שאיני רוצה לקבל. (64) וכל זה כשאין המדיר מפרש את כוונתו, אלא נדר סתם. אבל אם המדיר חולק ואומר: לא כי אלא לכבודי נתכוונתי, שאתכבד כשתקבל ממני מתנה, הרי זה אסור ללא היתר חכם (ר"ן ע"פ הירושלמי בנדרים פ"ח, ה"ז. וכן בש"ך ליו"ד רלב, ס"ק מו). (65) קבלתי, ולשון משנה היא (בנדרים סג: ובתוספות יו"ט שם). וכתב הרדב"ז: מכאן יש ללמוד, שמי שנשבע לחברו לפרוע לו חובו ביום פלוני ולא השיגה ידו, אין תקנה להאריך לו זמן הפרעון, אלא יאמר לו המלוה: הריני כאילו נתקבלתי.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ו תשרי - ספר הפלאה - הלכות נדרים קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14) מזון מתוקן בתוך ציר (שמן, חומץ וכדומה) לשם שימורו ימים רבים. 15) כל דברי מאכל למיניהם שנכבשו בחומץ וכדומה. 16) במשנה, נדרים נא, ב - שנינו: "מן הכבוש אין אסור אלא מן הכבוש של ירק, כבוש שאני טועם אסור בכל הכבושים" וכו'. ומפרש רבינו שם, שעיקר ההפך הוא: בין השם הידוע, לשאינו ידוע, שאם אמר הכבוש בה"א הידיעה, כוונתו לכבוש הידוע, והוא של ירק. ואם אמר בלא ה"א הידיעה, הרי זה מורה על כל הכבושים, וזהו כלל ידוע בכל הלשונות. אבל גם שם מסכם רבינו: "ואל תפשע (תטעה) בעיקר הידוע: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם". כלומר, אם יארע מקום, שאין מדקדקים בלשונם בין ה"א הידיעה לשם שאינו ידוע, בכל אלה עלינו ללכת אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן (ע"פ 'תוספות יו"ט' שם). 17) כגון הנודר מן השלוק, שאם אין דרכם לקרות שלוק אלא לבשר שלוק, אינו אסור אלא בבשר שלוק בלבד, כמפורש במשנה שם.

1) הַיּוֹמָהּ מִקְצַת בְּנֵי הַמָּקוֹם קוֹרִין לוֹ כֶּף וּמִקְצָתָם אֵין קוֹרִין - אֵין הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב, אֶלָּא הָרֵי זֶה סֶפֶק נִדְרִים¹⁸, וְכָל סֶפֶק נִדְרִים - לְהַחֲמִיר, וְאִם עֶבֶר - אֵינוֹ לוֹקָה¹⁹.

2) ז. הַנּוֹדֵר מִן הַמִּבְשָׁל - מֵתֵר בְּבִיצָה שְׁלֹא נִתְּבַשְׁלָה עַד שֶׁקִּפְתָּהּ³¹ אֶלָּא נִתְּגַלְגַּלָּה בְּלִבָּד³². הַנּוֹדֵר מִמַּעֲשֵׂה קִדְרָה - אֵינוֹ אֶסוּר אֶלָּא מִדְּבָרִים שֶׁמִּתִּיחִין אוֹתָן בְּקִדְרָה³³, כְּגוֹן רִיפּוֹת³⁴ וּלְבִיבוֹת³⁵ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן³⁶. אֶסֶר עֲצָמוֹ מִכָּל הַיֵּיזֵר לְקִדְרָה - הָרֵי זֶה אֶסוּר כָּכָל הַמִּתְּבַשְׁלִין בְּקִדְרָה³⁷.

31) הוקפאה ונקרשה. 32) הוחמה במים ולא הוקרשה כלל, ועושין אותה לרפואה ואין אוכלין עמה פת (כסף-משנה). ועל שם שבהתחלת בישול הביצה או צלייתה, מתערב החלמון עם החלבון, נקרא בישולה: גלגול, כלשון המשנה (שבת פ"ג, מ"ג): "אין נותנים ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל", ומפרש רבינו שם: "תתגלגל - תתערב, הענין שתתבשל קצת בישול". ומקור הלכה זו, במשנה נדרים מט, א: "ומותר בביצה טורמוטא", ומפרש רבינו שם: "מבושלת במים חמים, ומשמרים אותה שימור גדול שלא תקפה, וקוראים אותה הרופאים נמרשת". אבל מבושלת הרבה עד שנקרשה אפילו קצת, אסור בה הנודר, וכן אמרו ב"ירושלמי" (נדרים פ"ו, ה"א) "אסור בביצה מגולגלת, שכן דרך החולה לאכול בה פתו". וכנראה שבנקרשה קצת, מדובר שם (כסף-משנה). 33) שאינם צריכים בישול רב אלא ברתיתחם נגמר בישולם (ב"ח ל"טור" יו"ד סי' ריו). 34) מיני חיטה כתושים לגריסים, ככתוב (שמואל-ב יז, יט): "ותשטח עליו הרפות". 35) עוגה מטוגנת עשויה מקמח, ככתוב (שם, יג, ו) "ותלכב לעיני שתי לבבות". ומפרש רש"י שם: סולת מורבכת במים רותחים תחילה ואח"כ בשמן. 36) דברי קמח שאין מבשלים אותם זמן רב, אלא חולטים אותם במים רותחים וזהו גמר בישולם, כמבואר ב"ירושלמי" נדרים פ"ו ה"ב. 37) אפילו צריכים בישול רב (משנה בנדרים מט). ולדעת ה"טור" יו"ד סי' ריו - הכוונה, אפילו לדברים שמבשלים אותם קצת בקדירה, ואח"כ

18) מבואר בסמוך ה"ה. 19) משום: לא יחל דברו, שאין לוקים על הספק, השווה לעיל פ"ה הי"ד.

5) ה. פִּיצֵד? נִדֵּר מִן הַשֶּׁמֶן בְּמָקוֹם שֶׁמִּסְתַּפְּקִין²⁰ בְּשֶׁמֶן זֵית וּבְשֶׁמֶן שֶׁמֶשְׁמִין²¹, וְרֵב אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אֵין קוֹרִין שֶׁמֶן סֶתֶם אֶלָּא לְשֶׁמֶן זֵית, וְקוֹרִין לְשֶׁמֶן שֶׁמֶשְׁמִין שֶׁמֶן שֶׁמֶשְׁמִין, וּמַעוּטֵם קוֹרִין אֵף לְשֶׁמֶן שֶׁמֶשְׁמִין שֶׁמֶן סֶתֶם - הָרֵי זֶה אֶסוּר בְּשִׁנְיָהֶם²², וְאֵינוֹ לוֹקָה עַל שֶׁמֶן שֶׁמֶשְׁמִין. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה²³.

20) משתמשים. 21) ססקה ביונית, והוא צמח עשבוני, שמזרעיו מפיקים שמן למזון ולמאור. 22) נדרים נג, א. כיון שמיעוטם קוראים אף לשמן שומשמן שמן סתם, יש להסתפק שמה אליו נתכוין (ר"ן שם). ושם אמרו: "הנודר מן השמן בארץ ישראל (שאינו מצוי בה אלא שמן זית) - מותר בשמן שומשמן ואסור בשמן זית, ובבבל (שאינו מצוי בה אלא שמן שומשמן) - אסור בשמן שומשמן ומותר בשמן זית". 23) ראה לקמן הי"ד.

11) ו. כָּל דְּבַר שֶׁדִּרְךָ שְׁלִיחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם לְהַמְלִיךָ²⁴ עָלָיו - הָרֵי הוּא כָּכָל הַמִּין שֶׁנֶּאֱמַר לְשָׁלִיחַ סֶתֶם, פִּיצֵד? מָקוֹם שֶׁדִּרְכָּן, אִם יִשְׁלַח אָדָם שְׁלִיחַ לְקִנּוֹת לוֹ בִּשְׁוֹר סֶתֶם, אָמַר לוֹ: לֹא מִצְאֵתִי אֶלָּא דָּגִים²⁵; אִם נִשְׁבַּע אוֹ נִדֵּר בְּמָקוֹם זֶה מִן הַבִּשְׁוֹר - נֶאֱסַר אֵף בְּבִשְׁוֹר דָּגִים. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה²⁶. וּבְכָל מָקוֹם, הַנּוֹדֵר מִן הַבִּשְׁוֹר - אֶסוּר בְּבִשְׁוֹר עוֹפּוֹת²⁷ וּבִקְרָבִים, וּמֵתֵר בְּחִגְבִּים²⁸. וְאִם מֵרִאִין הַדְּבָרִים בְּעֵת שֶׁנִּדֵּר שְׁלֹא נִתְּבַשְׁלִין אֶלָּא בְּבִשְׁוֹר בְּהֶמָּה בְּלִבָּד [אוּ לְבִשְׁוֹר עוֹף וּבְהֶמָּה בְּלִבָּד]²⁹ - הָרֵי זֶה מֵתֵר בְּבִשְׁוֹר דָּגִים וְאֶפְלוּ בְּמָקוֹם שֶׁהַשְּׁלִיחַ נִמְלָךְ עָלֵיהֶן³⁰.

24) משתמשים. 25) ססקה ביונית, והוא צמח עשבוני, שמזרעיו מפיקים שמן למזון ולמאור. 26) נדרים נג, א. כיון שמיעוטם קוראים אף לשמן שומשמן שמן סתם, יש להסתפק שמה אליו נתכוין (ר"ן שם). ושם אמרו: "הנודר מן השמן בארץ ישראל (שאינו מצוי בה אלא שמן זית) - מותר בשמן שומשמן ואסור בשמן זית, ובבבל (שאינו מצוי בה אלא שמן שומשמן) - אסור בשמן שומשמן ומותר בשמן זית". 27) ראה לקמן הי"ד.

אָסור בַּמִּים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַפְּרוּב⁵³; שֶׁהָרִי מִי
שֶׁלָקוֹת⁵⁴ - פְּשִׁלָקוֹת⁵⁵. נִדְר מִמֵּי הַשִּׁלָקוֹת - מִתֵּר
בְּשִׁלָקוֹת עֲצָמָן⁵⁶. הַנּוֹדֵר מִן הָרֶטֶב - מִתֵּר בְּתַבְלִין⁵⁷
שָׁבוּ; מִן הַתַּבְלִין - מִתֵּר בְּרֶטֶב⁵⁸. הַנּוֹדֵר מִן
הַגְּרִיסִין⁵⁹ - אָסור בְּמִקְפֵּה⁶⁰ שֶׁל גְּרִיסִין⁶¹.

50 ריבוי מדלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה, ואינה נאכלת אלא מבושלת, ולפיכך אינה בכלל "ירק", שהוא נאכל חי (משנה, נדרים נד). אבל אם נדר מירק המתבשל בקדירה, גם הדלעת בכלל, שכן היא דבר שהשליח נמלך עליו ואומר: לא מצאתי ירק אלא דלועין (גמרא שם, וראה לעיל ה"ו). 51 משנה, שם נג, א. והוא מין ירק הדומה לבצל, ונקרא בערבית כראתי, כפירוש המשנה לרבינו, שביעית פ"ז, מ"א, ובלועזית: לאוך, כדברי ה'ערוך', והוא הכרתי המוזכר במשנה (ברכות פ"א, מ"ב). "ואת החציר ואת הבצלים" (במדבר יא, ה) מתרגם אונקלוס "וכרתי ובוצלי". 52 מין חציר הנעשה בארץ ישראל, כלשון רבינו בפירושו למעשר שני פ"ב, מ"א. והוא ג"כ ממני הכריש והבצל, כלשון רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ו, מ"ט: "קפלוטות - שם הכרתין שבארץ ישראל". "ואת החציר" (במדבר יא, ה) מתרגם ה'ירושלמי': קפלוטיא, כי השם קפלוט ביוונית: ראש, והוא כינוי לכרישין שיש להם ראש (ה'ערוך' השלם). 53 משנה, נדרים נג, ב: "מן הכרוב, אסור באספרגוס". ולדעת רבינו שם: אספרגוס - "המים ששולקים (מבשלים) בהם הירקות איוה ירק שיחיה". 54 ירקות שנתבשלו (רש"י ברכות לח:). 55 וכן אמרו (ברכות לט.) "מי כל השלקות כשלקות". והשווה הל' ברכות פ"ח, ה"ד: "שמי השלקות כשלקות". 56 משנה, נדרים שם. 57 מיני בושם הבאים לתבל את הקדירה וליתן טעם ברוטב. 58 ברייתא, נדרים נב, ב: "מן הרוטב - מותר בקיפה, מן הקיפה - מותר ברוטב". ומפרש רבינו: קיפא - היא תבלין, כפירושו למשנה שם נב, א. והשווה לעיל פ"ה ה"א, ובפירושו שם. 59 פולים טחונים. 60 תבשיל מעובה וסמיך. 61 משנה, נדרים נג, ב: אע"פ שנתנם במקפה, עדיין שם גריסים עליהם (רא"ש שם).

יא. הַנּוֹדֵר מִן פְּרוֹת הָאֶרֶץ - אָסור בְּכָל פְּרוֹת הָאֶרֶץ,
וּמִתֵּר בְּכַמְהֵין וּפְטָרִיּוֹת⁶². וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי
קֶרֶקַע עָלִי - אָסור אֶף בְּכַמְהֵין וּפְטָרִיּוֹת; אֶף עַל פִּי
שְׂאִינִן יוֹנְקִין מִן הַקֶּרֶקַע⁶³, גְּדָלִין הֵן בְּקֶרֶקַע⁶⁴.

62 שאינם יונקים מן הארץ אלא מן האויר (נדרים נה:). כמהין ופטוריות הן ממשפחה אחת, אלא שהכמהין גדלים תוך הקרקע, ואחר חפירתה נראים, והפטוריות גדלות על הארץ (מוסף ה'ערוך'). ורבינו יונה' בפירושו לברכות מ, ב - אומר: כמהים - נקראים אותם שמצויים תחת הקרקע ונבראים משומן הארץ. . . ופטוריות - הן מין אחר שגדלין לפעמים בעצים, ונקראין בלע"ז פונגו"ש. 63 ואין להם שרשים בה. 64 מלחלוחית הארץ הם גדלים אע"פ שאינם נוגעים בקרקע (נדרים שם, וברא"ש). וכתוב ב'הגהות מיימוניות' בשם 'רבינו תם', הנודר ואומר: קונם

מטגנים אותם באלפס, שאע"פ שלא נגמר בישולם בקדירה, הואיל וירדו תחילה לקדירה ונתבשלו בה - הרי הם אסורים.

ח. הַנּוֹדֵר מִן הַדָּגִים - מִתֵּר בְּצִיר³⁸ וּבְמָרִיס³⁹ שֶׁל דָּגִים. הַנּוֹדֵר מִן הַחֵלֶב - מִתֵּר בָּקוֹם, וְהוּא הַמִּים הַמְבַדְלִין מִן הַחֵלֶב⁴⁰. נִדְר מִן הַקּוֹם - מִתֵּר בַּחֵלֶב. נִדְר מִן הַגְּבִינָה - אָסור בָּהּ בֵּין מְלוּחָה בֵּין תַּפְלָה⁴¹.

38 שומן דגים, וקרבי דגים מעורבים בו (ר"ן לנדרים נא:). ורבינו מפרש שם: "המים היוצאים מן הדגים המלוחים". 39 שומן דגים שאין בו קרבי דגים (ר"ן שם). וה'ערוך' ערך אמן, פירש: שמנונית היוצאת מדגים הכבושים במלח. ומכיון שאין עיקר הדג מעורב בהם - מותר (משנה, נדרים נא:). 40 משנה, שם. שאין זה בכלל חלב. והראב"ד מפרש: קום - חלב הקפוי, כלומר לבן. אבל רבינו סובר שחלב קפוי - נקרא חלב בלשון בני אדם, והנודר מן החלב אסור בו, שעדיין אין שם גבינה עליו (רדב"ז). 41 משנה, שם. תפלה - בלתי מלוחה, ככתוב (איוב ו, ו) "היאכל תפל מבלי מלח". ואין אומרים רוב גבינות מלוחות הן ולא נתכוין אלא למלוחה (ר"ן שם).

ט. הַנּוֹדֵר מִן הַחֲטִיִּם - אָסור בָּהֶן בֵּין חִיִּין בֵּין מְבַשְׁלִין⁴². חֲטָה חֲטִים שְׂאֵנִי טוֹעֵם⁴³ - אָסור בָּהֶן בֵּין קֶמַח בֵּין פֶּתִי⁴⁴. חֲטָה שְׂאֵנִי טוֹעֵם - אָסור בְּאֶפְרוֹי⁴⁵ וּמִתֵּר לְכֹס⁴⁶. חֲטִים שְׂאֵנִי טוֹעֵם - מִתֵּר בְּאֶפְרוֹי⁴⁷ וְאָסור לְכֹס. חֲטָה חֲטִים שְׂאֵנִי טוֹעֵם - אָסור בֵּין בְּאֶפְרוֹי בֵּין לְכֹס⁴⁸. וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּגָן אוֹ מִן הַתְּבוּאָה - אִינּוֹ אָסור אֲלָא בְּחִמְשַׁת הַמִּינִין⁴⁹.

42 כי אפילו נתבשלו, אינן נעשות גוף אחד (כמו באפוי) אלא נשארות פרודות זו מזו ובכלל 'חטים' הן. אבל כשנדר מן החיטה, שמשמעה גוף אחד, הרי זה מותר בהן בין חיין בין מבושלין, שהגרגרים נשארו פרודות ואינם בכלל חיטה ('מרכבת המשנה', וראה בסמוך אות מד). 43 שאמר בפירוש שהוא נודר משתיהן. 44 חיטה בלבד, משמעה רק פת אפוייה, וחטים משמען: חיין וגם קמח, ומתוך שנדר משתיהן, נאסר בכל (משנה, נדרים נג, ב. ובריטב"א שם). 45 ובכת"י התימנים: אסור בה אפוייה. שלשון חיטה משמעה: יחיד, ובוודאי לא נתכוין לגרגיר אחד, אלא לפת אפוייה שהיא גוף אחד (שם, וברש"י ור"ן). 46 לאכול חטים חיין או קמח. לכוס - ללעוס, כמו ששנינו (ברכות לו.) "הכוסס את החיטה". וכל דבר הנאכל שלא כדרכו, כגון חטים חיין או קמח, נקרא: כסיסה (רש"י שם לו:). 47 שלשון חטים: משמעה חטים חלוקות שאדם כוססן כמו שהן, אבל לא פת אפוייה, שהיא גוש אחד ואינה נכססת אלא נאכלת (נדרים נג: ובר"ן). וכבר אמרנו, שגם אכילת קמח אינה אלא כסיסה. 48 כי חיטה משמעה פת אפוייה, וחטים - משמען כסיסת החטים או הקמח, נמצא שנדר משניהם (שם בגמרא). 49 והם: חטים, שעורים, כוסמת, שכולת שועל ושיפון (משנה, נדרים נה:).

י. הַנּוֹדֵר מִן הַיֵּרֶק - מִתֵּר בְּדִלּוּעִין⁵⁰. הַנּוֹדֵר בְּכִרְיִשִּׁין⁵¹ - מִתֵּר בְּקֶפְלוֹטוֹת⁵². הַנּוֹדֵר מִן הַפְּרוּב -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ו תשרי - ספר הפלאה - הלכות נדרים קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לומר "ירקות שדה", צריך לחבר שם לירק, ולומר: ירקות שדה, וכן כולם (רא"ש שם). לוי - חיבור, כמו: "הפעם ילוה איש" (בראשית כט, לד).

- טו. הנודר מן הפסות - מתר בשק⁸² וביריעה⁸³
- ובחמילה⁸⁴. מן הפית - אסור בעליה, שבעליה
- בכלל הפית. נדר מן העליה - מתר בבית⁸⁵. מן
- הדרגש⁸⁶ - מתר במטה; מן המטה - אסור בדרגש,
- שהוא כמו מטה קטנה.

(82) ארוג משיער. (83) בגד גס ועבה שאינו תפור (משנה, נדרים נה: וכפירוש רבינו שם). ויש מפרשים: יריעת עזים של שוכני אהלים ('נמוקי יוסף' שם). (84) מסך עב מאד להגן ממטר, וכל אלו אינם ראויים לבגד (שם). ויש מפרשים, שאין היתר זה מועיל אלא להתכסות בהם על הכתפים, שאין זה דרך מלבוש, אבל אם עשה מהם בגד - אסור ללבושו אע"פ שהוא ממין גס ('נמוקי יוסף'). (85) שאין הבית בכלל העליה (משנה, שם נו.). (86) מיטה קטנה שנותרים אותה לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (שם, וכפירוש רבינו). ויש מפרשים: מיטה קטנה העשויה לקטש הבית ('תפארת ישראל', שם). "וישבת על מטה כבוד" ('יחזקאל כג, מא) מתורגם: ורמית דרגשין.

- טז. הנודר שלא יפנס לבית זה - הרי זה אסור מן
- האגף⁸⁷ ולפנים⁸⁸. נדר שלא יפנס לעיר זו - מתר
- להפנס לתחומה⁸⁹, ואסור להפנס לעבורה⁹⁰.

(87) מקום נקישת הדלת במפתן, מגזרת: "יגופו הדלתות" (נחמיה ז, ג). (88) משנה, שם נו, ב. אבל מן סגירת הדלת ולחוץ על עובי המפתן - מותר (רש"י שם). (89) בביתם שבאלפים אמה לכל רוח העיר סביבותיה, וכן הכתוב אומר (במדבר לה, ה): "ומדותם מחוץ לעיר . . . אלפים באמה" הרי שתחומה נחשב חוץ לעיר (שם, ובגמרא). (90) הבתים היוצאים מחוץ לעיר בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים סביבותיה לכל רוח, כאשר מעוברת שכריסה בולט, ועיבורה של עיר נחשב כעיר (משנה שם, וכפירוש הרע"ב). והשווה הל' שבת פכ"ח, ה"א, וכן בעירובין נג, א.

- יז. הנודר הנה מבני העיר, ובא אדם ונשתהה שם
- שנים עשר חדש - הרי זה אסור להנות ממנו; פחות
- מפאן - מתר⁹¹. נדר מישובי העיר: כל ששהה שם
- שלשים יום - אסור להנות ממנו⁹²; פחות מפאן -
- מתר⁹³.

(91) בבא-בטרא ה, א. שאינו נחשב עדיין כבן העיר. והשווה הל' שכנים פ"ו, ה"ה: "וכל הדר בעיר שנים-עשר חודש או שקנה בה בית דירה, נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכים" וכו'. (92) שם. אע"פ שאינו נחשב עדיין כבן העיר, נחשב כיושב העיר בתקופה זו. ואם נדר ממי שדר בעיר זו - דעת המבי"ט (הובאה בש"ך ליו"ד סי' ריז ס"ק לז) שבזמנינו אינה נקראת דירה במקום אחד פחות מששה חדשים. (93) בבא-בטרא שם. וכן בסנהדרין קיב, א.

- יח. הנודר מן הפנים הנמשכין ממעין פלוני - אסור

כל פירות שבעולם עלי, אין נדרו חל, הואיל ואי-אפשר שלא יעבור עליו, הרי זה נדר שוא, כמבואר בנדרים טו, א. וראה ב'תוספות' שם בשם ר"י. אמנם אם יאמר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אם אעשה דבר זה, נדרו חל - שהרי אפשר שלא יעבור על תנאו, ולא יצטרך לאיסור נדרו.

- יב. הנודר מפירות השנה - אסור בכל פירות השנה⁶⁵,
- ומתר בגדיים ובטלאים ובכלב ובביצים ובגזלות⁶⁶.
- ואם אמר: כל גדולי שנה עלי - אסור בכלם⁶⁷.
- הנודר מפרות הקיץ - אין אסור אלא בתאנים⁶⁸.

(65) בין של אילן, בין פרי האדמה, עד תשרי של השנה הבאה (נדרים נה: וב'נמוקי יוסף' שם). (66) יונים, שאין אלה נקראים פירות (ריטב"א שם). (67) גמרא שם, ודוקא שאסרם עליו עד זמן ידוע שהוא יכול לעמוד בו, אבל אסרם עליו לעולם - אין זה נדר, שאי-אפשר לו לקיימו (ר"ן שם). וראה הערתנו לעיל אות סב. (68) הנקצצות ביד, בניגוד לענבים הנקצצות בסכין, כי לשון "קיץ" משמעה דבר הנלקט ביד (נדרים סא: וברא"ש).

- יג. ובכל הדברים האלו וביצא בהן הזהר בעקר
- הגדול, שהוא: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם⁶⁹
- שבאותו מקום באותו לשון ובאותו זמן. ועל פי
- עקר זה תורה ותאמר: זה הנודר אסור בדבר פלוני,
- ומתר בדבר פלוני.

(69) שם נא, ב. ולא נשנו כל אלו, אלא אם אין שם מנהג ולא לשון קבוע, תסמוך על מה ששנו חכמים (רדב"ז). והשוה לעיל ה"א ובביאורנו שם.

- יד. הנודר מן הענבים - מתר ביינ⁷⁰, ואפלו
- החדש⁷¹. מן הזיתים - מתר בשמן⁷². מן התמרים -
- מתר בדבש תמרים⁷³. מן הסתנוניות⁷⁴ - מתר בחמץ
- סתנוניות⁷⁵. מן היין - מתר ביינ תפוחים⁷⁶. מן השמן
- מתר בשמן שמשמי⁷⁷. מן הדבש - מתר בדבש
- תמרים⁷⁸. מן החמץ - מתר בחמץ סתנוניות⁷⁹. מן
- הירק - מתר בירקות⁸⁰ שדה. מפני שכל אלו שם
- ליו⁸¹ הם, והוא לא נדר אלא משם שאינו לוי באותו
- מקום. וכן כל פיצא בזה.

(70) משנה, נדרים נב, ב. (71) שטעמו כטעם הענבים, אין אנו הולכים אחר הטעם אלא אחר השם, והרי זה שם אחר לגמרי, כדעת רבא בעבודה זרה סו, א. (ש"ך ליו"ד סי' רטז, ס"ק כז, ובביאור הגר"א שם ס"ק כח). והשווה הל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ד. (72) נדרים, שם. (73) משנה, שם נג, א. (74) ענבים רעים הנשארים בגפנים בימות הסתיו, ועושים מהם חומץ. (75) שלא נתכוין זה לחומץ היוצא מהם (שם). (76) שסתם יין, משמע יין ענבים (שם). (77) שסתם שמן, משמעו שמן זית (שם). וראה לעיל ה"ה, ובביאורנו אות כא. (78) שסתם דבש אינו אלא דבש דבורים (שם). (79) שלא נתכוין אלא ליין טוב שהחמץ (שם וב'תוספות'). (80) וסתם ירק, משמעו ירק גינה, ולא ירק שדה העולה מאליו בלא זריעה (שם). (81) הרוצה

18 ומתיר בכותיים; שלא נתפנו זה אלא למי שמצוה
19 עליו לעלות לירושלים¹¹⁴. והנודר מבני נח - מתיר
20 בישראל; שאין נקראים בני נח אלא שאר האמות¹¹⁵.

112) מאותם ששומרים את השבת מחללה. (113) הם
הגויים שהביא מלך אשור מכותה, והושיבם בערי שומרון
ונתגיירו בארץ, גירות אמת, ואח"כ חזרו והשתחו לאלילים
שבהר גריזים, ככתוב במלכים ב, יז, כד-לד. וראה חולין ו,
א. והואיל והכותים מצווים על השבת כישראל ומקיימים
אותה, הרי הם כישראל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם).
(114) והכותים אע"פ שמצווים לעלות לירושלים בשעת
הרגל, אינם מקיימים מצוה זו, ששונאים הם את ירושלים
ובחרו בהר גריזים (שם, ובפירוש המשנה לרבינו).
ובמרכבת המשנה מפרש, שדעת רבינו לומר, שאין הכותים
מצווים כלל לעלות להגל ירושלימה, הואיל ואין להם חלק
בארץ, כמבואר בהל' מעשר שני פ"א, הי"ז. וכבר אמר רבי
אמי (פסחים ח:): "כל מי שאין לו קרקע, אינו עולה לרגל".
נמצאו דברי רבינו כפשוטם, שאין הכותים מצווים כלל
לעלות לירושלים. (115) אע"פ שכל האומות לרבות
ישראל יצאו מנח לאחר המבול, אחר שנתקדש אברהם
להקב"ה, נקראו ישראל בניו: "זרע אברהם", ויצאו מכלל
בני נח (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). וכן הכתוב (ישעיה
מא, ח) אומר: "ואתה ישראל עבדי... זרע אברהם אהבי".
21 כא. נדר מזרע אברהם - מתיר בבני ישמעאל ובני
22 עשו, ואינו אסור אלא בישראל¹¹⁶; שצאמר: פי
23 ביצחק יקרא לך זרע¹¹⁷; ויהי יצחק אמר ליצחק:
24 ויתן לך את ברכת אברהם¹¹⁸.

116) בני יעקב. (117) ולא בישמעאל (משנה, נדרים לא.
ובגמרא שם). (118) נתכוין רבינו להוכיח, שעשו אע"פ
שהוא בן יצחק, אינו נחשב "זרע אברהם", שהרי יצחק אמר
ליעקב: ויתן-לך את "ברכת אברהם", ובאברהם נאמר
(בראשית כב, יח) "והתברכו בזרעך", הרי שאותו זרע על
יעקב בלבד נאמר (ראה רש"י שם, כח, ד). ורבינו בפירושו
למשנה (נדרים פ"ג, מ"א) מוסיף: שהרי אמר הקב"ה
לאברהם (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא
להם" וזה לא היה אלא זרע יעקב. והשווה הל' מלכים פ"י
ה"ז: "ויצא עשו (ממצות מילה), שהרי יצחק אמר ליעקב
ויתן-לך את ברכת אברהם לך ולזרעך - מכלל שהוא לבדו
זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה" וכו'.

25 כב. נדר מן הערלים - אסור במולי עובדי פוכבים
ומזלות¹¹⁹, ומתיר בערלי ישראל. נדר מן המזלות -
26 אסור בערלי ישראל¹²⁰, ומתיר במולי עובדי פוכבים
ומזלות¹²¹. שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי
27 פוכבים ומזלות, שצאמר: פי כל הגוים ערלים¹²²;
28 ואין פונתו של זה אלא למי שהוא מצוה על המילה,
29 ולא למי שאינו מצוה עליה¹²³.

119) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אומות העולם.
120) כגון שמתו אחיו מחמת מילה, ואסור למול את האח
הנולד, מפני הסכנה. 121) כגון הישמעאלים, שהם מלים

1 בכל הנהרות היונקות ממנו⁹⁴, ואין צריך לומר
2 הנמשכות⁹⁵. אף על פי שנשתנה שמם, ואין קורין
3 אותן אלא נהר פלוני ובאר פלוני, ואין מלויין⁹⁶
4 אותן לשם המעין הנדור⁹⁷ - הואיל והוא עקרון⁹⁸,
5 אסור בכל⁹⁹. אבל אם נדר מנהר פלוני או ממעין¹⁰⁰
6 פלוני - אין אסור אלא בכל הנהרות הנקראות על
7 שמו¹⁰¹.

94) שהם גבוהים מהמעין. 95) ממנו ולמטה, שאנו
רואים כי מהמעין הם יורדים (ב"ח ליו"ד סי' ריז).
96) מחברים. 97) שיקרא שמו עליהם לכל הפחות כשם
לוי. 98) מקור נביעתם. 99) בכורות נה, א. האומר: מים
הבאים מנהר פרת אסורים עלי, הרי זה אסור בכל מימות
שבעולם, ש"כל הנהרות למטה משלושה נהרות (חדקל,
פישון וגיחון), ושלושה נהרות למטה מפרת". 100) ולא
נדר מהמים הבאים ממנו. 101) שם, כי אין דעתו אלא
אחר שם שהוא רגיל לקרוא לאותו מקום (רש"י).

8 יט. הנודר מיורדי הים - מתיר ביושבי היבשה¹⁰².
9 מיושבי היבשה - אסור ביורדי הים, אף על פי שהן
10 מפורשים¹⁰⁴ באמצע הים הגדול; שיוירדי הים בכלל
11 יושבי היבשה¹⁰⁵. נדר מרואי חמה - אסור
12 בסומין¹⁰⁶; שלא נתפנו זה אלא למי שהחמה רואה
13 אותו¹⁰⁷. נדר משחורי הראש - אסור בקרחים¹⁰⁸
14 ובעלי שיבות¹⁰⁹, ומתיר בנשים ובקטנים¹¹⁰. ואם
15 ירפן לקרות שחורי הראש לכל - אסור בכל¹¹¹.

102) שלא יהנה מהם. 103) שאין יושבי היבשה בכלל
יורדי הים. 104) ובכת"י התימנים: מפורשים. כלומר
מופלגים מהיבשה. 105) שסופם לעלות ליבשה (משנה,
נדרים ל). ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, העלו: הנודר מיורדי
הים לאחר שלשים יום (כלומר, שלא יחול הנדר אלא לאחר
שלשים יום), וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה, הרי זה
אסור בהם, שאין אנו הולכים אחרי זמן תחולת הנדר אלא
אחרי שעת אמירתו, ואז היו יורדי הים, וכדעת רבי עקיבא,
בין להקל בין להחמיר. והשווה לקמן פ"ג, הי"ז.
106) עוורים, ואע"פ שאינם רואים את החמה.
107) הואיל ולא אמר: מן הרואים, ולא הותר זה אלא בדגים
ועוברים במעי אמם, שאין החמה זורחת עליהם (נדרים ל:).
108) שהרי לא אמר: מבעלי שיער. 109) אע"פ ששערם
לבן, כבר היו שחורי ראש. 110) "שאין נקראים שחורי
ראש אלא אנשים" (משנה, שם). לפי שהאנשים פעמים
מגלים ראשם ופעמים מכסים אותו, ואי אפשר לתאר אותם,
לא כמכוסים ראש ולא כמגולים ראש, לפיכך נקראים: שחורי
ראש, שרובם של אנשים ראשם שחור, אבל נשים שאסור
להן לגלות ראשן, ולעולם ראשן מכוסה, אדם קוראן: מכוסים
ראש. והקטנים ראשם מגולה תמיד, ואדם מתאר אותם
כ"מגולי ראש" (ר"ן שם). 111) שכבר אמרנו (לעיל ה"א)
"בנדרים, הלך אחר לשון בני אדם".

16 כ. נדר משוכתי שפת¹¹² - אסור בישראל
17 ובכותיים¹¹³. נדר מעולי ירושלים - אסור בישראל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון כ' תשרי – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

124) אבל הנודר "מזרע אברהם" מותר בגרים, כי אע"פ שהם "בני אברהם", ואומרים בתפילה: "אלקי אבותינו" – אינם נקראים "זרע אברהם" כִּי־אם ישראל בלבד (נמוקי יוסף בשם הריטב"א, נדרים לא.). 125) תוספתא נדרים פ"ב מ"ד, שהגרים בכלל ישראל, ואין ישראל בכלל גרים. 126) שאין ישראל בכלל כהנים ולויים (שם). 127) שם, אע"פ שמצינו בהרבה מקומות בכתוב, שהכהנים נקראו לויים, ככתוב (יחזקאל מד, טו): "והכהנים הלויים בני צדוק" (ראה חולין כד:); בלשון בני אדם, אין הכהנים נקראים לויים, ולא לויים כהנים, כי חלוקים הם לענין המתנות, קריאת התורה וטומאת מת (רדב"ז). 128) בבא בתרא קמג, ב. 129) השווה לעיל פ"ד ה"ה, ובביאורנו.

את עצמם. 122) וכן נאמר (שמואל א' יז, כו): "והיה הפלשתי הערל הזה". 123) משנה, נדרים לא, ב. ורבינו בפירושו שם מדגיש: "שרוצה לומר במולים: במי שמאמין בברית מילה. וערלים: מי שאינו מאמין בברית מילה".

- 1 כג. הנודר מִיִּשְׂרָאֵל - אֲסוּר בַּגִּרִּים¹²⁴; מִן הַגִּרִּים -
- 2 מִתֵּר מִיִּשְׂרָאֵל¹²⁵. הנודר מִיִּשְׂרָאֵל - אֲסוּר בַּכֹּהֲנִים
- 3 וְלִוִּיִּם; מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלִּוִּיִּם - מִתֵּר מִיִּשְׂרָאֵל¹²⁶.
- 4 הנודר מִן הַכֹּהֲנִים - מִתֵּר בַּלִּוִּיִּם; מִהַלִּוִּיִּם - מִתֵּר
- 5 בַּכֹּהֲנִים¹²⁷. הנודר מִכִּנְיָו - מִתֵּר בְּכִנְיָו בְּנִי¹²⁸. וּבְכָל
- 6 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְכִי־יֵצֵא בֶּהֱן דִּין הַנּוֹדֵר וְהִנְשָׁעֵעַ אֶחָד
- 7 הוּא¹²⁹.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ו תשרי ה'תשפ"ב

ולכאורה יש לומר שעניין זה תלוי במחלוקת הרמב"ן והרמב"ם, כפי שהתבאר במקום אחר, שלדעת הרמב"ן עשיית הכלים היא מצוה בפני עצמה, ולכן מנה עשיית הארון כמצוה בפני עצמה, אבל לדעת הרמב"ם עשיית הכלים אינה מצוה בפני עצמה אלא חלק ממצות בנין ביהמ"ק, והואיל והארון אחרי שנגנז ובכל תקופת בית שני לא היה בבית המקדש, נמצא שאין זה פרט בציווי עשיית המקדש, שהרי המקדש עומד בשלימותו ללא הארון.

אבל קשה לומר כן, שהרי ידוע הכלל שזרכו של הרמב"ם להביא פסוק שאינו נזכר בגמרא כלל, מאחר שהוא מבואר יותר, כשאין נפק"מ לפועל. וממילא גם כאן מכיון שבפועל צריכים לעשות ארון במקדש, וישנם כמה פסוקים המדברים אודות עשיית הארון, היה לו להביאם, שהרי סוף־סוף צריכים לעשות ארון במקדש.

ויש לתרץ על־פי מה שכתב הגאון הרוגוצ'ובי "שהארון לא היה כלי שרת". כלומר, הגם שפעל תוספת קדושה במקדש, מכל־מקום עשיית הארון אינה בשביל המקדש, שהרי לא היה כלי שרת, ולכן לא הזכיר הרמב"ם על דבר עשייתו שאינה קשורה למקדש.

ובפנימיות העניינים יש לומר, שהרי עניינו של הארון הוא תורה ("אין בארון אלא שני לוחות אבנים"), ומצד גודל מעלת התורה ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד" הרי לא יתכן לומר שהתורה היא בשביל עניין מסוים, גם לא בית המקדש.

ויש לומר שזהו עומק דעת הרמב"ן שעיקר החפץ במקדש הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, היינו שהמקדש נבנה בשביל הארון, וזוהי הכוונה ותכלית עשייתו.

(על־פי "עין מלכות" ספר עבודה סימן י"א)

יום ראשון כ' תשרי ה'תשפ"ב

הלכות בית הבחירה

פרק רביעי

1) יבאר בו רבינו מקום הנחת הארון, ושלממה בנה מקום לגניזת הארון, ומי גנזו, ומה גנזו עמו.

- 8 א. אָבְנָה הַיְּתֵה בְּקֶדֶשׁ־הַקֹּדֶשִׁים³ בְּמַעְרְבֹה⁴, שְׁעָלֶיהָ
- 9 הָיָה הָאָרוֹן מְנַח⁵. וּלְפָנָיו צִנְעָנָה הַמֶּנָּה⁶ וּמִטָּה אֲהָרֵן⁷.
- 10 וּבִעַת שְׂבִנָּה שְׁלֵמָה⁸ אֶת הַבֵּית, וַיַּדַּע שְׁסוּפוֹ לַחֲרֹב,
- 11 בָּנָה בּוֹ מְקוֹם לִגְנוֹ בּוֹ הָאָרוֹן לְמִטָּה בְּמִטְמוֹנִיּוֹת
- 12 עֲמֻקּוֹת וְעִקְלָקְלוֹת. וַיֹּאשְׁיֵהוּ הַמֶּלֶךְ צִנָּה וַיִּגְנְזוּ
- 13 בְּמָקוֹם שְׂבִנָּה שְׁלֵמָה⁹, שְׁנָאֲמַר: "וַיֹּאמֶר לַלִּוִּיִּם
- 14 הַמִּבְּנִיִּים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לֵה': תָּנוּ אֶת אֲרוֹן
- 15 הַקֹּדֶשׁ¹⁰ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֵמָה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ
- 16 יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מִשָּׁא בְּכַתֵּף, עֲתָה עֲבֹדוּ אֶת ה'
- 17 אֱלֹהֵיכֶם וּגְו'". וַיִּגְנְזוּ עֲמֻדָּה¹¹ מִטָּה אֲהָרֵן וְהַצִּנְעָנָה
- 18 וְשִׁמֵּן הַמִּשְׁחָה¹². וְכָל אֵלֶּה לֹא הָזָרוּ בְּבֵית שְׁנִי. וְאַף
- 19 אוֹרִים וְתַמִּים¹³ שֶׁהָיוּ בְּבֵית שְׁנִי לֹא הָיוּ מְשִׁיבִין¹⁴
- 20 בְּרוּחַ־הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בִּהְיוֹן¹⁵, שְׁנָאֲמַר: "עַד
- 21 עֲמַד כִּהְיוּ לְאוֹרִים וְ[ל]תַּמִּים". וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן
- 22 אֶלָּא לְהַשְׁלִים שְׁמִנָּה בְּגָדִים לְכַהֵן גְּדוֹל, בְּדִי שְׁלֹא
- 23 יֵהָא מַחְסֵר בְּגָדִים¹⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבן היתה בקודש הקדשים במערבו, שעליה היה הארון מונח".

וצריך להבין, מאחר שהביא הרמב"ם כאן את פרטי הדינים בעשיית שאר הכלים, מדוע לא הביא את הפרטים של עשיית הארון.

המאירות). (16) כתב הראב"ד בהשגותיו "וחיסור בגדים שאמר אינו כלום, שאינו מחשבון הבגדים". כי לדעת הראב"ד "אורים ותומים" הם שם המפורש שהיו נותנים בין כפלי החושן, כדעת רש"י והרמב"ן הנ"ל. ומה שנאמר (שמות שם) "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים", אינו מעכב בדיעבד, ע"י רש"י יומא ה, ב. וראה ב'גבורת אר"י שם ה. ד"ה מאי בנייהו. וב'אבן האזל' רחזון איש' כאן. ולדעת רבינו הם אבני החושן (כסף-משנה), וראה למעלה הערה יב.

ב. בבית ראשון היה פתל מבדיל בין הקדש ובין קדש-הקדשים, עביו אמה. וכיון שפנו הפית שני¹⁷ נסתפק להם אם עביו הפתל היה ממדת הקדש או ממדת קדש-הקדשים, לפיכך עשו קדש-הקדשים עביו עשרים אמה תמימות, ועשו הקדש ארבעים אמה תמימות, והניחו אמה יתרה בין הקדש ובין קדש-הקדשים. ולא בנו פתל בבית שני¹⁸, אלא עשו שתי פרוכות¹⁹: אחת מצד קדש-הקדשים, ואחת מצד הקדש, ובנייהן אמה, כנגד עביו הפתל שהיה בראשון. אבל במקדש ראשון²⁰ לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד, שנאמר: "והבדילה הפרכת לכם וגו'".

(17) יומא נא, ב. (18) מפני שהיה גבוה הרבה יותר מהבית ראשון, ולא היה הכולל יכול לעמוד בעובי אמה (בבא בתרא ג:). ולהרחיב את הכולל אי-אפשר, משום שנאמר (דברי הימים-א כח, יט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" שאין לשנות את המדות. ולבנות כותל עד הגובה שאפשר לו לעמוד, ואת השאר לחצות בפרוכת, גם כן אי אפשר, שמסורת בידנו שמחיצה זו צריכה להיות או כולה בפרוכת כמו במשכן, או כולה בבנין כמו במקדש ראשון, כמפורש בבבא-בתרא שם (רש"י יומא, שם). (19) ולא עשו פרוכת אחת שעביה אמה, לפי שנאמר (שמות לו, כג) "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים", ומשמעו שמתחילת עובי הפרוכת ולפנים יהיה קודש הקדשים, ואם קדושת האמה כלחורן, נמצא שמתחילת עוביה ולפנים אינו קודש הקדשים ('תוספות' שם). (20) היינו משכן (שנקרא גם "מקדש", כמפורש בשמות כה, ח "ועשו לי מקדש", וכמו שאמרו בעירובין ב:). שאילו בבית ראשון לא היה פרוכת אלא כותל (כסף-משנה). וראה ביומא נא, ב.

ג. ההיכל שפנו בני-גולה²¹ היה מאה אמה על מאה אמה על רום מאה. וכן היתה מדת רומו: בנו גבה שש אמות אטום סתום כמו יסוד לו. ורום פתלי הפית ארבעים אמה. ורום הפיור²² שפתקרה אמה. ועל גביו גבה שתי אמות פנוי, שייכנס בו הדלף²³, והוא הנקרא "פית-דלפא". ועביו התקרה שעל-גביו פית-דלפא אמה. ומעזיבה²⁴ גבה אמה. ועליוה בנויה על-גביו, גבה פתליה ארבעים אמה. ובגגה גבה אמה פיור. ואמתיים גבה פית-דלפא. ואמה תקרה. ואמה מעזיבה. וגבה המעקה שלש אמות. וטס של

(2) יומא נג, ב. ותוספתא שם פ"ב. ושתייה היתה נקראת (שם). ופירוש שתייה: יסוד, על שם עבודת הקרבנות, שהיא יסוד העולם, כמו שאמרו באבות פ"א מ"ב (פירוש המשניות שם פ"ה מ"ב). (3) בית שהוא קודש שבקדשים, ש"עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו' וכו' לפנים מן החומה (= חומת ירושלים) מקודש מהם וכו' קודש הקדשים מקודש מהם וכו'" (ביאורי הגר"א מדות פ"ה מ"ד). (4) של קודש הקדשים. וראה להלן. (5) כן הוא בתוספתא יומא פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 186 10). (ואף-על-פי שבי"ירושלמי' (בבא-בתרא פ"ו ה"ב) מפורש שהארון עמד באמצע, וחלק הבית עשר אמות לכל רוח (וראה בבבא-בתרא צט.), וכן בתנחומא (פרשת קדושים אות י'): "והארון באמצע ההיכל", ואם כן גם האבן היתה באמצע? – סובר רבינו שהאבן היתה יותר לצד מערב. וכנראה שמקורו מהתנחומא (שם), ופירש מה שאמרו שם: "ואבן שתייה לפני הארון", היינו לפנים מן הארון, כלומר לצד מערב. וכן פירש 'מראה הפנים' בי"ירושלמי' שם. ועי' 'תוספות' בבא-בתרא כה. ד"ה וצבא, וב'תוספות יום-טוב' שם פ"ב מ"ט). (6) כמו שנאמר (שמות טז, לג) "קח צנצנת אחת, ותן שמה מלא העמר מן, והנח אותו לפני ה'". וכן הוא בברייתא ד'מלאכת המשכן' (כסף-משנה). (7) כמו שנאמר (במדבר יז, כה) "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת". וכן הוא בברייתא ד'מלאכת המשכן' שם. (8) ברייתא ד'מלאכת המשכן' שם. (9) יומא נב, ב. ושם נג, ב - ישנה מחלוקת בזה: יש אומרים שהארון גלה לבבל, ויש אומרים שנגנז. ורבינו פוסק שנגנז, והביא רבינו דבר זה שהוא נוגע להלכה. כי הנה פסק רבינו (להלן פ"ו הט"ו) ש"קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד-לבוא", וההולך בזמן הזה במקום המקדש חייב כרת. ומסתבר כי זה אינו אלא כשיש שם ארון וכפורת, אבל אם אין שם ארון וכפורת אינו חייב (וכעין זה אמרו במנחות כז: לענין הזאות), משום כך הביא רבינו דין זה שארון נגנז במקומו (הגהות הגר"י יעב"ץ). (10) והלא שם היה גם קודם לכן? – אלא שאמר לתתו שם לגניזה (רש"י יומא, שם). (11) יומא נב, ב. (12) שהיו מושחין ממנו כהנים ומלכים (פ"א מהל' כלי המקדש ה"ז). (13) (לדעת רבינו האי גאון 'אוצר הגאונים' ברכות, חלק התשובות סי' ו', וראה בפירוש ר"א בן עזרא שמות כה, ו - מה שהביא בשם רב האי) ורב נסים גאון (אוצה"ג שם סי' ד) הם אבני האפוד (= כלומר, אבני החושן), וכן כתב ב'כסף משנה' (להלן כאן) בדעת רבינו. ולדעת רש"י והרמב"ן (שמות שם, ל) הם כתב שם המפורש שנתנו בתוך כפלי החושן, וראה להלן). (14) ביומא כא, ב - נמנו אורים ותומים בין הדברים שחסרו בבית שני. ולדעת רבינו, היינו שלא השיבו לנשאלים בהם. וכן כתב רבינו בפ"י מהל' כלי המקדש ה"י. וכן פירשו ה'תוספות' ביומא שם ד"ה ואורים ותומים (וכעין זה אמרו שם על אש המערכה שהיתה, ולא היתה מסייע להם). (15) "ומפני מה לא היו שואלין בהן? – מפני שלא היתה שם רוח הקודש, וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו - אין נשאלין בו" (הל' כלי המקדש, שם). (וראה ברמב"ן על התורה שם, שרק על-ידי רוח הקודש היה הכהן יודע את הסדר הנכון בקריאת האותיות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ' תשרי - ספר עבודה - הלכות בית הבחירה קצו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 בְּרֹזֶל כְּמוֹ סִיף גָּבְהוּ אִמָּה, עַל-גַּבִּי הַמַּעֲקָה סָבִיב,
- 2 כְּדֵי שֶׁלֹא יִנּוּחוּ עָלָיו הָעוֹפּוֹת, וְהוּא הַנִּקְרָא "כָּלָה
- 3 עוֹרֵב"²⁵. הָרִי הַכֹּל מֵאָה אִמָּה.
- 21 אלו שעלו מגלות בבל ובנו את הבית השני (מדות פ"ד מ"ו). (22) הוא פיתוח וציור (פירוש המשנה לרבינו, שם). והרע"ב שם כתב: "הקורה התחתונה של תקרה היתה עוביה אמה, ולפי שהיתה טוחה בזהב ומצויירת ציורים נאים - נקראת כיור". (23) הגשם. כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "היה נהוג אצלם בבנינים לעשות לבית שני קירויים, קירוי למעלה מהקירוי, ונותנים בין שניהם מעט הרחקה, וקוראים אותו החלל "בית הדיפלא" על שם הדלף, כדי שאם יטיף הקירוי העליון, יעמדו המים באותו החלל". (24) הטיט והסיד שעל התקרה. (25) שמכלה את העורב, שלא ינוח שם ולא יטנף את הגג.
- 4 ד. מן המַעֲרֵב לַמִּזְרֵחַ מֵאָה אִמָּה. וְזֶהוּ חֲשֹבּוֹנָן:
- 5 אַרְבַּעַת כְּתָלִים זֶה לַפָּנִים מִזֶּה, וּבִיגִיָּהֶן שְׁלֹשָׁה
- 6 מְקוֹמוֹת פְּנוּיִן. בֵּין הַכְּתָל הַמַּעֲרָבִי וּבֵין הַכְּתָל
- 7 שְׁלֹפְנִים מִמֶּנּוּ - חֲמֵשׁ אַמּוֹת; וּבֵין כְּתָל שְׁנִי וְשְׁלִישִׁי
- 8 - שֵׁשׁ אַמּוֹת; וּבֵין כְּתָל שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי - שֵׁשׁ אַמּוֹת.
- 9 וְאֵלּוּ הַמִּדּוֹת הֵן שֶׁל עָבִי הַכְּתָל עִם הַמָּקוֹם הַפְּנוּי
- 10 שֶׁבֵּין שְׁנֵי כְּתָלִים. וְאֵרֶךְ קֶדֶשׁ-הַקֳּדָשִׁים - עֶשְׂרִים
- 11 אִמָּה. וּבֵין שְׁתֵּי הַפְּרוּכּוֹת הַמְּבִדִּילוֹת בֵּינוֹ וּבֵין
- 12 הַקֶּדֶשׁ - אִמָּה. וְאֵרֶךְ הַקֶּדֶשׁ - אַרְבָּעִים אִמָּה. וְעָבִי
- 13 הַכְּתָל הַמִּזְרָחִי, שָׁבוּ הַשֹּׁעַר - שֵׁשׁ אַמּוֹת. וְהָאוֹלָם -
- 14 אַחַת-עֶשְׂרֵה אִמָּה. וְעָבִי כְּתָל הָאוֹלָם - חֲמֵשׁ
- 15 אַמּוֹת²⁶. נִמְצָא הַכֹּל מֵאָה אִמָּה.
- 26 כן היא הנוסחא הנכונה, וכל זה במדות שם מ"ז (כסף-משנה).
- 16 ה. מן הַצִּפּוֹן לַדְרוֹם²⁷ מֵאָה אִמָּה: עָבִי כְּתָל²⁸
- 17 הָאוֹלָם - חֲמֵשׁ אַמּוֹת. וּמִכְּתָל אוֹלָם עַד כְּתָל הַקֶּדֶשׁ
- 18 - עֶשְׂרֵה אַמּוֹת. וּכְתָלֵי הַקֶּדֶשׁ שֹׁשֶׁה כְּתָלִים זֶה לַפָּנִים
- 19 מִזֶּה, וּבִיגִיָּהֶן חֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת פְּנוּיִן. בֵּין כְּתָל חִיצוֹן
- 20 וּבֵין הַשְּׁנִי - חֲמֵשׁ אַמּוֹת; וּבֵין שְׁנִי וְשְׁלִישִׁי - שֵׁשׁ
- 21 אַמּוֹת; וְחֲמֵשׁ בֵּין שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי; וּבֵין רְבִיעִי
- 22 וְחֲמִישִׁי - שֵׁשׁ; וּבֵין חֲמִישִׁי וְכְתָל הַפְּנִימִי - שֵׁשׁ.
- 23 נִמְצָא הַכֹּל אַרְבָּעִים אִמָּה מִצַּד זֶה וְאַרְבָּעִים אִמָּה
- 24 מִצַּד שְׁכָנָגְדוֹ. וְרֹחֵב הַבֵּית מִפְּנִים - עֶשְׂרִים. הָרִי
- 25 מֵאָה אִמָּה.
- 27 מדות, שם. (28) ע"י ראב"ד.
- 26 ו. הַפֶּשֶׁשׁ וְהוּא שֹׁעַר הַקָּטָן, וְשְׁנֵי פֶשֶׁשִׁין הֵיוּ
- 27 לְהִיכָל מִצַּדֵּי הַשֹּׁעַר הַגָּדוֹל שְׁבָאֲמַצַּע²⁹: אֶחָד בַּצִּפּוֹן
- 28 וְאֶחָד בַּדְרוֹם. שְׁבָדְרוֹם לֹא נִכְנַס בּוֹ אָדָם מַעוֹלָם,
- 29 וְעָלָיו הוּא מְפָרֵשׁ עַל-יְדֵי יַחֲזָקָאֵל: "הַשֹּׁעַר הַזֶּה
- 30 סָגוּר יִהְיֶה, לֹא יִפְתָּח"³⁰; וְשְׁבָצָפוֹן בּוֹ נִכְנָסִין.
- 31 וּמִהֶלֶךְ בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים עַד שְׁמִינִיעַ לַמָּקוֹם פְּתוּחַ

- 32 לַקֶּדֶשׁ מִשְׁמָאלוֹ, וְנִכְנַס לְתוֹךְ הַהִיכָל, וּמִהֶלֶךְ עַד
- 33 שֹׁעַר הַגָּדוֹל וּפְתוּחוֹ.
- 29 מדות פ"ד מ"ב. ונקרא כן מחמת גודל קדושת ההיכל, וכן קראו לנהר פרת "הנהר הגדול" (דברים א, ז) על חשיבותו, ראה שבועות מז: ('תוספות יום-טוב' שם בשם ראב"ה). (30) וגו': "וְאִישׁ לֹא יָבֹא בּוֹ, כִּי ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל בָּא בּוֹ, וְהָיָה סָגוּר".
- 34 ז. הַשֹּׁעַר הַגָּדוֹל הָיָה רָחֵב וְשֹׁעַר אַמּוֹת וּגְבֹהוּ
- 35 עֶשְׂרִים אִמָּה. וְאַרְבַּע דִּלְתוֹת הָיוּ לוֹ: שְׁתֵּים בְּפָנִים
- 36 וּשְׁתֵּים בַּחוּץ. הַחִיצוֹנוֹת נִפְתָּחוֹת לְתוֹךְ הַפֶּתַח
- 37 לְכִסּוֹת עָבִיו שֶׁל כְּתָל, וְהַפְּנִימִיּוֹת נִפְתָּחוֹת לְתוֹךְ
- 38 הַבֵּית לְכִסּוֹת אַחֲרֵי הַדִּלְתוֹת.
- 39 ח. פִּתְחוֹ שֶׁל אוֹלָם³¹ הָיָה גְבוּהָ אַרְבָּעִים אִמָּה וְרֹחֵב
- 40 עֶשְׂרִים, וְלֹא הָיָה לוֹ שְׁעָרִים³². וְחֲמִשָּׁה³³ מִלְתָּרִיּוֹת³⁴
- 41 שֶׁל מִילָא³⁵ הָיוּ עַל-גַּבִּי פִתְחוֹ מְלֻמַּעֲלָה, הַתַּחְתּוֹנָה
- 42 עוֹדֶפֶת עַל הַפֶּתַח אִמָּה מִזֶּה וְאַמָּה מִזֶּה, וְכָל אַחַת
- 43 מִחֲמִשְׁתָּן עוֹדֶפֶת עַל שְׁלֹמֶטָה מִמֶּנָּה אִמָּה מִזֶּה וְאַמָּה
- 44 מִזֶּה. נִמְצָא הָעֲלִיוֹנָה שְׁלֹשִׁים אִמָּה³⁶. וְנִדְבָּךְ³⁷ שֶׁל
- 45 אֲבָנִים הָיָה בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת.
- 31 מדות פ"ג מ"א. (32) שם פ"ב מ"ג. ו'תוספות' (בעבודה זרה מג. ד"ה אכסדרא) כתבו שהיה פרוץ במלואו, ומכל-מקום קוראים לו פתח האולם בהרבה מקומות בתלמוד, כמו פתח המשכן שהיה פרוץ במלואו לרוח מזרחית, ונקרא "פתח" בתורה. (33) שם פ"ג מ"ז. (34) "מלתרא היא הקורה המפותחת, שבה חופרין צורות ודימויונות, והקיבוץ בלשון המשנה מלתריות" (פירוש המשנה שם). (35) "הוא שם למין הקורות שבהן היה הפיתוח - או שם לבנין ההוא" (פירוש המשנה, שם). (36) כי הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה, והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, נמצא ארכה עשרים ושתים אמה, וקורה שנייה שלמעלה ממנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה, נמצא ארכה עשרים וארבע, והשלישית כ"ו, והרביעית עשרים ושמונה, והחמישית שלשים אמה. (37) שורה.
- 46 ט. הַהִיכָל³⁸ הָיָה בָּנִינוּ רָחֵב מִלְפָּנָיו³⁹ וְצָר מֵאַחֲרָיו
- 47 כְּמוֹ אֲרִיסִי⁴⁰. וְיָצִיעִים⁴¹ הָיוּ מְקִיפִין לְבֵיתָּהּ כְּלוֹ מְסָבִיב
- 48 חוּץ לְכְתָל הַמִּסְבָּה. וְיָצִיעַ הַתַּחְתּוֹנָה חֲמֵשׁ. וְרֹכֵד⁴²
- 49 עַל גִּבָּה שֵׁשׁ⁴³. וְיָצִיעַ אֲמָצִיעִית שֵׁשׁ. וְרֹכֵד עַל גִּבָּה
- 50 שָׁבַע. וְהָעֲלִיוֹנָה שָׁבַע. שְׁנֵאֲמַר: "הַיָּצִיעַ הַתַּחְתּוֹנָה
- 51 וְגו'". וְכֵן הָיוּ הַשְּׁלֹשׁ יָצִיעִים מְקִיפִים לְבֵיתָּהּ
- 52 מִשְׁלֹשָׁה רִחוּתֵיהֶן. וְכֵן סָבִיב לְכְתָלֵי הָאוֹלָם מְלֻמַּטָּה
- 53 עַד לְמַעְלָה כָּף הָיוּ: אִמָּה אַחַת חֶלֶק, וְרֹכֵד שֵׁשׁ
- 54 אַמּוֹת. וְאַמָּה חֶלֶק, וְרֹכֵד שֵׁשׁ אַמּוֹת עַד לְמַעְלָה.
- 55 וְנִמְצָאוּ הָרֹכֵדִין⁴⁴ מְקִיפִין לְכְתָלִים. רָחֵב כָּל רֹכֵד
- 56 שֵׁשׁ אַמּוֹת עַד לְמַעְלָה, וּבֵין כָּל רֹכֵד וְרֹכֵד אִמָּה.
- 57 וְרֹכֵד הָעֲלִיוֹן הָיָה רָחֵב וְאַרְבַּע אַמּוֹת.

קצת שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני כ"א תשרי – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(50 שם, שם. 51) שהיו בהן מדריגות. (52) קורות, שהיו כרוחב פסת היד, ומשום כך נקראו פספסין (תויו"ט מדות פ"ב מ"ו). וראה להלן פ"ה ה"י. (53) עליית ההיכל. (54) אף-על-פי שהיו שתי פרוכות בין ההיכל לבין קודש הקדשים (פ"ז מהל' כלי המקדש הט"ז) – עשו גם הפספסין, מפני חומר קדושת עליית קודש הקדשים יותר מקודש הקדשים עצמו, שבקודש הקדשים כהן-גדול נכנס לו פעם אחת בשנה, ובעליית קודש הקדשים אין נכנסים שם אלא פעם אחת לשבע שנים, כמבואר להלן פ"ז הכ"ג (תפארת ישראל שם). (55) "לול הוא פתח קטן" (פירוש המשנה, שם). (56) כשהיו צריכים לתקן כותלי קודש הקדשים. (57) כתב הראב"ה (הובא בתויו"ט שם) שהתיבות היו פרוצות לרות אחד, במקום שהיה להם לתקן אצל החומה, ובשלש צדין היו סתומות. ואצל החומה אין דרך להסתכל ימין ושמאל. (58) יזונו, לשון הנאה, כמוזנות שמשביע עצמו ממראית נוי המלאכה ונהנה. ואף-על-פי ש"קול מראה וריח אין בהם מעילה" – איסור יש (פסחים כו.). (59) מדות פ"ג מ"ד. (60) בסיד.

יום שני כ"א תשרי ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) יבאר בו רבינו צורת בנין הבית, וכמה אורך הבנינים, וכמה לשכות היו.

- א. הר הבית, והוא הר המוריה², היה חמש-מאות³² אמה על חמש-מאות אמה³³, והיה מקף חומה. וכפין על-גבי כפין היו בנאות מתחתיו, מפני אהל³⁴ השמא³⁵. וכלו היה מקרה⁵ סטו לפנים מסטו⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

ההוראה מתחילת פרק ה', "הר הבית והוא הר המוריה" שדוגמתו צריכה להיות בנוגע לבית המקדש הפרטי של כל אחד מישראל, שענייני הקדושה תופסים אצלו את המקום הגבוה והחשוב בחייו. בנוסף, גם ההליכה בדרכי התורה צריכה להיות בצורת הר, שלא רק שאינו מתבייש ח"ו ביהדותו אלא שהנהגתו היא מתוך "גאון יעקב" באופן של הגבהה ורוממות.

ההוראה מתחילת פרק ו', ש"המקדש כולו לא היה אלא במעלה ההר", כך גם עבודתו של יהודי בביהמ"ק הפרטי צריכה להיות באופן שאינו עומד במקומו אלא עולה במעלות מדרגה לדרגה בעילוי אחר עילוי.

וההוראה מפרק ז', "מצות-עשה לירא מן המקדש כו", ובעבודתו של יהודי הכוונה לא להפחית בערכה של אף פעולה ומצוה, ולמלא את תפקידו ושליחותו תוך הקפדה מוחלטת על כל הפרטים ופרטי הפרטים.

(על-פי "זין מלכות" ספר עבודה סימן יב)

- (2) כמפורש בדברי הימים-ב ג, א. (3) מדות פרק ב משנה א. שנאמר (שמות כו, יח) "אורך החצר מאה באמה ורוחב

(38) מדות פ"ד סוף מ"ז. והכוונה לכל הנקרא "היכל", וגם אולם בכלל (ראה למעלה פ"א ה"ה). והאולם היה רחב יותר במזרח: חמש עשרה אמה מן הדרום, וחמש עשרים אמה מן הצפון (מדות, שם). (39) מן המזרח, כנ"ל. (40) "שהיו מטין הבנין מעט לצד מערב, וכשימשך לצד המזרח מתרחב כדמות הארי שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו" (פירוש המשנה, שם). (41) גזוזטאות. (42) אצטבא. (43) התקרה שעל התחתונה שהוא הרצפה של התיכונה שש באמה רחבה. (44) אצטבאות.

- י. כל אלו המקומות הפנויים שבין הכתלים הם הנקראים תאים⁴⁵. נמצאו התאים המקיפין למקדש: חמשה מן הצפון, וחמשה מן הדרום, ושלושה מן המערב. ושלוש דיוטות היו, דיוטא על-גבי דיוטא. נמצאו חמשה-עשר תאים בדרום: חמשה על-גבי חמשה, וחמשה על גביהן. וכן בצפון חמשה-עשר. ושמונה תאים היו במערב: שלושה על-גבי שלושה, ושנים על גביהן בדיוטא אחת. הכל ל"ח תאים⁴⁶.

(45) לשכות. (46) שם פ"ד מ"ג.

- יא. שלושה פתחים⁴⁷ היו לכל אחד ואחד מן התאים: אחד לתא מן הימין, ואחד לתא מן השמאל, ואחד לתא שעל גביו. ובקרב מזרחית-צפונית בתא שבדיוטא האמצעית היו חמשה פתחים: אחד לתא מימין, ואחד לתא שעל גביו, ואחד למסבה, ואחד לתא שיש בו הפשפש⁴⁸, ואחד להיכל.

(47) מדות, שם. (48) ראה למעלה ה"ו.

- יב. ומסבה⁴⁹ היתה עולה מקרבן מזרחית-צפונית לקרבן צפונית-מערבית, שבה היו עולין לגגות התאים. היתה עולה במסבה ופניו למערב. הלך את כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב. הגיע למערב, הפך פניו לדרום. הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום. הגיע לדרום, הפך פניו למזרח, והיה מהלך לדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עליה, שפתחה של עליה היה פתוח לדרום.

(49) בנין עשוי כמין עמוד חלול, עשוי כמו מעלות סביב, והעולה בו עולה דרך היקף, מדות שם מ"ה.

- יג. ובפתחה⁵⁰ של עליה היו שתי פלונסות של ארז⁵¹, שבהן עולין לגגה של עליה. וראשי פספסין⁵² היו מבדילין בעליה⁵³ בין גג הקדש לגג קדש-הקדשים⁵⁴. ולולין⁵⁵ היו פתוחין בעליה לבית קדש-הקדשים, שבהן משלשלין את האמנין⁵⁶ בתבות⁵⁷, כדי שלא יזונו עיניהם⁵⁸ מבית קדש-הקדשים. ופעם אחת בשנה⁵⁹ מפסח לפסח מלבינין⁶⁰ את ההיכל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני כ"א תשרי – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ועל שגגתו חטאת והוא הנקרא מקדש מוחלט".
(14) ברכות נד. במשנה: "שער המזרח שהוא מכון כנגד בית קדשי הקדשים".

ה. כָּל שַׁעַר מֵהֶן הָיָה רָחֹבָו עֶשְׂרֵי אַמּוֹת וְגִבְהוֹ
עֶשְׂרִים אַמָּה. וְהָיוּ לוֹ דִּלְתוֹת מְחֻפּוֹת¹⁵ זָהָב, חֹזֵן
מִשְׁעַר מְזֻרְחִי, שֶׁהָיָה מְצֻפֶּה נְחֹשֶׁת דּוֹמָה לְזָהָב¹⁶.
וְשַׁעַר זֶה הוּא הַנִּקְרָא שַׁעַר הָעֵלְיוֹן¹⁷, וְהוּא שַׁעַר
נִיקְנֹר¹⁸.

(15) מצופות. (16) לפיכך לא הוצרכו לצפותו זהב.
(17) סוכה נא: במשנה. "ולמה נקרא שער העליון לפי שהוא למעלה מעזרת נשים". (18) מדות פרק א משנה ד. ונקרא כן על שם איש חסיד שהעמיד הדלתות ושמו ניקנור, ונעשו לו נסים בדלתותיו כמסופר ביומא לת. ויש שכתבו שנקרא כן על שם גוי ששמו ניקנור שהיה שר צבא ביוון, ובא להילחם בישראל והרגוהו, וכרתו את ראשו וזרעו ותלו אותם על שער משערי בית המקדש.

ו. הַעֲזָרָה לֹא הָיְתָה מְכֻנֶּנֶת בְּאַמְצַע הַר הַבַּיִת, אֲלָא
רְחוּקָה מִדְּרוֹם הַר הַבַּיִת יְתֵר מִכָּל הָרוּחוֹת¹⁹,
וְקִרְבָּהּ לַמַּעֲרָב יְתֵר מִכָּל הָרוּחוֹת. וְכִינָהּ וּבֵין הַצָּפוֹן
יְתֵר מִמָּה שֶׁבִּינָהּ וּבֵין הַמַּעֲרָב, וְכִינָהּ וּבֵין הַמְּזֻרָח
יְתֵר מִמָּה שֶׁבִּינָהּ וּבֵין הַצָּפוֹן²⁰.

(19) כי כל רוחב העזרה, מצפון לדרום, הוא מאה ושלשים וחמש אמה, נמצא שהנותר מהר הבית משתי רוחות אלו הוא שלוש מאות ושישים וחמש אמה, כי כל הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. נמצא שהנותר מהר הבית בשתי רוחות אלו הוא שלוש מאות ושלש עשרה אמה, אם כן היא "רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות", כי המרחק מדרום הר הבית הוא מאתיים וחמישים אמה, "וקרובה למערב יתר מכל הרוחות", כי המרחק בינה למערב הוא מאה אמה "ובינה ובין הצפון יתר ממה שבינה ובין המערב" כי בינה לצפון הוא מאה וחמש עשרה אמה "ובינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון" כי בינה למזרח הוא מאתיים ושלש עשרה אמה.

ז. וּלְפָנֵי הָעֲזָרָה בְּמִזְרָח הָיְתָה עֲזֵרַת־הַנָּשִׁים. וְהָיָה
הָיְתָה אֶרֶץ²⁰ מֵאָה אַמָּה וְל"ה עַל רַחֲב²¹ קל"ה.
וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ בְּאַרְבַּע מְקוֹעוֹתֶיהָ²² שָׁל
אַרְבָּעִים אַמָּה²³, וְלֹא הָיוּ מְקֻרָּוֹת²⁴, וְכֵן עֲתִידִין
לְהִיט²⁵.

(20) ממזרח למערב. (21) מצפון לדרום. וזהו ביחס לעזרת ישראל, שהייתה ארוכה וצרה: ארוכה ממזרח למערב ורחבה מצפון לדרום, אבל עזרת נשים עצמה הייתה מרובעת. (22) בארבע פינותיה מבפנים. (23) כלומר, ארבעים על ארבעים. (24) בתקרה. (25) בבניין השלישי שייכנה במהרה בימינו.

ח. וּמָה הֵם מִשְׁמֹשׁוֹת? דְּרוֹמִית־מְזֻרְחִית - לְשִׁפְת
הַנְּזִירִים, שֶׁשָּׁם מְבַשְּׁלִין אֶת שְׁלֵמֵיהֶם וּמְגַלְחִין אֶת
שְׁעָרָם; מְזֻרְחִית־צְפוֹנִית - לְשִׁפְת דִּיר - הַעֲצִים,

חמישים בחמישים", ומייתור המלה "בחמישים" למדו שצריך לעשות חמישים פעמים מאה על חמישים, שהן מאתיים וחמישים אלף אמה, והיינו חמש מאות על חמש מאות אמה. (4) כלומר, חששו שמא יש קבר מתחתיו ועשו חלל זה בכדי להפסיק שהטומאה לא תעלה למעלה. והנה עצם הדבר שהיה חלול למטה מפורש במשנה (פרה פרק ג משנה ג) "הר הבית והעזרות תחתם חלול מפני קבר התהום". אבל מה שכתב "כיפין על גבי כיפין", אינו מפורש שם. ולמדו רבינו ממה ששינו (שם משנה ו) גבי כבש שעשו מהר הבית להר המשחה, ששם היו כיפין על גבי כיפין. (5) ומה שכתב שכולו היה מקורה, לאו דווקא הוא, שהרי המזבח החיצוני היה גלוי, כמפורש באבות פרק ה משנה ה. (6) פסחים יג: "אצטבא סביב סביב מקפת, ובתוך אותו היקף עוד אחר".

ב. וּבְחֻמָּשָׁה שְׁעָרִים הָיוּ לוֹ: אֶחָד מִן הַמַּעֲרָב, וְאֶחָד
מִן הַמְּזֻרָח, וְאֶחָד מִן הַצָּפוֹן, וְשְׁנַיִם מִן הַדְּרוֹם. רַחֲב
כָּל שַׁעַר עֶשְׂרֵי אַמּוֹת, וְגִבְהוֹ עֶשְׂרִים. וְיֵשׁ לָהֶם
דִּלְתוֹת.

ג. לְפָנִים מִמְּנוֹ⁷ סוּרָג⁸ מְקִיף סָבִיב, גִּבְהוֹ עֶשְׂרֶה
טַפָּחִים⁹. וּלְפָנִים מִן הַסּוּרָג הַחִיל¹⁰, [גִּבְהוֹ] עֶשְׂרֵי
אַמּוֹת¹¹. וְעֵלְיוֹ הוּא אוֹמֵר בְּקִינֹת: "וַיֵּאבֵל חֵל
חֻמָּה" - זו חומת הָעֲזָרָה.

(7) מהר הבית. (8) מחיצה עשויה נקבים נקבים כמיטה מסורגת בחבלים. (9) כתב הכסף משנה בשם הרא"ש שהסורג נעשה לטלטל בשבת ולזה היה גבוה עשרה טפחים כדין כל מחיצה, שהיקף הר הבית "הוקף ולבסוף פתח", ואינו מועיל בקרפף שהוא יותר מבית סאתיים (=מאה אמה על חמישים אמה), להתירו בטלטול (עירובין כד). וכאן בחומת הר הבית בנו מתחילה את חומת הר הבית ואחר כך בנו פתחו בפנים, ולכן בנו אחר כך את הסורג. ואף שאין זה אלא מדרבנן, שהרי מן התורה כל מה שהוא מוקף ארבע מחיצות הוא רשות היחיד, ובמקדש לא גזרו על שבות - לא על כל השבותים אמרו כן. (10) "חיל הוא חומה שסובבת כל העזרה מבית לחומת הר הבית". (11) במשנה שם: "החיל עשר אמות" ופירש הרע"ב שם: "מקום פנוי עשר אמות והוא נקרא חיל" ולפי זה לא היה שום גובה. אבל רבינו כתב בפירוש המשנה שחיל הוא חומה ולפי זה יפה היא הנוסחא כאן "גובהו".

ד. לְפָנִים מִן הַחֵיל הָעֲזָרָה¹². וְכָל הָעֲזָרָה¹³ הָיְתָה
אֶרֶץ קפ"ז עַל רַחֲב קל"ה. וְשִׁבְעָה שְׁעָרִים הָיוּ לָהּ:
שְׁלֹשָׁה מִן הַצָּפוֹן הַסְּמוּכִין לַמַּעֲרָב. וְשְׁלֹשָׁה מִן
הַדְּרוֹם סְמוּכִין לַמַּעֲרָב. וְאֶחָד בְּמִזְרָח, מְכֻנֶּה פִּנְגֹּד
בֵּית קִדְש־הַקֹּדְשִׁים בְּאַמְצַע¹⁴.

(12) היא עזרת ישראל. [נדילג על עזרת נשים, שהייתה לפני עזרת ישראל, מפני שחומת עזרת ישראל הייתה מקיפה מסביב, ואילו עזרת נשים לא הייתה אלא במערב]. (13) "הוא מתחילת עזרת ישראל ולמעלה עד עשתי עשרה אמה אחורי ההיכל - ומקום זה הוא שחיבין על זדונו כרת

בקודש. (40) בלשכה זו היו עושים לחם הפנים וגם לשכה זו הייתה בקודש, שהרי "אפייתם בפנים בעזרה". (41) כשכבשו היוונים את ארץ ישראל בימי אנטיוכוס, הקריבו עליו לעבודה זרה, וכשנצחום החשמונאים גנזו אבני אותו מזבח בלשכה הזאת. ולשכה זו הייתה בחול. (42) כהן שראה קרי יורד דרך לשכה זו במחילה (=תעלה שתחת הבית) לבית הטבילה ששם יש מקווה לטבול בו. ואף לשכה זו הייתה בחול.

יא. היוֹרֵד לְבֵית הַטְּבִילָה מִלְשָׁכָה זו הָיָה הוֹלֵךְ בְּמִסְבָּה⁴³ הַהוֹלֶכֶת תַּחַת הַמִּקְדָּשׁ כְּלוּ, וְהַגְּזֵרוֹת דוֹלְקוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן עַד שְׁמִינִיעַ לְבֵית הַטְּבִילָה. וּמִדִּוְרָה הָיְתָה שָׁם⁴⁴, וּבֵית־הַכֶּסֶּא שֶׁל כְּבוֹד⁴⁵. וְזֶהוּ כְּבוֹדוֹ⁴⁶: מִצָּאוּ נְעוּל בְּיָדוֹעַ שֵׁשׁ שָׁם אָדָם.

(43) במערה. ומפני שהיה בעל קרי, לא היה מהלך דרך העזרה, אלא "הולך במסיבה שתחת הקרקע, שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו". (44) בלשכה שהייתה בצפונות מערבית שבה יורדים לבית הטבילה, והיא לשכת בית המוקד הנזכרת בתמיד פרק ג משנה ג. (45) תמיד פרק א משנה א. וכתב הראב"ד בפירושו שם, שהיה צריך לבית הכסא שם כדי שיטיל שם מים לפני הטבילה, כדתנן "בעל קרי שטבל ולא הטיל את המים כשיטיל את המים טמא". (46) שלא נכנס בו אדם מעולם כל זמן שהיה חברו שם.

יב. אַרְבֵּי הָעֶזְרָה מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב מֵאָה וּשְׁמוֹנִים וְשִׁבְעִי⁴⁷, וְזֶהוּ חֲשֹׁבוֹנָן: מִכְּתָל מַעֲרָבִי שֶׁל עֶזְרָה⁴⁸ עַד כְּתָל הַהֵיכָל - אַחַת־עֶשְׂרֵה אָמָּה. וְאַרְבֵּי הַהֵיכָל כְּלוּ⁴⁹ - מֵאָה אָמָּה⁵⁰. בֵּין הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ - שְׁתֵּים וְעֶשְׂרִים. הַמִּזְבֵּחַ - שְׁתֵּים וּשְׁלֹשִׁים. מְקוֹם דְּרִיסַת רִגְלֵי הַכֹּהֲנִים, וְהוּא הַנִּקְרָא עֶזְרַת כֹּהֲנִים - אַחַת־עֶשְׂרֵה אָמָּה. מְקוֹם דְּרִיסַת רִגְלֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַנִּקְרָא עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל - אַחַת־עֶשְׂרֵה אָמָּה.

(47) היינו מהתחלת עזרת ישראל במזרח עד סוף אחת עשרה אמה שמאחורי קודש הקדשים במערב. (48) הוא הכותל שמאחורי קודש הקדשים. (49) היינו קודש הקדשים, ההיכל והאולם. (50) עם עובי הכתלים שבאמצע.

יג. וְרֹחַב הָעֶזְרָה מִן הַצָּפוֹן לְדָרוֹם מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ, וְזֶהוּ חֲשֹׁבוֹנָן: מִכְּתָל צָפוֹנִי⁵¹ עַד בֵּית הַמִּטְבָּחִים - שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת. בֵּית הַמִּטְבָּחִים⁵² - שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה אַמּוֹת וּמִחֲצָה, וְשָׁם תּוֹלִין וּמִפְשִׁיטִין אֶת הַקִּדָּשִׁים בְּצִדוֹ⁵³.

(51) שם משנה ב: "מן הננסין (הם העמודים הקטנים שבבית המטבחים - שם פרק ג משנה ה) לכותל העזרה (=הצפוני) שמונה אמות". (52) הם הננסין הנ"ל. (53) [ברור שמלה זו שייכת להלכה הבאה: "בצידו מקום השלחנות וכו'"].

יד. מְקוֹם⁵⁴ הַשְּׁלָחָנוֹת - שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת, וְבוֹ שְׁלָחָנוֹת שֶׁל שִׁישׁ⁵⁵, שְׁמִינִיחִין עֲלֵיהֶן הַנִּתְחִים⁵⁶ וּמִדִּיחִין⁵⁷ אֶת הַבָּשָׂר⁵⁸ לְבִשְׁלוֹ⁵⁹. וּשְׁמוֹנֶה שְׁלָחָנוֹת הָיוּ. וּבְצִד מְקוֹם

1 שֵׁשׁ כֹּהֲנִים בְּעֲלִי־מוֹמִי²⁶ מְתַלְעִים בְּעֵצִים²⁷, שֶׁכָּל
2 עֵץ שֶׁנִּמְצָא בּוֹ תוֹלַעַת פֶּסֶל²⁸; צָפוֹנִית־מַעֲרָבִית -
3 לְשֵׁפֶת הַמַּעֲרָעִים²⁹; מַעֲרָבִית־דְּרוֹמִית - בָּהּ הָיוּ
4 נוֹתְנִין יַיִן וְשִׁמֶן, וְהָיָה הָיְתָה נִקְרָאָה "לְשֵׁפֶת בֵּית
5 שְׁמִינִיא"³⁰.

(26) שאינם ראויים לעבודה. (27) "מסירים העצים שנמצא בהם תולעת, כמו שאמר (שביעית פרק ב משנה ג), מסלקין על הרמת האבנים שהושלכו בדרך". (28) למערכה "שמצוה להיות כל קרבן תמים ונבחר שנאמר תמימים יהיו לכם" "וכן עצי המערכה לא יהיו אלא נבחרים ולא יהיה בהם תולעת וכל עץ שהתלע כשהוא לח פסול למזבח, התלע יבש גורר את המקום שהתלע". (29) שאחר שטבל בשביעי והעריב שמשו, רשאי הוא להיכנס לעזרת נשים, אבל אסור הוא להיכנס לעזרת ישראל, עד שיביא קרבנותיו ביום שמיני שלו וכשצריך להכניס בהונותיו לעזרת ישראל למתן דם ושמן ביום שמיני, טובל הוא בלשכה זו וממתין שם עד שיכניס בהונותיו. (30) מדות שם. ואף שגם יין היה שם, לא נקראת על שם היין, מפני שהנסכים אינם מעכבים את הזבח, אלא על שם השמן שהוא מעכב את הקרבן.

ט. עֶזְרַת־הַנָּשִׁים הָיְתָה מִקְפַּת גִּזְזוּטָרָא, כְּדִי שִׂיחִיו
7 הַנָּשִׁים רוֹאוֹת מִלְמַעְלָן³¹ וְהָאֲנָשִׁים מִלְמַטָּן, כְּדִי
8 שְׁלֹא יִהְיוּ מַעֲרַבְבִין³². וּבֵית גְּדוֹל הָיָה בְּצִד הָעֶזְרָה
9 בְּצָפוֹנָה מִבְּחוּץ, בֵּין הָעֶזְרָה וְהַחֵיל, וְהָיָה בְּנוֹי
10 כְּפָה³³ וּמִקָּף רְבִידִין³⁴ שֶׁל אָבֶן, וְהוּא הָיָה נִקְרָא
11 "בֵּית־הַמוֹקֵד"³⁵. וּשְׁנֵי פִתְחִים הָיוּ לוֹ: אֶחָד פֶּתוּחַ
12 לְעֶזְרָה, וְאֶחָד פֶּתוּחַ לַחֵיל.

(31) כשיושבות על הגזוזטרא. (32) בשעת שמחת בית השואבה שעשו בעזרת נשים בחג הסוכות. (33) גג עגול. (34) איצטבאות. (35) [בפירוש המשנה (שבת סוף פרק א) כתב רבינו כי שם הייתה מדורת אש תמיד לקיום האש שעל המזבח. אבל בפירושו לתלמוד שם חזר בו, ופירש כי שם היו הכהנים מתחממים].

י. וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ בּוֹ³⁶: שְׁתֵּים קֹדֶשׁ וּשְׁתֵּים חֵל³⁷. וְרֹאשֵׁי פֶסְפָּסִין³⁸ מְבַדִּילִין בֵּין הַקֹּדֶשׁ וְהַחֵל.
15 וְמָה הָיוּ מְשֻׁשּׁוֹת? מַעֲרָבִית־דְּרוֹמִית - לְשֵׁפֶת
16 הַטְּלָאִים³⁹; וְדְרוֹמִית־מַעֲרָבִית - לְשֵׁפֶת עוֹשֵׂי לֶחֶם
17 הַפָּנִים⁴⁰; מַזְרָחִית־צָפוֹנִית - בָּהּ גָּנוּז בֵּית חֲשִׁמוֹנִי
18 אֲבִי מִזְבֵּחַ שֶׁשָּׁקְצוּם מִלְכֵי יוֹן⁴¹; צָפוֹנִית־מַעֲרָבִית
19 - בָּהּ יוֹרְדִין לְבֵית הַטְּבִילָה⁴².

(36) בבית המוקד. (37) שבית־המוקד בנוי מקצתו בתוך העזרה המקודשת ומקצתו בנוי בחול. ונראה שהחלק הצפוני היה חול, והחלק הדרומי, הסמוך לעזרה, היה קודש. (38) חתיכות עצים מבדילין לסימן במקום המפסיק בין קודש לחול, כדי שלא ינהגו בקודש מנהג חול. (39) שהיו טלאים מבוקרים לתמידין "ואין פחותין משה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים שבמקדש". ולשכה זו הייתה

בצפון, ושלש בדרום. שפדרום: לשפת המלח, 12
לשפת הפרוה, לשפת המדיחין. לשפת המלח - שם 13
נותנין מלח לקרבן; לשפת הפרוה 66 - שם מולחין 14
עורות הקדשים⁶⁷, ועל גגה היתה בית טבילה לכהן 15
גדול ביום הקפורים; לשפת המדיחין - שם היו 16
מדיחין קרבי הקדשים⁶⁸, ומשם מסכה⁶⁹ עולה לגג 17
בית הפרוה. והשלש שבצפון: לשפת הגזית⁷⁰, 18
לשפת הגלה, לשפת העץ. לשפת הגזית - שפה 19
סנהדרי גדולה יושבת⁷¹. וחציה היה קדש, וחציה 20
היה חל. וזה שני פתחים: אחד לקדש ואחד לחל. 21
ובחצי של חל היו הסנהדרין יושבין⁷². לשפת הגלה 22
- שם היתה בור שממלאין ממנו בגלה⁷³, ומשם 23
מספקין מים לכל העזרה. ולשפת העץ⁷⁴ היתה 24
אחורי שתייה, והיא היתה לשפת פהן גדול, והיא 25
הנקראת לשפת פרהדרין. וגג שלשפתן שוה. ושתי 26
לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל: אחת מימין 27
שער מזרחי, והוא לשפת פינתם⁷⁵ המלביש⁷⁶; ואחת 28
משמאלו, והוא לשפת עושה חבתיין⁷⁷. 29

במדות פרק ה משנה ג נמנו רק שש לשכות, ושם פרק
א משנה ד נמנו שתיים נוספות: לשכת פנחס המלביש
ולשכת עושי חביתין. (66) "פרוה שם איש אמגושי
(מכשף) שחתר בקיר העזרה בלשכה זו כדי לראות העבודה
ונהרג, על כן נקראת הלשכה על שמו". (67) בפרק ה'
מהלכות איסורי מזבח הלכה יג כתב רבינו ש"בלשכת המלח
היו מולחין עורות הקדשים". והנראה שרבינו סובר שהמלח
היה מוצנע בלשכת המלח, אבל מליחת העורות הייתה
בלשכת הפרוה, והיו נוטלין המלח מלשכת המלח.
(68) היינו הכרס. (69) כמין כבש בלי מעלות ומפני
שהולכת בעיגול נקראת מסיבה. (70) נקראת כן מפני
שהייתה עשויה מאבני גזית מרובעות לכבודם של סנהדרין.
(71) "ועיקר מעשיהם - שהיו יושבין ודנין את הכהונה
ובודקין הכהנים ביוחסין ובמומין". (72) שבחצי של קודש
אסור לישב, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד
בלבד. (73) ספל כמו "גולה על ראשה" הנזכר בזכריה.
(74) אף ש"אין בונים בו עץ בולט כלל", היינו קבוע בבנין,
אבל בלא בנין מותר. וייתכן עוד שלא נקראת של עץ אלא
מפני שהניחו בה עצים. (75) לא מפורש במשנה שזו
הייתה בימין, אלא למד כן רבינו ממה שנאמר "אחת מימינו
ואחת משמאלו, אחת לשכת פינתם המלביש ואחת לשכת
עושי חביתין", ומסתבר שהתנא מדבר על ראשון-ראשון
ועל אחרון-אחרון. (76) שהיה "הממונה על מעשי בגדי
כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדיוטים ובגדי כהן גדול
ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל". (77) כהן גדול היה
מקריב בכל יום מנחה, מחציתה בבקר ומחציתה בערב,
ומפני שהייתה עשויה במחבת כמו שנאמר "על מחבת
בשמן תעשה" קרויה חביתין.

1 השלחנות מקום הטבעות⁶⁰ - ארבע ועשרים אמה,
2 ושם שוחטין את הקדשים⁶¹.

(54) במשנה שם: מן הטבעות לשולחנות ארבע (=אמות),
מן השולחנות לנסיך ארבע" ומפרש רבינו: מן הטבעות
לחצי השולחנות - ארבע אמות, ומן חצי השולחנות לנסיך
- ארבע אמות, ואם כן מידת השולחנות שמונה אמות.
(55) ולא עשאו של זהב, כדי שלא יחמם הבשר ויתקלקל.
(56) של קדשי קדשים הנאכלים לכהנים בעזרה. (57) מקור
הדחה זו בחולין קיג. וראה בפרק ו מהלכות מאכלות
אסורות הלכה י לעניין בשר חולין, שאינו יוצא מידי דמו
אלא בהדחה ומליחה, והוא הדין לבשר קדשים.
(58) [במשנה (תמיד פרק ד משנה ב ושקלים פרק ו משנה
ב) מפורש שעל השולחנות הללו היו מדיחים את הקרביים,
וכן כתב רבינו בפרק ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו.
ומה שכתב להלן הלכה יז שבלשכת המדיחין היו מדיחין
את הקרביים, ומקורו ממדות פרק ה משנה ג - שם המדובר
בכרס, שעליו מפורש בתמיד שם ובהלכות מעשה הקרבנות
שם שמדיחים אותו בלשכת המדיחין ולא על השולחנות של
שיש בעזרה, לפי שזבולו רב. אבל מה שכתב רבינו כאן
"ומדיחים את הבשר" - אין לו מקור במשנה שעשו כן על
השולחנות הנ"ל. ונראה שלמד כן רבינו מהדחת קרביים
שהיא בעזרה. ועוד, קל וחומר הוא: אם הקרביים שיש בהם
זבל - מודחים בעזרה, כל שכן בשר, שאין בו זבל אלא דם,
שוודאי מודח בעזרה]. (59) שדווקא לבשלו צריך הוא
הדחה, אבל לצלי אינו צריך הדחה. (60) טבעות היו
"קבועות בקרקע לאסור בהם רגלי הבהמה בשעת שחיטה".
(61) כלומר, קדשי קדשים ששחיתם בצפון, אבל קדשים
קלים ששחיתם בכל מקום בעזרה.

3 טו. וביין מקום הטבעות והמזבח - שמונה אמות.
4 והמזבח - שתיים ושלשים. והפכש - שלשים⁶². וביין
5 הפכש ולכתל דרומי - שתיים-עשרה אמה ומחצה.
6 מפתל צפוני של עזרה עד פתל המזבח שהוא רחב
7 - שלשים ומחצה⁶³. וכנגדו מפתל האולם עד פתל
8 מזרחי של עזרה שהוא ארץ - שש ושבעים⁶⁴.

(62) הכבש היה ארכו שלשים ושתיים אמה, אבל לא היה
אוכל בעזרה אלא שלשים אמה, לפי שהיה פורח אמה על
יסוד ואמה על סובב. (63) שהרי כל הרחב מאה ושלשים
וחמש, צא מהן שישים ושתיים אמה של מזבח וכבש,
ושתים עשרה וחצי מה שבין כבש לכותל דרומי, הרי ששים
ומחצה. (64) הא כיצד? עשרים ושתיים אמה מה שבין
האולם למזבח (למעלה הלכה יב), שלשים ושתיים המזבח,
אחת עשרה עזרת כהנים ואחת עשרה עזרת ישראל, הרי
שבעים ושש.

9 טז. פל המרבע הנה הוא הנקרא צפון, הוא המקום
10 ששוחטין בו קדשי-קדשים.

11 יז. שמונה⁶⁵ לשכות היו בעזרת ישראל: שלש

יום שלישי כ"ב תשרי ה'תשפ"ב

פרק נשי

1 יתבאר בו כי המקדש לא היה במישור, וכמה גובה קרקע
ההיכל יותר ממקומות אחרים שם.

1 א. המקדש פלו לא היה במישור, אלא במעלה
2 הדר. כשאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית,
3 מהלך עד סוף החיל בשנה, ועולה מן החיל
4 לעזרת הנשים בשתיים-עשרה מעלות. רום² פל
5 מעלה חצי אמה, ושלחה³ חצי אמה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המקדש כולו לא היה במישור אלא במעלה ההר כו".

וממשיך לפרט את העלויות מהחיל לעזרת הנשים, וממנה
לעזרת ישראל, ומשם אל האולם והמזבח. ולכאורה, לשם
מה הקדים שהמקדש היה במעלה ההר, והלא זה מובן
מהפירוט הנ"ל שהבא למקדש עולה מעזרת נשים לעזרת
ישראל וכו'.

ואין לומר שכוונת הרמב"ם ב"מעלה ההר" לומר שהוא
בדווקא, ובית המקדש במעלה ההר היא לעיכובא, כי צריך
ביאור מהיכן המקור לכך, ובפרט שהרי "הדברים שהם
עיקר בבית... קודש וקודש הקדשים...אולם ועזרה הם
בדוגמת המשכן, והמשכן היה במישור דווקא ולא במעלה
ההר.

לכן צריך לומר, שאין בכוונתו לפסוק הלכה, שהמקדש
צריך להיות במעלה ההר, אלא שכך היא המציאות בפועל.
ומה שפתח בהקדמה זו, יש לומר בפשטות, שמדבר
בתחילה בכללות הענין ואח"כ הפרטים שבו כדי להקל על
הלומד, כמו שברבינו מקומות מקדים את המספר הכללי
– לתועלת הזכרון.

ובפנימיות העניינים, ישנה הוראה בקשר למקדש הפרטי,
שהכניסה צריכה להיות באופן שמעלה ומורום את עצמו
ואת חלקו בעולם, עד שהעולם כולו נהיה דירה לו יתברך.
ואף שאינו דין לעיכובא, מכל-מקום כך היא המציאות
שהמקדש היה במעלה ההר, והנכנס בו מהלך כו' ועולה כו'.
וההסברה בזה: מלשון הרמב"ם משמע שסדר ביאת
המקדש היא באופן של עליה אחר עליה, וכך הוא גם
בסדר העבודה הרוחנית שיהיה באופן של מהלך ועולה,
מהלך ועולה. וגם לאחר ההגעה למקום הכי גבוה, הרי זה
רק בנוגע למצב בהווה, ובוודאי שלגבי העילוי שיבוא
בעתיד נחשבת דרגתו עכשיו לחסרון, ולכן זקוק תחילה
לשלימות בבניית ותיקון המקדש וכליו (בדרגה נעלית
יותר) ואח"כ תהיה ביאת המקדש בשלימות הדרושה
בעילוי אחר עילוי עד אין סוף.

(עלפי "יון מלכות" ספר עבודה סימן טו)

2 גובה. מדות פ"ב משנה ג. 3 משך רוחב המעלה,

דהיינו מקום דריסת הרגל חצי אמה, וארכה בכל רוחב ההר
לצפון ולדרום (רש"י יומא טז.), ולשון שלחה כדתניא (בבא
קמא ב:) ושלח (את בעירה – שמות כב, ד) זה הרגל, וכן
הוא אומר (ישעיה לב, כ) משלחי הרגל (תויו"ט מדות שם).

6 ב. ומהלך⁴ פל עזרת-הנשים בשנה, ועולה ממנה
7 לעזרת ישראל, שהוא תחלת העזרה פחמש-עשרה
8 מעלות. רום פל מעלה חצי אמה, ושלחה חצי
9 אמה.

4 מדות שם משנה ה.

10 ג. ומהלך⁵ פל עזרת ישראל בשנה, ועולה ממנה
11 לעזרת הפהנים במעלה גבוהה אמה. ועליה דוכן⁶,
12 יש בו שלש מעלות. רום פל מעלה חצי אמה,
13 ושלחה חצי אמה. נמצאת עזרת-הפהנים גבוהה על
14 של ישראל שתי אמות ומחצה.

5 שם משנה ו. 6 אצטבא. ועליו היו הלויים עומדים
בשעה שאומרים שירה (להלן הלכה ו).

15 ד. ומהלך⁷ פל עזרת-הפהנים והמזבח ויבין האולם
16 ולמזבח בשנה. ועולה משם לאולם בשתיים-עשרה
17 מעלות. רום פל מעלה חצי אמה, ושלחה חצי
18 אמה⁸. והאולם וההיכל פלו בשנה.

7 מדות פ"ג משנה ו. 8 במשנה שם: "ושלחה אמה",
אבל בספרים אחרים כלשון רבינו (עיי' שינויי נוסחאות שם.
וכן הוא ביומא טז. ועיי' כסף-משנה).

19 ה. נמצא גבה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח
20 של הר הבית שתיים ועשרים אמות⁹. וגבה שער הר
21 הבית עשרים אמה¹⁰. לפיכך העומד כנגד שער
22 המזרח אינו רואה פתח ההיכל¹¹. ומפני זה¹² עשו
23 פתל שעל-גבי שער זה נמוך, כדי שיהא כהן העומד
24 בחר המשחה¹³ רואה¹⁴ פתח ההיכל¹⁵ בשעה שמונה
25 מדים הפרה¹⁶ נכח ההיכל¹⁷.

9 הא כיצד? עזרת נשים גבוהה מהר הבית בשש אמות
(למעלה הלכה א), עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים בשבע
אמות וחצי (למעלה הלכה ב), עזרת הכהנים גבוהה מעזרת
ישראל בשתי אמות וחצי (למעלה הלכה ג) והאולם גבוה
מעזרת הכהנים בשש אמות (למעלה הלכה ד) הרי ביחד
עשרים ושתיים אמות. 10 מדות פ"ב משנה ג.
11 שהרצפה שלו גבוהה בשתי אמות יותר. 12 שם
משנה ד. 13 הר הזיתים שבמזרח בית-המקדש, ופני
הכהן למערב. 14 ממעל לכותל הר-הבית. 15 כמו
שכתוב (במדבר יט, ד) והזה אל נכח פני אהל מועד וגו'.
16 פרה אדומה. 17 בפרה פ"ג משנה ט שנינו: "כנגד
בית קדשי הקדשים", וגם רבינו כתב כן בפ"ג מהלכות פרה
הלכה ב. ובתוספות חדשים בפרה שם כתב ששניהם אמת,
וצריך שיראה את קדש-הקדשים מבעד להיכל.

ו. ולשכות¹⁸ היו שם תחת עזרת ישראל פתוחות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ב תשרי – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה רג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 לְעִזְרַת־הַנָּשִׁים, שְׁשָׁם הַלְוִיִּים נוֹתְנִין הַפְּנוּרוֹת
- 2 וְהַנְּבָלִים וְהַמַּצְלָמִים וְכָל כָּלִי הַשִּׁיר. וְעַל הַדּוֹכָן¹⁹
- 3 הַעוֹלָה מֵעִזְרַת יִשְׂרָאֵל לְעִזְרַת־הַכֹּהֲנִים הָיוּ הַלְוִיִּים
- 4 עוֹמְדִים בְּשַׁעַר שְׁאוּמְרִים שִׁירָה עַל הַקְּרָפֶן²⁰.

18 י. בֵּית־דִּין³⁶ שָׁרְצוּ³⁷ לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַּיִם אוֹ
19 לְהוֹסִיף עַל הָעִזְרָה - מוֹסִיפִין. וַיֵּשׁ לָהֶם לְמִשְׁחָה
20 הָעִזְרָה עַד הַמָּקוֹם שֶׁיִּרְצוּ מִהֵרָה הַבֵּית³⁸, וְלְמִשְׁחָה
21 חֹמַת יְרוּשָׁלַּיִם עַד מָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ³⁹.

36) של שבעים ואחד (להלן הלכה יא). 37) כתבו בתוספות (זבחים לג. ד"ה וליעבד) שאין מוסיפין על העזרות אלא אם-כן מצאו פסוק שצריכים להוסיף, שהרי נאמר (דברי הימים-א כח, יט): "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" ומכאן למדו בכמה מקומות בתלמוד (זבחים שם, וסוכה נא:): שאין להוסיף כלום על העזרה. יש להעיר כי רבינו לא הזכיר כלל את האיסור הזה של הוספה על ההיכל והעזרות (יריעות שלמה). 38) כאן הגביל רבינו על עד הר הבית, ורמז לזה ממה שנאמר (בראשית כב, יד): "בהר ה' יראה", שעל ההר אין רשות להוסיף (אור שמח). 39) בלי שום הגבלה. וראה למעלה בהוספה על העזרה.

18) שם משנה ו. 19) ערכין יג: והנה, יש מקומות בתלמוד שהדוכן נקרא מקום שהכהנים עומדים לברך את העם (חגיגה טז. ר"ה לא: ועוד), ופעמים שנקרא כן המקום שהלויים עומדים בשיר על הקרבן (יומא כ: ושם נג. וערכין יג: ועוד). והנראה, כי הדוכן הוא איצטבא שעומדים עליה, ועיקרה הונח על מקום שהלויים עומדים עליו בכלי שיר, והושאל גם למקום שהכהנים עומדים עליו לברך את העם. ושוב הושאל שם זה לקרוא לנשיאות כפים בשם דוכן (הר המוריה). 20) "ומתי אומר שירה? על כל עולות הציבור החובה, ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין" (פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב).

- 22 יא. אֵין מוֹסִיפִין⁴⁰ עַל הָעִיר⁴¹ אוֹ עַל הָעִזְרוֹת אֶלָּא
- 23 עַל־פִּי הַמֶּלֶךְ, וְעַל־פִּי נְבִיא, וּבָאוּרִים וְתַמִּים, וְעַל־
- 24 פִּי סַנְהֶדְרִין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד זְקֵנִים. שְׁנֶאמַר: "כָּכָל
- 25 אֲשֶׁר אָנִי מֵרָאָה אוֹתָךְ, וְכֵן תַּעֲשׂוּ"⁴² - לְדוֹרוֹת.
- 26 וּמִשָּׁה רַבֵּנוּ כָּלָךְ הָיָה⁴³.

40) שבועות יד. במשנה. 41) ירושלים. 42) ללמדך שאף לדורות אין להוסיף אלא על-ידי אלו (שם יט: טו.). 43) נוסף לזה שהיה נביא, זבחים קא.

- 27 יב. וְכִיצַד⁴⁴ מוֹסִיפִין עַל הָעִיר⁴⁵? עוֹשִׂין בֵּית־דִּין
- 28 שְׁתֵּי תוֹדוֹת⁴⁶, וְלוֹקְחִין לָחֶם חֲמֵץ שֶׁבָּהֶם⁴⁷, וְהוֹלְכִים
- 29 בֵּית־דִּין אַחֵר שְׁתֵּי תוֹדוֹת⁴⁸, וְשְׁתֵּי תוֹדוֹת זוֹ אַחֵר
- 30 זוֹ⁴⁹, וְעוֹמְדִין בְּכַנּוּרוֹת וּבְנְבָלִים וּבְצִלְצָל⁵⁰ עַל כָּל
- 31 פִּנָּה וּפְנָה וְעַל כָּל אָבֶן (וְאָבֶן)⁵¹ [גְּדוֹלָה]
- 32 שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וְאוֹמַר: "אַרְוִמְךָ ה' פִּי דְלִיתִנִּי
- 33 וְגוֹ'⁵², עַד שֶׁמִּגִּיעִין לְסוֹף הַמָּקוֹם שֶׁמִּקְדָּשִׁין אוֹתוֹ,
- 34 וְעוֹמְדִין שָׁם. וְאוֹכְלִים שָׁם לָחֶם תּוֹדָה אַחַת מִשְׁתֵּי
- 35 תוֹדוֹת, וְהַשְׁנִיָּה נִשְׁרָפֶת⁵³. וְעַל־פִּי הַנְּבִיא שׁוֹרְפִין
- 36 אֶת זוֹ וְאוֹכְלִין אֶת זוֹ.

44) שבועות יד. במשנה. 45) ירושלים. 46) במשנה שם. 47) כלומר, מה שאמרנו "שתי תודות", אין הכוונה אלא ללחם החמץ שבהן (שם טו. בגמרא), היינו שני לחמי החמץ המורמים לכהן משתי קרבנות תודה. ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה כא (תפארת ישראל שם). 48) שם טו: בגמרא בפירוש דברי המשנה. 49) גמרא שם. כלומר, שני כהנים היו נושאים אותן זה אחר זה (ראה רש"י שם). ובמשנה שם לפי הספרים שלפנינו: "וכל ישראל אחריהם", אבל בכמה נוסחאות נשמטו הדברים הנ"ל. 50) כלי שיר. ברייתא שם. 51) בברייתא שם: "כל אבן גדולה". 52) הוא מזמור שיר חנוכת הבית. והנה בברייתא שם אמרו: "ת"ר שיר של תודה בכינורות ובנבלים וכו' אומר ארוממך" וכו', ופירש"י שיר של תודה היו אומרים שם בכינורות, ומהו שיר של תודה מזמור לתודה. ורבינו

- 5 ז. הַלְשָׁכוֹת²¹ הַבְּנוּיֹת בִּקְדָשׁ וּפְתוּחוֹת לַחַל: אִם הָיוּ
- 6 גְּבוּלֵיהֶן שְׁוִין עִם קְרָקַע הָעִזְרָה - תּוֹכֵן חָל וּגְבוּלֵיהֶן
- 7 קָדֵשׁ; וְאִם אֵינֶן שְׁוִין - אִף גְּבוּלֵיהֶן חָל, שֶׁהַגָּזוֹת
- 8 וְהַעֲלִיּוֹת לֹא נִתְקַדְּשׁוּ²². לְפִיכָךְ²³ גָּגִים אֵלוֹ אֵין
- 9 אוֹכְלִין שָׁם קְדָשֵׁי־קֳדָשִׁים²⁴, וְלֹא שׁוֹחֲטִין קְדָשִׁים
- 10 קָלִים²⁵.

21) פסחים פה: פו. 22) בקדושת העזרה. וראה בהר המוריה. 23) פסחים שם. 24) שנאכל רק בעזרה. 25) כל העולות והחטאות והאשמות ושני כבשי שלמים של עצרת, נקראים "קדשי קדשים". ו"שלמים של יחיד והבכור והמעשר והפסח, נקראים קדשים קלים" (פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז).

- 11 ח. הֵיוּ²⁶ בְּנוּיֹת לַחַל וּפְתוּחוֹת לְקֳדָשׁ²⁷ - תּוֹכֵן קֳדָשׁ
- 12 לְאַכִּילַת קְדָשֵׁי־קֳדָשִׁים²⁸, אֶבֶל אֵין שׁוֹחֲטִין שָׁם
- 13 קְדָשִׁים קָלִים, וְהַנֶּכֶס לְשָׁם בְּטֻמְאַה - פְּטוּר²⁹.
- 14 וּגְבוּלֵיהֶן חָל לְכָל דְּבָר³⁰.

26) זבחים נו. 27) לעזרה. 28) שריבתה התורה חצרות הרבה לאכילת קדשי קדשים, אף-על-פי שאין דינם כעזרה ממש (זבחים שם). 29) אבל אסור (זבחים שם). 30) שאפילו לכתחילה מותר הטמא להיות שם.

- 15 ט. הַמַּחְלוֹת³¹ הַפְּתוּחוֹת לְעִזְרָה - קֳדָשׁ³², וְהַפְּתוּחוֹת
- 16 לְהֵר הַבֵּית - חָל³³. הַחֲלוּנוֹת³⁴ וְעֵבִי הַחוּמָּה -
- 17 כָּל־פָּנִים³⁵, בֵּין לְאַכִּילַת קְדָשֵׁי־קֳדָשִׁים בֵּין לְטֻמְאַה.

31) המערות – פסחים פו. 32) בקדושת העזרה. 33) אין עליו קדושת עזרה. 34) שם פה: 35) כתב הראב"ד בהשגות: "בשששים לקרקע העזרה, ומשכחת להו בבר שורא". וכן הוא בגמרא פסחים שם. ורבינו השמיט כאן דברים אלו, כנראה, משום שסמך על מה שכתב למעלה הלכה ז בלשכות (כסף-משנה). אולם, הגר"א בביאורו לאו"ח סימן נה ס"ק כו, כתב שרבינו לא גרס כל סוגיא זו בפסחים שם.

ישראל, לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן, לא
קדשה לעתיד לבוא? לפי שקדשת המקדש
וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה;
והרי הוא אומר: "והשמותי את מקדשיכם", ואמרו
חכמים: אף-על-פי ששמומין⁶⁴, בקדשתן הן
עומדים; אבל חייב הארץ בשביעית ובמעשרות
אינו אלא מפני שהוא כפוש רבים⁶⁵, וכיון שגלגלה
הארץ מידיהם בטל הפכוש ונפטר מן התורה
ממעשרות ומשביעית, שהרי אינה מן ארץ-
ישראל⁶⁶. וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה
כפוש, אלא בחזקה שהחזיקו בה⁶⁷, ולפיכך כל
מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדשת עזרא
השניה - הוא מקדש היום, ואף-על-פי שגלגלה
הארץ ממנו⁶⁸, וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך
שבארנו בהלכות תרומה⁶⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדושה
לעתיד-לבוא ... לענין שביעית ומעשרות... לא קדושה
לעתיד-לבוא..."

וממשיך "וכיון שעלה עזרא, לא קדשה בכיבוש אלא
בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בו עולי
בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום כו".
ויש להקשות, כיון שקדושה שקידש עזרא היתה לשעתה
ולעתיד-לבוא, כלומר שהיה בכוחו לקדש את ארץ ישראל
בקדושה לעולם, מדוע קידש רק חלקים מסויימים ולא
קידש את כולה.

והביאור בזה: עליית עזרא היתה על-ידי רשותו של כורש
להחזיק בארץ, ולכן לא יכול היה עזרא לעשות פעולות
נוספות בחזקת וקידוש הארץ יותר מכפי המוכרח ללא
רשותו של כורש, מה גם שידע שלעתיד-לבוא יקדשו
הכל.

גם צריך להבין, מהי המעלה בקדושת עזרא בכיבוש וחזקה
על קדושת יהושע על-ידי "כיבוש רבים", הרי גם בזמן
יהושע היתה חזקה לאחר הכיבוש, וכקושיית הכסף
משנה' כאן "מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם
כיבוש".

ויש לומר: קנין תלוי בכוונה לקנות, וגדולה מזה מצינו
שם החזיק בנכסי הגר ואח"כ עשה קנין אחר, בטלה
החזקה. ולכן, כיון שכבר קנו בכיבוש, הרי מה שהחזיקו
אח"כ לא היה לשם קנין, וממילא איננו קנין של חזקה.

וההוראה מגודל מעלתה של חזקה, שממנה לומדים לכל
פעולה ופעולה של יהודי בענייני קדושה, שאם יש בה
תוקף של "חזקה" יש בה ענין נצחי לעד ולעולמי עולמים,
ואין אף אחד בעולם שיכול לבטלה.

(על-פי יין מלכות' ספר עבודה סימן טז)

השמיט מזמור לתודה, מפני שמפרש שמה שאמרו בסוף
"ואומר ארוממך", זהו פירוש למה שאמרו בתחילה "שיר
של תודה" (משנה-למלך). ובברייתא שם אמרו שאומרים
גם שיר של פגעים, היינו יושב בסתר עליון וגו', אבל כל
זה אינו אלא בבית שני, שהיו מצירים להם בשעת הבנין,
וכן הוא בתוספות שם ד"ה עד (משנה-למלך).
(53) במשנה שם: הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת", אבל
לפי מסקנת הגמרא (שם טו: טז). שאין טעם בדבר אלא
על-פי נביא נאכלת ועל-פי נביא נשרפת, פנימית וחיצונה
לאו דוקא, אלא כמו שיאמר נביא (כסף-משנה).

יג. וכן אם הוסיפו על העזרה⁵⁴, מקדשין אותה
בשירי המנחה. מה ירושלים התורה שגאכלת בה
מקדשתה, אף העזרה שירי המנחות שאין נאכלין
אלא בה הן שמקדשין אותה בהן. ואוכלין אותן
בסוף המקום שקדשו⁵⁵.

(54) מימרא של רמי בר חמא שם טו. (55) נראה מדברי
רבינו שאין המקום מתקדש אלא על-ידי האכילה. וכן נראה
ממה שכתב בהלכה הקודמת "עד שמגיעין לסוף המקום
שמקדשין אותו ועומדין שם ואוכלים שם לחם תודה".
וכדעת רבו הר"י מיגש (מובאת ברשב"א שם).

יד. כל מקום שלא נעשה בכל אלו ובסדר הזה -
אין קדוש גמור⁵⁶. וזה שעשה עזרא⁵⁷ שתי תודות -
זכרון הוא שעשה⁵⁸, לא כמעשיו נתקדש המקום,
שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותמים⁵⁹. ובמה
נתקדשה? בקדשה ראשונה שקדשה שלמה, שהוא
קדש העזרה וירושלים לשעתו, וקדשן לעתיד
לבוא⁶⁰.

(56) משמע שקצת קדושה יש, ובמהרי"ט (ח"ג סימן לג)
כתב שאם נתקדש שלא במלך ואורים ותומים אף-על-פי-כן
יש בה קדושה מדרבנן. [וכן נראה מלשון המשנה (שם יד):
"וכל שלא נעשית בכל אלו, הנכנס לשם אין חייב עליה" -
משמע שחייב אין שם, אבל איסור יש]. (57) נחמיה יב,
לא. (58) שם טז. בגמרא לדעת רב הונא. (59) ש"אורים
ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקודש"
(למעלה פ"ד הלכה א). (60) שם.

טו. לפיכך⁶¹ מקריבין הקרבתות בלן אף-על-פי
שאין שם בית פנוי⁶²; ואוכלין קדשי-קדשים בכל
העזרה אף-על-פי שהיא חרבה ואינה מקפת
במחצה; ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל
ירושלים אף-על-פי שאין שם חומות; שהקדשה
[ה]ראשונה⁶³ קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא.

(61) מגילה י. בברייתא. (62) (אבל מזבח - צריך. ראה
למעלה פ"ב הלכה ד, ובפ"ב מהלכות מעשר שני הלכה א).
(63) שנתקדשה בימי שלמה.

טז. ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדשה
ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדשת שאר ארץ-

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי כ"ג תשרי – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה רה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(6) "בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו ולא יטנף בגדיו החמודות בזיעה, ואין מנהג אדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר" (פירוש המשנה, שם). (7) ברכות סב, ב. וכתבו ה'תוספות' (ב"מ כו. ד"ה בהר) שלא אסרו אלא אם המעות בפרהסיא, אבל אם הן בצנעא – מותר. (8) בברכות שם: "וריקה מקל-וחומר ממנעל, ומה מנעל שאין בו דרך בזיון, אמרה תורה של נעלך מעל רגליך, ריקה שהיא דרך בזיון - לא כל-שכן". (9) למד כן ממה שאמרו בברכות כד, ב - לענין עומד בתפלה וצריך לרוק ('הר המוריה'). (10) שם נד, א - במשנה. (11) כן הוא במגילה כח, ב - לענין בית הכנסת, שאין נכנסים בו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, וכל-שכן בבית המקדש (כסף-משנה).

- ג. וְכָל הַנִּכְנָסִין¹² לְהַר הַבֵּית - נִכְנָסִין דֶּרֶךְ יָמִין,¹² וּמִקְיָפִין,¹³ וְיוֹצְאִין דֶּרֶךְ שְׂמָאל¹³; חוץ מִמֵּי שְׂאֲרֵעוֹ דְּבָרִי¹⁴, שֶׁהוּא מְקִיף עַל הַשְּׂמָאל¹⁵. לְפִיכָךְ הָיוּ שׂוֹאֲלִין לוֹ: "מָה לָּךְ מְקִיף עַל הַשְּׂמָאל?"¹⁶ "שְׂאֲנִי אֲבָל"¹⁷. "הַשּׁוֹכֵן בְּבֵית הַזֶּה יִנְחָמְךָ"¹⁸. "שְׂאֲנִי מְנַגֵּד"¹⁹. "הַשּׁוֹכֵן בְּבֵית הַזֶּה יִתֵּן בְּלִבְךָ"²⁰ וְתִשְׁמַע לְדַבְרֵי חֲבֵרֶיךָ וּקְרִבְךָ"²¹.

(12) מדות פ"ב מ"ב. (13) "כגון מי שנכנס אל שער שושן הבירה (שבמזרח) אינו הולך לצד שער חולדה (שבדרום) אלא לצד שער טדי (שבצפון), וכן תקיש לכל הנכנס אל שאר השערים" (פירוש המשנה' מדות, שם). (ומתוך שרבינו העתיק הלכה זו כאן, נראה שהוא סובר שאף זה ממדת היראה והכבוד שיכנס דרך ימין). (14) שהוא אבל או מנודה, כדלהלן. (15) שאם נכנס מן המזרח, פונה אל הדרום. (16) מכאן שגם איטר מקיף בימין של כל העולם, שאם לא כן, מה שאלה היא זו? שמה איטר הוא ('מגן אברהם' סי' תרנא ס"ק כא). (17) אם היה עונה שהוא אבל. (18) כן אומרים לו השומעים. (19) אם היה עונה שהוא מנודה. (20) כן עונים לו. (21) כדעת רבי יוסי במשנה, שם.

- ד. כָּל שֶׁהִשְׁלִים²² עֲבוּדָה וְנִסְתַּלַּק לוֹ, אֵינוֹ יוֹצֵא וְאֲחוּרָיו לְהִיכֵל, אֲלֵא מְהֵלָךְ אֲחוּרָנִית מְעֻט מְעֻט, וּמְהֵלָךְ בְּנִחַת עַל צִדּוֹ²³, עַד שְׂצִיּא מִן הָעֶזְרָה. וְכֵן אֲנָשִׁי מְשָׁמֵר וְאֲנָשִׁי מְעַמֵּד²⁴ וְלוֹאִים מְדוּכְנָן כָּךְ הֵם יוֹצְאִין מִן הַמִּקְדָּשׁ, כְּמִי שְׁפוּסָע אַחֵר תִּפְלָה לְאֲחוּרָיו²⁵. כָּל זֶה לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ.

(22) יומא נג א. (23) כן הוא ביומא, שם: "מצדד פניו והולך". (24) "איאפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, וקרבתו הציבור הם קרבן של כל ישראל, ואיאפשר שיהיו ישראל כולן עומדין בעזרה בשעת הקרבן, לפיכך תיקנו נביאים הראשונים שיבחרו מישראל כשרים ויראי חטא, ויהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות, והם הנקראים אנשי מעמד" (פ"ו מהל' כלי המקדש ה"א). (25) כמפורש ביומא נג, ב. ובפ"ה מהל' תפלה ה"י. ונראה שגם בתפילה מותר לו ללכת על צדו כמו במקדש ('הר המוריה').

(64) פ"א מהלכות תרומות הלכה ה. (65) וכן מפורש בדברי הימים ב ז, טז "והקדשתי את הבית הזה וכו' עד עולם". ושם ל, ח "למקדשו אשר הקדיש לעולם" (אור שמח). ובשבועות טז: "מקדש שקדושתו קדושת עולם" (מהר"י קורקוס בשם בעה"ת, ועיין שם בתוספות ד"ה קדושתו). וראה להלן פ"ז הלכה ז. (66) מגילה כח. במשנה. (67) בדפוס רומי: "ששוממין", וכן הוא במשנה שם. (68) ראה למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה, ובהוספה שם). (69) ש"ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל, וזהו הנקרא כיבוש רבים" (הלכות תרומות שם הלכה ב). (70) כלומר, צירפו את כל החזקות של כל אחד ואחד לחזקה כללית, עבור כלל ישראל, ובזה קדשה. (71) [לפי שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר – פ"א מהלכות תרומות הלכה י. ועיין שם בהלכה ה ובהערה נוספת שם]. (72) פרק א הלכה כו, שתרומות ומעשרות בזמן הזה אינן אלא מדרבנן, כיון שלא באו כולם לארץ ישראל. ומכיון שלא הוסיף רבינו גם "ובהלכות שמיטה ויובל", נראה שדעתו ששביעית הארץ מן התורה אף בזמן הזה, וכדעת הכסף-משנה בשיטת רבינו בפ"י מהלכות שמיטה הלכה ט. וכן נראה מדבריו בספר המצוות, עשה קלה (ראה "ספר המצוות לעם" שם הערה נוספת תקצו) ובפירוש רבינו לתלמוד מסכת שבת סח. – הוא הקטע "מפירוש קדמון למס' שבת" שבספר "מספרות הגאונים" הוצאת הר"ש אסף ירושלים תרצ"ג עמ' 192, וראה ב"חידושי הרמב"ם לתלמוד" (ההולך ונדפס) עמ' מז הערה 7).

יום רביעי כ"ג תשרי ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) יבואר בו כי מצות-עשה לירא מן המקדש, ומה היא היראה הזאת, ושאסור לישב בו, והחיוב לירא ממנו גם לאחר חורבנו.

- א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ², שְׂנֵאָמַר: "וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ". וְלֹא מִן הַמִּקְדָּשׁ אֲתָה יִרָא³, אֲלֵא מִמֵּי שְׂצִיּא עַל יְרֵאָתוֹ.

(2) יבמות ו, א. ו'ספרא' קדושים פ"ז ה"ז. (3) שם ו, ב. ופירשו שם ה'תוספות' ד"ה יכול, שהכוונה שלא ישתחוה לו לשם אלהות.

- ב. וְאֵי זֶה⁴ הִיא יְרֵאָתוֹ? לֹא יִכְנָס אָדָם לְהַר הַבֵּית בְּמִקְלָו⁵ אוּ בְּמִנְעַל שְׂפָרְגָלִיו אוּ בְּאַפְגָּדוֹ⁶ אוּ בְּאֵבֶק שְׂעָל רִגְלָיו אוּ בְּמַעוֹת הַצְרוּרִין לוֹ בְּסִדִּינוֹ⁷. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׂאֲסוּר לָרֶךְ בְּכָל הַר הַבֵּית⁸, אֲלֵא אִם נִדְמָן לוֹ רֶכֶּ - מְבַלְעוֹ בְּכִסּוּתוֹ⁹. וְלֹא יַעֲשֶׂה הַר הַבֵּית דֶּרֶךְ שְׂיִכְנָס מִפְתָּחוֹ זֶה יוֹצֵא מִפְתָּח שְׂפָנָגְדָה כְּדִי לְקַצֵּר הַדֶּרֶךְ¹⁰, אֲלֵא יִקְיפוּ מִבְּחוּץ. וְלֹא יִכְנָס לוֹ אֲלֵא לְדַבֵּר מִצְוָה¹¹.

(4) 'ספרא' שם ה"ט, יבמות שם, וברכות נד, א. (5) המטה אשר בידו (פירוש המשנה, ברכות פ"ט ד"ה לא יקל).

- 1 ה. לא יקלל אדם את ראשו²⁷ כנגד שער מזרחי
2 של עזרה, שהוא שער ניקנור²⁸, מפני שהוא מכני
3 כנגד בית קדש הקדשים. וכל הנכנס לעזרה, יהלך
4 בנחת²⁹ במקום שמתר לו להפגס לשם, ויראה
5 עצמו שהוא עומד לפני ה', כמו שנאמר: "והיו
6 עיני ולבי שם כל הימים". ומהלך באימה וביראה
7 ורעדה, שנאמר: "בבית אלהים נהלך ברגש".
- 26 ברכות נד, א - במשנה. 27 היינו שלא ינהג קלות
ראש, ענינו שלא ירבה בשחוק ודברי שעשועים (פירוש
המשניות לרבינו, שם). 28 רש"י שם פירש, דהיינו שער
המזרחי של הר הבית. 29 כתב הראב"ד בהשגותיו:
פירוש שלא ילך דרך הדיוטות. וראה בפ"ה מהל' דעות ה"ח
(ה' המוריה). (ויתכן כי למד כן מפשטות דברי הכתוב
קהל ד, יז "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים",
וראה בברכות כג.).
- 8 ו. ואסור לכל אדם³⁰ לישיב בכל העזרה. ואין ישיבה
9 בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד³¹, שנאמר:
10 "ויבא המלך דוד וישב לפני ה'". והסנהדרין³²
11 שהיו יושבין בלשכת הגזית, לא היו יושבין אלא
12 בחצייה של חל.
- 30 יומא כה, א. ושם נסמן. ולא נתבאר אם איסור זה מן
התורה או מדרבנן (משנה-למלך). (וב'ספר המצוות' עשה
כא, נראה שהוא מן התורה. וראה ב'ספר המצוות' לעם' שם
עמוד סה הערה פד, וראה להלן ה"ז). 31 שחלק להם
המקום כבוד, להראות שמלכותם שלימה (רש"י בסוטה
מ:). 32 יומא, שם.
- 13 ז. אף-על-פי שהמקדש היום חרב בעונותינו, חיב
14 אדם במוראו³³ כמו שהיה נוהג בו בבנינו: לא יפגס
15 אלא למקום שמתר לו להפגס לשם³⁴, ולא ישיב
16 בעזרה³⁵, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח.
17 שנאמר: "את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו" - מה
18 שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם,
19 שאף-על-פי שחרב בקדשתו עומד.
- 33 ב'ספרא' קדושים פ"ז ה"ח, וביבמות ו, ב - בברייתא:
"בזמן שאין בית המקדש קיים, מנא לן? - תלמוד-לומר את
שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירה האמורה
בשבת - לעולם, אף מורא האמורה במקדש, לעולם". וכן
בברכות סב, ב - הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק
בבבת עינו, שנאמר (מלכים ט, ג) "והיו עיני ולבי שם כל
הימים". וראה למעלה פ"ו ה"טז. 34 אם הוא טהור.
אולם כהיום כולנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה להטהר,
והנכנס שם חייב כרת. 35 (שאיסור ישיבה בעזרה הוא
מטעם מורא 'ספר המצוות' שם) ומורא מקדש הוא לעולם,
כדלהלן).
- 20 ח. בזמן³⁶ שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את
21 ראשו מן הצופים³⁷, שהוא חוץ לירושלים, ולפנים.
- 22 והוא שיהיה רואה את המקדש³⁸, ולא יהיה גדר
23 מפסיק בינו ובין המקדש.
- 36 ברכות סא, ב. 37 "מקום שיכולים לראות משם הר
הבית, ומשם והלאה אין יכולים לראותו" (רש"י שם).
38 ומה שאמרנו למעלה (ה"ז) שאף-על-פי שחרב המקדש
אסור להקל ראש, אין זה אלא כנגד שער המזרח בלבד, אבל
להקל ראש מן הצופים ולפנים לא אסרו אלא בזמן
שהמקדש בנוי (ה' המוריה, וראה ב'מאירי' ברכות, שם).
- ט. אסור לאדם לעולם³⁹ שיפנה⁴⁰ או שישן בין
מזרח למערב⁴¹. ואין צריך לומר שאין קובעין
בית-הפסא בין מזרח למערב בכל מקום⁴², מפני
שההיכל במערב. לפיכך לא יפנה למערב ולא
למזרח, מפני שהוא כנגד המערב, אלא בין צפון
לדרום נפנים וישנים. וכל המטיל מים⁴³ מן הצופים
ולפנים, לא ישוב ופניו כלפי הקדש, אלא לצפון או
לדרום, או יסלק הקדש לצדין.
- 39 אפילו בזמן שהמקדש חרב. וכדעת תנא-קמא ורבי
עקיבא בברכות שם. וראה להלן. ואף-על-פי שקלות ראש
לא נאסר. 40 לצרכיו הגדולים. 41 ברכות ה, ב. וסובר
רבינו שאפילו האדם לבדו אסור לישן בין מזרח למערב.
ואילו ה'תוספות' (שם ד"ה כל) כתבו שדוקא כשיישן עם
אשתו שהדבר גנאי לשכב אצל אשתו מפני התשמיש.
42 אפילו בחוץ לארץ. ואף-על-פי שקלות ראש לא נאסרה
חוץ למקדש אלא בזמן שהמקדש קיים (למעלה ה"ח) -
לעשות צרכיו שהוא גנאי יותר גדול, אסור בכל מקום
ואפילו בשעה שאין לנו מקדש (ה' המוריה).
43 "ירושלמי' ברכות פ"ט ה"ה.
- י. ואסור לאדם⁴⁴ שיעשה בית תבנית היכל⁴⁵;
אכסדרה תבנית אולם⁴⁶; חצר כנגד העזרה⁴⁷; שלחן
בצורת שלחן; ומנורה בצורת מנורה⁴⁸. אבל עושה
הוא מנורה של חמשה קנים או של שמונה קנים⁴⁹,
או מנורה שאינה של מתכת⁵⁰ אף-על-פי שיש לה
שבעה קנים.
- 44 עבודה זרה מג, א. ואפשר שאינו אסור אלא מדרבנן,
כל שלא התכוון לקדש ('קריית ספר'). 45 כשיעור גבהו
ארכו ורחבו (שו"ע יו"ד סי' קמא ס"ח). 46 אף-על-פי
שאכסדרא אינה אלא שלשה דפנות, ואילו באולם היו ארבע
דפנות - כיון שפתח האולם היה רחב וגבוה מאד ולא היו
לו דלתות, היה דומה לאכסדרה ('תוספות' מנחות כח: ד"ה
אכסדרא). 47 כלומר, כתבנית העזרה, וכן בגמרא שם.
48 אף-על-פי שהיא בלא גביעים וכפתורים ופרחים, כיון
שאינם מעכבים בה כשבאה משאר מתכות, כמפורש למעלה
פ"ג ה"ד (שו"ע יו"ד שם). 49 שמנורה של מקדש היתה
בת שבעה קנים. 50 מפני שמנורת המקדש אין עושין
אותה אלא של מתכת (למעלה פ"א ה"ח).
- יא. שלש מחנות⁵¹ היו במדבר: מחנה ישראל, והוא
ארבע מחנות⁵²; ומחנה לוי, שנאמר בה: "וסכיב

מחזירין אותו לתוכה אף-על-פי שרצו כלל
להחזירו. רצו בני העיר⁶⁴ להוציא הקבר מן
המדינה⁶⁵ - מפנין אותו. וכל הקברות מפנין, חוץ
מקבר נביא או מלך. קבר שהקיפתו העיר, בין
מארבע רוחותיו בין משתי רוחות זו פגוד זו: אם
היתה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן
וחמשים לכאן - אין מפנין אותו עד שירצו כלל,
פחות מכאן - מפנין אותו.

(57 כלים, שם. 58) כן כתבו 'מלאכת שלמה' (שם)
והרע"ב (שם בסוף הפרק) בשם הגאונים, שמה שאמרו
במשנה שם: עשר קדושות, היינו עשר קדושות בארץ
ישראל, ואילו ארץ ישראל עצמה אינה בכלל. (59) לדעת
הר"ש והרע"ב שם, היינו מוקפות חומה מימות יהושע בן
נון, כמו בבתי ערי חומה (ערכין לב). וראה ב'תוספות'
ערכין לב, ב - ד"ה קדשן. (60) "שנאמר (במדבר ה)
וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, זה
המחנה האמור כאן הוא מחנה שכינה, שהוא מפתח עזרת
ישראל ולפנים, שומע אני שהמצורע והזב וטמא מת
שלשתן במקום אחד, ת"ל במצורע: בדד ישב מחוץ למחנה
מושבו, זה מחנה ישראל שהוא מפתח ירושלים ולפנים, מה
מצורע שטומאתו חמורה - חמור שילוחו משילוח חבירו,
אף כל שטומאתו חמורה - חמור שילוחו משילוח חבירו.
לפיכך משלחין את המצורע חוץ לג', מחנות שהוא חוץ
לירושלים, מפני שהוא מטמא בביאה, מה שאין הזב
מטמא" (פ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ב). ועיירות המוקפות
חומה, למדו בגזירה-שוה "מושבו" שנאמר במצורע (ויקרא
יג, מו) "מחוץ למחנה מושבו", מ"מושבו" שנאמר בבתי ערי
חומה (שם כה, כט) "בית מושב עיר חומה" ('תוספות'
ערכין, שם). (61) שם במשנה: "ומסבבין לתוכן מת עד
שירצו", ונראה שנוסחות רבינו שם: "ומשכיבין לתוכן
וכו'", היינו שמיניחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר
עד שירצו בני המדינה (כסף-משנה). (62) שבעה חשובים
שעל פיהם מתנהגת העיר. (63) כן כתב גם בפירוש
המשניות, שם. (64) תוספתא בבא-בטרא פ"א, ירושלמי
נזיר פ"ט ה"ד, ומסכת שמחות פ"ד. (65) מדברי רבינו
נראה שאין המדובר אלא בעיירות המוקפות חומה, אבל
במקורות הנ"ל נראה, שאף בערים אחרות הדברים אמורים
(הר המוריה).

יד. ירושלים מקדשת⁶⁶ משאר העירות המקפות
חומה, שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים
מחומתה⁶⁷. ואלו דברים⁶⁸ שנאמרו בירושלים⁶⁹: אין
מליגין בה את המת⁷⁰; ואין מעבירין⁷¹ בתוכה
עצמות אדם⁷²; ואין משפירין בתוכה בתיים⁷³; ואין
נותנין בתוכה מקום לגר תושב⁷⁴; ואין מקנימין בה
קברות, חוץ מקברי בית-דוד וקבר חלדה, שהיו
בה⁷⁵ מימות נביאים הראשונים⁷⁶; ואין נוטעים בה
גנות ופרדסים; ואינה נזרעת ואינה נחרשת⁷⁷, שפא
תסרח⁷⁸; ואין מקנימין בה אילנות, חוץ מגנות
ורדים⁷⁹ שהיתה שם מימות נביאים הראשונים; ואין

למשפן יחנו⁸⁰; ומחנה שכינה, והוא מפתח חצר
אהל-מועד ולפנים. ונגנזן לדורות: מפתח ירושלים
עד הר הבית - במחנה ישראל, ומפתח הר הבית עד
פתח העזרה, שהוא שער נקנור - במחנה לויה,
ומפתח העזרה ולפנים - מחנה שכינה. והחיל
ועזרת-הנשים מעלה יתרה בבית עולמים.

(51) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"א (הוצאת צוק"מ עמוד
10 570), וזבחים קטז, ב. (52) מחנה יהודה, מחנה ראובן,
מחנה אפרים ומחנה דן (במדבר כ).

יב. כלל⁸³ ארץ-ישראל מקדשת מכל הארצות⁸⁴. ומה
היא קדשתה? שמביאין ממנה העמר ושתי הלחם
והבכורים⁸⁵, מה שאין מביאין בן משאר ארצות⁸⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו"

וממשיך בהלכה הבאה "עשר קדושות הן בארץ ישראל,
וזו למעלה מזו". וצריך להבין, מדוע לא כללם ביחד וכתב
אחד-עשר מעלות לארץ ישראל.

והביאור בזה: מלבד היות עשר מספר שלם, המורה על
שלימות, הרי שיש להוסיף את הפירוש הפנימי בלשון
הרמב"ם "ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות", היינו
שקדושתה המיוחדת של ארץ ישראל נלקחת מכל
הארצות, היינו מעבודת הבכורים בחוץ לארץ, ולכן עתידה
ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות.

(על-פי י"ן מלכות' ספר עבודה סימן יח)

(53) (מה שכתב רבינו "כל ארץ ישראל", נראה שכיוון למה
שאמרו במנחות פג, ב - במשנה "כל הארצות היו כשירות",
וכפירוש"י שם "כל הארצות שבארץ ישראל" (וראה בפירוש
המשניות, שם). אלא שלדעת רש"י זה כולל יהודה ועבר
הירדן והגליל, ואילו לדעת רבינו אין מביאים ביכורים
מעבר הירדן אלא מדרבנן, כמבואר בפ"ב מהל' ביכורים
ה"א. ובדבר הבאת העומר מעבר הירדן, ראה בר"ן לנדרים
כב. וברש"י לסנהדרין יב:). (54) כלים פ"א מ"ו.
(55) (במשנה, כלים שם "והביכורים ושתי הלחם", משום
שבדיעבד אם הביא ביכורים קודם שתי הלחם הם כשרים
'תוספות אנשי שם', שם) ורבינו שינה מלשון המשנה
משום שלכתחילה אין להביא ביכורים קודם שתי הלחם,
כמפורש במשנה מנחות סח:). (56) שהרי "אמר ה' בעומר
(ויקרא כג, י) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, ואמר
בשתי הלחם (שם שם, יז) ממושבותיכם תביאו לחם תנופה,
ואמר בביכורים (דברים כו, ב) ולקחת מראשית כל פרי
האדמה אשר תביא מארצך" (פירוש המשניות, כלים שם).

יג. עשר קדשות⁸⁷ הן בארץ-ישראל⁸⁸, וזו למעלה
מזו: עירות המקפות חומה⁸⁹ מקדשות משאר
הארץ: שמשלחין מתוכן את המצרעים⁹⁰; ואין
קוברין בתוכן⁹¹ מת עד שירצו שבועה טובי העיר⁹²
או כל אנשי העיר⁹³; ואם יצא המת חוץ לעיר, אין

(88) זה מוסב על ארבעת הדברים האחרונים, שבכל אחד מהם נאמר בתורה מיעוט למעט ירושלים: בבתי ערי חומה, נאמר (ויקרא כה, ל) "וקם הבית וגו' לקונה", ובירושלים זה לא שייך, לפי שלא נתחלקה לשבטים. בנגעים נאמר (שם יד, לד) "בבית ארץ אחוזתכם", ואין ירושלים בכלל זה מהטעם הנ"ל. בעיר הנדחת נאמר (דברים יג, יג) "באחת עריך", וירושלים אינה "עריך" כנ"ל, ובעגלה ערופה נאמר (שם כא, א) "באדמה אשר וגו' נותן לך לרשתה", וירושלים אינה בכלל כנ"ל.

טו. הר הבית מקדש⁸⁹ ממנה, שאין זבין⁹⁰ וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם⁹¹. ומתוך להכניס המת עצמו⁹² להר הבית, ואין צריך לומר טמא-מת שהוא נכנס לשם.

(89 כלים, שם מ"ח. 90) "הזוב האמור בתורה, הוא שכבת זרע הבא מחוללי החללים שהיא מתקבצת בהן, וכשיצא הזוב אינו יוצא בקושי כשכבת זרע, ואין ביציאתו תאוה ולא הנאה אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים כהה כלובן ביצה מוזרת: אבל שכבת זרע לבנה קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת" (פ"ב מהל' מחוסרי כפרה ה"א). (91 משלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשני מחנות שהוא חוץ להר הבית (פ"ג מהל' ביאת המקדש ה"ג), וזהו איסור מן התורה. (92 פסחים סז, א. ולמדו זאת ממה שנאמר (שמות יג, יט) "ויקה משה את עצמות יוסף עמו" - "עמו במחיצתו", במחנה לויה.

טז. החיל⁹³ מקדש ממנו, שאין עכו"ם וטמא-מת ובועל נדה⁹⁴ נכנסים לשם⁹⁵.

(93 כלים, שם. ומהו החיל? ראה למעלה פ"ה ה"ג. (94 מפורש בפסחים סח, א - שבועל נדה כטמא מת לענין שילוח מחנות. (95 זהו איסור מדברנן (ראב"ד).

יז. עזרת-הנשים⁹⁶ מקדשת מן החיל, שאין טבול-יום⁹⁷ נכנס לשם⁹⁸. ואסור זה מדבריהם, אבל מן התורה מתיר לטבול-יום להכנס למחנה לויה. וטמא-מת שנוכנס לעזרת-הנשים, אינו חייב חטאת⁹⁹.

(96 כלים, שם. (97 טמא שטבל, ועדיין לא העריב שמשו. (98 "הרחקנו מעזרת נשים טבול יום ולא נרחיק מחוסר כיפורים, לפי שטבול יום אסור בתרומה, ומחוסר כיפורים מותר בתרומה, וזה כולו על השורש הנזכר, כל שטומאתו חמורה מטומאת חבירו, חמור שילוחו משילוח חבירו" (פירוש המשנה, כלים שם). (99 שאינו אסור מן התורה אלא במחנה שכינה, ואילו עזרת נשים היא מחנה לויה (למעלה ה"א).

יח. עזרת ישראל¹⁰⁰ מקדשת מעזרת נשים, שאין מקפסר-כפורים¹⁰¹ נכנס לשם. וטמא שנוכנס לשם, חייב פרת¹⁰².

(100 כלים, שם. והוא מקום דריסת רגלי ישראל, אחת-עשרה אמה (למעלה פ"ה ה"ב). (101 שעדיין לא הביא קרבנותיו. (102 ואף מחוסר כיפורים בכלל זה, שכן

מקמיין בה אשפה, מפני השרצים⁸⁰; ואין מוציאין הימנה זיזין⁸¹ וגוזזטראות לרשות-הרבים, מפני אהל הטמא⁸²; ואין עושין בה ככשונות⁸³, מפני העשין⁸⁴; ואין מגדלין בה תרנגולות, מפני הקדשים⁸⁵; וכן לא יגדלו הפהנים תרנגולים בכל ארץ-ישראל, מפני הטהרות⁸⁶; ואין הבית נחלט בה⁸⁷; ואינו מטמא בנגעים; ואינה נעשית עיר הנדחת; ואינה מביאה עגלה ערופה, לפי שלא נתחלקה לשבטים⁸⁸.

(66 כלים, שם מ"ח. (67 ראה למעלה פ"ו הט"ו. (68 בבא-קמא פב, ב. ותוספתא נגעים פ"ו (הוצאת צוק"מ עמוד 625 8), ו'אבות דרבי נתן' פרק לה. (69 יש אומרים שבזמן הזה שכולנו טמאי מת ועיר הקודש בידי גוים, לא נאמרו הדברים דלהלן בירושלים (רדב"ז סי' תרלג). (70 בבא-קמא שם. שאף-על-פי שבמקום אחר מותר להלין המת לכבודו (פ"ד מהל' אבל ה"ח) - בירושלים אסור (ראה ב'שיטה מקובצת' שם). ויש אומרים שהחומרא בירושלים היא בזה שבמקום אחר איסור הלנה הוא כל הלילה (פ"ת ביו"ד סי' שנו ס"ק א בשם רדב"ז), ואילו בירושלים אסור להלין אחר השקיעה (ראה ב'זמנים' להגרמ"ל זק"ש עמוד מז). (71 תוספתא נגעים, ו'אבות דרבי נתן' שם. (72 אף-על-פי שקוברו מחוץ לעיר. (73 יומא יב, א. מפני שאינה שלהם, שירושלים לא נתחלקה לשבטים (שם). (74 תוספתא ו'אבות דרבי נתן' שם. "אי זהו גר תושב, זה עכו"ם שקיבל עליו שלא יעבוד עכו"ם עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל, הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אומות העולם. ולמה נקרא שמו תושב, לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ז), וביספרי' פ' כ"תצא (דברים כג, טז) למדו כן מן הפסוק "אשר ינצל אליך מעם אדוניו" - "לרבות גר תושב". "באחד שעריך" - "בשעריך, ולא בירושלים". (75 כלומר: לכתחילה אין לקבור בירושלים אף מלך ונביא, אלא שקברי בית דוד וקבר חולדה לא היו בתחילה בתוך העיר אלא שהקיפו העיר אחר שנקברו, ומפני כבודם לא פגע ולא נגע אדם בהם מעולם (מהרי"ט בתשובה סי' לו). (76 "הם נביאי בית ראשון" (פירוש המשניות, סוטה ט, יב). (77 היינו להפוך הזרעים, והוא בכלל זורע כדאיתא בשבת ע"ג ('יריעות שלמה'). (78 בבא-קמא שם. שדרך גינות לזבלן ויש סרחון (רש"י שם). (79 כך שמה, והיא היתה צריכה לקטורת, והיינו כיפת הירדן (רש"י שם). (80 בבא-קמא שם. שדרכם ליגדל באשפה, ומתים שם ומטמאים הקדשים שבירושלים. (81 קורות יוצאין מן הכותל. (82 שמא יאה כזית מן המת מוטל בארץ, והגוזזטראות מאהילות עליו ועל האנשים העוברים תחתיהם ונמצאת מרבה את הטומאה. (83 משרפות סיד לקדירות. (84 שם. שמשחיר את החומה וגנאי הוא (רש"י). (85 שהתרנגולים מנקרים באשפה, ומביאין בשר שרצים בפהם ומטמאין את הקדשים. (86 בבא-קמא עט, ב - במשנה. (87 כדין בית ערי חומה, אלא גאולה תהא לו אם ירצה לגאול, ואם יגיע יובל יוצא ביובל כבתי ערי חצרים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי כ"ד תשרי – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה רט

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מפּוּרשׁ בַּמִּשְׁנָה שֶׁם שֶׁמְחֹסֵר כִּיפּוּרִים שֶׁנִּכְנָס לַעֲזֵרָה חַיִּיב חֲטָאת. וּבִמְנַחֲתוֹ כֹּז, ב - מִפּוּרֵשׁ שֶׁבִּמְזִיד חַיִּיב כֵּרַת.
19 מִצְוָה בְּטָהוּרִים. לֹא מִצְוָה טָהוּרִים - יִכְנָסוּ טָמְאִים.
20 טָמֵא וּבִעַל-מוֹם - יִכְנָס בְּעַל-מוֹם, וְאֵל יִכְנָס טָמֵא,
21 שֶׁהַטָּמֵא דַּחֲוִיָּה בְּצִיבּוֹר¹¹⁶. וְכָל הַנִּכְנָסִין לְהִיכָל¹¹⁷
22 לְתֶלְקָן. יִכְנָסוּ בְּתֵבוֹת. אִם אֵין שָׁם תֵּבוֹת אוֹ אִי אֶפְשָׁר
23 לָהֶם שְׂעִיעֵשׂוּ בְּתֵבוֹת, יִכְנָסוּ דֶּרֶךְ פִּתְחֵיהֶם.

(113 פסחים פו, א. 114) פעם אחת בשבע שנים. כדיעה הראשונה בברייתא שם, שנאמרה בסתם. ולא כדעת הי"ש אומרים שם החולקים על זה. וראה בתוספות יום-טוב' מדות פ"ד מ"ה. (115) עירובין קה, א. וראה למעלה פ"ד הי"ג לענין קדשי הקדשים. (116) בכת"י קדמון, הנוסח בדברי רבינו "טמא ובעל מום, יכנס טמא ואל יכנס בעל מום, שהטומאה דחוייה בציבור" (מעשה רוקח'). וכן העתיק ב'קריית ספר'. וכן הביא הכסף משנה' בשם יש מי שהגיה, ולזה הסכים ה'משנה למלך'. ולפי"ז פסק רבינו כדברי רב חייא בר אשי אמר רב, בעירובין שם. ומה שאמר שם "דקא אישתרי בעבודת ציבור", איך הכוונה שהותרה הטומאה בציבור, שהרי הלכה היא כמאן-דאמר טומאה דחוייה היא בציבור ולא הותרה (פ"ד מהל' ביאת המקדש הט"ו), אלא הכוונה שכיון שיש היתר, אף-על-פי שהוא מטעם דיחוי, הוא קל יותר מבעל מום שאין לו היתר כניסה. ובכת"י אוקספורד בגמרא שם, הנוסחא "דהא חזי לעבודת ציבור" (דקדוקי סופרים' שם), ולפי"ז מתפרשים הדברים היטב כדברי רבינו, שמדובר למי שסובר טומאה דחוייה היא בציבור. והכסף משנה' קיים את הנוסחא שלפנינו בדברי רבינו, ולפי"ז פסק רבינו כדעת רבי אלעזר בעירובין שם, שבעל מום יכנס משום שהוא מותר באכילת קדשים, ולא כרב שאומר טמא יכנס מפני שהותר בציבור, שהרי טומאה דחוייה ולא הותרה. (117) במדות פ"ד מ"ה, מדובר רק על קדשי הקדשים ולא על ההיכל. אבל כדברי רבינו נראה כדלהלן: הרי בתוספתא כלים (בבא-קמא פ"א) אמרו: "הכל נכנסים לתקן וכו' מצוה שיכנסו בתיבות וכו'" ואותה ברייתא נשנתה בעירובין שם (אמנם רק בראשיתה), ושם: "הכל נכנסין בהיכל לבנות לתקן וכו'" (ה"ה המוריה').

יום חמישי כ"ד תשרי ה'תשפ"ב

פרק שמיני

(1) יתבאר בו כי שמירת בית המקדש מצות-עשה היא, וכיצד היו שומרים אותו, ומי היו שומרים, ואם אירע קרי לאחד מהשומרים, ושמעמידים ממונה על כל השומרים.

א. שמירת המקדש מצות עשה², ואף-על-פי שאין שם פחד מאויבים ולא מלפטים, שאין שמירתו אלא פבוד לו. אינו דומה לפלטרין³ שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין.

(2) והוא אמרו יתעלה לאהרן: ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, כלומר, אתם תהיו לפני תמיד". (3) ארמון. בספר המצוות שם בשם מכילתא, והוא בספרי זוטא, "גדולה למקדש שיש עליו שומרים, לא דומה פלטרין שיש עליו שומרין, לפלטרין שאין עליו שומרין".

מפּוּרשׁ בַּמִּשְׁנָה שֶׁם שֶׁמְחֹסֵר כִּיפּוּרִים שֶׁנִּכְנָס לַעֲזֵרָה חַיִּיב חֲטָאת. וּבִמְנַחֲתוֹ כֹּז, ב - מִפּוּרֵשׁ שֶׁבִּמְזִיד חַיִּיב כֵּרַת.

1 יט. עֲזֵרַת-הַפְּהָנִים¹⁰³ מְקַדֶּשֶׁת מִמֶּנָּה, שְׁאֵין יִשְׂרָאֵל
2 נִכְנָסִין לְשָׁם אֲלָא בְּשַׁעַת צְרִיכֵיהֶם: לְסְמִיכָה¹⁰⁴
3 וּלְכַפֶּרָה¹⁰⁵ וּלְשְׁחִיטָה¹⁰⁶ וּלְתַנוּפָּה¹⁰⁷.

(103) כלים, שם. וראה למעלה פ"ה שם, שהוא מקום דריסת רגלי הכהנים, אחת-עשרה אמה. (104) שהיו בבעלים. (105) (במשנה שם לא נזכרו אלא סמיכה ושחיטה, ורבינו הוסיף כפרה, דהיינו וידוי שהוא בעת הסמיכה (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הי"ד) ומצאנו וידוי הנקרא כפרה ביומא מ, ב: "וכלה מכפר את הקודש – בכפרת דברים הכתוב מדבר", וראה ב'הר המוריה'). (106) שכשרה בזר (פ"ה מהל' מעשה הקרבנות ה"א). (107) שהיא בבעלים (פ"ט שם ה"ו).

4 כ. בֵּין הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ¹⁰⁸ מְקַדֶּשׁ מִמֶּנָּה, שְׁאֵין
5 בְּעַל־מוֹמִין וּפְרוּעֵי-רֹאשׁ וּקְרוּעֵי-בְגָדִים¹⁰⁹ נִכְנָסִין
6 לְשָׁם.

(108) כלים, שם מ"ט. (109) במשנה שם, לא נזכרו קרועי בגדים. וטעמו של רבינו משום שכתוב "ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרעו", הוקשו קרועי בגדים לפרועי ראש, וכן כתב רבינו להלן פ"א מהל' ביאת מקדש הי"ד, וראה ב'כסף משנה' בשם ר"י קורקוס. והוא-הדין לשתיי יין, כמפורש בתחלת הל' ביאת מקדש (הגרע"א), ועי' להלן שם (הלכה יד) שדעת רבינו שזהו איסור מן התורה, ושהראב"ד חלק עליו בזה.

7 כא. הַהִיכָל מְקַדֶּשׁ מִבֵּין הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, שְׁאֵין
8 נִכְנָס לְשָׁם אֲלָא רְחוּץ יָדַים וְרִגְלַיִם¹¹⁰.

(110) כלים, שם. מפשטות דברי רבינו נראה שצריך קידוש ידים ורגלים כמו לעבודה, ראה להלן פ"ה מהל' ביאת מקדש.

9 כב. בֵּית קֹדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים מְקַדֶּשׁ מִמֶּנּוּ¹¹¹, שְׁאֵין נִכְנָס
10 לְשָׁם אֲלָא כַּהֵן גָּדוֹל בַּיּוֹם-הַפְּפוּרִים בְּשַׁעַת
11 הָעֲבוּדָה¹¹².

(111) כלים, שם. (112) "אמר (ויקרא טז, ב) ואל יבא בכל עת אל הקודש וכו' בזאת יבא אהרן וגו', והוא יכנס בזה המקום ביום צום כיפור ד' פעמים. הראשונה בקטורת, ויקטיר שם בקודש הקדשים כמו שאמרו במס' יומא, והפעם השנית בדם הפז, והפעם השלישית בדם השעיר, והפעם הרביעית יכנס להוציא את הכף ואת המתחה מקודש הקדשים" (פירוש המשניות, שם).

12 כג. מְקוֹם שֶׁהָיָה בְּעֻלְיָה¹¹³ מִכּוֹן עַל קֹדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים
13 אֵין נִכְנָסִין לוֹ אֲלָא פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ¹¹⁴ לִידַע מַה
14 הוּא צָרִיךְ לְחֹזֵק בְּדָקוֹ. בְּשַׁעַת שֶׁנִּכְנָסִין הַפְּנָאִים
15 לְבָנוֹת וּלְתֶלְקָן בְּהִיכָל¹¹⁵ אוֹ לְהוֹצִיא מִשָּׁם אֶת
16 הַטָּמֵא, מִצְוָה שֶׁהָיָה הַנִּכְנָסִין כֶּהֱנִים תְּמִימִים. לֹא
17 מִצְוָה תְּמִימִים - יִכְנָסוּ בְּעַל־מוֹמִין. וְאִם אֵין שָׁם
18 כֶּהֱנִים - יִכְנָסוּ לָוִים. לֹא מִצְוָה לָוִים - יִכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל.

כעין אצטבאות בולטות מכותלי החומה מבפנים לתוך בית המוקד ועל גבה שורה אחרת יוצאת מהכותל קצרה משורה שתחתיה וכן שורה על גבי שורה עד למעלה כעין מדריגות סביב. (15) שמואל הנביא ודוד המלך חלקו כל הכהנים לעשרים וארבעה משמרות וכל משמר היה עובד שבוע אחד, והמשמר נחלק לבתי אבות, בית אב לכל יום. (16) ובמקום חול היו ישינים, שהרי אין ישיבה בעזרה. (17) ששערי העזרה היו נעולים בלילה. (18) כלומר, ברשותם, שהיו ממונים עליהם. אבל היו מונחים במקום מיוחד, כמו ששינונו (מדות פרק א משנה ט) "ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה".

ו. לא היו הכהנים השומרים ישינים¹⁹ בכגדי²² כהנה²⁰, אלא מקפלין אותן ומניחין אותן כנגד ראשיהן, ולובשין בגדי עצמן²¹. וישינים על הארץ, כדרך כל שומרי חצרות המלכים שלא יישנו על המטות.

(19) הכהנים השומרים לא היו נעורים כל הלילה רק אחד או שניים היו ערים והשאר היו ישינים ומתחלפים משעה לשעה. (20) יומא סט. "לפי שבגדי כהונה יש בהם שעטנו אינו מותר ליהנות בהם אלא בשעת עבודה בלבד ובגדי כהן הדיוט יש בהם שעטנו רצוני לומר האבנט". ויש מפרשים משום שלא ייהנה מקדשים. ומה שאמרו בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם (פרק ח מהלכות כלי המקדש הלכה יא) - אינו אלא בדרך לבישה אבל שלא דרך לבישה אסור. (21) בגדי חול שלהם.

ז. ארע קרי²² לאחד מהן, הולך במקסבה²³ שתחת הקרקע²⁴, שהמחלות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו, וטובל²⁵, וחוזר ויושב אצל אחיו הפהנים²⁶ עד שנקפתחין השערים בבקר יוצא והולך לו²⁷.

(22) טומאת קרי (תמיד שם). (23) הוא גשר שיוורד בה למערה. (24) של המקדש, שבעל קרי אסור להיכנס לעזרה. (25) בעל-קרי אינו צריך ספירת ימים לטהרתו אלא מיד כשפורש מהטומאה רשאי לטבול. (26) שבבית המוקד. ואף שגם אותו החלק של בית המוקד שהיה בחול (ראה למעלה הלכה ה) הוא מהר הבית, שהוא מחנה לויה, וטבול יום אסור מדרבנן במחנה לויה - כיוון שנטמא בפנים והשערים עדיין סגורים הקילו לו. ויש אומרים שאין טבול יום אסור אלא בעזרת נשים בלבד, אבל בהר הבית מותר. ולפי זה מה שאמרו "יוצא והולך לו" הוא משום שלא יחשדוהו שעומד לעבוד עבודה. (27) "לפי שהוא טבול יום ואין מותר לו לבוא בעזרה עד שיעריב שמשו".

ח. והיכן היו הלויים שומרים? על חמשה שערי הר הבית, ועל ארבע פנותיו ממוכז, ועל ארבע פנות העזרה מבחוץ, שאסור לישב בעזרה, ועל חמשה שערי העזרה חוץ לעזרה, שהרי הפהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ²⁸, הרי שמונה עשר מקום.

ב. ושמירה זו מצותה כל הלילה⁴. והשומרים הם הפהנים והלויים, שנאמר: "ואתה ובניך אתה לפני אהל העדת" - כלומר, אתם תהיו שומרים לו. והרי נאמר: "ושמרו את משמרת אהל מועד", ונאמר: "וההנים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שמרי משמרת הקדש"⁶.

(4) אבל לפי דעת הפירוש המיוחס להראב"ד לתמיד כז. שמרו גם בלילה. (5) זה נאמר במשכן, וממנו למדו למקדש. (6) העתקת הפסוק אינה מדויקת.

ג. ואם פטלו שמירה, עברו בלא-תעשה⁷, שנאמר: "ושמרתם את משמרת הקדש", ולשון שמירה אזהרה היא. הא למדת, ששמירתו מצות עשה, ובטול שמירתו מצות לא-תעשה.

(7) בספר המצוות שם: "ובמכילתא אמרו בלשון הזה ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה, בלא תעשה מניין, תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקדש". [נאולי למדו כן מסוף הפסוק שם: "ולא יהיה עוד קצף", והשמר דלאו לאן].

ד. מצות שמירתו, שיהיו הפהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ. וארבעה ועשרים עדה שומרין אותו בכל לילה תמיד בארבעה ועשרים מקום: הפהנים בשלשה מקומות⁸, והלויים באחד ועשרים מקום.

(8) תמיד כז. מפני שנאמר בהם בתורה (במדבר ג, לח) שלוש פעמים שמירה: "שומרים", "משמרת", "למשמרת" (תמיד שם).

ה. והיכן היו שומרים? פהנים היו שומרים בבית אבטינס⁹ ובבית הניצוץ¹⁰ ובבית המוקד¹¹. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות בנאות בצד שערי העזרה, והרובין¹² היו שומרים שם. בית המוקד כפה¹³ ובית גדול היה מקף רבדין¹⁴ של אבן, וזקני בית-אב¹⁵ של אותו היום היו ישינים שם¹⁶, ומפתחות העזרה¹⁷ בידם¹⁸.

(9) היא הלשכה שעושים בה הקטורת, ונקראת "בית אבטינס" על שם האומנים מפטמי הקטורת שהם ממשפחת אבטינס. (10) היא כעין אכסדרה פתוחה מרוח אחת לפנים משער הניצוץ לצד העזרה שנכנסים מהשער לתוכו וניצוצי חמה מנצצין בה והייתה אשה (=אש שלה) מרובה לכן נקראת הלשכה בית הניצוץ (הרא"ש שם). (11) על שם המדורה שדולקת שם תמיד נקראת בית המוקד, ובמדורה זו היה מתחמם מי שטבל (פירוש המשניות מדות פרק א משנה ו). [ואילו בשבת פרק א משנה יא פירש רבינו שלקחו ממנה אש למזבח, אבל חזר בו רבינו בפירושו לתלמוד שם]. (12) בחורי כהונה, וקוראים להם רובין מפני שלא הגיעו עוד לעבודה, ולדעת רבינו (מהלכות כלי המקדש הלכה ט"ו) "כשיגדל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל לא היו מניחים אותו לעבוד במקדש עד שיהיה בן כ שנה". (13) גגו עגול. (14) שורות של אבנים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי כ"ד תשרי – ספר עבודה – הלכות בית הבחירה ר"א

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מלילי שבת שאין בידם אור⁴⁵, אלא בודקין פירות²³
הדולקין שם מערב-שבת.²⁴

~ נקודות משיחות קודש ~

"בסדר הזה עושין בכל לילה חוץ מלילי שבת, שאין בידם אור אלא בודקין בנרות הדולקין שם מערב שבת".

והקשה ב'כסף משנה', והלא "אין שבות במקדש", ומדוע שלא יטלטלו את הנרות הדלוקים שם מבעוד יום. ותיירץ, שאני הכא דאפשר בעניין אחר. והקשה ב'לחם משנה' משני מקומות ברמב"ם שסובר ש"אין שבות במקדש" גם במקום ש"אפשר בעניין אחר".

האחד: מכה"ג שהיה זקן או חולה, מלבנין עשיית של ברזל באש מבערב, ולמחר מטילין אותם במים כדי שתפוג צינתן, ויורד וטובל או מערבין מים חמין במי המקוה עד שתפוג צינתן (עבודת יוה"כ פ"ב). ומכאן ראה שגם כשאפשר להטיל מים חמים למקוה מבלי לעבור על איסור שבות, בכל זאת הרשות בידו לעבור על איסור שבות ולטלטל עשיית מלובנות שהם מוקצה.

והשני: מכה"ג שהיה מתנמנם, שמותר להעירו באצבע צרידה על ידי השמעת קול, הגם שבוודאי אפשר להעירו באופן אחר, כגון טלטולו וכד'.

ויש לומר: מה שהתירו "שבות" במקדש, הוא רק בעבודות המקדש אבל לא בעניין שכל כולו כבוד המקדש, ומכיון שכל פרק ח' בהלכות אלו עוסק בכבוד המקדש, כמו שמתחיל בהלכה א' מפרק זה "שאינן שמירתו אלא כבוד לו", הרי שגם עניין בדיקת המקדש לאור הנרות שבכל בוקר, היא עניין של כבוד המקדש, ולכן לא התירו בו שבות במקום שאפשר בעניין אחר.

(על-פי לקוטי שיחות חכ"א עמוד 238)

~ נקודות משיחות קודש ~

"בסדר הזה עושין בכל לילה חוץ מלילי שבת כו".

וצריך להבין, מדוע סידר הרמב"ם דין זה בהלכה בפני עצמה, ולא סידרה עם הלכה י"א, שהרי לכאורה הלכה י"ב היא פרט בהלכה י"א שלפני זה.

ויש לומר, לאור האמור לעיל שבהלכה זו יש חידוש נוסף וגדר חדש בשמירת המקדש, כי בלילי שבת קיימו את הפעולות הקשורות בכבוד המקדש בעילוי גדול יותר, ומבלי לעבור על איסור "שבות".

(על-פי לקוטי שיחות חכ"א עמוד 243)

44) שאף בשבת עושים כן, ש"זה סדר תמיד לעבודת בית אלקינו בין בחול ובין בשבת". 45) אף על פי שאין שבות במקדש, וטלטול נר בשבת אינו אלא משום שבות - כיוון שאפשר בנרות הדלוקים מערב שבת, לא התירו שבות במקדש.

סליקו להו הלכות בית הבחירה

28) בתמיד כז. אמרו: "וחמשה שערים היו בעזרה? ורמינהו ז' שערים היו בעזרה וכו' ומתירין אביי תרי מנייהו לא צריכי שניים מהם אין צריכין" שימור", מכיוון שהכהנים שומרים שם, וזוהי כוונת רבינו "שהרי הכהנים שומרים".

ט. ועוד שומרים בלשפת הקרבן²⁹, ובלשפת הפרכת³⁰, ואחורי בית הפרכת³¹.

29) היא לשכת הטלאים שהייתה במערבית דרומית בבית המוקד הגדול. 30) ששם אורגים הפרכת (הרא"ש). 31) אחורי קדשי קדשים ששם הכפורת.

י. ומעמידין ממנה אחד על כל משמרות השומרים, ואיש הר הבית³² היה נקרא. והיה מחזיר על כל משמר ומשמר כל הלילה, ואבוקות דלוקות לפניו. וכל משמר שאינו עומד ואומר לו "איש הר הבית³³, שלום עליך!" נכר שהוא יושן, חובטו במקלו³⁴, וירשות היה לו לשרף את פסותו³⁵. עד שהיו אומרים בירושלים: מה קול בעזרה? קול בן לוי לוקה³⁶ ובגדי נשרפין, שישן על משמרתו.

32) היינו שר הר הבית. 33) כלומר, אינו עומד ואומר לו לאיש הר הבית. 34) ואף שאין נכנסין במקל לעזרה (למעלה פרק ז הלכה ב) - לצורך מצוה מותר. 35) ואין בזה משום בל תשחית, שהפקר בית-דין הפקר (הרא"ש). 36) משמע שרק בן לוי לוקה.

יא. בשחר, קדם שיעלה עמוד השחר סמוך לו³⁷, יבוא הממנה של מקדש³⁸ וידפק על הפתחים שבבית המוקד, והן פותחין לו. נטל את המפתח ופתח את השער הקטן³⁹ שביד בית המוקד וביד העזרה ונכנס מבית המוקד לעזרה. ונכנסו אחריו הפתחים, ושתי אבוקות של אור בידם. ונחלקו לשתי כתות: פת הולכת למזרח, וכת הולכת למערב. והיו בודקין והולכין את כל העזרה⁴⁰, עד שגיעו שתי הכתות למקום בית עושי חבתין⁴¹. הגיעו⁴² אלו ואלו, אומרים: שלום! הפל שלום? והעמידו עושי חבתין לעשות חבתין⁴³.

37) בתמיד כז. אמרו: "וכי באיזה שעה בא הממנה, לא כל העתים שוות, פעמים שהוא בא מקרות הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו". וכתב רבינו בפירוש המשניות שם שהוא קרוב לעלות השחר, וכן הוא בפרק ב מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא לענין תרומת הדשן. 38) "הממנה שעל הפייסות". 39) שבתוך השער הגדול שבו נכנסים מבית המוקד לעזרה. 40) לראות אם כל הכלים עומדים במקומם. 41) היא הלשכה שמשמאל השער המזרחי. 42) נפגשו שתי הכתות הנ"ל. 43) כלומר, להחם חמין לרבוכה (למנחת כהן גדול הנעשית במחבת, שנאמר "מורבכת תביאנה") ולהקטירה אחרי הקטרת איברי התמיד.

יב. בסדר הזה עושין בכל לילה ולילה⁴⁴, חוץ

הלכות כלי המקדש

והעובדים בו

1 יש בכללן ארבע עשרה מצות. שש מצות עשה,
2 ושמנה מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) לעשות
3 שמן המשחה. (ב) שלא לעשות כמותו. (ג) שלא
4 לסוף ממנו. (ד) שלא לעשות כמותה הקטרת. (ה)
5 שלא להקטיר על מזבח הזהב חוץ מן הקטרת. (ו)
6 לשאת הארון על הכתף. (ז) שלא יסורו הפדים
7 ממנו. (ח) שיעבד הלוי במקדש. (ט) שלא יעשה
8 אחד במלאכת חבירו במקדש. (י) לקדש הפה
9 לעבודה. (יא) שיהיו כל המשמרות שוות ברגלים.
10 (יב) ללבש בגדי כהנה לעבודה. (יג) שלא יקרע
11 הפעיל. (יד) שלא יזח החשן מעל האפוד.
12 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

13 (1) יבאר שמצות-עשה לעשות שמן המשחה, ואין עשאו
משה רבנו ע"ה במדבר, ודין העושה שמן המשחה כמעשהו
וכמשקלו.

14 א. מצות עשה לעשות שמן המשחה? שיהיה מוכן
15 לדברים שצריכין משיחה בו, שנאמר: וַעֲשִׂיתָ אוֹתוֹ
16 שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ.

(2) ראה ב"ספר המצוות לעם", עשה לה, והערה קנז, ומה
שצוין שם. (3) בו נמשח המשכן וכל כליו, ולדורות
מושחין בו כהנים גדולים ומשוח מלחמה ומלכי בית דוד
(להלן הלכה ז). ובתוספתא בבא קמא פ"ז (הוצ' צוק"מ עמ'
358 22): "אין השמן מקבל כלום כלומר, אינו מתערב עם
משקין אחרים) לפיכך מושחין בו את המלכים".

17 ב. וככה עשהו משה רבנו במדבר: לקח מן המר
18 והקנמו והקדה, מכל אחד משלשתן חמש מאות
19 שקל בשקל הקדש, ומקנה הבשם חמשים ומאתים.
20 וזהו שנאמר בתורה: וְקָנְמוּ בַשֶּׁם מִחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים
21 וּמֵאֲתָיִים - שְׁשֹׁקְלִים אוֹתוֹ בִּשְׁתֵּי פַעַמִּים⁶, חֲמִשִּׁים
22 וּמֵאֲתָיִים בְּכָל פַּעַם. וְשָׁחַק כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבָדוֹ⁷,
23 וְעָרַב הַכֹּל⁸, וְשָׂרָה אוֹתָם בַּמִּים⁹ זָפִין וּמִתּוֹקִין¹⁰ עַד
24 שְׁיֵצֵא כָּל כֶּחַן בַּמִּים, וְנָתַן עַל הַמִּים שֶׁמֶן זֵית הַיָּד,
25 וְהָיָה שְׁנֵים עָשָׂר לֵג, כָּל לֵג אַרְבַּע רִבְעִיּוֹת¹¹, וּבִשַּׁל
26 הַכֹּל עַל הָאֵשׁ עַד שֶׁאֲבָדוּ הַמִּים וְנִשְׁאַר הַשֶּׁמֶן,
27 וְהָיָה בְּכָלִי לְדוֹרוֹת.

(4) כמפורש בשמות שם, כגכה. (5) הוא "מר דרור"
שבפסוק שם. וראה להלן הלכה ג מה הוא מור, ומה הוא
קנמן וקידה, וקנה בושם. (6) כריתות ה. ושם אמרו
שצריך שתי הכרעות, ורבינו לא הזכיר זאת, ובפירוש

המשניות נראה שאין צריך להכריע (הר המוריה).
(7) נראה שלמדו כן ממה שנאמר (שמות שם, לד) "בד בבד",
ונראה שגרס בגמרא שם "שלא יניח משקל במשקל
וישחוק" (הר המוריה) [ואף-על-פי שזה נאמר בקטורת -
הרי למדו שמן המשחה מקטורת בגזירה-שוה "ובמתכונתו
- במתכונתה" (שם), והוא-הדין לענין זה]. (8) אף זה
נלמד מקטורת שנאמר בה (שם, לה) "ממולח", ותירגם
אונקלוס "מערב". (9) ברייתא בהוריות יא: כדברי רבי
יוסי. (10) לא נודע מקור דברים אלו. (11) (ראה בפ"א
מהלכות עירובין הלכה יג).

ג. המר הוא הדם הצורר בתיבה שבה¹² הידוע
לכל, שמתפשטין בה פני אדם בכל מקום. והקנמו
הוא העץ שבא מאי הדו, שריחו טוב ומתגמרים¹³
בו פני אדם. והקדה היא הקשט¹⁴. וקנה בשם הם
הקנים הדקים פתחן האדמים הפאים מאי הדו
וריתן טוב, והם ממניי הבשמים שנותנין אותם
הרופאים בצרי¹⁵.

(12) כן פירש הגאון (ר' אברהם בן-עזרא בשמות שם בשמו)
והוא המוסק שבברכות מג. והראב"ד השיג עליו, וכתב:
"אין דעתי מקבלת שיכנסו במעשה הקדש דם שום חיה
בעולם, כל-שכן דם חיה טמאה", והרמב"ן עה"ת (שמות
שם כד) כתב "זו אינה קושיא, כי הלחות ההוא הנאסף בה
מרוב הדם ויזוב ממנה בחייה, אין בו לא טומאה ולא
מיאוס". (13) ומתבשמים. (14) צריך עיון: הרי אונקלוס
תרגם קדה "קציעתא", ורבינו מנה להלן פ"ב הלכה ג
קציעה לחוד וקושט לחוד (כסף-משנה). ואולי קציעה אינה
קציעתא (הר המוריה, עיין שם). (15) במיני רפואה, ראה
ירמיה ח, כב.

ד. העושה שמן המשחה במעשה הזה וכמשקל
הזה ולא הוסיף ולא גרע¹⁶: במזיד - חֵבֶב פֶּרֶת,
בשוגג - מִבִּיא חֲטָאת¹⁷ קבועה; שנאמר: אֲשֶׁר
יִרְקַח כְּמֹהוּ וְנִכְרַת מַעֲמִיו¹⁸. והוא שיעשה¹⁹ אותו
להמשח בו; אבל אם עשהו להתלמד או לתנו
לאחרים - פֶּטוּר.

(16) בכריתות שם: "אמר רבא, שמן שפטמו לחציין פטור",
אבל "הוסיף" לא ידענו משם, ואולי למדה רבינו מן
הסברא, שכשם שלמדו שם מן הפסוק "ובמתכונתו לא
תעשו כמותו" לפטור העושה לחצאין, כן יש ללמוד משם
לפטור העושה בהוספה יתר על מתכונתו. (17) כריתות ב.
(18) נוסף ע"פ דפוסים חדשים. (19) שם.

ה. הסף משמן המשחה פי'ת²⁰: במזיד - חֵבֶב פֶּרֶת,
ובשוגג - מִבִּיא חֲטָאת קבועה; שנאמר: וְאֲשֶׁר יִתֵּן
מִמֶּנּוּ עַל זֶר וְנִכְרַת מַעֲמִיו. ואין חֵבֶבִין²¹ אלא על
סיבת שמן המשחה שעשה משה; שנאמר: מִמֶּנּוּ -
מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בו: שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִּי.
ומעולם לא נעשה שמן אחר חוץ ממה שעשה
משה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שיש כ"ה תשרי - ספר עבודה - הלכות כלי המקדש ריג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דומה לשאר אדם שסך בו כמבואר להלן הלכה י (כסף-משנה).

(20) כדעת רבי יהודה שם ו: וראה להלן הלכה י. (21) שם ה.

י. הנותן³⁹ משמן המשחה על גבי מלך או כהן גדול¹⁸ שפכר נמשחו - פטור; שנאמר: ואשר יתן ממנו על זר, ואין אלו זרים אצלו. אבל הסף⁴⁰ ממנו אפלו למלך וכהן גדול - חייב; שנאמר: על פשר אדם לא ייסף - כל אדם במשקע. וכהן גדול⁴¹ שנטל שמן המשחה מראשו וסך במעיו - חייב כרת. והוא שייסוף ממנו בביתו⁴².

ו. אחד הסף את עצמו ואחד הסף את אחרים; שנאמר: ואשר יתן ממנו על זר. הסף פלים²² ובהמה ועובדי כוכבים שהם פמותה²³ או שסף מתים²⁴ בו - פטור; שנאמר: על פשר אדם לא ייסף.

(22) שם ו: כבהמה, שנאמר "שבו לכם פה עם החמור", ודרשו חכמים (קידושין סח.) "עם הדומה לחמור". (24) שאינם נקראים עוד "אדם" אלא "מתים" (כריתות שם).

ז. אין מושחין ממנו לדורות²⁵ אלא כהנים גדולים²⁶ ומשוח מלחמה²⁷ ומלכי בית דוד בלבד²⁸. אפלו כהן בן כהן²⁹ מושחין אותו, שנאמר: והכהן³⁰ המשחית תחתיו מבניו וגומר.

(25) אבל בזמן מרע"ה משחו ממנו גם את בגדי הכהונה ואת המשכן וכל כליו כמבואר בתורה. (26) שם ה: (27) הוריות יב. (28) ומלכי ישראל אינם נמשחים אלא בשמן אפרסמון. (29) כריתות שם. והיינו כהן גדול בן כהן גדול. (30) שאף-על-פי שאין מושחין מלך בן מלך, משום שנאמר הוא ובניו בקרב ישראל (להלן הלכה יא), והרי גם כהן גדול, בנו יורשו (להלן פ"ד הלכה כ) - גילתה התורה שכהן גדול בן כהן גדול צריך משיחה.

ח. בבית שני, שלא היה שם שמן המשחה³¹, היה כהן גדול מתרבה בלבישת בגדים³² בלבד, שהיה לובש בגדי כהנה גדולה³³.

(31) ראה למעלה פ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה א. (32) מגילה ט: (33) "שנאמר אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדים, כשם שמתרבה בשמן המשחה, כך מתרבה בבגדים" (להלן פ"ד הלכה יב), "כיצד מרבין אותו בבגדים, לובש שמונה בגדים ופושטן, וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום" (שם הלכה יג).

ט. כיצד מושחין את הפהן? צק את השמן על ראשו וסך ממנו על גבי עיניו³⁴ כמין פי יונית, כזה כ; שנאמר: ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו³⁶ לקדשו. ומלכי בית דוד מושחין אותן כמין גזר על ראשו³⁷. ולא ימשח במקומות אחרות, ולא ירבה בשמן³⁸.

(34) כברייא ראשונה בכריתות שם, שיציקה קודמת למשיחה. (35) בגמרא שם משמע שסיכה זו אינה מאותו שמן שעל ראשו, אלא נתינה חדשה מן הפך. וכן יש לפרש בדברי רבינו. ו"ממנו" שכתב, אין כוונתו לשמן שבראש אלא לשמן שבפך. (36) כלומר, יציקה בתחילה ומשיחה אחריה (גמרא שם). (37) כריתות שם. (38) שכל שסך במקום שאינו צריך או מרבה בשמן ללא צורך, הרי הוא

(39) שם ו: כרבי יהודה. אבל שם נאמר כן על סך, וראה להלן בדברי רבינו שבסיכה חייבים גם על מלך וכהן גדול. (40) נלמד ממה שנאמר להלן, שכהן גדול שנטל שמן המשחה מראשו וסך במעיו - חייב כרת, ראה בכסף-משנה. (41) כריתות שם. (42) אף-על-פי שבגמרא שם נראה שבסיכה חייבים על כל שהוא, ורק בנתינה צריך כזית - סובר רבינו שכיון שבכרייתא שם נאמר מפורש "כמה יסוך ויהא חייב - רבי יהודה אומר כזית", ולא אמרו "כמה יתן", על-כרחו שלמדו סיכה מנתינה: מה נתינה בכזית, אף סיכה בכזית, ועיין ראב"ד וכסף-משנה.

יא. אין מושחין את המלך אלא על גבי הפענין⁴³. ואין מושחין מלך בן מלך, שהמלכות ירשה למלך לעולם; שנאמר: הוא ובניו בקרב ישראל. ואם היתה שם מחלקת - מושחין אותו, כדי לסלק המחלקת ולהודיע לכל שזהו מלך⁴⁴ לבדו. כמו שמשחו שלמה מפני מחלקת אדוניהו⁴⁵, ויואש מפני עתליה⁴⁶, ויהואחז מפני יהויקים אחיו⁴⁷. וזה שמשח אלישע ליהוא⁴⁸ - לא בשמן המשחה משחו, אלא בשמן אפרסמון⁴⁹. ודבר זה מסתת ביד החכמים.

(43) שם ה: כברייא: כדי שתימשך מלכותו. ולמדו כן ממה שנאמר (מ"א א, לג-לד) "והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם". (44) שם. ולמדו כן ממה שנאמר "הוא ובניו בקרב ישראל" - "בזמן שלום בישראל", כלומר, רק אז עוברת המלכות בירושה בלי משיחה. (45) מלכים שם, לט. (46) מלכים-ב יא, יב. ולא היתה משיחה זו בשמן המשחה, שהרי יאשיהו אביו גזז, אלא בשמן אפרסמון (כריתות שם). (47) שם כג, לו. (48) שם ט, א. ואין זה שייך לכאן, שהרי הוא לא היה בן מלך, אלא להלכה ז, שאין מושחין אלא למלכי בית דוד, ועל זה כתב וזה שמשח וכו' וכן הוא בגמרא שם. (49) ואף-על-פי שגם אצל יהואחז לא היה שמן המשחה אלא שמן אפרסמון (ראה למעלה) - שם אילו היה שמן המשחה היו מושחים אותו בו, ואילו בזמנו של יהוא היה עוד שמן המשחה, ואף-על-פי-כן לא משחוהו בו אלא בשמן אפרסמון, מפני שלא היה ממלכי בית דוד.

יב. כל פלי המקדש⁵⁰ שעשה משה במדבר לא נתקדשו אלא במשיחתו בשמן המשחה, שנאמר:

יריד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק כ"ו תשרי – ספר עבודה – הלכות כלי המקדש

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מביא עשרון שלם ומקדישו וחוצהו בחצי עשרון שבמקדש" (שם פ"ג הלכה ב).

יז. וְשָׁבַע מִדּוֹת⁶³ שֶׁל לַח הָיוּ שָׁם: הֵיזָן⁶⁴, וְחֲצִי הֵהִיז, וְשְׁלִישִׁית הֵהִיז, וּרְבִיעִית⁶⁵ הֵהִיז; וְלֵג, וְחֲצִי לֵג, וּרְבִיעִית. וְלָמָּה הָיוּ חֲצִי הֵהִיז וְשְׁלִישִׁית הֵהִיז וּרְבִיעִית הֵהִיז? לְמַדִּידַת הַנִּסְכִּים שֶׁל זִבְחִים⁶⁶. וְלֵג - לְמַדִּידַת שְׁמֵן הַמִּנְחֹת⁶⁷. וְחֲצִי לֵג - לְמַדִּידַת שְׁמֵן לְכָל גֵּר מִגִּירוֹת הַמִּגְוָרָה⁶⁸. וּרְבִיעִית - לְחֵלֶק בָּהּ הַשְּׁמֵן לְחִבְתִּין⁶⁹.

(63) שם: במשנה. (64) "הוא שנים עשר לוג" (שם פ"ב הלכה ז). (65) "מחזקת מן המים או מן היין משקל י"ז דינרין וחצי דינר בקירוב" (פ"א מהלכות עירובין הלכה יב). (66) כמו שנאמר (במדבר כח, יד) "ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין". (67) שלכולן לוג שמן (מנחות פח. פט. ופ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז). (68) שם פח: (69) שם. שהרי היו שם שלשה לוגין שמן לשתיים עשרה חלות, רביעית לכל חלה (פ"ג שם הלכה ג).

יח. וְאֵין לָנוּ דָּבָר לְמַדּוֹ בּוֹ הֵיז, וְלָמָּה הָיָה שָׁם?⁷⁰ הוֹאִיל וְהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ מִיָּמֵי מֹשֶׁה, שֶׁמֶדֶד בּוֹ שְׁמֵן⁷¹ לְשֵׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וּבְחֲצִי לֵג⁷² שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ מוֹדֵדִין מֵיָם לְמִי סוּטָה וְשְׁמֵן לְתוֹדָה. וּבְרְבִיעִית שֶׁהָיָה שָׁם הָיוּ מוֹדֵדִין שְׁמֵן לְחֵם הַנֶּזֶר וּמֵיָם לְטָהָרַת מִצְרַע. וְלֹא מִפְּנֵי מַעֲשִׂים אֱלוֹ נִתְקַדְּשׁוּ⁷³, אֲלָא מִפְּנֵי הַמְּלָאכּוֹת שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁאֵמְנוּ.

(70) כיון שאין לנו דבר למדוד בו. (71) למעלה הלכה ב, וכן מפורש במנחות פז: פח. (72) משנה שם פח. (73) שם.

יט. כָּל הַמִּדּוֹת⁷⁴ הָאֵלּוּ קֹדֶשׁ וּמִכְּלֵי הַשָּׁרֵת, אֲלָא שְׁמִדּוֹת הַלָּח נִמְשָׁחוּ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ, וּכְלֵי הַזֵּיבֵשׁ לֹא נִמְשָׁחוּ אֲלָא בִּפְנִים. לְפִיכָּהּ, בְּרוּצִי⁷⁵ מִדּוֹת הַלָּח - קֹדֶשׁ⁷⁶, וּבְרוּצִי מִדּוֹת הַזֵּיבֵשׁ - חֹל⁷⁷.

(74) שם ז. במשנה. (75) מה שנופל מן הכלי אחר שנתמלא (רש"י שם). (76) "ובירוצי היין והשמן קודש, לפי שהוא יורד על גב הכלי, וכלי הלח נמשחו מבפנים ומבחוץ, ולמה יתקדשו הבירוצין אף-על-פי שאין כוונת המודד אלא למה שבכלי בלבד, כדי שלא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול" (שם פ"ב הלכה ט). (77) "בירוצי המדות של סולת חול, שאין גב העשרון קודש" (שם).

יום ש"ק כ"ו תשרי ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) יבאר בו רבינו כי הקטורת נעשית בכל שנה, וממה עושים אותה.

א. הַקְטֹרֶת נַעֲשִׂית בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה², וְעֲשִׂיתָ³ מִצֹּת עֹשֶׂה⁴, שְׁנֹאֲמַר: וְאַתָּה⁵ קַח לָךְ סָמִים וְגוֹמֵר.³⁹

1 וַיִּמְשְׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם. וְדָבָר זֶה אֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת⁵¹,
2 אֲלָא הַכֹּלִים כָּלָן בֵּינָן שְׁנִשְׁתַּמְשׁוּ בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ
3 בַּמְּלֹאכֶתָּה נִתְקַדְּשׁוּ; שְׁנֹאֲמַר: אֲשֶׁר יִשְׁתּוּ בָם בַּקֹּדֶשׁ
4 - בַּשָּׂרוֹת הֵם מִתְקַדְּשִׁין.

(50) שבועות טו. בברייתא. (51) שנאמר "וימשחם ויקדש אותם" - אותם במשיחה, ולא לדורות במשיחה אלא בעבודה (שם).

5 יג. הַכַּפּוֹת וְהַקְּעֻרוֹת שֶׁמִּתְקַבְּלִין בָּהֶם הַמִּנְחֹת, וְכֵן
6 הַמְּזֻרְקוֹת שֶׁמִּתְקַבְּלִין בָּהֶן הַדָּם, וְשֶׁאֵר כָּלֵי הַשָּׁרֵת -
7 כָּלָן שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב הָיוּ; וּמִתָּר לַעֲשׂוֹתָם מִשְׁאָר
8 מִיָּנִי מִתְּכוֹת, כָּמוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ⁵². וְכָלָן מִתְקַדְּשִׁין
9 בַּמְּלֹאכֶתָּה⁵³. וְאֵם נִשְׁכְּרוּ - מִתִּיף אוֹתָם⁵⁴ וְעוֹשֶׂה
10 אוֹתָם כָּלֵי אַחֵר, וְאֵין קֹדֶשְׁתָּן מִסְתַּלְקָת מֵהֶן לְעוֹלָם⁵⁵.

(52) למעלה פ"א מהלכות בית הבחירה הלכות יח-יט. (53) אף-על-פי שכבר כתב רבינו למעלה בהלכה הקודמת, שהכלים מתקדשים במלאכתם - חזר רבינו וכתבו כאן, להשמיענו שגם המזרקות שהם כלי לח ונמשחו מבפנים ומבחוץ (להלן הלכה יט), כדי לקדשם מבפנים ומבחוץ - מתקדשים בעבודתם מבפנים ומבחוץ, אף-על-פי שעבודתם אינה אלא מבפנים (יריעות שלמה). (54) ראה להלן הלכה יד. (55) כן מפורש להלן פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה כא: "נטמא כשיצא פוחתו עד שיטהר ומכניסו בפנים וחזר ומרדדו עד שיסתם הפחת ויחזור כתבנית הכלים" (והוא מזבחים צד: צה). הרי שקדושתו אינה מסתלקת (אור שמח).

11 יד. כָּלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּקְבּוּ אוֹ שֶׁנִּסְדְּקוּ - אֵין סוֹתְמִין
12 אוֹתָם, אֲלָא מִתִּיכִין אוֹתָם וְעוֹשִׂין אוֹתָם חֲדָשִׁים⁵⁶.

(56) [זבוחים פח. בברייתא: "כלי קודש שניקבו אין מתיכין אותן, ואין מתיכין לתוכן אבר (=עופרת). נפגמו, אין מתקנין אותן". ונראה שלפני רבינו היתה שם הנוסחא: "כלי קודש שניקבו מתיכין אותן", והיינו להתיכם מחדש].

13 טו. סִפִּין שְׁנִשְׁמַט מִן הַנֶּזֶבֶם⁵⁷ אוֹ שֶׁנִּפְגַּם - אֵין
14 מְחִזְרִין אוֹתוֹ וְאֵין מִשְׁחִיזִין אוֹתוֹ; אֲלָא גּוֹנִזִין אוֹתוֹ
15 בְּצַד הַהִיכָל⁵⁸ בֵּין הַקֹּדֶשׁ וְהָאוֹלָם לְדָרוֹם, וְעוֹשִׂין
16 אַחֲרֵיהֶם. שְׂאִין עֲנִיּוֹת בַּמָּקוֹם עֲשִׂירוֹת⁵⁹.

(57) זבחים שם. (58) כן מפורש במדות פ"ד משנה ז: "בית החליפות (ליד ההיכל) ששם גונזים את הסכינים" (אור שמח). (59) זבחים שם: וראה להלן פ"ח הלכות ד-ה.

17 טז. שְׁתֵּי מִדּוֹת שֶׁל יִבְשׁוּ⁶⁰ הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ: עֶשְׂרוֹן וְחֲצִי
18 עֶשְׂרוֹן. הָעֶשְׂרוֹן - לְמִנְחֹת⁶¹, וְחֲצִי הָעֶשְׂרוֹן - לְחֵלֶק
19 בּוֹ מִנְחַת כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבְּכָל יוֹם⁶².

(60) מנחות פז. במשנה. (61) "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח, אין כל אחת מהן פחותה מעשרון" (פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה). (62) היא הנקראת מנחת חביתין (שם הלכה ד). "וכיצד עשיית חביתין כהן גדול,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק כ"ו תשרי – ספר עבודה – הלכות כלי המקדש רטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וְהִתְפָּרְשׁוּ בַתּוֹרָה אֲרֻבָּעָה מִסְמַמְנֶיהָ, וְהָן: נֶטָף,¹¹
וְשִׁחֲלָתָּ, וְחִלְבָּנָה,¹² וְלִבְנָה, וְשֶׁאֵר סְמַמְנֶיהָ הֵלֵכָה¹³
לְמִשְׁחָה מְסִינִי.¹⁴
(2) מפני שצריך להביאה מתרומה חדשה (שקלים פ"ד מ"ה,
ופ"ד מהל' שקלים ה"ב). (3) צ"ל: ועשייתה. (4) ב'ספר
המצוות' (עשה כח) כתב: "שנצטוו הכהנים ליתן את
הקטורת בכל יום, פעמים על מזבח הזהב". וכן כתב שם
כלל י (עיי"ש עמוד מ הערה ב) ש"אין מונים אמרו קח לך
סמים, אלא מונים הקטרת הקטורת בכל יום". וכן כתב גם
בפ"ג מהל' תמידין ש"מצות-עשה להקטיר הקטורת".
(5) העתקת הפסוק אינה מדויקת. (6) "הוא עצי הקטף
שיוצא מהן הצרי" (להלן ה"ד). (7) "היא הצפורן שנותנין
אותה בני האדם במוגמרות" (שם). (8) הוא "כמו דבש
שחור וריחו קשה" (שם). (9) כריתות ו, ב.

ב. אֶחָד עֶשֶׂר סְמַמְנִים¹⁰ נֶאֱמָרוּ לוֹ לְמִשְׁחָה מְסִינִי,
וְהֵם שְׁעוֹשִׁין אוֹתָן בְּמִשְׁקָל מִכָּוֶן.¹¹ וּמוֹסִיפִין עִמָּהֶן
בְּלֹא מִשְׁקָל מִלֵּחַ¹² סְדֻמִּית¹³ וְכֹפֶת הִירְדֵּן¹⁴ וְעֶשֶׂב
אֶחָד שְׁמַעְלָה עֶשֶׂן¹⁵. וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים אוֹתוֹ אֶלָּא
אֲנָשִׁים יְדוּעִים¹⁶, וְהָיָה הֵלֵכָה בִּידֵם אִישׁ מִפִּי
אִישׁ.

(10) שם. (11) ראה להלן ה"ג. (12) אף-על-פי שיש
אומרים שקטורת אינה צריכה מלח (מנחות כ. ועי' לחם-
משנה בפ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א) – זה אינו אלא
בשעת ההקטרה, אבל בשעת העשיה הכל מודים שצריכה
מלח (ראה משנה-למלך). ויש ללמוד כן ממה שנאמר
(שמות ל, לה) "ממולח טהור קודש" – שיהא ממולח
(רמב"ן שם, וראה להלן ה"ה שלמדו ממילה זו גם שצריך
לערב). ולדעת ה'תוספות' (כריתות ו. ד"ה מלח) הוא בא
כדי לשרות בו את הצפורן. אבל לא נראה כן מדברי רבינו,
ראה משנה-למלך. (13) מן הפסוק "ממולח טהור קודש"
שלמעלה, אין ללמוד שצריך דוקא מלח סדומית, ובוודאי
זהו מהלכה למשה מסיני, וראה להלן. ובדין מליחת
הקרבנות הצריכו מלח סדומית לכתחילה, ולמדו כן (מנחות
כא.) מן הפסוק "ולא תשבית מלח" – "הבא מלח שאינה
שובתת", ועי' 'משנה למלך' בפ"ה מהל' איסורי מזבח, שם.
ומה שאמרו (כריתות ו. ולהלן ה"ג) "מלח סדומית רובע
הקב", אין זה אלא במדה, אבל במשקל לא היה מכוון
(כסף-משנה). (14) ב'שיטה מקובצת' (כריתות שם) פירש
שהוא עשב הגדל על שפת הירדן, וכפת הוא מלשון "כיה"
(= חוץ, שפה), ולא ידענו מהיכן הוציאו חכמים כי צריך
כפת הירדן לקטורת. ולדעת ה'תוספות' (כריתות שם) אף
כפת הירדן באה כדי לשרות בה את הצפורן. אבל מדברי
רבינו אין נראה כן, ראה משנה-למלך. ואולי למדו כן
מהלכה למשה מסיני. (15) לענין קטורת של יום
הכיפורים, למדו חכמים (יומא נג.) שהיא צריכה מעלה
עשן, משום שנאמר שם "כי בענן אראה על הכפורת". ומן
הפסוק השני הנאמר שם "וכסה ענן הקטורת", למדו שם גם
לשאר ימות השנה, ועי' משנה-למלך. (16) יומא לח, א.

ג. וְזֶהוּ מִשְׁקָל אֶחָד עֶשֶׂר סְמַמְנֶיהָ: נֶטָף וְשִׁחֲלָתָּ
(17) "מנין משקלם לא מצינו במקרא, אלא שהיא הלכה
למשה מסיני. ושמעתי דאסמכוה אקרא (שיר השירים ד, יג)
"שלחך פרדס רמונים", שלחך בגימטריא הכי הוי (=)
שס"ח, ומדרש לא ראיתי" (יראים ס"י רעט). בתוספות
הרא"ש לכריתות ו, א (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) כתב,
וזה לשונו: הכי גמירי לה, ודורשי רשומות אסמכוה אקרא
דשלחך פרדס רמונים, דנדרש במדרש על קטורת הסמים,
וכמנין שלחך היו מפטמין (שס"ח) מנה וארבע סממנין
משקל שבעים שבעים הם ר"פ, וד' משקלם ט"ז, וט"ז הם
ד"ס מנין (הרי: "פרדס"). (ואמנם בפסוק שלאחריו מונה
כמה מסממני הקטורת: "נדר ורכום קנה וקנמון עם כל עצי
לבונה מור ואהלות". אלא שהחשבון הנ"ל עודנו לקוי
בחסר, שהרי לא ניתן שום רמז על משקלם של קושט,
קנמון וקלופה. ויתכן כי משקלם (העולה ביחד עשרים
וארבעה מנים) רמזו במלה "רמונים" שמנינה, במספר קטן,
עולה עשרים וארבעה). (18) שמות ל, א-ח. (19) "ולא
היו עושין כנגד ימות הלבנה, לפי שהיה חסר בשנה
מעוברת" (הרא"ש שם). (20) דקה ביותר. (21) כלומר,
בהל' שקלים פ"ד ה"ב. וראה בפירושי הרא"ש והרע"ב
לשקלים פ"ד מ"ה, שכתבו שגם אחד-עשר המנים שנשארו
בשנה פשוטה, שאינה אלא שנ"ד ימים, נכנסו למותר
הקטורת.

ד. נֶטָף הָאֶמּוֹר בַּתּוֹרָה הוּא עֲצֵי הַקֶּטֶף שְׁיֹצֵא מִהֶן
הַצָּרִי.²² וְהִשְׁחֲלָתָּ הֵיא הַצִּפּוֹרֶן²³ שְׁנוֹתָנִין אוֹתָהּ בְּנֵי
הָאָדָם בְּמִגְמָרוֹת²⁴. וְהִתְלַבְּנָה - כְּמוֹ דְּבֶשׁ שְׁחוֹר,²⁵
וְרִיחוֹ קָשָׁה²⁶, וְהוּא שָׂרָף אֵילָנוֹת בְּעָרֵי יוֹן. וְזֶהוּ
שְׁמוֹת הַסְּמַמִּים בְּלִשׁוֹן עֲרָבִי: עוֹד בִּלְסָאן, וְאַצְפָּאר
טִיב, וּמִיָּעָה, וְלִכָּאן, וּמוֹסִקִי, וְקִצְיָעָה, וְסִנְבֵּל
אֶלְנִטְרִירִין, וְזִעְפָּרִין, וְקִשְׁטִי, וְעוֹד²⁶, וְקִשְׁר סְלִיכָה²⁷.
וְעֶנְבֵּר²⁸.

(22) בכריתות, שם: "תנו רבנן, פיטום הקטורת הצרי וכו'
רבי שמעון אומר, הצרי אינו אלא שרף (הנוטף) מעצי
הקטף". ופירש הרמב"ן (שמות ל, לד) לדעת רבינו כי "רבי
שמעון בא לחלוק ולומר שאין הצרי מסמני הקטורת כי הוא
אינו אלא שרף, ובקטורת אין השרף נכנס בו אלא הקטף

(22) בכריתות, שם: "תנו רבנן, פיטום הקטורת הצרי וכו'
רבי שמעון אומר, הצרי אינו אלא שרף (הנוטף) מעצי
הקטף". ופירש הרמב"ן (שמות ל, לד) לדעת רבינו כי "רבי
שמעון בא לחלוק ולומר שאין הצרי מסמני הקטורת כי הוא
אינו אלא שרף, ובקטורת אין השרף נכנס בו אלא הקטף

10 ג. וְזֶהוּ מִשְׁקָל אֶחָד עֶשֶׂר סְמַמְנֶיהָ: נֶטָף וְשִׁחֲלָתָּ

ובימות הגשמים צוברין אותה, פדי שלא יפוג
ריחה⁴⁴.

(42 צ"ל: "אותה". (43 כריתות ו, ב. ושוחקין אותה שם
שנית (כסף-משנה). (44 אין זה קשור למה שלמעלה, אלא
דבר בפני עצמו הוא, שחוקן ממה שהיו שוחקים אותה, היו
מפזרים אותה בימות החמה, ובימות הגשמים צוברים אותה
(כסף-משנה).

ח. נתן לתוכה דבש כל שהוא - פסולה⁴⁵. חסר אחד
מסממניה⁴⁶ - חייב מיתה⁴⁷, שהרי נעשית קטרת
זרה⁴⁸. פטמה⁴⁹ מעט מעט במתכנתה⁵⁰ - פשרה.
אפלו פטם⁵¹ פָּרַס בְּשִׁחֲרִית וּפָרַס בֵּין הָעֲרָפִים.

(45 כריתות שם, ו'ירושלמי' יומא פ"ד ה"ה. והיינו משום
שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו
ממנו אשה לה" (רש"י שם, ובריתא דבר קפרא המובאת
בסידורי התפלה, וראה בכסף-משנה פ"ה מהל' איסורי
מזבח ה"א). (46 כלומר, אחד מאחד-עשר הסממנים
המנויים למעלה. אבל אלה שבאו לתקן את הקטורת אינם
בכלל זה (בית יוסף' או"ח סי' קלג, וראה במשנה-למלך
כאן ה"ג). (47 כריתות, שם. (48 גם להלן פ"ה מהל'
עבודת יום הכיפורים, כתב רבינו: "הקטיר קטורת של קודש
הקדשים כזית בהיכל, חייב מיתה". וראה שלמדו כן
מקטורת חסירה ביום הכיפורים, כמו שלמדו ביומא נג, א -
לענין מעלה עשן ('חזון איש' להלן בהלכות יום הכיפורים).
(אבל יש להבין: למה לא הביא רבינו כאן גם אם חיסר בה
מעלה עשן, כמו שכתב בהל' יום הכיפורים שם הכ"ה, ועוד
למה כתב להלן בסמוך ה"א שהמקטיר קטורת זרה במזבח
הזהב שבהיכל - לוקה, ולא כתב שחייב מיתה, וראה
בשו"ת "בית זבול" לחותני הגרי"מ חרל"פ ח"א סי' כה.
וב'בית יוסף' שם כתב: "מיחייב מיתה משום מקטיר קטורת
זרה, כדאשכחן בבני אהרן (ויקרא י, א"ב) שנתחייבו מיתה
מפני שהקטירו קטורת באש זרה"). (49 כריתות ה, א, ו,
ב. (50 לפי חשבון משקלה הכללי, עשה מעט ממנה.
(51 חצי מנה (שם).

ט. העושה קטרת מאחד עשר סממניו⁵² אלו לפי
משקלות אלו⁵³ פדי להריח בה, אף על פי שלא
הריח - חייב פרת⁵⁴ על עשייתה, אם עשה מזיד;
ובשוגג מביא חטאת קבועה⁵⁵. אף על פי שלא עשה
המשקל פלו אלא חצי⁵⁶ או שלישי⁵⁷, הואיל ועשה
לפי משקלות אלו - חייב פרת. שנאמר: במתכנתה
לא תעשו לכם, איש אשר יעשה כמותה להריח בה
ונכרת מעמיו.

(52 אבל אם חיסר אחד מסממניה, אינו חייב על עשייתה,
כן מפורש בתוספתא מכות פ"ג ('אור שמח'). (53 אף-
על-פי שלא עשה אלא שיעור הקטרה אחת דהיינו חצי מנה,
שכשרה, כמבואר למעלה ה"ח ('הר המוריה').
(54 כריתות ב, א, ו, א. וכן מפורש בתורה (שמות ל, לח)
"איש אשר יעשה כמותה להריח בה ונכרת מעמיו" הרי
שכיוון שעשה להריח בה אע"פ שלא הריח בה - חייב

עצמו". (למד כן מלשון נטף שהוא מבנין קל, ומוסב על
האילן, וכן תרגם אונקלוס: "נטף - נטופא", כמו ששנינו
בפאה פ"ז מ"א "כזית הנטופה" (=זית הנוטף שמן) ואילו
הצרי היה נקרא נטף, מבנין נפעל, ועי' כסף-משנה). ופסק
רבינו כרבי שמעון, ולפיכך כתב שהוא העץ. (23) כן תרגם
אונקלוס "שחלת - טופרא", היינו צפורן. (24) בבשמים.
(25) כריתות ו, ב. במימרא של רבי חנא בר בזנא בשם רבי
שמעון חסידא. (26) (בפירוש המשניות, כתב רבינו: "עוד
הירדדי", וצ"ל: "עוד הינדדי" = עץ הודו, והוא קינמון. וכן
הוא למעלה פ"א ה"ג). (27) היא קלופה (פירוש המשניות,
שם). (28) היא כיפת הירדן (שם).

ה. כיצד מפתמין²⁹ את הקטרת? מביא תשעה קבין
בורית פרשינה³⁰ ושף בה את הצפורן³¹, ואחר כך
שורה את הצפורן באחד ועשרים קב³² של יין
קפריסין³³ או יין לָבֵן יָשָׁן חֶזֶק בִּיּוֹתָר³⁴, ואחר כך
שוחק³⁵ כל אחד מן הסמנים בפני עצמו³⁶ הדק,
וכשהוא שוחק אומר: הדק היטב³⁷, הדק היטב, כל
זמן ששוחק, ומערב הכל³⁸.

(29) כריתות שם. כלומר, כיצד כותשין ומתקנין (רש"י שם).
(30) סבון הבא מאותו מקום (רש"י שם). (31) מפני
ששחורה היא שפין אותה (= משפשפין אותה) כדי שתהא
נאה (גמרא רש"י שם). (32) כריתות, שם. (33) יין שבא
מאי קפריסין. ויש מפרשים, יין הבא מקליפת אילן ששמו
צלף הנקראת קפריסין, ראה ברכות לו, א (רש"י שם).
(34) בגמרא שם אמרו שצריך להביא יין קפריסין. ורק אם
אין לו יין קפריסין, מביא חמר חוורין עתיק (= יין ישן).
וצ"ע ('הר המוריה'). (35) שנאמר (שמות ל, לו) "ושחקת
ממנה הדק". (36) שנאמר (שם, לד) "בד בבד יהיה", וראה
למעלה פ"א ה"ב. (37) שהקול יפה לבשמים (כריתות
שם), וב'כלבו' (סי' לח) הטעים בזה שהאותיות הללו
יוצאות מן הגרון ומוציאות הכל. (38) שנאמר (שם, לה)
"ממולח", ותירגם אונקלוס "מערב". וראה למעלה ה"ב
שיש ללמוד מזה גם שישים עליה מלח.

ו. וכל מעשיה בקדש³⁹ בתוך העזרה ומשל
הקדש⁴⁰. והמפטם את הקטרת מן החלין או בכלי
של חלין - פסולה⁴¹.

(39) שנאמר (שם, לב): "קודש היא, קודש תהיה לכם (צ"ל:
"קודש הוא, קודש יהיה לכם") מכאן שכל מעשיה לא יהיו
אלא בקודש" (כריתות ו, א). היינו משום שנאמר פעמיים
קודש, והרי שנה עליו הכתוב לעכב (כסף-משנה). ואף-על-
פי שפסוק זה לא נאמר בקטורת אלא בשמן המשחה -
למדו קטורת משמן המשחה, ראה למעלה פ"א ה"ב, ועי'
משנה-למלך. (40) כלומר, בכלי שרת. וכמסקנת הגמרא
בשבועות יא, א. וכן הוא ב'ירושלמי' שקלים פ"ד ה"ג. ועי'
ב'תוספות' שם ד"ה מכל מקום, וב'שיטה מקובצת' ערכין
י, ב - אות יב. (41) כדעת רבי יוסי בר חנינא ב'ירושלמי'
שקלים, שם.

ז. פעמים בשנה היו מחזירין אותה⁴² למכתשת⁴³.
בימות החמה היו מפזרים אותה, פדי שלא תתעפש;

יב. בַּעַת שְׂמֹלִיכִין⁶⁴ אֶת הָאָרוֹן⁶⁵ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם -
 11 אֵין מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לֹא עַל הַבִּהֶמָּה וְלֹא עַל הָעֶגְלוֹת,
 12 אֲלֹא מִצֹּה לְנָטְלוֹ עַל הַכֶּתֶף. וּלְפִי שֶׁשָּׂכַח דָּוִד⁶⁶
 13 וַיִּשְׂאוּ עַל הָעֶגְלוֹת, נִפְרָץ פָּרִץ בַּעֲזָא. אֲלֹא מִצֹּה
 14 לְנָשְׂאוֹ עַל הַכֶּתֶף, שְׁנֶאֱמַר: כִּי עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עַל־הֶם
 15 בַּכֶּתֶף יִשְׂאוּ.
 16

(64) הכהנים ('ספר המצוות' עשה לד). (65) (אף-על-פי שמן הפסוק שהביא בסוף הלכה זו, יש ללמוד גם לשולחן ולמנורה ולמזבח הזהב, שהרי כולם משא בני קהת (במדבר ד), ועליהם הוא אומר (שם ז, ט) "ולבני קהת לא נתן (= עגלות) כי עבודת הקודש עליהם, בכתף ישאו", וכן פירש רש"י בסוטה לה, א - ד"ה לא נתן, כי "עבודת הקודש" הנ"ל כוללת כל הכלים האלה - דעת רבינו כי אין להוכיח כי מצוה זו של נשיאה בכתף היא גם לדורות אלא בארון, שמפורש בו בדברי הימים (א טו, טו) "וישאו בני הלויים את ארון האלקים כאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם במוטות עליהם". אבל בכל יתר הכלים הנ"ל, שאין לנו הוכחה מפורשת לדורות, אין מצותם אלא לשעה. וראה ב'ספר המצוות לעם', עמוד עא והערה נוספת קנג, ועי' ב'מנחת חינוך' מצוה שעט). (66) סוטה, שם.

יג. בְּשֹׁשְׂאִים אוֹתוֹ עַל הַכֶּתֶף - נוֹשְׂאִין פָּנִים כְּגֹדֶד פָּנִים⁶⁷, וְאַחוּרֵיהֶם לַחוּץ וּפְנֵיהֶם לְפָנִים. וְנִזְהָרִים⁶⁸ שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ הַבָּדִים מִן הַטְּבָעוֹת. שֶׁהַמְסִיר אֶחָד מִן הַבָּדִים⁶⁹ מִן הַטְּבָעוֹת - לוֹקָה; שְׁנֶאֱמַר: בְּטָבַעַת הָאָרֶץ יִהְיוּ הַבָּדִים, לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ.
 17
 18
 19
 20
 21

(67) כדי שלא ליתן אחור לארון (במדבר רבה פ"ה). וכן נראה בעבודה זרה כד, ב ('מאיר'). (68) יומא עב, א. (69) בגמרא שם: "והמסיר בדי ארון". ודעת רבינו כי אין הכוונה לשני הבדים דווקא אלא אפילו לאחד מהם. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה צו.

(כסף-משנה). (55) "שאינו משתנה בשינוי עניני האדם, אלא מקריב כשבה או שעירה בין שיהיה עשיר או עני, וזו היא הנקראת חטאת קבועה" (פירוש המשניות כריתות פ"א מ"א, וראה בפ"א מהל' שגגות ה"ד). (56) חצי משלוש מאות וששים ושמונה מנים, דהיינו מאה ושמונים וארבע, כריתות ו, ב: "קטורת שפיטמה לחצאין חייב, דכתיב והקטורת אשר תעשה, כל שתעשה, והא אפשר דעבדה פרס בשחרית ופרס בין הערבים". ומכיון שאמרו שאפשר פרס בשחרית וכו', על-כרחנו שחציו לאו דווקא, אלא כל שראוי להקטיר (משנה-למלך). (57) דלא כרש"י שם ד"ה לשליש.

1. י. עֲשֹׂאָה לְהַתְלַמֵּד בָּהֶם⁵⁸ או לְמַסְרָה לְעַבְדוֹר -
 2 פְּטוּר⁵⁹. הָרִיחַ בָּהּ וְלֹא עֲשֹׂאָה - אֵינוֹ חַיֵּב פֶּרֶת, אֲלֹא
 3 דִּינוֹ כְּדִין כָּל הַהֶהָנֶה מִן הַהֶקְדָּשׁ⁶⁰. לֹא חַיֵּב תוֹרָה
 4 פֶּרֶת אֲלֹא לְעוֹשֶׂה בְּמַתְכַּנְתָּה לְהַרִּיחַ בָּהּ.

(58) שם ה, א, ו, א. (59) שנאמר "לא תעשו לכם" - "לכם (=להנאתכם) הוא דאסור, אבל למוסרו לציבור (או ללמוד בו) פטור" (שם ה.). (60) שחייב קרבן מעילה. והיינו בשעה שעולה תמרתה, אבל לאחר שתעלה תמרתה, אין מועלין בה (פ"ה מהל' מעילה הט"ז).

5. יא. מְזַבֵּחַ הַזֶּהָב שֶׁבִּהִילָה⁶¹ - עָלָיו מְקַטְרִין הַקְטָרֶת
 6 בְּכָל יוֹם, וְאֵין מְקַרְבִּין עָלָיו דָּבָר אֲחֵר. וְאִם הַקְטִיר
 7 עָלָיו קְטֹרֶת אַחֶרֶת שְׂאִינָה כְּזוֹ⁶², או שֶׁהַקְטִיר עָלָיו
 8 קְטֹרֶת כְּזוֹ שֶׁהַתִּנְבֵּחַ אוֹתָהּ יָחִיד או רַבִּים⁶³, או הַקְרִיב
 9 עָלָיו קָרְבָּן, או הִסִּיר נֶסֶךְ - לוֹקָה; שְׁנֶאֱמַר: לֹא
 10 תַעֲלֶה עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעוֹלָה וּמִנְחָה וְגוֹמֵר.

(61) מפורש בתורה כמו שכתב רבינו בסוף הלכה זו. (62) כגון חיסר אחד מסממניה (למעלה ה"ה). (63) מנחות נ, א. נ, ב. והיינו כשלא מסרה לצבור (כסף-משנה 'תוספות' שם ד"ה יכול). ויתכן גם כי מאחר שהביאזה נדבה ולא חובה, היא קטורת זרה ('אבן האזל').

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"כ"ו תשרי ה'תשפ"ב

31. "איִזוּהִי שְׁבוּעַת שֶׁקָּרַ? נִשְׁבַּע לְהַחֲלִיף" (נשבע ומחליף) —
 32 מסלף — עוברה שנעשתה כבר. כגון נשבע: "לא אכלתי" —
 33 ואכל, וְתִקְנִי אֶת־זֶה וְאָמְרוּ: "אֵימָא: נִשְׁבַּע וְהַחֲלִיף" —
 34 כְּלוֹמֵר: שֶׁנִּשְׁבַּע עַל דָּבָר (שִׁיעֲשֹׂהוּ בַעֲתִיד) וְעָשָׂה הִפֵּךְ
 35 מִמָּה שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. וְשֵׁם תִּבְבָּא בִּפְרָק ג' מִשְׁבוּעוֹת וְגַם
 36 בְּמִסְכַּת תְּמוּרָה (ג'), שֶׁשְׁבוּעַת שֶׁקָּרַ — הִיא אֵי־קִיּוֹם
 37 שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְהִיא אֶמְרָם: "שְׁבוּעַת שֶׁקָּרַ הִכִּי דְמִי?"
 38 (ומפרש רבינו את קושיית הגמרא): כְּלוֹמֵר: אֵיךְ הִיא שְׁבוּעַת
 39 שֶׁקָּרַ שְׂאִין בָּהּ מַעֲשֶׂה? (ולכן כך פירושה של קושיית
 40 הגמרא) לְפִי שְׁזוּהִי (על-פי) פְּנֵת הַדְּבָרִים שֶׁקָּדְמוֹ שֵׁם

יום ראשון כ' תשרי ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה סא.

23. הַמִּצְוָה הַסָּא — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ שְׁלֹא לְעַבְדוֹר עַל
 24 שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְהִיא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ בִּשְׁמִי
 25 לְשֶׁקֶר" (ויקרא יט, יב). וְשְׁבוּעַת בִּטּוּי הִיא שֶׁנִּשְׁבַּע עַל
 26 דְּבָרִים שֶׁאֵפְשָׁר לָנוּ לַעֲשׂוֹתָם או שְׁלֹא לַעֲשׂוֹתָם בְּלִי
 27 מְנִיעָה מִצַּד הַתּוֹרָה עַל דָּבָר מֶהֱם שֶׁנַּעֲשִׂהוּ או שְׁלֹא
 28 נַעֲשִׂהוּ — הָרִי אָנוּ חַיִּבִּים לְקַיֵּם מֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ עָלָיו.
 29 וְהִזְהִירוּ מִלְּעַבְדוֹר עַל אוֹתָהּ הַשְׁבָּעָה, שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא־
 30 תִשְׁבְּעוּ בִּשְׁמִי לְשֶׁקֶר". וּבִגְמָרָא שְׁבוּעוֹת (כא). אָמְרוּ:

יום שלישי כ"ב תשרי ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רמח. רמט.

45 המצוה הרמ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקפור
46 בחובות שאנו חייבים ובפקדונות שהפקדנו אצלנו, והוא
47 אָמְרו: "ולא תכחשו" (ויקרא יט, יא), ונתבאר שבמזמון
48 הפתוח מדבר. ולשון ספרא (קדושים שם): "לפי שנגאמר:
49 "וכחש בה ונשבע על-שקר" (שם ה, כב) למדנו ענש,
50 אזהרה מניין? תלמוד לומר: "לא תכחשו". וכבר ידעת
51 שהכופר בפקדון פסול לעדות אף-על-פי שלא נשבע,
52 לפי שעבר על אָמְרו יתעלה: "לא תכחשו". וכבר
53 נתבאר שם דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת
54 שבועות.

56 המצוה הרמ"ט — האזהרה שהזהרנו משבועת שקר
57 שאנו נשבעים אותה לכפור חוב הקבוע עלינו, והוא
58 אָמְרו: "ולא תשקרו איש בעמיתו" (שם יט, יא), כגון אם
59 כפר בפקדון — הרי עבר על אָמְרו יתעלה: "לא-
60 תכחשו"; ואם נשבע על כפירתו — עבר על אָמְרו:
61 "לא-תשקרו". ובספרא (פרשת קדושים שם): "ולא-
62 תשקרו" מה תלמוד לומר? לפי שנגאמר: "ונשבע על-
63 שקר" למדנו ענש, אזהרה מניין? תלמוד לומר: "לא-
64 תשקרו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' משבועות
65 (טו). ושם נתבאר שהנשבע שבועת שקר על כפירת מזון
66 — עובר בשני לאוין: משום "לא-תשבעו בשמי לשקר"
67 (שם, יב) ומשום "לא-תשקרו איש בעמיתו".

יום רביעי כ"ג תשרי ה'תשפ"ב

מצות עשה ז.

68 המצוה השביעית — הצווי שנגצטוינו להשבע
69 בשמו יתעלה בזמן שנגצטרף לכך לקים איזה דבר או
70 לשללו, לפי שיש בזה רוממות לו יתעלה וכבוד וגדלה,
71 והוא אָמְרו יתעלה: "ובשמו תשבע" (דברים י, ב).
72 ובפרוש אָמְרו (שבועות לה): "אמרה תורה 'השבע
73 בשמו', ואמרה תורה 'אל-תשבע', כלומר: כמו
74 שהשבועה שאינה צריכה מזהרים עליה והיא מצוה
75 לא-תעשה, כך השבועה בעת הצורך מצויה עליה והיא
76 מצוה עשה. לפיכך אסור להשבע בשום דבר מכל-
77 הנבראים, כגון: המלאכים והכוכבים אלא אם כן אָמְרו
78 זאת בנסח של השמטת הנשוא, כגון שיאמר "באמתות
79 השמש", וכונתו "באמתות אלוהי השמש". ועל דרך זו
80 נשבעת אמתנו בשם משה רבנו כדי להתכבד בשמו כאלו
81 אומר הנשבע "באלהי משה", "במי ששלח את-משה"
82 (ובסגנון זה מותר להתבטא אך אין זו שבועה). אָבֵל כשאין
83 הנשבע מכון לכך ונשבע באחד הנבראים מתוך אמונה
84 שיש לאותו הדבר אמתות בעצמו עד שישבע בו — הרי
85 זה עבר ושתף דבר אחר עם שם שמים. ועל זה בא

1 (וממשיכה הגמרא) — "אי ניקא (אם נאמר שזהו כאשר
2 נשבע) שלא אוכל ואכל — הָתָם מַעֲשֶׂה עֶבֶד (עשה
3 מעשה); אֵלָא דָּאָמַר: אוכל ולא אָבֵל — ההוא מי לָקִי
4 וְהָא אֲתָאָמַר עֲלֵה וכו'" (בבבא ארז: ממהלך הגמרא שם
5 משתמע שאי קיום שבועת ביטוי היא ההגדרה של שבועת
6 שקר). העובר על לאו זה, אם הוא מזיד — לוקה (גם
7 אם אין בו מעשה — מלימוד מיוחד): ואם הוא שוגג —
8 מביא קרבן עולה ויורד, כמו שבארנו במצוה ע"ב
9 ממצות עשה (שיעור צ), והוא אָמְרו בפרק ג' משבועות
10 (כא): "זוהי שבועת בטוי שחייבין על דוֹנָה מלקות ועל
11 שגגתה קרבן עולה ויורד", ושם נתבאר דיני מצוה זו.
12 ידע שנה שאמרתי במצוה זו שהמזיד בה חייב מלקות,
13 אין זה מורה שיש איזו עברה שחייבים עליה מלקות
14 אִפְּלו בלי דוֹן, אֵלָא כל-מקום שתשמעני אומר על איזו
15 עברה שחייבים עליה מלקות — בין במה-שקדם ובין
16 במה-שיבוא לקמן — דע שאינו חייב בכך אֵלָא אם הוא
17 מזיד דוקא, בעדים והתראה, כמו שנתבאר מתנאי העדים
18 וההתראה במסכת סנהדרין (כא): אֵבֵל השוגג או האנוס
19 או המטעה — אינו חייב כלל, לא מלקות ולא כרת,
20 כל-שכן מיתת בית דין. וזה נוהג בכל-המצוות, ודע זאת.
21 אָבֵל נבאר במקצת המצוות ונאמר, שהמזיד חייב מלקות
22 או מיתה, (לפי) שהוא חייב קרבן אם הוא שוגג באותו
23 חטא — (לפי) שלא כל-חטא חייבים על שגגתו קרבן
24 (אבל חטא שחייבים על שגגתו חטאת חייבים על ודונו מלקות
25 או מיתה): אָבֵל כל מה שחייבים עליו כרת או מלקות
26 ומיתת בית דין אין חייבים בכך אֵלָא בעדים והתראה
27 וידוע שההתראה אינה אֵלָא להבחין בין שוגג למזיד.
28 ודע כלל זה ואל תבקש ממני לחזור עליו.

יום שני כ"א תשרי ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה סב.

30 המצוה הס"ב — האזהרה שהזהרנו על שבועת
31 שוא, והוא אָמְרו יתעלה: "לא תשא את-שם ה' אלהיך
32 לשוא" (שמות כ, ז), והוא שישבע על מחיב המציאות
33 שהוא בהפך ממה שהוא באמת (כגון נשבע על היום שהוא
34 לילה), או על דבר מן-הנמנעות (הבלתי אפשרי) שהוא
35 מצוי, או שישבע לבטל מצוה מן-התורה. וכן אם נשבע
36 על דבר ידוע שאין עליו מחלוקת ולא וכו' לשום אדם
37 מן-המלמדים, כגון שישבע בה' שפל-הנשחט ימות —
38 הרי גם זה נשא שם ה' לשוא, ולשון המשנה (שבועות
39 כט): "איזו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את-הידוע
40 לאדם וגו'". והעובר על לאו זה במזיד — לוקה,
41 ובשגגה — פטור, כשאר חייבי לאוין, כמו שבארנו. ושם
42 אָמְרו, כלומר בשבועות: "זו היא שבועת שוא שחייבין
43 על דוֹנָה מכות ועל שגגתה פטור", ושם נתבאר דיני
44 מצוה זו.

(לעצמו), מכל-מקום הפונה היוצאת מכל מה-שהזכירו
 לך, היא: שקיים כל מה-שיבטא האדם המטיל על עצמו
 איזה דבר הוא מצות עשה, והעברה על כך מצות
 לא-תעשה, ונבאר את-זה פשנזכיר מצות לא-תעשה (לא
 תעשה קנו). ולשון ספרי (פרשת כ"תצא): "מוצא שפתיך
 — מצות עשה". ואתה יודע, שאין שום ענין יוצא
 ממלת "מוצא שפתיך" לבדה (לא למדנו שום ענין מיוחד
 מ"מוצא שפתיך", אלא הפונה היא מה שהזכרתי לך
 בהכנת פשטי דקרא (פירוש הפסוק), שחייב לעשות כל
 מה-שהוציא בשפתי. וכבר נכפל הצווי במצוה זו, והוא
 אמרו ותעלה: "ככל-היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ג).
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בשבועות
 ונדרים ובסוף מנחות וגם במסכת קנים (פרק ג משנה ו).
 כלומר: שנתבאר הדין שיש לדקדק, שיעשה האדם
 את-הדבר שהטיל על עצמו, ואיך פטור עצמו, אם יש
 לו ספק במה-שאמר.

יום ש"ק כ"ו תשרי ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קנו.

המצוה הקנ"ז — האזהרה שהזכרנו מלעבור על מה
 שחיבנו עצמנו בדבור, אף-על-פי שהוא בלי שבועה —
 ואלו הם הנדרים, כגון שיאמר אדם: אם יקרה כך וכך,
 או אם אעשה כך — פרות העולם אסורין עלי או פרות
 עיר זו; או איזה מאכל מסים, כגון שאמר: יאסר עלי
 היין או יאסר עלי החלב או הדגים וכיוצא בזה. וכן אם
 אמר: הנאת אשתי אסורה עלי וכל-הדומה לזה מן-
 החיובים שנתבארו דגומותיהם בנדרים — הרי זה חייב
 לקיים אותו הנדר. ובאה האזהרה מלעבור על אותו
 הדבור, והוא אמרו ותעלה: "לא יחל דברו ככל-היוצא
 מפיו יעשה" (במדבר ל, ג), ובא הפרוש (בספרי שם): "לא
 יחל דברו" — לא יעשה דבריו חלין, כלומר שיחייב
 עצמו דבר ולא יקיימו. ולשון גמרא שבועות (כה:),
 אמרו: קונמות ("קונם עלי" — לשון נדר) — עובר ב"לא
 יחל דברו". ובספרי (במדבר שם) אמרו: "לא יחל —
 מגיד שהוא עובר על 'כל יחל ועל 'כל תאחר'", כלומר:
 שאם נדר קרפן ולא הקריבו ועברו עליו שלשה רגלים
 — הרי זה חייב משום "לא תאחר" ומשום לא יעשה
 דבריו חלין. וכן פל-הדומה לקרפן, כגון שגדר לבדק
 הבית או לצדקה או לבית הפנסה וכיוצא בזה. והעובר
 ועושה מה-שאסר על עצמו לעשותו — לוקה. וכבר
 נתבאר דיני מצוה זו בשלמות במסכת נדרים.

בבבלי (סוכה מה:): "כל-המשתף שם שמים עם דבר
 אחר — נעקר מן-העולם". ולענין זה נתבאר הכתוב
 באמרו "ובשמו תשבע", כלומר: לו בלבד תאמין ותניחם
 את-האמתות, שראוי להשבע בה. וכבר אמרו בריש
 תמורה (ג:) מנין שנשבעין לקיים את-המצוה? שנאמר:
 ובשמו תשבע.

יום חמישי כ"ד תשרי ה'תשפ"ב

מצות עשה צד.

המצוה הצ"ד — הצווי שנצטוינו לקיים כל מה-
 שהטלנו (שקבלנו) על עצמנו בדבור — שבועה ונדר
 וצדקה וקרפן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו)
 וכיוצא בזה — והוא אמרו ותעלה: "מוצא שפתיך
 תשמר ועשית" (דברים כג, כד). ואף-על-פי שברר חלקו
 את-המלות של פסוק זה ופרשו כל-מלה ממנו בענין
 (לעצמו), מכל-מקום הפונה היוצאת מכל מה-שהזכירו
 לך, היא: שקיים כל מה-שיבטא האדם המטיל על עצמו
 איזה דבר הוא מצות עשה, והעברה על כך מצות
 לא-תעשה, ונבאר את-זה פשנזכיר מצות לא-תעשה (לא
 תעשה קנו). ולשון ספרי (פרשת כ"תצא): "מוצא שפתיך
 — מצות עשה". ואתה יודע, שאין שום ענין יוצא
 ממלת "מוצא שפתיך" לבדה (לא למדנו שום ענין מיוחד
 מ"מוצא שפתיך", אלא הפונה היא מה שהזכרתי לך
 בהכנת פשטי דקרא (פירוש הפסוק), שחייב לעשות כל
 מה-שהוציא בשפתי. וכבר נכפל הצווי במצוה זו, והוא
 אמרו ותעלה: "ככל-היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ג).
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בשבועות
 ונדרים ובסוף מנחות וגם במסכת קנים (פרק ג משנה ו).
 כלומר: שנתבאר הדין שיש לדקדק, שיעשה האדם
 את-הדבר שהטיל על עצמו, ואיך פטור עצמו, אם יש
 לו ספק במה-שאמר.

יום שישי כ"ה תשרי ה'תשפ"ב

מצות עשה צד.

המצוה הצ"ד — הצווי שנצטוינו לקיים כל מה-
 שהטלנו (שקבלנו) על עצמנו בדבור — שבועה ונדר
 וצדקה וקרפן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו)
 וכיוצא בזה — והוא אמרו ותעלה: "מוצא שפתיך
 תשמר ועשית" (דברים כג, כד). ואף-על-פי שברר חלקו
 את-המלות של פסוק זה ופרשו כל-מלה ממנו בענין

יחזקאל פרק י יב-כב

י וְכָל־בָּשָׂרָם וְגִבָּהֶם וַיְדִיחֵם וַיְכַנְפֵּיהֶם וְהָאֹפְנִים מִלְּאִים עֵינִים סָבִיב לְאַרְבַּעַתָּם אֹפְנִיהֶם: יג לְאֹפְנִים לָהֶם קוֹרָא הַגִּלְגָּל בְּאֻזְנִי: יד וְאַרְבַּעָה פָּנִים לְאֶחָד פָּנֵי הָאֶחָד פָּנֵי הַכְּרוֹב וּפָנֵי הַשָּׁנִי פָּנֵי אָדָם וְהַשְּׁלִישִׁי פָּנֵי אֲרִיָּה וְהָרְבִיעִי פָּנֵי־נָשֹׁר: טו וַיִּרְמּוּ הַכְּרוֹבִים הָיָא הַחֲזִיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּנֶהֱרִפְכָּר: טז וּבִלְכַת הַכְּרוֹבִים יִלְכוּ הָאֹפְנִים אֶצְלָם וּבִשְׂאֵת הַכְּרוֹבִים אֶת־פְּנֵיהֶם לְרוּם מַעַל הָאָרֶץ לֹא־יִפְּסוּ הָאֹפְנִים גִּם־הֵם מֵאֶצְלָם: יז בְּעֶמְדָם יַעֲמְדוּ וּבְרוּמָם יִרְמּוּ אוֹתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּהֶם: יח וַיֵּצֵא פָּכוֹד יְהוָה מַעַל מִפְּתֵן הַבַּיִת וַיַּעֲמֵד עַל־הַכְּרוֹבִים: יט וַיֵּשְׂאוּ הַכְּרוֹבִים אֶת־פְּנֵיהֶם וַיִּרְמּוּ מִן־הָאָרֶץ לַעֲיֹל בְּצִאתָם וְהָאֹפְנִים לַעֲמֹתָם וַיַּעֲמֵד פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הַקִּדְמוֹנִי וַיְכַבֹּד אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה: כ הָיָא הַחֲזִיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בְּנֶהֱרִפְכָּר וְאָדַע כִּי כְרוֹבִים הֵמָּה: כא אַרְבַּעָה אַרְבַּעָה פָּנִים לְאֶחָד וְאַרְבַּע פָּנִים לְאֶחָד וְדַמּוּת יָדֵי אָדָם תַּחַת פְּנֵיהֶם: כב וְדַמּוּת פְּנֵיהֶם הִמָּה הַפָּנִים אֲשֶׁר רָאִיתִי עַל־נֶהֱרִפְכָּר מִרְאִיהֶם וְאוֹתָם אִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יִלְכוּ:

רש"י

ההיכל: הקדמוני. שבמזרח וזה היה מסע סילוק השני ממפתן בית קדשי הקדשים לעזרה: (כ) היא החיה מתוך שראיתי במרכבה זו כל מעשה המרכבה הראשונה אני אומר היא אשר ראיתי בנהר כבר: ואדע. כי נהפך פני השור לפני כרוב והיו בה שני פני אדם פנים קטנים של ילד ופנים גדולים של אדם:

מצודת ציון

(יב) בשרם. על גופם יאמר בלשון שאלה: וגביהם. כן נקרא אחורי הגוף כמו על גבי חרשו חורשים (שם קכט): עינים. מלשון עין: (יד) הכרוב. תרגום של תינוק הוא רביא: (טו) וירמו. ענין סילוק והפרשה: החיה. קרא בשם כללי: (טז) ובשאת. מלשון נשיאה והרמה: (יז) אותם. עמהם: רוח. ענין רצון: (יט) לעומתם. ר"ל בשוה להם: הקדמוני. המזרחי: (כב) ואותם. ועצמם וכן והשיאו אותם עון אשמה (ויקרא כב): עבר. פאה וצד:

מצודת דוד

(יב) וכל בשרם. של גופי החיות: וגביהם. הוא הגובה מאחורי הגוף: מלאים עינים סביב. היו מלאים הרבה גוונים מחולפים בכל סביבם אבל מראיהם העיקרי המיוחד אל האופנים היה כעין אבן תרשיש כמ"ש למעלה ומראה העיקרי המיוחד אל החיות היה כגחלי אש כמ"ש ודמות החיות מראיהם כגחלי אש (לעיל א): לְאַרְבַּעַתָּם אֹפְנִיהֶם. ר"ל כן היה לכל ארבעת החיות ולאופניהם שמלבד המראה המיוחד להם היו מלאים מהרבה גוונים מחולפים: (יג) לאופנים להם. ר"ל להאופנים ההם שמעתי באזני קול קורא אותם בשם גלגל:

(יד) לאחד. לכל חיים היו ארבעה פנים: פני הכרוב. הוא הנהפך מפני השור כי ארו"ל יחזקאל בקש רחמים ואמר אין קטגור נעשה סגור כי פני השור יזכיר מעשה העגל שחטאו בו ישראל ונהפך פני השור לפני כרוב והוא אפי זוטרי מבין אדם: פני אדם. הוא אפי רברבי מבין אדם: (טו) וירמו הכרובים. ראה שהכרובים נסתלקו ממקומם: היא החיה. ר"ל אין זה ענין אחר אלא היא החיה בעצמה אשר ראיתי על נהר כבר עם כי אז ראה פני שור ועתה ראה במקומו פני כרוב: (טז) ובלכת. ר"ל לא נשתנה התנועה ממה שהיתה ובעת ילכו הכרובים ילכו גם האופנים אצלם ובעת ינשאו הכרובים את כנפיהם להתרומם מעל הארץ לעלות למעלה לא יסבו גם האופנים מאצלם: (יז) בעמדם. בעת יעמדו הכרובים יעמדו גם האופנים ובעת ירמו למעלה ירמו עמהם כי רצון החיה הוא בהאופנים וכאשר יעשו החיות יעשו גם האופנים: (יח) מעל מפתן הבית. כי שם היה כמ"ש למעלה: (יט) וישאו. נשאו כנפיהם למעלה: לעיני בציאתם. בעיני ראיתי בעת יצאו מבית קה"ק מעל המפתן: והאופנים לעומתם. גם האופנים היו מתרוממים לעומת הכרובים ובשוה להם: ויעמוד. דמות המרכבה עמד בפתח שער בית ה' המזרחית ר"ל בפתח ההיכל הפונה למזרח לא הפתח הפונה למערב לבית קה"ק: עליה. על הכרובי: (כ) היא החיה. ר"ל היא עצמה החיה אשר ראיתי וכו' עם כי עתה היה פני כרוב במקום פני שור: ואדע. ידעתי אז אשר הכרובים שראיתי המה החיה עצמה: (כא) ארבעה וגו'. ר"ל כי כל אחד מארבעה הפנים אשר בכל צד היה כלול מארבעה ולכל אחד מהפנים היה ארבעה כנפים ודמות ידי אדם היו תחת כנפיה: (כב) ודמות פניהם. צורת פניהם המה דמיון הפנים אשר ראיתי על נהר כבר: מראיהם. ר"ל זהו מראיהם שראיתי על נהר כבר: ואותם. והם עצמם אשר ראיתם אז: איש. כל אחד מהם הלכו אל עבר מול פניו כי היו להם פנים לכל רוח ובכל עבר שילכו הנה הלכו מול פניהם וכאומר בעבור כל זה שפטתי לדעת שזו היא החיה בעצמה אשר ראיתי על נהר כבר:

נחמיה פרק ד הי

ה ויאמרו צרינו לא ידעו ולא יראו עד אשר נבוא אליתוכם והרגנום והשפחנו את המלאכה: ו ויהי פאשר באו היהודים הישבים אצלם ויאמרו לנו עשר פעמים מפליהמקמות אשר תשובו עלינו: ו ואעמיד מתחתיות למקום מאחרי לחומה (בצחחים) בצחחים ואעמיד את העם למשפחות עם חרבתיהם רמחיהם וקשתיהם: ה וארא ואקום ואמר אליהחרים ואליהסגנים ואליהתור העם אלתיראו מפניהם את אדני הגדול והנורא זכרו והלחמו על אחיכם בניכם ובנותיכם נשיכם ובתיכם: (פ) ט ויהי פאשר שמעו אויבינו כי נודע לנו ויפר האלהים את עצתם (ונשוב) ונשב כלנו אל החומה איש אל מלאכתו: י ויהי מן היום ההוא חצי נערי עשים במלאכה וחצים מחזיקים והרמחים המגנים והקשתות והשרינים והשרים אחרי כל בית יהודה:

רש"י

מגבורים שבהם עם כלי זיין שבהם להלחם באויבינו כאשר יבאו: ואעמיד מתחתיות וגו'. ואעמיד את העם וגו' מקרא זה דוגמת והיו המים אשר תקח מן היאור וגו' והיו לדם ביבשת (שמות ד') כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו (תהלים צב) עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר (שופטים ה') לא לנו ה' לא לנו (תהלים קט"ו): (ח) וארא ואקום. וכאשר ראיתי האויבים באים קמתי לדבר אל החורים והסגנים לזרזם להלחם באויבינו: על אחיכם. בשביל אחיכם: (ט) כי נודע לנו. הדבר אשר באו להלחם בנו: ונשב כלנו. חזרנו כולנו ממקום שנאספנו יחד לקראת האויבים כל אחד ואחד במלאכתו לבנין החומה: (י) ויהי מן היום ההוא. ומאותו יום והלאה היו חצי הגבורים עושים בבנין החומה ושאר חצי הגבורים היו מזוינים בכלי זינם לשמור אחיהם העושים במלאכה: והרמחים. וי"ו יתירה כמו וי"ו של ואיה וענה (ראשית לו): והשרים. היו מחוברים אחרי כל שבט יהודה להיות זהירים במלחמה:

(ה) ויאמרו צרינו. כך היה נחמיה מספר והולך: לא ידעו ולא יראו. כך היו אומרים צרינו עלינו לא ידעו ולא יכירו ישראל בנו עד אשר נבוא פתאום לתוכם ונהרגו אותם וכדבר זה נשבות ונבטל הבנין: (ו) ויהי כאשר באו היהודים. ועתה נאספו הצרים אשר נתקשרו יחד לבא להלחם בנו עם היהודים אשר היו בינותם בארצותם ואותם היהודים אשר נתחברו עמהם באו לפני החיל כדרך אנשי המלחמה לדבר אלינו ובענין הזה הערימו היהודים את האויבים ויהי כאשר באו היהודים היושבים אצלם וגו': ויאמרו לנו עשר פעמים. התרו בנו אותם היהודים עד עשר פעמים להלחם באויבינו כי הם באים למלחמה וכך אמרו לנו מכל המקומות וגו' מכל אותן המקומות שתהיו נפוצים שם בבנין החומה אנה ואנה תהיו זהירים להיות נאספים יחד עד אשר תשובו עלינו ביחד להלחם בנו: (ז) ואעמיד מתחתיות. לחומה, כאשר שמעתי דבריהם העמדתי מתחתיות לאותו מקום סביב לירושלים מאחורי לחומת העיר: בצחחים. למשפחות. מן העם

מצודת ציון

(ה) והשבתנו. ענין ביטול ומניעה כמו שבת נוגש (ישעיה י"ד): (ז) בצחחים. בעליונות הסלעים מקום היושב שבו והוא מלשון צחה צמא (שם ה') וכן על צחית סלע (יחזקאל כ"ד): רמחיהם. חניתות: (י) והרמחים. הוי"ו יתירה: והשרינים. הוא כעין מלבוש עשוי מברזל ללבוש במלחמה להציל ממכת חרב וחנית:

מצודת דוד

(ה) ויאמרו צרינו. ואויבינו אמרו נבוא פתאום על הבונים ולא ידעו בדבר ולא יראו אותנו עד אשר נבוא אל תוכם ממש והרגנו אותם ובוזה נבטל המלאכה כי לא יבנו עוד בראותם שנפל מהם רב בעבור הבנין: (ו) היושבים אצלם. בערי הצרים והיו הם נכנעים להם: ויאמרו לנו. היהודים הם התרו וזרזו אותנו עשר פעמים וכה אמרו התקבצו מכל המקומות שאתם מפוזרים בהם אשר כולכם תשובו עלינו למלחמה (כי גם היהודים ההם בע"כ באו עם הצרים לארוב על הבונים (ז) מתחתיות למקום. מתחת מקום הבנין מאחורי החומה כלפי החוץ: בצחחים. בגובה הסלעים: ואעמוד. יפרש אמריו לומר שהעמיד שם את העם כל המשפחה לעצמה עם חרבותיהם וכו' למען ישמרו את הבונים: (ח) וארא. ראיתי כי טוב לזרזם ולחזק לבנם וקמתי ואמרתי אל החורים וכו': זכרו. לשאול מעמו עזרה: על אחיכם. בעבור אחיכם וכו': (ט) נודע לנו. אשר המה רוצים לבוא עלינו פתאום ונשמרים אנו מהם: ויפר וגו'. כי לא באו מעתה להלחם ולהשביט הבנין: ונשב. אחר אשר שמענו כי חדלו לבוא שבונו אל החומה לעשות המלאכה: (י) מן היום ההוא. אשר שמענו שהיו הצרים חפצים לבוא עלינו למלחמה: מחזיקים. אווזים בידם הרמחים וכו': אחרי וגו'. היו הולכים תמיד אחרי העם להיות נכונים להלחם אם יבוא האויב:

ב איש ואשה שעשו צרכיהן לתוך הספל, ונמצא דם על המים – רבי יוסי מטהר; ורבי שמעון מטמא, שאין דרך האיש להוציא דם, אלא שחזקת דמים מן האשה.
ג השאילה חלוקה לנכרית או לגדה – הרי זו תולה בה. שלש נשים שלבשו חלוק אחד, או שישבו על ספסל אחד, ונמצא עליו דם – כלן טמאות. ישבו על ספסל של אבן, או על האצטבא של מרחץ – רבי נחמיה מטהר; שהיה רבי נחמיה אומר: כל דבר שאינו מקבל טמאה – אינו מקבל כתמים.
ד שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת, ונמצא דם תחת אחת מהן – כלן טמאות. בדיקה אחת מהן ונמצאת טמאה – היא טמאה, ושתיהן טהורות, ותולדות זו בזו. ואם לא היו ראויות לראות – רואין אותן כאלו הן ראויות.

פירוש ברטנורא

ב שעשו צרכיהן. הטילו מי רגלים. רבי יוסי מטהר. דא אפילו באשה נרדחא דליכא אלא חרא ספיקא, ספק בא מן המקור ספק בא ממקום מי רגלים, מטהר רבי יוסי לעיל, וכל שכן הכא דילמא מאיש אתי. ולא הדר תנא הכא רבי יוסי מטהר, אלא לאשמועינן ממשנה יתירתא דאפילו לכתחילה מטהר ר' יוסי לאשה שעושה צרכיה וראתה דם, שחתעסק בטהרות. דלא תימא דוקא דיעבר מטהר ר' יוסי טהרות שנתעסקה בהן, אבל לכתחילה לא אמרינן לה שחתעסק, קמשמע לן: ור' שמעון מטמא. אפילו הכא דאיכא ספק ספיקא, בדיקתני טעמא: שחזקת דמים מן האשה. ולעיל פסקין הלכה כר' יוסי דמטהר ואפילו בחד ספיקא, כל שכן הכא דאיכא תרתי:

ג השאילה חלוקה. ואח"כ לבשתה היא ומצאה עליו כתם: לנכרית או לגדה. לנכרית שהיא רואה דם, שהיא גדולה וידענו בה שכבר ראתה, דומיא דגדה: הרי זו תולה בה. וטהורה. דכיון דגדה היא, לא מקלקלה לה מידי. ונכרית נמי טמאה ותליא בה. אבל ישראלית טהורה ששאלה חלוק מחברתה טהורה, ואחר כך לבשתו חברתה, שתיהן טמאות, בדיקתני שלש נשים כו', דכיון דאי תליא בה, מקלקלא לה, מאי חזית דמקלקלת לך? טפי מוכי: של אבן. דאינו מקבל טמאה. וספסל דרישא [אירין] בשל עץ דרואו ליטמא במושב חוב והנדה: אין מקבל כתמים. כלומר לא גזרו על כתמים הנמצאים בו. וטעמא דר' נחמיה, דכתיב (ישעיה נ) ונקתה לארץ תשב, כיון שישבה לארץ שאינה מקבלת טומאה, נקתה. והוא הדין לכל דבר שאינו מקבל טומאה. וכן אם ישבה על גבי כלי חרס, שאין מקבל טומאה מגבו, או על גבי מטלניות של בגד שאין בהן שלש על שלש שאינן מקבלין טומאה, בכל אלו לא גזרו על כתמים הנמצאים בהם. והלכה כר' נחמיה:

ד ותולדות זו בזו. שאם היתה האחת מעוברת, תולה הדם בשאינה מעוברת, והיא טהורה: ואם לא היו ראויות. כגון שהיו כולן מעוברות או כולן מניקות, כולן טמאות כאלו ראויות לראות, דמכל מקום דם מבנייהו נפק:

משניות מבוארות – קהתי

ספסל אחד – זו אחר זו, ונמצא עליו דם – על החלוק או על הספסל, כלן טמאות – שאין מקום לקלקל אחת ולתלות בה יותר מחברתה. ישבו על ספסל של אבן – שאינו מקבל טמאה, או על האצטבא של מרחץ – או שישבו על הספסל שבמרחץ המחובר לקרקע, שאינו מקבל טמאה, ונמצא עליו דם, רבי נחמיה מטהר – את כולן. שהיה רבי נחמיה אומר: כל דבר שאינו מקבל טמאה, אינו מקבל כתמים – כלומר לא גזרו חכמים על כתמים הנמצאים על דבר שאינו מקבל טמאה, ואפילו לא ישבה עליהם אלא אשה אחת, הרי היא טהורה. והלכה כרבי נחמיה (רמב"ם הל' איסורי ביאה טז, ז). ברם, ברישא מדובר בספסל של עץ, הראוי להיטמא במושב הנידה והזב. בגמרא הוסיפו, שאפילו ישבה על גבי כלי חרס, ונמצא עליו כתם, טהורה, לפי שאינו מקבל טמאה מגבו, ואין גזורים גבו משום תוכו. וכן אם ישבה על גבי מטלניות של בגד שאין בהן שלוש על שלוש, הואיל ואינן מקבלות טמאה, אף על פי שמינן מקבל טמאה, אין בהן טומאת כתמים.

יום שני

באור משנה ד

שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת – ביחד; ומבואר בגמרא: במשולבות. היינו צפופות ודבוקות יחד (רש"י). ונמצא דם תחת אחת מהן – בין שנמצא תחת הפנימית, בין תחת אחת מן החיצונות, כלן טמאות – שלשתן טמאות. בדיקה אחת מהן – את עצמה, מיד כשנמצא הדם, ונמצאת טמאה – שפירסה נידה, היא טמאה, ושתיהן טהורות – מפני שהן תולות בזה שנמצאה טמאה, ותולדות זו בזו – כלומר לא הם בדיקה אף אחת מהן את עצמה, או שדיקו כולן את עצמן ונמצאו טהורות, תולה מי שאינה ראויה לראות דם במי שהיא ראויה, ותהיה שאינה ראויה טהורה והראויה טמאה, כגון אם היתה אחת מהן מעוברת, תולה הדם בחברותיה שאינן מעוברות, והיא טהורה. ואם לא היו ראויות לראות – שהיו כולן מארבע הנשים שאינן רואות דם, והן: בתולה, מעוברת, מניקה, זקנה (עייין

יום ראשון]

באור משנה ב

איש ואשה שעשו צרכיהן לתוך הספל – שהטילו לתוכו מי רגלים, ונמצא דם על המים – שבתוך הספל, רבי יוסי מטהר – את האשה, שהרי אפילו באשה בלבד שעשתה צרכיה, שאין אלא ספק אחד, ספק בא הדם מן המקור ספק בא ממקום מי רגלים, שנינו במשנה הקודמת, שרבי יוסי מטהר, כל שכן כאן, שיש ספק ספקא: ספק מן האיש ספק מן האשה, ואם מן האשה, שמא לא מן המקור בא אלא ממקום מי רגלים; ולא נקטה משנתנו "רבי יוסי מטהר", שהיא משנה יתירה, אלא להשיענו, שאפילו לכתחילה מטהר רבי יוסי את האשה שעשתה צרכיה וראתה דם, כלומר שמותר לה להתעסק בטהרות. ובברייתא בגמרא מבואר, שאף רבי מאיר שמטמא במשנה הקודמת, מודה כאן שהיא טהורה, הואיל ויש כאן ספק ספקא. ורבי שמעון מטמא – את האשה, שאין דרך האיש להוציא דם, אלא שחזקת דמים מן האשה – כלומר שאין כאן אלא ספק אחד, לפי שחזקת דמים מן האשה, ולא מן האיש, הלכך טמאה היא, ואפילו עשתה צרכיה כשהיא יושבת "מלאכת שלמה"; ותוספות רבי עקיבא אגרו. והלכה כרבי יוסי. שהרי אף במשנה הקודמת פסקו הלכה כמותו וכל שכן כאן.

באור משנה ג

השאילה חלוקה לנכרית או לגדה – ובשעה שהשאילה את החלוק לא בדיקתו, ואף חברתה לא בדיקתו כשלבשתו, ועכשיו נמצא בו כתם, או שבדיקה את החלוק בשעה שהשאילה אותו ולא היה בו כתם, וחברתה לא בדיקתו כשלבשתו, וכשהחזירנה לה לבשתו היא בלא בדיקה, ועכשיו נמצא בו כתם (משנה אחרונה), הרי זו תולה בה – שהכתם בא מן הנכרית או מן הנידה, הואיל והן אינן מתקלקלות על ידי כך, שהרי טמאות הן. שלש נשים שלבשו חלוק אחד – זו אחר זו, והיה החלוק בדוק קודם שלבשוהו, או שישבו על

ה שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת, ונמצא דם תחת האמצעית – פלן טמאות; תחת הפנימית – שתיים הפנימיות טמאות, והחיצונה טהורה. תחת החיצונה – שתיים החיצונות טמאות, והפנימית טהורה. אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שעברו דרך מרגלות המטה, אבל אם עברו שלשתן דרך עליה (נוסח אחר: עליה) – פלן טמאות. בדיקה אחת מהן ונמצאת טהורה – היא טהורה, ושתיים טמאות; בדיקה שתיים ומצאו טהורות – הן טהורות, והשלישית טמאה; שלשתן ומצאו טהורות – פלן טמאות. למה הדבר דומה? לגל טמא שנתערב בין שני גלים טהורים, ובדקו אחד מהן ומצאו טהור – הוא טהור, ושנים טמאין; שנים ומצאו טהורים – הם טהורים, והשלישי טמא; שלשתן ומצאו טהורים – פלן טמאים; בדקי רבי מאיר, שהיה רבי מאיר אומר: כל דבר שהוא בחזקת טמאה – לעולם הוא בטמאותו, עד שיודע לך, טמאה היכן היא. וחכמים אומרים: בודק עד שמגיע לפלע, או לפתולה.

פירוש ברטנורא

ה תחת הפנימית. אותה של צד הקיר קרויה פנימית, וחיצונה קרויה אותה של צד דרך עליית המטה. והא דמפליג טנא הכא בין כשנמצא תחת הפנימית לנמצא תחת החיצונה, ולעיל קתני ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות, ולא מפליג בין נמצא תחת פנימית לנמצא תחת חיצונה, מפרש בנמרא דלעיל איירי כשהן תכופות ודבוקות יחד, הילכך איכא לפוקי בחיצונה אפילו כשנמצא דם תחת הפנימית: אימתי. אמרו נמצא תחת החיצונה פנימית טהורה: בזמן שעברו דרך מרגלות המטה. ולא עברה פנימית על מקום מציאת הדם: אבל עברו שלשתן דרך עליה. שהן דרוסות ועוברות על החיצונה: כולן טמאות. ואפילו פנימית, דשמא כשעברה פנימית דרך שם נפל ממנה: לגל טמא. שהיה שם כזית מן המת: עד שמגיע לפלע או לפתולה. קרקע בתולה. ואם לא מצא, הגל טהור, דאימור בא עורב ונטל את הטומאה. אבל הכא כשבדקו שלשתן ומצאו טהורות, מודו רבנן לר' מאיר דכולן טמאות, דהאי דם מוכיח אתא, על כרחך מתרא מנייהו הוא. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

הטמא ואיזהו הטהור, ובדיקו אחד מהן ומצאו טהור, הוא טהור, ושנים טמאין – שהרי אחד מהשניים טמא, ואין יודעים איזהו הטמא; שנים ומצאו טהורים – בדקו שני גלים ונמצאו טהורים, הם טהורים, והשלישי טמא – שוראי השלישי הוא הגל הטמא; שלשתן ומצאו טהורים – בדקו את שלשתם, ונמצאו טהורים, פלן טמאים – שהרי דאי טומאה תחת אחד מהם; בדקי רבי מאיר: שהיה רבי מאיר אומר: כל דבר שהוא בחזקת טמאה, לעולם הוא בטמאותו, עד שיודע לך, טמאה היכן היא – והרי גם כאן אחד מן הגלים בחזקת טומאה הוא, מאחר שידוע שיש תחתיו כזית מן המת, הלכך משבדקו את כל שלוש הגלים ולא מצאו את הכזית מן המת, כיון שלא נודע היכן הטומאה, כולם טמאים, ונמצא דין הגלים כדין הנשים לגמרי. וחכמים אומרים: בודק עד שמגיע לפלע, או לפתולה – לקרקע בתולה, שלא עובדה מעולם, ואם לא מצא שם טומאה, אנו אומרים ששרצים גרורה משם או עורב נטל אותה, ושלשתם טהורים. אבל בשלוש נשים שמצאו עצמן טהורות מודים חכמים שכולן טמאות, שהרי הדם לפנינו, ועל כל פנים מאחת מהן בא. והלכה כחכמים.

בארנו כרוב המפרשים (על פי הגמרא), שההבדל בין משנה ד ובין משנה ה, שבמשנה ד מדובר בשלוש נשים שהיו ישנות במיטה אחת משולבות (היינו צפופות ודבוקות יחד), ואילו במשנה ה מדובר בשלוש נשים שהיו ישנות במיטה אחת ולא היו משולבות זו בזו. ומכאן שנינו במשנה ד, שאם נמצא דם תחת אחת מהן, בין תחת הפנימית ובין תחת אחת החיצונות, כולן טמאות, ואילו במשנה ה שנינו, שרדוקא אם מצא דם תחת אמצעית כולן טמאות, אבל אם נמצא תחת הפנימית, החיצונה טהורה, ואם נמצא תחת החיצונה, הפנימית טהורה.

אך הגר"א כותב, שלא מסתבר לחלק בדרך זו, שמאחר ששוככות יחד אין הבדל אם שוככות תכופות ודבוקות או שאינן תכופות ודבוקות. אלא מפרש הגר"א, שמה שמבואר בגמרא: "במשולבות", היינו שבמשנה ה מדובר במשולבות, כלומר שהן שוככות בבת אחת, ולפיכך מבדילה המשנה בין נמצא תחת הפנימית לבין נמצא תחת החיצונה ולבין נמצא תחת האמצעית. אבל במשנה ד מדובר בשוככו במיטה בזו אחר זו כמו בחלוק וצאת המיטה ללמד שאם לאחר שעמדה השלישית נמצא דם במיטה, כולן טמאות (עייין "אליהו רבא" ועייין תוספות אנשי סו).

לעיל א. ג). רואין אותן כאלו הן ראיות – לראות דם, וכולן טמאות, שהרי דאי בא הדם מאחת מהן.

באור משנה ה

שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת – ולא היו משולבות זו בזו, אלא כל אחת ישנה במקומה (גמרא: המאירי), ונמצא דם תחת האמצעית, פלן טמאות – שלשתן טמאות, לפי שיש ספק, אם יצא הדם מן האמצעית או מאחת מאלו השוככות בצידה; תחת הפנימית – נמצא דם תחת אותה הישנה לצד הקיר, שתיים הפנימיות טמאות – אותה הסמוכה לקיר והאמצעית שבצידה טמאות, והחיצונה טהורה – שרחוקה היא ממקום הדם. תחת החיצונה – נמצא דם תחת החיצונה, היינו השוככת לצד החדר, שתיים החיצונות טמאות – החיצונה וזו שבצידה טמאות, והפנימית טהורה – לפי שרחוקה היא מן החיצונה. אמר רבי יהודה: אימתי – אמרו, שאם נמצא דם תחת החיצונה, הפנימית טהורה? בזמן שעברו דרך מרגלות המטה – שלא עברו זו על זו כשעלו למיטה, והרי שלא עברה פנימית על המקום שנמצא בו הדם; אבל אם עברו שלשתן דרך עליה (נוסח אחר: עליה) – דרך הצד שעולים למיטה, והרי שכולן עברו על מקום הדם (ולפי הנוסח האחר, הפירוש הוא, שעברו דרך החיצונה שנמצא הדם תחתיה, אלא שלפי זה, הלשון "שלשתן" אינו מדויק, שהרי לא עברו על גבי החיצונה אלא שתיים. – עייין "מלאכת שלמה"), פלן טמאות – ואפילו הפנימית, שמא יצא הדם ממנה כשעברה שם. בדיקה אחת מהן – את עצמה מיד כשנמצא הדם, ונמצאת טהורה – והשאר לא בדקו את עצמן, היא טהורה, ושתיים טמאות – שתולים באלו שלא בדקו עצמן; בדיקה שתיים – את עצמן, ומצאו טהורות – ואילו השלישית לא בדקה את עצמה, הן טהורות, והשלישית טמאה – שתולים את הדם בשלישית; שלשתן ומצאו טהורות – בדקו שלשתן את עצמן ונמצאו טהורות, פלן טמאות – שהרי דאי בא הדם מאחת מהן, ואין לחלות באחת יותר מבחברתה. למה הדבר דומה? לגל – של אבנים, טמא – שיש תחת הגל כזית מן המת, שנתערב בין שני גלים טהורים – ואין יודעים, איזהו

ו שבעה סממנין מעבירין על הפתם: רק תפל, ומי גריסין, ומי רגלים, ונתר, ובורית, קמוניא, ואשלה. הטבילו ועשה על גבי טהרות, העביר עליו שבעה סממנין ולא עבר – הרי זה צבע, הטהרות טהורות, ואינו צריך להטביל. עבר, או שדהה – הרי זה פתם, והטהרות – טמאות, וצריך להטביל.

ז איזהו רק תפל? כל שלא טעם כלום. מי גריסין? לעיסת גריסין של פול, חלוקת נפש. מי רגלים? שהחמיצו. וצריך לכספם שלשה פעמים לכל אחד ואחד. העבירן שלא בסדרן, או שהעביר שבעה סממנין פאחת – לא עשה ולא כלום.

ח כל אשה שיש לה וסת – דיה שעתה. ואלו הן הוסתות: מפהקת, ומעטשת, וחוששת בפי כרסה, ובשפולי

פירוש ברטנורא

ו שבעה סממנין מעבירין על הפתם. שאין הדם בטל עד שיעביר כולו עליו: רוק תפל ומי גריסין. מפרש לקמן במתניתין: נתר. אלהם בלע"ז. ומין קרקע הוא ומוחיר. ובערבי קורין לו שי"ב: בורית. מין צמח הוא שמנקה ומטהר: קמוניא. עשב שמיבישים אותו וטוחנים אותו ומנקין בעפרו את הידים להעביר את הוהמא. ובלשון גמרא קרוי שלוף דרין: אשלה. לא אתפרש לי: הטבילו. לבגד שיש בו כתם קודם שהעביר עליו הסממנים הללו: הרי זה צבע. דאי הוה דם הוה עבר: שדיהה. נשתנה מאדמומיתו:

ז שלא טעם כלום מבערב. כל אותה הלילה, והיינו תפל בלא טעם. והוא שישן מחצות אחרון של לילה עד הבוקר. ועד שלש שעות ביום נקרא רוק תפל לענין זה. ואם השכים בבקר ושנה פרקו, לא הוי רוק תפל: לעיסת גריסין של פול חלוקת נפש. שנחלק האוכל מן הקליפה. לועסה לגריסת הפול ומעבירו על הכתם: שהחמיצו. שהסריחו. וכמה חימוצו, כל ששהו שלשה ימים: וצריך לכספם. לשפוף שלשה פעמים לכל סם וסם, כדרך כיבוס בגדים שכוכל צד עם צדו ומשפוף: כסדרן. כדרך שנויים כאן: לא עשה ולא כלום. לא לבדוק ולא לבטל:

ח כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה. לעיל בפרק קמא תניא לה, והתם מיירי בוסתות דיומי כגון מט"ו יום למ"ו יום, או מחדש לחודש, והכא מיירי

משניות מבוארות – קהתי

סממנין פאחת – את כל שבעת הסממנים בבת אחת, לא עשה ולא כלום – לא לבדיקת הכתם ולא לביטולו.

במשמעות הביטוי "חלוקת נפש" שבמשנתנו מובא ב"ערוך", שרבונו גרשום פירש: של פול חלוקת נפש – כלומר מלעיסת אותו וטוחנים אותו פול שנתבשל כל כך, שמאלי הוא נחלק לשניים. ולשון "נפש" כמו מנפשו, מעצמו. פירוש אחר: חלוקת נפש – שמתחלק מעצמו בתוך קליפתו, דהיינו נפש שלו, כמו נפש שעל גבי קבר.

כן מובא שם בשם רב האי גאון, שגירסתו היא: "עוקת נפש". כלומר שכל כך הוא נלעס שכבר עומד ליבלע בתוך עוקת הגרון, דהיינו נפש (כלומר בתוך בית הבליעה). פירוש אחר (לפי הגירסה שלפנינו): חלוקת נפש – שכל כך נלעס יפה שכבר נחלק מן השיניים ועומד להיכנס בנפש, בגרון (עיין "מלאכת שלמה").

בענין הפיסקה שבסיום משנתנו "לא עשה ולא כלום", מובא בתוספות רבי עקיבא איגר בשם הרמ"ע מפאנו, שמה שנקטה המשנה "זלא כלום" ולא נקטה "זא עשה כלום". כלשון המשנה במסכת נגעים (יד, ד), יש לבאר הטעם, שבמקום שיש לחוש ולומר, שלא זו בלבד שלא הועילו מעשיו אלא שפגם והפסיד, כגון כאן, שהיה עולה על דעתו לומר, שהפסיד בהעברתו שלא כסדרם, שלא תועיל שוב בדיקה כסדרם, לפיכך נקטה המשנה "זא עשה ולא כלום". פירוש: לא עשה – שלא עלתה לו בדיקה זו, וזא כלום – שאף לא קלקל, אלא כאילו לא עשה מעשה זה מעולם, ומועילה עוד בדיקה כסדרם. אבל במסכת נגעים, שאין לטעות שיש לקלקל והפסד במעשה, לפיכך נקטה שם המשנה בקיצור "לא עשו כלום".

יום רביעי

באור משנה ח

כל אשה שיש לה וסת, דיה שעתה – שאינה מטמאה טהרות למפרע אלא משעת ראייתה. פיסקה זו נשתנה כבר בתחילת מסכתנו (א, א), אלא ששם מדובר בנסת הזמן, היינו שרואה דם נידה בזמנים קבועים, כגון בכל חמישה עשר לחודש, או בכל ראש חודש, או בהפלגה של עשרים וחמישה ימים, ואילו כאן מדובר בנסת בגוף, שיש לה סימנים בגוף המבשרים את בוא הוסת, כמו שהמשנה מפרשת והולכת, ובאה משנתנו ללמד שדין וסת הגוף כדין וסת הזמן שדיה שעתה. ואלו הן הוסתות: מפהקת – שקודם ראיית הדם היא מפהקת הרבה, היינו שואפת אויר ופולטתו בפה פעור (פעולה הנגרמת על ידי עייפות או נטיה לשינה). ומעטשת – או שמעטשת הרבה קודם ראיית הדם (שפורצת מנחיריה רוח מלווה רסיסי ירי). וחוששת – או שחוששת, היינו שמרגישה איזה מחוש, בפי כרסה – כנגד טבורה,

יום שלישי

באור משנה ו

שבעה סממנין מעבירין על הפתם – כדי לבדוק אם דם הוא, שדרך הדם לעבור על ידי סממנים אלו: רק תפל, ומי גריסין, ומי רגלים – כל אלו מבוארים להלן במשנה הבאה, ונתר – מין המשמשת לניקוי (מין מלח נתרן). ובורית – מין עשב שמנקה, קמוניא – מין גיר, ואשלה – מין חומר לניקוי. הטבילו – את הבגד כשעדיין היה הכתם עליו, ועשה על גביו טהרות, ואחר כך העביר עליו שבעה סממנין ולא עבר – הכתם על ידי שבעת הסממנין, הרי זה צבע – שאילו היה דם, היה עובר; הטהרות טהורות, ואינו צריך להטביל – שהרי אין כאן טומאה. עבר – הכתם על ידי שבעת הסממנים, או שדהה – שנחלשה אדמומיתו, הרי זה פתם – של דם, והטהרות – שנעשו על גביו, טמאות – שמה שהטבילו כשעדיין היה הכתם עליו, לא הועיל לטהרו, וצריך להטביל – את הבגד פעם אחרת לאחר שעבר הכתם או שדיהה.

באור משנה ז

איזהו רק תפל – ששיניו לעיל, שהוא משבעת הסממנים שמעבירים על הכתם? כל שלא טעם כלום – בגמרא מבואר: כל שלא טעם כלום כל הלילה (מארוחת ערב ואילן). והיה ישן חצי הלילה האחרון, כשקם ממיטתו בבוקר, קודם שיאכל וידבר, הרוק שלו הוא רוק תפל. ועד שלוש שעות ביום נקרא "רוק תפל" לענין זה. ואם השכים ושנה פרקו קודם שלוש שעות, אין זה רוק תפל, לפי שהדיבור מחליש כוח הרוק (נידה טג, א; רמב"ם הל' איסורי ביאה ט, לח; המאירי). מי גריסין – אילו הם מי גריסין? לעיסת גריסין של פול, חלוקת נפש – כלומר שלוקח גריס של פול, שנחלקה מנפשה, היינו שהאוכל שלה יצא מקליפתו מעצמו, ולא בידי אדם, ולעסו, ואחר כך מעבירו על הכתם (הגרא); עיין להלן בשולי באור המשנה, שם הבאנו פירושים אחרים). מי רגלים – אילו מי רגלים מעבירים על הכתם? שהחמיצו – שהתחילו להסריח, והיינו כל ששהו שלוש ימים (ברייטא בגמרא). וצריך לכספם – לשפוף את הבגד, שלשה פעמים לכל אחד ואחד – בכל אחד מן הסממנים שלוש פעמים. העבירן שלא בסדרן – שלא כסדר שנימנו במשנה הקודמת. תחילה רוק תפל, אחר כך מי גריסין, ואחר כך מי רגלים וכו', או שהעביר שבעה

מַעֲיָה, וְשׁוֹפֶעֶת, וּבְמִין צִמְרָמוֹרוֹת אוֹחֲזִין אוֹתָהּ. וְכֵן פִּיּוּצָא בְּהֵן. וְכָל שֶׁקֶבְעָה לָּהּ שְׁלֹשָׁה פַּעַמִּים – הָרִי זֶה וְסֵת. מֵהֵתָּה לְמוֹדָה לְהִיּוֹת רוֹאָה בְּתַחֲלַת הַיּוֹסְתוֹת – כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַיּוֹסְתוֹת, מִמָּאוֹת. בְּסוֹף הַיּוֹסְתוֹת – כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַיּוֹסְתוֹת, מִטְּהוֹרוֹת. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אֵף יָמִים וְשָׁעוֹת וְסֵתוֹת: הֵתָּה לְמוֹדָה לְהִיּוֹת רוֹאָה עִם הַנֶּץ הַחֲמֹה – אֵינָה אֶסְוֶרָה אֶלָּא עִם הַנֶּץ הַחֲמֹה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: כָּל הַיּוֹם שְׁלָהּ. י הֵתָּה לְמוֹדָה לְהִיּוֹת רוֹאָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְשִׁנְתָּה לְהִיּוֹת רוֹאָה לַיּוֹם עֶשְׂרִים – זֶה וְזֶה אֶסְוֶרִין. שִׁנְתָּה פַּעַמִּים לַיּוֹם עֶשְׂרִים – זֶה וְזֶה אֶסְוֶרִין. שִׁנְתָּה שְׁלֹשָׁה פַּעַמִּים לַיּוֹם עֶשְׂרִים – הֵתָּה חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְקִבְעָה לָּהּ יוֹם עֶשְׂרִים; שְׁאִין אִשָּׁה קוֹבַעַת לָּהּ וְסֵת עַד שֶׁתִּקְבְּעָה שְׁלֹשָׁה פַּעַמִּים, וְאֵינָה מִטְּהַרֶת מִן הַיּוֹסֵת, עַד שֶׁתִּקְבְּעַר מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה פַּעַמִּים.

פירוש ברטנורא

בוסתות דבגופה, שכל זמן שיראו בה סימנים הללו רגילה לראות בהן, אבל אין לה זמן קבוע לראות: מפקחת. יש מפרשים פותחת פיה בכל כוחה, אחריו בלע"ו. יש מפרשים, פושטת וזועזועיה וגופה, אשטרנ"י קלא"ר בלע"ו: כפי כרסה. נגד מבורה: שפולי מעיה. בית הרחם: ושופעת. מפרש בגמרא ששופעת דם טמא מתוך דם טהור, כגון שהיא רגילה לראות דם טהור תחילה, דהיינו דם שאינו מחמשה דמים טמאין, ואח"כ דם טמא. והאי נמי הוי וסת. וכל שעה שתראה דם טמא אחר דם טהור, דיה שעתה: צמרמורות. לשון ספר מפחדך בשרי (תהלים ק"ט). אריצמנ"ט בלע"ו: אוחזין אותה. כך למודה להיות בכל עת שהיא רואה: וכן כיוצא בהן. משאר סימנים שהנשים הוראות דם למודות להיות בכך. כגון שראשה כבד עליה, או אוזחה רתת ורעד, או כאב לב, וכיוצא בזה, אם קבעה לה שלש פעמים הרי זה וסת:

ט היתה למודה להיות רואה בתחלת היוסתות שבגופה. כגון בתחלת העמושים והפיהוקין וכיוצא בהן: אף ימים ושעות וסותות. שעות נמי וסתות ניהו, ובתר דידהו אולנין. שאם היתה רגילה לראות מעשרים יום לעשרים יום ומשש שעות לשש שעות, מותרות לשמש ביום עשרים עד שש שעות, וחוששת בשעה ששית לבד. עברה שעה ששית ולא ראתה, מותרת לשמש כל היום כולו: היתה למודה להיות רואה עם הנץ החמה. סיומא דמלתא דרבי יוסי היא: אינה אסורה אלא עם הנץ החמה. וכל הלילה משמשת. ואם עבר הנץ החמה ולא ראתה, משמשת כל היום. דדוקא שעת היוסתות חוששת, ותו לא: רבי יהודה אומר כל היום שלה. כלומר מותרת לשמש כל היום, משעבר הנץ החמה ולא ראתה. אבל כל הלילה שלפני הנץ החמה של וסתה, אסורה לשמש. ועם הנץ החמה דקתני, היינו דרגילה למהוי בסוף ליליא מקמי דלמטי תחלת יממא, ואנן אסרין לה כל עונת וסתה. נמצאת אסורה כל הלילה שהיא עונת וסתה. והלכה כרבי יהודה:

י ואינה מטהרת מן היוסת שפסק ממנה, שלא לחוש לו:

משניות מבוארות – קהתי

(ברטנורא). בגמרא מבואר, ש"עם הנץ החמה" היינו שרגילה לראות בסוף הלילה, קודם שמתחיל היום, והרי גזרו חכמים, שתהא אסורה לשמש בעלה כל עונת וסתה, להלכך לדעת רבי יהודה אסורה כל הלילה שהוא עונת וסתה. והלכה כרבי יהודה.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה י

משנתנו באה ללמד שכשם שקביעת הוסת היא בשלוש פעמים כך גם עקירת הוסת אינה אלא בשלוש פעמים.

הֵתָּה לְמוֹדָה לְהִיּוֹת רוֹאָה – דם, יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר – בחודש, וְשִׁנְתָּה – ונעשה אצלה שינוי, לְהִיּוֹת רוֹאָה לַיּוֹם עֶשְׂרִים – בחודש, זֶה וְזֶה אֶסְוֶרִין – כשמגיע יום חמישה עשר של החודש הבא אסור לה לשמש, משום שהוא יום וסתה, ואם לא ראתה בו, אסור לה לשמש אף ביום העשרים, שחוששים שמא תקבע וסת ביום עשרים בחודש. שִׁנְתָּה פַּעַמִּים לַיּוֹם עֶשְׂרִים – אם השינוי להיות רואה ליום עשרים חוזר פעמיים, זֶה וְזֶה אֶסְוֶרִין – עדיין גם החמישה עשר לחודש וגם העשרים לחודש אסורים בשימוש. שִׁנְתָּה שְׁלֹשָׁה פַּעַמִּים לַיּוֹם עֶשְׂרִים – אבל אם השינוי להיות רואה ליום עשרים בחודש היה שלוש פעמים רצופות, הֵתָּה חֲמִשָּׁה עָשָׂר – בחודש, ששוב אינה חוששת ליום זה, שמא תראה בו, וְקִבְעָה לָּהּ יוֹם עֶשְׂרִים – כל יום עשרים בחודש לוסתה, שְׁאִין אִשָּׁה קוֹבַעַת לָּהּ וְסֵת עַד שֶׁתִּקְבְּעָה שְׁלֹשָׁה פַּעַמִּים – עד שתקבע את הוסת שלוש פעמים רצופות, וְאֵינָה מִטְּהַרֶת מִן הַיּוֹסֵת – הקבועה שלה, אם שינתה להיות רואה ביום אחר, עַד שֶׁתִּקְבְּעַר מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה פַּעַמִּים – אלא אם כן נעקרה וסתה הראשון שלוש פעמים רצופות. ברם וסת שקבעה פעם אחת בלבד או אפילו פעמיים, הריהי נעקרת בפעם אחת (גמרא).

וּבְשׁוֹפְלִי מַעֲיָה – או שחוששת בבית הרחם, וְשׁוֹפֶעֶת – או ששופעת ליהיה קודם שהיא רואה דם (גמרא: "תפארת ישראל"). וּבְמִין צִמְרָמוֹרוֹת אוֹחֲזִין אוֹתָהּ – היינו צירי הקדחת, או שסומרות שערות ראשה, וְכֵן פִּיּוּצָא בְּהֵן – כגון שראשה ואבריה כבדים עליה, או שתוקפתה רתת או כאב לב. וְכָל שֶׁקֶבְעָה לָּהּ שְׁלֹשָׁה פַּעַמִּים – שלאחר אחד מהסימנים הללו היא רואה דם, הָרִי זֶה וְסֵת – כגון אם בשלוש פעמים רצופות היתה מפקחת קודם שראתה דם, הרי הפיהוק נקבע אצלה כסימן וסת, וכל זמן שמפקחת ורואה דם, דיה שעתה.

באור משנה ט

הֵתָּה לְמוֹדָה – רגילה, לְהִיּוֹת רוֹאָה בְּתַחֲלַת הַיּוֹסְתוֹת – שבגופה, כגון בתחילת הפיהוק או העיטוש וכיוצא בהם, כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַיּוֹסְתוֹת, מִמָּאוֹת – שאם לא ראתה דם בתחילת הנסת אלא אחר כך, הרי היא מטמאה למפרע כל הטהרות שעשתה מתחילת הנסת שלה. בְּסוֹף הַיּוֹסְתוֹת – היתה רגילה לראות דם בסוף היוסתות, כגון שהיתה מפקחת או מתעטשת שעה אחת, ולאחר שכלו פיהוקיה או עיטושיה היתה רואה דם, כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַיּוֹסְתוֹת – באותה שעה של פיהוקים ועיטושים, טְהוֹרוֹת – מאחר שהוחזקה לראות בסוף היוסת. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אֵף יָמִים וְשָׁעוֹת וְסֵתוֹת – שאם היתה רגילה לראות בימים מסוימים ובשעות מסוימות, קבעה וסתה לימים ולשעות אלו, נִיצָד? הֵתָּה לְמוֹדָה לְהִיּוֹת רוֹאָה עִם הַנֶּץ הַחֲמֹה, אֵינָה אֶסְוֶרָה – לשמש עם בעלה ביום וסתה, אֶלָּא עִם הַנֶּץ הַחֲמֹה – אבל כל הלילה, עד שעת הנץ החמה, מותרת; וכן אם עבר הנץ החמה ולא ראתה, מותרת כל היום, שאינה חוששת אלא בשעת הנסת בלבד. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: כָּל הַיּוֹם שְׁלָהּ – כלומר משעבר הנץ החמה ולא ראתה, כל היום מותרת לשמש עם בעלה, אבל כל הלילה שלפני הנץ החמה אסורה לשמש

יֵא נָשִׁים בְּבִתְלֵיהֶם בְּגִפְנֵיהֶם: יֵשׁ גֶּפֶן שְׂיִינָה אָדָם, וְיֵשׁ גֶּפֶן שְׂיִינָה שְׁחֹר, וְיֵשׁ גֶּפֶן שְׂיִינָה מְרֵבָה, וְיֵשׁ גֶּפֶן שְׂיִינָה מְעֵט. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר: כָּל גֶּפֶן יֵשׁ בָּהּ יֵין; וְשֹׁאֵין בָּהּ יֵין – הָרִי זֶה דֶּרֶקֶטִי.

פ ר ק ע ש י ר י

א תִּינוּקָת שְׁלֹא הִגִּיעַ זְמַנָּה לְרֵאוֹת וְנִסָּת – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נֹתֵנִין לָהּ אֶרְבָּעָה לֵילוֹת; וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: עַד שֶׁתַּחֲתֶיהָ הַמָּכָה. הִגִּיעַ זְמַנָּה לְרֵאוֹת וְנִסָּת – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נֹתֵנִין לָהּ לֵילָה הָרֵאשׁוֹן; וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֶרְבָּעָה לֵילוֹת. רָאִתָּה וְעוֹדָה בְּבֵית אָבִיהָ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נֹתֵנִין לָהּ פְּעִילַת מִצְוָה; וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: כָּל הַלֵּילָה שְׁלֵמָה.

ב נִדָּה שֶׁבִּדְקָה עֲצָמָה יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁחֲרִית וּמִצָּאתָה מְהוֹרָה, וּבֵין הַשְּׂמֻשׁוֹת לֹא הִפְרִישָׁה, וְלֹאֲחֵר יָמִים בִּדְקָה פִּירוּשׁ בִּרְטִנּוּרָא

יֵא יֵשׁ גֶּפֶן שְׂיִינָה אָדָם וְיֵשׁ גֶּפֶן שְׂיִינָה שְׁחֹר. כִּךְ יֵשׁ אִשָּׁה שֶׁדָּם שֶׁלָּהּ אָדָם, וְיֵשׁ שֶׁדָּם שֶׁלָּהּ שְׁחֹר: כָּל גֶּפֶן יֵשׁ בָּהּ יֵין. כָּל אִשָּׁה יֵשׁ לָהּ דָּם גֵּדָה וְדָם בְּתוּלִים: וְשֹׁאֵין בָּהּ הָרִי זֶה דֶּרֶקֶטִי. דוּר קָטוֹעַ. כְּלוּמָר קָטוֹעַ בָּנִים, עֵקֶרָה שְׂאִינָה יוֹלֶדֶת:

י א תִּינוּקָת. נֹתֵנִין לָהּ אֶרְבָּעָה לֵילוֹת. ואפילו רואה, אמרין דם בתולים הוא ומהור: עד שתחתיה המכה. שתתרא המכה של בעולה. וכל זמן שהדם שותת ממנה כשהיא עומדת, וכשהיא יושבת אינו שותת, או ששותת כשהיא יושבת על גבי דבר קשה, וכשיושבת על גבי דבר רך כגון על גבי כרים וכסתות אינו שותת, בידוע שלא חיתה המכה, ומחמת המכה של בתולים בא הדם. אבל אם הדם שותת בין כשהיא עומדת בין כשהיא יושבת ובין כשיושבת על דבר רך ובין כשיושבת על דבר קשה, אין זה דם מכה אלא דם נדה: הגיע זמנה לראות. ולא ראתה, ונישאת: עד מוצאי שבת ארבעה לילות. שהרי היא נישאת ברביעי. דבתולה נישאת ליום רביעי ונבעלת ליל חמישי: בעילת מצוה. בעילה ראשונה: כל הלילה כולה. ואפילו בועל בעילות הרבה. וכל הדברים הללו בדרות הראשונים בלבד, אבל אחר שפשטה החומרא שהחמירו בנות ישראל על עצמן שאפילו רואות דם טפה כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים, כל הנושא בתולה אפילו קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה מעולם, לאחר שבעל בעילת מצוה אין מותר לו לבוא עליה עד שתספור שבעה נקיים אחר שיפסוק הדם, כדין שאר נשים שרואות דם:

ב לא הפרישה. לא בדקה עצמה להפריש בטהרה: ולאחר ימים. לאחר שטבלה בליל שמיני: הרי זו בחזקת טהרה, בימים שבין טבילתה למציאת טומאה. משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה י א

משנתנו באה ללמד, שכשם שזמן הוסת שונה אצל כל אשה ואשה, כך שונה גם הדם אצל כל אחת, יש אשה שדם שלה אדום ויש שדם שלה שחור, ונמצא מתקיים בה דרך משל "אשתך כגפן פוריה", כמבואר במשנה.

נָשִׁים בְּבִתְלֵיהֶם – בדם בתוליהן (וכן בדם נידתן). **בְּגִפְנֵיהֶם –** הן: **יֵשׁ גֶּפֶן שְׂיִינָה אָדָם, וְיֵשׁ גֶּפֶן שְׂיִינָה שְׁחֹר –** כך יש אשה שדמה אדום ויש שדמה שחור; **וְיֵשׁ גֶּפֶן שְׂיִינָה מְרֵבָה, וְיֵשׁ גֶּפֶן שְׂיִינָה מְעֵט –** כך יש אשה שדמיה מרובים ויש שדמיה מועטים, **רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר: כָּל גֶּפֶן יֵשׁ בָּהּ יֵין –** כך כל אשה יש לה דם נידה ודם בתולים, **וְשֹׁאֵין בָּהּ יֵין, הָרִי זֶה דֶּרֶקֶטִי –** מיושב (בלשון יווני). כלומר הרי היא עץ יבש, כך אשה שאין לה דם אינה יולדת. בברייתא בגמרא מבואר: דורקטי – דור קטוע, כלומר קטוע בנים. כן מובא שם: כשם שהשארור יפה לעיסה, כך דמים יפים לאשה (כלומר יציאתם בשעת הוסת יפה לבריאותה). וכל אשה שדמיה מרובים בניה מרובים.

י ו מ ש ש י

ב א ו ר מ ש נ ה א

תִּינוּקָת שְׁלֹא הִגִּיעַ זְמַנָּה לְרֵאוֹת – דם, שעדיין קטנה היא, וזמנה מתחיל כשהיא נעשית נערה, היינו כשמלאו לה שתי עשרה שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות, **וְנִסָּת –** ונישאה התינוקת, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נֹתֵנִין לָהּ אֶרְבָּעָה לֵילוֹת –** משנבעלה, שכל דם שתראה בהם תולים בדם בתולים, וטהורה היא. אבל אם היא רואה לאחר ארבעה לילות, חוששים לדם נידה; **וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: עַד שֶׁתַּחֲתֶיהָ הַמָּכָה –** עד שתתרא המכה שבאה מחמת הבעילה הראשונה, כל דם שתראה, דם בתולים הוא. בגמרא תנו סימן לכך, שכל זמן שהדם שותת ממנה כשהיא עומדת, אבל לא כשהיא יושבת, או ששותת כשהיא יושבת על גבי דבר קשה, אבל כשהיא יושבת על דבר רך אינו שותת, בידוע שלא חיתה המכה, והדם בא מחמת המכה של בתולים: מה שאין כן כשהדם שותת בין כשהיא עומדת בין כשהיא יושבת, בין כשהיא יושבת על דבר קשה ובין כשהיא יושבת על דבר רך, אין זה דם מכה אלא דם נידה. **הִגִּיעַ זְמַנָּה לְרֵאוֹת –** שכבר נערה היא, אלא שעדיין לא ראתה, **וְנִסָּת –** ונישאה, ונבעלה,

בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נֹתֵנִין לָהּ לֵילָה הָרֵאשׁוֹן – שהדם שרואה בלילה הראשון בלבד תולים בדם בתולים; **וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֶרְבָּעָה לֵילוֹת –** שכן בתולה נישאת ליום רביעי (כתובות א, א), ונבעלת בליל חמישי, וכל דם שרואה בארבעת הלילות עד מוצאי שבת, תולים בדם בתולים. **רָאִתָּה וְעוֹדָה בְּבֵית אָבִיהָ –** היינו קודם שנישאה, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נֹתֵנִין לָהּ פְּעִילַת מִצְוָה –** בעילה ראשונה, שבעלה גומר את הבעילה הזאת שהיא מצוה, ואינו צריך לפרוש ממנה כמו הפרוש מן הנידה (ענין שבונוות ב, ד): אבל לאחר מכן אסור לו לבוא עליה, אם ראתה דם; **וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים: כָּל הַלֵּילָה שְׁלֵמָה –** נותנים לה כל הלילה הראשון, שמותר לו לבעול בלילה הראשון אפילו בעילות הרבה. בדם, בגמרא אמרו: רבותינו נמנו וגמרו, שיהא בועל בעילת מצוה ופורש, והיינו בכל אלו שנזכרו במשנתנו, שהואיל ופשטה החומרא שהחמירו בנות ישראל על עצמן, שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים, לפיכך כל הנושא בתולה, ואפילו קטנה שלא הגיע זמנה לראות, משבעלה בעילת מצוה הריהי נאסרת לו עד שתספור שבעה נקיים, כדין כל שאר נשים הרואות דם (ברטנורא).

הגר"א כותב, שהמשנה הקודמת (ט, יא) מקדימה כלל, כדי לפרש דברי בית הלל שבמשנתנו, האומרים: עד שתחתיה המכה ואינם תולים בימים, כשם שתולים בית שמאי בלילות ("נותנים לה ארבעה לילות"). ואף אין תולים בשנינו מראה, לומר שאם נשתנה מראה הדם, פסק דם בתולים והתחיל דם נידה, וזהו ששינוי שם: "נשים בבתוליהן בגפנים, יש גפן שיינה אדום ויש גפן שיינה שחור". כך יש אשה שדם בתוליה אדום ויש שדם בתוליה שחור, הלכך שינוי מראה בדמים לאו כלום הוא, שדם בתולים עצמו מראהו משתנה. "יש גפן שיינה מרובה ויש גפן שיינה מועט". כך יש אשה שדם בתוליה מרובה ויש שדם בתוליה מועט, הלכך לבית הלל ימים אינם מעלים ולא מורידים, אלא עד שתחתיה המכה. ובא רבי יהודה ואמר כיצד אפשר לטהר אותה, והלא יש לחשוש שמא אותה האשה אין לה דם בתולים כלל, ודם נידה הוא? אלא כל גפן יש לה יין, כך כל אשה יש לה דם בתולים, ושאיין בה יין הרי זה דורקטי, דור קטוע, שאין לה לא דם נידה ולא דם בתולים, ואם אין לה דם בתולים אף דם נידה אין לה ("אליה רבא" על המשנה הקודמת).

ב א ו ר מ ש נ ה ב

נִדָּה שֶׁבִּדְקָה עֲצָמָה יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁחֲרִית – היינו ביום השביעי לנידתה, **וּמִצָּאתָה טְהוֹרָה –** שלא היה לה דם, **וּבֵין הַשְּׂמֻשׁוֹת**

וּמִצָּאתָה טָמְאָה – הָרִי הִיא בְּחֻזְקַת טְהוּרָה. בְּדָקָה עֲצָמָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּשַׁחֲרִית וּמִצָּאתָה טָמְאָה, וּבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת לֹא הִפְרִישָׁה, וְלֹאֲחֵר זָמַן בְּדָקָה וּמִצָּאתָה טְהוּרָה – הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טָמְאָה. וּמִטְמָאָה מֵעַתְּ לַעֲת, וּמִפְקִידָה לְפִקְדָּה. וְאִם יֵשׁ לָהּ וָסֵת – דִּיָּה שֶׁעָתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה בְּטַהֲרָה מִן הַמְּנַחָה וּלְמַעַלָּה – הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טָמְאָה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אִפְּלוּ בְּשִׁנְיָה לְגִדְתָּהּ בְּדָקָה וּמִצָּאתָה טְהוּרָה, וּבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת לֹא הִפְרִישָׁה, וְלֹאֲחֵר זָמַן בְּדָקָה וּמִצָּאתָה טָמְאָה – הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טְהוּרָה.

ג הָזָב וְהַזָּבָה שֶׁבִּדְקוּ עֲצָמָן בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּמִצָּאוּ טְהוֹר, וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמִצָּאוּ טְהוֹר, וְשָׂאָר יָמִים שְׁבַנְתִּים לֹא בִּדְקוּ – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרִי הֵן בְּחֻזְקַת טְהוּרָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵין לָהֶם אֶלָּא יוֹם רִאשׁוֹן וְיוֹם שְׁבִיעִי בִּלְבָד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין לָהֶם אֶלָּא יוֹם שְׁבִיעִי בִּלְבָד.

ד הָזָב וְהַזָּבָה וְהַנֶּגְדָה וְהַיִּלְדָת וְהַמְצָרַע שְׁמָתוֹ – מִטְמָאִין בְּמִשָּׂא עַד שִׁימוּק הַבֶּשֶׂר. נִכְרִי שְׁמָת – טְהוֹר מִלְטָמָא

פירוש ברטנורא

וּטְהוּרָתָהּ שֶׁנִּגְעָה בָּהֶן טְהוּרוֹת, דְּאִמּוֹר הִשְׁתָּא הוּא דְּחֻזְקָתָא: וּמִטְמָאָה מֵעַתְּ לַעֲת. אִרְשָׁא קָא, דְּקָתָנָא וְלֹאֲחֵר יָמִים בְּדָקָה וּמִצָּאתָה טָמְאָה הָרִי הִיא בְּחֻזְקַת טְהוּרָה, אֲבָל מִטְמָאָה מֵעַתְּ לַעֲת שֶׁל רֹאיה זֶה אוֹ מִפְקִידָה לְפִקְדָּה: אִפְּלוּ בְּשִׁנְיָה לְגִדְתָּהּ. בְּדָקָה שַׁחֲרִית וּמִצָּאתָה טְהוּרָה, וּבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת לֹא הִפְרִישָׁה, וּלְבִסּוּף שְׁבַעָה טַבְּלָה, וְלֹאֲחֵר יָמִים בְּדָקָה וּמִצָּאתָה טָמְאָה, הָרִי זֶה עַד עַכְשָׁיו בְּחֻזְקַת טְהוּרָה. וְשֶׁלֹּשׁ מַחְלֻקוֹת דְּבָרָה, לְתַנָּא קָמָא בְּדִקְתָּ שַׁחֲרִית הַשְּׁבִיעִי הוּא דְּמַטְהַרְתָּה, אֲבָל שְׁנֵי לְגִדְתָּהּ, לֹא. וְלֹא יְהוּדָה אִפְּלוּ בְּדִקְתָּ שַׁחֲרִית דְּשִׁבְעִי לֹא מַטְהַרְתָּ עַד שֶׁתַּפְרוּשׁ בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת. וְלִרְבָּנָא אִפְּלוּ בְּשִׁנְיָה, דְּכִיּוֹן דְּפִסְקָא פִּסְקָא. וְדוּקָא בְּשִׁנְיָה הוּא דְּמַטְהַרֵּי רְבָנָא, אֲבָל בְּרִאשׁוֹן מִצָּאתָה טְהוֹר וְשׁוּב לֹא בְּדָקָה, וְטַבְּלָה בְּלִיל שְׁמִינִי וְעֵשֶׂתָה טְהוּרוֹת, וְאֲחֵר כִּךְ מִצָּאתָה טָמְאָה, לֹא מַטְהַרֵּי רְבָנָא, לְפִי שְׁבִיּוֹם רִאשׁוֹן הוֹחֻקָה מֵעַן פְּתוּחָה. וּמִשּׁוֹם הִכִּי קָתָנָא וְאִפְּלוּ בְּשִׁנְיָה לְגִדְתָּהּ דוּקָא, אֲבָל רִאשׁוֹן לֹא. וְהִלְכָה כַּחכְמִים:

ג הָזָב וְהַזָּבָה. שְׁצָרִיכִין לְסַפּוֹר שְׁבַעָה נְקִיָּם, וּפְסָקוֹ מִרְאִיתָן וְהַתְּחִלָּה לְסַפּוֹר, וּבִדְקוּ יוֹם רִאשׁוֹן וְשִׁבְעִי כ"ו: אֵין לָהֶם אֶלָּא יוֹם רִאשׁוֹן וְשִׁבְעִי בִּלְבָד. וְצָרִיכִין לְסַפּוֹר עוֹד חֲמִשָּׁה. יָמִים נְקִיָּם, כְּדִי לְהַשְׁלִים לְשַׁבְּעָה: ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁבִיעִי. שְׁמָא רָאוּ בִּנְתִיִּים וְסִתְרוּ סְפִירָתָן הִרְשִׁינָהּ. וְהִלְכָה כְּר' אֱלִיעֶזֶר:

ד מִטְמָאִים בְּמִשָּׂא. בְּנִמְרָא פִּרְךָ, אֲמַר כָּל מַת מִי לֹא מִטְמָא בְּמִשָּׂא. אֵלָּא מֵאִי בְּמִשָּׂא, בִּאֲבָן מִסְמָא. כְּלוּמַר אֲבָן גְּדוֹלָה וְכַבְדָּה שְׁאִינָה מִיטְלָטְלָה. וְאִם הִיא מוֹנַחַת עַל גְּבִי כְּלִים וְמַת נָתַן עֲלֶיהָ אֵין זֶה מִשָּׂא, הוּאִיל וְאִינָה רְאוּיָה לְהַטְלִיל עִמּוֹ, וְשָׂאָר מַתִּים לֹא מִטְמָו וְהֵנִי מִטְמָו מִדְּרַבָּנָא, הוּאִיל וְחֻמִּים מִטְמָו בִּאֲבָן

משניות מבוארות – קהתי

עצמה טמאה, הרי היא בחזקת טמאה אף לדעת חכמים, לפי שביום ראשון הוחזקה במעיין פתוח (גמרא). והלכה כחכמים.

ש ב ת ק ו ד ש

ב א ו ר מ ש נ ג

הָזָב וְהַזָּבָה – שְׁצָרִיכִים לְסַפּוֹר שְׁבַעָה יָמִים נְקִיָּים וּלְבַדּוֹק עֲצָמָם בְּכָל יוֹם, שֶׁבִּדְקוּ עֲצָמָן בְּיוֹם רִאשׁוֹן – לְסְפִירַת הַיָּמִים הַנִּקְיִים, וּמִצָּאתָה טְהוּרָה – שְׁנִיָּים הֵם, וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמִצָּאתָה טְהוּרָה – וְכֵן בִּדְקוּ עֲצָמָם בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי לְסְפִירָתָם, וּמִצָּאתָה טְהוּרָה, וְשָׂאָר יָמִים שְׁבַנְתִּים לֹא בִּדְקוּ – עֲצָמָם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרִי הֵן בְּחֻזְקַת טְהוּרָה – שְׁהוּאִיל וְתַחֲלִילַת הַסְּפִירָה וְסוּפָה בְּטַהֲרָה, כָּל הַיָּמִים בְּחֻזְקַת טְהוּרָה. בְּרַם, יֵשׁ דְּעָה בְּגִמְרָא, שֶׁאִפְּלוּ בִּדְקוּ בְּיוֹם הִרְשִׁינָהּ בִּלְבָד אוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בִּלְבָד, סוּבֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁבְּחֻזְקַת טְהוּרָה הֵם (עֵינִי יִמְשְׁנָה אַחֲרֹנָה). רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵין לָהֶם אֶלָּא יוֹם רִאשׁוֹן וְיוֹם שְׁבִיעִי בִּלְבָד – וְצָרִיכִים לְסַפּוֹר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים נְקִיָּים, לְהַשְׁלִים לְשַׁבְּעָה. בְּגִמְרָא מְבוּרָא, שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁנִמְצָא מִנִּין הַיָּמִים בְּסִירּוּגִין, וְהַתּוֹרָה אִמְרָה בּוֹזֵה (וַיִּקְרָא טו, כח): "וּסְפָרָה לָהּ שֶׁבַע יָמִים וְאֲחֵר תִּטְהַר", וְדִרְשׁוּ: אַחֵר אַחֵר לְכוּלָּן, שֶׁלֹּא תִהְיֶה טוֹמָא מִפְּסָקָה בֵּינֵיהֶם (כְּלוּמַר שֶׁשְּׁבַעַת הַיָּמִים הַנִּקְיִים יִהְיוּ רְצוּפִים בְּטַהֲרָה), בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּטוֹמָא וְדֹאֵית, שֶׁסּוּתֶרֶת אֵת כָּל הַמִּנִּין, אֲבָל כֹּאֵן אֵין חוֹשְׁשִׁים לָכֵן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין לָהֶם אֶלָּא יוֹם שְׁבִיעִי בִּלְבָד – שְׁחוֹשְׁשִׁים שְׁמָא רָאוּ בִּנְתִיִּים וְסִתְרוּ סְפִירָתָם הִרְשִׁינָהּ (רש"י: בְּרִטְנּוֹרָא) וְהָרִי שְׁצָרִיכִים לְסַפּוֹר עוֹד שְׁשֶׁה יָמִים נְקִיָּים. וְהִלְכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

ב א ו ר מ ש נ ד

הָזָב וְהַזָּבָה וְהַנֶּגְדָה וְהַיִּלְדָת וְהַמְצָרַע שְׁמָתוֹ, מִטְמָאִין בְּמִשָּׂא – בְּגִמְרָא שׁוּאֵלִים: וְכִי כָל מַת אֵינוֹ מִטְמָא בְּמִשָּׂא? וּמַתְרַצִּים, שְׁכוּנוֹת מִשְׁתַּנּוּ הִיא בִּאֲבָן מִסְמָא, הֵינּוּ אֲבָן גְּדוֹלָה וְכַבְדָּה שְׁשִׁמִּים לְמִשָּׂא עַל דְּבַר וְאִינָה מִיטְלָטְלָה, אוֹ שְׁהִיא אֲבָן שוּמָה עַל אִיזָה דְּבַר כְּגוֹן עַל גְּבִי יִתְרוֹת (עֵינִי כְּלִים א. ג). שֶׁאֵם מַת נָתַן עַל גְּבִי אֲבָן זֶה, אֵין זֶה

– שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, לֹא הִפְרִישָׁה – כְּלוּמַר לֹא בְּדָקָה אֵת עֲצָמָה לְהַפְרִישׁ בְּטַהֲרָה מִטְמָאֵת נִידָה, וְטַבְּלָה בְּלִיל שְׁמִינִי כְּדִינָה, וְלֹאֲחֵר יָמִים בְּדָקָה וּמִצָּאתָה טָמְאָה – שְׂרָאתָה דֵם, הָרִי הִיא בְּחֻזְקַת טְהוּרָה – בְּיָמִים שְׁבִין טַבְּלָתָה לְמִצִּיאַת הַטּוֹמָאָה, וְהַטְהַרוֹת שֶׁעֲשִׂתָה בָּהֶם טְהוּרוֹת, שֶׁאֵף בְּדִקְתָּ שַׁחֲרִית שֶׁל יוֹם הַשְּׁבִיעִי מוֹעִילָה, וְאֵנוּ אוֹמְרִים, שְׁכִיּוֹן שֶׁפְּסָקָה לְרֹאוֹת, פְּסָקָה עַד הַיּוֹם (הַמֵּאִידִי). בְּדָקָה עֲצָמָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּשַׁחֲרִית וּמִצָּאתָה טָמְאָה – שְׁעָרִין רֹאֲתָה דֵם, וּבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת לֹא הִפְרִישָׁה – כְּלוּמַר לֹא בְּדָקָה אֵת עֲצָמָה לְהַפְרִישׁ בְּטַהֲרָה, וְטַבְּלָה בְּלִיל שְׁמִינִי, וְלֹאֲחֵר זָמַן בְּדָקָה – אֵת עֲצָמָה, וּמִצָּאתָה טְהוּרָה – שֶׁלֹּא הִיא לֵה דֵם, הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טָמְאָה – וְהַטְהַרוֹת שֶׁעֲשִׂתָה טְמָאוֹת; וְהוּא הָרִין אִם לֹא בְּדָקָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּשַׁחֲרִית, שֶׁבְּחֻזְקַת טָמְאָה הִיא, שְׁכִיּוֹן שְׂרָאתָה דֵם נִידָה, אִינָה יוֹצֵאת מִטְמָאָתָה עַד שֶׁתְּבַדּוֹק אֵת עֲצָמָה וְתַפְרוּשׁ בְּטַהֲרָה, אֵלָּא שֶׁאֲגַב רִישָׁא נִקְטָה הַמִּשְׁנָה גַם כֹּאֵן "בְּדָקָה עֲצָמָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּשַׁחֲרִית וּמִצָּאתָה טָמְאָה" (יִמְשְׁנָה אַחֲרֹנָה). וּמִטְמָאָה מֵעַתְּ לַעֲת, וּמִפְקִידָה לְפִקְדָּה – פִּיסְקָה זֶה מוֹסְבָה עַל הַרִישָׁא, שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁהִיא בְּחֻזְקַת טְהוּרָה, מִכָּל מְקוֹם רֹאֲיָה זֶה מִטְמָאָה אוֹתָהּ לְמַפְרַע מֵעַתְּ לַעֲת אוֹ מִפְקִידָה לְפִקְדָּה, כִּשְׂאָר כָּל הַנִּשְׁיִים (עֵינִי א. א. א). וְאִם יֵשׁ לָהּ וָסֵת – בְּיוֹם שֶׁבְּדָקָה וּמִצָּאתָה עֲצָמָה טָמְאָה, דִּיָּה שֶׁעָתָה – שְׁאִינָה מִטְמָאָה אֵלָּא מִשְׁעַת רֹאֲיִיתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה בְּטַהֲרָה מִן הַמְּנַחָה וּלְמַעַלָּה – בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טָמְאָה – אֵף עַל פִּי שֶׁבְּדָקָה בְּשַׁחֲרִית וּמִצָּאתָה עֲצָמָה טְהוּרָה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אִפְּלוּ בְּשִׁנְיָה לְגִדְתָּהּ – אִפְּלוּ בְּיוֹם שְׁנֵי לְגִדְתָּהּ, וְלֹא דוּקָא בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, כְּדִרְבִּי תַנָּא קָמָא, בְּדָקָה – עֲצָמָה בְּשַׁחֲרִית, וּמִצָּאתָה טְהוּרָה – שְׁאִין לֵה דֵם, וּבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת – בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, לֹא הִפְרִישָׁה – לֹא בְּדָקָה עֲצָמָה לְהַפְרִישׁ בְּטַהֲרָה מִטְמָאָתָה, וְטַבְּלָה בְּלִיל שְׁמִינִי, וְלֹאֲחֵר זָמַן בְּדָקָה וּמִצָּאתָה טָמְאָה, הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טְהוּרָה – מִשְׁעָה שֶׁבְּדָקָה עַד מִצִּיאַת הַטּוֹמָאָה, שְׁכִיּוֹן שֶׁפְּסָקָה דֵם פִּסְקָא. וְדוּקָא אִם בְּדָקָה בְּיוֹם הַשְּׁנִי, סוּבֵרִים חֻכְמִים שְׁהִיא בְּחֻזְקַת טְהוּרָה, אֲבָל אִם בְּדָקָה בְּיוֹם הִרְשִׁינָהּ וּמִצָּאתָה עֲצָמָה טְהוּרָה, וְשׁוּב לֹא בְּדָקָה וְטַבְּלָה בְּלִיל שְׁמִינִי, וְעֵשֶׂתָה טְהוּרוֹת, וְלֹאֲחֵר יָמִים בְּדָקָה וּמִצָּאתָה

בְּמִשְׁא. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: כָּל הַנָּשִׁים מְתוֹת נָדוֹת; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֵין נִדָּה אֶלָּא שְׁמִתָּה נִדָּה.

פירוש ברטנורא

מסמא מדאורייתא שהרי מטמאים מושב כל שתחתיה, גזור (בהו רבנן לאחר מיתה) שמא יתעלפו ודומה למת, ואי אמרת זב מת אינו מטמא, כוב חי שנתעלף אתי לטהורי: עד שימוק הבשר. דמהשתא הוי מת ודאי: נכרי שמת. אע"ג דמחיים הרי הוא כוב לכל דבריו ומטמא באבן מסמא, משמת, טהור מלטמא באבן מסמא, הואיל וטומאת זיבה שעליו מחיים אינה אלא מדברי סופרים: כל הנשים. מחזקין להו כנדות, ומטבילין כלים שהיו עליהן סמוך לציאת נשמה אע"פ שלא נגעו בהן לאחר מיתה. לפי שבראשונה היו מטבילין כלים על גבי נדות מתות, והיו נדות חיות מתביישות, שאפילו במיתתן הן משונות משאר נשים, התקינו שיהיו מטבילין על גבי כל הנשים, מפני כבודן של נדות חיות: ובית הלל אומרים אין נדה אלא שמתה נדה. דלית להו לבית הלל האי תקנתא:

משניות מבוארות – קהתי

אותם סמוך לגסיסתן. בבביתא בגמרא מובא הטעם, שכן בראשונה היו מטבילין כלים על גבי נידות מתות, והיו נידות חיות מתביישות, שאפילו במיתתן משונות הן משאר נשים; התקינו שיהיו מטבילין על גבי כל הנשים, מפני כבודן של נידות חיות; ובית הלל אומרים: אין נדה אלא שמתה נדה – שאינם מודים בתקנה זו. יש מפרשים, שאף בית הלל מודים בתקנה זו (כפי שמזכיר בגמרא מועד קסו כו, ב), אלא שמחלוקתם כאן באבן מסמא, כמו שבארנו ברישא, שלדעת בית שמאי כל הנשים מטמאות במותן באבן מסמא עד שימוק הבשר, כנידות שמתו, שכשם שהתקינו להחזיק את כולן כנידות לענין טבילת בגדיהן שפשטו סמוך למיתתן, כך דינן כנידות לענין אבן מסמא; ובית הלל סוברים, שאמנם לענין טבילת בגדיהן התקינו שיהיו מטבילין על גבי כל הנשים, כדין נידות, אבל לענין אבן מסמא לא התקינו (תוספות נידה עא, א; המאירי).

משא, הואיל ואינה ראויה להיטלטל עמו, אבל אם ישבו עליה הזב או הזבה או הנידה וכו', הרי היא נטמאת טומאת משכב ומושב, וכל הכלים שתחתיה נטמאים משום טומאה זו, ובאה המשנה להשיענו, שהואיל ומחיים מטמאים הם משכב ומושב באבן מסמא, לפיכך גזור חכמים שאף לאחר מיתתם מטמאים כן, גזירה שמא יבואו להקל בטומאתם בזמן שיתעלפו, עד שימוק הבשר – שמעתה הרי זה מת ודאי, ואין מקום לטעות, הלכך משנימוק הבשר שוב אין מטמאים משום משכב ומושב. נכרי שמת – אף על פי שמחיים הרי הוא כוב לכל דבריו ומטמא באבן מסמא משום משכב ומושב, מכל מקום לאחר שמת, טהור מלטמא במשא – כלומר באבן מסמא, שהואיל וטומאותו כזב אינה אלא מדברי סופרים, לפיכך לא גזור עליו לאחר מיתה. בית שמאי אומרים: כל הנשים מתות נדות – דינן כאילו מתו בזמן שהיו נידות, ומטבילים בגדים שהיו עליהן סמוך לציאת נשמה, אף על פי שלא נגעו בהם לאחר מיתה, כגון שפשטו

אגרות קודש

ב"ה, א' דחומה"ס, תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

כינוס הארצי הראשון של נשי ובנות חב"ד

באה"ק ת"ו

ספריא - כפר חב"ד

ברכה ושלוש!

במענה על כרטיס ההזמנה לכינוס שיתקיים אי"ה מחר ביום ג', שלח כ"ק אדמו"ר שליט"א מברק ברכה וזל"ק:

"בכינוס בימי מועד והקהל ליראה את השם בטח תעוררנה לפעולות ממשיות להמשיך צלא דמהימנותא בפנימיות בכל ארבעת הסוגים שבישראל כדרישת תורת החסידות ופקודות נשיאנו ז"ע. בברכת הצלחה וחג שמח".

בטח נתקבל בעתו ונקרא בהסבר המתאים, ובלי ספק אשר יודיעו בפרטיות מתוצאות הכינוס, בחירת ההנהלה וכו' וכו'.

בברכת החג מזכיר

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

בְּקִלְנָבוּ — שם מקום. **שְׁבָרִי כְּלִי חָרָם** — שמבשלים בהן קדשי קדשים, ובליעתן נאסרת משום נותר, וטעונין שבירה. כדכתיב (ויקרא פרק ו) "וכלי חרש אשר תבושל בו ישר". ושבירתו במקום קדוש, כדאמרינן התם בזבחים, בפרק "דם חטאת" (צג,ב). **וְאֵם אֵין נִבְלָעִין** — נמצאו אשפתות של שברים בעזרה. **מוראה ונוצה** — של עולת העוף. ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה — בכל בקר נותנן עם תרומת הדשן במזרח של כבש, כדתנן גבי תרומת הדשן (תמיד פרק א משנה ד): הגיע לרצפה הפך פניו לצפון, והולך במזרחו של כבש כעשר אמות, מקום שנותנין שם מוראה ונוצה, ודישון מזבח הפנימי והמנורה. וקרא נמי דמוראה ונוצה הכי כתיב "והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן" (ויקרא פרק א). **פסולי תלוא הוו** — פסול עומר ושתי הלחם ולחם הפנים תלת ניסי חשבתינהו. **בלועין תרי הוו** — דשברי כלי חרס הוו חד, ומוראה ונוצה וכל הניתנים שם חד הוו. **סילוקו בסידורו** — כשמסלקין אותו עדיין הוא חם. **חום ביום הלקחו** — שהוא חם ביום שנלקח משם. והאי קרא בלחם הפנים כתיב, בספר שמואל.

דף כא ע"א: שואלת הגמרא: **פְּתַח בְּמִקְדָּשׁ וְסִיִּים בִּירוּשָׁלַיִם** - המשנה התחילה לומר שהעשרה ניסים נעשו בבית המקדש, וסיימה בשני ניסים שהיו בירושלים, שלא הזיק נחש ועקרב ולא אמר אדם צר לי המקום. מיישבת הגמרא: **אֵיכָא תַּרְתֵּי אַחֲרֵינִייתָא בְּמִקְדָּשׁ** - מצינו שני ניסים אחרים שהיו במקדש והם משלימים לעשרה ניסים שהיו במקדש, **דְּתַנִּינָא, מַעוֹלָם לֹא כְּבוֹ נְשָׁמִים אִשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרֶכֶה**, ואף שלא היה תקרה מעל המזבח, שאם תכבה האש לא יוכלו להקריב אימורים והבשר יאסר באכילה, **וְעֵשֶׂן הַמַּעֲרֶכֶה** שהיה מיתמר ועולה כלפי מעלה, אף בו נעשה נס, **שֶׁאִפִּילוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁפְּעוֹלָם בָּאוֹת וּמִנְשָׁבוֹת בּוֹ, אֵין מְוִיזוֹת אוֹתוֹ מִמָּקוֹמוֹ**.

מקשה הגמרא: **וְתוֹ לִיכָא** - האם אין עוד ניסים שנעשו במקדש, **וְהַתַּנִּינָא רַב שְׁמַעְיָה בְּקִלְנָבוּ** [-שם מקום], **שְׁבָרִי כְּלִי חָרָם** שבישלו בהם קדשים, ונאסרים מחמת הבליעה משום נותר וטעוננים שבירה, והיו צריכים לשברם במקום קדוש, **נִבְלָעִין הִיוּ בְּמִקְוֵינָן** בעזרה, ואם לא שהיו נבלעים, היו אשפתות של שברים בעזרה. **וְאָמַר אַבְיִי**, עוד נס היה מעין זה, **מוֹרָאָה** - זפק וְנוֹצָה של עולת העוף שהיו נוטלים עם הזפק ומסירים לפני ההקטרה ומניחים במזרח המזבח, **וְדִישוֹן** - האפר שנשאר על **מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְדִישוֹן** מה שנשאר מהדלקת **הַמְּנוֹרָה**, שהיה הכהן מניח את שני אלו בכל בוקר במקום שמניחים את תרומת הדשן במזרח המזבח, היו **נִבְלָעִין בְּמִקְוֵינָן** - במקום שהיו מניחים אותם, דהיינו לצד המזבח במזרחו. הרי נמצינו שהיו עוד ניסים במקדש ומדוע נקטה המשנה רק עשרה. מתרצת הגמרא: **פְּסוּלֵי תִלְתָּא הָווּ** - אותם שלשה ניסים בשלשת הדברים שלא נפסלו, עומר, שתי הלחם, ולחם הפנים, **חֲשִׁבִינָהוּ בְּחֶד** - יש להחשיבם כנס אחד, ואם כן **אִפִּיק תַּרְיִי** - הוצא שנים מן המנין, שהרי במקום שלשה ניסים אתה מחשיב אותם לנס אחד **וְעֵייל תַּרְיִי** - והוסף את שני הניסים, האחד, בליעת שברי כלי חרס, והשני, בליעתן של המוראה והנוצה, דישון מזבח הפנימי והמנורה. שואלת הגמרא: **אֵי הָכִי** שמחשיבים את שלשת הניסים של הדברים שלא נפסלו

כנס אחד, **בְּלוֹעִין נְמִי תַּרְיִי הָווּ** - הרי גם שני הניסים של הדברים שנבלעו במקומם **חֲשִׁבִינָהוּ בְּחֶד** - נחשיב כנס אחד, ואם כן **חֲסֵרוּ לָהּ** נס אחד למנין העשרה. מיישבת הגמרא: **אֵיכָא נְמִי אַחֲרֵינִי** - יש עוד נס שלא מנינו, **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, נִס גָּדוֹל הָיָה נַעֲשֶׂה בְּלָחֶם הַפְּנִינִים**, שהיה סִלּוֹקוֹ בְּסִדּוּרוֹ - כשהיו מסלקים את לחם הפנים, היה עדיין חם כמו שהניחו אותו, **שְׁנַאמַר** (שמואל א' כא ז) **'לָשׁוֹם לָחֶם חֵם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ'**, ולומדים מכאן שביום הלקחו הוא היה חם.

שמחת בית-השואבה היו בה הגבלות- ש"לא היו עושין אותה... אלא גדולי חכמי ישראל... מה- שאין-כן השמחה דשמחת-תורה אין בה מדידות והגבלות, והיא אצל כל בני ישראל בשווה, שכולם רוקדים עם הספר-תורה כפי שהיא סגורה ועטופה כו', באופן שלמעלה מהבנה והשגה כו'.

מתרצת הגמרא: אמנם בתחילת דבריו השמיענו ר' יהודה שאסור
להעלותו עד שיראנו, מ"מ בסוף דבריו השמיענו עוד חידוש. לא
צריך – לא הוצרך רבי יהודה לומר 'ואם לאו לא יאמר' אלא
באופן דקדוק ואפיקות – שעבר והעלה את הבכור קודם שהראהו
לחכם, סלקא דעתך אמינא לשחטיה – נתירו בשחיטה, קא משמע
לן רבי יהודה שלא ישחוט, וזה שאמר 'ואם לאו' שלא ירד
מומחה לבור אלא עבר והעלה, לא ישחוט.

מקשה הגמרא: לשחטיה – בתמיה, וכי יעלה על דעתך לומר שאם
עבר והעלהו ישחטוהו, הא תם הוא ובכור תם אסור בשחיטה אף
בחול משום איסור שחיטת קדשים בחור. ומבאר הגמרא את
כוונת התרצו: לא צריך דנפל ביה ביו"ט מוקא – מום קבוע,
כלומר שאחר שעבר והעלהו הבחין המומחה שבנפילתו לבור
ביו"ט נפל בו מום קבוע והותר לשחטו בחול, מ"מ ביו"ט לא ישחוט
משום איסור מוקצה. וזה שאמר רבי יהודה, 'אם יש בו מום'
הקבוע מערב יום טוב, יעלה וישחוט, 'ואם לאו' אם לא היה מערב
יום טוב אלא נתחדש היום, אפילו עבר והעלהו 'לא ישחוט'.
מקשה הגמרא: והא מוקצה הוא, ופשיטא שאם לא נפל בו מום
קבוע מערב יו"ט הרי לא היה דעתו עליו מאתמול ומוקצה הוא,
וכבר השמיענו ר' יהודה בכמה מקומות שיש איסור מוקצה.

חזרת בה הגמרא מהתירוי שחסיפא עוסקת באופן שעבר
והעלהו: אלא מה שהוצרך רבי יהודה לומר 'ואם לאו לא ישחוט'
איירי כגון דנפל ביה מום עובר מערב יום טוב, והשתא – וביום טוב
הזה ליה – אותו מום עובר שנפל בו מערב יו"ט נהפך ע"י נפילתו
לבור למום קבוע, מהו דתימא דדעתיה ענייה – כבר נתן דעתו עליו
לשחטו אם יפסוק החכם שהוא מום קבוע, ונשחטיה, קא משמע
לן רבי יהודה שאין דעתו עליו אלא על הצד שהוא מום קבוע,
אבל על הצד שהוא מום עובר אין דעתו עליו, והרי הוא מוקצה.

תני רבנן, כבור תם שנפל לבור ביו"ט, רבי יהודה הנשיא אומר ירד
מומחה ויראה, אם יש בו מום קבוע, ואפילו שנפל בו המום ביו"ט,
יעלה וישחוט ואינו מוקצה, כיון שכל שעה דעתו עליו שמא יפול
בו מום, וחולק בזה על רבי יהודה במשנתו, ואם לאו – אם לא
ירד החכם לראותו לא ישחוט – לא יעלהו בהערמת שחיטה,
כלומר אין היתר להעלותו ע"י הערמה. אמר לו רבי שמעון בן
מנסיא, הרי אמרו רבותינו והיינו רבי שמעון במשנה שנחלק על
רבי יהודה ואמר: אין רואין מומין ביום טוב, ויש לנו לילך בזה
כדברי המזמיר.
ומפרש רבי שמעון בן מנסיא את דעת רבי שמעון, ואמר שיש בזה
שלשה חילוקי דינים: ביצה, א. נולד בו מום מערב יום טוב,
לכתחילה אין מקריין אותו ביום טוב, אבל אם עבר ובקר, שוחטו
ולא אסרוהו אף בדיעבד, מפני שאינו נחשב כ"כ כמתקן, שלא היה
מחוסר מערב יו"ט אלא ראיית חכם. ב. אם נולד בו מום

אם יש בו מום – אם המום שנפל בו מאתמול הוא מום קבוע
המתירו באכילה, יעלה את הבהמה מן הבור וישחוט, ואף שלא
נודע היתרו מערב יו"ט, מ"מ אינו מוקצה, כיון שמשעה שנפל בו
מום היתה דעתו עליו לשחטו אם יתירנו מומחה, ועכשיו הוברר
שמאתמול הוא מותר. ואם לאו – שאין אותו מום קבוע, לא
ישחוט, וכיון שאסור בשחיטה לא יעלה, שלא היתירו ביו"ט טירחא
שלא לצורך.

רבי שמעון אומר, אין רואין מומין ביו"ט מפני שנראה כמתקן את
הבכור שאסור משום שבות, ולכן אפילו עבר וראהו כל שאין מומין
ניכר – שלא הראהו לחכם מקבוע יום, אין זה מן המוקין:

גמרא

מבאר הגמרא: במא קא מפליג – מה הטעם למחלוקתם, אי נימא
ברואין מומין קמפלג – שנחלקו אם מותר לחכם לראות מומין
ביו"ט, דרבי יהודה קבר רואין מומין ביום טוב ולכך אמר שירד
מומחה ויראה, ורבי שמעון קבר אין רואין מומין ביום טוב ומשום
שדומה למתקן, או לזן דין, ולכן אסרו ר"ש אף בדיעבד, אי
ולפלג ברואין מומין דעלמא – היה להם לחלוק בבכור דעלמא
שנפל בו מום מערב יו"ט אם מותר לחכם לראותו ביו"ט, ולמה
נחלקו דווקא באופן שהבכור נפל לבור.

מתרצת הגמרא: כבור שנפל לבור אצטרפיא ליה – רבי יהודה בא
להשמיענו חידוש נוסף, שאם היה משמיענו בבכור דעלמא
שמותר לראותו, עדין סלקא דעתך אמינא – היה עולה על הדעת
לומר, שבכור שנפל לבור משום צער בעלי חיים שיש לבכור
בהיותו בכור, לערים ולפסיה – נתיר לבעלי העולות אף קודם
שיראנו לחכם, ע"י שיערים לומר שמא מומו קבוע, וקרבי יהושע
להלן (לו). שסובר כן אליבא דאמת להתיר להעלות בהמה מן
הבור ביו"ט ע"י הערמה משום צער בעלי חיים, לגבי בהמה ובנה
שנפלו לבור ביו"ט ורוצה להעלותם אבל אינו יכול לשחוט אלא
אחד מהם, משום שנאמר (ויקרא כב כח) 'אתו ואת בנו לא תשחטו
ביום אחד', וסובר רבי יהושע שיעלה את האחד על מנת לשחטו
ואח"כ מערים ואומר שמא הראשון כחוש והשני שמן ממנו, וחזור
ומעלה את השני ושוחט איזה מהן שירצה, וא"כ נאמר כן גם לענין
בכור שנפל לבור, קא משמע לן רבי יהודה שירד מומחה ויראה
טרם העלתו דווקא, ומה שהתיר רבי יהושע להערים, היינו משום
שכל אחד מהם ראוי לשחיטה ביו"ט ואין הערמתו ניכרת.

מקשה הגמרא: אי קבי – אם כן שחידושו של ר' יהודה שאסור
להעלותו, למה אמר רבי יהודה 'ואם לאו' – אם אין בו מום לא
ישחוט, הלא פשיטא הוא שאסור לשחוט בכור תם, אלא לא יעלה
וישחוט מקבוע ליה – היה לו לומר 'ואם לאו לא יעלה וישחוט',
כלומר, 'אם לאו' שאין המומחה יכול לירד לראות מומו בבכור,
לא יעלה את הבכור ע"י הערמה, אלא ישאר בכור.

אגרות קודש

[כ"ח תשרי תשי"ג]

...וקריאת שם הרי זה ענין של גילוי המשכה מן השרש המקור וההעלם, לענינים שבפועל
וכמבואר בדא"ח בכ"מ ענין קריאת שם שענינה לחבר הנשמה עם הגוף וכו', ועפ"ז יש להסביר ג"כ
המחלוקת שישנה אם אדם קרא שמות גם לדגים שהרי דוגמתם הם נבראים דעלמא דאתכסיא, היפך
ענין הגילוי אלא שעלמא דאתכסיא זה - לגבי עולם שלמעלה הימנו גם לזה גילוי יקרא שזה יסוד
לדיעה שגם הדגים נקראו בשם. יעוין תוסי' חולין סו, ב. חזקוני ורד"ק לבראשית ב, יט. מדרש חסר
ויתיר ועוד...

ביצה. פרק שלישי – אין צדין דף בו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רלא תוספות

אם יש בו מום – על כרחך ר' יהודה מוקצה אית ליה, ובמום הגופל בו ביזם טוב לא שרי, דלאו דעתיה עלויה מאתמול. והכי קאמר: בכור בעל מום שלא הראהו לחכם מבעד יום להתירו, ונפל לבור ביזם טוב – ירד מומחה ויראה מום שדיה בו אתמול, אם מום קבוע הוא – יעלה וישחוט, משום דמוקצה ליכא, דמאתמול דעתיה עלויה. אין זה מן המוכן

– לאו משום מוקצה אסר ליה, דהא לית ליה מוקצה. אלא לפי שמתירו ביזם טוב נראה כמתקן, דהוה ליה כדן דין, דגזור ביה משום שבות. והכי קאמר: אין התרתו היתר, ואינו מוכן להבשר.

גמרא אי נמי ברואיין בו – דהא דאי משום מוקצה לא הוי טעמיהו, דאפכא שמעינן להו. אלא משום ארית מום, דר' שמעון סבר אין רואין, כיון דהוה ליה כיושם דין. לפליג ב**עלמא** – בלן נפל לבור. לערים – לומר: דאי ימצא בו מום. ולסקיה כרבי יהושע – דאמר בפרק "משילין" (לקמן דף לו.א), אותו ואת בנו שנפלו לבור – מעלה את הראשון על מנת לשחוט, ואינו שוחט, וחוזר ומעלה את השני. רצה – זה שוחט, רצה – זה שוחט. אי הכי – דנפילת בור דנקט לאשמעינן דלא יעלהו נקט ליה, ואם לאו לא יעלהו מבעי ליה, דהא עיקר משום העלאה נקט לה, ושחיטה פשיטא לן. לא צריכא לערב ואסקיה – ומשמעותא דלא לסקיה – מרישא שמע מינה, דקתני: ירד המומחה ויראה, ולא קתני יעלהו ויראה. והדר אשמעינן אחריתא: דאי עבר ואסקיה ויראה מוצא בו מום – לא שחוט. דנפל ביה מוצא – והשתא. דאמר: אם יש בו מום הקבוע מערב יום טוב – יעלה וישחוט; ואם לאו, דלא היה מעידים טוב אלא היום – אפילו עבר והעלהו, לא ישחוט. והא מוקצה הוא – אי מאתמול לא הוה ביה מום

כלל – פשיטא דלא ישחוט, דהא אשמעינן רבי יהודה בכמה דוכתי דאית ליה מוקצה. קא משמע לן – דאי לא הוה קבוע מערב יום טוב – לא ישחוט, משום דמוקצה מחמת איסור הוה. אי נמי, משום דעבר ואסקיה. בכור תם שנפל לבור – גרסינן בברייתא דלית להו מוקצה להנך תנאי בבכור, דכל שעתא דעתיה עלויה שמא יפול בו מום. ירד מומחה – ולא לערים ולסקיה. ר' יהודה הנשיא – הוא רבי. ולא היינו רבי יהודה דמתניתין, דסתם ר' יהודה הוא ר' יהודה בר אלעאי. אם יש בו מום – אפילו נפל בו היום. יעלה וישחוט – דלית ליה מוקצה בבכור, ואם לאו – ועבר ואסקיה – לא ישחוט, אפילו נפל בו מום לאחר העלאה. וקנסא הוא משום דעבר ואסקיה. ואי נמי: לא ישחוט – לא יעלה בהערמת שחיטה קאמר. דלא ישחוט לא אצטריך, דהא תם הוא. ומתניתין דלא שנינן הכי – משום דמתניתין לא מצינן לאוקומה בתם, משום דרבי יהודה מוקצה אית ליה, ולא מצי למימר אם יש בו מום שנפל בו ביזם טוב יעלה וישחוט. וכיון דעל כרחך בבעל מום קומה – לא אצטריך לשנוי ספא בשניא דחזקא, ולמימר דלא ישחוט לא יעלה קאמר, דהא מצי לשנויא שפיר כדנשינן, דאשמעינן: ואם לאו, דלא היה קבוע מבעד יום דאפילו עבר ואסקיה – לא ישחוט, ואעל גבי דאעתיב ליה מום קבוע השתא: לשון אחר – לא גרס בברייתא בכור תם, אלא כי מתניתין גרסינן בברייתא: בכור שנפל לבור. ומתוקמא הכי: בכור שנפל לבור, ר' יהודה הנשיא אומר: ירד מומחה ויראה, דלא נערים ונסקיה מעיקרא. אם יש בו מום – אם ימצא בו מום הידוע שהיום לא נעשה – יעלה וישחוט. ואם לאו, אלא נפל בו מום היום – אפילו העלהו, לא ישחוט. ולרבי יהודה נשיאה ליכא למפרך כדפריכין לעיל: פשיטא דלא ישחוט, דהא מוקצה הוא. דאלו לדידיה אצטריך, דהשתא הוא דאשמעינן דאית ליה מוקצה. אמר ליה ר' שמעון בן מנסיא **הרי אמרו** – רבותינו, דורות שלפנינו, אין רואין מומין. דר"ש בן יוחי מדורות שלפנינו היה, ורבי תלמידו היה, כדאמר במסכת עירובין (צ.א.) ובמסכת שבת (קמ.ב). אמר רבי כשהיינו לומדים תורה אצל ר' שמעון בתקוע, היינו מעלין לו שמן בן כו. וקאמר ליה ר' שמעון בן מנסיא לרבי: הרי נתחלק בה דורות שלפנינו, ונזיל לחומרא. נזיל בו מום מעיים טוב – רבי שמעון בן מנסיא מפרש מלתי דר' שמעון בן יוחי, והכי קאמר: הרי אמר רבי שמעון בן יוחי אין רואין מומין, כיצד? נזיל בו מום מערב יום טוב – אין מבקרין אותו לכתחלה, אבל אם עבר ובקר – שוחט, שחרי אינו מתקן כל כך, שקרוב היה בין השמשות להיות מתוקן, שלא היה מחוסר אלא ראיית חכם.

אם יש בו מום – יעלה וישחוט, ואם לאו – לא ישחוט. רבי שמעון אומר: כל שאין מומו ניכר מבעד יום – אין זה מן המוכן. גמרא במאי קא מפליג? אי נמיא ברואיין מומין קמפליג, דרבי יהודה סבר: רואין מומין ביזם טוב, ורבי שמעון סבר: אין רואין מומין ביזם טוב, ולפליג ברואיין מומין דעלמא! בכור שנפל לבור אצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא: משום צער פעלי חיים לערים ולסקיה, כרבי יהושע, קא משמע לן. אי הכי "לא ישחוט"? "לא יעלה וישחוט" מבעי ליה! לא צריכא דעבר ואסקיה, סלקא דעתך אמינא לשחיטה, קא משמע לן. לשחיטה? הא תם הוא! לא צריכא, דנפל ביה מומא. והא מוקצה הוא! אלא דנפל ביה מום עובר מערב יום טוב, והשתא הוה ליה מום קבוע. מהו דתימא: דדעתיה עלויה וישחטיה, קא משמע לן. תנו רבנן: בכור תם שנפל לבור, רבי יהודה הנשיא אומר: ירד מומחה ויראה, אם יש בו מום – יעלה וישחוט, ואם לאו – לא ישחוט. אמר לו רבי שמעון בן מנסיא: הרי אמרו אין רואין מומין ביזם טוב. כיצד? נזיל בו מום מערב יום טוב – אין מבקרין אותו ביזם טוב, נזיל בו מום ביזם

לאו דעתיה עלויה מאתמול, על כן אסור אפילו אם היה קבוע בדיעבד. **תנן** רבנן בכור תם שנפל לבור – הכי גרסינן, דרבי יהודה הנשיא לית ליה מוקצה. דקאמר: אם יש בו מום קבוע, ואפילו אם נפל ביזם טוב – יעלה וישחוט. ולית להו להני תנאי מוקצה בבכור, דלעולם דעתו עליו שמא יפול בו מום, ואם לאו שאין בו מום מאלו – לא ישחוט, ואם תאמר: פשיטא, דהא תם הוא ויש לומר: לא יעלה בהערמת שחיטה, כדפירש לעיל. ועל רבי יהודה דמתניתין לא בעי לשנוי הכי, דלא בעי לשנוי שניא דחזקא, ולא יעלה בהערמת שחיטה קאמר, הואיל דאית ליה שניא אחרתא, דרבי יהודה אית ליה מוקצה בבכור וצריך לאוקומי בבעל מום. על כרחך דהא אית ליה מוקצה. אבל לרבי יהודה הנשיא, דלית ליה מוקצה בבכור, דהא בתם שנפל לבור מיירי – לא מצי לשנוי הכי שנפל בו מום קבוע ביזם טוב כדמשני לרבי יהודה במתניתין. עוד פירש ר"ש פירוש אחר: דלא גרס תם בברייתא, אלא הכי גרסינן: בכור שנפל לבור וכו', אם יש בו מום קבוע שידוע בו מום מערב יום טוב – שחוט. ואם לאו, אלא נפל בו מום היום, לא ישחוט, אפילו אם העלהו, משום דהוי מוקצה ולרבי יהודה נשיאה אית ליה מוקצה. ולא פריך התלמוד כדפריך התלמוד לעיל לרבי יהודה, דמתניתין פשיטא דמוקצה הוא, דודאי לרבי יהודה דמתניתין פריך שפיר. דמאי אצטריך לאשמעינן? אי משום מוקצה – בהרבה מקומות שמעינן דרבי יהודה דמתניתין אית ליה מוקצה. אבל ארבי יהודה הנשיא אצטריך לאשמעינן (דרבי יהודה) דאית ליה מוקצה. ותימה: דבשלהי מכלתי (מ.א.) מספקא ליה לרבי יהודה הנשיא אי אית ליה מוקצה, ואמאי לא פשיט ליה מהבא: רש לומר: דלא פסיק להוכיח מהבא, דאיכא לפרושי תרי לישני כדפירש, דלחז דאית ליה מוקצה ולחז לית ליה מוקצה. ומספקא ליה אי כהאי לישנא אי כהאי לישנא, לכך לא היה לו להוכיח מהבא.

אלא

היה אמר ר' רבותינו, דורות שלפנינו, אין רואין מומין. דר"ש בן יוחי מדורות שלפנינו היה, ורבי תלמידו היה, כדאמר במסכת עירובין (צ.א.) ובמסכת שבת (קמ.ב). אמר רבי כשהיינו לומדים תורה אצל ר' שמעון בתקוע, היינו מעלין לו שמן בן כו. וקאמר ליה ר' שמעון בן מנסיא לרבי: הרי נתחלק בה דורות שלפנינו, ונזיל לחומרא. נזיל בו מום מעיים טוב – רבי שמעון בן מנסיא מפרש מלתי דר' שמעון בן יוחי, והכי קאמר: הרי אמר רבי שמעון בן יוחי אין רואין מומין, כיצד? נזיל בו מום מערב יום טוב – אין מבקרין אותו לכתחלה, אבל אם עבר ובקר – שוחט, שחרי אינו מתקן כל כך, שקרוב היה בין השמשות להיות מתוקן, שלא היה מחוסר אלא ראיית חכם.

ביזם

השמחה דשמיני-עצרת היא בערך לשמחה בשבעת הימים שלפניו, והיא שמחה שבמדידה והגבלה. מה-שאיין-כן שמחת-תורה – אינו קשור לימים שלפניו, ולכן השמחה שבו היא למעלה באין-ערוך מהשמחה שלפניו.

משיחת ליל שמחת תורה (קודם הקפות), ה'תשכ"ח

1 ביום טוב - ואם נולד בו מום ביום טוב, היה רבי שמעון בן יוחי אומר אין זה מן המוכן,
2 ואפילו עבר ובקרו - לא יטעו, שהוא כמתקן לגמרי. וישוין בו' - אבל בזה היו מודים
3 חולקים שלפנינו, ר' יהודה ר' שמעון, שאם נולד היום ומומו עמו - שזה מן המוכן, שאין
4 בזה משום תקון ומשום דין, שלא היה בו חזקת איסור מעולם, וכדמוק לה לקמן, כגון
5 דיתבי דיניי התם. אבא תני - על אביו קאמר.
6 מבוך - ושוחטו לכתחלה. בותיה דרבה
7 מסתברא - דלכתחלה שרי. מוקמינן לה בתלחא
8 כבי' - בברייתא דלעיל בדברי שמעון בן גמסיא.
9 אין מבקרין - לכתחלה משמע. אין זה מן המוכן
10 - משמע: אפילו דיעבד אינה הכנה. ועוד,
11 מדפלגינהו לתרי כבי. שזה מן המוכן. אפילו
12 לכתחלה - קאמר דמוכן לבקרו. דאי בדיעבד
13 קאמר, ומאי מוכן, מוכן לשוחטו קאמר - אמאי
14 פלגינהו לתלתא כבי? לתניה להך סיפא בהדי
15 רישא, ולערבנהו ולתנינהו הכי? נולד בו מום
16 מערב יום טוב, או שנולד הוא ומומו עמו - אין
17 מבקרין אותו ביום טוב. דלחוי משמע לכתחלה
18 הוא דלא, הא דיעבד - שפיר דמי. ואייתי
19 מתניתא בירידה - גרסין. חכמים אומרים אין זה
20 מן המוכן - אפילו דיעבד. והא ר' שמעון אית
21 דשמעין ליה אין ראין מומין, וכין דבהך
22 תרתי ערב ותני להו - איכא למימר דנולד הוא
23 ומומו עמו דשרי, דיעבד קאמר, כרב נחמן,
24 וקשיא לאביי דסיעיה דרבה בר רב הונא מדיך.
25 ואלא קשיא תחא - דלעיל, דמסייעא ליה
26 לרבה, ואדי מנייהו סמכין? תחא - דלעיל.
27 אדאי בר אוביג' הוא - חכם אחד, שהו מבירין
28 בו שהיה גורס משניות ומשכח ומשבשך. דיקא -
29 כי הך דאיתיה רב אשעיא. אי נימא שאין מומו
30 מאתמול כלל - שלא היה בו שום מום. צריכא
31 למיטר - בתמיה; וכי צריך היה ר' שמעון לומר
32 לר' יהודה בן חזקוני? והלא רבי יהודה
33 אית ליה מוקצה, ונדי דרואין מומין סבירא ליה
34 דאי מיהא אסור, דמוקצה הוא! אין זה מן
35 המוכן - אפילו דיעבד. ומהשתא על כרחך
36 'ישוין' שאם נולד הוא ומומו עמו שזה מן
37 המוכן - בדיעבד קאמר. יש מוקצה לחצי שבת
38 - משום חצי שבת, אם הוקצה בחציו - מי הו
39 מוקצה כלול שבת, אם לא? היכי דמי - מבעי
40 סתם מוקצה דיינו גרוגרות וצמוקין, שמעלה
41 אותן על מנת ליבשן, ומוקצה אותן לכך,
42 ומשמתחילין ליבש - אין ראין לאכילה עד
43 שייבשו לגמרי. והא חצי שבת דקא אמרת, היכי
44 מספקא לך? אי דאחו - שנגמרה מלאכתן - בין
45 השמשות אחו, ואין כאן אפילו חצי שבת
46 בהקצאה כלל. ואי דלא אחו - בין השמשות -
47 ודאי אסורין, כגון הכנה מבעוד יום. ומאן
48 דאית ליה מוקצה - הכנה מבעוד יום בעי,
49 כדכתיב "ביום הששי והכינו את אשר יביאו"
50 (שמות טו). לא צריכא דאחו - בין השמשות.
51 ואדחו - בשבת, שנפלה עליהן גשמים ותפחו.
52 והדר אחו - ששופתן השמש. וקא מביעא לך,
53 הך שעתא דאתקע, מי אסרה להו כולי יומא,
54 או לא? נימא האי כבור מעיקרא - בין השמשות
55 היה חוי לשחוט את אמו, והוא נאכל ביום תם בין
56 בעל מום, לפי שאין בבור קדוש אלא בלידתו,
57 דכתיב "אשר יולד בבקר" וגו' (דברים טו).

58 אדחיה ליה - שהיה בחזקת בכור תם, ואסור עד שיראה מומו. דיתבי דיניי התם -
59 כשנולד, וכפסטר את הרוחם ראו את מומו, דלא הוקצה כלל. היה אוכל בענינים והותיר
60 - רבותא נקט, דלא תימא כיון דאובל והולך לא ליבעי הומנה. וכן מפרש בפרק שלישי
61 דשבת, ב"בירה שהסיקה" (מחא). ענינים - יבשין קרין צמוקים, ותאנים שנתיבשו קרין
62 גרוגרות. אפרסקין - פרשקין של בעי. חבושין -
63 קריין. אי דאחו - בין השמשות. למה לי
64 הומנה - הא ודאי כיון דחוח בזה דיעבד -
65 דעתיה עליוהו, שהרי לא הוקצה אלא ליבשן.
66 ואי דלא אחו כי אומין להו מאי הוי - הא לא
67 חוי לאכילה, ולא מתניא להו הומנה, דהוה ליה
68 כמזמין עצים ואבנים לאכילה, דאין בריה
69 אוכלת. וכי תימא דלא ידע אי חוי אי לא חוי
70 ויכי תימא הך הומנה דקתני, כגון טרורח הוא
71 לו לעלות אליהן ולדאון אם יבשו אם לא,
72 ואינו יודע אם ראין אם לא ראין, ומכין
73 בהומנה ואומר: הריני אוכל מהן למחר אם
74 ראין הן. ואשמעין: אי לא דאומינהו מאתמול,
75 כיון דלא היה ידע שחן ראין - לא היה אמרין
76 דעתיה עליוהו, ואסורים לאכול אפילו מצאן
77 ראין. והאמר רב בתא מוקצה - על גרוגרות
78 וצמוקין. שיבש - מבעוד יום. ואין הבעלים
79 מכירין בו - אין הבעלים יודעים שיבש, שלא
80 בדקדוה מבעוד יום, ולמחר מצאוהו שיבש היה
81 מאתמול. מותר - דכי אסקה מעיקרא, לא
82 אקצייה אלא ליבש, דהרי יבש דחוכן מבעוד יום.
83 כך פירש רב אחאי בשאלות שלו. אלא לאו
84 דאחו ואדחו והדר אחו - על גרוגרות לא
85 מתוקמא הך הומנה אי לאו לחכי, דאומין להו
86 דאם ידחו למחר ויתקנו לבו ביום - יאכל מהן.
87 הכי גרסין: אלא מאי יש מוקצה כי אומין להו
88 מאי הוי - הומנה דקדוש הקצאה מאי מתניא?
89 בלא הומנה נמי מוכנין ועומדין הן, והאיסור בא
90 אדחי כן. הכי גרסין: אלא דאחו ולא אחו -
91 בהכי עסקין, שיבש - ולא כל צרכן. דאיכא
92 אינשי דאכלי ואיכא דלא אכלי - ואצטרך ליה
93 לגלוי דעתיה אי אכלי אי לא אכלי. תא שמע
94 - דאין מוקצה לחצי שבת. מפולין ועדשים -
95 שאנו מבשלין ביום טוב. דמעיקרא - בין
96 השמשות. חוי לבוס - חזין. כל דבר הנאכל חי
97 קרי אכילתו כוסס. אדחו להו - כל זמן שרוחחין.

לחכם - אשתרי ליה! אמר אביי ואיתימא רב ספרא: כגון דיתבי דיניי התם. איכא דאמרי,
אמר ליה: אין מוקצה לחצי שבת. לימא מסייע ליה: ישוין שאם נולד ומומו עמו שזה מן
המוכן. והא כבור מעיקרא הוה חוי אגב אמייה, אתיליד ליה - אדחי ליה, אחויה לחכם -
אשתרי ליה. אמר אביי ואיתימא רב ספרא: כגון דיתבי דיניי התם. תא שמע: היה אוכל
בענינים והותיר, והעלן לגג לעשות מהן צמוקין, בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהן
גרוגרות - לא יאכל מהן עד שיימין מבעוד יום. וכן אתה מוצא באפרסקין? ובחבושין, ובשאר
כל מיני פירות. היכי דמי? אי דחו - למה ליה הומנה? אי דלא חו - כי אומין להו מאי הוי?
וכי תימא דלא ידע אי חוי אי לא חוי, והאמר רב כהנא: מוקצה שביש, ואין הבעלים מפירין
בו - מותר. אלא לאו דחו ואדחו והדר אחו, ואי אמרת אין מוקצה - למה להו הומנה? אלא
מאי - יש מוקצה? כי אומין להו מאי הוי? לא צריכא דאחו ולא אחו, דאיכא אינשי דאכלי
ואיכא אינשי דלא אכלי. אומין - גלי דעתיה, לא אומין - לא גלי דעתיה. אמר רבי זירא: תא
שמע מפולין ועדשים דהא פולין ועדשים מעיקרא חוי לבוס, שדינהו כפגרה - אדחו להו,
נגר

שמחת בית השואבה - על שם "ושאבתם מים בששון גוי" - קשורה עם עניין המים, ו"אין מים אלא תורה", שזהו עניין הקשור עם
הכנה והשגה.

משיחת ליל שמחת תורה (קודם הקפות), ה'תשכ"ח

ביצה דף כו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רלג

גרוגרות וצימוקים, אי דאחוי – אם היו ראויין בין השמשות
לאכילה, כגון שיבשו כל צרכם קודם שבת, הרי אחוי – ראויין הן,
ולמה יעשו מוקצה באמצע השבת, אי דלא אחוי לאכילה קודם
שבת, לא אחוי – הרי אינם ראויים בתחילת השבת, ופשיטא
שאסורין לכל השבת דמיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי
לכולי יומא. מסיקה הגמרא: לא צריכא אלא כגון דאחוי – שהיו
ראויים בבין השמשות, שכבר יבשו כל צרכם, והדר אחוי –
ובאמצע השבת נחה, כגון שנפלו עליהם ונתפחו עד
שאינם ראויים לאכילה, והדר אחוי – וחזרו וגראו לאכילה בשבת
עצמה, כגון שייבשתן השמש, מאי – האם מחמת אותה שעה שלא
היו ראויים נעשו מוקצה עד סוף השבת, או שנאמר שאם בתחילת
השבת היו ראויים, אף שנדרשו שעה אחת, כשחזרו להיות ראויים
הרי הם מותרים. אמר ליה רבא, יש מוקצה לחצי שבת.
ואיתביה – הקשה לו הלל, ממה שנינו בברייתא לעיל, וישין – רבי
יהודה ורבי שמעון שנחלקו אם רואין מומין ביו"ט, שאם נולד
הבכור ביו"ט ומומו עמו, שזה מן המומין ומותר לאכול. ואמאי, הרי
אף בכור זה הוי מוקצה לחצי שבת, כמו שיתבאר. ניקא האי בכור,
מעיקרא – בין השמשות של כניסת יו"ט כשהיה במעי אמו הוה הוי
אנא אמיה – היה ראוי לאכילה אגב שחיטת אמה, איתליד ליה –
ומשולד ונתקדש בקדושת בכור, אדחי ליה – נדחה מאכילה עד
שיתרנו חכם, ואעפ"כ אם אחויה לחכם – הראהו לחכם ואמר
שהוא מום קבוע אשתי ליה – הותר לאכול. מתרצה הגמרא: אמר
אבי ואיתימא –יש אומרים כן בשם רב ספרא, מדובר בברייתא
כגון דיתבי דייני התם – שיושבים דיינים במקום לידת הבכור, ומיד
כשנולד ראו שמומו קבוע, ונמצא שלא הוקצה אפילו שעה אחת.
איכא דאמר, אמר ליה רבא להלל, אין מוקצה לחצי שבת. ולפי
לשון זה סבר הלל להביא ראיה לדבריו: לימא מסייע ליה מברייתא
זו, וישין שאם נולד ומומו עמו שזה מן המומין. והא בכור שנולד
ביו"ט ומומו עמו מעיקרא – בין השמשות הוה הוי לאכול ואנא
שחיטת אמיה, איתליד ליה אדחי ליה עד שיראהו לחכם, ואעפ"כ
אם אחויה לחכם ואמר שהוא מום קבוע, אשתי ליה – הותר
לאכול, ואינו מוקצה לכל היום. הרי שאין מוקצה לחצי שבת.
ודוחה הגמרא: אמר אבי ואיתימא רב ספרא, בברייתא מדובר כגון
דיתבי דייני התם, ונמצא שלא הוקצה כלל.
תא שמע, ברייתא נוספת לפשוט את ספיקו של הלל. היה אוכל
כענבים בימות השבוע והותר, והתעל לנ – מקום שזורחת שם
השמש כדי לעשות מהן פתית, וכן אם היה אוכל פתיתים והותר,
והתעל לנ לעשות מהן גרוגרות, הרי הם מוקצה ולא יאכל מהן
בשבת עד שישמין אותם מבעד יום לאכול מהן למחר. וכן איתא
מוציא דין זה באפרסין ובכבושין ובשאר כל מיני פירות שהעלן
לג לייבשן, לא יאכל מהם בשבת אם לא זימנם לאכילה מבעוד
יום.
הגמרא מבארת: היכי דמי – באיזה מצב היו הגרוגרות והצימוקים
בין השמשות, אי דחיו – אם ראויים הם לאכילה, שכבר גמרו
להתייבש, למה ליה תוספת. אי דלא חיו – ואם עדיין לא גמרו
להתייבש ואינם ראויים לאכילה, הרי הם כעצים ואבנים, ואפילו
כי אומין להו מאי הוי – מה הועילה הזמנתו. וכי תימא – ואם
תאמר שמדובר באופן שכבר ראויים הם, אלא דלא ידע אי חיו אי
לא חיו – שלא ידע קודם שבת אם ראויים הם או לא, ולכן אם
הומינם הועילה הזמנתו. דוחה הגמרא שביאופן זה אף א"צ הזמנה:
והאמר רב כהנא, מוקצה של גרוגרות וצימוקים שייבש מבעוד יום
ואין הפעלים מבידין בו – אין הבעלים יודעים מזה קודם שבת,
מותר לאוכלו בלא הזמנה, כי מתחילה כשהעלן לג לא הקצין
אלא שייבשו, וכיון שיבש מוכן הוא מאליה בלא זימון. אלא לאו –
צריך להעמיד את הברייתא באופן דחיו מבעוד יום, ואדחי באמצע
השבת והדר אחוי – וחזרו וגראו, ומשמיענו התנא שלא יאכל מהם
אף אחר שנראה, אלא אם כן זימנם מבעוד יום לאכול מהם למחר
אם ידחו ויתקנו בו ביום, ואי אמרת אין מוקצה לחצי שבת למה
לחו תוספת.
מקשה הגמרא: אלא מאי ברצונך לומר שיש מוקצה לחצי שבת

ביום מום, ועבר חכם וראהו, רבי שמעון אומר, אין זה מן המומין –
לא ישחטנו, שכוין שלא היה ראוי מערב יו"ט, כשמתירו הוא
נראה כמתקנו, או כדן דין, והחמירו בו אף בדיעבד. ג. וישין – רבי
יהודה ורבי שמעון, כלומר אף רבי שמעון מודה שאם נולד הבכור
ביו"ט הוא ומומו עמו – כשהוא בעל מום קבוע, וראהו החכם, שזה
מן המומין ומותר באכילה, שכוין שמעולם לא היה בחזקת איסור,
אינו נראה כ"כ כמתקן או כדן דין.

דרש רבה בר רב הונא, נולד הוא ומומו עמו מוקצין אותו – מראין
אותו לחכם ביום מום לכתחלה, לפי שאינו נראה כ"כ כמתקן או
דן דין. אמר ליה רב נחמן, אמא תני – הלא אבי שונה בכור שנולד
ומומו עמו אם עבר החכם ובקרו, מוקצין ומותר לשוחטו, אבל
לכתחילה לא יבקר, ואת אמרת מוקצין אותו לכתחלה – בתמיה.
אמר אבי, פתיה דרבה בר רב הונא מסתברא, מוקצין בדברי רבי
שמעון בן מנסיא תלתא ברי – שלשה חילוקי דינים. א. נולד בו מום
מקצב יום מום אין מוקצין אותו ביום מום, ומשמע לכתחלה הוא
דלא, הא דיעבד אם עבר ובקרו שפיר דמי ומותר לשוחטו. ב. נולד
בו מום ביום מום, רבי שמעון אומר אין זה מן המומין, ומשמע
דאפילו דיעבד נמי לא יאכלנו. ג. והדר תני לבסוף, וישין שאם נולד
ומומו עמו שזה מן המומין, ובהכרח לומר דאפילו לכתחלה נמי
מותר לבדקו, שאם הכוונה רק בדיעבד מדוע שנה התנא אופן זה
בפני עצמו, היה לו לשנות את הרישא והסיפא יחד, 'נולד בו מום
מערב יום טוב או שנולד הוא ומומו עמו ביום טוב אין מוקצין
אותו, והיינו לכתחילה, אבל בדיעבד אם ביקרו מותר.
מקשה הגמרא: והא כי איתא – כשבא רב אושעיא מארץ ישראל
לבבל, איתא ואיתי מתניהא בדיה – בא והביא בידו ברייתא
האומרת, בין שנולד בו מום מקצב יום מום וכן שנולד בו מום ביום
טוב, חקמים הסוברים כרבי שמעון שאין רואין מומין ביום טוב,
אומרים אין זה מן המומין, שאפילו בדיעבד אסור לשוחטו. וכיון שלפי
ברייתא זו סובר רבי שמעון שגם שנולד המום מערב יום טוב אסור
בדיעבד, אם כן אף אם נפרש שבנולד הוא ומומו ביום טוב שמודה
בו רבי שמעון 'שזה מן המומין' הכוונה רק לענין דיעבד, לא יקשה
מדוע לא כלל התנא דין זה עם דין הרישא, שהרי ברישא אסור
אפילו בדיעבד, ואם כן נדחית הוכחת אבי. שואלת הגמרא: ואילא
קשיא הך ברייתא הראשונה שממנה דייק אביי שמותר לבקר
לכתחילה. ומדוע יש לסמוך יותר על הברייתא של רב אושעיא.
משיבה הגמרא: הניא – הברייתא הראשונה אדא בר אוכמי תני –
שם חכם, והוא שגאה, והיו מכיירין בה דמשבש תני – שהיה
לומד משניות ושוכח ומשבשן. ולכן העיקר כדברייתא השניה.
אמר רב נחמן בר יצחק, מתניתין נמי דייקא שאפילו אם נפל בו מום
מערב יו"ט אסרוהו אף בדיעבד, כר' אושעיא. דקתני במשנה, רבי
שמעון אומר, כל שאין מומו ניכר מקצב יום מום, אין זה מן המומין.
מאי אין מומו ניכר, אילימא – אם נאמר שכונתו שאין מומו ניכר
כלל – שלא היה בו מום מערב יו"ט, פשיטא שהוא אסור, וכי
צריכא למימר – בתמיה, ואפילו אם היום נולד בו מום, הרי אף ר'
יהודה וסבור שרואין מומין ביו"ט אסור בזה משום מוקצה, אלא
ודאי מדובר שנפל בו מום מערב יו"ט אלא דלא איתחיו לחכם –
שלא הראהו לחכם מקצב יום מום לראות אם מום קבוע הוא אם
מום עובר. והרי קתני מיתה – על זה ר"ש אומר אין זה מן המומין
ומשמע אף בדיעבד. מסיקה הגמרא: שפע מינה.

בגמרא שבת (מה). מבואר שאף ר"ש דלית ליה מוקצה, מודה הוא
בגרוגרות וצימוקים שהעלן לג לייבשן, שהם מוקצה, כיון שמשקה
שהתחילו להתייבש עד גמר הייבוש אינם ראויים לאכילה, כשהניחם
שם דחאם בידים מאכילה. ואפילו אם באמצע השבת נמרו להתייבש
וראויים הם לאכילה, מנו דאתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי
יומא.
כעניינה הלל מרבה, יש מוקצה לחצי שבת – האם חל דין מוקצה
באמצע השבת, או אין מוקצה חל לחצי שבת אלא בכניסת שבת.
מבארת הגמרא: היכי דמי – באיזה אופן שייך ספק זה לגבי

60 כן, שהרי בכל מקום הלכה כרבים, שָׁמַע מִיָּה מִסְתַּבְּרָא בְּיוֹתֵיהָ.
 61 מֵאֵי הָיוּ עָלָה – האם הלכה כרבי יהודה או כרבי שמעון. אָמַר רַב
 62 יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע דְּתַלְיָא בְּאַשְׁלֵי רַבְרַבִּי – נידון זה תלוי בחבילים
 63 גדולים ועבים, כלומר בדברי חכמים גדולים שקשה לבטל
 64 דבריהם. ומפרש רב יוסף את דבריו, דָּאֵמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּי שְׁאֵמַר
 65 רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לִוִּי שְׁאֵמַר רַבִּי יוֹסֵף בֶּן שְׁאֵל שְׁאֵמַר רַבִּי מִשּׁוֹם קְהָלָא
 66 קְדִישָׁא וּבִירוּשָׁלַם – קהלת הקודש בירושלים אמרו, שְׂרַבִּי
 67 שְׁמַעוֹן בן מנסיא וְחִבְרִיו אָמְרוּ הִלְכָה כְּרַבִּי מֵאִיר וְלַעֲנִין השוחט את
 68 הַבְּכוֹר קוֹדֵם שֶׁהָרָאוּ לַחֲכָם, כמו שמביאה הגמרא בסמוך.
 69 ומברר רב יוסף את דברי קהלא קדישא וּמִתּוֹךְ זֶה מְסִיק דְּבָרֵי
 70 דְּתַלְיָא בְּאַשְׁלֵי רַבְרַבִּי: אִם כּוֹוֹנָתָם כּפִשּׁוּט לומר שרבי שמעון בן
 71 מנסיא וחבריו פסקו הלכה כרבי מאיר א"כ יש לתמוה, אָמְרוּ,
 72 בתמיה, וְכִי קֵהֵלָא קְדִישָׁא בִּירוּשָׁלַם אִמְרוּ דְּבַר הַלְכָה בִּשְׁמִי ר"ש
 73 בן מנסיא, וְהָא אֵינְהוּ קְשִׁישָׁא מִנֵּיהּ מִנְּכָא – זקנים בהרבה שנים
 74 מרבי שמעון בן מנסיא, ואֵין דָּרָךְ שֶׁהַזְקֵנִים יִבְיִאוּ רֵאשִׁי לַעֲנִין
 75 הַלְכָה מִדְּבָרֵי הַצְעִירִים מהם. אָלֵא וְדָאִי כּוֹנֵנָתָם הַלִּפְךָ, שְׂרַבִּי
 76 שְׁמַעוֹן וְחִבְרִיו אִמְרוּ הַלְכָה שְׁאֵין רֹאשִׁין מוֹמִין בִּירוֹט, ועליה אמרו
 77 קֵהֵלָא קְדִישָׁא הַזְקֵנִים מִמְּנוּ שֶׁהִלְכָה וְזוֹ בְּשִׁפּוּת רַבִּי מֵאִיר אָמְרוּ.
 78 ומפרש רב יוסף את דבריו על איזה דברי ר"מ אמרו כן: דִּהְיֵנָּה
 79 בְּמִשְׁנָה בְּבִכּוּרוֹת (כח), הַשְׁוֵהֵם אֶת הַבְּכוֹר בְּחֹל, וְאַחֲרֵי כֵךְ הָרָאָה
 80 אֶת מוֹמֵי לַחֲכָם וּפְסַק שֶׁהוּא מוֹם קְבוֹעַ, רַבִּי יְהוֹדָה מְתִיר לֵאכֹל,ו
 81 שְׂהָרִי יֵהִי בּו מוֹם קְבוֹעַ וְנִמְצָא שֶׁשָּׂרַבִּי שָׂחַק בְּדִין, אֵף שֶׁלִּכְתּוּלָה הִיָּה
 82 אֶסּוֹר לִשְׁחֹט עַד שִׁירָאוֹתָם. וְכִי מֵאִיר אָמַר, הָאֵיל וְנִשְׁחַט
 83 הַבְּכוֹר שְׁלֵא עַל פִּי מוֹמָהָ, אָסּוֹר לֵאכֹל. אָלֵא – רואים אנו
 84 שֶׁקֶסֶר רַבִּי מֵאִיר שֶׁאֵפִילוֹ שְׁלִפִי כּוֹלֵם מוֹתֵר אֵף לִכְתּוּלָה לְבִדּוֹק
 85 בְּחִמָּה בִּירוֹט אִם הִיא טְרִיפָה, מְכַל מְקוֹם רֵאשִׁית מוֹם בְּבָכוֹר לֹא –
 86 אֵינָה קְלָה כְּרֵאשִׁית כְּרִפָּה בְּכָל בְּחִמָּה חוּלִין, שְׂהָרִי רֵאשִׁית בְּכוֹר
 87 אֵינָה אֵלָא מְחִיִּים, ואילו רֵאשִׁית כְּרִפָּה הִתִּירוּ לִרְאוֹת אֵף לְאַחֵר
 88 שְׁחִיטָה. וְטַעַם הַחִילּוֹק, לִפִּי שֶׁבְּטְרִיפָה אֵין רֵאשִׁיתָה מִתִּירָתָה, ואֵינָה
 89 אֵלָא כְּדִי לֵידַע שֶׁהָאֵל טְרִיפָה, שְׁשֵׁא"כ רֵאשִׁית הַבְּכוֹר שֶׁבָּאָה
 90 לְהִתִּירוּ הַחֲשִׁיבָה חֲכָמִים שֶׁאֵפִילוֹ אִם נִכְר בּו מוֹם קְבוֹעַ אֶסּוֹר
 91 לִשְׁחֹט עַד שִׁירָאוֹ לַחֲכָם. וְיִמִּיָּה – וּמִמֶּנָּה לְמַדוּ ר"ש בן מנסיא
 92 וְחִבְרִיו, שֶׁאֵף שְׂרֵאשִׁית כְּרִפָּה מוֹתֵר אֵפִילוֹ כִּיּוֹם מוֹב כְּכָל הוֹרָאָה
 93 אִסּוֹר וְהִיתֵר, אֲבָל רֵאשִׁית בְּכוֹר דֹּאחֲשִׁבָה רַבֵּן לְהִיטֵי תִלּוּיָהּ
 94 בְּהוֹרָאָתָה שֶׁל חֲכָם, א"כ רֵאשִׁית הַחֲכָם הִיא מִתִּירָתָה, וְהוּי כִּמְתָקָן,
 95 או כִּדָּן דִּין, ואֵין רֹאשִׁין אֵלָא מְעַרְבֵי יוֹם מוֹב.
 96 ולפ"י הִסִּיק רַב יוֹסֵף שְׂדִין זֶה תִּלּוּי בְּאַשְׁלֵי רַבְרַבִּי, כִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן
 97 שֶׁאִמַּר בְּמִשְׁנָתָה אֵין רֹאשִׁין מוֹמִין בִּירוֹט, וְרַבִּי מֵאִיר שֶׁאִמַּר
 98 'הַשּׁוֹחֵט וְאִח"כ הִרָאָה מוֹמוֹ אֶסּוֹר', שְׁנִיהֶם בְּשִׁטָּה אַחַת, וְרַבִּי
 99 יְהוֹדָה שֶׁחֹלֵק עֲלֵיהֶם הוּא יָחִיד, ואֵין דְּבָרֵי שֶׁל יָחִיד בְּמִקּוֹם שֵׁנִים.
 100 דּוּחָה הַגְּמָרָא: אָמַר לִיָּה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, אֲמַטְו הָתָם – האם שם
 101 בְּמִשְׁנָה בְּבִכּוּרוֹת לִגְבִי הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר קוֹדֵם שֶׁהָרָאָה אֶת מוֹמוֹ,
 102 בְּרֹאשִׁין מוֹמִין לֵאחֲרֵי שְׁחִיטָה פְּלִגִּי – בתמיה, וְכִי טַעְמּוֹ שֶׁל רַבִּי
 103 מֵאִיר הוּא מִשּׁוֹם שֶׁהַחֲשִׁיבּוֹ חֲכָמִים אֶת בְּדִיקַת הַבְּכוֹר וְהַחֲמִירוּ
 104 שְׁאֵין רֹאשִׁין מוֹמִי בְּכוֹר לֵאחֲרֵי שְׁחִיטָה, הֵלָא בְּקִנְיָא פְּלִגִּי –
 105 מִחֲלּוּקָתָם הִיא רַק לַעֲנִין קֵנֶס, הָאֵם רַבֵּן קֵנֶסוֹ אֶת הַשּׁוֹחֵט קוֹדֵם
 106 שֶׁהָרָאָה לַחֲכָם או לֹא, וְלַעֲלוֹם י"ל שֶׁרֵאשִׁית בְּכוֹר הִיא כְּרֵאשִׁית
 107 טְרִפָּה. וְרֵאשִׁית לְדָבָר, דָּאֵמַר רַבָּה בַּר בַּר הִנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁאֵם
 108 הַמּוֹם קְבוֹעַ שֶׁנִּמְצָא בּו לֵאחֲרֵי שְׁחִיטָה הוּא בְּדִיקָן שְׁבָעִין – שִׁישׁ לוֹ
 109 קְרוֹם בַּעֲיָן, בְּזֶה בּוֹלִי עָלְמָא לֹא פְּלִגִּי דָּאֵסּוֹר מִשּׁוֹם דְּמִשְׁתַּנֵּן –
 110 אֵפִילוֹ רַבִּי יְהוֹדָה מוֹדָה שֶׁאֶסּוֹר, מִפְּנֵי שֶׁמוֹם זֶה מִשְׁתַּנָּה לֵאחֲרֵי
 111 מִיתָה, וְיֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁמֹּא לִפְנֵי שְׁחִיטָה הִיא זֶה מוֹם עוֹבֵר. כִּי פְּלִגִּי
 112 – מִה שֶׁנִּחְלָקוּ הוּא בְּמוֹמִין שְׁבָעִין שִׁאֵם רַבֵּן מִשְׁתַּנֵּן לֵאחֲרֵי מִיתָה,
 113 כְּגוֹן נִקְצָצָה אֹזְנוֹ או נִשְׁבַּרָה יָדוֹ, רַבִּי מֵאִיר קָבַר גְּזֵרִין מוֹמִין שְׁבָעִין
 114 אֲמַטְו מוֹמִין שְׁבָעִין – שֶׁמֹּא יִבְאוּ לְהִתִּיר אֵף מוֹמִין שְׁבָעִין. וְרַבִּי יְהוֹדָה
 115 קָבַר לֹא גְזֵרִין – לֹא קִסְסוֹהוּ לִיגְזוֹר עֲלָיו.
 116 אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, מְהִינִין נִמִּי דִּיקָא – גַּם לִשּׁוֹן הַמִּשְׁנָה
 117 בְּבִכּוּרוֹת מִדּוּיָק יוֹתֵר לִפִּי אֲבִי, דְּקָתְנִי – שְׂהָרִי לִשּׁוֹן הַמִּשְׁנָה הוּא,
 118 רַבִּי מֵאִיר אָמַר הָאֵיל וְנִשְׁחַט שְׁלֵא עַל פִּי מוֹמָהָ אָסּוֹר, וְאִם הִיָּה

1 גָּמַר בְּשׁוּלְחָנָהּ – וּבִשְׁנִיגְמָר בִּישׁוּלָם וְנָחוּ מִרְתִּיחָתָן, הָיוּ לָהֶו – חֲזוּרוּ
 2 וְנִרְאוּ לֵאכִילָהּ, ואֵין אֹמְרִים כִּיּוֹן שֶׁנִּדְחוּ שְׁעָה אַחַת אֶסּוֹרִין לְכָל
 3 הַיּוֹם.
 4 אָמַר לִיָּה אֲבִי, וְלִמְעַמִּיף – לְשִׁיטָתָךְ שֶׁאֵתָה סוֹבֵר שְׁמֵאכֵל רוֹתָה
 5 מוֹקָצָה הוּא, וְטַעַם הִיתֵר הַפּוֹלֵן הוּא מִשּׁוֹם שְׁאֵין מוֹקָצָה לַחֲצִי
 6 שֶׁבַת, תִּקְשִׁי לָהּ, קְדֵרוֹת דְּעָלְמָא – הֵיאָךְ אֵנוּ אוֹכְלִים שׁוֹם מֵאֲכָל
 7 מִקְדִּירוֹת שֶׁבַת, דִּיקָא – הִרִי קָתָם קְדֵרוֹת דְּעָלְמָא בִּין הַשְּׁמָשׁוֹת
 8 שֶׁל עֶרֶב שֶׁבַת וְרוֹתָחוֹת הֵן, וְלֹא אִירָתָא – וְלַעֲרֵב, שֶׁנִּדְחוּ מִרְתִּיחָתָן
 9 אֲכָלִין מִיָּנִיָּה – אֵנוּ אוֹכְלִין מִזֶּה, וְלִדְבִירָךְ שֶׁמִּחֲמַת רִתִּיחָתָן
 10 הוֹקָצָה בִּין הַשְּׁמָשׁוֹת, לִמָּה לֹא הוֹקָצָה לְכָל הַשֶּׁבַת. אָלֵא בְּהִכְרַח
 11 לומר שֶׁקִּדְרָה רוֹתַחַת אֵינָה מוֹקָצָה, לִפִּי שְׁמָרֵי בִידִי אָדָם לֹא קָא
 12 מְבָעִיא לָן – מוֹקָצָה שֶׁבִידֵי אָדָם לְגִמּוֹר תִּיקוֹנוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ רֵאוּ, אֵינּוּ
 13 מוֹקָצָה אוֹתוֹ מִדַּעְתּוֹ מִפְּנֵי דַחֲיִיתוֹ, וְלֹא הִסְתַּפְּקֵנוּ אִם מוֹקָצָה הוּא,
 14 וְכִן קְדִירוֹת הַרוֹתַחוֹת בִּין הַשְּׁמָשׁוֹת מוֹתֵרוֹת שֶׁבַת כִּיּוֹן
 15 שֶׁרִתִּיחָתָם אֵינָה דַחֲיָה שְׂהָרִי בִידֵי לַעֲנֵם וְלֹא הוֹקָצָה אֵף בִּין
 16 הַשְּׁמָשׁוֹת. וְא"כ אֵין לִפְשׁוֹט מִבִּישׁוֹל פּוֹלִין וְעַדשִׁים שְׁאֵין מוֹקָצָה
 17 לַחֲצִי שֶׁבַת, שְׂהָרִי לֹא נִדְחוּ אֵפִילוֹ שְׁעָה אַחַת כִּיּוֹן שֶׁבִידוֹ לַעֲנֵן
 18 מִרְתִּיחָתָן. כִּי קָא מְבָעִיא לָן – מִה שֶׁהִסְתַּפְּקֵנוּ הוּא דְּבַר שְׁמָרֵי –
 19 תִּיקוֹנוֹ בִידִי שְׁמָיָם, כְּגוֹן גְּרוּגֵרוֹת וְצִמְמוֹקִין שִׁירְדוּ עֲלֵיהֶן גִּשְׁמִים,
 20 שְׁאֵין גִּמְוִין בִּידֵי אָדָם אֵלָא עַל יְדֵי חֲמָה שֶׁתּוֹרַח עֲלֵיהֶן, וּמִסִּיחַ
 21 דַּעְתּוֹ מֵהֶם, וּבִאֻפּוֹן זֶה אִם הִיוּ דַחֲוִיִּים בִּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֵפִילוֹ אִם
 22 חֲזוּרוּ וְנִרְאוּ שֶׁבַת נִסְאֵר לְכָל הַשֶּׁבַת, דְּמִיגו דֹּאֲתַקְצָאִי בִּין
 23 הַשְּׁמָשׁוֹת אֲתַקְצָאִי לְכוֹלֵי יוֹמָא, וְאִם נִדְחוּ בִּאֻמְצַע שֶׁבַת, בְּזֶה
 24 נִסְתַּפֵּק הֵלָל אִם נִאֲסְרוּ ע"ז לְכָל הַשֶּׁבַת.
 25 רַבִּי יְהוֹדָה נִשְׁאִיָּה תָּהֵו לִיָּה הֵוָּה בּוֹכָא – הִיָּה לוֹ בְּכוֹר בַּעַל מוֹם
 26 וְרָצָה לִשְׁחֹט בִּירוֹט, וְסָבַר שֶׁרֹאשִׁין מוֹמִין בִּירוֹט, לִכֵּן שְׁדִירָה לְקַמִּיָּה
 27 דְּרַבִּי אֲמִי – שִׁלְחוּ בִירוֹט לִפְנֵי רַבִּי אֲמִי שִׁירָאָה אִם הוּא מוֹם קְבוֹעַ.
 28 קָבַר רַבִּי אֲמִי דִלָא לְמַחֲזִיגָה – שֶׁלֹּא לִרְאוֹתוֹ בִירוֹט, כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן
 29 שְׁאֵין רֹאשִׁין מוֹמִין בִּירוֹט, אָמַר לִיָּה רַבִּי יוֹרְקָא, וְאִירָתָא – וְיֵשׁ
 30 אֹמְרִים שְׂרַבִּי דִּיקָמָה אִמַּר כִּן לְרַבִּי אֲמִי, הֵלָא קִי"ל (עֵירוּבִין מו:)
 31 שֶׁבְּכָל מְקוֹם שֶׁנִּחְלָקוּ רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹדָה,
 32 וְהָרִי רַבִּי יְהוֹדָה חוֹלֵק עֲלָיו בְּמִשְׁנָתָהּ וְסוֹבֵר שֶׁרֹאשִׁין מוֹמִין בִירוֹט.
 33 הָרִי – לֵאחֲרֵי שְׂרַבִּי אֲמִי לֹא רָצָה לִרְאוֹתוֹ, שְׁדִירָה – שִׁלַּח רַבִּי
 34 יְהוֹדָה נִשְׁאִיָּה אֶת הַבְּכוֹר לְקַמִּיָּה דְּרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא, אוֹלִי הוּא
 35 יִסְכִּים לִרְאוֹתוֹ, קָבַר – רַבִּי יִצְחָק נִפְחָא דִלָא לְמַחֲזִיגָה – שֶׁלֹּא
 36 לִרְאוֹתוֹ, אָמַר לִיָּה רַבִּי יוֹרְקָא, וְאִירָתָא וְיֵשׁ אֹמְרִים שְׂרַבִּי יוֹרְקָא
 37 אִמַּר כִּן לְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא, הֵלָא בְּכָל מְקוֹם שֶׁנִּחְלָקוּ רַבִּי יְהוֹדָה וְרַבִּי
 38 שְׁמַעוֹן, הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוֹדָה, וְא"כ מוֹתֵר לִרְאוֹת מוֹמוֹ.
 39 אָמַר לִיָּה רַבִּי אָבָא וְלְרַבִּי זִירָקָא או לְרַבִּי יִרְמִיָּה, מֵאִי מְעַמָּא לֹא
 40 שְׁבָקְתִּינְהוּ לְרַבֵּן לְמַעַבְדַּי עוֹבְדָא כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן – מִדּוּעַ לֹא הִנַּחַת
 41 לְרַבִּי אֲמִי וְרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁלֹּא
 42 לִרְאוֹת מוֹמִין בִירוֹט. אָמַר לִיָּה, וְאֵת – וְאַתָּה וְרַבִּי אֲבָא שְׂהִינָךְ
 43 סוֹבֵר שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, מַה בִּינְדָה, מִמִּי שְׁמַעַת שֶׁהִלְכָה כִּמְתוֹת.
 44 אָמַר לִיָּה, הִכִּי אָמַר רַבִּי יוֹרְקָא, הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁאֵין רֹאשִׁין מוֹמִין
 45 בִירוֹט. אָמַר מֵאֵן דָּחָו – אִמַּר מִי שְׂהוּא, אַחַד הַתְּלָמִידִים, אָבִי
 46 וְאִפְּקֵי לְהָתָם – הִי רָצוֹן שֶׁאֲזוּכָה לַעֲלוֹת לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל שְׂרַבִּי יוֹרָא
 47 שֶׁם, וְאִמְרָה לְשִׁמְעָתָא מִפּוֹמִיָּה דְּמָרָה – וְאִלְמַד אֶת הַשְּׁמוּעָה
 48 [שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן] מִפִּי בַּעַל הַשְּׁמוּעָה, דְּהִינּוּ רַבִּי זִירָא.
 49 כִּי פְּלִיגִי לְהָתָם – כִּאֲשֶׁר עֲלָה אוֹתוֹ תְּלָמִיד לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֲשִׁכְחִיָּה
 50 – מִצָּאָה לְרַבִּי יוֹרְקָא, אָמַר לִיָּה – אוֹתוֹ תְּלָמִיד לְרַבִּי זִירָא, הָאֵם אָמַר
 51 מֵה – אֲדוּגִי הִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, אָמַר לִיָּה רַבִּי זִירָא, לֹא אִמַּרְתִּי
 52 שֶׁהוֹקָעָה הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, אֵלָא אָנָּה מִסְתַּבְּרָא אָמְרִי
 53 – אִנִּי אִמַּרְתִּי שֶׁמִּסְתַּבֵּר שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, מִשּׁוֹם דְּקָתְנִי
 54 בְּמִתְנִינִין – שְׁנִיגוּ בְּמִשְׁנָה (כו). רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר כֵּל שְׁאֵין מוֹמוֹ
 55 נִיבֵר מִקְעוֹד יוֹם אֵין זֶה מִן הַמוֹקֵץ, וְקָתְנִי לָהּ כְּבִרְיָתָא – אוֹתוֹ הִדִּין
 56 שְׁנִיגוּ גַּם בְּכִרְיָתָא לַעֲלִיל (כו) וְכִי אֵתָא רַב אוֹשְׁעִיא אֵתָא וְאִיִּיתִי
 57 מִתְנִיתָא בִידִידָהּ, אֲבָל לֹא בִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן אֵלָא כְּלָשׁוֹן חֲכָמִים
 58 אֹמְרִים בִּין שְׁנוּלֵד בּו מוֹם מִעֶרֶב יוֹם טוֹב בִּין שְׁנוּלֵד בּו מוֹם בָּיּוֹם
 59 טוֹב, אֵין זֶה מִן הַמוֹכֵן. וְהִינּוּ מִשּׁוֹם שֶׁרָצָה הִתְנָא שֶׁנִּפְסוֹק הַלְכָה

ביצה דף כז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רלז

שבין השמשות לא עלה בדעתו שימותו ומסית דעתו מלהאכילן
לכלבים, ומה שהתיר רבי שמעון לחתך את הנבלה לפני הכלבים,
מדובר בבהמה שבין השמשות היתה מסוכנת למות, ודעתו עליה
ליתנה לכלבים.
מקשה הגמרא: הניחא – מה שתירצנו מיושב לשיטת מר בר
אמימר משמיה דרבא דאמר, מודה היה רבי שמעון בבבלי חיים
בריאים שמתו בשבת שאסורין, שפיר – יפה תירצת. אלא לשיטת
מר בר רב יוסף משמיה דרבא דאמר, חלוק היה רבי שמעון על
רבי יהודה אפילו בבבלי חיים בריאים שמתו שפותרים, מאי אכא
למימר – מה יש לומר לתרץ את המשנה כרבי שמעון. מתרצת
הגמרא, תרנומה ועירי – זעירי העמיד את משנתנו בבבלי קדשים
שמתה, שאסורה בהנאה ואינה ראויה לשום שימוש ביום טוב,
ובזה אפילו רבי שמעון מודה שהיא מוקצה. דקא נמי – וכן
מדויק במשנה שמדובר בבהמת קדשים, דקתני במשנה, ומעשה
ושאלו את רבי טרפון עליה על חלקה שנטמאת, ולמה הובאו שתי
שאלות אלו יחד, אלא לומר מה חלה דקדושה – קדושה היא
כתרומה, אף בבבלי שמתה דקדושה – מדובר בבהמת קדשים.
מקשה הגמרא: אלא – מזה שהמשנה דייקה לדבר דווקא בבהמת
קדשים, יש לדייק להיפך, טעמא דקדושה – הטעם שאסרו להזיזה
הוא משום שהיא קדושה ואינה ראויה לכלום, הא דחולין – אבל
בהמת חולין שמתה ביום טוב שראויה לכלבים, שריא – מותר
לטלטלה לכלבים. ואם כן קשה להיפך – הניחא למר בר רב
יוסף משמיה דרבא, דאמר חלוק היה רבי שמעון אף בבבלי חיים
שמתו שפותרים, שפיר, ומשנתנו בשיטת רבי שמעון היא, אלא
למר בר אמימר משמיה דרבא, דאמר מודה היה רבי שמעון בבבלי
חיים שמתו שאסורין, מאי אכא למימר, הרי המשנה לא כרבי
יהודה ולא כרבי שמעון. מתרצת הגמרא, הקא במאי עסקינן –
משנתנו עוסקת בבהמה שהיתה בין השמשות מסוכנת ודעתו
עליה להאכילה לכלבים, ודברי הכל, בזה אף מר בר רב אשי
מודה שרבי שמעון מתיר, משנתנו כרבי שמעון, ולכך נקטה את
האיסור דווקא בבהמת קדשים:

משנה
אין נמנין – אסור לכמה בני אדם להתחבר ולהמנות על הבבלי
לביתחלה ביום טוב, ובגמרא יבואר טעם האיסור ובאיזה אופן
אסור. אכל נמנין עליה מערב יום טוב, וביום טוב שוחט הטבח
ומחלקה למנויים. ואם לא נמנו מערב יום טוב, בוחרים ביום טוב
בהמה מבהמות הקצב ושופטין אותה ומחלקין את בשרה ביניהם.
ובגמרא יתבאר החילוק בין הרישא לסיפא:

גמרא
שואלת הגמרא: מאי – מה הפירוש אין נמנין, האם כל מיניו על
בהמה אסור ביום טוב. אמר רב יהודה אמר שמואל, אין נמנין היינו
אין שופטין דמים – אסור לקצוב מחיר לביתחלה על הבבלי ביום
טוב, מכור לנו פרה בחמשה דינרים ויתחייב לך כל אחד מאתנו
דינר, משום איסור מקח וממכר.
ולפי זה מה ששינוי בסיפא 'אבל שוחטין ומחלקין ביניהם' היינו
בלא פיסוק דמים, ומחר יפסוק להם דמיה. מקשה הגמרא, היכי
עבדי – איך יעשה הטבח כדי לידע למחר כמה היתה שוה. מתרצת
הגמרא, אמר רב, מכאילי שחיתיה שתי בבבלי שנתנו שוות
זו לזו ומעמידן זו אצל זו, ואומר לבני הבבלי ראו שזו כזו – שוויה
של זו הנשחטת כשל חברתה, ולמחר פוסק להם דמים כפי מה
שיעריכו את שווי הבהמה הנותרת. תניא נמי הכי – כדברי
שמואל, לא יאמר אדם להבדיל ביום טוב הריני נמנה עמך על בהמה
זו לקחת ממנה בשר בשווי סלע, או הריני נמנה עמך בשווי של
שתיים סלעים, אבל אומר לו הריני נמנה עמך על בהמה זו לביתחלה
ולשליש ולרביע – לקחת חציה או שליש או רבע מבשרה. הרי
שאינן איסור להמנות על בהמה ביום טוב כל שאין מוכיר פסיקת
דמיה:

וביום טוב שחיתיה קא משיל – ביום טוב היה רבי אמי שואלו היכי
היה עובדא – כיצד נפל בו המום, ובוזה אינו נראה כמתקן או דן
את הדין. כי הא – וכמו דההוא נבא דאיתי בוכרא לקמיה דרבא
– שהביא בכור שנפל בו מום לפני רבא אפניא דמעי וימא קמא –
בערב יום טוב לפני כניסת החג, והיה תיב רבא וקא רישיה –
באותה העת ישב רבא וחפץ את ראשו. דלי עיניה – נשא רבא את
עיניו וחזיה למומיה – ראה את מומו שהיה קבוע, ומתוך שלא היה
לו אז פנאי לחקור האין בא לו המום, אמר ליה רבא, ויל האידנא
ותא למחר – עתה לך ובא לכאן מחר, כי אתא למחר – כאשר בא
הבכור למחרת. אמר לו רבא, היכי הוה עובדא – כיצד נפל בו המום.
אמר ליה, הוה שדיין שגרי בהך ניקא דהוצא – היו שעורים
מושליכים בצד אחד של הגדר העשויה מקוצים, והיה איהו באידך
ניקא – והבכור היה בצד השני של הגדר, בהך דבני למיכל – תוך
כדי שרצה הבכור לאכול מאותן שעורים, עייל רישיה – הכניס
ראשו דרך הקרובות והוציא לשפותריה – וקרע קוץ את
שפתיו, והרי הוא מום קבוע בבכור. אמר ליה רבא, דלמא את גרמית
ליה – אולי אתה נתת שם מדעתך את השעורים, ובכך גרמת
שיפול בו המום ואם כן יאסר עליך לשחטו. אמר ליה, לא, והתיר
לו רבא לשחטו.
מדברי רבא מבואר שאסור לגרום מום לבכור, אף על פי שאינו
עושהו בידים. מבררת הגמרא: וימא תיקמא – מהיכן למדת דיקמא
אסור – שאף גרימת מום בבכור אסורה. ומבארת: דתניא, כתוב
בתורה בענין הקרבת (ויקרא כב כא) ואיש כי יקריב זבח שלמים
וגו' מום לא יהיה בו, ואף בכור בכללם ואין לי – איני שומע
מפסוק זה אלא שלא יהיה בו מום – שלא יטיל בו מום בידים, מניין
שלא יגרום לו מום על ידי דבר אחר – שלא בידים, כגון שלא יביא
בבבלי דבילה ויניח לו – לבכור על גבי האון כדי שיקבל הבבלי
וישליכו, ותוך כדי נטילתם ישוך את אזנו ויעשהו בעל מום, תלמוד
לומר, כל מום לא יהיה בו, ומפרשת הגמרא, אמר 'מום' – שלא
יטיל בו מום בידים, ואמר 'כל מום' לרבות שאף לא יגרום לו מום:

משנה
בבבלי שמתה ביום טוב לא יזינה מקומה, שמשנתנבלה ואינה
ראויה עוד לשחיטה מוקצה היא. ואף על פי שראויה היא
לכלבים, מכל מקום בחייה אינה עומדת אלא לשחיטה לצורך
האדם, ונמצא שבבין השמשות לא היתה מוכנה לכלבים. וכן היה
מעשה ושאלו את רבי טרפון עליה – על הבהמה שמתה ביום טוב,
ועל חלקה שנטמאת ביום טוב, האם מותרין הם בטלטול, ונגמס
רבי טרפון בבית המדרש ושאלו לחכמים, אמרו לו שלא יזינם
מקומה, הבהמה שמתה כמו שנתמאת, והחלה שנטמאת מפני
שאינה ראויה לכהן ביום טוב כלל, שאסורה באכילה כתרומה
שנטמאת, ואף שבחול מותר להסיקה תחת תבשילו או ליתנה
לכלבו, ביום טוב אסור, מפני שאין מבערין קדשים טמאים או
תרומה טמאה מן העולם ביום טוב בכל צורה שהיא ואפילו
לצורך יום טוב:

גמרא
שינוי שבהמה שמתה ביום טוב אסורה משום מוקצה, מבררת
הגמרא: לימא תנן סתמא דלא כרבי שמעון – שמה נאמר
משנתנו הנשנית בסתמא היא סתם משנה שלא כשיטת רבי
שמעון, (דחנן) [דחנניא], רבי שמעון אומר, מקחבין בשבת את
הדלועין התלושים מערב שבת לפני הבבלי כדי שתאכל מהן ואין
זו טרחה שלא לצורך, וכן מותרין את הבבלי אם נתנבלה
בשבת לפני הכלבים שיאכלוה, ואף על פי שבין השמשות לא
היתה מוכנה לכלבים אלא לאדם, שיטת רבי שמעון להתיר
מוקצה. רבי יהודה אומר, אם לא היתה בבבלי מערב שבת, אסורה
להתנה לכלבים מפני שהיא מוקצה. עונה הגמרא, אפילו תיקמא
משנתנו כרבי שמעון, ומודה רבי שמעון בבבלי חיים הבריאם
בבין השמשות שמתו בשבת או ביום טוב, שאסורין בטלטול, כיון

משנה

אסרו חכמים לשקול ביו"ט משום עובדין דחול. משנתינו דנה אם מותר לשקול בשינוי: רבי יהודה אומר, שוקל אדם בשר כנגד הכלי שיועד משקלו, או כנגד הקופיין – סכין גדולה של קצבים, שאין רגילין לשקול כנגדם בחול. וחכמים אומרים, אין משגיחין – אין מעיינין בכה מואנים לשקול בהם כל עיקר – אפילו על ידי שינוי:

גמרא

שואלת הגמרא: מאי – מה בא לרבות הלשון 'אין משגיחין' בכך מאזנים כל עיקר, ולא אמרו סתם 'וחכמים אוסרים'. אומר רב יהודה אומר שמואל, אפילו אינו מניח בשר על המשקל למטרת שקילה אלא לשמרו מן העקברים, אסרו חכמים מפני שנראה כשוקל. מוסיפה הגמרא, אומר רב אידי בר אבין, והוא – מה שאסרו אפילו לשמרו מן העכברים, אינו אלא כגון דתליא בתריטא – שהמאזנים תלויים בטבעת שבה תולין אותם כששוקלים כדי ששתי הכפות יהיו ישרות, משום שנראה שנתנו לשם משקל, אבל אם מונחים במקום אחר שאין דרך לשקול בהם שם, מותר.

מביאה הגמרא דינים נוספים בענין שקילת ומכירת בשר ביו"ט: ואמר רב יהודה אומר שמואל, מכה אופן – מומחה, שיועד לשקול בידו, אסור לו לשקול בשר ביד כנגד משקל שאוחז בידו השניה, לפי שאומן דרכו בכך ודרך חול הוא אצל. ואמר רב יהודה אומר שמואל, מכה אופן, אסור לשקול בשר במים – שממלא מים בכלי שיש בדופנו חריצים לסימן, ומכניס לתוכו חתיכת בשר וכפי מה שהמים עולים ומגיעים לאחד החריצים יודע משקל הבשר, ואסור ביו"ט מפני שהדרך לשקול כן בחול. ואמר רב חייא בר אשי, אסור לטבח לעשות בית יד בשר – נקב שהלוקח אוחז שם כשמוליך הבשר לביתו, משום שביו"ט צריך לשנות מדרך חול, להיכיר שאסור בו מקח וממכר. אומר רבנא, ויברא – לעשות הנקב באצבעו בלי סכין שרי, שזה שינוי מדרך חול. אומר רב הונא, מותר לעשות ביו"ט סימן בשר כדי שיכיר שלא הוחלף בבשר אחר, כי הא – כגון סימן זה דעשה רבה בר רב הונא כששלח בשר לביתו שהיה מחתך לה אתלת קריתא – היה רגיל לעשות כל חתיכה בעלת שלש קרנות.

מספרת הגמרא: רבי חייא ורבי שמעון ברבי כשהיו חולקין בשר ביניהם, היו שוקלין במאזנים מנה כנגד מנה ביום טוב, כדי לדעת שמשקלם שווה. מקשה הגמרא, כמאן – כשיטת מי הם נהגו היתר בדבר, הרי אין זה לא ברבי יהודה ולא ברבנן במשנתינו, שהרי אי ברבי יהודה, האמר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיין, ומשמע שנגד הכלי אין – מותר לשקול, שאין הדרך כן בחול, אבל כנגד מיד אריןא – דבר אחר, כגון מנה כנגד מנה, שכן דרך כל החולקים ביניהם, לא. ואי ברבנן, הא אמרי אין משגיחין בכה מואנים כל עיקר, אפילו כנגד כלי, וכל שכן מנה כנגד מנה. מתרצת הגמרא: אינהו דעבדי – הם עשו כדעת רבי יהושע שמתיר, דתניא, רבי יהושע אומר, שוקלין מנה כנגד מנה ביום טוב.

אמר רב יוסף, הלכה ברבי יהושע, הואיל ותנן במשנה בגבורות בותיה – כמותו, דתנן, פסולי המוקדשין הנאמין – הגאת מכירתן ביוקר הוא להקדש, שהרי יש להם פדיון ודמיהם להקדש, ולכן נהגים מנהג חול במכירתן, חוץ מן הבכור והמעשר שהגאת מכירתן ביוקר היא לבעלים ושהרי אינם נפדים במומן, אלא נאכלים לבעליהם במומן, הבכור לכהן והמעשר לישראל, ולכן אין לנהוג מנהג חול במכירתם אם נפל בהם מום ושחטם וכגון למוכרן באטליו ולשקול בשרם במאזנים, כיון שהוא בזיון הקדש, וכשמוכרו בביתו שוקלין מנה כנגד מנה בגביר – אם יש לו חתיכת בשר חולין שיועד משקלה יכול לשקול כנגדה בשר בכור. הרי ששקילת מנה כנגד מנה אינה נחשבת מעשה חול וכדעת רבי

יהושע שהתיר לשקול מנה כנגד מנה ביו"ט. דוחה הגמרא: אמר ליה אבין לרב יוסף, ודלקא לא היא – שמא לא כדבריה, ואין ראיה שהמשנה בבכורות ורבי יהושע בשיטה אחת הם. שמא עד כאן לא קאמר רבי יהושע הכא לענין יו"ט אלא מפני דלקא בזיון קדשים, ואיסור השקילה הוא רק משום עובדין דחול, אבל התם לגבי בכור דאיכא בזיון קדשים, לא – אפשר שאסור לשקול מנה כנגד מנה. אי נמי – וכן אין ראיה לגבי יו"ט מהמשנה בבכורות, שמא עד כאן לא קאמרי רבנן התם לגבי בכור שמוותר למכור באופן זה, אלא משום דלא מהו בעובדין דחול – משום שבמכירה אין זה נראה כמעשה חולין, שאין דרך המוכרים לשקול מנה כנגד מנה, אבל הכא לענין חלוקת בשר בין שותפים כמעשה של רבי חייא ורבי שמעון ברבי, דמהו בעובדין דחול – שנראה כמעשה חול, שכן דרך שותפים לחלוק מנה כנגד מנה, לא – אולי סוברים רבנן שאסור אף מנה כנגד מנה.

הגמרא חוזרת לבירור המעשה עם רבי חייא ורבי שמעון ברבי, שכשחלקו בשר ביניהם הקפידו לשקול למיטרא דקפדי אהדי – האם נאמר שרבי חייא ורבי שמעון הקפידו זה על זה, והא – והלא מתוך חיבה שביניהם נהגו לוותר וליתול זה משל זה, שהרי הנהו ו-אותם שב בניהא – שבעה דגים דאיתו לבי רבי – שהגיעו לביתו של רבי, ואשתכח חמש מנייהו – ואחר כך נמצאו חמשה מהם בי ביתו של רבי חייא שנטלם, ולא קפדי – ולא הקפיד עליו רבי שמעון ברבי לומר הוא נזון מבית אבי יותר ממני. מתרצת הגמרא: אמר רב שפא, שדי נבדא ביניהו – הטל אדם אחר ביניהם, כלומר, אכן מעשה זה לא היה בין רבי שמעון ברבי ורבי חייא, אלא באחד מהם שחלק בשר עם אדם אחר שהיה רגיל לחלוק עמו. ומפרשת הגמרא, אי – או שזה היה רבי חייא וחלק עם רבי ישמעאל ברבי יוסף, אי – או שזה היה רבי שמעון ברבי וחלק עם רב קפרא:

משנה

מלאכת אוכל נפש הותרה ביו"ט. המשנה שלפנינו דנה אם הותרו אף דברים שאינם נאכלים בעצמם, אלא מכשיירי אוכל נפש, כגון השחות סכין כדי לחתוך בו מאכל: אין משגיחין – מחדרין את הפסין ביום טוב במשחות. אבל משיאה – משחיה על גבי הכרתה, שהוא שינוי מדרך חול:

גמרא

על מה ששינוי 'אין משגיחין' את הסכין ביו"ט, אומר רב הונא, לא שנו, אלא במשחות של אבן, שמתקנת אותו היטב, ונראה כמעשה חול, אבל במשחות של עץ שאינה מתקנת היטב, מותר. אומר רב יהודה אומר שמואל, הא דאמרת שבשל אבן אסור, לא אמרן אלא להקדשה, אבל אם מעבירה על המשחות כדי להעביר שמנוניתה – שומן הדבוק עליה, מותר, שאין בזה תיקון כלי אלא כהדחה במים. מדייקת הגמרא, מכלל זה אתה שומע דבשל עץ אפילו אם מעבירה בשביל להקדשה נמי מותר, שהרי מה שאסור בשל אבן התיר רב הונא בשל עץ, ואם בשל אבן האיסור הוא דווקא לחדדה, בשל עץ מותר אפילו לחדדה. איכא דמתני לה אפיפא – יש ששנו את דברי רב יהודה על סוף דברי רב הונא, שאמר שבשל עץ מותר. אלא אומר רב יהודה אומר שמואל, הא דאמרת בשל עץ מותר, לא אמרן אלא כשעושה זאת כדי להעביר שמנוניתה, אבל אם בשביל להקדשה, אסור, שנראה כמתקן כלי. מדייקת הגמרא, מכלל זה אתה שומע דבשל אבן, אפילו בשביל להעביר שמנוניתה אסור, שהרי מה שהתיר רב הונא בשל עץ אסר בשל אבן, וכיון שלא התיר בשל עץ אלא להעביר שמנוניתה, בשל אבן אפילו זה אסר, שמא יבוא לחדדה. מביאה הגמרא דעה אחרת, הסוברת שרב יהודה לא אמר את דבריו על דברי רב הונא, אלא על המשנה, וגם לדעה זו נחלקו אם

ביצה. פרק שלישי - אין צדין דף כח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
רש"י
תוספות

משנה ר' יהודה אומר שוקל אדם בשר - טבח המוכר בשר במשקל, אף על פי שאסור לשקול בליטרא, דהיינו מעשה חול, מותר הוא לשקול כנגד הכלי וכנגד הקופיץ - סבין גדול שקוצצין בו בשר - דאיכא שני, ולא הוי מעשה דחול. אין משגיחין - אין מעינין. **גמרא** מאי כל עיקר - מאי אתא לרביי האי "כל עיקר" נגזר: נגזר: וחקמים אוסרין. אפילו לשמרו מן העכברים - אין נותנין אותו במאונסין החלויין ביתר גבוה. והוא דתליא בתריטא - בטבעת, שתולין אותו בה כששוקלין, דמחוי כנותנו לשם משקל. מנח אופן - שידוע לכון משקל כנגד משקל כידיו. אסור לשקול בשר ביד - לאחוז הליטרא בידו אחת והבשר בידו אחרת ולכיון, דבחול נמי, כיון דאומן הוא בכך - אורחיה הכי, במים - שיש לו שנתות וסימנים בכלי, ונותנין בו מים, והסימנים מודיעין אותו כמה המים עולין למעלה בשביל ליטרא בשר, שכבר שיערו לכך, בית יד - נקב לאחוז בו. ובידא שרי - לנקוב באצבעו שרי, דלאו דרך חול הוא. אבל בסבין - דרך חול הוא, כשמוכר בשר עושה בו בית יד ונותנו ללקוח להוליכו לביתו. וביום טוב צריך לשנות, לעשות היכר שאין מקח וממכר מותר בו. סימן כבשר - שלא יחליפוהו הונשאו. אלתא קרנתא - כשהיה משלם הבשר לביתו, הלה רגיל לעשות כל חתיכה בעלת שלש קרנות, וכבר היו מכירין אנשי ביתו שזה היה סימן שלו. ר' חייא ורבי שמעון ברבי - כשהיו חולקין בשר בעיניהם, היו שוקלין אותה מנה כנגד מנה ביום טוב. כנגד כלי אין - דבחול לאו הכי אורחיה. אבל מנה כנגד מנה - כן דרך כל החולקין. הואיל ותנן בבביות כותיה - דאסור לשקול ולמכור בכור בעל מום ששחטו כהן בליטרא, שלא לעשות מעשה חול בקדשים, ובידיו הוא, וקתני דמנה כנגד מנה, וידוע כמה משקל ראשונה, ושוקל כנגדה - מותר. אלמא: לאו עובדא דחול חשיב ליה. דתנן פסולי המוקדשין הנאתן להקדש ושוקלין מנה כנגד מנה בכבור - סיפא דמתני נקט, ורישא הכי איתא: כל פסולי המוקדשין נמכרים באטלזי ונשקלים בליטרא. חוץ מן הכבור והמעשר שהייתן לבעלים, אבל פסולי המוקדשין היתיתן להקדש, ושוקלין מנה כנגד מנה בכבור. וכן פירשהו, כל קדשים בעלי מומים שנפדו במומן, אף על פי שגדיין מקצת קדושה עליהן, שאסרן הכותב בגיזה ועבודה, כדאמרין בבביות (ט"א), "תובח" - ולא גיזה וכו' - אפילו הכי נוהגין מעשה חולין בהן בזה, שנשחטין באטלזי ונמכרין באטלזי בליטרא. חוץ מן הכבור והמעשר שהייתן מכירתן ביוקר אינה להקדש אלא לבעלים, לפי שאין להם פדיון במומן להיות דמיהן נכנסין לקדשות. ודבכור נאמר "לא תפדה", ובמעשר נאמר "לא יגאל" (ויקרא כז), אלא נאכלין לבעלים במומן. הלכך, אין נוהגין בהן מעשה חולין במכירת בשרם, כשנפל בהן מום ושחטום הבעלים, בעלים דבכור - כהן, ובעלים דמעשר - ישראל. אבל שאר פסולי המוקדשים - היתית מכירתן ביוקר להקדש דיא, ואף על פי שכבר נפדו קודם

משנה רבי יהודה אומר: שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ, וחקמים אומרים: אין משגיחין בכף מאוננים כל עיקר. **גמרא** מאי כל עיקר? אמר רב יהודה אמר שמואל: אפילו לשמרו מן העכברים. אמר רב אידי בר אבין: והוא דתליא בתריטא. ואמר רב יהודה אמר שמואל: טבח אומן אסור לשקול בשר ביד. ואמר רב יהודה אמר שמואל: טבח אומן אסור לשקול בשר בפנים. ואמר רב חייא בר אשי: אסור לעשות בית יד בבשר. אמר רבינא: ובידא שרי. אמר רב הונא: מותר לעשות סימן בבשר. כי הא דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא. רבי חייא ורבי שמעון ברבי שוקלין מנה כנגד מנה ביום טוב. כמאן? לא פרבי יהודה ולא פרבנן? אי פרבי יהודה - האמר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ, כנגד הכלי - אין, כנגד מיד אחרתא - לא. אי פרבנן - הא אמי אין משגיחין בכף מאוננים כל עיקר! אינהו דעבוד פרבי יהושע. דתניא, רבי יהושע אומר: שוקלין מנה כנגד מנה ביום טוב. אמר רב יוסף: הלכה פרבי יהושע, הואיל ותנן בבביות פותיה. דתנן: פסולי המוקדשין הנאתן להקדש, ושוקלין מנה כנגד מנה בכבור. אמר ליה אביי: ודלמא לא היא, עד פאן לא קאמר רבי יהושע הכא - אלא דליבא ביוזן קדשים, אבל התם דאיכא ביוזן קדשים - לא. אי נמי, עד פאן לא קאמרי רבנן התם - אלא משום דלא מחוי פועובדין דחול, אבל הכא דמחוי פועובדין דחול - לא. למימרא דקפדי אהרדי? והא הנהו שב בנינא דאתו לבי רבי, ואשתכח חמש מנייהו בי רבי חייא, ולא קפיד רבי שמעון ברבי? אמר רב פפא: שרי גברא בינייהו, אי רבי חייא ורבי ישמעאל ברבי יוסי, אי רבי שמעון ברבי ובר קפרא. **משנה** אין משגיחין את הספין ביום טוב, אבל משיאה על גבי חברתה. **גמרא** אמר רב הונא: לא שנו אלא במשחוחת של אבן, אבל במשחוחת של עץ - מותר. אמר רב יהודה אמר שמואל: הא דאמרת של אבן אסור - לא אמרן אלא לחדדה, אבל להעביר שמנוניתה - מותר. מפלל דבשל עץ - אפילו לחדדה נמי - מותר. איכא דמתני לה אסיפא: בשל עץ מותר. אמר רב יהודה אמר שמואל: הא דאמרת בשל עץ מותר - לא אמרן אלא להעביר שמנוניתה, אבל לחדדה - אסור. מפלל דבשל אבן - אפילו להעביר שמנוניתה אסור. איכא דמתני לה אמתניתין: אין משגיחין את הספין ביום טוב, אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא לחדדה, אבל להעביר שמנוניתה - מותר. מפלל דעל גבי חברתה - אפילו לחדדה נמי מותר. ואיכא דמתני לה אסיפא: אבל משיאה על גבי חברתה, אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא להעביר שמנוניתה, אבל לחדדה - אסור. מפלל דבמשחוחת - אפילו להעביר שמנוניתה אסור. מאן תנא דבמשחוחת אסור? אמר רב חסדא: דלא פרבי יהודה, דתניא: אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד, רבי יהודה מתיר אף מבשרי אוכל נפש. אמר ליה רבא לרב חסדא: דרשינן משמך הלכה פרבי יהודה. אמר ליה: יהא רעוא דכל פי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי. אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף: הוה קאימנא קפיה דרבא, והוה קא מעבר

שחיטה. דהא קודם פרייה אין נשחטין, דבעי העמדה והערכה - אפילו הכי היתית מכירתן ביוקר להקדש, שלפי מה שידוע שהנאתו יפה - הוא מוסיף פדיונו מתחלתו. לפיכך מבזין אותו למוכרו באטלזי, שחבל פונים שם ליקח בשר. ושוקלין מנה כנגד מנה - כשמוכרו בתוך הבית. אלמא: כי האי גונא - לאו משקל חול. לא היא - לא סבירא להו לרבנן דבביות כר' יהושע ביום טוב, ולא ר' יהושע סבירא ליה בכבור דשרי. עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא דלא עבדי מעשה חול - דהתם מכירה היא, ואין דרך לשקול בשר והמכר במנה כנגד מנה. אבל הכא - גבי רבי חייא ור' שמעון ברבי, קא עבדי עובדין דחול, דהא חלוקה היא, וכן דרך כל החולקין, ולא סבירא להו לרבנן דבביות כר' יהושע. ומי קפדי אהרדי - ר' חייא ור' שמעון ברבי לחלוק בשר במשקל: והלא מותרין זה לזה ונטלין זה מלש זה, משום חבה. דהנהו שב בגיטא - שבעה דגים שבאו לרבי, ונמצא שנטל רבי חייא חמש וחוליקן לביתו. ולא קאמרי רבי שמעון ברבי - לומר: משל אבי הוא נון יותר ממני. אי ר' חייא ור' ישמעאל בר' יוסי - היו אותן שחלקו, שהן היו רגילין ליקח זה עם זה, אי ר' שמעון ברבי ובר קפרא. **משנה** אין משגיחין - אגוידיו בלעז. אבל משיאה על גבי חברתה - דמשני מדרך חול. **גמרא** משחוחת של אבן - דמתקנת ליה שפיר, דמחוי כמתקן בחול. מפלל דבשל עץ כו' - גמרא קא דייק, מדאוקר רב יהודה איסורא בשל אבן בחלודה, מכלל דבשל עץ - אף לחודה שרי. דמאי דאסר רב הונא בשל אבן - שרי דכותה בשל עץ. איכא דמתני לה - להא דרב יהודה. **אסיפא** - דמלתיה דרב הונא. איכא דמתני לה - להא דרב יהודה אמתניתין, ולא אמלתיה דרב הונא. לחודה - הוי תקון. להעביר שמנונית - אינו אלא כדחודה בעלמא. מתיר אף מבשרי אוכל נפש - וטעמא משום דדרשי "יעשה לכם" - לכל צרכיכם. דרשינן משמך - נדרוש משמך.

מעבר

בשמחת-תורה צריך לדבר על מעלת התורה; ובהתאם לכך, יש להקדים את הדיבור אודות לומדי התורה.
משיחת ליל שמחת תורה (קודם הקפות), ה'תשכ"ח

גריפת תנור וכירים - פירש רבינו יצחק אשויי גומות. ולא נהירא. דאם כן לא היו דומיא דהני אחריני, דחשיבי משום דהוי תקון כלי. לכן נראה לי דמיייר בתנור חדש ועדיין יש בו אבנים ועפר שלא פינו, וכבשישי אותם אבנים ועפר - הויין כמו גמור מלאכתו, וחייב משום מכה בפטיש. דכל גמור מלאכה חייב משום מכה בפטיש. ומכל מקום קשה: דבלא

טעמא דמשום מכה בפטיש תיפוק ליה דהוי אסור משום מוקצה, דאפר אבנים שבתוכו מוקצה הן ומכאן אמר רבינו יצחק בן אברהם: דטלטול מוקצה התירו משום אוכל נפש, ומכאן יש להביא ראיה למה דאמר בפרק קמא (יב.ב.), **רבינא** אמר וכו' מדי דהוה אקין ברשות הרבים - דשרי לטלטל אצדדים, אף על גב דהוי מלאכה, וקשה: דמשמע הכא דרבינא אית ליה מוקצה, מוקדמור מדי דהוה אקין ברשות הרבים, דאי לא הוה אסור מטעם מוקצה, ובפרק "מי שהחשיך" (שבת קנא.) משמע דאית ליה כרבי שמעון, דלית ליה מוקצה. דפליגי ההם רב אחא ורבינא חד אמר לקולא וחד אמר לחומרא, ובכל מקום רב אחא לחומרא ורבינא לקולא ויש לומר: דהכא קאמר רבינא אליבא דרב יהודה אמר שמואל, דאסר שפוד לטלטל, אבל איהו סבירא ליה דשרי. אבל קשה מדרשמואל ארשמואל: דהתם, פרק "מי שהחשיך", אמר רבי שמעון, דלית ליה מוקצה גבי כרבי דוחי, והכא משמע דאית ליה מוקצה! ויש לומר: דשאני שפוד, דלאחר מלאכתו אין כאן תורת כלי עליו, ולכיה אסור שמואל, דיש עליו תורת מוקצה, ולעולם סבירא ליה כרבי שמעון: וגם אקושיא דרבינא יש לתרץ כך. תוספות ישינים. **איכא** בינייהו שפחות - גבי משנה אתמר בכתובות (סא.ב) ואם אתמר: אם כן נימא אפר מלקה, דהיינו שמעתא במכות (כא.ב) דזרב פפא רב מלכיו אמרה ולרב חנינא רב מלכיה אמר! ויש לומר: דהכי פירושו שפחות ושכנגדה, פירוש: האמצעית, דהיינו אפר מלקה. אי נמי, הכי פירושו: מתניתין ומתניתא דוקא רב מלכיה ולא רב מלכיו, אבל שמעתא - יש מהם רב מלכיו, ולעולם רב מלכיה אמרה אותה שמעתא דאפר מלקה, ולכן אינו נותן סימן רק למתניתא.

שמואל

מַעֲבֵר לְסִבְיָא אַפּוּמָא דְקוּלָא, וְאִמְרֵי לִיה: לְחֻדְדָּה קָא עֲבִיד מַר, אִו לְהַעֲבִיר שְׁמֻנְיָתָהּ? וְאִמְרֵי לִי: לְהַעֲבִיר שְׁמֻנְיָתָהּ, וְחֻזִּיתִי לְדַעְתִּיהָ לְחֻדְדָּה קָא עֲבִיד. וְקִסְכֵּר: הִלְכָה וְאִין מוֹרִין בָּן. וְאִמְרֵי אֲפִי: הִוּוּ קְאִימָנָא קִמְיָה דְמַר, וְהִוּוּ קָא מַעֲבֵר סִבְיָא אִשְׁתָּתָא דְרַחֲמָי, וְאִמְרֵי לִיה: לְחֻדְדָּה קָא עֲבִי מַר אִו לְהַעֲבִיר שְׁמֻנְיָתָהּ? וְאִמְרֵי לִי: לְהַעֲבִיר שְׁמֻנְיָתָהּ. וְחֻזִּיתִי לְדַעְתִּיהָ לְחֻדְדָּה קָא עֲבִיד, וְקִסְכֵּר: הִלְכָה וְאִין מוֹרִין בָּן. אִיפְעִיָּה הִוּוּ: לְהִרְאוּת סִכִּין לְחֶכֶם בְּיוֹם טוֹב? רַב מַרִּי בְרִיה דְרַב בִּינָא שְׂרִי, וְרַבְּנָן אָסְרִי. וְרַב יוֹסֵף אָמַר: תִּלְמִיד חֶכֶם רֹאֵה לְעִצְמוֹ, וּמִשְׁאִילָה לְאַחֲרִים. וְאִמְרֵי רַב יוֹסֵף: סִכִּין שְׁעָמְדָה - מוֹתֵר לְחֻדְדָּה בְּיוֹם טוֹב. וְהִנֵּי מִיָּלִי - הוּא דְפִסְקָא אָנָּב דְּיוֹקָא. דְרַשׁ רַב חֲסֵדָא וְאִיתִיקָא רַב יוֹסֵף: אָחֵד סִכִּין שְׁנִפְנָמָה, וְאָחֵד שְׁפוֹד שְׁנִרְצָם, וְאָחֵד גְּרִיפַת תַּנּוּר וְכִרִּים בְּיוֹם טוֹב - בְּאִנּוּ לְמַחְלוקֵת רַבִּי יְהוּדָה וְרַבְּנָן. דְתֵנִיָּא: אִין בִּין יוֹם טוֹב לְשִׁבְתָּ אֵלָא אוֹכֵל נֶפֶשׁ בְּלִבָּהּ, רַבִּי יְהוּדָה מוֹתִיר אֶף מְכֻשְׁרֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ. מַאי מַעֲבָר דְתֵנָּא קָמָא? אָמַר קָרָא "הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם" הוּא - וְלֹא מְכֻשְׁרֵיו. וְרַבִּי יְהוּדָה: אָמַר קָרָא "לָכֶם" - לָכֶם - לְכָל צְרִיכֵיכֶם, וְתֵנָּא קָמָא, הָא בְּתִיב "לָכֶם"! אָמַר לָךְ: הֵהוּא "לָכֶם" - וְלֹא לְגוֹיִם, וְאִידֵךְ נְמִי, הָא בְּתִיב "הוּא"! אָמַר לָךְ: בְּתִיב "הוּא", וּבְתִיב "לָכֶם" וְלֹא קִשְׁיָא: פֶּאן - בְּמְכֻשְׁרֵין שְׁאֵפְשֵׁר לַעֲשׂוֹתָן מַעֲבֵר יוֹם טוֹב, פֶּאן - בְּמְכֻשְׁרֵין שְׁאִי אֵפְשֵׁר לַעֲשׂוֹתָן מַעֲבֵר יוֹם טוֹב. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁפוֹד שְׁנִרְצָף - אָסוּר לְתַקְנֵי בְּיוֹם טוֹב. פְּשִׁיטָא - לֹא צְרִיכָא, דְאָף עַל גַּב דְּמַפְשִׁישׁ בִּידֵיהּ. וְאִמְרֵי רַב יְהוּדָה - אָסוּר לְטַלְטֵל בְּיוֹם טוֹב. רַב אֲדָא בְּרַ אֶהֱבָה אָמַר רַב מִלְכִּי: לְשׁוּמְטוֹ וּמְנִיחוֹ בְּכֶרֶן זֵוִית. אָמַר רַב חִיָּא בְּרַ אִשִּׁי אָמַר רַב הוּנָא: וְהוּא שֵׁיטַשׁ עֲלֵיו בְּזִית בְּשֶׁר. רַבִּינָא אָמַר: אֵף עַל פִּי שְׁאִין עֲלֵיו בְּשֶׁר מוֹתֵר לְטַלְטֵל, מִיָּדִי דְהָוָה אֶקוּן בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים. אָמַר רַב חִינָנָא בְּרִיה דְרַב אִיקָא: שְׁפוֹד, שְׁפָחוֹת, וְגוּמָת - רַב מִלְכִּי, בְּלִזְרִית, אָפֵר מְקָלָה, וּבִיבִיָּה - רַב מִלְכִּי. רַב פֶּפָּא אָמַר: מְתִנִּיתִין וּמְתִנִּיתָא - רַב מִלְכִּי, שְׁמַעְתָּתָא - רַב מִלְכִּי. וְסִימְנִיד: מְתִנִּיתִין מִלְכָּתָא. מַאי בִּינִיָּהּ? אִיקָא בִּינִיָּהּ שְׁפָחוֹת. מִשְׁנָה לֹא יִאמְרֵי אָדָם לְמַנְחָ "שְׁקוּל לִי בְדִינֵי בְּשֶׁר", אָבֵל שׁוֹחֵט וּמַחְלֵק בִּינִיהֶם. גְּמָרָא הִכִּי עֲבִיד? פִּי הָא

דבסורא

מַעֲבֵר לְסִבְיָא אַפּוּמָא דְקוּלָא - משפשפס סכין על פי הסל. הלכה - כרבי יהודה, ומותר כל איש לעשות. אבל אין מורין לרבים כן, שלא יזלזלו אף בשאפשר לעשותו מבעוד יום. דכל הני דשרינן - כגון שנתקלקלו ביום טוב, או שהיה אתמול טרוד, כדאמרין לקמן: דלא התיר ר' יהודה אלא במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב. מהו להראות - הטבח סכין לחכם ביום טוב לבדוק, שהטילו חכמים על הטחבים להראות סכין לחכם קודם שישחוט שום בהמה. ומזה לעשות כן ביום טוב, מי מחזיק בעובדא דחול, דאושא מלתא שדעתו למכור באטליס, או לא מחזיק? רואה לעצמו - בביתו סכין שלו, דלא אוושא מלתא. שצמדה - מחריפות שלה, שאינה חותכת יפה, אבל לא נפגמה. מותר להדרה ביום טוב - ואעל גבי דאתאמול ומשלשום התחילה לקלקל ולילך, דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה מאתמול, דסביר לא צריכא. אבל נפגמה מאתמול - לא הוי שרי, דמוכתא קלקול שלה, והוה ליה למעבר מאתמול. והני מיילי דפסקא אנב דוחקא - אבל אם אינה חותכת כלל - אסור להדרה, דטרדא יתירה הוא. אחד סכין שנפגמה ואחד שפוד שנרצץ - ביום טוב, אשפוינטיר בלעז, ששרי ראשו. ואחד גריפת תנור - שנפל לתוכו מן הטיח שלו, ולא היה יודע מבעוד יום. באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן - נכנסנו בדבר זה למחלוקת, שממחלוקתן אנו יכולים ללמוד שאף אלו ממכשירי אוכל הן. שפוד שנרצץ - נמך, שדרסו עליו ונעקם, אבל לא נשבר. אסור לתקנו ביום טוב - שדרי יכול להשתמש בו כמו שהוא, וטרדא דלא צריך הוא. ואף על גב דפפשיט בידה - שמתפשט בידים ואינו צריך להכות עליו בפטיש. שפוד שצלו בו - בשר ביום טוב. אסור לפלסלו - מיד לאחר שנצלה הצלי, לפי שנמאס ומוקצה, וכבר נעשה צורך יום טוב. שומטו ומניחו בכרן זוית - שומטו מלפניו בחריצא וטלטול מן הצד, עד שיעבירו מלפניו לקרן זוית, אבל לא טלטול גמור. שרי לפלסליו - בטלטול גמור, ולסלקו שלא יזיקו בו אנשי ביתו. מדי דהוה אקין ברשות הרבים - דאמר בפרק "כירה שהסיקוה" (שבת מב.) דמותר להוליכה פחות פחות מארבע אמות, עד שמסלקנה לצדי רשות הרבים, כדי שלא תזיק. שפוד שפחות וגומות רב מלכיו - אלו שלש הלכות רב מלכיו אמרן, ולא רב מלכיה. מפני ששמותיהן דומין זה לזה, ויש שמחליפין שמועה של זה בשל זה, נתנו בהם סימן לסדר השמועות. שפוד - הא דאמרן, שפחות - משנה היא בכתובות ר' אליעזר אמר, אפילו הכינסה לו מאה שפחות, כופה לעשות בצמר, שהטבלה מביאה לידי זמה. ואמר רב מלכיו: הלכה כר' אליעזר. גומות - שמעתא היא, ולא נאמרה על המשנה, ולענין שתי שערות דאם נמצאו לה

עניינו של שמחת-תורה הוא - הריקוד ברגל, ללא כל הגבלות. . שלכן, הנה גם הריקוד של גדול בתורה הוא כמו הריקוד של איש פשוט, כיוון שעיקר המעלה היא בעניין הפשיטות.

משיחת ליל שמחת תורה (קודם הקפות), ה'תשכ"ח

ביצה דף כח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רמא

הגמרא מביאה הלכות נוספות בענין השפוד: **אמר רב יהודה אמר**
שמואל, שפוד שנרצה – נתעקם, אסור לתקנו ביום טוב, שהרי יכול
להשתמש בו כמו שהוא, ושיריה שלא לצורך היא. מקשה
הגמרא: **פשיטא.** מתרצת הגמרא: **לא צריך אלא להשמינו דאף**
על גב דפשיטא בדיה – אפילו אם יכול לישרו בידי ללא פשיט,
אסור. ואמר רב יהודה אמר שמואל, שפוד שצלו בו בשר ביום טוב,
אסור לטמלו ביום טוב לאחר שנטל הבשר ממנו, כיון שכבר
נעשה בו צורך יום טוב והרי הוא מוקצה מחמת מיאוס.
מביאה הגמרא עוד שיטת אמוראים בדיון זה: **רב אמר בר אבהו**
אמר בשם רב מלכיו, שומטו – את השפוד מהר על ידי גרירה
וטלטול מן הצד ומניחו בקרן זוית, אבל לא בטלטול גמור. אמר רב
חייא בר אשי אמר רב הונא, והוא – מה שהתיר לטלטלו מן הצד
אין זה אלא כשיש עליו כוית בשר ומטלטל את השפוד אגב הבשר
שנשתיר עליו, אבל כשאין עליו כוית בשר אסור אפילו על ידי
טלטול מן הצד. רבינא אמר, אף על פי שאין עליו בשר כלל מותר
למלכו לטלטל גמור ולסלקו לקרן זוית כדי שלא ינקו בו בני
ביתו, מיד דהוה אקין שנמצא ברשות הרבים, שהתירו להוליכו
פחות פחות מארבע אמות עד שיתקנו לצדי רשות הרבים כדי
לא יזיק את העוברים שם, לפי שהמעביר ברשות הרבים פחות
מארבע אמות אינו אלא איסור דרבנן, לכך התירוהו במקום נזק
הרבים, וסובר רבינא שהוא הדין בשפוד לא גזרו שבות של טלטול
מוקצה שמא ינקו בו בני ביתו.

כיון שהובא דין בשם רב מלכיו, ויש אמורא אחר ששמו רב
מלכיא וגם משמו נאמרו בתלמוד כמה הלכות, וכדי שלא נטעה
לומר הלכה של זה בשם חבירו מחמת ששמותיהן דומין, נותנת
לנו הגמרא סימן מה הם שמועותיו של כל אחד: **אמר רב חיינא**
בריה דרב איקא, שלוש הלכות אלו: א. שפוד שצלו בו ביום טוב,
אמר רב מלכיו שומטו ומניחו בקרן זוית. ב. שפחות, שנינו
בכתובות (נט). רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו אשתו מאה
שפחות כופה אותה בעלה לעשות מלאכות בצמר, שהבטלה
מביאה לידי זימה, ואמר רב מלכיו, הלכה כרבי אליעזר. ג. גנומות,
במסכת נדה (נב). לענין סימני גדלות שהם בצמיחת שתי שערות,
אמר רב חלבו אמר רב הונא שתי שערות שאמרו צריך שיזהר
בשורשן גומות, רב מלכיו אמר רב אדא בר אבהו, כשיש גומות
אף שאין שם שערות גדולה היא, שבדאי היה בהם שערות אלא
שנשרו, והיא יכולה לחלוץ. כל אלו אמרן רב מלכיו.
ואילו שלוש הלכות אחרות דהם: א. בלורית, שנינו ברייתא
בעבודה זרה (כט). שישאל המספר את הגוי, כיון שהגיע סמוך
לבלוריתו שומט את ידו, מפני שהגוי מניח בלוריתו לשם עבודה
זרה, ואם יגלחנו ישראל עד הבלורית ממש נמצא שהוא מתקן
לו בלורית לשם עבודה זרה. ופירש רב מלכיא, ששומט ידו
כשמגיע שלש אצבעות לכל רוח סביבותיה. ב. אפר מקלה, במסכת
מכות (כא). אמר רב מלכיא לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכתו,
מפני שנראה ככתובת קעקע. ג. גנובית, שנינו במשנה בעבודה זרה
(כט): שאסרו חכמים לאכול עבית עבוס, ומבאר רב מלכיא
הטעם, מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר. כל אלו אמרן רב
מלכיא. רב פפא אמר כלל אחר מה הן שמועותיו של כל אחד,
מתניתין ומתניתא – השמועות שנאמרו על משניות וברייתות.
אמרן רב מלכיא, שמעתיא – השמועות שנאמרו על הלכות של
אמוראים ולא על משניות, אמרן רב מלכיו. וסיפיקין לזכור כלל
זה, מתניתין מלכיא – המשניות והברייתות שחובים הם כמלך
שהם העיקר, ומקשים מהם על אמוראים, ובלשון נקבה הם
נקראים, וזהו הסימן, כל השמועות על המשניות והברייתות אמרן
מי ששמו דומה למלכות ודומה ללשון נקבה, והיינו רב מלכיא.
מבאר הגמרא: **מאי בינייהו – מה החילוק בין דברי רב חיינא לרב**
פפא, איקא בינייהו מי אמר את ההלכה של שפחות, רב חיינא
סובר שרב מלכיו אמרה, ורב פפא סובר שרב מלכיא אמרה, שהרי

מעבר לסבינא אפומא דדקולא – מעביר את סבינו על פי הסל,
ואמרי ליה – ושאלתי אותה, להדדה קא עביר מר או להעביר
שמנניתה – האם כוונתך לחדר הסכין או כדי להעביר שומן
שעליה, ואמר ליה, כוונתי להעביר שמנניתה. הוסיף רב נחמיה,
וחותי דעניתה – אך ראיתי לדעתה, כלומר, הבנתי ממעשיו,
להדדה קא עביר – שעשה זאת כדי לחדדה, וקסבר – והטעם
שלא אמר לי כן, משום שהוא סובר שאמנם הלכה כרבי יהודה
ומותר לכל אדם לתקן מכשירי אוכל נפש, ובבבלי זאת אין מורין בן
לרבים אלא כחכמים, כדי שלא יזלו לתקן גם מכשירי אוכל
נפש שהיה אפשר לעשותן מבעוד יום. וכן אמר אביי, הוה קאימנא
קמיה דמר – הייתי עומד לפני רבה, והוה קא מעבר סבינא אשפתא
דחיתא – והיה מעביר סכין על שפת הריחיים, ואמרי ליה, להדדה
קא עני מר – האם כוונתך לחדדה או להעביר שמנניתה. ואמר ליה,
להעביר שמנניתה. וחיתו דעניתה – וראיתי בכונתו להדדה קא
עביר – שעושה זאת כדי לחדדה, וקסבר – מה שלא אמר לי כן
הוא מפני שסובר שהלכה כרבי יהודה אך ואין מורין בן.

סכין של שחיטה קודם שישחוט בה צריך לבדקה שאינה פגומה,
והצריכו חכמים להראותה לחכם שיבדקה. הגמרא דנה אם
מותר להראותה לחכם ביום טוב: **אביי אף ליה, מהו – האם מותר**
לטבח להראות סכין שחיטה להקם ביום טוב, והספק הוא האם זה
נראה כמעשה חול משום שיש פרסום בדבר, ונראה כמי שדעתו
למכור את הבשר באטלי. מביאה הגמרא מחלוקת: רב מר בר רבי
דרב בינא שרי, ורבנן אפרי. ורב יוסף אמר, אמנם אסור לטבח
להראות את סבינו לחכם, אבל תלמיד הקם רואה לעצמו את סבינו
בביתו, ומשאליה לאחרים, שבאופן זה אין פרסום לדבר.

הגמרא חוזרת לענין השחות סכין ביום טוב: **ואמר רב יוסף, סכין**
שעמדה – שפסק חידודה ואינה חותכת יפה ואבל לא נפגמה,
מותר להדדה ביום טוב, כרבי יהודה שחיתת לתקן מכשירי אוכל
נפש. והני מילי – מה שהתירו לחדר סכין שעמדה ביום טוב, הוא
רק באופן דפסקא אגב דחקא – שעדיין חותכת היא בדוחק, אבל
אם אינה חותכת כלל, אסור לחדדה, שטירחא יתירא היא.

הגמרא מביאה עוד דינים הקשורים למחלוקת רבי יהודה וחכמים
בענין מכשירי אוכל נפש: **דף שר, רבא, ואיתימא – ויש אמורים**
רב יוסף, אחד סכין שפסקה – שאיחד בה חריץ ונפסלה לשחיטה,
ואחד שפוד – מוט שראשו חד ותוחבים בו בשר לצלותו שפגם –
שנשבר ראשו ואינו ראוי לצליה, ואחד גריפת תנור וקדרים ביום
טוב מהטיח הדבוק בדפנותיהם שנפל לתוכן, ואי אפשר להניח שם
קדירה מחמת הטיח, שלושת דברים אלו שנתקלקלו ביום טוב,
מכשירי אוכל נפש הם, ואם כן בנאו למחלוקת – הם תלוים
במחלוקת רבי יהודה ורבנן, האם התורה מלאכה ביום טוב לצורך
מכשירי אוכל נפש. דתניא, אין חילוק בין יום טוב לשבת להחזיר
ביום טוב עשיית מלאכות האסורות בשבת, אלא לצורך איכל נפש
בלבד, רבי יהודה מותר עשיית מלאכה אף לצורך מכשירי אוכל
נפש. מבאר הגמרא את שורש מחלוקתם: מאי מעמא דתנא קמא,
אמר קרא 'אף אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה להם', ומשמע,
'הוא' – אוכל נפש הותר, ולא מכשיריו. וטעמו של רבי יהודה, אמר
קרא 'להם', ודורשים 'להם' לכל צרכיהם – אפילו מכשירי אוכל
נפש. מקשה הגמרא: ותנא קמא, הא כתיב 'להם', ומה מרבה תיבה
זו. אמר לך תנא קמא, והוא – תיבה זו באה למעט, שאוכל נפש
הותר להם – לצורך ישראל ולא לצורך נכרים. ואידך נמי – רבי
יהודה שמתיר מכשירי אוכל נפש, הא – הרי כתיב 'הוא'. אמר לך
רבי יהודה, אכן כתיב 'הוא' למעט מכשירין, וכתיב 'להם' לרבות
מכשירין, ולא קשיא, כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יום
טוב, אסור לעשותן ביום טוב, כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן
מערב יום טוב, מותר לעשותן ביום טוב.

שבבמה מקומות היו רגילים לחתוך את הבמה לנתחים שוים, והיו קונים לפי מספר הנתחים, ובכל מקום היו מכנים לנתחים אלו שם אחר: דבסורא אמרי – בסורא דרכם לומר לטבח תן לי תרמא, ופלגו – או חצי תרמא, ובגרש אמרי – כינו זאת חלקא ופלגו חלקא, בפומבדיתא אמרי אוזיא ופלגו אוזיא, בנהר פקוד ובקתא חסיה אמרי רבנא ופלגו רבנא. והוא הדין ביוט מותר לקנות בשר מן הטבח על ידי שמות אלו:

משנה

אמר אדם לחברו המוכר, מלא לי כלי זה שמן או יין, אבל לא במדה. רבי יהודה מחמיר ואומר, אם היה כלי של מדה, לא ימלאנו. ובגמרא יבואר במה נחלקו. מעשה באבא שאול בן בטינית שהיה ממלא מדותיו מערב יום טוב, מפני שאין מודדים ביוט, ונותנין ללקוחות ביום טוב. אבא שאול אומר, אף בחולו של מועד היה אבא שאול בן בטינית עושה כן, מפני בירורי המדות – כששופך יין לתוך כלי היין מעלה קצף, וללקוחות לא היה פנאי במועד להמתין עד שתדר רתיחתו וישקע הקצף, ונמצאת המדה חסרה. לכך היה מודד כבר בערב ומכין לכל אחד כפי מדתו במלאה, ולמחר באים ונותלים את כליהם. ויחכמים אומרים, אף בחול היה עושה כן, שהיה מכין מבערב, מפני מצוי המדות – כשהיה מוכר שמן, היו לו הרבה כלי מידה, ולקוחותיו הביאו כליהם כבר בערב, והמידה היתה מתמצית והולכת כל הלילה לתוך כליהם, כדי שלא ישאר השמן מודבק בשולי המידה ובדפנותיה, ונמצא גזול את הרבים:

גמרא

מבררת הגמרא: מאי כוונת תנא קמא אבל לא במדה. אמר רב יהודה אמר שמואל, כוונתו לומר אבל לא ימלא המוכר ללוקח בכלי המיוחד למדה, שתמיד הוא מודד ומוכר בו, אבל כלי העומד למדה אם ישבר הכלי שמשמש בו, אבל עדיין לא מדד בו, ימלאנו – מותר למלא בו. ואמא רבי יהודה למימר, שאפילו כלי העומד למדה – שלא מדד בו עדיין, לא ימלאנו, שמאחר שיש בו מדה והוא עשוי לכך, נראה כמודד ומוכר כדרך שהוא עושה בחול.

שואלת הגמרא: אלמא – מוכח שלגבי הכנת מאכל לצורך שמחת יום טוב נוקט רבי יהודה לחומרא ורבנן לקולא, והא אפקא שמעינן להו שרבי יהודה מיקל לגבי שמחת יוט ורבנן מחמירים. דתנן, שאסרו חכמים למכור במשקל, ועל זה רבי יהודה אומר, שוקל אדם בשך כנגד הכלי שיודע את משקלו מערב יום טוב, וינגד הקופיין – סכין גדולה של קצבים, שכיון ששוקל בשינוי ושהרי אינם עומדים לכך, אינו חשוב מעשה חול. ויחכמים אומרים, אין משגיחין – אין מעינין בכה מאזנים כל עיקר, ואסור אף בשינוי. אלמא שרבי יהודה לקולא ורבנן לחומרא. אם כן קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, וכן קשיא דרבנן אדרבנן.

מתרצת הגמרא: דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, התם שמתיר לשקול כנגד כלי וקופיין, מדובר בשאינו עומד למדה – הכלי והקופיין אינם עומדים לשקול כנגדם כלל, ואין זה מעשה חול, אבל הקא במשנתנו אסר רבי יהודה משום שמדובר בכלי שעומד למדה ונראה כמעשה חול. דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא, התם שאסרו חכמים לשקול במאזנים אפילו על ידי שינוי, הוא משום דקא עביד כדעבדין בחול – שהוא עושה כדרך שרגילים לעשות בחול, שלפעמים כשאין לו את הליטרא הוא שוקל בכליו שהוא יודע את משקלם, אבל הקא שהתירו למלא בכלי העומד למדה הוא משום שלא קא עביד כדעבדין בחול, שמאחר ועדיין לא השתמש בכלי זה למדה אינו נראה כמעשה חול.

קא חולק על רב יהודה אמר שמואל ואמר, מאי כוונת תנא קמא אבל לא במדה, שלא יבזיל לו שם מדה, כשאומר לו למלא כלי זה לא יוכיר בפירוש רבע לוג או לוג, רק יאמר סתם מלא לי כלי זה, ואף שמידתו ידועה, אבל בכלי המיוחד למדה ימלאנו – מותר

למלאותו, אם אינו מזכיר שם של מידה, ואמא רבי יהודה למימר – לחלוק ולומר שכלי המיוחד למדה שמודד בו בחול לא ימלאנו. שואלת הגמרא: אלמא שלגבי שמחת יום טוב רבי יהודה לחומרא ורבנן לקולא, והא אפקא שמעינן להו שרבי יהודה מיקל ורבנן מחמירים לגבי שמחת יוט, דתנן, רבי יהודה אומר, שוקל אדם בשך כנגד הכלי שיודע משקלו, וינגד הקופיין. ויחכמים אומרים אין משגיחין – אין מעינין בכה מאזנים כל עיקר, ואפילו על ידי שינוי אסור. אלמא שרבי יהודה לקולא ורבנן לחומרא. ואם כן קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, וכן קשיא דרבנן אדרבנן. מתרצת הגמרא: דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, התם שהתיר לשקול בכלי ובקופיין הוא בכלי שאינו מיוחד למדה, אבל הקא שאסר למלאות, מדובר בכלי המיוחד למדה, ונראה כמעשה חול. דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא, התם שאסרו חכמים לשקול במאזנים אפילו על ידי שינוי, הוא משום דקא עביד כדעבדין בחול, שלפעמים כשאין לו את המשקולת שוקל בהם, אבל הקא שהתירו למלא בכלי המיוחד למדה, הוא משום דלא קעביד כדעבדין בחול – שאינו עושה כמעשה חול, שאין דרך הלקוחות לומר לו סתם מלא לי כלי זה, אלא להוכיר שם מדה כגון לוג, ואף שממלא לו כלי המיוחד למדה, אין זה כדרך מקור, דעביד אינשי – רגילים אנשים דעביד הקמא – שמביאים לחבריהם יין במבנה כמנה דכילא – בכלי של מידה, ושתו – ושותים בכלי זה עצמו.

שינוי במשנה: מעשה באבא שאול בן בטינית שהיה ממלא מדותיו מערב יוט ונותנין ללקוחות ביוט. ויש שאמר שאף בחול המועד עשה כן. הגמרא מבארת הטעם: הנהא אף במועד עושה בן – גם בחול המועד היה ממלא את מידותיו בערב, מפני כפול בית המדרש – כיון שבמועד אנשים אינם עסוקים במלאכה ועוסקים בתורה, ורבים באים לשאלו בהלכה, היה ממלאן בלילה שאינו זמן בית המדרש. מביאה הגמרא ברייתא בענין הנהגתו של אבא שאול בן בטינית במכירת היין: תנו רבנן, הוא – אבא שאול בן בטינית כנס – אסף שלש מאות גרבי – חביות יין מפרורי המדות – שנשאר לו ממה שלא המתינו הלקוחות עד שתיפסק הרתיחה וימלא את מידותיו, וחבריו כנסו שלש מאות גרבי ששמן ממצוי המדות – ממה שלא המתינו הלקוחות עד שירד כל השמן מכלי המידה אל תוך הכלי של הלוקח, אספו שלש מאות חביות של שמן, והביאום – אבא שאול בן בטינית וחבריו, את החביות לפני הנובחים לירושלים שיעשו בהם צרכי הקדש. אמרו להם חכמים אי אתם זקוקים לכך – אינכם צריכים להקדישם, כלומר, רשאים אתם להשתמש בזה ואין זה גזל בידכם, שהלקוחות מדעת עצמם לא רצו להמתין עד שיתבררו ויתמצו המידות, וידעו שעל ידי כך מתמעטת מידתם ומחלו לכס. אמרו להם אבא שאול בן בטינית וחבריו, אף אני אין רצוננו ככה ליהנות משל אחרים. אמרו להם חכמים הואיל והתקדשתם על עצמכם להחשיב את מה שנשאר מהיין והשמן כגזל, עשו מהם צרכי רבים, כדן הגזול את הרבים, דתניא, מי שגזל אנשים הרבה ואינו יודע למה גזל שיוכל להשיב לבעלים, יעשה בהם צרכי רבים, ועל ידי כך יהנו הבעלים מהם. מבארת הגמרא: מאי ניהו צרכי רבים, אמר רב תפא, שמתקן להם פירות שייחין ומקדירות, שמי גשמים נאספים בהם ורבים שותים מהם.

הגמרא מביאה דינים נוספים לגבי מידה ביום טוב: אדרביה רב חפא לרבנא עויבא – רב חסדא הנהיג וטייל עם רבנא עוקבא ברחובות העיר, ודרש, לא ימזרו אדם שעורים ויתן לפניו בהמות ביום טוב, משום שנראה כמי שמודד למכור, אבל קולד ו-נוקבא הוא קב או קבים – כלי מידה המכיל קב או קבים, כלומר, תוחב את הכלי בכרי וממלאו, ונותן לפניו בהמות, ואינו חושש לאיסור, משום שאין זו דרך מידה, אלא ממלאים ביד לתוך כלי המידה. והנהגתם – מבשל קדרות, מודד תבלין בכלי המיוחד למידה ונותן לתוך קדרתו, כדי שלא יקדית תבשילו – שלא יתקלקל התבשיל מריבוי התבלינים. הגמרא מביאה דין נוסף בענין מידה ביוט:

ביצה. פרק שלישי - אין צדין דף בט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רמג רש"י תוספות

בסורא אמרי - דרכן לומר לטבת תן לי תרטא או פלג תרטא. ובגרש אמרי: חלקא או פלג חלקא. ובפומבדיתא אמרי אוזיא. כל הטבחין היו מנתחין בהמותיהם בשוה, כך וכך נתחם מן הכהונה, ולאורן נתחמים קרו לזו בסורא תרטא, ובגרש חלקא, ובפומבדיתא אוזיא. ובגדר פקוד רבעא. **משנה אבל לא במדה** - בגמרא מפרש לה, ומאי פלוגתיהו.

שהיה טפלא מדותיו בו - שאין מודדין ביום טוב. אף בחולו של מועד עושה כן - בגמרא מפרש טעמא. ולא גרסין במתניתין מפני ברורי המדות. ואית דגרס ליה, וכן העלאת הרתיות, ובגמרא מפרש. **טפני מצוי המדות** - כשהיה מוכר שמן היה לו מדות הרבה, ומביאין הלכותיו כליון ומועד לאיש ואיש במדה לעצמו, ומתמצות והולכות לתוך כליון כל הלילה. **גמרא** הפיוחד למדה - שמודד ומוכר בו. העומר למדה - שכשישבר הזבא הז' תחתיו, אבל עדיין לא מדד בו. ואתא רבי יהודה לסייע - כיון דהוא עצמו מודה, ולכך עשוי, וכדי מדה מחוק - לא ימלאנו, דמחוי שפיר כמודד ומוכר, כעובדין דחול. כלי וקופיין - אין עומדין לכך. ברעבדין בחול - במאונים, פעמים שאין הליטרא לפניו, וכיון שיועד משקל כליו - שוקל בו. לא קא עביד כעובדין דחול - דעדיין לא יצא טבעו של כלי זה למדה. שם מדה - רבעא או לוג. אלא כך יאמר לו סתם: כלי זה מלא לי. הכא לא קא עביד ברעבדין בחול - שדרך לקחות לומר: תן לי לוג. ואין דרכן לומר: כלי זה מלא לי. בדרך מקח, אלא בדרך הלואה או מתנה, ואעל גבי דמיוחד למדה. עבדי אינשי דמקרי חמרא - לחבריהם. כמנא דכילא - של מדה. תנא אף כמועד עושה כן טפני בטול בית המדרש - שהיה חכם גדול, ובאים רבים לשאול דימנו. ובמועד רבים עוסקים בתורה, שאין סורדים במלאכה. והיה ממלאן בלילה, שאין זמן בית המדרש, כדי שיהא פנוי ביום. ולמאן דגרס במתניתין מפני ברורי המדות, מפרש הכי מפני בטול בית המדרש של באי מועד, לא יידיה פנוי לשדות ולברר מדותיו שלא ירחיקו, לפיכך ממלאן בלילה. הוא כנס בו' - משנתן יין בחבית כך וכך לוגין במדה, ומכר ממנה עד שמכר

דבסורא אמרי: תרטא ופלגו תרטא, בגרש אמרי: חלקא ופלגו חלקא, בפומבדיתא אמרי: אוזיא ופלגו אוזיא, בנהר פקוד ובמתא מחסיא אמרי: רבעא ופלגו רבעא. משנה אומר אדם לחברו: מלא לי כלי זה, אבל לא במדה. רבי יהודה אומר: אם היה כלי של מדה - לא ימלאנו. מעשה באבא שאול בן בטינית שהיה ממלא מדותיו מערב יום טוב ונותן ללקוחות ביום טוב. אבא שאול אומר: אף במועד עושה כן, מפני ברורי המדות. וחכמים אומרים: אף בחול עושה כן, מפני מצוי המדות. גמרא מאי "אבל לא במדה"? אומר רבי יהודה אומר שמואל: אבל לא בכלי המיוחד למדה. אבל כלי העומד למדה - ימלאנו. ואתא רבי יהודה למימר: אפילו כלי העומד למדה לא ימלאנו. אלמא: גבי שמחת יום טוב - רבי יהודה לחומרא, ורפנן לקולא? והא אפכא שמעינן להו! דתנן, רבי יהודה אומר: שוקל אדם פשר כנגד הכלי וכנגד הקופיין, וחכמים אומרים: אין משגיחין בכף מאונים פל עיקר. אלמא: רבי יהודה לקולא ורפנן לחומרא, קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, קשיא דרפנן אדרפנן! דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא: התם - בשאינו עומד למדה, הכא - בעומד למדה. דרפנן אדרפנן גמי לא קשיא; התם - קא עביד פדעבדין בחול, הכא - לא קא עביד פדעבדין בחול. רבא אומר: מאי "אבל לא במדה" - שלא יזכור לו שם מדה, אבל כלי המיוחד למדה - ימלאנו, ואתא רבי יהודה למימר: כלי המיוחד למדה - לא ימלאנו. אלמא: גבי שמחת יום טוב רבי יהודה לחומרא ורפנן

חשבונו, נמצא כל הותר בחבית על ידי ברורין, שהרתיח היין כשמוציאו ומעלה אופיא = אישקומ"א בלע"ז, ואין המדה מלאה. והן נקראין ברורין, לפי שמבררין אותן מן היין כששותה. אי נמי על דקליש וזיג. ושמן יש בו מצוי, מפני שמורבק בשולי המדה ובדפנותיה. ובין שכיוו ברורין, ולא בשמן. וחבריו כנס בו' - כדפרישית בברורין. לפני הנוברים - של הקדש, לעשות בהן צרכי הקדש אם ירצו. והם לא הקדישוהו, כסבורין; אין יכולין להקדישו, שאינו שלהם. אי נמי יכולין - הוה ליה גול בעולה. אמרו להם חכמים אין אתם זקוקין לכך - הואיל ומתחלה לא נתבתם לגול, שהלקחות מחולין על ידי טרדן ומרצתם, שאינם יכולין לשחות עוד, וידעי וקא מחלי. אף אני אין רצוננו לכך - לזה, ליהנות משל אדירים. אמרו להם - חכמים: אם כן, אין לכם לעשות הקדש, אלא לעשות בהן צרכי רבים, שהרי משל רבים היה, ויהנו הבעלים מהן. ואין יודע לפי גול - שגול אנשים הרבה. שיחין ומעירות - שמתכנסין בהן מים ושותחין מהן. ובבבא קמא (נב), מפרש מאי בור ומאי שחי ומאי מערה. אדרביה - הנדגו, ומסילי עמו במבואות העיר. לא ימודד אדם קב שעורין - אפילו ליתן לבחנתו, שנראה כמודד למכור. אבל קודר הוא - בקב עצמו, נוקב בכרי וממלאו, שלא דרך מדה לתת בידו לתוכו. קודר - לשון נוקב. נחתום - מבשל קדרות נמי קרי נחתום. יקדיח - ישרוף, אאורשירי בלע"ז. בעין יפה - שיעור חלה אחד מ לבכה, וכשאינה יודעת מדת עיסתה - היא מקמצת ואומרת: אין כאן כל כך. אבל כשיודעת מדת עיסתה - יודעת מה תפריש, ועניה יפה בה. תנא רבי שמואל - בתוספתא שסידר שמואל מתנאים שלפניו, כמו שסדרו רבי חיאי ורבי אושעיא, וכמו שסידר רבי את המשנה. השתא דאמר שמואל אסור - והוא שנה במשנתו מותר. שמואל בשמעתיה דאמר אסור - הלכה למעשה אתא לאשמועינן, שהבא לשאול הלכה לעשות מעשה - מורין לו אסור. ואי חזינן אינשי דעבדי - לא מחזינן בדיה, דהלכה דמותר, ואין מורין כן.

אין לקולא? והא אפכא שמעינן להו! דתנן, רבי יהודה אומר: שוקל אדם פשר כנגד הכלי וכנגד הקופיין, וחכמים אומרים: אין משגיחין בכף מאונים פל עיקר. אלמא: רבי יהודה לקולא ורפנן לחומרא, קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, קשיא דרפנן אדרפנן! דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא; התם - בשאינו מיוחד למדה, הכא - מיוחד למדה. דרפנן אדרפנן גמי לא קשיא; התם - קא עביד פדעבדין בחול, הכא - לא קא עביד פדעבדין בחול, דעבדי אינשי דמקרי חמרא כמנא דכילא ושתו. "מעשה באבא שאול בן בטינית". תנא: אף במועד עושה כן, מפני בטול בית המדרש. תנו רבנן: הוא כנס שלש מאות גרבי יין מברורי המדות, וחבריו פנסו שלש מאות גרבי שמן כמצוי המדות, וחביאום לפני הנוברים לירושלים. אמרו להם: אי אתם זקוקים לכך. אמרו להם: אף אנו אין רצוננו בכך. אמרו להם: הואיל והחמרתם על עצמכם - עשו מהם צרכי רבים. דתניא: גול ואינו יודע למי גול - יעשה בהם צרכי רבים. מאי ניהו? אומר רב חסדא: פורות שיחין ומעירות. אדרביה רב חסדא לרפנא עוקבא, ודרש: לא ימודד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו ביום טוב, אבל קודר הוא קב או קפס ונותן לפני בהמתו, ואינו חושש. והנחתום מודד תבלין ונותן לתוך קדרתו כדי שלא יקדיח תבשילו. אומר רב ירמיה בר אבא אומר רב: מודדת אשה קמח ביום טוב ונותנת לתוך עיסתה, כדי שתטול חלה בעין יפה. ושמואל אומר: אסור. והא תנא דבי שמואל מותר! אמר אביי: השתא דאמר שמואל אסור, ותנא דבי שמואל מותר, שמואל

מסופר בפרשת בראשית אודות "עץ הדעת טוב ורע" שהטענה הייתה ש"טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעיניים ונחמד העץ להשכיל" - שזוהי כללות הטענה של היצר-הרע, שיכולה להיות גם כאשר נמצאים בגן-עדן - "בתוך הגן", אצל הורים דתיים. משיחת ליל שמחת תורה (קודם הקפות), ה'תשכ"ח

שמואל חלבה למעשה אתא לאשמועינן - פירוש: דאם יבא שום אדם לשאלו לנו כיצד יעשה, אומרים לו הוראה לאסור. אבל אם אנו רואין שום אדם שנוהג היתר בדבר - אין אנו צריכין למחות בו. ולפי זה לא פליג שמואל ארב, דתרוויחו מודו לאסור למעשה. מיהו בהלכות גדולות פירש: ושמואל חלבה למעשה אתא לאשמועינן, ופליג אבריתא, ופליג ארב. ויש שפוסקין בשמואל, ואף

על גב דהלכה כרב באסורי - מכל מקום מדאמר סתמא דהתלמוד שמואל חלבה למעשה אתא לאשמועינן - משמע דהלכה כותיה. ויש פוסקין כרב, משום דהלכה כרב באסורי, וכל שכן הכא דהא תנא (דבין) שמואל כותיה דרב. ואומר הרב רבנו שמואל מאייברא: דאפילו למאן דאמר דהלכה כרב - מכל מקום אסור לנו בזמן הזה למרוד משום ליטול חלה בעין יפה. ודוק! בימיהו שהיו מפרשים חלה אחת מעשרים וארבע, ונותנין לכחן - שייך לומר דמותר משום עין יפה, אבל אנו, שאין מפרשים כי אם מעט אפילו מעטה מרובה, ואותו מעט נמי אינו נאכל אלא נשרף - אין למרוד, דלא שייכא סברא דקאמר הכא כדי שחטול חלה בעין יפה. אלא יש לנו לשער מאומדן שתהיה בריחה כשיעור משום הברכה. וכן בפסח נמי יש ליהדר מלמדוד ביום טוב למצוה, וצריך לעשות פחות מכשיעור ולא ימורד במדה ענשה למרוד בחול בצמצום, אלא יפחות או יוסף אם המדה קטנה.

אנבא דפתורא - פירש הקונטרס: אחורי השלחן, כמו אנבא דמחולתא. ואפשר לפירש: על גבי השלחן ממש, וחשיב שני לפי שדרך לרקד בעריבה. ומכל מקום אין לחתיר תחלת הרקדה על ידי שני, דהא אשונות דבריתא קאי. ורבנו שמואל בן מאיר פירש: דעל ידי שני אין לחלק, ויש לסמוך עליו לענין לחתיר לשפחה גויה תחלת הרקדה על ידי שני, אבל אנו לעצמנו - אין לסמוך.

אצל חנוני הרגיל אצלו - בין הוא נכרי בין ישראל, דאין לחלק רק היכא דאיכא חששא דמחזר או נולד.

שלא יזכיר לו סכום מדה - פירש רש"י: קב או קבים. וסכום מקח - שלא יאמר לו תן לי אגוזים בדיר אחד או בשנים. וקשה: דפשיטא דאסור! ועוד: אמאי קאמר סכום מדה? הוה ליה למימר: ובבלבד שלא יזכיר מדה ותו לא! לכן נראה לי כרבינו חננאל, דגרסי: סכום מנין, וקאי אלעיל. והכי פירוש: אמרת דילך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ויאמר לו תן לי חמשה אגוזים או עשרה אפרסקין, ובבלבד שלא יזכיר סכום מנין, שלא יאמר לו תן לי עשרה אגוזים וכבר נתת לי שלשים, ואם כן אני חייב לך ארבעים בין הכל. אבל רבי שמעון אומר: ובבלבד שלא יזכיר סכום מקח, שלא יאמר לו תן לי אגוזים בששה פשיטין, וכתב רבינו יצחק ב"ר אבא בר בר חיה דאמר: וכן איתא בתוספתא ובהלכות גדולות. מכאן יש ליהדר שלא להזכיר אפילו סכום מנין, לפי שדומה למקח וממכר.

הדרן עלך אין צדין

אין שונוין קמח - שרקדו מאתמול, ובא לשנותו בנפה ליפותו - אין שונוין, דאפשר לו מאתמול. שונוין - דליכא טרחא, ודבר הנראה הוא שזו היא פעם שניה, ואין זה כמורקד לברור. תני תנא קמיה דרבינא אין שונוין - ואפילו נפל לתוכן צרור או קיסם, אלא בודק הקסמן והצרורות, ובוררן בידי. כל שכן דאסור - דמחזי כבורר, ובורר אב מלאכה היא כהרקה. והשונה אינו מרקד, שהרי נראה שהכל יוצא ואין כאן סוכין, לאבא - לחברי.

שקילא מיכותין - אין אנו מחזיקין לך טובה בכך, נטולה היא שותבת ומוטלת על הקוצים. מיכותין גריד בלע"ז. מהולתא - נפות. הדרן בנהרעא - שכולן יודעות שמותר. אנבא דמחולתא - באחורי הנפה, כדי לשנות. רפתא מעליא - אי את צריכה לשנות, דשונוין קמח ביום טוב. אנבא דפתורא - אחורי השלחן, שיש לו תוך שקורין טורנרוי"א, והיא היתה שונה הקמח על אחוריו משום שני. הא דירן - זו אשתי, בריתא דרמי בר חמא היא. מרא דעובדא - מרקדק במעשיו. רועה - זה המגדל בהמות, ופעמים שמוכר מזון. הרגיל אצלו - שמתוך שרגיל אצלו - מאמינו, ונותנו לו בלא פסוק דמים. פטם - המפטם עופות. לשון שממין. סכום מדה - קב או קבים. סכום מקח - דמים.

הדרן עלך אין צדין

חמביא ממקום למקום - בתוך התחום, או על ידי ערוב. לא יביאם בסל ובקופה - לתת שלש וארבע בתוך קופה וישאם, משום דנראה כמעשה דחול לשאת משאות. אבל מביא על כתפו - אחת או שתיים, דמובח דלצורך יום טוב. או לפניו - בידו. וכן המוליד את התבן - להסק או לבחמה, לא יפשיט קופה לאחריו דגנאי יום טוב, שנראה כמתכוין למלאכה רבה או להוליד למקום רחוק בדרך חול.

ומתחילין

חמשים אגוזים, עשרה אפרסקין וחמשה רמונים ואתרוג אחד, ובבלבד שלא יזכיר לו סכום מדה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: ובבלבד שלא יזכיר לו סכום מקח.

הדרן עלך אין צדין

חמביא כדי יין ממקום למקום - לא יביאם בסל ובקופה, אבל מביא הוא על כתפו, או לפניו. וכן המוליד את התבן - לא יפשיט את הקופה לאחוריו, אבל מביאה הוא בידו. ומתחילין בערמת

שלשים, ואם כן אני חייב לך ארבעים בין הכל. אבל רבי שמעון אומר: ובבלבד שלא יזכיר סכום מקח, שלא יאמר לו תן לי אגוזים בששה פשיטין, וכתב רבינו יצחק ב"ר אבא בר בר חיה דאמר: וכן איתא בתוספתא ובהלכות גדולות. מכאן יש ליהדר שלא להזכיר אפילו סכום מנין, לפי שדומה למקח וממכר.

הדרן עלך אין צדין

חמביא כדי יין וכו' לא יביאם בסל - ותימה דאמרין בשבת פ' מפנין (דף קכב, ושם) מפנין ד' קופות או ה' וכו' שיהא מותר בי"ט וי"ל דהתם מיירי שאינו יכול להוציא לחוץ ואין רואין אותו וע"כ מותר הבא מיירי בי"ט שיכול להוציא לחוץ ורואין אותו וע"כ יאסור שהרואה אותו אומר לצורך חול מביא אותו ולהכי אסור ומי"מ קשה דאמר אבל הוא מביא על כתפו אלמא משמע דמרבית בהלכות עדיף וקאמר התם במסכת שבת למעוטי בהלכות עדיף ויותר טוב להביא בסל או בקופה בפעם אחת מלהביאן אכל חלת בפני עצמה וי"ל דלמה דפי' ניהא דהתם מיירי בשבת דלא הוי כעובדי דחול שאין מטלטלי כי אם מוית לזוית באותו בית ולכן קאמר למעוטי בהלכות עדיף טפי משום טרחא יתיירא אבל הבא מיירי בי"ט משום טרחא יתיירא לא קפדינא אלא משום דמחזי דעביד כעובדי דחול וא"כ עדיף טפי לאפשרי בהלכות ויעשה דרך שני כי היכי דלא לתחזי דעביד כעובדי דחול ופעמים נמי דאסור לאפשרי בהלכות אע"ג דמעט במשאוי כיון שאין משנה מדרך חול.

דדר

ביצה דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רמה

שְׁמוּאֵל שְׁהוּרָה לַאסוּר הִלְכָּה לְמַעֲשֵׂה אֶתָּא לְאַשְׁמוּעִין.

אף שניפוי הקמח הוא צורך אוכל נפש אסור לעשותו ביום טוב, משום שיכל לנפוטו מערב יום טוב. סוגיינתו דנה במה שנהגו להקד את הקמח פעם שניה סמוך לאפיה, שמה נפל בו איזה דבר: תְּנִי רֶבֶן, אֵין שׁוֹנִין – אין חוזרים ומנפים את הקמח ביום טוב, מפני שיכל לנפוטו מאתמול. משום רבי פפייס ורבי יהודה בן בתירא אמרו, שׁוֹנִין ומנפים קמח קודם אפייתו. וְשׁוֹנִין – אף חכמים מודים שֶׁאֵם נִפֵּל לְתוֹךְ צִרוֹר – אבן או קיסם ביום טוב, שְׁשׁוֹנִין, שהרי לא יכל לנפות דבר זה מאתמול.

ברייאת נוספת בענין זה: תְּנִי תַנָּא קַמִּיה דְּרַבִּינָא, אֵין שׁוֹנִין קַמֵּחַ בְּיוֹם טוֹב אף אם היום נפל קיסם לתוכו, אֲבָל נִפֵּל צִרוֹר או קיסם, בּוֹרֵר אותו מהקמח בידו. אֲמַר לִיה רבינא, לדברין שאין שׁוֹנִין קמח ביום טוב, אף על פי שניכר בו שהוא כבר מנופה, שהרי לא נשארים סובין בנפה, אם כן כֵּל שֶׁכֵּן דָּאָסוּר לברור את הצרור בידו, דִּהְיָה לִיה כְּבוֹרֵר, שהרי אין היכר בברירתו שלא יכל לעשותו מאתמול.

דְּרַשׁ רַבָּא בַר רַב הוּנָא וּזְמִי אֶפְתָּחָא – בפתח העיר דְּהִתְרַדְעָא, שׁוֹנִין קַמֵּחַ בְּיוֹם טוֹב. אֲמַר לְהוּ רב נחמן לאנשיו, פּוֹקֵי – צאו ואמרו ליה לְאַבָּא – לחברי רבא דדרש בן, שְׁקִילָא מִיבִיתְךָ וּשְׂדֵי אַחֲרֵי – נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים, שאין אנו זקוקים להחזיק לך טובה על דרשתך, שהרי ידוע לכולם שמותר, פּוֹק חֵזִי – צא וראה בְּמָה מְהוֹלָתָא – נפות, הֶדְרֵן – 'שונות' את ניפוי הקמח בְּהִתְרַדְעָא. מביאה הגמרא שני עובדות בענין זה: דְּבִיתָהּ – אשתו דְּרַב יוסף, נִהְלָא – ניתתה קמחא בפעם השניה, אֲנָבָא דְּמְהוֹלָתָא – בגב הנפה, דהיינו מצידה האחורי, כדי שהניפוי יעשה בשינוי. אֲמַר לֵה רב יוסף, חֵזִי – ראי, דְּאֵנָא רַקְתָּא מְעִלְיָתָא בְּעֵינָא – שאני רוצה לאכול פת מעולה שנשנתה היטב, כלומר אינך צריכה לנפות בשינוי. דְּבִיתָהּ דְּרַב אֲשִׁי נִהְלָא – ניתתה קמחא בפעם השניה, אֲנָבָא דְּפִתּוּרָא – בגבו של השולחן דהיינו צידו האחורי. אֲמַר רב אשי, הָא דִּידֵן – אשתי זאת, היא בְּרַתִּיה – בתו דְּרַמִּי בַר הָמָא, וְרַמִּי בַר הָמָא מְרָא דְּעוֹבְדָא הוּהוּ – בעל מעשים ומדקדק בהלכות היה, וְאִי לֹא דְחִיָּא מִבִּי נֶשֶׁא – ואלמלא ראתה שנוהגים בן בבית אביה לא הָוֵה עֹבְדָא – לא היתה עושה כך.

משנה

שנינו לעיל (כח: ולעיל ע"א) שהקונה ביום טוב אסור לו להזכיר

מחיר או מידה. משנתנינו עוסקת בדין הזכרת כמות הפרטים שמבקש לקנות: הוֹלֵךְ אָדָם בְּיוֹם טוֹב אֲצִל תְּנִי הִנְגִיל לוקח זה לקנות אֲצִלו ומאמין לו למכור לו ללא קביעת מחיר, וְאֹמֵר לו, תֵּן לִי בִיצִים וְאֲנֹזִים בְּמִנְיָן, כגון עשר או עשרים, ואין בזה איסור משום 'דרך מקח וממכר', אף שכוונתו שישלם לו אחר יום טוב לפי המנין, הואיל ואין הזכרת המנין מוכיחה שזו כוונתו, שְׁהָרִי בֵּן דְּרֶדֶךְ בָּעַל הַבֵּית לְהִיּוֹת מוֹנֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כדי לדעת כמה לוקח.

גמרא

תְּנִי רֶבֶן, הוֹלֵךְ אָדָם אֲצִל רֹעֵה שִׁמְגֵל בדמות ולפעמים מוכרם, הִנְגִיל לוקח זה לקנות אֲצִלו, ויאמין לו למכור לו ללא קביעת מחיר, וְאֹמֵר לו תֵּן לִי גִדִי אֶחָד או טֶלַח אֶחָד, וכן הולך אדם אֲצִל טֶבַח המוכר בשר הִנְגִיל אֲצִלו, וְאֹמֵר לו תֵּן לִי כַּף אֶחָת או יָרֵךְ אֶחָת, או אֲצִל פֶּטֶם – מפטם עופות הִנְגִיל אֲצִלו, וְאֹמֵר לו תֵּן לִי תוֹר אֶחָד או גִּזְלֵל אֶחָד, או אֲצִל נֶחֱתָם – אופה הִנְגִיל אֲצִלו, וְאֹמֵר לו תֵּן לִי כֶּבֶד לַחֵם אֶחָד או גְּלוּסְקָא – חלה אֶחָת, וכן הולך אדם אֲצִל תְּנִי הִנְגִיל אֲצִלו וְאֹמֵר לו תֵּן לִי עֶשְׂרִים בִיצִים או תְּמָשִׁים אֲנֹזִים, עֶשְׂרֵה אֶפְרָסִין וְחֲמִשָּׁה רְמוּנִים וְאֶתְרִיג אֶחָד, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִזְכֵּר לוֹ במפורש שימדוד כסום מדה, כגון קב או שנים. רַבִּי שְׁמֻעֹן בֵּן אֲלֶעָזָר אֹמֵר, מוֹתֵר אֵף לַהּזְכִּיר סְכּוּם מִדָּה, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִזְכֵּר לוֹ סְכּוּם מִקָּח – סכום המחיר, משום שהוא בדרך מקח וממכר.

הדרן עלך אין צדין

פרק רביעי - המביא

משנה

הַמְּבִיא בְּיָד יוֹן בְּיוֹם טוֹב מִמְּקוֹם לְמִקְוֶה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, או על ידי עירוב תחומין, לֹא יָבִיאם כְּשֶׁהֵם נְתוּנִים שְׁלֵשָׁה או אַרְבַּעָה כַּדִּים בְּסֶל וּבִקּוּפָה – או בקופה, משום שנראה מעשה חול לשאת משאות, אֲבָל מְבִיא הוּא כִּד אֶחָד או שְׁנַיִם עַל בְּתָמָו, או לְפָנָיו – בידו, שמוכח שמביאו לצורך יום טוב. וְכֵן הַמּוֹלִיד אֶת הַתֶּבֶן להסיק תנורו, לֹא יִשְׁלֵל אֶת הַקּוּפָה לְאַחֲרָיו, שנראה כמתכוין לעשות מלאכה גדולה שאינה לצורך יום טוב, או שרצונו להוליך למקום רחוק בדרך חול, וגנאי הוא ליום טוב, אֲבָל מְבִיאָה הוּא בְּיָדוֹ, שמוכח שמוליכו לצורך יום טוב. עוד דנה המשנה באיזה תבן מותר להשתמש ביום טוב ואינו מוקצה: וּמִתְחִילִין

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תשרי, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הוו"ח אי"א נר"מ צמ"ס עוסק בצ"צ וכו' מוהר"ר יצחק שי

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו ממחרת יום הכיפורים תשי"ג. ואף שאין הזמן גרמא כלל לאריכות, בכ"ז באתי בהערה, במה שהעיר מענין הברכות, שהברכות המפרטות יותר חשובות יותר. אבל לפי עני"ד אינו שייך לנידון דידן, והוא מובן על פי החילוק שבין ברכת הנהנין וההודאה, שאם אינו מודה אלא על המעלה הכללית המשותפת שיש לכמה ענינים ולא גם על המעלה המיוחדת שבדבר זה בפרט, הרי אינו מכיר בטובתו של הקב"ה כדבעי. ולכן ברכה המפורטת יותר חשובה יותר, כי בזה מראה לדעת שמכיר הוא בהסגולה המיוחדת שבמין זה מהסוג הכללי. מה שאין כן בענין ברכת תפלה, ברכה מלשון המשכה, כמו ברכת השנה וכו', הרי אם ממשיכים את הכלל כולו, הכולל בתוכו כל הפרטים, יש בכלל מאתים מנה.

החילוק דברכת הנהנין לברכות התפילה וכו' על פי חסידות מבואר בביאורי הזוהר חלק ה' ר"פ עקב.

בברכת חג שמח.

בְּעֶרְמַת הַתֵּבָן לַקַּחַת מִמֶּנּוּ עֵצִים לְצוֹרֵךְ הַסֵּקָה, אֲפִילוּ שְׁלֹא זִימְנָה
מִבְּעוֹד יוֹם, וְלֹא הִיָּה רִגִּיל לְהַסִּיק מִמֶּנּוּ. אֲכָל לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעֵצִים
שֶׁבְּמוֹקָצָה – מִהֲרַחֲבָה שְׁמֵאֲחֹרֵי הַבֵּית, הַקְרוּיָה 'מוֹקָצָה' כִּיּוֹן
שְׁהִיא מוֹקָצִית מֵאֲחֹרֵי הַבֵּית וְאֵין נִכְסֵין וְיוֹצֵאֵין שָׁם בִּקְבִיעוֹת,
וְשֶׁם הִיוּ נוֹתְנִין עֵצִים וְכָל דִּבְרֵי שֶׁאֵין רְצוֹנוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עַד זְמַן
מְרוּבָה, וְהוֹקָצָה מִדַּעְתּוֹ מִלְּהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹה, וְאִסּוּר מִשּׁוּם מוֹקָצָה:

גמרא

תָּנָא – שִׁנְיָו בְּבִרְיִיתָא, שֶׁאֵם אִי אֲפֻשֶׁר לוֹ לִשְׁנוֹת – לַעֲשׂוֹת שִׁנְיָו
בְּדִין הַכְּתוּב בְּמִשְׁנֵיתוֹ וְשֶׁלֹּא יִבְיֵא כְּדִי יֵין אֵלָּא בְּשִׁנְיָו עַל כְּתוּפָה
אוּ לְפָנָיו, כְּגוֹן שִׁזְמַן הֶרְבָּה אוֹרְחִים וְצָרִיךְ לְהִבְיֵא הֶרְבָּה כְּדִים
יָחַד, מִשּׁוּם כְּבוֹד הָאוֹרְחִים, מוֹתֵר לְהִבְיֵא גַם בֶּסֶל וּבִקּוּפָה.
כְּמוֹ שֶׁמִּצְוֵנוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁנוֹת מִהֲדָרֵךְ שְׁהוּא נוֹשָׂא בְּחוּל,
בְּכַדִּי שְׁלֹא יִרְאֶה כְּמַעֲשֵׂה חוּל, כְּמוֹ כֵּן אֲתִקּוֹן רָבָא בְּעִירוֹ מְחֻזָּא
אֵת הַתִּקְנָה בַּבֵּאָה, שְׁכָל מִשָּׂא שְׁנוּשָׂאִים אוֹתוֹ בְּחוּל בְּדָרֵךְ
מִסּוּיִמָּת, אֵין לְנִשְׂאוֹ בְּיוֹם טוֹב אֵלָּא בְּדָרֵךְ קָלָה יוֹתֵר, וְכַדְלֵהָן. כָּל
מִשְׁאוֹת דְּרָדוֹ בְּרוּחָקָא – שְׁבַחֲלוּ אֲדָם נוֹשָׂא אוֹתָם עַל כְּתִיפּוֹ
בְּטוֹרָת, כְּגוֹן חֲבִית אוֹ שֶׁק מִלֵּא פִירוֹת, כְּשִׁנוּשָׂא אוֹתָם בִּירוֹט
וְלִצְוֹרֵךְ יוֹיִט, לְרָדוֹ – יִשְׁאוּהוּ בְּאֻמְצוֹת רְגֵלָא, כִּיּוֹן שְׁבַעֵץ זֶה נוֹחַ
יוֹתֵר לִשְׁאֵת מִשָּׂא כְּבֵד. דְּרָדוֹ – מִשְׁאוֹת שְׁרָגִילִים לִשְׁאֵתָם בְּחוּל
בְּרֵגֵלָא, בִּירוֹט לְרָדוֹ בְּאֻמְרָא – יִשְׁאוּהוּ שְׁנֵי בְנֵי אָדָם עַל יְדֵי מוֹט
בְּכַתְפֵיהֶם וְשׁוֹ דָּרֵךְ קָלָה יוֹתֵר מִנְּשִׂיאָה בִּיחִיד בְּאֻמְצוֹת רְגֵלָא'.
דְּרָדוֹ בְּאֻמְרָא, לְרָדוֹ בְּאֻכְפָא – בִּירוֹט יִשְׁאוּ הַשְּׁנַיִם אֵת הַמוֹט בִּידֵיהֶם.
דְּרָדוֹ בְּאֻכְפָא, בִּירוֹט נְפִירִים סוּדְרָא עֲלֵיהֶּ – יֵשׁ לִכְסוֹת אֵת הַחֲבִית
בְּסוּדֵר, שֶׁהַסּוּדֵר קָל וְאֵינוֹ מְכַבֵּד, וְהוּא שִׁנְיָו בַּעֲלֵמָא לְהַצְנִיעַ
מִשָּׂאוֹ. וְאֵם לֹא אֲפֻשֶׁר לִשְׁנוֹת בְּאוֹפְנִים דְּלַעִיל, שְׁרִי לְהִבְיֵא גַם בְּלִי
שִׁנְיָו, דְּאֻמְרָא מֵר בְּבִרְיִיתָא לַעִיל, שֶׁאֵם אִי אֲפֻשֶׁר לִשְׁנוֹת, מוֹתֵר
לְהִבְיֵא לֵלָא שִׁנְיָו.

אֻמְרָא לִיה רַב רַבִּי חֲנַן בְּרַ רָבָא לְרַב אֲשֵׁי, הָרִי אֻמּוֹר רִבְנָן שְׁבַמִּשְׁאוֹת
שֶׁאֲדָם נוֹשָׂא בְּפֶה אֲפֻשֶׁר לִשְׁנֹנָי – [לִשְׁנוֹת] מִשְׁנֵינִ בְּיוֹמָא מְכָא –
יֵשׁ לִשְׁנוֹת בְּיוֹם טוֹב, כְּדִי שִׁיְהִי יָגֵר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה בְּחוּל, וְהָא הֵי
נָשִׁי – וְהָרִי אוֹתוֹן נָשִׁים, דְּקָא מְלִיין חֲצִיבִייהוּ מִיָּא – שְׁמַמְלֵאוֹת
כְּדִיָּהן מִיָּם מִן הַגֵּהָר בְּיוֹמָא מְכָא, וְלֹא קָא מְשִׁנִּין – וְאֵינִן מִשְׁנוֹת
כְּלוּם, וְלֹא אֻמְרִין לְהוֹ וְלֹא מִידִּי – אֵין אֲנִי מוֹחִים בְּהוֹ וְאוֹמְרִים לְהוֹ
שִׁיעֲשׂוּ אִיזָה שִׁנְיָו, אֻמְרָא לִיה רַב אֲשֵׁי, מִשּׁוּם דְּלֹא אֲפֻשֶׁר – שֶׁאֵין
כָּאֵן אֲפֻשְׁרוֹת לַעֲשׂוֹת שִׁנְיָו. הִיכִי לְעֵבֶד – אִיזָה שִׁנְיָו נִצְרִיךְ אוֹתוֹן
לַעֲשׂוֹת, אֲם נִאֲמַר לְמִי שְׁהִיתָה רִגִּילָה דְּמִלֵּיא בְּחֻצְבָא רַבָּה – לְמַלֵּא
מִיָּם בְּכַד גְּדוֹל, שְׁתַּשְׁנֵה וּבִירוֹט תְּמָלִי בְּחֻצְבָא וּזְמָא – בְּכַד קֵט, הָרִי
קָא מְשִׁשׂא בְּהִלּוּכָא – יִגֵּרם לֵה עַל יְדֵי כָךְ רִיבּוֹ בַּהֲלִיכָה, שְׁבַחֲבִיל
לְמַלֵּאוֹת אֵת כְּמוֹת הַמִּיָּם שְׁהִיא צְרִיכָה לְמַלֵּאוֹת, תִּצְטָרֵךְ לִלְכַת
לְהִבְיֵא כְּמָה פַעֲמִים, וְאֲם כֵּן מָה הָרִיוּחַ בְּמָה שְׁשִׁינָתָה. וְכֵן אֲם
נִאֲמַר לֵאשָׁה שְׁהִיתָה רִגִּילָה דְּמִלֵּיא בְּחֻצְבָא וּזְמָא – לְמַלֵּא מִיָּם בְּכַד
קֵט, שְׁתַּשְׁנֵה וּבִירוֹט תְּמָלִי בְּחֻצְבָא רַבָּה – בְּכַד גְּדוֹל, הָרִי קָא מְשִׁשׂא
בְּמִשְׁוִי – יִגֵּרם לֵה עַל יְדֵי כָךְ רִיבּוֹ בְּמִשָּׂא. וְאֲם נִאֲמַר לֵה שְׁבִירוֹט
תַּעֲשֶׂה שִׁנְיָו וְתִכְסִּיָּה אֵת הַכֵּד בְּנִתְקָמָא – כִּיִּסּוֹי שֶׁל עֵץ שְׁמַכְסָה
אֵת הַכְּדִים, יֵשׁ לַחוּשׁ שְׁזִמְנִין דְּנִפְלִי הַכִּיִּסּוֹי וְאֵתִי לְאֵתוֹי – לְטַלֵּט
אֵת הַכִּיִּסּוֹי בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים שְׁלֹא לְצוֹרֵךְ. תִּקְבְּרִיה – אֲם נִחְיִיבָה
לְקַשּׁוֹר אֵת הַכִּיִּסּוֹי כְּדִי שְׁלֹא יִפּוֹל, יֵשׁ לַחוּשׁ זְמַנִּין דְּמִסְסִיק –
פַּעֲמִים שִׁיקְרַע הַקֶּשֶׁר, וְאֵתִי לְמִקְבְּרִיה – וְתוֹבָא לְקַשְׁרוֹ כְּדִי שְׁלֹא
יִפּוֹל, וְקֶשֶׁר הַעֲשׂוֹי לְהַתְקִיִּים הוּא אֲב מִלֵּאכָה וְאִסּוּר. תִּפְרִים
סוּדְרָא עֲלֵיהֶּ – אֲם נִחְיִיבָה לִכְסוֹת אֵת הַכֵּד בְּסִדִּין, יֵשׁ לַחוּשׁ זְמַנִּין
דְּמִסְמִישׁ – פַּעֲמִים שִׁפּוֹל הַסּוּדֵר וְיִשְׁרֵה בְּמִיָּא, וְאֵתִי לְיָדִי חֲסִיָּה,
שֶׁאִסּוּרָה בִּירוֹט, הִלְכָךְ – לְפִי זֶה נִמְצָא שְׁדַבְּרָה זֶה לֹא אֲפֻשֶׁר לְהוֹ
לִשְׁנוֹת, וְהָרִי אֲם אִי אֲפֻשֶׁר לִשְׁנוֹת מוֹתֵר גַּם בְּלֹא שִׁנְיָו, לָכֵן אֵין
אֲנִי מוֹחִים בִּידֵין.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׁאֵלָה דְּרומָה בַּעֲנִין מִחֲמַה שֶׁאֵין מוֹחִים: אֻמְרָא לִיה
רָבָא בְּרַ רַבִּי חֲנַן לְאֵבִי, תֵּנִי, אֵין מְטַפְחִין – מוֹחִאִים כִּי זֶה עַל זֶה, וְאֵין
מְטַפְחִין – כִּי עַל יָדֶךָ, מִשּׁוּם שִׁיר, אוּ מִשּׁוּם אֲבֵל, וְאֵין מְרַקְדִין בְּיוֹם

טוֹב, וְהִטַּעַם מְבוֹאֵר לַהֲלֹךְ (לוֹ): גּוֹיִרָה שְׁמָא יִתְקַן כְּלִי שִׁיר, וְשֶׁאֵל
רַבָּא בְּרַ רַבִּי חֲנִין לְאֵבִי, וְהָאֵדִינָא – בּוֹמִינֵנוּ דְּקָא מוֹיִן דְּעִבְדֵין הֵי
– שֶׁאֵינוֹ רוֹאִים שְׁעוֹשִׂים אֵת כָּל אֵלָּה, וְלֹא אֲמִרִין לְהוֹ וְלֹא מִידִּי,
וּמִדּוּעַ אֲנִי לֹא מוֹחִים בִּידֵם. אֻמְרָא לִיה אֲבִי, וְלִפְעֻמִּיךְ – וְלִדַּעְתֵּךְ
שֶׁצָּרִיךְ לְמַחֲוֹת, הָא דְּאֻמְרָא (רָבָא) לֹא לִיתִּיב אֵינִישׁ אֲפּוּמָא דְּלִיָּא –
שְׁלֹא יֵשֶׁב אָדָם בְּשַׁבַּת בְּשַׁפַּת הַמְּבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְקוּרָה, בְּמִקּוֹם שְׁהַלְחִי
הַמְּתִיר אֵת הַמְּבוֹי קְבוּעַ שָׁם, מִפְּנֵי שְׁחוּשִׁשִׁים דְּלִפְמָא מְגִידֵר – שְׁמָא
יִתְגַּלְגַּל לִיה חֲפִין מִהַמְּבוֹי לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וּמִתּוֹךְ שְׁהַמְּבוֹי אֵינוֹ
מְקוּרָה, לֹא יִבְחִין הֵיכָן רִשּׁוֹת הָרִבִּים וְהֵיכָן רִשּׁוֹת הַיְּחִיד, וְאֵתִי
לְאֵתוֹי – וְיִבּוֹא לְהִבְיֵאוֹ בְּחוּזָה מִרִּשּׁוֹת הָרִבִּים לְמְבוֹי שְׁהוּא רִשּׁוֹת
הַיְּחִיד (אֲרַבְעַ אֲפּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים). וְשֶׁאֵל אֲבִי אֵת רַבָּא בְּרַ רַבִּי
חֲנִין, לִשְׁטִיתְךָ, וְהָא הֵי נָשִׁי דְּשִׁקְלֵן חֲצִיבִייהוּ – הָרִי אוֹתוֹן נָשִׁים
שְׁנוּטִלוֹת אֵת כְּדָם, וְאֵלֵין וְהֵבֵן אֲפּוּמָא דְּמְכוּבָה – וְהוֹלֻכוֹת
וְיוֹשְׁבוֹת בַּפֶּתַח הַמְּבוֹי, וְלֹא אֲמִרִין לְהוֹ וְלֹא מִידִּי – וְאֵין אֲנִי מוֹחִים
בִּידֵין עַל שְׁעוֹבְרוֹת עַל גּוֹיִרָת חֲכָמִים שֶׁאִסּוּר לִשְׁבַת בְּשַׁפַּת הַמְּבוֹי.
אֲלֵא צָרִיךְ לּוֹמַר שֶׁהִטַּעַם הוּא, שְׁבַכְעִין זֶה נִאֲמַר תֵּנִי לְהֵם לְשִׁרְיָא
וְאֵל תִּאֲמַר לְהֵם שְׁלֹא עוֹשִׂים כְּדִין, בְּדַבְּרֵי שְׁכַבֵּר הוֹרְגֵלוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ
וְלֹא יִחְזוּר בְּהֵם גַּם אַחֵר שְׁתַּמְחָה בִּידֵם, כִּי מוֹכֵב שִׁיְהִי שְׁנֵינִי וְאֵל
יְהִי מוֹיִדִין – עֲדִיף שִׁיעֲבְרוּ עַל הָאִסּוּר בְּשׁוּגָה, כְּשֶׁלֹּא שָׁמְעוּ
שֶׁהִדְבַּר אִסּוּר, וְלֹא יַעֲבְרוּ עָלָיו בְּמוֹיֵד אַחֵר שְׁנִמְחָה בִּידֵם, וְלָכֵן לֹא
אוֹמְרִים לְהוֹן כְּלוּם עַל מָה שְׁהוֹ יוֹשְׁבוֹת עַל פֶּתַח הַמְּבוֹי וְעוֹבְרוֹת
עַל אִסּוּר דְּרַבְנָן, וְאֲם כֵּן הִכָּא נָמִי – לְגַבִּי מְטַפְחִין וּמִסְפִּיקִין
וּמְרַקְדִין בְּיוֹם טוֹב, נִאֲמַר תֵּנִי לְהֵם לְשִׁרְיָא, מוֹכֵב שִׁיְהִי שְׁנֵינִי וְאֵל
יְהִי מוֹיִדִין.

מִחֻלְקַת הַגְּמָרָא לְהַלְכָה: וְהֵי מוֹיִל – מִתִּי נִאֲמַר הַכֵּלל שֶׁאֵין מוֹחִים
אֵלָּא מִנִּיחִים לְהֵם לְיִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת שׁוּגֵינִין וְלֹא מוֹיִדִין, רַק בְּדִרְבָּנָן –
בְּשִׁהוּרְגֵלוֹ לַעֲבוֹר עַל אִסּוּרִים מִדְּרַבְנָן וְכְּגוֹן בְּאִסּוּר שֶׁאֵין מְטַפְחִין
וְכֵן שְׁלֹא יִשְׁבּוּ בַּפֶּתַח הַמְּבוֹי שְׁהֵם גּוֹיִרָה מִדְּרַבְנָן, וְכַדְלֵעִיל, אֲכָל
בְּאִסּוּר דְּאוֹרִייתָא לֹא אֲמִרִין מוֹטֵב שִׁיְהִי שׁוּגֵינִין וְכו', אֵלָּא מוֹחִים
בִּידֵם. חוֹרֶת בַּה גְּמָרָא, וְלֹא הִיא, לֹא שְׁנָא בְּאִסּוּרִים דְּאוֹרִייתָא,
וְלֹא שְׁנָא בְּדִרְבָּנָן, אֲם כְּשִׁנְמַחָה בִּידֵם לֹא יִשְׁמְעוּ לָנוּ, לֹא אֲמִרִין
לְהוֹ וְלֹא מִידִּי. וּמְבִיאָה הַגְּמָרָא רֵאזִיָּה לְכָךְ, דְּהָא תּוֹסַפְתָּ יוֹם
הַכְּפִיּוֹרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְחִיל וְלְהַתְעַנוֹת מִבְּעוֹד יוֹם דְּאוֹרִייתָא הוּא,
שֶׁנִּלְמַד מִהַפְסוֹק (וְיִקְרָא כֵּן לֵב) 'עֲנִיתֶם אֵת נְפִשְׁתֵּיכֶם בְּתַשְׁבְּחָה',
וְאֲכָלִי וְשָׁתִי הַנָּשִׁים עַד שֶׁשְׁחָקָה, וְלֹא מִתְחִילוֹת לְהַתְעַנוֹת מִבְּעוֹד
יוֹם, וְלֹא אֲמִרִין לְהוֹ וְלֹא מִידִּי, בַּהֲכֵרַח שְׁגָם בְּאִסּוּרִים דְּאוֹרִייתָא
לֹא מוֹחִים:

שִׁנְיָו בְּמִשְׁנָה: וּמִתְחִילִין בְּעֶרְמַת הַתֵּבָן: אֻמְרָא רַבִּי בְּהֵנָּה, זֹאת אוֹמְרָת
– מִמָּה שֶׁאֲמַר הַתָּנָא שֶׁאֲפֻשֶׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּתְּבָן לְהַסֵּקָה, אָף עַל פִּי
שְׁלֹא הִכִּינוּ לָכֵךְ מִבְּעוֹד יוֹם, וְסַתֵּם עֵרִימַת תְּבָן עוֹמֶדֶת לְבַהֲמָה וְלֹא
לְהַסֵּקָה, אֲנִי לְמַדִּים כִּי מִתְחִילִין בְּאֻצֵּר – בְּכָל דִּבְרֵי הָאֲצוּר לְזִמֹּן
אֲרוֹךְ, מוֹתֵר לְהַתְחִיל וְלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תִּחְלָה – פַּעַם רֵאשׁוֹנָה בִּירוֹט,
וְאָף שְׁלֹא הִכִּינוּ לָכֵךְ מִבְּעוֹד יוֹם. מְבַרְרָת הַגְּמָרָא, מִנֵּי – מִיָּהוּ
הַסּוּבֵר שְׁמוֹתָר לְהַתְחִיל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּירוֹט בְּדַבְּרֵי שֶׁהִקְצָה דַּעְתּוֹ
מִמֶּנּוּ, רַבִּי שְׁמַעְיָן הִיא, דְּלִית לִיה מוֹקָצָה וְכַלּוּמָר, שְׁמִיקָל בְּרִבּוּב סוּגֵי
הַמוֹקָצָה. אֲם כֵּן, אִיִּמָּא סִיפָא, אֲכָל לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעֵצִים שֶׁבְּמוֹקָצָה,
כִּיּוֹן שֶׁהִקְצָה דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ, אֲתָנָא – בְּדִין זֶה שְׁבִסְיָפָא בִּאֲנֹן לְדַעְתָּ רַבִּי
יְהוּדָה, דְּאִית לִיה מוֹקָצָה, וְאֲם כֵּן הַמִּשְׁנָה סוֹתֶרֶת אֵת עֲצָמָה בְּדִין
מוֹקָצָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, לַעֲלוֹם הַמִּשְׁנָה כְּשִׁיתֵּת רַבִּי שְׁמַעְיָן, וְהִכָּא
– מָה שְׁכְּתוּב בְּמִשְׁנָה שֶׁאִסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעֵצִים שְׁבַמִּשְׁאוֹת, בְּאֻצֵּר
– אֲרִז זָכַר וְאֲשׁוּחִי – אֲרִז נִקְבָה עֲסִיקָן, שְׁעֵצִים אֵלּוֹ עוֹמְדִים
לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵם לְבָנִין, דְּמוֹקָצָה מְחַמֵּת חֲסְרוֹן בִּיָּם – שֶׁהֵאֲדָם מְקַצֵּה
אוֹתָם מִחֻמַּת שְׁדִמְיָהִם יִקְרִים, וְאֲפִילוּ רַבִּי שְׁמַעְיָן מוֹדֵה שִׁישׁ בְּהֵם
אִסּוּר מוֹקָצָה, אֲבֵל בְּעֵצִים רִגִּילִים מוֹתֵר לְהַתְחִיל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ אָף
בְּעִרְיָמָה חֲדוּשָׁה.

אִיִּבָּא דְּמִתְנֵי לֵה – יֵשׁ שֶׁשְׁנוֹ אֵת דִּיקוֹ שֶׁל רַב כְּהֵנָּה אֲסִיפָא שֶׁל
הַמִּשְׁנָה, אֲכָל לֹא בְּעֵצִים שֶׁבְּמוֹקָצָה. אֻמְרָא רַבִּי בְּהֵנָּה, זֹאת אוֹמְרָת –
מִמָּה שֶׁאֲמַר הַתָּנָא שֶׁאֵין מִתְחִילִין בְּעֵצִים שְׁבַמִּשְׁאוֹת, נִמְצָא כִּי אֵין

ביצה. פרק רביעי - המביא דף ל עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רמז רש"י תוספות

ומתחילין בערמת התבן - להסק, ואף על פי שלא זמנה מבעל ידי, ולא היה גליל להסיק ממנה, והשתא משמע דלית ליה מוקצה. אבל לא בעצים שבמוקצה - רחבה שאחורי הבתים קריה מוקצה, על שם שהיא מוקצה לאחר, ואין נכנסים ויוצאין בה תדיר. ושם נותנין עצים וכל דבר שאין דעתו ליטול עד זמן מרובה. ובגמרא פריך סיפא לרשא, להשתא משמע דאית ליה מוקצה. גמרא ואם

אפשר לשנות - כגון שזמן אורחים הרבה, וצריך להביא הרבה ביהוד - מותר. דרדו בדוחקא - משאוי שאדם יחיד נושא על כתפו בחול בטוהר, אם בא לשאת אותו ביום טוב לצורך יום טוב, כגון בחית או שק מלא פירות - ישאנו ביום טוב ברגלא = עתר שקורין פורק"א, כדרכי נושאי מלח למכור, מפני שצריך לשנות, וכשהוא משנה - ישנה להקל משאו, ולא להרבות טורח ביום טוב. ועתר זה נוח הוא לשאת בו משא כבד, וכשנושא בו בחית הנשאת בכתף - משנה להקל הוא. דרדו ברגלא - משוי חבית גדולה, שרגילין לשאת אותה ברגלא. לדרו באגרא - ישאנה ביום טוב בשני בני אדם במוט על כתפיהם, דדיינו נמי שנוי להקל. דרדו באגרא - במוט על כתפיהם לדרו ביום טוב לאותו משוי באבכא, במוט בידיהם, משום שנוי, ואף על פי שאינו להקל - מכל מקום שנוי הוא, ואינו מרבה טורח בשנויו. נפרום סודרא - קל הוא, ואינו מכבדי, ושנוי הוא בעלמא, ולהצנע. ואם אי אפשר לשנות - שאין לו סודר לכסותו. מליין מיא - שואבות מים מן הנהר. תבטיה בנכתמא - כסוי של עץ העשוי לכדין, ומנין דמפסיק - שצריך לקושרו שלא יפול בדרך, וזמנין דמפסיק בהליכתו ואתי למקשריה, וקשר העשוי להתקין - אב מלאכה הוא. דמפשיש כמיא - שנשרה במים. אין מטפחין - משום שיר, או משום אבל. מטפחין - ידי זו לזו. מטפחין - כף על ירך. מרקדין - ברגל, וכולם נאסרו משום שבות, גזרה שמא יתקן כלי שיר, בפרק "משילין" (לקמן להב). אפומא דלחיה לח המתיר במבוי בשבת. דלמא מנגיד ליה חפץ - ברשות הרבים, חפץ ללחיה. ואתי לאתויי - מתוך שאינו במבוי מוקדה, להכיר שזה רשות הרבים וזה רשות היחיד, ומביאו. וקא מנגיד חפציהו ומייתי לחו. לא נרשינן. ולא אמרינן לחו ולא מיד - ואף על גב דעברין אדרבנן, דאמרו לא ליתוב, ואינינו יתבן, הנח להם - בדבר שדרגילו בו, ולא יחזרו בהם. מוטב שיעשו שונגין ואל יעשו מוידין - לעבור כשידעו ולא יניחו בכך. והני מילי - דהנח להם לישראל. בריבנא - היכא דארגילו למעבר אדרבנן, כדמצי הני דמטפחין, והני דיתבן אפומא דלחיה. תוספת יום הכפורים - שצריך להתחיל ולהתענות מבעוד יום דאורייתא היא, ודנפק לן (וימא פאב). מ'זעניחם את נפשתיכם בתשעה", ואכלי ושתו עד שחשכה - גרס, ולא גרס ממשחכה. באוצר - בדבר האצור, שהיה מוקצה לאוצרו לזמן ארוך, כהני גונא, דסתמי אוצרין אותו לבהמה. ארזי ואשוחי - אין אדם מסיק אותן, דעומדין לבנין. אשוחי - ארז נקבה. דמוקצה מחמת חסרון בים ניעו - שדמיה יקירין. דמתני לה - לדרב תנא. תנא סריא - נרקב ומסירה, שאין ראוי למאכל בהמה, וסתמיה לעצים ולא לאכילה, ודיינו לאוצר. לשיטא - לשיט, ללחב לבנים. דאית ביה קוצים - ואין יכול לגבול בידיו וברגליו.

דרדו ברגלא - פירש: בעתר שקורין *פורק"א. ועשוי במין רגל, לדרו באגרא - בין שנים במוט על כתפיהם ודיינו שנוי, והוי להקל, כפירש הקונטרס. וקשה: דבסוף פרק "זאומנין" (בבא בתרא פגא) משמע דמשאו כבד נושאין בקל ברגלא מבאגרא אלא נראה דאפילו מכבדי יותר, מכל מקום לא חיישינן, כיון דמשנה מדרך חול. וכן נמי פירש הקונטרס גבי דרדו באגרא לדרו באבכא. ואפילו נמי אין להקל - מכל מקום שנוי הוא.

דמליא - להצבא רבה תמלי במצבא זוטא הא קא מפשט בהלכא - ואם תאמר: מאי פריך והא מפשא בהלכא? והא אמרינן לעיל דאפשי בהלכא שפיר דמי, כשיעשה דרך שנוי? ויש לומר: דהא מפשי בהלכא ושנוי נמי ליכא, דבחול נמי עבדינן הכי.

זמנין דמטמיש בהו מיא ואתי ליד סחיטה - ואם תאמר: והא אמר נפרוס סודרא עליה, ולא חיישינן ליד סחיטה? ויש לומר: דלעיל מידי בחבית שסתום כולו ופוי צר, ולכן לא חיישינן לסחיטה. ועיש לומר: דהבא מידי בסחיטת מים, דאסורה משום לבון, ואם כן, כי נפל בגויה מיא - אתי ליד סחיטה, אבל התם מידי ביון, דסחיטה שלו אסורה משום דש, ואם כן כי נפיל לארעא - הולך לאבדו, ולא חיישינן לסחיטה. אין מטפחין - פירש הקונטרס: משום שיר או משום אבל, ולא נהירא, דתפוק ליה דאסור משום צער, ואפילו בחול המועד, כדאיתא בפרק "אלו נגלוהו" (מועד קטן דף כהב), ולקמיה (להב). מפרשי: שמא יתקן כל שיר. תנן אין מטפחין ואין מרקדין - פירש רש"י: שמא יתקן כלי שיר. ומיהו, לדידן שרי. דדוקא בימיהו שהיו בקיאים לעשות כלי שיר שייך למגור, אבל לדידן, אין אנו בקיאים לעשות כלי שיר, ולא שייך למגור.

דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא היא ואכלי ושתו עד חשכה כו' - משמע דיש שיעור לתוספת יום הכפורים, מדהצריך להפסיק מבעוד יום. דהא ודאי לא היו אוכלים ממש עד חשכה, דעבדי איסורא מדאורייתא, ואף על פי כן קאמרו: מוטב שיהיו ישראל שונגין ואל יהיו מוידין. ובפי' התוספת לא הוברר השעור, ולכן יש לייחד ולהפסיק מבעל ידי.

התם בתנא סריא דאית ביה קוצים - וגם אינו ראוי למאכל בהמה, וקאי להסקה. ואפילו רבי יהודה מודה. ואם תאמר: מאי שנא מעצים שבמוקצה, דקא אסר רבי יהודה אף על גב דחזיין להסקה? ויש לומר: דלא דמי, דדוקא גבי אוצר של תבן לא הקצה דעתו למה שראוי עתה, דלא הקצה דעתו כי אם ממאכל בהמה, ועתה הוא ראוי להסקה, ומזה לא הקצה דעתו. אבל אוצר של עצים - הקצה דעתו ממה שראוי עתה.

עד

בעצים שבמוקצה. אמר רב כהנא: זאת אומרת אין מתחילין באוצר תחלה. מני - רבי יהודה היא, דאית ליה מוקצה אימא רישא: מתחילין בערמת התבן - איתאן לרבי שמעון, דלית ליה מוקצה. התם בתבנא סריא, תבנא סריא, הא חזי לטינא! דאית ביה קוצים. משנה

משה - נרקב ומסירה, שאין ראוי למאכל בהמה, וסתמיה לעצים ולא לאכילה, ודיינו לאוצר. לשיטא

משנה

יאמרו כולם יחד "לחיים" בקול תרועה, ויגביהו את כפר חב"ד - ועל ידי זה את כל ארץ ישראל - למעלה מעשרה טפחים.

משיחת שבת בראשית ה'תשכ"ח

עד מוצאי יום טוב האחרון - עד שיתחיל יום החול. ואם תאמר: התינוח יום טוב שמני - מוקצה הוא, משום דהוי ספק שביעי, וגם ביום תשיעי - שם מוקצה עליו, הואיל ואתקצאי לבין השמשות - אתקצאי נמי לכולי יומא, ושפיר אמרין מוקצה ומחמת יום שעבר במוקצה מחמת מצוה. כגון הכא בעצי סוכה. אבל נהגו העולם כשחל תשיעי של חג

בערב שבת, שאין מסתפקין מהן בשבת שהוא עשירי, ומאי טעמא? אי משום סתירת אהל - לא שייך בפירות, ואי משום דאתקצאי בין השמשות דתשיעי - תרי מגו כהאי גזנא לא אמרין, דבתשיעי נמי לא נאסר אלא מטעם מגו ויש לומר: דהיינו טעמא - משום הכנה, דהואיל ובערב שבת היה אסור, שהוא תשיעי והוא יום טוב, אם היה נאכל בשבת היה מכין יום טוב לשבת, והוי כעין נולד, כיון שבא עתה ראיות שלו ולא בא ביום טוב, ומהו הטעם ש נזהרין כשחל שמחת תורה אחר השבת מלאכול האתרוג באותו יום, דהואיל ובשבת היה אסור שהוא שמני. ועוד, כי היה ראוי לברך בו אם אתי אליהו ואמר דעברו לאלול, אם כן אם היה אוכל אותו בשמחת התורה בארמון הוי שבת מכין ליום טוב.

אמר רב מנשיא בריה דרבא סיפא אתאן לסוכה דעלמא וכו' - מצי נמי למפרך: דלמאי דסיפא ליה דהוי מוקצה מחמת איסור - לא אשכחנא דמוהי ביה תנא. אלא דאינו דחוש למפרך, משום דאינו נשאר במסקנא, אלא נקט האמת. **אבל** עצי סוכה דחל קדושה עליהו אתקצאי לשבעה - וקשה: דמשמע הכא דמה שעצי סוכה אסורין היינו מטעם מוקצה, וכן משמע בשבת (מהא, ושם): דהואיל דהוקצה למצותו - דהוקצה לאיסורו. ולעיל קאמר: מה חג לה? אף סוכה לה? אלמא דאסורין מדאורייתא! ותיירץ רבינו תוב: דמה שאמר מה חג לשם אף סוכה לשם - היינו לפי שיעור סוכה. כגון שתי דפנות ושלישית אפילו טפח. אבל אי עביד דפנות שלמות יותר משיעור סוכה - לא נפיק מקרא. ועל היותר קאמר שאסור מטעם מוקצה. ורבינו יצחק פירש: דרדאי כל זמן שהסוכה בעמידה שייך בה "מה חג לה" אף סוכה לה", אבל כשנפלה - לא שייך בה מה חג וכו' ואם כן היה יכול לתרוצי הכא מה שעצי סוכה אסורין מקרא דלעיל מה חג - היינו כשהיו בעמידה, אבל כשנפלו - מותרין. אלא נקט האמת, דכשנפלו נמי אסורין מטעם (מוקצה).

כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר - לאו דוקא לאלתר, דהא אתרוג של יום ראשון אסור כל היום עד למחר, ולא פליג רב ורב אסי אלא בשאר ימים.

מן
עליהו - אתקצאי לשבעה. ומאי שנא מהא, דאתמר: הפריש שבעה אתרוגים לשבעת הימים, אמר רב: כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר, ורב אסי אמר: כל אחת יוצא בה ואוכלה למחר. התם דמפסקו לילות מימים - כל חד וחד יומא מצוה באפי נפשיה הוא. הכא, דלא מפסקו לילות מימים - פולגו יומי פחדא יומא אריכתא דמי.

משנה אין נוטלין עצים מן הסוכה, אלא מן הפסוק לה. גמרא מאי שנא מן הפסוק דלא - דקא סתר אהלא, מן הפסוק לה - נמי קא סתר אהלא! אמר רב יהודה אמר שמואל: מאי פסוק - פסוק לדפנות. רב מנשיא אמר: אפילו תימא בשאין פסוק לדפנות, כי תניא ההיא - באפסורייתא. תניא רבי חייה בר יוסף קמיה דרבי יוחנן: אין נוטלין עצים מן הפסוק אלא מן הפסוק לה, ורבי שמעון מותר. וישוין בסוכה החג בחג שאסורה, ואם התנה עליה - הכל לפי תנאו. ורבי שמעון מותר? והא קא סתר אהלא! אמר רב נחמן בר יצחק: הכא בסוכה נופלת עסקינן, ורבי שמעון למעמיה, דלית ליה מוקצה. דתניא: מותר השמן שבבנר ושבעקרה - אסור, ורבי שמעון מותר. מי דמי? התם - אדם יושב ומצפה אימתי תכבה נרו, הכא - אדם יושב ומצפה אימתי תפול סוכתו? אמר רב נחמן בר יצחק: הכא בסוכה רעועה עסקינן, דמאתמול דעתיה עליה. וישוין בסוכה החג בחג שהיא אסורה, ואם התנה עליה הכל לפי תנאו. ומי מהני בה תנאי? והאמר רב ששת משום רבי עקיבא: מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה - שנאמר "חג הפסחות שבעת ימים לה", ותניא, רבי יהודה בן בתירא אומר: מנין שששם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הפסוקה - תלמוד לומר "חג הפסחות שבעת ימים לה" מה חג לה? אף סוכה לה? אמר רב מנשיא בריה דרבא: סיפא אתאן לסוכה דעלמא. אבל סוכה דמצוה - לא מהני בה תנאה. וסוכה דמצוה לא? והתניא: סככה פהלכתה, ועמרה בקרמים ובסדינין המצוירין, ותלה בה אגוזים, שקדים, אפרסקים, ורמונים, ופרפילי ענבים, יינות, שמנים, וסלתות, ועטרות שבלים - אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג. ואם התנה עליהם - הכל לפי תנאו! אבי ורבא דאמרי תרווייהו: באומר "איני בודל מהם כל בין השמשות", דלא חלה קדושה עליהו. אבל עצי סוכה, אכל עצי סוכה, שאינו יכול להתנות

מנשה
משנה אין נוטלין עצים מן הסוכה - כגון בפסח או בעצרת, ויושב בסוכה בגנה או בפסד - אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה. השתא משמע: אם הוא עב, שנתנו קנים הרבה - מותר לטול מהם. ובגמרא פריך: הא סתר אהלא, דכיון דבטליה לגבי סכך - כל פורתא דשקל מניה סתירה הוא. **גמרא** סמוך לדפנות - קנים הנוקפים סביבות לדפנות, כיון שלא נארגו עם הדופן - לא בטלי לגבי דופן. ואינו דומה לסמוך לסכך, שהסכך אינו ארוג. לפיכך הכל כהוה - העלין כתחתון סכך הוא. אפילו תימא בשאין סמוך לדפנות - אלא סמוך לסכך. ובי תניא - מותיין באסורייתא, תבילות של קנים שנתן על הסכך, מולא התיך אגון - לא בטלינהו לגבי סכך, אלא להצניעם שם. בברייתא נמי גריסין אלא מן הסמוך לה, ורבי שמעון מותר - אפילו מן הסכך, ולקמן פריך ליה: והא סתר אהלא. שהיא אסורה - אפילו בחולו של מועד כדיליף לקמן, ואם התנה עליה - לפני יום טוב. נופלת - שנפלה ביום טוב, דליכא סתירת אהל, וטעמא דתנא קמא משום מוקצה, דהא בין השמשות דתהי קיימת, ומוקצה היא מחמת איסור סתירה. היתא הסמוך לה - לא מוקצה הוא, דלית ביה משום סתירה. מותר השמן שבנר ושבעקרה, נ"ב = קרויין: מותר הפסח - שנתן בנר או בקערה שמן הניתן להדלקת הנר של שבת, וכבה - המותר, יש בה משום מוקצה, ואסור. אדם יושב ומצפה אימתי תכבה נרו - שיעוד שסופה לכבות, הלכך בין השמשות דעתיה על המותר. הכא אדם יושב ומצפה כי - בתמיה: וכי נביא הוא, ויודע שעתידה ליפול למחר? בסוכה רעועה - דמסיק אדעתיה דנפלה, ולמחר נפלה. הלכך, לרבי שמעון מוקצה ליכא, דאמרין: דעתיה מאתמול עליה, ולתנא קמא לא אמרין דעתיה עליה בשום מידי דלא חזי בין השמשות. לה? - משמע: כל שבעה לה? והא חקדש. על החגיגה - שלמי חגיגה ליאסר משדוקדשו. חג - חגיגה. סיפא - דקתני: ואם התנה עליה - אסוכה דעלמא קאי, וארישא דברייתא קא מוחר, דאפילו בה תנא קמא ורבי שמעון, דקתני: אין נוטלין עצים מן הסוכה, ואוקימנא בשנפלה, ומשום מוקצה, ואקמרי: אם התנה עליה מבעוד יום, שאם תפול מחר יסיקה הכל לפי תנאו. ועפשה - יפה בסדינין ובקרמין המצוירין, קרמין - בגדי צבעונין שקורין אבויריין, סדינים - לבנים של פשתן. יינות שמנים וסלתות - בבסות של זכוכית, לנוי. הכל לפי תנאו - מדקתני אסור להסתפק מהן - שבעה מניה בטלי ליה לגבי סוכה, והוי להו סוכה, וקאמר דתנאי מהני. אבי ורבא דאמרי תרווייהו - דלא דמו לסוכה לענין תנאו, ואף על גב דבטלי לגבה. דכי מהני תנאו - באומר מבעוד יום איני בודל מהם מדיות כוודי וכוותי בהם ליטלן כל שהות אורך של בין השמשות של ערב יום טוב, הלכך בשעת ביאת היום שזדיתה קדושה צריכה לחול עליהם - לא חלה, לפיכך לא הוקצה. אבל עצי סוכה, שאינו יכול להתנות

עליהם תנאי זה, שהרי על כרחו יבדל מהם בין השמשות, משום דסתר אהלא, ובין השמשות ספק יום טוב הוא - חלה קדושה עליה, ועל ידי קדושה זו הוקצה לשבעה. ומאי שנא מהא כי - דלא אמר באתרוג דמשום בין השמשות קמא ליתקצי כל שבעה אלא לחד יומא, מבי אתני עליה לחד יומא. דאתמר הפריש בו יוצא בה - ביממה. ואוכלה לאלתר - קסבר: למצוה אתקצאי, וחרי נעשית מצותה. ורב אסי אמר יוצא בה ואוכלה למחר - דכיון דאתקצאי לבין השמשות - אתקצאי לכולי יומא. והא עצי סוכה נמי, כיון דאתני עליהו ליתנות מהן בחולו של מועד - בהפרישה ליום ראשון דמי, ומשום דבין השמשות קמא קריש - קא אמרת דאתקצאי לשבעה. דמפסקי לילות מימים - שאין מצותו בלילה.

משנה

ביצה דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רמט

משנה

אין נזמלין עצים מן הסוכה ביום טוב שבימות השנה, כגון פסח או עצרת, משום איסור סתירת אהל. אלא נטל מן הסמך לה – מן העצים הסמוכים ושוכבים על הסוכה. שאם הניח בסך הרבה קנים, מותר ליטול מן העליונים, ואין זה נחשב כסתירת אהל, כיון שגם אחר שנטולם נשאר עדיין סך המכסה את כל הסוכה:

גמרא

מקשה הגמרא: מאי שנא מן הסוכה – מן עיקר הסך, דלא – שאסור ליטול משם עצים, משום דקא סתרי אהל, ואסור לסתור אהל ביום טוב, מן הסמך לה – מן העצים העליונים הסמוכים ושוכבים על הסך נמי קא סתרי אהל, ומדוע בסיפא התיירא המשנה. ואף על פי שכשנטלם את העליונים נשאר עדיין סך שמאחיל, מכל מקום הואיל וביטל את העליונים לגבי הסך, נחשב הכל כאהל עצמו, ויש משום איסור סתירת אהל בכל העצים כשנטולם. מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי סמך לסוכה שהתירה המשנה ליטול משם עצים, אין הכוונה סמך לסך, אלא הכוונה בעצים העומדים סמוך לדפנות, שמנהגם היה לארוג יחד את הקנים המשמשים לדפנות, ואם אחר שארג את הדופן העמיד בסמוך לה קנים או עצים ללא אריגה, רשאי ליטלם, ואין בזה משום סתירת אהל, כיון שאינם מחוברים לדופן ולכך אינם בטלים לגביה. אבל סך כיון שאינו ארוג ואין ניכר חילוק בין עיקר הסך לתוספת, אף הסך העליון דינו כתחתון ואסור ליטלו. רב מנשיא אמר, אפילו תימא שכוונה המשנה בסיפא להתיר בעצים שאין עומדים סמוך לדפנות אלא שוכבים סמוך לסך, והטעם שאין בזה משום סתירת אהל, משום דכי תניא הויא במשנתנו שמוות, וזה דווקא באסורייתא – חבילות של קנים שעדיין אגודים ביחד, וכך הניח אותם על הסך כחבילה. ובוזה מוכח שלא ביטלם לגבי הסך, אלא הניחם שם כדי להצניעם או כדי לייבשם.

תניא רבי תימי בר יוסף קמיה דרבי יוחנן, אין נזמלין עצים מן הסוכה משום איסור סתירת אהל, אלא מן הסמך לה. ורבי שמעון מתיירא ליטול אפילו מן הסך עצמו. וישוין בסוכת חג הנעשית לשם מצוה כהן הסוכות, שאסורה אפילו בחולו של מועד. שמתוך שהוקצתה הסוכה למצוה, אסורה לתשמיש אחר כל שבעה. ואם התנה עליה לפני התקדש החג שיוכל להשתמש בעציה, הכל לפי תנאו ויכול להשתמש בה.

שנינו בברייתא: ורבי שמעון מתיירא לקחת מעצי הסך. שואלת הגמרא, והא קא סתרי אהל – הרי כשנטלם את עיקר הסך יש בזה סתירת אהל ממש האסור מן התורה. מתרצת הגמרא, אמר רב נחמן בר יצחק, קא בסוכה נזמלין עסקין – שנפלה הסוכה ביום טוב ולא שייך בזה איסור סתירה, שהרי אין כאן כבר אהל. והטעם שאוסר תנא קמא הוא משום איסור מוקצה, שכיון שבין השמשות בעוד הסוכה היתה קיימת היה אסור ליטול את העצים משום סתירה, הרי הם מוקצה מחמת איסור סתירה, ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולא יומא, ורבי שמעון שמתיר הוא למעשה, דלית ליה איסור מוקצה, ולכך מתיר לקחת את עצי הסך מן הסוכה שנפלה. דתניא שלא סובר רבי שמעון לאסור טלטול כדוגמת זה, מותר השמן שפזר ושבקערה – שמן הנותר בנר או בקערה של חרס, שהדליקם מערב שבת ודלקו בתחלת השבת וכבו, אסור להשתמש בהם בשבת, אף שכבר פקע מהם איסור כיבוי, משום שבין השמשות בעוד הנר דלק היו אסורים, שבנטילת השמן היה גורם לכיבוי הנר, ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולא יומא. ורבי שמעון מתיירא, שאינו סובר לאסור בזה משום מוקצה. הרי לנו שסובר רבי שמעון שאין איסור מוקצה בדבר שהיה אסור בבין השמשות, ולכך כשנפלה הסוכה מותר להשתמש גם בעצי הסך עצמו.

מקשה הגמרא: מי דמי ההיתר של רבי שמעון במותר הנר,

לטלטול עצי הסך, הנהם – בנר וקערה, הרי הם בודאי יכבו במשך השבת, וממילא אדם יושב ומצפה אימתי תכבה נר, וכבר בבין השמשות היתה דעתו נתונה על המותר שישאר מהשמן, ולכן מתיר רבי שמעון לטלטלם שלא הקצה אותם מדעתו, אבל הקא – בעצי סוכה, וכי אדם יושב ומצפה אימתי תפול סוכתו, האם נביא הוא ויודע שעתידה ליפול למחר שיצפה מתי תיפול, אלא ודאי שאין בדעתו להשתמש בעציה, ובוזה גם רבי שמעון מודה שאסור משום מוקצה. מתרצת הגמרא, אמר רב נחמן בר יצחק, קא בסוכה רעועה עסקין, שעמדה כבר מערב יום טוב ליפול, דמאמול דעתיה עלויה להשתמש בעציה כשתפול, ולרבי שמעון כיון שדעתו עליהם מאתמול אין בהם איסור מוקצה, אבל בסוכה בריאה וחזקה גם רבי שמעון מודה שאסור משום מוקצה מחמת איסור, כיון שמאמול לא היתה דעתו עליו. ולתנא קמא דבר שבין השמשות לא היה ראוי להשתמש בו, לא אומרים בשום מקרה שדעתו על זה, ואסור לכל הדיום:

שנינו בברייתא: וישוין בסוכת חג כהן שיהי אסורה, ואם התנה עליה הכל לפי תנאו: מקשה הגמרא, ומי מהני כה – בסוכת מצוה תנאי שיוכל להשתמש בעציה, והאמר רב ששת משום רבי עקיבא, מנין לעצי סוכה שאסורין להשתמש בהם כל שבעה, שאמרי' חג הסוכות שבעת ימים לה, ודורש שכל שבעת הימים הוא לה' כדקדש. ותניא בברייתא נוספת שעצי הסוכה קדושים כל שבעה, רבי יהודה מן בתריא אומר, מנין ששבעה שחל שם שמים על החגיגה – שלמי חגיגה חל עליהם שם שמים ואסורים משהוקדשו עד לאחר הקטרת האימורין, כך חל שם שמים על הסוכה ועצי הסוכה קדושים ואסורים לכל שימוש, תלמוד לומר חג הסוכות שבעת ימים לה, מקיש סוכה לחג, מה חג – חגיגה, קדושה היא לה, אף סוכה קדושה היא לה. ואם כן קשה מה ששנינו בברייתא שיוכל להחנות ולהתיר את הסוכה בתוך החג.

מתרצת הגמרא: אמר רב מנשיא בריה דרבא, סיפא של הברייתא שכתוב 'ואם התנה עליה הכל לפי תנאו', לא עוסקת בסוכת חג, אלא אתאן לסוכה דעלמא – הרי זה חוזר לתחילת הברייתא במחלוקת תנא קמא ורבי שמעון בסוכה של כל ימות השנה, שלתנא קמא אין נוטלים עצים מן הסוכה שהיתה רעועה אף לאחר שנפלה, משום שהיתה מוקצית בבין השמשות, ולרבי שמעון נוטלים, ועל זה אומרת הברייתא, שאם התנה מבעוד יום ואמר בפרושו שאם תפול למחר יסיק בעציה, הכל הולך כפי תנאו, ואין כאן משום מוקצה שהרי הכינם מבעוד יום. אצל סוכה דמאנה שחל עליה קדושה, לא מהני כה תנא להפקיע קדושתה. מקשה הגמרא: וסוכה דמאנה לא מועיל בה תנאי, והתניא, סככה כהלכתה, ועמרה – פי' ארה פקדמים – בגדי צבעונים ונסידין לבנים של פשתן המצויין, שצורתן בולטת כגון מעשה רוקם או מעשה אורג, וכן אם תלה בה אגוזים, שקדים, אפרסקים, ודמונים, ופרכלי ענבים – אשכולות ענבים, או שמילא בכוסות של זכוכית יינות, שמנים, וסלתות, ועמרות שבלים, לגוי, אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג שהוא לאחר שמיני עצרת. ואם התנה עליהם שיוכל להשתמש בהם, הכל לפי תנאו. וכיון שאסור להסתפק מהם אנו רואים שנוי הסוכה בטלים לגבי הסוכה ודינם כסוכה שחל עליה קדושה לאסרה בתשמיש, ואף על פי כן כתוב בברייתא שמועיל בהם תנאי להתירם, וכמו כן יועיל תנאי גם בעצי סוכה. מתרצת הגמרא, אפי' ורבא דאמרי תרתייהו, על אף שנוי הסוכה בטלים לסוכה, ולכן אסור להסתפק מהם, אבל לענין תנאי אינם דומים לסוכה, שהרי תנאי מועיל דווקא באומר מבעוד יום אני בודל מהם שיהיה בהם כוחי וזכותי לקחתם כל משך זמן בין השמשות של ערב יום טוב, כיון דלא חלה קדושה עליהם בשעת כניסת החג שאז הקדושה היתה צריכה לחול עליהם, אצל עצי סוכה דחלה קדושה עליהו בבין השמשות, שהרי אינו יכול להחנות שאינו בודל מהם כל בין השמשות, כיון שהוא ספק יום טוב, ואסור לו לקחתם מהסוכה משום איסור סתירת אהל, וממילא חלה עליהם קדושת סוכה בבין השמשות, ועל ידי קדושה

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בהבאת עצים להסקה ביום טוב. המשנה מפרטת את המקומות והאופנים שהעצים מוכנים ועומדים להיסק וניתן להביא משם עצים ביום טוב, לעומת מקומות שאינו סומך דעתו עליהם ליטול משם עצים, ויש בהם משום איסור מוקצה: **מביאין ביום טוב עצים תלושים מן השדה שבתוך תחום שבת, ודווקא מן המכונסים** – שאספם וכינסם למקום אחד בערב יום טוב, שבוה גילה דעתו שרוצה לקחתם להסקה. אבל לא יביא מן העצים המפוזרים שבשדה, שמאחר ולא סמך דעתו מערב יום טוב להשתמש בהם, יש בהם איסור מוקצה. וכן הקרפף, שהיא רחבה גדולה המוקפת מחיצות, יכול להביא אפילו מן המפוזר, שכיון שהוא מקום המשתמר, דעתו נתונה גם על המפוזרים שבתוכו ולא מקצה אותם מדעתו. מבארת המשנה, איזהו קרפף שהתירו להביא ממנו עצים אפילו מן המפוזרים שבו, כל שפמוך לעיר ממש, שבוה אומרים שהיתה דעתו עליהם מערב יום טוב, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, כל שנכנסין לו בפותחת – שיש לו דלת ומנעול ונכנסים אליו רק באמצעות מפתח, ואפילו אם אינו סמוך לעיר אלא נמצא בתוך תחום שבת אף בסופו, שכיון שהוא מקום המשתמר הוא סומך דעתו על כל מה שבתוכו:

גמרא

אמר רב יהודה אמר שמואל, אין מביאין עצים אלא מן העצים המכונסין יחד, ודווקא מאלו שנקרפפו. שצריך שיהיה את שני הדברים, גם שיהיו מכונסים ויטלם בלא טורח, וגם שיהיו בקרפף שהוא מקום המשתמר ואינו מתייאש מהם. ודווקא באופן זה היתה דעתו עליהם להסיקם. מקשה הגמרא: והאן תנן במשנתנו, שכן הקרפף מותר להביא ואפילו מן המפוזרים, ומדוע אמר שמואל שגם בקרפף יכול להביא רק ממכונסים. מתרצת הגמרא, מתניתין יחידה היא – המשנה שמתירה גם מהשדה בעצים מכונסים, ובקרפף גם ממפוזרים, שיטת יחיד הוא וכמבואר להלן בברייתא, אבל רבנן נחלקו עליו. תנאי אמר רבי שמעון בן אלעזר, לא תחלקו בית שמאי ובית הלל על העצים המפוזרים שבשדות, שלדעת כולם אין מביאין מהם ביום טוב, שיש בזה שני צדדים לגרענותא. גם שהם מפוזרים ולא הכינם מבעוד יום, וגם נמצאים בשדה שאינה משתמרת ובודאי לא היתה דעתו עליהם. וכן לא נחלקו על המכונסין שנקרפפו שלדעת כולם מביאין משם עצים ביום טוב, שיש בזה שני צדדים למעליותא. גם שכנסם מבעוד יום, וגם נמצאים בקרפף שהוא מקום המשתמר ובוה ודאי היתה דעתו עליהם מערב יום טוב. על מה תחלקו, על המפוזרין שנקרפפו, שהוא מקום המשתמר אבל לא הכינם מבעוד יום, ועל המכונסין שבשדות, שהכינם מבעוד יום, אך הם נמצאים בשדה שאינה משתמרת ויכול להיות שכבר נלקחו משם, שביט שמאי אומרים לא יביא משם עצים ביום טוב, ובית הלל אומרים יביא. וברייתא זו בלשון יחיד נשתנה, ורבנן חולקים על רבי שמעון בן אלעזר וסוברים שהמחלוקת היא רק במכונסים שבקרפף, שביט הלל מתירים, ובית שמאי אוסרים אף בזה, אבל באופן שיש רק צד אחד למעליותא גם בית הלל מודים לביט שמאי שאסור. ורב יהודה אמר שמואל אמר את דבריו בבית הלל בשיטת רבנן, שהרי ההלכה כרבים.

הגמרא מביאה שישנם מיני עצים שאפילו אם הם מכונסים אסור להביא מהם ביום טוב: **אמר רבא, על קנים ועלי גפנים, ששניהם קלים והרוח מפריחה אותם ממקום למקום, אף על גב דמכנסי להו ומוחגי** – אפילו שאספם והניחם יחד בערב יום טוב, מכל מקום כיון דאי מילי וקא מבדר להו – כיון שאם תנשוב עליהם הרוח תפזר אותם, לכך אפילו ביום טוב ומצאם מכונסים, במפוזרים דמו ואסורין להביא מהם, שאין דעתו עליהם שחושב שמסתמא הרוח תפזרם. ואי אתנה מנא מאתמול גליהו – ואם הניח עליהם כלי מערב יום טוב, כדי להכביד עליהם שלא יתפזרו ברוח, שפיר

דמי. ואז אפילו אם פיזרתם הרוח מותר לקחתם, משום שסומך דעתו עליהם ואינם מוקצה:

שנינו במשנה: **איזהו קרפף וכו'** כל שסומך לעיר דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת ואפילו בתוך תחום שבת: **מסתפקת הגמרא** בבאור מחלוקתם. **אפציה להו, היכי קאמר רבי יהודה, כל קרפף שפמוך לעיר** מותר להביא ממנו עצים, והוא דאית ליה פותחת, שלא אומרים שהיתה דעתו סומכת על העצים שבקרפף ואינם מוקצה, אלא כשיש שני צדדים למעליותא, שהקרפף סמוך לעיר שיכול לקחת משם בכל זמן שירצה, וגם יש לו פותחת שהוא משתמר ואינו חושש שאחר יבוא ויקח משם. **ואתא רבי יוסי לחלוק ולמימר שכיון שמדובר בקרפף דאית ליה פותחת, אינו צריך שיהיה גם כן סמוך לעיר, אלא אפילו כשהוא רחוק מן העיר, כל שהוא בתוך תחום שבת נמי** מותר להביא משם עצים. ומכך שבאינו סמוך תלה את הדיוטת בפותחת. ששמע שבסמוך לעיר מתיר אף אם אין לו פותחת, שסובר שאם יש צד אחד למעליותא די בזה בכדי לומר שלא הקצה אותם מדעתו. **אז דלמא** – [שמא] **הכי קאמר רבי יהודה, כל שפמוך לעיר, מותר להביא משם עצים בין דאית ליה פותחת ובין דלית ליה פותחת, שהדבר הקובע את סמיכות דעת האדם הוא רק קרבת הקרפף לעיר. ואתא רבי יוסי לחלוק ולמימר** שהוא סמוך לעיר אינו סיבה כלל להתיר להביא משם עצים, **שמה אפילו אם הוא רחוק מהעיר בתוך תחום שבת** גם כן מותר, אך זהו ודקא בקרפף דאית ליה פותחת, שכיון שהוא מקום המשתמר סומך דעתו עליו ואינו מוקצה, **אכל לית ליה פותחת, שאינו משתמר, אפילו אם הוא נמצא סמוך לעיר נמי לא** יכול להביא משם עצים, שכיון שאינו נעול ואחרים יכולים ליטלם, אינו סומך דעתו עליהם ומוקצה אותם מדעתו, ואסורים. פושטת הגמרא את הספק: **תא שמע, מן קתני רבי יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת ואפילו בתוך תחום שבת, ואם נאמר שלרבי יוסי אף בסמוך לעיר מותר דווקא בקרפף שיש לו פותחת, מדוע היה צריך לומר 'ואפילו בתוך תחום שבת' לחדש שמוותר גם ברחוק מהעיר, היה מספיק שיאמר 'כל שנכנסים לו בפותחת', ואנו נדע שמוותר גם בקרפף רחוק מדיוק תיבת 'כל' שמשמע כל קרפף בין אם הוא קרוב ובין אם הוא רחוק, ועל כרחך שמע מינה שרבי יוסי תרמי לקולא קאמר, ומה שמצריך שיהיה לו פותחת זהו דווקא כשאינו סמוך, אלא נמצא בתוך תחום שבת, אבל בסמוך לעיר ממש מותר אף ללא פותחת. מסיקה הגמרא, אכן כך שמע מינה. ומדברי רבי יוסי ניתן גם לפשוט שרבי יהודה מתיר בסמוך לעיר אף כשאין לו פותחת. שאם רבי יהודה מחמיר שצריך שיהיו שתיים למעליותא גם סמוך וגם פותחת, מדוע היה צריך רבי יוסי לומר 'כל שנכנסים לו בפותחת', הרי גם רבי יהודה דיבר בקרפף שנכנסים לו בפותחת, ולא היה צריך לומר אלא 'אפילו בתוך תחום שבת', שלרבי יוסי מותר אף ברחוק כשיש פותחת, אלא על כרחך שרבי יהודה לא דיבר על קרפף שיש לו פותחת.**

אמר רב פלא אמר רבי ירמיה, הלכה כרבי יוסי שאומר שכל שיש לו פותחת מותר, ולתקול, וכמו שפשטה הגמרא שדא להקל מרבי יהודה, שבפותחת מותר אף ברחוק מן העיר, ובסמוך לעיר מותר אף ללא פותחת:

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק באופני נטילת העצים ביום טוב בכדי להסיקם תחת תבשילו. המשנה גם ממשיכה בדיני מוקצה, וגם עוסקת בכלים שאסרו חכמים את השימוש בהם לצורך ביקוע העצים משום שנראה כעוסק במלאכתו של חול: **אין מן הקנים עצים** ביום טוב לחתיכות קטנות שיהא נוה לאדם להשתמש בהם לבישולו, **לא מן הקורות** העומדות סדורות בארץ כדי שלא יתקעמו, לצורך בנין, והם מוקצים מחמת חסרון כיס, **ולא מן הקורות שנשקפה ביום טוב**, שאף על פי שבעת אין הקורה ראויה לכלום ועומדת להסקה, כיון שבין השמשות לא היתה עשויה לכך

ביצה. פרק רביעי - המביא דף לא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רנא

תוספות

משנה מביאין עציץ - התלושים, מן השרה שבתוך התחום, ביום טוב. מן המכונס - אם כנס מערב יום טוב, לגלי דעתיה דעליהו סמך, ואינו מוקצה. אבל המפוזר - מוקצה. וכן הקרפה - שהוא משתמר ומוקף סביב, אפילו מפורסם שבו לא הקצה מדעתו. סמוך לעיר - משם. אפילו בתוך תחום שבת - בסופו. **גמרא** יחידא היא - רבי שמעון בן אלעזר קאמר לה, דאמר: בית הלל הכי שרי,

ופוליגי רבנן עליה. כמפוזרין דמו - ואפילו לא פוזרו תרו, דמסתמא לא מסבך דעתיה, סבר. מבדר להו זקא. ואי אתנה מנא עלייה - להכבידן, שפיר דמי, דסמכה דעתיה. רבי יוסי לקולא או לחומרא קאמר - לא גרסינן, דהא מלתיה דרבי יהודה נמי מבעיא לן היכי אתמר, והכי גרסינן: אבעיא להו היכי קאמר כל הסמוך לעיר והוא דאית ליה פותחת ואתא ר' יוסי למימר בין דאית ליה פותחת אפילו בתוך תחום שבת דוקא דאית ליה פותחת אבל דלית ליה פותחת אפילו סמוך לעיר נמי לא תא שמע מדקתני רבי יוסי אומר כל שנכנסין לה פותחת ואפילו בתוך תחום שבת שמע מינה רבי יוסי תרתי ביה קאמר - והכי פירושו: היכי קאמר מתניתין, כל שסמוך לעיר והוא דאית ליה פותחת - מפתח, שמשותמו, והאי דלא תנא ליה בהדיא - משום דקא סבר סתמן יש לון פותחת, ואסתם קרפיות אמרה למלתיה. ואתא רבי יוסי למימר: כיון דאית ליה פותחת - לא בעינן סמוך, וממילא דאי לית ליה פותחת - בעינן סמוך, ואשתי בהכי, מדלתא שריותא בשאין סמוך בפותחת, מכלל דסמוך בלא פותחת נמי שרי, ומיקל בתרתי. דרבי יהודה בעי תרתייהו, ורבי יוסי סבר: כדאא סגי, באיזו שתא שם. או דלמא - כל שסמוך לעיר דקאמר תנא קמא - בהכי תלא טעמיה, כיון דהוי סמוך, בין דאית ליה פותחת בין דלית ליה. ואתא רבי יוסי למימר: הטעם תלוי בפותחת, בין סמוך בין רחוק. והכי קאמר: כל שנכנסים לו בפותחת - הוא דמוער, ואפילו הוא בתוך תחום שבת. דלא מתלי טעמא בסמיכה כלל. תרתי לקולא קאמר - כלומר: מדרבי יוסי נשמע לרבי יהודה, דלא תרתייהו בעי, ורבי יוסי בתרתי אקיל, דמכשיר בסמוך בלא פותחת, ובפותחת בלא סמוך, דשמעינן לרבי יהודה דקאמר כל שסמוך לעיר בין דאית ליה פותחת בין דלית ליה פותחת, ואמר ליה רבי יוסי: כל

שיש לו פותחת - אפילו הוא בתוך התחום, ואי סמוך - לא בעי פותחת. דאי רבי יוסי בפותחת תלא טעמא, דאפילו הוא סמוך בעי פותחת - לא הוה ליה לסימין "ואפילו בתוך תחום שבת", אלא הכי הוה ליה למימר: רבי יוסי אומר כל שנכנסין לה בפותחת, דכיון דהוה תני "כל" - הוה משמע דצריך פותחת סמוך או רחוק. למא לי דסיים "ואפילו בתוך תחום שבת"? אלא לאשמועינן דלא בעי פותחת אלא למשרי שאין סמוך. ורבי יהודה דלא בעי תרתי - נמי מרישא דרבי יוסי שמע מינה, מדנקט כל שנכנסין לה בפותחת, כיון דכולהו פותחת אית להו, הכי אבעיא ליה למתני: רבי יוסי אומר אפילו בתוך תחום שבת. **משנה** אין מבקעין עציץ לא מן הקורות בו - לפי סוגיא של גמרא היא מתפרשת. לא בקרדום - סתם קרדום עשוי כמין כלי אומנות שעושין בו אוכפת וסורגות שקורין אייש"ש. ויש שעשוי כעין כלי האומן שקורין בירגוא"ה, שראשו הקצר דומה לקרדומות שלנו, וראשו השני דומה לכלי אומני אוכפת וסורגות הסוסים. ולא במגרה - שיג"ה, בעין סכין מלאה פגימות ומנומר לקיץ בו עציץ, וכלי אומן הוא. מגל - דולוייר"א או שרפ"א, וכולן כלי אומן הן, ונראה כעושה בו מלאכה, לפיכך אסור. אלא בקופיין - סתם קופיין הוא סכין של קצבים, דומה לקרדומות שלנו שאין כלי אומן. ויש שעושין בו שני ראשין, והשני דומה קצת לקרדום האוכפת כדשמעינן מניה בגמרא. ומיזו, סתמיה לא למלאכת אומן הוא. והאמת

מן הקרפה ואפילו מן המפוזר - תימנה: הא הוי מעמר דהוא אב מלאכה ויש לומר: דלא שייך עמור אלא במקום שגדילים שם, כדמוכח בפרק "כלל גדול" (שבת עגב). **איבעיא** להו היכי קאמר כל שסמוך לעיר והוא דאית ליה פותחת וכו' - אבל לא גרס רבי יוסי לקולא או לחומרא. דאם כן משמע דמספקא ליה דרבי יוסי שמה הוא מחמיר יותר מתנא קמא, ולא

משנה מביאין עציץ מן השרה מן המכונס, ומן הקרפה אפילו מן המפוזר. איזהו קרפה - כל שסמוך לעיר, דכרי רבי יהודה, רבי יוסי אומר: כל שנכנסין לו בפותחת, ואפילו בתוך תחום שבת. גמרא אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מביאין עציץ אלא מן המכונסין שבקרפה. והא אנו תנן: מן הקרפה, ואפילו מן המפוזרים! מתניתין יחידא היא. דתניא, אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המפוזרים שבשרות שאין מביאין, ועל המכונסין שבקרפה שמביאין. על מה נחלקו - על המפוזרים שבקרפה ועל המכונסין שבשרות. שבות שמאי אומרים: לא יביא, ובית הלל אומרים: יביא. אמר רבא: עלי קנים ועלי גפנים, אף על גב דמכונסי להו ומותבי, כיון דאי מולי זקא מבדר להו - כמפוזרים דמו, ואסורין. ואי אתנה מנא מאתמול עלייהו - שפיר דמי. "איזהו קרפה וכו'". אבעיא להו: היכי קאמר, כל שסמוך לעיר - והוא דאית ליה פותחת, ואתא רבי יוסי למימר: כיון דאית ליה פותחת - אפילו בתוך תחום שבת נמי; או דלמא הכי קאמר: כל שסמוך לעיר, בין דאית ליה פותחת בין דלית ליה פותחת, ואתא רבי יוסי למימר: אפילו בתוך תחום שבת, ודוקא דאית ליה פותחת, אכל לית ליה פותחת - אפילו סמוך לעיר נמי לא? תא שמע: מדקתני רבי יוסי אומר: כל שנכנסין לו בפותחת ואפילו בתוך תחום שבת, שמע מינה רבי יוסי תרתי לקולא קאמר, שמע מינה. אמר רב סלא אמר רבי ירמיה: הלכה כרבי יוסי להקל. **משנה אין מבקעין עציץ לא מן הקורות ולא מן הקורה שגשברה ביום טוב. ואין מבקעין לא בקרדום, ולא במגרה, ולא במגל, אלא בקופיין. גמרא**

קאמ ניהא, דמיצנא לפרושי דרבי יוסי תרתי לקולא אמר, וניהא לשון "כל שנכנסין", דמאי אמרת: הוה ליה למתני אם יש לו פותחת - אדרבה, אי הוה קאמר הוה דמאי דרבי יהודה לא קמיידי בפותחת, ולית, דעל כרחיך רבי יהודה בפותחת איירי. אבל ללישנא דכל שנכנסין לו בפותחת משמע דמיידי בפותחת, שאם תמצ' לומר דלא מיידי רבי יהודה בפותחת - אם כן רבי יוסי אי אמר תרתי לקולא קשיא ליה, דמאי "כל" דמשמע דאיידי רבי יהודה בפותחת, אדרבה רבי יהודה לא מיידי בפותחת. אלא הוה ליה למתני "אם יש לו פותחת". והכי משמע לקמן מתוך פירושו רש"י: תא שמע מדקתני רבי יוסי וכו', דהכי משמע מדנקט רבי יוסי לישנא ד"כל הנכנסין ובסיפא דמלתיה אצטרך לסיים "ואפילו בתוך תחום שבת" - שמע מינה דרבי יוסי תרתי לקולא קאמר. דאי רבי יוסי בפותחת תלי טעמיה דוקא, ואפילו הוא סמוך בעי פותחת - לא הוה ליה לסימין "ואפילו בתוך תחום", אלא הכי הוה ליה למימר: רבי יוסי אומר כל שנכנסין בה בפותחת. דמאי אמרה: דאצטרך לסימין רבי יוסי אומר בתוך תחום שבת לטעמיה להתייר בפותחת אפילו רחוק - מלישנא דכל הנכנסין נפקא וכו'. דהכי קאמר: כל הנכנסין בפותחת שרי אפילו ברחוק. אמאי מסיים בדבריו "אפילו בתוך תחום שבת"? אלא שמע מינה דלא בעי לרחוק, אלא דוקא למשרי שאין רחוק והכי

1 **מן** הקרפה ואפילו מן המפוזר - תימנה: הא הוי מעמר דהוא אב מלאכה ויש לומר: דלא
2 שייך עמור אלא במקום שגדילים שם, כדמוכח בפרק "כלל גדול" (שבת עגב).
3 **איבעיא** להו היכי קאמר כל שסמוך לעיר והוא דאית ליה פותחת וכו' - אבל
4 לא גרס רבי יוסי לקולא או לחומרא. דאם כן משמע דמספקא ליה דרבי
5 יוסי שמה הוא מחמיר יותר מתנא קמא, ולא
6 היא, דהא במלתיה דרבי יהודה נמי מספקא ליה
7 היכי אתמר. אלא הכי גרסינן: היכי קאמר וכו'.
8 והכי פירושו: כל שסמוך לעיר וגם אית ליה
9 פותחת, ובעי רבי יהודה תרתי לחומרא, דאף על
10 גב דסמוך בעי פותחת. והא דלא פירש בדבריו
11 פותחת - משום דקסבר סתם קרפיות יש לון
12 פותחת, ואתא רבי יוסי למימר: הואיל ואית להו
13 פותחת, ואפילו רחוק מן העיר - נמי, ואם כן
14 שמעינן מדתלי טעמא דרבי יוסי שרי בפותחת
15 - מכלל דסמוך שרי אפילו בלא פותחת, ותרתי
16 לקולא קאמר רבי יוסי: בסמוך בלא פותחת,
17 או באינו סמוך בפותחת. או דלמא רבי יהודה
18 סבר כל שסמוך בין אית ליה פותחת בין לית
19 ליה פותחת שרי, דקסלקא דעתך השתא דסתם
20 קרפיות לית להו פותחת. ואתא רבי יוסי למימר
21 דבעי פותחת, אפילו בסמוך, כל שכן כרחוק. אבל
22 סמוכה בלא פותחת - אינה מועלת כלום, על
23 כרחיך פירש רש"י. והקשה השר מקרי: נהי דרבי
24 יהודה תלי טעמא בסמוכה דוקא. אבל פותחת
25 אינה מועלת כלום, מכל מקום רבי יוסי אמאי
26 לא דייק בדפירש לעיל, ללישנא קמא, דמדתלי
27 רבי יוסי טעמיה דשרי בפותחת באינו סמוך
28 - מכלל דבסמוך מועיל בלא פותחת. דהשתא
29 ללישנא קמא דרבי יהודה דבעי תרתי קאמר
30 דלרבי יוסי סגי בהדא, כל שכן להאי לישנא
31 דקאמר השתא דלרבי יהודה סגי בהדא, בסמוך
32 בלא פותחת! ותיקין: דעל כרחיך לא מצינן למימר
33 דרבי יוסי תרתי לקולא אית ליה בהאי לישנא,
34 כדאמר ללישנא קמא. דהואיל ולהאי לישנא
35 צריך לומר דרבי יהודה לא קפיד אפותחת, ולא
36 סבירא ליה דסתם קרפיות אית לון פותחת,
37 אלא, כל שסמוך, בין אית ליה פותחת בין לית
38 ליה פותחת, אם כן לא היה לרבי יוסי למתני
39 כל שנכנסים וכו', אלא הכי הוה ליה למתני:
40 רבי יוסי אומר אם יש לו פותחת, אפילו אם
41 היה בסוף התחום - שרי. הא אם סמוך - שרי
42 בלא פותחת. ומדנקט "כל" משמע דיש קרפיות
43 דאין לון פותחת. רבי יוסי דאי תלי טעמיה
44 בפותחת דוקא, בין סמוך בין רחוק. אבל ללישנא
45 קאמ ניהא, דמיצנא לפרושי דרבי יוסי תרתי לקולא אמר, וניהא לשון "כל שנכנסין",
46 דמאי אמרת: הוה ליה למתני אם יש לו פותחת - אדרבה, אי הוה קאמר הוה
47 דמאי דרבי יהודה לא קמיידי בפותחת, ולית, דעל כרחיך רבי יהודה בפותחת איירי.
48 אבל ללישנא דכל שנכנסין לו בפותחת משמע דמיידי בפותחת, שאם תמצ' לומר דלא
49 מיידי רבי יהודה בפותחת - אם כן רבי יוסי אי אמר תרתי לקולא קשיא ליה, דמאי
50 "כל" דמשמע דאיידי רבי יהודה בפותחת, אדרבה רבי יהודה לא מיידי בפותחת. אלא
51 הוה ליה למתני "אם יש לו פותחת". והכי משמע לקמן מתוך פירושו רש"י: תא שמע
52 מדקתני רבי יוסי וכו', דהכי משמע מדנקט רבי יוסי לישנא ד"כל הנכנסין ובסיפא
53 דמלתיה אצטרך לסיים "ואפילו בתוך תחום שבת" - שמע מינה דרבי יוסי תרתי
54 לקולא קאמר. דאי רבי יוסי בפותחת תלי טעמיה דוקא, ואפילו הוא סמוך בעי פותחת
55 - לא הוה ליה לסימין "ואפילו בתוך תחום", אלא הכי הוה ליה למימר: רבי יוסי
56 אומר כל שנכנסין בה בפותחת. דמאי אמרה: דאצטרך לסימין רבי יוסי אומר בתוך
57 תחום שבת לטעמיה להתייר בפותחת אפילו רחוק - מלישנא דכל הנכנסין נפקא וכו'.
58 דהכי קאמר: כל הנכנסין בפותחת שרי אפילו ברחוק. אמאי מסיים בדבריו "אפילו
59 בתוך תחום שבת"? אלא שמע מינה דלא בעי לרחוק, אלא דוקא למשרי שאין רחוק
והכי

והכי קאמר: כל הנכנסין וכו'. היכא אמרין דבעי פותח - היינו למשרי דרוק, אבל סמוך - שרי בלא פותח. שמע מינה דרבי יוסי תרתי אמר לקולא. ומדרבי יוסי נשמע לרבי יהודה דבעי תרתי לחומרא. דמדנקט בדבריו כל הנכנסין - אם כן שמעי' לרבי יהודה דבעי תרתי דאם לא כן לישנא ד"כל" קשה. ומאי אמרת האי "כל" דקאמר לטפויי כל הקריפות. דבעינן

שיש להן פותח - הא רבי יוסי תרתי לקולא אמר, אם כן הו"ל למיתני "אם". כך פירש רבינו שמשון מקוצי.
והאמרת רישא אין מבקעין כלל - קסבר התלמוד דטעמא דמתניתין משום דאף על פי דהוו מוכנים להסקה - אין מבקעין מטעם מלאכה וטרחא יתירא. והיינו זו ואין צריך לומר זו, דאפילו עומדים להסק מערב יום טוב אסורין, כל שכן קורה שנשברה ביום טוב עצמו. והיינו הא דמתובי' והאמרת אין מבקעין וכו'. כן פירש רש"י: **אבל** קרדום וקופיין מדהאי גיסא שרי האי גיסא נמי שרי - ופירשו התוספות דאין אנו בקיאין בקרדום דהאן דן נעשין, ולכך שרי לנו לאסור לבקע עצים רק בדי:

ונפחת נוטל ממקום הפחת - פירש רש"י: נפחת מאלו. ואם תאמר: אמאי נוטל ממקום הפחת? הא הוה מוקצה בין השמשות, דאסור לפחות ביום טוב מדרבנן, ומגו דאתקצאי בין השמשות - אתקצאי לכלוי יומא! ופירש בקונטרס: דכיון דאינו אסור אלא מדרבנן לפחות, כדמוקים ליה בגמרא באוריא דלבני, השתא דנפחת - שרי למיכל מנייהו, דבמוקצה דרבנן לא אמרין מגו דאתקצאי לבין השמשות וכו'. והכי אמר גבי טבל בשלחי פרקין, שהוא מוכן אצל שבת הואיל ואם עבר ותקנו מתוקן, דלא הוי מוקצה אלא מדרבנן, ולא אמר מגו דאתקצאי וכו'. ולא נהירא, דאמר גבי שבת (מגא), גבי סל לפני האפרוחים - מגו דאתקצאי, אף על גב דאין שם מוקצה אלא מדרבנן! וכן גבי לגלג מוכני שיש עליה מעות! ואומר דרב רבנא משה: דלא אמר אלא כשהמוקצה אינו מסתלק מן העולם, כגון מעות שעל גבי הכר, שאף על פי שנשלים - עדיין הן בעולם. אבל בטבל, מיד שתקנו הטבל מסתלק מן המוקצה מכל וכל. ואם תאמר: והא אמרין בחולין (ד"ה, ואם): הוהו שבת - אסור באביהו לינא, ונסבין חותמת למימר: רבי יהודה היא, דמגו דאתקצאי לבין השמשות, שדחתיה חיה - אסורה, ואף על גב דעבידי כשנשחטה נסתלק המוקצה מן העולם ויש לומר: כיון דבין השמשות היתה מוקצה מחמת חסרון מלאכה דאורייתא - אמרין מגו, אף על פי שהמוקצה נסתלק מן העולם, ומכל מקום קשה: דהכא הפחת הוי בעולם, דומיא דמוכני שיש עליה מעות, דהוי המוקצה בעולם, אף על פי שאין כאן - שהוא במקום אחר. הכי נמי גבי הפחת הכי איתא לכנראה לי דרתיא האי סתמא כרבי שמעון, דלית ליה מוקצה, ואם תאמר: מאי קאמר לעיל בריש מבכיליין (ב"ב) גבי יום טוב סתם לן תנא כרבי יהודה, והא הכא סתם לן תנא כרבי שמעון! ויש לומר: דאין זה סתמא, דסתמא הוי אם היה יכול לומר דברי רבי שמעון ולא קאמר - אם כן הוה סתם לן תנא כוותיה. אבל הכא - לא היה יכול לומר דברי רבי שמעון, דהא רישא קאמר נוטל ממקום הפחת, דמשמע דקא בדיעבד אבל לכתחלה לא יפחות, ולא מצי למימר דברי רבי שמעון, דהא סבירא ליה אף פותח לכתחלה. אבל לעיל ניאח. דקאמר גבי יום טוב סתם לן תנא כרבי יהודה - פירשו: דהתירו מוקצה משום אוכל נפש, אבל לא בשבת. מכאן יש ראייה לרבנן יצחק בר אברהם שפירש לעיל דטלטול מוקצה התירו ביום טוב משום אוכל נפש.

גמרא והאמרת רישא אין מבקעין כלל! אמר רב יהודה אמר שמואל: חפזי מחפרא והכי קתני: אין מבקעין מן הפסא של קורות ולא מן הקורה שששברה ביום טוב. אבל מבקעין מן הקורה שששברה מערב יום טוב. וקשה מבקעין - אין מבקעין לא בקרדום ולא במגל ולא במגרה אלא בקופיין. תניא נמי הכי: אין מבקעין עצים לא מן הפסא של קורות ולא מן הקורה שששברה ביום טוב, לפי שאינו מן המוכן. "ולא בקרדום". אמר רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב: לא שנו אלא בנקבות שלו, אבל בזכרות שלו - מותר. פשיטא, בקופיין תנן! מהו דתימא: הני מילי - קופיין לחודיה, אבל קרדום וקופיין - אימא: מגו דהאי גיסא אסור - האי גיסא נמי אסור, קא משמע לן. ואיפא דמתני לה אסיפא: "אלא בקופיין". אמר רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב: לא שנו אלא בזכרות שלו, אבל בנקבות שלו - אסור. פשיטא, ולא בקרדום תנן! מהו דתימא: הני מילי - קרדום, אבל קופיין וקרדום, אימא: מגו דהאי גיסא שרי - האי גיסא נמי שרי, קא משמע לן. משנה בית שהוא מלא פירות ונפחת, נוטל ממקום הפחת. רבי מאיר אומר: אף פותח לכתחלה ונוטל. **גמרא אמאי? והא קא סתא אהלא! אמר רב נחמיה בר אבא אמר שמואל: פאיירא דליבני. איני? והאמר רב נחמן: הני ליבני דאיתור מפנינא - שרי לטלטולינהו בשבתא, הואיל וחוץ למזגא עליהו. שריגיהו - ודאי אקציניהו. אמר רבי ירמיה: ביום טוב אמרו, אבל לא בשבת. תניא נמי הכי, רבי מאיר אומר: אף פותח לכתחלה ונוטל, ביום טוב אמרו אבל לא בשבת. אמר שמואל: חותמות ששפרקע - מותר, אבל לא מפיקע ולא חותך. ששפלים - מותר, ומפיקע, וחותר. אחד שבת ואחד יום טוב. מיתרי: חותמות ששפרקע, בשבת - מותר אבל לא מפיקע ולא חותר, ביום טוב - מותר ומפיקע וחותר. הא מני - רבי מאיר היא, דאמר: אף פותח לכתחלה ונוטל. ופליגי רבנן עליה, ואנא דאמרי ברבנן. וכו' פליגי רבנן עליה בחותמות ששפרקע? והתניא: מודים חכמים לרבי מאיר בחותמות ששפרקע, שששבת מותר אבל לא מפיקע ולא חותר, ביום טוב מותר ומפיקע וחותר! הוא**

ומפיקע וחותר - אלמא: חותמות הקשורים אין בהן משום סתירה מדאורייתא, ובשבת מדרבנן הוא דאסור.

הוא

הוא
דלא מיירי אלא במוקצה, ואם כן היה יכול למימר דברי רבי יהודה, ומולא קאמר - אם כן סתם לן תנא כוותיה. אבל הכא - לא היה יכול לומר דברי רבי שמעון, דהא רישא קאמר נוטל ממקום הפחת, דמשמע דקא בדיעבד אבל לכתחלה לא יפחות, ולא מצי למימר דברי רבי שמעון, דהא סבירא ליה אף פותח לכתחלה. אבל לעיל ניאח. דקאמר גבי יום טוב סתם לן תנא כרבי יהודה - פירשו: דהתירו מוקצה משום אוכל נפש, אבל לא בשבת. מכאן יש ראייה לרבנן יצחק בר אברהם שפירש לעיל דטלטול מוקצה התירו ביום טוב משום אוכל נפש.

אין

ביום טוב עצמו, לא אומרים שמאחר ולא היה יכול לקחת את
הפירות בבין השמשות משום איסור סתירת אוהל, הסיח דעתו
מהם ויחשב למוקצה מחמת איסור ופירותיו אסורים, אלא נזיל
את הפירות מן המוקדים הפתוח. כיון שמדובר בבית שאין בו איסור
סתירה מן התורה אלא מדרבנן, לכך כשנפתח הבנין מאיליו אין
הפירות חשובים מוקצה, שהרי מן התורה היה יכול לקחת את
הפירות גם בבין השמשות בעוד הבית היה שלם. רבי מאיר אומר,
אף פותח את הבית בידיים לכתחלה ונזיל את הפירות:

גמרא

הגמרא מקשה על דברי רבי מאיר שמותר לפחות לכתחילה את
הבית: אמאי מותר, והא קא סתרי אהל, ואסור לעשות כן ביום טוב
אפילו לצורך אוכל נפש. מתרצת הגמרא. אמר רב נחמיה בר אבא
אמר שמואל, אין המשנה עוסקת בבנין גמור, אלא באוירא דליבני
– סדור של אבנים המונחים זה על גבי זה ללא שחברום בטט, ש
שאינו חשוב אוהל אלא מדרבנן, לכן משום שמחת יום טוב, מותר
לפוחתו בכדי ליטול את הפירות.
מקשה הגמרא: אמאי, והאמר רב נחמן, הני ליבני דאיתור מבינינא –
הלבנים שנתרו לו לאחר שגמר בניינו, כיון שאינם עומדים יותר
לבנין, שרי לטלוליהו בשבתא – מותר לטלטלם בשבת, הואיל
והיו למנוא עליהו – כיון שראויים לישב עליהם, יש עליהם תורת
כלי. אבל אם שריניהו – סדרן זו על גב זו, ודאי אקניניהו, שגילה
דעתו מוקצם עדיין לבנין ומקפיד עליהם, ואסור לטלטלם. וקשה
אם כן איך מתיר רבי מאיר לפחות באוירא דלבני, הרי משסדרם
זו על גב זו מוקצים הם, ואסור מדרבנן לטלטל את הלבנים
ולפחות את הבית משום איסור מוקצה. מתרצת הגמרא, אמר רבי
זירא, מה ששינו במשנה שמותר לפחות את הבית, ביום טוב אמרו
כן, וכיון שאיסור מוקצה הוא רק מדרבנן, משום שמחת יום טוב
התירו טלטול מוקצה לצורך אכילתו, אבל לא בשבת שאסור
משום מוקצה וכרב נחמן. מביאה לכך הגמרא ראיא, תנאי נמי
הכי, רבי מאיר אומר, אף פותח לכתחלה ונזיל, אך דווקא ביום
טוב אמרו, אבל לא בשבת.

אמר שמואל, חותמות – דלתות שעל פתחי בורות ומערות
שפברקע הסגורים בקשרי חבלים, מתיר את הקשר ביום טוב, כיון
שאינו קשר של קיימא שהרי עשוי להתירו תמיד בבניסתו
וביציאתו, אבל לא מפקיע את החבל על ידי סותרת את קליעתו,
ולא חותך בסכין את החבל, כיון שהם מחוברים לבנין הקרקע, ויש
איסור סתירה בבנין של קרקע. אבל חותמות שפברלים, כגון תיבה
הנעולה על ידי חבל קשור, מתיר, ומפקיע, וחותר, שאין איסור
סתירה בכלים, אחד שבת ואחד יום טוב.
מקשה הגמרא על דברי שמואל שאסר להפקיע חותמות שבקרקע
גם ביום טוב: מיתבי, חותמות שבקרקע, בשבת מתיר, אבל לא
מפקיע ולא חותר, שאסור משום סתירה ויש סתירה בבנין של
קרקע, אך ביום טוב מתיר ומפקיע וחותר. מפני שסוברת הברייתא
שאין סתירת הקשרים משום סתירה דאורייתא, ואינו אסור
בשבת אלא מדרבנן, וביום טוב התירו.
מתרצת הגמרא: הא מני – כשיטת מי הברייתא שמתירה להפקיע
ביום טוב, שיטת רבי מאיר היא, דאמר במשנתנו אף פותח
לכתחלה ונזיל, משום שסתירה הנאסרת רק מדרבנן מותר לסתור
ביום טוב, אבל ופליגי רבנן עליה, שאף שאיסור סתירת הבית הוא
רק מדרבנן ובאוירא דליבני, אסור לפוחתו ביום טוב, ואנא דאמר
ברבנן שאסור ביום טוב אפילו בסתירה הנאסרת מדרבנן.
מקשה הגמרא על תירוצו זה: ומי פליגי רבנן עליה דרבי מאיר
בחיתמות שבקרקע, והתניא, ומי דאמר דרבי מאיר בחיתמות
שבקרקע, שבשבת מתיר אבל לא מפקיע ולא חותר, וביום טוב
מתיר ומפקיע וחותר כיון שכל איסורו הוא רק מדרבנן. ואם כן לא
ניתן להעמיד את הברייתא המתירה להפקיע ביום טוב כרבי מאיר
בלבד, אלא דברי הכל הם, וקשה על דבריו של שמואל שאסור
להפקיע אחד שבת ואחד יום טוב.

גמרא

המשנה מזכירה בסיפא שרק בקופיץ מותר לבקע את העצים ביום
טוב. מקשה הגמרא שלכאורה דין זה מהוה סתירה לרישא:
והאמר רישא אין מפקיעין כלל – והרי בתחילת המשנה שינוי אין
מבקיעין עצים לא מן הקורות וכו', והגמרא עכשיו סברה
שהאיסור בבקיעת עצים מהקורות, טעמו הוא משום טרחה יתירה
ביום טוב, ואם כן אין שום אופן שיותר לו לבקע עצים, וכיצד
כתוב בסיפא שמבקעים בקופיץ. מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה
אמר שמואל, חסורי מחסרא – חסרים כמה מילים במשנה, והכי
קתני – וכך יש לשנותה, אין מפקיעין עצים מן הפנאר של קורות –
מהקורות הסדורות זו על זו כשהם מושכבות לארץ, בכדי שלא
יתעקמו, שקורות אלו חסים עליהם לצורך בנין ולא עומדות
להסקה, ואסורות משום מוקצה, ולא מן הקורה שנשפרה ביום טוב,
ואף שאחר שנשברה עומדת כבר להסקה שאין בה צורך עוד,
מכל מקום כיון שבבין השמשות לא עמדה לכך, אומרים מיגו
דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא, אבל מפקיעין מן
הקורה שנשפרה מערב יום טוב, כיון שהיתה מוכנה להסקה בבין
השמשות ואינה מוקצה, ואין חוששין כלל לטירחא יתירה. וקשה
מפקיעין מהקורה שנשברה בערב יום טוב, אין מפקיעין לא בקרדום
ולא במגל ולא במגרה, משום שהם כלי אומן ונראה כעושה
מלאכה, אלא יבקע בקופיץ – סכין של קצבים שאינו כלי אומנות.
תנאי נמי הכי כשמואל שטעם האיסור ברישא הוא משום מוקצה
ולא משום טירחא, אין מפקיעין עצים לא מן הפנאר של קורות ולא
מן הקורה שנשפרה ביום טוב, והטעם לפי שאינו מן המוכן ומוקצה
אותם מדעתו. ואם כן בקורות שאינם מוקצה מותר לבקע, ועל זה
אמרה המשנה שלא יבקע אלא בקופיץ:

שינוי במשנה: ולא מבקעים בקרדום: אמר רב חיננא בר שלמיא
משמיה דרב, לא שנו שאסור לבקע בקרדום, אלא בצד נקבות שלו,
בראשו הרחב, שקוצצים בו את העץ לרוחבו, שבוה נראה כעושה
בו מלאכת אומן, אבל בצד זכרות שלו, בראשו הקצר, שרק
מבקעים בו עצים לחתיכות. מותר, שואלת הגמרא, פשיטא
שבזכרות שלו מותר, שהרי בקופיץ תנן במשנה שמותר, וטעם
ההיתר בקופיץ הוא משום שבשני צדדי ראשיה היא קצרה
ומחודדת, ואינה ככלי אומן. מתרצת הגמרא, מהו דתימא שאף
שהתירו קופיץ שראשה קצר, הני מילי, קופיץ לחודיה ו–לבד,
משום שבשני צדדיה זכרות היא, אבל קרדום שראשו אחד עשוי
בקרדום – רחב הרבה ועשוי למלאכת אומן, וראשו האחר קצר
בקופיץ, איקא מנו דהאי גיסא אמר – מתוך שבצדו האחד אסור
לבקע בו את הקורה כיון שהוא כלי אומן, בהאי גיסא הקצר נמי
אסור ואין להשתמש בכלי זה כלל כיון שנועד למלאכת אומן, קא
משמע לן שבראש הקצר שבו מותר.
ואיקא דמתני לה לדיקו של רב חיננא אסיפא – על מה ששינוי
בסיפא אין מבקיעין אלא בקופיץ. אמר רב חיננא בר שלמיא משמיה
דרב, לא שנו שמותר לבקע בקופיץ, אלא בצד זכרות שלו, שהוא
הראש המחודד שאינו דומה לכלי אומן, אבל בנקבות שלו,
בראשו הרחב שעשוי ככלי אומן ונראה כעושה בו מלאכת אומן,
אסור. שואלת הגמרא, פשיטא שרק בצד זכרות שלו מותר, שהרי
ולא בקרדום תנן במשנתנו, שכיון ששני צידיו רחבים והוא כלי
אומן אסור לבקוע בו ביום טוב, וממילא משמע שההיתר בקופיץ
הוא רק בצד הקצר שבו ולא בצדו הרחב שהוא ככלי אומן.
מתרצת הגמרא, מהו דתימא שאף שאסרו בקרדום הני מילי דווקא
בקרדום, מפני שכולו רחב ואינו עשוי כלל לבקיעת עצים אלא
למלאכת אומן באוכפות לסוסים, אבל בשפין שעשוי לבקיעת
עצים וראשו השני רחב בקרדום, איקא מנו דהאי גיסא – צדו
הקצר שרי, האי גיסא – צדו הרחב נמי שרי, שמתוך שמשמש
בכלי זה ניכר שלבקע הוא צריך ולא למלאכת אומן, קא משמע לן
שאסור בצד הנקבות שלו משום שנראה כמלאכת אומן:

משנה

בית שהוא מלא פירות והיה סתום מכל צדדיו, ונפתח מאילו אפילו

להפקיע ולחתוך סוברת שלא אסר רבי נחמיה אלא בשבת אבל
ביו"ט מותר לטלטל כלי אף שלא לצורך תשמישו, והתנא
בברייתא של אין מסיקין סובר שרבי נחמיה אסר לטלטל כלים
שלא לצורך תשמישן אף ביו"ט:

משנה

אין פותחין את הנר – אסור לתחוב ביו"ט את אגרופו לתוך הביצים
כדי לעשות בית קיבול לנר, ואפילו שעדיין לא נאפה בתנור ואינו
ראוי להדלקה כיון שהשמן ימיס את העפר, מפני ששעל ידי
חקיקה זו הוא עושה כלי והוא ראוי לתשמיש אחר. וכן אין עושין
פחמין ביום טוב – כגון שמניחים גחלים בצד מחוץ לאש כדי
שיכבו וייעשו פחמים, משום שחשוב כעשיית כלי כיון שצורפי
זהב משתמשים בהם. וכן אין חותכין לשתיים את הפתילה הארוכה
שעשאה מערב יו"ט, מפני שהוא עושה אותה כלי שמתקנה
שתהיה לשתי פתילות הראויים להדלקה. רבי יהודה אומר, חותכה
באור – על ידי אש מותר לחתכה:

גמרא

שנינו במשנה שאסור לעשות בית קיבול לנר משום שזה נחשב
עשיית כלי. שואלת הגמרא: מאן תנא שסובר דפחיתת נר אפילו
קודם שנאפה בתנור מנא הוא – כבר נקרא כלי ולכן אסור לפותחו
ביו"ט. אמר רב יוסף, רבי מאיר היא. דתנא, כלי חרס מאימתי חשוב
כלי לענין שמקבל טומאה, משנמנה מלאכתו – מלאכת חקיקתו,
ואפילו שעדיין לא צרפו בכבשן, דכרי רבי מאיר. רבי יהושע אומר,
אינו נקרא כלי אלא משצירפו – משיחזקו על ידי האש בפכשן, ואם
כן התנא של משנתנו הוא רבי מאיר. אמר ליה אביי לרב יוסף,
מאי שרבי מאיר סובר שגם נר חשוב כלי בחקיקתו גם בלי צירוף
בכבשן, דלמא עד כאן לא קאמר רבי מאיר הוה חתם שחשובים כלים,
אלא בכלים גדולים שאפילו שלא צירפם בכבשן ואינם ראויים
למים ויין וכל דבר לח מפני שממחין את העפר שהוא עדיין רך,
מכל מקום נחשבים כלים משום דהוה לקבולי ביה מיד – ראויים
הם לדבר יבש כגון ליתן בהם פירות, אבל הך במשנתנו שמדובר
בנר, אם אינו ראוי ליתן בו שמן להדלקה, למאי חזי, הרי קטן הוא
ואינו ראוי לכלום, ויתכן שגם רבי מאיר מודה שאינו חשוב כלי
כל זמן שלא צירפו בכבשן, ואם כן חזרת השאלה מי התנא
סובר שאסור לפחות את הנר ביו"ט. מתרצת הגמרא, שגם כלי
של נר ראוי לשימוש לדבר יבש, כגון לקבולי ביה פשיטי – להניח
בו פרוטות כסף קטנות, ועל כן הוא כלי אף קודם צירופו בכבשן,
ולכן אסור ליצור את הבית קיבול שלו ביו"ט.

אבא דאמרי, אמר רב יוסף, משנתנו הסוברת שע"י החקיקה
בחרס נחשב כבר לכלי, רבי אליעזר רבי צדוק היא. דתנן, אלפסין
חרניות – קערות של בני עיירות שאינם בני כרעים גדולים, ונ
מקפידים לאכול בכלים נאים, והיו עושים עיגולים גדולים
שטוחים כעין מחבת ובלי בית קבול, וכך היו אוכלים בה בשר,
ואפילו שעדיין לא נחקקו ונצרפו בכבשן, הרי אלו פהורות כשהם
מונחות בפתח הפת, שכיון שאין להם בית קיבול, אינם מקבלים
טומאה, שלגבי אוהל המת נאמר (במדבר יט טו) 'וכל כלי פתוח'
ומשמע שדווקא כלי שיש לו פתח ובית קיבול נטמא באוהל המת
וכן מזה לומדים לכל טומאת מגע שאין כלי מקבל טומאה רק אם
יש לו בית קיבול, וטמאות בפיא הוב, אך מכל מקום לענין זב
שטמא כלי גם בהיסט, כיון שטמא בהיסט גם מחוץ לכלי, איב
אין צריך שיהא לו בית קיבול כדי שיקבל טומאה, וסובר תנא קמא
שקערות אלו כיון שכך דרך תשמישן, הרי הם חשובים כלי אף
שאינן להם בית קיבול, ולכן הם מקבלים טומאה מדבר שראוי
לטמאן. ורבי אליעזר רבי צדוק אומר, אף פהורות הן בפיא הוב,
שלא שייך בהם טומאה כיון שאינן נחשבות כלל כלי, לפי שלא
נמנה מלאכתן – מלאכת חקיקתם. ומשמע שרבי אליעזר לאור
החקיקה יהיו טמאים משום שכבר נעשו כלי, וא"כ התנא של

מתרצת הגמרא: הוא דאמר – שמואל שאומר שאפילו ביו"ט אינו
מפקיע חותמות שבקרקע סובר כי תנא שבברייתא שאף ביו"ט
אסור להפקיע חותמות שבקרקע, דתנא, חותמות שבקרקע מתיר,
אבל לא מפקיע ולא חותך, אחר שבת ואחר יום טוב. וחותמות
שבבבלי, בשבת מתיר, אבל לא מפקיע ולא חותך. ביום טוב מתיר
ואף מפקיע וחותר. שואלת הגמרא, תרצת לך את הרישא של
שמואל, אלא הסיפא של שמואל לגבי חותמות שבכלים שאמר
שמואל בשבת מתיר ומפקיע וחותר, קשיא עליו מהברייתא שכתוב
שבשבת מתיר אבל לא מפקיע ולא חותר. מתרצת הגמרא, לעולם
גם התנא של הברייתא סובר שמצד אסור סתירה היה מותר
להפקיע ולחתוך גם בשבת, כיון שאין בנין וסתירה בכלים,
כשמואל, ולכן מודה שבידו מותר, ומה שאסר להפקיע ולחתוך,
הוא משום אסור טלטול הסכין, והא מני – כשיטת מי סוברת
הברייתא, כשיטת רבי נחמיה היא, דאמר כל הכלים אפילו תרודה
ואפילו טלית שהם כלים שמלאכתם להיות, אין נישלן אלא דרך
תשמישן – לצורך תשמיש שהן מיוחדים לו, דהיינו הרקת התבשיל
ולבישה, אבל לתשמיש שאין הכלי מיוחד לו אסור לטלטלו, ולכן
אינו יכול לטלטל סכין כדי לחתוך חבל בשבת, משום שהסכין
מיוחד לאוכלין ולא לחתוך חותמות ומוקצה הוא. ורק בדין הזה
חולק שמואל וסובר כרבנן המתירים לטלטל כלי גם לא דרך
תשמישו, ולכן הוא מתיר לחתוך ולהפקיע גם בסכין.
שואלת הגמרא: אי טעם בברייתא הוא משום אסור טלטול וכרבי
נחמיה, מאי איריא שבת – מדוע רק בשבת אסור, אפילו ביום טוב
נמי ראוי לאסור לטלטל סכין כדי לחתוך או להפקיע את החבל,
ומדוע ביו"ט מתירה הברייתא. ובי תימא לתרץ דשניא ליה לרבי
נחמיה בין שבת – איסורים דרבנן בשבת, כמו טלטול שאין איסורו
אלא מדרבנן, לבין איסור שבות ביום טוב, וביו"ט אינו מחמיר
באיסור טלטול כמו בשבת, אלא מתיר לטלטל כלים ביו"ט אף
שלא לצורך תשמישן, ואם כן עדיין אפשר להעמיד את הברייתא
כרבי נחמיה, והטעם שמותר ביו"ט להפקיע ולחתוך את החותמות
שבכלים הוא מפני שהסכין ניטל בו אף שלא לצורך תשמישו.
דוחה הגמרא, ומי שניא ליה – האם אכן מחלק רבי נחמיה באיסור
טלטול בין שבת ליו"ט, והתני קדא – שנינו ברייתא אחת, שמסיקין
את התנור בכלים, ואין מסיקין בשבירי כלים שנשברו ביו"ט. ותנא
אידך – בברייתא אחרת, שמסיקין בין בכלים בין בשבירי כלים.
ותנא אידך – בברייתא נוספת, שאין מסיקין לא בכלים, ולא בשבירי
כלים. והגמרא מבארת במה נחלקו הברייתות. ומתירצת
הגמרא בשבת (קכד): לא קשיא, הא – התנא של הברייתא
הראשונה רבי יהודה הוא שסובר שיש איסור מוקצה, ולכן כלים
שמותר לטלטלם לצורך תשמישם הרגיל, מותר גם להסיק בהם,
אבל בשבירי כלים שנשברו ביו"ט וכבר אינם ראויים לטלטול
לצורך תשמישן, אסור להסיק בהם. ואף שהם ראויים להסקה, אך
כיון שאתמול בהיותם שלמים לא עמדו לכן, יש להם דין גולד
ואסורים משום מוקצה. הא – התנא של הברייתא האמצעית רבי
שמעון הוא שנינו סובר את איסור מוקצה ברוב הפעמים, ולכן
מתיר להסיק גם בשבירי כלים. הא – התנא של הברייתא
האחרונה, רבי נחמיה הוא שסובר שאין כלים ניטלים אלא לצורך
תשמישן, ולכן אסור אף בכלים שלמים שהרי אינם מיועדים
מתחילתם להסיק, וכל שכל שלא מסיקים בשבירי כלים כיון שיש
להם דין גולד, וכדלעיל. ועל כרחך מדובר בברייתות ביו"ט
שמותר לבשל לצורך אוכל נפש, שהרי בשבת אסור להסיק, ואם
כן מצינו שרבי נחמיה אסור לטלטל את הכלי שלא לצורך
תשמישו אף ביו"ט, ולפי זה אי אפשר להעמיד את הברייתא
שהבאנו לעיל בדין חותמות כרבי נחמיה, שהרי לרבי נחמיה צריך
לאסור גם ביו"ט להפקיע ולחתוך בחותמות שבכלים, משום
האיסור לטלטל את הסכין שלא לצורך תשמישו, ואילו הברייתא
מתירה ביו"ט לחתוך ולהפקיע. מתרצת הגמרא, שלעולם
הברייתא כרבי נחמיה, והרי תנא ואלפא דרבי נחמיה – נחלקו
תנאים כשיטת רבי נחמיה, הברייתא של חותמות המתרת ביו"ט

ביצה. פרק רביעי - המביא דף לב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רנה
רש"י תוספות

הוא דאמר כי האי תנא - שמואל דאמר לעיל דאפילו ביום טוב אינו מפקיע - דאמר כי
האי תנא, דאמר נמי בחתומות שבקרקע, דאפילו ביום טוב אין מפקיע. תרצת לך רישא
- דמלתא דשמואל בחתומות שבקרקע, דמסייע ליה האי תנא. סיפא קשיא - דאמר
שמואל: ושל כלים אפילו בשבת מתיר ומפקיע וחותך, והאי תנא תני: ושל כלים - בשבת
מתיר, אבל לא מפקיע ולא חותך. הא מני רבי

נחמיה דאין - כלומר: לעולם מותר להפקיע
ולחותך, דאין בהם משום סתירה. ולהאי תנא
גופיה, אם יכול להפקיע ולנתק בידו - שרי. והא
דקאמר - משום טלטול סכין קאמר, ורבי נחמיה
היא, דאמר בערובין (להא): אפילו תרוד
ואפילו טלית אין ניטלין אלא לצורך תשמיש
שון מיוחדין לו. וסבין לאוכלין הוא דמיוחד,
ולא לחתומות. ובהא לא סבירא ליה לשמואל
כוחיה. אי הכי - דרבי נחמיה היא. שבות שבת
- דטלטול שבות הוא, ולא החמיר בטלטול יום
טוב כבשל שבת. מסיקין בכלים - דבני טלטול
נמי נינהו, ומטלטלין נמי להסיק. אין מסיקין
בשברי כלים - שנשברו ביום טוב. דהשתא לא
חזי לטלטול, ואי משום דחזו להסקה - אתמול
לא להכי קיימו. מסיקין בין בכלים - ב' - דלית
לחו מוקצה. אין מסיקין בין בכלים - דאין
ניטלין אלא לצורך תשמיש, וכל שכן בשברי
כלים גדול הוא. והא רבי נחמיה היא,
ומציעתא רבי שמעון, וקמיינתא רבי יהודה.
ושמע מינה ביום טוב אמר רבי נחמיה, דהא
הסקה ביום טוב קאי. תרי תנאי - חד אמר שני
ליה שבות שבת משבות יום טוב, וחד אמר לא
שני ליה. משנה אין פוחתין את הנהר - לטול
אחד מן הביצים של יוצר, ולתחוב אגרופו
לתוכו, לחקוק נר = קרייזל בלע"ז, מפני
שעושה כלי. ואין עושין פחמין - דאינהו נמי
כלי נינהו לצורפי זהב, ופתילה נמי כלי היא
להחלקה, שצריכה עשייה ותקון. וחותב באור -
בגמרא מפרש מאי שני אנו מאי מסבין. גמרא
דפחית נר מנא הוא - קודם שצרפו בכבשן.
משנמרה מלאכתו - חקיקתם. משיצפרו -
משיחוקם על ידי צירוף האור בכבשן. מצרף
בלשון חכמים מחוק ומקשה כלי חרס וכלי
מתכות דבר המחוק, בין (ביד) ובמים בין
באור. ובמאי - דסבירא ליה לרבי מאיר בין
כשאר כלי חרס? בשלמא שאר כלי חרס -
גדולים הם, ואם אינן ראויין למים וליון ולדבר
לח מפני שממון - חזו מהו לדבר יבש, כגון
פירות. אבל נר - טען הוא, וכי לא חזי למלתיה,
למאי חזי? ומשני: חזי לקבולי ביה פשיטי. איכא
דמאי אמר רב יוסף - מתניתין דקתני פחיתת
הנה מנא הוא - רבי אליעזר ברבי צדוק היא,
דאמר: לפני חקיקה לאו מנא הוא, אבל חקיקה
משוי ליה מנא. אלפסין חרניות - מפרש לקמן
קערות של בני עירות, שאינן בני כריכס
גדולים, ואין מקפידין על כלים נאים. ומשנפשטה הקערה של חרס אוכלין בה בשר, ואין ממתנין עד שתתחלק ותצרך בכבשן. פחיות באהל חמת - דלגבי אהל חמת בעינן תוך
כללי חרס, דכתיב "וכל כלי פתוח" (במדבר יט) משמע דיש לו פתח, וכן לכל טומאת מגע. וטמאות במשא חוב - שחוב מטמא כלי חרס בהסט, דנפקא לן בתורת כהנים מילכ כלי
חרס אשר יגע בו חוב" וגו' (ויקרא טו) ודרשין התם: זה הסט, ובין דמטמי ליה הסט מאבראי - לא בעי תוך. וקסבר תנא קמא: כלי נינהו. הואיל ומשתמשין בהן כמות שון - הלכך
מקבלין טומאה בדבר הראוי לטמאן. רבי אליעזר אומר - אין להם שום טומאה, דלאו כלי נינהו. לפי שלא נגמרה מלאכתו - חקיקתו. הא נחקקו - מטמאות. מראפולוג באלפסין -
אלמא לרבי אליעזר חקיקה משויא להו מנא. דחזי לקבולי מירי - משנחקקו. ומיהו, קודם חקיקה - לא, דסופן ליהקק. לאולייין - מחמי חמין ומרחצאות, ואף על גב דלצורך יום
טוב דן עושין, פי שרי - להחם? והלא גזרו על הרחיצה במסכת שבת (מא), ואפילו הוחמו במעור יום, וכל שכן להחם חמין לא הותר מעולם. להויע - מכניס הפחמים לתוכו, ובני
אדם נבנסין ומזיעין, וקודם שגזרו על הויעה נשנת משנה זו.

אין פוחתין את הנהר - פירש רש"י לטול אחד מן הגולמים של יוצר, ולתחוב אגרופו תוכו
ולחקוק נר, שעושה כלי. ותמיה: אם כן פשיטא דאסור, דאפילו אין עושה כלי גמור -
מכל מקום אסור להתחיל את הכלי ועוד קשה: מאי קא אמר עלה בגמרא מאימתי מקבלין
טומאה משעה שנגמרה מלאכתו הואיל והוי כלי, והא כיון דהוי קודם אפיתו בתנור - אם
כן הוי כלי אדמה, וכלי אדמה אין מקבלין טומאה!
לכן נראה לפרש: דאין פוחתין את הנהר - שכן
רגלין לשום באוירי קודם אפיתו קש או דבר
אחר כדי לשמור האויר בשעת אפיה שלא יפלו
המחיצות יחד ויסתמו האויר, ולאחר אפיתו קצת
מסלקין אותו דבר שבתוכו. ועל זה קאמר אין
פוחתין את הנהר, כלומר: שאין מסירין מה שבתוכו,
דהוי כמו גמור כלי ונגמרה מלאכתו. ולפי שרגלין
לאחר שסלקו מה שבתוכו שמחזירין אותו לתנור
כדי לצרפו להיטב, קאמר בגמרא: מאן תנא
דפחית נר מנא הוא, וקאמר רבי מאיר היא,
דקאמר דמקבלין טומאה כשסלק מה שמשמין
בתוכו, אף על פי שלא החזירו אותו עדיין לתנור.
אלמא דפחית נר היינו גמר כלי. ורבי יהושע
קאמר משיצפרו בכבשן - דאינו כלי עד שחזירו
אותו לתנור כדי לצרפו, ואם כן לדידה פחיתת
הנהר שריא.

אלפסין חרניות טהורות באהל חמת - פירוש
רש"י: קערות של עירות, ואינן
מקפידין על כלים נאים. ומיד שנפשט הכלי של
חרס - אוכלין בה, ואין ממתנין עד שתתחלק
ותצרך באש. והן טהורות באהל חמת, שאין להם
תוך, ובעינן כלי פתוח. וטמאות במשא חוב -
דהוב מטמא כלי חרס בהסט, כדנפקא לן "מכלי
חרס אשר יגע בו", איזהו נגעו שהוא ככול - הוי
אומר זה הסט, ולא בעינן תוך. ותמיהו דהואיל
דאין להם תוך היכי מטמא בהסט? הא אמרין: כל
שאינו בא לכלל נגע - אינו בא לכלל הסט! לכך
פירש רבינו חם: ערניות יש לתן תוך, אלא
שמכוסות למעלה ועומדות לפתח. ואותם של
כפרים אין מקפידין ואוכלין כך עליון וטהורות
באהל חמת - דהא כלי צמיד פתיל טהור באהל
חמת. ומיהו, טמאים בהסט - הואיל ועמדו
לפתח, כדאמרין גבי צמיד פתיל: שמה חסיטם
אשתו. וקאמר נמי: כלי צמיד פתיל נצול באהל
חמת, ואינו נצול במעט לעת שבגדה.
וקטמא

התם - אלא דחזי לקבולי ביה מירי, אבל הקא - למאי חזי? לקבולי ביה פשיטי. תנו
רגנן: אין פוחתין את הנהר, ואין עושין אלפסין חרניות ביום טוב, רבן שמעון בן גמליאל
מתיר באלפסין חרניות. מאי חרניות? אמר רב יהודה: ערניות. מאי ערניות? אמר אבבי:
צעני חקלייתא. "ואין עושין פחמין". פשיטא, למאי חזי! תני רבי חייא: לא נצרכה אלא
למוסרין לאולייין לבו ביום. ובו ביום מי שרי? פדאמר רבא: להויע, וקודם גזרה, הקא
נמי להויע וקודם גזרה. "ואין חותכין את הפתילה". לשנים מאי שנא פספין דלא -
דקמתקן

תוך
כלי חרס, דכתיב "וכל כלי פתוח" (במדבר יט) משמע דיש לו פתח, וכן לכל טומאת מגע. וטמאות במשא חוב - שחוב מטמא כלי חרס בהסט, דנפקא לן בתורת כהנים מילכ כלי
חרס אשר יגע בו חוב" וגו' (ויקרא טו) ודרשין התם: זה הסט, ובין דמטמי ליה הסט מאבראי - לא בעי תוך. וקסבר תנא קמא: כלי נינהו. הואיל ומשתמשין בהן כמות שון - הלכך
מקבלין טומאה בדבר הראוי לטמאן. רבי אליעזר אומר - אין להם שום טומאה, דלאו כלי נינהו. לפי שלא נגמרה מלאכתו - חקיקתו. הא נחקקו - מטמאות. מראפולוג באלפסין -
אלמא לרבי אליעזר חקיקה משויא להו מנא. דחזי לקבולי מירי - משנחקקו. ומיהו, קודם חקיקה - לא, דסופן ליהקק. לאולייין - מחמי חמין ומרחצאות, ואף על גב דלצורך יום
טוב דן עושין, פי שרי - להחם? והלא גזרו על הרחיצה במסכת שבת (מא), ואפילו הוחמו במעור יום, וכל שכן להחם חמין לא הותר מעולם. להויע - מכניס הפחמים לתוכו, ובני
אדם נבנסין ומזיעין, וקודם שגזרו על הויעה נשנת משנה זו.

דקמתקן

שבת בראשית היא שבת שנמשכת לאורך כל השנה, כידוע הפתגם שכפי שמתייצבים ב"שבת בראשית" כך נמשך לכל השנה.
משיחת שבת בראשית, ה'תשכ"ח

וקטמא שרי – פירש רש"י: לגבול ולטוח בו, דלאו בר גבול הוא. ותימה: דאמרינן בשבת (יח,א) דאפילו בנתינת מים על העפר בעלמא הוא חייב משום מגבל, דקאמר התם: אחד נותן את האפר ואחד נותן את המים האחרון חייבו ויש לומר: דרבא רצה לומר קטמא שרי, כלומר: וקטמא שרי לסתום הסדקים של תנור, שלא יוציא האור כמו שהוא יבש,

בלא נתינת מים עליו. ועוד יש לומר, הדכי פירשו: וקטמא שרי – כגון שגבול מערב יום טוב

ושרי בלא וגיבול.

מלמטה למעלה אסור – משום דהוי דרך בנין,

וכן הוי טעמא דכולן. ואם תאמר:

הכי מסדרין שלחן שאין לו רגלים על גבי ספסלים

שלו, דמתחלה משימין הספסלים ואחר כך

משימין עליהם את השלחן יש לומר: דהואיל

ואין להם מדיעות – שרי. וכל הני מיירי דאית להו

מחיצות לצדדים דמוניעות לארץ. ותימה: דאמר

בשבת (לז,ב) ושם מחזירין קדרה על גבי כירה,

והתם (לח,ב) קאמר: מאן דאית ליה מחזירין –

דאפילו בשבת מחזירין ויש לומר: דכל הנך אינן

אסורין אלא היכא שמתקן האהל והמחיצות, אבל

אם עשה האהל בלא מחיצות – שרי. והתם גבי

כירה – והמחיצות הוי עשויות מתחלה. וכן פירש

רבינו חננאל גבי ביתא, כגון שיש ביצים מכאן

וביצים מכאן ואחת על גביהן, והאור תחת אורין.

ולא בפירוש רש"י שפירש: ביצים שמסדרין על

גבי אסכלא, דכיון דליכא מחיצות – לא הוי כעין

בנין, אלא נראה בדפריש. וגם פוריא לא מיירי

כגון

דקמתקן מנא, פאור נמי קא מתקן מנא! תני רבי

חייא: חותכה פאור בפי שתי נרות. אמר רב נתן בר

אבא אמר רב: מוחטין את הפתילה ביום טוב. מאי

מוחטין? אמר רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב:

לעדני חושבא. תני בר קפרא: ששה דברים נאמרו

בפתילה, שלשה להחמיר ושלשה להקל. להחמיר:

אין גורלין אותה לכתחלה ביום טוב, ואין מהבבין

אותה פאור, ואין חותכין אותה לשנים. להקל:

ממעכה ביד, ושורה בשמן, וחותכה פאור בפי שתי

נרות. ואמר רב נתן בר אבא אמר רב: עתירי ככל

יורדי גיהנם הם. פי הא דשפתאי בר מרינוס אקלע

לכבל, בעא מנייהו עסקא – ולא יתבו ליה. מוזני

מיון – נמי לא יזנוהו, אמר: הני מערב רב קא אתו,

דכתבי "נתן לך רחמים ורחמך" כל המרחם על

הפריות – בידוע שהוא מוטרע של אברהם אבינו,

וכל מי שאינו מרחם על הפריות – בידוע שאינו

מוטרע של אברהם אבינו. ואמר רב נתן בר אבא

אמר רב: כל המצפה על שלחן אחרים – עולם חשד בעדו, שנאמר "נודד הוא ללחם איה

ידע פי נכון בידו יום חשד". רב חסדא אמר: אף תיו אינן חיים. תנו רבנן: שלשה חיינן

אינן חיים, ואלו הן: המצפה לשלחן חבירו, ומי שאשתו מושלת עליו, ומי שיספורין מושלן

בגופו. ויש אומרים: אף מי שאין לו אלא חלוק אחד. ותנא קמא – אפשר דמענין במניה.

משנה אין שוברין את התרם, ואין חותכין תנייר לצלות בו מליה, ואין גורפין תנור וכירים,

אבל מכבשין. ואין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה, ואין סומכין את הקדרה

בבקעת, וכן בדרלה, ואין מנהיגין את הבקמה במקל ביום טוב, ורבי אלעזר ברבי שמעון

מתיר. גמרא מאי טעמא? משום דקא מתקן מנא. "ואין גורפין תנור וכירים". תני רב חייא

בר יוסף קמיה דרב נחמן: ואם אי אפשר לאפות אלא אם פן גורפו – מותר. דביתיהו דרבי

חייא נפל לה אריחא בתנורא ביומא טבא. אמר לה רבי חייא: חיו דאנא רפתא מעלייתא

דעניא. אמר ליה רבא לשמעיה: מו לי בר אווא, ואודהר. מהרובא אמר ליה רבינא לרב

אשי: אמר לן רב אחא מהוצל דמור שרקין ליה תנורא ביומא טבא. אמר ליה: אגן ארקתא

דפרת סמכין. והני מילי – הוא דצייריה מאתמול. אמר רבינא: וקטמא שרי. "ואין מקיפין

שתי חביות". אמר רב נחמן: מאבנים של בית הכפא מותר לצדן ביום טוב. איתביה רבה

לרב נחמן: אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה! אמר ליה: שאני התם, משום

דקא עבדי אהלא. אמר ליה רבה וטא לרב אשי: אלא מעתה, בנה אצטבא ביום טוב

דלא עבדי אהלא, הכי נמי דשרי? אמר ליה: התם – בגין קבע אסרה תורה, בגין עראי

לא אסרה תורה, וגורו רבנן על בגין עראי משום בגין קבע. והכא, משום פבורו – לא גורו

ביה רבנן, אמר רב יהודה: נהאי מדורתא, מלמעלה למטה – שרי, מלמטה למעלה – אסור.

וכן

רב אשי. שרקין ליה תנורא – עבדי אדוני טחין סביבות כסוי פי התנור בטיו, שלא יצא חומו כשהצלי בתוכו, שהרחק קשה לצלי.

והוא ארקתא דפרי סמכין – על שפתו של פרת אנו נסמכים בדבר, שאין אנו צריכים לגבל טיו, ששפת פרת – טיו מוגבל הוא. והוא דצייריה מאתמול – עשה בו סימן, ונתקו לצד

אחר. וקטמא שרי – לגבול ולטוח בו, דלאו בר גבול הוא. אבנים של בית הכסא – אבנים גדולות שמצדדין אותן להיות כמין מושב חלול, ויושבין עליהם בשדות במקום המיוחד לבית

הכסא. דקא עבדי אהלא – שיש לו גג, אבל הכא ליכא גג. אצטבא – כסא של בנין לבנים וטיט. בגין עראי – שאינו להחמיק. והכא – גבי בית הכסא, משום כבוד הבריות לא גזור.

האי מדורתא – היסק גדול שעושין לפני שרים בדרך בנין, עושין לו כתלים מארבע רוחות, וסודרין עצים למעלה, ודומה לאהל. מלמטה למעלה – לסדר העצים של כתלים תחלה

לעשות עליהם הגג – אסורין. שדרך בנין הוא. מלמעלה למטה – להתחיל תחלה מן הגג, ואחר כך יסדרו תחתיו עצי הכתלים – שרי.

וכן

וכן

ישרף, ומניחים אותם על גבי האסכלה, ועליהם היו מניחים את
הדג: ואומרת המשנה שביו"ט אין שוקרין את החרם, ואין חותכין
את הנייר כדי לצלות בו פליט – דג מלוח, משום שבוה שמכין דבר
שיוכל על ידו לצלות הרי הוא מתקן כלי.
ואין גורפין תנור וביצים אם נפלו לתוכו אבנים או טיח מדפנות
התנור, מפני שהוא מתקן כלי לאפיה, וברבנן לעיל (כת) שסוברים
שמכשירי אוכל נפש אסורים ביו"ט. אבל מכבשין – משכיבים,
והיינו שמותר לרדד ולדחוק את האפר והעפר שייהא התנור חלק
והפת לא תיגע בהם ותישרף. ואין מקפין – מקרבין שתי הביות זו
אצל זו כדי לשפות – להושיב עליהן את הקדרה ולהדליק אש בין
שתי החביות, ואסור מדרבנן משום שנראה כעושה אהל שאסור
משום בונה. ואין סומכין את הקדרה שאין שוליה ישרים בקפעת –
בחתכת עץ שנבקעה ואינה כלי, משום שתנא זה סובר שהעצים
לא ניתנו להשתמש אלא להסקה, ולכך הם מוקצים לשאר
תשמישים. וכן אין סומכין בדרת. ואין מנהיגין את הקהמה במקל
ברשות הרבים ביום טוב, משום שאין משתמשין בעצים שלא
נעשו כלי לפני יו"ט, כיון שלא ניתנו אלא להסקה. ורבי אלעזר
ברבי שמעון פתיר, משום שאינו סובר דין מוקצה:

גמרא

מבארת הגמרא: מאי טעמא אין שוברין את החרס ואין חותכין את
הנייר לצלות בו מליח, משום דקא מתקן מנא – שמכשיר כלי, שכל
שעושה ומתקן דבר שייהא ראוי להשתמש בו הרי זה כמתקן כלי
ביו"ט.

שנינו במשנה: ואין גורפין תנור וביצים. תני רב תימא בר יוסף קמיה
דרב נחמן, שבברייתא כתוב ואם אי אפשר לאפות בתנור אלא אם
כן גורפו משום שהאבנים נוגעים בעיסה ומפסידים אותה, מותר
לגרוף. משום שהברייתא סוברת כרבי יהודה שמתיר מלאכה גם
במכשירי אוכל נפש כשאי אפשר באופן אחר. אבל המשנה
סוברת כחכמים שמכשירי אוכל נפש אסורים ביו"ט, ולכך אפילו
באופן זה אסור לגרוף. הגמרא מבאיה הנהגות מכמה אמוראים
שהתירו גריפה במקום הצורך: דבייתא – אשתו דרבי תימא, נפל לה
אריהא בתנורא ביומא מקא – נפל לה חצי לבנה מדופן התנור
לתוך התנור ביו"ט, אמר לה רבי תימא, חיי דאנא רפתא מעלייתא
בעינא – רוצה אני פת טובה שלא תישרף מהאבן שבתנור, ונתכוין
שתגרוף את התנור כדי שלא תגע האבן בפת. וכן אמר ליה רבא
לשמעיה – לשמש שלו, מני לי בר אוונא – צלה לי אווז בתנור,
ואחריה מחרוקא – זוהר שלא תיחרך הצל, כלומר שיגרוף את
התנור שלא יאב בדבר גבול שיגע בכלי וישרפנו. רבי יחיאל ורבא
סוברים כרבי יהודה שמכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם
מערב יו"ט מותר לעשותם ביו"ט.

אמר ליה רבינא לרב אשי, אמר לן רב אחא שמקומו מהוצל, דמר
– רב אשי, שרקין ליה תנורא ביומא מקא – עבדיו טחין בטיט
מסביב לכיסוי התנור ביו"ט כדי שלא יצא החום כשהצלי בתוכו,
שהרוח קשה לצל. והדבר נמוח שחרי גיבול הטט הוא תולדת
מלאכת לישא ואסור ביו"ט. אמר ליה רב אשי, אבן אריקתא דפרת
סמכין – אנו סומכים על שפת נהר פרת, כלומר אין אנו מגבלים
ביו"ט, אלא נוטלים מהעפר שעל שפת הנהר שמחמת לחלוות
הקרקע הוא טט מגובל, והני טילי שמותר לטוח בעפר זה, הוא רק
באופן דצידיה מאתמול – שבערב יו"ט עשה בו סימן שרוצה
להשתמש בו למחר, והעבירו לצד אחר, שאם לא הכינו לכך הרי
זה מוקצה. אמר רבינא, וקממא שרי – אפר מותר לגבלו ולטוח בו,
משום שאינו בר גבול:

שנינו במשנה: ואין מקפין שתי הביות: אמר רב נחמן, אבנים של
בית הכסא – אבנים גדולות שמקרים אותם זה אצל זה, ונהיה
כמין מושב חלול, ויושבים עליהם בשדות במקום המיוחד לבית

משום דקמתקן מנא, שהיתה פתילה אחת, ועכשיו עושה אותה
שנים, והרי כשחותכה באור נמי קא מתקן מנא. מתרצת הגמרא,
תני רבי תימא ברייתא המבארת את דברי רבי יהודה, ש'חותכה
באור' בפי שתי נרות – היינו שנותן את שני ראשי הפתילה בתוך
שתי נרות, ומדליק באמצע הפתילה, שבכוז אופן לא מוכח
שמתכוין לתקן כלי, אלא נראה כמתכוין להדלקה בעלמא.

אמר רב נתן בר אבא אמר רב, מוקמין את הפתילה ביום טוב.
מבשרת הגמרא, מאי הכוונה מוקמין. אמר רב הנינא בר שלמיא
(משמיה דרב), לעדניי הושבא – להסיר את החושך, כלומר
שכשהפתילה דולקת מצוי שראשה נשרף ונעשה פחם ועל ידי זה
אינו מאיר יפה, ומותר ביו"ט להסיר את הפחם המחשיך ואין זה
נחשב עשיית כלי.

תני בר קפרא, ששה דברים – הלכות לאיסור ולהיתר נאמרו
בפתילה לגבי הכנתה ביו"ט, שלא יחשב כתיקון ועשיית כלי.
שלישה להחמיר – שאסור לעשותם ביו"ט, ושלישה להקל, ואלו הם
שלושה להחמיר: אין גורפין אותה – אין שוררין וקולעים את
הפתילה לקתילה ביום טוב, משום שהוא עושה כלי. ואין מהנהיגין
– שורפין אותה קצת באור כדי להסיר הנימין היוצאין מהפתילה
שעל ידיהם אין הנר דולק יפה, משום שהוא מתקן כלי בכך. ואין
חותכין אותה לשנים, מפני שיוצר פתילה נוספת והוא תיקון כלי.
ואלו הם השלושה להקל: אם היא פתילה גדולה ושזורה גסה,
מקצקה ביד, כדי שתהא דקה ונוחה לדלוק. ושורה את הפתילה
בשמן כדי שתדלק יפה. וחותכה באור בפי שתי נרות, וכדלעיל.

אגב שהביאה הגמרא את המימרא של רב נתן בר אבא בשם רב,
מביאה הגמרא עוד כמה מימרות משמו: ואמר רב נתן בר אבא
אמר רב, עתירי – עשירי בכל יורדי ציננים הם, משום שאין
מרחמים לעשות צדקה. כי הא דאשתאי בר מרינס אקלע ו-נזמן
לכלל, בעא מנייהו עסקא – ביקש מהם להלוות לו סחורה
להשתכר הימנה ולחצות ביניהם את הריזה, ולא יתבו ליה – לא
נתנו לו. ביקש מהם מזוני – מזון לאכול, מין נמי לא וינהו – גם
את זה לא נתנו לו. אמר שבתאי, תני מערב רב שהצטרפו לישראל
ביציאתם ממצרים קא אתו, דכתיב ונתן לה רחמים ורחמך –
שתהא כך מידת הרחמים לרחם על הבריות, והמשך הפסוק הוא
והרחם כאשר נשבע לאבותי, ומחסיבות של 'כאשר נשבע
לאבותי' דורשים שכל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מורעו של
אברהם אבינו – של האבות הקדושים, וכל מי שאינו מרחם על
הבריות, בידוע שאינו מורעו של אברהם אבינו, ובהכרח שהם
מהערב רב. ואמר רב נתן בר אבא אמר רב, כל המצפה על שלחן
אחרים – שיזמינוהו לאכול על שולחנם, עולם חשך בעדו – כנגדו,
שהחשך פרוס לפניו והכל בעיניו כחושך, שנאמר נרד הוא ללחם
איה ידע כי נכון בידו – מזומן אצלו יום חשך. רב חסדא אמר, אף
חיי איני תמים.

תנו רבנן, שלשה מיני אנשים תייהו אינם תמים, ואלו הן: המצפה
לשלחן הבדו – מי שאין לו לאכול ומצפה שיזמינוהו אחרים
לאכול. ומי שאשתו מושלת עליו, ומי שספורין מושלין בגופו. ויש
אומרים, אף מי שאין לו אלא חלוק אחד, ואינו יכול לכבסו, והכנינים
מצערנים אותו. ומבארת הגמרא, ותנא קמא לא מחשיב את מי
שאינו אלא חלוק אחד, משום שאפשר דמעין במניה – בבגדיו,
שיכול לבדוק ולנקות את בגדיו מהכנינים כשהוא לבוש בהם, ולא
יצערהו:

משנה

כשהיו צולים דגים על האסכלה שהוא רשת של מתכת, לא היו
מניחים אותם על האסכלא, כיון שהברזל מתחמם מהר ולא רצו
שהדג ישרף מהחום, אלא היו חותכים קנים או קש שבלים, או
שוברים חרסים, או היו חותכים נייר ושורים אותו במים וכדי שלא

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 י' ויש עוד מין מוקצה באכלים קיח ומשקים קיח קיח¹¹³ בשבת ויום טוב, והוא מוקצה מחמת מצוה קכו, שיתבאר
- 2 בסמן תרל"ח ותק"ד.
- 3 נמצאו כל מיני המוקצה האסורים קכא חמשה, מוקצה מחמת חסרון פים קכב, ומקצה מחמת גופו קכג, ומקצה
- 4 מחמת אסור הנאה קכד או אכילה קכה, ומקצה מחמת מצוה, ומקצה מחמת שהיה אסור בבין השמשות קכו
- 5 שיתבאר בסמן ש"י:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לסטל בשבת סעיף י

ביאורי הלכה

- קיח] באוכלים - כגון פירות של נוי הסוכה בזמן החג¹¹³.
- קיח] ומשקים - כגון שמן ששימש להדלקת נרות חנוכה¹¹⁴.
- קיח] באוכלים ומשקים - מוקצה מחמת מצוה שייך דווקא באוכלים ומשקים, אבל כלי שהוקצה למצוה - לא נאסר בטלטול¹¹⁵.
- קכ] מחמת מצוה - מאכל המשמש לדבר מצווה ונאסר באכילה כי יש באכילה ממנו משום בזיון המצוה¹¹⁶.
- קכא] האסורים - אבל כלי המוקצה מחמת מיאוס או מחמת שהקצה אותו מלהשתמש - מותר בטלטול, וכן
- כל דבר שיש עליו תורת כלי מותר בטלטול אף אם מלאכתו לאיסור¹¹⁷.
- קכב] חסרון פים - בכלים שמלאכתם לאיסור שמקפיד עליהם כדלעיל¹¹⁸.
- קכג] מחמת גופו - כל דבר שאינו מאכל אדם או בהמה, אינו כלי, ולא הוכן מעולם לשימוש (כאבנים וחול)¹¹⁹.
- קכד] אסור הנאה - מאכלים שנאסרו בהנאה¹²⁰.
- קכה] או אכילה - מאכלים שנאסרו לשבת זו בלבד¹²¹.
- קכו] בבין השמשות - הן בכלים הן במאכלים¹²².

צינונים והוספות

- (113) להלן סי' תרל"ח ס"ו.
- (114) שו"ע סי' תרעז ס"ד.
- (115) אלא דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ולכך נרשעו של יום-טוב - מותר בטלטול לצורך גופו ומקומו, (והא דמשמע להלן סי' תקיד סכ"ד שרק ביום-טוב מותר לטלטל השמן הנוסף משא"כ בשבת הוא דווקא לשמן שמסתפקים ממנו, אך נרשעו י"ל שמותר בטלטול ביו"ט גם בשעה שדולק, ובשבת מותר בטלטול לאחר שכבה (אם לא נאסר מטעם בסיס)), ולכך בסי' רעט לא הביא בשו"ע את דברי המג"א ס"ק ב שיש מוקצה מחמת מצוה בנר של שוועה, וראה תהלה-לדוד סי' רעט ס"ק ד. ומה שהוצרך להתיר בסי' תרלח סי"א הסרת סדינים שתולין בסוכה לנוי אינו עניין לאיסור טלטול (מוקצה מחמת מצוה) אלא שהם מוקצים למצוה ויש בהסרתן ביטול מצוה.
- (116) מוקצה זה נכלל במוקצה מחמת גופו כי איסורו מחמת שלא ראוי לכלום, ודומה למוקצה מחמת איסור שלא מועיל תואר אוכל שיש עליו כדי להתירו כדלעיל הערה קא והערה קטו, ומסי' רסה (קו"א ס"ק א) אפשר להסיק נפק"מ ביניהם בכלי מנוקב מלא שמן שנתנו על פי הנר כדי שיהא השמן מטפטף כל שעה לתוך הנר, שמצד מוקצה מחמת איסור אין לאסור בטלטול את השמן שבכלי המנוקב, אך מצד מוקצה מחמת מצוה השמן נאסר בטלטול (אם הוא נר שבידו עליו).
- (117) ואין לו תואר מוקצה כלל כי לא מקפיד שלא להשתמש בו לדברים המותרים בשבת, אך חכמים גזרו
- שלא לטלטלו כי אם לצורך גופו ומקומו אך לא לצורך עצמו של הכלי ראה לעיל הערה טו, וראה להלן הערה קכא אם יש בכלים מוקצה מחמת איסור.
- (118) אבל מאכל לעולם אינו מוקצה מחמת חסרון פים.
- (119) ולכאורה בגדר זה הוא גם דבר מאכל שהיה ראוי לשימוש ודחאו משימוש כעין גרורות וצמוקין שמעלין אותן לגג ליבשן ואדם מסיח דעתו מהם, מפני שאין ראויים לאכילה עד לאחר זמן מרובה (סי' תצה ס"ג).
- (120) מאכלים שיש איסור בטלטולם כגון נטילת שמן מנר דולק האסורה משום מכבה יש לעיין אם הוא בגדר "מוקצה מחמת איסור" (בסי' רסה קו"א ס"ק א הזכיר דברי הרמב"ם שיש בזה מוקצה מחמת איסור אך לא נתפרשה דעת שו"ע). וראה להלן הערה קכב לעניין כלים.
- (121) אבל בכלים ובגדים הוא להיפך: אם נאסר בלבישה לשבת זו בלבד לא בטלה ממנו תורת כלי ומותר בטלטול, ואם אסור ללבישה גם בחול - אסור בטלטול (כדהלן סעיף פה לעניין בגד שעטנז) והיינו שבטלה ממנו תורת כלי ואינו ראוי כמוקצה מחמת גופו (אבל אין לו גדר של מוקצה מחמת איסור).
- (122) אלא שבכלים הוא לאחר שהלך האיסור כדלעיל הערה פב, ובשעת האיסור עצמו הרי הוא אסור בטלטול אבל לא מחמת שאינו ראוי ומוכן ולא מגדרי "מוקצה", ולכך לא נכללו ברשימה זו דברים האסורים בטלטול מחמת שמא יכבה, שמא יסחוט, שמא יתקן או נולד ביו"ט.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חבירו בדרך מתנה דרכו ג"כ לפעמים להשקותו בכלי המיוחד למדה.

(אבל כשמוזכר לו שם מדה אפילו אינו קונה ממנו כלל אלא שואל ממנו ואומר לו השאילני מדה יין שאין לאסור כלל משום מקח וממכר מכל מקום יש איסור משום עובדין דחול במה שהמשאיל מודד לו המדה שמבקש ממנו כמו שנתבאר בס"י ש"ו שאסור למדוד שום דבר בשבת מפני שהוא מעשה חול ולזול לשבת אבל כשאינו מוזכר לו שם מדה אלא מלא לי כלי זה סתם אינו נראה כמתכוין למדידה אלא למלאות הכלי שמבקש ממנו בלבד ואין בו משום עובדין דחול).

במה דברים אמורים כשנטל הלוקח (או השואל) מדה של מוכר (או של משאיל) ומוליכה לביתו ואין צריך לומר אם מביא הלוקח מדה מביתו ואמר לו מלא לי כלי זה והמוכר ממלאהו מכלי אחר שאינו כמדה זו אבל למדוד תחלה בכלי המיוחד למדה ולשפוך אח"כ בכלי של לוקח (או השואל) אסור מפני שבזה ניכר שהוא מתכוין למדידה (ויש בו משום עובדין דחול).

ויש מקילין לומר שכל שאינו מכוין ומצמצם המדה לגמרי שממעט או מוסיף מעט מותר ואין בו משום גזל מפני שידוע לבעלים שהכל רגילין בכך בשבת ויו"ט וכן נהגו להטיל טבעת במדה או שאר דבר שאינו מוקצה.

* * *

ויש מתירין אפילו להזכיר שם דמים ושם מדה רק שלא יזכיר לו סכום דמים או סכום מדה דהיינו שלא יאמר לו תן לי בעד כך וכך מעות וכבר יש לך בידי בעד כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך וכן במדה תן לי מדה או כך וכך מדות וכבר יש לך בידי כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך שכיון שמוזכר לו בסכום המעות שחייב לו ניכר שהוא מקח וממכר וכן כשמודדק בסכום המדות הרי זה דרך חול ודומה למקח וממכר (ואפילו השואל מחבירו אסור לומר לו כן לפי שדומה למקח וממכר) אבל כשאומר תן לי בעד כך וכך אינו נראה שמתכוין למקח וממכר כלל אלא שמודיע לו כמה צריך לו והמעות כך וכך שמוזכר לו אינו אלא לסימן בעלמא שצריך לו כמה ששועה כך וכך מעות.

ולא אמרו שאסור להזכיר שם דמים כלל אלא בדבר שאין מקחו ידוע כגון הלוקח בשר מהטבח שאסור לומר לו תן לי בדינר בשר כמ"ש בס"י ת"ק לפי שאי אפשר לומר שאינו אלא מודיע לו כמה בשר הוא צריך שהרי אינו יודע כמה יתנו לו בעד דינר וכן בכל כיוצא בזה אבל דבר שמקחו ידוע מותר להזכיר שם דמים וכן במדה אין איסור להזכיר שם מדה אלא בדבר שאין מדתו ידוע כגון שאומר לו תן לי מדה אגוזים וכיוצא בהם מדברים שאין רגילים למדוד שאז אינו יודע כמה מחזקת המדה ואינו יודע אם יהיה צריך יותר אם לא ואם כן אי אפשר לומר שאינו אלא מודיע לו כמה הוא צריך וניכר שמתכוין ליקח במדה דוקא כדי לידע

חלק ב' סימן שכא, דיני תולש בשבת ודין טוחן ודין תקוני מאכל או מנעבד ולש

טז הלש הוא מאבות מלאכות ואינו חייב בנתינת המים לתוך הקמח בלבד אלא עד שיגבל כדרכו בחול ואין המגבל חייב אלא בדברים שהם בני גיבול כגון קמח או עפר לטיט של בנין אבל אפר וחול הגס ומורסן וקמח קלי וכיוצא בהם לאו בני גיבול הן והמגבלן פטור אבל אסור מדברי סופרים לגבל קמח קלי הרבה שמא יבא לגבל קמח שאינו קלי ויתחייב אבל מותר לגבל את הקלי מעט מעט שזהו שינוי מדרך החול (ואפילו אם הגיבול הוא עב וקשה ונראה כלש מותר כיון שמגבל בשינוי) אבל תבואה שלא הביאה שליש שקלו אותה ואח"כ טחנו אותה גסה והרי היא כחול והיא הנקראת שתיתא מותר לגבל ממנה בחומץ וכיוצא בו אפילו הרבה בבת אחת והוא שיהיה הגיבול רך אבל קשה אסור מפני שנראה כלש (אלא אם כן מגבל מעט מעט כמו שנתבאר בקלי) ואפילו בדרך צריך לשנות מעט אם עושה הרבה בבת אחת כיצד נותן את השתיתא ואח"כ נותן את החומץ אם הוא מקום שרגילין בו בחול ליתן החומץ תחלה ובמקום שרגילין בחול ליתן השתיתא תחלה יתנו בשבת החומץ תחלה.

ויש חולקין על כל זה ואומרים שאין חילוק בין דברים שהם בני גיבול לדברים שאינם בני גיבול ובכולן חייב בנתינת מים לבד או אחד משאר משקין ומי פירות אע"פ שלא גיבול כלל כי נתינת המים זהו גיבולו אלא אם כן הגיבול הוא רך שאז אין כאן לישא כלל ואין איסורו אלא מדברי סופרים והתירוהו לצורך השבת ע"י שינוי שיתבאר בין בדברים שהם בני גיבול בין בדברים שאינם בני גיבול ולפיכך בין קלי בין שתיתא אסור ליתן בהם המשקה בשבת אפילו בשינוי מדרך החול אלא אם כן הוא גיבול רך שאז מותר ליתן בשינוי דהיינו ליתן השתיתא תחלה ואח"כ החומץ במקום שזהו שינוי או להפך במקום שההפך הוא שינוי וכשנותן בשינוי מותר לגבל אפילו הרבה בבת אחת כיון שהוא גיבול רך אבל גיבול עב אסור בכל ענין משום לש אלא אם כן נתן המשקה כבר מבעוד יום אזי מותר לגבל בשבת (מעט מעט) בין בקלי בין בשתיתא.

ולפי סברה הראשונה חרדל שלשו מערב שבת יכול לערבו במשקה למחר בין ביד בין בכף וליתן לתוכו דבש ובלבד שלא יטרוף בכח אלא מערבו מעט מעט:

(חסר).

* * *

חלק ב' סימן שכא דין השאלה וקנין צרכי שבת והדחת הכלים ותיקונן וטבילתן בשבת

א מותר לומר לחבירו בשבת מלא לי כלי זה משקה פלוני והשקיני ואשלם לך אחר השבת אפילו הכלי הוא מיוחד למדה (פירוש שרגיל המוכר למדוד בו ולמכור) ואין בזה משום קונה קנין בשבת בשביל כך מפני שאף המשקה את

* * *

49

ח מותר להטביל כלי חדש בשבת אפילו היה אפשר להטבילו מערב שבת ואינו חשוב כמתקן כלי הואיל ומן התורה מותר להשתמש בו בלא טבילה ואין חיוב טבילתו אלא מדברי סופרים.

53

ויש אומרים שאף על פי כן חשוב כמתקן ואסור אפילו לא היה אפשר להטבילו מערב שבת (אבל ביו"ט מותר להטבילו כשלא היה אפשר לו להטביל מערב יו"ט כמו שיתבאר בסי' תק"ט) ואין צריך לומר לדברי האומרים שטבילת כלים היא מן התורה כמ"ש בי"ד ס' ק"כ שזהו תיקון חשוב לדברי הכל ואסורו חכמים מפני שדומה למתקן כלי ממש שהוא אב מלאכה כמו שנתבאר בסי' ש"ב.

וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לנכרי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו ואז אין צריך טבילה כלל שמותר ליתן מתנה בשבת כשהיא לצורך השבת כמ"ש בסי' ש"ו ומכל מקום אחר השבת צריך להטבילו בלא ברכה כמו שנתבאר בי"ד שם.

65

ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה ואינו נראה כמתקן מפני שאין הדבר ניכר שמתכוין להטבילו שהרואה אומר לשאוב מים הללו היה צריך שהרי אין הכל יודעים שלא הטבילו עדיין ולא יברך על טבילה זו כדי שלא יחא ניכר שמתכוין לשם טבילה.

ואם אי אפשר בתקנות אלו לא יטביל שהעיקר כדברי האומרים שטבילת כלים היא מן התורה כמ"ש בי"ד שם.

72

ומכל מקום אם עבר והטביל כלים בשבת אין קונסין אותו שלא להשתמש בהם בו ביום כדין העושה מלאכה בשבת אפילו של דבריהם שאסור לו ליהנות ממנה עד לערב כמו שנתבאר בסי' שי"ח כיון שיש מתירין אפילו לתתלה:

ט כוס ששתה בו נכרי יין מותר להדיחו לצורך היום ואינו חשוב כמתקן כלי לדברי הכל שהרי גוף הכלי היתר הוא אלא שהיין אוסרו וכשמשירו ממנו אינו מתקנו אלא כמסיר ממנו גרף של רעי ומותר לטלטל כוס זה אף אם יש בו פירורי פת ששרה בו הנכרי ביין שהן אסורין בהנאה ואינן ראויים לכלום מכל מקום הן בטלים לגבי הכוס לגמרי ואין אוסרים טלטולו כלל:

83

* * *

י איסור שמותר לבטלו בהיתר ע"ד שנתבאר בי"ד ס' צ"ט אסור לבטלו בשבת שאין לך תיקון גדול מזה אבל מותר לשער ששים אפילו נתרעב מערב שבת וכן להורות כל הוראה להיתר ואינו חשוב כמתקן שהרי דבר זה היה מתוקן מאליה אלא שלא היה ידוע להשואל עד שבא המורה והורה לו:

90

יא מותר לשפשף הכלים בכל דבר המותר בטלטול כדי לצחצחם לצורך היום חוץ מכלי כסף בגרתקן שהוא שמרי יין שנתייבשו ונתקשו מפני שהוא מגרר את הכסף וממחקו שהכסף הוא רך נגדו והמחק הוא מאבות מלאכות ואף שאינו מתכוין לגררו אלא לצחצחו בלבד מכל מקום פסיק רישיה ולא ימות הוא אבל מותר לשפשף אפילו כלי

1 כמה לפרוע לו והרי זה דרך חול ודומה למקח וממכר אבל דבר שמדתו ידוע כגון יין ושכר וכיוצא בהם מותר להזכיר לו שם מדה (ובלבד שיאמר לו תן לי כך וכך מדות אבל לא יאמר לו מדוד לי כך וכך מדות שאז ניכר שמתכוין ליקח במדה דוקא כיון שאומר לו מדוד לי).

6 והעיקר כסברא הראשונה ואף על פי כן במדינות אלו נתפשט המנהג כסברא זו להקל בהזכרת שם דמים בדבר שמקחו ידוע ובהזכרת שם מדה בדבר שמדתו ידוע ומכל מקום המוכר צריך לזהר שלא לכוין המדה לגמרי כמ"ש למעלה (ואפילו אם הלוקח הביא מדה מתוך ביתו והמוכר ממלאה לו לא יכוין לגמרי כיון שהלוקח מזכיר לו שם מדה כמו שנתבאר למעלה):

* * *

13

ב מותר לומר לחבירו מלא לי כלי זה ולמחר נמדוד אותו (שכיון שעכשיו אין מדתו ידוע אין זה כדרך מקח וממכר שבחול):

ג מותר לומר לחבירו תן לי ביצים ואגוזים במנין וכן לומר לחנוני תן לי עשרים ביצים או חמשים אגוזים ואין אומרים שזה דומה למקח וממכר שמזכיר לו מנין כדי לידע כמה יתחייב לפרוע לו לפי שאף בעל הבית בתוך ביתו דרכו להיות מונה כמה הוא נוטל שלא יטול אלא כפי הצורך.

22 אבל אסור להזכיר לו סכום מנין שלא יאמר לו הרי יש לך בידי חמשים אגוזים תן לי עוד חמשים ויהיה לך בידי מאה שהרי אין דרכו של בעל הבית להיות מצמצם כך בתוך ביתו והרי זה דומה למקח וממכר (ואסור אפילו אומר בפירוש השאילני):

ד המביא כדי יין לסעודה ממקום למקום דרך מבוי המעורב לא יביאם בסל ובקופה לתת לתוכן ד' או ה' כדים מפני שנראה כמעשה חול לשאת משאות וזלזול לשבת הוא כשעושה כן במבוי שרבים מצויים בו (וגם יחשדוהו שנושא משאות לצורך החול) אלא יביאם אחד אחד או ב' ב' בידו או על כתפו וכיוצא בזה לשנות מדרך החול ואפילו אם אין בשינוי קלות במשא צריך לשנות כמ"ש בסי' תק"י לענין יו"ט והוא הדין לשבת במבוי המעורב ששוין הם בזה.

36 ואם אי אפשר לו לשנות כגון שזימן אורחים הרבה וצריך למהר להביאם לפניהם מותר:

ה אבל המביא כדי יין מזוית לזוית או מבית לבית באותה חצר שאין רבים מצויים שם יותר טוב להביאם בסל ובקופה בבת אחת מלהביא כל אחד ואחד בפני עצמו מפני שמרבה בהילוך:

ו מדיחים כלים לצורך היום כגון שנשאר לו עדיין סעודה לאכול בהם מותר להדיחם אפילו מיד אחר סעודה שלפניה אבל לאחר סעודה שלישית אסור להדיח כלי אכילה מפני שטורח ומכין משבת לחול אבל כלי שתיה מותר להדיח כל היום מפני שאין קבע לשתיה אבל אם יודע בבירור שלא יצטרך להם עוד אסור:

ז מדיחין עשרה כוסות שאם יצטרך באחד מהם שותה:

96

בסביב כדרכו בחול אלא מעבירו שתי וערב הרי זה שינוי
גמור ומותר גם כן לנערו מכלי אל כלי עד שיתערב יפה
ומותר לערב המורסן בדרך זו בכלי אחד אפילו כור ואפילו
כוריים כפי מה שצריך לבהמותיו היום ומחלק אותו בכלים
הרבה ונותן לפני כל בהמה ובהמה.
ולדברי האומרים שהמגבל המורסן חייב מן התורה ואפילו
בנתינת מים בלבד בלא גיבול חייב כי נתינת המים זהו
גיבולו כמו שנתבאר שם אסור ליתן מים למורסן בשבת
אפילו ע"י שינוי אלא אם נתן בו המים מערב שבת אזי אין
בגיבולו בשבת איסור מן התורה אלא מדברי סופרים
והתירוהו ע"י שינוי בדרך זו שנתבאר וכבר נתבאר שם שיש
להחמיר כסברא זו וכן נוהגין:
ד קשים של שבלים שאגדו בב' וג' מקומות מותר להתירן
בשבת כדי שתאכל מהם הבהמה אם אינו קשר של
קיימא אבל אסור לשפשף בהם בידיים כדרך שעושים
באוכלי בהמה כדי שיהו נוחים לאכלם מפני שכל דבר
שהוא אוכל דהיינו שהוא ראוי לאכילה בלא תיקון אסור
לטרות בו להכשירו ולתקנו יותר לתענוג בעלמא אבל דבר
שאינו אוכל דהיינו שאינו ראוי לאכילה בלא איזה תיקון
שאינו בו סרך מלאכה מותר לתקנו ולעשותו אוכל כגון עצים
שקצצו מן האילן מבעוד יום ויש מאכילין אותם לבהמה
בעודם לחים ומשפשפים בהם בידיים להאכילם שאינם
ראויים בלא שפשוף מותר לשפשפם בשבת וכן דלועים
שהם קשים מותר לחתכם לפני הבהמה שאינה יכולה
לאכלם בלא חתיכה והוא שנתלשו מבעוד יום אבל אם
נתלשו בשבת אפילו ע"י נכרי שתלשן לעצמו אסורים
בטלטול כמו שיתבאר בס' ש"ח:

1 כסף בנחר וחול שהוכנו לטלטל מבעוד יום אע"פ שגם הם
2 גוררים את הכסף וממחקין אותו לפעמים מכל מקום כיון
3 שאינו מתכוין אלא לצחצחן בלבד ולאו פסיק רישיה הוא
4 מותר:

5 יב אין חופפין כלים במלח לפי שהמלח נמחה כשחופף
6 בחזקה ואסור מטעם שנתבאר בס' ש"כ אבל מותר
7 להדיחן במים מעורבים עם מלח כמו שמותר ליטול ידי
8 מהם מטעם שנתבאר שם:

חלק ב סימן שכד דיני הכנת מאכל לבהמה בשבת

9 א אין כוברים את התבן בכברה שיפול המוץ לארץ ולא
10 יניחנו במקום גבוה כדי שירד המוץ שהרי זה כבורר
11 אבל נוטלו בכברה ונותנו לתוך האבוס ואע"פ שהמוץ נופל
12 לפעמים מאליו דרך נקבי הכברה כיון שאינו מכין לכך ולא
13 פסיק רישיה הוא מותר:

14 ב לא ימדוד אדם שעורים לתת לפני בהמתו אלא משער
15 באומד דעתו מפני שהמדידה אסורה משום עובדין דחול
16 אף שלא במקום מקח וממכר כמו שנתבאר בס' ש"ו:

* * *

17 ג כבר נתבאר בס' ש"כ א שהמורסן הוא מדברים שאינן
18 בני גיבול ואם גבלו בשבת יש אומרים שהוא פטור מן
19 התורה אבל אסור מדברי סופרים לגבול מורסן לבהמה או
20 לתרנגולים כדרכו בחול אלא ע"י שינוי כגון לגבול מעט
21 מעט כמו שנתבאר שם או אפילו הרבה בבת אחת אלא שלא
22 ימרס בידו אחר שנתן המים לתוכו כדרכו בחול אלא מעביר
23 בו תרוד או מקל שתי וערב אפילו כמה פעמים עד שיתערב
24 יפה שכיון שאינו ממרס בידו ולא יסבב התרוד או המקל

ל'קוטי תורה' פרשת נצבים - הפרשה החסידית

וְלִהְיֶינָהּ בְּתוֹסְפוֹת בִּיאֹר עֲנִין 'וְיִיצֵר ה' אֱלֹקִים'

8 דומם, צומח, חי מדבר - ככה גם ברוחניות נמצאים ד'
9 בחינות אלו.
10 ועל דרך משל בנפש: האותיות הן בחינת דומם² -
11 שאין בהם גידול כו'. והמדות הן בחינת צומח - שהרי
12 התפעלות קטנה בתחלתה, מתלהבת אחר כך עד
13 שתהיה שלהבת עזה כו'. וצמיחתה הוא מן השכל: כמו
14 שהצומח גשמי היה בתחלה צפון וטמון בארץ ואחר כך

1 וְלִהְיֶינָהּ בְּתוֹסְפוֹת בִּיאֹר עֲנִין 'וְיִיצֵר ה' אֱלֹקִים אֶת
2 הָאָדָם עֹפֵר מִן הָאָדָמָה' ואחר כך 'וַיַּפֵּחַ בְּאַפִּי נְשָׁמַת
3 חַיִּים', שהגוף שלו בתחלתו היה בלא נפש עדיין, והיה
4 דומם מעפר גשמי, ואחר כך נתלבשה בו נפש חיה
5 המדברת כו'. מה שאין כן בשאר כל הנבראים וצומח
6 וחי, שגופם ונפשם יצאו כאחד מן הארץ כו'.
7 הענין יובן בהקדים, דכמו שיש בגשמיות ד' בחינות:

הגהות - לקוטי תורה לג' פרשיות ונדפסו גם באור התורה בראשית כרך ו דף תתרנב, ב.

(2) ראה גם לקוטי תורה חזקת נח, א. תורת חיים בראשית יט, ד ואילך. דבור המתחיל "חביבין ישראל" תרצ"ו. "איהו חכם" תש"ב פרק ה. לקוטי שיחות חלק ו עמוד 113 הערה 54.

(1) (נוסח הבאור שלפנינו נכתב על ידי אדמו"ר הצמח צדק בספר מאמרי שנת תקע"א. כמה שינויי נוסח הובאו בהערות. והוא פנראה קיצור הנחת אדמו"ר האמצעי בתוספת הגהות. נוסח אחר - הנחת אדמו"ר האמצעי - מאמרי אדמו"ר הוקן על התורה חלק א עמוד כב. מיוסד עליו - תורת חיים בראשית כג, ב (והנה להבין).

1 יוצא וצומח לחוץ, בן המדות הם כלולים ונעלמים
2 תחלה בשכל המולידים ואחר כך יוצאים בגילוי.

3 ובנמשל למעלה: המלכות נקרא דומם, וז"א
4 דאצילות, שהוא המדות, נקרא צומח, והיינו שצומח מן
5 אימא-עלאה שהוא בחינת השכל העליון, שנקרא בשם
6 חי, כמו שכתוב בחנה (בראשית ג, ב): "כי היא היתה אם כל
7 חי", וגם החכמה נקרא חיה בדכתיב (קהלת ג, יב): ו"החכמה
8 תחיה כו". ונמצא שהצומח עם החי הם סמוכים זה לזה
9 בלי דילוג והפסק מדרגה אחרת אמצעית ביניהן, והם
10 מתאחדים ומתדבקים זה בזה מצד עצמותן ומדותן.
11 שהרי מתחלה היה הצומח כלול בחי ממש, שהוא ענין
12 העולם המדות בבחינת עבור בהשכל, כולד הצפון בנטן
13 האם, דרך אמו הוא ממש⁴, וגם אחר כך ביציאתו לחוץ
14 עדיין צריכין לאמן הם בימי יניקה, שהשכל מחיה ומגדל
15 את המדות והוא קיומן ממש.

16 ולכן גם בגשמיות, במאמר (בראשית א, כד) "תוצא הארץ
17 נפש חיה" יצא גוף הבהמות ונפשות – שהם בחינת צומח
18 וחי – כאחד מן הארץ, על היותן סמוכים ומתאחדים זה
19 עם זה גם בשרשן כנ"ל. מה שאין בן הדומם – רחוק מן
20 החי ביותר, שהרי בחינת צומח מפסיק ביניהן.

21 ועל דרך משל: האותיות אין להם שייכות כלל
22 להשכל; שאין כמו המדות שהם בערך וסוג קרוב עם
23 השכל, וראוי הוא שיהיה התנועות ההתפעלות מן
24 השכל, כמו שכתוב (משלי יב, ח): "לפי שכלו יהולל איש",
25 ועל כן הם סמוכים זה לזה כנ"ל; אבל האותיות הן הנה
26 ממדות וסוג אחר, כי הם גשמיים ממש, ואין להם
27 שייכות כלל למדות השכל⁵.

28 ולכן גוף האדם – שהיה דומם וגולם – נתנוהו כמו
29 שהוא בלא נפש החיונית, כי לא יכלה נפש החיה כלל
30 להתחבר עמו⁶. אמנם אחר כך נתלבשה בו נפש האדם
31 עם היותה בחינת מדבר שהוא למעלה בערך גם מן
32 החי⁷.

33 אבל הענין כי היא הנותנת: שבבחינה שלמטה משה
34 ביותר אי אפשר שירד וישפיל את עצמו שם – רק מי
35 שהוא גבוה בערך ביותר. ולכן בגוף – שמבחינת דומם,
36 היותר נמוך במדרגה – נתלבשה⁸ נפש המדברת – הגבוהה
37 מכולן, מה שאין בן בצומח, שלא נתלבשה בו – רק נפש
38 החיה, רק שאותה הנפש יצאה כאחד עם הגוף, אבל
39 בדומם אינו כן, שלא יצאה הנפש המדברת עמו כאחד,
40 רק שאחר-כך נתלבשה⁹ בו כו. :

41 וביאור כל זה הנה יובן על פי ענין ההפרש שבין
42 מלאכים לנשמות¹⁰:

43 כי הנה המלאכים נקראו בשם חיות ובהמות¹¹, כמו
44 שכתוב (יחזקאל א, י): "פני אריה אל הימין [...] ופני שור
45 מהשמאל כו". והם מורכבים גם בן מגוף ונפש – ונקרא
46 חומר וצורה¹² – כמו בני אדם, רק שההפרש ביניהם
47 לבני-אדם הוא, שגופם רוחני יותר¹³.

48 ובכמו שכתב הרמב"ן¹⁴ על פסוק (תהלים קד, ד) "עושה
49 מלאכיו רוחות, משרתיו אש לוהט": שמרוחניות שני
50 היסודות אלו – אש ורוח – נעשה גופות המלאכים. יש
51 מהן שגיותם¹⁵ מבחינת רוח, והוא כמו מחנה מיכאל; ויש
52 שמבחינת אש, וכמו מחנה גבריאל¹⁶ כו. מה שאין בן
53 גופות בני אדם הם מגשמיים ד' יסודות: אש, רוח, מים,
54 עפר.

(11) (ראה תניא ריש פרק לט. וראה גם אור התורה תבא עמוד תתש).

(12) (ראה תניא פרק מ).

(13) (יזמה גם שבריא אתם בא כאחד, נשמותם וגופם בבת אחת, שגופם – לבוש הכח הרוחני שבהם, מה שאין בן האדם נשמתו מן העליונים וגופו מן התחתונים). – מאמרי אדמו"ר תזקן ענינים עמוד קסז).

(14) (בסוף שער הגמול. מובא גם בפירוש על הרמב"ם פרק ח מהלכות תשובה. ראה אור התורה בראשית ג תקנו. ב. דרך מצותית פא, ב. ספר המאמרים תרמ"ג עמוד עא).

מובא גם בלקוטי תורה ברכה צח, א ועוד. וראה לקוטי שיחות חלק ט עמוד 405. הנסמן במאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית חלק א עמוד קיב.

"ונראה דכוונת הרמב"ם מה שאמר ש"הן צורה בלא גולם" היינו לא גולם דעשיה אלא גולם רוחני. דבור המתחיל "פה בשלום" – ספר המאמרים עור"ת עמוד צט, עיין שם).

(15) (וְנִשְׁמָתָם: באור התורה: שגופיהם).

(16) (ראה זהר חלק ג קיה. ב. תקוני זהר תקן ע).

(3) (נעצמותו: שם: עצמיותו).

(4) (גשין כג, ב. ועוד: "עבור ירך אמו הוא").

(5) (וענין מה שנתבאר לקמן (כט, א) בדבור המתחיל "בכ"ה בכסליו" גבי נרות וקטורת).

(6) (וכי. – שם).

(7) (ראה אור התורה דרושים לראש השנה עמוד א'שלו, שכאן נתבאר שנשמת האדם הוא מבחינת חכמה עלאה, אם בן בחינת אדם הוא חכמה, ומה שכתוב במקדש מלך פרשת בשלח דף נה בשם הארז"ל וריש פרשת במדבר ששרש האדם הוא בחינת רצון היינו כי אבא מקבל ממנו ויוצר אותיות רצון, עיין שם).

(8) (ונתלבשת שם: מתלבשת).

(9) (ונתלבשת שם: מתלבשת).

(10) (ראה אגרת הקדש סימן כ (קל, א). באורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ב. א. צח, ג. לקוטי תורה שיר השירים לט, ד. אור התורה בראשית כרך א קלו, ב. ענינים עמוד קנ. ושם מקבא למה המלאכים שנקלחים מרוחניות הכלים ולכן אין להם תורה אבל נשמות ישראל נלקחים מפנימיות ולכן יש להם תורה עיין שם).

האבות, ש"הן הן המרפכה"²², והיינו בבחינת אצילות,
והיו כלולים מתחלה גם כן בבטן אימא-עלאה²³ – בחינת
עבור, ואחר כך יצאו לגילוי, ואז הם בבחינת יניקה כו',
והיינו ענין צומח וחי הסמוכים זה לזה, שנמשכים זה
מזה בדרך השתלשלות עילה ועלול כו'.
מה שאין כן בחינת הדומם, שהיא בחינת המלכות,
היא מובדלת בערך מהם ואינה נמשכת בבחינת
השתלשלות עילה ועלול בדרך המשכת המדות
מהשכל. כי מן החכמה ולמטה הוא בחינת השתלשלות
עילה ועלול – חכמה, ואחר כך בינה, ואחר כך דעת, עד
שאחר כך נמשכים המדות כו', עד בחינת המלכות ולא
עד בכלל. כי התהוות המלכות, שהיא בחינת אותיות
דבר ה', אינן מסוג וערך הבחינה שלמעלה ממנה עד
שיתכן לומר שתהא נמשכת בדרך עילה ועלול.
וכמשל האותיות הגשמיים, שאינן מערך המדות
והשכל כו', אלא שהתהוותן הוא מלמעלה יותר, והיינו
מעצמיות הנפש שקבועים בה כ"ב אותיות אלו. כי הגם
דאחזה"ע מהגרן²⁴ כו', היינו שהם באים ומתלבשים
במוצאות אלו, אבל שרשם בנפש כידוע²⁵.
ולכן אותיות שוים יכולים להורות על ב' שכליים
הפכים, רק בשינוי הצורפים, בהקדמת ואיחור אות זה
מזה – אף על פי שהן הן אותן האותיות ממש – ויהיה
שינוי גדול בההשפלה מהפוך להפוך כמו מאש למים,
שהו חסד והו גבורה כו'.
והטעם: מפני שבאמת גוף ועצם האותיות אין להם
שייכות למהות השכל כלל עד שיתכן לומר שאותיות
אלו שייכים לשכל זה דוקא, ולשכל שבנגדו יצטרכו
אותיות אחרים, בדרך שהוא במדות שיש שכל נוטה
כלפי חסד ואינו נוטה כלפי גבורה ויש שכל נוטה כלפי
גבורה כו', לפי שהן נמשכים בבחינת השתלשלות עילה
ועלול כו'.
וכמו כן למעלה: התהוות האותיות אינו
בהשתלשלות עילה ועלול – וכמו שהמדות נמשכים
מבינה – כי אינם מערך זה כו'. אבל מכל מקום לזאת
הנה יש בהם מעלה יתירה, שהתהוותם הוא ממקור
יותר עליון, שמשם דוקא הוא שיכול להיות השפלה זו
להיות התהוות מדת המלכות.

אמנם הסבה לזה – למד נתנו להם גופות רוחניות
מלישראל¹⁷?
כי הנה תכלית הירידה בהשתלשלות העולמות הוא
רק כמו שכתוב (ישעיה מג, ז): "ולכבודי בראתיו כו'", והיינו
להיות ביטול היש. והו עיקר ענין עולם התקון – יחוד
והתכללות אורות וכלים, שהן דרך כלל בחינת אין ויש.
כי האורות הן בחינת האורות והמשכות אין-סוף ברוך
הוא, והן בבחינת ביטול; והכלים הם בחינת יש – חכמה
ובינה, חסד וגבורה¹⁸.
והנה בעולם התהו לא יכלו הכלים להכיל את
האורות, והיינו שלא היה היש נכלל ובטל אל האין.
ועיקר ענין התקון הוא להיות התכללות האורות עם
הכלים, וכן להיות התכללות חסד וגבורה, שמאלא
וימנא כו', שהוא בחינת ביטול היש לאין.
וגם המלאכים יש להם עבודה זו לבטל היש והגוף
שלם על ידי נשמתם, שהיא מבחינת אין, ונלקחה
מחיצוניות הכלים; וכן גם ישראל¹⁹ צריכין לבטל היש,
שהוא הגוף הגשמי שלם, על ידי נפשם האלקית;
שהיא בעצמה אינה צריכה תקון, לפי שהיא בבחינת אין
כו', ונלקחה מפינימיות הכלים, הגבה למעלה ממקור
מחצב נפשות המלאכים, ולכך יכולה להפוך ולכבש גם
גוף גשמי. מה שאין כן המלאכים, אילו היה להם גוף
גשמי לא היו יכולים להפכו כלל ולהיות בביטול היש,
אלא היו נופלים ממדרגתם לגמרי. רק נשמות האדם
דוקא, מצד מעלת נשמתם – "עלו במחשבה כו'" –
יכולים להפוך גם גוף גשמי. וכמשל מדורת אש גדולה
– שמאירה למרחוק יותר מקטנה כו'.
ונמצא מוכן על כל פנים, שגוף ונפש של המלאכים
הן קרובים בערך זה לזה, ונתהוו כאחד ממש ממקורם,
היא בחינת מלכות-דאצילות; שהיא "אם כל חי" דבי"ע,
שעל זה נאמר: "תוצא הארץ נפש חיה" – פירושו:
ארץ-העליונה שהיא המלכות – תוצא נפש כל חיה –
הם המלאכים שנקראים "חיות"²⁰; ויצאו ביחד גופם עם
נשמתם, כי הגוף, שהוא בחינת צומח, הוא אצל וסמוך
לביחינת החי, כנ"ל שהצומח היה כלול בחי בבחינת
עבור כו'.

וכמו כן יובן גם למעלה יותר – ב"חיון עלאין"²¹, שהם

(21) (בחינת עליונות. כב ראה זהר חלק ב ריא, א).

(22) (בראשית רבה פרשה מז, ו. זהר חלק א רי, ב. חלק ג קפב, א).

(23) ועלאת: בהגהות הרב החסיד ר' אשר: עילאה.

(24) (ספר יצירה פרק ב, משנה א. ראה הערות ותיקונים לתיאן (קו, ב).

אחזה"ע, לא אחזה"ע. ויש לומר על פי מה שכתוב בזהר חלק ג קכב, א).

(25) ומבואר ב"אגרת הקדש" (סימן ה) על פסוק "ועש דוד שם".

(17) ומישראל: שם: מישראל.

(18) (באור נוסף – ראה ספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד עדר).

(19) וישראל: שם: הישראל.

(20) (לבאורה צריך עיון, הלא גוף המלאכים הם מבחינת אש ורוח שהם גם כן אינם בחינת צומח. – אור התורה פרשת בראשית כרך ו, דבור המתחיל "להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם" סעיף ה. ראה גם אור התורה תבא עמוד תתש).

שם ע"ב.

והוא מזה שכתוב "בחכמה יסד ארץ, בונן שמים

בתבונה";

שבחינת "ארץ" נמשכת מהחכמה דוקא, שהיא למעלה משכל המושג הנקרא "תבונה" שבו "בונן שמים" שהם המדות. אף על פי דגם המדות נמשכים מחכמה, היינו ששם הוא מקורם, אבל עיקר התהוותם להיות בהתחלקות כמו שהן עתה - הוא מן התבונה. כי החכמה נקרא יו"ד - שהיא למעלה מהתחלקות עדיין, בנקודה שהיא בלתי מתחלקת כידוע, והשפעת המדות משם הוא גם כן בבחינת כללות.

והוא בדמיון חלק הבן שמהאב נמשך טפה אחת לבד, רק שהיא כוללת כל גופו; אבל עיקר בנינו בגידול אבריו להיות בציור פרוצוף אדם בהתחלקות האברים, הוא מהאם על ידי עבור בכטן האם.

וכך הוא יתברר "בונן שמים": שיהיו המדות מתבוננים היטב כפי שצריך להיות, בבחינת "פרצוף", הוא "בתבונה" דוקא. והיינו ענין עבור המדות בבניה, ואחר כך יש "ימי יניקה", ומוחין כו'; והוא ענין צומח וחי שהם סמוכים זה לזה כנ"ל.

מה שאין כן המלכות, הנה בחכמה דוקא יסודה ממש. וכמו שכתוב בזוהר²⁶: "אבא יסד ברתא", דהיינו שפמו שהחכמה נמשכת מאין ליש שלא בדרך השתלשלות, כך גם המלכות, שהיא בחינת אותיות, יש בזה בחינה זו במה שנמשכת גם כן מבחינת אין. שהרי על פי השתלשלות לא היה ראוי להיות התהוות האותיות מהשכל או מהמדות כו'²⁷.

ולכן אדם הראשון היה גופו דומם ממש, כי יש ב' מיני אדם:

א' - הוא בחינת שם מ"ה שנקרא אדם, כמו שכתוב (ישעיה מו, יג): "תתפארת אדם לשבת בית". שבחינת תפארת, שהוא כללות ו"א, הנקרא שם מ"ה - נקרא אדם.

וב' ואמנם בחינת אדם הראשון היינו בחינת חכמה עילאה²⁸, שהיא ראשית האצילות ממש, והוא בחינת

(26) (חלק ג רמז, א. רנו, ב. רנח, א. תקוני זחר תקון כא).

(27) (ומה שנתבאר לעיל דגם חכמה נקרא חיה, כמו שכתוב ו"החכמה תחיה", היינו כי בחכמה יש ב' מדרגות: בחינת אבא-עלאה, והוא יו"ד של שם הוי"ה, חכמה-עילאה; אבל בחינה ב' הוא נקרא "ישראל סבא", ומרום באות ה'. כמו שכתוב ב"משנת חסידים" מסכת אבא-ואימא.

והנה בחינת ה' הוא בחינת מקור לבחינת חי. כמו שנתבאר לעיל, שארבעה אותיות שם הוי"ה הן מקור בחינת דצח"מ, ל כך בחינה זו הב' דחכמה נקרא גם כן חי, וזהו ו"החכמה

35

ולכן הוא דוקא שהיה גופו דומם: כי "בחכמה" דוקא יסד ארץ", שמהחכמה הוא שיכול להיות התהוות הדומם. ואדרבה, בדומם דוקא מתלבשת החכמה מה שאין כן בצומח; שהרי "בונן שמים" הוא "בתבונה" בלבד, מה שאין כן נפש החי לא יכלה להתלבש בגוף שמבחינת דומם, שהרי מהבניה לא יכול להיות - רק בחינת השתלשלות בלבד, עילה ועלול, והוא בחינת צומח; ולא התהוות בחינת המלכות הנקרא דומם, שהו אינו אלא מחכמה-עילאה דוקא כו'. וזהו שכתוב בברית האדם דוקא "וייצר ה' אלקים" - בב' שמות - שבהן ועל ידן הוא התחברות החכמה עם המלכות כו'.

ונמצא מובן מכל זה על כל פנים, בטוב טעם ודעת²⁹, מה שנפש החיה יש לה גוף שמבחינת צומח דוקא, ונפש המדברת ביותר עליונה יש לה גוף מבחינת דומם: כי אדרבה היא הנותנת, כי נשמה גבוהה היא שיכולה להתלבש בגוף נמוך דוקא כו'. וזהו בין למעלה ובין למטה:

כלומר:

בין בעולמות עליונים שיש שם דצח"מ, והם בחינת מלאכים הנקראים בשם חיות ועופות כנ"ל, כמו שכתוב (יחזקאל א, י): "פני אריה [...] ופני שור [...] ופני נשר כו'"; ויש שם בחינת מדבר, ונשמת אדם הראשון כולל כל נשמות ישראל³⁰ כו'. וכולם נולדים מהארץ שהיא מלכות דאצילות;

והנה במאמר "תוצא הארץ נפש חיה" (בראשית א, כד), ו"עוף יעופף" (שם, כ), שהוא ענין התהוות נפש החיה, אין הגוף שלה יצא כאחד עם הנפש. דהיינו שהיה הגוף בחינת צומח ויצא ביחד עם הנפש. והיינו, מפני שגם הנפש נלקחה מחיצוניות הכלים-דמלכות, לכן גופו גם כן רוחני והוא בחינת צומח כו'. אבל נפש המדברת של האדם לא נותנית ביחד עם הגוף, רק שאחר כך מתלבשת בגוף דומם דוקא, היותר נמוך, כי להיותה

תחיה". אבל בחינה ראשונה נקרא מדבר).

(28) (ראה לקמן עג, א. ואור התורה פרשת בראשית כרך ג דף תקסו, א; ולקוטי תורה לג' פרשיות לח, א. בספר הערכים חב"ד ערך אדם הראשון הערה 10 מעיר שבאן משמע שהיה לפני החטא, אמנם מאור התורה ובלקוטי תורה לג' פרשיות הנ"ל ובדבור המתחיל "חייב אדם לברך" תרל"ח פרק לו בענין אלה שנה - מוכח שהבונה לאדם הראשון אתר החטא).

(29) (טוב טעם ודעת: תהלים קט, טו).

(30) (שער המצות פרשת תצא, הקדמת שער הגלגלים ו, יב. שער הפסוקים בראשית דרוש ג).

9 אבל במדבר אינו כן, כנ"ל שהגוף נהנה מן הארץ
10 בבחינת דומם, ואחר כך נתלבשה בו נפש מלמעלה,
11 והיא הנפש המדברת שלא יכלה לשכון בבחינת צומח,
12 רק בדומם גשמי כו'. והיינו כי גם למעלה מעלה בבחינת
13 אצילות הוא כמו כן, שהחי מתלבש בצומח והם סמוכים
14 באחד, והוא מה שכתוב "כונן שמים בתבונה", וארץ
15 יסודתה בהררי קדש³³ – חכמה עילאה כו' :

1 בעצמה עליונה ביותר, על כן יכלה לסבול גם גוף גשמי
2 כו'³¹.
3 ובין למטה, דהיינו בהתהוות דצח"מ גשמיים מהארץ
4 הלוז³²;
5 שנפש החיה יצאה מהארץ ממש. דהיינו שחומר
6 וצורה של החי, שהוא ענין נפשו החיונית וגופו, יצאו
7 שניהם מן הארץ כמו שיצא הצומח בחומר וצורה שלו,
8 ויצאו שניהם באחד להיות סמוכים וקרובים בערך כנ"ל.

השירים לט, ד. נתבאר בארובה בבאורי הזהר: לאדמו"ר האמצעי א, ה'
לאדמו"ר הצמח צדק כרך ב עמוד תריב. וראה גם דבור המתחיל "וביום
שמחתכם" – ספר הפואמרים תרנ"ו עמוד רמז).

(32) (הארץ הלוז: יחזקאל לו, לה).

(33) (על פי תהלים פז, א: "יסודתו בהררי קדש").

(31) (וכמו שנתבאר גם כן במקום אחר, שזהו ענין ההפרש
בין "זיווג נשיקין" שממנו התהוות המלאכים שהוא רוחני
ביותר, ומכל מקום הוא רק השפעה חיצונית, ולכן לא
יכולים להתלבש בגוף גשמי. אבל "זיווג גופני" שממנו
נשמות – עם היותו השפעה גשמית, אבל שרשו בפנימיות
דייקא, ועל כן מתלבשים בגופות כו'). (ראה לקוטי תורה שיר

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

12 התהוות המדות דהתהוות התפעלות המדות אינן אלא
13 בבינה שנק' אם הבנים כנ"ל. ומאחר שנקוד' זו דחכ'
14 א"א לבא בהשגה דבינה מהיכן יבא משם שרש
15 להתהוות המדות שהן רק בחי' צומח שבחי דבינה
16 והחכ' הוא בבחי' מדבר שלמעלה מן החי. וכ"ש שהוא
17 נבדל בערך מבחי' הצומח מדמות (ומה שיש מדות גם
18 בחכ' כנ"ל וגם ברצון ותענוג כנ"ל זהו בבחי' ז"ת
19 דחכ' שמתלבש בבינה אבל בחי' ג"ר דחכ' הוא בחי'
20 נקודה דחכ' שלמעלה מנקודה דחכ' בבינה להוליד
21 מדות. וכן בג"ר דרצון ותענוג למעלה ממדות שבהן
22 כו' וד"ל:

וייצר ה' אלקים

1 (כב) ומעתה יש להבין מ"ש ה' בחכ' יסד ארץ.
2 דלכאורה היה צריך להיות להיפוך
3 דארץ בחי' דומם יהיה יסודה מן בינה שלמטה מן
4 החכ' ושמים שהן בחי' צומח יקבלו מן החכ' כנ"ל.
5 אך לפי הנ"ל בטעם כונן שמים בתבונה שזהו בבחי'
6 מדות שיסודם מבינה ותבונה דוקא. הנה מ"ש בחכ'
7 יסד ארץ דוקא ולא שמים. זהו מצד שבחי' החכ' הוא
8 למעלה הרבה גם מבחי' החי דבינה מקור המדות וכנ"ל
9 בבחי' נקודה דחכ' כמו שהיא בבחי' האין היא למעלה
10 מבחי' התפשטות בהשגה דבינה (כשמן צף ע"ג יין
11 כו'). א"כ ה"ז למעלה גם מהיות מקור למקור להיות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

4 העשייה, היה נחסר ונתמעט מאורו על ידי סיבת ריבוי
5 הלבושים והעלמים ברוב ההשתלשלות. וגם היה יורד
6 מאד למטה יותר מדאי, על כן צריך הוא לעלות בכל

1 והנה בשבת הוא "עליות העולמות" כנ"ל²⁵. הענין הוא:
2 שהרצון התחתון הנקרא כתר דז"א, להיותו יורד כל כך
3 בששת ימי המעשה להחיות העולמות עד תחתית עולם

בתחלה במדותיו, כי בחינת האהבה רבה היא מסותרת, 14
ובבחינת מקיף בלבד היא עליו, ונשאר המקיף למעלה, 15
והאדם, שהוא הלב, נשאר למטה, והן מובדלים 16
ומרוחקים זה מזה. 17
אך כשהאהבה רבה מתגלה בלבו ממשי, אזי הלב 18
מקבל ההארה גם בן ונתהפך למחות רצון, והוא 19
כדוגמת הפתילה - כשמוקבלת אור השלהבת תדלק 20
ותאיר גם היא. ועל בן נקראת הארה זו דהתגלות הכתר 21
בכתר דן"א בשם "אש" כמו שיתבאר בעזר ה'. 22
וזהו גם בן ענין הדלקת המנורה. כי במנורה כתיב³⁰ 23
"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות". ופירש רש"י 24
שששה קני המנורה יהיו פונים אל גר האמצעי. 25
איסור לא תביערו אש ופרשת ויקהל³¹ 26

שבת ולקבל מבחינת כתר הכללי כדי שיתחזק כחו 1
ואורו כמבראשונה, והוא ענין חיבור רצון העליון ברצון 2
התחתון. 3
וזהו "שבת שבתון לה"²⁶ - פירושו: רצון העליון נקרא 4
"שבת שבתון", והוא מתגלה בהו"ה דן"א. והמתבררם 5
הוא בחינת הדעת עליון שהוא חיצוניות הכתר. 6
וזהו סוד מאמר רבותינו זכרונם לברכה²⁷: "מתנה 7
טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמיה - לך והודיעם", וכמו 8
שנתבאר במקום אחר²⁸. 9
והנה על ידי גילוי רצון העליון בן"א לשכון בבחינת 10
אור בכלי, אז מתוסף בו אור גדול. 11
כמשל אדם כשאין מתגלה בלבו האהבה רבה 12
שלמעלה מהשכל - הרי נשאר בטבעו כמו שהיה 13

(26) ויקהל לה. ב.

(27) שבת י. ב.

(28) לקוטי תורה במדבר יד, ג. מאמרי אדמו"ר הנזקן תק"ע עמוד פז.

(29) ראה לעיל מצות האמנת אלקות פרק ב ש"המדות הם עיקר האדם. וראה גם לעיל מצות בנין מקדש פרק ב.

(30) ביהעלתך ה. ב.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

הוא בחי' מל' כי אינם מבע"ל אלא כי איננו קאי [על] 22
בחי' קוב"ה הנ"ל בחי' קול כו'. והעבודה הוא להמשיך 23
בחי' הקול כמ"ש בזהר ע"פ ונתתם לי אות אמת דא וא"ו 24
בחי' ת"ת שזהו בחי' קול כו' בחי' וא"ו דש' הוי' שיאיר 25
בדבור. וזהו ואתה מחי' בתוס' אות וא"ו היינו שיאיר 26
בחי' וא"ו הוא בחי' קול בבחי' אתה באותיות שמאל"ף 27
ועד תי"ו וה' מוצאות יוציאו את הקול כו', וע"י בחי' 28
המשכת הקול עי"ז נעשה הדבור בגילוי היפך בחי' חרן, 29
והיינו כי וא"ו של הוי' מחבר ב' בחי' ההי"ן דש' הוי', 30
והוא כי את עשית חסר ה' שאינו מאיר בחי' ה' עילאה 31
כנ"ל וע"י הוא"ו נמשך מבחי' ה' עילאה, ועי"ז נעשה 32
להיות וצבא השמים לך משתחווים שיהי' בחי' ביטול 33
היש לאין, כי ע"י הוא"ו מאיר בחי' הקול בדבור וע"י 34
הגילוי נעשה בחי' הביטול בנבראי, משא"כ כשאינו 35
מאיר בגילוי שאלביש שמים קדרות ושק כו' בבחי' 36
העלם והסתור אז נראה העולם ליש ודבר כו', ולכן 37
ביציאת מצרי' נאמר קול דודי הנה זה בא שנגלה עליהם 38
ממה"מ הקב"ה וגאלם, וכן בגאולה דלע"ל נא' בנוסח 39
קול מבשר, וכתוב (ישעי' נ"ב ז"ח) מה נאוו על ההרים 40
רגלי מבשר כו' קול צופיך נשאו קול, שיאיר בחי' הקול 41
בגילוי, וכענין קול דודי וביתר שאת. 42

ומ"ש ואתה בתוס' וא"ו, הענין הוא שרומז לבחי' קול 1
ודבור, שגילוי הדבור הוא ע"י הקול שע"ז רומז 2
הוא"ו. והענין הוא דהנה לפעמים הדבור אינו מאיר 3
בגילוי, וכמארז"ל ע"פ מי כמוכה באלים, מי כמוכה 4
באלים, אלא הוא שאינו מדבר, ואין הפי' שאין הדבור 5
מאיר כלל, שא"כ היו מתבטלי' כל העולמו' והי' נעשה 6
אין ואפס מכל ההשתלשלות דבי"ע, וכמ"ש בסש"ב 7
ח"ב יעו"ש, אלא שאין הקול מאיר בדבור, וז"ע שמגרין 8
נעשה חרן, כי חרן ע"ה הוא גימ' גרון, רק שגרין הוא 9
כאשר הקול מאיר בדבור, ואז הדבור הוא בבחי' 10
התגלות, משא"כ חרן שאינו מאיר הדיבור בבחי' גילוי 11
וכמ"ש יגעתי בקראי ניחר גרוני, וכמשל מי שניחר גרונו 12
שהגם שמדבר האותיות אמנם אינם נשמעים מחמת 13
הנחירה. ועד"ז יובן בענין האותיות דע"מ המחי' ומהוה, 14
שענין בחי' חרן שהגם שיש האותיות המחיים, אבל 15
מאחר שהקול אינו מאיר בדבור, אין הדבור בבחי' גילוי, 16
וזהו כמ"ש כרחל לפני גוזזי' נאלמה, וכת"י נאלמתי 17
דומי' החשיתי ר"ת נדה שהוא בחי' נד ה', שבחי' ה' 18
תתאה בחי' מל' אינו מאיר בגילוי בזה"ד, להיות כי הקול 19
אינו מאיר בדבור, כי קוב"ה בחי' קול בגלותא סליק 20
לעילא ולעילא, וזהו רחל מבכה על בניה כי איננו, רחל 21

כי קרוב אליך (ב)

בס"ד. (ש"פ נצו"ר, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

וביותר ע"י הכפי' גופא כו'. אבל אינו נעשה עי"ז
 חקיקה וציור פנימי בהנה"ב כו', כ"א ע"י האהבה
 שע"י התבוננו' נעשה ציור פנימי בהנה"ב, לפי
 שבהתבוננו' מבין השכל הטבעי ג"כ את הענין
 האלקי, והעיקר שבהתעוררו' אהבה זאת דנה"א
 מתעורר גם הנה"ב באהבה לאלק' כו', ועל העדר
 ההתעוררו' דאהוי"ר ה"ה מצטער בנפשו שאינה
 נשלמת הכוונה בירידתו למט' כו', ובפרט שהסיבה
 היא מצד התגברות הנה"ב הגורם טמטום הלב, דמדור'
 דנה"א הן בהתעלמות ואינו מתפעל מענין אלקי כו',
 ומצטער מאד ע"ז שהרי במשך הזמן בהעדר עבודה
 מתגבר הנה"ב ביותר והנה"א נחלש כו' ומי יודע למה
 שיכול לבא ח"ו עי"ז כו'. וע"ז היא התשובה דוהרוח
 תשוב להי' התפעלו' המדות כו', ותשו' במדרי' זו היא
 בהתפעלו' בנפש יותר מתשו' דבחי' נפש (והיינו
 שהתשובה גופא היא בבחי' רוח כו'). והגם דתשו'
 דבחי' נפש היא על המעשה בפו"מ (וכן על התגברו'
 החומרי' שזהו בפו"מ שמעשיו הם כמעשה בהמה
 ובפרט בפר"ע שזהו מקור כל המיני הרע ר"ל וכמ"ש
 במ"א), ובודאי כאשר יערה עליו רוח טהרה ויתעורר
 בתשובה ע"ז נוגע לו הענינים בפנימיו' נפשו ממש
 יותר מהעדר העבודה בהתעוררו' אהוי"ר, דמ"מ זהו
 בדקות יותר שהרי עכ"פ אינו מעוברי עבירה ח"ו
 (ואינו נחשב כבהמה רק שאינו אדם כו'). ומ"מ
 התשובה בזה היא בבחי' התפעלות יותר מתשו' דנפש,
 להיות דמי שהוא רק בבחי' נפש אין בו ענין
 ההתפעלות בנפשו כ"כ, וע"כ התשו' הגם שהיא
 בהתעוררו' פנימי בעצמו' נפשו מפני שהעניני' נוגעים
 לו באמת בפנימי' נפשו עד שמשנה עי"ז בכל דרכיו
 והילוכיו כו', מ"מ אין בזה התפעלו' כ"כ (ואין הכוונה
 שאין בזה התפעלות כלל שהרי כאו"א כלול מכל
 המדרי' ויש בו גם בחי' רוח כו', אבל אין ההתפעלות
 בתוקף כ"כ כו'), ובד"כ התשובה היא ששייך לעשי'
 בפו"מ לבד לעזוב דרכו הקודמת ולשנות דרכיו לגמרי
 בהסכם חזק מאד כו', אבל הכל רק בהנוגע לפו"מ לבד
 כו'. ומי שהוא בבחי' רוח יש בו טבע ההתפעלות
 בנפשו והתשובה היא על העדר התגלו' כחות הנה"א
 כו', וע"כ התשובה היא בהתפעלות גדולה כו'.

1 **עח) וכשם** שהמה מחולקים בעבודתם כמו"כ יש
 2 חילוקי מדרי' בתשו' בג' מדרי' נר"ן,
 3 תשו' דבחי' נפש וכמ"ש הנפש החוטאת והתשו' היא
 4 שמדרי' נפש תשוב בתשו' כו', ותשו' דבחי' רוח
 5 וכמ"ש והרוח תשוב אל האלקי' כו', ותשו' דבחי'
 6 נשמה כמ"ש רוחי ונשמתי אליו יאסוף כו'. והענין הוא
 7 דהנה נפש הוא בחי' עשי' בפו"מ כנ"ל וכמו"כ התשו'
 8 בזה הוא בסומ"ר בפו"מ כו', כאשר מתמרמר מאד
 9 בנפשו על החטא ועון וצר לו מאד מזה ונעשה אצלו
 10 הסכם חזק מאד בלבו לסור מדרכי הרע ולעזוב כל
 11 דרכי רשע כמ"ש יעזוב רשע דרכו כו', ונק' עזיבת
 12 החטא בפו"מ לשנות דרכיו הקודמים מההיפך אל
 13 ההיפך כו', דכאשר מרירות נפשו הוא באמת שמתחרט
 14 על העבר אז הקבלה וההסכם הוא אמיתי ומשנה דרכו
 15 לגמרי כו'. וכמו"כ התשו' על התגברו' החומרי' בכלל
 16 גם בדברים המותרים כו', והיינו לא על חטא ועון
 17 בפו"מ ר"ל רק על החומרי' מה שנמשך מאד אחר
 18 טבע נפשו הבהמיו' ואינו יכול ליפרד מזה כו', שזהו
 19 מצד התקשרות נפשו שמקושר מאד בענינים החומריים
 20 אינו יכול ליפרד מהם (ער קצן זעך ניט א(זאגין
 21 דערפון), וע"י המרירו' ע"ז ה"ה פועל ישועות בנפשו
 22 שלא תהי' מקושרת בענינים החומרים ולא תומשך
 23 אחר הטבע וישנה דרכו בזה כו'. וכמו"כ התשו' על
 24 העדר קבועו"מ ובפרט כשיש פר"ע שאין פחד אלקים
 25 עליו כו' שצ"ל תשובה ע"ז ולהמשיך עליו עומ"ש כו',
 26 שכ"ז הוא בכלל תשובה דבחי' נפש כו'. ותשו' דבחי'
 27 רוח הוא התשובה על העדר התעוררו' אהוי"ר כו',
 28 שהרי יש חיוב על כאו"א להיות התעוררות אהוי"ר
 29 שזהו מצוה ממצות התורה שמחוייב כאו"א מישראל,
 30 וגם שע"ז הוא בירור ותיקון הנה"ב שע"ז הוא תכלית
 31 ירידתו למט' לזכך את הנה"ב שלכך נוצר כו'. ובכדי
 32 שיהי' ציור פנימי בנה"ב שיהי' בבחי' אדם א"א כ"א
 33 ע"י התעוררו' אהוי"ר בהתגלו' הלב הבאה ע"י
 34 התבוננות דוקא כו', דהנה כפיית והכנעת הנה"ב יכול
 35 להיות גם בלא אהוי"ר (וכ"ש בלא אהוי"ר הבאה ע"י
 36 התבוננות כו') ע"י התוקף שבנפשו להתגבר על הנה"ב,
 37 ועי"ז נעשה ג"כ חלישו' הנה"ב הן מצד העדר הפעולה
 38 דעניני' החומריים שנחלש עי"ז הטבע החומרי',

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

- 1 "ביום השמיני עצרת תהיה לכם".¹
- 2 למילה "עצרת" שלוש משמעויות שונות. [א] השהיה, [ב] חזק, [ג] שליטה וממשלה.²
- 3 פירוש "ביום השמיני עצרת תהיה לכם" – שהיום השמיני של החג יהיה עבורכם תוקף ההשהיה,
- 4 ושליטה באופן של ממשלה.
- 5 להבין מה הכוונה שעצרת היא יום של השהיה ושליטה.
- 6 במדרש³ נאמר על כך משל:
- 7 מלך עשה סעודה שבעה ימים, והזמין את כל בני המדינה. כשעברו שבעת הימים הוא אמר לאוהבו
- 8 – כעת, שכבר מלאנו את חובתנו כלפי בני המדינה, נשמח אנחנו לבדנו במה שנמצא.
- 9 הנמשל הוא: כל שבעת הימים מביאים קרבנות עבור כל העמים, אבל קרבנות שמיני עצרת הם עבור
- 10 בני ישראל בלבד.
- 11 בשמיני עצרת קבעו את חג שמחת תורה.
- 12 משמעות חג שמחת תורה היא – לשמח את התורה.
- 13 מי הם אלה שיכולים לשמח את התורה? בני ישראל. ובמה משמחים את התורה? בכך שמקיפים את
- 14 הבימה שבה קוראים בתורה.
- 15 צריך להבין: הרי מתן-תורה היה בשבועות, והיו צריכים לקבוע את שמחת תורה לאחר שבועות,
- 16 ומדוע קבעו את שמחת תורה לאחר שמיני עצרת⁴?
- 17 אלא הענין הוא:
- 18 שמחת תורה נקבעה על הלוחות האחרונות שניתנו ביום כפור.
- 19 ה' יתברך נתן למשה רבינו את הלוחות הראשונים לאחר מתן תורה שהיה בשבועות. אז עם ישראל
- 20 היה בדרגה של צדיקים. צדיק משמעותו זכאי, נקי מחטא ועוון.
- 21 בני ישראל בצאתם ממצרים היו בדרגת צדיקים. הם קיימו היטב, בקבלת-עול, את כל מה שה' יתברך
- 22 ציוה על ידי משה רבינו.
- 23 זה שבני ישראל היו משוקעים אז בשערי טומאה⁵, שהסביבה של זוהמת מצרים השפיעה עליהם, אין
- 24 זה ענין של עבירה, אלא גסות שענינה זוהמא, כפי שאנו רואים בחיים שהסביבה משפיעה, הן לטוב והן
- 25 לרע.
- 26 ישנם אנשים שנמצאים בסביבה יהודית רעה, בה קרירים ליהדות ורחוקים מתורה ומצוות. לכן, הדבר
- 27 משפיע עליו קרירות מסוימת במצוות שהוא מקיים וקלות ראש מסוימת, שענין המצוות נעשה קל אצלו,
- 28 אף-על-פי שהוא עצמו שומר מצוה. אף שהוא מקיים מצוות, ויכולים להיות זמנים שהוא בהתעוררות

(4) לקוטי שיחות חלק יד, ע' 156.

(5) זוהר חדש, יתרו, לא ע"א.

(1) פנחס כט, לה.

(2) אור התורה, שמיני עצרת, ע' א'תשעו.

(3) במדבר רבה, פרשה כא, כד.

- 1 נלהבת, הן בתפילות של ראש השנה ויום הכפורים והן בשמחה של סוכות ובריקודים של שמחת תורה,
- 2 אבל הדבר לא נמשך, כי הקלות־ראש שנובעת מהשפעת הסביבה הרעה, עושה אותו קר וגס עד שהוא
- 3 יכול, חס־ושלום, להיות עובר עבירה חמורה של חילול שבת וכדומה. לא זו בלבד שהוא חסר תוקף לעמוד
- 4 בניסיון, אלא הענין הוא אצלו על דרך בדיעבד. הוא משער שאין ביכולתו לעזור לעצמו.
- 5 לאמיתו של דבר זו רק קלות דעת, הנובעת מסביבה רעה ומדיעה כוזבת, שפרנסתו תלויה רק
- 6 בעבודתו, והוא סבור ש"כוחו ועוצם ידו עשה את החיל"⁶.
- 7 הוא כה מגושם, עד שהוא סבור כי הוא משיג את צרכיו בכוחו, ושוכח לגמרי על ה"מאן דיהיב חייא
- 8 יהיב מזונא"⁷ – ה' יתברך. הוא יתברך הוא ה"יהיב חיי" – נותן החיים, והוא יתברך הוא גם ה"יהיב
- 9 מזוני" – נותן המזונות.
- 10 בשל סביבה רעה מתדרדרים, רחמנא ליצלן, מדרגה לדרגה. נעשים גסים, עד שנופלים, חס ושלום,
- 11 בעמקי הרע. והתחלת הדבר היא הסביבה הרעה.
- 12 חז"ל אומרים⁸ ש"מרובה מידה טובה ממידת פורעניות", וכך אנו רואים בחיים בהשפעתה של סביבה
- 13 טובה. הדבר מעורר כוחות פנימיים – לא זו בלבד שהוא מקיים מצוות בחיות, אלא שזה מעורר גם
- 14 כוחות של מסירת־נפש, כך שאודות שמירת שבת והדומה אין כלל מקום לדיון. לסביבה הטובה יש השפעה
- 15 עליו שהוא בתוקף של מסירת נפש בעיני יהדות.
- 16 בני ישראל בצאתם ממצרים היו גסים, אך לא חטאים, ולכן זכו למתן תורה.
- 17 קיצור. מבאר: "עצרת" מכילה שלושה פירושים (א) השהיה. (ב) תקיפות. (ג) לשלוט ולמשול. שואל
- 18 מדוע קבעו את שמחת־תורה לאחר שמיני עצרת ולא לאחר שבועות. בעת מתן־תורה, כאשר ה' יתברך
- 19 נתן למשה רבינו את הלוחות הראשונים, בני ישראל היו בדרגת צדיקים, אבל הם היו גסים בגלל ההשפעה
- 20 הרעה של זוהמת מצרים. מבאר את החשיבות של סביבה והשפעתה.

(8) סוטה יא, ע"א.

(6) ע"פ עקב ח, יז.

(7) תענית ח ע"ב.

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

- 1 א. 'שביעי של פסח' הוא הגילוי של משה רבינו
- 2 עליו־השלום, 'אחרון של פסח' – הגילוי של משיח.
- 3 בעבר, הנה בכל ענין ששמעו חסידים, היו
- 4 חוקרים כיצד הדבר בחסידים. החסיד ר' אברהם דוב
- 5 ירמיס סיפר שהגאון החסיד ר' אייזל היה אומר על
- 6 כך: חסיד של משה רבינו וחסיד של משיח.
- 7 ב. המסובים ניגנו את הניגון הידוע של הרב
- 8 הקדוש רבי מיכעל'ע מזלוצ'וב שניגנו לפני הבעל־
- 9 שם־טוב, וציווה כ"ק אדמו"ר לנגנו עוד הפעם, ואחר
- 10 כך אמר:
- 11 כתוב¹: אמר דוד לפני הקב"ה 'אגורה באהלך
- 12 עולמים'², ואמרו בשמי שירים ותשבחות ויהיו
- 13 שפתותי דובבות בקבר. קיים הבדל בין דיבור לניגון³.
- 14 דיבור משרת את המוחין והמידות, ואת הכוחות בכלל.
- 15 ואילו ניגון משרת את המחשבה ואת מחשבת השכל,
- 16 כלומר, לנפש. דיבור בכלל הוא גילוי של רצון, ואילו
- 17 ניגון – גילוי של עונג. למרות שלא מוחלט בחסידות⁴
- 18 מה גבוה יותר, אם הרצון מכריח את העונג או שהעונג
- 19 מכריח את הרצון, אך בהשערת הנפש 'נשמע' שהעונג
- 20 גבוה יותר. הרצון הוא בנפש־רוח־נשמה, והעונג הוא
- 21 ב'חיה־יחידה'. ממילא מובן, שבעניין "שפתותיו
- 22 דובבות בקבר", הרי זה בניגון יותר מאשר בדיבור.
- 23 שרו כעת הניגון הנ"ל, ויכולים להתדבק בשניהם:
- 24 הרב הקדוש ר' מיכעל'ע מזלוצ'וב ומורנו הבעל־שם־
- 25 טוב, אלא שלשם כך זקוקים לכוח של יכולת
- 26 להתדבק.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ע"ו – העילוי המסתורי

- 1 כאשר מלאו לרבי ברוך מוויאזנא ששים שנה - בשנת תע"ח - החליט להעביר את עסקיו
- 2 ולהתמסר אך ורק לתורה ועבודה. ולכן, הזמין אליו את שני בניו, ר' יוסף ור' אברהם מלמברג,
- 3 ויחד איתם ועם רעייתו ערכו סיכום מדויק של כל רכושו.
- 4 לרעייתו, - אשר הייתה כפי שידוע לנו בְּתוֹ של נסתר מסמילא (ראה פרק ע"ב) - התייחס
- 5 ר' ברוך כאל מי שהביאה לו את ההצלחה בחיים. ולכן, התייעץ איתה תמיד בענייני מסחר ולא
- 6 עשה מאומה ללא ידיעתה וללא הסכמתה. הוא גם ראה בה שותפה מלאה ברכושו.
- 7 לאחר שהוערך השווי המדויק של כל רכושו, במזומן ובנכסים, הרי לכל לראש הפריש ר'
- 8 ברוך, חמישית מהסך הנ"ל לצדקה. את השאר - ארבעה חלקים - חילק שוב לחמישה חלקים
- 9 שווים, והם ניתנו, חלק כחלק, לכל אחד משני בניו, לרעייתו, לו עצמו, והחלק החמישי שוב
- 10 לצדקה.
- 11 זאת אומרת, שחלק גדול מרכושו הניח ר' ברוך עבור צדקה, וכאשר הפך רכוש זה למזומנים,
- 12 מסר מחצית מהנ"ל למנהיג הנסתרים ר' אדם בעל-שם - אשר התפרסם כבר בתפוצות ישראל -
- 13 ואת המחצית השנייה חילק בעצמו למוסדות שונים ולמטרות שונות.
- 14 את האחוזות והעסקים מסר לניהולם של שני הבנים, וההכנסה השנתית - לאחר שהופרש
- 15 ממנה עשירית לצדקה - חולקה לארבעה חלקים עבור הבעלים.
- 16 באותו זמן החל להיראות באחוזותיו של ר' ברוך - היכן ששכנה הישיבה ושכלסה משפחות
- 17 יהודיות רבות - אברך כבן שלושים, אשר איש לא ידע את זהותו ואת מקום מוצאו. הוא התרחק
- 18 מחברת האנשים ולא גילה לאיש את שמו. עם זאת נהג להיכנס תכופות לישיבה, להקשיב לשיעורי
- 19 ראשי הישיבה, ולהתפלפל עם הבחורים בעת חזרתם על השיעורים, כנראה, עקב רצונו לעזור להם.
- 20 מיד אפשר היה להכיר כי אברך זה הינו למדן גדול.
- 21 גם ר' ברוך וגם ר' מנשה ישראל - מנהל הישיבה, החלו להתעניין באברך זה. הם ניסו
- 22 לדלות ממנו מאין מוצאו, אך העלו חרס בידם, בנוגע לחייו האישיים היה פיו חתום.
- 23 ר' ברוך בהיותו כבר משוכנע, שאברך זה הינו גדול בתורה, לכן היה ברצונו שיאמר שיעור
- 24 בישיבה.
- 25 "אך אמור נא לי מאין הינכם"? ביקש ר' ברוך מהאברך.
- 26 "אם ברצונך שאתעכב כאן ואומר שיעור" - ענה האברך לר' ברוך - "חייב הינך להבטיח
- 27 לי, שלא תשאל יותר וגם לא תנסה למצוא מי אני ומאין אני מגיע. הדבר היחידי שיכול הנני
- 28 לומר לך, הוא, ששמי בישראל הוא אהרן יעקב ב"ר יוסף" סיים את דבריו.
- 29 הלך ר' ברוך והתייעץ בעניין זה עם ר' מנשה ישראל.
- 30 "יכול להיות שאברך זה נשלח לכאן על-ידי המתנגדים" הביע ר' מנשה ישראל את חששו
- 31 "כדי לברר פרטים מדויקים על הישיבה שלנו וקשרינו עם המקובלים והנסתרים".

1 אמנם, בישיבתו של ר' ברוך, לא היו שיעורים קבועים בתורת הקבלה - למרות, שמזמן לזמן
2 סופרו לתלמידים סיפורים על הנסתרים והמקובלים, ויחסם של ראשי הישיבה למקובלים
3 ולנסתרים הייתה ידידותית, אשר זה עצמו היה בניגוד למקובל אצל המתנגדים - אך לא נעשו
4 שום פעולות שישפיעו על התלמידים לטובת הנסתרים והמקובלים.

5 ברם, היה ברור כי בישיבתו של ר' ברוך, מכינים את התלמידים לדרך חדשה בעבודת הבורא
6 - דרך כזו הנוטה לדרכם של הנסתרים והמקובלים.

7 מבלי הבט על כך שר' מנשה ישראל היה מתבטא לעתים קרובות נגד האברך המסתורי, הרי
8 ר' ברוך העריך מאוד את למדנותו, עד אשר החליט - למרות הנ"ל - למנותו כראש הישיבה.
9 שיקולו של ר' ברוך היה, שלמרות שאין ידועה מהותו של אברך זה, אסור לו להניחו לנפשו.
10 יכול גם להיות מאוד שכוונתו של ר' ברוך הייתה שעל ידי שיקרב את האברך העילוי, הוא יצליח
11 להעבירו לצידו, אפילו אם הוא שלוחם של המתנגדים.

12 באופן כללי סבר ר' ברוך שבמשך הזמן הוא יצליח לדלות מהאברך מאין הוא ומה טיבו.
13 והאברך הנ"ל מונה לומר שיעור בפני קבוצה נבחרת של תלמידים מצוינים, היות ועל
14 למדנותו לא היה יכול להיות יותר ספק. הוא היה ראוי לכך.

15 שלוש פעמים בשבוע היה האברך אומר שיעור, אשר הצטיין בהגיון ובעמקות. התלמידים
16 ואפילו ר' ברוך עצמו - אשר בטבעם לא אהבו להתפלפל - התפעלו מאוד משיעוריו.

17 אך ר' ברוך היה מאוד מתוסכל מכך שכבר חלפו שלושה חדשים ולא היה לו עדיין שום
18 מושג מיהו ומהו ראש הישיבה הצעיר.

19 ר' מנשה ישראל ובניו, לא מְשֶׁה עינם מראש הישיבה. הם רצו לדעת באופן מוחלט האם
20 אין באמת כל יסוד לחשד, שראש הישיבה נשלח לכאן כשליח המתנגדים. הם היו מאזינים לכל
21 מלה היוצאת מפיו הן בלימוד והן בשיחותיו.

22 אך הם לא מצאו בו מתום.

23 עבור ר' ברוך הייתה זו נחמה פורתא. הוכח שהוא היה צודק בזה שעכב את העילוי הצעיר
24 בישיבה. ולא היה כל יסוד להתייחס אליו כחשוד.

25 מאידך, נגע מאוד לר' ברוך בנפשו, לדעת מי הוא ראש הישיבה, ואיך זה קרה שהוא - ר'
26 ברוך - אשר היה בקשר עם הנסתרים שבאותה תקופה, ישהה במחיצתו "נסתר" כזה שאין לו
27 ממנו שום מושג.

28 כמו־כן הציקה לר' ברוך העובדה שאין כל מושג מה מהותו של האברך. הוא ידע אמנם
29 שהינו למדן מופלג, אך לא הייתה לו כל ידיעה מהי דרכו בעבודת הבורא ואחרי איזו שיטה
30 ביהדות הוא נוהג.

31 ואז, עלה במוחו של ר' ברוך רעיון. הוא העלה דרישה שראש הישיבה הצעיר יקבע לעצמו
32 זמן בו ילמדו שניהם רמב"ם.

33 ר' ברוך שיער, אשר לאחר שיהיה קירוב הדעת בינו לאברך, הם ילמדו יחד, הוא יוכל
34 לדלות ממנו פרטים עליו ועל דרכו.

- 1 שלושה שבועות חלפו מאז שהם החלו ללמוד רמב"ם ביחד. ר' ברוך מצידו, קירב מאוד
- 2 את ראש הישיבה הצעיר. אך כל מה שהוא הצליח לגלות ממנו, שהוא - האברך - בקי בספרי
- 3 חקירה ומוסר, והכול נמצא אצלו בסדר מסודר.
- 4 הוא היה בקי היטב בשיטות הרמב"ן והבחיי, בשיטות הרמב"ם והרלב"ג. ר' ברוך הצליח
- 5 לגלות ממנו את המידע, שיש לו - לאברך - הרבה מה לומר בקשר לשיטות של הגדולים
- 6 המוזכרים לעיל. בעוד שהרמב"ן והבחיי היו מקובלים, הרי הרמב"ם לא התמסר כלל לקבלה.
- 7 אך ראש הישיבה הצעיר יכול היה להוכיח שגם עניין הקבלה לא היה זר לרמב"ם.
- 8 דברים אלו הכניסו את ר' ברוך ל"דילמה" גדולה. הוא לא יכל לומר בוודאות עם איזו שיטה
- 9 מזדהה ראש הישיבה הצעיר ולאיוזו מהן הוא נוטה יותר. דבר אחד כן התגלה לו, שלא רק שאין
- 10 האברך זר לעניין הקבלה, אלא, שהוא גם נוטה ללימודה.
- 11 דבר זה שימח את ר' ברוך. שכן, לפיה, לא היה יכול האברך הזה להיות שליחם של אלה
- 12 שהם מנגדים לקבלה. אך לא היה עדיין ברור אם האברך עצמו חדור בלימוד תורת הקבלה,
- 13 ובמיוחד כפי שנקבעה על ידי הנסתרים והמקובלים שבאותו זמן - ההולכים בדרכו של רבי אדם
- 14 בעל-שם.
- 15 חלף זמן ארוך, ועדיין לא יכול היה ר' ברוך להכיר ביסודיות את האברך. האברך הפליא אמנם
- 16 מאוד את ר' ברוך בדיעותיו הרבות. אך ר' ברוך לא ידע עדיין מה הוא - האברך - עצמו סובר.
- 17 לכן החליט ר' ברוך להציג בפניו - אחת ולתמיד - את השאלה: "מה דעתו על הקבלה"?
- 18 על שאלה זו ענה האברך תשובה ברורה:
- 19 לא רק שהינו אוהד את הקבלה, אלא, הוא גם יודע קבלה. הוא יכול היה לדבר בהרחבה
- 20 ובאופן מעמיק על ספרי קבלה כאלה, כמו: "עבודת הקודש", דרך אמונה, "תולעת יעקב"
- 21 ו"פרדס רמונים" מאת ר' משה קורדובירו. הוא גם ידע במדויק אודות כתבי האר"י הקדוש. ותוך
- 22 כדי כך הסביר את ההבדל בין ספרי הקבלה שהוזכרו לעיל וכתבי האר"י הקדוש. אשר הספרים
- 23 המוזכרים לעיל מסבירים במידה מסוימת את העניינים שיכולים להבינם. אך שונים הם כתבי
- 24 האר"י הקדוש, שבהם נמסרים עניינים גבוהים ועמוקים, ללא כל הסברים.
- 25 ולכן - המשיך האברך - קל יותר להגיע לידי טעות בכתבי האריז"ל מאשר בשאר הספרים.
- 26 הוא - האברך - אף ציין, שאין אפשרות לדבר אודות כתבים אלו באופן ברור ומדויק, היות
- 27 והם נעתקו ממקורות שונים. הוא ביטא את הרעיון, שאת הקבלה צריכים ללמוד בזהירות ובעזרת
- 28 ביאור מתאים. היות והטעות הקטנה ביותר בהבנת רעיון מסוים, יכולה לגרום נזק רב.
- 29 ראש הישיבה הצעיר הביא אגב סימוכין על כך מסיפור הגמרא אודות דברי רבי מאיר
- 30 במסכת סוטה (דף כ' עמוד א): "כשבאתי אצל רבי ישמעאל אמר לי בני מה מלאכתך אמרתי
- 31 לו לבלר [סופר - פירוש רש"י] אני אמר לי בני הוי זהיר שמלאכתך מלאכת שמים היא שמא
- 32 תחסיר אות אחת או תתיר אות אחת נמצאת אתה מחריב את כל העולם כולו".
- 33 בציטוט מאמר זה רצה ראש הישיבה להביא לידי ביטוי את הרעיון, שבנוגע לכתבי האר"י
- 34 הקדוש יכולים לעשות שם טעויות חמורות אם לא לומדים חכמה זו עם ידע מתאים ובגישה
- 35 מתאימה.

- 1 ולכן - סיים ראש הישיבה את דבריו - חושש הנהו ללמוד את תורת האר"י, כי שיטתו
- 2 בקבלה לא כתובה במדויק, ויש אפשרות שהיא נעתקה עם טעויות.

אגרות קודש

[אמצע מ"ח תרפ"ב]

ב"ה

ר' שלום יהודא שי

1 שלום וברכה.

2 ע"י כבוד חותנך הרב שי נודעתי משלומך הטוב. הנה
3 בשנה העברה כאשר שלחתי מכתב הכללי הראשון השני
4 והשלישי לכל התמימים שי וידידינו אני"ש שי שלחתי גם
5 אליך, וקבלתי הכל חזרה, בהודעת הפאסט כי אדרעסא
6 כזו אין, ובטח הוא באשר לא ידעתי אדרעס ברור.

7 ועתה כאשר אדע אדרעס ברור חפצי לדבר אתך, כעם
8 כל אחד מתלמידינו התמימים יחיו, אשר זאת הוא
9 תעודתנו עלי אדמות להתרועע ולבוא בכתובי בעתים
10 קרובים, בענינים אשר יגיע מהם תועלת הפרט בכל אחד
11 ואחד מחיי התמימים יחיו ובהכלל כולו, אשר לרגלם
12 יתברכו כל עניני הציבור הרוחניים, בכל מקום שהם, זה
13 מיסד חדר וזה ישיבה, זה אומר שיעור גמרא וזה אגדה,
14 זה חוזר דא"ח וזה לומד פרקי אבות, בכל מקום לפי
15 ערכו, וערך אנשי מקומו, כי חובת גברא הוא על כל א' וא'
16 מהתמימים שי המקושרים לרצון הוי' האמור לנו ע"י
17 עבדו הקדוש הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ
18 זי"ע בקונטרסיו ואגרותיו והזהרתו ופקודתו באגרת
19 הצוואה, אשר כל אחד ואחד בין רב ובין שו"ב ובין סוחר
20 ועוסק בקנין והדומה עליו החובה לעשות גם בהנוגע
21 לזולתו היינו להשתדל בדבר חדר ות"ת בעירו, ואשר
22 יתאספו וילמדו יחדיו בחול ובש"ק, כל אחד במה
23 שיכולתו, ולעורר לב עם קדשינו על התורה וחיבת הקדש

24 בעניני הציבוריים כמו מקוה והדומה, וכן באוסף
25 התרומה לקופת רמב"ן, והחזקת התורה דתו"ת, וכן קופת
26 רבינו אשר יסדתי (שמטרתה מבואר בא' המכ' הכוללי
27 והוא להביא אל הפועל את אשר ציוה הוד כ"ק אאמו"ר
28 הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לשלוח משפיעי לחזור
29 דא"ח, ולעזור על החזקת חדרים, ישיבות ושאר עניני
30 כוללים כו'), ות"ל כל תלמידינו התמימים שי עוסקים
31 בזה במקומותם, וקבלתי מרובם מכתבים ועומדים אנחנו
32 בהתקשרות אהבה, וידיעות מחליפות בינינו.

33 אמנם ממך לא נשמע דבר בכל עת הזאת, ולא ידעתי
34 מדוע הוא כן. בטח הלא כתבו לך אחיך שי מריגא
35 ומקרעמענטשוג, ועתה בטח עומד עמהם בקשורי דברים,
36 ולמה לא כתבת אלי בכל משך העת מהנעשה אתך בגו"ר.
37 כי הגשמיות שלכם נוגע כמו הרוחניות ממש, וכמאמר
38 רבינו הגדול (אשר זכינו לשמוע מהוד כ"ק אאמו"ר
39 הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע באחד מימי החג בש"ת
40 או ב"ט כסלו, ואפשר היית באותו מעמד, בטח אתה
41 זוכר), אידעשע גשמיות איז רוחניות. השי"ת זאל געבין
42 אידין גשמיות ועלין זי"א מאכין מגשמיות רוחניות. ופעם
43 שמענו מאמר זה עצמו בהוספת דברים אחדים לאמר
44 ועלין זיי מאכין מגשמיות רוחניות, כי ההשפעה האלקית
45 היא מאין ליש, להוות ולהחיות בהעלם והסתר הבורא
46 מהנברא, דהעלם והסתר זה עצמו הוא בשביל קיום היש,
47 והאין המהווה הוא בסוד מהיש המתהווה, ועבודת נש"י
48 לגלות הסוד, והוא ביטול היש לאין, והוא ע"י שעושים
49 את הגשמי ממש כלי לאלקות, והיינו כאשר הוא נעשה
50 עפ"י התורה ובפרט עפ"י עבודת הלב זו תפלה.

אג"ק מוהר"צ כרץ יד

פרשת בראשית

א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: **ב** וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵּהוֹ וְבָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: **ג** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אוֹר: **ד** וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר וַיֵּטֹב בְּיֵטֵב אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחָשֶׁךְ: **ה** וַיִּקְרָא אֱלֹהִים **ו** לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: **ז** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם: **ח** וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיִּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהי־כֵן: **ט** וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: **י** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וַתֵּרָא הַיַּבֵּשָׁה וַיְהי־כֵן: **יא** וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֵּשָׁה אֶרֶץ וּלַמָּקוֹה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּיֵטֹב: **יב** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזֶּרַע זָרַע עֵץ פֶּרִי עֵשֶׂה פְרִי לַמִּינוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהי־כֵן: **יג** וַתֵּצֵא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מִזֶּרַע זָרַע לַמִּינוֹהוּ וְעֵץ עֲשֵׂה־פְרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ לַמִּינוֹהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּיֵטֹב: **יד** וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: **טו** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם: **טז** וַהֲיוּ לְמְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהי־כֵן: **יז** וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: **יח** וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: **יט** וּלְמִשְׁלַל בָּיִם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים

בְּיֵטֹב: **כ** וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: **כא** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם: **כב** וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לַמִּינוֹהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לַמִּינוֹהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּיֵטֹב: **כג** וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ: **כד** וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי: **כה** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תֵּצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לַמִּינוֹהָ בְּהֶמָּה וּרְמֵשׁ וְחִיתוֹ־אֶרֶץ לַמִּינוֹהָ וַיְהי־כֵן: **כו** וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חֵית הָאָרֶץ לַמִּינוֹהָ וְאֶת־הַבְּהֶמָּה לַמִּינוֹהָ וְאֵת כָּל־רְמֵשׁ הָאֲדָמָה לַמִּינוֹהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בְּיֵטֹב: **כז** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ בְּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֶמָּה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרְמֵשׁ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ: **כח** וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אוֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: **כט** וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבִּשְׁתֶּה וּרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּת הָאֲדָמָה עַל־הָאָרֶץ: **ל** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב **לא** זֶרַע זָרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי עֵץ זָרַע זָרַע לָכֶם וְיִהְיֶה לָאֲכִלָּה: **לב** וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֲכִלָּה וַיְהי־כֵן: **לג** וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שִׁשִּׁי: **לד** וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים בָּיִם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: **לה** וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי

וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלָאכָתוֹ אֲשֶׁר־
בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לוקטריסחות כרך טו עמוד 1 -

מתוך 'לקראת שבת')

טעם התחלת התורה באות ב"ת

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: (א, א)
"בבית" נברא העולם. . ולמה בבית? שהוא בלשון ארית... (ירושלמי פ"ב ה"א)
באבן עזרא הקשה: לש הרבה מלים שענינם הפך הברכה
המתחילות באות ב', ולאידך ריבוי מלים המתחילות באות
א' שענינם טוב וברכה.

ולש לומר הבאור בזה, בתורה ישנם שני ענינים: א. למוד
התורה בהכנה והשגה. ב. התאחדות ודבקות בנותן התורה,
שזהו קדשת התורה ועצמותה שלמעלה מהשכל שבתורה.
ועל פי הנזכר לעיל, יבנו דברי הירושלמי: בנוגע ללמוד
התורה, אמרו רבותינו ז"ל, "זכה נעשית לו סם חיים, לא
זכה נעשית לו סם מיתה", וזהו הענין דבית לשון ברכה,
דבאשר למוד התורה הוא באפן ד"זכה" מלשון זכות,
שנרגשת בו קדשת התורה, ונרגש אצלו שזהו האל"ף
(ההתחלה והעקר) תורה, אזי ישנה הבית - "ברכה",
נעשית לו סם חיים".

מה שאין-כן כאשר "לא זכה", שהכנה וההשגה בתורה
נחשבת אצלו כאל"ף של תורה, וחסר אצלו ה"זכה" -
הקדשה שבתורה (אמתית ענין האל"ף), אזי נעשית אצלו
האל"ף לשון ארירה, נעשית לו סם מיתה".

שני - אלה תולדות השמים והארץ בהבראם
ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים: ה וכל
שית השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה
טרם יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים
על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה: ו ואד
יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה:
וייצר יהוה אלהים את האדם עפר מן
האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם
לנפש חיה: ה ויטע יהוה אלהים גן בעדן
מקדם וישם שם את האדם אשר יצר:
ו יצמח יהוה אלהים מן האדמה כל עץ נחמד
למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן
ועץ הדעת טוב ורע: ו ונהר יצא מעדן

להשקות את הגן ומשם יפד ויהיה לארבעה
ראשים: א שם האחד פישון הוא הסבב את
כל ארץ החוילה אשר שם הזהב: י וזהב
הארץ ההוא טוב שם הפלח ואבן השם:
ו ושם הנהר השני גיחון הוא הסבב את
כל ארץ כוש: י ושם הנהר השלישי חידקל
הוא החלד קדמת אשור ונהר הרביעי הוא
פרת: ט ויקח יהוה אלהים את האדם וינחהו
בגן עדן לעבדה ולשמרה: ט ויצו יהוה אלהים
על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל:
ו ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי
ביום אכלך ממנו מות תמות: ה ויאמר יהוה
אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו
עזר בנגדו: ט ויצר יהוה אלהים מן האדמה
כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא
אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר

יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות 9 בראשית תשמ"א)

וייצר ה' אלקים את האדם (ב, ז)

שני יצרים. . יצר טוב ויצר הרע (ברכות סא, א)

הקב"ה נתן באדם יצר הרע כדי להביאו למקלית
שלמותו, כי כאשר אדם מתגבר על יצרו, עבודתו היא
בתקלית העלוי ומתגלים כוחותיו ומעלותיו. וכמבאר
בחסידות משל ממלך ששלח את בנו למרחקים, כדי לבחון
אם יתנהג כדרכי גם בהיותו רחוק מארמון המלך, וכך יגלה
וינצל את כוחותיו בשלמות.

שלישי - ויקרא האדם שמות לכל בהמה ולעוף
השמים וכל חית השדה ולאדם לא מצא עזר
בנגדו: ט ויפל יהוה אלהים תרדמה על
האדם ויניח ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר
תחתנה: ט ויבן יהוה אלהים את הצלע
אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם:
ו ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר
מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה

זאת: ^א על־פֿן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׁר אֶחָד: ^ב וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ: ^ג וַתַּחַשׁ הָיָה עֵרוֹם מִכָּל חֵיַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֵּן: ^ד וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגֵּן נֹאכָל: ^ה וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן תָּמוּתוּ: ^ו וַיֹּאמֶר הַנָּחַשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמוּתוּ: ^ז כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וַהֲיִיתֶם כַּאֲלֹהִים יוֹדְעֵי טוֹב וָרָע: ^ח וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תֹאֲוָה־הִוא לְעֵינַיִם וַנִּחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָּהּ וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל: ^ט וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִירְוָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עֲלֵהּ תָאֲנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת: ^י וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בִּגְן־הָעֵדֶן הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן: ^{יא} וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיְכָּה: ^{יב} וַיֹּאמֶר אֶת־קוֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בִּגְן וַאֲרִא כִּי־עִירַם אָנֹכִי וַאֲחַבֵּא: ^{יג} וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לָךְ כִּי עִירַם אָתָּה הִמְוִי־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבִלְתִּי אֲכַל־מִמֶּנּוּ אָכַלְתָּ: ^{יד} וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נִתְּנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וַאֲכָל: ^{טו} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂיתְּ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחַשׁ הִשְׁיֵאֲנִי וַאֲכָל: ^{טז} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחַשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּרָה אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְוֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ: ^{יז} וַאֲיִבָּהּ אִשִּׁית בִּינְךָ וּבִין הָאִשָּׁה וּבִין זָרַעָךְ וּבִין זָרַעָהּ הִוא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב: ^{יח} אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר

הַרְבֵּה אֲרֵבָה עֲצֻבוֹנְךָ וְהִרְנֶךָ בְּעֶצֶב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל־אִישְׁךָ תִּשְׁוָקְתֶךָ וְהוּא יִמְשַׁלְּכֶךָ: ^{יט} וְלֹאֲדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאָדָמָה בְּעֻבוֹרְךָ בְּעֲצֻבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: ^כ וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: ^{כא} בְּזַעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבְכָה אֶל־הָאָדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחָתָה כִּי־עָפָר אַתָּה וְאֶל־עָפָר תִּשׁוּב: ^{כב} וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיְתָה אִם כָּל־חַי: ^{כג} וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׂם: ^{כד}

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קטוי שיחות א עמ' 73)

וַיֹּאמֶר לוֹ אַיְכָּה (ג, ט)

כַּאֲשֶׁר רַבְּנוּ הִזְקִין הִיָּה בְּמַאֲסָר, שְׂאֵלוֹ אוֹתוֹ: מַה פֶּשֶׁר שְׂאֵלָה זוֹ. הַשִּׁיב הַרְבֵּי: הַקִּבְ"ה שׂוֹאֵל אֶצֶל כָּל אָדָם - הֵיכָן אַתָּה? הָאֵם הֵנָּה יוֹדַע מַה מִּשְׁרַת בְּרִיאַתְךָ בְּעוֹלָם, מַה הֵנָּה צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת, וּמַה עָשִׂיתָ בַּפֶּעַל . . ? וְהִנֵּה כְבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמֵּי אֲדָמוֹר אָמַר, שְׁמַעְנָה זֶה הִצִּיל אֶת אֲדָמוֹר הִזְקִין מִקְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיְתָה לוֹ מֵרֵב שְׂמִיחָה וְתַעֲנוּג שְׂזָכָה לְמִסַּר נַפְשׁוֹ עַל חֲסִידוּתוֹ. וְאָכֵן, הַקִּבְ"ה שׂוֹאֵל תָּמִיד אֶת כָּל אָחָד 'אַיְכָּה' (וּשְׂאֵלָה זוֹ הִיא גַם נְתִינַת כֹּחַ): יֵשׁ מִי שֶׁהִשְׂאֵלָה מִצִּילָתוֹ מִקְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְיֵשׁ מִי שֶׁהִשְׂאֵלָה גּוֹרְמַת לוֹ לֹא לְהִיּוֹת שְׂקוּעַ בְּתַאֲוֹת אֶלָּא לְהִתְחַזֵּק בְּעֻבֹדַת ה'.

רביעי ^כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לַדַּעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה אֶפְרִישְׁלָה יָדוֹ וְלִקַּח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם: ^{כא} וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מַגֵּן־עֲדָן לַעֲבֹל אֶת־הָאָדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: ^{כב} וַיִּגְרַשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגִן־עֲדָן אֶת־הַכְּרִבִּים וְאֵת לֶהֱט הַחֲרִיב הַמִּתְהַפֶּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: ^{כג} וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָרֵי וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה: ^{כד} וַתִּסָּפֵר לְלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי לְהָבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה: ^{כה} וַיְהִי

קיום לרע. ובעמק יותר יש לומר, שהמיתה היא תוצאה מהחטא. שכן, חטא הוא מנת רוחני (כי חיות היא בקדשה דוקא, ואלו רע וטמאה הם מנות), ומנת רוחני הביא גם מיתה גשמית.

חמישי י וַיִּקְחֻלוּ לְמֹד שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאִחָה עֵדָה וְשֵׁם הַשְּׁנִיית צִלְחָ: וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת־יִבְלָה הוּא הָיָה אֲבִי יֵשֶׁב אֹהֶל וּמִקְנָה: כ וְשֵׁם אֲחִיו יִבְלָה הוּא הָיָה אֲבִי כָל־תַּפְשׁ כְּנֹזר וְעֹנֵב: כב וַצִּלְחָ גַּם־הוּא יָלְדָה אֶת־תּוֹבֵל כֹּזֶן לְמִשׁ כָּל־חֹרֶשׁ נַחֲשֶׁת וּבְרוּל וְאַחֹת תּוֹבֵל־כֹּזֶן נַעֲמָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 591)

וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אֲנוֹשׁ, אִזְ הוּחַל לִקְרָא בְּשֵׁם ה' (ד, כו) יש לשאל, מדוע מדברת התורה בגנותו של אנוש, שבוזנו התחילו לעבד עבודה־זרה. ויש לומר, שהתורה רומזת לנו שאדם יכול לעבד עבודה־זרה רק כאשר הוא בבחינת אנוש, לשון חלישות (כפתוב עקוב הלב מכל ואנוש הוא), הינו שעניני האדם שבו, יתרון האדם על הבהמה, הם בחלישות. ואלו כאשר יתרון האדם על הבהמה הוא בהתגברות, לא שייכת עבודה־זרה, שהיא דבר מפרך לגמרי גם מצד השכל הפשוט. בדור שמנהיגו נקרא 'אנוש' (לפי תכונת דורו) - יש אפשרות שבני הדור יעבדו עבודה־זרה.

ששי כ וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנָשָׁיו עֵדָה וַצִּלְחָ שְׁמֵעֵן קוֹלִי נָשִׁי לְמֹד הַאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגֵּתִי לְפַעֲעִי וַיֵּלֶד לַחֲבֵרָתִי: כב כִּי שְׁבַעֲתִים יָקָם־כֹּזֶן וְלִמֹּד שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה: כג וַיֵּדַע אָדָם עוֹל אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הַבֶּל כִּי הִרְגוּ כֹזֶן: כד וְלִשֵׁת גַּם־הוּא יָלַד־בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲנוֹשׁ אִזְ הוּחַל לִקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: ס ה' אֵלֶּה סִפְרֵ תוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדָמוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ: זכר וּנְקֵבָה בְּרָאם וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁמָם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה: ז וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה וַיֵּלֶד בְּדָמוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת: ו וַיְהִיו יָמֵי־אָדָם

מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קֶזֶן מִפְּרֵי הָאָדָמָה מִנְחָה לַיהוָה: וְהַבֶּל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֻלְבָּהוּ וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הַבֶּל וְאֶל־מִנְחָתוֹ: ח וְאֶל־כֹּזֶן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקֶזֶן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־כֹּזֶן לָמָּה חָרָה לְךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָּנֶיךָ: הֲלוֹא אִם־תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתּוֹחַ חֲטָאת רִבְּךָ וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ: ח וַיֹּאמֶר קֶזֶן אֶל־הַבֶּל אֲחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קֶזֶן אֶל־הַבֶּל אֲחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־כֹּזֶן אִי הַבֶּל אֲחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הִשְׁמַר אֲחִי אֲנֹכִי: וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אֲחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאָדָמָה: י וַעֲתָה אֲרוּר אַתָּה מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצַתָּה אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־דְּמֵי אֲחִיךָ מִיָּדֶךָ: יב כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאָדָמָה לֹא־תִסָּפֵךְ תִּתֶּכֶתֶה לְךָ נַע וְגַד תַּהְיֶה בָּאָרֶץ: יג וַיֹּאמֶר קֶזֶן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא: ד הֵן גִּרְשֵׁת אֵתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵיךָ אֶפְתָּר וְהִיִּיתִי נַע וְגַד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מִצְאֵי יַהֲרָגֵנִי: ט וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לִכֵּן כָּל־חֹרֶג כֹּזֶן שְׁבַעֲתִים יָקָם וַיִּשֶׁם יְהוָה לְקֶזֶן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ: טז וַיֵּצֵא קֶזֶן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בָּאָרֶץ־נֹד קְדַמַּת־עֵדֶן: יז וַיֵּדַע קֶזֶן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ: יח וַיֵּלֶד לְחֲנוּךְ אֶת־עִירֹד וְעִירֹד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֹךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מזקט ב עמ' רעז)

וְאֵבֶל וְחִי לְעוֹלָם (ג, כב)

לכאורה, מה בכך אם יחיה לעולם, והרי האדם נברא מלכתחלה שיחיה לעולם, שלכן נצטוו לא לאכל מעץ הדעת. ומבאר בחסידות, שקדם החטא היה הרע מבדל מהטוב, ועל ידי החטא התערבו הטוב והרע, שאין טוב בלא רע ואין רע בלא טוב; ואם יחיה לעולם, גם הרע שבו יתקדם לעולם. לפי זה נמצא, שמיתה באה לעולם כדי שלא יחיה

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות ח' עמ' 211)

זכר ונקבה בראש ויברך אותם (ה, ב)

הברכה האמתית באה מלמעלה כשישנו הענין של זכר ונקבה - ברקאן לא אשפכחו אלא באמר דאשפכח דבר ונקבא (זח"א נה, ב). וברקא אפרו (יבמות סב, ב) כל אדם שאין לו אשה, שריו בלא ברקה. וכתב בספר מדבר קדמות להחיד"א (מערבת נשים): אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו. . ואפשר דהשעם, דאיש ואשה שזכו י"ה ביניהם. ונמצא, שעל ידי צרוף אשתו גורם יחוד עליון, ומשם ישתלשל כי שם צוה ה' את הברכה.

שביעי כה ויחי מתושלח שבע ושמונים שנה ומאת שנה וילדו את-למך: כ ויחי מתושלח אחרי הולידו את-למך שתים ושמונים שנה ושבע מאות שנה וילד בנים ובנות: כ ויהיו פלגי מתושלח תשע ושישים שנה ותשע מאות שנה וימת: כ ויחי-למך שתים ושמונים שנה ומאת שנה וילד בן: כ ויקרא את-שמו נח לאמר "זה נחמנו מפעשנו ומעצבון ידינו מן-האדמה אשר אררה יהוה: כ ויחי-למך אחרי הולידו את-נח חמש ותשעים שנה וחמש מאות שנה וילד בנים ובנות: כ ויהיו פלגי-ימי-למך שבע ושבעים שנה ושבע מאות שנה וימת: כ ויהי-נח בן-חמש מאות שנה וילד נח את-שם את-חם ואת-יפת: ו ויהיו כיהחל האדם לרב על-פני האדמה ובנות ילדו להם: ד ויראו בני-האלהים את-בנות האדם כי טובת הנה ויקחו להם נשים מפל אשר בחרו: ג ויאמר יהוה לא-ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה: ד הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי-כן אשר יבאו בני האלהים אל-בנות האדם וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם: פ וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל-יצר מחשבת לבו רק רע

אחרי הולידו את-שת שמנה מאת שנה וילד בנים ובנות: ה ויהיו פלגי-ימי אדם אשר-חי תשע מאות שנה ושלשים שנה וימת: ס ויחי-שת חמש שנים ומאת שנה וילדו את-אנוש: ו ויחי-שת אחרי הולידו את-אנוש שבע שנים ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: ז ויהיו פלגי-ימי-שת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת: ס ויחי אנוש תשעים שנה וילדו את-קינן: י ויחי אנוש אחרי הולידו את-קינן חמש עשרה שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: י ויהיו פלגי-ימי אנוש חמש שנים ותשע מאות שנה וימת: י ויחי קינן שבעים שנה וילדו את-מהללאל: י ויחי קינן אחרי הולידו את-מהללאל ארבעים שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: י ויהיו פלגי-ימי קינן עשר שנים ותשע מאות שנה וימת: י ויחי מהללאל חמש שנים ושישים שנה וילדו את-יירד: י ויחי מהללאל אחרי הולידו את-יירד שלשים שנה ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: י ויהיו פלגי-ימי מהללאל חמש ותשעים שנה ושמונה מאות שנה וימת: י ויחי-יירד שתים ושישים שנה ומאת שנה וילדו את-חנוך: י ויחי-יירד אחרי הולידו את-חנוך שמונה מאות שנה וילד בנים ובנות: י ויהיו פלגי-ימי-יירד שתים ושישים שנה ותשע מאות שנה וימת: י ויחי חנוך חמש ושישים שנה וילדו את-תהלך: י ויחי תהלך חנף את-האלהים אחרי הולידו את-מתושלח שלש מאות שנה וילד בנים ובנות: י ויהיו פלגי-ימי חנף חמש ושישים שנה ושלש מאות שנה: י ויחי תהלך חנף את-האלהים ואיננו פירקח אתו אלהים: ס

וְכָל־יֶצֶר מַחֲשַׁבֶּת לְבָבוֹ רַק רַע כָּל־הַיּוֹם: וַיִּנָּחֵם
יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיַּתְעֲצֹב אֶל־
לְבָבוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־
בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה
עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי כִּי
עָשִׂיתִם: הֲ וְנָח מֵצָא חֵן בְּעֵינַי יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (מכתב כללי - מוצאי שבת בראשית,

מבה"ח מרחשון, ה'תשמ"ה)

ויהי רצון, שבהתאם להוראה של רש"י בתחילת פרושו
לפרשת בראשית, שכל הבריאה שברא הקב"ה (השמים
והארץ וכל אשר בהם) הרי זה בשביל "ב' ראשית", שני
דברים הנקראים "ראשית": התורה וישראל (שקבלו את
התורה, לומדים את התורה ומקנים את התורה ואת
מצוותיה), שמנה מובנת עוד יותר החשיבות החיונית של
למוד התורה, ומובן גם כי כל הוספה בקרה, ובחינויות
ובשמחה, מביאה תוספת בקרה מן הקב"ה בכל הענינים
האישיים, הן בגשמיות ("ארץ") והן ברוחניות ("שמים") -
יברך ה' ויצליח, שהדבר יקום בכל אחד ואחת, בתוך
כלל ישראל, ושנת תשמ"ה תהיה שנת תורה, שנת שמחה,
שנת אוירה, שנת בקרה בכל המובנים, עם מנוחת הנפש
ומנוחת הגוף אמתית, דבר המביא גם יתר הצלחה בלמוד
התורה, ובכלמוד התורה המביא לידי מעשה.

ושכבר ממוצאי שבת-קדש מברכים חדש מרחשון הזה,
וימשכו בטוב הנראה והנגלה כל הברכות האלוניות, מן
השבת הזה אל כל ימי השבוע, ומראש-חדש אל כל ימי
החדש, ומחדש מרחשון, שהוא חדש ה"חלין" הראשון
לאחר "החדש השביעי", החדש המשבע (מלשון שבע) בכל
טוב - אל כל חדשי כל השנה.

ובפרט הברכה העיקרית שאליה מקנים כל יום ו"כל
היום" - גאלה האמתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,
וידעו כי אמת שמך ה' לבדך עליז על כל הארץ.

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן.

כָּל־הַיּוֹם: וַיִּנָּחֵם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם
בָּאָרֶץ וַיַּתְעֲצֹב אֶל־לְבָבוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה
אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם
כִּי נַחֲמָתִי כִּי עָשִׂיתִם: הֲ וְנָח מֵצָא חֵן בְּעֵינַי
יְהוָה:

◆ ◆ ◆

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בחייכון וביומיוכון ובחיי דכל בית ישראל
בעללא ובזמן קרוב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא,
ויתגדל, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

◆ ◆ ◆

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 450)

פרשת בראשית

קבד קדושת מורי ורמי אדמו"ר אמר, ש'בראשית' היא
'פרשה גדולה', כי היא כוללת משך זמן של יותר מאלף
וחמש מאות שנה - יותר מכל הפרשיות שבתנ"ך ביחד
(שהרי סיום התנ"ך הוא בשנת ב' אלפים תפ"ח). והנה,
"התורה מדברת בעצם בעליונים ורומזת בשניות
בתחתונים", הינו שכל ענין בתורה עקרו הוא למעלה, וממנו
נמשך ונשתלשל 'רמז' למטה. ואף כאן: פרשתנו מכילה
ענינים רבים, 'בעליונים', ומנה נשתלשל שהיא מקיפה שנים
רבות, 'בתחתונים'.

מפטיר ה' ויֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

פְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּצְאָרִים בְּאַמַּת פְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֶה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאָמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר). שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

נבואה בשורה על הנאולות: הענין הזה אמר הנביא בפה פגמים, לפי שהיו בורו בעלי אמונה רעה שהיו מאמינים כי העולם לא נברא אלא כך היה קדמון, ויש שהיו מאמינים כי העולם מקרה אין לו בורא ולא עולה כמו שכתבנו, ומפני האמונות הרעות ההם היה שונה תמיד הענין הזה כי השם והעלה הוא בורא העולם ומחדשו והוא מוציא מאין לאש, ואמר בורא השמים, אמר אל ויחשוב אדם כי השמים בעבור שהם קדמים ולא יקרה אותם שום הפסד ושום שנוי שהם קדמונים, אלא האל בראם

וחדשם והוא מוציא מאין לאש:

ה כה אמר האל יהוה בורא השמים ונאמיהם הוא נטע אותם להיות באהל, רקע, פרש הארץ וצאצאיה הם הצמחים בולם הוציא, נתן נשמה לעם עליה ורוח החייה להלכים בה לשאר הבריות:

נבואת ה' לישעיה: ו על המשיח יאמר אני יהוה קראתיך בשםך על ידי הנביאים בצדק ואחזק בידך להגביר אותך על כל ואצרך אשמור אותך ואמתנך הכח לברית עם להסב עמי לבריתי לקיים התורה והמצוה לאור גוים להאיר לשבטי

ישראל (כל שבט קרוי גוי לעצמו) לדעת שה' הוא האלהים: ה' פועל לפקח עינים אשר נהיו עורות מרוב הצרות, ה' פועל להוציא ממסגר אסיר ומכבית פלא את ישראל האסורים בגבל וגם יוצא ישיבי חשך שמה: ח אני יהוה הוא שמי המיוחד לי וכבודי לאחר לא אתן עוד ותהלתי מה שראוי להלל אותי לא תללו עוד לפסילים: ט הנבואות הראשונות שנבאתי על סנהריב הגה כבדו וחדשוש שלא שמעתם ערוך, והיא הנאולה העתידה

שי למורא

ה האל ה', בעל הדין ובעל הרחמים, ונאמיהם, שנטה את שבעת הרקיעים באהל על הארץ. רקע, פורש, כמו "וירקעו את פחי הנחב" (שמות 27). וצאצאיה, הצמחים. לעם עליה, לאנשים שחיים עליה. ורוח להלכים בה, ולשאר הבריות נתן רוח של חיות. ו קראתיך, לישעיה

הוא אמר. ואצרך, אשמרך.

לברית עם, להשיב את עמי

לבריתי, לקיים התורה והמצוה. לאור

גוים, כל שבט קרוי גוי לעצמו.

ז לפקח עינים עורות, שאינם

רואים את גבורתי, לתת לב לשוב אלי.

אסיר, ישראל שהם אסורים בגולה.

ח וכבודי לאחר לא אתן, שלא

יהיו הגוים מושלים בעמי, ולא יאמרו

"ברנו קמה". ט הראשונות הגה

באו, מה שהבטחתי לאברהם לזמן

צאתם מגלות מצרים "וגם את הגוי

אשר יעבדו דן אנכי" (בראשית 15:2).

הפטרה לפרשת בראשית לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק מב

מב ה כה אמר האל יהוה בורא השמים ונאמיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה: ו אני יהוה קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך ואמתנך לברית עם לאור גוים: ז לפקח עינים עורות להוציא ממסגר אסיר מבית פלא ישיבי חשך: ח אני יהוה הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים: ט הראשונות הגה באו וחדשוש אני מגיד

ישראל (כל שבט קרוי גוי לעצמו) לדעת שה' הוא האלהים: ה' פועל לפקח עינים אשר נהיו עורות מרוב הצרות, ה' פועל להוציא ממסגר אסיר ומכבית פלא את ישראל האסורים בגבל וגם יוצא ישיבי חשך שמה: ח אני יהוה הוא שמי המיוחד לי וכבודי לאחר לא אתן עוד ותהלתי מה שראוי להלל אותי לא תללו עוד לפסילים: ט הנבואות הראשונות שנבאתי על סנהריב הגה כבדו וחדשוש שלא שמעתם ערוך, והיא הנאולה העתידה

(י) 'שירו לה' שיר חדש, בעת נאלת ישראל. איים ויושביהם, על דרך מליצה אמר, שגם האיים וגם יושביהם ישירו. (יא) 'ישאו מדבר ועריו, המדבר והערם שישנם גם בו, כלם ירימו קול שיר. חצרים תשב קדר, גם החצרים שיושבים בהם בני קדר. יושבי סלע, גם המתיים שיהיו ירגו. יצוחו, ורימו קולם בשיר. (יג) 'יצא,

להושיע את ישראל. יעיר קנאה, לקנא עבור עמו. יריע, פגבור המנצח במלחמה. (יד) החשיתי מעולם, זה זמן רב שתחתי על מה שעשו הגוים לעמי. אתאפק, הייתי מתחנק לכבש לעמי. פילדה אפעה, אבל מעכשיו אשא בקול פילדה על אויבי עמי. אשם ואשאף יחד, אעשה שממה אשם ואבלקם כלם יחד. (טו) אחריב הרים וגבעות וגו', כלומר, אהרג מלכים ושרים וכל הנלוים עליהם. (טז) והולכתי עורים וגו', אז אוליד את ישראל לארצם בדרך שאינם מכירים והם בה בעורים. ומעקשים, דרכים מעקמות. (יח) החרשים וגו', אתם ישראל אשר היתם חרשים משמע דבר ה' ועורים בראיה פנימית ולשמע דבר ה' אין לבנותם עורים וחרשים, שחרי הם לענין זה פען ואכן, אבל ישראל שיכולים לראות מעשי ה' ולשמע דברו, ואינם רואים ושומעים. יצדק עליהם שם עורים וחרשים. כמלאכי אשלה, כלומר, מי שנתתי חכמה בלבם, וכאלו שלחתי ללמד דעת את העם, והוא כחרש ואינו מלמד. עור כמשלם, השלם במודות נכונות מתולדותו, ומסתיר עיניו מלראות מעשי ה'. פעבר ה', כמי שתפן מדותיו ושכלו מצד בחירתו ועבודתו. (כ) ראות רבות ולא תשמר,

אשלה מי עור כמשלם ועור כעבר יהוה: כ ראות רבות ולא

הבטחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו: יח אתם ישראל החרשים שמעו דבר ה' והעורים מלראות מצותיו, שמעו מעתה הביטו לראות: יט מי הוא הימור ראי להקרא עור כי אם עבדי על פי הוא יודע ומכיר בקלול הדור, ואינו מסתכל במעשיהם להישרם ולתקנם. [כן מי הוא הימור ראי להקרא חרש כמלאכי אשלה שנתתי חכמה בלבם וכאלו שלחתי, והוא כחרש לא ישמע מעשי בני העם להויתם על הדבר מי עור כמשלם השלם במודות ועור כעבר יהוה: כ הוא המה ראות רואים רבות הרבה חכמה ולא תשמר ואין בהם מי אשר ישמור את הוולת להשיבו מדרך הרעה, ולכן מהקראי

אני מגיד בטרם תצמחנה לפני שהיא תתחיל, אשמיע אתכם: יא שירו ליהוה שיר חדש תהלתו יהיה נשמע מקצה הארץ וירדי הים ומלאו והפריות הממלאים את הים, גם המה איים ויושביהם ותללו לה' (והוא ענין מליצה, כי אין האיים והפריות בעלי דעה ודבור להלל): יא ישאו

קול שיר מדבר ועריו וכל חצרים אשר תשב בהם עדת קדר (השוכנים במדבר באהלים) ירגו תהלות ה' יושבי על הסלע מראש הרים יצוחו יהיה נשמע קול צוהה של שמחה ותלל: יב ישימו בפהם יתנו ליהוה כבוד ותהלתו באיים יגידו האנשים השוכנים שם: יג יהוה פגבור יצא להושיע ישראל כאיש מלחמות הבקי בהנהגת המלחמה, ואינו לוחם בעצמו רק יעיר ועורר קנאה בלבם יריע פגבור המנצח במלחמה אפיצריה יסבב שאויביו יצרחו ועקת שבר שבים אותם, וכך על-אויביו יתגבר: יד החשיתי מעולם זה זמן רב אני שותק על מה שעשו האומות לעמי, אתחריש אתאפק אתחנן לכבוש בעמי. אבל מעתה פילדה אפעה אשם אשם אעשה שממה ואשאף יחד ואבלע כלם יחד: טו אחריב הרים וגבעות וכל-עשבם אויביש ושמתי נהרות לאיים להיות הרב ויבש באים ואגמים אויביש: טז וכי החשיתי מעולם אשר אתחריש גם עתה? הלא אלה הדיכרים עשיתם - מימות עולם והולכתי עורים את ישראל לארצם בדרך המדבר לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מחשך החשך לפניהם לאור ומעקשים דרך המעקם עשיתי למישור ישר ושוה. אלה הדברים עשיתם מאז כשיצאו ממצרים ולא עזבתם גם עתה: יז וא נסגו אחור הבטחים בפסל בדרך אדם הנבלם שחזר לאחוריו לכל ידאוו כבשתו. יבשו בשת

בטרם תצמחנה אשמיע אתכם: י שירו

ליהוה שיר חדש תהלתו מקצה הארץ

וירדי הים ומלאו איים ויושביהם:

יא ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר

ירגו יושבי סלע מראש הרים יצוחו:

יב ישימו ליהוה כבוד ותהלתו באיים

יגידו: יג יהוה פגבור יצא כאיש

מלחמות יעיר קנאה יריע אפיצריה

על-אויביו יתגבר: יד החשיתי מעולם

אתחריש אתאפק פילדה אפעה אשם

ואשאף יחד: טו אחריב הרים וגבעות

וכל-עשבם אויביש ושמתי נהרות

לאיים ואגמים אויביש: טז והולכתי

עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא-

ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם

לאור ומעקשים למישור אלה הדברים

עשיתם ולא עזבתם: יז נסגו אחור

יבשו בשת הבטחים בפסל האמרים

למסכה אתם אלהינו: יח החרשים

שמעו והעורים הביטו לראות: יט מי

עור כי אם עבדי וחרש כמלאכי

שי למורא

עטרת מרים

להקרא עור, פקוח אֲזִנִּים הלא יש להם אֲזִנִּים פתוחות להבין מִצֵּית ה' וְלֹא יִשְׁמָעוּ וְאִין בָּהֶם מִי אֲשֶׁר יִשְׁמָע וְאִינוּ מוֹחִיר לִזְלוֹת, כִּי עוֹשֶׂה עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ לֹא יִבֹּן, וְלֹא מוֹחֲרָיו לְהִקְרֹא תִרְשׁ: כֹּא יִהְיֶה חֲפֵץ בְּאֲנָשִׁים לְמַעַן צִדְקוֹ שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם יִצְדִּיק אֶת הַזֵּלוֹת לְמַדּוֹ דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר וְיִגְדִּיל תוֹרָה וְיִאֲדִיר לְחִרְבוֹת לְמַד דַּעַת אֶת הָעָם:

כב והוא עֲשֵׂי־יִשְׂרָאֵל בְּעוֹנָם, הֲלוֹא הוּא עֲשֵׂי־בְנוֹן בְּזוֹי וְשִׁסּוֹי וְרִמוּסִים לְכָל, כִּי לֹא לְמַדּוֹ דַּעַת אֶת הָעָם. הִפְחַ בַּחֲוִירִים כְּלָם, כִּל כָּל בַּחֲוִירִים הָיוּ לָהֶם מִפְּחַ נֶפֶשׁ וּבִבְכָתִי כְּלָאִים בְּבִית הָאֲסוּרִים הִחָבְאוּ עִם יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הָאֲזִיב, לָכֵן הָיוּ לְבֹן וְאִין מִצִּיל מִן חֲבוֹת, וְיִתֵּר מוֹד, הָיוּ לְמִשְׁפָּה עֲנִין רְמִיסָה, וּמִדּוּעַ וְאִין אִמְרָה הִשְׁבַּח לְמִקְוָמוֹ וְאֵל תוֹסִיף לְרִמּוּסָיו: מוֹשִׁיב לָהֶם ה':

כג וכי נִמְצָא מִי בְכֶם אֲשֶׁר יִאֲזִין לְזֹאת הָאֲמִיר לְמִסְפָּה וְקִשְׁבִּי וְיִשְׁמָע לְאַחֲרֵי הַעֲתִיד לְהִיוֹת: בִּד וְהוּא דְבָר שֶׁיֵּשׁ לְהִבִּין מִי נִתֵּן לְמִשְׁפָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבִזּוּם הֲלוֹא יִהְיֶה מִסְרָם וְלֹא בְּמִסְרָה בָּא, וְהַסִּיפָה, כִּי וְזוֹ חֲטָאנוּ לֹא וְלֹא־אָבוּ וְלֹא רָצוּ בְּדִרְכֵּי הַלֹּדֶז וְלֹא שְׁמָעוּ בְּתוֹרָתוֹ: כֹּה וְלִכְדִּי וְיִשְׁפָּד שִׁפְדָּ עָלָיו חֲמָה אֲפֹ וְעוֹזוּ קֶשֶׁה וְחִזֹּק מִלְחָמָה וְתִלְחָמָהּ וְכֹאֲשֶׁר בְּעִיר מִסְבִּיב וְלֹא יָדַע שְׁמֹה בָּאָה וְתִבְעֶרְבּוּ וְלֹא־יִשְׁעִים עַל־לֵב שָׂא בְּחִשְׁתָּהּ: מִג א וְעִתָּה בְּכָל זֹאת אֵל תִּתְאַשׁ, כִּי בְּחֹרֶם יִהְיֶה בְּרִאשִׁי יַעֲקֹב וְיִצְרָק יִשְׂרָאֵל אֶל־תִּירָא פֶּן תִּכְלָה בְּגוֹלָה כִּי הֲלֹא מִמְצָרִים גְּאֻלְתִּיךָ וְקִרְאָתִי אִין בְּשִׁמְךָ לִי־אֲתָתָה עֲמִי וְכִי בְּכֹר:

כד כִּי־תִעֲבֹר בְּמִים וְתִהְיֶה קְרוֹב לְהִיוֹת נִמְכָּר בָּהֶם אֲתָתָה אֲנִי אֶף אִם וּבְנִהְרֹת תַּעֲבֹד לֹא יִשְׁמָעוּךָ כִּי תִלְךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִפְּוֹ וְלִהְבֶּה וְהִלֵּךְ בְּיָדֶיךָ, הֲלֹא נִתְּנִי כְּפָרְךָ מִצָּרִים כִּי הָמָּה נִאֲבָדוּ תַחְתֶּיךָ אֶף כִּי הָיִיתָ מִיָּבִים בְּלִיָּה (וְחֻקָּאֵל ב') כִּיֹּשׁ וּסְבָא תַחְתֶּיךָ פֶּאֶשֶׁר סִנְחָרִיב שֶׁם פָּנוּ לְחִלָּם בִּירוּשָׁלַם, וְאֵא לְחִלָּם בְּתַחֲלָה עִם כּוֹשׁ וּסְבָא וְאִבְדוּ בְּמִקְוָמוֹ, וְהֵם הָיוּ לֹד לְפָדְיוֹ: ד מִאֲשֶׁר יִקְרָת אִתָּה יִשְׂרָאֵל וְכִי בְּעִינִי וְגַם נִכְבְּדָתָהּ וְכִי אִתָּה וְאִין וְאִתָּה אֶלֶּה הָעוֹמִים כְּמוֹ הַנִּעְנִים וְהַמְצָרִים תַּחְתֶּיךָ וְלֹאֲמִים תַּחַת נִפְשֶׁיךָ: ו אִתָּה־אֲנִי מִמְצָרִים אֲבִיא וְיִרְעָד הַנְּפֻצִים שְׁמָה וּמִמְעַרְב אֲקַבְּצֶךָ: ו אִמְרָ לְצִפּוֹן תִּגִּי תֵן אֶת יִשְׂרָאֵל הַפְּזוּרִים שְׁמָה וְלִתְיָמֵן אֶל־תִּכְלָאֵי אֵל תִּמְנְעִי מִלִּתֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל, לְכָל אֶחָד מִרוּחוֹת

רִאיוֹת תִּרְבֶּה לְפָנֶיכֶם, וְאִינְכֶם שׁוֹמְרִים לְהִבִּיט בְּמַעֲשֵׂי וְלִשְׁבֹּב אֵלַי, וְכֵן "פְּקוּחַ אֲזִנִּים וְגו'". (כא) ה' חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ וְגו', ה' חֲפֵץ לְהִרְאוֹתְכֶם וְלִפְקוֹחַ אֲזִנִּיכֶם, לְמַעַן צִדְקוֹ, וְלִכְדִּי הוּא מְגִדִּיל לָכֶם תוֹרָה וּמִחֻקָּה.

כב) וְהוּא עִם בְּזוּז וְשִׁסּוֹי, בְּלוּמִר, וְהֵם לֹא שָׁבוּ מִדְרֹכֵם הָרָעָה, וְלָכֵן הֵם בְּזוּזִים וְרִמּוּסִים. "שִׁסּוֹי", רְמוּס, כְּמוֹ "שִׁשְׁהוּ כָּל עוֹבְרֵי דֶרֶךְ" (תַּחֲלִילִים 99.טו). הִפְחַ בַּחֲוִירִים כְּלָם, כִּל בַּחֲוִירִים יֵשׁ לָהֶם מִפְּחַ נֶפֶשׁ. מִשְׁפָּה, הָיוּ לְרִמּוּסָה. הִשְׁבַּח, לְהַשִּׁיבֵם לְמִקְוָמוֹם. (כג) יִאֲזִין, לִתֵּן לֵב לְזֹאת, וְיִשְׁמָע לְאַחֲרֵי, וְיִשְׁמָע דְּבָר שֶׁעָמַד לוֹ בְּחִשְׁתָּהּ. (כד) וְתִלְחָמָהּ, לְשׁוֹן לְחַב וְלִהְבֶּה. (ג) כְּפָרְךָ, תַּחְתֶּיךָ. (ד) תִּגִּי, תֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל הַפְּזוּרִים שָׁם. אֵל תִּכְלָאֵי, אֵל תִּמְנְעִי אֶת יִשְׂרָאֵל לְצִאת מִגְּלוּתָם. מִלְשׁוֹן "וְיִכְלָא הָעָם מִקְבִּיא" (שְׁמוֹת

תְּשַׁמֵּר פְּקוּחַ אֲזִנִּים וְלֹא יִשְׁמָע: כֹּא יִהְיֶה חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ וְיִגְדִּיל תוֹרָה וְיִאֲדִיר:

בשנה מעוברת מוסיפים ומסיימים ב"ואחרי לא יהיה". "הנהגה זו ענין פרטי השייך אלי - ואין זו הוראה לרבים".

(משוחות שבת בראשית (א) ה'תשי"ז סעיף ו', שבת בראשית תשכ"ה סעיף ג' (גדפס לעיל ע' גט) ושבת בראשית ה'תשד"מ סעיף יב):

כב והוא עֲשֵׂי־בְנוֹן וְשִׁסּוֹי הִפְחַ בַּחֲוִירִים כְּלָם

ובבְּכָתִי כְּלָאִים הִחָבְאוּ הָיוּ לְבֹן וְאִין מִצִּיל מִשְׁפָּה וְאִין־אִמְרָה הִשְׁבַּח: כג מִי בְכֶם יִאֲזִין זֹאת יִקְשֶׁב וְיִשְׁמָע לְאַחֲרֵי: כד מִי נִתֵּן לְמִשְׁפָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבִזּוּם הֲלוֹא יִהְיֶה זֶה חֲטָאנוּ לֹא וְלֹא־אָבוּ בְּדִרְכֵּי הַלֹּדֶז וְלֹא שְׁמָעוּ בְּתוֹרָתוֹ: כה וְיִשְׁפָּד עָלָיו חֲמָה אֲפֹ וְעוֹזוּ מִלְחָמָה וְתִלְחָמָהּ מִסְבִּיב וְלֹא יָדַע וְתִבְעֶרְבּוּ וְלֹא־יִשְׁעִים עַל־לֵב: מו א וְעִתָּה בְּחֹרֶם יִהְיֶה בְּרִאשִׁי יַעֲקֹב וְיִצְרָק יִשְׂרָאֵל אֶל־תִּירָא כִּי גְאֻלְתִּיךָ קִרְאָתִי בְּשִׁמְךָ לִי־אֲתָתָה: כז כִּי־תִעֲבֹר בְּמִים אֲתָתָה אֲנִי וּבְנִהְרֹת לֹא יִשְׁמָעוּךָ כִּי־תִלְךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִפְּוֹ וְלִהְבֶּה לֹא תִבְעֶרְבּוּ: ג כִּי אֲנִי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נִתְּנִי כְּפָרְךָ מִצָּרִים כּוֹשׁ וּסְבָא תַחְתֶּיךָ: ד מִאֲשֶׁר יִקְרָת בְּעִינִי נִכְבְּדָתָהּ וְאִין אֶהְבֶּתִּיךָ וְאִתָּה אֲדָם תַּחְתֶּיךָ וְלֹאֲמִים תַּחַת נִפְשֶׁיךָ: ה אֶל־תִּירָא כִּי אֲתָתָה־אֲנִי מִמְצָרִים אֲבִיא וְיִרְעָד וּמִמְעַרְב אֲקַבְּצֶךָ: ו אִמְרָ לְצִפּוֹן תִּגִּי וְלִתְיָמֵן אֶל־תִּכְלָאֵי הָבִיא בְּנִי מִרְחוֹק וּבְגוֹתִי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

והלֵכְךָ לֹא תִבְעֶרְבּוּ בְּלוּמִר, אֶף אִם תִּהְיֶה בְּעוֹמֵק חֲצוֹת לֹא תִכְלָה שְׁמָה: ג כִּי אֲנִי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ וְהִכָּל בְּיָדֶיךָ, הֲלֹא נִתְּנִי כְּפָרְךָ מִצָּרִים כִּי הָמָּה נִאֲבָדוּ תַחְתֶּיךָ אֶף כִּי הָיִיתָ מִיָּבִים בְּלִיָּה (וְחֻקָּאֵל ב') כִּיֹּשׁ וּסְבָא תַחְתֶּיךָ פֶּאֶשֶׁר סִנְחָרִיב שֶׁם פָּנוּ לְחִלָּם בִּירוּשָׁלַם, וְאֵא לְחִלָּם בְּתַחֲלָה עִם כּוֹשׁ וּסְבָא וְאִבְדוּ בְּמִקְוָמוֹ, וְהֵם הָיוּ לֹד לְפָדְיוֹ: ד מִאֲשֶׁר יִקְרָת אִתָּה יִשְׂרָאֵל וְכִי בְּעִינִי וְגַם נִכְבְּדָתָהּ וְכִי אִתָּה וְאִין וְאִתָּה אֶלֶּה הָעוֹמִים כְּמוֹ הַנִּעְנִים וְהַמְצָרִים תַּחְתֶּיךָ וְלֹאֲמִים תַּחַת נִפְשֶׁיךָ פֶּאֶשֶׁר עֲשִׂיתִי לְשַׁעֲבֶר: ה אֶל־תִּירָא כִּי אֲתָתָה־אֲנִי מִמְצָרִים אֲבִיא וְיִרְעָד הַנְּפֻצִים שְׁמָה וּמִמְעַרְב אֲקַבְּצֶךָ: ו אִמְרָ לְצִפּוֹן תִּגִּי תֵן אֶת יִשְׂרָאֵל הַפְּזוּרִים שְׁמָה וְלִתְיָמֵן אֶל־תִּכְלָאֵי אֵל תִּמְנְעִי מִלִּתֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל, לְכָל אֶחָד מִרוּחוֹת

עטרת מרים

השמים אני מצוה הבאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: זַכַּל ישראל הנקרא בשמי בשם עם ה' ולכבודי כדי להתפאר ולהתפאר בהם בראתיו יצרתיו אף-עשיתיו כבר הכנתי לו כל צרכי הנאולה אין מחסור: ח הוציא להוציא מהגולה עם-עור ועינים יש להם ולא ראוי מעשה ה' וחרשים נעשו כחרשים ואזנים למו להם ולא ישמעו מצות ה': ט אם כל-הגוים נקבצו יחדו ויאספו או לאפים מי בהם יגיד זאת העתידות וכן וראשונות שִׁכְּבָר עָבְרוּ הָאֵם יִשְׁמִיעֵנוּ לֵאמֹר אֲנִחנוּ הִגְדֵנוּ אוֹתָם עַד לֹא בָאוּ אוֹ יִתְּנוּ עֲדִיהֶם וְבִיאוּ עֲדִים שֶׁהִשְׁמִיעַ דָּבָר עַד לֹא בָא וְיִצְדָּקוּ בְּדִבְרֵיהֶם אוֹ יִשְׁמְעוּ וְיֵאמְרוּ אֲמַת אוֹ יִדּוּ עַל הָאֲמַת:

שי למורא

(1.17) י אַתֶּם עַדִּי, אַתֶּם יִשְׂרָאֵל

עַדִּי, שֶׁהִגְדֵתִי לְאֲבֹתָם אֲבִיכֶם עַל

דְּבַר הַגְּלוּת, וְרֵאִיתֶם שְׂבָאוֹ.

זַכַּל הַנִּקְרָא בְּשִׁמִּי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאִתִּי וְיִצְרָתִי

אֶף-עֲשִׂיתִי: ח הוֹצִיא עִם-עוֹר וְעֵינַיִם יֵשׁ

וְחָרְשִׁים וְאָזְנִים לְמוֹ: ט כָּל-הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ

יַחְדוֹ וְיֹאסְפוּ לְאִפּוּיִם מִי בָהֶם יִגִּיד זֹאת וְרָאשֻׁנוֹת יִשְׁמִיעֵנוּ וְיִתְּנוּ עֲדִיהֶם

וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֵאמְרוּ אֲמַת: י אַתֶּם עַדִּי נְאֻם-יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר

בְּחַרְתִּי לְמַעַן תִּדְּעוּ וְתֵאמְרוּ לִי וְתִבְנֶנּוּ כִּי-אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא-נִוצַר אֵל

וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה:

י אֲבָל לִי יֵשׁ עֲדִים, אַתֶּם יִשְׂרָאֵל עַדִּי

נְאֻם-יְהוָה וְעַבְדִּי הַבָּיִא אֲשֶׁר

בְּחַרְתִּי כֹּה גַם הוּא לְעַד שֶׁהִגְדֵתִי

מִפְּלֶת סִנְחָרִיב מֵאוֹ עַד לֹא בָא לְמַעַן

תִּדְּעוּ מִן הָרָאשֻׁנוֹת כָּל הָאֲחֵרֹנוֹת

שֶׁכֵּן יִהְיֶה וְתֵאמְרוּ לִי שְׂאֵמִים

מֵאֲמָרִי וְתִבְנֶנּוּ כִּי-אֲנִי הוּא לְדָבָר

אֱלֹהִים, לְפָנַי לֹא-נִוצַר אֵל לֹא יִהְיֶה

דְּבַר נִוצַר מֵאֵל וּלְחַיִּי וְאַחֲרַי שְׂעִירִי

אֶת הַצִּיצִית לֹא יִהְיֶה דְּבַר נִוצַר מֵאֵל

וּלְחַיִּי, כִּי אֵין אֱלֹהִים וּלְחַיִּי:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,

הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֲמַת וְצַדִּיק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָרִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב

רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה

בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה

יָבוֹא וְיִגַּל לְפָנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת

כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ,

מִגַּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ

אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ

אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: יוֹם ד', שְׁעָה 12 בַּצְהָרִים, 11 דְּקוֹת וְ-12 חֲלָקִים

ראש חדש מרחשון, ביום הרביעי וביום החמישי הבא עלינו לטובה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש
ו אלה תולדת נח איש צדיק תמים היה
בדורתי את האלהים התהלך נח: ויולד נח
שלשה בנים את שם את חם ואת יפת:
י ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ
חמס: י וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה
כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ: ס
י ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני
כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם
את הארץ: י עשה לך תבת עצי גפר קנים
תעשה את התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ
בכפר: י וזה אשר תעשה אתה שלש מאות
אמה ארך התבה חמשים אמה רחבה
ושלשים אמה קומתה: י צהר | תעשה לתבה

ואל אמה תכלנה מלמעלה ופתח התבה
בצדה תשים תחתים שנים ושלשים תעשה:
(לוי) ו אֲנִי הֲנִי מְבִיא אֶת־הַמָּבּוּל מִן־עַל־הָאָרֶץ
לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת
השמים כל אשר בארץ יגוע: י ותקמתי את
בריתי אתך ובאת אל התבה אתה ובניך
ואשתך וגשי בניך אתך: י ומכל החי מכל
בשר שנים מכל תביא אל התבה לחיות אתך
זכר ונקבה יהיו: (ישעיה) כ מה עוף למינהו ומן
הבהמה למינה מכל רמש האדמה למינהו
שנים מכל יבאו אליך לחיות: כא ואתה
קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך
והיה לך ולחם לאכלה: כב ויעש נח ככל אשר
צוה אתו אלהים כן עשה:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח תשרי, תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

הו"ח אי"א נו"מ עוסק בצרכי ציבור בעל מדות תרומיות
ענף עץ אבות וכו' מהרש"ז שי

שלום וברכה!

בתודה הנני לאשר קבלת המברק בברכת השנה וכו', וכן נהניתי לקבל פ"ש מכבודו על ידי
בא-כחי מנהל לשכת הפליטים הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א עוסק בצרכי ציבור וכו' מוהר"ר בנימין אלי
שי גורודצקי.

ואף כי מוכרחני להגיד האמת שאחרי שיחתנו בכל זה היתה תקותי שהמוסדות המתאימים
יקחו על עצמם את כל הוצאות הבנין לעלית הנוער בכפר חב"ד, כיון שידוע לכלנו מצב אנשי הכפר
שאינן ביכלתם לשאת בעול זה, וגם הקופה כאן עמוסה חובות, ובשים לב להחומר המיוחד שמהווים
אנשי חב"ד וזהו הנסיון הראשון לייסד מושב ברוחם ובאפים, וראויים היו למתנה שיתנו להם בנין,

אבל כיון שכנראה לא הי' בידו לפעול זה, מוכרחני להסכים על האופן השני שבהצעת, היינו
שהמוסדות יתנו לע"ע את כל ההוצאה ובתנאי שאחזיר מחציתה במשך הזמן. ומילאתי את ידי בא
כוחי הנ"ל, הרב גורודצקי שי, בתור מנהל לשכת הפליטים, לחתום באופן רשמי על חוזה מתאים
לתנאים אם דרוש חוזה כזה, וכן להתדבר על דבר פרטי התנאים, היינו אופני התשלומים וזמניהם.
אקוה אשר גם בזה יתן כבודו את עזרתו במילואה.

בכבוד ובברכה לבריאות הנכונה המחכה לבשו"ט -

מכתבי בברכת השנה בטח נתקבל במועדו.

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:31	06:35	08:56	08:57	09:30	09:31	10:32	10:32	13:02	13:00	18:32	18:25	18:58	18:50	18:06	19:01
חיפה (ק)	06:31	06:35	08:55	08:56	09:29	09:30	10:31	10:31	13:01	12:59	18:34	18:26	18:58	18:50	17:55	19:00
ירושלים (ק)	06:30	06:34	08:54	08:55	09:28	09:29	10:30	10:30	13:00	12:58	18:35	18:27	18:56	18:49	17:49	18:59
תל אביב (ק)	06:32	06:35	08:56	08:57	09:30	09:31	10:32	10:32	13:02	13:00	18:32	18:24	18:58	18:50	18:04	19:01
נוסטריה, וינה (ק)	06:47	06:55	09:00	09:04	09:44	09:47	10:46	10:47	13:16	13:14	18:44	18:32	19:17	19:05	18:16	19:18
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:04	05:54	08:29	08:23	09:06	09:00	10:09	10:05	12:42	12:41	18:21	18:26	18:48	18:53	18:06	19:05
אוקראינה, אודסה (ק)	06:49	06:57	09:04	09:07	09:47	09:49	10:48	10:50	13:18	13:16	18:47	18:35	19:19	19:07	18:19	19:20
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:21	06:29	08:34	08:38	09:18	09:22	10:20	10:22	12:50	12:48	18:18	18:06	18:51	18:39	17:50	18:52
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:32	06:41	08:45	08:49	09:29	09:33	10:31	10:33	13:01	12:59	18:29	18:17	19:02	19:02	18:01	19:03
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:58	07:07	09:09	09:13	09:55	09:59	10:57	10:58	13:27	13:25	18:55	18:41	19:29	19:16	18:26	19:29
אוקראינה, קייב (ק)	06:50	07:00	09:01	09:05	09:48	09:51	10:49	10:51	13:19	13:17	18:47	18:34	19:22	19:08	18:18	19:22
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:13	06:15	08:40	08:40	09:11	09:11	10:13	10:13	12:44	12:42	18:15	18:08	18:39	18:33	17:50	18:42
איטליה, מילאנו (ק)	07:15	07:23	09:31	09:34	10:13	10:15	11:14	11:16	13:45	13:43	19:15	19:04	19:44	19:33	18:45	19:45
אקוודור, קיטו (ח)	06:02	06:00	08:33	08:31	09:02	09:00	10:04	10:02	12:35	12:33	18:08	18:07	18:30	18:29	17:49	18:37
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:37	06:29	09:04	08:58	09:39	09:34	10:42	10:38	13:16	13:14	18:54	18:59	19:20	19:25	18:39	19:35
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:27	07:17	09:51	09:44	10:30	10:24	11:34	11:29	14:07	14:06	19:46	19:53	20:16	20:22	19:34	20:34
ארצה"ב, בולטימור (ק)	06:58	07:04	09:18	09:20	09:56	09:58	10:58	10:58	13:28	13:26	18:57	18:47	19:25	19:15	18:31	19:27
ארצה"ב, ברוקלין (ק)	06:47	06:54	09:07	09:09	09:45	09:47	10:47	10:48	13:17	13:15	18:46	18:36	19:15	19:05	18:19	19:16
ארצה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:48	06:54	09:07	09:10	09:46	09:48	10:47	10:48	13:17	13:15	18:46	18:36	19:15	19:05	18:20	19:17
ארצה"ב, דטרויט (ק)	07:24	07:31	09:42	09:45	10:22	10:24	11:23	11:24	13:53	13:51	19:22	19:11	19:52	19:41	18:55	19:53
ארצה"ב, האסטון (ק)	07:12	07:15	09:37	09:38	10:10	10:11	11:12	11:12	13:43	13:41	19:13	19:06	19:38	19:31	18:48	19:41
ארצה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:43	06:47	09:06	09:08	09:41	09:42	10:43	10:43	13:13	13:11	18:43	18:34	19:09	19:01	18:18	19:11
ארצה"ב, מיאמי (ק)	07:11	07:14	09:38	09:38	10:10	10:10	11:12	11:11	13:42	13:40	19:13	19:06	19:37	19:31	18:49	19:40
ארצה"ב, ניו הייבן (ק)	06:43	06:50	09:02	09:05	09:41	09:43	10:43	10:44	13:13	13:11	18:42	18:31	19:11	19:01	18:15	19:12
ארצה"ב, פיטסבורג (ק)	07:12	07:18	09:31	09:33	10:09	10:11	11:11	11:12	13:41	13:39	19:10	19:00	19:39	19:29	18:44	19:40
ארצה"ב, שיקגו (ק)	06:42	06:49	09:01	09:03	09:40	09:42	10:42	10:43	13:12	13:10	18:40	18:30	19:10	19:10	18:14	19:11
בוליביה, לה-פס (ח)	06:19	06:14	08:49	08:46	09:19	09:16	10:22	10:19	12:54	12:52	18:29	18:30	18:52	18:53	18:12	19:02
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:35	07:45	09:45	09:49	10:32	10:36	11:34	11:36	14:04	14:02	19:31	19:18	20:06	19:53	19:02	20:07
בלגיה, בריסל (ק)	07:35	07:45	09:46	09:50	10:32	10:36	11:34	11:36	14:04	14:02	19:31	19:18	20:06	19:53	19:02	20:07
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:52	05:46	08:22	08:17	08:53	08:49	09:56	09:53	12:28	12:27	18:08	18:11	18:28	18:30	17:48	18:40
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:40	05:34	08:10	08:06	08:41	08:37	09:44	09:41	12:16	12:15	17:52	17:54	18:16	18:18	17:36	18:28
בריטניה, לונדון (ק)	06:53	07:03	09:03	09:07	09:50	09:54	10:52	10:54	13:22	13:20	18:51	18:37	19:25	19:11	18:23	19:25
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	07:02	07:13	09:09	09:14	09:59	10:03	11:00	11:03	13:30	13:28	18:57	18:43	19:34	19:20	18:30	19:34
גרמניה, ברלין (ק)	06:59	07:09	09:08	09:12	09:56	10:00	10:58	11:00	13:28	13:26	18:57	18:42	19:31	19:17	18:25	19:31
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:18	07:27	09:29	09:33	10:15	10:19	11:17	11:19	13:47	13:45	19:14	19:01	19:49	19:36	18:45	19:49
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:52	05:46	08:21	08:17	08:54	08:49	09:57	09:53	12:29	12:27	18:12	18:14	18:30	18:33	17:49	18:42
הודו, מומבאי (ח)	06:28	06:29	08:57	08:56	09:27	09:27	10:28	10:29	13:00	12:58	18:31	18:26	18:55	18:49	18:09	18:59
הודו, פונה (ח)	06:24	06:25	08:53	08:53	09:23	09:23	10:24	10:25	12:56	12:54	18:27	18:22	18:51	18:46	18:05	18:55
הונגריה, בודפשט (ק)	06:36	06:44	08:50	08:53	09:33	09:36	10:35	10:36	13:05	13:03	18:33	18:21	19:06	19:06	18:05	19:06
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:52	05:58	08:11	08:13	08:50	08:52	09:51	09:52	12:22	12:20	17:51	17:41	18:20	18:10	17:24	18:21
יוון, אתונה (ק)	07:16	07:22	09:38	09:39	10:14	10:16	11:16	11:17	13:46	13:44	19:16	19:07	19:44	19:34	18:50	19:45

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	06:57	07:05	09:11	09:15	09:54	09:57	10:56	10:57	13:26	13:24	18:54	18:42	19:27	19:15	18:26	19:27
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:26	06:27	08:54	08:54	09:24	09:24	10:26	10:25	12:57	12:55	18:28	18:23	18:51	18:46	18:06	18:55
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:11	06:00	08:32	08:25	09:14	09:08	10:18	10:13	12:52	12:50	18:31	18:39	19:03	19:10	18:19	19:23
נפאל, קטמנדו (ח)	05:54	05:57	08:20	08:21	08:52	08:53	09:54	09:54	12:25	12:23	17:56	17:49	18:20	18:14	17:32	18:23
סין, בייג'ינג (ח)	06:05	06:11	08:26	08:28	09:03	09:05	10:05	10:06	12:36	12:34	18:05	17:55	18:34	18:24	17:37	18:35
סינגפור, סינגפור (ח)	06:53	06:51	09:24	09:22	09:52	09:50	10:55	10:53	13:26	13:24	18:59	18:57	19:21	19:19	18:39	19:28
פולין, ורשה (ק)	06:29	06:39	08:37	08:42	09:26	09:30	10:27	10:29	12:57	12:55	18:25	18:11	19:01	18:47	17:55	19:01
פורו, לימה (ח)	05:55	05:51	08:26	08:23	08:55	08:52	09:58	09:55	12:30	12:28	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליון (ק)	07:33	07:40	09:48	09:51	10:30	10:33	11:32	11:33	14:02	14:00	19:30	19:19	20:02	19:50	19:03	20:03
צרפת, פריז (ק)	07:43	07:52	09:56	09:59	10:40	10:44	11:42	11:44	14:12	14:10	19:41	19:29	20:13	20:01	19:11	20:14
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:45	05:44	08:16	08:14	08:44	08:43	09:47	09:45	12:18	12:16	17:50	17:48	18:12	18:10	17:30	18:18
קנדה, טורונטו (ק)	07:10	07:17	09:27	09:29	10:07	10:09	11:09	11:10	13:39	13:37	19:10	18:59	19:37	19:27	18:40	19:39
קנדה, מונטריאול (ק)	06:47	06:54	09:02	09:05	09:44	09:47	10:46	10:47	13:15	13:13	18:45	18:33	19:15	19:03	18:16	19:16
קפריסין, לרנקה (ק)	06:36	06:41	08:59	09:01	09:34	09:36	10:36	10:37	13:07	13:05	18:37	18:28	19:03	18:55	18:11	19:05
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:49	07:00	08:54	09:00	09:46	09:51	10:48	10:50	13:17	13:15	18:45	18:29	19:23	19:08	18:14	19:23
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:23	06:34	08:26	08:32	09:19	09:24	10:21	10:24	12:51	12:49	18:21	18:05	18:57	18:41	17:47	18:57
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:13	06:21	08:28	08:31	09:11	09:14	10:12	10:14	12:42	12:40	18:11	17:59	18:43	18:31	17:43	18:44
שווייץ, ציריך (ק)	07:18	07:26	09:32	09:36	10:15	10:18	11:17	11:19	13:47	13:45	19:19	19:07	19:48	19:36	18:47	19:48
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:08	08:37	08:36	09:06	09:06	10:09	10:08	12:40	12:38	18:11	18:07	18:34	18:30	17:50	18:39

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח מ"ח, תשי"ג
ברוקלין.

הו"ח אי"ח נ"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר יוסף שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ז תשרי, בטח כבר הגיעו אשור הקבלה וכן מכתב מועד המעמד, וידוע
מרז"ל חמרא למרא וטיבותא לשקי'.

מסיים במכתבו אשר משתדל הוא לסדר פעם בשבוע שעה אחת של חינוך דתי לילדים רכים,
ובטח יכתוב פרטים בזה, וכנראה שהוא מעין השעה ללימודי הדת - של"ה - שעורכים פה בהתאם
לחוק המדינה, ואז אולי כדאי שיבוא בקישור עם הרב ר' יעקב יהודא שי' העכט אשר הוא בעובי
הקורה בענין זה רבות בשנים, כן בטח ראה את הוצאות המל"ח המיוחדות ללימוד שעה זו, ומוסג"פ
חוברת אחת (ס"ה הו"ל כ"ד חוברות) והשי"ת יצליחהו במלאכת שמים לקרב לבן של בני ובנות ישראל
לאבינו שבשמים.

בברכה לבריאות הנכונה.

סדר מצות הדלקת נרות לשמיני-עצרת, שמחת-תורה ושבֿת־קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים בערב החג (שמיני-עצרת) גם עבור היום השני (שמחת-תורה)). אסור לטלטל, ח"ו, את קופת הצדקה לאחר ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב שמיני-עצרת ושמחת-תורה (בחול"ל: ערב שמיני-עצרת)

מלכתחילה רצוי להדליק את הנרות לכבוד החג לפני החשיכה, על-פי לוחות הזמנים הנפוצים, אך אם לא הספיקו להדליק את הנרות מבעוד יום, ניתן להדליק גם מאוחר יותר, אך אז אין להדליק את הנרות באמצעות אש חדשה, אלא רק על-ידי אש מועברת מאש שהודלקה לפני החג. משום כך ראוי להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה), כדי לאפשר בעת הצורך להעביר אש לצורך הדלקת נרות החג כשנאלצים להדליקם מאוחר. עצה זו חשובה במיוחד לאלה הגרים בחול"ל, הזקוקים לאש שנדלקה מערב חג לצורך הדלקת הנרות בלילה השני של שמחת-תורה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחול"ל ליל שמחת-תורה

זמן הדלקת הנרות – בליל החג השני רק בלילה (לא לפני צאת הכוכבים). הדלקת הנרות נעשית אך ורק על-ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על-ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות על-ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ערב שבֿת־קודש פרשת בראשית

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על-ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קִדְּשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחַזְּרֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00804
26/09/2021

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

